

Tomus tertius

AD IVLIVM II. EPISCO.

PVM VRBIS ROMAE SANCTIS. R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM VRBANORVM
LIBER XXIIII.

TERTIVS hic mihi scribitur operis tomus ob res varias philologia, unde Acteius Actei Capitonis libertus qui similia compositis cognomen inuenit, quae postea Tyrotullius, Plinius, Macrobius, Capella, Boetius, Latinorumque alij sunt imitati: ex Graecis uero Athenaeus, Pausanias, Aelianus. Sic enim papa beatissime nos ad rerum diuinarum cognitionem summique operis amorem peruenturos existimamus, si humilia prius atque humana didicerimus. Sempiterna quoque uirtus eius & diuinitas, ex eorum scientia quae conspicimus facile apprehenditur. Enim uero clausi tenebris & carcere caeco statim lucem arduam nisi per interualla paulatimque contueri non ualemus, neque unum

illud, ensque perfectum nisi ex pluribus facile cognoscere: ad quod adsequendum & diligentia & tempore & natura bona est opus. Pars namque hominum studio, pars ludo, ut ait Plato, sunt geniti: atque hi quidem libidinum serui, sponsi Penelopes, fruges consumere nati: Illi uero se cuidam ac sempiterno bono genitos existimantes, nihil nisi quod sit cum uirtute ac laude coniunctum excogitant, nullam per labores occasionem ad propositam nobis ac aeternam gloriam consequendam amittendo. Sunt item horum extimi medium tenentes iter, ambitionis & auaritiae mancipia, qui quaequam se honestius tuentur quam primi, eo tamen inferiores quod magna diu contendunt molestia, quae maiore sint breuiter amissuri, ac longe maxima apud inferos postremo luituri.

DE ANIMALIBVS, AC PRIMVM DE PARTIBVS EORVM

TVM Aristoteles in Physicis finem quendam in cunctis rebus naturam prospicere dicit: in libris de partibus animalium, primum eos confutat, qui cum temere omnia fieri adfirmauerint, necessitatem quandam rerum introducere plane uidebantur, quam profecto minime negat. Sed hypotheticam non autem absolutam ponit, quae admodum & in artibus animaduerti licet: primum domui,

arcendae pluuiae caeterorumque usum gratia aedificatae, lapides & alia fuisse necessaria comparari. Sic & in natura homini semel constituto membra diuersis officijs obeundis necessaria fuere: ut pedes ad ambulandum, os ad loquendum, dentes ad mandendum, ipsum denique totum corpus ob animam factum. Quamobrem duas praecipue causas in animalibus admonet considerandas, materiam uidelicet ac finem. Materiam in homocœmera & anomocœmera deducit, quae Gaza partes similes & dissimiles conuertit. Nonnullis homogenea & heterogenea dicuntur, quae mox inferius declarabuntur. Finem uero eundem & cuius gratia & formam appellat, quum in natura & finis & forma idem ferè putetur. Ut anima cuius gratia & corporis forma sit, corpus uero ipsum alicuius gratia. Ita sit, ut omnis substantia siue organum omne alicuius gratia dicatur: finis autem eius, quae obrem sit constitutum, cuius gratia appelletur. Homo igitur cum ex utroque constet, de anima in isagogis ad

Triples animalium compositio.
Ex elementis
Ex Homocœmeris
Ex Anomocœmeris

Aristotelis opera dicam. Nunc de corpore. Triplicem itaque ponit animalium compositionem. Primam ex elementis seu potius uirtutibus elementorum, calido, frigido, humido, sicco, & his quae haec sequuntur adfectionibus, leuitate, grauitate, duritie, mollitie, densitate, raritate. Secundam ex homocœmeris quae ad sensus. Tertiam ex anomocœmeris, quae ad organa pertinere dicit. De prima in tractatu de Generatione & Corruptione satis differuit. Homocœmera item ex ipsis elementis: Anomocœmera ex homocœmeris constare. Rursus homocœmerorum partes aliae molles & humidae, ut sanguis, sanies, adeps, seuum, medulla, genitura, lac. Aliae uero solidae & durae, ut os, spina, neruus, & quae his proportionem respondent: quum non omnia animalia sanguinem uidelicet, aut carnem: sed pro his aliam quandam materiam aut humorem retineant. Ex his igitur sensus constant, quae idcirco homocœmera dicuntur, quod diuisa partibus inter se similibus continentur: ut caro

ut caro diuisa caro est, neruus item neruus: non item anomœomera quæ ad organicas per
tinerè diximus partes, quæq; diuisæ sibi similes non sunt. Vt pes, manus, lacertus, caput,
pectus, & reliqua. Nam pes diuisus nõ amplius pes est. Lacertus non amplius lacertus.
Quæ quidẽ organa ex homœomeris continẽtur, uidelicet manus ex carne, uenis, ossibus.

HOMOEOMERA.

IGITUR ab homœomeris incipiẽdum, quorum potissimũ sanguis, ultimum
corporis nutrimentum. In uenis hic consistit, & uenæ omnes à corde. Sanguis
ergo est à corde omnis, Alijs item alius & aliter. Quibus crassior & calidior,
animosiora: quibus frigidior & tenuior, ingeniosiora. Quibus tenuis simul &
calidus, ingenio & audacia sunt prædita: quibus paucus, uita tenuis & breuis.

Viris calidior quàm fœminis, purior dextrorsum quàm sinistrorsum. Quapropter sangui
nis missiones potius sinistrorsum fiunt: Ipse præterea natura calidus existimatur, subiecto
non item q; aquosus sit. Sicuti & ignis, qui licet natura calidus, carbo tamẽ extinctus eius
subiectum, frigidus apparet. Quapropter alterum altero calidius multifariã dicitur: Ener
gia, potestate, per se, ex accidente. Ignis per se calidus, aqua ex accidente: hæc tamen ad ca
lesciendum, ille ad comburẽdum calidum. Et oleum frigidum aqua calefacta calidius fit
potestate, q; plus sit caloris aptum recipere, tum etiam diutius retinere. Totidem modis &
humidum dicitur & siccum. Gelu enim omnemq; humorem concretum siccum dicimus
energia & ex accidẽte, cum potestate & per se humidum sit. Terra uero mixta cũ humore
apparet quidẽ energia & ex accidente humida, potestate uero & per se sicca. Hæc nõ ab
re fuerit ex Aristotele cognouisse: nunc ad sanguinẽ redeo, qui etiam fibris, id est, uenulis
quibusdam circumfunditur, non tamen omnis, sed qui crassior sine his non coit. Paulus Æ
gineta ait Suillum sanguinẽ minus cæteris calidum: humanũ uero cunctis temperatiorem.
Turturis aut columbæ mederi suffusum ophthalmiæ. Noctuæ ex uino uel aqua epotum
dyspnoïæ. Caprarum ob multam siccitatem ex melle sumptum hydropicis & calculo. A
gnorum epilepticis. Hædorum ex aceto sumptũ reijcientibus sanguinem. Ursorũ, & tau
rorum ac agrestium caprarum abscessus maturare. Crocodyli terrestris ad aciem oculorũ
facere. Vespertilionis frictu uirginum mamillas comprimere, pilosq; penitus extirpare.
Deniq; antidotum ex anatis & anseris ac hædi sanguine contra omnia uenena recte dari.

Sanies pars est diluta & aquosa sanguinis nondum concocti siue corrupti. Adeps & seuũ
sanguis concoctus. Adeps scilicet Græce dicitur. Suillus ante omnis humidus proximusq;
oleo, quapropter morsus hebetat. Caprinus omnium siccissimus, ideoq; celeriter coit ac
morsibus prodest. Anserinus calidior ac tenuantium partiũ est. Horum media tenet gal
linaciorum adeps. Leonũ uero calidissimus tenuissimusq; uim habet diaphoreticam: A
gnorum alopecias sanat. Vulpium aurium dolorem. Testudinũ serpitiones. In omni autẽ
genere maribus calidior q; fœminis, ac non castratis quàm castratis, iunioribusq; quàm
senioribus, præterea uetus quàm recens. Ex Paulo. Seuum habent cornigera non utrinq;
dentata. Carentia uero cornibus & utrinq; dentata pro seuo Adipem habent: qui non co
gitur, nec siccitate frangitur, q; eius natura minus terrea. Hæc si mediocria sint, animal cõ
mendant: si nimia, interimunt. Ex quo obesa sterilia sunt, q; in adipem aut seuum uis geni
turæ ac sanguinis absumitur. Medulla natura quædam concocti sanguinis, quod patet in
nuper natis, cum sanguinea adhuc & ipsa cernatur in ossibus: quæ in animalibus seuum
habentibus seuosa quodãmodo est & adipi similis. Hæc calida existimatur, & in ossibus
habitat, tum etiam in dorsi spina, quæ ad cerebrum pertinet. Omentum est membrana aut
seuosa aut adiposa, oritur in medio uentre ex superiore parte læuo adstrictum, ex superiore
mollius. Lactes membrana & ipsa pertendens ad uenam usq; maiorem & Ahortam ple
nam uenarum multarum. Spartianus & murænarum dixit. Abdomen secundum Celsum
in homine ab alis & pube sursum uersus ad præcordia pertinet. Nerui sunt ossium uincu
la secundum Hippocratem, per quos maxime incuruantur, producuntur, contrahunturq;
membra. Hinc prouerbiũ ut neruum pro robore in rebus usurpemus. Et neruum rerum
gerendarum pecuniam esse Demosthenes dixit. Arteriæ sunt uia spiritus, sicut uenæ san
guinis. Membranæ tenues pelliculæ quibus uiscera singula & tenues corporis partes cir
cundantur, quæ ruptæ non coeunt, græci ὑμίνες appellant. Cartilagine ex neruis & mē
branis cõponuntur, græci χόνδρους uocant. Venas autẽ corporis crassiores ad hunc modũ

Sanguis

Quomodo ab
terum altero
calidius

Sanies

Adeps

Seuum

Medulla

Omentum

Lactes

Abdomen

Nerui

Arteriæ

Membranæ

Cartilagine

Hippocrates

Vene Hippocrates describit. Quatuor dicit esse paria. Primum ab occipitio ortum tendit per cervicem summam, penetrans latera spinæ ad clunes & crura. Deinde per tibias & malleolos exteriores ad pedes. Quamobrem in doloribus dorsi & coxarum de poplitibus malleolis exte- ris sanguis mitti solitus est. Secundum uenarum par de capite circum aures per cervicem iugulariæ dictæ sunt; intus per spinam & lumbos ad testes & femora perfertur, atque per poplites & tibias propter interiores malleolos ad pedes. Quapropter in doloribus lumborum & etiam testium, sanguis de poplitibus & malleolis mittitur interioribus. Tertium par uenarum à temporibus per cervicem sub scapulis porrigitur ad pulmones. & altera de parte dextra in sinistram pergens mammam subit: mox iecur petit & renes, utraque postremo ad podicem desinit. Quartum par ortum à sincipite de sede oculorum per cervices ad humerorum claviculas deuenit, unde per lacertos ad agiles, mox per cubitos ad uolam & digitos. At intus penetrans ad alas propaginè mittit, quæ summam costam pertrectat, dum altera ad lienem, altera ad iecur peruenit. Deinde utraque eminens per uentrem ad genitale desinit. Ita uenæ crassiores habent. Procedunt quoque à uentriculo per corpus aliæ permultæ & uariæ uenulæ, ramulorum modo, per quas alimentum corpori transmittitur. Quod à crassis uenis & interioribus & extimis ferunt uentriculo, & reliquo corpori, sibi quoque inuicem subministrant, internæ scilicet externis, & externæ internis. Hæc Hippocrates.

CAPVT.

Diocles medicus

NARRATIS his ex quibus membra constant, nunc membra ipsa attingenda, ex Diocle Carystio medico, qui ad regem Antigonum scripsit, ac totum corpus in quatuor partes diduxit: caput, thoraca, uentrem, uesciam. In his quoque & morbos & uitia, quæ singulis accidunt, describere historico more conabor. Igitur caput in primis secundum Pollucis descriptionem, cutis tenuis ac pertusa

circundat, unde quasi per poros germen prodit capillorum ueluti plantæ. Componitur, ἡράφας uocant, modo ferrarum inuicem complexarum: omnium tamen confessione pauciores mulieri quam uiro. Herodotus scribit quod in ea cæde quæ apud Plateas facta est, inter cadauera Persarum inuentum est caput nullam habens scissuram. Idem solere accidere confirmat Aratus in medicina his uersibus. ἡδὴ γάρ ποτ' ὄσωπα κέρματα, πολλὰ μὲν αὐτῶν μεσσητῆρος κορυφῆς μούνη συνέρεγμα γράμμη, πολλὰ δ' ἔρραφῆες κεφαλῶν πάγερ ἀνθρώποισι.

Vocatur autem os totum caluaria seu calua, græce κρανίον, apud Lycophronem Cōchos. Apud Aristophanem Scaphium. Cuius summitas uertex dicitur, apud illos Coryphe, & Mesocranion in mensuris orphicis nominatur. Pars anterior supra frontem Sinciput, illi βρέγμα: iuxta uero frons, ab lateribus tempora. Occiput pars posterior, illi ἴνιον, quoniam ex ipso ἴνεος. i. nerui capitis principales prodeunt. Postremo capillorum ordo tanquam cutis operimentum. In capite potissimum cerebrum circundatur membranis duabus: Interiore quæ latior est, & exteriori quæ angustior, uocanturque Ilamides, quæ circa medullam ἐλοῦνται. i. figuntur. Sub basim uero parencephalis, medulla proxima cerebro, colore flaua. Hæc Pollux. Hippocrates uero sic ait. Cerebrum homini duplex sicuti & cæteris animalibus, medium diuidit membrana tenuis. Quare non semper eodem modo caput dolet, sed quandoque pars, quandoque totum. Et uenæ in ipsum tendunt ex omni corpore multæ & tenues, duæ uero crassæ, altera ab hepate, altera à splene procedens. Aristo. ait cerebrum frigidissimum, quod ideo cordi opponitur calidissimo, ut alterum ab altero temperetur. Ipsum omnino ex omnibus exangue cõmunitatem cum terra & aqua retinet. Indicio est quod coctum durefcit atque siccescit, ut humore exacto à calore terrena portio relinquatur. Homini præ cæteris animalibus proportione copiosum, & mari plus quam fœminæ. Hinc somnia prouenire palam est: situs eius in prima capitis parte. In hoc collocati sensus. Galenus uero sic. Cerebri calidi signa caluities, pili celeres, uigiliæ plurimæ. At frigidi & humidi signa contraria, Somnus altus, sensus obtusi, plurima excreatio ex ore, naribus, auribus, & toto corpore frigus infensum. Frigidi uero & sicci promptus est sensus à pueris, cito tamen desinit ac senescit. De capite idem

Caluaria
Cranium
Conchos
Scaphium
Vertex
Occiput
Cerebrum
Ilamides
Parencepha,
Hippocrates
Aristoteles

Galenus

Signa capitis uaria
De moribus capitis

author. paruum caput haud boni cerebri signum. Magnum uero non semper bonum, tamen ex indicij si corpori reliquo respondeat, si neruosum & uegetum, si acutos habet oculos ac prompte contuentes. Contraria his imbecillum significant. Aristoteles uero in proble. contra sentire uidetur. Dicit enim homines proportione corporis minore esse capite quam cætera animalia. Et inter eos illum qui minori est, prudentiorem esse. Caput acutum,

more pyramidis, ro
capilli ad pr
languit, quandoq
uocari dicunt
similitudine qu
pellucida pili
facit. Alopeci
ab occipitio, du
ad frontem. Illuc
per sepe finitur. Gal
humiditate generat
desiccantia &
dorem ex uari
meatum uia
Vehement
cum grauedine
Cum pulsu tamor
summam mem
dolor est, his ad r
membranis inittum
motuq; omni
idem temporibus
summa caluaria, n
missio leuari h
sincipit
multa & uaria tub
melli, secunda m
VII. Quemadmodu
humoris
ophthalmis: nulla alia
coloris. Ex colore ig
est: quapropter pri
tullis, grauedo, p
per nares hu
Ex humore co
nec solum è capite
interdum & ex c
fieri calculorum
enim humor
interdum etiam
simul & hyslop
caput & pectus san
proderit. Galeni
obliti precipit.
Erasistratus si c
supra uerticem p
stomacho uectatis

acutum, more pyramidis, robur ostendit. Ad eius morbos nunc ueniam. Celsus ait, in capite nascitur fluxus capilli uel proprio morbo uel ex altero. Porrigo ubi inter pilos quaedam quasi squamulae surgunt, quandoque exulcerato loco, quandoque sine rubore, tetro odore, quem morbum quidam uocari dicunt graece λεπίδες. Alius morbus qui a graecis item dicitur Sycofis, σύκωσις, a fici similitudine quando caro excrescit. ἄχορες Achores ulcera foetida. Area ubi mortua summa pellicula pili primum extenuantur, deinde decidunt, cutem densam & pinguem glabram facit. Alopecia uero sub qualibet figura dilatatur. Ophis a serpentis similitudine, incipit ab occipitio, duum digitorum latitudinem non excedit. Ad aures duobus capitibus serpit, & ad frontem. Illud uitium in omni aetate, hoc infantibus: illud nunquam sine curatione, hoc per sepe finitur. Galenus ait, in capite Phthiriasis uel etiam in toto corpore ex uehementi humiditate generatur in profunda cute non summa, ubi & Pityriasis. Medentur huic unguenta desiccantia & Laurinum, uinum quoque crassum, & bibere libentius quam edere. Idem capitis dolorem ex uarijs ponit causis, ex humorum intemperantia, uel aggestione, per quam interdum meatuum uia intercludatur, aut ob debilitatem si in quadam eius parte spiritus inflatio fiat. Vehementissimus fit ex caliditate, mediocris siccitate, nullus ex humore. Dolor igitur cum grauedine aggestionem significat, Cum morsu uaporum aut humorum acuitatem, Cum pulsu tumorem, sine pulsu & grauedine inflationem spiritus. Dolor summa cute adfectam summam membranam ostendit, profundus interiorum membranarum: quibus intra caluam dolor est, his ad radices oculorum morbus, propterea quod tunicae oculorum ex cerebri membranarum initium habent. Est & dolor inueteratus uix debilis, qui cephalica uocatur, cum luce motuque omni offenditur. Est & quem hemicraniam appellant in medio capite, statis quidem temporibus ex humoris uel uaporis frigidi aut calidi influxu proueniens. Quidam uero summa caluaria, nonnulli circa tempora dolent, quos omnis iubet Galenus sanguine per uenas misso leuari humoribus. Syriasis morbus puerorum, inflammatio circa cerebri, unde sequitur sincipitis & oculorum incuruitas cum pallore & siccitate corporis. Celsus item multa & uaria tubercula in capite nasci dicit, Melicerides, Atheromata, Steatomata. Prima melli, secunda melli, tertia adipi similia, ut ex etymo graeco apparet. Aetius quoque lib. III. Quemadmodum quaedam plantae paruo, quaedam uero nimio humore siccantur: Sic crinibus humoris penuria phalacris contingit, abundantia uero mochtheria, alopecia, & ophiasis: nulla alia inter se differentia, nisi quod haec serpenti, illa uulpi sit propior specie coloris. Ex colore igitur morbi iudicanda humoris qualitas, qui plerumque pituita aut atra bilis est: quapropter prius haec purganda, deinde loci cura adhibenda. Sunt illi quoque capitis morbi, tussis, grauedo, pituita, catarrus: distillationes omnes ex humore nimio. Pituita siue grauedo per nares humor, graece coriza. Catarrus per fauces, quando laesa sunt arteriarum. Ex humore congesto tussis prouenit, graece βράγχη. Morbus quidem arteriarum est, nec solum in capite, sed quandoque ex uehementi conatu uocis, quandoque autem ex aere frigido, interdum & ex calore febris. Inueterata difficile tollitur. In qua iubet Alexander educationem fieri calculorum. Paulus Aegineta in missione sanguinis illos deduci se dicit uidisse. Distillat enim humor ex capite, interdum in nares, quod leue est: interdum in fauces, quod peius: interdum etiam in pulmonem, quod pessimum, ut ait Celsus. Capitis dolori Diocles origani simul & hyssopi decocti gargarizatione iubet occurrere: quod si fiat singulis mensibus, & caput & pectus sanum seruabitur, succus etiam caulium & hederarum naribus, temporibusque illitus proderit. Galenus si ex frigida causa, calidorum fomentis, tum laurino catarris oleis calidis oblini praecipit. Si autem ex calida causa quae est omnium potentissima, frigidis curandum. Erasistratus si calido capiti sit in sole ambulandum, monet spongiam latam aqua humentem supra uerticem poni. Plinius ambulationem capitis dolori, sicut & phthisi nauigationem, stomacho uectationem maxime prodesse ait.

OCULI

SEQVUNTUR oculi, in quibus pulcherrimum naturae opus licet aspicere. Alcyonus Crotoniata physicus, qui primus executionem aggredi ausus est, & Callisthenes Aristotelis auditor, ac Herophilus, postremo Aetius qui ante se medicorum dicta coniunxit, multa & uaria in hoc genere in lucem protulere. Duas esse angustas semitas, quae nerui a cerebri sede in qua est sita potestas animae, ad oculorum utranque cauernam tanquam ex uno principio diuersis flexibus deriuarent. Idem

B b ex co

De morbis
capitis
Fluxus ca
pilli
Porrigo
Sycofis
Achores
Area
Alopecia
Ophis
Phthiriasis
Dolor capitis
Cephalica
Hemicranica
Syriasis
Melicerides
Atheromata
Steatomata
Phalacris
Mochtheria
Alopecia
Ophiasis
Tussis
Grauedo
Pituita
Catarrus
Distillationes
Coriza

Oculi

Palpebrae ex eo intelligi quod alter sine altero moueri nequeat. Oculi uero continentiam, quatuor tuni-
 Gene nicis disparili soliditate tribus quoque humoribus, postremo palpebris munitam notauerunt,
 Anguli Prima tunica reticulata appellata ex neruo uisui ducta. Altera quae uua dicitur acini simili-
 Conchum tudine tenui membrana in medio pupillae. Tertia post has cornea nominata crassiore mem-
 Iris brana. Quarta quae omnes tegit alba est, ex osse capitis quod uocant pericranion ducta. Hu-
 Morbi o- morem primum & uitreum dicunt, quod & similitudine & materia uitro conflato sit simili-
 culorum. lis, tunica circumdatum reticulata. Alterum post hunc crystallinum ob claritatem, qui pupil-
 Sclero- lae praetenditur. Tertium ouatum quod oui albugini comparetur extra apparet. Igitur ex
 phthalmia omnibus his crystallinus tantum lucem praebet. Reliqui duo humores ad illum tuendum po-
 Xero- siti sunt. Palpebras autem ut alterum extra munimentum contra noxia natura constituit, haec
 phthalmia scissae non coeunt. Inferiores appellantur genae. Anguli quoque, alter ex parte nasi maior, alter
 Hyposphal minor appellatur: hos graeci *κάνθες* uocant. Oculi cauum *κόγχον* appellant. Iris circa pupil-
 ma. lam. Aristot. in lib. de animalia. ait oculos nigros ex ingenti humiditate prouenire. copia enim
 Hypospa- nigri humidum facit. Nec tamen longe aspiciunt, sicuti in mari apparet glaucum ipsius uisui-
 thismus bile. Minime uero profundum terminatum nigrum & ceruleum apparet. Minus autem aqueum.
 Trichiasis Morbos eorum penes innumerabiles ex Actij, Oribasij, Pauli, Celsi commentarijs breuiter
 Gramiae adnotauit. Ophthalmia, Sclerophthalmia quando praeduritie palpebrae uix est somno aper-
 Chemosis riuntur, sordescunt in angulis subsicca remanent, oculique propterea subruffi. Xerophthalmia
 Pterygium pruritus oculorum sine reumate a siccitate dicta. Hyposphalma ruptio uenae ex ictu & plaga
 Atherom. plerumque procedens, *ἀπὸ τοῦ σφάττερον*. Hyposphthalmismus cum reuma multum & calidum per oculos
 Melicerides fertur, ac propterea uultus ruber apparet. Trichiasis eruptio pilorum praeter naturam in ordine
 Steatoma. palpebrae ex reumate procedens. Gramias oculorum Plin. appellat, quas Nonius pituita oca-
 Trachoma lorum dicit esse, unde gramiosi oculi. Chemosis *χίμωσις*, quando ex tumore uehementi utraque
 Crethe palpebrae conuertuntur, ut uix liceat conuicere, & album supra nigrum attollitur ac rubescit:
 Chalazia utilis huic missio sanguinis. Pterygium membranula neruosa oriens sub angulo, quae ita au-
 Sycosis gescit, ut quandoque pupillam operiat. si magna & inueterata sit, chirurgica eget manu: si me-
 Lago- diocris, tantum collyrijs. Palpebrarum uitia quae extra apparent: Atheromata, Melicerides,
 phthalmia Steatomata, quae etiam inter capitis uitia dicta sunt. Intra uero palpebras, Trachoma asper-
 Ectropia ritas palpebrarum. Crethe *κρήκη* tuberculum quod nascitur in palpebra super pilorum loco
 Synchysis hordei similitudine, unde nomen sumpsit, uulgoque hordeolum appellatur. Chalazium siue Cha-
 Lithiasis lazia morbus crethe non absimilis, quando tuberculum album grandinis modo, unde no-
 Ptilosis men trahit, innascitur. Sycosis *σύνκωσις* palpebrarum extensio rigida. Lagophthalmia, quan-
 Emphyisma do contractis supra palpebris, apertis dormitur oculis more leporis. Ectropia uero contra-
 Psoro- rarius huic morbus, quando palpebrae deorsum conuersae. Synchysis oculi confusio ob plagam
 phthalmia aliquam ex qua pupilla turbatur. Lithiasis in conuersis palpebris alba & aspera. Ptilosis *πτε-
 Apoptosis λωσις*, cum pili superioris palpebrae conuertuntur, pupillamque impediunt: uel cum decidunt,
 Diabrosis uel ordine duplici supernascuntur ex crassitudine palpebrarum. Emphyisma siue Symphy-
 Distochiasis sis tumor & inflatio palpebrarum. Psorophthalmia pruritus palpebrarum. Apoptosis cum
 Phthiriasis pili palpebrarum decidunt. Sunt & illa palpebrarum etiam uitia. Diabrosis, Distochiasis,
 Pityriasis Phthiriasis, Pytiriasis. In angulis uero hi memorantur morbi. Aegilops abscessus in maiore
 In angulis angulo curatu difficilis, antequam rumpatur *ἀγχίλωψ*. Anchilops appellatur. Encathis caro
 Aegilops in angulo maiore excrescens, quandoque dolore adferens. canibus hic frequenter, & inter ho-
 Anchilops mines nautis. Rhydes oculi dicuntur, quando exulceratione uel Pterygio uel Encanthide
 Encanthis tunc adfecti lachrymas emittunt, *ἀπὸ τοῦ ῥύδου*, id est a fluendo dicti. Ulcera praeterea in tuni-
 Rhydes cis, & primum in Cornea Bothrium, ulcus curuum & angustum: Latius uero quam hoc &
 Bothrium minus profundum caeloma *κοίλωμα*. Argemon autem cum Iris albescit intus, *ὑπώπιον*, quan-
 Caeloma do ex plaga tenui uenis fractis, sanguis suffunditur toto oculo, deinde nigrescit. Plinius su-
 Argemon gillata appellat. Epicauma ulcus sordidum & impurum: ex cuius purgatione humida quae
 Sugillata sunt intus effluunt. Carcinoma abscessus in Cornea difficilis curatu. Hypopyos item in
 Epicauma Cornea, quandoque profundum, quandoque summum ungui simile. Ideo morbum hunc qui-
 Carcinoma dam *ὄνυχον* appellant. Leucomata *λευκώματα* maculae in oculis profunda. Leuiores Nephe-
 Hypopyos lion & maculae & ulae dicuntur. Phlictaena *φλικταίνα* ulcus in eadem parte. Oriuntur item
 Leucomata in Tunica quae Vuae cognomentum habent: Proptosis *πρόπτωσις* ulcus Vuae ex humore
 Nephelion aut scissura Corneae caulam ducens. quae parua adhuc & similis muscoli capitis Myocera-
 phalona

phalon dicitur. Aucta uero & similis Vuae Staphiloma appellatur. Cum autem eò peruene
rit ut palpebras feriat, mola. Si denique duritie calluerit Chlamys nominabitur. Phthilis
quando pupilla angustior seu latior ex aliquo capitis morbo fit: ex quo uisa apparēt esse ma
iora quàm sint. Circa crystallinum humorem solēt hæc euenire: Glaucoma & Hypochyma,
quæ idem antiqui esse putauere, ut Rufus medicus testatur: Posterius uero Glaucoma morbū
existimauerunt crystallini humoris mutati in glaucum colorem: Hypochyma uero humo
rem concretum circa pupillam in medio corneæ & crystallini lucem impediētem. Sunt au
tem Glaucomata incurabilia: at Hypochymata plerūq; curantur. Amaurosis ἀμαυρωσις ob
turatio nerui uisui incolumi pupilla. Hoc sanē uidendi impedimentum citra dolorem ali
quem uenit. Amblyopia eadem ferē cum Amaurosi. Ectropismus dicitur ἀπὸ τοῦ πῆξερ, quan
do ita premuntur oculi, ut exerti perseuerent, & plus iusto patentes sint, uti contingit athle
tis in certamine compressis. Myopia ex ipsa genitura est. Myopes dicuntur, quando pro
pius admota respiciunt, paulo remota nequaquā. Incurabilis sanē morbus ob uisui spiritus
debilitatem: his contraria patiuntur senes, cum remota facilius aspiciant. Strabones nos: græ
ci Strabismus: obliquus aspectus, corrigitur in infantibus, si lucernam ab fronte non ab la
tere adspiciant. Drimiasis quando pupilla latior naturali apparet, & uisa minora ueris uiden
tur. Coclites monoculi sunt, unde cauillus Plautinus in eum qui altero captus oculo fuerat,
de coclitem genere ipsum appellauit. Nuscitiosi ut ait Festus, plus uident uesperī quàm me
ridie, nec cognoscere possunt nisi quod ad oculos admouent. Hic idem ferē morbus cum
Myopia: quapropter satis putauerim corruptum uocabulum anetymum delēdo, græcum
potius sequi & Nuscitiosi scribendum. Aethiopes statim à genesi frontem stigmatē notant,
ut capitis & oculorum humor apud eos peculiaris hoc pacto exicetur, ut tradit Aetius.
Aristoteles de animalibus ait, Glauiores oculi propter humoris paruitatem interdū me
lius cernunt. Nigriores noctu ob debilitatem, quod minus à uisibilibus & luce mouentur.
Igitur hi Nyctilopes dicuntur, & iuuenes frequentius ob nimium humorem. Copia enim
humoris, ut supra dixi, nigrum reddit. Leucoma uero oculis glauioribus & siccioribus ue
nit: Quapropter magis senescentium humoribus. Item dicit oculos in situ modico signum
esse optimorum uirorum, in recessu autem cauo improborum. Qui minimum cōniuent im
pudentes, qui multum inconstantes. Homo tantum inter animalia uarijs oculis. Præterea ut
cauda leonibus, aures equis: sic oculi hominibus animi sunt maxima indicia. Sunt & illa ocu
lorum epitheta, torui, obliqui, limi, peti. Ocularibus uitreis adiumento uisus usos fuisse: n
tiquos sicuti nos, nusquam reperio, uerisimile tamen est, quum & illis sensus per atatem defi
cerent. Plinius libro vii. Præmoritur inquit uisus auditusq; in homine. Est hodie Camerini
familia quædam quæ oculorum morbos omnis curat, singulari quadam naturæ dote uerius
quàm disciplinæ studio: uirtutem hanc paterfamilias filio natu maiori per manus tradit. O
culos ex omnibus minimum attrectari iubet Galenus: si leuis morbi sit causa, tantum noxia
subtrahenda, quæ quatuor sunt, Fumus, sol, lectio, uinum immodicum. Aqua prius tepida,
deinde frigida diluendi: & si oporteat, lacte & oleo roseaceo liniendi: si altior incubuerit cau
sa, quæcunq; illa sit, maxime hoc remedium proderit in cōmentarijs Cæs. Augusti repertū.
Piper & crocum teres diligenter cum uino æque ac succo fœniculi: quibus mellis attici mo
dicum simul & fellis uituli seu uulturis addito: deinde hoc collyrium in pyxide reposito, ad
omnes oculorum morbos utitor. Aciem quoque restituit teste Plinio aquilæ fel cum myr
ra & nitro simul tritum. Item passerini oui album cum melle attico. Cinis denique hiron
dinis impositus.

N A R E S.

DE NARIBVS uero quæ iuxta sequunt Galenus sic ait. Quod Diaphragma
diuidit nares, altera pars in ora descendit & attrahit spiritum: Altera sursum re
cta tendit ad uentriculos anterioris cerebri partis, unde & cerebri ipsius excre
menta purgantur. Itaq; olfactus impeditur non tam ob nasi poros obstructos,
quàm ob intemperiem ipsorum cerebri uentriculorū: aut humorem in eis ad
gestum. Sternutamenta hinc quoq; procedūt, quod uentriculo ipso spiritu inflato ob frigus
calore resoluitur, crepitumq; emittit, quod angusta uia dimissum ui subita abrumpitur. Na
rium morbus Polypus teste Paulo, ex eius animalis similitudine: ut ille acetabulis inuadit
uenantes, sic iste nares occupat usq; ad sermonis & anhelitus impedimentum. Ponitur inter

B b 2 carcinomata

Staphiloma

Chlamys

Phthilis

Glaucoma

Hypochy

mata

Amaurosis

Amblyopia

Ectropismus

Myopes

Strabones

Drimiasis

Coclites

Nuscitiosi

Aethiopum

mos

Nyctilopes

Leucoma

Physiogno

mia oculorū.

Oculi in ho

minibus ani

mi indicia

Oculorum

remedia

Diaphragma

Polypus.

Ozæna carcinomata penè incurabilia. *Ozæna* ulcus item narium altitudine usq; ad Isthmiam, prohibens odorem. Ex nasi quoq; forma *Nasones*, *Simones*, *Aquilini* appellati. Ad iudicium quoq; pars hæc traducitur. Nam & stili nasus *Plinio*, & *Rhinocerotis* nasus *Martiali*: & natos homines, & emunctæ naris dicimus iudicij seuerioris, quod purgatis naribus magis olfacimus. *Nepetæ* succus naribus supino infusus, sanguinem elicit. *Stillationem* narium ex humore reprimit, ac sternutamentum facit. *Ocimi* semen tritū naribus immissum. Itē porri capitati folia cōmanducata. Item oleum calidum si naribus immittitur eunti dormitum.

A V R E S

AVRES secundum Aristotelem totæ ex cartilagine & carne constant. Interior pars cocleæ anfractui similis. Hinc ad cerebrum tractus & oris palatum pertinet: ac uena de cerebro descēdit eidem. Morbi uero his *Aetio* & *Galeno* authoribus, eueniunt partim ob frigus uel ob cutis tumorem uel sonitum altius neruum penetrantem, maxime uero inflatio spiritus exitu prohibiti dolorem parit: qui cum grauedine sit, in causa pituita erit & crassus humor. Fiunt & intus soni quādoq; ob eandem causam. *Otalgia* appellatur earū morbus. *Cophosis* surditas. *Dyscoia* cum difficultate auditus, hos *surdalros*, illos *surdos* dicimus. Qui ex *genesi* aut inueterati, difficile tolluntur. *Parotides* quoque his locis nascuntur ex capitis humore huc descendente & aggesto. Sunt & quandoque sine tumore, quibus occurritur per cucurbitas & frequentes *Pyrias*. Est & *Thlasis* aurium etiam morbus. Auribus magnis stultitiam *Physiognomizat* *Aristoteles*.

Otalgia
Cophosis
Dyscoia
Parotides
Thlasis
Aures magna stultorum
Labeones
Dentati

O S, DENTES, LINGVA, FACIES

S in primis munitur labris & dentibus. Hinc *Labeones*, & *Dentati*, qui cum his nascuntur, ut *Curio* *Dentato* cōtigit. *Dati* sunt homini à natura, ut tradit *Aristoteles*, cibi sermonisq; gratia: quibusdam uero animalibus pro armis, ut qui *ferratos* habent & *exertos*. Homini commode instituti. *Primi* acuti ut *sercent*, *maxillares* lati ut *molant*: *Medij* uero qui uocantur *canini*, qui amborum naturam seruent. *Infanti* circa VII. mensem nascuntur tres, quo tempore inflammantur *gingiua*, quas oportet digito iugiter tenuare. *Priores* quod celerius nascantur pueris decidunt & renascuntur. *Vltimi* qui *genuini* appellantur, xx. anno prodeunt, à nonnullis senescentibus iam. Hæc *Aristot.* *Pollux* uero ait, *Dentes* xxxij. numero solere esse. *Frequentes* uitæ longioris indicium solere monstrare. *Pyrrhum* insuper regem *Epīrotarū* dentes habuisse uno tantum osse continuo, lineis summis in figuram dentium distincto. Idem cōtigisse & *Euripheo* *Cirenæo*. Sed & *Mestori* *Cyprio* patri *Nicoclis* regis, ad quem *Athenæus* *sophista* scripsit *protrepticos*, natus est filius *Timarchus*, qui ut scribit *Aristoteles*, duorum ordinum dentes utrinq; habuisse fertur. *Galenus* omnino ait dentes pati ex nutrimenti eis præbiti siue copiam siue penuria. Hæc sicciore & tenuiores facit, illa tumidiores *gingiuas* reddit: quæ uti solent cætera superflua, euacuatione curabuntur. At tenuitatis nullum remedium, quod in senibus accidit. *Parulis* *ῥαχίς*, tumor ipse *gingiuarum* dicitur. Cui nisi per pharmaca occurratur in pus ueniunt. *Epulis* *ἑπυλῖς* item tumor iuxta dentem *genuinum*, quandoq; cum febre & dolore uehemente, adeo ut hiare prohibeat. *Aristot.* in *problem.* ait dentes magis frigida, carnem uero calida sentire. Præterea dentium stupori *portulacam* cum sale mederi. *Plin.* uero eorum doloribus *acetum* calidum in ore retentū, ad candorem quoq; facere *testam marini conchilij* sale plenam atque combustam. *Mart.* *Anienis* aquam dentes & ebur albos facere testatur. *Lingua* hominibus gustus sermonisq; gratia data. *lingula* uero siue *γλωσσίς* à natura constituta, ut arteriam quæ à cibo infestatur operiret. Eam habent tantū *uiuipera*, quibus pulmo, & cutis pilo intacta. Quibus uero cortex ac penna operimētum: guttur uice *lingulae* contrahitur & deducitur. *Linguam* uero alia retinent intus ut *formicæ*, alia foris ut *muscæ aculeum*. *Tabanis* acutissima, *conchis* uero mordax. Hæc *Aristot.* *Actius* uero commemorat *Batrachum* tumorem uocari sub lingua maxime pueros infestantem. *Ancylloglossi* *ἀγκυλόγλωσσοι* ex ipsa *genesi* nascuntur, cum membrana opponitur *linguae* inferius. Ex morbo fit quando ulcere præcedente dura macula lingua subidet. tales male pronunciant. Ideo à quibusdam *Mogilali* *μογίλαλοι* appellati, manu chirurgi curantur. *Muti* item & *surdi* teste *Plinio*, *Aphthæ* ulcera etiam in ore summo, infantibus plarunq; *peculiaris* uitio lactis quo nutriuntur

Genuini
Pyrrhi dentes monstrati
Parulis
Epulis
Lingua
Lingula
Batrachus
Ancylloglossi
Mogilali
Aphthæ

nutriuntur

nutriuntur calido humore corrupti, Oriuntur & atate perfectis, quando humoribus eò cali
dis concurrentibus tumescunt ora aspectu sanguineo. Denique facies ipsa, quæ ad contem-
plandum cœlum, rerum omnium conditorem erecta hominibus tantum data est, uarijs in-
festatur morbis. Quem uocant ἰονδομ, nos teste Celso uarios dicimus. Tumor est paruus &
durus in facie ex humore crasso & calido, curatur per pharmaca mollientia. Fiunt & Epheli-
des ἐφελιδες seu stigmata, non enim altius penetrant. Celsus scribit quod in facie ueniunt
uarij, lenticulæ, ephelides, quæ curari ineptæ sunt, cum uulgo notæ sint. Verrucæ tumores in
uultu, græci μυρμηκίας, hos Festus sicut & hodie uulgus Cossos appellat. Fiunt quoq; τραχύ-
ταις ex humore, ex capite pityria adfecto. Serpunt q; usq; ad ceruicem, quandoq; dolorem
adferentes, & prurimum, ut ait Aetius. Scribunt Hippocrates & Celsus, Qui faciem diu pal-
lidam aut liuidam gerunt, uel capite uel uiscerum aliquo laborant.

Faciei morbi

Varij ἰονδομ

Ephelides seu

Stigmata

Lenticulæ

Verrucæ seu

Myrmecie

Facies pallida

GUTTUR, FAUCES

GUTTURIS utrinq; fauces sphrangitides. Alteræ sursum procedentes ultra
aures Cariatides dicuntur. Glandulæ item positæ in ipsis ceruicibus quæ inter
dum cum dolore intumescunt. Deinde duo itinera incipiunt: Alterū asperam
arteriam nominant: alterum stomachum. Arteria exterior ad pulmonem, Sto-
machus interior ad nutrimentum: illa spiritum, hæc cibum recipit. Ipsa autem
arteria dura & cartilaginosa in pectore adsurgit: cæteris partibus refedit. Constat & articu-
lis quibusdam compositis ad imaginem earum uertebraarum quæ in spina sunt. Ita tamen ut
ex parte exteriori aspera, & interiori stomachi modo leuis sit, eaq; descendēs ad præcordia.
Iugulum ipsum recuruum inter ossa mollissima, altero sursum, altero deorsum capite in exi-
guo sinu pectoralis ossis refedit: Et cum lato osse scapularum, infra caput eius neruis & carti-
lagini connectitur. Faucibus quoq; morbi ueniunt. Qui omnes in difficultate spirandi con-
sistunt. Dum modice est, neq; ex toto strangulat, δυσπνοία dyspnoia. Cum uehemēter ἀσθμα
Asthma. Cum uero id accessit, ut nisi recta ceruice spiritus trahatur: ὀρθοπνοία Orthopnoia.
Hæc Celsus. Sed & alij quoq; & gutturis & faucium à Paulo Aetio ac Celso traduntur au-
thoribus Anginæ, Cuius tria genera, Synanche, Cynanche, Parasyanche. Præterea Pari-
sthmia, Vua, Tonsillæ, Struma, Dracotium, Cion, Aneurysma, Broncocele. Anginam teste
Celso græci συνάγχη synanchen uocant: morbum in faucibus acutum, quando nec tumor,
nec rubor ullus apparet, sed & corpus aridum, uix spiritus trahitur. Quâdo uero lingua fau-
cesq; cum rubore transeunt, uox nihil significat, cynanche κυνάγχη. Vbi autem tantum ru-
bor & tumor est, nec cætera, Parasyanche παρασυνάγχη. Aretæus medicus dicit his mor-
bis causas esse plures. Frigus aut plagam seu frigiditas potiones. Archigenes occultam dicit
Synanches causam, in quosdam descendentes neruos uim respirandi iugulantes. Paristh-
mia quando loca gulæ angusta præcluduntur, aut potione nimia uini aut hauſtu subito ali-
cuius alterius rei, maxime acorem habentis, unde uehemens & subitus dolor. Vua, ut est
author Galenus, similis Acino in summo gargarismi proueniens. Est & quem uocant Cion
sive cionida, tumor item in gutture. Quâdo enim aut ex ieiunio adeo tenuatur ut lori modo
sit flexibilis: tunc chirurgia auferre iubet Leonidas medicus. Aetius de utroq; morbo sic ait.
Excreſcens caro in faucibus, ex rheumate uocem impediens, prælonga & tenuis, cion à co-
lumnæ similitudine. Pinguior uero tum profundior ac rotunda, Vua ab acini dicitur figura:
quæ si catholicis non curantur remedijs, id est, sanguinis missione & purgationibus, ad chi-
rurgiam recurrendū. Aneurysma ἀνεύρυσμα tumor est arteriæ præclusæ, ut ait Galenus, è san-
guine & spiritu causam trahens. Fit autem cum uulnerata arteria pellis nequaquam superin-
ducitur, sed serpit iterum materia ac redit eodem. Strumæ tumores in gutture ueluti glan-
dulæ, quas græci ἀδένες uocant, uulgo Scrophulas. nec discrepant à græco uocabulo, cum illi
χοιράδας etiam uocent. nonnulli tamen χοιράδας eas dicunt, quas Tonsillas Plinius uocat:
est enim caro durata circa guttur, & alas, & inguina, nominis etymum ἀπὸ τοῦ χοιράδα, quæ
petræ scopulosæ in mari dicuntur, uel à porcis quod huiusmodi morbo infestentur. Fiunt
enim duo pluræue quælibet sua inclusa pellicula, sicuti stromata uel atheromata. Quandoq;
chirurgica egent manu. Broncocele, tumor est ceruicis inter cutem & asperam arteriā: quan-
do hebes caro mellis apī ue similis cluditur, ut ait Celsus. Dracontium morbus apud Indos
& Aegyptios in membris musculosis proueniēs, uidelicet gutture, brachijs, coxis, cruribus.

Sphrangitides

Cariatides

Iugulum

Dyspnoia

Asthma

Orthopnoia

Angina

Synanche

Cynanche

Parasyanche

Paristhmia

Vua

Cion

Aneurysma

Struma

Scrophule

Tonsille

Broncocele

Dracontium

Soranus medicus Soranus medicus hoc ex animali quodam simili inter cutem innato dicit procedere: Paulus animal esse negat: Nos Alatri inter Hernicos hodie malum hoc frequens cognouimus. Ducunturque pro remedio noctibus per urbem irrequieti, crepitantibus simul æreis uasibus, præsertim initio morbi. Spinam teste Plinio è faucibus eijcies, si nudis in aqua pedibus consistes.

CERVIX.

Spondyli **C**ERVIX siue collum, quod græci *τράχιλον δερμ' ἀνχίνα* dicunt, medium inter humeros & caput, nodos seu uertebras habet septem, quos illi spondylos, *Homerus* astragalos appellat. Primus Capiti proximus *Epistrophe*. Hippocrates Dentem uocat. Duas habet iuxta caput probolas eminentes, quas cornices appellant. Secundus *Axis* à mobilitate dictus. Duas probolas habet, altera primum, tertium altera attingit nodum. Vltimus ex omnibus *Atlas* spatulis proximus, quod baiuli modo ac turbinis onera sustineat. Sustinetur præterea collum neruis, quos à robore & firmitate *Galenus* & *Pollux* *τένοντας*, id est, tenontas appellant. Morbi deinde ipsius *Tetanon*, *Opistoton*, *Emprostoton*, unus tamen morbus. Spasmus quidem est concreto ferè toto corpore è frigido humore, maxime circa spinam musculorum, adeo quod flecti nequeat. Quandoque ex anteriore corporis parte, uocaturque *Emprostoton*, quandoque posteriore, diciturque *Opistoton*. Interdum recto corpore, uocaturque *Tetanon*. Hæc *Paulus*. *Pelops* uero græcus author Spasmodum, id est tensionem hoc malum appellat, & *Syntomen* musculorum ac neruorum circa collum, causam dicit esse musculos crasso spiritu ac frigido refertos. Quapropter non humidam sed siccam pyriam: tum sicuti in spasmo euacuationem his mederi. Signa morbi, difficultatem anhelitus, motum arteriarum paruum actionem, ruboremque in uultu, tum oculos tumidos, urinam ferè aqueam uel sanguineam.

THORAX ET EIUS PARTES

Thorax **S**QUITVR thorax: Pars secunda corporis, quam ab initio proposui. Hic, ut ait *Pollux*, à ceruice usque ad coxas protenditur. Scapulae quæ ceruici continuant, *Clides* Os latum Scapularum utrinque tendit. Græci *κλείδες* & *ὄλμοι* uocant. Scapulas uero ipsas *ὠμοπλάτας*. Postea sequuntur humeri, dorsum, renes, tergum, lumbus, spina quæ renes diuidit medios, *Olmos* Humeris iuncta brachia, sub brachijs alæ, sub alis latera, sub lateribus succinctum, quod *ὑπόζωμα* uocant. Nunc singulas resumam partes. Dorsum ponè pectus. Cuius partes scapulae & spina, infraque è regione uentris lumbi, communesque partis inferioris, & superioris costæ octonæ. Nā de hominibus gentis *Turditanae*, quos septenis costis ferunt gigni: nullus idoneus est author. Spina dorsii cartilaginea est, principium & ipsa ossium sicuti cor uenarum. Nam à spina ossa continuant, ubi nodi seu uertebræ neruis colligantur, quæ sunt numero decem & septem. A quibus costæ duodecim, utrinque exeunt. has *πλευρας* uocant, quarum aliquæ pectori iunguntur, aliquæ circa thoraca desinunt. Quæ pectori iunguntur octo. Harum quædam legitima, quæ magna sunt: quædam spuria dictæ, parua, ac pectori propinquiores. Hinc dolor pleuretis, id est, lateritius, cum febre plarunque & tussi ac anhelitus difficultate: interdum etiam sine febre, ut *Paulus* scribit. *Renum uitia* *διαβήτης* diabetes, ut *Aetius* tradit. Inueteratus hic morbus ex humore prauo congesto maximam inducit sitim. Potoque ob debilitatem statim urina emittitur, uocaturque diabetes, quod speciem Siphonis præ se ferat. *Aretæus* addit & uisceribus eos ardere, nec diu uiuere. Curantur humoris prauæ euacuatione. Fit & calculus in renibus, in pueris præsertim defectu concoctionis. qui morbus & uesicæ accidit, uocaturque lithiasis. *Empyema* Thorax quoque laborat doloribus, quæ thoracis appellantur, est & eius morbus *Empyema* *ἐμπύημα*, qui per uacua thoracis seu succinctum uertitur, procedens uel ex sanguine commaculato uel alicuius uisceris ulcere. Hinc statim phthisis solet sequi. Signa, grauitas thoracis, tussis breuis & sicca doloribus admixta, ut author *Paulus*. Pectori iuncta, *Mamma* tantum hominibus & uespertilioni, ut ait *Clearchus Solensis*.

Viscera,

VISCERA, INTESTINA

INTERIORA aut uisceribus, aut intestinis continentur. Viscera sunt cor, cerebrum, pulmo, stomachus, lien, hepar. Intestina ex stomacho pendent, orbibusque implicitis excrementa excipiunt ac reddunt. Nunc uiscera considerabimus. Quorum præstantissimum Cor, principium sanguinis & uenarum, præsertim Magnæ & Ahortæ. Hoc membrum ex omnibus minimum adfici, utpote quod alijs deficientibus salutem & opem subministrat, situm in sinistra parte quod hæc frigidior dextra, caloreque ipsius foueri sit necesse. Reliquis animalibus in medio pectore. In piscibus macro turbinis caput spectat. Eius discrimina, amplitudo, exiguitas, durities, mollities: hebetibus sensibus durum: ingeniosis mollius: timidis magnam quod calorem proportionem non habeant. At parum caloris in magno conceptaculo exolefcit, ex quo sanguis frigidior fit, cor magnum proportionem lepori, ceruo, muri, hyenæ, asino, pantheræ, mustelæ, reliquisque timidis. Vni omnino homini salit propter adfectus, tum iugiter pulsat. Hæc Arist. Galenus ait cordis calidi signa, respiraciones, & motus arteriarum magnitudo ac densitas. Præterea audacia & in rebus gerendis promptitudo, pectus latum, ingens thorax, denique toto corpore calor: contraria his signa frigidi. Circa cor præcordia sunt, græce φρένες ἀπὸ τοῦ φρονέω. i. sapere. Hæc pars cor ac pulmonem discriminat, ut Aristot. Celsus ait, Sub corde & pulmone transfuersum ex ualida membrana septum est, quod Diaphragma græci appellant: hoc à præcordijs uterum diducit, estque neruosum, multis eodem uenis discurrentibus. In parte igitur præcordiorum titillatio fit ob pellis tenuitatem, quibus telo transfixis uisus est quandoque aliquis ridendo mori, ut Arist. & Plin. authores. Pulmo spirandi officio delegat, hunc omnia terrestria retinet. Pisces eius loco branchias habent, præter Balanas & Cetos ac omnia quæ resiliunt, ut scribit Aristot. A Celso fingitur spongiosus, & ideo spiritus capax. Spinæ quoque à tergo ungulæ bubulæ modo diuisus iungitur. Paulus morbum eius πνευμονίαν appellat, quando tumescit, plerumque ex uehementi catarro, uel asthma, uel pleuretide. Hos sequitur difficultas anhelitus, febris, sitis, & in ore rubor. Pulmo saillus & agninus, ut ait Paulus, pedem ex calceo læsum sanat, uulpinus si liquefactus potetur asthmaticos. Marinus pulmo recens contusus podagras. Hepar à dextera parte sub præcordijs, ab ipso diaphragmate siue septo nascens, intrinsecus cauum, extrinsecus gibbum, quod præminet uentriculo residet, & in quatuor fibras diuiditur. Hoc ut ait Aristot. secundum locum inter uiscera obtinet. Sanguinis est post cor receptaculum. Hepaticos uocat Aetius sicuti & stomaticos & celiacos, qui citra tumorem adeo eo membro debilitant, ut ex eo sanguis per uentrem effluat. Galenus ait quod more splenis hepar etiam tumescit quandoque & indurat, ex quo sitis sequitur, & cibi inappetentia. Idem hepatis frigidi signa ponit angustiam uenarum, pituitam, & sanguinem cum toto corpore frigidiorum, nisi forte cor caleat. Contraria his calidi. Hepar aprugnum nuper exsiccatum atque contritum ex uino facit ad serpentium morsus. Anthrax siccum epotum ad calculos. Canis rabiosi assatum atque manducatum ad eius morsus. Lacertæ ore contritum ad dentium dolores. Caprinum item assatum ac oculis perfrictum ad Nyctilopas. Fel sub hepate apparet angusto ore, fundo ampliore, cui peculiaris amaritudo. Volatilibus amarior quam quadrupedibus. Calidior autem ac siccior flauus quam pallidus, flauo item uiolaceus. Hoc multa carent animalia. Splen græce σπλην in sinistra parte ex hepatis regione: eius substantia mollis ac tenuis, & humorem apta recipere crassiorum. Nam & sanguinis faciem & partem trahit, & hunc humorem melancholicum Galenus uocat. Hic sanguinem per arteriam trahens ac tenuans seipsum nutrit. Eius natura signis extrinsecus deprehenditur, si frigidus an calidus, ex patientia & impatientia frigoris, ciborum delectationibus & alijs. Celsus ait: Lien sinistra non diaphragmati, sed intestino innixus natura mollis, paulum à regione costarum in uterum excedens, maxima parte sub his conditur. Trahit ab hepate melancholicum humorem, qui sanguinis fax existimatur. Morbus eius quando tumescit, primo cum dolore, deinde citra dolorem durefcit: his os fetidum, ulcera in coxis. Intemperantius is cum uenerit curabitur, sicuti aquæ morbus. Arist. de animalibus III. ait, Quoties in lunæ excremento plus diuertitur quam calor eius uisceris possit conficere, lienosi sunt. Plinius uero homines in Cauno insula pallido colore ac lienosos appellat. Hinc lienteria, leuitas intestinorum. Stomachus, ut ait Celsus, intestinorum quidem principium, neruosus à septimæ spinæ uertebra incipit. Circa præcordia autem uentriculo connectitur pars quæ uocatur secundum Pollucem, Os uentris sub stomacho sita iuxta pulmonem. Aristoteles pericarpion uocat. Hæc receptaculum cibi est inter lienem & iecur posita. Stomachi frigidi signa

Cor uiscerum
præstantissi-
mumCordis calidi
signa

Præcordia

Diaphragma
Titillatio

Pulmo

Pneumonia

Hepar

Hepatici

Celiac

Hepatis fri-

gidi signa

Fel

Splen

Lienosi

Lienteria

Stomachus

secundum Celsum pallor, macies, praecordiorum dolor, uomitus in ieiuno, dolor capitis: res medium, clara lectio, deinde deambulatio, adsiue ungi, & lauari, uinum frigidum tenuesq; bibere. Hyptiasmus inter eius morbos, Qui, ut ait Galenus, est conuersio stomachi & Atonia ex humore imperante. Ex quo non facile concoquit. Curatur pharmacis siccantibus. Nausea fastidium stomachi dicitur ob prauum humorem circumstantem. Hanc comitat Anorexia, id est cibi inappetentia: pellitur olfactu aceti, tum alijs acutis odoribus. Bulimus βύλιμος, quem nos magnam famem interpretari possumus, cum ob famem stomachus deficit, paulatimq; adeo frigescit, ut partes extremae destituantur. Curatur & hoc aceti aut panis a furno recentis olfactu, tum si extrema membrorum aqua calida foueantur. Lygmus latine singultus fit stomacho ob saturitatem, uel quandoq; uacuitatem. Stomachia, id est σωμαχία & σκελητία Strabone teste, morbi quos Romanae legiones in Arabia duce Aelio Gallo tempore Augusti senserunt. Meminit & Pli. li. xxv. ca. ij. Cardiacus morbus in ore uentris, quod graeci antiqui cardiacam uocabant, accidit cum febre acuta, & motu arteriarum frequenti & obscuro: re- creatur olfactu spongiae, & flabelli uentilatione. Celsus sic ait, Stomachum multa exagitant, calor, inflammatio, exulceratio, pituita, bilis. In omnibus autem eius malis utenda exercitatio. Sed uitiu uulgatum ante omnia est resolutio, quam graeci Atoniam uocant, cum cibi non tenax est. his optimum balneum, lectiones, excitationesq; superioris partis: perfundi frigida, & cibi frigidi qui non facile concoquantur. Deinceps Intestina dicenda, quae ut diximus, est stomacho pendent, initiumq; trahunt. Nomina eorum sex, ab dextro latere duo, ieiunum gracile, totidem ab laeuo, rectum, caecum. Colon ieiunum dicitur, quod nunquam quod accipit continet, sed protinus in inferiores partes transmittit. Inde tenue intestinum est renibus uehementer implicitum. Orbes uero eius per membranulas inferioribus conuertuntur, qui in dexteram partem conuersi, & e regione dexteris coxae finiti, superiores tamen partes magis complet. Deinde ad intestinum cum crassiore altero transuerso coniunctum. quod ab dextera parte incipiens in sinisteriore peruium, ac longum est in dexteriore. Id ideo Caecum nominant. At id quod peruium est, late fusum atq; sinuatum, minus quam superiora intestina neruosum, ab utraq; huc atq; illuc uolutum sinistrores inferioresq; partes tenet. Contingit iecur atq; uentriculum, & deinde cum quibusdam membranulis ab sinistro rene recuruatum in imo dirugatur, qua exeunt: ideoq; ibi rectum intestinum nominatur. Gracile intestinum ileon, plenius Colon dicunt. Est enim Colon pars crassioris intestini propaginem habens, fertur ab dextro in sinistrum latus modo zona. Huic dolores maximi, qui appellantur Colici, uel propter crassum pituitosumq; humorem, tunicas ipsius operientem ac spiritum prohibentem: uel acutum calidumq; ante etiam tumorem inflammationemq; spiritus utcumq; torquet, saepeq; aditu intercluso, excrementa per ora emittunt. Ileus intestini gracilioris morbus eodem ferè effectu ἀπὸ τοῦ ἰλεῦς, id est uertere. Huic multa medentur. Tum subitaneum illud, Psellum ex aqua frigida epotum, ut Paulus.

VENTER

VENTER ipse quem tertiam esse corporis partem diximus, intestinorum excrementorumq; conceptaculum est. Huic sume seu abdomen adiungitur, cuius postremum Aqualiculus dicitur. ut placet Aristot. Huius morbi complures a Paulo, Aetio, Galeno ac alijs memorantur. Cholera, Dysenteria siue Tormina, Tinesmus, Lienteria, Coeliacus, Syntexis, Tormina, Vermina, Epneumatosis, Emphyisma, Fluxus, Igitur Cholera numero plurali, uentris turbatio facta & per inferna & per uomitum ob cruditatem & prauos humores aggestos, Cholera uero numero singulari pro bile ponitur apud Lampridium tantum in Alexandro. Dysenteria, ut tradit Archigenes, ulceratio arteriarum ac uiscerum perseverans, ex causis extrinsecus, uidelicet frigoris, caloris, potionis, cibiq; minime concocti aut acuti. Habet similitudinem cum Tinesmo, qui uoluntas est inefficax excreandi, sanguinis tantum aliquid emittens. Hunc morbum Celsus dicit Tormina a latinis appellari. Lienteria, ut ex argumento nominis apparet, interiorum leuitas & liquatio est. Fit saepe praecedente Dysenteria, quando cibus citra coctionem liquidus excreatur. Syntexis quando humoribus eò descendentibus simile quiddam flauae bilis excreatur. Generantur febre urgente omnem extrinsecus humorem. Coeliacus morbus item, cum uentri liquida emittuntur gratia debilitatis. Si ab autumno in hyemem durauerit, uix curabilis. Epneumatosis causa morbi superflua, & alienus cibus, continua frigora, seu calores uehementes. Vermina uentris uiscerumque dolores. Epneumatosis uentris inflatio, humoribus pituitosis in uapores

Aqualiculus

Cholera

Dysenteria

Tormina

Lienteria

Syntexis

Coeliacus

Vermina

Epneuma

tosis

uapores resolutis, ex mediocri calore. Nam ingēs frigiditas haud omnino uaporem gignit, quod nequaquam extenuat cibum aut resoluūt: uehemens enim calor cibum digerit, mediocri in uapores cibum ex frigido humore conuertit. Aetius uero de his morbis sic scribit. Epneumatosis seu Emphyfima spiritus inflatio sub cute, quandoq; sub pelliculis & musculis congestus. Fit & in uentre, & intraneis, & in hydropico tympanite. Occurritur pharmacis diaphoreticis pinguium humorum. Fluxus uentris, de quo Celsus ait. Vno die fluere aluū, saepe pro ualitudine est, atq; etiam pluribus dum febris absit, & intra septimum diem conuiescit. Purgatur enim corpus, & quod intus laesum erat utiliter effunditur: uerum si perseverat, uomitu utendū post cibū. Item balneo ac frictionibus praeter uentrē. Nascuntur & in aluo uermes, quos graeci *ελμινθας* uocant. Trium sunt generum, Latī, Teretes, & quos à uermium similitudine Ascaridas illi uocāt, intestini recti extremo plurimū reperti, sicuti in gracli teretes. Celsus hos omnis communi uocabulo lumbricos uocat. Idem aluū deiciendum suadet. Quae si sit adstricta medicamentis quarenda deiectio. Adstrictam faciunt labor, se-dile, quies. Laetantius duas in utero fistulas ponit, spalim & cibalem: hac cibus, illa potus. In uentris medio umbilicus ponitur: hic septimo die infantibus resoluūt magno sanē periculo. Nam ante resolutionē ipsam, ut ait Plutarchus in problematis: infans plantae propior est quam animali. Quando tumet exomphalon uocant, aut intraneis eo concurrentibus, aut certe carne supernalcente, Moges medicus trīs causas posuit. Aut intestinum, aut omentū, aut humorem in eum descendere.

VESICA, GENITALIA, GENITURA.

VESICA quarta pars corporis, quam graeci *κύστις* uocant in ipso sinu neruosa, & duplex, ceruice plena, ac carnosa: iungitur per uenas cum intestino, eoq; osse quod pubi subest, ipsa soluta liberior est, aliter in uiris, aliter in foeminis posita. Nam in uiris iuxta rectum intestinum collocata, in sinistram partem inclinat. in foeminis super genitale eorum sita, supraq; elapsa ab ipsa uulua sustinetur. Tum in masculis iter urinae spatiosius & compressius à ceruice huius descendit ad colem. In foeminis breuius ac plenius uuluae ceruix se extendit. Ipsa autem illa inter coxas & pubem imo uentre posita sunt, à quibus ac pube abdomen sursum uersus ad praecordia peruenit, ab exteriore euidente cute, ab interiore breui membrana inclusum, quae omento iungit. Qui Peritoneus à graecis uocatur. A Renibus duae uenae ad uesicā ferunt colore albae, quas graeci *κρησφισας* uocant, quod per eas inde descendentes uenae in uesicam distillare incipiunt. Morbos ipsius uesicae uarios esse constat. Primum quonia hunc locū urinae receptaculum natura parauit, eius prohibitio potissimum fuerit malū. Prohibetur autē viij. de causis, ut scribit Paulus. Tumore, duritie, *ερεμώσις* genitalis, paralyti, paraptosi itē genitalis, Sympathisi, *διασθυκτικὸς* ulceratione, Lithiali cum lapis in uesica generatur. Nomina uero retinēdaē urinae tria, Ischuria quae omnino prohibet. Dysuria, cum nō quidē prohibens, sed cum difficultate emittēs. Tertia Stranguria cum paulatim & cum dolore emittitur. Hinc testes sequuntur in masculis quos *διδύμους* graeci uocant, non etiam pares, de quibus Celsus sic ait. Simile quiddam medullis habent. Nam sanguinem non emittunt. dependent uero ab inguinibus per singulos neruos quos Cremasteres *κρεμαστῆρες* graeci uocant, cum quorum utroq; binae descendūt arteriae & uenae. Hae autem tunica teguntur tenui & neruosa, alba super ea ualentior tunica, quae interiori una parte inhaeret, Dartor graece uocāt. Membranulae uenas, & arterias, eosq; neruos comprehendunt, atq; inter has duas tunicas superioribus partibus lenes perutilesq; sunt. Haec tenus propria cuique testiculo, & uelamenta, & auxilia sunt. Communis deinde utriq; atq; omnibus interioribus sinus est, qui iam cōspicitur à nobis, *ὄρχεον* à graecis, Scrotum a nobis dicitur. Is ab una parte medijs tunicis leniter innexus est, à superiore tamen circumdatus. Sub hoc genere plura uitia esse consueuerunt, quae modo ruptis tunicis, modo integris, modo morbo aut pondere deductis eō aut omento aut intestino, uocaturq; à graecis Enteroccele & Epiplocele, apud nos unico nomine Hernia dicuntur. Integris uero membranis interdum eam partem humor distinguit. Eius species duae, uel inter tunicas crescit, uel in renibus. Quae circa uenas & arterias sunt graeci uno nomine Hydrocelen *ὕδρονιλην* uocant. Praeter hoc integris tunicis Ramex nascitur, Cirsocele illi appellant, cum uenae intumescunt, ipsum Scrotum implent. Quum uero super ipsum testiculum neruumque eius id malum increuerit, ut alter sit altero maior, caroque inter tunicas tristior, Sarcocelem dicunt.

Emphyfima

Fluxus uentris

De uermibus
in aluoDuae in uentre
fistulae
UmbilicusExomphalos
Moges medicus

Vesica

Iliis

Urinae pro
hibitio

Ischuria

Dysuria

Stranguria

Didymi

seu Testes

Colci

Cremasteres

nerui

Scrotum

ὄρχεον

Enteroccele

Epiplocele

Hernia

Hydrocele

Cirsocele

Sarcoccele

dicunt. Interdum etiam inflammatione tumet ipse testiculus febresq; facit, cum dolor ad in-
 guina peruenerit Buboccele. Genitale ipsum Coles dicitur, summum eius caput Glans appel-
 latur. Cuius uitium aut si nuda sit, aut si contacta nudari nequeat, quod graeci malum Phy-
 mosin φύμωσις dicunt. Priapismus cum tentus Coles iugiter fuerit citra uoluntatem uene-
 riorum. Fit ex humore crassitudineq; Herneorū, inflammate spiritu & calore mediocri. Cut-
 rebus frigidis occurritur. Nascuntur & in glande Thymi, qui ulcera sunt carne supernata.
 Phymosis Phymata etiā dicunt abscessus minuti in fistula urinā, ut ait Celsus. Goniorrhoea γονιόρροια
 Priapismus Thymi huic parti solet accidere, genitura uidelicet emissio minime uoluntaria, ex debilitate profici-
 Phymata scens, cui occurritur, ut idem dicit author, frictionibus, & gelido cibo ac potu, tum abstinen-
 do à rebus infantibus. Hermaphroditos quoq; inter huius loci uitia ponit Leonidas, eosq;
 Hermaphro- diuerso genere. In uiris quandoq; circa Scrotum medium genitale apparet muliebre. In fœ-
 diti minis, item cum suo uirile. Curantur quandoq; Chirurgi manu. Fœminā quoque genitale
 Leonidas uulua. Cuius duae partes, interior quem Euripides ἀμνίαμ uocat, & exterior quam graeci γέ-
 medicus γέον siue ὑσέγα, Nos locos & Secundas uocamus ubi generatur infans. Legitur hæc pluri-
 Vulua bus & ipsa malis obnoxia. Nam saepe tumescit, aut ex plaga, aut defectu mēsiū. Quandoq;
 Secundae ex ipsa genesi clausa, aut operta est carne supernata: aut sinus ipse aliqua membrana circa os
 Loci uuluae obducitur. Hæc Philomenus. Soranus autem ipsam quandoq; durari ait, nulla eui-
 Philomenes dente causa, tumore neq; soluto, neq; in abscessum transeunte. morbus is σκίρωμα Sciroma
 medicus dicitur, plerunq; circa ipsius ceruicem proueniens. Fiunt aut, ut author est Aspasia, in uulua
 Soranus Hydrocele & Buboccele in parte dextra, & Cirsocele. est enim tumor cum duritie, quæ omnia
 Sciroma Chirurgia indiget. Insuper & uuluae strangulatio, & Hypercatharsis, cum fluente sanguine
 Strangulatio mensis longiore tempore continentur. Est & fluxus muliebris, quem graece εἶμα uocant, diffe-
 Hyperca- tharsis rens ab Hæmorrhagia, quod hæc puriore sanguine emittitur. Fluxus uero hic marcente acta-
 Fluxus muliebris Si perennauerit, incurabilis uterq;. Tempus muliebre Plinius Menses, graeci ἐμμηνια uocāt.
 Hemorrhagia Cōtingit circa annum XIII. raris antea, rarissimis postea: perseuerat usq; in annum XLV.
 Menses mu- quibusdā usq; ad L. raris ad LV. Durat autem dies sex, quandoq; viij. rarissime ix. Coeundi
 liebres omnibus statuta tempora, præterq; homini, cui etiā post coitum pœnitentia, auspiciū uide-
 De genitura licet uitā à pœnitenda origine. Sed & locus postulat, quando de genitalibus diximus: ut de
 genitura pauca dicamus, quam æquiuoce latini, & semen, & genesim ipsam appellāt. Semen
 quod graeci γόνυ uocant, ut est author Aristotel. homini proportionē copiosius emittitur
 quā cæteris animalibus. Hinc post coitum lassitas prouenit. Præterea toto exit è corpore.
 Argumentū est filiorum similitudo, ex paruis interdum corporis notis parentes referentiū.
 Mulieri uero, ut placet quibusdā, semen non emittitur, sed eius loco mensium sanguis: aut si
 emittit, paruū id quidem, nec necessariū conceptui. Viri genitura uim habet coaguli. Herod-
 otus, ut ait Aristot. uera non scribit, nigram Aethiopū esse geniturā, Quasi sit necesse omnia
 Animalia nigra esse, quibus nigra sit cutis. Animalia parua fœcundiora, quod semen in magnis abit in
 parua fœ- membrorū magnitudinem. Quare gallinæ Adrianae, paruae admodū, fœcundiores sunt. Ge-
 cundiora nitale item magnum infœcundius, quod genitura longo itinere fistulae refrigeratur, uimq;
 amittit. Semen ipsum in locos uuluae concedens, ut ait Hippocrates, more panis in clibano,
 spiritu simul & humore inflante, adhibito calore extumescit. Cutis ex humore obducitur.
 Offa paulatim coalescunt. Fœmina diebus xliij. Mas. xxx. absoluitur: quoniā in fœminis geni-
 tura humidior, debiliorq;, ac plus aliquantulū temporis exoptulat. Signa concepti hominis
 Conceptio uomitus & mulicrū malacia. Ferūt x. nō amplius mēses, quædā viij. nullæ viij. quanto minus
 Genesit habet infans nutrimenti, tanto citius exit. Mares in hominū genere, quod calidiores mollior-
 resq; in utero sunt, motuq; ipso franganē, citius pariunt. Fœminæ contra longiore tempore
 in utero continenē, ubi in lucem uenerint celerius consenscūt. Nam & pubes, & seniu illis,
 quod natura frigidiores debilioresq; sint, prius contingit. Deniq; sexus fœmineus tanq; na-
 turae detrimentū aliquod putandus. Natus uero alteri parenti similior, unde plus acceperit
 Futuri sexus materiae, eiusq; magis refert sexū ac naturā, cuius genitura præualuerit. Sunt & futuri sexus
 signa. signa quædam, si coitus matutinus fuerit, si in dextro latere infans confederit mas erit, ut tra-
 dit Hippocrates. ut autem Aetius, si dextra mammilla tumidior fuerit. oraculū aut si dextra
 manus arteria uelocius pulsabit. Ambo uero contraria si fœmina. Partus uero difficultas,
 quam graeci δυσοκίαμ uocant, sit uel circa parientē, uel quæ iam peperit aut in locis uel extra.
 Circa

Circa parientem multae sunt causae. Debilitas naturalis, angustia uulvae, tumor secundarum ante horam partus. Circa grauidam quando pondus praeter magnitudinem formamque naturalem gerit, uel si praeter modum naturalem nascitur. In locis Dystocia fit quando uia angusta reddatur. Extra uero fit siue ob frigus concretum, seu nimium calorem uim naturalem dissipantem. Atocia uero medicamenta sunt apta faciendis abortiuis. Mulieris partus facilius, ut inquit Aristot. quae laborat, neque ociosa neque sellularia sit. Labor enim excrementa absumit quae augentur in ocio. Nascitur puer capite deorsum prolato, manibus ad foemina protensis, pedibus extensis. Qui uero praeter naturam, aut obliqui, aut pedibus prioribus, ut Agrippae in fausto omine. Aristot. scribit monstrosos partus nasci a Democrito putari, quod duo subeant foemina, alterum alteri, quibus in utero postea confusis, euenit ut membra coalescant atque dissideant. Nam & auis in crebro coitu semper oua colore uariare. Ipse uero causam in materiam transfert. Quapropter raro fieri monstra in his qui singuli pariuntur: sed in partu numeroso. Nos Romae uidimus Alexandri temporibus infantes geminos simul coniunctos, aduersis inter se uultibus ac manibus in eodem corpore: qui tamen paru uixerunt. Nec longe post duo successere prodigia, quae fidem omnem excedunt. Duarum uirginum altera ex canis concubitu semicanem peperit. altera nuptiarum die subito erupto genitali uir marito apparuit. Vterque igitur casus ad eundem pontificem expiationis gratia meo fratre Mario conciliante relatus, & Minotaurum quondam monstrum, & Plinij uerba credibilia fecere, L. Cossitium in Africa factum ex foemina marem in simili die se uidisse testantis.

INSANIAE siue torporis genera diuersa esse, diuersisque partibus corporis oriri constat. Celsus in primis tria narrat. Phrenesim, cum quaedam uanas imagines, quamuis adhuc sapiat, accipit. Perfecta est, cum illis imaginibus addictus est. De phrenesi Possidonius graecus author in hac sententiam scribit. Tumor est membranarum circa caput cum febre acuta mentem alienans: raris accidit in prima febre, plerisque in quarta quinta seu sexta, prouenit est flaua bili. Eius tria genera. Quidam in Phantasia tantum laeduntur salua ratione & memoria, quanquam male imaginantur, bene iudicant. Alij & rationem deperdunt incolumi memoria, amissa denique memoria omnia funditus ruunt. Quapropter eius status considerandus, ut ait Rufus medicus. Si humida, profundos somnos facit: si sicca, uigilias: si humida cum paruo frigore, stultitiam. Eius unicuique & praestantissimum remedium corpus extra intraque calefacere: praeterea uinum album ac tenuis. Aqua omnino inutilis, cum eam humidam, uenus quoque frequens frigidam & humidam reddit. Hac Rufus. Alterum insaniam genus sine febre in omni tristitia uersatur, quam uidetur bilis atra mouere. Huic utilis purgatio sanguinis, & abstinentia, praeterea obiurganda uana tristitia, spes ei proponenda, eius opera aliqua laudanda. Tertium genus Melancholia dicitur, quae uel in cerebro, uel in toto fit corpore: Ex his quidam imaginibus non mente falluntur, ut Orestes & Ajax. Quidam animo desipiunt, subito enim terreri & expauescere huic morbo prodest. Si in tristitia, nigrum ueratrum, Si in hilaritate insanit, album dandum. In hoc genere cauenda solitudo, ac cum notis & familiaribus cogrediendum, eis praesertim quibus minime contemptui ac neglectui sit. Mutandae item regiones: & cum mens redit, annua peregrinatione utendum. Memorantur & a Marcello medico species illae Melancholiae Lycantropia & Cynantropia, quibus noctu excitantur, & more canum aut luporum perambulantes usque in diem & monumenta. Nosces eos colore pallido, lingua sicca, cauis oculis, uel cerosis cruribus. Mania, ut Archigenes & Possidonius scribunt, sine febre generatur ex multo sanguine corrupto ad cerebrum confluente. Cui saepe ebrietas, quandoque flaua bilis in causa est. Ex quo audaces sunt huiuscemodi, & iracundi, leui quidem de causa. Insuper & hilares aut uano risu, aut cantu. Denique ratio in his laesa, memoria uero incolumis. Erotas quoque inter Melancholiae morbos a Paulo ponunt, qui nimia amoris cura in agritudine ueniunt, oculis sunt cauis, obductis supercilijs. Curant uini potatione, balneis, spectaculis, & alijs rebus iucundis, quibus mens blande ab ea cura auertat ac delinuat. Praeter quae & metu & alijs curis amorum cura extinguit. Est & Lethargus morbus Phrenesi contrarius: hic puigil, ille dormitans: hic est flaua, ille ex atra bile. Lethargo consanguineus ueternus, quam graeci uocant Catoche, alter obliuione, alter somno semisepultus. Catoche & Catalepsis morbus medius inter Lethargum & Phrenesim, ex humore melancholico cum febre uenit, similis Lethargo, quandoque uidetur dormire, quandoque oculos apertos ueluti concretos & immobile sine sensu habere

Dystocia
Atocia
Quomodo
puer nascitur
Agrippae
De monstris

Insaniam
genera
Phrenesis

Rufus medicus
Tristitia
animi

Melancholia

Marcellus
medicus
Lycantropia
Cynantropia

Erotas

Lethargus
Veternus
Catoche
Catalepsis

Motum

- Caros** Motum arteriarum paruum ac pigrum, ex Actio. Caros quoque somnolentia genus *καρὸς* id est, capite: Plinius Sopores conuertit, Scotoma & Scotomatici, quem nos morbum uertiginem appellamus, cum tenebrae ob oculos uoluuntur, ut aiunt Archigenes & Posidonius, procedit ex uaporibus ad cerebrum delatis. his oculorum hebetudo, aurium sonitus, semisurditas: quod accidit plerumque cum surgit ex somno aut ex sella in ipsa cibi concoctione: uel cum circumactio corporis fit, uel etiam ebrietas, aut saturitas nimia. Incubus, quem graeci **Ephialtes** Ephialtem uocant, a quodam, ut ait Paulus, uiro eius nominis id patiente cognominatum, **Perigalion** Themison in epistolis Perigaliona eum uocat, quod in eo constituti in somnis strangulari uideantur, aut membris aliquibus detineri, aut cadere ex alto, aut uoce, aut uenere parata prohiberi. Curandus igitur ab initio: Nam inueteratus aut in Apoplexiam aut certe maniam cadet. Prouenit ex atra bile & crassis humoribus ad cerebrum tendentibus, Epilectice ferè similis Incubo morbus. Nam quod illi noctu, hi interdum patiuntur. Distentio ac spasmus est quidam totius corporis, procedens quandoque ex ipso cerebro, quandoque ex uentre aut pituita aut atra bile. Fit plurimum in adolescentibus, insequuntur somnia turbatiora, proximorum obliuio, dolor capitis, pallor uultus. Eius Galenus tris species ponit, omnium enim commune est cerebrum pati. Quandoque morbi fit initium aut in cruribus uel coxendice, uel spina. Medici Epilectico Asphaltus suffitus, Agagates lapis, cornu caprinum, hircinum hepar comanducatum & odor affati hepatis, lul. Casarem succo herbae heracleae cum carne uituli marini ex hoc morbo liberatum fuisse memoriae proditum est. Apoplexia aut toto corpore fit, aut partim adfecto, & Hemiplagia dicitur. Paralysis omnino ex neruorum resolutione & debilitate prouenit, & senibus oritur, saepe ex potatione frigida & maxime in febribus intempestiue sumpta, tum etiam ex humoribus frigidis & crassis, & uini immodici usu. Si sine febre, diata & prohibitione noxiorum tantum curandum. Si cum febre, ieiunijs, balneis & alijs curis occurrendum. Attoniti, id est, ἀπρωληκτικοί, quando mens & corpus stupet: his sanguis mittendus alui ductione, & ueratro albo utendum. Spasmus neruorum distentio siue rigor. Fit autem ex siccitate nimia in euacuato corpore. Hydropicorum tria genera: Ascites, Tympanites, Sarcites. Ascites in medio Peritoneo, & intraneorum aquae immodicae cumulus. Tympanites in eisdem ferè locis spiritus inclusi tumor, ut corpus tympani modo inflatur. Sarcites carnis exturbatio. Communia tamen illa omnibus, Difficultas anhelitus, pallor, pigritia, sitis. **Causa** praecipua hepar frigore adfectum, & quandoque sanguinis euacuatio. Licet enim hinc aspicere. Si hepar in frigidam mergatur aquam effundi prius, deinde durari. Hepar enim cum liene in humorum adfectionibus concurrat. Tympanites periculosior, utilis his potus abstinentia. Memoriae proditum est Metrodorum Epicuri socium huic morbo obnoxium solitum quidem bibere, sed paulo post uomere. Haec ex Actio. Plinius item dicit equitem Ro. in eodem morbo paulatim non bibere adsueuisse. Vocatur apud Latinos Aqua intercus. Curantur hi quibus abstinentia facile imperatur. Ictericus morbus, auctoribus Raso & Galeno dicitur ex similitudine animalis, quod *ικτίς* appellatur: est enim agrestis mustela oculos habens auri fulgore: eodem modo Ictericus pallor ex felle in totum corpus refuso, nec in locum excrementorum tendente, uia praclusa uesciae recipietis fel. Quapropter tam ex splene adfecto quam hepate procedere potest. Fit sine febre & dolore ex atra bili: Eminent in uultu oculisque pallor, & pigritia, ac sine ratione tristitia. Diuersa quoque obijciuntur phantasmata. Nulla cibi appetentia, Styptica aluus, alba excrementa, ut Alexander ait in problematis. Plinius uero dicit **Morbus Ictericus** Ictericum eundem esse cum Arquato seu regio morbo, ab Icterone aue, quem nos Galgulum dicimus. Appellatur autem regius, quod, ut ait Celsus, apparatus regio & lautitie & ludis exhibendus hic morbus est. Arquatus uero ut Festus ab arquus caelestis colorum uarietate, quos facies adfectorum reddit. Comitialis morbus, quando quis subito concidit, ex ore spuma mouetur: deinde paulo post ad se redit, magis uiros quam mulieres infestat. Solet tamen esse non periculosus. De hoc multa Celsus. Etymum eius deducitur quod in comitijs plerumque ubi turba maxima, frequenter solebat accidere: uel quod si forte alicui accidisset, comitia dimittebantur. Hos etiam uulgus Lunaticos appellat. Apuleius a graecis morbum hunc diuinum etiam uocari dicit, quod in eo pars quoque rationalis animae tentatur, ac de statu deturbatur. Dicitur item caducus a cadendo eodem teste auctore, cui Theophrastus librum dicationem. Optimum autem huic remedium pellis stellionis more serpentis recenter exuta. **Animi**

Animi defectio, quam Græci ἀφροσύνη appellāt, cum febre & sine febre solet euenire ob manifestam causam, uidelicet ob nimiam sanguinis seu uentris euacuationem, uel ob continuū motum seu dolorem: cui medetur eorum prohibitio, per quæ in morbum inciderint. author Philomelus. Tabis genera tria, Atrophia quando corpus non alitur, continuo aliquibus de cidentibus, & nullis succedentibus: ac summa macies oritur. Cachexia καχεξία ubi malus corporis habitus, ex qua omne alimentum corrumpitur. Quod ferè fit cum lōgo morbo corpus extenuatur, etiam si ab illo uacauerit, tamen refectionem ob debilitatem non accipit. Archigenes medicus ait pueris & senibus id plerunq; solere euenire. Quandoq; uero è soliti excrementi retentione. Tertia phthisis longe periculosissima. Omnes ferè à capite, inde in pulmonem distillant. Huic accidit exulceratio. Ex hac uero leuis febricula fit: quæ quanq; cessat quandoq; reuertitur. Frequēs tussis est: Pus excreatur: interdum cruentum aliquid. huic utilis nauigatio. ex Celso & Aetio. Perniones uocantur in frigore combustis ac torpentibus: quibus, ut ait Aristoteles in Problematis, aqua frigida medetur: calida ab initio cauēda. Intertrigo nostris hodie medicis, cancer uocatur: quando nerui in aliqua corporis parte cōtrahuntur. Hanc Cato de re rustica sanare docet, si iurculus absynthij pontici sub anulo feratur. Haud longe à remedio quod Anglorum reges item in anulis quibusdam hodie diuino beneficio præbēt. Plinius remedium tradit ad intertriginem & alarum uitia, quapropter nonnulli alium putant esse morbum.

IMPETIGINES, ABSCESSVS, VLCERA.

IMPETIGINES ulcera & abscessus quæ certis membris proueniunt supra enarraui. Nunc uero quæ toto corpori. Inter quæ primū Elephantiasis dicenda, quam Paulus elephantū uocat. De qua Archigenes græcus author & antiqus sic scribit. Elephantiasis uocatur apud quosdā, quod eius animalis cutem ob asperitatem referat. à nonnullis Leontiasis quod eo morbo correpti frons leonis modo corrugetur. Satyriasis etiam dicta quod luxuriosis hominibus sicuti sunt Satyri, eueniat: uel quod ora satyrorum pictorum fœdissima referant. Morbus sanè aspectu tetro, ulceribus plenus, squalenti ore, dolorq; & pigritia iugiter, nulla cibi & potus uoluptas. Fugitur eorum congressus, quod in opinione sit contagionis: Incurabilis sanè morbus ob latentem causam, quod antequam apparet incœperit. Viris frequentius quàm mulieribus ob caliditatem & libidinē. effectū uidimus cuiusdā diu adfecti, ultro sibi colcos abscindēdo curatus est. Itaq; eius postea exemplo plures. Indicio id maxime est, quod mulieribus aut pueris raro, eunuchis nunq; uenit. Sed quanq; curatu difficilis, tamen hæc traduntur remedia. Ab initio ex dextro brachio sanguis mittendus. Post hæc pharmacū hoc uidi institutum. Aceti optimi & Cedriæ simul cyathum, Brassicæ aquæ cyathos duos misce, & da ieiuno matutinis. Deinde uesperis da panem hordeaceum proportione stomachi cum aliqua leuium auicularum. Hoc utere remedio semel aut bis in hebdomade, durante morbo. Critonis itē medici aliud traditur remediū. Gummi album, Nitri spumam seu Nitrum coctū, thus, sulphur ex gleba quod non sit ignem expertum, æquis partibus aceto dissoluta, & contrita in pastillos redacta in umbra siccato: deinde, cum fuerit usus, cum aceto dissoluito & ungito. Celsus sic scribit. Elephantiasis ignotus in Italia morbus: frequens in quibusdā regionibus. Totum corpus adficitur, ita ut ossa quoq; uitari dicantur. Summi pars corporis crebras maculas, crebrosq; tumores habet. Rubor harū paulatim in atrum colorem conuertitur. Summa cutis inæqualiter crassa tenuis dura mollisq;, quasi squamis quibusdam exasperata. Corpus emacrescit, os, suræ, pedes intumescunt. Protinus ergo inter initia sanguis per triduum mitti debet, aut nigro ueratro uenter solui. Adhibenda tamen quāta sustineri potest inedia: paulū deinde uires reficiendæ & aluus ducenda. Post hæc ubi corpus leuatum est, utendum exercitationibus præcipueq; cursu. Sudor primum labore ipsius corporis: deinde siccis sudationibus euocandus. Frictio adhibenda: balneum rarū esse debet. Cibus sine pinguibus, sine glutinosus, sine inflantibus, uinumq; præterq; primis diebus rite datur. Hæc Celsus. Plinius autē libro xxxvi. Elephantiasis Claudij Cesaris principatu primum ex Asia in Italiam uenit, qui celeriter restinctus est. Lichenes græci dicunt, nos Mentagram, quando à mento prius oriebatur. Dein elephantiasim à similitudine cutis Elephantis, citra dolorem & perniciem magis fœdus quàm periculosus, in nare primum ueluti lenticula inualecente, dein tota cuti cicatricibus operta. Aduenit remedium ex Aegypto procreatrice eius mali, & cum in reges inci-

Animi defectio

Tabis genera

Atrophia

Cachexia

Phthisis

Exulceratio

Perniones

Intertrigo

De elephantiasis

Elephantiasis

Leontiasis

Satyriasis

Castratio

maximum

remedium.

Pharmacum

Critonis medici

remediū aliud.

Celsus

Plinius

Lichenes

Mentagram

- diffet, populis funebre. Balnei solia temperabantur humano sanguine ad medicinam eanti. Anno quoq; sal. c x v. sub Heraclio principe, etiam morbū hunc in Italia serpere iterū cōpisse, & Deus dedit Pōr. sanctissimum quendā eo correptum sibi obuium osculo liberauisse memoriae proditū est. Nostra deniq; tempestate M. C C C X C V I. rursus apparere cōcepit: durat in hunc diem, nullo adhuc reperto remedio, quanq; pauci admodum pereāt. Psora & Lepra quadā similitudine coniuncta. Altera magis summa pelle uersat: Lepra uero altius penetrat. De Lichenis supra dixi ex Plinio, uocari à græcis, quam nos elephantiasim, Genus ab Actio scribit impetiginis toto serpentis corpore e crassis prouenientis humoribus, solentq; in psoram aut leprā cōuertī. Quibus occurritur pharmacis deficcantibus. Serpitiones quū rubet cutis cum pustularū extensione, à serpendo dicta. Cnesimus κνήσμος, nos pruritus dicitur, si senectuti cōtingat uix erit curabilis, aliqua tamen ex parte leniri poterit. Alia uero ætati si ex malis prouenit humoribus, hi primū purgandi, deinde extrinsecus adhibenda remedia maxime lauacris. Alphos nostri Rosiones appellant. Earum quatuor genera Celsus cōmemoratur. Prima omnium leuissima, quæ dura est ac scabiem refert. Alterum genus simile Papulis quæ Rubrica cognominatur, squamis summā cutē occupantibus, roditq; magis. Tertiū deterius, quod nigra appellatur, crassior & durior ex atra bili procedens, ac serpit magis, ac magis rodit. Quartū colore subalbido, quam græci λθνκίμ, latini Albuginē uocāt, ac ex glutinosa pituita procedit. Sanè in hoc genere si frictione panni rubor apparet, spes est curari posse: si in albo persistat, nequaquam. Celsus. Herisypilas, ut ait Galenus, fit ex serpenti tenuiq; sanguine. Harpe ex flaua bili humor, late corripens totum corpus, ut nomen indicat. Lenticulæ quoq; ac Myrmecia, Verrucæ, Nomæ impetiginū genera. Pustulas φλυκταινας, græci uocant. Trium generum reperiuntur. Ξεανθήματα quæ Plinius eruptiones pituitæ, aliquando papulas uocat. Psyracium paulo durius ac subalbido. Mendose apud Celsum Phyzacium legitur. Epinyctis tertiū genus pustulæ, ut ait Synesius in cōmentarijs, paruæ admodū, noctu maxime infestantis in tibijs præsertim. Scabies quoq; ex qua pustulæ oriuntur, quædam est humida, quædam sicca, nōnulla cito serpit, reuertiturq; certo anni tempore, asperior omnibus & difficilior curatu. hanc ἀγριαμ græci dicūt. Gangrænā Galenus uocat, quando tumor ingens adficit membrum aliquod, cui nisi succurratur ad uicina serpit inuaditq;. Quando aut tale membrum ita patitur, ut sine sensu maneat, nō Gangrana sed σφακελος dicitur. quod malum omnibus accidit ossibus, quando caro circūstans corrumpit, ut sit necesse præmortuam partem incidere, ne ulterius serpat. Carbunculus, quem anthracem græci appellant, quod nō aliud peius, rubore subliuido abscessus ex atra bili. Carcinoma minus periculosum, quod maxime in superioribus partibus circa faciē, nares, aures prouenit. Therioma penultima producta id per se nascitur uitium, ulceri ex alia causa factō superuenit. fit saepe ex his ulcus serpendo, φαγέδαιναμ græci uocant, quasi ossa penetrando uelociter corrodit. Ignis sacer inter mala ulcera, cuius duo genera. Alterum subrubicundum, quod fit maxime in pectore, aut lateribus, aut plantis. Alterū in summa cutis exulceratione, sed sine altitudine latū, subliuidum solet auribus maxime euenire. Hunc morbū græci Ξεανθόσομ uocant. Dicitur enim sacer propter admirationem, ut ait Cleomenes, quod nil habeat simile cū alijs morbis, curaturq; exercitationibus uel incantationibus. Aelianus uero ob Hercule dicit qui eo tenebatur sacrū appellari. Chironeum ulcus appellat, quod est magnum nullo dolore nullo ue periculo, nec facile sanescit. De hoc supra cum de cruribus agerem dixi. Vlceræ autem hyberna præsertim pueris in pedibus & digitis oriuntur cum inflammatione mediocri & exulceratione. Struma tumor in quo subter concretæ quædam ex pure & sanguine quasi glandulæ nascuntur, maxime in ceruice, sub alis & unguibus manus, ut ait Meges Chirurgus. Nonnulli Strumam uocari eam putant quam græci κίρσομ seu σκίρσομ uocant. Aetius cirson esse dilationem uenæ, quandoq; in temporibus & didymis, & coxis proueniens ex atra bili. Scirrum tumor est prædurus, ut nomen indicat græcū, & insensibilis, uixq; curabilis, ut idē author. Furunculus tuberculū est tantū cum inflammatione & dolore, quod in pus ueniat. Scirrum Phyma tuberculū est Furunculo simile, sed rotundius & planius, & saepe maius. Nā Furunculus oui dimidiij magnitudinē non excedit. Phyma quidem maius, sed inflammatione & dolore minus, in pus etiā uertit. Nascitur in pueris, in iunioribus minus, in senibus nunq;. Phygellon φύγελλον tumor latus quidē, sed non altus, in quo quiddā pustulæ simile est. Dolor distentioq; uehemens. Fit maxime in uertice, aut alis, aut unguibus, Nostri panem à simili figura

figura id uocant. Thymus uerrucula Aegyptiae fabae magnitudine, qui florē eius repraesentat, ut ait Pollux. Cerion κέρειον, acre genus ulceris ac faui similitudine. Sunt duae species. Alterum subalbidum Furunculo simile, sed maius cum dolore maiore. Alterum minus supra corpus, cuius ulcus latum, subuiride, subpallidum magis exulceratum. Acrocordona uerrucis similia sunt, ubi sub cute coit aliquid durius, & interdum paulo asperius. Termintha τέρμιθα, Terminus mores in corpore nigro colore rotundi & oblongi similes Terminthi fructibus, ut Dioscorides & Alexander authores. Oribasius uero Phymatis genus Terminthon dicit, cui bulla adiacet nigra, quo adempto aliud inferius nascitur. δοδίλω tumor ex crassis humoribus in locis maxime carnosus consistens. Leuis quidem, quando summa cute. Si uero penetrauerit altius dolores adfert. Rupta quae graeci ῥήγματα. Conuulsa quae σπάσματα. Quando uidelicet non rupta, id est fibrae, sed laceratae sunt & uulsi, ut ait Paulus. ἐγχύμωνα quando casu aliquo aut pondere caro fracta sanguinem atterit. Reiectionem sanguinis graeci ἀναγωγὴν appellant. Celsus lib. iij. trium generum sunt. διαπτώσις, quando ex ea parte aliqua sanguis expuitur. Regmocasmus quando ruptura id contingit. Anastomosis, quando uenarum alicuius ore putrefacto effunditur. Apostemata ἀψήματα, Celsus abscessus interpretatur, Corruptio nes sunt & mutationes carniū seu carnosorum, uidelicet musculorum, uenarum, arteriarum. Horum aliqua in tunicis concluduntur, ut Antheromata, Steatomata, Melicerides. Aliqua sine tunica consistunt nomine generis uidelicet Abscessus appellati. Apostema plerumque tumor consequitur inflatioe loci cum dolore & febre. Ab initio rubra, & dura, ut & pondere uideatur ea pars suspendi. Noctu praesertim infestans, ut Aetius author. Fistulas autē graeci σφύγγας dicunt: quae, ut ait Celsus, toto corpore ferunt. Sunt enim ulcera alta, angusta, callola, alia recta, alia transversa, simplices, binae, triplices. Pestilentia quoque non praetereunda, quam Homerus νόσος tantum eam uocat, grassatamque in campis olim graecorum dicit. Sed & apud Liuium, ceterosque authores saepe fuisse legimus, uerum nullum huic unquam remedium adhibitum, praeterquam fugae ac secessus, quemadmodum hodie uidemus. Tantum apud Herodianum inuenio in Comodo, uigente in Italia peste, praesertim in urbe, ob aduenas undique sine discrimine eo aduenientes, ex consilio medicorum Laurentum secessisse, quod aeris frigidioris adflatu & odore Lauri eius regionis, periculum euitarent: ualere enim plurimum aiebant ad eius euitandam contagionem odora. Quocirca in urbe ipsa Roma plerique unguentis suauissimis nares atque aures opplebant, suffitumque assidue utebantur. Haec Herodianus: apud alium nullum item reperio, quanquam Liuius in quodam loco ob pestem euacuatam urbem dicit, nec propterea militum numerum scribi potuisse. Id ex mortibus, non e secessu contigit. Contra eam remedium excellens Rufus tradit, quod frustra nunquam adhibitum testatur. Aloes partes duas, ammoniaci thymiamatis totidem, myrrhae partem unam contusas ex uino coluito, deinde dimidium quotidie cyathum sumito.

FEBRES.

HACTENVS hominis descriptio, una cum morbis quae singulis membris acciderent: nunc quando cepimus, ex eisdem authoribus prosequemur ea, quae toto simul corpori eueniunt. Igitur in hoc genere humores occurrunt graeci χυμοί quos ueterum quidam tres non amplius posuere, propterea quod simplex sanguis inter nutrimenta sit, corruptus uero in bilem aut atram aut flauam conuertitur. Non concoctus aut pituita dicitur aut acida, aut falsa, aut crassa, aut tenuis. Hinc inflammationes procedunt, quas graeci φλεγμόνας uocant, quae generatim cunctis sese immiscunt malis, ubi haec notae quatuor concurrunt, rubor, tumor, calor, & dolor, ut ait Celsus: quae cuncta Febribus ante omnia conueniunt. Haec autem innumerabiles sunt, sed legitima seu catholica tantum haec: Quotidiana quae certum periodum habet, & aliquando desinit. Pituitosa accidit, ut Galenus ait, ac hyemis tempore, pueris praesertim & senibus ob nimium cibum, & in uita maxime ociosa, ac in humidis & frigidis locis. Primo die citra frigus, sed praecedente tempore modicum frigus, potius quam calor. Motus arteriarum inaequalis, litis minima, cibi nunquam inappetentia. Celsus ait si in quotidianis febribus corpus robustum, tertio quoque die cibus sumendus ut altero purgetur, altero sustentetur. non item in continentibus, ubi corpus magis adfligitur. Paulus hos primis diebus oximelle curare iubet, & his quae ad pituitam incisionem faciunt: sequentibus uero alui euacuatione, saepeque ex cibo, raphano uomitione prouocare, denique rebus compellentibus humorem. Haec graece Amphemerina uocatur: Ephemera uero par-

Thymus

Cerion

Acrocordona

Termintha

Oribasius

medicus

δοδίλω

Rupta

Conuulsa

Reiectio

sanguinis

Diaptofis

Regmoca

smus

Anastomosis

Abscessus seu

Apostemata

Antheromata

Steatomata

Melicerides

Syringa seu

Fistulae

De pestilentia

Herodianus

Tres humo

res

Inflamma

tiones

Febres

Quotidiana.

Ampheme

rina.

Ephemera

- r**hoxyismus seu febris unius diei est, seu sola sit, seu tertio quoque die redeat, ut in simplici tertiana. **Hepialus** quem nostri medici lentā ac flegmaticā uocant, ex genere item pituitosarū ac quotidianarum, eodem ferē modo curanda, nisi quod pituita frigidior est. Nam *ἠπιάου* dicitur quasi *ἠπίως ἀλεάιναν*, id est, leniter calere. His proxima **Putris** febris græce *ψυκπιδώμ*, cuius nulla manifesta sunt signa, neque rigor apparet: pulsus autē arteriarum inæqualis, urina indigesta, calor magnus & fumosus. Huic missione sanguinis occurrendum, deinde putris euacuandus humor, balneisque ex aqua dulci utendū. **Continua** seu continens, græce *συνεχής* sine remissione est, quā Galenus homogēnā quotidianā appellat, nisi quod hæc *desinit*, illa nunquam: sicuti **Tertiana Hemitriteo**. Denique ea est quæ inclinata febre absque febre non restat, sed tenuior perseverat. quapropter unus tantum parrhoxyismus usque ad extremum durat, modo leuis, modo feruens: sic item in eo sanguis erit, pulsus quoque arteriarū uehementes & acuti, urina parum à sano distans. Remedium præsentissimum sanguinis missio, si per alia licebit. Quæ autem nunquam inclinatur, de genere acutarum seu combustarū est, cuius signa lingua nigra siccaque, excrementa lutea, uehemens sitis, inquietas nocturna, interdum mentis alienatio. In hac alterutrum faciendum, aut separare bilem aut extinguere. Separatur autem per sudores, uomitiones & excrementa. Extinguitur autem per frigidas potiones, ut aqua melicratis, oximellis, & his similibus. Celsus ait. Quisquis intolerabilis dolor est, uiscerū aliquid adfectum aut collisum intus significat. Si rubet corpus, si uenæ tument, si febris uehementis, sanguis mittendus. **Ectica** quam latine habitualē dicere possumus, robustis iam contingit, non tam humidioribus, leniterque ita ossibus inhaeret, ut uix sentiat, donec paulatim corpus absumat. ex Quotidiana enim in hanc, ex hac in Phthisim facile deuenitur. Huic igitur quod siccitatem extremam inducat, maximum remedium humidorum diæta, uelut Ptilana sorbitiones & panis madidus in frigida potione, nisi aliqua fuerit extra inflammatio. Balnea insuper maxime necessaria. **Tertianarum** teste Celso duo sunt genera: alterum eodē modo quo Quartana, quū uno perstat integra, tertio redit quam simplicem uocant. Alterū longe periculosius, quum tertio quidem die reuertitur, ex xlvij. horis ferē xxxvi. per adcessionem accipit, interdum & plus, neque ex toto in remissione desinit, sed tamen leuius est. Id genus plerumque **Hemitriteum** uocant, nō quod semitertiana sit tantum, ut nomen demonstrare uideatur: sed quasi supra tertianam semitertiana. Tertianas omnis est flaua bili uult Paulus originem habere: ab initioque horrorem inferre ac sitim: quapropter æstatis tempore plerumque ueniunt. Curantur alui deiectione, tum urinae prouocatione per mollia clysmata & anethi seu apij potionibus. Si uero signa concoctionis ac roboris sint, adhibenda & balnea ex aqua dulci & calida absque nitro sale ac sinapi. uino autem penitus abstinentum, sed iam morbo prope superato, modico ac tenui beneque diluto utendum. **Quartana** est frigido humore, atraque bili nascitur, par horrore tertianæ, sed calore inferior, ex quo autumno plerumque prouenit. In eius cura mitius agendum: neque dura adhibenda medicina, nisi forte sanguis abundet tunc mittendus. Diæta utendū ex his quæ non inflent, neque frigida sint neque humida. Vino quoque tenui & albo. Tria insuper Piperis grana ex aqua quotidie deuorata magnopere iuuabunt. **Signa mortis** inter alia ab Hippocrate dicta, si ad spectum auditumque sine causa morbo adfectus fugit. Si album oculorum glaucescit, si semiapertis dormit oculis, si resupinus iacet, si præter decorem membra detegi nō curat, si in somno dentibus colludit. Ad hæc stragulae uestris plicatura, Motus arteriarum densus ac minutus. Longitudo autem ex diebus criticis **Dies critici** iudicatur. Hos Celsus multos esse dicit. Summam tamen esse potestatem vij. xiiij. & xxi. Si impari die febris discesserit, recidiuam Hippocrates timebat, Pythagoram imitatus, qui impari numerum infaustum dixit. Asclepiades nihil differre putabat, quum nō dies, sed adcessionem in morbo considerare oporteat, quam græci parrhoxyismus uocant. Decessio quū inclinatur, Remissio quum desinit, Integritas quum abest. Fallacissima præterea signa in febribus, arteriarum motus & urina. Consideranda medico sexus, ætas, locus, tempus. Asclepiades ægroto quarto die prius per omnia fatigato cibum dabat, in quo nō certum aliquid, sed tantum secundum uires eius dabat.

PERICARPION **DE ALIMENTIS ET EXCREMENTIS**
CONSIDERATIS hominis partibus quæque toto accidunt corpori, nunc alia circa cōtemplanda. Quoniā ut ait Hippocrates, Homo ut plerumque animalia cibo, potu, & spiritu alitur. Cibus ipse in uentriculū demissus, quē **Pericarpion** uocat Aristot.

Aristot. quatuor ut ipse ait, uarietates agit, Digestionē, Maturationē, Elixationē, Assationē, hoc est *πέψις, πέπαισις, ἔψκσις, ὄψκσις*, atq; hæc omnia si calorem nactus fuerit. Si frigiditate his contraria peragit, *ἀπέψις, ὠμκσις, μώλκσις, σαδενσις*, hoc est, indigestionē, cruditatē. Cur autem post cibum frigus oritur, causam Aristot. in probl. dicit esse cibum ipsum, qui cū frigidiusculus sit, naturalē calorem subito sumptus uincit magis q̄ ab eo uincatur. Hinc omnis cibus bifariam diducitur, in nutrimentū & excrementum, hoc est *τροφὴ καὶ πρῶτον μα.* Nutrimentum quod ē cibo necessarium ad alendū corpus sumitur. Excrementū uero nutrimenti reliquiat. Quod idem author bifariā ait excludi, aut locis secundū naturā certis, ut uenter & uelica. Aut quod præter naturā toto fluit corpore: ut sudor, sanguis, sanies, Quod ex ore naribus auribus fluit, quod colliquamentū uocat. his senes magis abundāt, ut ait etiā Alexander in problem. quoniam minus ob frigus concoquunt: cruditas enim auget excrementum, sicuti concoctio nutrimentū. Inter excrementa pilī quoq; connumerantur, & ungues, & cornua. De pilis Aristot. ait, quod eorum diuersitatē coloremq; in cæteris animalibus cutis causatur. In homine uero nihilo cutis causa coloris, quā multi albi pilos producāt nigros. causa est cutis teneritas, quod ob debilitatē uim quidem pilū mutandi nō habet, uerū colores ob solem uariat, & morbum qui *λευκία* dicitur, ubi ē cute exulcerata pilī consurgunt albi. In canitie uero quæ morbus est pilorum, & ob deficientem calorē simul & humorē naturalem prouenit, & a tēporibus ubi minimū est humoris, incipit. Equi quoq; inter animalia soli in eadē parte canescunt per atatem: & fuluī citius q̄ nigri. est enim fuluitas pilorū ægritudo quædā, debilia uero senescunt omnia citius. Proueniunt etiam canī quandoq; ex calido simul & humido. Indiciū est, quod quidā celeriter ueniunt. nullum uero siccum cito nasci contingit. At album potius pilū calida faciunt: nigrum uero frigida. sicuti & plantis contingit. Nā calidis plus inest & spiritus & humoris. Aer uero perspicuus albedinē facit, ut in spuma & in niue fit. Indicioq; sunt partes quæ sub uentre animalium sunt, albiora existentia, quod humidiora. Calidiora igitur non solū alba, sed ad uescendū dulciora. Concoctio em̄ & maturitas dulcia faciunt: Concoctionē uero caliditas. Differūt pilī mollitiē, duritiē, longitudine, breuitate, recititudine, multitudine, colore. Deniq; pilos uarios uaria facit cutis, tenuis, crassa, densa, rara. Defectus pilorū caluitiū dicit. Caluescunt homines, ut arbores folijs nudant, interdū humoris calidi penuria. Humor em̄ calidus pinguis est. Ex quo in olearū genere non accidit folijs deseri. Argumēto in primis sunt pueri & foeminae, & eunuchi, quod defectus caloris caluitiū causa sit: cū hi minime caluescant, quoniam geniturā non emittunt, quæ calorē humorēq; secernit. Pars etiam anterior capitis, ut debilior, tantū caluescit. Debilia enim parua interdente causa patiuntur. hæc ex Aristotele. Alexander autem in problematis ait, quod & ex siccitate caluities, & humiditate canities, non naturali utraq; , sed accidentali & uitiosa prouenit. & ea demum causa, quod parti anteriori capitis, & non occipitio canities contingat: quod hæc pars humidior ob cerebrum sit, nō humiditate naturali qua pueri, sed corruptiua qua senes. Caluitiū autem ratio contraria ex siccitate prouenit: item uitiosa in eadem parte ex futura & rima capitis exhalante humiditate: & ideo serius canescunt, sed citius caluitium patiuntur. Occipitium uero quamuis siccum reperiatur, ideo non caluescit, quod ea siccitas naturalis & non ex uitio, quia pars inanis & uacua est.

Cur post
cibum fri
gus oritur

De pilis

De canitie

De caluitie

DE PARTITIONE MEDICINAE, ET EORVM
quæ pertinent ad sanitatem.

Methodice
Empiretice
Theorice
Pharmaceutice
Dietice
Chirurgice
Erasistratus
Zenon
Hippocrates
primus Chi
rurgicam ex
coluit
Perfracta

NUNC pauca quæ ad habitum hominis ualitudinemq; pertinent, si prius generatim medicinæ partes explicauero. Igitur triplex à Celso diuisio ponitur. Prima in arte trifariam, Methodice, Empiretice, Theorice. Altera circa curā, itē trifariam, Pharmaceutice, Diatice, Chirurgice. Tertia diducta in partes duas, Hyginon id est sanatiuū, & Therapeuticon id est curatiuum. Erasistratus & Erophilus primi se empiricos dici uoluerunt, simplicibusq; mederi tantū cœperūt, multaq; de facultatibus medicamentorum tradidere. Zenon & Andras primi executionē tentauerunt hominis damnati à rege sibi concessi, donec Asclepiades ex magna parte usum medicamentorum sustulit, ad solum uictum redigens. Ex his duobus alterum altero indiget, & uictus quandoq; medicamentis, & medicamenta uictus ratione. Chirurgicam uero primus Hippocrates excoluit. Hinc diducta in plures: Philoxenus, Gorgias, Sosrati duo: Romæ quoq; Tyrthon & Euelpectus, Mages. Ars ipsa aut est in carne aut ossibus. Si circa ossa, aut

- Luxata** perfracta, aut luxata, quæ græci κατάρματα & ἑξαρθεύματα. Luxata sunt quando articulus seu membrum è proprio excidit loco in alium, unde uolūtarius impeditur motus. His itaq; consideratis ad hominis habitudinem ueniam. Galenus in libro πρὸς τὸν ὑγιανόν, Optimi habitus hominē signis extrinsecus notat. Si res naturales corpore animoq; probe gesserit: tum
- Signa Calidi** sensu ualuerit, mediocriterq; omnia egerit, probum habitum monstrat. Calidi humoris Flauæ bilis signa. Ingressus celeritas, aspectus uegetus, color rufus, crinis niger, corporis gracilitas. Pituitosos humidosq; indicat pinguedo, obelitas, corpus delicatū ac glabrum, thorax angustus ac tenuis, alba cutis, capillus suffuluus præsertim in iuuenta, uenæ crassæ, nusquam caluitium, Præterea animi timor, torpor ac pigritia. Atram bilem sequuntur asperum & gracile corpus ac glabrum, sine uenis, sine musculis, tum in rebus dissimulatio. De atra bili Aristoteles in problematis sic ait, Frigida est & calida, frigida uarias præbet homini molestias & timores, ut etiam quandoq; se interimat: magisq; iuueni quàm senī, quod in hoc naturaliter sanguis frigidus existat, in illo per uim. Nam omnia naturalia salubriora sunt, & calor magis quàm frigus. Melancholici omnes natura, ingenio, arte aliqua præcellunt: siue bona siue mala pro bilis atræ dispositione. Cuius clari uiri participes fuere: Hercules in primis qui eius humoris uī sacro morbo, ut alibi dixi, fuit obnoxius: quapropter sacer eius causa dei dictus est. Præterea Bellerophon, qui, ut ab Homero ponitur, ob mœstitiā in campos solus latos inq; auia uenit. Inde suū cor edēs, hominū uestigia uitās. Deinde Empedocles, qui se in æthnam præcipitauit. Præterea Socrates, Plato, absq; atra bili nō fuere. His medet uenus & uinum. Ex his igitur omnibus humidī natura potiores, quo cæteris uegetiores diutiusq; uiuentes, quanquam ab initio peiorem præ se ferant habitū, tempore procedente quotidie magis conualescunt. Hi natura parū potant, parumq; concoquunt: propterea toto corpore excrementa plurima, plurimamq; materiam putrem emittūt. Ex quo utilia his fuerint lauacra, unguenta, exercitationes. Demum huiuscemodi humorē, si recte tractetur, adeo Philippus sophista in quodā libro cōmendat, ut dicat, si seruari posset, immortales essemus. E sicco em̄
- Humidorum natura potior** initiū corruptionis. Et hæc quidē de habitu, nūc de ualitudine prospera. Quæ, ut ait Celsus, seruati diata, pharmaco, unctiōe, frictiōe, balneis, exercitatiōe, uectatione, clara lectiōe.
- De ualitudine prospera** Exercitationes sunt arma, pila, cursus, ambulatio cum ascensu & descensu, multum sub dio & in sole si caput patiatur. Horū finis sit sudor, & lassitudo citra fatigationem. Deniq; omnia gymnastica. Socrates, inquit Cicero, famem obsonabat ambulando. Diata, id est, uictus formularis quatuor respicere uidetur, locum, tempus, ætatem, naturam. Semel die uesci hyeme melius, si alius non sit adstricta: mane tamen aliquid cibi, sine potione & carne sumendum. Secunda mensa stomacho imbecillo coacescit. Itaq; ei poma palmulæq; & his similia primo cibo adsumenda. Qui concoxerit, mane tuto surgat: si minus, poterit redormire. Aluus ante omnia ducenda. Si sit diu adstricta, deiectio medicamentis quærenda. Adstrictam faciunt labor, sedile, cibus imminutus ex eo quod solitum est, post cibum quies. Anni tempestates cauendæ. Frigus corpori tum senī bellacissimū: At item iunioribus prodest. Per frigus mens erectior, concoctio melior, sed cauetur. Nam immodicum teste Hippocrate uenas dirumpit, ructus & phthisim producit. Calor bonum colorem facit, urinā mouet. At idem concoctiōem prohibet, somnum aufert, sudorem digerit. Hæc Celsus diuersis locis. At Plinius libro xxviii. ca. v dicit Hippocrate scribere, qui prædio abstineant, eorum præcordia celerius consensescere. Sed hoc remedijs, nō epulis cecinisse. Frictio, ut ait Celsus, ex Hippocratis auctoritate si uehemens est, corpus durat: si lenis, mollit: si multa, minuit: si modica, implet. Quæ & Plinius in xviii. libro repetit. De balneis autem Galenus ita refert. Aliqua fieri studio nostro, quædā uero sponte naturæ. Fiunt enim nostro studio calida balnea, si calidis quibusdā immiscenē: uidelicet Nepita, Origano, Hysopo, Thymo, Tymbra, Lauru, & huius generis: ut spasma & doloribus multis utilia. De Balneis uero sponte enatis Archigenes ait diuersa esse, nitrosa, salsa, sulphurea, Asphaltida, συπτηρώδη, aut ferri aut aris naturā habētia: quædā uero ex his composita. Horum autē omnium uis est exiccans aliqua præter hoc. Calfactoria nonnulla præter siccantia. Styptica sunt quidem omnia salsa, & quæ sapiunt æs. Sulphurea neruis & stomacho apta. Quæ uero ferrū sapiunt, lieni & stomacho. Oportet igitur balnea ingredi minime turbatum & exercitatum: quoniam corpus obstringitur, ac poris uis aquæ non admittit. Sunt & frigida balnea quæ græci ψυχρολογία uocant. De quibus Galenus scribit sanis apta esse. Roborant enim corpus, cutem durant ac densant. Nec tamen omnibus profunt.
- ψυχρολογία**

profunt. Sed qui alioqui diligenter ac sobrie uiuunt, neq; cibis, neq; uenere grauantur. Oportet autē paulatim assuescere aestate, paulatimq; deinde per hyemem. Nec omnem aetate, sed annorum xxv. Animo praterea uiuaci ac prompto iuuenes. Sed prius frictione, unctiōe, & gymnasio utendum. Deinde frigidam ineundum, totumq; corpus mergendum. Nā una tantum parte merfa, frigus inducit. Sit aqua nec tepida, nec ualde frigida: ubi exitur, à pluribus fricetur oleo corpus donec calefiat. Post hæc cibus copiosus, potionis uero minus sumatur. Nam in frigida lauantes melius concoquunt, & sitiunt minus. Laconicū hoc genus appellatur, quod eo Lacones uterentur. Vtebantur & alio modo, sicco uapore ad sudandum. Quod Martialis aptissime his uerbis describit, Ritus si placeat tibi Laconum, Cōtentus potes arido uapore Cruda Virgine Martia ue mergi. Appellatur enim pluribus uocabulis, Laconicum, Pyriaterium, Hypocaustum, Sudatorium, Spheristerium. Cic. ad Atticum, Laconicum sibi fabricari petit. Columella in primo. Quotidianam cruditatē Laconicis excoquimus, & exusto sudore sitim quærimus, noctesq; libidinibus & ebrietatibus, dies ludo uel somno consumimus. Vitruuius libro quinto docet rationem Laconicorum faciendorū, quod rotunda sint, & in medio clypeus aneus depēdeat, per cuius reductionem & dimissionem sudationis temperatura proficiat. Erat in eo genus alterum exercitationis, quod pitylissare Galenus $\pi\tau\iota\lambda\iota\sigma\sigma\alpha\rho\upsilon$ uocat, id est, summis pedibus ingredi, manibus altera tetrorioris, altera prorsus protensis. Spheristerium ex rotunditate dictum idem ferè erat. Tranquillus Vespasianum ait solitum esse ad numerum membra in Spheristerio defricare. & Plinius in epistolis. Apodyteriū superpositū est Spheristerio. Galenus Pyrias huiusmodi uocat. Dionysius lib. liij. Pyriaterion, Seneca Sudatoriū. Quid inquit cum sudatorijs, per quæ siccus uapor in corpora exustus includit? Plinius itē in epistola ad Gallū de uilla Laurētina hypocaustū uocat. Applicatū est, inquit, cubiculo hypocaustū per exiguū, quod angusta fenestra suppositū calore, ut ratio exigit, aut effundit aut retinet. Papinius in Syluis. Vbi languidus ignis inerrat Aedibus, & tenuē uoluūt hypocausta uaporē. Apodyteriū locus ubi se spoliabāt. Fricabant autē se strigili instrumento ad hoc apto, Sordesq; eas strigmenta uocabant, quæ Athletis ad uigendū uenundabant. Prognigeon locus balnei, ubi ignis pclusus aestuat. Adiacet, inquit Plin. unctuarium hypocaustum, adiacet Prognigeon balnei. Praterea Calidarium, Frigidarium, quod Apyrotum Athenæus uocat. Solium itē ipsum aquæ locum, in quem descendeant. Circa uero lychni fictiles per noctem lucentes, monomyxi, dimyxi, trimyxi, polymyxi, id est, angulorum & luminum unius duorū, trium, plurium. Paulus itē sic ait. Lauacra ferè omnia sponte nata calorifica & siccantia sunt. Nitrosa & falsa capiti medentur, Thoraci, Rheumati, Stomacho humido, Hydropicis, Pituitosis. Sulphurea neruis. Asphaltica sensibus: quæ sapiunt æs, oris uitijs, & uulua angustijs: quæ autem ferrū, stomacho & lienī. Huius ultimi generis est aqua in Volaterrano quæ potatur. Gregorius ad Ro. balnea Christianis maxime clericis uoluptatis gratia omnino interdicit, necessitatis uero concedit. Deinceps pharmaca. Quæ innumerabilia sunt: apud priscos simplicia magis in usu fuere, apud nos frequentius composita. Quæ illi Tetracharmacū, Hectacharmacū, Enneacharmacum dicebant. Clysteria, Balani, nostri suppositoria. Pessi, Pastilli, Emplastra, Cataplasmata, Malagmata, Cucurbitæ, Cerota, Elateria, antidota, Acopa, Catapotia, Theriaca, Symplicata, Smigmata, Diaplasmata, Collyria, Epithemata. Sunt $\pi\epsilon\sigma\sigma\iota$ medicamenta composita molli lana, quæ foeminibus subiiciunt inter naturalia. Pastilli quos illi $\pi\alpha\sigma\tau\iota\lambda\iota\sigma\sigma\alpha\rho\upsilon$ dicunt, ubi tantū arida medicamenta aliquo humore non pingui, aut uino, aut aceto coquuntur, & rursus cocta inarescunt, atque ubi usus erit, eiusdem generis humore diluuntur, ac aut illinuntur, aut Emplastris aut Cerotis immiscuntur, apti ad recentia uulnera glutinanda sanandaq;. Emplastrum quod liquati aliquid accipit. In hoc cruda medicamenta per se teruntur. Deinde rursus his instillatur, aut acetū, aut si quis alius pinguis humor accessurus est. Malagmata uero ab ijs duobus differunt, quod hæc maxime è floribus aut eorum surculis: at emplastra magis è quibusdam metallicis fiunt. Deinde Malagmata confusa abunde mollescunt: nam supra integram cutem iniiciuntur. At ægre conteruntur ea ex quibus emplastra pastillique fiunt. Diaplasmata unctiōes aut fomenta, quibus totum corpus oblinebant, quorum maxime in balneis usus. Hæc ex Celso.

Laconum duplex ritus

Laconicum

Pyriaterium

Hypocaustum

Sudatorium

Spheristerium

Pitylissare

Pyrias

Pharmaca

Clysteria

Balani

Pessi

Pastilli

Emplastra

Malagmata

De somno
& insomnijs

SOMNUM quoque ac uitae tempus hominis, paucis ex ipsius Aristotelis auctoritate attingam. Primum in confesso eum omnibus inesse, quibus cor siue analogum fuerit. Causa humor est cibi, in superiora tendens, deinde paulatim descendens: ante eum descensum nullatenus. Calor enim qui circa est subiecti nutrimenti causa frigescescens euaporat. Cum autem omnimoda facta fuerit refrigeratio, lublequitur mors. Quare pueros omnis ac pituitosos ob humectantem naturam plus dormire palam est: labore item fessos, quod hi maxime in liquorem soluantur, & concoctione impediuntur, ex quo plus additur humoris. Nanis etiam par somnus, quod hi partibus maxime auferunt superioribus, plusque nutrimenti & propterea humoris ad eas partes ferri sit necesse. Melancholicis secus contingit ob frigus, ex quo non fit euaporationis multum, neque uenosi ob pororum penuriam sunt. Fiunt in somnia pueris. Indicium est, cum impetu expergisci, clamitare, moueri. Sed & plerisque praeter hominem animalibus. Diuinitio in super quandoque contingit, uerum sobrijs tantum. Necesse enim insomnia, uel causas, uel signa, seu casus esse. Ad uitae spatium ueniam. Hoc breuius septentrionalibus ob frigora, eademque de causa & piscibus. Nihil enim magis quam calidum & humidum uitam aut tuetur, aut colit. Quare propter nanis etiam uita longior, quod supernis membris crassiores uegetioresque sint, & ideo calidiores, modo plantarum & arborum. haec namque pro capite radices habent, quantoque crassiores, eo plus attrahunt humoris, ac diuturniores fiunt. Haec ex Aristotele. Animalibus quae plures pariunt foetus, aut multum coeunt, breuior uita: ut aranea, piscibus, gallinis. his uero contrarijs longior uita, ut elephantis, serpenti, cornici. auctor Alexander in problem. Aristot. item in problem. signa uitae dicit esse dentes frequentes, & lineam per mediam palmam longe ductam. Sed locus expostulat, ut ea quae Mathematici in hominis aetate deprehendunt referat. Iulius Maternus fatales homini ualdeque periculosos Climacterios uocat annos, quasi Gradarios, ut uox graeca sonat: qui per numerum septenarium & nonarium ascendunt: quodlibet enim horum tum eorum conduplicatio cauenda: sed praeter omnia annus sexagesimustertius, quod tunc uterque numerus concurrat, cum septies nouem eum constituat. Quapropter apud Tranquillum laetatur Augustus in quadam epistola se iam annum climacterium euasisse.

Iulius Maternus
Climacterij
anni

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM
LIBER XXV.
DE RELIQUIS ANIMALIBVS IN VNIVERSVM.

Amphibia

ABSOLVTO iam homine, atque his quae ad eum pertinent enarratis, reliquorum animalium historia ex ipso Aristotele, aliisque receptis auctoribus, quoad eius fieri poterit, contextenda. Sed prius pauca, quae necessaria uidentur, in uniuersum proloquar. Primo namque satis constat eorum uitam in omnibus reperiri elementis, nonnullorum in pluribus: ut quae uocantur amphibia, extra atque intra aquam agere palam est. Verum alia alibi. Effera tiora Asia gignit. Europa fortiora. Africa uero multiformiora. Ex quo prouerbium *ἀει φέρει λυβύη κελύμ*. Nonnulla item Ouipara, ut aues ferè omnes. Quaedam animal gignunt, ut quaecumque pilis uestiuntur: & inter aquatilia balena, uituli, & quaecumque cete magnitudine excellunt. Alia sine coitu ac ex putri materia: ut musca, & multa insectorum, & concha marina. Voce diuersa sane omnia: foemina uero acutiore praeter taurum, qui exilius mugit quam bucula. Causam Aristoteles refert, quod maribus plus insit caloris: spiritus uero calidus crassitudine sua uocis grauitatem, & latas arterias efficit: exilitatem contra frigidus tenuitate. Quod autem in tibijs animaduerti licet, quae conatu uehementiore grauioreque flatu grauius resonant. Quod autem exsectis omnibus uox etiam tenuis, causam testibus refert, qui ueluti pondera quaedam sunt, ex quibus nerui librantur. Quemadmodum in cithara chorda intente resonant altius, submissius uero cum relaxantur. Sic & exsectis partibus ex neruorum remissione uox tenuat. At uocis inaequalitatem instrumentum siue organum facit, pro quo uox ipsa deferretur, cum autem asperum, aut lenem, aut humorem aliquo adfectum, causa flexibilis, dura, mollis existit uocis. Quam obrem uarios eorum sonos diuersis nominibus latini expresserunt. Equorum hinnire, Asinorum rudere

Sine coitu
nascenciaVocis diuersi
tatis causaVox cuique
propria

Porcorum

porcorum grunnire, taurorum mugire, pecudum balare, canū latrare, anserum strepere, ser-
 pentum sibilare, ranarum coaxare, leonum fremere, luporum ululare, auium canere. *Dentes*
 mutantur præter hominem, equo, mulo, asino: homini priores mutantur, maxillares nullum *mutatio*
 animal amittit. Sus omnino nullum. Maribus quàm fœminis plures in genere hominū, suū, *Dentium*
 ouium, caprarum, in cæteris nondum exploratum. Quibus plures, hæc uiuaciora. Item alia *diuersitas*
 dentes habent exertos, ut aper, elephas: alia ferratos, ut ceruus, panthera: alia continuos, ut
 equus, bos. Ex una tantum parte, bos, ouis, capra. Carniuora omnia quibus acuti, ut canis,
 leo, pardalis. Maxillam mouent omnia inferiorem tantum, præter crocodilum. *Bifida*, id est,
 διχάλα, bos, elephas, capra, porcus, ouis: & hæc quidem ruminant. Digtos habent homo, ca-
 nis, palmipedes, anser, cygnus. Quædam ungues aduncos & rostrū incuruum. ut aquila &
 accipitres ferè omnes. Natura mares etiã inter bruta potiore decorauit honoris insigni. *Marium*
 conem & gallum crista, Cornibus ceruum, iuba leonē. Deniq; maiore etiam animo, præter *insignia*
 pantherā & ursam, quæ animosiores maribus sunt. Quædam à quibusdā colī populis com-
 perimus. Ambraciotis Leenam quasi uindicē libertatis, quod tyrannū eorum interfecerit.
 Delphicis lupum, quod sacrū aurū compilatum ac defossum refoderit, uel quod Latonæ pa-
 rienti adfuerit. Samijs ouem, quod item aurum è templo surreptum inuenerit. Argiuis ser-
 pentem, ut Cleanthes scribit. Aegyptijs crocodilū, ibidem, multaq; alia. In Tenedo nutriunt *Amicitie &*
 prægnantē uaccā, cui fœtæ ministeria ueluti puerperæ exhibēt. Sunt & amicitia & inimici- *inimicitie*
 tiæ quædā innatæ, Oues capris conueniunt. Columba turturi. Palumbes perdicibus. Alexio *animalium*
 nes ceryllo. Coruus erodio. Larus graculo. Harpa miluo. At cōtra internecinū inter se bellū
 gerūt cornices & noctuæ, Miluus & coruus, Pyralles & turtures, Brenthus & pagrus, Clo-
 reus & turē, Aegipij & aquilæ, Cygni & dracones, Apri & bubuli, tauri & leones, Aspides
 & ichneumones, Aegithus & alin⁹, quo rudēte oua & pulli Aegithi pereūt, Leones & galli,
 Hyena & pardalis, Scorpius & scalabotes, Vulpes & cygnus, Tauri & cornices. Inter aqua-
 tilia Delphinus & balena, cestreus & lupus, Murena & cōgrus. Sunt & alijs alia noxia uel sa-
 lubria. Aquilæ quod uocant symphytū letale, Ibidi fel, Hyenæ semen cruca, myrrha, Cedri
 folia calamodyti, Flos uluæ melanchorintho, semen allij lacertæ, Adeps capræ cātharo, rosa
 cantharo, lachrymæ ex uite grui. Reliquiæ cadaueris degustati à lupo, cornici & upupæ: her-
 ba quā leonthophonū uocant leoni, uulturū unguentū, insectis oibus oleū illitū. Salubritatē
 quoq; morbis & remedia inueniunt. Palumbes lauri folijs cōmanducatis, Ictinus Rhamno.
 Turtures ἰεγέωσ fructu, Corui uitice, Vpupæ adianto, quod & Callitrichon quidā uocant,
 Harpa hedera, Perdix arundinis folijs, Turdi myrti, Cordylus labrusca, Aquila saxo, quod
 aquilinum uocant, ac utile partibus etiã continendis. *Deuastationes*
 animalia. Magnesi & Ephesi contra locustas ordine militari ad bellum exeunt, Pæoni & Il-
 lyrii contra columbas. In parte Aegypti pro cane certāt, Muscarum multitudo depopulata
 est quondam Megareses. Vespæ Phaselitas, Mures Cosas Hetruriæ ciuitatem. Quædam *Quædam*
 regiones & loca quibusdam exempta. In Creta Iouis beneficio, itemq; apud Delphos, ut au- *certis in locis*
 thor Nicandrus, nihil animalium uenenatorum uiuit, eoq; translatum extemplo perit. In tem- *non uiuere*
 plum Herculis Romæ muscæ non ingrediebantur. Mures in Paro insula, ut scribit Aristote-
 les, non sunt. Morsus uero non æque omni tempore efficiunt. uespa itemq; musca quæ ser-
 pentē degustauerunt, aculeis magis penetrant. Aspidis ranam depasti ictus immedicabilis.
 Canis rabiosi morsus letalis. Morsus item ieiuni hominis longe malignus. Scythas addere
 pharmaco inficiendis sagittis sanguinem hominis purgati Theophrastus testatur. Nonnulla *Diuinitia*
 diuinatione quadam natura donauit. Futurā famē aut pestem, canes, boues, serpentes, præ-
 sentientes aliō se conferunt. Mures instante ruina subito de loco migrant, ut accidit Eliensis
 teste Homero: qui cum in Ionas impie gesserint, dies continuos antea mures ab eis mi-
 grarunt, unde fatum illis portenderūt. Sed & prognostica ex animalibus tempestatis à qui-
 busdam obseruata. Aues enim aquatiles in terra uolantes procellā portendunt: Contra ter-
 restres si ad rigua & palustria, serenitatē. Gallinaceis itemq; Gruibus alas cōuerberantibus,
 strepentibus uero imbrem, eisdē lauantibus uentorū flatus. Graculi more accipitrū sursum
 deorsum errantes, ut author Aristot. hyemē significant. Cornix à cibo uolitans in sinistram
 partē, serenitatē. Mergi & Anates constrepētes alis, uetos: plures aues albæ simul iunctæ, itē
 noctua sereno canēs tēpestatē: tēpestatē uero serenu p̄nunciat. Cōmutationes & eadē sæpe
 facere uidemus. Luscinia æstate colorē cātūq; aliū retinet. Sturnus æstate dulce canit, hyeme
 obstrepat,

obstrepit, ac sufflavus è nigro fit. Sed & turdi, sturni, phocides, mœnides, thoes, per astatē marcescunt, per brumā obefæ uidentur. Chamæleon quē attigerit colorē reddit. Nec locorū mutatio. præterea minor mutatio. Aestatis quædam aduenæ aues ut coturnices: quædam hyemis ut grues, turdi. Medicinas etiam innumerabiles ex animalibus esse quis ignorat? Sed illud mirandum, quod in Scythia animalia: in Thyle uero insula pisces loco ligni comburant, ut auctor Aelianus. Illud quoque superstitiosum, quod idem commemorat, multa ex his incantamenta fieri, quæ adferre in medium neglexi. Sed ante omnia pulchrum spectare, sua cuique arma à natura dari: eaque ingruente periculo signis quibusdam expediri. Initurus prælia leo cauda terque quaterque terga conuerberat. Sues armos inhorret. Rhinoceros cum elephanto congressurus, cornu prius ad petram exacuit. Ichneumones cum Erinaceis certaturos, oblitos prius luto ac loricated tenuem pellem contra aculeos durare uideas. Insuper in plarisque uirtutis quoddam simulacrum. In equis, leonibus, canibus animositatē, palmaque cōtentionem. In elephantis memoriā & disciplinam: in uulpe, passere, draconibus argutiam. In colūbis, cornicibus pudicitiam. In ciconijs pietatē, quæ parentes senes alunt. In formicis, apibus prouidentiam & sedulitatem, in leonibus rursus clementiam, in canibus fidelitatem.

DE EQVIS

NUNC singula consideranda. Primūque equos, de quibus Pollux sic scribit. Ante bimatū domari non oportere: Caput aqua perfundendum, pectendum, ac ungula refecanda, manibusque blande poppismo fricandum, Stabulum lapide sternendum: tum lapidosa paulatim aduescendum ingredi uia, uti pedes robore confirmentur. Tum os facile reddi illitu aquæ tepidæ, & olei quandoque unctio: sic frenum libētius sustinebit. Si minus, chamo cōpescendum. Ab initio nō asper agitator sit, non cursu fatiget, lente utrinque uertendo experiatur: neque tam calcaribus quam uirga castiget, & in loco plano. Pedes auersus capiti, ne petat calcibus, pertractet: morsuque eum conuersa facie prohibeat. Adessor equum ne premat, neque urgeat, sese coxis sustentet, sic & eum labore leuat, & sibi uim maiorem addit. Sit unius potius coloris. Iuba densa ac ea exultans, forti lumbo, breui capite, erecta ceruice, auribus proportione capitis paruis. *Cassius medicus* in Problematis equos balios laudat, quos græce βαῖος baios uulgo appellant. *Equi balij Spadices* Verg. Spadices commendat, id est, palmeo colore. M. Varro his alia adiicit signa: pectus latum, uentrem modicum, lumbos pressos, spinam duplicem, si minus non extantem: codam amplam, subcrispam, cruribus rectis, æqualibus genibus, ungulas firmas, nec sanè magnas toto corpore uenas quæ animaduerti possint. Vsum item spectare atque habere oportet: cum alius alij sit usus: Vectorius, bellator, cursor, admissarius, quadrigarius, defultor. *Canterij Asturcones Tolutarij Manni* Vectura optimi Canterij, equi uidelicet castrati. Veredi cursu pernices. Martialis. Stragula succincti uenator sume Veredi. Item Asturcones qui ex Asturia ueniebāt, molliter ingressus glomerando ingrediunt, qui etiam Tolutarij dicunt. Seneca Asturconibus inquit & tollutarijs Mannis. Sunt enim Manni equi non admodum magni, qui tollutim, id est, more Asturconum uestigia glomerant. Nunc sanè id genus ex Britannia uenit: ex Hispania uero leuitate, elegantiâque conspicui. Appuli Roseani bellis aptissimi, ex Tunis Africa, ac Massylia Numidiâque cursu præstantes, quos uulgo barbaros uocant. Ex Tyrreni maris insulis, præsertim Corsica & Sardinia: breues admodum, sed animo generoso atque audaci, ingressu irrequieto: ex Germania grauiores, attamen succussarios, qui subsultim moleste ingrediunt. His similes appellat *Norius tortores equos*. Plautus uero cruciantes, ut cruciante inquit Canterio. Succussarios Festus. Defultorij uero sine ephippijs equi ad cursum apti crant, quos græci Celetas uocabant. Hi quondam à nobilissimis iuuenibus teste Tranquillo agitabantur, nunc sanè à ministris. Illud quoque obiter notandum, quod neque legimus neque sanè ex ueterum monumentis aut mar moribus aspiciamus, equos eorum ephippia more nostro, neque penitus pedum sustentacula, quæ uulgo staffas appellat, habuisse: sed tantum in dorso ephippia eius generis, quibus hodie domitores equorum utuntur. Festus scribit Romanos equum dexteriore bigæ in campo Martio quotannis Marti immolare solitos. Lacedæmonij in monte Taygeto uentis immolant equum, ac in eodem loco adolent, ut cinis eius late diffundat. Rhodij item singulis annis quadrigas Soli consecratas in mare iaciunt, quæ is tali curriculo fertur mundum circuire. Aelianus mira quædam de equis scribit. In India tam equos quam asinos unum in fronte cornu gerere, illudque si quis ueneno infecerit innocuum esse. Apud Persas Indorum equos haud hircis maiores esse, mulos bouesque

bouesq; tandem Libykos negligentiam domini facile tolerare. Nam graciles ieiunosq; labores & cursus maximos perferre. Præterea Scythâ fuisse quendam, qui optimæ gentis equâ, & ex ea equum habebat, ne soboles periret, filium ad matris initum duxisse: primū reculantem, mox ad opertū pallio saliente: ut primum agnouit se parenti concubuisse, euolauit, è crepidine saxi se præcipitè dando, scelus expiauit. Dareum minorē equas à partu in bellū ducere solitū, ut si contingeret aufugere, ab illis amore relictorū pullorum celeriter transferret. Celtas ac Macedonas & Lydos equos piscib; pascere. Sybaritas & Libykos ad cantū Symphoniae equos instruere ac domare, quæ causa illis cladis fuisse dicitur cum Crotoniatis concurrentibus. Ex equæ fronte carunculâ à pastoribus radi, philtris efficacissimâ quam Hippomanes uocat Verg. in Geor. Equorū nobilitas nō facile patit̄ ab asinis iniri: remedium eis prius iugas tondere, atq; turpantes crinibus, amota superbia facile succumbunt. author Aelianus. Pli. uero aliter earū libidinē iuga tōsa extinguī dicit, cōcipereq; flante Fauonio apud urbem Vlyxiponensem. Cossinitus Thraciæ fluuius equos epotos effrat. Hinc Diomedis illic regnantis equi monstruosi ob eam causam dicunt̄. Adamati equi quoq; Alexandro & Cæsari ac Augusto reperiunt̄, à quibus etiā tumuli honore donati. A Semiramide itē usque ad coitū. Equus in super Nicomedis regis extincto domino, inedia uitā finiuit. Aelianus. Fluuius inuentorē Neptunū tradit, equitandi uero Thessalos, sicuti frenorū Peletrios. Columella de equis sic ait. Maiores bimis domari nō oportet, annorū notæ cū corpore mutant̄. Dū bimus & sex mensū est, mediū dētes superiores & inferiores cadūt. Cū quartū agit his qui Canini appellant̄ deiectis, alios adfert: intra sextū deinde annū molares superiores deiciunt. Sexto anno quos primos mutauerit æquat. Septimo omnes explent̄ æqualiter, ex eo cauatos gerit: nec postea quo annorū sit manifesto cōprehendi pōt. Decimo anno tpa curuari incipiūt, supcilia nonnunq; canescere, & dentes p̄minere. Morbi equorū Crithiasis, Hyperamosis. Generat septētrio equos syluestres: sicuti meridies asinos. Inueniunt̄ & equi flumiatiles, q; in fluminibus morant̄, q̄s Hippopotamos uocat̄ Authores, Aristot. Aelianus, Pli.

Equi castitas
Dareus equas
à partu duc
cebat

Sybaritarum
mos
Hippomanes

Equæ uento
conciunt
Cossinitus
fluuius

Equi adamati
Inuentores
equi, equitandi
frenorum.

Dētes equorū
Morbi
equorum
Crithiasis

Hyperamosis
Hippopotami

EX XENOPHONTE DE ARTE EQUESTRI

NE QUID autem de equis præteratur, Xenophontis græcum libellū de arte equestri uisum est mihi in latinum sermonem ad hunc locum epitomare. Pedes ante omnia probandi. Ungulæ crassæ sint, neq; humiles, ne atterant, cines, podes: neq; ualde erectæ caprarum modo, tibiæ pingues ossibus, non carne. Si pullus molliter genua flexerit, tempore procedente multo magis flectet: sic em̄ melius quàm rigida, equum equitemq; infractum ac indefessum reddunt. Coxæ anteriores sub humeris pingues probantur. Pectora latiora ad decorē faciunt pariter & robur, aptaq; ferre crura minime inter se proxima aut coniuncta. A pectore rursus ceruix non more apræ pronâ procumbat: neq; itē galli modo recta ad ceruicem tendat. uacuuus circa curuaturam sit, caput osseum, paruas habeat maxillas, oculis ante pedes respiciat. Nā colli protensio lassitudinis debilitatisq; signum. Considerandum deinde si utræq; maxillæ molles, aut duræ, aut diuersæ. Diuersarū enim maxillarum, sicuti alia multa animalia, nascuntur etiā equi: Oculis itē prominentibus uigilantior apparet, q̄ incuruis, longiusq; aspicit. Nares apertæ, magisq; depressæ spirabiliorē ferociorēq; demonstrat. Etenim quū equus alio cū equo fertur, uel inter equitandū animatur & efferuet, nares magis dilatare conspicitur. Vertex præterea ceruicis maior, & aures minores magis equinum præ se ferunt caput: latera profundiora, tumidiōraq;. Lumbus quanto latior & breuior, tanto facilior. Ingressu equus anteriora crura attollit, & posteriora defleat. Ventrē mediocrem, coxas latas esse oportet, lateribusq; ac pectori cōiunctas. si aut̄ hæc omnia gracilia fuerint, leuiorē sanè ad cursum uelociorēq; faciūt. Clunes ad caudā, si lata linea diuidat, longe uestigiū posteriorū pedū prioribus anteponet. Testiculi quoq; magni probant̄. Si pullus cruribus fuerit altis, hic magnus erit equus: nam quadrupedū omniū magnitudo tibialis tempore non ualde crescit. Ad huius igitur symmetriam & reliquū corpus augetur. Pullus in primis mansuetus tractabilisq; fiet esuriendo, ac sitiendo: demū iræ oblitus, cibū præbendo, tum blandiendo, leniterq; partes, quas equus per se curare nequit, atrectando. Hunc equis per turbā ducat, oibusq; ad spectibus, ac sonoribus appropinquare doceat: ut si quid expauescit, nō planè arduū, sed placidū esse paulatim monstrat. Cautiones in equo emendo, ut atate q̄s norit, si frenū recipiat, si sessorē excipiat, si exceptū excutiat, si dimissus aufugit, aut celeriter recipit, si uerbere ictus sit obtēperas aut exci

Quomodo
curandus
pullus

tior,

tatior. Sed & si bello uis utilem: fossas transmittere, muros transilire, insilire, desilire, à fronte, à tergo, ab latere percurrere oportebit. Puidi & suspicantes omnino reijciendi. Illa ferocis ac boni equi potissima signa, si fessus rursus eadem facere uoluerit. Stabulum domi habere oportet, ut saepe cernat equum oculus dominicus: repagulaq; inter eos, ne inter se pabulū fuerentur ponenda. Pauimenta stabuli mollia seu leuia generosis officiūt unguis. Sint igitur lapidibus strata inter se unguarum magnitudine ex asperitate coniuncta. Ita nanque à uitis equorum pedes, & si quid illis adhaerit, prohibentur. Posthac equis est stabulo equum educat strigilis gratia: seponatq; seorsum à praesepe post prandium: ut libentius deinde ad coenā redeat: locumq; eum lapidibus rotundis sternat: ut sese mouendo tanquam in uia saxosa ingrederetur, exerceat: eoque modo chelidonas pedum huiusmodi effusi lapides tenuabūt. Ora uero ut sint mollia curandum: hisdem ferè remedijs quibus & caro curatur humana. Equis quotidie fimum & humida equi cubilia in unum locū efferat atq; aggerat. Equum quocūq; sine freno ducit chamo compescat, qui minime respirare prohibet, ac mordere nō sinit: supra à uertice capistrum adliget: quādo omnia circa ora imposita natura ipsa equus detrectat: sic uincula minime pertrahet, sed lenta esse sinit. Quādo ad strigilem uenitur, incipere à capite & iuba oportet: ubi enim superiora purgata non sunt, frustra inferiora purgantur. Spinam tantum manibus atterat: & pilum qua natura ducitur complanet: sed minime noceat: aqua caput abluat: quum enim, si osseum sit ferro attingat, equum contristabit. Deinde procomiū, id est seta quae ante frontem propendunt, aqua inspergendum uti longe succrescat: quum uidere minime prohibeat, noxiāq; ab oculis propellat. Etenim existimandum deum pilos huiusmodi equo in hac parte, loco magnarum aurium dedisse: quas asinis ac mulis ob oculorum defensionem tribuit. Præterea caudā atq; iubam lauare saepe oportet. Nam setae in his partibus crescentes magno sunt usus: cauda in noxijs abigendis: iuba ad equum ascendendum. Sunt item ad decorem: signum quod equae armentales nō similiter asinos in coitu sustinent, donec comam induerint: cuius rei gratia attondēt equas omnis quae ab asinis sint inuunda. Lauare crura prohibemus: nihil enim iuuat: nocetq; potius unguis quotidiana insperatio. Sub uentre quoq; multa purgatio minuenda: quum hæc magnopere contristet equum: præterea quanto purgatior hæc pars, tanto magis subtus noxia cōgregat. Itaq; hæc loca manibus pro strigili confricanda. Videndum ne in equis tractandis à fronte aut à cauda adpropinquemus, sed ab latere: sic & minimum nocebit, & ascensuro paratior fuerit. Equis equū frenaturus primū ad eius laeam accedat: deinde lora dextra summo capiti coryphaeque immittat: os uero sinistra adaperiat: quando si recipiat cecriphalon circūponat: si minime aperiat: pollicem sinistrae ori iniiciendo freno dentes premat. quod si non item iuuerit: labrum circa cynodontem premat. Equum insuper per lorum ducat, nō autem per frenum: nam hoc diuersitatem maxillae facit. Frenum uero ipsum quū nimis prope maxillas fuerit, os atterit: ut sine sensu quodammodo fiat: quod rursus nimis in ore summo, potestatem facit minime freno parendi. Equis instruatur, quonā modo Persico more sit auxilio, ut equus facile conscendatur, dorso domini pedes sustinendo, si forte ille agrotauerit aut cōsenuerit. Praceptū optimū ad equū cum ira nusquam adcedere: qui enim equū generosum uerberibus cogunt, maiorem incutiunt terrorem: blandeq; potius edocendus, ut quod expauescit minime molestum sit. Equum ascendens lora ex freno laua decenter accipiat: ita lenta ut crines prope aures minime corripiat: ne si forte cum hasta insiliat, os equi freno cōuellat. Ex utroq; igitur latere conscendere discat. Quod si forte crus fessum equus habuerit, minime genu supra equi spinam imponendum: sed tibiam in alteram laterum equi partem transmittat: quū uero cōsederit coxis equo adhaereat, ut rectius ualentiusq; queat & hastam manu iacere, & ex equo ferire: tibias à genu molliter dimittat: si autem rigidas protenderit, periculū si quid offenderit ne rumpantur. Deinde brachio sinistro equi costis adhaereat: sic enim & stabilior equus fuerit, & manus firmior. Si quando currendum: signis id tantum quā subito praestat: equo si leui erectaq; ceruice, habenas altius immittendum: si demissiore fuerit, inferius: qui enim sponte curret corpus alacer inflectet: & ad baculi nutum qua parte inferri uiderit liberrime mouebit: seseq; rursus reflectendo regredietur. Equitationis genus laudamus quam pedam uocant, in utranq; enim maxillam uerti adsuescit. In conuersionibus equus tuto recipiatur: non subito, sed paulatim à medio cursu frenum contrahendum. Utile quandoq; fuerit quiete statim impellere: & ex equis equos petere: & ex celeritate rursus in proximo conquire.

De stabulo

De strigili

Quomodo
frenum im
mittendum

scere, & ex quiete iterum irrūtere. Siquis autem saltu eum cupit instruere, loro tenens equū
 fossam præcedat oportet, deinde trahat, ad saltumq; inuitet: si respuit, uerberibus cogere: re
 liquo tempore uim nō expectabit, sed tantū retro aliquem uideat sat erit: sic adsuetus cal
 caribus, postea ab equite impulsus magnas transmittet fossas. Hoc idem agere in accliu de
 cliuiq; loco adsuescendus: & ad salientē quidem in accliu, iubam prendendo pronus adiu
 uet: in præcipiti uero sese resupinando, habenasq; cōtrahendo. Equus enim qui collecto cō
 densoq; corpore fuerit, & sibi & equiti hæc omnia tutius peraget. Deniq; huic arti & uena *Venatio uti*
 tio & campestris exercitatio magnopere utiles. Cū equo magnanimo nihil per uim agito: *lis equiti*
 nimiam ferocitatem placidissimis potius signis mitigato: nam longa magis itinera & quie
 ta mitem reddunt, quàm subita ac breuis uiolentaq; agitatio: quapropter minimum ab ali
 quo alio quàm equifone attingatur. Præceptum est enim, poppismo, id est, blanda sibilatio
 ne equos mansuescere, lotio autem excitari. At si quis ab initio in lotio quidem placabilia,
 in poppismo uero molesta proferat, discet equus poppismo quidem excitari, lotio autem
 placari: adeo in teneris adsuescere magnū est. Adhibendus insuper iuxta clamorem & tu
 bas, ne hæc horrida ei uideantur: neu aliquid triste, seu subito molestum proferre, sed con
 quiescere sinere, prandiaq; & cœnas offerre si capiat. Optimum autem cōsiliū, ualde ani *Equus ignau.*
 mosum equum nō esse in bello possidendū. At ignauo & pigro equo sat fuerit dicere, hæc *De frenis*
 omnia fieri contrarie, quæ animoso oportere diximus. Præceptū quoq; de frenis hoc erit,
 ut duo nō minus habeantur: horum alterum læue, rotis ualde magnis: alterum breuibus &
 humilibus, echitinis uero acutis: ut si quando hoc equus accipiat, asperitate dimittat: quan
 do uero læue cōmutet, ipsius leuitate lætet: & in altero quidē instruatur, in altero gaudeat,
 ac qd in illo didicit, in hoc agat & exerceat: si uero huius despexerit læuitatē, rotas magnas
 addimus læui, ut ab ipsis hiare coactus frenum dimittat. Oportebit & asperum frenum ua
 ritum facere, & clauis firmiter confixum ac cōtinuum. Cauendum insuper ut quantacunq;
 frena fiant, mollia flexibiliaq; sint. Rigidum equus totum habet prope maxillas sicuti obe
 iscum. In flexibili autem quod fugit semper uenans, mittit à maxillis frenum. Hac igitur
 de causa circa medium ex assibus annuli suspenduntur, ut in his persequendis & lingua &
 dentibus occupatus, ad maxillas frenum recipere negligat. Siquis autem equū cupiat ue
 ctorem pariter & celerem, saltuq; leuem, haud facile in eodem inueniet. Nam qui molli
 ter crura inflectit, corpus attollere minime ualebit. Qui enim lumbū inflexum & breuem
 ac robustum habuerit, non secundum caudam, sed in ea parte quæ inter coxendices, & la
 tera secundum uentriculū est, is maxime poterit retro crura longius supra priora uestigia
 ponere: ex quo si freno cōtrahitur, posterioribus quidē laborabit, corpus uero antè
 tollere ualebit, ita ut uentre & genitalibus anteferatur. Armaturam uero qui ex equo sit pe
 riclitaturus huiuscemodi habeto: primū thoraca, & ex thorace cōtinuum ei tegumentū q
 ceruicē ad uultū usq; ac nares protegat. Ex hoc itē alæ duæ circa uerenda dependeāt, ac cō
 sistant, tales, tantæq; ut tela repellere ualeant. Cassidem deinde induat, quæ firmissima erit
 ex pelle bubula. Sinistra insuper manus armanda manu appellata, nam humerum operit
 tum brachium ac cubitum, & quod his cōtinuum fuerit, præterea extenditur & incurua
 tur, & ubi deficit thorax supra alas protegit. Dextram ob pugnam liberio rem esse oportet,
 eamq; à thoracis impedimento separare, pro quo alæ sint in giglysmis additæ: quæ itē ma
 nus plicantur & similiter clauduntur, brachio tantum simile tibialis opponatur. Armanda
 & ea pars dextræ, quæ sublata nuda est, prope thoraca corio uitulino aut ferro. Equus post
 hæc armandus prometopidijs, prosternidijs, & parapleuridijs. Hæc enim simul & equiti
 parameridia, id est, femoralia fuerint. Ex omnibus uero maxime equi uentriculū simul cū
 lateribus, quæ pars inter uitalia & debilissima uidetur, quoad fieri cōmode poterit, una cū
 ephippio protegere oportet: necesse tamen huiuscemodi tegumentū, sicuti & equi alia, cō
 suere, ut & eques securius confideat, & quàm minimum equi sedem incommodet. Equitis
 præterea pedes ex femoralibus eminebunt. Armantur quoq; & hi si embates seu focculi fi *De armaturâ*
 ant ex corio: quali crepidæ existunt: sic enim armatura & tibijs, & pedibus pariter calcia
 menta fuerint. Et hæc quidem omnia ne lædi possit, ut autem lædere ualeat, machæram po
 tius quàm ensem habeat. Pro hasta perticali quod hæc debilis simul & grauis ferre est, cor
 neas clauas magis laudamus. Nam & hæc scientem fallere minime possunt, & ignaro esse
 utiles quoquo modo, à fronte, à tergo, à latere. Adde quod robustiores sunt, & ferri facilio
 res

PHILOLOGIA

res quàm hasta: iaculum insuper longissimum magis placet. Paltum enim genus minoris iaculi in itinere torquetur ac transmutatur. Longius autem iaculabitur si ante proijciens ab læua se reducat in dextram, deinde in coxendice consurgens hastam emisit; certius tamen si semper scopum in emittendo contuebitur.

DE CANIBVS.

Laconici **Alopecides** **Leontomiges** **arcades** **Crocute cyrenaici** **Castorides** **Eretrici** **Molossi ex Epiro** **Celtici** **Britannici** **Indici** **Melitei** **Alani** **Corfi** **Anubis** **Canis inter Aethiops** **Rex** **Canum fidelitas** **Canum docilitas** **Canes ob pucoitus foeditatem reiecti** **Primus foetus patrē refert** **Probi canis signa**

CANES diuerforum generum memorat Pollux. Laconicos, Arcades, Argolicos, Cyrenaicos, Libyicos, Molossos, Indicos, Castorides, Eretricos, Cretenses. Laconici ex uulpibus & canibus, uocantur; Alopecides. Plautus. Nos Parasiti Lacones sumus. Arcades ex canibus & leonibus, appellantur; Leontomiges. Cyrenaici, ex lupis & canibus, nominantur; Crocutæ. Castorides è castore nati, & uulpe: ex quo Homerus ἀλωπεκιδας eos uocat. Eretrici Apollinis iussu nutriti, qui & aratro terram uertere dicebantur. Molossi ex Epiro ueniunt, dicuntur prognati ex cane, quem Vulcanus, ut fabulæ uolunt, fabricauit, & animam inspirauit, donoque dedit Ioui, ille Europæ, ipsa Minoi, Minos Procridi, hæc Cephalo uenatori. Cretensium canum aliqui Diaponi, qui semper in certamine foris congregiuntur, alteri parippi, qui equis cursu contendunt. Hæc ex Polluce: Sunt & Celtici ex Gallia Britanniaque uenientes, odoratu, cursuque præstantes. Indici ex tigride nascuntur. Vnius ex his exemplum tradit Aristoteles, qui præfente Alexandro in India cum leone congressus, prius expectauerit à circumstantibus totus paulatim cõcerpi, quàm mordicus feram dimittere. Extinctum tandem Alexander honorauit, eius nomini ac tumulo ciuitate dicata. Nicandrus Colophonius tamen scribit huiuscemodi canes ex Acteonis regis canibus prognatos, qui post rabiem in sanitatem redeuntes Euphrate transmissi, in India errauerunt. Sunt & Melitei ex Melite insula, admodum parui, in delicijs domi educantur. Nostra uero tempestate Alani & Corfi cedunt Molossis, quibusuis feris congregientes. Molossi enim ex Illyrico frequentes in Italiam ueniunt, custodiendo pecori uillisque aptissimi: sub catenis interdum ob periculum retinentur. Hoc animal Aegyptij sub numine Mercurij uenerantur, quæ uocant Anubin, quod in exortu caniculæ fiat inundatio Nilij, uel quod Iſidi Oſyrim quærenti Canes præsto fuerint. Scribit Hermippus, qui & Aristoclem adducit authorem, esse gentem in parte Aethiopiæ, cui canis imperaret, eiusque cum latratu tum certis alijs signis iussa deprehendi. In templo Vulcani rotundo, canes Romæ ueluti æditui habitabant, sacrilegis tantum adlatrantes, cæteris blandi. Eodem ferme modo & in Apulia & in Mineruæ templo uidebantur. Fidelitatis quoque eorum plura monumenta. Pyrrho Regi canis ab eo educatus adfuit quondam in somnis in quodam terrore clamanti: demum eo mortuo in eandem pyram sese sponte iccit. Icarij canis fidem ob indicatum filia parentis cadauer, cœlo posteritas extulit. Dareus ultimus ab Alexandro uulneratus, ab omnibus relictus, cani tantum ab eo educato curæ fuit. Canem Athenienses publice alendū mandauerunt, quod in Aesculapij templo custos sacra compilantem indicauerit. At canem Vlyſſeum post annos xx. dominū cognouisse fabulose ab Homero positum. In Aegypto docilitas non minor eis quàm equis Sybaritarum. Sub Ptolemæo quidem ludere, saltare, ac molliter ad symphoniam cantū moueri, edociti fuerant: uicem seruorum pauperibus domi præstabant. Ex Aeliano. Canem Latini lupercalibus immolabant mense Februario: Lacedæmonij uero Marti, eumque templis omnibus, ut animal impurum, & qui in propatulo coeat arcebant. Ea demum causa quod in insulam Delum non ingrediebantur, nec eius sacerdoti uel eum nominare fas erat. Plutarchus in Problematis. Pœnam quoque apud Romanos singulis annis dabant, ob memoriam male defensi ab eis in tumultu Gallorum Capitolij. Heliogabalus teste Lampridio canes ingentes rhedis trahendis iunxit. Reliqua ad eorum pertinent naturam. Plures edunt foetus, cœcos omnes usque in diem xiiii. optimus in foetu qui nouissimus cernere incipit, primus tantum patrē refert. Genituræ initium mari quartus annus, foeminae tertius, usque in nonum: ætas dentibus deprehenditur. Iuuenibus albi & acuti, senibus nigri & obtusi. æuum longissimum annis xiiii. Ex Aeliano. Signa uero probi Pollux uel illa præcipua commemorat. Torosi, magni, uenosa fronte ac lata, oculis nigris. flammeisque, auribus tenuibus ac prælongis. Collo item prælongo, pectore carnosio. Spatulæ ab humeris paulo recedentes, cruribus altis, altioribus tamen posterioribus, lateribus extantibus, coxis teretibus inter se distantibus, uillo tenui ac denso, colore non omnino uno, sed mixto. Vexantur tribus morbis,

morbis, angina, rabie, & podagra: ab hac ultima facile curantur, à reliquis non. Item eorum calvariam integram esse constat. Cursorem præterea uillosiorem esse oportere, indagatorem uero dentibus hebetioribus atq; nigrantibus. Signa quoque longe odorantis, si abstinent canina carne uel affata uel farcta condimentis. Aelianus.

DE CERVIS

CERVIS foeminis cornua nasci, cum nonnulli dicunt, tum Euripides testatur in Iphigenia. Ceruam cornigeram manibus Achæorum tradam, quã pro tua matribus filia. Idem in Terundis Ceruam ab Hercule expugnatam cum cornibus fuisse dicit. Sesele hæba in morbo, & apud Cretam dictamo, ut tradit Aristoteles, sese curant. Cornua in locis inaccessis proijciunt, ne imbelles inueniantur. Vnde prouerbiũ οὐ λαφοὶ τὰ κέρατα ἀποβάλλουσι. Quo abijciunt cornua cerui: author Aelianus. Aristoteles ait Ceruum in capite uermes habere, præterea felle carere, quamuis eius intestinum sit amarissimum. Plinius item de his hæc scribit: Mulcentur fistula pastoralis, iacent prope uiam, in terrore ad hominem cõfugiunt, mirandum alioqui animal ac timidum. In bimatu cornua incipiunt, partus ferunt octonis mensibus, & uitæ eis longissimæ signum, quod quidam cum torquibus aureis ab Alexandro magno datis post longum tempus inuenti. Quin & eorum carnem matutinis manducatam addere uitam compertum est. Cornu ceruinum suffitum abigendis serpentibus aptum. Africa tantum ceruis caret. Est & apud Aristotelem Hippolaphus animal forma cerui & equi compositum, magnitudine ferè simili ceruo, uillo tantum & barba hircina: scribit ipsum gigni apud Aracotas, forte hic est quem Aelianus Tragelaphum uocat, dicitq; cætera similem ceruo, barba tantum & armum uillo, hirci propiorem. Capream Græce Dorcadem Gaza apud Aristotelem conuertit. Hæc & coturnix placidissima animalium ut ait Plinius, uenenis pinguescunt. Musimones Corsica fert, caprarum more uillum ferentes, ex quo tomenta conficiunt: author Strabo. Damæ raro mansuescunt, cum feræ dici nõ possint. Cõplura nanq; mediæ inter utrũque nature sunt, ut in uolucris hirundines, Apes in campo, in mari Delphinis: author Plinius. Vulpes uafrum animal, Echinum cum uideat non posse propter aculeos superare, resupinat, atq; ita mollem corporis partem lancinans enecat. Vesparum quandoq; multitudine uexata sese in cauum condit, extante cauda. Circa quam ut illas certatim occupatas, uilloq; denso implicitas animaduertit, egreditur, atq; ad murum siue arborem perfricando obterit, extinctasq; deinde depascitur. Eodem ferè cõmento & pisciculis insidiatur ripam oberrans, caudaq; in aquam demersa: illi nouitate accurrunt, uillisq; obuoluti & quasi defossi extrahuntur. Otides quoq; in fluminibus pariter decipit, sese uni ex eis fessæ adsimilans, illæ superuolant, uulpes conuersa statim inuolat. Dicitur & in Thracia flumina hyeme glaciata transmittere, aure prius ad ripam humi adposita serenitatem itineris explorare, si quietem nullis crepitantibus undis deprehendit, libera traicere. Hæc ex Aeliano. Leonum Aristoteles duo genera ponit, alterum breuius, crispo pilo atq; ignauius, alterum longius atq; generosius. In uniuersum infirmis est lateribus, reliquo corpore robusto, ceruice præsertim ualidissima, quod osse uno rigida constet, nec uertebriis ullis iungatur. Illud obseruatum ex Homeri carmine quod ignem formidat. Item rotarum orbis, currus inanes, & gallinaceorum cristas ac cantus. Solum hoc animalium apertis oculis nasci, author est Democritus apud Aelianum: minimumq; somno deditum tradunt signum, quod dormienti cauda iugiter mouetur. Stabula pastorum armenta q; inuadit fame compulsus, ut Homero placet. Carne camelorum libenter uescitur, ut author Herodotus, qui quondam in Camelos regis Xerxis frumentum ferentes impetum fecisse leonem cõmemorat, reliquo cõmeatu hominibusq; seruatis. Saturitatem dierum inedia uel simia deuorata uomitionibus purgat. Ingredditur obliquo itinere, ne cubile deprehendi aut foetus inuadi possint, ossa solida minimeq; uacua habet. Solus quocunq; tempore terga nullo terrore uertit, quiete ac sensim sese recipit. Cum leæna nõ pascitur, sed separatim errat, cum in cunctis generibus mas cum cõsorte libenter uiuat. Causa, quod uterq; uiribus fidens nequaq; altero indiget: hæc ex Plinio. Reliqua ad eius pertinent clementiam. Nam ut est inedia terribilis, sic reliquo tempore mitis, pueritiæ, ac magistro eum regenti præsertim. Varia eius placabilitatis tradunt exempla. Illud in primis notissimum quod ab Aeliano Gellioq; traditur de Androcle seruo, qui Roma aufugit in Libyæ deserta, ac in antrum leonis incidit, ubi leoni reuertenti cum præda ac pedem claudum

Canu morbi

Cerui

Hippolaphus

Tragelaphus

Caprea

Dorca

Musimones

Dama

Vulpes

Quæ Aelianus

de uulpibus

adsert

Leones

placabilitatis

leonis exempli

Androcles

seruus

- porrigenti Androcles auxilium tulit. Demum captus ipse fugitiuus ac Romæ in Theatrum eisdem leoni forte capto obiectus, ab eodem cognitus & seruatus est. Scribit item Plinius de Mentore Syracufano, qui leonem sibi in syluis obuium, pedemq; porrigentem surculo fixo liberauit: Idem fere dicit Heliopio Samio contigisse. His exemplis successit diuus Hieronymus qui huiuscemodi feram simili beneficio demeritus traditur. In regione Elymea templum Adonidis est, ubi leones mansueti hospitibus blandiuntur, ex eorumq; manibus cibum capiunt: author Aelianus. Plinius scribit, quod primus Romanorū leones currui iunxit M. Antonius triumuir, imitatus Matrem deum, in cuius tutela sunt: nō sine cauillo generosos spiritus eo tempore sub iugum missos significari: quem deinde imitatus est Helio-gabalus, teste Lampridio. Pompeius c c c x v . iubatorum leonum pugnam in circo dedit. Cæsar c c c c . Primus hominum Hanno Carthaginensis Leonem mansuefecit. Graui sunt anima, & diebus alternis uescuntur. Leæna primo partu quinq; parit, ac per annos singulos uno minus, ab uno sterilefcere. Informesq; fœtus ac magnitudine mustellarum esse. Semestres uix ingredi. Hæc Plinius. Contraq; Herodotus apud Macrobiū, itemq; Gellius scribunt, quod Leæna in omni uita unum parit. Causa quod catulus leoninus ubi in utero moueri cœpit, cum habeat unguis longe acutissimos, uterum lacerat, augetens magis ac magis imprimendo exulcerat. Lupus animal uoracissimū in prædam incidens toto corpore turgescit, taurū a tergo aggreditur cornua cauens, noctibus grassatur. Flumina tranant feriatim, quolibet eorum præcedentis caudæ mordicus apprehensæ innixo. Apollini amicus quod Latonæ parienti astiterit, unde ab Homero Lycogenes Apollo dicitur, ex quo in templo Delphico lupi simulachrum cernebatur. Et apud Græcos annus Lycabas dicitur, quod à Phœbi seu solis cursu pendeat. In Canopo Mareotidis piscatoribus adfistunt more domesticorum canum, parteq; ab his prædæ donantur. Alioqui retia, apparatusq; omnē concerpunt. Prope Nilū hæra quædam est quæ Lycoctonia ex argumento dicitur, hanc si attigerint pereūt: quare Aegyptij hoc animal uenerantes (nam & Lycopolim ciuitatem habent) hanc è suis terris extirpauerunt. Hæc ex Aeliano. Plinius ait luporū uisum in Italia noxiū esse, uocemq; homini quem priores cōtemplentur adimere: caudæ eius uim amantioriam inesse. Eum x i i . nō amplius dies toto anno coire. In fame quoq; uesci terra. De uisu Virgilius etiam in Bucō. author. Liuius uero inquit, uiso quondam lupo in capitolio ut dirum putatū, urbsq; propterea lustrata. Lupos ceruarios Gaza ait a Græcis βωας uocari. Pollux autem Thoam lupum uulpi similem uoce dicit, qui cæcos parit fœtus. & cum leonibus congregitur. Caos alia species è genere ceruariorū. Lupos ceruarios in Pompeij arena primum Romæ spectatos fuisse Plinius scribit. Aelianus hoc animal præditum magna humanitate dicit. In hominē siquidem incidens sese conuertendo quodammodo dignatur.
- Lynx** A cæteris quoq; oppressum animalibus, ultro ulciscitur. Cum Leonibus cōgreditur. Lynx & ipse inter lupos ceruarios uisu acutissimo, pelle uaria. Ei⁹ urina cōcreta lapidescit, mulierum ornamentis quæsitæ. Hanc igitur expetitam quasi diuinans dicitur (uti tutius degat) oc cultare, quā Lyncurium uocant, ut author Solinus: eius color precio ut ait Theophrastus, ad succinum peruenit, spiritu attrahit & ipse appropinquantia, dolores insuper renum placat, & regio morbo medetur. Pli. itē scribit lupi ceruarij naturam esse, si cōtingat eum mandentem respicere, statim oblitum cibi aliū quæsitū abire. Boues inter animalia honore cæteris præfert Columella, tanq; agriculturæ socios, præsertim in Italia, cū tauros Italos Græci uocarent, capitaleq; fuerit apud antiquos eos necare: ex quo damnatus à Po. Ro. qui cōcubinæ procaci omasum ruri se edisse neganti bouem interemisset, tanq; colonū suum sustulisset. Scribit Aelianus apud mare Rubrū boues cornibus flexibilibus esse, apud Mysos sine cornibus nasci, in Phœnicia tanta magnitudine esse, ut à stantibus mulgeantur: in Libya quæ Aegypto terminat, boues Opistonomos, id est, retro pascentes esse, quod cornua luminibus prætenta ab fronte passionem abscondant, regredientibus uero nequaquam. In India cursu cū equis contendere publico spectaculo: In Libya boues agrestes esse, cursu itē haud equis inferiores. Apud Chuffas Aegypti ciuitatē Venerem coli cum cornibus bubulis, ei que uaccam sacrificari, quod ei numini maxime conueniat, cum constet hoc animal maris sequi uocem stadijs uel x x i i i i . distantis. Apud Crathera itemq; Clitumnum Vmbriæ fluuium, armenta ex nigris alba fieri. In Eubœa ferè omnes boues albos nasci, unde à poetis Argibœa dicta est, Tauros Aethiopum agrestes qui Sarcophagi dicuntur, cornua aurium

auriū modo mouere: Apud Troglodytas taurū esse in præcipua dignatione, quod robore præstare cæteris animalibus dicant. Huius etiam animalis nomine Aegyptios Apin cole-
 re, quæ ex loco Vphim uocant, ex eo genere quos Thesprotæ Latinos dicunt, iactantes il-
 los è semine Geryonei armenti ortos. Hunc uphim hærbæ tantū modica pasci. Hæc omnia
 Aelianus. Plutarchus in Problematis scribit boui qui cornu peteret, fœnū apponi solitū, ne
 occurrantibus noceret: ex quo prouerbiū ad proteruos & nocentes, fœnū in cornu gerit: q̄
 M. Crassus notat⁹ fuit. Columella teste, boū differentiā regio facit. Campania albos & exi-
 les gignit. Vmbria uastos & albos. Hetruria & Latiū cōpactos & ad opera fortes. Apenni-
 nus uegetos ac labori aptissimos. Tum illa signa probata, magna cornua, frons lata & cri-
 spa, hirtæ aures, oculi magni ac nigrantes, ex quo Homer⁹ βοῶπις Mineruā appellat. Nares
 resimæ ac patulæ. Ceruix lata & torosa, ampla pælearia, capax uterus, latera porrecta lum-
 bi, Dorsum rectū & planū, ungulæ magnæ, cauda longissima, color rufus uel fuscus. Vacce
 quæ annos X. excefferunt fœtibus inutiles, rursus minores bimis inire nō oportet. Hæc Co-
 lumella. Pli. teste taurorum spectaculū primus Cæsar Dictator dedit, qd' adhuc Romæ du-
 rat. Illud quoq; nō præteribo qd' scribit Aelianus, Taurū qui cornu petat, dextro testiculo
 adligato cohiberi: bouē quoq; triturantem à frumento abstinere, si os ei spicis prius perfri-
 cetur. In prodigijs antiquorum sæpe locutus bos dicitur, quo nunciato Senatus sub dīo ha-
 beri solitus. Morbi boū, podagra & struma. Vrsa fœtus informes lambendo paulatim figu-
 rat: parit post mensem tertium, quo tempore ad antrū qd' sibi delegit resupinata serpendo ac-
 cedit, ne insidijs pateat loc⁹ uestigiorū: Ibiq; fœta dies XIII. ut scribit Aristoteles immobi-
 lis manet. Sine cibo uero dies XL. tantū dextri pedis linctu sese sustentat. Hoc remedio uti-
 tur in morbo intestinorū. Demū in escam incidens exaturat, saturitatiq; uomitione occur-
 rit formicis cōmanducatis. Exagitata à uenatorib⁹ fœtus paruos partim dorso, partim ore
 rapiens fugit in proximam arborem. In taurū incidens famelica, pælearia inuadit, premen-
 doq; lancinat, donec cōficiat. In hoc genere fœmina sæuior atq; fortior mare. Ex Aeliano.
 Aristoteles ursum uocat animal omniuorū & qui magna animalia inuadit. Ac erectis duo-
 bus aliquando pedibus ingreditur. Carnes omnis uel putres depascit. Præterea urforū ge-
 nus album esse in Mysia ita ueneno infectū, ut canes uenantes solo afflatu perimat. Apud
 Roxolanos ac Lituanos ingentes hodie uenantur urfos, qui regibus illis sunt etiam in deli-
 cijs mansuefacti. Camelorū duo genera Aristoteles & itē Pli. ex eius autoritate ponunt:
 Bactrios & Arabicos, illi bina in dorso tubera, hi singula habent. Sunt & omnibus singula
 in pectore qualia in dorso, quibus incumbant quotiens in genua inclinantur. Papillas IIII
 modo uaccæ retinent, caudā asino similem, genitale retro, & genua singula in singulis cru-
 ribus, clunes proportione paruas. Animal bifulcū, & superiore parte dentatū uti bos. Bel-
 lum aduersus equos naturale gerit, sitim quatrīduo tolerat. Bibit obturbata prius pedibus
 aqua. Aelianus de hoc genere sic scribit. Camelos ad annos L. peruenire cōpertū, baculoq;
 seniles gressus regere. Mares alterū tantū uiuere, quos Bactriani castrant, sic em̄ feritate po-
 sita ac robore augefcente bello sunt utiliores. Vnū quadrupedū omnino coit⁹ uerecundia
 latebras quæritat, & crura posteriora cōuersa gerit. Strabo lib. X V I. scribit in regione Ara-
 biæ thurifera Camelopardalim nasci, qui nihil pardali, inulo potius pilo coloreq; uario si-
 milis, bouis magnitudine, posterioribus cruribus humilior, erecta altaq; ceruice sublimio-
 re quàm cameli, moribus & natura pecori quàm feræ propior. Pli. uero eum describit collo
 simile equo, pedibus & cruribus boui, camelo capite, albis maculis rutilū colorē distinguē-
 tibus. Cæsar's Dictatoris ludis Circensib⁹ primū uisum, aspectu magisq; feritate cōspicuū.
 Hoc animal paucis ante annis in Hetruria uidimus, qd' à rege Tunis ex Africa Laurentio
 Medici dono missum fuerat. Ouis quadrupes mitissima, in admittura si fœminas cupiunt,
 austrū obseruant: si mares, aquilonē. In Arabia tradit Herodotus oues esse cauda triū cubi-
 torū quā per humū trahunt. In ponto ἄχολα feruntur: in Naxo δίχολα. Aeschylides in libris
 de agricultura scribit minutissimas esse oues in Chio pabuli inopia. Caseū tamen ex eis lau-
 datissimum. Agni à partu statim matrē pastoremq; agnoscunt, circaq; illum petulca lasciu-
 uia subsiliūt. Hæc Aelian⁹. M. Varro signa probæ ouis tradit. Corpore amplo, molli ac den-
 so uillo præsertim circa collū, uentre piloso, eo si careant prisci Apicas uocabant. Præterea
 cruribus humilibus, caudis in Italia prolixis, in Syria breuibus. Pli. dicit pecori infirmū esse
 caput, eaq; de causa auersum à sole pasci cogendū, uitāq; huic annos X. Naturale insuper
 esse

Vphis apis

Signa probi
bouisTauri
Taurorū spec-
tulum
Morbi boum
VrsusVrsa sæuior
mare

Cameli

Aelianus de
CamelisStrabo de
Camelopar-
dali

Oues

Signa probæ
ouis

- esse arletū agnas fastidire, senectam ouium consecrari: præterea dextro fesse præligato eos
Asini fœminas generare, læuo autem mares. Asinos probos Arcadia & in Italia Reate mittunt,
 ex qua urbe asinum uenisse milibus HS. L X. author est M. Varro. In Betica tota q̄ Libya
 terram hoc animali profcindūt, ut author est Columella. Ruri utilissimus, diu domini negli
 gentiam tolerat. Lacte asinæ, ut tradit Tranquillus, Popea Neronis coniunx cutis nitorem
Onagri prouocabat. Aelianus hæc scribit, asinos agrestes quos Græci onagros uocant, in Maurita
 nia cursu pernices esse, cito q̄ desistentes & anhelos à uenatoribus capi. In India item agre
 stes reperiri equi magnitudine, albos reliquo corpore, capite penè rubenti, oculis cæruleis,
 uno in fronte cornu, magnitudine unius cum dimidio cubiti, ab radice albo, in cuspide pur
 pureo, media nigro discriminata. Pocula ex hoc Aegyptios cōficere auro q̄ munire. utilia
 sanè ex his potantibus ad ignè sacrū & uenena deprehendenda. Solos q̄ in genere solidipe
 dum hos esse qui talos habent, felle q̄ carent. Præterea frigoris impatientē esse: nec in Pon
 te aut septentrione ea de causa generari: hæc Aelianus. Nostra memoria rex Saracenorum
 qui apud Tunim in Africa imperitat, Ferdinando regi Neapolitano asinū ingentē, forma
Muli cōspicua ac uaria dono misit. Muli apud Indos ex asino & equa agrestibus nascuntur, per
 nici uelocitate, colore fuluo. Vulgatum & de mulo Athenis, qui iam emeritus operū gra
 tis publice alebatur. Dum Athenienses templū extruerent, ille laborantibus mulis alijs præ
 cedens ac uacuus ueluti dux, iter gressus q̄ monstrabat. Quare cautum publico edicto, ne
 quis hordeū appetenti auerteret. Aelianus. Lalisiones pulli onagrorū sunt, cibis apti. Marti
 alis. Cum tener est onager, solā que lalisio matre Pascitur, hoc infans sed breue nomen ha
Sues bet. Sus Græcum uocabulum ὄνος uocatur & χοῖρος: quo uocabulo miror à rusticis Hetruriæ
Anima sui hoc genus clamando educi ad pascua & reduci. Animā sui pro sale datam dicit Cicero, q̄
pro sale data hæc pecus ad escam tantū sit nata. Quapropter solum saginat, tanto quando q̄ augete
Succidia adipe, ut in Arcadia Pli. tradat foricem in corpore cuiusdam præpinguis nidificasse. Nul
 lum animal æque fœcundū, cum bis in anno pariat ac uicenos. Tempus uteri quatuor mē
 ses. Nec ullum æque ganeas implet, succidiam ueteres uocabant: ex quo farcimina, roma
Spectile cla, lucanica, glandium, sument, sinciput, Perna, Abdomen, Laridū, uulua, Spectile. Est em̄
 Spectile, ut ait Festus, caro exos iuxta umbilicū suis. Clidiū quod inter iugulū est. Isiciū far
 ciminis genus. Venter Faliscus. Papinius. Non lucanica, non graues Falisci. Illa pars lumbi
 est seu lateris. Horati⁹. Perna magis an magis ilis. Erat porc⁹ Cereri sacer eius q̄ in ijs ma
 ctari solebat, & in feriendo quondā pacis fœdere. Inuisus uero Veneri ob interfectū Ado
 nem. Pli. uitam eis X V. annos dicit. Morbos quoq̄ anginam & strumam. Solidum aprum
Ser. Rullus Romanorū primus in epulis apposuit L. Seruilius Rullus. Aprorum uiuaria cæterorum q̄
Fuluius syluestrium primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus, qui in Tarquiniensi feras pa
Hirpinus scere instituit: nec diu post imitati fuere, Lucullus & Q. Hortensius. Hæc Plinius. Callum
Porcus Tro Aprugnum & Porcus Troianus sumptuaria lege prohibebantur. Erat enim Porcus Tro
ianus ianus per metaphoram dictus, refertus intus condimentis plurimis, sicuti & equus Troia
Ibrida nus militibus: author Macrobius. Ibridam ex sue domestica & apro natum dicimus. Quo
 nomine Cicero collegam suum C. Antonium notauit.
- Mantichoa* Antichoam India gignit magnitudine leonis, pelle uillosa, ac purpurea, uultu
Aelianus de ferè & auribus humanis, triplici dentiū serie superius, totidem q̄ inferius: his
Mantichoa que acutis & aliquanto quàm canis maioribus, oculis uillosis noctuè similib⁹,
 unguibus Leoninis, cauda bifida, utrinq̄ aculeis cuspidata: quos in certamine
 cōgredientibus eminus pro telis iaculatur alio renascente. Vescitur humano
 cadauere, quapropter anthropophagum eum cognominauere. Cursu alioqui pernix, pul
Elephanti los eius Indi ante natos aculeos uenantur. Hoc animal se uidisse testatur Cresias in Perside,
 & ex India dono regi adlatū: hæc Aelianus. Aristoteles in eandē ferè sententiam. Elephan
 tos Aristoteles tradit edere modios hordei Macedonicos nouenos, super his farina qui
 nos, & si dederis, septenos, ramos quoq̄ teneros mille: bibere uero metretas Macedonicas
 XIII. & rursus uespere octonas: uiuere annos centū, peruenire nonnullos ad trecentos. Ex
 animalibus maxime exhorrent hircū, cæraſten, porcū, quibus sanè machinamentis Roma
Lucæ boues ni elephantos Pyrrhi regis primum uertentes uictoria sunt potiti. Vocant & Lucas boues
 quod in Lucania tūc primū uisi. Ebur ex eorū binis dentibus exertis Græci Elephantinum
 appellant, uetustate rubescit. Reliqua quæ de his memorantur, uenatione uidelicet, partu,
 docilita/

docilitate, obedientia, religione, robore ac magnitudine, scire cupientes, ad Plin. lib. VIII. & Strabonem XVI. ac Aristotelem VIII. relegamus. Simiarum genera, Cercopitheci, Cynocephali, Cæpi, Sphinges, Callitriches, Saryri, Cynoprosopi, Mantichora, Crocuta. Cercopitheci, maximi magnitudine sunt, ut Aelianus testatur, cauda quinque cubitorum, unde nomen auspicantur. Barba propensa, coma humana, alba facie, reliquo corpore nigrantes. Versantur in montibus Indiae apud Taxilam ciuitatem, & Alexandro magno quondam cum toto exercitu terrori fuere, ut autor Clitarchus, cum illorum greges in binos pedes erectos uideret. Ad arbores confugiunt, ac inde hoc eos modo uenantur, ut Strabo refert lib. XVI. Catinos aqua plenos in eorum conspectu ponunt, ex eaque oculos oblinunt, ac statim pro aqua uiscum reponunt. Illi aspicientes (ut sunt imitatores ad omnia) euestigio descendunt, oculosque & ora ipsi uisco pariter impediunt, exinde praeda fiunt. Sphinges uillosae comas, ut ait Solinus, & mammis prominētibus, docilesque ad feritatis obliuionem. Callitriches toto pene aspectu à cæteris differunt, in facie barba est, lata cauda. Has capere non est arduum, sed proferre rarum, neque enim uiuunt in altero quam in Aethiopico, suo caelo. Saryri facie admodum grata, & ipsi gestorum imitatores. Cynocephali forma quidem simiarum, uerum ut tradit Aelianus, maiores ualidioresque, ac facie tum dentibus & robore canibus propiores, humani gestus æmuli, & si infanti admoueris ei ubera mulgenda praebent. Cynoprosopi (ut idem Aelianus) in desertis Indiae Aethiopiae uersus, capite, dentibus, ac pelle canibus similes, hominibus reliqua. Circa labra more draconis pubescētes, unguibus manuum praecutis, tum cursu ueloces, petiti ad aquas confugiunt: propterea uenatu difficiles. Cæpus facie Satyro similis. Cætera inter canem atque ursum. Nascitur in Aethiopia, autor Strabo in XVI. Mantichora & Crocuta etiam è Simiarum genere hominum gestus & sermones imitantes, author Plinius. Capra in genere bisulcorum, sensibus acutissima, spiritus tanta exuberantia, ut praeter nares ad anhelitum aures etiam in itinere fatiget. Humore nimio suffusus oculos spinæ aculeo purgat iugulando, fatumque praesentire uidetur. Argumentum inediae pertinacia. In Africa nascuntur agrestes, equi altitudine. In regione Caspia eadem fere magnitudine, sine cornibus, colore albae, uilloque longo, ac mollitie lanis Milesijs certant: unde Sacerdotes & Caspiorum lautissimi uestes conficiunt. In parte Africae Calisthenes tradit Capras ouium modo tonsili uillo esse, ex quo nautae conficere solent rudentes. Nymphodorus uero in Sardinia caprarum pellibus incolas pro uestimētis uti, adeo interpolatis, ut hyeme uillo conuerso, aestate auerso sint utiles. In regione Sybaritarum Italiae accidit res memoranda. Crathis nomine pastor capram amabat, quam uti concubinam lecto deliciisque omnibus dignabatur: ab hirco deinde zelotypo saepe obseruatus, tandem quandoque incautus inuaditur, cornibusque iugulatur: qui ab accolis postea re cognita iuxta fluuium quem ab eius nomine Crathim uocauerunt, contumelatus fuit: ubi & capram humano uultu finxerunt, quam pro nymphea & dea eius loci postea coluerunt. Ex Aeliano. Plin. ait capras pinguedine sterilefcere, & morsum earum arboribus praesertim oleae exitiale esse, quamobrem Mineruae inimicae dicuntur. De Hircis uero scribit item Aelianus, sex menses hybernos super sinistram eos iacere latus cum dormiunt. Ab æquinoctio autem hyberno totidem menses super dextram. Aristoteles hircos dicit obliquis esse oculis, & ad nares respicientibus. Quod Virg. probe cecinit in Bucolico, Transuersa tuentibus hircis: in quo nostri grammatici plerique errant. Lepores mares concipere compertum, dormiunt oculis apertis, quando genis current: interdum quiescunt, noctu uagantur. Natalis loci praesertim amatores. Capestres parui, ualdeque pernices. Motani magnitudine excedunt. Cursu ad cliui uelociore omnes, quam pedibus prioribus breuiores sint. Ad fugam sese auribus in terga inclinatis excitant. Canes cursu flexuoso saepe decipiunt. Cum circumagitur, altera aure ab ea parte demissiore pro gubernaculo utitur: Enixa suos foetus locis plurimis dispertit atque abscondit: putans eo modo à noxijs melius tueri: uocem accipitris exhorret latitans. In uulpem si forte incidit, euadere cursu contendit. Illa dolū celeritati opponit, cum in media persecutione quiescens post paulo leporis uestigia sectat ac cubile inuadit. Dicitur & lepus ultro citroque comere, uti confusis uestigijs minime deprehendatur. Solus animalium praeter Dasipodam & hominem supfoetat. Aetas arguitur paruis quibusdam in corpore cauernis. Sunt & in Hispania in hoc genere, quos cuniculos uocant, aliquanto breuiores. haec ex Aeliano. Plin. uero de cuniculis idem refert, insuper & famem depopulatis messibus Balearibus insulis attulisse. Varro autem scribit quod in Gallia Transalpina

Simie
CercopitheciQuomodo si
mias uenatur

Sphinges

Callitriches

Saryri

Cynocephali

Cynoprosopi

Cæpi

Mantichora

Crocuta

Caprae

Historia caprae
adamata

De hircis

Lepores

Lepus su

perfoetat

Cuniculi

& Macedonia fiunt permagni lepores, in Hispania & Italia mediocres. Lælius putabat leporem à celeritate dictum quasi leuipedem. Varro autem è Græco & antiquo uocabulo, quod Aeoles Bœotij Leporem appellarent.

Alces **U** N S Y L V I S Germanorū Alces & Vros gigni scribit Cæsar in VI. commentario. Alces figura & pellibus similes capris, uerum aliquantulum maiores. Crura sine nodis & articulis habent, quare arboribus pro cubilibus stantes adhærēt, has uenatores arbores ab radicibus securi debilitatas relinquūt, atq; ita unā cum eis cadentes, neq; sese tollere humi ualentes capiuntur. **Vri**

magnitudine sunt paulum infra elephantos, figura & colore tauri, magna uis eorum & magna uelocitas, neq; homini neq; feræ parcunt. In uenatione earum sese Germaniæ iuentus exercet, cornuaq; in publicum laudis gratia refert, quæ studiose cōquisita ab labris argento circumducūt, atq; in amplissimis epulis utuntur. Hæc Cæsar. **Bifontes** gignit Scythia & Germania, quæ aliās paucissima gignit animalia fructuum inopia. Hos imperitum

Bubali uulgius bubalos uocat, cum id animal gignat Africa, uituli potius ceruice quadā similitudine. Plinius. Ex qua descriptione satis patet quos hodie Bubalos uocamus alios esse à Bubalo Pliniano. **Bonasi** gignitur in terra Pæonia, monte Messapo, iuba tantū equina, cetera tauro similis, cornibus ita inter se inflexis, ut sint pugnae inutilia. De quo Aristoteles & Plinius. Albertus addit quod pariturus locum areæ excrementis consēpit munimenti gratia. **Pardus**

Bonaforum uenatio in Lituania hodie cernitur. De qua in Geographia dixi. **Pardus** bene olere dicitur, quæ res est illi quæstiuosa in aliorum animalium prædam. Nam caprea & huiuscemodi feræ odore inuitatæ, prope adcedunt. Ille ex latebris profilit atque inuolat. Capiuntur in regione Mauritanæ in loco lapide substrato, laqueis præparatis, carneq; apposita. Ad cuius odorem per conualles subiectas delatum flatibus uentorum festinantes, in insidias incidunt. In Caria & Libya prælongi admodum sunt, ac animo imbelles, minimum saltu agiles, pelle adeo dura, ut ferro non cedat. **Pardi** digitis quinque prioribus pedibus insignes, posterioribus quaternis. Fœmina crebrior inuentu, quæ si forte degustauerit **Pardoleochum** capta statim dimittenda. Ea sanè herba humano uentri letalis. In hoc genere est qui cognominatur **Bitis**, haud alijs absimilis, præterquam quod cauda carere dicitur. Is si à muliere adspiciatur, extemplo eam in morbum deducit. Ex Aeliano. **Pantheris**

in candido breues maculae, earum colore sollicitantur quadrupedes cunctæ, sed capitis toruitate terrentur, quamobrem occultato eo reliqua dulcedine inuitatas corripunt. **Prius** Scaurus in ædilitate sua C L . misit: deinde Pompeius C C C C X . Diuus uero Augustus C C C C X X . **Tigrin** Hircani & Indi ferunt, animal uelocitatis horrendæ: totus enim fœtus qui semper numerosus est, ab insidiante capitur, equo quàm maxime pernici, atq; in recentem subinde transfertur: at ubi uacuum cubile reperit fœta (nam maribus cura non est sobolis) fertur præceps, odore uestigans. Raptor appropinquatæ fremitu abiicit unum ex catulis in olla: illa morsu corripit, & pōdere etiā ocyor acta remeat: iterū cōsequitur & subinde, donec in nauē ingressa irrita feritas sæuit in littore. Diuus Augustus in dedicatione Marcelli Theatri **Tigrin** Romæ prius ostendit in cauea mansuefactam. Diuus uero Claudius simul quatuor. Plinius. Strabo autē dicit Megasthenem scribere **Tigres** in India apud Prasios populos magnitudine duplici quàm leo sit esse, adeo ualētes ut unus è mansuefactis à quatuor hominibus ductus, si mulum posteriore pede apprehendat, ad se trahat. Pausanias dicit **Tigrin** tris ordines dentium secundum alteram genam habere. Præterea aculeos in cauda, quos ueluti sagittas iacit. **Tarandum** Scythia fert magnitudine dorsoq; tauri, pelle uersicolore: ex qua scuta Scythæ cōficiunt, ferro impenetrabilia. **Hyenam** utriusq; participem naturæ, nunc marem, nunc fœminam; modo Cenei aut Tyresiae uideas, tum utranq; uenerem sentientem. Dicitur & uim habere soporiferam, qua canes in prædam actos enecat. **Hystrices** aculeatis inhorrent pennis, sæpeq; illas iaculi modo emittunt.

Poephagus Est in India **Poephagus** duplo equi magnitudinem excedens, cauda nigranti ac speciosa, mulieribus Indis ad capitis ornatum expetita. Animal alioqui timidum & obuios quosque animi magis anxietate quàm pedum celeritate fugiens, præcisa sibi sponte cauda, obquam se peti præfagire uidetur. ex Aeliano. **Monops** in Mæonia cernitur magnitudine tauri, qui fugiens igneum quiddam & acutum excreat, in quod uenatores incidētes tabem **Ichneumon** incurrunt, unde facile pereunt. **Ichneumon**, idem utranq; retinet sexum. Certamine inter se

Tarādus **Hyena**

Hystrices

Poephagus

Monops

Ichneumon

se congregantes decernunt, uictus pro foemina patitur, partuq; uictoria deprehenditur. Hunc Crocodilo aduersari in Crocodilo dicemus. Praeterea Latonae & Lucinae sacrum dicunt. Phattaga in Indis animal Crocodili terrestri simile, magnitudine catuli melitei, pelle squamosa & aspera, ita ut ferrum etiam hebetet. Ortus circa mare Erythreum appellatus ex coloris uarietate, magnitudine canis Eretriaci, figura Cynocephali, ore albicante usque ad genas: inde lineis aureis ad ceruicem pertinentibus, dorso plano, maculis incurfantibus aureis, pedibus prioribus albis, posterioribus nigris: Mammis duabus Mnam implentibus, colore caeruleo. Onocentaurus anteriora humano similis corpori, posteriora asino, colore albo, cursu uelocissimus. Captus, libertatis amore mauult inedia perire. Aspalacum Boeotiorum terra fert. Inde translatum statim perire dicunt. Cernitur in regione Orchomeniorum frequens. In Phyrnam si quis intendat oculos ab eaq; aspiciatur, in pallorem maciemq; incidet dies aliquot. At Charadrius contra natura. Si quis lctericus illius oculis concurrerit, proculdubio sanabitur. Testatur Euphorion in commentarijs, in Samo quondam fuisse animalia quaedam uasta magnitudine, quorum ossa adhuc miraculo adseruata uisuntur, quae Neades uocant, quorum sola uoce tellus abrumpatur: Unde prouerbium exisse fertur. Catobleptum Africa gignit tauro similem, aspectu terribilem, supercilijs altis atq; extantibus, oculis in recessu sanguineis, aliquantulo minoribus quam boui, in terram semper aspicietibus: unde & nomen trahit, iuba equina, qua ad certamen adrigit. Si quando frendit, ore aperto aera supra caput haurit. Haec omnia ex Aeliano.

IN GENERE Mustelino tria sunt, primum quam Graeci γάλην nos mustelam proprie uocamus: deinde quam illi ικτίδα, nos uierras dicimus. Et meles quem uulgo Foinum appellant. Aelianus tradit magorum uanitatem adfirmare mustelam ab Hecate nutritam esse, quod haec dea amatorijs adhibetur. Nam eius uiscera his sunt apta. Testiculi uero mulieri adligati partus continent. Inimica praecipue serpenti, quem petit, ruta prius commaducata, quod sciat naturali quadam diuinatione hanc illi herbam maxime infensam. Colitur a Thebanis propter Herculem quod Alcmenam partu laborantem forte interueniens leuauerit. haec ille. Vierram Strabo ex Africa importatam dicit. Martis meminit Horatius: Venator capta Marte superbus adest. Melem uero quidam Foinum dicunt, nonnulli quem uocamus Talsum existimant: in metu sufflata cute atque distenta ictus hominum ac canum arcet. In Felium genere mas salacissimus, foemina foetuum amantissima. Dicitur & hoc animal tetro maxime odore offendi, ideo excrementa sua effossa terra operire ne a praetereunte premanetur. Haec ex Aeliano, qui αλασρον eum appellat. Plinius causam operiendi excrementa dicit, ne odore prodatur: propterea eos clam insidiari ac obrepere muribus, uiuereq; sex sicuti canes annos. Ex his apparet eam esse, quam cattam uulgo hodie uocat. Quae antiquitus mansuefactae non erant, tantum in agris uiuebant. Inde passim urbes ac domos repleuere. Fiber ponticus a Graecis Castor appellatus, ut ait Marcus Varro, extremas fluminum oras accolens, cuius pluma mollior est pilus. Aelianus amphibium hoc animal esse dicit, noctu in terra degere, interdium uero in fluminibus: praeterea mordax & obuijs quibuscunq; uesci. Exagitatatum a uenatoribus quasi causam persecutionis sciat, testibus sibi praecisis in medioq; relictis sese a periculo redimere. Quod sumitur Castoreum uocant. Plinius autem scribit, Sextium medicinae diligentissimum negare hoc animal testes sibi amputare, nec enim posse sine uita. Adulterari autem renibus eiusdem, qui sunt grandes, cum ueri testes pauci admodum reperiantur. Idem ait: Mures Pontici albi sunt & hyeme conduntur. hos ego existimauerim quos uulgo Armellinos uocant. Sciurus tempestatem prauidet, obturatisq; qua spiraturus est uentus cauernis, ex alia parte aperit fores. Iplis uiliosior cauda pro tegumento est. Mus Araneus, quem authore Dioscoride Graeci μυγάλιον uocant, id est, Mygalem, quod muris magnitudine sit, mustelina specie, ore oblongo, cauda gracili, ordine detium quadruplici, ut tradit Acatius. Hoc genere Britannia scatet. De hoc & Pli. xxx. Herodotus uero Mygalas maiores Araneos appellat. Murē uero illū qui odoratus uulgo habetur, Murē Muscū Hieronymus in epistolis uocat: & in alia epistola, Murem peregrinū. Pellicula, inquit, muris peregrini. Pli. eius nullā mentionē facit, ex quo uerisimile posteris inuentum: ex Aethiopia Arabiaq; hic uenit. Sunt & mures apud Sarmatas & Pontū, quos nūc Zibellinos ac Armellinos uocant, de quibus postea dicā, Salamandra lacerti

Phattaga

Ortus

Onocentaurus

Aspalacus

Phyrna

Charadrius

Neades

Catobleptus

Mustela

Vierra

Martes

Meles

Fcles

Fiber ponticus

Castor

Castoreum

Mures pontici

Sciurus

Mus araneus

Mygale

Mus muscus

Salamandra

lacerti

- lacerti figura stellata, nunquam nisi magnis imbribus proueniens à serenitate deficiens: huic tantus rigor, ut ignem tactu extinguat, non alio modo quàm glacies: quamcunq; corporis partem attingit, defluuium pili & uirilagine adficit. Orygem perpetuo sitientem Africa producit, uim tamen hoc animal habet ad remedia sitientium. Nam Getuli latrones quod loci natura potu careant, eo durant auxilio, repertis in corpore eius saluberrimi liquoris uelut ficis, ex Plinio. Talpa forma muris, oculis capta, frumentum in area populatur. Græcis Blacta dicitur ἀπὸ τῆς βλάπτειν, quod est nocere, nonnulli aliud genus Blactam uocant. Erinacei græce echini poma adfixa spinis hyemi prouidentes in cauas arbores ferunt, mutationem aquilonis sentientes, sese in cubile uersus austrum condunt: ubi sensere uenientem circumuoluuntur in formam pilæ ne capi possint. In desperatione uero urinam ex se reddunt tergori suo tabificam, spinisq; noxiam, propter hoc se capi gnari, hac enim cute uestes exoliuntur. Plinius. Chamæleon ab Aristotele multis describitur, à Plinio paucioribus in hanc sententiam. Magnitudine lacerti est, uerum excelsior, & latera uentri iunguntur ut piscibus, eminenti rostro suo ut in paruo simili, cauda prælonga, in tenuitatem definens, ungues adunci, motus tardus ut testudini, corpus asperum ut crocodilo. Oculi in recessu cauo, hianti semper ore, solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quàm aeris alimento. Reddit colorem quem attingit, præter rubrum candidumq; hybernis mensibus latet ut lacerta. De lacertis uero tradit Aristoteles, in Arabia duum cubitorum nasci lacertas, in Nisa uero monte Indiae Plinius x x i i i i pedum longitudine, colore fuluo aut puniceo aut mulco. Ex Aethiopiae insulis nuper à regibus Lusitaniae captis, Romam iussu Cardinalis Vlyxiponensis lacerta extincta circiter octonum cubitorum longitudine aduecta est, oris uero hiato, quo solidum infantem deuoraret, ac tholo diuæ genitricis ad portam Flumentanam, miraculi gratia, suspensa nunc cernitur. Inimicum hoc genus cochleis dicitur, ac semestrem tantum habere uitam. Aelianus rem miram de hoc animali tradit. Quidam uidelicet comprehensam lacertam, ac oculis stilo acuto orbatam, in olliam sicilem noxiam inclusit utrinq; pertusam paruâ cauernis: mox illita cera, addita herba quadam, cuius nomen non indicauit: deinde Gagate lapide anulo ligato ferreo nouè signis signauit, quorum quotidie unum debebat: post nonum uero, reclusa olla, lacerta inuenta est oculis restituta. Anulum nanq; illum aiebat oculis utilem esse. Stellio lacertæ genus stellatæ. Chamæleontis quodammodo naturam habet, rore tantum uiuens. Plinius nullum animal hoc fraudulentiùs dicit lib v i i i. ex quo maledicta, & Stellionatus crimen & Stellatura dicuntur. Spartianus ait, Tribunos qui Stellaturas uirtutibus tulissent capitali adfecit. Muribus hepar per brumam augetur, ut ait Cicerone libro i i i. de diuina. Aelianus uero, cum luna dicit augeri ac minui. In Aegypto segetes uastare dicuntur, tanto prouentu, ut uotis & muscipulis & litationibus resistatur. Acólides item & Troiani ob eandem causam Smynthio Apollini ex responso sacrificauerunt, ex quo liberati murem in honorem Smynthij habere: & Aeschylus poeta murem Smynthium dixit. Item Cosas Hetruriae ciuitatem destruxere: libidinosum alioqui animal, præsertim foemina: ut Epicrates in choro (sic enim fabula inscribitur) testatur his uerbis. Tandem ad me Leno impurissimus uenit comminiscens puellam Dianæ, ut uirgulus, ut uirgo, ut pullus indomita. At illa murina erat: sed & loquacissimum per anum, ut idem est author Comicus in drapetibus. ἄγε νῦν σοὶ δὲ ἀδελφεὶ καὶ ταπυγοσάων μὲν ἀσφάτω ζενοφῶντος, id est, Age nunc è sudo flagitium muris fulgurabo Xenophontis. Vita his longissima, membris paulatim deficientibus: unde prouerbium, Secundum muris interitum. Cuius sanè meminuit Menæder in Thaide. Ex Aeliano. Multi tum Plinius authores, quod si uaticinio quodam naturali è domo aut edificio ruituro migrēt.
- Glires** Glires quos Græci ἀλίς uocant, in ipsis arboribus hyeme pinguescunt. Ex his quæ unum
- Rhinoceros** in fronte cornu gerunt Rhinoceros ex argumento nominatus, in summa nare cornu gerit
- Monoceros** ferri duritia. Hoc prælium initurus exacuit prius ad petram. Elephantum congregitur, quantum impar magnitudine, uentrem ac proboscidem sæpe feriēdo. Ex Aeliano. Alterum Monoceros à Plinio lib v i i i. ponitur, asperrima fera, reliquo corpore equo simili, capite ceruo, pedibus Elephantum, cauda Apro, mugitu graui, uno cornu nigro in media fronte cubitorum duum eminente. Nascitur in Aethiopia, ac uiuus minime capitur, Aegoceros, quem nos Capricornum appellamus inter signa cœlestia.

SERPENTES.

SERPENTES diuerforum generum natura procreauit, Ceraſten, Hydram, Enydrum, Natricem, Colubrum, Draconem, Aſpidem, Diſſada, Pairam, Amphisbenam, Acōtiam, Preſtera, Viperam, Aemorrhoida, Sipedona, Sepem, Porphyrum, Cantarides, Ceciliam. Quos ex Aeliani explicabo auctoritate. Ceraſtes in Africa geminis in fronte corniculis, ut cochlea inſignis.

Ceraſtes

Aſpis

Ichneumon

Aſpis quinum cubitorum magnitudine iam inuētus. Color his niger, quandoq; cinereus, interdum fuluus; ab eo ic̄tum ultra quatuor horas uiuere negant. Dicunt Ichneumonem eius oua ſectari ac inuenta perdere, ut inimicorum metus ei ac ſucceſſio minuatur: perpetuum enim & internecinum bellum uidere licet. Ichneumon cum ſeſe imparem cognoſcat, multo ſe primum limo obducit ac loricat: caudam deinde ad os, quod molliſſimum gerit, curuatam pro clypeo obducit: deinde in hoſtem tendit. Illa terream thoracem fruſtra morſibus appetit. Superat qui prius ora alterutrius attigerit. Plutarchus in libro de Aſpidibus, ait Aegyptios in honore aſpides habere ac delicijs, unaque cum pueris educare, adeo manſuefactas, ut uocatae ueniant: menſisq; adſiſtant, atq; una edant pulſtem farinae ex melle & uino adpoſitam. Eorum uero reges inter diademata aſpidis figuram ferunt, quod imperij firmitatem portēdat. Galenus aſpidum tria genera ponit: Chelidonias, Cherſeas, Ptyadas à ſputo cognominatas, quas Cleopatra ſibi admouit. Diſſas ex argumento uocatur, ic̄tum ab ſe ſiti inexplebili necans: breuis alioqui, colore albus, cauda duabus nigris lineis interſecta. Hunc quidam Preſterem, nonnulli Cauſonium uocant. Cernitur in Libya præcipue & Arabia. Parias ſerpens (ſic enim Apollodorus cognominat) colore fuluus, oculis uelox, ore lato, morſu haud malignus: quapropter eam mitiſſimo deorum Aeſculapio pro miniſtro uetuſtas dicauit. Amphisbena biceps monſtrum altero in cauda capite, alterutroq; ſemper cum libet progredi uel regredi, nunc pro cauda nunc pro capite utitur. Acontia ex uelocitate dicta, teli modo ſerpendo ruit. Hydrus, ex quo ic̄tis grauem excitari odorem auctor eſt Ariſtoteles, ut nulli prope conſiſtere ſit. Inſuper eos obliuione rerum adfici ac nebulam præ oculis habere, in horrorem ac rabiem agi: poſtremo tertia die perire. Preſter ic̄tum extemplo ſideratione quadam reddit immobilem, ac mente alienum: mox pilis deſluentibus cum pruritu ac uentris ſolutione abſumit. Viperæ foetus enecta matre prodeunt, uti inter piſces acus & Myrena: mas etiam in coitu exanimatur capite in os foeminae inſerto, præq; uoluptate ab ea exciſo. Aemorrois inter uiperarum genera in petroſis reſſibus commoratur, colore ſanguineo, partim nigro. Inhorrent capiti ueluti ſimilia cornua, tacite pigreq; ſerpit, obliquo ſemper itinere. Ictos ſanguinis excreatione per omnia membra euacuatos perimit. Sipedon malum & ipſe reptile, coloris ſimilitudine Aemorrois ſoror, uti placet Nicandro, uelocior aliquantulum. Iter ſimili ſerè modo & hic obliquat, morſu altius penetrat, illico marceſcente plaga, unde & nomen auſpicatur. Seps colorem quem attigerit, reddit. Quatuor recuruis dentibus armatus. Quem petit morſu, tabe exanimat. Porphyrum palmi eſt magnitudine, capite candidiſſimo, reliqua purpureus, morſu innocuus, quippe qui dētibus caret. Inuenitur in Indiæ locis uadofis, captum cauda ſuspendunt, uiuentisq; ex ore deſluentem liquorem legunt in uafculis æreis. Alterum item ex iam deſuncto liquorem nigrum, ſimiliter in altero uafe excipiunt: & hic quidem in eſculētis ſeu poculentis grano ſelami datus, tabe lenta unius, ſeu etiam duorum annorum paulatim enecat: ille more cicutæ ſtatim abſumit. In Cantaridum genere foemina non reperitur. Ipſe ſeſe mas in orbem ſinuans dies XVIII. fouet: mox foetus paulatim excludit. Ea de cauſa Aegyptij ſtatuis uirorum fortium in digitis fingere hoc animal conſueuerunt, quod nulla muliebri mollitia uirtus inquinata uiris conueniat. Draco aduerſus elephantum non uulgari pugna certat, os oculosq; eius petens, ac iugulum amplexus exhaurit, donec humi cōcidens elephas ſimul & Draconem pondere perimit. Mortuo ſecundum Varronem tria extrahuntur. Oculi, pellis, & dentes. Oculi lapides preciſi ſunt, igneo colore: dentes ſerè ſimiles apri, præterquam quod graciliores. In hoc genere criſtati mares ſunt. Oneficritus ex comitibus Alexandri ſcribit, Indorum regem nutriſſe Dracones duos, alterū octogenum, alterū uero nonagenum cubitorum magnitudine, eosq; Alexandrum ſpectare inter præcipua uoluiſſe. Epirotæ Apollinem uenerantur, in cuius templo draconem colunt ob memoriam Pythonis, à quo ſe prognatos dicunt,

Diſſas

Parias

Amphisbena

Acontia

Hydrus

Preſter

Vipera

Aemorrois

Sipedon

Seps

Porphyrum

Cantarides

Draco

dicunt, ex eoq; cibum appetente aut auersante auguria capiunt. Sed & eodem fere modo Draco apud Albam in luco iuxta templum Iunonis Argiuæ colitur à uirginibus, quem certis adeunt diebus, suis pascentes manibus, à quo cum cætera capiant auspicia, tum uirginitatis integritatem deprehendunt. Leguntur & apud Aelianum plura Draconum exempla, qui pueros puellasq; adamarint. Et Draco serpens in delicijs apud Tyberium dicitur Tranquillo fuisse. Festus dicit dracones, ἀπὸ τοῦ δ' ἰσχυροῦ, quod clarissima sint acie. Quapropter eos Thefauris custodiendis consecrauerunt. Tum Aesculapio dicauere, quod genus uigilantissimum dicatur, quæ res febrî maxime necessaria est. Serpens latet per brumam, uere procedit, senectam exuit, uisum quem longo situ amisit, fœniculo recuperat, eos abigit cornu ceruî suffitum. Tum lapis quidam in Aegypto, ut placet Aristoteli Nicandroq;: Cuius talem memorant naturam, ut aqua perfulus accendatur. post hunc Nepeia recens, & herba quam Libanotida uocant. Ex spina humani cadaueris exsiccati nasci serpentem quidam prodiderunt, quod sanè aut uanum, aut ex improbi hominis cadauere nasci par est. Præterea serpentem si baculo semel feriat, semianimem reddi: si iterum, reuiuiscere: quod etiã apud Hieronymum in epistolis legitur. Hactenus ex Aeliano. Serpentum magnitudinis multa in authoribus mentio: tum illa præcipue cum in primo punico bello ad flumen Bragadam, Regulo imperãte, balistis tormentisq; serpens c x x. pedum expugnatus fuit. Faciunt his fidem appellatæ Boæ, teste Plinio in tantam magnitudinem exeuntes, ut diuo Claudio occisæ in Vaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Aluntur Basiliscus primo bubuli lactis succo, unde nomen habuere. Basiliscus, ut ait Aelianus, tanta fertur acuitate ueneni, ut quamuis breuissimus (palmum enim non excedere dicitur) serpentem quamlibet magnum halitu solo extinguat. Si quis autem uel baculo eum attigerit, breui tempore intereat. Plutarchus in uitis, sic ait: Serpentes ex hominum cadaueribus medijs medullis gigni traduntur, sicut ex bobus apes, ex equis fuci, ex asinis crabrones. Itaq; non sine ratione permoti maiores nostri Heroibus dracones consecrarunt. Natrix à natando dicta. de qua Lucanus: Et natrix uiolator aquæ. & Tranquillus in Caligula: Coluber, ut scribitur in epistolis Hieronymi, si quando bibiturus est, uenenum ne ipse suum exhauiat, prius eijcit. Enydrus coluber est in aquis uiuens, quam Lutricem Gaza conuertit.

DE VOLUCRIBVS.

DE INCEPS uolucres attingendæ, quæ sanè coeunt omnes, ouaq; pariunt: animal paucissimæ, ut uultur, & uespertilio: plurimis rebus inter se discretæ, pedibus, penna, rostro, mora, cantu, magnitudine. Nam aut aduncos habent pedes, ut accipitres, & carniuora ferè omnia: aut digitos, ut Psitaci, aut palmipedes, ut anseres pleræq; aquaticæ. Deinde aut perennes sunt, ut colubæ, aut semestres, ut turtures, aut post fœtus educios statim abeunt, ut Galguli, upupæ. Cantus quoq; cuiq; suus. Gallis expergificus, bubonibus gemulus, Ululis querulus, noctuis stridulus, cicadis obstreperus, Irundinibus perargutus, Luscinij dulcis. Cantus item strata tempora. Irundinibus matutinum, Cicadis meridianum, Gallis antelucanum, Noctuis uespertinum, Bubonibus nocturnum. Rostrum præterea accipitri recuruum, Luscinij tenuis, Coruis crassum, upupis oblongum, passeri præcurtum. Pennæ item candidæ ac molles anseri, cygno: nigrae coruis, merulis: uirides chloridi, luteæ Psitaco, rubentes Phœnicoptero: uariæ upupæ, cardueli, columbis. Aues renibus & uesica carent, nec mingunt quod omnis humor in plumas abiit. Auaria primus Romanorum, teste Plinio, instituit Brundusij M. Lælius Strabo equestris ordinis, inclusis omnium generum auibus. Magnitudine quidem primum Strutio præstat, quem Aelianus magnū uocat, Plinius uero Strutionem camelum, ac Africū uel Aethiopicū altitudinem equitis insidentis excedere dicit, nec etiam cursu inferiorem iuuantibus pennis, minime tamen à terra attolli. Cæterum ceruinis unguibus ita bifulcis, ut his lapides comprehendat, quos fugiens in persequentes iaciat: concoquēdi uel quæuis dura deuorata maxime efficax: eius oua quæ multa parit præ magnitudine uasis utilia sunt, pennæ uero galearum conis. Strutio paruus, ut scribit Aelianus, quod timidus maxime sit, gregalis est, tum in proceris arboribus nidificat. Strutio Africanus, partim quadrupes, pennas habet pilis quàm similes, nec sublime uolat, capite colobis locq; glabro, cilia pilosa, bifulcis pedibus, author Aristoteles. Ibis Aegyptium animal aligerum

M. Lælius Strabo
 Auaria primus instituit
 Strutio magnus
 Strutio paruus
 Strutio Africanus
 Ibis

rum lunæ sacrum. Nam ad eius rationem syderis oua fingit, intestinumque ipsius augetur.
 Insuper ociose ingreditur. Lautitiarum amantissimus, cubile sordibus forte comaculatum
 abluit. Nidificat in palmis quod hæc arbor non facile prædæ cæterorum animalium ob-
 noxia sit, cum cortice cultellato difficilis ascensu sit. A Mercurio diligitur quod eius natu-
 ræ conueniat. Nam quod nigra & alba in hoc genere reperitur, altera mentis tantum ex-
 cogitata, tacitaque notantur: altera uero nuncius auditi prolaticque sermonis extrinsecus signi-
 ficatur. Vescitur scorpionibus & serpentibus. Captus sese inedia necando liberat à serui-
 tate. Ex Aeliano. Herodotus autem sic scribit. Species Ibis duæ, altera gruinis cruribus,
 rostro adunco, magnitudine qua Crex, quæ & aduersus serpentes pugnat. Altera crini-
 bus, uultu ueluti prima, humanis pedibus, alis, ac natibus alba, cætera nigra. **A Q V I**
L A R V M genera sex tradit Aristoteles. Pygargum ab albicante cauda. Morphnum
 à pinnæ macula, hanc Homerus Percnon appellat, uenisseque exitio Priami dicit. Tertium
 atro colore, minimum quidem, sed omnium fortissimum. Quartum Percnopterum ab ala
 rum notis, capite albicante, maiore aliquanto corpore. Quintum Haliæetus, quod circum
 mare uersetur, ceruice magna, lata cauda. Hæc est illa generosa, quæ pullos suos probat
 ad solem, cuius radios si minime sustineant, ut degeneres abijcit. Sextum Gnesium, id est,
 legitimum, Aquilarum maximum, colore flauum, Aelianus autem scribit. Aquilæ pennam
 uel rebus alijs confertam semper remanere incorruptam, tanquam huius auis etiam extin-
 ctæ reliquæ dominantur. Præterea magnis hæc cõgreditur animalibus, etiam ceruo, eius
 ut ait Plinius cornibus insidendo: deinde puluerulentas de industria alas excutiendo, ut sic
 ille oculis impeditus, cursuque incitatus in præceps ruina feratur, mortuusque præda fiat. **Fu-**
lica græce φῦλις, quam & Ossifragam uocant, ingens auis, pullos Aquilæ ante tempus ex-
 clusos nutrit. Autor Aristoteles & Ambrosius in Hexameron. **C O R N I C E S** inter se
 fidissimæ sunt, mira his castitatis & matrimonij cura, haud palam coeuntibus: extincta
 consorte alteri uiduitas impolluta. Quare & inter hymeneos pro concordia pudicitiaque
 felici auspicio inuocatur. In augurijs quoque una ex his uisa fortunatissimum putant. No-
 ctuæ maxime aduersatur, inuicemque oua furantur, hæc interdum, illa noctu. Ex Aeliano.
 Coruus media æstate sitire palam est, imbrem uero orare ob notam fabulam, quod ab A-
 polline aequatum missus non redierit, hac multa damnatus est. Ratio tamen uult quod
 ætatis initio hæc auis profluuium uentris obnoxia, ab humore tanquam huic morbo con-
 trario sese naturaliter abstinet. Ex hoc & augurij maxima obseruantia. Oua ipsius atran-
 do capillo utilia. Inter cætera tauros inuadit, ex omni corpore maxime oculos appeten-
 do. Imitator humanæ uocis præter cæteras alites. Per regiones fertiles gregatim uolat,
 per steriles uero bini tantum. Foetus in escæ penuria parentes senes concerpunt: ex quo
 prouerbum, κακοῦ κόρακος κακόρ ὄρν, improbi corui, improbum ouum. Si quando ex ma-
 lis parentibus liberi nascuntur mali. Hæc omnia ex Aeliano. Coruus item qui Romæ
 Germanicum & Drusum Cæsares, tum populum Romanum nominatim salutabat, quicque
 extinctus publice elatus est, legitur apud Plinium. Succurrit & in hac uolucris fabulas poe-
 tarum cum sacra historia conuenire, apud illos à Phœbo, ut supra dixi, apud nostros à Noeo
 ex archa aquæ gratia dimissa, ac eius contumacia utrobique accusata. Miluus rapacissi-
 mus auium, cadauerumque adfectator. Eorum uenationem primus demonstrauit Alphon-
 sus rex Neapolitanus patrum nostrorum memoria, commissa in aere magnorum accipi-
 trum, tum falconum cum eis pugna. Aelianus scribit huiusmodi de hoc alite. Mas in
 hoc genere non inuenitur. Fœmina tantum austro, aut euro sese pandens concipit, non
 oua, sed pullos parit. Barchei gens in Hesperia suos morbo extinctos tanquam ignauos
 igni, in bello autem absumptos Vulturibus tradunt. In Aegypto in uestibulis domorum
 alas Vulturum proponunt magno ornamento, eoque caput Isis ornant. Visæ eæ aues
 numero **X I I**. in monte Palatino nomen urbi portenderunt. Aristoteles au-
 tem Vulturum duo genera ponit, paruum quod albicantius, alterum
 maius quod multiformius. Ambrosius in Hexameron ait, quod
 ubi Vultures, Corui, Aquilæ, & huiusmodi genus auium
 conuenerint, cades ibi sit putanda futura.

Aquilæ

Aquila penâ

Fulica

Ossifragâ

Cornices

Corui

Coruus

Romæ.

Miluus

Vulturei

Ee

Columbi

Colūba ad lo
cū redeunt un
de mittuntur.

D. Brutus

Columba

Agrestes &
domestice.

Miscellæ

Peristereon

Palumbi

Turtures

Gallinæ alti/
les, seu Corta

les Rusticæ.

Africanæ, seu

Numidicæ.

Meleagrides,

Romæ uise.

Pumiles

Melicæ

Alectorides

Gallus.

Galli auspiciū

parientibus.

Tripudium

Solistimum

Pullorum

exclusio.

Perdices

COLUMBI coniugibus subueniunt in partu, pariterq; & ipsi (cum per illas non licet) ova incubant. Pariunt ova duo, mas primum, deinde foeminam, consorti fidem seruant, exosculatio mutua semper ante coitum. Sed & foemina in hoc genere interdum ineunt, è quibus ova euanida creatur. Nihil enim columbis fecundius, quadragenis diebus concipiunt, pariunt, incubant, educant, tantummodo interuallum à bruma ad æquinoctium uernum facientes. Ad locum redire solent unde mittuntur, quod & in theatris animaduersum è sinu missæ, & in obsidione Mutinensi, cum D. Brutus in castra Consulium nunciam columbam cum epistola misit. Ex Plinio. M. Varro Columbarum duo genera ponit. Agreste, quod in turribus & culminibus uillæ habetur, ex quo appellatæ columbæ, quæ ob naturalem timorem summa loca in tectis captant. Alterum genus domesticum, quod domi intra limina pascitur: hoc maxime colore albo solet esse, alterum uario. Ex his fit tertium genus miscellum, fructus causa in locum unum coactum, quem Peristereona uocant. Palumbos Græci, φάρταγος uocant, eos ad XXX. annos uiuere Aristoteles author, uno tantum incommodo unguium & augmento senectæ, hyeme muti, uere uocales. Plinius quoque testis in agrum Volaterranum ex mari quotannis magnam uim palumborum uolitare. De turture Aelianus sic ait: Turturi uti columbæ impolluta connubia, uox uero non solum ex ore, sed ex infernis notata. Vnde Demetrius poeta in Sicilia (sic enim fabula inscribitur) inquit: Quando & culo loquuntur turtures. Plinius scribit huic & colūbæ annos uitæ octonos esse, colla q; utranq; bibendo minime resupinare. GALLINAS diuersi generis memorat auctores, Cortales, Meleagrides, Africanas siue Numidicas, rusticas, pumiles, melicas. Columella tria tantum genera ponit: Cortales, quæ in corte aluntur. Cœnis Romanis ante tertium Punicum bellum cautum, ne quid uolucrum proponeretur præter unam gallinam quæ non esset altilis. Sunt enim altilia aues omnis generis quæ sagina ac cibo educantur. Secundum genus, Rusticas non dissimiles uillaticis, quæ per aucupem decipiuntur, & in insula appellata Gallinaria in mari Ligustico maxime abundant. Africanas tertium genus, quas pleriq; Numidicas esse dicunt, cum sint Meleagridi similes, nisi quod rutilam cristam capite gerunt, quæ est in Meleagride carulea. Tranquillus sentiens cum Columella separat Meleagrides à Numidicis. Varro autem contra sentiens easdem dicit esse. De Meleagridibus Plinius in X. libro hæc scribit. Hoc est Gallinarum genus gilbarum, uarijs sparsum plumis, quæ nouissimæ sunt peregrinarum auium in mensas receptæ propter ingratum uirus: uerum Meleagri tumulus nobiles eas fecit. Secundum descriptionem hanc Plinij in hoc genere duæ pauloante in hortis Cardinalis S. Clementis uisebantur. Aelianus scribit Meleagridas in Lero insula esse, quas fabula uult Meleagri Oenei filij natas fuisse, luctu patris in aues conuersas, quare & lamentabili carmine cantus earum exaudiri. Gallinæ Pumiles à Græcis νόνοι, id est, paruæ dicuntur. Melicæ uero quasi Medicæ secundum Varronem quod ex Media uenerint, magnitudine ingentes. Gallinago à Gaza conuersum, quando apud Aristotelem ἀλεκτορίς legitur, colore attagæ, rostro oblongo, cursu celeri, hominem maxime diligit, capitur inter sepes hortorum & uinearum. Hæc uulgo gallinella appellatur. De Gallo Aelius sic ait: Lucis nuncius est, Latonæ charus, quod ei parienti adstiterit, ex quo consuetudo manauit in hodiernum diem ut adsit parientibus mulieribus: extincta matrice ova incubat: uictus nequa q; canit, post uictoriam garrulus. Hoc genus formidolosum leoni pariter scolopendræ obseruatum est, ex quo Africam petentes, quod ea regio his maxime abundet feris, hunc alitem secum ferre consueuerunt. Gallorum spectaculum Athenis quotannis institutum. Causa fuit Themistocles, qui pridie quam cum Xerxe pugnaret, ingentem Gallorum strepitum audiit, ad quod exemplum suos milites hortatus uictoriam adsecuti sunt, memoria rei deinde posteris tradita. Hæc ex Aeliano. Cecinere galli nocte tota, qua magnus Matthæus uicecomes primus suscepit filium. unde Galleacio nomen inditum, portento quodam magnæ successionis. Ex Gallis, ut ait Plinius, tripudium Solistimum. Pullis membra sub matrice ex albugine fiunt, ex uitello nutriuntur. Caput decima die generatur, plumescere desinunt post dies XXX. Dicit Aristoteles quod ova longa mares edunt, rotunda foeminas: quod Albertus refellit, Auicennam adducens auctorem, seq; etiam expertum fuisse adseuerans, defectu matricis, ouis impositis, operto ore & igne lento subiecto pullos excludi, Perdices nihil salacius inter aues, ova mares deperdunt, ne forte cura incubatus

itis uenerem impediatur. Ad aucupem prope accedunt quasi sese dedituræ, ut à pullis auer-
 tant, mox appetentem decipiunt aliò prorepentes. Pullos deinde securæ cōuocant. Certant
 inter se mares, præsertim si præsens adsit foemina, uictus riuale cedit. Tradit Aristoteles foe-
 minam perdicem dorso tantum maris propinquãtem concipere: eandemq; parituram sese
 stipula multa, terraq; circumuallare contra grassantia. Septimo die pullos excludit, parit
 oua xv. In Paphlagonia eas esse duplici corde Theophrastus est author. Perdices sacras
 Ioui & Latonæ dicunt. Ex his aliæ quærentur cantibus, aliæ certamini. Quæ uero uocan-
 tur Circei, sibi quodammodo conscij nulli uirtuti se esse idoneos, degustatis alijs de indu-
 stria marcescunt, ut ab aucupe ne quidem cibo dignentur. Ex Aeliano. Attagen Ionius Ho-
 ratio dicitur, Attagen Martiali, Attaga Aristophani in Ornithibus; qui dicit eam dulce
 canere. Plinius quoq; eandẽ auem uocalem dicit, ieiunium maxime celebrare, captam ob-
 mutescere, quondam inter caras aues: deinde cœpisse suo tempore in Hispania Galliaq; ca-
 pi. Sunt qui has starnas hodie uocatas putent manifesto errore, quum ipsarum cantus mi-
 nime commendetur. Hæ potius aues externæ uocantur. Plinius lib. x. cap. XLIX. Aue-
 nerunt, inquit, bellis Bebriacensibus ciuilibus in Italiam aues externæ quæ adhuc nomen
 retinet, paulum infra columbas magnitudine, turdorum specie, sapore grata. Coturnices
 Aristotele Plinioq; testibus ueneni semina pascuntur, quapropter eas ueterum lautæ dam-
 nauerunt mensæ, simulq; ob Comitalem, quem solæ animalium post hominem sentiunt.
 Aduenæ æstatis sunt. Proficiscuntur duce Ortygometra, quam matricem Gaza apud Ari-
 stotelem cōuertit, cuius uocẽ cum sentiunt aucupes, intelligunt parari discessum. Otides,
 de quibus Aelianus, sic ait: Perdicum similes sunt, obesitate autem corporisq; pondere pa-
 rum se alis attollunt: quapropter canibus se obnoxias quodammodo cognoscentes, ad eo-
 rum latratum extemplo proripiunt sese, latitantes inter frutices. Præterea equis eas sollici-
 tari argumentum est, si eos transeuntes uiderint prope accedere, attonitasq; contemplari.
 Plinius uero sic: Otidas Græci uocant, quas Hispani aues tardas dicunt. Seleucides aues,
 quarum aduentum incolæ Casij montis dicit à Ioue impetrare cōtra locustas, agros eorum
 deuastantes: nec unde ueniãt, aut quò abeant compertum. Lagopus pedes leporino uillo,
 unde nomen habet, cætera cãdidus, columbarum magnitudine. Pauone primum in India
 uiso Alexandrum ferunt admiratum, prohibuisseq; edicto, ne quis eam auem necaret. In
 Græciam à barbaris translata diu quæstui fuit, primum elegantibus tantum mercede indi-
 catus: deinde ad eorũ spectaculum admissa multitudine. Hortensius primus Romanorum
 eum in cōuiuio apposuit. Concipit tertio uitæ anno, quo fere colorum uarietate uestitur.
 hæc ex Aeliano. Plinius: Pauo annos xxxv. uiuit, colores in trimatu incipit fundere, non
 gloriosum tãtum animal, sed inuidũ traditur, sicut anser uerecundus. Athenæus dicit oua
 eos incubare xii. Aug. de Ci. carnem eius non facile putrescere. Erithrotaones secundũ
 quosdam Tetraones anserũ specie nigrãtes, rubro paulum perfusæ ueniunt è septentrione.
 In auarijs saporem amittunt, moriuntur contumaciã spiritu reuocato, ex Plinio. Phœni-
 copteri linguam præcipui saporis esse docuit Apitius, nepotum omnium altissimus gurgis.
 ut ait Plinius. Huius item linguæ apud Tranquillum in Caligula mentio, tum apud Spar-
 tianum in Heliogabalo, qui epulas Phœnicopterorum cerebellis cõditas apponebat, Mar-
 ti. etiam colorem qui in eius etymo monstratur, manifestius indicat his uerbis. Nomenq;
 dedit quæ rubentem pennis. Oenas *οινάος*, hoc est, uinago, ut interpretatur Gaza apud Ari-
 stotelem, magnitudine columbi. Capitur autumnis. ANSERES stomacho sunt calidissi-
 mo, riguis, ac hærbis frigidis gaudent, Laurum nullo pacto attingunt. Cor anserinum Pli-
 nius antiquis mēsis laudatissimum dicit. Theophrastus commemorat anserum exempla,
 qui pueros foeminasq; damnauerunt. A Romanis publice aluntur, ob beneficium defensi
 Capitolij: annisq; singulis in Ferculorum pompa honorantur, Chenalopex anseris minor
 ex uulpis & anseris forma, audax alioquin paratusq; cum aquilæ, tum feli resistere. Præ-
 terea fœtus tanta charitate complectitur, ut more perdicis ultro aucupi obuiam eundo,
 spatium pullis ad euitandum tribuat. Ex Aeliano. Hæc auis ut tradit Plinius, frequens est
 apud Britannos in mensarum delicijs. Est & aliud anserum genus, qui Penelopes dicitur
 in altum, ab Icaro patre & Peribœa matre reiecta; unde nomen sumpsit. Anas quasi cõscia
 infirmitatis, quod neque terræ neque aquæ suos fœtus credat: iuxta paludes & rigua pa-
 rit

Attagen

Aues externæ
Coturnices

Ortygomet.

Otides *ou* *ou*

Seleucides

Lagopus
PauoHortensius pri-
mus Pauonẽ
adposuit.

Tetraones

Phœnicopteri

Oenas

Anseres

Chenalopex

Penelopes

Anates

- rit, & statim à partu aquas petit. Ex omnibus aquilam formidat, eam quam Nettaphonum ab eius nomine uocant. Grues æstatis aduenæ à Thracia tranant aethera trianguli figura, lapides pedibus librantes contra uim uentorum. ut tradit Aelianus. Quod tamen falsum Aristoteles esse dicit. Internecinum cum Pygmeis bellum gerere ab Homero narratur. Cum uolantes forte regrediuntur, infaustum nautis signum futuræ tempestatis indicant.
- Monedula** Monedulas Græci κολοίους uocant. Tria genera ponit Aristoteles. κορακία, quam graculum uocamus, magnitudine cornicis, rostro rutilo. Altera Lupus dicta, parua admodum & Parasita. Tertia Palmipes est in Lydia ac Phrygia frequens. Aelianus de Gracculis sic ait: Regionem Venetorum Adriam incolentium uastant, ac semina iacta absumunt, nisi occurratur pabulis quibusdam passim dispositis. Contra uero à Thessalis & Illyrijs ac Lemnijs ali contra locustas, quarum uī maxima obruuntur. Capiuntur in labris oleo plenis in agro positis, cum sese liquoris perspicuitate inspicientes perfundi uolunt, inde madidis alis tardantur. Hæc ille. Pica Græcis κίττα, plures eodem die commutat uoces, nidificat in arboribus, parit I X. oua, ut author Arist. Vpupa græce ἔποψ, nidum in desertis, altisq; montibus ex hominū excrementis textit, ut inuadentes odore absterreat; uere colorem mutat sicuti plurimæ agrestes, obscœna pastu auis, crista uisenda plicatili, contrahens eam suberigensq; per capitis longitudinem. Irundo ut scribit Aristoteles, luna deficiente sese imbre perfundens, humi obuoluitur, donec materiã comparet qua nidum sternat. Quinq; numero parit, eosq; magna pascit æquitate, portionem illis distribuens, à primo incipiens ac deinceps ex ordine natis. Si uiderit implumes minus apte iacere, raptà à dorso recumbentis ouis lana molliter substernit: tum herba quadam illorum oculis admota celeriter lumen restituit: paululum adultos & adhuc tremantibus alis expellit. Coeunt aduersæ, præter naturam cæterarū auium. Sunt qui dicant albas Irundines uisas, infausto tamen omine. Nam in cōclauī Pyrrhī regis adhuc pueri nidificantes, bellum infeliciter tentatum contra Romanos portenderunt. Item in habitatione Cyri regis uisæ, infaustam eius expeditionem contra Scythas significarunt, author est Aristoteles, in Samo insula quasdam nasci albas, quibus stilo excæcatis lumen rursus restituitur. Ex Aeliano. Plinius ait, Cecinam Volaterranum comprehensas irundines nuncias belli amicis mittere solitum, quod in pristinum soleant nidum redire.

AVES AQUATILES AC LITOREAE.

- Alcyones** VIVM autem iuxta flumina & mare uiuentium ingens turba, inter quas Alcyones notissima, quæ paritura nidum modo conchæ spinis incredibili duritia subtexunt: deinde ad mare deferentes undis imponunt, atq; illò se constipantes dū uehūtur foetificant. Ex Aeliano. Arist. uero de Alcyone, quæ & halcedonē latini uocāt, sic scribit: Alcyone nō multo amplior passere, colore cum cæruleo, tum uiridi, tū etiā leuiter purpureo, uarie toto corpore refulgēs, rostro lōgo & tenui, uiuit piscibus. Parit oua V. in cuius partu qui circa tropicum hyemalem esse solet, dies sereni X I I I I. nauigantibus auspiciatissimi, Alcionijs dies & Alcedonia sacra uocata. Apodes usu pedum carent, ab alijs Cypseli uocatae, irundinum species, nidificant in scopulis: eæ sunt quæ toto mari cernuntur, nec unquam tam longo cursu naues recedunt, ut non circumuolent eas Apodes. Cæteræ aues quandoq; desident, his tantum quies nisi in nido nulla, aut pendent aut iacent. Hæc Plinius. Cinclus auis palmipes prope mare uis tam traducit, astutus ut ait Plinius, ac decipi difficilis, sed captus omnium maxime mitescit. Aelianus debilem eum parte posteriore dicit, quamobrem struendo nidos minime aptus, incubat alieno, ex quo in prouerbio apud rusticos, Cinclos pauperes uocari. Eius etiam meminit Aristophanes in Amphiarao. Suidas de eadē, sic ait: Cinclus est auis, quæ culum continuo mouet, quapropter à quibusdam uocatur σισοπηγίς. Est enim ualde debilis & tenuis, ex quo prouerbium apud Menædrum, πτωχότερα κίγκλις. Pauperior Cinclo.
- Pelicanus, seu platea** Pelicanus siue Pelicanis, ut ab Aristotele in V I I I. appellatur, à Plinio Platea dicitur, à Cicerone in secundo de Natura deo. Platea: Auis est aquatilis, fluuiatilis conchas deuorans, quas ubi concoxerit, euomit: ut postea facile discuneatas edat. authores Aelianus, Plinius. In epistolis diuī Hieronymi mirum legitur, hanc auem ubi pullos suos necatos à serpentibus uiderit, è sanguine suo ab latere incusso atque insperfo nidis, in uitam restituere. Herodij item flumina colunt & littora, cernuntur in insula Diomedea, quia socij Diomedis

medis dicuntur esse. Quare mirum eos Græcis aduenis tanquam ciuibus suis blandiri. uescuntur conchis quas per calorem discuneatas inuenerint. Ex Aeliano. Gaza autem ardeolam dicit apud Aristotelem esse hanc auem, apud quem & Leucorodius legitur, id est, alba ardeola, quæ minor quidem est, rostro lato, porrectoq; . Imantopodes à Plinio ponuntur in Aegypto inter aquatiles. Cygnus siue olor uolucris mitis, tantum ab aquila infestatur, cui magnopere resistit, ut scribit Aristoteles: eius mora circa fluuenta. In senecta leniter cum melodia uita soluitur, penna capiti traiecta. Ouidius: Veluti canentia dura Traiectus penna tempora cantat olor. Cantat enim, ut ait Plato, non ex tristitia, sed potius lætitia propinquante fato, quod immortales se sentiant & ad Apollinem suum remigraturos. Nam Pythagoræ erat opinio immortalem eos habere animam. Cicero Apollini sacros eos dicit ob uaticinium finis eorum. Cygnus itaque allegorice animæ probi uiri comparari potest, qui lætus mortem obit. Onocrotali olorom similitudine, nec distare putatur omnino, nisi faucibus ipsis inesset alterius uteri genus. huc omnia inexplebile animal congerit: mox perfecta rapina sensim inde in os, deinde inferius in aluum ruminantis modo demittit. Gallia hos septentrionali proxima Oceano mittit. Phalerides in Seleucia, quæ est apud Parthos cernuntur, inter aquatiles laudatissima. Phalacrocoraces Balearium insularum peculiare. Lagopodes nigri, & pedes leporino uillo, unde eis nomen. Cætera candidi columbarum magnitudine. Pyrrocotes Alpium peculiare, luteo rostro, unde eis nomen. Gavia, quas Laros Græci uocant, λάρουε, auis littorea, colore cinereo, nidificat æstate in petris. Mergus quem αἰδιναῦν appellant, apud mare in arbore nidificat ueris initio. Anthus latine Florus & Cataracta: ambo aquatiles, & Fidipedes. Aristoteles ait: Antho magnitudo quanta Fringilla est. Charadrius, id est, rupex latine, ut placet Gazæ. χοϊνικλος, id est, Iunco, τρυγας, id est, Trynga magnitudine Turdi. Calidris colore cinereo uarie distinctus φάλιρις, Phaliris. κολυμβίς, id est, urinatrix. βισκάς, id est, Bosa similis anati, uerum aliquanto minor. Querquedula quoq; , omnes sanè aquatiles.

AVES INDIAE ALIARVMQVE GENTIVM.

INDIA uarias producit aues, Psitacum primo, ut Solinus ait, uiridi colore, capite firmissimo, ita ut ad discenda humana uerba clauicula ferrea conuerberetur. Digitorum numero discreti: qui præstant quinos habent, reliqui ternos: cui latior lingua, docilitas maior. De his etiam Apuleius libro I I. flo. nonnulla commemorat. Nunc sanè ex Lusitania insulisq; uicinis Aethiopicis præstantissimos adduci uidemus, uarioq; colore discriminatos. Grypem in India quadripedem esse aligerum tradunt, uiribus potentem, leonis modo, recuruis unguibus, dorso nigrum, priori parte purpureum, alis albicantibus, ore aquilino, igneis oculis, captu haud facilem nisi pullum: præterea nidificare in altis montibus, ac cuius animalium in pugna congregari præterquam leoni & elephanto. Aurum insuper fodere apud Bactrios populos Indis uicinos in desertis locis ferunt, propeq; accedentes arcere, ex eoq; nidos necerere: ad quod surripiendum sæpe uenit mille aut duum milium hominum exercitus, magno cum periculo, tum etiam quæstu. Tertio deinde aut quarto redeunt anno. Ex Aeliano. Philostratus uero in uita Apollonij lib. I I I. scribit hanc auem simul & Phœnicem sacram esse Soli, currumq; Solis apud eos Grypibus iungi: superare insuper elephantos & dracones, omnia deniq; animalia præter tigridem, quæ ob uelocitatem ab ea aufugit: uultu quoque non multum ab humano differre. Phœnicem idem author libro eodem in India ita ponit, solamq; , ac annos uiuere DC. Plinius autem sic ait. Phœnix in Arabia aquilæ magnitudine, auri fulgore circa colla, cætera purpureus, cæruleam roseis caudam pennis distinguentibus, cristis faciem caputq; plumeo apice honestatam: uiuere annos DCLX. tradunt: sacrum Soli in Arabia esse. Senescentem furculis thuris, castæq; nidum replere odoribus, ac super emori, ex eiusq; cinere aliam nasci. Aelianus item. Habet, inquit, India gallinaceos crista uersicolore, alis rectis & oblongis modo pauonis, auri smaragdiq; colore. Habet & quam Camelam uocant maiorem triplo quam otides, ore uenusto, cruribus oblongis, pluma cinerei coloris, alis in summo pallidis, uoce absone. Apud Caspium montem auis est magnitudine galli gallinacei, alis uersicoloribus, catuli uoce perstrepsens, quæ resupinata uolat, paulum supra terram se attollens. Cinnamomus, ut Aelianus & Aristoteles,

Imantopodes
Cygnus

Onocrotali

Phalerides

Phalacroco

races

Lagopodes

Pyrrocotes

Gavia

Mergus

Anthus

Cataracta

Fringilla

Charadrius

σχοϊνικλος

Trynga

Calidris

Phaliris

Colymbris

Bosa

Querquedula

Psitacus

Gryphes

Phœnix

Camela

Cinnamomus

Cynamolgus teles, ut Plinius, *Cynamolgus*, in Arabia in furculis sui nominis nidificat, ex quo accolae sagittis impactos arboribus altis nidos deijcere contendunt, atque ex cadentibus furculis *Parnopus* quæstum facere. authores Aelianus, Plinius. *Parnopus*, Galatæ in oriente quum gregatim *Syroperdix* fructus deuastare uiderint, alijs exterminant auibus. *Syroperdicem* Antiochea Pisidea gignit minorem aliquantulum perdice, fuluo rostro, reliquo corpore nigram, minime mansuescentem, cibusq; inutilem. *Asterias* auis in Aegypto docilis humanæ uocis. *Porphyrus* auis domestica cum alitibus quibuscunq; uiuit, maxime cum gallinaceis. si forte socio sit *Meropes* orbatu, ex cibi abstinentia se necat. *Meropes* contra naturam cæterarum retro uolantes feruntur, ut tradit Aelianus. Plinius ait, *Meropes* rubetibus esse cruribus, ore prælongo. Hinc morsu eas bibere & omnẽ cibum in aqua irrigare: deinde pede ad rostrum ueluti manu adferentes. Præterea in Comagena laudatissimas nasci.

ACCIPITRES.

Buteo
Aesalus
Aues Memnonie
Chalcis
Falcones
Astorgius
Cuculus
Coccyx
Curuca

ACCIPITRVM multa genera commemorat Aristoteles, *Buteonem*, *Symbuteonem*, *Triorcham*, *Hypotriorcham*, *Percam*, *Fringillarium*, *Aesalum*, *Otium*, *Asteriam*, *Rubetarium*, *Chalcidem*. De *Aesalo*, Plinius ait: Parua auis, oua corui frangit. *Ouidius*: Nescius assumptis Priamus pater *Aesalon* alis. *Aues Memnonie* accipitrum specie, carne tamen abstinentes, in sepulchrum *Memnonis* apud Ilium quotannis aduolant, quasi iusta illius umbræ reddentes. *Chalcis* ab Aristotele ponitur, raro apparet, incolit montes, colore nigro, magnitudine accipitris, forma tenui & oblonga, cognominatur *φάσιφος*, id est palumbarius, & *Cymindis*. meminit *Homerus* in *Iliade*: *χαλκίδα κικλυσκουσι θεοί, άνδρες δὲ κύμινδιρ*, id est, *Chalcida* uocant dei, uiri uero *Cymindin*. Interdiu non apparet ob oculorum infirmitatem: congregatur cum *Aquila* in pugna, parit oua duo in speluncis. *Falcones* *Seruius grammaticus* commemorat nostra ætate frequentissimos, quibus *Guillelmus* qui *Rogerij* regis *Siciliæ* auibus præfuit, librũ dicauit: & post eum *Albertus* in libris de animalibus multa de his commemorat genera. Primum quem uocant, *Sacrum* seu *Britannicum*, *Aquilæ* magnitudine, capreolos inuadentem. Alterum *Gyrofalcum* appellatum ex uolandi modo, quod prædam circumagat, priore minorem. Tertium montanum. Quartum peregrinum, quod peregre uolitans longe à nido paterno deprehendatur, nidificatq; in altissimis montibus. Quintũ *Gibbosum* cæteris minorẽ, quod breuitate colli & alis eminetibus gibbo insignis uideatur: multiq; item ex colore cognominati. Mansuetos quoq; eos reddendi præcepta ferè in hanc sententiam tradit. Caput ante lucem pellicula obnubito, ac manu sustineto usque ad horam tertiam. Deinde coxam gallinæ pro cibo præbeto: mox supra gramen ponito, ubi riuus sit seu fons quo abluatur, si id expetat, postea in sole siccetur. In loco deinde obscuro seponito usque ad uesperam: ex illo rursus in manum sumito usque ad somni tempus, tum iterum in angulo supra perticam, ne pedes lædantur, neu manibus tractetur, cum pellicula noctu ante lucernã collocato. *Astorgios* *Pausanias* ponit, quos *Italici* *Astores* dicunt. *Cuculus*, græce *Coccyx*, tempore anni figuram mutat, apparens usq; ad caniculæ ortum ob frigidam naturam: nidificat in alienis nidis, præsertim *Curucæ* & *Alaudæ*: parit unum ouum, quod excludit atq; nutrit, illa cuius est nidus, & ita præspecie diligit, ut suos eijciat: secundum nonnullos ipse pullus grandior factus, cæteros unã enutritos enecat: præterea solus ab suo genere absumitur, author *Plinius*.

AVES NOCTURNÆ INAUSPICATÆ.

Nycticorax
Bubo
Aluco
Noctua
Asiones

AVES nocturnæ plerunque inauspicatæ apud ueteres erant. Inter quos *Nycticoraces*, *Bubones*, *Alucones*, *Noctuæ*, *Asiones*, *Vlulæ*, *Vespertiones*, *Oti*, *Ciconiæ*, *Caprimulgi*, *Striges*, *Paræ*. *Nycticoraces*, id est, *νυκτικόρακις*, *Ciconiæ* quoque & *Noctuæ* & quæuis aliæ, noctu uenantes, ut *Aristoteli* placet. *Bubo* græce *βύας*, noctuæ forma, magnitudine aquilæ. *Aluco* *ελείος* græce maior est gallinaceo. *Noctua* item inauspicata apparuit supra hastam *Pyrrhi* regis euntis contra *Argos*, qui fatum ei subsequutum dicitur portendisse. In *Creta* non cernitur, eoq; translata non uiuit, ut tradit *Aelianus*. Idem dicit hanc insigne publicum fuisse *Atheniensem*. *Plinius* autem parasitam uocat, quam cæteræ circumludant. *Nigidius* uero *Noctuas* ait sexagenis diebus hyemis cubare, & nouem uoces habere. *Asiones* *Plinius* uocat quos

quos Græci σκῶπας. Meminit eorum Homerus in Odyſſea quando eos in antro Calypſus uernare dixit. Capiuntur ſaltatione quadam ridicula, quā Scopam appellant, unde uerbum Scoponi apud Græcos manauit in ridiculos: eſt enim auis aliquanto maior noctua colore plumbeo, alis albo ſparſis: duabus à cilijs ad tempora pennis. Callimachus ſcopum duo ponit genera: Scopas, & Aiſcopas: unum loqui, alterum tacere. Ariſtoteles ait apud Homerū non Scopas, ſed Copas legi oportere. Eadem auis paraſita item Plinio dicitur, appellaturq̄ à magnis auriculis Otus. Vlula Græce αἰγωλιός ſpeluncis inhabitat. Veſpertiliones illis νυκτερίδες dicti, in Boſſippa Aſſyriæ Ciuitate, miræ magnitudinis ac cibo expetite inueniuntur: author Strabo libro xvi. Ciconiæ Græce Pelargi, dicuntur lingua carere, contra ſerpentes à Theſſalis expetuntur, ut Plini. Nidos repetunt hyemis aduenæ, una cum gruibus, noctu tantū uolant. Parentum ſenectutem nutriunt, ut tradit Aelianus: quare eos dicit teſte Alexandro Macedone ob pietatem deorū beneficio in quibuſdam Oceani inſulis in homines conuerti. Caprimulgus magnitudine Merulæ noctibus oberrans per ſtabula, Caprarum ubera mulget, Græce αἰγωδιλάξ appellatur. Auis incendiaria uocitata ex incendijs naſci dicitur inauſpicatiſſima, qua uifa ut Plinius refert ſæpe urbs luſtrata in annalibus inuenitur. Para item auis inauſpicata: ut Horatius. Impios Paræ recinentis omen. Plini. libro xviii. Param commemorat. Bubo auſpicij Romanorum maxime inauſpicata, uolat tranſuerſa per loca auia & deſerta, gemit potius q̄ canit. Semel intrauit cellam Iouis Capitolini, & tota urbs luſtrata eſt. Plinius. Striges ſic etiā uulgo appellatæ.

Scopes
Aiſcopes
Otus
Vlula
Ciconiæ ſiue
Pelargi

Caprimulgus
Auis incendiaria
Para
Bubo
Striges

AVES PARVÆ AC CANORÆ.

INTER aues canoras, id eſt, quæ carmine oblectent Luſcinia præſtat. In cuius deſcriptione Plinius poëtica laſciuuit licentia. Ariſtoteles ait, uere ſylua frondeſcente, dies continuos xv. in ſomnem durare, perpetuo cantu, mox æſtate uoce minus modulata uiſam. Nota eiſ fabula, qua propter Philomena & Daulias & Pandaris à Græcis appellatur. Homeri de ea carmen ita conuertit. Pandaris ut quondā florente ætate puella Vere nouo ramis dēſa ſuper arbore mœſtū Ingeminans carmē uarijs loca cantib⁹ implet. Acanthis & Acanthylis eadem: hanc Gaza ligurinū interpretatur, colore quidem ignobilem, ſed cantu amœnam. Carduelis ab Ariſtotele φραπίς appellatur, alius ab Acanthide, cum nonnulli eandem putent eſſe auem. Alauda κορυδός Græce, duorum generum Ariſtoteles ponit: alterum terreum criſtatum, alterum Gregale minore corpore, ſine criſta. χλωρίων, id eſt, Chlorio quem Gaza Vireonem conuertit: uiridis eſt, magnitudine turturis, hyeme non uidetur, ſed æſtate per ſolſtitium apparet, male uolat, & ingrato colore, docilis alioqui & ingenioſus, ut Ariſtoteles ait. Eſt & alia quæ uocatur ab eodem Chloris, Gaza luteam conuertit, quod miror, cum uulgo nota auis ſit, & à uiriditate uocetur, ut ſonat uerbum Græcum, cantu & uolatu libero, præ cæteris manueſcit. Turdus κίχλη Agrippinæ Claudij principis uxoris, omnium uoces imitatur, ut Plinius refert. Lucillum uero Turdos in æſtate in auarijs alere ſolitum ſcribit Plutarchus. Merulæ albæ in Arcadia feruntur: author Ariſtoteles. Hæc auis κόωσιφος Græce dicitur, cantu educatur, cibus turdo inferior. Ficedula Græce σνκαρίς autumnū tantum tempore, poſtea Melancoryphos appellata, quam latine Atricapillam Gaza cōuertit. Erythacus latine ſecundum eundem Rubicula, ea eſt quæ rubro pectore æſtate inuenitur & nominatur. Eadem hyeme Phœnicurus, rubra cauda dicitur apud Ariſtotelem. Fringilla Græce σπιζα æſtate locis calidis moratur, hyeme frigidis. Picus Martius Græce φρυγοκόλας ſuper arbores ſcandit, auis auſpicatiſſima: nota eiſ fabula apud Virgilium, Fauni filium dicunt fuiſſe. Tris eiſ ſpecies ab Ariſtotele ponuntur, inter quas minor & maior. Pafferes auium ſalaciſſimi & argutiſſimi, uita breuiſſima. Mares diutius anno non uiuunt: argumento quia nullis ueris initio apparet nigrities in roſtro, quæ in æſtate incipit. Fœminis longius aliquantulum ſpatium. Huius auis nomine mentula quandoque ſignificatur à latinis ſecundum Feſtum. Argatylis filis nidum lineis textit, piſta ſpecie, aditu anguſto: ut Ariſtoteles. Sturnus domi ut paraſitus educatur à Græcis φάρος, gregatim uolat, magno impendentis uindemiæ damno ueniunt. Sturnos & luſcinias latino Græcoq̄ ſermone doctas habuiſſe Cæſares iuuenes ſua tempeſtate Plini⁹ refert. Velia eadem & ελία paruo corpore, uoce proba, colore decora, aſpectu rara, cū ſit auis peregrina,

Luſcinia quæ
& Philomena,
Daulias &
Pandaridæ
ita eſt

Acanthis
Acanthylis
Carduelis
Alauda
Chlorio

Chloris
Turdus

Merula
Ficedula

Erythacus
Phœnicurus
Fringilla
Pic⁹ Martius
Pafferes

Argatylis
Sturnus

Velia

Ec 4 Tyrannus

Tyrannus Tyrannus auicula elegans, crista rutila, cantu suauis. **Aegithus** *αιγιθος*, quam apud Aristotelem Gaza Salum conuertit: altero pede claudus. **Crex** ingeniosa ad uictum & pugnax, **Crex** caetera infelix. **Sitta** uiuit circa maceris, prolem numerosam gignit, **Certhia** ingenio audaci, uoce clara, nidificat in arboribus, **Ardea** & **Ardeola**, cuius tria genera. **Pulla** quae natura **Certhia** sagax: & uictus prouida, colore prauo, reliqua duo pulchro. **Gaza** ardeolam **Erodium** dicit esse & leucorodium albam ardeolam: ut supradixi. **Phoicus** oculos potissimum appetit, **Phoicus** inimicus **Harpæ**, uictu utriq; simili. **Carulea** auicula saxatilis, pede magno, colore sui nominis, rostro tenui. **Pardalus** parua auis, gregatim uolat, colore cinereo. *μαλακωκερανευς*, id est, **Molliceps** ut **Gaza** interpretatur, eodem in loco semper statuit sedem, nigro & cartilagineo capite, magnitudine paulominus quam turdus, colore cinereo. *κολλιουριωμ*. **Collurio** magnitudine qua superior, uescitur his quibus merula, capitur hyeme. *βατις* auis **Rubeta** dici potest. *αιγιθαλος* qui **Parus** à **Gaza** dicitur. Cuius apud Aristotelem tria genera. *σπιζιτης*, id est, **Batis** est **Fringillago**, quippe quae **Fringillā** aequat. **Monticula** quod in montibus degat, cui cauda longa. **Tertia** similis supradictis praeterquam quod minor est, *δρσοπιζης* similis **fringillae**, collo caeruleo, in montibus, ut nomen indicat, degens. **Chrysostris**, id est, auri uictus ut **Gaza** interpretatur, parua auis, uescitur spinis. *κολιος* quae & **Galgulus**, magnitudine **turturis**, uiridis totus, lino alitur, frequens in **Peloponneso**. *κνοπολιγος*, id est, **Culcilega** ut **Gaza** apud Aristotelem, magnitudine **ligurini**, cinereus, maculis distinctus, uoce parua, & ipse linum appetere uidetur. *τροχιλος* fruteta incolit & cauos, difficilis sanè capi, fugax est, & infirmis cruribus. *ωρεσβος* ab Aristotele uocatus, hoc est, senator & princeps, à latinis uero **Regulus** dicitur ut apud **Tranquillum**. Cum aquila pugna cōgreditur, quidam eundem cum **Trochilo** dicunt. **Lynx** auicula quam uulgo **Torquillam** uocant à collo circumagendo, à prisca **Turbo** dicta, paulo maior quam **fringilla**, colore uario, lingua serpentina, quippe quam mensura quatuor digitorum porrigit: unguibus grandibus, uoce stridula. Ex **Aristotele**. **Glottis** quam **Gaza** **Lingulacam** interpretatur, linguam exerit, unde ei nomen. Hanc initio blanditia peregrinationis auide prouectam, poenitentia in uolatu cum labore scilicet subit: reuerti incomitatam piget & sequi: nec unquam plus uno die peragit, in proximo hospitio desistit: uerum inuenitur praecedente anno relicta, simili modo in singulis dies: author **Aristoteles**, **Oenanthe** statos quidem latebrae dies habet, ex oriente **Syrio** occultata, ab occasu eius procedit: author idem. **Motacilla** quae caudam continuo mouet. **Mouet** etiam **Cinclus** quem inter aquaticas supra memorauimus.

DE PISCIBVS.

Selache **Q**ui halieutica tractauerit, è nostris nemo idoneus, quem sciam, praeter **Ouidium** poetam, & **Apitium**: ex **Gracis** **Oppianus** hexametris, **Dionysius** is qui de situ orbis scripsit, **Democritus**, **Theophrastus**, & alij complures priuatim opus huic rei dicauerunt. **Nec mirum** cum opinio sit ponto res omnis contineri. **Pisces** in primis in quinque differentias **Aristoteles** diducere uidetur. Nam aut **Selache**, id est, cartilaginea sunt, sine squamis & spinis, ut **Muræna**, **Conger**, **Vitulus**, **Galeus**, **Afelache** **Delphinus**, **Balæna** & quae uocantur **Cete**. Aut **Afelache** duro uocabulo incartilaginata à **Malacia** **Plinio** conuersa, quae quidem sunt omnia squamas spinasque retinentia. **Tertium** genus **Malacostraca** **Reliqua** duo, alterum crusta, uocanturque *μαλακόςτρακον* ut **Cammarii** **Cancri**, **Squilla**, **Paguri**. **Alterum** testa integitur, *δσρακόδερμον* **ostracodermon** dicitur: ut sunt **Ostrea**, **Murices**, **Scomberi**, & **conchae** omnes, quae pleraque sanguine uti mollia carent. **Marinorum** item alia traditur à **Plinio**, diuisio: quod plani sunt quidam, ut **rumbi**, **soleae**, **passeres**: aut longi, ut **muræna**, **conger**. In uniuersum autem, ut placet **Aristoteli**, nec **mammæ** habent **pisces**, neque meatum ullum genitalium perspicuum, sed excrementorum tantum locum. **Branchias** quibus humor, quae acciperint reddant, tum **pinnas** quas ex magna parte quaternas gerunt. **Partes** quoque audiendi, odorandi, sentiendi nullae perspicuae praeter oculos, qui sine palpebris sunt. **Oua** pariunt omnia quae squamis integuntur, **Animal**, quae genere cartilagineo continentur, excepta **rana**. **Coeunt** plerumque in occursum, paruo contactu. **Cōcipiunt** mense **Mar.** **Aprili**, **Mai**, **Autumno** pauci, ut **Salpa**, **Sargus**, & nonnulla alia generis eiusdem. **Errant** praeterea non quaedam gregatim ueluti **pecudum** armenta, aut **militum** ordines, per alas & **phalanges**: alios **cohortes** diceret, illos quasi **iussos** iugum

itugum subire, multos in cubilibus uti custodes domi remanere, quosdam etiam uolare, ut *Diuersus in*
 Accipitres, Irundines, Sepias. Hyeme uero procellosa pontum quidem horrent plerique alii *aqua piscium*
 torem, & ij nihilominus arenam aggerentes multo limo loricantur. Alij sub petris glome- *motus*
 rati conuiescunt, nonnulli summa pelagi tempestatibus obnoxia fugientes, ima petunt. Iidem
 uero redeuntem serenitatem illico sentiunt, tum demum profiliunt, & tanquam peregre domum
 remigrantes palati, littus libenter aspiciunt. Sed & partu differunt. Lupus bis anno parit, *Piscium partus*
 Mullus ter, ut Graecum indicat nomen: caeteri semel ac diuersis temporibus. Praegnantem ue-
 ro libenter ad aquas dulces fluminum aut stagnorum uicinarum se transferunt, pelagi flu-
 ctus tanquam partibus aduersos mitiore thalamo commutantes. Ferunt & pisces quidam in Afri-
 ca in quadam palude feruenti uiuere, ut est auctor Aelianus: ut autem Pli. alij in aquis quibus-
 dam calidis prope Pisas. Refert Democritus, & post eum Aristoteles, & Theophrastus, Pi- *Dulcis aqua*
 sces omnis alii dulci aqua in mari, esseque in confesso aquam potabilem ponti fluctibus immi- *in mari*
 xtam. Idemque deprehendi ex uase caereo tenuissimo, quod clausum, suspensumque intra maris un-
 das diem atque noctem, plenum extrahi dulcis aquae testantur. Auguria ex piscibus nonnul-
 lis prodidere magi & portenta, quae ego ut alia pleraque huiusmodi non satis probauerim. Pi-
 scium uiuaria primus excogitauit (ut Pli. refert) Licinius Murana. Cuius exempla secuti *Licinius Mu-*
 Philippus & Hortensius fuere. Lucullus etiam exciso monte iuxta Neapolim, maiore im- *rena piscium*
 pendio quam uillam adificauerat, euripum & maria admisit, qua de causa Pompeius eum *uiuaria pri-*
 Xerxem rogatum solebat appellare. Genera piscium idem auctor LXXIII. praeter cru- *mus excogi-*
 stis inuenta quae sunt XXX. refert. Modi piscationum omnino V. retibus, iaculis, hamo *tauit.*
 concha, ueneno. Herba enim quam Graece *πλόμορον* nos uerbascum appellamus, aqua infe- *Modi piscatio-*
 cta enecti pisces capiuntur: quo maxime modo Phoenices utuntur, ut ait Aristoteles. Mox *num. V*
 singulos considerabimus ac primum Delphinos. *Verbascum*

AELIANVS de Delphinis multa fortasse fabulosa conscribit, ego uero quae ma- *piscibus ue-*
 gis uero similia uidebantur in hunc locum excerpserim. Delphini inquit, Philoteci, *nenum*
 id est, filiorum amatores sunt. Foemina lacte copioso mares pascit, ut quae ube- *Delphinus*
 ra mulieris modo habeat, Illi pro aetate distincti una natant, more castrensi &
 primo quidem infirmiores praecedunt. Adulti iam & perfecti subsequuntur, pariter
 ab latere comitantur, agmini que inuigilant. Si est duobus quos mater peperit (neque enim plures so-
 let) alter capiatur, illa usque consequitur, atque est piscatorum manibus ore appetendo conatur
 auelleret: tandem erepto ad alterum accurrit, ore, adflatu, cauda, ac quibus potest modis
 ad fugam instituit. Ipsa postremo capto suppetias ferre cupiens, commori prius eligit. Nec
 solum erga sobolem, sed & erga socios signa charitatis ostendit, ut adfirmat Aristoteles: si
 quis eorum captus in scapha iam fuerit, caeteri adnatant supplicantium specie socium repe-
 tentes, solereque interdum piscatores ipsos pro portento concedere, compotesque eos redde-
 re. Agilitate praeterea tanta ut saepe naues supersiliant. Cuius rei causam idem Aristoteles
 adfert, quod spiritum inclusum diu retinentes urinantium hominum modo, uno postea im-
 petu cum libet effundunt: ut ab intento arcu iaculum, ita reffatus relaxatione uehementis
 corpus quocumque impellitur. Habent & quandam cum Leone comparisonem, non solum
 quod alter nemorum, aquarum alter rex censetur, sed quod ingruente senio, morbisque irru-
 entibus, uterque simia pro pharmaco utitur, hic marina, ille terrestri. Puerorum quoque ama-
 tores esse uarijs exemplis prodit Aelianus. Sed & musices Arion Methymneus notissimus
 testis apud eundem auctorem, Delphini statua apud Tanaum dicata: quam ipsemet ta-
 li inscripsit epigrammate a nobis hoc modo conuerso. Dijs genitum cernis qui uexit Ario- *Hymnus*
 na Delphin, A Siculo subiens pondera grata mari. Item ex hymno Neptune in huius rei me- *Arionis*
 moriam ab eo dicato, mihi que item conuerso. Pater tridente ferox Neptune aureo, Raucumque
 ponti numen undis estuans. Te circa agunt, leuesque saltu connatant Catuli delphinum, me-
 los sequentes nobile, Tuarum sedulum Nereidum pecus, Quas Amphitryte Pelops ex te Tæ-
 nari Rapta parit quondam errabunda littore, Pandoque me libenter dorso conuehant. Dolosi
 quem humida deiciunt pinu Socij secantes iurati simul freta. Capiuntur autem hoc modo:
 Animaduertens piscator per maris tranquillitatem illos per aequor palantes, undisque ex-
 tantes, est scapha tridentem iaculatur. Et forte ex his uulneratum infixo telo finit ad maris ima
 descendere: uti subitus uigor uulnus retrectans frangatur, donec paulatim refrigeratum ac
 semianimem in summo pelago apparentem, fune tridenti iam inde a principio adligato ad-
 se

- Balæna** se in scapham trahat. Balæna Græce *φάλανα* parit animal, lacte nutrit, spirat non branchiis sed fistula quadam. In fronte gerit ora, ac summa fertur aqua. Præterea ignauam esse constat, quod ob corporis molem sensibus hebetetur, Quapropter duce indiget pisce qui prælongus & albus, capite procero, angusta cauda præcedit, extremaque balænam cõtingit, ac tanquam temone ad eam regendam utitur. Hanc scilicet mouendo, signo quodam cuncta itineris pericula insidiasque præmonstrat, ad loca deducens patentia, ut minime angustiis coacta, uitæ discrimen euitet. Balænas alit Indicũ pelagus, quincuplo ingentis elephantis magnitudinem excedentes. Balænae & uituli marini ardente sole exeunt ad littus, ac prostrati dormitant in arena: quod pulchre ab Homero in *Odyssæa* describitur, ubi Menelaus *Telemacho* & *Pisistrato* Protei uaticinium narrat: ex *Aeliano*. Orca *Cetarij* & ipsa generis, miræ magnitudinis, in portu *Ostiensis* à diuo *Claudio* expugnata, ac eius reflatu belluæ nauigium depressum legitur apud *Plinium*. **Vitulus marinus** foetus in terra parit, paulatimque ad undas adsuefacit: à partu quidẽ breuissimus deinde maximus exit, uentre albus, dentibus frendens. Ipse imbellis & animo degener, nec tantum uiribus quàm uastitati corporis fidens. Vescitur piscibus, & humano cadauere, quapropter piscantes insidijs perit. Ex *Aeliano*. **Aristoteles** ueluti quadrupedem imperfectam eum appellat. Nam pedes habet à scapulis manibus similes, modo ursæ, pedesque posteriores quibus discretos digitis. Pellem huius uituli fulmine non afflari legimus apud *Tranquillum* in *Tyberio*. Romæ paucis ante annis animal precio ostentabatur. **Torsio** *Phocæna* similem esse *Delphino*, præterquam rostro, *Plinius* refert. *Gaza* autem hunc esse putat *Phocænam*, quã in *Ponto* gigni *Aristoteles* dicit. Non præteribo quod uidi anno *M. CCCCXCVIII*. apud *uada Volaterrana* reperta in littore extincta siue balæna, siue *Cetus* alterius generis, magnitudine pedum centum: cuius dorsi uertebrae *LX*. fuere. Septem ex eis adlatas *Volaterris* uidimus, quarum quælibet equi ephippium quo nunc utuntur æquabat. **Polypus** est uoracitas, ut ne quidem à suo genere abstineat. Insidiatur latitans post petras quarum colorem reddit. Pisces uero petrae specie decepti iuxta adnatantes, incaute opprimuntur. *Carabum* ex omnibus expauescit, adeo ut coniectus in retia ubi ille fuerit quandoque captus, statim exanimetur. Visi etiam *Polypi* æstatis tempore exire in agros uicinos, arboresque fructuum auiditate scandere, uisi & clam ingressi cetaria depasci. Animal aliòquin tanta salacitate, ut effœto corpore nulli sit ei aut adnatandi aut prædam adsecundandi facultas, nec ultra annum uita, *Fœminæ* etiam breuior, quæ facilius capitur: ex *Aeliano*. Quod uero in fame pedem sibi rodat, ut ait *Hesiodus* & nonnulli, falsum putat *Aristoteles*. Pedes eius rapaces sunt, à Græcis *ωλεκταύνοι* à latinis acetabula dicti, uenitque in prouerbiu rapacium hominum: apud *Plautum*. **Polypi** sunt, quicquid attigerunt tenent. Est & nasi morbus *Polypus* apud *Aetium*. **Muræna** *μυραίνα* monilibus & gemmis ornata in uiuario colebatur à *Crasso*, ad eius uocem manumque ueniens: qua extincta & ab eo defleta ac tumulo dignata, *Domitius* ait, *Murænam* *Crasse* ploras? At ille: sanè inquit. Tu autẽ tris à te elatas uxores minime ploras. Hunc piscem ex undis in terram exire, ac cum serpentibus coire, cõpertum. Ex *Aeliano*. *Murænarum*, ait *Plinius*, uiuaria prius excogitauit *C. Hircius*, qui cœnis triumphalibus *Cæsaris* dictatoris sex milia murænarum mutua appendit, nam permutare quidem precio noluit. *Hortensius* murænam extinctam & adamatam fleuit. *Aelianus* tamen de *Crasso* ut supra ostendi, dicit. *Antonia* *Drusi*, murænae quam diligebat in aures addidit: ex *Plinio*. Flutas murænas appellat *Varro*, quæ præ pinguedine summo pelago fluitent. **Mullus barbatus** Græci *πλωταε*. Idem in freto *Siculo* murænas nobilitat. **Mullus** Græce *πυγλη* quod ter in anno pariat. *Maritimorum* uoracissimus, uescitur alga & humano cadauere: ut ait *Aelianus*. Nonnulli ex colore mulleo, id est, purpureo, quod moriens uersicolor & rubentium squamarum multiplici mutatione spectetur. *Binas* præterea libras maior non excedit, inferiore quoque labro barba insignitus gemina, ut *Plinius* refert: & *Cicero* *barbatulos* mullos uocat, libro de *Paradoxis*. Quapropter eum existimauerim, quem hodie *barbum*, *Mugil* appellant. **Mugil** *κέρενης* Græce, quod, teli modo intret adulteros *Atheniensium* lege: in metu caput abscondit, celeritate saltuque insignis. Hic hodie notissimus uulgo piscis, nec nomen mutauit. **Galeus** quem *Mustelam* *Gaza* apud *Aristotelem* uertit, ministri *louis* non attingunt tanquam impurum, quod ore pariat: quanquam hoc negant quidam, dictitantes eum metum insidiantium foetus suos quandoque in periculo deuorare, rursus que elapso periculo

periculo reuomere. Sepia morfu uenenosior Polypo, sed nō uolentior, cum se peti uidet, ef-
 fuso atramento quod pro sanguine illi est, sese abscondit, non absimile cōminiscens nebu-
 lae quæ Aeneam aut Neptuno qui Achillem decepit apud Homerum: ex Aeliano. Quod
 sepia cibo expetitur, id atramentū est quod Sepium uocant. Loligo τένδις Græce sagittæ
 modo extra aquā sese effert atq; uolitat, ut est author Plinius. Lollius Græce τεντός, paruus
 admodum piscis, specie similis Loligini. Pars enim Lollij quæ exit in acutum latior est, pin-
 nulæ etiam circundantes: illæ totam in Lollio aluum ambiunt, cū in Loligine partē quan-
 dam relinquunt, ut author Aristoteles. Scarus solus piscium natando uescitur & ruminat.
 Optatus Helipertius præfectus classis sub Claudio principe hūc piscē è Carpatio mari ad-
 uexit, ac inter Ostiensem & Campaniæ oram disseminauit. Erat in mensarum honore, præ-
 fertim apud Claudiū. Plinius. Aelianus autem hunc salacissimum piscem esse testatur, ue-
 nerisq; gratia in prædam agi, fœmina eius generis per littus ducta. Acipenser ut legimus
 apud Ciceronem de fato, in mensarum dignatione fuit, rarusq; inuentu. Plinius tempesta-
 te sua ignobilem fuisse, eumq; Helopem à quibusdam putari, præterea contra aquam nare
 squamis ad os uersis scribit. De Helope sic ait Aelianus. Helopem quidam existimant esse
 quem Homerus piscē sacrū appellat, inuentu rarū, nec nisi in mari Pamphylīo, corpore gra-
 uem: captus trahitur magno adclamantium plausu. Alij Anthiam piscem sacrum dicunt:
 quod locus ubi ille reperiatur sit ab illis innoxius. Lupus clarissimus à uoracitate dictus, &
 quod solus natet, ut ait Aristoteles, leuis ac mollis. Cancrorum marinorum maxime adse-
 ctator. Lapidem quendam in capite gerit. Fluuiatilis marino præfertur: & ut Plinius refert,
 capitur Romæ laudatissimus inter duos pontes. Hunc hodie pleriq; eruditi Storionem uul-
 go appellatū esse putant, nam & in Tyberī capitur, & præstantissimi saporis est. Mar. Phi-
 lippus cum Lupum Casini ex proximo flumine oblatum degustasset, tanquā improbum
 expuit dicens. Pereā nisi piscem putaueram, author Macrobius. Pastinacam Plini⁹ appel-
 lat quæ Græci τριγώνη, Ambrosius in Hexameron turturē conuertit: tradunt eam nunc na-
 tare, nunc uolare, præterea rostro præacuto ac ueneno appetere, cui nullum sit remediū:
 authores Aristoteles, Aelianus, Plinius. Trochus est ingens corpore, ceruice ac spina pro-
 minentibus, ut supra undas conspiciatur; eam sanè ad sonitum nauigantiū flecūt, unde no-
 men rotæ sortitur. Hunc Aristoteles dicit seipsum inire. Quare Gaza Masculofœmina in
 latinum conuertit. Nam huiuscemodi animalia quæ utranq; naturam retinent, Aristoteles
 hermaphroditos, androgynos, arsenothelys appellat. Anguilla octōis uiuit annis, Durat si-
 ne aqua senis diebus. Aquilone spirante hyemem in exigua aqua non tolerat neq; in turbī-
 da. Atterendo se scopulis, strigmenta iuuenescunt, nec est alia eorū procreatio. Capiuntur
 plurimæ in lacu Benaco hyemato: hæc Plinius. Aelianus autem dicit in Timauro præpin-
 gues ac optimas capi. Nonnulli palmam huius piscis nostra ætate lacui Vulsiniensi tribu-
 unt. Athenæus ait ex autoritate Theophrasti anguillas & murenas diu extra aquam ui-
 uere, ob branchiarū paruitatem quæ parū humidi recipiunt. Solinus scribit Gangem edu-
 care Anguillas longas pedes c c c. Scianam, id est σκιάουον Varro latine Vmbra appel-
 lat, nunc quoq; Vmbriam uulgo uocant. Hunc Aristoteles & Plinius lapillū in capite ge-
 stare dicunt. Myrus, de quo Aelianus. Myrus serpens est marinus nec unde nomen habeat
 satis constat: traditur de eo si oculus capto eruatur, fronteq; hominis suspendatur, ophthal-
 miam sanare, pisci uero rursus renasci: præterea altero eum capi lumine qui uiuentem non
 dimiserit. Plinius & Gaza oculatam eum appellant. Plautus uero Ophthalmiam. Athenæ-
 us autem ex autoritate Aristotelis dicit Myrum à Murena distare quod hæc magis uaria
 & debilior, ille breuior & robustior: eius genera esse duo, nigrantem & suffuluum. Hos
 ego lampredas putarim. Thrissas Plinius laudatissimas dicit in Tyberī reperiri, hæc sunt
 hodie Romæ quas lacias uocant, Florentiæ Chepias, Neapoli Alosas, ut ait Gaza. Ae-
 lianus autem scribit quod in Aegypto circa Meroæ stagnum coloni Trissas flebilibus
 numeris & melodijs escæ uice deceptas expiscantur. Troctam Græce τρώκτηρ cum no-
 men ipsum, tum dentes arguunt continui, piscem esse uoracissimum. Captus hami lineam
 præcidit. Multæ simul cum Delphino bellum gerunt: ut ait Aelianus. Hic piscis notissimus
 piscum adhuc seruat uocabulum. Cephalus ut tradit Aelianus, pisces non attingit. In Io-
 nio iuxta Actium Cephalenides Insulæ ab eorum frequentia nominatæ. Vescuntur limo,
 ut tradit Aristoteles: quapropter sordidi sæpe sunt, uerum summo pelago quandoque
 urinantes

Sepia

Loligo

Lollius

Scarus

Acipenser

Helops

Anthias

Lupus

Pastinaca

Trigon

Trochus

Anguilla

Vmbra

Myrus qui
serpens mari-
nus

Oculata

Ophthalmia

Thrissa

Alosa

Trocta

Cephalus

urinantes sese abluunt. Oua eorum non attinguntur. Quare numerosi sunt, sed cum adoleuerunt à cæteris piscibus corripuntur, maxime ab eo qui Archanus uocatur, Athenæus ait Cephalos ex grauitate capitis dictos esse, marinosque flumineis præstare: hodie notus est piscis. Chelones Aristoteles nominat. Gaza Labeonem conuertit: nostra ætas hunc Caponem ex magnitudine laborum & capitis appellat, etymum secuta græcum, quod quidem per κ scribitur, id est, $\chi\eta\lambda\omega\nu\eta$, per ϵ autem $\chi\epsilon\lambda\omega\nu\eta$ testudinem significat. Ausonius poeta in quodam de piscibus opusculo Tinchas ponit uulgo notas. Athenæus Leuciscum piscem, eiusque generis esse Cephalum, Chelonem, Mugilem. Sargus mullum semper comitatur. Hoc genus piscis antris inhabitat confertim, ac ex animalibus maxime capris sollicitatur, ut ait Aelianus. Synodon eodem teste authore sociabilis est. Gaza Dentex apud Aristotelem conuertit. Carne uescitur & mollia appetit: uenit huic & hiatulæ, ut cum pisces minores infestantur, uenter procidat, quod is iuxta ori coniunctus sit. Silurus Græce $\gamma\lambda\alpha\nu\iota\varsigma$, ut placet Gazæ inter pisces commemoratur, tanta charitate in prolem, ut absumpta foemina mas oua feruet, saepeque unâ capitur, dum filios captos subsequitur: authores Aristoteles, Aelianus, Est & Glanius à Plinio positus, quem Stephanus grammaticus apud Glanium Cumarum fluuium dicit nasci.

SALSAMENTA ET PISCICULI.

Thynnus HYNIVS primum cetarias replet, dextro hic captus est oculo: ut Aristoteles & Aeschylus scribunt. Quare natando latus quo cernit, terram uersus adplicat, ubi bruma deprehenditur, ibidem hybernat. Mox unâ uere procedente exeunt in pontum Euxinum: ac maiores primum per sese, cæteri gregatim ueluti pecudes sub pastore transmittunt, connexis ita inter se corporibus, ut mutua iuuentur umbra contra Solis æstus: ex Aeliano. Strabo miræ magnitudinis Thynnos eosque glanide uesci in Hispania commemorat. Plinius uero sic ait. Cordyla appellatur partus qui foetas redeunt in mare autumno comitatur, Lutofæ uero à luto Pelamides incipiunt uocari cum annuum excessere tempus. Thynni ij membratim cæsi ceruice & abdomine comendantur edulio recenti. Cætera sale adseruantur. Melandrya uocantur cæsis quernis assulis similia. Vilissima ex his quæ caudæ proxima, quod pingui caret: probatissima quæ faucibus. Strabo piscationem maximam pelamidum in angustijs Byzantij fieri dicit. Trichia sunt ex quas Sardas dicimus subeuntes Istrum, nec remeantes: ut ait Plinius. Inter Aleces tria genera commemorantur, Menæ, Smerides secundum Athenæum, & Boces, Speusippus inquit. Sunt Boces Leucomenides. id est, Menæ candidæ: nam Boca genus piscis à bouando quod bouis uocem emittat, ut ait Festus. Plinius Box dicit. Gaza Voca. Sunt & lacerti ex quibus salsamenta conficiebantur secundum Celsum. Optimi Sexitani ex Hispania secundum Plinium. Optimi & Amyclani, Martialis. Mox uetus & tenui maior Cordyla lacerto. Hic piscis à græcis $\kappa\omicron\lambda\iota\alpha\varsigma$ dictus haud bene uertitur à Gaza Monedula. Athenæus duo genera salsamentorum ponit, Horeum & Thynnum: in Horeo macra pinguis, in Thynno macro pinguis præferimus. Quæ autem Cybia inquit, dicuntur inter macra sunt. Inter pinguis Cordylæ. Idem author Clidia id est, iugulos & uræon Caudæ proximæ: Varro Cybium & Thynnum commemorat. Cuius partes esse dicit Melandrya & Vraon. Narica piscis minutus. Plautus apud Festum. Naricam bonam atque canitam. Percæ saxatiles pisciculi. Tænia item pisciculus quem Gaza Vittam conuertit. Aphyiæ pisciculi quos parit limus in mari concretus, uermiculorum modo scaturientes: ut ait Aelianus. Plinius autem Apuas à latinis appellari dicit, quodque ex aqua & pluuia procreant. Encraules siue ut alijs placet Encrasicoles, ut alijs lycostomij pisciculi minutissimi, albo colore præda ceterorum: turmatim conglobatimque adeo dense feruntur, ut scapha aut remis urgentibus minime dissociari aut discuneari queant. Iulides etiam saxatiles ac morsu uenenato. Aristoteles & Aelianus authores. Iulus, quem Oppianus $\eta\gamma\eta\tau\eta\varsigma$, id est, Ducem cognominat quod cæteris uti itineris dux præcedat. Sombri è genere Thynnorum ex quibus salsamenta fiunt: esse mansuetos in Ionij insula Palladis uocitata in quodam stagno: author est Aelianus. Strabo dicit Insulam esse contra Africam, quæ ab eorum prouentu Sombria appellatur, ex quibus etiam Garum fit optimum. Est enim Garon $\gamma\acute{\alpha}\rho\omicron\mu$ Græce oleum è Cætis & magnorum piscium intestinis confectum. Hinc Oxigarum à Columella ponitur, quondam in mensarum lautitia, Muria uero liquamen ex salsamentis, Plautus, Nos foeminae tanquam salsa muratica. Sphyrænam

SPHYRAENAM Gaza Malleolum cōuertit. Pollux & Athenæus eandem cū Cestra esse uolunt. Plinius eam Sudū ait nostris uocari. Aelianus & Oppianus aiunt, latiore in nassis plagam unde profiliat quærere. Cyprinus inter fluuiatiles connumeratus palatum carnosum pro lingua habet. *χάυνη* Channa quam hiatulam Gaza conuertit, mollis est carnis, ut ait Athenæus. *ψῆττα* quam nos passerem uocamus. Rumbus Rauennæ laudatissimus teste Plinio. Glottis id est Lingulaca, ut placet Gaza, quanquam Lingulaca à Plauto & Varrone pro Solea ponitur. Sphondylos piscis apud Plinium, apud Athenæum Salsamentum. Cinædus piscis à Plinio commemoratur, in cuius cerebro Cinædias ait esse gemmas libro ultimo: soli piscium luthi. Vrano scopus itē ab Aristotele, à Plinio uero Hippuris, Latine Equiseles. Gobio, ut ait Athenæus, præstanti sapore, parui nutrimenti: differunt sapore, præstant albi nigris. Erythrinus à Gaza Rubellio dictus. Cuculus, Bolitæna autem & Ofsolis inter genera molliū. Salmo in Aquitania, fluuiatilis marino præfertur apud Plinium. Phagrus, ut ait Aristoteles, carniuorus. Cor habet angulare, crescit uere. Athenæus scribit quod Phagrus, Chronus, Orphus, Sîno dontes, Anthias, pisces sunt similes anguilla. Salpa *σάλπη*, ut Aristoteles, scribit, Pauo piscis uarij coloris, rubentibus lineis, è genere ferratorū & solitariorū. Auratæ Chrysophryes à Græcis dictæ, timidissimi piscium existimantur, in maris refluxu, maxime circa Actiū redeuntes. In locis arenosis ibiq; subnascētium arborum coacti, ad frondium agitationem exterriti ueluti sese dedentes, facile à peritis capiuntur, ut ait Aelianus. Eorum uiuaria primus instituit Sergius Orata, ab eo pisce cognomen adeptus: ut author Plinius. *χαλκίς* quam æricam Gaza dixit, de genere Rumborum. Pholis *φωλίς* mucore suo spumaq; cubile sibi quodam substernit. Congrus à Nicandro in libro tertio Grillus uocatur, est enim piscis similis Anguillæ, duriore tamen carne, ac sapore inferior: autor Athenæus. Lucerna ex argumento piscis est, qui lingua ignea per os exerta serenis noctibus lucet: ut ait Plinius. Solea aliis à Solene. Glaucus tanta erga sobolem charitate teneri dicitur, ut paruos foetus nūquam deserat, præstoq; adsit eis contra noxia. In periculis solidos deuorat, deinde reuomit: ut Aelianus. Aristoteles eum è genere Serratorum & Carniuororum facit, colore nigrū. Athenæus similem Phagro dicit esse. Aethnæus tanta temperantia traditur, ut consortem quam sibi semel delegerit, nunquam uiolet. Aelianus. Lagnis piscis apud Meandrum & Lycum Asiæ, itemq; apud Strimonem Europæ fluuios cernitur, haud absimilis Siluro, amantissimus alio, qui sobolis. Fœmina siquidem enixa, mas curat communes foetus, arcetq; à grassantibus, haumq; & hic deuorat: ut ait Aristoteles. Cantharus zelotypus fertur & pro consorte usque ad internicionem cum suo genere pugnat. Astacus si paulo longius à mari asportetur, unde facile irrepere possit, ad eundem penitus ubi captus fuerit redibit locum. Hippocampi uentrem si quis ex aceto & melle hauserit, contra canis rabiosi morsum auxilium sentiet. Adonis quem aliqui Exocæton uocant, per maris tranquillitatem exit in terram, interq; petras prostratus, alte soporatur. Aues aquatiles maxime exhorret. Hæc Aelianus. Plinius autem de hoc ultimo sic ait, Miratur Arcadia suum Exocæton appellatum, ex eo quod in sicum somni causa exeat. Idem Adonis ab aliquibus dictus. Cucumis item apud Plinium, Squatina quam Græci *ξίνα* uocant. Aristoteles uero *ξινόβατον*. Glauciscus apud Plinium lib. xxxij. & Athenæum. Hepar apud Plinium, alij Hepaton. Gaza apud Aristotelem Iecorinum conuertit. Meryx, id est, *μήρυξ ἀπὸ τοῦ μικροῦ κίβη* quod ruminet. Gaza apud Aristotelem Ruminale appellauit. Helecatenes apud Athenæum Ceti genus, unde salsamentum conficitur. *φύκις* apud Aristotelem, Plinium, Athenæum. Gaza Phucam uertit, quod solus piscium nificet in alga. De hoc Oppianus. *φύκιδος ἀδαλινος ἀνδρός ἐπιονύμην δηλύφρονος ἠνδ' ἀξάντο*. Tritonem Romæ se uidisse Pausanias dicit, piscem cui caput crinitum, colore ranarum palustrium, squamoso corpore ut Squatina, branchijs sub auribus, naso humano, ore item, dentibus firmis, oculis glaucis, manibus digitisq; cōchularum testis similibus subtus aluum, cauda uice pedum ut Delphini. Plinius uero scribit Tritonem concha in littore canentem auditum, Vlaxiponensium legationem Tyberio principi nunciaffe, ea qua noscitur forma: & legatum Gallicæ diuo Augusto scripsisse, cōplures in littore apparere nereidas exanimes. Acus marina Græce *βελώνη* gracilis quidem ac sinuosa nec satis foetibus capax, quare iustum uteri tempus non expectat, quum uiua partus erumpat, matremq; interimat: author Aelianus. Stella quoq; in mari est, parua admodū carne intus, extra uero duriore callo. Insidiatur Conchilijs,

Sphyræna
quæ & Cestra
& Sudum.
Cyprinus
Channa
Passer
Rumbus
Glottis
Sphondylus
Cinædus
Hippuris
Gobio
Erythrinus
Cuculus
Bolitæna.
Salmo
Phagrus
Chronus
Orphus
Salpa
Pauo
Aurata
Chalcis
Pholis
Congrus
Lucerna
Solea
Glaucus
Aethnæus
Lagnis
Cantharus
Astacus
Hippocampi
Adonis
Exocætos
Cucumis
Glauciscus
Hepar
Meryx
Helecatenes
Phuca
Tritones
Acus marina
Stella

- Orcynus* chilijs, tantū demum feruoris natura, ut omnia cōtacta adurat: author Plinius. *Orcynus* mira sagacitate hamum uī deorsum trahit, adeo ut solo uadi aut petraē illidens, sese laqueo absoluat, aut uulnere luctando laxato profiliat. Aelianus. *Melanuri* timidissimi piscium feruntur. Nam tranquillo cœlo ac mari ima pelagi petunt, seseq; petris multa obductos alga condunt. Per brumam uero cum ceteros uiderint pisces undis exagitados ac uētis profundum petere, illi tunc fidentes superiora repetunt, iuxtaq; littus spuma tempestatis operti piscatorum ante ora feruntur incogniti. Vescuntur obuīs quibuscunque, ad hamum non accedūt, capiūtur autem sagena. Aelianus. *Orchis* durissimus est piscium rotundus & sine squamis, totusq; capite constat. Plinius.

ANIMALIUM NOMINA TERRESTRIVM ET VOLATILIVM quæ in mari uiuunt, ex Aeliano & alijs.

- Draco* **D**RACO marinus cætero quidē corpore ut reliqui pisces, capite oculisq; haud absimilis terrestri, squamis præduris, aculeosq; ferens, uenenum tactu linquentes. Præterea si manu dextra adripias, contumacem renitentemq; experieris: si læua, subsequenter. *Lepus* gignitur in limo unā cum *Aphyis*, cum ipsis saepe capitur, specie cernitur cochleæ tegmine nudatæ, gustu uenenosus. Est & alterius generis in mari magno, similis per omnia terrestri, præter uillos quos aculeatos & erectos habet, tactu letales: natate summa aqua traditur, haud capi facilis, ut qui uelocissimus sit, nec unquam nassis aut hamo propinquet. Si quis eum attigerit dum in morbo est manu aut baculo, animi defectum incurret, ac idem ferè quod ex basilisco uenenu. Remedium ei in quadam prope idem ferme mare insula natura inuenit, radicem uulgo satis cognitā, quæ admota naribus, sic adfecto uires illico restituit. *Leo* concha integitur, caraboq; similis, præterquam quod gracilior est. *Castoris* circa littora petrasq; uersatur, uoce alioqui lugubri & inauspicata, fatum audientibus portendens. *Musaraneus* quem *μυγάλη* uocant, uisa orbita currus statim uti pedicis impeditus capitur. *Merula* pluribus congregitur foeminis sui generis, easq; in recessu petrarum abditas tanquam in thalamis secum cōtinet. *Zelotypus* fertur, puerperium & mas curat adistendo, cibumq; foetæ ministrando. *Mustella* admodum parua & fluuiatilis. *Asellus* præstantissimi saporis Plinij tempore, ab alijs piscibus tantū differens, quod solus uiuit nec socium admittit. Cor in uentre habet, in crebro paruos lapillos, per caniculam latitat. Eorum duo genera secūdem Plinium. *Collylei* minores, & *Rachi* maiores, qui non nisi in alto capiuntur. Ideo prælati prioribus. *Canicula* sicut & *Glaucus* foetus ipsa suos à partu natantes, ab incurstantibus noxijs uorando tuetur. Earū tria genera, primum quod inter *Cetos* possis cōnumerare. Reliquorū alteri *Galei* alteri *Centræ* cognominant. Ambo cubitum non excedunt. Sed *Galei* colore uario, cauda aculeis densa, ac icū uenenti. Igitur utrunq; genus capitur in locis limosis, uiles ambo. Sunt & *Caniculæ* fluuiatiles, specie quidem paruorum canum, cauda uillosa, quarum sanguinem ex aceto & aqua simul, humani corporis neruis intumescens: dicunt illitum auxiliari, tum ipsam quoq; neruis impositam opitulari. *Gruem* alit *Corinthium* pelagus, magnitudine pedum xv. Os ceruicemq; haud absimilem aliti grui, eiusq; pennarum modo squamas habentem, gracilem, prolixamq; ueluti anguillam subultim natantem. Cæterum aduenas esse hyemis, fugereq; *Thracium* frigus, sicuti acreas, tradunt *Epidaurij*, gigni q; hoc modo: foeminas accensas in libidinem maribus blandiri, eosq; salientes minime pati, genituramq; propterea in aquas cadere, inde ex mari tanquam ex parente procreari. *Pediculus* piscis parasitus, *Delphini* siquidem escam prædamue sectatur. Ille libenter impertit, quare nitidus semper obesusq; aspiciit. *Cicada* præterquam quod cornua & aculeum non habet, & alacrior est aliquantulum, non absimilis paruo *Carabo* uidetur. *Alæ* ei parua sub oculis, sicuti & terrestri. Ab hac abstinent plurimi, putantes religiosum, inter quos *Seriphios* inuenio captam dimittere, extinctam sepelire, dicentes eam *Perseo* Iouis filio quem colunt dicatam esse. *Mures marini* exeunt in terram, sicuti & *polypi* & *Murenae*, & scrobe effossa pariunt oua ac rursus obruunt terra, trigesima die reffossa, foetus ad aquas ducit. *Myscus* ut Plinius. ut *Aristoteles* *Mysocætes*, *Gaza* *Musculus* cōuertit, *Athenæus* *μυγάλη*, pisciculus est qui *Balenas* præit. Tres in mari *μύες*, id est *mures* dicunt esse, inter testudines, inter pisces, inter ostrea. *Vulpes* hamum uorat. *Scolopendra* item quam *Centipedam* *Gaza* uertit, haud absimilis terrestri est: si quis eam attigerit, non aliter et quam *urtica* tacto pruritus excitabitur. *Visæ* iam quas magnitudine inter *Cetos* habent, capite

capite, caudâq; extantibus, per undas triremium modo ferri, pedibus quos plurimos habet ordine sublati pro remigio utentes. Coruus notus piscis marinus, fuluus est, è stagno nigri cans, parit bis in anno, uescitur alga: author Athenæus. Coracinum Gaza Coruulum conuertit apud Aristotelē, miror cum alius sit Coracinus à Coruo. Athenæus dicit eum nomi nari ἀπό τοῦ κόραος κινῆμ, quod oculos frequēter moueat. Hirci marini circa Cyrenaicum Sar doum q; mare oberrantes uisuntur, unâ cum Delphinis. Mas alba uitta frontem modo re gum redimitus aspicitur. Fœmina uero cum crista ueluti gallus, tanta tamen ambitione ut hanc alteri altera eripiat extinctâ pulchriorem possidenti. Rapacissima belua, ut quæ homi nes nauigiâq; inuolat, spiritu graui & uehemēti, quo sanè instrumento ad prædas utitur cæ terorum. Nam ex omnibus adfectatur uitulos marinos, quos proflatu haud aliter quàm ia culo expugnat. Aelianus. Arius grassatur ut latro, & nunc grandes naues stantes in salo oc cultatus, nunc extra aquam capite exerto piscantium cimbas occulte adnatans mergit. Irun do uolat perquam similis uolucris Irudini, itēq; Miluus & Aquila. Plinius. Echinus quem Latini Erinaceum appellant, in mari etiam inuenitur spinis similiter aculeatis. Hunc unda maris exagitata ad littus impellit, Captum si conciperis in frustra, in mareq; proieceris, par tes paulopost cōuenire ac reuiuiscere uideas. Aelianus. Porcum maximum piscium esse Ap pion tradit, quem Græci Astragoriscum uocāt: præterea cum capitur more porcorum grun nit. Testudines marinæ reperiuntur, & quæ in aqua dulci uiuunt, Plinius author: quas nos Lutarias, Græci ἀμύδαζ uocant. Scorpius sicioris est carnis ut ait Diocles medicus, parit bis in anno, uescitur alga, uariis est piscis. Icesius medicus, è pelagis fuluos dicit esse scorprios, è stagnis nigrantes. Aristoteles Scorpenas & Scorprios diuersis in locis scribit, tanquam dif ferentes. Athenæus eisdem dicit esse.

Coruus
Coracinus
Coruulus
Hirci
Hircus
Aries
Irun do
Miluus
Aquila
Echinus
Porcus
Testudo
Scorpius
Scorpena

THYMALLVM Ticinus Italiae fluius gignit magnitudine cubitali, medium sanè inter Lupum & Cephalum. Naribus admotus herbam unde cognomina tur & qua uiuit, spirare uidetur, ad hamum non accedit, cum non alium sanè ci bum sectetur. Margari rotunda specie gregatim natant, regem sectantes mo re apum. Hoc capto, cæteri ueluti attoniti paruo negotio capiuntur in mari ru bro, in locis prominentibus ac portuosis, conduunturq; in dolijs salsamentarijs, donec exsic cata carne durefcit in lapidem aurei coloris hebeti fulgore. Hic postea inter præciosa conu meratur. Iubas tradit hunc legi etiam in Indico & Britannico oceano. In terra non inueni tur nisi fossilis & adulterinus. Aelianus. **CALLIONYMVS**, huic secundum Aristotelem fellis inest multum in dextro latere, in sinistro uero iecur: testis Menander in Mefenia. Ha bere facio inquit, fel Callionymi plenum. Sunt qui eum utilem cibus dicunt, Non tamen de his meminerunt Epicharmus de nuptijs Iunonis, & Mnismachus in Isthmionica, poetæ qui piscium conuiuia diligentissime persecuti sunt. Ex Aeliano. **ECHENEIS** Latine Remo ra, aspectu niger, magnitudine paruæ anguillæ, ex effectu nomen sortitus, nauem quamli bet magnam (dictu mirabile) haud aliter moratur, quàm si quis equum indomitum, malēq; freno audientem ab incepto itinere per uim uertat: authores Aelianus, Plinius, Aristoteles. Ambrosius tamen in Hexameron, & Albertus in libro de Animalibus confundunt, Echir numq; pro Echeneide accipiunt.

Thymallus
Margari
Callionymus
Echeneis

DE PISCIBVS RVBRI MARIS, NILI ET ARMENIAE

MARE RVBRVM uaria portenta nutrit, inter quæ Citharædum squamis non asperum, magnis in cauda ad uerticem lineis, quasi musico instrumento intentis neruis notatum, unde nominis ei argumentum. Media similem Cro codilo, uertice nigro, luteoque distinctum, pinnis aspectu aureis, cauda ni gra, præter extremam quæ albescit. Pardalim, quem qui uiderunt, similem ter restri dicunt, colore, ac maculis. Oxyringum ore prælongo, rostri modo, oculis fulgentibus, supercilijs albis, dorso uiridanti, pennis prioribus nigris, reliquis albis, cauda prælonga & uiridi, quam linea mediam aurea discriminat. Perseum, ob Iouis filium quem eius regionis ho mines colunt. Anthiam lupi magnitudine, naso leniter adunco, lineis & ipse cingitur au reis à uertice uentre tenus per obliquum descendentes, robore uero & audacia in eo ma ri principem. Simiam ore coloreq; ac omnia sub aluo similem terrestri, dorso testudineo, cæ

Citharædus
Pardalis
Oxyringus
Perseus
Anthia
Simia

tero corpore latam uti torpedo. Pinnas auium modo pandentem, ac similem uolanti, fuluis circa collum maculis. Hygrophœnicem magnitudine lacertarū eius maris, ore semper bianxi, oculis uiridantibus, zonis distinctum binis, altera à branchijs ad caudam aurea, argentea uero altera mediam intercidente, maculis deinde intercurfantibus caruleis. Characeni pinnis utrinque maximis, cauda auri fulgore, purpureis dissecta lineis. Sagittarium Echini specie oculos habentem solidos ac prolixos. Physalum colore Smaragdi, uenenatum alioquin, qui forte captus more pilæ aut uesicæ intumescit, unde ei nomen. Aulopam magnitudine ingentis Thynni, colore etiam priorem, ore, ceruicēq; firmissima, oculis patentibus atque amplis, dorso caruleo, uentre albente, linea discriminatum aurei coloris, quæ à uertice ad caudam definit. Hæc ex Aeliano. Nilus ipse in hoc genere producit in primis Crocodilum. Quod sanè animal pars Aegypti adorat, qui uocantur Ombitæ & qui Coptum incolunt, illi festos, sacrosq; dies, ut Græci Olympia Ioui statuerunt. Et si contingat liberos ab eo rapi, parentes magnopere gaudent, tanquam se deo placere existimantes cui escam genuerunt. Aiunt uocatos ab ijs uenire, uesciq; capitibus animalium illis immolatorum. At contra Tentiritæ magnopere reiiciunt, captumq; arbore suspendunt, diuq; uerberibus cruciatum epulantur. Specie describitur huiusmodi: uentre, dorso, caudaque prælongus, squamis præduris ostrearū modo totus obductus. Timidus alioquin ac ueterator, ut qui persequentes fugiat, fugientes persequatur. Narratur & numerus sexagenarius ei proprius ut qui sexagenis diebus oua sexagena pariat, totidēq; diebus foueat. Annos præterea uiuere & dentes eodem fermè numero habere. Denique totidem diebus in secessu quiescere quotannis sine cibo. Insidiatur his qui aquatum eunt. Si quando potando irudines hauserit, illaq; faucibus adhæserint, diu cruciatur, Tandem pro remedio aduersus solem in littore dehiscens extenditur. Ecce auis Trochilus, dapis illecebra captus, rostro prælongo oris cauernas paulatim pascendo purgatas reddit: excitat etiam eum forte dormitantem, si quando ab Ichneumone animali ei aduerso inuadi contingat. Venerantur insuper quosdam pisces, quos Pharos uocant, præsertim ij qui Syenen incolunt. Qui uero Elephantidem, Mæotidas. Oxyrin gum item religiosum habent, ob oris acuitatem appellatum, ac tanquam Oxyridem suum colunt, quod ex eius uulneribus genitum putent. Hunc forte hamo captum dimittunt, retibus uero nequaquam, quod existiment eum metu adsectantium piscium eò tanquam incum tutum cõfugisse. Ex Aeliano. Strabo quoq; multa alia in Nilo genera commemorat. Lepidotum, Coracinum, Porcum, Phagonum, Silurum, Citharum, Alosam. Ex Testaceis, Dilichium, Phiscum, Bositen. Apud Armenos petra esse dicitur, iuxta mare altissima. In eaq; fontem figura quadrata apparere, in quo pisces octonum cubitorum magnitudine uiuere semimortuos, alios iam iam morituros, foedos aspectu, ac degustantes seu hominem seu feram extemplo necare. Ex Aeliano.

RANA, RAIA, TESTUDO.

Rana ANAE COEUNT noctu extra aquam marem foeminam inuitate. Ex omnibus Hydrom maxime odere ac timent, quare appropinquate eo hostem prius clamitando aduersus eunt. Ranarum coaxatione solito maiore, pluuiam portendi obseruatum est. In Serypho insula eas obmutescere tradunt. Itemq; in Pærio Thessaliæ stagno. De Seryphijs indigenæ fabulam talem comminiscuntur. Perseum Iouis filium deuicta Gorgone redeuntem, ac de uia fessum, prope paludem somno se dedisse, moxq; à ranis excitatum, à Ioue perpetuum illis silentium impetrasse. Theophrastus causam secutus naturalem, hoc aquarū illius regionis frigiditati maxime tribuit. Est & Rana quæ dicitur ex argumēto Piscatrix, setas habes quasdam à cilijs extantes ac prolixas in summo præpilatas. Harum igitur adminiculis, natura monstrante insidias struit, latitans in limosis, auisq; locis, frontem cum setis uidendam loco escæ pisciculis porrigit: illi accurrentes deceptiq; ac paulatim in arctum deducti, ab ea rapiuntur. Ex Aeliano. Solent quidam hic reprehendere Gazam, qui pro Rana, Raiam posuerit, cum Raiam Græce Βάτος dici adfirment. Est enim Raia piscis qui eodē fermè modo ac Rana piscatrix pisciculos in prædam agit, ut Plinius refert, ubi & Squatinam & Rumbū idem facere dicit. Testudo Amphibium animal, oua gignit in terra, quibus arena obrutis statim ad mare redit: mox diebus sexaginta peractis iterum ad oua reuertitur: quæ arena regesta, ubi comperit iam articulis animata paulatim

paulatim deducit ad pelagus. Est & fluuiatilis in Indis, cuius conuexum scaphæ magnitudinem æquat, capit uero modios denos. In insula quoque Taprobane usum tecti domibus ligneis præbet. Testudines omnis salaces esse magnopere, compertum est. Ex Aeliano.

DE HIS QUAE CRVSTA SEV TESTA INTEGUNTVR

QVAE CRVSTA INTEGUNTVR, Aristoteles *μαλακόδερμα* uocat, Quorum quatuor ponit genera. Locustas quas *καράβουε*, Cammaros quos *ἀσάκηε*, Squillas quas *καρίδαε*. Cancros quos *καρκίνουε* appellat. Cancrorū genus multiplex, maximum quas *μαίαε*, id est, Maias uocat. Secundum Paguri & Heracleoticos uocant: hi secundum Aelianum more serpentum, senium exuūt renouata crusta, uocanturq; à Palladio Cancri marini. Tertium genus, fluuiatiles cæteris mitiores & nullis adnotati uocabulis. Genus Cancrorum littorale Phœnicia fert tantæ uelocitatis, ut uix consequi sit: ex quo Hippeas, id est, equites eos appellant. His nihil est intus propter inopiam pabuli. Genus item aliud est quod magnitudine cancrum non excedit, facie Cammaris simile. Atque his omnibus pars dura & testacea foris pro cute est, mollis intus. Supina corporis planiora & tabellarum modo sunt, quibus & oua condunt. Locustæ, ut ait Aelianus, Polypis aduersantur, & Murenis: cornibus ab latere porrectis libere procedunt, in metu obliquis. Testa uero coniecta quæ *ὄστρακόδερμα* Græci uocant, sponte naturæ in limo gignuntur, & tanquam diuerso, ut tradit Aristoteles. Nam in cœnoso Ostrea, in arenoso Conchæ, Chamæ, ungues, pectines. In rimis cauernisque saxorum, uertibula, patellæ, nartrices, atque omne genus eorum quæ mediam inter plantas & animalia tenent naturam, uocanturq; *ζωόφυτα*. Differunt præterea testa, ubi ludentis naturæ uarietatem licet animaduertere, crispa, crinita, ungulata, cancellata, imbricata, pectinata in obliquum, in rectum expansa, defata, porrecta, sinuata. Aristoteles etiam Dithyra & Monothyra ponit, id est, quæ duplici & una testa integuntur. Conchæ omnes & Conchilia, ut Aelianus ait, lunarem sequuntur rationem. Quin & in genere animalium ueterinorum fœtus alendos non putant qui in Neomenia, id est, ipso lunæ coitu nascuntur. De purpura ante omnia dicendū, quam Porphyram illi dicunt. Conchiliorum uoracissima, lingua prælonga, semperque uibranti: per hanc potitur præda quam adsectatur, per hanc in prædam ipsa ducitur. Piscator Concham cum esca ponit in mari, hanc ubi illa conspicit, exerta lingua ut solet appetit, adeoque nititur ac protendit, ut eam penè auulsam resumere non sit. Ita dum contendit capta extrahitur: eius cruori dignatio præcipua lanis tingendis, si præsertim lapidis ictu semel cadatur. Ex Aeliano. Aristoteles autem purpurarum plura genera ponit: nonnullæ magnitudine augentur insigni, ut quæ ad Sigeum & Lectum Idæ promontoria gignuntur, Aliæ parua ut quas Euripus fert & Caria. Marina magna scabraq; sunt, parua ad littora & oras reperiuntur, flore rubro. Partes item Aquiloniæ nigras, Austrinæ rubras. Ex magna parte fœmina capiuntur tempore uerno, cum fauos extruunt: flos inde extrahitur specie membranæ candicantis, qui contritus manum inficit: reliquum quasi alumen est. Hac Aristoteles, Aelianus autem tria purpuræ genera seu medicamenta ponit. Violaceam, Rubram Tarentinam, & Dibapham Tyriam, id est, bis tinctā ac sanguine saturatam. Murex quoq; quem Græci *κίβουκα* uocant, ex his qui firmiori testa integuntur, frequens ac nobilis apud Tyrum, eundem usum ac purpura præbet. Aliud genus quod *χάμαε* uocant, quarum aliæ asperæ, aliæ leues: hæ manu frangibiles, illas uix saxo discuneabis: quasdam nigro, nonnullas argenti colore uidere licet, plures ad littora expulsas, in arenaq; iacentes, alias in alga, in limo, in speluncis adfixas. Apud Istriada uocitatum æstatis tempore prouentus earū ueluti messis, confertim cōnatare cernuntur. Hyemem & Aquilonem fugientes latitant. Mox spirante Zephyro, mariq; tranquillo unā exeunt lasciuiantes, discuneataq; per undas carinarum modo feruntur, tegmine superiore uelificantes: ad nauigantium hominum, aut adsultantium belluarum sonitum expauescentes, extemplo clauduntur, seq; condunt. Ex Aeliano. Athenaus autem Chamæ tracheas & lias uocat, id est, asperas & leues. Tertium genus Pelorides siue à magnitudine, siue à Peloro Siciliæ promontorio. Oribasius & Aëtius has omnis nomine quo nunc uulgo Romæ utitur *Tellinæ* uocant, dicuntq; eorum combustarum cum cedria commixtam uim habere pilos præsertim è supercilijs extirpandi. De Cochleis Aelianus sic ait, Cochlea marina, parua admodum magnitudine, sed specie formosa, gignitur in aqua mi-

Malacoderma

Locustæ

Cammaris

Squilla

Cancris

Paguri

Fluuiatiles

Locustæ

Ostracoderma

ma

Zoophyta

Purpura

Murex

Chamæ

Tellinæ

Cochleæ

- nimum sordida inter maris petras, quas Chœradas uocât. Cochleam alit mare rubrum, maximam quidem ac rubentem, sed in uertebra ipsa uarijs distinctam coloribus, ut coronam uiridi luteo purpureoq; colore paribus interuallis insertam dicas. Plinius dicit Cochlearum uiuaria primum instituisse Fuluium Hirpinum in Tarquinienſi paulo ante ciuile bellum Pompeianum, distinctis quidem generibus separatim, Illyricæ quibus magnitudo præcipua, Africanæ quibus fecunditas, Solitanæ quibus nobilitas. Quin & saginam earum cõmentus est farina & farre alijsq; generibus, ut Cochleæ quoque altiles ganeam implerent. Ostrearum autem uiuaria dicit instituisse ante omnis Sergium Oratam in Baiano, qui & optimum saporum Lucrinis ostreis adiudicauit. Horatius, Ostrea Circeis, Miseni oriuntur Echini. Ostrea apud Senecam, & Ostrea apud Gellium fœmininum. Spartianus in Heliogabalo Ostreas & Liostreas dixit. In agro Volaterrano prope mare locus est, qui Gerardesca nunc uocatur, ubi stagnum est optimis refertum ostreis. Nautilus & Pompilus: de quibus sic Aelianus. Nautilus ex argumento uocatur. Polypus est una munitus concha: hanc conuexam turbato mari natando gerit, ne fluctibus oppleta testa deprimatur: tranquillo resupinat, carinæ modo acetabulis utrinq; pro remis utens, cartilaginem quã in medio retinet pro uelis pandens. Si quando metus inuadentium belluarum ingruit, repleta concha sub undis sese demittens latitat, rursus uitato periculo resilit. Pompilus & ipse de genere Cõcharum, terram ceu odorit maxime refugit profunda petens: ad naues adnatant stipatæ, adsultantesq; circa conglombantur. Aristoteles uero Nautilum quem nautam appellat, ac Pompilum, testam dicit habere concuam & simplicem ut pectunculos: unde contingit ut fluctibus iactati in alto elidantur, & testa dilapsa nudi capiantur. Constatque cygno corpore, facie similes Bolitanis. Plinius Nautilum, & Pompilum eundem esse dicit. Oppianus de Pompilo canit ea ferè quæ supra commemorauit. Pectines Græce κτένες, & κτίς pecten, mobiles sunt adeo, ut de retibus quibus capiuntur, sæpe exiliant, & penè uolare putentur. At Pinna immobilis saxiq; inhærens custodem habet Pinnotherem, quem illi πιννοφύλακα appellant, paruum uidelicet cancrum, quo priuatus statim perit. Hic dapes ei suggerit, piscès que in prædam deducit: authores Aristoteles, Aelianus. Est & quæ Gaza uertibulum siue collum à testæ duritie: Aristoteles autem τήδναμ uocat, dicitq; eam adhærere sua testa totam contactam, tantum duo foramina exigua, quibus humorem recipit & reddit, habere. Inter cõchilia quoq; illæ ab Aristotele ponuntur Ceryces quas Gaza Buccina conuertit: nonnulli murices dicunt esse. Lepades quos patellas, Solenes quos ungues idem conuertit. Plinius enim Solenes Dactylos transtulit, ab humanorum unguium similitudine: his natura in tenebris remoto lumine alio fulgore clarere. Spongiarum genus triplex secundum Aristotelem & Plinium, Spissæ, raræ, & asperæ appellatæ: omnes quidem ad saxa nascuntur, aut iuxta littus, lutoq; aluntur. Cuius rei argumentum est, quod captæ limo refertæ omnes cernuntur. Imbecilliores autem spissæ quàm raræ: quia minus alte adhærent. Vrtica adhæret saxi, manum in fame depascitur ut polypus. Ora in medio corpore continet, & de medio saxo quasi de testa uiuit. Adnatantes circa adsultantesq; pisciculos corripit. Duplex earum genus, alterum corpore paruo, cibo aptum: alterum aliquanto maiore durioreq; quale circa Chalcidem Eubœæ: ut Aristoteles. Torpedinem Græce τάρκην si quis attigerit: morbo unde illa etymum trahit, eo membro tentabitur. Pisces item eo modo in prædam agit. Strombi etiam è genere Concharum, regem habent in mari, quem sequuntur, quocumque concesserit. Hunc igitur capienti, aut aspicienti bonum omen portendi dicunt. Apud Byzantios præmium constitutum, Actica drachma piscantibus illum: author Aelianus. Sed & inter Conchilia ponuntur Pastinacæ, Lepores, Arietes, Scolopendræ, mures, & pleraq; alia quæ supra in lemmate memorauit. Inter Zoophyta uero & Olothyra, Pulmones, Stellæ: & quæ uocant ὀτῖα Otia, quæ uentri aurem coniunctam habent: ut tradit Athenæus. Pernæ, de quibus sic ait Plinius. Pernæ Concharum generis circa Pontias paludes frequentissima. Stant ueluti fusillo crure longo in arena defixæ, hiantesq; qua limpitudine est, pedali non minus spatio cibum uenantur. Dentes in circuitu marginum habent pectinatim spissatos: intus pro Spondylo grandis caro est. Apud Plautum item huius Conchæ mentio, quam putauerim margaritas continere, quas hodie Pernas uulgo appellant.

De insectis

DE INSECTIS, ET PRIMUM DE APIBUS.

NUNC DE Insectis, quæ Græci ἐντομα uocant, parte aliqua corporis interci-
sa. Eorum pleraque sponte naturæ gignuntur: quæ uero pariunt, ut Araneæ,
Scorpiones, Formicæ, non satis constat secundum Aristotelem, an coitu con-
cipiant. Inter hæc Apes longe utilissimæ, quarum amore nonnulli adeo capti-
fuere, ut de his libros scripserint. Inter quos Aristomachum Solehsem annos
duodesexaginta nihil aliud gessisse Cicero testatur, & Hyliscum Thasium Aelianus: quem
quod apes in desertis coleret, Agrium nominauerunt. Aristoteles in nouem has genera diui-
dit: ex quibus Gregalia sunt apes & reges eorum. Fucus qui inter apes degit: Vespæ, Crabro-
nes, Tredines. Solitaria tantum tria. Sirenis minor Græce σελώ qui fulcus totus est. Sire-
nis maior qui fulcus & uarius est. Tertium Bombis. Earum rursus quæ apes uocantur in alia
genera diducuntur: alterum rufum quod præstantius est. Alterum nigrum magisq; uarium
& utile. Tertium quod optimum & uarium. Quartum longum & Crabroni simile. In apum
numero carent aculeo reges, & fucus. Vesparum item duo genera: alterum ferum quod ra-
tur Matrices, latiores crassioresque quàm uespæ: uolare nequeunt, in uespæ sedent, fauos
fingentes, quibus an sit aculeus non satis constat. Crabrones à Græcis αὐδρίαι uocantur, non
floribus ut apes, sed carne magna ex parte uiuunt: aculeati, alueum sub terra faciunt effossa.
Qui uero ab eis aberrauerint facto duce ad aliquam se arborem conferunt, ubi fauos confi-
ciunt. Bombices sub saxis apud humum foeticant, paruum & ipsi mel factis cellulis confi-
ciunt. Tredo Græce τρυδενδών non ab similibus Crabronibus, uerum uaria, foetum sicuti ue-
spa sub terra ædit. Apum opera tria ponunt in aluarijs, Metyn, Pissoceron, Propolin.
Hactenus Aristoteles. Aelianus uero de his sic scribit. Apum ætas ex colore deprehendi-
tur, ætate integræ oleo similes renident. Senescentes rufæ aspectu, tractatuque asperæ: his
plus artis in mellificatione, iuuenibus plus uirium. Prognosticum tempestatis habent, im-
bre impendente sese in aluarijs continent. Cum procedunt ut aduerso resistent uento, la-
pillos pedibus librant. Sunt intus quæ apes ociosæ dici queunt: nec tamen de fucorum gene-
re, quippe quæ fructuosis non aduersantur, sed regi unâ cum senibus & emeritis adsistunt:
aquam eis ferunt, extinctas apes egerunt. Validiores ad opus exeunt. Regem uenerâtes se-
paratim ei cellam construunt in loco celebri, Aduersantur apibus Phalangij, Fucus, Irundi-
nes, lacerta, Crocodili terrestres, inundatio propinqui fluminis, ignis uicinæ syluæ incensæ,
teret odor. Ad hæc propellenda diligens mellator remedijs instabit. Fucus noctu cum apes
dormiunt, uel ad opera egrediuntur, grassatur: à redeuntibus uero magno certamine pelli-
tur. Fiunt apes ex bouis, fucus ex equi, Crabrones uero ex asini cadauere. **FORMICA**
RVM quoddam genus uenenosum, quod Lacurgus dicitur, ut author Aelianus. De Indi-
cis formicis Plinius plura. Strabo etiam in hanc sententiam. Megasthenes ait apud Dardas
quæ maxima natio est Indorum montanorum, collem esse trium millium stadiorum ambi-
tu, & sub eo aurifodinas, quas formicæ custodiunt uulpibus non minores, mira celeritate, ut
ctum uenatione cõparantes. Terram auriferam fodiunt, unaq; ad ostium cumulant, quam
mercatores clam surripiunt, dispositis pariter carnibus ad morandas pabulo formicas, si for-
te animaduerterint. Ad abigendas formicas si unam comburas cæteras fugabis. Si agreste
origanum aut Populus in foraminibus earum ponatur, omnes absistent. Fugantur item ex
origano & sulphure illito arboribus, ex combustione quoque styracis & cochlearum testæ.
De Muscis autem Aelianus hæc scribit. Per Olympicorum celebritatem mirum muscas ad
unam omnes Pisa discedere, rursusque sacris peractis reuerti, quasi eadem cum foeminis il-
lius loci conditione teneantur: sed eæ sponte, illæ coactæ lege certaminis, ut uiri castius per
idem tempus degant. Idem penè & apud Leucada promontorium in sacris Apollinis acci-
dit, uti muscæ templo absistant, sed quasi mercede ac decima donatæ, ut qui bouem antea eis
epulandum tradant. Hæc ille. Quod autem Plinius scribit, muscam extinctam sub tepido
cinere reuiuisci, haud satis creditum. Tabanus atq; Asylus idem, similis magnæ muscæ, ore
aculeato, uoce sonora. Cynomya similis illi quam Græci Myopa uocant, uoce maiore quàm
tabanus, aculeo minore: ambos uero aduersari bubus eosq; in furorè agere palàm est. Ver-
gilius in Georg. multa de his. Plinius ait Cyrenaicos Achorem deum contra multitudinem
muscarum inuocare, ei que litare consueuisse. Sicuti Aegyptij Ibim suam contra serpentes.

Apes

Apes rufæ, ni
græ, uariæ,
longæ,
Vespæ
Matrices

Crabrones

Bombices

Tredo

Metys

Pissoceros

Propolis

Formicæ

Musca

Tabani

Asyli

Musca Muscas interimit fermentum cum ferri scobe mixta si in loco ponatur ad gustandum. Abi-
Culices guntur item ex atramenti sutorij aut origani agrestis suffitu. Culices quoque ex eiusdem atra-
Pulices menti mixti cum iuniperi, seu cedri, seu cyparissi scobe, seu baccarum eius suffitu. Pulices ue-
 ro necat decoctum Cymini uel Rhododaphnes in loco conspersum, siue aqua marina. Præ-
 terea si ramos absynthij aqua mixta cum atramento sutorio madefacies, omnes eò current
 ac peribunt. Eodem quoque atramento cum felle taurino & oleo, siue oleo & sulphure lecto il-
Cimices lito Cimices delebis. Has etiam omnino defuturas Democritus testatur, si pedes ceruinus
Scorpiones grabato suspenderis. SCORPIONVM genera Aelianus multa commemorat. Album, ful-
 uum, nigrum, fumi colore, uiride, flammeum, quod omnium pessimum: uentrosum, Carci-
 noide, uolatile. In India enim Megasthenes scribit uolatiles esse. In uniuersum non coitu, sed
 humore, ac calore concipiunt, singulis cauda sese cōplectentibus: nec oua sed animal pariūt,
 ut Aristoteles. Cicadarum secundum Pli. duo genera. Achetæ maiores quæ canūt, & mino-
Cicadarum res quæ primæ proueniunt. Ex his Tettigoniæ sunt quas Gaza Cicadastras. Aliæ Tettigo-
genera. metrae quas cicadarum matrices uertit: utrūque sanè genus canit, sed magis Achetæ, quas ego
Achetæ putauerim esse, quos uulgo grillos moros uocant. Fœminæ uero in genere silent. Tradit So-
Tettigoniæ linus apud Rheginos cicadas mutas esse, quod Herculem ibi forte quiescentem cantu uexa-
Tettigo- rint. Araneorum & Phalangiorum plura genera ponit Aristoteles. Mordax quod in duo di-
metrae ducitur. Alterum simile his quos lupos appellant, paruum admodū, uarium, salax. Alterum
Aranei maius atro colore, cruribus pluribus magnis, tardum, nec uiribus potēs, neque salax. Tertium
Phalangij genus textit: Fœmina uenatur, mas comes prædæ nō laboris. Solinus ponit etiam Solifugas
 in araneorum genere, frequentes in Italia uideri in metallis argentarijs, solis inimicas, unde
 nomen eis. Plinius uenenatum hoc animal dicit. Rubeta inter rubos moratur Græce φρῦβος.
Rubeta Salpynga breuis serpens: Quis calcare tuas timeat Salpynga tenebras. VERMES in hoc
Salpynga genere multarum specierum ponuntur. Sunt Lumbrici quos Græci scolios uocant: sunt &
Lumbrici Elminthes teretes, longi, rufi, albi. Tradit Aelianus in quodam Aegypti flumine ubi nullum
Elminthes aliud animal gignitur, uermes nasci qui longitudine septenum cubitorum, crassitudine ue-
Cis. ro uix pueri X. annorum manibus complecterentur. Interdiu in aluei profundo in limo
Trips confidunt: noctu uero in terram exeuntes in ueterina grassantur. Hos itaque si quando ca-
Sis. Ips piunt, soli suspendunt diebus XXX. unde oleum stillari dicunt, quod Indorum regi præ-
Midas cipuo dono ferunt. Huius etiam maxima uis est ad incendia, quo ad munitiones incenden-
Crambe das in bellis utuntur. Hæc Aelianus. Sunt & alijs alia infesta quantumuis minima. Cis fru-
Campe mento, Trips ligno ἀπὸ τοῦ Τριπῶν. Sis uestibus. Ips uiciæ. Midas Fabis. Crambe Brassicis.
Eruca Campe oleribus omnibus: quæ eruca, in sacro eloquio etiam Brucus, appellatur. Erucā quoque
Chryselis Chryselidem Græci dicunt, unde rupto cortice uolat papilio uolatilis uermis. Ricinus cani-
Ricinus bus infestum, hic pediculo similis est. Pyrales quos Aelianus Pyregonos uocat, alij Pyra-
Pyrales stas, muscæ maiores magnitudine, inter flammis medias incolumes uolitant. Inde egressi
Bubraestes statim moriuntur. Bubraesten si bos potu deuorauerit paulo post tumore exanimatus con-
Piteca Psellon cidet, ut tradit Aelianus: qui & Pitecam commemorat Psellon cognominatam in arbori-
Ephemera bus nasci, uillo coopertam, uentre leniter intercisam, morsu uenenato. Cui remedio sit Can-
Hemerobia cer marinus commanducatus. Ephemera quoque dicit animalia esse minutissima aligera, ex
Cicidela seu argumento uitæ breuitatis dicta, quod diem non excedant: In dolijs uini produci, illisque re-
Lampyrises. litis extemplo perire. Hæc Hemerobia nonnulli uocant. Lampyrises quas Plinius Cicide-
Rediuus las Latine appellat, per æstatem noctu fulgentes uidentur. Has compertum si uitrea pila in-
Scarabei cluseris, toto anno lampadis modo noctibus fulgebunt. Rediuus similis pediculo, ouibus
Cantharides caprisque infestus. Scarabeos terrestres Plin. lib. XXX. tauros appellat à corniculis, siue
Melolanthæ pediculos terrestres. Scarabei uirides ex fimo bouis aut iumentum creantur. Scarabei item
Tryxalis pullarij. Cantharides ex erucis fici, piri, pruni, proueniunt. Melolanthæ etiam inter Sca-
Gryllus beos Aristoteli Plinioque ponuntur, ex pomis arborum floribusque nascuntur. Gryllus præ-
Teredo terea & Tryxalis Plinio libro XXX. capite III. commemorantur, ab Aeliano φράγυλις
Hepiolus dictus. Teredo Græce τερνιδὼν aluearibus infesta. Item Hepiolus ἠπιόλω, est enim Papi-
Pyrausta lio qui circa lucernarum lumina uolitat. Pyrausta siue Clerus uermiculus aluearibus etiam
Clerus aduersus. Centipeda à multitudine pedum cognominata. Ser σῆρ, animal quod teste Pau-
Centipeda sania libro VI. Sericum facit apud Seres, unde ij populi dicti sunt. In Europam deinde lu-
Scr stiniani tempore ad nostras regiones translatus, ut alibi dixi.

R. Volar

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM
VRBANORVM LIB. XXVI.

DE PLANTIS.

DE HIS QVAE ad agrum plantarumque rationem pertinent multi scripsere. Aristoteles huic rei priuatim uolumen adidit. Ampliore tamen materia hanc sibi laudem Theophrastus uendicauit. Ante hos item longe Orpheus, Museus, Pythagoras, Democritus, Nicæder Colophonius, Dioscorides. E nostris uero Cornelius Alexander Syllæ libertus, Macer, Plinius, pluresque alij, Ego uero priusquam ad institutum ueniam pauca de agro in uniuersum commemorabo. Plinius magnam ait partem Romanos priscos in agro uiuere solitos. Ideoq; uia-
tores instituti, ut cum reipub. aliquid agendum, ex uia, id est, ex agro eos accerferent. Plutar-
chus item in Proble. populum Romanum dicit in agro plarunque uixisse. CLXXX. tan-
tum rempublicam administrasse. Romulus aruorum sacerdotes in primis instituit, ut refert
Plinius, seq; duodecimum fratrem appellari uoluit. Agrum enim male colere, probrum cen-
sorium iudicabant, ut Cato testatur: nam quem bonum colonum dixissent, magnopere lau-
dasse putabant. Argumento quoq; est his religio. Nam præter ferias Sementinas tria sacra
ob fructus diuersis instituire temporibus, ut est uidere apud Fastos: Vinalia, Floralia, Ru-
bigalia. Deasque duas propterea coluere: Seiam à semine, & Segestam à segetibus dictas:
quarum simulacra Plinius dicit suo tempore in foro fuisse. Hinc Locupletes à locis, id est,
agris dicti: & æs signatum à pecore, & cognomina Roma. à leguminibus. Res omnis rusti-
ca opera magis quam impensa constat. Ex quo Mago initio sui operis empto agro domum
uendendam iubet, ut planè demòstret assiduitatem esse necessariam. Exemplum super hoc
refertur à Plinio C. Furij Gracini, qui in paruo agello plus reddituum quam uicinus habes,
accusatusque propterea quòd ueneficio uteretur, protulit in iudicio filiam pannosam, ma-
nibus præduris, & rastros ligonesque. Hæc, inquit, iudices mea ueneficia. Exemplum item
aliud patris familiæ à Columella introducitur, qui duabus prædij partibus dotibus totidè
filiarum adsignatis: ex tertia sibi relicta parem priori fructum adhibita maiore diligetia per-
cepit. Oculus adeo dominicus utilis agro iudicatur. Veteres ita modum possidendi statue-
re, ut Pompeij magni abstinentia cõmemoretur, qui agrum uicinum aut continuum nun-
quam sit mercatus. Adeoq; apud alios creuit libido non solum agri, sed & uillarum, ut ne-
cesse fuerit legem promulgare, ne quis plus uerreret, quam araret. Sunt & illa rusticæ rei ob-
seruantia signa: æs à Seruio Tullo primum pecudis imagine signatum: nomina Romano-
rum ex leguminibus: Turbæ rusticæ in urbem Nonis diebus conuentus, unde nundinæ ap-
pellata. Varro in tria genera rem rusticam diducit: in Agriculturam, pastiones uillares, atq;
agrestes. Agriculturam in hortensiam, & aruensiam: Pastiones in uiuaria, auuaria, & piscinas. Mox
pauca ex dictis sapientum de agricultura, Marcus Cato ait, Agrum bene colere utile: nimis
bene colere damnosum. Agrum ne cupide emas. In re rustica operi ne parcas. Plinius, Ope-
ra non impensa cultura constat. Mago, Qui emit agrum, uendat domum. Varro, Villa agro
oneri non est. Columella, Oculus dominicus in agro fertilissimus. Safferna. Nihil agricultu-
ra liberalius, aut dulcius. Attalus. ὁ ἀγρὸς ἔσω πολυκορδὴς μὴ δαπανηρὸς. Ager sit quæstuosus,
non sumptuosus. κακὸς γεωργὸς ὄζειν ὀνὸς μὲν, ὅπῃ ὁ ἀγρὸς δ' ἔναι δύναιται. Malus est agri-
cola emens quod ager dare potest. ἀνὲν ἀναβολῆς ἀπέριεσθαι, καὶ βραδείως δὲ οἰκοδομητέον. Cito
serendum, tarde ædificandum. Theophrastus, ἡ γεωργία ἀνδρὸς τῶ ἐλευθέρου ὄζειν ἀξία. Agricul-
tura digna est homine libero.

Agri com-
mendatio.
ViatoresSacerdotes
aruorum.Seia
SegestaC. Fur. Grac-
cinus

DE RATIONE PLANTARVM EX ARISTOTELE.

ARISTOTELES in lib. de Platis, has animata, nō animalia ponit, cōtra Ana-
xagoræ, Empedoclis, & Platonis opinionē: qui sensum eis tum gaudiij & tristi-
tiæ, & appetitus, manifesta signa ex earū uegetatione ac corruptione tribuere:
simul & animalium partes tradiderūt: quum caput in eis sit radix, brachia ramī,
frondes, excremeta, flores, foetus, fructus uero foetuum digestio & maturitas:
deniq; uterq; sexus. Plantarū in uniuersum causa est triplex: ex terra productio: ex aqua con-
glutinatio: ex igne conglutinationis unitas. Hæc item in conchis uidere licet: lutum ex quo
matetia

materia sit tēsta: ex aqua testacei constitutionem, ignem deniq; partes eius connectentem. Virtutis igitur omnis manifestatio ab igne fuerit: siccitas enim quæ ex igne est, in humidi loco proueniens, ob firmitatem in omnibus, & animali, & planta, & metallis digestionē creat. Digestio igitur ubi & humiditas & caliditas existet. Quod quidē in lapidis, metallorumq; digestionē maxime apparet: in animali uero ac planta non adeo: quod horum partes sicut in lapidibus in unum concretæ non sint, quodq; ex his fluxus quidam prouenit: ex lapidibus uero & metallis minime, qualis est sudor. Partes enim ipsarum raræ non existunt: ex quo inde sicut ex animali ac planta excrementa non exeunt. In quo autem raritas non existit, ab hoc omnino nihil exit. Quapropter solidum est, in quo augeri nihil est aptum: quod autem augeri est aptum, loco indiget, in quo dilatari quid possit & penetrare, sicut plāta & animalia: eoq; magis plantæ, quo partes earum rariores tenuioresq; sunt: quo uero rariores, eo spirabiliores. Ea demū causa quod in his terræ motus non fit, aut cōcussio, sed in solidis, non arenosis sed condensis: fit quoq; in conchis, uitro, ferro, cæterisq; metallis. Nam quum exitus porosus aer non habeat, scindere necesse est. Eadem quoq; de causa rariores quamuis maioris ponderis & magnitudinis supernatant: aer enim inclusus qui aquæ natura superstat, ad proprium retrahit locum, sicuti & oleo quoq; contingit: hoc enim naturalis calor frigidum attingens, humiditas in eo partes pro tempore in aerem tenuans, ad aquæ superna retrahit. Sunt & saxa ob raritatem quæ non merguntur, ut pumices: sunt item ligna quæ ob densitatem præcipitant ut hebenus. Plantis insuper humor causa uiriditatis, quo quæ magis abundant, frondentes iugiter manent. Argumento sunt frondes ab initio cacuminibus rubetes, quum in eis non plene humor nec digestio fiat: ubi enim plene, uirescunt: iterumq; his deficientibus, ruborem contrahunt. In hanc ille interpollatim sententiam, quæ mihi ad hunc locum uisa sunt satis. Quod autem contendere uidetur, cur in mari nascantur, cur in saxis, cur præcoces aut serotinæ, cur nonnullæ sine frondibus aut floribus, & his similia: quum diuersa adferre uideatur, ad idem semper reuertitur, humorem caloremq; simul & digestionem plus minus uel cunctis principium. Deniq; hoc idem & Theophrasto contigit.

Rariores super
pernatant.

Ex Theophrasto

DE PLANTARVM DIVISIONE.
THEOPHRASTVS in tria cunctas genera diduxit. In arbores, herbas, & quæ θαμνώδεις appellat, id est fruticosa, quæ mediū inter utrunq; tenent. Communia his omnibus uterq; sexus, exceptis paucis: deinde modi proueniendi, quos huiuscemodi esse describit: Sponte, semine, radice, auulsione, ramo, surculo, trunco, ac ligno minutatim conciso. Arborum primā dicit esse differētiā: syluestres, & hemeras, id est domesticas: præterea infelices & fructiferas, peregrinas & peculiāres. Inter se quoque diuersas, fructu, folio, flore, semine, radice, cortice, materia, caudice. Fructu uidelicet aut coniferæ ut pinei generis, aut pomiferæ ut mala omnia: aut glandifera, ut quæ sunt in glandiferarum genere: aut bacciferæ ut laurus, olea, & his similes. Folio quoq; crispante, læuo, aspero, oblongo, rotundo, anguloso, ferrato, lato, angusto, discriminato, imperfecto, dentato, crasso, tenui. Radice uero aut summo solo aut profundo, late serpenti seu anguste, dura seu molli. Caudice recto uel obliquo, uno uel pluribus, alto uel humili. Materia dura uel molli, graui seu leui, ædificijs apta uel igni: flexibili, scissili, fragili, uenosa, nodosa, pulchra, deformi, perpetua uel parum duratura. Semine aut nudo, aut cortice, uasculis, quisquilijs incluso, seu racematim pediculis dependente aut ramis adnexo. Tum rotundo, anguloso, paruo, magno, nudo: sicut in fœniculo, aneto, cymino, coriandro: quæ γυμνοσπέρμια Græci uocant. Differunt & uita. Aquatilibus terrestres durabiliores sunt: inter terrestres uero syluestres domesticis. Campestris arbores generatim maiores carnosioresq; sed deteriores & pallidiores montanis. Aquiloniæ partes & materiam robustiorem, & fructus præstatiores faciunt. Sata in umbrosis citius adulescunt, florentioraq; sunt, minimeq; à ueribus corrumpuntur. Quæ cito proueniunt, cito intereunt: ut Malus, Corylus, punica, persicus, pyrus. Vermiculationem omnes sentiunt. Narrantur autē diuturnitates quarundam: ut Olea Athenis, Palma in Delo, sub qua Latona peperit, usq; ad Ciceronis tempora, Oleaster in Olympiā, Fagus in Troiā supra tumulum Ili, Delphis Platanus sita Agamemnonis manu, Ilex Romæ: quam Plinius commemorat arcis literis Hætruscis inscriptionem habuisse. Et ficus ruminalis Romæ in foro colebatur, sub qua Romulus & frater à rumice, id est, mamma lupæ nutriti fuere, ut auctor Plin: Hodie quoq; in Auentino Malus medica cernitur, quam diuum

Diuturnitates
quarundā arborum.

diuum Dominicum seuisse constans est fama. Ex arboribus insuper diuersus procedit huiusmodi: nam aut crassus est, Græce δῆρε, qui si concretus sit, uocatur gommi seu resina: Græce κόμμι καὶ ἑστίν. Opum Cyrenaicum Syriacumq; inter alia prædicatur. Aut est succus liquidior & aqueus: Græce χιλός, qui ex herbis siue igne distillatis siue mortario contusis exprimitur: capitur & pro sapore ipsius succi. Ipsa enim herbarum per ignem distillatio, Arabum est inuentum, apud antiquos non frequens erat, sed decocto magis utebatur, multo præstantiore ac medicinae utiliore, uerum nausea maiore. Hæc in uniuersum de arboribus. Nunc de fructiferis dicam, ac primum de his quæ mala producant.

Succus
Gommi
Resina
Decoctum

ARBORES MALA FERENTES.

I NTER arbores mala ferentes, Medica præstat, seu Persica: quæ poma κίτρον καὶ μήλα, id est, mala citrea, prælonga & aurei coloris, atq; odorati, toto fert anno. Semen pyro simile, eius succus commendat anhelitum. Inter uestes quoq; in arculis conditur. Hæc Diosco. Athenæus ex autoritate Theophrasti sic ait. Media regio, & Persica malum habet Medicum siue Persicum appellatum, quod folium fert simile auro: spinas acutas similes pyro: fructum non comedunt, boni alioqui odoris, ipsiusq; folia uestes incorruptas seruant. Seritur uere. Fert fructum toto anno, alium perfectum, alium incipientem, alium inter utrumq;. Plin. lib. XII. capite III. Malus Assyria quam alij uocant medicam uenenis medetur, folium eius est unedonis intercurrentibus spinis: pomum ipsum alias non manditur, odore præcellit foliorum, qui transit in uestes unâ conditus, arcetq; animalium noxia: pomis est arbor alijs cadentibus, alijs maturescentibus, alijs cõtinuo subnascentibus. Tentauere gætes transferre ad se in uasis, dato per cauernas radicibus spirameto, sed nisi apud Medos & in Perside nasci noluit. Huius grana Parthorum proceres esculetis incoquunt cõmendandi halitus gratia. Palladius lib. IIII. primũ testatur in Neapolitano suo hæc quæ ipse citrea uocat coaluisse: insequens uero ætas uti uidemus his pomis uaria forma cuncta loca referat. Triplici sunt natura. Oribasio extrema calida, interiora frigida, media temperata. Puniceum etiã granatũ Plin. dicitur Græce ξοιά, dulce uero ἀπνευον, quasi sine nucleo, quod dulcia punica minore sint nucleo. Florem punici Diosco. κνύνον uocat, id est cytinũ, quod Plin. partũ punici in flore interpretatur: florem aut ipsum qui est in cytino Balaustrũ uterq; appellat. Dioscorides dulcia calida dicit esse, ideo febricitatibus prohiberi, Acida urinam prouocare, stomachum cõbustum iuuare. Ex his medicamentũ stomati con Græcis uocatur: præterea uinũ præparatur, ex cortice uero coria tinguntur. Cotonea Græci Cydonia ex oppido Cretæ, quorũ tria genera Plin. facit: Mustea præcocia: Strutea serotina, quæ proprie à nostris Pyra Cotonea dicuntur: Chrysomela uero minora & magis interfecta ac crispata, quæ proprie mala cotonea nũc dicimus, Vergilio autẽ aurea mala appellantur. Nam eadẽ esse satis antiquitas ostendit in Hercule effosso Romæ nostra ætate, qui nũc uisitur in curia Cõseruatorũ tria tenens manu cotonea: nam ab Hesperidũ hortis dicitur aurea mala tulisse. Horũ omniũ styptica uis est. Melimela mala præcocia & dulcia sunt. Mala Appia ab Appio Claudio, Claudiana item: rubentia sunt saporis præstantissimi teste Plin. Hæc in Hetruria nunc rosea uocant. Athenæus plura cõmemorat. Siduntia ex Corintho, Vactiana ex alpiibus Aquileiæ. Delphica Dionysius reperit, ut ait Theocritus. μήλα πρὸς τὴν κόλποιο Διοσκουρίδου. Mala quidẽ in sinũ Dionysii influens. ἄρα τὸ δ' ἔχει λυθικὸν ἐπ' ἠρακλέω; ἰσθρὸν ἔργον. Certe habet albũ Herculis sacrũ ramũ. Cyparissea enim & Acrodrya ab eodẽ dicit inuenta. Malis humida & frigida uis est, quod ex eo intelligit, qui expressus succus facile uertitur in acidũ. Est & natura uinosus, ut ait Plin. Galenus malis hyemi adseruatis at coctis languetes minime pbibet. Persica ex Persia uenenĩ gratia Columel. dicit aduecta. Athenæus etiã arbore peregrinã. Mala persica eadẽ quæ & Medica esse supra narraui. Persica stomachũ iuuat, uentrem sistunt, ut ait Diosco. Galenus post cibũ absumenda minime cõset cum ceteris innatet cibis. Pruna κοκκίμηλα uocat, eorũ plura genera Plin. Ordearia à maturitate eius frugis q; præcocia sunt. Asinaria à uilitate. Cerea & purpurea à coloribus. Damascena omniũ præstantissima nascitur in ualle Damasci, q; ut ait Athenæus ab eorũ prouentu Coccimelũ uocat. In uniuersum uero uentrẽ subducunt recetia, minus autẽ sicca, syluestria cõtra sistunt. BACCAS olea in primis fert, quam prouentu tardissimã miror ab Hesiodo dici, & neminẽ satorẽ ex ea fructũ præcepisse, cũ hodie cõtra uideamus. Baccas maturas Græci Drypetas, nos drupas uocamus. Tria earũ genera ponit Vergil. Orchitas, Radios, Pausias. Sũt & aliæ locis alijs peculiæares. Conditanea

Mala Medica
Punica
Cytinus
Balaustrum
Cotonea
Mustea
Strutea
Chrysomela
Mala aurea
Appia
Claudiana
Siduntia
Vactiana
Delphica
Cyparissea
Acrodrya
Persica
Pruna ordearia
Asinaria
Cerea
Purpurea
Damascena
Olea
Bacca
Drupa
Orchitas
Radij
Pausias
Conditanea

PHILOGOGIA

Conditanea crassior ut in Bononiēsi: ex qua minus olei solet exprimi, cum in nucleum abeat substantia, ut ait Plin. Antiqua lex apud Columellam: Oleam si uis rogare fodito, si exorare stercorato: si imperare putato. Oleam item ne uerberato. Olea Athenienses uictores, Romani ouātes coronabantur. In Olympiā uero Oleastro, quem κόλονομ uocant, Cinis ex Olea folijs dolorem amorrhoidum mitigat. Baccas item fert laurus, Hedera, Myrtus, Cornus Græce κρόνθα, Arbutus quoq; quæ & unedo etiam dicitur, κόμμαρ Græce. Laurus aliqua angusto folio, altera latiore, utraq; calida. Calidiores & eius baccæ quas Græci δαφνίδας uocāt, Dioscoridi Laurus Alexandrina herbæ propior. Delphica Plinio fert maximas baccas, folia quā latissima, quæ solent mustacijs subijci. Sylua Lauri in Auentino unde triumphantes coronabātur. Adhibebatur & lustrationibus. Seritur etiam. Ramum lauri olfactum facere ad remedium pestis legitur apud Herodianum in Cōmodo, ad uitanda quoq; fulmina apud Tranquillum. Oleum ex lauro calidissimum. Est & Chamedaphne herbæ quæ manditur: & Laurus Alexandrina item herbæ, utraq; Lauri naturā tenens & diuretica. Hedera genera folium uariāt angulosum, rotundū, nigrum, album. Græce κίωρ dicitur: eius mira natura Plinio memoratur, quod in uase hederaceo uinum trāsfunditur, aqua remanet si forte cōmixta sit: præterea igneam in eo ligno naturā esse sicut in Lauru, ut ex ipsius attritu ignis scintillet. Eius decoctum uulnera glutinat, succus antiqua rheumata sanat: lachryma uero pediculos necat, ac pilos attenuat. Chamecissus herbæ cuius flos calidæ item naturæ, hepar abnoxijis custodit: datur & Ischiadicis. Inter hederæ genera Smilax Græce δύια tenui surculo & spinoso, alte serpens, umbris expetitus. NUCES ferunt Iuglandes κάρνα ex eo Græce dicta quod capiti noceant, teste Plin. qui & religiosas eas dicit: non tam ob soni tripudium ut plariq; putant, quā pudicitia coniugalis obseruationē, tot calicibus ac putaminibus operatas. Nux castanea eadē & castanea est Græce διοσβάλαυ id est, louis glans: ex quo hic cibus, non glans quercus uti plariq; putant, apud primos homines fuisse par est, quod sponte nascatur & firmissimi sit nutrimentū. Cocta etiam ex melle tussientibus datur. Auellana ex opido Auella uenit Græce ἡρακλεωλική. Ex hoc genere & Corilus cibo ante omnia durissima simul & calidissima. Amigdalus dubium dicit Plin. an Catonis tempore in Italia fuerit: nam Mespilus & prunus ante ipsum minime fuere. Amigdalus Theophrastus ait, ex amara dulcis redditur si quis caudice circumfosso perforatoq; mensura dodrantali undiq; lachrymam effluentem in idem defluere sinit. Amigdala recētia ut ait Dioscorides stomacho profunt si cum folliculo edātur: sicca maxime nutriunt, sitim augent: argumēto sunt uulpes, quæ deuoratis amigdalis nisi aquam proxime reperiāt interire putātur. Ex amaris medicamentū Dioscorides Diamigdalon uocat, spleni & iocinori maxime utile. Sunt & in nucū genere Pistacia, è Syria aduecta, nucleis pineis similia. GLANDES plurima fert arbor Phagus φάγος. Suber φέλλος. Quercus μύδιος. Cerrus αἰγίλωφ. Ilex πρίνος. Latifolia, Salicortex, Aesculus. Robur δρῦς, quod teste Plinio mella fert & uiscum & Chenchrin, ita uocatur medicina pilula medicinis apta. Fert & alium moro similē fructum, intus habentē pilulam, in qua flocculi molles sunt lucernarū luminibus apti, Gallam uero ferunt omnes. PINEI GENERIS arbores etiam plures omnesq; odorata: ipsa in primis Pinus sacra olim matri deum Græce πίτυς, reperitur & syluestris & urbana. Syluestris item Idea aut maritima. Idea crassior & excellior. In genere syluestri mas breuior ac folio durior, fœmina procerior tum ad ædificia tractatior: quod quidem ut aiunt natura est omnium fœminarum in plantis, author Theophrastus. Nuclei pinei Græce πιτυίδες calidam retinent naturā ad ueneriaq; incitantem. Picea πεύκη, folio tenuior quā pinus, magnitudine minor, conum etiā fert minorē: præterea adustis radicibus regerminat. Theophrastus. Abietis sexus discernitur folijs, quæ mari sunt acutiora, magisq; surgētia ac flexa materia: quæ fœminæ est cādidior & caudice procerior: utilis materia ad opera domus intestina, ut ait Vitruuius. Plinius inquit abietem nauis quæ obeliscum diui Augusti portauit, quinq; hominū ulnis crassitudine fuisse: hæc Græce ἐλάπη dicitur. Teda etiam in hoc genere δᾶς appellata frequens in Calabria, nuptijs quondam sacra. Taxus μῖλος procera, folio similis abieti, sed pinguior molliorq; materia, cortice similis cedro. Eius radices si iumenta attingant moriuntur, ruminantia nihil patiuntur. Theophrastus. Acer σφένδαμνομ: eius duo genera, quod communi uocabulo aceram uocant: alterum Carpinum, cui folia flaua & crispa: Aceri candida: riguis potissime nascitur, inuentu rara. Tilia mas duram flauamq; materiam habet, fœmina candidiorem, Cupressus fœmina quæ metam

metam habet in fastigium conuolutā. Mas uero ramos ab se spargit, quæstuosissima in satum ratione sylua, quod eis perticæ ueneāt: & dotes filiarū eius plantaria dicebant, prouentu morosa, baccis torua, fructu superuacua. Fimum & aquā refugit in satum eius: patria ipsius Creta. Plin. Lentiscus odoratum etiam lignum, dentiscalpijs aptum, ut ait Martialis. Cuius semen Muricatum Columella appellat à muricis similitudine, & Plinius muricatis crinibus dicit. Ter anno floret, ut Cic. de Diui. Iam uero semper uiridis semperq; grauata Lētiscus triplici solita est grādescere fœtu. Ter fructus fundens, tria tempora monstrat arandi. Cedrus, ut ait Theophrastus, Iunipero non absimilis: folio spinosiore & duriore, fructu etiam simili, humilior tamē & materia incorruptior. Dioscorides autem ait. Cedrus iuniperi fructu myrti magnitudine, ex quo Cedria fit uehemēti odore. Cadauera cōseruat, animalia uiua uestesq; ob caliditatē corrumpit. Quidam eius enarrator Græcus sic scribit. Cedri duplex species: altera fruticosa similis iuniperi, altera arbor: utraq; calida & sicca tertio abscessu. Cedria uero oleū ex cedro, quarto abscessu calidū. Carnem longo tēpore cōseruat: uim eandem habēt Cedrides, id est Cedri fructus. Plinius scribit cedrū appellari in Syria humorē qui fluit è ligno tædæ cōcisæ, & in furnis posito: cui tanta uis est, ut in Aegypto cadauera perfusa seruetur. Sequens liquor crassior picē fundit, quæ spissata Brutia nomen cepit. Idem author lib. xvi. memorat arbore Citrum, cuius laminis altera materia operitur. Scribit etiā mensas citreas è Mauritania aduectas similes cupresso fœminæ syluestri, uitiumq; arboris, id est, gibbus in medio caudice in cōmendatione est. Quod autē Vergilius ait: Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum, de Teda intelligit, quæ ibi abūdat: uel de humore tædæ, quæ uti supra diximus, Cedrus appellatur. Iuniperus ἰουνίπερος magna & parua. Magna similis cyparisso: nascitur in maritimis & asperis locis. Dioscorides. Eius materia perpetuo durat, ut ex trabibus tēpli Dianæ usum est, ut author Plinius. PALMARVM genera plura, fructiferū, sterile. Fructiferarum uero mas aut fœmina. Mas primū super spatham floret, fœmina fructū oblongum præstat. Fructuum uero alij cum ligno, alij sine, alij cādidi, alij nigri. Theophrastus. Athenæus autē Cerebra palmarum edere prius milites in expeditionibus cœpisse dicit. Gelius palmæ naturam ait semper oneri quamuis depressam reniti ac super stare: ex quo uictoria significationem habet, φοίνικα Græci appellant. Fructus fert quæ palmulæ: maiores autē cariotides dicuntur, stomacho peritiles: flores uero nequaquam, ut ait Aristoteles. Palmarū patria Iudæa: post hanc insulæ nuper in occidēte repertæ. Est & in Liguria prope Rumbam fluuium pass. millibus x. Castrum S. Romuli palmis circa nobilibus & in Italia raris referunt, quibus Romam conuectis Pōtifex in earum utitur festo. Fici antiquitus caprificatio nem adhibebāt. Culices enim è caprifici fructibus qui nunquam maturescunt ad fici fructus transeunt. Inter ficium genera Plinio Caricæ sunt maiores, & Cottana longe minores, Præterea Mariscæ, Biferæ quæ S. Petri aut Io. à nostris uocantur. Ficus aridæ à Græcis Ischades appellatur, tanto in honore, ut regi Indorum eas per literas petēti ab Antiocho rege dono sint missæ, ut author Athenæus. Aristophani quoq; in comœdia pro cibo suauissimo memorantur. Ficus tam recentes quàm aridæ natura calidissima, corpusq; saginant. Cato per fici maturitatem iubet colonis cibaria minui. Athletæ ficibus alebantur, antequam eos Pythagoras ad carnis usum qui fortior est transtulisset. In genitiuo tantū secundæ decli. in reliquis quartæ. Sorborum item duo genera: fœmina fructifera & masculum sterile: fructus aliæ orbiculatus aliæ ouatus: primus præfertur sapore, flores fructusque racematim simul ex arbore pendent. Theophrastus. Sorba sicuti & mespila acerba leguntur, suspensa q; paulatim maturescunt, uentremq; cohibēt. Morus ἰνκάνη nigræ & albæ: hodie quæstuosissima propter sericum, uocatur Plinio arborū sapiētissima quod ultima floreat. Cerasus è Cerasunte Pontii oppido à Lucullo translata teste Plinio: eius fructus uirides, ut author Dioscorides: stomacho nocent, uentrem soluunt. Arida autem Cerasa contra sistunt, stomacho profunt. Zizifus ex Africa ad nos translata, ut author Columella. Eius fructus stomachū prægrauat, sitim accendit, paruiq; est nutrimenti. Pyrus ἀπιδὲ Græce: syluester autem ἄραξ insitione melius prouenit, parum durat: uermiculationem sentit. Theophrastus. Pyrorum naturam Dioscorides stypticam putat: quare trita uulneribus adhibita sanguinem sistunt, acida stomacho conueniunt, dulcīa minime. Galenus ait: leiuinis data aluum restringere, post cibum uero dissoluere. Plinius ait partum difficiliorem fieri si tunc in eo loco fuerint. Idem lib. xv. Pyra superba dicit appellari omnium ocyffima & parua tum grata sapore: nos hæc hodie

Gg muscaria

Cupressus

Lentiscus

Cedrus

Cedria

Cedria oleum
Cedrides

Citrus

Citrea mensæ

Iuniperus

Palma

Cerebra palmarum
Phoenix

Ficus

Caprificatio

Cottana

Ficus aridæ

Caricæ

Biferæ

Sorba

Morus

Cerasus

Zizifus

Pyrus

Pyra superba

Mala decumana muscaria uocamus: præterea Decumana omnium maxima: quo uocabulo & mala & cæteros maiores fructus recte nuncupamus. Inter fructifera uero præcipua uitis, quam ex omnibus quaestuosam Cato dicit. Semina seu malleolos legito grandi acino, tenui folliculo, dulci sapore, paucis uinaceis. Optima habentur à lumbis, secunda ab humeris, tertia summa uite secta. Qui uineta facere cupit, nō alienæ curæ potius quàm suæ credat. Amant tenue solum ac partes aquilonias, solemq; oriētem sicuti & arbores, maxime uero colles leniter adcliuos. Prædicata Vergilio cæterisq; Taplia, Mareotis, Lagea, Bumastus, Aminea, Duracina seruabilis in uite. Inter præcipuas autem Vinaciolam Plinius cōmendat, quam soli Sabini & Laurētes nominant. Hanc Itali nunc corrupte Vernaciolam appellant. De uino autē eiusq; generibus & affectibus alibi plura dicemus. Vuam ueteres in dolio operto depressam & arena substrata, annum seruabāt, ut author Columella. Plinius eodem modo pyra seruari dicit, si dum cōduntur, luna supra terrā fuerit. **INFELICES** censebātur arbores, ac religione damnatae, ut ait Theophrastus, quæ neq; seruntur unquam, neq; fructū ferunt. Sunt autem **Tamarix** Græce *μυρίκη*, **Populus**, **Alnus**, **Vlmus**, **Attina**, **Alacernus**, **Salix** & huius generis. **Myrice** domestica teste Dioscor. nascitur in Aegypto, & Syria: alibi agrestis, à Vergilio humilis describitur arbor. **Eryce** ab eodē authore ponitur arbor fruticosa similis Myrica, cuius flore pastæ apes haud probū mel cōficiunt. De hac Nicadrus sic ait. *λάζιο δ' ἀνθημόεσσαν ἄφρα τανύφυλλον ἐρύκην*. Cape florentē statim latis folijs Erycen. *ἢ μελιωσάσθ' ἢ βόσκησθ' οὐλαμὸς ἐρπωμ*. Circum quam apia pascit cohors serpens. A Palladio & Columella Eryceum uocatur: floret bis in anno, prima & ultima syluestriū. **Salix** ἵππα ab Homero *ὠλεσίκαρπος* appellata. Gaza Frugiperdā uertit, quod fructum in flore amittat nec perducatur ad maturitatē. **Vitex** Vitex quam Græci *λύγρον* alij *ἄρνον* uocāt, teste Plin. Dioscorides, quod matronæ in Thesmophorijs Atheniēsis castitatē custodiētes his folijs cubitus sibi sternebāt. Galenus lib. vi. de simplicibus ait hāc ob castitatē dici quam seruat quādo substratur, uel editur, aut bibitur. Statius in sine lib. ii. Tydeus ait, tēpla Palladi pollicēs. Et ab arbore casta Nectā purpureas uario discrimine uittas. Duo eius genera Plin. ponūtur. Maior in arbore, salicis modo adsurgens. Minor ramosa folijs cādidiōribus lanuginosa. Prima arbor floret, sicut Morus ultima. Dioscorides dicit Agnū nasci prope flumina, uocariq; à Latinis Salicē marinā: folia habet similia Oleæ, baculumq; ex eo manu gestatū lassitatem offendiculumq; pellit. Oleaster Græce *κόλινος*, cuius emplastrū, ut ait Dioscor. igni sacro medetur. Oleū uero dentes cōmotos firmat & fluxū prohibet capillorū. **Vlmus** Græce *πτελέα* eius duo genera Theophrasto ponūtur: **Vlmus** & **mōriulmus**, hæc folio acutiore. **Siler** cuius baculū rusticos ferre dicit Plin. quod hunc fruticem serpētes spōte fugiāt. **Populus** *λαύκη*. Alba & nigra: hæc excelsior & erectior: utriq; materies alba & foliū simile. Theophrastus. **Alnus** *αἰγιος* sterilis & unigena natura, caudice recto, materia molliore ac fungosa intus, pini folio maiore aliquātulū, Theophrasto. **Platanus** Platanus rara arbor & umbræ tantū gratia in delicijs apud Romanos. Noti apud Plin. sales Domitij in L. Crassum, cum eum censore magno nimis habitare reprehēderet. Domū eius se paratū emere dixit ingēti precio. At Crassus uelle se ait exceptis sex arboribus: tūc ille paruo se qdē sine illis aestimare dixit: ex quo à Crasso maioris ipse luxuriæ uitio reprehēsus est.

FRUTICES ODORATI.

Bacchar **Combretū** **Nardum rusticum** **Baccharis** **Nardus** **Balsamum** **Orobalsamū** **Xylobalsamum**

POST arbores frutices dicam ex Theophrasti diuisione ab initio facta: ac primum odoratos atq; aromaticos, quorū calida est penitus natura. Bacchar radicis est odorata, ex qua unguēta fiebant odore amomi. Simillimū ei cōbretum appellatur foliorū tenuitate usq; in fila extenuata, & procerius quàm Bacchar. Aliqui per errorē Nardum rusticū Bacchar dixere. Est enim Nardum rusticū herba quam Græci *Asaron* uocāt. Cuius speciē in nardi generibus ponunt. Hæc ex Plinio. Dioscorides item *βάκχαρις* inquit odore cinnamomi, caule anguloso, magnitudine serē lilijs floribus subpurpureis coronamētis aptis. Nardus frutex est crassa radice, folio paruo ac denso: spargitur in aristas. spicas & folia celebrant, ex quibus unguētū: principalis est Syriacus: deinde Gallicus, deterior Italicus. Adulteratur pseudonardo herba quæ ubiq; nascitur, rario re atq; latiore folio, & colore lāguido in candidū uergēte: hæc Plinius. Balsamū arbor in sola ludæa in quodā horto, eodē teste authore nascitur. Orobalsamum *ὄρον βαλσαμ*, id est succos: quod in ligno inciso in æstate distillat. Xylobalsamū lignum ipsius probatum recens & folium parum orobalsamij spirās. Verum orobalsamū infusum lacte uel aqua, effunditur cito & lactis

& lactis modo efficitur: adulteratum supernatat sicut oleum, uel diffusum sicut in stellas con-
trahitur. Dioscorides. Ammonicum, Latini Guttam dicunt. Succinū est & nobile Thymia
ma quod fluit ex arbore quæ uocatur Agasyllis ἀγασυλλίς apud arenosa Cyrenes, unde no-
minis etymologiā trahit. Optimum thuris habet speciem, & odorem aliquātulum Castorei.
Hæc Dioscorides. Ex signis hoc ego putauerim quod nostri nunc Beloginum uulgo appel-
lant. Plinius uero idem ex arbore Metopio apud Ammonis oraculū fluere dicit. Caucamon
lachryma ligni arabici Myrrhæ aliquātulū simile, gustu delectabile: pro Thymiamate utun-
tur, cum Styrace & myrrha uestes uaporando. Dioscorides. Cyphi κύφι genus Thymiamate
tis quo utuntur sacerdotes Aegyptij in sacrificijs. Macer. Cortex etiā odoratus. Ciprus, Ci-
perus, & Ciperis diuersa. De his Dioscorides ait: Ciprus arbor folia habens oleæ similia, la-
tiora tamen, flores albos redolentes, semē nigrum. Oleum ex eo fit Ciprinum: nascitur apud
Ascalonem, & Canopum. Vocatur & Plinio Ligustrum, Romæ Rouilticum: quanquam
Ciperus pro Cipro male apud eum scribitur. Ciperus autē iuncus est angulosus, iuxta terrā
cādidus, in cacumine niger pinguisq̄, folia ima. Gladiolum hunc Plinius uocat. Ciperis est
Indica hærba Zinziberis specie, cōmanducata croci uim habet. Plinius. Balanus Myrepfica
fructus arboris Aethiopicæ similis Myricæ: fructu autem similis nuci ponticæ, ex quo confi-
ciunt oleum preciosum. Dioscorides. Myrobalanum apud Troglodytas Aethiopiæ, arbor
glandem ferens, nucis castaneæ magnitudine, ex quo unguentum fit. Plinius. Hic in cibo fru-
ctus ad uocis claritatē magnopere facit. Mastiche pluribus è locis & modis fit, laudatissima
è Chio insula, quæ è lentisco traditur gigni gummi modo, uenit & ex Indica spina, & è Græ-
cia, & Asia, Cardui lachryma adulteratur resina ut Thus: ex Plin. Agaricum & Laserpitium
similitudinē habent inter se. Agaricum nascitur in Cilicia & apud Sarmatas: nonnulli radicē
dicunt esse, aliqui uero fungum in arboribus nasci. Laserpitium uero propius frutici quàm
arbori, folijs ferulæ similibus, Cuius radix utilis medicinæ, succus uero ex radice & caule uul-
nerato, qui concretus rufescit & transluet more myrrhæ. Hæc Dioscorides. Plinius uero
dicit ex Laserpitij succo gummi Laser appellari, ad pondus argentei denarij appensum ad
medicinas: de quo uide in lib. xviii. cap. iiii. & apud Theophrastum lib. xi. Nasci-
tur optimum apud Cyrenen, Græci σιλχιον uocant. Rustici uero Italici Assa put da. Lada-
num apud Arabes è barbīs caprarum distillantibus capitur, quod hæc pecus fruticem hunc
inter deserta sectetur. Pli. Panacea πωακεία circa Clitorum montē reperitur, egregia ad pla-
gas & medicinam. Panacem unguentū Arabia ex ferulæ lachryma incisa mittit, sicuti Ma-
lobathron Syria ex arbore quæ ad ungueta exprimitur simili modo. Iryon uua populi albæ.
Oenanthe uero uua ex labrusca: ambo siccantur in Asia ad unguenta & odores. Costi radix
in precio, frutex autem inutilis. Staecten Græci uocāt resinam quæ ex Teda fluit. Hæc omnia
Plinius. Dioscorides uero ait Staecten esse fecem à myrrha exp essam. Rhaponticum nasci-
scitur circa Bosphorum: radix nigra Centauræ magnæ similis, sine odore, mollis, ut Diosco-
rides. De hac Amianus Marcellinus xxii. ait uicinum ponto Euxino amnem Rha no-
mine esse, quem prope gignitur radix uegetabilis eiusdem nominis ad multiplices medici-
næ usus. Plinius uero Rhacomam uocat adferri ex his quæ supra Pontum sunt regionibus,
radicem Costo nigro similem, minorem & rufiorem, sine odore, calefaciens gustu & astrin-
gens. Quod autem nunc Rhabarbarum uocant, ex eodem penè loco post hos authores ue-
nisse par est, quod apud eos nulla mentio. Tamaricen Plinius esse ait similem scopis ameri-
nis. Athenæus eam esse dicit quam Græci Myricen uocant. Manna μάνα lachryma est in
Arabia similis Aegyptiacæ spinæ, qua incisa effluit lachryma, coagulatur, deinde legitur.
Excellit Troglodytica à loco quæ lucida est, subuiridis, & mordax: reperit & Bœotica, adul-
teratur gummi. Vis eius ad medicinas & suffitus. Dioscorides. Styraç lachryma & ipsa cu-
iusdam arboris similis cotoneo: excellit flauus & sordidus ac resinofus, perseveranti odore,
& incisus quendam mellicum humorem dimittit. Idem. Bdellion lachryma est arboris Sara-
cenicæ: probatur quæ lucida sit, & gustu amara. Idem. Crocum apud Corycum Ciliciæ oppi-
dum præstantissimum nascitur. Spina Arabica seu Aegyptia, frutex est, unde liquor pre-
ciosus emanat. Spina alba nascitur in locis palustribus, folio crasso & spinoso. Acantha seu
Melamphyllon nascitur in hortis & petrosis: habet latiora folia lactuca, semen oblongum,
melinum capitulum specie tyrsi. Syluestris, id est ακάνθα ἄγρία similis Scolymo spinoso: na-
scitur & domestica in hortis. Inuenitur & Tragacantha radice longa, lignea, breui, furculis
Gg 2 humilibus:

Ammonicum

Caucamon

Cyphi

Ciprus

Ciperus

Ciperis

Balanus

Myrobalanū

Mastiche

Agaricum

Laserpitium

Ladanum

Panax

Malobathron

Iryon

Oenanthe

Costi radix

Staecte

Rhaponticū

Rhabarbarū

Tamaricē,

quæ & my-

rice.

Manna

Styrax

Bdellion

Crocum

Spina Arab-

ica

Spina alba

Spina syl-

uestris

Tragacantha

- humilibus: inter quos plurima folia breuia. Interq; ea spinæ latentes. Est & eodem nomine lachryma quæ fluit gummi modo ex eadem, ad plura faciens remedia. Spina etiam Oxycantha narratur, quæ præterquam aliquantulum maior similis erat pyro syluestri, fructu similis Myrto rubenti. Hanc cynosbaton quidam uocant. Asphaltus frutex item spinosus odoratus, nascitur apud Istrum & Nyfirum in Syria & Rhodo, quo utuntur unguentarij ad unguentorum succum. Iuncus præstantior Nabataeus, deinde Arabicus, quem quidam Babyronicum uocant. Tertio loco Libycus penè inutilis. Eligèdus florens, subpurpureus, odore rosæ, contritus gustu mordens: usus etiam floris & radicis ad medicamenta. Calamus aromaticus nascitur in India: cõmendatur fuluus colore, ualde geniculatus, in mandendo uiscosus & subacutus. Costus excellit Arabicus albus existens & leuis pondere, probi odoris. Secundo loco Indicus qui leuis & niger est: tertio Syriacus, colore buxeus, odore graui. Vim habet costus calfactoriam, & ingratus sapore. Amomum $\alpha\mu\omega\mu\omega$ racemus est ex frutice florem habens albæ uiolæ, folia Brionia similia. Optimum est Armenium, auriferè colore. Deinde medicum, postea ponticum. Cõmendatur recens, album, graue, olens, acutum gustu & mordax, colore simplex non uarium: uim habet calefactoriam. Chalbana $\chi\alpha\lambda\beta\acute{\alpha}\nu\kappa$ liquor est ferulæ: uenit ex Syria, quod quidam Metopion uocant: optimum est thuris specie, probatur pura, pinguis, minime lignosa, graui odore: adulteratur resina & ammoniaco admixta. Zinziberis $\zeta\zeta\iota\beta\omicron\rho\iota\varsigma$ nascitur in Troglodytica Arabia: cuius hæba utuntur ad multa, sicut & nos ruta. In decoctis miscetur ad medicinam, radices eius paruulæ sunt. Ciperi subalbæ sapore ferè quo piper, & odoratæ. Conduntur & in fictilibus, exportantur in Italiam. Aloe $\alpha\lambda\acute{o}\nu$ folium habet simile Scillæ, crassum, rotundum, ex duobus lateribus frondosum, ab alio spinosum: caulem fert similem Antherico, florem album, fructum ferulæ similem, tota grauis odore, gustu amarissima. Nascitur in India plurima, ex qua uenit: eius gummi uenit etiam ex Arabia & Asia ad cõglutinanda uulnera utilissimum. Rhus quem quidam erythrum uocant, fructus est arboris Byrsepticæ, quod eo ad pelles inficiendas utantur: arbuscula est in petris nascens, cuius folia oblonga incisaq; more ilicis. Hæc Dioscorides. Alij aliud existimant. Spica $\sigma\acute{\alpha}\chi\upsilon\varsigma$, frutex porro similis, aliquantulo longior, plura retinens folia subpinguia, dura, odorata, uirgas plures ab una radice. Nascitur in montanis & asperis: uim habet calefactoriam tertio abscessu. Sarcocola lachrymæ arboris paruæ, ex Perside uenit, similis thuri, suffulua, subamara gustu, uim habet uulnerum constringendorum. Glaucion succus hæbæ qui ex Hierapoli Syriæ uenit, folijs similibus papaueris, pinguior & graui odore, amara gustu, succinum ipsum croceum. Hydropeperi nascitur prope stagnantes aquas, caulem emittit angularem prædurum, in quo ramusculi folia habentes gustu acuta sicut piper. Cistus frutex in petrosis locis non admodum altus, ramosus, folijs rotundis & crassis: flore ut mali punici: uim habet stypticam, ex quo flores bis in die ex uino austero hausti, dysenteria profunt. Hypocistus nascitur circa radices Cisti: florem refert mali punici, prodest coeliacis dysentericis, & fluxibus muliebribus decoctum. Ladon $\lambda\acute{\alpha}\delta\omicron\nu$ aliud genus Cisti: frutex & ipse eodem modo nascens, longiora habens folia, & nigriora, quibus uis styptica est, ac ad ea utilis ad quæ & Cistus. Fit autem ex eo Ladanum appellatum. Eius folia pascentes capræ sordes recipiunt barbæ, ex quibus Ladanum postea colligitur ad multa utile: probatur odoratum, subuiride, molle, pingue, expers arenæ: uim habet stypticam calefactoriam, mollificantem, stomacho utilem. Cinnamomum elige album, friabile, leue tractatu, lignosum, gustu mordax. Radix eius inutilis est. Aliud simile uocatur Pseudocinnamomum non multo odore nec uirtute. Xylocinnamomum habet quandam cum cinnamomo similitudinem: est enim lignosum & longis truncis, odore multo inferius, & ut placet quibusdam alterius generis à Cinnamomo. Hactenus Dioscorides. Theophrastus autem de Cinnamomo & Casia ait: fruticem esse utrunque non amplum, sed magnitudine Amerinæ, uerum multis surculosis ramis constare. Cinnamomum decerptum in quinas partes discerni, id est præcipua bonitatis quod corticibus propinquius fuerit, idq; ad palmi magnitudinem cædi. Casiam uero farmento crassiore constare, ac neruis, idcirco non posse decorticari. Cum itaque uirgas secant longitudine binum cubitorum, in recenti bouis corio condunt: tunc lignis putrescentibus uermiculos nasci, qui lignum erodant, corticem uero ob amaritudinem non attingant. Dioscorides uero de ea sic ait: Casia in felici Arabia nascitur, baculum habet crasso cortice sicuti piper. Est & secundo loco quæ uocatur Zigir, crassa, coloreq; nigra, quæ primæ præstat.

Tertia

Tertia uocata Balastus Musceticus prædictis melior. Reliquæ sunt diuerforum nominum magni sumptus. Reperitur & pseudocasia, quæ deprehenditur gustu, minime acuta & aromatica. Probatur autem subrufa Coralli colore, & lata fistula, gustu mordax. De Thure quod *λίβωρον* dicunt sic ait. Nascitur Thus, sicut Myrrha & Styrax, in Arabia item felici. Adulteratur resina punica & gummi, facilis deprehendi: gummi enim incensum non flammescit, resina in fumum abit. Thus ardet, deprehenditur & odore. Dendrolibanum siue *λίβωροτός*, Latine Thusmarinum, surculi sunt tenues: circa quos folia tenuia, densa, longiuscula, grauis odoris, quibus utuntur ad coronas. Myrrha uero lachryma est Aegyptiacæ spinæ, qua incisa effluit lachryma, coagulatur, deinde legitur. Excellit Troglodytica, quæ lucida est subuiridis & mordax: reperitur & Bœotica, adulteratur gummi. Vis eius ad medicinas & suffitus. Theophrastus autem de Thure & Myrrha sic. Thuris arbor haud magna est, sed quinque cubitis atollitur, folio lauri, cortice leui. Myrrha etiam minor, sed fructuosior, caudice duro crassio reque quam sura hominis, folio ulmeo simili aculeatoque & minime leui. Alij thuris arborem lentisco similem prodidere. Myrrham uero Therebintho, sed scabriorem: nec desunt qui eam Therebinthum omnino esse putent. Arabes lignum ex ea Antigono attulere, quæ nihil Therebintho differebat. Erant omnino qui thus & myrrham nasci ex eadem arbore prodiderunt. Idem balsamum scribit in ualle Syriae produci ab arbore mali punici magnitudine, ramis multis, folio rutæ simili, candido tamen & perpetuo uirente, fructu simili Therebintho. Lachrymam colligi in caudice & parte superna tradunt, facta incisura unguibus ferreis subsidere: cum æstus maxime angit, uix tota die concha impletur. Ad nos adulteratum aut mixtum fertur, uirgaque ex eo odorata quotannis abscinduntur. Plinius uero id tantum in Iudæa in quodam horto nasci dicit. Dioscor. ponit Opobalsamum *ἀπὸ τῆς ὀπίας*, id est succo, quod è ligno inciso æstate distillat. Xylobalsamum lignum ipsius probatum est recens & fuluum, parum balsami spirans. Verum opobalsamum infusum lacte uel aqua effunditur cito, & lactis modo efficitur: adulteratum supernat sicut oleum, uel diffusum sicut in stellas contrahitur.

FRUTICES aquatici nunc. Sida specie papaueris est, teste Dioscoride. Arundo pluris generis: Tibialis, uallaria, armamentaria, fistularia, sagittaria, quæ cretica uocatur. Insuper Aegyptia, crassitudine quæ phaselii uicem in Nilo supplet, ut ait Plin. Papyrus item Aegyptia, ut idem author ait ex autoritate Varronis post uictoriam Alexandri in usu fuit: ante uero minime chartarum usum fuisse constat, folijs tum palmarum scriptitatum, tum quarundam arborum libris, postea publica monimenta plumbeis uoluminibus. Mox & priuata linteis cepta conscribi uel ceris. Ptolemæi deinde tempore membranas, Pergami bibliothecam parantis. Sed & insecta ætas philuras diuersi generis. Emporetica inuolucris apta. Regia maior omnibus apud Catullum. Aliæ item ex alijs locis nomen accepere, ut apud Plin. uidere est. Iuncus trium generum: Acutus qui marinus dicitur, & sterilis, Græce *ὄξυχοίνοσ*. Alter fructum ferrens, quem tripherum nominant, quod tria genera ferat, tenuior primo. Tertius longe crassissimus & asper, qui Holoschoenus dicitur. Phleum folio constat carnosio, multifido, prouenit cum Vergilijs, diuturnius est anno. Theophrastus. Spartum, iuncus Hispanus ex quo funes conficiunt, unde in Hispania campus iuncarius iuxta Tarraconis maritima. Memorantur & illa quoque aquatica, Gladiolus, Typha, Menisphlora, Butonium, Ipnum, Oleagnus.

DE FRUGIBVS.

HAERBIS uero eadem ferè contingunt, quæ arboribus fruticibusque communia. Quod genus Theophrastus in *ἀργία Ἐρσραία*, id est, Aruensia, ut Plin. conuertit, & *κηπευτά*, id est hortensia diuidit. Item Aruensia in fruges, aut agrestes alias herbas. Hortensia uero in coronamenta, in quibus flores & uiolaria sunt, ac herba odorata. Et in holera, ut sunt Brassica, Lactuca, Ocimum, & his similia, quæ Græci *ἡδίσματα ἢ λάχανα* appellant. Plinius autem acetaria. Holera rursus aut intubacea sunt, ut Napus, porrum, Armoracia & his similia. Aut Bulbacea, ut Cepe: bulbis, & quæ radice rotundantur: aut humi nascentia, ut cucumis, Pepo: aut surculosa, quæ *φρυγανῶν* Theophrastus appellat. Gaza suffrutices conuertit: in quorum numero uiolaria ac legumina, quæque attolluntur. Iam illa quoque communia, ut omnia inter se odore, colore, sapore differant, inter herbas principatum fruges obtinent. Hæc in frumenta, id est, *σίτην*, & legumina: id est, *χερσοπὰ*, siue *ὄσπρια* diuiduntur. Inter frumenta triticum præstat, Græce *πυρρός*. Deinde hordeum apud antiquos uisitatius: ex eo panes conficiebantur, præsertim in

Gg 3. oriente,

Thus

Dendrolibanum
Myrrha

Balsamum

Opobalsamum
XylobalsamumFrutices
aquatici.
Sida
Arundo
Papyrus
De chartis.
Iuncus trium
generum
Acutus, Mar-
rinus, sterilis.
Phleum
Spartum
Gladiolus
Menisphlora
Butonium
Ipnum
Oleagnus
Aruensia
HortensiaSuffrutices
Fruges
Frumenta
Triticum
Hordeum

oriente, ut ex sacris uoluminibus deprehenditur. Postea Plinij tempore quadrupedum refe-
 ctibus tradebatur: pane uero hordeaceo milites ignominia in exercitu notati uelcebantur.
 Ex hoc fiebat & Ptisana, pultis genus, Græcum sanè inuentum. Cuius laudibus Hippocra-
 tes unum uolumen dicauit. Post ptisanam, inuentam à Romanis Alicam Plinius maiore
 laude testatur. Fiebat & polenta addito semine lini, coriandro, & sale, cibus maxime studio-
 rum. Pulte enim uixisse Priscos Romanos argumento est, quod inde pulmentaria di-
 cta erant, ossa iure condita. Amylum etiam genus pultis è tritico siue hordeo, quod sine
 mola conficiatur, quod hodie quoque priscum retinet nomen. Olyram Gaza Siliginem uer-
 tit, Plinius tamen diuersa ponit. Sed & Olyram & Oryzam Turanius quoque eandem scri-
 bit esse. Plinius etiam diuersas. Oryzæ folia carnosa porro similia sed latiora, altitudo cubi-
 talis, flos purpureus, hodie Risum uocant. Zea uocatur semen ob frugis præstantiam, ut ait
 Plinius: propter quam Homerus *Ζῆδωρον ἄρυσρον* saepe dicit, id est terram Zeam donantem
 non uitam ut quidam putant. Hanc forte hodie Speltam Italici uocant, nunc sanè uiliorem,
 quod eius copia creuerit. Nam ex Asia prius & Græcia uenit: peculiare enim Græcia Zea,
 Olyra, Typhæ, Irius, Hormū quod Cymino simile est, seritur q̄ cum sesamo. Alica in Trāspa-
 dana nascitur. Similago ex tritico, sicuti flos dicitur ex siligine. Tritici enim farina cernitur
 in pollinem tenuissimum, hoc est, Similaginem, & secundariam: unde panis fit secundarius:
 extremus est furfur. Farro post triticum Plin. dat palmam, unde & farina dicta, & Farra ue-
 teres Adoreum appellabāt, quo dijs maxime sacrificabant. Hinc adorea uictoria dicta, Fer-
 tur & Arinea inter fruges, frequens in Gallia & Italia. Sesamum *σῆσαμον* unā cum Panico
 & milio seritur: uenit ex Indis, ex eo oleum exprimunt Sesaminum: color eius cādidius infra
 magnitudinem seminis lini. Italici iugiolinam appellabāt, conficiunt q̄ ex melle Sesamiten
 Athenæo uocatum, à nostris cupetam. Milium *κέρχρος*, Panicum *μελιός*, eò dictum, quod
 (ut Plinius dicit) mel frugum dicatur. Inter legumina uero Faba præstat. Eius farina lomen-
 tum dicitur. Abstinebat ab ea flamen dialis, quod in flore eius literæ lugubres reperiantur,
 parentando adsumitur. A Pythagora quoq̄ prohibebatur, quod hæc maxime natura inflet,
 ac sensus hebetet. Seritur ante occasum Vergiliarum prima leguminum: Dicitur Græce *κίβα*
μ. Ponitur Dioscoridi faba Aegyptia, quam ponticam quidam uocant: fit etiam in Asia
 folio magno, fructu cubitali longitudine, crassitudine uero digitali, colore roseo. Lupinus
 Græce *δέρμ*, eius seges agrum lætificat, uertitur ad solem, horasq̄ etiam nubilo monstrat.
 Cicercula Plinius. Cicer *ἐρέβινδ* fructum celerrime perficit, noualibus inutilis seges. Pisum *πίσος*,
 Cicercula *λάδυσ*. Eruale. Eruum *ἔροβ*. Lens *φακί* siccantis est natura: adeo apud uete-
 res in delicijs, ut prouerbiū sit *ἐν φακῇ μύς*, id est in lente unguentum. Lente quoq̄ scri-
 bitur Esau primogenituram commutasse. Phasculus *φασήλ*. Trionum *ἐρβισιμον*. Legu-
 minum prima laus, ut sint coctibilia, maxime in faba & lente, ut Theophrastus ait.

HORTENSIA.

HORTVS altera succidia quondam putabatur, ubi opes horti deerant de carna-
 rio aut macello uiuendum erat, ut ait Plinius. Hortos primum commemorat
 antiquitas Hesperidum, Alcinoi, Adonidis, ubi nullus fructus nisi ad uolupta-
 tem. Cyri regis pensiles. Apud Athenienses primus hortos intra moenia insti-
 tuit Epicurus. Romæ uero uillarum instar hortos ædificatos adhuc uidemus,
 Sallustianos, Mecænatianos, Neronis principis. De his narrare reliquit Vergilius poster-
 ris, Columellæ uidelicet & Caruilio Martiali. Contra erucas cæterasque bestiolas Colu-
 mella asini, Plinius equæ caluariam suspendere in hortis iubent. Scripsit de hortensibus Græ-
 ce Sabinus Tyro ad Mecænatem, ut Plinius refert. Inter hortensia Cucumeres, Anguini,
 Citrini: at cum magnitudine excesserint Pepones appellati, noua eorum forma. In Campa-
 nia sponte primus prouenit, malî Cotonei effigie: mox ex illo semine genus factum Melo-
 pones uocāt: hæc Plinius. Athenæus autem ex authoritate Cratini ait Pepones femina esse
 cucurbitæ. Spartianus Melones ostienses nominat. Columella tradit commentum ut toto
 anno confurgant. Insequens ætas uberiorem copiam nobis attulit huius fructus. Alexan-
 der in Problematis ait æstate pepones, cucumeres, cucurbitas, cæteraque holera ac poma
 frigida esse: hyeme calida, brassicam, rapum, pastinacam, Raphanum, Armoraciam. De Ra-
 phano scribit unum uolumen Marcion Græcus homo. *ῥαφανίδα* Græci uocant, nunc uulgo
 radicem. Raphanum uero genus Brassicæ ponit Theophrastus. Plin. autem inter Raphani
 genera

Cucumeres
Pepones

Raphanus

genera Sifer & Daucon: de quo postea. Armoracia Græce Latineq; dicitur, omnibus notis
 fina. Bulborum genera omnia quæ radice rotundantur. Inter quæ Megarenfes plurimū lau
 dantur, & Scilla cui unū uolumē Pythagoras dicauit. Cepas, Alliumq; pro dijs colūt Ægy
 ptij. Inter cepas Ascalonium ex oppido Iudeæ, item γήλορ Getium, quod nostri Pallicariam
 uocant. Plinius, Cepa calida tertio est, quare Galenus pituita laborantibus recte dari censet.
 Asclepiades quoq; eius usum laudat. Dioscorides ex ea sitim arceri dicit, inflationesq; fieri:
 contritam cum sale & ruta caninis moribus utiliter adponi: aluū quoq; emollire, & somnum
 iuuare, inter omnes cōuenit. Allium σκόροδον in Ægypto monocephalum est: uno uidelicet
 capite, sicuti porrum, dulce, rubens, paruū. Reperitur & Polycephalum maius. Diosco. Eius
 cibum illiberalem propter halitum Plinius uocat, natura tertio calidum, stomacho nocētissi
 mum uenenis aduersum. Inuentus nostra memoria, qui cum in agro dormiēs ore aperto ser
 pentem imprudenter haussisset, sese statim alijs commāducatīs curauit: uirus tamen ac mor
 tem uxori in coitu transfudit. Porrum πασoron sectile & capitatum. Huic ultimo Nero prin
 ceptis claritatem dedit, dum cocto utitur, dans operam Phonsco. Plinius. Intubum syluestre
 aut satium. Syluestre Cichorium apud Ægyptios & Græcos uocatur. Satiuū Serim nomi
 nant, quod est minus & uenenosius. Cichorium propter salubritatē singularem, alijs Enchre
 ston, alijs pancration uocant. Seris lactuca simillima duum generum reperitur: syluestris mē
 lior, quæ nigra & æstiuā: hyberna uero cādida & deterior, utraq; stomacho utilissima. Petro
 nius Diodorus unus omnium damnauit, qui antilegomena scripsit. Hæc ex Plin. ut uerissimi
 le sit hanc esse quam hodie Endiuiam uocāt. Quam uero Vergilius in Geor. dicit, Et amaris
 intuba fibris, campis officientē: de syluestri puto loquitur, quod frequens inter segetes. Nam
 cichorium Græci, nos intubum dicimus. De domestico quoq; Columella in hortis mentio
 nem facit, Torpenti grata palato Cichoria: quanq; Diosco. dicit cichoriū uocari, quod Latī
 ni cicerbitā asperā uocāt, uerisimile mihi nō sit: multa enim inepta, imperitaq; tum pugnan
 tia scripta sunt, quæ putauerim librariorū, aut cōmentatorum farcimina esse: nam Cicerbitæ
 nomen apud Latinos nusquā reperitur. Et hoc uocabulum apud Hetruscos quod alibi Cri
 spignus: quæ quidem herba apud eūdem authorem Soncus appellatur, cuius duo dicit esse
 genera, unum agreste & spinosum, alterum mollius, & magis cibo aptum. Quod aut uulgo
 Cichoriū dicunt, id Heliotropiū non est: de quo Plin. sic ait. Heliotropium una cum sole cir
 cumagitur & cū nubilo: nocte uero ueluti desiderio cōtrahit caruleū florē. Genera eius duo,
 Tricoccū, & Heliostraphiū: hoc altius, quanq; utrunq; semipedalem altitudinē nō excedat,
 ab ima radice ramosum: nascitur in cultis tantū. Tricoccū uero ubiq; hæc Plin. Diosco. uero,
 Heliotropium, ait, folia habet rhamno similia: crassiora tamen, ab ima radice nascētia: flos al
 bus & suffaluus. Incuruatur sicuti scorpī cauda, ex quo à quibusdam uocatur scorpīurus: ra
 dix eius inutilis, nascitur in petrosis. Idem author ponit aliud Heliotropiū simile folio supra
 dicti, fructū oblongum ac dependentem habēs: nascitur in segetibus. Papauerū multa gene
 ra, quæ Græci μίκωνες uocant. Præterea hortense, semine albo, & agreste nigro diuersa. Cera
 tites quasi cornibus insignis. Thylacites prælogo capite & albo semine. Pithites q; ex eo suc
 cus fluat. Ex Dioscoride. Plin. aut lib. x. ca. xxviii ait. Opion uocāt succū papaueris contritū, &
 in pastillis digestū ad uim soporiferam ac mortiferā. Sic interijt Licinij Cecinnæ prætorij ui
 ri pater in Hispania: quando impatientis odiū uitæ ualetudo fecisset. Papaueris genus agre
 ste, quod Diosco. memorat: hæc sunt quæ cernimus passim more rosarum rubescētia, tenui
 ac nudo festuco. Cucurbita συκία domestica & syluestris, quæ dicitur κολοκυνθίς, humi strata,
 forma sphaerica: utriusq; autē natura frigida & aquea. Dioscorides eius corticis ramēta com
 mendat, dicitq; illita phthiriasi podagrisq; & ignibus sacris mederi. Saluiā ἐλείσφακον Plī
 nius & Dioscorides Græce uocari testantur. Ocymum syluestre & satium, utriq; Chrysip
 pus grauitè increpuit ut inutile stomacho. Plinius ait id cū maledictionibus serendū. Præ
 terea Ocymū, Mentam, Rutā, Cunilam ferro tangi nō expedire: author est Sabinus Tyro,
 qui περὶ τῶν κηπουρικῶν, id est, de hortēlibus scripsit. Cunilæ tria genera: Bubula, quæ semē pu
 legij habet. Secūda Cunilacea, à Græcis autem origanum herocleoticū appellatum. Tertia,
 quæ à Græcis mascula à nostris Cunilago dicitur, odoris tetri, folio sparso. Ex Plinio. Rosma
 rinus Græce Libanotis, q; thuris quali referat odorē. Panax piperis refert saporē, magis aut
 siliqualstrum: ob hoc piperitis à Græcis dicitur. Idem Dioscorides autem, Panax chironcum
 prouenit in Pelio monte, folijs amaraco similibus, floribus aurei coloris, radice tenui, acuta

Armoracia

Bulbi

Cepa

Ascalonium

Getium

Allium

Porrum

Intubum

Cichorium

Seris

Cicerbita

Soncus

Heliotropiū

Scorpiurus

Papauerum

genera.

Opium

Cucurbita

Saluia

Ocymum

Cunilæ ge

nera.

Cunilago

Rosmarinus

Panax

Piperitis

Lapathū que
 & rumex.
 Oxylapathū
 Hydrolapa.
 Bulapathum
 Pastinaca
 Daucon
 Staphilinus
 Perseum
 Amaracus q̄
 & maiorana
 Origanum
 Tragoriga/
 num.
 Agnoriganū
 Lactuca
 Lactuca cat
 prima.
 Isatis

gustanti, hausta contra repentes bestiolas. Lapathū Gaza Rumicem cōuertit: eius plura ge
 nera. Oxylapathū, hydrolapathum, hippolapathū, bulapathū. Theophrastus, Pastinaca do
 mestica, Staphilinus Græce. Syluestrem Gaza Daucon dicit uacari, quāquam à Plinio Dau
 con genus Raphani ponatur, nec ullum det ei nomen Latinū: sceniculi simile, odoris ac gu
 stus luauissimi, radice lignosa: ob quæ uerba Pastinaca deprehendi non potest. De Staphili
 no Columella. Latetur mollemq̄ sinū staphilinus inumbret. Plinius. Ex his Pastinacæ unū
 genus agreste sponte prouenit, Staphilinus Græce dicitur: alterum seritur radice uel semine,
 primo uere uel autumno. Dioscorides ait Carotam uocari. Perseum inuenio nominatum à
 Nicandro, quam Persam hodie cognominatam putauerim. κίχωνα δαρδανίδας καὶ ὄν περσέου
 ἔπρουσιρ, id est, Cicona dardanidas & quod Perseum uocant. Paulus Perseam arborem dicit
 esse in Aegypto, cuius folia uim siccandi ac calfaciendi retinent: quapropter sanguinis fluxū
 sistere. Amaracus autem Græce σάμψυκος, Latinis maiorana dicitur, ut scribit Dioscorides,
 Calida est & sicca tertio. Origanum folium simile hysopo, umbellamq̄ & semen in summo.
 Idem. Plinius autem ait Tragoriganum simile esse serpyllo palustri. Agnoriganum quod
 Nicandrus Colophonius uocat Cuniculam. Lactuca δριδακίνη hortensis & agrestis, prima
 plurium generū, crispa, alba, nigra, lata, & quam ob amaritudinem πικρίδα uocant. Est agre
 stis, & sponte nascens: multigena, quibus Antonius Musa Augustum dicitur curasse. Pri
 mum genus Caprinum, quo pisces protinus necantur. Alterum quod Esopon uocant, in ar
 uis nascens. Tertium quod in syluis reperitur Isatis dicunt. Quarto infectores lanarū utun
 tur, quod syluaticum appellant, simile lapatho folijs, nisi plura haberet & nigriora. Lactuca
 sicuti & brassica seritur toto anno: est enim refrigeratrix, stomachi fastidiū discutit, & appe
 tentiam cibi facit. Hac ueteres Græci abstinebant ob religionem: quod ex sententia Pythago
 ræ castitati obesset, uel quod soporifera: hac ex Plinio. Eubelus Græcus author in senariolis.
 μή παρὰ δεξιῶν μοι δριδακίνας ὡ γύναι ἐπὶ τὴν τράπεζαν ἢ αὐτὴν αἰτῶ, ἐν τῷ λαχάνῳ τὸ τῷ ὄνομα, τὸ μ
 ἀδώνην ἀποθανόντα πρὸ οὐδὲ κύνθου, ὡς ὅτι νεκρῶν βρωμα, id est, Ne apponito mihi lactucas o
 mulier in mensam si ipsas petiero, in hac herba, ut fama est, Adonim mortuum posuit Cy
 pria, Nam est mortuorum cibus. Mortuorum dicit esse cibum, quod in hac Venus Ado
 nem extinctum posuerit. Apium Græce Selinum, semen habet nudum sicut Anetum, die
 quadragesimo prouenit: author Plinius. Petroselinum uero ut ait Dioscorides, ex Macedo
 nia optimum ueniebat. Est & hipposelinum, quod Gaza Equappium conuertit, Columella
 holusatrum uocat, dicitq̄ serendum in hortis post Vulcanalia quæ erat in fine Augusti, in lo
 cis umbrosis. Hoc ego ex argumento omnino putauerim, quod nostri hodie Petroselinum
 uocant. Est & Helioselinum à Gaza Paludappium conuersum, quod apud paludes & rigua
 nascitur: hoc quidā esse contendunt, quod uulgo aut Canneam, aut macrones uocāt: utriq̄
 surgit in humidis. Portulacam ait Dioscorides uocari, quā Græci uocant ἀνδράχην, nascitq̄
 in petrosis: inueniriq̄ hortensem folijs oleæ similibus sed maioribus, pluribus caulibus tener
 ris & rubētibus, supra terram effusis, dulci succo gustanti. Italici procachiam uocant, notissi
 mam herbam. Theophrastus tamen & Plinius Adrachnen pro arbore ponunt: error equi
 uocationis apud multos, ut Plinius ait, in una enim litera tātum consistit. Nam Adrachne
 portulaca est herba: Adrachne autē arbor unedoni siue arbuto similis. Malua μαλάχη agre
 stis & hortensis, cibo apta, & ipsa florem habet, ut cichorium, ad solem sese uertentem, ut ait
 Theophrastus, Columella in horto. Et Malache prono sequit quæ uertice solem. Thryallis
 θρυάλλης à Theophrasto uocatur, à Gaza Pinpinella uertitur, uulgo nota herba, nec nomen
 sortitur apud Latinos. Nasturtium κάρδαμου teste Dioscoride abundat apud Babylonem,
 semine acuto & calfactorio: ea deinde uirtute qua Sinapi. Hac herba uictū frugalem & ab
 stinentiam commēdat Persarum, ut ait Cicero. Iulianus pharmacopola uir nostra atate her
 baria peritissimus: hanc dicit esse quam hodie uocamus Allegretos. Sinapi σίναπι & νάπυ
 dicitur Græce, calfacit quarto abscessu, ut Dioscorides. Capparitis frutex spinosus humi spar
 sus, spinas habens hami modo, folia rotunda, fructū sicuti oleæ, qui apertus albū proijcit flo
 rem: quo cadentē, inuenitur sicuti balanus pralongus, habens grana sicuti mali punici: nasci
 tur in locis asperis, eius fructus & caulis sale conditur in cibum. Dioscorides. Ex Alexandria
 nunc adducitur optimus. Atriplicē idem author ait Latine uocari, quā Græci ἀντράφαξιμ di
 cunt, hulus notissimū, quod Itali falso spinacā appellant: est enim illi simile, Beta τεύθλον, est al
 ba & nigra. Blitum uero, ut ait Plini, lib. ix. cap. xx. herba est iners sine sapore aut acrimonia
 ulla

Apium
 Petroselinum
 Equapium, si
 ue, holusatru.
 Heleoselinū
 Portulaca
 Adrachne
 arbor.
 Malua.
 Thryallis
 Nasturtium
 Sinapi
 Capparitis
 Atriplex
 Beta
 Blitum

ulla, unde conuiciū foeminis faciunt mariti apud Menandrum, stomacho ac Veneri inuti-
le. De hoc uide apud Festū. Brassica Græce κράμβη, ex quo prouerbiū illud apud Suidam, *Brassica*
δὲ κράμβη δάνατος. Crambe repetita interficit, quod etiā uulgo iactatur. Durat eius caulis an- *Brassica pro-*
num, uocaturq; ob eā causam Epetiocaulis. Sed & caulibus diuersitas nominū apud Theo- *uerbium.*
phrastum, Miocaula, monocaula, polycaula, chamaecaula, hypocaula. Summa brassicarū te- *Epetiocaulis*
nellarum Prototomi dicuntur à Latinis atq; Græcis. Seritur toto anno. Cato ait, sexcētis an- *Prototomi*
nis medicina brassicæ populū Romanū fuisse usum, antequam medici ad eos Græci ueni-
rent. Chrysippus ei librū dīcauit, ponitq; mēbris omnibus ex ea remediū. Calida ei potestas,
concoctionē adiuuat: semicruda aluū soluit, ualde cocta restringit. Eruca εὐζωμος cruda com *Eruca*
manducata Venerem excitat. Inuenitur agrestis, præsertim in Hispania, acutior domestica,
cuius semine pro sinapi utuntur. Dioscorides. Ruta πύγαμος, hortēlis & domestica acutior *Ruta*
montana & syluestri & cibus utilior. Inter hortenses magis apta cibo quæ iuxta sicū nascitur,
utraq; tamen uim habet calfacētoriam, miscetur in antidotis contra uenenū: mustellæ docue-
re, quæ ex uenatione serpentū ea se purgant. Serpyllum ἐρπυλλον hortense & coronariū, ha- *Serpyllum*
bet folia Origano similia, albiora tamē, inter sepēs maxime augetur. Agreste nō serpit, sed re-
cte folia emittit tenuia, similia rutæ, longiora & angustiora: præterea odore acutius, delecta-
bilis, medicinisq; aptius. Pulegiū γλήχομ, quasi ἐλήχομ, quod Balatus significant: nam hoc *Pulegium*
oues pastæ implent ouilia. Menta μίνθη siue ἡδυσσομὸς ἡμερῶ. Mentastrū autem ἡδυσσομὸς *Menta*
ἄγριος. Nepeta καλαμίνθη. Anesum ἀνησομ semen est è Syria ueniens: simile apio, longiuscu- *Nepeta*
lum, uim habet calfaciendi tertio. Anethum ἀνηθομ similitudine ferè anisi. Cuminum item *Anethum*
κύμινομ domesticum & agreste. Carduus Hispanus miræ magnitudinis, præstantisq; saporis *Cuminum*
memorat Plinio. Dioscor. ait, Chamæleon niger & albus: hic ultimus Latinis Pinea carduus *Carduus*
dicitur, folio spinoso, flore purpureo. Theophrastus uero sic, Cardui radix māditur cruda & *Chamæleon*
cocta. Est & carduus pinea, quā κύναραμ cynaram uocant, qui nō multis prouenit in locis: ab *Pinea car-*
radice foligera lachrymā iucundi saporis postrema parte profert, quam spinalem mastichen *duus.*
appellant. Columella de eodem sic in horto. Hispida ponatur cynara quæ dulcis iaccho Po- *Cynara*
tanti ueniat, nec phœbo grata canēti. Hæc modo purpureo surgit glomerata corymbo Myr-
tiolo modo crine uiret, deflexaq; collo. Nūc adoperta manet, nūc pinea uertice pingit, Nūc
similis calatho, spinisq; minantibus horret. De Carduo pinea Plinius item mentionē facit.
Hunc ex coniecturis esse certum est quem hodie Italici Carciophanum uocant, qui iam fre-
quenti apud omnis usu cœpit esse, delicijs mensarum. Marrubium μάρσιον alij λιπόσσοφομ uo *Marrubium*
cant: eius duo genera, alterum folio serratiore, incisurisq; profundioribus, alterum rotūdius,
squalesq; sicut Sphaceli. Theophrastus, Sphacelum, & Saluiam, alterum urbanum, alterum
syluestre. Sphacelo flos breuior minusq; squalens. Saluiæ scabrosior. Idem. Fœniculum Græ-
ce Marathrum. Hippomarathrum fœniculum syluestre siue erraticum. Abrotanum Latini *Marathrum*
Absynthium ponticū, mas frutice maiore, folijs tenuiter incis. Mas Absynthio simile ama *Hippomara,*
rum item, Absynthium optimum nascitur in Ponto & Cappadocia, calidū primo abscessū, *Abrotanum*
siccum tertio. Absynthium maritimum, quod Latini Sardonicum uocant: pecudes saginat, *Absynthium*
optimum stomacho. Dioscorides. Hysopum montanum & hortense optimum in Cilicia na *Absynmar.*
scitur. Dioscorides. Ferula φέρουλη Græce, fœniculi modo surgit, uulgo notissima, manditur co *Hysopum*
cta ex aceto. Asphodelus Latini Albutium, folijs magno porro similibus, caule leui: habet in *Ferula*
summo uocatū Anthericum, radicibus glandinis similibus, gustu acutis, quæ uim habet ca- *Asphodelus*
lorificam. Fraga terrestria similia arbuto siue unedoni: authore Plinio. Apud Ouidiū, Fraga *Fraga*
montana appellantur ad differentiam cāpestriū, quæ Plinius quinq; folijs nasci prodit.

CORONAMENTA

 CORONAMENTORVM triplex genus Theophrasto ponitur. Aut ex flor- *Coronæ in-*
ribus odoratis, ut uiola: aut sine odore, ut Iouis flore: aut ramis seu folijs odora *uentores.*
tis, ut serpilli, Helenij, Abrotani, & his similibus. Athenæus scribit Dionysium
ex mari Erythreo primam coronam ex Pampino aduexisse. Cumq; ex uino
immodice sumpto capita tentarentur, inuenta ratio ut uitta premerentur, ad-
sumpta hederacea corona quæ prompta omnibus erat: eo pacto capiti medendo: paulatim
deinde crescēte luxuria, eas uarijs floribus intexuerunt. Æschylus ait, q̄ in honorem & simi-
litudinē uinculorū Promethei, primū corona fuerit reperta: nonnulli ob dignitatē capitis, q̄ *Quis coronæ*
in hoc initiū sensuum & principatus consistit: hæc Athenæus. Plinius Liberū patrem ex he- *rum usus.*
dera

- dera primum capiti suo imposuisse dicit. Postea usus frequens apud Græcos & Romanos. Nam & ea sacrificantes utebantur, & uictores in sacris certaminibus, & conuiuæ molliores. Hinc Philostephani appellati, quo nomine Verres à Cicerone notatur. Dabatur honoris gratia Graminea ob seruatū ciuem, Oleagina ob conuersum hostem, Laureā triumphantibus. Accepta semel coronā, uti in ludis perpetuo licebat. Crassus prætor ludis suis coronas ex argento dedit. Adcesserunt & Lemnisci, quos ad hunc honorem erat. P. Claudius pulcher bracteas etiam Philiræ dedit: semper tamē authoritas ludicro quaestiarum fuit. Plinius. Sed & maiores poetas lauro coronari solitos esse, minores hedera Propertius hoc disticho ostendit. Ennius hirsuta cingat sua tempora lauru, Mi folia ex hedera porrige bacche tua. Ex coronis ad luxuriam unguentorum deuentum, quorum usum Homerus ab initio uidit, oleūq; ipsum appellat, ubi dicit, ἀφροδίτη δ' ἔκτορα ῥοδόεντι ἔχρισεν ἐλαίῳ. Venus Hectorem rosaceo unxit oleo. Item τὸν δὲ ἐπεὶ οὐδὲ δμῶα λούσαρ καὶ χρίσαρ ἐλαίῳ. Hos ubi lauerunt oleoq; unxere ministræ. Nam sæpe apud eum legitur, oleo lotos inungi, quod oliuarum potuit esse.
- De olei usu.** Nam & apud Romanos in usu frequenti oleum erat, donabaturq; ab ædilibus populo. Ex eo namque oblita corpora firmiora sunt, ex quo athletæ & natantes ungebantur. Legimus & Annibalem pugnaturum ad Trebiam oleo corpora militum unxisse, & Pollio Romulus teste Tranquillo dixit Augusto, se longam senectam foris oleo, & intus mulso conseruasse.
- Vnguentorū nomina.** Idem Galenus affirmat. In cibis uero stomacho inutile. Athenæus. Vnguenta in Chrysiā & ἔλεμμα diuidit, Hoc secundum luxuriæ maximæ fuerat, unde Aiptes. Fit autem ut ipse ait, Iridis optimum apud Elidem & Cizicum. Rosaceum apud Phaselidem, & Neapolim, & Capuam. Crocinum apud Solos Siliciæ & Rhodum. Nardinum apud Tarsum, Oenanthinum idem & Omphacinum apud Cyprum & Adramyctium, Amaranthinum Coum & Melinum, Cyprinum, Metopium & Mendesium in Aegypto. Preparatur autem metopium ex oleo, & amaris amygdalis expressum. Theophrastus ex floribus unguenta nominat: Rosaceum, Leucoion, Susinum, quod ex lilijs est: aut ex folijs, ut Mirrhinū & Oenanthinū: aut ex radicibus, ut Nardinum, Amaricinum. Quinq; modis ueteres compertum usos uisū se unguento. Ad salubritatem, ut natantes & lauantes. Ad necessitatem, ut certantes ceromate ungebantur. Ad luxuriā, ut Veneris, aut mensarum causa delicatū. Ex quo Chrysipi dicitur. Male fit istis delicatis qui rem tam bellam infamauerunt. Hæc una omnino uoluptas aliena. His itaque breuiter de coronis unguentisq; enarratis, flores exequar, ex quibus coronæ fiunt. Inter quos Rosæ præcipua dignatio, quibus maxime Campania abundat. Hinc oleum rosaceum à Plinio commemoratur, & aqua rosacea, & rosaceum, & apud Lampridium piscinæ de rosato, uiuereq; in rosa hinc dictum delicate ac molliter. Melissophyllum siue Melitana, quo apes nullo magis gaudent flore: nostri Cetriolam uocant. Crocum gaudet calcari, sicq; melius exit, quare scribitur iuxta uias ac fontes. Emittere florem cū folio in occasu Vergiliarum. Theophrastus. Hemerocallis nocte languescit, sole oriente floret. Athenæus author. Dioscorides Liliū agreste uocari dicit. Nam & folia & caulē illi similem habet. Lychnis herba coronaria ex balneo Veneris orta quando dormiuit cū Vulcano. Idē. Hæc hodie Valeriana à peritis herbarijs esse putatur. Narcissus folia similia porro angustiora, caulem uacuum emittit sine folijs palmi altitudine, in quo flos albus in medio, caulem habens croceū. Dioscorides. Cytisus Latinis Trifolium maius dicitur, albus totus, ut Rhamnus, surculos emittens cubitales, circa quos folia sunt scissa in medio, quæ digitis contrita erucam olent, uim habentia frigorificam. Dioscorides. Silybrium syluestre, alij Tymbreum dicunt pedali altitudine: iuxta rigua nascitur, neglectum in nepetam uenit. Tymbra similis thymo, minor & mollior, ferens spicā flore plenam, ut ait Dioscorides. Hæc à Gaza Satureia Latine uertitur. Miror sanē, quū Columella aliam à Tymbra faciat hoc uersu. Et Satureia Thymi referens Tymbræq; saporem. Thymum quod maxime appetunt apes, supradictis simile. Melilotos optimus atticis nascitur, & in Campania circa Nolam, melini coloris, odorisq; uehemētis. Liliū rubens, Græci κρινον, album uero λείριον appellant, ex quo oleum preparatur Lirinū, quod nonnulli Susinū uocant. Saliunca foliosa quidē est & breuis, & qua necesse non potest: numero se cohæret, herba uerius quàm flos. Pannonia hanc gignit & Nori maioribus quàm hedera & tenuioribus, angulis distatibus, maculis albis, caule exiguo, floribus purpureis. Dioscorid. Flos Iouis Græce Διὸς ἄνθος, sine odore, carulei coloris, inuenitur & purpurei.

& purpurei, uulgo in hortis ferè omnibus uidetur. Hetrusci florem Alisi, in Latio florem paradii appellant, nisi forte Cyanus is fuerit ex nominis argumento Plinio positus. Helichry-
 sos siue Chrysanthemum, quo idola coronant, uirga est alba, uiridis, recta, cum folijs densis si-
 milibus abrotani, comam auream more Corimborum in capite ferens: nascitur in locis aspe-
 ris. Vocatur item Latinis aurelia, quæ ex uino sumpta ualet ad pecudum morsus. Dioscori-
 des. Aristoteles tamè de plantis sine folijs Chrysanthemum: nisi alium intelligere uoluerit, po-
 nit. Deinceps ex Plinio quædam. Cõuoluolus flos herbæ eiusdem nominis haud dissimilis
 lilio, nascens in frutetis, nullo odore, nec crocus intus: candorem tamè referens. Violæ diuer-
 si coloris, purpureæ, luteæ, albæ. Purpureæ latiore sunt folio, sponte proueniètes, macris in lo-
 cis atq; apricis, dignaturq; solo Græco ac proprio nomine la appellatur: unde lacinthina ue-
 stis tunc per i scribitur, & sine aspiratione apud Plinium: quum autè ab hyacintho flore de-
 riuatur per hy scribendum. Est enim hyacinthus flos item uiolaceus, in quo teste eodem au-
 thore, lugubres quædam inscriptæ sunt literæ, luctus nimirum eius, quem (ut est in fabulis)
 Apollo dilexit. Hic frequè in thermis Diocletianis nascitur. Alba prima omniũ floret. Hæc
 Dioscori. Leucoiam uocat, medicinis plurimis aptam. Leucæthemum item flore albo folio-
 sum, odorem abrotani, hodie Gelsominum nominat. Deinde Plinio lutea, cui magna autho-
 ritate: unde item oleũ fit nobile quod Arabes Cheir appellant. Proxima ei calta Plinio, con-
 colori magnitudine, gratiore tamen odore: non lenior est eius quam Scopam regiam uocat:
 quanquã folia eius non flores oleant. Chrysocoma palmi altitudine, comatibus fulgore auri
 corimbis, in petrosis opacisq; nascens: hæc supra Chrysanthemum uocari apud Diosco. dixi:
 appellant & Chrysitim. Helenium lachrymis Helenæ dicitur natum, & ideo in Helena insu-
 la laudatissimum. Est enim frutex humi se spargens, folio similis serpyllo. Anemona nõquam
 aperitur nisi uento spirante, unde nomen recepit, folia similia appio, flores uero triplici color-
 re, syluestri puniceus, alij aut purpureus aut lacteus. Illud præterea inter flores obseruandum,
 raro odoratis saporem non esse amarum. Dulcia uero sine odore sunt. Amaranthus spica est
 purpurea uerius quàm flos, ac sine odore, prouenit Mense Augusto. Plinius. Cerinthe folio
 candido, incuruo, cubitali, caule concauo, mellis succum habente, apibus magnopere expe-
 titus. Plinius. Oenanthe, Melanthium, Potos, Bellium, eidem ponuntur omnes coronarij.
 Ligustrum seu Cipreus flos albus præstantis odoris, quem in frutetis sepibusq; frequenter,
 præsertim Romæ uidemus: quibus decussis, semen restat nigrum in pillulis fulgente colore.
 Hæc bacinia putauerim Virgiliũ dixisse, Alba ligustra cadũt, bacinia nigra leguntur. Nam
 quod quidam uacinia legunt, dicuntq; uiolas esse primas uiolaceas, non probo, quod ad Li-
 gultrum nil attinet quum priores sint, nec nigrae sint. Quem uero nũc Caryophyllon uocat,
 post Plinij tempora satis constat è Damasco in Italiam uenisse: quum nec ipse, nec alij metio-
 nem eius faciant, nominisq; argumentum ex odore sumpsisse.

HERBÆ RELIQUÆ CAMPESTRES

VITIS alba siue agrestis, nigra folia hederæ similia habet, scandit arbores & ra-
 cemos facit. Vitis agrestis duplex, altera Oenanthe dicitur, cuius uua non ma-
 turefcit, sed florem usque producit, alterius uero maturefcit: author Dioscori-
 des. Plinius uero hanc à nostris labruscam uocari dicit, ferre Oenanthen: se-
 men eius utile ad coria perficienda. Adiantis ἀδιαντίς herba quam Gaza Ca-
 pillum Veneris interpretatur: propterea quod eius folium in aqua nunquam madescit. Ge-
 nera eius duo, candidum & nigrũ, ambo ad defluuiũ capillorum utiles, oleo triti: nascitur in
 locis maxime humidis. Theophrastus, Dioscorides autè dicit hanc herbã uocari Cincinna-
 lem à Latinis, caule tenui, folio coriandri simili, præterea ex eius genere esse quã Tricomane
 uocat, Latini capillarem. Rhitace, quam Plin. uocat Eritacen Dioscori. Ceranthemum, Gaza
 Ceraginem uertit. Cynops apud Theophrastum, Gaza Canis oculus cõuertit, seu Canaria.
 Pes Gallinaceus quã Dioscori. Caucalim ait uocari Græce, caule crassiore, folijs similibus, in
 summo umbellã sceniculo similem, albã & odoratã habet. Cunila & Cunilago dicit Plinio,
 quã Theophrast. κοινύζαμ uocat. Gaza pulica uertit, q pulices abigat, odore graui, tactu tena-
 cissima. Ego culicatũ potius cõuersum existimauerim, q Conopes culices, nõ aut pulices di-
 cantur: malim tamè librarij esse mendũ, q; authoris errorem. Sefelis qua ceruæ paritura pur-
 gantur, ut ait Cic. de Nat. de. Sion herbã Dioscorides ait uocari in Italia Lauer, surculosam,
 crassam, similem equappio & erucæ: eius etiã meminit Plin. dicitq; herbã eam esse nascẽtem
 apud

Cyanus
 Helichrysos
 Chrysanthe-
 mon
 Aurelia
 Conuoluolus
 Violæ
 Ia
 Hyacinthus
 Viola alba
 Leucoia
 Leucæthemũ
 Lutea
 Calta
 Scopa regia
 Chrysocoma
 Chrysitis
 Helenium
 Anemona
 Amaranthus
 Cerinthe
 Oenanthe
 Ligustrum
 Baccinium
 Caryophyl.
 Vitis alba
 Vitis agrest.
 Oenanthe
 Labrusca
 Adiantis seu
 capillus Ve-
 neris
 Rhitace
 Cynops
 Pes Galli.
 Cunila
 Cunilago
 κοινύζα
 Sefelis
 Sion quod
 lauer.
 apud

- apud riuos, Hæc hodie uulgo cognita nomen antiquum retinet, his quas uocant Cresciones, præterquã quod maior, cætera similis. Athenæus Sium in aqua nasci testatur simile folio helioselino, id est, appio palustri. Plin. Lauer coctum torminibus mederi dicit. *Semperuiuum* *Sedum* $\alpha\epsilon\zeta\omega\sigma\upsilon\mu$ Græce, nascitur in muris & tectis, notissima herba hominibus. Sedũ in tectis etiam prouenit, quo tegulae operiuntur, utriusq; Plinius meminit. *Silago coronopus.* *Saxifagia* *Gramen* *Xyphion* *Bectonica seu Cestron* $\kappa\omicron\sigma\omega\nu\acute{o}\pi\omicron\varsigma$ radice tenui, herba oblonga. *Saxifagia* $\sigma\alpha\sigma\epsilon\acute{\iota}\phi\alpha\gamma\omicron\mu$, idem author, planta est flagella spargens in petris & asperis locis. *Gramen* $\alpha\gamma\zeta\omega\sigma\iota\varsigma$, geniculatis flagellis, ac tenuibus humi serpentes, uulgo notissima est. *Dioscorides.* *Xyphion* Latine gladiolum herba similis gladio acuto, caule cubitali, in quo flores purpurei ordine distantes, nascitur in locis fertilibus. *Dioscorides.* *Bectonica* $\beta\epsilon\kappa\tau\omicron\nu\iota\kappa\acute{\iota}$ similis buglossõ agresti, folijs nigrioribus & pinguioribus, ex quibus exprimit succus ad multa remedia, maxime ad custodienda corpora. *Dioscorides.* Plinius autem dicit hanc à Græcis uocari cestron, Bectonicã uero à Gallis à quibus inuenta. *Parthenium*, cuius tria genera, primã $\lambda\epsilon\upsilon\kappa\acute{\alpha}\nu\theta\iota\varsigma$ à nostris Pelecynus & muralium dictum, in hortorum sepibus proueniens. Secundum quod Helxine & Siderites dicitur, folio simili plantagini & marrubio, cauliculis densis lente rubentibus. Tertium quod perdicium & astericum, à nostris Parietaria dicta est, quod in parietibus nascitur: ex Plinio. *Verficaria* Græce $\sigma\omicron\iota\chi\upsilon\acute{o}\varsigma$ folio lactariæ similis, uim habet soporiferã. *Lactaria* quam maritimam granam appellant. folio rotundo, palmi magnitudine, fructu candido, demetitur uua nigrescente, reperitur mas & fœmina differens: huius lac per uindemiæ tempus præparatum purgat inferna. *Teophrastus.* *Alypiũ* herba fruticosa subrufa, tenui festuca, & folio, flore nigro, nascitur in maritimis Africæ. *Dioscorides.* Est & herba quæ ab eodẽ uocatur *Peplis*, ab Hippocrate *peplon*: frutex utrinq; anceps albi succi plenus, folio simili portulacæ hortensii. *Vinca peruinca*, quæ & $\chi\alpha\mu\alpha\iota\delta\acute{\alpha}\phi\eta\kappa\iota$ dicitur: de quo supra dixi. Plinius eius meminit. *Verbascum* quod Græci *phlomon* uocant, folia habet latiora quàm brassica, pilosa, nascitur in campestribus. Plinius. Apud *Dioscoridem* *Phlomos* scribitur, hac herba pisces uenentur. *Quinquefolium* $\pi\epsilon\upsilon\tau\acute{\epsilon}\phi\upsilon\lambda\lambda\omicron\mu$ surculos habet tenues palmares, folio simili mentastro: ex hoc nasci fraga quidam existimant. *Dioscorides.* *Mandragoras* $\mu\alpha\upsilon\delta\gamma\alpha\gamma\omicron\varsigma$ tertio frigida facit ad philtrea, ut aiunt: fœmina folia lactucæ augustiora humi proiecta habet. *Dioscorides.* *Moly* folia habet graminis similia, latiora tamen super humum effusa, flores uiolæ albæ similes, caules quatuor cubitorum, radicem paruam & bulbosam. Hæc est *Moly* quæ ab Homero laudatur, intenta à Mercurio cõtra ueneficia. *Symphyton* petreum quod nos *Halum*, ut Plinius refert, simile *Cunilæ* bubulæ, surculosa, floribus paruis, odorata, dulci gustu: ex hoc hodie conficiunt quam conseruam appellant. *Limonium* $\lambda\epsilon\mu\acute{\omega}\nu\iota\omicron\mu$ simile *Betæ*, folijs tenuibus & languidis, caule recto, æquali, tenui, pleno rubente fœtu. *Dioscorides.* *Arnoglossum* plantaginem Plinius uocat, nota herba. *Lanceolam* Italici uocant, nonnulli *Pentapleuron* dicunt ex numero costarum. *Themison* medicus unum uolumen laudibus eius dicauit. Duo eius genera, minus angustioribus folijs, ouis linguæ simile, caule anguloso in terram inclinato, in pratis nascens. *Alterum* maius. folijs laterum modo inclusis, quæ quia septena sunt, quidam *Heptapleuron* dicunt. Huius caulis cubitalis & *Napo* similis. *Buglossum* linguæ bubulæ simile. *Cynoglossum* uero linguæ canis, *Topiarijs* operibus aptissimum: hæc omnia ex Plinio. *Buglossum domesticum* sticum hortense, quod hodie *Borraginem* uocant, *Chamepitis* terræ serpens folio *Semperuiui*. *Chamæmelũ* nota uulgo herba, flos eius fomentis calfactorijs adhibetur. *Cyndrilla* amara est, & acri in radice succo. Hæc & *Aphace*, & ea quæ *Picris* ob amaritudinem dicitur toto anno florent. Plinius. *Chamæleuca* $\chi\alpha\mu\alpha\iota\lambda\acute{\epsilon}\upsilon\kappa\iota$ herba tota uiridis, habens parua folia, & flores ut rosa. *Dioscorides.* Plinius autem dicit hanc & *Bechion* & *Tussilaginem* uocari, quod tussi medeatur. *Daucon* Plinius dicit significari apud nostros *Pastinacam erraticam*, Græci $\sigma\alpha\phi\acute{\iota}\lambda\iota\upsilon\mu$ *pastinacam* uocant. *Dioscorides* *Agrestem pastinacam* seu erraticam, *Carotam* à Latinis uocari dicit: at Italici uulgo *Carotam* quod Latini *staphilinum* appellat. *Hibiscum* folio maluæ maiori tamẽ pilosiorẽq; caule molli, flore melino. *Aurelia* flore auro simili, folio candido, fructu tenui, duroq;: usus eius ex uino ad serpentum morsus. *Dracunculus* caulem habet serpētis modo uersicolore, eius radix ex melle data ualet ad tussim. *Tithymalum* nostri herbam lactariam, alij lactucam caprinã: narrant eius lacte inscripto corpori, si tritus carbo aspergatur, apparere literas. Huius genera plura, masculus *Characias*, fœmina *Myrtites* dicitur: præterea *Paralison*, *Helioscopos*, *Cyparissias*, *Dendrodes*, *Platophyllus*, *Pityusa*, *Latyris*

tyris Dioscoridi. Paulo autem est tertio frigida acutaq; & amara satis: ex aceto cocta, dentium dolores sedat: lac corpus ubi attigit urit, quare pilos extirpat, Myrmecias, Acrochorodonas, & quaecunq; per cutem ulcera repunt. Eruca agrestis uehementior, domestica inflat, calefacit, uenerem excitat, capiti nocet si sola edatur, Lactuca uero admixta temperatur, auctor Aetius. Herbae nunc fulloniae. Isatis folio Arnoglossi similis, Plinius Radiculam uidetur eam appellare, nasciq; in Syria caule lanuginoso, spinoso, sine odore. Glascum herba qua Britannii se inficiunt atro colore, terrorem ostentantes, Plinio, Caesari. Strutheon olens herba & fullonia, quo utuntur lauandis lanis, ut ait Dioscorides. Hoc ego quod nunc Guadum uocant putauerim, quo lanas caeruleo inficiunt, tetro odore. Plautus Nautheam dixit in re olida. Coccum, granum latine, frutex fullonius, cui grana adiacent, inter praecipuos lanarum colores: nascitur optimum in Asiae partibus, postremum in Hispania. ex Dioscoride. At contra nunc est. Nam est Valentia Hispaniae oppido praestantissimum omnium uenit. Anchusa folijs lactucae acutae similis, pinguis & asperis: multa undiq; e radice surgunt humi sparsa, radice digitali crassitudine, aestate sanguine effusa: nascitur fertilibus locis nigra. Plinius dicit hanc sanguineo colore tingere, praeparareq; lanas preciosis coloribus. Anthillum, quod alij Anthicellum uocant, duorum generum. Altera folijs & ramis lenticulosis similis, palmi altitudine, in sabulosis apricis nascitur. Altera breuior & hirsutior, purpurei floris, odore graui, in saxosis nascens: haec Plin. Ex hac descriptione putauerim hoc forte quod nostri fullones Cremisnum uocant. Scammonia, *σκამμονία* folia habet similia helixine siue hederæ, molliora tamen & triangularia, flore albo, curuo ut calathi, radice graui odore. Calida est, & diaphoretica, bilem purgat, tumoresq; imposita tollit. Dictamum herba amara plurimum similibus pulegio, aliqui pulegium agreste dixerunt. Dioscor. Nascitur in Creta, hoc ceruae nonnulla animalia faucibus sibi medentur. Hippice herba, quam Gaza equestrem conuertit. Plinius Scythicam herbam appellat lib. xxv. qua Scythae diuturnam famem tolerant. Idem quoque praestat, inquit, Hippice dicta, quod in equis quoq; eundem effectum habeat. Helleborum album folia similia Arnoglossi, caule pentestiao. radices multae tenues ab initio, capitulum sicuti cepe: nascitur in montosis & asperis locis. Helleborum nigrum siue Melampodium, quod Melampus hoc Praetidas sanauerit, habet folia uiridia platano similia, minora tamen & ualde incisa: caulem durum, flores albos racemosos, & in ipsis fructus lilio similes. Nascitur in Anticyra optimum, & apud Heliconem, bonum purgando cerebro & insaniam. Ex Dioscoride. Plinius ait lib. xxv. in Italia Veratrum uocari: adeoq; usus eius inoleuit, ut pleriq; studio rum gratia ad prouidenda acrius quae commentabantur sumpsitauerint. Pausanias lib. x. nigrum dicit per inferna purgare, album uero per uomitum. Conserua peculiaris alpinis fluminibus, a conseruando dicta, spongia aquarum dulcium est uerius quam muscus, aut herba, uillosa densitatis & fistulosa, utilis ad medicinas. Plin. Muscus herba quae nascitur in umbrosis humentibusq; locis, ex quo antra muscosa dicuntur a poetis. Geranium latini Ochitrum, folio simili Anemonae intercisum, radice subrotunda, ac dulci gustu. Aliud est Geranium, quod quidam Origanum, latini pulmoniam dicunt, tenui caule, folijs maluae, habes in summo binas alas eminentes, in medioq; uti grauis caput. Dioscor. Sunt & illa aculeata. Paliurus, Carduus, Scolymus, Lappa graece *απαρίνη*. Vrtica quoq; *κνίσμη*. Rubus *βάτος*. Inter segetes item auena *α γίλοφ*. Lolium *αίρα*. Tribuli. Rhamnus apud Dioscor. & Plin. hodie Acrifolium Romae uocatur: eius etiam mentio in psalmis, sicut spinæ uestrae rhamnum, sic in ira absorbet eos. Ruscus graece *ξούς*, haec putatur esse aculeata, ex qua Romae conficitur scopæ. Millefolium *μυριόφυλλον* cauliculus est delicatus unicus, una radice, circa quam multa folia leuia Amaraco similia, nascitur in palustribus. Dioscor. De Fungis Athenæus ait esse quidem multi nutrimenti, uerum inflationem facientes, ac difficilis concoctionis, succurriq; eorum periculo Oximellis potione. Pezices item esse genus fungorum sine radice & periculo, uocariq; propterea a nonnullis Arizas. Nicandrus in Georgicis enumerat qui sint letiferi. *ἐχθρὰ δ' ἐλαϊάς περὶ αἰετὸς τε πρὶν τε δρυὸς τ' ἀπὸ πνίματα κέτα*, id est, Inimica uero quae ab olea, granatoq; prinoq; quercuq; ab eisq; damna imminet. Qui uidelicet in olea granato ilice & quercu nascuntur. Horat. Pratensibus tantum ex omnibus bene credi, ceteris male. Fungorum natura frigida omnis. Nicolaus v. Pont. fungos optime praeparatos adponi iubebat, ex hisq; tantum olfactu contentus erat. Latinus cardinalis Ursinus nostra aetate dimidiatos fungos prius familiae degustandos dabat. Asparagus item Athenæo teste, stomacho prodest, Hh urinam

Eruca

Isatis

Glascum

Strutheon

Coccum

Anchusa

Anthillum

Scammonia

Dictamum

Hippice

Helleborum

album & nigrum

Melampodium

Conserua

Muscus

Geranium

Paliurus

Carduus

Scolymus

Lappa

Vrtica

Tribuli

Avena

Rhamnus

Ruscus

Millefolium

Fungi

Pezices

Asparagus

- Robium** urinam prouocat, oculis ac renibus nocet, inuenitur palustris & montanus. Robium Festus dicit à rubro colore dici, unde & materia quæ pluribus eius coloris uenis sit, robur dicitur, & robusti homines boni coloris & roboris. Hodie quoque Robium radix quædam rubra uocatur, qua lana rubro inficitur uulgo, fullonibus magno quæsitæ. Dioscor. *ἔρυθρόδ' αἰορ* Erythro-
- Erythrodanū** danum id appellat. Aconitū folia habet tria uel quatuor Cyclamino uel ficui similia, minora tamen & subaspera. Caulē palmarem, radicē similem caudæ scorpionis, splendens modo alba stri. Alterum aconitum quod latini Lycoctonon dicunt, eo quod uenatores illo cum carni-
bus apposito lupos interficiant. Nascitur in Italia, folia habet platano similia, magis uero in-
cisa, & longiora, ac nigriora, fructum in scapis prælongis inclusum fert. Dioscor. Aconitum
omne quarto frigidum, & uenenū est. Aristolochia dicta, quod optime partui opituletur, fo-
lia habet hederacea, odore præstanti & acuto: ex ima radice multa germina surgunt, flore al-
bo. Mascula folijs est longioribus, flore purpureo. Chelidonia magna caulē emittit cubitalē,
in quo germina plura foliorū similitum batrachio, colore subglauco, flore simili leucoio, suc-
co subamaro, radice superna una, inferne plures crocæ, fructu ueluti papaueris. Ceratitis
Chelidonia parua sine caule nascitur, folijs hederaceis, rotundis magis & minoribus: nascitur
iuxta aquas, uim habet acutam, sicuti acrimonia: utilem quoque oculis esse, irundines (unde
herba dicta est) inuenerunt: quæ hac cecitatem curat. Muris auricula *μυρὸς ὄτρα* ex argumen-
to similitudinis dicta. Anagallis fœmina, flore est Cyaneo: mascula uero rubenti: surculos ha-
bet humi proiectos, folia parua, subrotunda, uim quoque attrahentem, ita ut obelos aut spinas
infixas euellat. Argemona, quam latini Acrimoniā uocant, similis est agresti papaueri, succū
emittit croceo colore acutum, flore rubente. Stratiotes in aquis nascitur, herba est palmi ma-
gnitudine, habens alas similes uolatili pullo, continet germina plura foliorum intercisa, & fo-
lia similia breuitate cymino agresti, umbella sicuti Anethum. Cotylidon latini umbilicum
ueneris: folia habet ueluti Oxybaphum rotundum, & in medio cauliculum breuem, in quo
semen est, radices modo oliuæ longæ ac rotundæ. Strychnon latine Canaria, folio simili len-
tisco, latiore tamen, caule ad humum inclinante, fructu condito in uasculis, fuluo ac rotundo,
uti uuæ acini, usus eius ad coronas: inuenitur & hortense quod manditur. Ageraton herba
fruticosa similis origano, habens umbraculum in quo flos aureus: eius decoctum uim habet
pyroticam, herba uero suffitu urinam prouocat. Chrysanthemum latine Achanta, delicata
herba, fruticosa, leues ferens caules, & folia, flores melinos rotundos oculorum specie. Cau-
lis pro holere manditur, flores medicinæ utiles. Peristareon latine Crista gallinacia, folio in-
ciso subalbo, nascitur in humidis: dicitur ex eo quod Columbi libenter sub ea morentur. Inue-
nitur & Peristareon supinus, siue herba sacra, surculis angulosis, folio simili quercus. Chryso-
gonum folia habet quercus similia: flos uero plomo coronario. Eupatorium herba est fruti-
cem unum retinens lignosum, rectum, nigrum, cubitalem, folia ex interuallis intercisa cana-
bis similia, quæ siccata odoris gratia uestibus conduntur. Hippuris nascitur in humidis &
fossis, cauliculos habens subrufos, forma geniculata in equi caudam, unde nomen accepit, fo-
lia iunco similia, dæsa, tenuia, eius succus Aemorrhoidas sanat. Hippice uero ab hac diuersa
est, quam supra memorauimus, Sunt enim Hippuris fructus similes pisciculis herbaceis uulgo
cognitis, ac cibo expetitis, Epimedium caulis est haud magnus, folia similia hederæ retines,
neque fructum neque florem producit. Radicem uero tenuem & nigram, grauisque odoris, na-
scitur in humidis, uim habet spissandi & refrigerandi. Dioscor. Plin. Olestium herba parua,
quatuor ad summū digitis, folia habet Coronopedi similia, uel graminis, radicē ualde tenuē
sicut albam cæsariem, nascitur in collibus. Polymonium ramulos habet quatuor in partes di-
uisos: folio aliquanto maiore quàm rutæ, quali neptæ: in summo ipsorum capitula, in quibus
semen nigrum: radix cubitalis: nascitur in montosis & asperis. Clematis frutex geniculatus,
habens longa sarmenta crassitudine funis, folium paruum simile lauro. Polygonon mas, la-
tine seminalis, surculos habet tenues & delicatos, multis genibus serpentes humi, folia rutæ
similia, nomen accepit ex multo semine. Dioscorides. Plinius uero dicit hanc à latinis San-
guinariā uocari, quod succus eius infusus naribus supprimat sanguinem. Polygonaton na-
scitur in montibus, frutex est cubitalis, folia ferens lauri similia, gustanti simile malo Cydo-
nio: flores albi, radix item, præterea mollis, longa, multis genibus, unde nomen est ei. ex hac
Acacia emplastra fiunt uulneribus utilia. Acacia nascitur in Aegypto, spina est arborosa, ramosa, ob-
liqua, florem habens album, fructum sicuti lupinum in siliquis: ex eo gummi uim habet sty-
pticam,

pticam, eius decoctū membrīs luxatis medetur. Est & alia Acacia in Cappadocia & Ponto humilior, folia retinens crucæ similia, uim quoq; siccam ac frigidam. Critharmum herba surculosa, cubitali altitudine, nascens in petrosis & maritimis, densa, folijs crassis ac albicantibus portulacæ similibus, gustu salis, floribus albis, fructu rorismarini simili odoratu, qui aridus diuisus semen fuluum habet. hæc herba facit ad urinæ difficultates. Coronopus, id est, cornicis pes, latini Sanguinariam: herba oblonga, nascitur in locis syluestribus, radicem habet tenuem styptica naturæ, folia pro holeribus manduntur. Aphace genus holeris Theophrasto, quæ Paulo uim habet stypticam sicuti lens. Apate uero herba eidem authori, quam Gaza fraudem conuertit. Polyrixon folia habet myrti, radices multas. Plinius. Typhe foliū emit simile Cyperi di, caulem album, leuem, planum, in summo complectentem florē densum. Dioscor. Chamædrys, id est, parua quercus, similis est Teucro, nascitur in petrosis, surculo palmari, folio querno simili, gustu amaro, flore paruo ac subrufo: eius uiridis decoctum prodest spasmodicis, tussientibus, splenicis. Dioscor. Leucas montana latiore folio, quam domestica, fructu acrior & amarior, uiridior: ambæ uero tusæ ex uino consumptæ contra uenenata præsertim marinorum ualent. Dioscor. Artemisia siue Chrysanthemum nascitur in maritimis, similis absinthio, maior tamen & folio crassiore: flore albo, tenui, odorato: differentia in folio maiore, & minore nonnullis. Botrys herba surculosa, patula, colore melino, id est, luteo, plures habens ramulos, & in quolibet semen, folio cichorio similis: odorata, uetibus conditur, nascitur circa torrentes. hanc Cappadoces Ambrosiam uocant, quidam Artemisiam. Dioscorides. Plinius autem hanc à quibusdam Botryn, ab alijs Artemisiam uocari dicit, ab uxore Mausoli adoptatâ, quæ ante Parthenis dicebat. Polium montanum, quod Teucrum uocant: surculus est albus, tenuis, palmi magnitudine, plenum fructu, habens capitulum in summo, corimborum modo, paruam sicuti canam cæsariem, grauis odoris: inuenitur & minus odoratum, quoad uirtutem & efficacius, ex Dioscoride. Polio Museus & Hesiodus auctoritatem dederunt, qui eius liquore perungi utilissimum ad omnia dicunt. Tripolium, cuius flores mane candidi, meridie purpurei, sole occidente caerulei sunt. Plin. Phalangium surculi sunt duo aut tres aut plures: distantes inuicem, flores albi, similes lilio, inter cili, semen crassum ac nigrum. Dioscor. Clinopodium herba surculosa duorum palmorum, nascitur in petrosis, folio serpylli similis: floribus uero aqua inter se distantiâ, ueluti tripus, unde nomen habet. Hypochæris ὑπόχοιρις, herba quam in Theophrasto Gaza porceliam uertit. Ballota, quæ & nigrum porrum à nonnullis dicitur, herba fruticosa, angulosis caulibus, nigris & hirsutis, folijs graueolentibus, ualet ad canis morsus. Meminit eius Dioscor. Plin. Leontopetalon, latini semen leoninum, caulem emittit palmarem, plures habens surculos, in quorum summo siliquæ, in quibus parua semina, flore rubente, folio brassicæ simili: inciso tamen uti papaueris, radice nigra, nascitur inter frumenta ex Dioscor. Paulus autem hanc dicit sicca potestatis ac diaphoreticæ. Atractylis latine Fusus agrestis, spina est similis κνήμιω, longior tamen, folia retinens in summis ramulis, reliquum nudum, asperum, quo ferè utuntur profuso: habet & capitula in summo spinosa, florem pallidum, partim etiam rubrum, radicem quoq; tenuem & inutilem. Asclepias surculos emittit oblongos, è quibus folia hederæ similia pendet, flore graui odore, semine pelecini simili: nascitur in montibus. ex Dioscor. Paulus calfacere dicit, ac contusam utilem moribus uenenatis uulnæ ac mammis. Delphinion surculos emittit duorum palmorum ab una radice, circa quos folia parua, tenuia, intersecta, longiuscula delphini specie: flore rubicante simili uiolæ albæ: semine in folliculis simili milio. Peucedanum siue Agriophyllum caulem emittit tenuem fœniculi similem, comam habet circa radicem densam, florem melinum, radicem nigram, grauis odoris, multi humoris & succi, nascitur in montibus umbrosis. Sphodylium siue phalangium, folia habet similia ferè platani, partim etiam panacis, caules cubitales similes fœniculo, semen grauis odoris, flores albos, radicem item similem raphano, nascitur in palustribus. Dioscor. Plinius uero hanc Leucanthemon etiam uocari dicit. Elaphoboscon, latini Ceruicollum, caulis est rorismarino seu fœniculo similis, geniculatus, folia duorum digitorum latitudine: in summo sicuti fœniculum aut anethum, semina, umbellas, & capitula, radicem insuper præstanti sapore habet: caulis proholere manditur, quo cerui cõmanducato sese purgant, occurruntq; uenenis animalium. Dulciradix, id est γλυκυρίζα, nascitur in Ponto: est germen surculos habens duorum digitorum, frequens, folijs crassis, & glutinosi tangenti: flos hyacinthi similis, fructus platani pilulis magnitudine

PHILOLOGIA

- gnitudine, asperior tamen, folliculos habens modo lentis. Radices oblongæ buxæ coloris.
- Centaurea** Centaurea maior, folia habet iuglandi similia, caulem ut lapathi, germina à radice plura, in quibus capitula papaveri similia, florem caruleū. Centaurea minor similis hyperico uel origano, caule anguloso, flore suppurpureo, fructu simili tritico: radix parua, amara, incisa, uiridis est. **Caucalis** latine **Pedegallinacium**, caulis est palmi longitudine, crassculus, folia apio similia, in summo fœniculi modo umbellam albam & odoratam. **Tragopogon**, id est barba hircina, caulis est breuis, folia croco similia: radix longa, dulcis: in summo caulis magnus calix, ubi fructus niger similis hircinæ barbæ. est enim cibo apta. **Dioscorides**. **Ornithogalon**, id est lac gallinaceum, caulis est delicatus, tenuis, subalbicans, tribus aut ad summū quatuor germinibus refertus, à quibus flores extrinsecus herbidi: aperti autem lactei, & in media capitulum sicuti milio: radix modo bulli manditur cruda & cocta. **Erysimum** nascitur in hortis & domicilijs, folijs erucae similibus, caulibus modo lori flexibilibus: in summo siliqua cornu specie, semina parua habentibus, tritici sapore, medicinis aptis. **Ptarmice** frutex est surculos habens paruos, multos & rotundos, similes abrotani, circa quos folia longa similia oleæ, capitulum paruum, rotundum, odore acutum, sternutamenti excitatiuum, unde nomen accepit. **Panacratium** quod **Scillam** quidam uocant, radix bulbo magno similis, suffulua, tritici sapore. folia lilio similia, uim eandem quam & **Scilla** habet. **Lithosperma** latine **Heraclea**: folia similia oleæ, molliora, & humi proiecta, surculi recti, in summo bifidū germen caulosum habens, longa folia, iuxta quodlibet semen paruum prædurum cruo simile. nascitur in asperis & montosis. Semen ex uino albo haustum, calculos terit, & urinam prouocat. **Dioscorides**. **Plinius** autem magnopere pulchritudinem huius extollit: gerit enim, ut ait, iuxta folia singula ueluti barbular, & earum in cacuminibus lapillos, candore & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, ipsa qua pediculis adherent cauernulas habens, & intus semen. **Phalaris** Hanc ego item Romæ in thermis **Diocletianis** dirutis nascentem uidi. **Phalaris** cauliculos emittit ex tenuibus radicibus multos, similis **Zæ**, semen ueluti milio aliquanto longius. **Cepæa** portulacæ similis, nigriore tamen folio, radice tenui. **Hypericum** siue **Chamæpitys**, dicitur quasi parua pinus, quod eius semen oleat sicuti resina pini: folia rutæ similia, frutex palmi magnitudine, subrufus, flos albæ uiolæ similis. Siliqua hordei magnitudine, in qua semine nigrum redolens resinam: nascit in incultis & asperis locis. Genera etiã **Hyperici**, **Ascyron**, & **Androsomon**, & **Coris**, aliqua inter sese differentia. De **Chamæpity** alibi etiam dixi, alias habere proprietates. **Anagyris** frutex, folijs & uirgis similis uiteci, grauis odoris: flos brassicæ referens fructum in paruis corniculis, qui durefcit circa uuæ maturitatem. **Dioscorides**. **Pausanias** uim dicit habere calidam & diaphoreticam, ac uomitionibus aptam, **Buphthalmon**, id est, bouis oculus siue **Cachlas**: latine **Cappa** carocina: caules emittit delicatos, folia fœniculi specie, flores melinos, bouis oculorum specie: nascitur in campis, & circa urbes. **Pæonia**, latine **Castà**, caules emittit palmares, circa germina retinens multa folia iuglandis similia: habet in scapis grana similia punici mali, in quorum medio nigriora sunt quinque aut sex. **Nymphæa** à **Nympha** dicitur, zelotypa in **Herculem**, ab eoq; propterea rhopalo interfecta, & in hanc conuersa: ideo à græcis **Heracleon** uocari. Qui ex ea bibunt, xij. diebus genitura ac coitu priuantur. **Plinius**. Nascit in paludibus, folia similia **Cichorio**: flos albus lili modo: quando defloret, rotundus, malo similis, in summo modo papaueris turgescit, in quo semen nigrum, radix item nigra. Altera **Nymphæa**, florem habet melinum, id est luteum: similem rosæ nitore, radicem albam, cætera primæ similia. Reperitur uenalis in **Circo** **Flaminio**. **Scolopendrium** folia habet **Scolopendræ** animali similia, plura ab una radice: nascitur in petris & muris sine caule, flore, & fructu: folia incisa uti **polypodij**, inferius suffulua & crassa, superius autem uiridia. **Hemionitis** folium emittit simile **dracontio**, lunæ falcatæ modo, radices multæ tenues: neq; item caulem, neq; fructum, neq; florē ferens. nascitur in petrosis: styptica est, & potata ex aceto spleni medetur, unde etiam **Splenion** dicta est. **Crategonon** quasi firmas semen, id est, genituram. folia tritici specie similia, ab ima radice calami plures nascuntur geniculati: fructus similis milio: qui succus ex aqua fœminis epotus mane post menses statim, aut ante conceptum tris dies maxime geniturā iuuat. **Dioscorides**. **Plinius** uero hanc etiam ad maris procreationem dicit iuuare. **Dioscorides** autē id conferre **Arrhenogonon** potius, de quo paulo post dicam. **Thelygonon**, id est **θηλυγονον**, folijs sicut olea, caule breui, radice tenui: flore albo, fructu modo papaueris, epotum fœminis fœmineum producit foetum. **Arrhenogonon**

rhenogonon cætera simile priori, fructu tantum differt, quem racemosum habet, similem ef-
 florentis oleæ, hæc marem parere, sicuti prior foeminam ex argumento nominū dant. au-
 thor Crateuas. Ad deprendendos autem foetus iam conceptos, Aetius oraculum ponit: *Ad foetus de*
 quam dextra mammilla tumidior, seu quā dexteræ manus arteria, uelocius pulsauerit, mas *prendendos*
 erit. ambo uero contraria, si foemina. Batrachium quatuor generum reperitur, unum folijs *Batrachium*
 similibus corio, flore melino: radice parua, alba, amara: nascitur iuxta fluenta. Alterum $\chi\omicron\upsilon\upsilon\alpha$
 $\delta\iota\sigma\epsilon\sigma\omicron\upsilon\pi$, & longiore caule: folijs incis, nascitur in Sardinia: quod & apium agreste nominat.
 Tertium ualde paruum, haud bono odore, flore aureo. Quartum simile huic, flore quasi la-
 tico. Orchys foliū habet humi sparsum iuxta imum caulem sicut olea: florem purpureū, ra- *Orchys*
 dicem bulbosam. Orchys alter quem Serapiam quidam uocant: folijs porri similibus, caule *Ibiscum*
 subpurpureo, radice testiculis simili, unde nomen accepit. Ibiscum folio maluæ maiore, pi- *Oenothera*
 losiorēq; caule molli, flore melino. Oenothera folio rosaceo: flore amygdalæ aliquanto maio-
 re. Huius radices ex uino sumptæ, hilariores, ut aiunt, faciunt. id compertum ex uiribus ui-
 naceis, quas hæc herba possidet: unde nomen accepit. Pteris latine Filix, folia sunt sine cauli- *Pteris*
 bus, floribus, & fructibus uulgo notissima. Thelypteris foemina Filix, filici similis, præterq; *Thelypteris*
 quod non uno, sed pluribus surgit germinibus, & altioribus radicibus. Dryopteris filix est *Dryopteris*
 item quæ nascitur in parte antiquæ quercus: minor quā alia. Dioscorides. Plinius Dryo- *Dryophonon*
 phonon huic similem herbam ponit. Linozostis folio simili Ocymo siue Parietarię: inueni- *Linozostis*
 tur uterq; sexus, manditur pro holere. Plinius uero hanc & Parthenium & Mercurialem di- *Cynia*
 cit appellari, quod à Mercurio inuenta sit. Cynia cauliculo delicato, subalbo: folio hederæ si- *Colytea*
 mili, fructu folijs adiacente. Colytea folio salicis, fructum in siliqua retinet, magnitudine len- *Cnecum*
 tis, folio haud absimili scenogræco. Cnecum syluestre & urbanum fructu amaro & hirsuto,
 caulem profert: fidiculis post imbres erumpit, nullum producit semen, hebeni ligno similis:
 folio buxi, utilis ad oculos, & ad colem tritum. Crategus folio, fructu, & gustu Mespili simi- *Crategus*
 lis: quapropter syluestrem mespilum quidam dixere. Isopyron siue faseolum, quod faseolo *Isopyron*
 sit simile, in summo petalon contortum ferendo: ubi sunt capitula tenuia, plena seminibus
 similibus melanthio gustu, folium uero aniso. Rododaphne uel Nerium nota omnibus *Rododaphne*
 herba est: intus accepta uenenum cunctis animalibus: extra uero confusa ac illita corpori *Nerium*
 uim habet diaphoreticam. Colocasium, cuius radix uirtute similis cepæ: tactu lubrica ac *Colocasium*
 uiscosa, author Aetius. Lagenis dicta, quod inter saxa nascatur, longa barba, folijs longis *Lagenis*
 instar capillorum. Hanc Hetrusci saxeficam, Romani Petræbarbam uocant. Colacia folia *Colacia*
 habet alba in magno caule, in quorum medio ramus florem retinens similem quercui si-
 ue oleæ: nascitur in montibus. Bunion, latine Scoparegia, caulem habet quadrangularem: *Bunion*
 folio apij, flore anethi, semine odorato, calfacit, & urinam prouocat. Inuenitur & Pseudobu- *Scoparegia*
 nion, Leontopodium, latine Palladion: herba duorum digitorum: folio paruo & pingui, la- *Leontopodiū*
 nosa & subalba: prope radicem flores nigri, fructus lanugine operiti. dicunt hanc ad philtia *Palladium*
 facere suspensam. Antirrhinum herba similis Anagallidi: flores purpurei similes Leucoio, *Leōtopetalon*
 maiores tamen: ideo agrestis lygnis uocatur. dicitur suspensum ad gratiam facere. Dioscori- *Antirrhinum*
 des. Paulus hanc dicit uim Bubonio similem habere. Polygalum frutex palmaris, habens fo- *Polygalum*
 lia lenti similia, gustu astringit: lac extinctum foeminis reddit. Dioscorides. Plinius. Bromus *Bromus*
 inter frumenta nascitur auenæ similis: siccat & spargit, fluxionibus prodest. Paulus. Sicy- *Sicy*
 agrestis, latini Agreti: fructu tantum differt à domestico, longis glandibus similis: radice al-
 ba & magna: uim habet frigidam, humidam, ac diureticam. Thapsia Ferula syluestris: folijs *Thapsia*
 & umbella anetho similis: flore melino, radice intus alba, exterius nigra: in Thapso insula, *Chamaesyce*
 unde nomen accepit, primum reperta: calida est & humida, attrahit & spargit. Chamaesyce
 $\chi\alpha\mu\alpha\sigma\upsilon\upsilon\eta$, id est, parua ficus surculo quatuor digitorū pleno succi, folijs ferè lentis prope ter-
 ram, fructu sub folijs rotundo, sine caule, uehemens gustu, myrmecias aufert: succus etiam *Chamaelea*
 cum melle ophthalmiæ medetur. Paulus. Chamaelea, id est, parua olea: surculos habet pal-
 mares, folia similia oleæ, amara gustu: natura expultrix, ulceribus purgandis cum melle adhi-
 betur. Paulus. Epithymum flos est thymi durioris, similis Tymbræ: sunt & capitula parua, *Epithymum*
 leuia, præpilata ueluti crinibus. Microcomum folio erucae aspero & crasso, caule quadrangu- *Microcomū*
 lari: flore ocymi similis: radice nigra & rotunda, sicuti paruo malo: nascit in petrosis. Peplion *Peplion*
 nascitur in maritimis, folio simili portulacæ, fructu sicut pepli. Peplus frutex est succi plenus: *Peplus*
 folio simili rutæ, coma humi diffusa & rotunda: sub folijs paruus rotundusq; fructus, herba

- ad multa utilis, nascitur in hortis. Dioscorides. Plinius autem sic. Peplus quam aliqui Sycen, alij Meconion aphrodes uocant: ex una radice tenui fructificat: folijs rutæ paulo latioribus, femine sub folijs rotundo. inter uites ferè colligitur messibus. Paulus uero ambas has in purgando uim habere Tithymali dicit. Satyrium siue Trifolium: quoniam humi tria folia proijciat: lapathio siue lilio similia: flore item albo modo lilij, radice bulbosa, quæ dicitur in manu sumpta uenerem excitare, potata multo magis. Aron folia similia dracontio, caulem palmarem ferè purpureum, in quo fructus croceus: folia condiuntur cibo: uim habet quam & dracontium. Dracontia nascitur in sepibus, colore uario, uti draco, albis maculis, fructum fert in summo caule racemosum. Alia Dracontia folijs inuenitur hederaceis: caule serpentino, baculi crassitudine, eius aqua auribus medetur. Apud Paulum calida est natura, medetur que pota intestinis. Cicuta herba notissima, uenenis apta ob frigiditatem. Socrati fatum attulit: Sorbitio tollit quem dira Cicuta. Græci Conion eam uocant. Telephion portulacæ similis: & caule & folijs crassis & carnosis. Nascitur in cultis maxime inter uites. Plinius. Calida est Paulo ex aceto sumpta: leucas & alphos emendat. Trichomanes Adianto similis, exilibus nigrisq; folijs modo lenticulæ densis. Plinius. Thaliectrum folio Coriandri pinguiori paulu, caule purpureo: nascitur ubiq; præsertim in campestribus. medetur ulceribus folia cū melle. Proserpinaca Plinius. Proserpinaca herba uulgo cognita. Plinius. Phyllon à Græcis uocatur, herba in saxosis montibus, fœmina magis herbacei coloris, caule tenui, radice parua, femine rotundo, papaueri similis: hæc sui sexus facit partus. Mas autem tantum femine differt. Plinius. Phelandrion nascitur in palustribus, folio apij: bibitur semen eius ob calculos & uesicæ incommoda. Plinius. Phaleris tyrsum habet longum & tenuem, ceu calamum in summo flore inclinatam. Plinius. Hæc calidam Paulo uim habet, bibiturq; succus ad alui dolores. Periclimenos ex interuallo duo folia habet, subcandida, mollia. In cacumine autem semen inter folia durum: nascitur in aruis & sepibus. Plinius. Vim habet apud Paulum calidam, lienosis ac dyspnoicis utilem, si potetur. Hanc Iulianus matrisiliuam nunc uocitatam dicit, Tuscis autem uinciboscū. Myagros herba ferulacea: folijs similis rubiæ, tripedanea, semen oleosum, quod fit ex eo, medetur oris ulceribus. Plinius. Lathyris folia habet multa lactuca similia: tenuiora germina multa, in quibus semen tuniculis continetur, ut capparidis: quæ cum inaruerit, eximuntur grana piperis magnitudine, candida, dulcia. hæc in aqua pura aut malsa pota hydropicos sanat. Eadem Paulo genus tithymali est: cuius succus similiter purgat. Plinius.
- Idea* Idea habet ueluti Oxymirina, adhærescens sicuti pampini, in quibus flos. Plinius. Huius radix Paulo acida gustu ad hæmorrhoidas facit. Isopyron aliqui Phaselion uocant: quoniam folium quod est Aniso simile, in pampinos torquetur. capitula sunt in summo capite tenuia femine Melantij, ualet contra tussim. Plinius. Holcus in aruis nascitur siccis: aristas habet in cacumine tenui culmo, quale hordeum restibile. Plinius. Galaton Cytiso & lenticulæ folijs similis, auersa candidiora. Coquitur in sorbitione similaginis ad excitandam copiam lactis. Plinius. Galion Paulo describitur Lappæ similitudine: lac coagulat, ualet ad hæmorrhoidas. Hiosiris intubo similis, sed minor, tactu asperior, contusa uulneribus medetur. Plinius. Holosteon herba ex aduerso appellata Græcis: quatuor digitorū longitudine, folijs tenuibus usq; ad capillamenti speciem. Plinius. Oribasio uim hæc stypticā habet: rimisq; propterea adhibetur. Empetron, quam nostri Calcifragam uocant: nascitur in montibus maritimis ferè in saxo: quod propius mari fuerit, salsa est, potaq; bilem excitat ac pituitas. Plinius. Polycnemon cunilæ bubulæ similis est femine pulegij, surculosa: multis geniculis, acri & dulci odore. Plinius. Vim habet Oribasio calcificandi ac siccandi: quare uulneribus adhibetur. Androsaces herba est alba, amara, sine folijs, folliculos in cirris habens, & in his semen: nascitur in maritimis Istriæ maxime, datur hydropicis. Plinius. Eius etiam fructus est Oribasio diureticus. Anagyros quam aliqui Acoton uocant: fruticosa est, grauis odore, flore olens, semen in corniculis gignit. Plinius. Hæc Oribasio uim habet calidam & diaphoreticam. Arction similis Verbasco: folijs quidem hirsutior: sed caule longo, molli, femine cymini, nascitur in petrosis, radice tenera albâq;. Decoquitur in uino ad dentium dolorē. Plinius. Asclepias folia hederæ habet, ramos longos, radices numerosas, florem aureum, graue semen ferulaceum: nascitur in montibus. Plinius. Hanc ait Oribasius uim siccandi calcificandiq; habere, prodesseq; contritam morsibus uenentis, uuluaq; & mammis. Aster ab aliquibus Bubonion, quod inguibus præsentaneum remedium sit: cauliculis est folijsq; oblongis duobus aut tribus in cacumine

camine, capitula stellæ modo radiata. Bibitur aduersus serpentes. Plinius. *Dipsacos* folia la-
 ctuæ habet, bullas spinosas in dorsi medio, caulem duorum cubitorum horridum: genicula
 eius binis folijs amplectentibus, concauo alarum sinu, quo subsistit ros falsus, in cacumine ca-
 pitula sunt echinata spinis: nascitur in aquosis, sanat rimas sedis. Plinius. *Circea* strichno sa-
 tivo similis: flore nigro, pusillo, paruoq; semine, ut milij nascentis in cerniculis: radice semipe-
 dali, alba, odorata. Nascitur in apricis: bibitur ob dolorem uulua. Plinius, Dioscorides. *Cir-*
cesion cauliculus duorum cubitorum triangulo similis: folijs spinosis circumdatus, folia lin-
 guæ bouis similia, & in cacumine capitulata, purpureasq; soluuntur in lanugines. Plin. *Calla*
 uua similis aro, eandemque uim habet: alterum eius genus quidam anchusam uocant, alij
Rinoclisiam: habet folia lactuæ longiora, plumosa, radice rubra, quæ ignes sacros cum folio
 polentæ imposita sanat. Plinius. *Psyllion* à pulicibus nomen accepit: quorum similitudinem
 eius referat semen, cuius in medicinis compositio uim habet frigidissimam, ut ait Aetius. *Li-*
gustrum nonnulli *Getfominum* hodie putant, quod caducum id faciat Virgilius: ego potius
 id *Leucanthonem* ex Dioscoridis descriptione, uti supra narraui. *Vaccinia* si uiolæ sunt: pri-
 mæ uiolacæ quæ in sepibus apparent, tenui festuca, nullo modo sunt: nam has Dioscor. &
 Plinius *ia*: hoc est, uiolas proprio uocabulo appellant. Erunt igitur alia uiolaria eiusdem co-
 loris, quæ post luteam ueniunt. *Lutea* quoq; duplici cernitur specie, quæ lutea dicitur & pri-
 ma. Deinde *Calta* minutiore folio statim sequitur.

SIMPLICIUM GENERATIM NATURA EX ORIBASIO

LX PRAEDICTIS autem diuersæ sunt potestates. Calfactoria aut frigidis-
 fica primo, secundo, tertio, & quarto ordine. In hoc ultimo uenena sunt omnia
 & letifera, græce δληκτῆρια, quorum prophylacticon fuerit nepetam quotidie
 degustare, & ex Stratonis medici sententiâ xx. rutæ folia cum duabus nucibus,
 totidemq; ficibus ac sale. Ex *Asclepiadis* uero: baccas iuniperi contusas, mel-
 leq; commixtas, nucis ponticæ magnitudine, ex melicrato statim à balneo potare. Sumpto
 autem ueneno remedium quod alexipharmacum uocant: Rutæ seminum grana nouem trit-
 ta & ex aqua potata. Sed ante omnia uomere necesse: prouocabitur autem oleo tepido hau-
 sto, uel butyro ex aqua calida, uel maluæ decocto ex oleo. Post uomitum raphanos plures
 edendum: uel tritos aqua tepida bibendum. In tenues quædam partes conuertuntur, id est,
 λεπτα, ut abrotanum, uitex, sandix, anthemis, aristolochia, arnoglossum, aromata omnia,
 deniq; odorata, calidâq; & acuta. Ex animalibus uero pisciculi: ex petris auicula: ex monti-
 bus animalia cætera, si agitata exercitataq; prius fuerint: siccioribusq; cibus magis quam hu-
 midioribus nutrita: è piscibus uero qui molliore sunt carne: duri autem & uiscosi minime sa-
 lubres. Mel quoq; & oximel maxime tenuant. Crassi rursus humoris, id est, παχυμῆρη sunt
 magni pisces: conchæ omnes, anguillæ. Ex carnibus, suilla, bubula, ceruina, hepar, renes, te-
 sticuli: Caseus omnis, præsertim uetus, lac, oxigala, protogala, oua si ad concretionem usque
 elixantur, & affata multo magis: castaneæ, cariotides, bulbi, fungi, cucurbitæ, citri caro, uina
 dulcia, magisq; nigra & pinguis & noua: deniq; panes improbi. Quæ quidem omnia robu-
 stioribus conueniunt, qui & exercitatione multa & somno immodico cõcoquere sunt apti.
 Emollientia, id est, ἄδκητα omnia calida: ut adipēs, oleum, & his similia. Durescunt partes
 ob siccitatem, ob plenitudinem, ob concretionem. Primo modo ex humore resoluuntur: se-
 cundo purgatione, tertio ex calore mediocri, si concretio ex frigore fiat: nam uehementēs calor
 concretionem facit maiorem. Sunt item ἐνκλινα, id est, expulsores: καὶ ἐλκλινα adtractoria,
 quæcunque sunt tenuantia & dulcia: ueluti orobi, faba, ordeum, lupinum, testæ concharum.
 testudinum cinis, serum lactis, mel, amigdala, anagallides, asparagus, pepones, porri, oui al-
 bum, narcissi bulbus, hyacinthus. ἐπυλιννα, id est, obducentia sunt mediocriter calida &
 densantia: nam calida uehementer scabrositatem pariunt: præterea cepa, allium, oleum iri-
 num. Cohibentia tumores, elaterium, cucurbitæ syluestris radix, ochra, mandragora, testæ
 concharum torridæ, lapis æmatites contritus, faba, aris squama. Attrahunt autem ad sum-
 ma *Cynosbati* folia, betæ radix, mentastrum, hyssopum, origanum, lino sperma, asphodeli
 radix: præterea acuta omnia & amara. Diaphoretica natura calida existunt, sudorem ex-
 cludunt, sanguinem tenuant, poros rarefaciunt, urinam prouocant, id est, diuretica: denique
 stypticis in omnibus serè contraria: huiusmodi sunt abrotanum, agaricum, adiantum, agi-
 lops, artemis, daucon, altea, sambucus, oleum dulce, cyminum, thassia, arundinis folia tosta,
 brassicæ

PHILOLOGIA

Adstringētia brassicæ folia, Malua syluestris, oleum rosaceum, ruta, pix, porrū, caseus uetus, sterceria, hyoscyamus, testudinis cinis & caro, ficus aridæ, beta alba, samplicum, sales, nitrū, omnis adeps, stercus omne. Adstringunt autem oleaster, iuncus, apium, semperuiuum, papauer, cytilus, cœnanthe, brassica bis cocta, sponsia tosta, Rhamnus, aloe, urtica, coccum, glans, nymphaea, cariotides, ouī uitellus coctus, paliurus, hippuris, sanguis concretus, cyprus, multaq; præterea alia. ἐκφρακτικὰ, id est, apertiuā: ptisana, tilis, melopepones, faba: cicer, præsertim nigrum, betarum succus, bulbi, cepa, alliu, porrū, ficus aridæ, amygdala, raphanus, capparīs, mel, oximel, uinum tenue ac uetus. ἐμφρακτικὰ, id est, obducentia sunt omnia ferè dulcia ac splenti hepaticq; aduersa: ut palmulæ, farina triticea: in aquatilibus quæ uocantur malacoderma & ostracoderma. ὑπακτικὰ, id est, uentrem mouentia. Brassica, oliua conditanea ante cibum: lac liquidum, carnes animalium iuuenū: malua, beta recens cum melle, pepones, melopepones, ficus, uua, mora: iuglandes recentes & siccæ in aqua reuiescentes: pruna recentia. ἐφεκτικὰ, id est, uentrem adstringētia, brassica bis cocta, pruna piræq; acerba, sorba, oriza, farina ex uino epota, panicum, milium, caro leporina, granata austera: uinum austerum. δύσπεπτα, id est, difficili cōcoctione, sunt caro hœdina, bubula, ceruina, hircina, suilla: anseres præterquam alæ, palumbi, turdi, pauones, turtures, anates, uentres omnium uolucrum. In animalibus quoq; uulua, hepar, aures, cauda, uenter, cerebrum, cochleæ, phaseolus: cicer, lens, lupinum, milium, panicū, pastinaca, acerba omnia, castaneæ, palmulæ, nuces, holerū radices omnes simul cum ipsis holeribus, præterquam lactuca & intubum: uinum crassum ac recens. πλούτρωφα, id est, ualde nutrientia: suis domesticæ caro, cerebrum bubulum: testes, cor, medulla, alæ anserinæ & gallinæ: uolatiliū uentres, cochleæ præsertim bis coctæ, legumina ferè omnia, & quæ sunt crassi humoris: præterea omnia δύσπεπτα, id est, quæ difficile corrumpuntur, ut sunt pauones inter aues: in aquatilibus uero malacoderma, ut ranæ, gammari, cancri, & huius generis. Augent geniturā omnia φυσώδη, id est, infantia & calida: maximèq; nutriunt uua, faba, ficus recentes, satyrium & his similia. Continent autem uenrem, ac tardant omnia frigida ac densantia, ut lactuca, cucurbita, atra phraxis, mora, melopepones. Siccantia uero quanquam calida, minime genituram augent, ueluti ruta: sicca uero ac frigida tanto minus, ut nymphaeæ radix.

PROGNOSTICA TEMPORVM

MN plantis ac sationibus, & lunaris ratio, & temporum prognostica dignoscenda. In prima errare nō est, ut in his quæ serimus & augeri uolumus, luna crescēs adhibeatur. In his autem quæ demetimus deficiens. In ipso quoque coitu pluri ma ex sententia Columellæ coalescunt. Varro etiā eos qui luna decrescēte attendentur, fieri confestim caluos dicit: quare accepimus Tyberium Imper. in capillo tondendo eam obseruasse. Quin audent mathematici dicere, nō defuturam ei animi tristitiam, qui ungues seu crines luna adfecta inciderit: quod mihi quidem minime persuadent. Prognostica uero ex Virgilij Georg. singula ad pluias, uentos, & tranquillitatem ordine deprehendes. Illa tamen generatim ante omnia animaduertenda, quæ author quidam græcus describit. Ait enim ex ortu occasuq; signorum cœlestium plurimum cognosci oportere, sed præter cætera solis & lunæ. Primum enim temporum diuisiones æquales inspiciendæ, ex quibus annus, mensis, & dies quis futurus deprehenditur. Verbi gratia. Annum diuidit ortus Pleiadum usq; ad occasum earum. Itidem & tropica & æquinoctia faciunt. Nam qualis temporum constitutio fuerit Pleiadibus occidentibus, ita plerunq; fuerit usq; ad tropicum hybernum: Inde uero ad æquinoctium: Inde rursus ad Pleiadum ortum: hinc postremo usq; ad Pleiadum occasum. Eadem quoq; ratio mensis in lunæ coitu, plena, octaua, quarta, tam crescentis quàm decrescētis. Eodem modo diei partes oriente sole, mane, meridie, crepusculo, sole occidente. In his igitur terminis mutatio plerunq; fit ad terminum usq; alterum. Præterea quum sol nouū ingreditur signum, magnum in toto illius curso momentum habet.

VNC ad metallica transeundum, quorum Aristoteles in libro iij. Meteororum causam dicit esse exhalationē sub terra. Quæ sicca est, *τηξη*, id est, liquabilia generat, ut alumen, sulphur, arsenicum, lapidē. Aut humida est, & fusilia aut ductilia procreat: ut aurum, argentum, ferrum, & huius generis similia. Theophrastus uero ait in lib. de lapidibus. Quæcunq; sub terra fiunt, aut aquæ plurimum aut terræ retinent. Aquam retinent metallica, ut aurum, argentum, æs, ferrum: Terram uero lapides, & quæcunq; lapidibus constant. Ex his igitur, quæ plus aquæ continēt

grauiora sunt quàm quæ è terra sicciore, ut ferrum grauius lapide, aurum uero ferro & ære. Præcipuam inter hæc gratiam Plin. auro tribuit, nō ob pulchritudinem: quando argentum elarius, dicēq; similius splendore est: sed quod ex omnibus unum igni resistat, in eoq; potius perficiatur. Altera causa, quod minimum usu deteritur, quum cæteris metallis manus sordescant, decidua continuo materia. Præterea salis acetiq; succis rerum domitoribus resistit, nulla rubigine absumitur. Nec aliud laxius dilatatur aut numerosius diuidit̄ in bracteas, in strigiles, id est, paruas massas, in minuta etiam ramenta. Deinde netur, textitur, sine alia materia. Placas Romana Hispanaq; lingua, selibres auri purgatoris glebas Varro ait uocari. Plinius uero palacas massas auri in puteis repertas, quatuor & amplius librarū pondere, quas alij, inquit, Palacranas uocant. Hadrianus Imper. dicere solebat, plus esse auri in rerum natura, quàm reliquorum metallorum, uerum in bracteas uestesq; uariacq; ornamenta absumi. Annulus ex auro manui sinistrae Romanis adhibebatur, qui distinguebat equitem à plebe, sicuti tunica senatum. Aurum factitium ex auri pigmento fit. Foditur apud Indos à Gryphis & formicis. Apud Delmatas Neronis tempore, nunc in Pannonia censetur. Aurea corona triumphantium erat, & aurum Coronarium apud Spartianum erat pecunia collata in sumptus diadematis & coronæ noui principis. Auro Theatrum Nero in unum diem operuit, quod monstrauit Tiridati Armeniae regi. Auri glutinū Chrysocolla, sicuti Argilla ferro, Cadmia æris massis, Alumen laminis, Resina plumbi, Stannum æramentis, Stanno uero argentum. Nummum aureum, iam inde usq; ad Iustiniani tempora nō licuisse omnibus uidi sicuti hodie, author est Procopius. Argentum foditur in aurarijs, in quibus & argentum uiuum. Quæ uomica est quædam liquoris æterni: uenenum rerum omnium, omnia exedēs, cui supernatant omnia præter aurum, quod unum ad se trahit. Hydrargyrium in uicem argenti uiui Plin. lib. xxxiiij. facere docet. Inuenitur in eisdem uenis spuma lapidis candidi, quæ Sibiriam aliqui, nonnulli Alabastriā uocant, nō tamen lucet. Fit & in eisdem quod dicitur argenti spuma. Genera eius tria, Chrysites, Argyrites, Chalybdites. Spuma tantū à Scoria distat, quantū à fece spuma. Est em̄ Scoria fex omnis metalli. Reperitur & Miniū in eisdem uenis, Plin. Argenteo nummo ante Pyrrhi uictoriā non sunt usi Romani: cum x. pondo argenti possidentes tunc à Censoribus notatos fuisse Liuius sit author. Quō deinde luxus uentus Curio postea ludos scena argentea fecit. Sed & quod fœdus religioni, nostra ætate Petrus cardinalis S. Sixti ordinis Minorum, ccc. pondo argenti facti in conuiujs ostētabat. Genera eius tria, candidū primum omnium, deinde ruffum, postremo nigrū. Est aliquod experimentū adulterini, si adhibitū hominis ori, ex anhelitu protinus sudet, nubemq; discutiat. Argentū & æs pro pecunia intelligitur, & exargentare, in pecuniā redigere apud Ciceronē è græco deductum uocabulo *Ἐξαργυρίζειν*. Anaglypha uocant̄ argētea in asperitatē excisa. Aes ante aurum & argentū in ulu fuisse, indicio sunt Stipis authoritas & ara militū, & Tribuni Aerarij & Aerarium: & Obarati, & collegium Fabrorum ærariorum tertio instituto à Numa ordinatum. Genera eius Corinthium, Deliacum, Aegineticum, Cyprium. Sed & Sallustianum & Liuianū in Gallia, utrunq; à dominis appellatū, alterū ab amico, alterum ab uxore Augusti. Præstantissimū in hoc genere Aurichalcum, quod ait Plin. iam suo tempore cepisse desinere effœta tellure. Meminit Orichalci Apollonius in Argonautis, de quo eius enarrator græcus sic ait. Orichalcū species est æris à quodā Orio inuentore cognominatū. Aristot. autem in *τελειόαις* dicit, huius neq; nomen, neq; speciem inueniri, sed tantum à quibusdam imaginari. Meminere etiā eius Stesichorus & Bacchilides. Hoc igitur ex argumēto est quod hoc tempore Lotonē Italici uocāt, nō fossitium, sed factitiū, in Britannia & Gallia

De auro

Placas

Auri glutinū

Nummus

aureus

De argento

Argentum

uiuum

Hydrargyriū

Stibia

Argēti spuma

Scoria

Minium

Argenteus

nummus ante

Pyrrhi uictoriā

non fuit

Adulterini

experimentū.

Exargentare

Aurichalcum

Orichalcum

Aurichalcum

factitium no

uum inuentū.

(tingunt

(tingunt enim æs lapide quodā rufo eius regionis peculiari) in ahenis conflatum. Plin. item dicit æs album reperiri, & alterum flauescens ex auri natura. Præterea æs præter uenam è duplici lapidum ærosorum genere exprimi, quorum alter Cadmia, alter Chalcitis dicitur: hæc tantum differentiâ, quod alter è subdiali petra cæditur, alter Cadmia ex obruta. Pompholicè quoq; & Spodion in ararijs metallis inueniri. Differentia quod Pompholicè Arabice Tutia dicitur, quæ bullæ modo tecto fornacis adhæret. Crassior uero materia & nigrior, quæ infernis partibus adhæsit, uocatur Spodium. Aeris item Squama, & Rubigo, & Scorïa ad multas aptæ medicinas & usus. Cum perficitur in panes redigitur. Aes collectaneū Plinius uocat ex usu. Dicit etiâ Electrum ex auro & quinta æris parte fieri. Homerus Menelai regiam ex electro dicit fulgentem, Est & electrum succinum, ut postea dicitur. Stannū plumbum uel aut sua proueniunt uena, aut cum argento nascuntur. Est enim plumbum album & nigrum, alterum sine altero inter se glutinari non potest. Stannum apud insulas Cassiterides in Hispania effodiebatur, ab eius nomine appellatas. Nunc ex Britannia exportat. Stanno ahenæ illinuntur, quod saporem gratiorem reddant, simul & compescant rubiginis uirus. Fiant & ex eo specula. Adulteratur quoq; ex are & plumbo albo. Præterea illitum aceto & alumine colorem æreum reddit. Molybdæna materia similis plumbo. Ferrum ex Bilbili & Cantabrig maritimis montibus: ex Italia quoque Comensi, & ex Ilua laudatur à Plinio. Optimum ærosum, fragilèq; est, quam præstantiam tribuit aut loci natura in Noricis, aut aqua ut Sulmone, aut certe temperatura. Nucleus enim Ferri coquitur ad indurandam aciem, ex quo Aciaium Italicum uocant. Stricturæ uero & in hoc genere appellantur ex eadem causa, à stringenda uidelicet acie. Traditur & ferrum sanguine humano, siquando tinctum, celerius rubiginem sentire, ex Plinio. Ferrum conflatile Glaucus Chius teste Pausania facit, qui ex eo statuam primus finxit.

Chalcanthū
Atramentum
Sutorium
Scriptorium

AD RELIQUA ueniā fossilia, in quibus rarior materia ac liquabilior, plusq; aeris, hoc est, fumosæ euaporationis inest, ac primum quod græci χαλκανθόν Chalcanthum uocant. Plin. uero XXIII. Atramentum sutorium. Italicum uitreolum appellant, diuersum ab atramento, quod Celsus scriptorium, Vitruuius librarium nominat. Eiusdē etiam generis & Sori & melantheria siue melanthium est. Fossile ac factitium esse Plin. dicit, fieriq; in Hispania in puteis habentibus id genus aquæ. Decoquitur aqua mixta dulci, pari mensura, & in piscinis ligneis funditur, in quibus transtra & restes dependentes ponunt, super quibus adhærescit modo uuæ uitreis acinis exceptum: siccatur diebus xxx. color cæruleus est ac nitens, utilis tingendis corijs. dicit & alijs etiam modis fieri. Dioscorides dicit chalcanthum esse humorē pluribus modis & generibus concretum. Esse σαλαγκόν, id est, stillitium, quod guttatim ex humidis & contractis locis stillat. Esse & πικτόν, id est, concretitiū, quod è speluncis coit. Tertiū ἐφόρον, id est, elixū: è uena enim excerptū cum aqua decoquitur, deinde in uasa transfunditur: hoc enim concreuit diuersa specie. Optimū graue, densum, lucidum est, usus eius ad fulloniā. hæc ille. Inuenitur item hodie in agro Volaterrano copiosum circa lacunas, fumo, spirituq; ferente erumpens, redigiturq; in panes & mercis gratia exportatur. Melantheria siue Melanthium, & hoc de genere uitreoli, inuenitur in terræ superficie, ubi æs præsertim extrahitur. Inueniē quædam fossilis in Cilicia & alijs quibusdā locis. Excellit quæ colore sulphuris leuis & pura, fit & statim nigrescens ubi aquā attigerit: uim habet causticam, eandē quam Myfi. Appellant enim græci μύσι & σῶρι, nō procul ab his generibus supradictis. Fiant em̄ ex lapide Chalchitide. Sori Aegyptiū maxime laudatur, grauius olfactu, attritu nigrescens, & spongiosum: uomitiones olfactu mouet. Myfi accipiendum Cyprium aureo colore, durū, & in fractione stellis quibusdam micans, Aegyptium & hoc excellit. Hoc aut̄ miscent qui aurum purgant. Vis eadem in medicinis ei quæ & Chalcitidi. Chalciten uocant lapidē, ex quo æs extrahit, ut supra commemorauī. Elige aureo colore ac friabilem. Hæc ferè ex Dioscoride. Alumen græci συπτηρίαν uocant: uis eius stringendi & tingendi. Inuenitur album & nigrū, præterea liquidum & spissum. Liquidum fit ex aquæ limo, hoc est, terræ æstuantis natura corruatum hyeme, æstiuis solibus induratū. Concretum alumen græce χυρόν ob capillamenta quædam canentia quæ apparēt, fitq; ex lapide, ac τριχίτην, ppter ea dicebāt, inueniebātq; in Aegypto, ac in Melo insula & Macedonia. Dioscor. & Plin. Nunc uero foditur nuper inuentū pluribus in locis in Hetruria, apud Forum Claudij, præterea in agro Massano & Volaterrano, sed

Volaterrano

Volaterranum iam desijt. Fit autē hoc modo, Coquitur gleba in ahenis. Deinde in piscinis ligneis liquatum demittitur positis transtris, quibus alumen concretum adhærescit. Sulphuris genera quatuor, unum quod Apyron uocant, nascitur & glebosum, translucetq; & uiret. Alterū appellant Glebam fulloniam, tantum officinis familiare. Tertium Aegulā, cuius usus tantum ad sufficēdas lanas, quoniā candorē tantum mollitiemq; confert. Quartū ad lychnia cōficienda potissimū, nascitur in insulis Aeolijs & Melo insula. Nunc uero & in agro Volaterrano extrahitur fossilis gleba, ignēq; perficit, in fistulas redigitur auri coloris. Bituminis quoq; proxima sulphuri natura, cum ardeat uice lucernarum, & uicē calcis Babylonijs muris dicitur suppeditasse: græci ἄσφαλτον id dicunt liquidum. *πρωάσφαλτον* uero ex glutino picis & bituminis, reperitur in Syria & India, Naphthe item Pli. bituminis genus dicit. Sandaraca insuper & Arsenicū inueniuntur in aurarijs argentarijsq; metallis, & ex eadem penē materia. Sandaraca melior quo magis rufa ac pura friabilisq;, & sulphur sapiat, ui eadem & coctione qua Arsenicum. est enim Arsenicum optimū aureo colore, ac squamosum. Ex Dioscoride & Pli. Sandaracam hodie uernicem uocari quidam affirmant, fieriq; etiam ex resina arboris cedri. Vitrum inuentū Pli. hoc modo refert, Mercatores appulsi ad littus fluminis Beli iuxta Ptolemaidem coloniā cortinis in littore paratis super Nitri glebis epulādi causa, arena forte permixta nitro, uitrum genuit. Deinde officinæ cœptæ, & aliud flatu figuratur, aliud torno teritur, aliud aliter calatur, tingiturq; opere obsidiano. Obsidiana em̄ uitra appellantur ab Obsidio quodam inuentore circa Augusti tempora, nigra primum, dein rubentia, alba, murrhina, hyacinthina, sapphinea, omnibusq; alijs coloribus: nec est ulla sequacior materia, aut etiam picturæ accommodatior, siue ad uasa potoria, aut escaria, aut in parietibus uice speculorū. Maximus tamen honos in candido translucente, proxima crysalli similitudine. Usus uero ad potandum argenti & auri metalla pepulit. Tingunt & in hoc genere calculi, quos abaculos uocant, pluribus modis uersicolores. Excogitatum Tyberij tempore ut uitrum flexibile esset. Inuentoris officina penitus fuit abolita, cum metallis preciosis detraheret. In hoc enim genere precium facit fragilitas. hæc Pli. Nunc eadem arte uitra Muraria nostrum appellat seculum ex loco prope Venetias, ubi nobilis eorum officina. De uitro Theophrastus sic ait, καὶ ὁ ὕαλος ἐκ φλι ὑέλιδος, οἷον φάσιμ, ἐὰν τὴν πυκνώσει γίνεται ἰδιοπαθῆ δὲ τῆς χαλκῆς μίγνουμένη. πρὸς γὰρ τῆς τήκεως καὶ μίγνουως καὶ δάμαμι ἔχει πῆριταρ, ὡς τῆς κάλλει φλι χρώσε πρὸς διάφοραμ. Et uitrū, quidam dicunt, ex hyelide, & ipsa densitate fit maxime una are mixta, nam præter quod liquecit & commiscetur, uim habet superfluam, ita ut pulchritudine coloris faciat diuersitatem. Sal aut natius est aut factitius, prior efficacior secundū Dioscoridem, ut in India monte Ormeno creditur renascens. Apud Cyprum Sal Hammoniacum appellatur, quod in arena reperiatur. In Cahonia excoquant aquam fontanam, refrigerandoq; salem faciunt teretem neq; candidum. Tarentinus candidior siccatur in quodam lacu. Nunc in agro Volaterrano præstantissimus ac candidissimus omnium fit, toti Hetruriae suppeditans. Aggeritur ex puteis altissimis aqua & in cortinis plumbeis decoquit, paulatim in sal densatur & extrahitur, unicum relictum illi populo uectigal. Ancus Martius rex Salinas primus instituit, deditq; populo congiarium salis modiorum sex milia. Sale ueteres uice pulmētarij usos fuisse author est Varro. Esitasse enim salem cum caseo in prouerbio est. Ex Murria, id est, aqua fassamentorum fit etiam sal. Hodie quoque candidissimum faciunt è sale marino in ahenis decocto. Nitrum lapis est, sulphuri commixtum natura proximū salis: probatio ut fit tenuissimum, maximēq; spongiosum, fistulosumq;, & album. Nitraria nihil aliud producant, quum salinae etiam herbas. Aquæ nitrosæ pluribus in locis reperiuntur, nō tamen uim densandi habent. Apud Epirum fit eodem modo quo sal, nisi quod salinis infundunt, quod uocant ἀφρόνιτρον, id est, spumam nitri. In Asia in speluncis distillantē colligunt, in alijs item fit locis. Hæc & nitrū uim habent similem salis, aliquātulo maiorem, densandiq; ac tinguendi naturam. Quod fit apud Medos nitrum, uocant halmigara, apud Macedonia Colostricum. Sal & nitrum sulphuri concoctum durecit in lapidem. Ex Dioscoride & Plinio. Ex nitro enim hodie puluerem præparant, inflāmandis, impellendisq; instrumentis bellicis aptissimum, igni quamuis minimo adhibito, nouo sanē inuento. Arcessita genus gūmi apud Colchos ex petris colligitur. Dionysius poeta, πέτρας, αἱ φ/σσιμ ἀφεγέα ἀρκεσίτηρ, id est, petras, quæ producant non lucidam Arcessitam.

Sulphur

Bitumen

Naphthe

Sandaraca

Arsenicum

Vitrum

Vitrum quor
modo inuentiūVitru Obsi
dianaVitru Mu
rania

De Sale

Ancus Mar
tius primusSalinas insti
tuit.Sal ex Mur
ria

Nitrum

Spuma Nitri.

Halmigara

Colostricum

Puluis ex

Nitro

Arcessita

De pigmentis

PIGMENTA, aut fiunt aut nascuntur, nascitur Sinopis, Rubrica, Paratonium, Melinum, Eretria, Auripigmentum: caetera finguntur. Praestantiora quae in metallis reperiuntur. uiliora sunt Ochra, Cerussa usta, Sandaraca, Sandix, Syriacum, Atramentum. Sed rursus haec & siqua sunt alia repetenda. Sinopis a Sinopi Ponti ciuitate uenit. Tres eius species, Rubra, minus rubra, & horum intermedia, quam Rubricam esse quidam uolunt, graece *ερυθράμ*. Hanc in precio fuisse Troianis inde temporibus Homerus testatur, qui Rubrica naues illitas commendat. Minium graece *μίλτος* effoditur ex argentarijs metallis, colore item rubro, magna apud antiquos authoritatis. Hoc siquidem inficiebantur Iuppiter & triumphantes. Cinnabari *κιννάβαρι*. Sic enim in Libya uocant sanie Draconis sanguine permixtam elephantum in pugna simul morientium. auctores Dioscor. Plin. De Cinnabari Theophrastus. *γίνεται δ' ἐκ τῆ μύτῳ αὐτοφύει, τὸ πρὶ ἰσθμίου σκληρὸν σφόδρα καὶ λιθώδες, ἃ τὸ ἐν κόλχοις ἐκ κρήμων, ὃ καταβάλλουσι φρενόντες, τὸ δὲ κατ' ἐρρασίαν δὲ ἐφέσει μικρὸν, δὲ ἐνός τόπου μόνον ἐστὶν ἀμαυροῦ, ὃν συλλέγουσι λαμπυρίζουσα καὶ ἀπὸ κρόκου*, id est, nascitur autem naturaliter, quod in Iberia, dum admodum & lapideum, & quod in Colchis, e praeiunctis saxis, quod deiciunt sagittarij: quod ex Epheso, parui lucri, in uno tantum loco est fluens, quod colligunt splendens uelut crocum. Purpurissum graece *ἀνδρίκελ*, inter ea quae ob magnū precium a domino fingenti datur, ut ait Plin. ex Creta fit argentaria, cum purpuris pariter tingitur. usus eius plurimus inficiendis mulierū uultibus, proque minio a fullonibus accipitur. Haec omnia rubri sunt ferē coloris. Sandaracā & Ochra luba tradit in Insula maris rubri Topazo nasci, sed ad nos non uehi. Quomodo autem fiant, supra narraui, simul & arsenicum. Nam haec & auripigmentū & sandix & melinū aurei sunt pallidique coloris. Sandix e Sandaraca & rubrica aequis partibus, ut scribit Plin. fit, quantū Virgil. Sandicem herbā intelligere uoluisset uidetur in Buccolicis, quae colorem eundem retinet. Melinū in floribus maxime commendatur, a Melo insula unde exportatur appellatum. Alba uero in precio Paratonium & Cerussa. primum ex Aegypti ciuitate eius nominis uenit, tectorijs tenacissimū ob pinguedinem. Adulterat Romae cimolia decocta. Cerussam graeci *φιμίδιον* uocant, cuti mulierum expetitam. Color eius facitius, modum apud Dioscoridē uide, sed breuius apud Theophrastum. *τίδει γὰρ μόλυβδος ὑπὲρ ὀξείας ἐν ὕδατι, ὅτε δὲ λάβοι πάχυν ἡλικὸν πλάτῃ, λαμβάνει μάλισα ἐν ἡμέραις δέκα, τὸ τ' ἀνοίγῃσι μίτ' ἀφ' ἑσθῆς, ὡσπερ εὐρώτα τίνα ἀπ' αὐτῆ, ἃ πάλιν, ἕως ἄμ καταναλώσῃσι. τὸ δ' ἀφ' ἑσθῆς ἐστὶν ἐπιπύρι τριβῆσι καὶ ἀκρίβῃσι ἀεὶ. τὸ δ' ἔχον τὸν ὑψίστων ἔστι φιμίδιον*, id est, Ponitur plumbū supra acutum in uasis. quando uero ceperit crassitudinem quantā latitudinem (accipit uero maxime intra decem dies) tunc aperiunt, deinde abradunt ueluti situm quendam ab illo, & iterū atque iterum imponunt donec absumperint: abrasum uero, in uase terunt, quod uero extremum subsistit, est Cerussa. Vstam casu repertam dicit Plinius incendio pyrae Cerussa in oris cremata. Ceruleum quod illi Cyaneum uocant fit secundum Dioscoridē e lapide nascente in aeris Cypri metallis. Theophrastus de Ceruleo. *ἡ γὰρ κυανὴ τρία, ὃ ἀγύπτιος, ἃ σκυρί, καὶ τριπτος ὃ κύπριος*. Plinius tria item eius genera, Ceruleum Atticum, Marmorosum, & Scyriū. ac dum teritur in quatuor dicit mutari colores, in candidiorem, nigriorem, crassiorē & tenuiorem. Hoc hodie Ceruleum ultramarinum Italicū uocant. Indico multo preciosius, quantū Indico magnā Plinius suo tempore dicit authoritatē fuisse, ex Indiāque asportari arundinum radicibus spumae ac limi modo adhaerescens. Nunc sanē uilius conspicimus uenire. Ita plerumque dei prouidentia uberior aetas suppeditauit. De Indico Dioscorides. *ἰνδικὸν λίθον αὐτοφύει, οἷον ἐκ βλάστημα ἰνδῶν καλάμων, τὸ δὲ βασιλικὸν ἐστὶν, ἐπανδισμὸς πύρεθρον, ἔπερὸ μύτῳ τῶν χαλκίσι, ὃν ἀφ' ἑσθῆς ἀφ' ἑσθῆς* exsiccant, id est, Indicus lapis naturaliter nascens, quale germen Indicarū arundinum: quod uero tinctile est olens, ruber, purpureus, alteratus a malis uiris, quem detrahentes &c. Armeniacum ex lapide fit ex Armenia aduecto Chryfocollae modo infecto, optimum quod maxime uiride, communicato postea colore cum ceruleo. Est uiride ex uilifimis, quod ait Plinius Appianum uocari, haud diu repertum ex Creta uiridi. Chryfocollā lotum mentitur. Chryfocolla enim humor est in puteis per uenam auri defluēs. Crassescit limo rigoribus hybernīs usque ad duriciem pumicis. Laudatior tamen in aerijs Cypri & *πυρρα* *σιρρα*, id est uiridescens, ut ait Dioscorides, uilior in aurarijs & argentarijs metallis: usus eius ad auri glutinum. Narratur ab eisdem authoribus, terra quaedam tam coloribus quam medica

Sinopis

Minium

Cinnabari

Purpurissum

Sandaraca

Ochra

Sandix

Melinum

Paratonium

Cerussa

Vsta

Ceruleum

Armeniacū

Appianum

uiride

Creta uiridis

Chryfocolla

medica

medicamentis apta, inter quas Samia. Cuius, ut ait Dioscorides, duplex genus: quaedam uocatur *συνώπικον* altera *ἄσκη*. Prioris laus ut sit recens, leuis, linguæq; glutinosa. Altera globosior & candida, utraq; uritur & lauat. Chia alba & cinerea praefertur in medicina, quæ si are producatur melinum reddit colorē. Selinusia lactei coloris, tectorijs bona. Phinites cretriae similima. Cimolia quaedam alba, quaedam purpurea. Melia colore melino similis cretriadi, frictu aspera, & sonanti similis. Præterea Creta uarij & generis & loci. Sarda, rubrica, argentaria, uiridis. Puluis item Puteolanus duratur in lapidem ad multa utilis. Gypsum Tympheticum laudat Plin. ab oppido Tympho. de Gypso Theophrastus sic ait, Gypsum plurimum in Epitro effoditur. In Phœnicia autem & Syria fit, & in Thurijs, & Perrhebia: natura eius lapidior quàm terrestrior. Colla græcum est uocabulum. Hinc Xylocolla, quæ optima ex pelibus bubulis. Nigra minus probatur. Ichthyocolla ex uentre Ceti praestat, quæ in Pario fit. Sarcocolla lachryma est arboris, quæ uenit ex Perside, de qua inter frutices, & item Chryso-colla, de qua paulo supra narraui. Ex Dioscoride.

DE LAPIDIBVS

MARMORVM cælatores primi Dipœnus & Scylus Cretenses apud Sicyonem fuere, ubi uena Marmorum nobilis erat. Hinc innumerabiles secuti, inter quos Praxiteles atate Pompeij magni. Ante uero multos annos Phidiã fuisse constat. Ex quo ea Romæ inscriptio in equis illis marmoreis mentitos titulos ostendit horum duorum. Sed & Plinius inter opera Praxitelis ea Romæ non commemorat. Cor. Nepos tradit Mamurrã equitem Romanum, præfectum Fabrum Cæsaris in Gallia, primum domum suam in Cælio monte marmoreis crustis operuisse. L. Crassus orator primus marmor peregrinum Romam aduexit, Hymettijs columnis domum exornans. Quamobrem à M. Bruto Venus Palatina appellatus. Lucullus ex Aegypto marmor atrum introduxit, appellatum Luculleum. Est & Numidicum, Carystium, Parium. Lunense uero circa Plinij tempora repertum, ut ipse ait, nunc Carrariense appellatum. In ædícula Romæ prope Basilicã S. Crucis huiuscemodî est inscriptio. Flavius Successus Tabularius marmorum lunensium. Præterea Tenarium, Laconicum seu Lacedæmonium uiride, Synadicum rubens. Tophum lapidem græci *τῶρον* appellant. Plinius Porus ait lapis topho similis est. Et inferius. Minus ponderosus est qui tophus uocatur, marmorî Pario similis. Silex sicut & tophus diuersi generis reperitur. niger, rubens, albus, ut circa lacum Vulsiniensem. Tiburtinus ad reliqua fortis, calore dissilit. Ophites, ut ait Dioscorides, à serpentum maculis dictus ut nigris, aut albis, aut aureis uariatus lineis, contraq; serpentum morsus ualet. Porphyrites in Aegypto rubet, candidis in eo interuenientibus punctis, ac propterea Leucostictos appellatus. Synadicum item rubet, quem ipse cruentauit maculis lucentibus Atyis, ut ait Papi-nius in syluis. Hunc sæpe in ruinis Romæ uidemus uenis rubentibus & albis. Basaltes in Aethiopia ferri & colore & duritiæ, ut Plin. Orpheus græcus author ponit Syderitem lapidem à ferri duritiæ in montibus reperiri, forma rotundum, colore nigricantem, præterea asperum & uenis quibusdam ac lineis perfusum: uim quoq; habere contra uenena, & parietibus suspensum leue puerperium facere. Onychites ex Arabia aduehiunt unguis colore, unde etymum trahit, ad uasa maxime expetitus. Dioscorides ait, uerum Onychitem plurimas uariasq; cū lacteis zonis uenas habere, ex ingratisq; coloribus in unum gratum simul redeunte concetu. Theophrastus uero inquit τὸ Ἀδύχιορ μικτὸν λευκῶν καὶ φαιῶν πρῶτον ἄλλῳ. Alabastritẽ inquit Plinius, cauant ad unguentaria uasa: nascitur in Aegypto, India, Damasci: probantur mellei coloris, non translucidi: uitium corneus color aut candidus. Idem, Lacedæmonius ait uiridis, cunctisq; hilarior est, & Augustus eodem colore undatim crispus in Aegypto, Tyberiusq; eorum tempore reperti. Differunt ab Ophite, quod hic serpentum est similis maculis, hodie serpentinum uocant, nec nisi parua ex eo reperiuntur columnæ. Duo eius genera, molle, candidum, & nigricans durum. Porphyriti in statuis minima gratia, tris enim ex eo Asinius Pollio ex Aegypto Clau. Cæsari adduxit, non probata nouitate, splendet in tabulis. Extat Pauli II. anathema in hæc urbe exportantes. Corsites *ἀπὸ φη κόρσης*, quod humano capiti sit similis ac profit. tritus autem cum allio & epotus, contra scorpiones facit: cum melle uetrem purgat, hydropicos sanat, ex oleo quoq; illitus tuberibus medetur, Chrysothrix siue solis lapis, duplici specie, Alter crystallo præterquam quod quosdã quasi capillos effundit, unde nomen habet, Alter Chrysolito prorsus similis, præterquam quod crinis quidam in ipso splendet. Hæc

Samia terra

Chia

Selinusia

Phinites

Cimolia

Melia

Creta

Sarda

Rubrica

Argentaria

Viridis.

Puluis

Puteolanus

Gypsum

Colla

Xylocolla

Ichthyocolla

Sarcocolla

Chryso-colla

Mamurra

eques Roma-

nus primus

domum mar-

more incur-

stauit.

L. Crassus

orator

Marmor

Luculleum

Numidicum

Carystium

Parium

Lacedæmo-

nium

Lunense

Synadicum

Tophus

Silex

Tiburtinus

Ophites

Porphyrites

Basaltes

Syderites

Onychites

Alabastrides

Lacedæmo-

nius

Corsites

Chryso-

thrix

det. Hæc Orpheus. Plin. hanc uocat solis gemmā, dicitq; candidā esse: ad speciem sideris in orbem fulgentes spargit radios. Selenites nascitur in Arabia, lunæ nomen retinet, quod noctu inueniatur cum luna crescere: albus est, lucidus, leuis. Ex Dioscoride. Ostracites similis testæ, latus & fragilis, quo utuntur fœminæ ad capillos colendos. Aematites discernit à uenis rubentibus & sanguineis, unde nomen auspicatur: tritus cum melle, ophthalmiis morbisq; oculorum omnibus impositus medetur, ex aqua epotus ad omnia uenena prophylacticon fuerit: præterea digito gestatus uictoriam contra lites omnes, ac gratiā conciliare dicitur. Aetites reperitur in nidis aquilarum, sine quo aquilam non parere dicunt, quapropter adligatus grauidis mulieribus cōtinet partus. ex Dioscoride. Lapis specularis in Hispania reperitur, & in Italia in Bononiensi. Quidam humore terræ glaciari modo crystalli eum tradunt. Ad multa utilem esse nomen causæ ostendit. Magnes lapis ab inuentore appellatus, in India repertus teste Nicandro poeta. Sed & in alijs postea locis uisus. Ex Magnete tholum templi Arfiones in Aegypto Ptolemæi iussu excogitauit Democrates facere, ut simulacrum eius in aere penderet. author Plin. Theophrastus sic ait, Magnes argento similis colore, fodit in Siphno tribus stadjs procul à mari. Sculptura, tornoq; facilis. Cum in nigro perfundit, nigrescit simul, & durefcit. Faciunt ex eo uasa & mensas mirando spectaculo ad ferrū in aere sustinendum. Lapis Obsidianus in cauernis Aethiopiæ foditur, ab Obsidio inuentore, atrii coloris. Cuius supra in uitro mentionem feci. In hoc genere putauerim lapides nigros quosdam Romæ supra nonnullas aras conspici. Seu potius quem nunc Ambram uocant, huic æmulum dixerim. E Germania is uenit, in monte inter Austriam & Bauariā repertus: inuenitur & albo luteoq; colore in extrema Germania Sarmatis uicina. Inter Basileā quoq; & Argentinam appellatus Chalcidionius, qui Murrino à ueteribus tradito q̄ simillimus uarietate uenarum apparet. In hac item parte extrahit & Diasprus rutilo colore interlucentibus punctis. Hi sanè omnes simul cū uitro Muranio è Venetijs aduecto, ac alio diuersi coloris, quod in sylua hercinia prope Boemiā fit, in eadem Germania ad usum religionis in paruos calculos pertusos, ac in licijs confertos interpolantur, unde quoquo uersus mittuntur. Cotes Olearia & Aquaria aciendo ferro pluris generis, Cretica, Laconica. Cotícula lapis, quæ alijs Heracleum, alijs Lydium uocāt. Theophrasto Ἡράκλειος λίθος, modica magnitudine reperitur in flumine Tmoli Armeniæ. Tempore uero Plinij in pluribus locis. Hac siquidem empirici auri argentiq; metalla, cuius sint generis, deprendunt. Melior secundum Theophrastū subdialis quàm obruta, Pumex græce κίσμη, de quo Theophrastus sic ait, Errant qui putant pumicem ex incendio fieri. Fit enim spuma maris ad littus eiecta, Differentia in colore, densitate, leuitate. Nigra in Sicilia, ex Melo insula densiores & grauiores.

DE GEMMIS

DE INCEPS de gemmis. Nam ut supra narraui, Theophrasti ex sententiâ quæ & Aristotelis: sicut metalla plus aquæ humorisq; retinent, & ideo conflantur: sic lapides terræ siccaq; materiæ sunt, & ideo minime conflantur. Gemma igitur ex pura planaq; materiâ constant, per defluxum aut distillationem quandā secreta, ac seu per calorem ut Murrinum, seu per frigus ut crystallum concreta. Et quo quæq; planiores splendidioresq; sunt, eo maiorem in distillatione purgationē demonstrant. In uniuersum uero gemmæ omnes, aut nitēt, nec translucēt, ut Murtina & huius generis: aut nitent & translucent, ut crystallū, adamas, & his similes. Harum uitia sunt, capillamentum, sal, plumbago. In his uero quæ non translucent, uitium est, si aliqua in parte lucebūt. Distinguit insuper genus sexu. Fœmina inferior uirtute & hebetior. Sunt & quæ uocantur apyroti, quæ postea dicentur. Adulterantur omnes uitro factitio, sed facile à mangonibus & peritis, cum pondere, tum rebus alijs deprehenduntur, Dum auro adligantur, aliæ alijs bracteis auri, argenti, diuersorumq; colorum sublinuntur. Indicatūra præterea diuersa pro libidine cuiusq;, maxime principum, precia faciēte. Figura item diuersa, quadrata, & præsertim oblonga ualde probatur, quam græci πλάκα appellāt. Deinde quæ uocatur Lenticula, postea rotunda. Angulosis minima gratia. Respiciuntur melius matutino. Quædā scalpuntur in sigilla, quæ græci σφραγίδια uocant: quædā in paruas imagines & sculpturas extates, quas Plin. lib. x. Seneca item de beneficijs ectypas imagines uocant. Italici uero Cameos. Quædā aut scalpuntur nequeunt, ut adamas. Poetarū cōmentū inuentionē gemmarum Prometheo tradit, cuius digitum annulo ferreo, qui saxi fragmentum complecteretur ornauerūt, eius uincula

Vitia gemmarum
Capillamentum
Plumbago
Indicatūra gemmarum
Oblonga figura
Lenticula
Rotunda
Angulosa
Ectypa
imagines
Adamas
Annulus
Promethei

cula propterea notando. Traditur & de Gyga annulo, quo circumactio à nemine ipse uideretur. Gemmas plures quod graeci *δακτυλοθήκη* uocant primus Romae omnium habuit Scavrus Syllae priuignus. Pompeij Mithridaticus triumphus primū ad gemmas & margaritas Romanos mores inclinauit. Sicuti L. Scipionis Asiatica uictoria ad calatū argētū & uestes attalicas. Sicuti & L. Mumij Corinthiacus triumphus ad aera Corinthia, toreumata, ac tabulas pictas. Quod autem lapilli huiuscemodi uim quandam ad quaedam medicamenta retineant: sanè in confesso est apud Iatralaptas, medicosq; omnis: quod uero ad superstitione quaedam & anilia ac magicas potius dixerim uanitates, haud facile concesserim: nec sanè fieri religiosum. Quis enim sana mente non riserit in Achate castitatem. In Sarda latitiam. In Topazio securitatem, si in sinistro brachio fuerit. In hyacintho maris tranquillitatem, si in ea Neptunus scalpatur. In Magnete uxoris impudicitiam deprendi, si puluillo subijciatur, & illa non quiescat. Ego qui haec negligenda censeo, nonnulla tamen ex eis referam, ut planè noscatur, quae de illis fuerit priorum opinio. Murrina mittit oriens: humor est, uti putant sub terra calore concretus, amplitudine paruos non excedens abacos, crassitudine quanta fiant uasa potoria, splendore sine uiribus. Sed in precio uarietas colorum maculis purpureis candore mixtis: spectatur & in quibusdam arcus instar caelestis. Crystallū uero huic cōtrarium, quum sit translucidum, & hoc ab oriente è locis frigidis niue ac uehementi gelu concretis. Nam glaciem esse palam est ex graeco uocabulo. *κρύσταλλον* enim rigor dicitur. Soli opposita adhibita sicca materia flammam emittit, frigus gestata in aestate creat, renibus suspensa medetur. Succinum *ἰλεκτρον* graeci dicunt, quod eo nomine solem etiā appellant. Fabula nota, Phaetontis solis filij sororum lachrymas has esse, è populis apud Padum fluentes. Theophrastus autem Phaetontem obiisse in Aethiopia, Ammonis ob id delubrum & oraculū. Electrum ibidem gigni testatur *λίθον ἠλεκτρικὸν λιθυσικίμ*. Lapidem effossitium libycticū. Dicitq; uim ad se non solum paleas, sed ferrum attrahēdi habere. Plinius quoq; ait uasa ex his expetita, nec uirtute, nec pulchritudine, sed tantum conscientia deliciarum. Infantibus quoq; pro amuleto, id est, pro amolendis fascinationibus adligari, tum contra lymphationes quas malos spiritus Italici dicunt facere. Genera eius plura: candidum odoris praestantissimi: fuluū, cui maior autoritas, translucens etiam maior, praeterquam si in nimio ardore flagrant, imaginemq; ignis esse placet, non ignem: praeterquam salernum à colore uini nullo fulgore perspicui: quartū mellici coloris. Reperitur succini genus quod Glessarium (ut ait Plinius) ex insula Britannica appellant. Lyncurium *λυγκόριον* ex urina lyncis: ab eodem ob inuidiam humani commodi obruta, deinde obdurata in lapidem colore melleo: attrahit & ferri ramenta, ut ait Theophrastus. Corallium, de quo idem author sic ait, Corallium lapis colore rubēs ac teres nascitur cum radice in mari. Plinius autē uirescere in mari gallico modo plantae, paulatimq; extractum durescere, simul & rubescere, adligariq; infantiae pro amuleto dicit. Smaragdus in India reperitur, & ut ait Theophrastus, etiā in Cyprijs arifodinis plurimus, quo utuntur ad glutinum auri, uice Chrysolitae: nam eodem colore dicit esse, uerum hūc aliquanto crassiore, & in arifodinis quandoq; reperiri. Quod autem idem author de Smaragdo regi Aegyptiorum à rege Babyloniae dono missio scribit, mirum uidetur. Longitudine dicit quatuor cubitorum, latitudine trium fuisse. In eadem quoq; Aegypto in templo Iouis obeliscū cerni ex eodem lapide longitudine cubitorum xl. Hanc gemmā ferunt magnopere gratiam conciliare. Quod autem omnibus constat, Catinum ex hoc hodie Genuae cernitur. Adamantem etymologia demonstrat inuictum esse contra omnē roboris ictum, praeterquam à sanguine hircino calido. Amethystino uiolaceus est fulgor. Idem, sed diluor hyacintho, hūc Aethiopia mittit, ac Chrysolitos aureo colore translucens. Plin. Topazius inuentu rarus, colore subuiridi, splendore crystalli, bonus ophthalmiae, ex Orphei descriptione. Plinius autem ex autoritate Iuba dicit. Topazion insulam esse in mari rubro nebulosam, & ideo quaesita saepe à nauigantibus, ex qua causa nomen accepisse. Topazin enim Troglodytarum lingua significationem quaerendi habere. Iaspis alius Smaragdi similis, alius Crystalli, Cinereus alius, & alius sumi propior colori. Nonnulli lineas albas habēt, Assyrii uocantur. Fertur hic lapis pro amuleto, & parienti suspenditur aure, ut citius pariat. Haec Dioscorides. Carbunculus graece *καρβυκλίος*. eius plura genera, Carchedonius, qui è Carthagine Massyliaeq; uenit. Indicus, qui ex India ignis fulgore. Vocant huiuscemodi sicuti etiā Adamas Apyrusta Plinio, Theophrasto uero *ἀπύροτοι* & *ἄκαυτοι*, quum ipsi non sentiant iniuriam ignis, pro-

Dactylothecca

Crystallum

Succinum

Glessarium

Lyncurium

Corallium

Smaragdus

Adamas

Amethystinus

Hyacinthus

Chrysolitus

Topazius

Iaspis

Carbunculus

Carchedo

ninus

- pterea quod nihil humoris penitus retineat, haud aliter, quam carbo & pumex. uerba Theophrasti, ταῦτα γὰρ ἀκαυσά & ἀπύροτα διὰ τὸ σκληρῶς τὸ ὑγρόν, id est, Hac enim inusta, & expertia ignis, quod aruit humor. Achates uario colore, partim retinens Iaspidis uitreum, partim Sardij sanguineum, partim uero Smaragdi fulgidum. Quandoq; & aerei coloris, plurimum tamen purpurei reperitur. Hac Orpheus, Plinius uero ait Achatem quondam in magna dignatione fuisse, postea frequenter repertum. Cognomina sibi diuersa adsumit à diuersis aspectibus & causis, Cerachates, Aemachates, Leucachates, Dendrachates arbuscula quadam insignitus, qui gestanti feracitatem dicitur fructuum portendere. Theophrastus scribit Achatem inuentum primum in Sicilia in flumine eius nominis. Aliqua plaga percussis dolores emolliat, tertianis maxime quartanisq; utilis. Ossa in aqua feruenti si una immittatur liquefaciet.
- Berillus** Berillus è Phoenicia uenit, ut Dionysius poeta testatur. φέρεται ἐν προβολῇ ὀφειῶν ἐνδοθι, ὡς ἔργον, id est, nascitur in principio intus, Petrae ophitæ, uel Nascis is uenas intra fulgentis ophitæ. Sarda, ut Plinius, ut Theophrastus, Sardion nomen cum Sardonyche communicat, reperta primum Sardibus. Hac rubens & uulgaris gemma, nec ulla translucentium tardius, suffuso humore hebetatur, ut Plinius ait, damnatur mellea & testacea. Sardonyx σαργδόνυξ ἀπὸ τοῦ σαργδίου καὶ ὄνυχου, Quasi unguis in Sarda color. Hac specie purpuræ dilutioris ac candentis scribitur à Plinio, & apud antiquos in precio fuisse, quod sola gemmarum scalpata caram non auferat. Dionysius dicit hunc ad corporis custodiam facere, eoque Athenienses uti dum
- Opalis** sol est in ariete: in eodemq; arietem & mercurium cor in manu habentem scalpere. Opalis gemma, in qua diuersi colorum splendores. Aer & purpura pollent, uiriditas Smaragdi deest, magnitudine nucleum auellanæ non excedit. Quidam quod amorem conciliare credatur, uocauerunt ὡιδέριον. Propter hanc gemmam traditur proscriptus ab Antonio Nonio senator, filius eius quem Catullus dolebat uidere in sella curuli. ex Plinio. Gagates legendus, qui redoleat Asphaltum, id est, bitumen, praterea niger, & latus, & leuis. Nascitur in Lycia iuxta ostium Gagatis fluij, unde nomen trahit. hac Dioscorides. Orpheus uero, Gagates coloris cinerei, latitudine haud magna, uritur uelociter modo picis, fumo eius ac suffitu uenena noxia reptilium abiguntur. Sapphirus σάπφειρος penultima producta, apud Dioscoridem & apud Theophrastum: uero colore proprio caeruleo traditur. Margarita μαργαρίτης lapis Theophrasto appellatur, dicitq; eam ex conchilio gigni simili pinnæ, Plinius autem in capite ferri solitas margaritas dicit, in digitis uero gemmas. Vniones margaritæ dicuntur maiores, quod nulli duo indiscreti reperiuntur Vniones ingentis precij Cleopatram aceto colliquasse in cæna quam M. Antonio magno sumptu promiserat, author est Plinius. Galactites lactites lactei coloris, tritus ex aqua naribus ouis adhibitus, olfactu lac extinctum reducit: oculis quoq; humectantibus remedium adfert. Elaphoceratites, quod similis cornui ceruino existat, hoc siquidẽ trito ex oleo si caluitium oblines, capilli nascentur. Nebrites porro similis uiridi. Hoc bacchæ nebridæ succinctæ ad uaticinandum utebantur. Galazites à febre dicitur liberare. Lychnites crystalli modo fulget, flammâq; in sole emittit. fertur grandinẽ & omnẽ in agris calamitatem prohibere. Hostrites tritus & epotus ὀδονόπαντος est, id est, sedans omnis corporis dolores. Echites à uisera dicitur. Hic Philoctetis uulnus Herculeæ sagittæ curasse dicitur, ualet & ad omnia uulnera. Lipareus, hunc dicunt è Syria Memnonem ad Troiam dono Priamo attulisse ad plura utilem: nam Babylonij ad artem magicam diuinationesq; hoc utuntur. In Glyptice, hoc est, scapendarum gemmarum arte Pyrgoteles princeps, ex quo se uetuit Alexander ab alio scalpi. Secuti deinde Apollonides & Cronius, & qui Augusti similitudinẽ expressit Dioscorides. In Toreutice, hoc est, scapendis poculis, teste Paulania, nobiles Athenocles, Crates, Stratonicus, Myrmecides Milesius, Callicrates Laconicus, & qui uocatur Mys, cuius erat Scyphus heracleoticus, ubi pictum fuerat excidium Ilij.
- Plastice Statue** In plastice, hoc est, cara uel creta fingere Dibutadem supra memorauimus. Statuarij statuarumq; dignitas his omnibus præstat: hæ nanq; fuerant pedestres, equestres, nudæ, uelata, armata, hermeæ, colosseæ. Nudare hominem græca omnino res, tam ob artis ostentationem, q̃ ob libidinem reperta: nec iam Christianos pudet eas passim consecrari, ac in atrijs domorum ponere, ut hoc planè spectaculo matronas filiasq; suas ad impudicitiam inuident.

Quando

QUANDO PRIMVM ARCHITECTVRA, EIVS'QVE DIVISIO

LAPIDES & metallica iure sequitur architectura, quare de hac paucis ratiocinabor. Prisca uita, sicuti & reliquo uictu, paruo le tugurio ab imbre munitur, ut ait poeta quidam, Frondibus & culmo uicinarumq; serarum pellibus, quod sanè conuenit cum sacris libris. Qui uita patriarcharum in tabernaculis ponunt. Nec mirū, cum hodie quoq; bona mundi pars, gentesq; plurimæ sine ædificijs uitam sub dño ducāt: pars in curribus, ut Scythæ ferè omnes & Amaxobij: pars in campis, ut Nomades & Saraceni in Africa, qui syluestres uocantur. Pauci igitur in hoc mediterraneo lata arua tenemus, ubi paulatim ingens in rebus egestas ædes reperit & Architecturam, cuius diuersas partes diuersos inuenisse Plinio placet. Ferrariā Cyclopes. Materiam Dædalum: nostri uero Noeum dicunt ob arcam fabricatā. Item alios alia. Qui de hac tractauerit, & planè maiorē inter latinos autoritatē sibi uindicauerit, D. Vitruuius ad Cæsarem Aug. scribens eam fabrica & ratione constare dicit, peritumq; esse oportere Architectum hitoria & graphidos, id est, picturæ: præterea bonū esse uirum castumq; ac minime auarū, nullū enim opus sine fide ac castitate probari. Architecturæ partes, ordinationē quā *τάξις*, dispositionē quā *διάθεσις*, distributionē quā *οικονομία*, cōmensurationem quā *συμμετρία* uocat: præterea eurythmiā & decorē ponit: quæ omnia nascuntur ex cogitatione & inuentione. Dispositionis itē partes sunt, Ichnographia, Orthographia, & Scenographia. Ichnographiā intelligit eam quæ circini regulæq; rationes cōtinet, ex qua capiunt formaru in solis arearu descriptiones. Orthographia cum partes pictura mōstrantur. Scenographia siue Chorographia, seu Sciographia, cum loca, umbras, habitaculaque pingimus. Aedificia quoq; publica aut priuata, sacra aut prophana, sex requirunt partes, Regionem, aream, partitionem, parietē, tectum, apertionē. Apertio constat in uacuo laterali & superluminari, cōpreddit enim fores, aditus, fenestras, arcus, & his similia. Arcus integer & diminutus, qui tanto minor, quāto Chorda magis recedit à Diametro. Supra arcum diminutū, ueteres arcum integrum faciebant: supra trabem uero arcū diminutū leuandi oneris gratia, ut licet nunc in antiquis monumentis spectare. Ex quo basilica Petri quod trabes his arcubus uacant uidebatur B. Leoni fore ut quandoq; ante tempus collaberetur, iamq; cœpisse inclinare conspiciamus. Trabes em̄ uocant omne superlimen quod uice arcus apertiones coniungat quacumq; materia. Ex quo apertio arcuata & trabeata. Arcuata simul & pilæ theatri cōueniūt. Tēplis autē & porticibus trabeata. Trabes enim supra columnas & parastatas antas ponuntur. Pilæ sunt quæ ad sustentandos parietes columnarum loco collocantur.

Trabes

DE CALCE, ARENA, MATERIA, LAPIDIBVS, LATERIBVS

ANTE QVAM de partibus ædificiorum dicatur, materia omnis absoluenda. Primum calx quæ tertia pars erat ponderis imminuti, ex lapide à fornace ma defacta aqua intrita dicitur, cauebaturq; in antiquorum ædium legibus, ne recentiore trima redemptor uteretur. author Plinius. Cum arena mixta seu alijs materijs mortariū dicit Vitruuius. Optima ex lapide Tyburtino: ex quo Tybure, ubi nunc fornaces, ingentes adhuc aceros eius lapidis congestos uidemus. ibidem ex uena aptabantur. Ex lapide humidiorē & spissiorē melior. Arena triplex, fossitia, fluminea, marina. Ex his fossitia utilior. ea quidē multiplex, nigra, rubra, glareata. Quod ad materiā pertinet: Vitruuius & item Plinius infernates & supernates partes uocant, infra & supra Apertinum nascentes arbores. Quapropter Abies infernas ut solibus magis cocta melior est q; supernas. Ulmus quoq; & fraxinus maximos habent humores. Castanea nux & alnus magno opere humori resistunt, quod hæc ultima præsertim satis habeat ignis & aeris. Materies amurca perfusa cariem aut uetustatem non sentit, ut ait Cato. Abies bona. Pinus plus abiete teredini obnoxia, quod dulciore succo: optima cupressus, quæ cariem & ipsa fugit. Nam lignum Iouis cupressinum multos annos ad ætatem usq; Cæsaris dicunt perdurasse. Deinde cedrus & uitis. Ad excidendam ædificio materiam ratio lunaris obseruabitur: decrefcente luna, quod humor tunc maxime siccescat. In arbore prius incisuras faciendas Vitruuius iubet: in extremo autumno, antequā spiret Fauonius. Hesiodus in solstitio æstiuo. Lapidēs, ait Cato, biennio prius haurire oportet ad ædificandum, ut gelicidijs & solibus roborentur. Omnis enim excauatus recēs mollior est. Vitruuius. Lapidicinæ aliæ molles: ut circa urbem rubra, Pallienses, Fidenates, Albanæ. Aliæ temperata, Tyburtina, Amiternina, Soractina.

Calx

Mortarium

Arena

Materia

Lapides

Ii 5 Alias

Alia dura ut Sabina in Campania ruber & niger tophus. In finibus Tarquiniensium, quae dicuntur Anicitanæ Vulturnienses. Et in praefectura Scatonienſi. Nero teste Tacito, Gabino & Albano usus est, quod igni resistant. Sed & innumerabilia marmorum genera colorum omnium ex Graecia Asiaque adducta: de quibus inter lapides scriptum. Caementitius autem lapis, qui paulo ante è Capitolio excuabatur: facit ut nō amplius Capitolij immobile saxū sit ex Virgiliani carminis uaticinio. Martini quinti pontificis tempore fuit adlatus serpens

Lateres repertus in Latio in lapidicinis inclusus. Laterum genera Plinius tria facit. Didoron, longum sesquipede, latum pede. Tetradoron, Pentadoron. Graeci enim δίδωρον palmum. Ideo dora munera, quia manu dabantur. Sed & in ueterum monumentis reperiuntur hodie diuersae mensurae lateres etiam palmares & quatuor digitorum. In maioribus figuli nomen inscribatur, ut palam uidere liceret. Ex creta fiunt optimi quae sit macerata: deinde in umbra biennio exiccata. ut Author Plinius.

DE DOMO ET EIVS PARTIBVS

DOMVS si meridiem spectantes fiant utiliores sanè. Nam per brumā solem hybernum excipiunt, & aestate inclinato sole semper ex aliqua parte umbra opacantur. Itaque altissimae fiant, ut totam diem hyberno sole caleſcāt. Si uero ad arcum uergunt, humiliores esse oportet, ne à frigidis uentis apertius petantur. Haec Socrates apud Xenophontem Comment. III. Fundamenta locum soli-

Fundamenta

dum requirunt: si uero locus congestitius aut palustris tantū fuerit, palis robustis aut oleagineis ustulatis cōfigatur. Sublicaeque machinis adiganē quā creberrimae, carbonibusque interualla palorum, deinde structuris solidissimis ac molaribus fundamenta repleantur. In fundamentis Romanis ueteres puteos excuabant tanquā aestuaria: ut inde uentus efflaret, uti

Prothyron

adhuc uidemus: faciebantque & ad terramotus & ad operis diuturnitatem. Vestibulum domus Vitruuius prothyron uocat. Cauum uero quod Plautus impluuium: partem aedium sub

Procoetion

dio post uestibulū, facitque v. generum, Tuscanicum, Corinthiū, tetrastylon, displumatū, tetra-

Coenatio

studinatū. Coete & procoetion apud eundē, hoc est, thalamus & antithalamus. Coenatio locus cōmunis aedium, ubi accumbebant: erat & aestiua & hyberna. Coenaculum Festus appel-

Coenaculum

lat domus superiora, ad quae scalis ascendebatur, solebantque saepe locari pauperibus. Iuue. Ra-

Camera

rus uenit in coenacula miles. Et Tranquillus coenaculum meritoriū uocat. Inferiora domini

Saluatorium

habitant. Camerae, fornices, & testudines apud Plin. unde testudinari & fornicari dicuntur,

Lararium

quae in curuitatem flectuntur. Cubiculū saluatorium ponitur Tranquillo. Quod Lampridius in Alex. Lararium appellat: ubi rem diuinam mane ille facere consueuerat: hodie sacellum aut capellam uulgo uocant. Sanctaria loca arcana & secretiora. Plin. lib. xxxiij. cap. ix. In

Sanctarium

sanctarijs, inquit, Mithridatis. Quidam eruditus sanctuarijs castigauit, quod ualde miror,

Andrones

cum huiusmodi nomina quae in ablatiuo in o terminant, nunquam in denominatiuis uſantur, ut à monstro monstrosus, à portento portentosus, à prompto promptarius. Sic à sancto sanctarium. A fructu autem fructuosus, à quaestu quaestuosus. Andrones ubi uiri conui-

Gyneconitis

uia agebant separatim à foeminis: Graecorum instituto, ne matres familias uirorum moribus accumberent. Parthi (teste Festo) etiam quoquo modo conspectum earum interdunt. Vi-

Oeci

truuius Gyneconitum alium rursus locum mulierum à uiris distinctum uocat. Oeci sunt nō Italicae constructiones, quos Graeci Cyzicenos uocāt, collocantur ad septentrionē maxime

Exedra

uiridia spectantes. Ipsi sunt adeo lati & longi, ut duo triclinia habeant, & à dextra ac sinistra lumina fenestrarum uiridia de tectis prospicientia. Haec de Oecis Vitruuius. Exedrae occi-

Pergula

dentē spectant, bibliotheca & cubacula orientem: cella uinaria, quae & apotheca dicitur, septentrionē, olearia meridiē. Pergula idem ferè quod menianum, siue ex adibus prospectus

Pluteus

prominebat in uiam, à pergendo dicta. Pluteus obex est qui usque pectus siue ulterius confur-

Zeta

git, aut ex meniano, ut ex porticu ad aditū ocludendum. Zeta & Zetula hybernacula erāt

Zetula

parua hyemi adcomodata, solem hybernū spectantia, eamque fenestram heliocaminum uocabant: solem excipientem. Zeta & τὸ ζῆμα dicta, quod est feruere: locus est maxime studio-

Pluteus

forum. Caecilius in epistolis Zetulam suas delicias uocat. Ambulationes erant, in quibus iu-

Exedra

uenes se per hybernum tempus exercebant pila, saltu: Seniores uero deambulatione aut ue-

Pergula

ctatione. Haec porticus à quatuor habebat lateribus, quae rursus meridiem spectabat, dupla,

Pluteus

& longe pulchrior erat. Intus area aut pauimenta aut uiridarium. Adiectae his sedes aestiuae

Zeta

& hyemales, in quibus philosophantes disputarent, erantque latitudine dimidia totius longi-

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

Zetula

tudinis.

tudinis. Erant ferè similes his Xystus & paradromides, de quibus Vitru. sic ait. Xystus græce
 porticus est ampla, in qua Athletæ per hyberna tempora sub dio se exercebant. Nostri autè
 Hypætras ambulationes Xysta uocant, quas Græci paradromidas item, iunctumque habebant
 stadiū quo laxius spectatores consistenterent, & uiridariū: Valetudinariū locus in ædibus, ubi
 curabantur ægroti. Antes Festus dicit esse extremas parietū columnas: unde etiā Antæ no-
 men habuere. Hæ sunt latera ostiorū, quæ & antepagamēta Vitru. uocat. Ex his Scapis Car-
 dinales quæ fores sustinēt. Tympana uero supra postes, quæ transuerso ponunt. Impagines
 aut apud Vitru. regula, qua tympanū, id est, quadratū, uel alteri⁹ figuræ spatium in ualuis alio
 ue opere intestino per ambitū includitur. Parastatas latini etiā, quas Græci *παραστάτας*, quæ
 prope & ante parietes sunt columnæ, eadem ferè quæ Antes. Peristylū ordo in circuitu colu-
 mnarū est ubi decambulant: ex numeroque earū dicitur tetrastylū, hexastylū, decastylū. Ana-
 clinteria, ut ait Lampridius in Heliogabalo, ubi interdium cubatur. Tranquillus in Augusto,
 Lectulū lucubratoriū uocat, eius hodie usus frequens. Abacus quo mensæ supellex locabat.
 Vitru. quoque podiorū & columnarū abacos dicit pro sedibus, quas hodie uulgus banchos
 uocat: hinc omnis tabella quadrata abacus: etiā ubi Arithmeticae numeri describuntur, in-
 uentum Pythagoræ, ut ait Bæotius. Abaci etiā teste Pli. & abaculi parui lapilli quadrati.
 Museū opus Pli. commemorat li. xxxvi. cap. xxi. Spartianus Musiua. Sic enim ait. Hūc in Cō-
 modianis hortis in porticu aurea pictor de Musiuo inter Cōmodi amicissimos pictū. Eius
 nunc rei hodie ars amissa: cum tot in templis collabentes ac celebres imagines absidesque igna-
 uia seculi pereant.

DE PARIETIBVS ET STRUCTVRIS

PARIES, aut pedamenta, aut continuum. Pedamenta omnia quæ non conti-
 nuant dicuntur, habentque ossa & apertiones. Ossa omnia sustentacula sunt siue
 pilæ siue columnæ. Rursus diuiditur paries in solium, procinctum, & coronam.
 Solium est quod post fundamentum è terra surgit è lapidibus. Plarumque Co-
 rona parietem terminat, eique prominet. dicuntur & Coronulæ & Coronides.
 Est item corona hominū confessus. & apud Liuiū, Coronam muros aggressi: & uina coronant
 apud Virgil. & Homerū. In medio murorū procinctū dicitur. Item Corium intestinum & ex-
 tremum, extrema superficies muri est: quanta ex uno latere intra & extra protenditur. Stru-
 ctura namque aut ordinaria ex lapide quadrato, aut irrationalis ex quouis, aut reticulata horū
 media. Iuncturæ coronarū ansæ quæ ex transuerso lapides iungunt. Clauiculi qui superne,
 hi erant ex ferro, ære, & ligno. Sed ære melius, nam ferrum rubiginem sentit: ne autem sentiret
 ungebatur, cerussa, gypso & pice liquida. Luteus paries ex lapide perque sicco fiat oportet:
 melius ex testa & latere etiā crudo, quibus pilæ lapideæ iniungendæ ad sustentationem conti-
 gnationum, ut Cato iubet. In coronis & basibus firmissimi lapides esse debent. In fundamen-
 tis quoduis. Si alte ducit ædificiū, exiccari primū oportebit prius factū, ne rimas contrahat:
 neque etiā diutius remanere, quod haud bene cōnecteretur. Antiquitus plebes Roma. parie-
 tes ex cratibus & storijs faciebat illito luto subiecto: dein gypso aut calce operto. Hæc Læo.
 Pli. de his ait. Sesquipedalis paries non plus una contignatione patiebatur. Paries lateritius
 firmissimus si ad perpendiculū fiat. Græci ex lapide ac silice æqua constituunt, ueluti lateritios
 parietes, cum ita faciant Isæcodomon uocant genus structuræ. At cum inæquali crassitudine
 structura sit, Pseudisæcodomon. Tertiū ut Emplecton tantummodo frontibus politis: reli-
 qua fortuito collocata. Alternas coagmentationes faciunt, ut cōmissuras antecedentiū medijs
 lapides obtineant. Dictyotheton uocant reticulatū parietem, quem frequentissime Romæ
 struunt rimis opportunū. Structuram præter omnia ad normam & libellam fieri, & ad perpendi-
 culum ad commodare oportet. Vitru. Structurarum tria genera sunt. Reticulatum quo non
 omnes utuntur ad rimas faciendas, ideo paratū, quod in omnis partes dissoluta habeat cubi-
 cula & coagmenta. Alia incerta dicunt, quæ firmiore quidam habet structuram, non pulchriorem.
 Ordinariū tertiū genus, quod ex quadratis lapidibus sit, ut lateritia sint adligata eorū alter-
 nis corijs coagmentatis. Atque hæc triplex. Isæcodomon, ut quæ coria æquali crassitudine sunt
 omnia structa. Pseudisæcodomon quæ impares & inæquales ordines coriorū deducuntur.
 Tertiū Emplecton, quod nostri rustici utunt, quorū frōtes poliunt, reliqua fortuito, stipata calce
 accemētis. Lateritij uero parietes (modo ad perpendiculū sint stātes) ppetui sunt, & in precio
 apud Græcos & barbaros, hæc ille. Ex quo satis deprehēdimus hoc ultimū gen⁹ Emplecton,
 quo dicit rusticos tunc usos fuisse, nunc à magnis cōstrui uiris, quo pfecto nihil uili⁹. Raphael

Xystus

Valetudi-
narium

Antes

Impagines

Parastate

Peristylum

Anaclinterijs

Abacus

Museum opus

Solium

Corona

Corium

Isæcodomon

Pseudisæ-

codomon

Emplecton

Dictyotheton

Structurarum

tria genera

PHILOLOGIA

cardinalis S. Georgij, primus in urbe hoc tempore, qui aedes apud S. Laurentium corio Isæ codomo ex lapide Tyburtino sic ausus aggredi. Pseudiscodomum Florentiæ frequentissimum & pulcherrimum cernitur: omnium autem magnificentissimum & prisorum luxu certans, Philippi Strotij ædificium nunc erigitur eius generis, nondum præ magnitudine absolutum. Est & illa parietum crassitudo ex lateribus cognominata, apud Vitruuium. Diplinthij, Triplinthij, pedalis quoque & Sesquipedalis. Sunt & parietes ac camera cratitiæ ex cratibus contextis, in quibus clauos muscarios roboris gratia figere oportet.

DE PAVIMENTIS

PAVIMENTA aut sub tecto, aut sub dío. Subdialia ueteres post coaxationem filicem, potius quam paleam inducebant, quod male scribit apud Vitruuium, filicem. Deinde statumen ex ruderatione diu statuminata: uetibus ligneis accersitis de curijs, ubi duæ partes ruderis noui erant & una calcis. Deinde nucleus inducebatur crassitudine senum digitorum. Ex testa duæ partes & una calcis: diu pinsum supra nucleum. Ad libellam exacta pauimenta extruunt, siue sectilia, siue tessaris, siue scutulis magnis aut quadratis. In læuigatione marmor incernatur cum calce & aruina. At subdialia pauimenta sic agas: post coaxationem altera coaxatio trãuersa extruatur: deinde ruderis nouo tertia pars testæ tusæ admisceatur, calcis quoque duæ partes, ad quinque mortarij mixtionibus. Statuminatione facta rudus inducatur crassum pedem unum: deinde nucleus uti supra, post pauimentum inducatur tessera seu quoduis. Ut autem tuta à gelicidijs sint, quotannis ante hyemem facibus saturetur: uel si curiosius facere oportet, tegula inter se coagmentata supra rudus coaptentur, calcem addendo ex oleo subactam: deinde rudus & alia inducantur. Hæc Vitruuius. Plin. autem li. xxxvi. cap. xxv. Pauimenta originem habere apud grecos elaborata arte pictura. Celeberrimus in hoc fuit Zenodotus, qui Pergamam strauit, quam uocant Asaroton Oecon: quoniam purgamenta cœnæ, quæ euerri solent ueluti relicta fecerit. Hæc ille. Nonnulli quæ non addunt: ex quo est error nostrorum grammaticorum. Nam quidam dixit eo dictum, quod facile & ualde uerri potest: alter uero quod non uerri, sed manu colligant purgamenta. Sed res sic se habet, quod ille strauit imaginem purgamentorum cœnæ, quæ licet uerrentur, tamen non uerri uidebantur. Vitruuius Asaroton œcon ad Theatri usum haberi dicit, quod se populus recipiebat, cum imber repentinus ludos interpollabat. Lucilius. Antepauimenta atque emblemata uermiculata. Plin. Subdialia pauimenta Græci inuenere, fallacia sanè ubi imbres congelant. Lithostrota ceptauere sub Sylla paruulis crustis: pulsa exinde ex humo pauimenta in cameras transiere. Agrippa cepit in Thermis, quas fecit siglinum opus encausto pingere: non dubie uitreas facturum cameras, si prius inuentum fuisset. Leo remedium scribit pauimento subdiali, si rimulam contraxerit: Cineres incerniculo præparatos oleo præsertim lini subigito, deinde infundito, coibit. Huic etiam operi commodissima creta calce uiua diligenter subacta, & furno excocta: ac ilico induta ex oleo, rima prius puluere diligenter purgata. Statumen uocatur quicquid strato adijcitur: unde statuminare, stypare, & infercire. Maltha è calce fit receti: gleba è uino restinguitur: mox tunditur cum adipe suillo, quæ res est omnium tenacissima, & duritiem lapidis antecedit: quod malthatur oleo ante perfunditur.

Diplinthius
Triplinthius

Statuminatio

Asaroton

Vermiculatū

Lithostrotum

Statumen
Maltha

DE COLUMNIS

COLUMNAS & arcus in honorem principum erectas uidemus non diuturno inuento. Plinius enim suo tempore dicit cepisse, neque antiquiore quam Titum arcum Romæ uidemus: neque Traiani ac Antonini columnis uetustiores: nisi Menianam dixerimus, quæ honoris gratia Menio concessa in foro, unde ludos spectaret. In foro item Romano columna fuerat miliaria, de qua in Geographia descripsi. In eodem quoque columna à plebe statim à funere in honorem Caesaris posita pedum xx. lapidis Numidici: inscriptumque parenti patriæ, apud quam diu sacrificatum, uotaque nuncupata fuere. author Tranquillus in Cæsare. Columnas Flimettias primus Crassus orator aduehi iussit. Columnæ ratio sic se habet. Inferior pars ubi residet uocatur & basis & abacus: basi spiras addunt & thorulos, qui erant torques crassiores. Orbiculus est in gyrum incauus. quod ueluti in troclea, sic iste inter thoros pressatur. Omnis demetiendarum partium ratio est à diametro imæ columnæ. Columna ipsa sine parte inferiore ac superiore Scapus dicitur. Pars superior & capitellum & epistylium & modulus: supra hoc lapis quadratus appellatur. In his erant triglyphæ,

triglyphi, cymatia, encarpia, uoluta: super omnia tympanum. Triglyphi, ut ait Vitruuius, sunt quæ cōtra tignorum præcisiones in fronte figuntur ob pulchritudinem: eadem ratio in operibus lapideis inuenta. Cymatia inundantes florū frondiumq; contextus. Encarpia prima frondesq; insculptæ. Voluta quæ sub capitellis ad euitandos imbres conuoluuntur. In totum quatuor generum describuntur. Doricæ quæ sextam altitudinis partem in ima crassitudine habent: quæ nonam Ionicæ, quæ septimam Tuscanicæ. Corinthijs eadem ratio quæ Ionicis. Atticæ quaternis angulis pari laterum interuallo, author Plinius. Sunt etiam colūne striatæ, id est, canaliculis incauata. Sicuti apud templum Pacis, alijsq; in locis hodie Romæ uidemus. Striga uero consertus ut ficuum. Striges autem aues diræ: quo etiam nomine anus maleficas ex ea causa uulgus hodie nuncupat. Apud columnas proponebantur antiquitus edicta, disputantiumq; ordo & coronæ conueniebant.

Voluta

Striges

DE CRUSTATIONIBVS

CRUSTATIONES aliæ inductæ, aliæ adactæ. Inducit gypsum, calx: adigitur lapis, uitrū, ceteraq; huiusmodi. Crustationibus qbusuis ex uetere pariete suffusa inimica est humiditas. Inductarū aut hæ sunt species. Albaria picta, & Albaria insignita pictoria. Adactarū hæ, Orbiculata, circūexecta, tessellulata. Albaria cutis marmoris splendorē dabat, si postq; siccauerit cara & mastiche modoq; oleo simul colliquefactis unctū parietē carbone ignito expolirent. Eadē uero & de sigillis ex gypso ratio est, Quorū duo erant genera, unū prominens, alterū retonsum. Pictoria crustationis aliā in udo, aliā in sicco. Vdis color natiuus, & metallicus conuenit: Siccis factitius. Nam calcem & humor & auster edit. Nouū inuentum oleo lini colores lauari, modo siccus sit ubi induxeris. Tessellulatis adhibebant calculi minores: uermiculatis aut maiores. In utrisq; picturā uariorū lapidum imitabant. Conchas margaritarū immiscere crustationibus instituit Nero princeps, quarū plurimas hodie in ueterū ruinis uidemus. Hæc etiā omnia pauimentis conueniūt, præterq; insignita & pictoria. Nā prius festuca, deinde graui lapide leuigatur, postq; tessellarū anguli & lineæ figurant. Crustationes marmorum hoc modo repertæ. Pixidorus pastor apud Ephesum cum oues pasceret, hircū infixum cornibus parieti exceptā crustā candidissimā ad ciues attulit, qui forte tunc Dianæ Ephesie templū facere meditabant, magnoq; præmio muneratus est, ut author Vitru. Plī. autē de crustatione inducta, quod tectoriū dicit, inquit, Tectoriū nisi ter arenato, & bis marmorato inductum est, nō satis splendoris habere uideat. Crustationes ubi oportebit impingere, arenationes nō minus tres inducendæ: uisæ iam & noue in antiquis ædificijs. Primæ officii, parietes arctis sine densare atq; adæquare: extremæ, expolire, & colorū lineamentorūq; uenustatem exprimere: mediarū, utriusq; uitia emendare atq; prohibere, quas asperas esse oportet: nā leuigatis superaddita nō adhærent. Primas oportet esse asperrimas ex arena fossilia nō ualde tusa ad digiti crassitudinē, interdūq; ad palmū. Vltimū marmoratū appellat, q; marmore tustum candidissimo est admixtū: crassitudo semidigitalis sat erit. Crustā si forte ueteri parieti uelis adigere, prius oblitū aqua pura: deinde liquenti flore calcis, immixta ex aqua marmoreo pollini, locū penicillo dealbabis. Post hæc arenatū adiges. Vitru. Ad opus albariū parietes primo trullissent: post trulliffationē nō minus tribus corijs arenati inductis, marmoratū inducat. Deinde colores qui cū udo tectorio sunt inducti non mittunt, sed perpetuo manent. In locis humidis inducatur prius trulliffatio testacea: deinde arenatū. Et reliqua.

Crustatio

DE LOCIS PVBLICIS

DE Theatro. Pollux. Theatri partes hæ sunt. Orchestra, pulpitū, scena, proscenium, parascenium, hyposcenium. Scena quidem locus histrionum est. Orchestra, in qua suggestū quoddā est siue ara. Hyposceniū, quod latini podium dicunt. Columnis & statuis ornatur, ad spectatōrē conuersum, sub pulpito constitutum. Sunt præterea secundum scenam tres portæ: regia in primis, eius qui primas agebat partes. Ab læua inferiores & uiliores personæ uel templum. Iuxta domū aut tectoriū cū tapetis & alijs stragulis adoperitū. Locus iumentorū cū porta maiore: unde facile exeāt, & impellantur currus. hæc ille. Ex Vitruuio. Scenæ longitudo ad orchestrae diametrū duplex fieri debet. Podij altitudo à libramēto pulpiti, duodecima orchestrae diametri, supra podium colūnæ cū capitulis & spiris. Deniq; secundū Vitruuij percriptionē podium erat locus iuxta prosceniū aut orchestra. Tranquillus. Nero parcius primū: postea toto podio adoperito spe-

Theatrum eius partes

to spe

- to spectauit. De temporario Scauri theatro quonam modo factum esset, in Anthropologia cum de ipso feci mentionem, narraui. Basilica locus erat, ubi litigabatur, tectum uidelicet cum expedito & amplo spatio. Ex binis constabat porticibus: externa, hoc est, ambulatione ubi serui consistebant, & interna porticu ubi cauidici errarent, differēte à curia aut templo, quod illa porticum non habebant. Porticus publica res est uti basilica, ab ea tamen differēs ueluti pars à toto. Nam & porticus pars basilicæ adiuncta tecto tantum & columnis constabat: eas à familijs & hominibus Romæ cognominabant. Sub porticu Athenis Stoici philosophabantur. Porticus Neronis miliaria, mille passibus durabat. Curia quod senatus cogebatur, siue in templo, siue templo coniuncta erat. Tullus hostilius in Celiū Alba Albanos traiecit, eorumque principes in patres legit, Tullios, Seruilios, Quintios, Geganos, Curatios, Claelios, templumque ordini ab se aucto curiā fecit, quæ Hostilia dicta est. Liuii primo. Templum habebat porticum, cellam, pronaon, opistodomum, & lucum. Porticus erat pro templo: Pronaon paruum ante fores conscriptum. Cella spatium intus totius templi. Opistodomum quod Vitruuius posticum conuertit, spatium post templum. Lucus ferè idem sub dio, sacer locus cum arboribus, sicuti apud nos horti cœnobiorum. Et præterea in sublimi gradibus aliquot: ex quo deprehendi potest quantum ruinæ creuerint Romæ, ut Pantheon totidē gradibus prius ascenderent, quot nunc descendit. Habebat in frontibus ac pro foribus parastatas columnas, quas ἰσάρεις uocant. Amphiprostilos, perithyros, dithyros, pseudothyros: omnia ex portarum appellatione. Inter cellam & columnas ambulatio erat, eius species diuersæ. Pycnostilos densioribus columnis. Systilos paulo remissioribus. Aristilos rarioribus spatijs. In templi tholares miras suspendebant, ut cornua formicarum, elephantorum dentes, hostium spolia. Socrates in Platonis legibus candorem in primis probat in templo absque picturis: Aurum aut argentum, aut aliquid preciosum, tanquam corrumpere querens, in eo offerri, minime probat. Præterea Græci, teste Vitruuius, Ioui, fulguri, soli, ac lunæ templa hypæthra, i. subdialia constituebant. Thermas Leo dicit se pro cœperto non habere, publicas ne an priuatas fuisse, quod equidem miror: quum utroque modo reperiantur. Quod priuata, docet Martialis. Hetrusci nisi thermulis laueris, illotus morieris Oppiane. Quod publica, idem de Thermis Titii loquens simul cum alijs ædificijs ait: Et sunt Deliciae populi, quæ fuerant domini. Dicunt & balnea & balineæ, & lauacra, & solia balnearum. Lampridius inquit, Oceani solium primus inter principes Alexander appellauit: cum Traianus id non fecisset, sed diebus solia deputasset. Ammianus Marcellinus inquit: Lauacra in urbe in modum piscinarum extruxit. Est enim solium alueus balnei. Oceanus autem alueus maior ab aestu quasi & refluxu marino appellatus. Erant præterea in balneis apodyteria, id est, spoliatoria ubi uestes lauaturi ponebant, ut scribit apud Lampridium. Erantque calidarium, frigidarium, tepidarium, pyriarium, laconicum, hypocaustum, sudatorium, eadem ferè omnia: quæ cuncta quomodo fierent, latis in moribus hominum dixi, ubi balnea & exercitationes attigi.

DE VRBIVM AEDIFICATIONE

- VRBIVM ædificatio, coloniarum instauratio, cœnobiorumque ingentium constitutio, crebra fuerat apud maiores nostros, qui tunc & hominum multitudine & ingeniorum fecunditate, ac operum potentia florebant: nunc tam in Italia, quam extra: Mœnia tot quondam lugent deserta colonis. Satis igitur locorum uacat, satisque habet uir maximus, cum arcem aliquam de nouo fundauit, aut ædes seu uillam sibi concinnauit: seu etiam templi partem restituit, ubi plus occupant eius infixæ signa spatij, plusque sibi sumptum exposcunt quam reliquæ ædificiorum partes: ita pessimum omnia ire, tantumque animi profectus imminuit dies, ut non tam potentia quam uirtutibus & uera gloria uacui: quæramus in mustacio Laureolam. Urbium igitur ædificationem auspiciato prius inceptabant: aratro aeneo sulcabant, cum ad locum portæ ueniebant, aratrum tollebant, quod sacra tantum mœnia haberent, portas nequaquam, cum eas necesse sit multis de causis profanari. Mœnia ipsa ac ciuitatem aliquibus dicebantur numinibus. Persæ uero & Aegyptij minime, quod in obsidione precibus hostium uerebantur ea migrare. Censorinus de natali dicit eam futuram magnam ciuitatem, quæ genesis cum fundatore communem habuerit: sicuti urbi Romæ accidit & Romulo. Mœnibus pomerium addebant, erat enim spatium post murum, quod neque habitari, neque arari fas erat. In urbis incremento, inquit Liuius, quantum mœnia processura erant, tantum hi termini consecrati proferebantur. Hetrusci primi inaugurato consecrauerunt: ut neque intrinsecus, neque extrinsecus ædificia mœnibus continerentur, liberumque aliquid esset ab humano cultu.

De machinis

DE MACHINIS FABRILIBVS.

MACHINAE, ut ait Vitruuius, pluribus operibus, & uí maiore coguntur effectus habere, ut balistæ, torcularia, præla. Organa uero unius operæ prudenti tractu perficiunt quod propositum, ut scorpionis, seu alicuius instrumenti uersatio. Rursus Machina est opus continens ad trahenda onera quæ mouentur ex arte, circuloꝝ rotundationibus, quas græci uocant *κυκλινωσες*. Quorū tria genera: scansorium, quod *ἀκροβατικόμ* appellant: aliud spiritale, cuius inuentor Ctesibus Alexandrinus, quod *πνευματικόμ*. Nam hic & hydraulicas machinas quemadmodum aqua posset ascendere repperit. Tertium tractorium, quod *βάναυσον* uocant. Scansoria tignis & transuersarijs fiunt, quibus ad alta sine periculo ascenditur, ubi magis audacia quæ arte opus est, siquidem catenationibus & crismatorum futuris continentur. Spiritales uero cum spiritu impulsæ, plagas uoces quæ organicas exprimunt. Tractoriū cum opera machinis pertrahuntur, aut ad altum sublata collocantur. Hæ duæ artis sunt: ex hac ultima existunt quæ mechanicæ, & alia quæ organice mouent. Troclea orbiculū habet & funē tractoriū. Tripartos, hæc est cum tribus orbiculis. Pentaspatos cum quinque. Sucula est ubi funis adligatur: Veres pali qui suculam uersant, trahunt quæ colossicoteræ onera, id est, maiora, & ualtiora. Circatympanum reuolutus alter funis ad ergata cheloniam & ferreos chodacas in capitibus scoporum & subscudes. Est enim tympanum quod funem uertit, ac trahit onera: siue modulos trahat siue aliud. Sunt enim Moduli quadrata uasa ad hauriendam aquam. Festus quoque subscudes etiā angustas dicit esse tabellas, quæ asserū coagmenta connectunt. Artemo Trocleæ genus, quod græce *ὑταγομ* dicitur. Nō prætereundū quod Plin. li. xxxvi. cap. ix. commemorat. Rex Aegyptius, qui Pyramidē ex humo erigere mandabat, ad diligentiam artificis cautius admonendā, ne rumpere ita machinā iussit aptare, filium suum in obelisci capite adligauit. Cætera instrumenta fabrilia, Trulla, norma, regula, perpendiculum, decempeda.

DE ARCHITECTIS ET OPERIBVS NOBILIBVS

ARCHITECTI cum plures fuisse leguntur, tum præcipue Democrates, qui Alexandriam est metatus. Spintharis Corinthius, qui templū Delphicū construxit. Ctesiphon templum Dianæ Ephesæ, ubi signum ipsius deæ uirgineū fuerat. Meleagines fanum Mineruæ Prieneæ. Theodorus Phocensis tholum Delphicū. Philo Atheniensis armamentariū Pyrei. Hermogenes adē Doricā Iunonis Magnesiæ. Sugilas Mausoleum Artemisiæ. Zenodotus nobile pauimentum Pergami. Scripsere super hac arte primus Agatharches Athenis nobilis architectus, ex quo excitati postea Democritus & Anaxagoras in eo etiā commentarios reliquere. Deinde Selenus de Symmetrijs Doricorum edidit uolumen. Apud Ephesum testibus Vitruuio & Cicerone, architectus cum publice opus redimit, scripto sese magistratui auctorat. Absoluto opere si ad prædictum impensa respondit, honoratur donis: si ultra prædictum quarta pars supergreditur, toleratur. Si autem ulterius, de suo cogitur dare.

DE SERICO, PURPURA, COCCO, BOMBICINO, Byssō, Setabo, Xylino, Linis quæ alijs.

PROCOPIVS Græcus author solus, quem sciā inter scriptores Serici originem in Europa describit, quod græci *μεταξαμ* uocant. Ad Iustinianum inquit principem, duos monachos eius semen ex Serinda Indiæ ciuitate Constantinopolim attulisse. Ex eo quæ deinde sub fimo posito paulatim uermiculos emeruisse, qui mori folijs enutriti Sericum fecere: inde transfusum postea in reliquam Europā. Pausaniæ in fine vi. lib. uermiculus huiusmodi est, id est, Ser appellat, unde dicuntur Seres populi apud Indos, quæ his potissime abundant: neque enim aliud Serinda, unde dixi semen aduectum, quæ Serum ciuitas Ptolemæo Serica appellata. Ex quo quæ Virgilius ait, Folijs depectūt uellera Seres: satis constat de uermiculo in arbore nascente, ac sericū procreante dicere uoluisse. Quod Plinius parum intelligēs lib. vi. ait, Seres lautitia syluarū nobiles perfusum aqua depectentes frondium canicem: quasi sine uermiculo id sponte nascat. Aurelianus princeps Spartiano uestē holoserica ne in uestiario quidem habuit dicens, nolle pensare auro fila. Nā libra auri tūc libra serici uenibat. Alexander itē imperator uestes sericas raras habuit, holosericas nunquā induit, subsericas nunquā donauit. Ex quibus sanè uerbis cōiungere possumus, quæ parcus antiquis serici usus fuerit, cuius postea luxuriam

Ctesibus

Scansorium

Tractorium

Sucula

Moduli

Subscudes

Democrates,

Spintharis

Ctesiphon

Meleagines

Philo

Sugilas

Zenodotus

Sericum

Holoserica

uestis

luxuriam

- luxuriam plurima fata Morus per Italiam auxit, ut non solum ad utilissimi ordinis homines perueniret, sed eo canum equorumque stragula ac dorsualia fiant. Nihilque siue in ordiendo siue in tingendo maiorem recipit uarietatem. Cum uellere, planum, intercisum, pictum, monochromaton, dichromaton, trichromaton: quatuor, quinque, sex staminum quod Hexamiton uocant. Color huic purpurae excellentissimus iudicatur. Violaceam Nepos dicit suo tempore coepisse, Rubram uero postea: deinde dibapham omnibus praestantiorum inuenerunt, bis sanguine saturatam, auctor Plinius, qui etiam in lib. I X. Sybactanam, id est, Hispanam & Mauram commendat. Huius praestantia coloris in cane primum deprehensa, qui purpuram forte manducauerat, labris rubentibus apparens. Posterius tamen omnibus commodiorem inuenerunt ex herbae similis Thryallidi floribus ac seminibus, quae in Italia pluribus in locis feritur, hanc putauerim quam Dioscorides Anthillum uocat. Lauatur fursure, unde uim capit, tanta alioquin tenuitate, ut serici deliciae tantum nitorem praestet, in lana euanescat. Nam in lana coccum splendescit, quod hodie Granum uocant. Hoc olim Africa, Gallecia, & Lusitania mittebant, ex quo imperatoria paludamenta inficiebantur. Transalpina uero Gallia herbas Tyrium atque Conchilium, omnisque alios colores, ut ait Plinius libro XXII. Nunc uero est Valentia Hispaniae optimum omnium aduehitur coccum. Deinde ex Asia colore inferius. Ex his itaque color duplex, uiolaceus, & ruber. Violaceo prius Guadam nunc appellatum, herba subicitur colore caeruleo. Alter quo candidus inficitur pannus, color rufatus tam antiquis quam nobis nominatur, potissimus inter omnes. Nam & rufata quondam factio fuerat. Hunc etiam posterius magis arte perfecerunt, ignis ardorem imitantem. Quod uero nunc Brocatum uocamus, antiquitus non erat nisi uestis aurata: quae pannus, non autem sericum, auro intextus fuerat, acque laboratus. Pannus a nobis aureus appellatus uidetur esse, quem Plinius se uidisse testatur Agrippinam Claudii principis indutam, paludamento textili, absque ulla materia. Omnia nunc lasciuia temporis ampliauit, utiliaque fecit, ad pracones usque, parasitosque prostituendo: cum imperatorum paludamenta ex hoc cernere non esset. Est & Bombicina uestis ad mulierum delicias. Iuuenalis. Foemineum lucet sic per Bombicina corpus. Ex filo sunt tenuissimo instar serici, quod Bombix seu Necdalus de genere Crabro num ex Assyrijs ueniens more araneae textit, nido candore salis, magnaue duritie in pariete constituto. Id retorquere rursusque texere inuenit Pamphila Platis filia in Co insula. auctor Plinius libro XI. Byssus foeminini generis in utraque lingua, genus est lini flauum ac tenuissimum, unde uestis byssina & color byssinus. In Iudaea praecipuus teste Iosepho. Secundus in Elide Graeciae ciuitate, colore inferior Iudaico, sed tenuitate praestantior, ut ait Pausanias libro quinto. Et byssum & bombicina quanquam raro, hodie quoque ex Asia Graeciaque, quibus Turca dominatur, in Italiam exportari uidemus. His proximum Setabum tenuitate, in Hispaniae eiusdem nominis ciuitate proueniens, sudarijs aptissimum. Catullus. Remitte mihi Setabumque meum. Deinde Xylinum, de quo Plinius libro XXI. sic ait. Aegypti pars superior Arabiam uersus fruticem gignit, quem aliqui Gossipion uocant, plures Xylon, ex quo Xylina lina, paruulus est, similem barbatae nucis defert fructum, cuius in exteriori bombice lanugo netur: nec ulla sunt eis in candore mollitia ue preferenda, uestes inde sacerdotibus Aegypti gratissima. Hoc Cotonum hodie uocant, nasciturque in Calabria, post Plinium adeo frequens: ut nihil utilius. In insula item Maltha prope Siciliam: sed optimum ex Syria uenit. Orthominium item Plinio est panicula palustris uelut arundinis netur etiam tenuissimum: nunc corrupto uocabulo Orthichinum appellant, ad nos etiam uile externum ueniens, ubi nunc ora nostri depingunt Seruatoris. Reperitur & linum quod uiuum latine, graece uero Asuestinum ex argumento calcis uocatur, quod igni mundetur, nec absumitur, unde funebres regum tunicae sunt, quae fauillam ab reliquo separant cinere. Nascitur in India desertis Plinio. Straboni etiam apud Carystum insulam, ut alibi dixi, rarum inuentu, aequatque praecia margaritarum, ut ait Plinius. Nos item in Italia hoc uidimus & experti sumus. Cumanum in Italia ad piscium & alitum capturam tanta tenuitatis, ut annulum hominis cum epidromidibus (sunt enim epidromides extremae funes cum circulis) pertransiret. Sed mirum magis in Aegypto singula fila CCCCLXV. filis constare, ut in thorace Amasis regis Aegyptij, qui Rhodi in Mineruae templo uisebatur. Aethiopes Indiisque ex malis, Arabes ex cucurbitis, Asiatici ex genista lina demetunt. Carbasinum apud Tarraconem repertum, ex quo uela nautica conficiunt, unde Carbasus nomen habet, quibus postea Lentulus Spinter ludis Apollinaribus theatrum

textit,

gexit, & ante eū primus Rom. Q. Catulus in dedicatione Capitolij, moxq; Cæsar dictator totum forum Romanum uelis operuit in ludis, & post eum sine ludis Marcellus Octauiaæ filius, sine ludis, ut salubrius litigantes consisterent. Velo nauis purpureo cum Cleopatra M. Ant. ad Accium est usus. E' lini librís L. iustum est xv. ferreis hamis carminari.

Quas quisq; populus uestes reperit, & de priuatis quorundam.

N laborãdis uestibus alijs alia inuenerūt. Acu facere Idæi Phryges, hinc Phrygiones uulgo appellati. Aurum intexere in Asia repperit Attalus, unde nomē Attalicis. Colores diuersos picturæ intexere Babylon; unde Martialis. Veste Semiramia quæ uariatur acu. Plurimis uero licijs Alexandria instituit, quæ Polymita & Hexamita dicuntur. Delmatica à Delmatis reperta, qua Romani

Phrygiones

Attalica

Delmatica

Gabanium

Pallium

Mantellum

Bracæ

Aulea

Priuata quorundam uestes

Cethegi

Thorax

Malacinus

Toga

Vestes senatoria

Paludamentū

Prætexta

Tunica

Bulla

Cinctus Gabinus

binus

Kk Liuius

horis temporibusq; extraordinarijs etiam sunt usi. Lampridius in uita Cæsarum. Delmaticatus post cœnam ambulabat. Similis ferè his quas Turcas hodie uocamus. Gabanium Græcis id est γαβάνιον. Nam græcanicus est habitus, oblongis manicis, quo etiã nunc utuntur passim Itali omnes. nec longo inuēto, nam à Constantino imperatore processit, ut in magistratibus dixi. Pallium etiã Græcorū fuerat. Inde comœdiæ palliata. Mantellum item ad nos postea transfusum. Plautus id cōmemorat, illi autem μανδύαρι uocāt. Suidas μανδύαρις ἔστι ἱματίον ὅπερ καλεῖται δορίμιον. Bracæ Gallorū erant, longa uidelicet femoralia subligacula: nec adsentior his, qui aliud esse putant. Strabo. Galli, inquit, longis femoralibus utuntur: quem usum ad hunc usq; diē seruant: miseruntq; iam diu ad nos, ut is habitus gestetur cum reliquo calciamento coniunctus & separatus. Sed hoc satis non fuit, iam penè iuuentus omnis nunc Gallico ritu & habitu uiuit. O uices rerum humanarum, Italia quæ Barbaris hominibus leges ac togam antea dare cōsueuerat, ab eis nunc ineptos ornatus ac mores ridiculos accepit. Aulea Britannorum sunt, ut Marcellus. Virgilius quoq; Tollent aulea Britannii. ea putarim quæ nunc cernimus picta. Afri præterea, Mauri, Saraceni, Scythæq; omnes uarietate colorū gaudent, præsertim luteo, ac rubro. Virgilius. Pictiq; Agathyrsi. Græci autē crepidati incedebant. Legimus item priuatas quorundam uestes. Æliapedoclem Agrigentinum purpurea ueste, calciamentisq; æreis. Hippiam quoq; & Gorgiã purpureis. Utebatur & purpura Porphyrius, unde nomen est auspiciatus, cum antea Malchus appellaretur. author Eunapius in eius uita. Aristoteles ipse in uestitu uictuq; deliciosus fuisse traditur, ob idq; Platonī aliquantulum infensus. At contra Socrates Diogenesq; alter discalciatus, alter cum pera baculoq; semper ambulabant. Apud Rom. Cato senex præcurta toga utebatur. & Cethegi exerto nudoq; brachio. Cæsar laxiore tunica. Augustus hyeme thorace laneo, tibialibus, & quaternis tunicis. Meccenas mollioribus uestibus, unde Malacinus ab Augusto cognominatus. Nostra uero ætate Ludouicus XI. Gallia & Alphonfus Sicilia, ac Matthias Pannonia reges, uili amicti panno à uulgo nō cognoscebantur. Romanos autem toga à cæteris distinguebat, utriq; sexui (teste Nonio) gestari solita. Cuius forma apparet ex marmoribus antiquis Romæ, modo pallij quo duces Veneti utuntur: nam & sagum id genus dicere non possumus, quod in statuis minime armatis adspicimus, sæpeq; anteriore parte præcisa uidetur, à statuarijs de industria factum, ut armatorū thorax ornatusq; cerneretur. Hæc uaria nobilibus fuerat. Triumphalis, scutulata, papauerata, Phrygia, furculata, ungulata, clauata, palmata: quas Plin. lib. VIII. enumerat. Spartianus monocolors, dicolors, tricolors, tetracolors, pentacolors, togas ponit. Vestes consulares ac senatoria fuerant Paludamentum, purpura, trabea, prætexta, latū clauum, cinctus Gabinus, tunica. Festus paludatos armatos in libris Auguralibus uocari dicit, & omnia militaria ornamenta paludamēta. Marcellus dicit Prætextā insigne Romanorum, quod supra tunicas honorati quicq; sumunt. Hac triumphantes etiam utebantur. Cicero prætextam inquit Appio prætexui. Utebantur & pueri nobiles. Tunica senatum à cæteris distinxit. Aurea tunica triumphasse Tarquinium Priscum Verrius est author. Erant enim sine manicis, ex quo Virgilius probro dat Troianis: Et tunicae manicas, & habent redimicula mitræ. Cicero in Cat. Manicatis ac talaribus tunicis. Plautus. Manuleatā tunicam habere hominem addecet. Bulla & prætexta liberorum puerorum insignia. Bulla enim monile fuerat, ut tradit Plutarchus, quondam Tarquinio à patre rege donata, dum puer adhuc Latinos in prælio fugasset. Cinctus Gabinus uestis religiosa è Gabijs accersita.

Livi. V. Fabius ritu gabino succinctus à capitolio oppresso in Quirinalem sacra faciens
 iuit, & rediit. Eandem opinamur apud Troianos fuisse Peplum: apud christianos quoque
 Infula lintea tunica sacerdotalis. Infula quam morti deuotos indui mos erat. Latumclauum com-
 mune fuerat Senatoribus omnibus: cuius formam ac uestigia quantum conijcere fas est, in
 Ludis hodie Romanis cernimus: eo enim illo die Senator indutus procedere solet. Milita-
 res erant, Lana quæ supra alia omnia induebatur. hinc Lanatum familia. Græcis etiam
 communis erat: χλαῖνα quocumque & ipsi uocant. Præterea Abolla: ut ait Marcellus, de Sago
 nulli dubium. Cic. Itur ad Saga. Virgatis lucet sagulis. Supra arma ferebatur: quantumque
 ex ueterum statuis deprehendere fas est: uilis erat panni Veneticæ coloris. Penula quam
 supra tunicam &, si usuueneret, contra imbrem fumebant. Iu. Et multo stillaret penula nim-
 bo. Lampridius. Alexander senatoribus concessit, ut in ciuitate penula uterentur: nam usus
 fuerat extra ferre. Erant item Strigium ex Hispania, & Mastruca à Sardis. & Gausapina.
 Plautus mastrucatum dixit. meminit & Ci. in orationibus, uestes sanè omnes crassæ &
 hyemales: ferè similes nostris hybernæ. Seneca. Gausapinatū uocat pannosum hominē,
 & Martialis Leucopiatum & bericatū. Erat enim Leucopū albus pannus ac uilissimus.
 Plinius ubi de medicinis ait: in panno leucopo dicit reponendum. Pullati & atrati iidem
 erant qui nigris utebantur: aut funeris aut ulciscendi se gratia ob aliquam iniuriam. Cic. in
 orationibus de Claudio Tribuno. Veste obsoletior: capillatior quàm antea: barba promi-
 sior: & uim tribunis nouam minabatur. Idem hos esse in conuiuio non solere demonstrat.
 Quis unquam inquit uel in suorum funere atratus accubuit? In sumendo uestem dicebant
 mutare, in ponendo recuperare. Dicuntur quoque pullati plæbei omnes, quod fusco & natu-
 rali sint amicti colore. Trāquillus in Augusto. Edixit nequis pullatorū in media cauea cō-
 sisteret. & Quintilianus: Pronūciatio uehemens cum corporis iactatione mire ad pullatū
 Muliebres circulū facit. Muliebres deinceps: inter quas palla honestissimæ cuiusque Marcello fuerat.
 Palla Inuenimus & apud Ouidium, uirorum, de Orione loquentem. Induerat tyrio distinctam
 murice pallam. preciosa utcunq; uestis. Vir. Et pallam insignem gemmis auroque rigentē.
 Stola Stola ueteres dixerunt non honestam uestem solum: sed etiam omne quod corpus teget:
 Strophium muliebri. Strophium falcia breuis: quæ uirginalem errorē cohibebat papillarū. Ci. in Clo.
 Strophium accurate præcingens: author Marcellus. In hymno tamen diui Io. pro tegmen-
 to uillico & agresti accipitur. Plautus in Epidico multas huiusmodi commemorat: quas
 Regilla Marcellus declarat. Sunt aut hæ. Regilla diminutiua à regia, uestis: dicta & basilica. Item
 Ralla mendicula. Ralla à raritate, quæ preciosis uestibus immitti solebat: Indusiata. Patagiata.
 Indusiata Plumatile dicitur Plauto. Plumatile aut clauatum aut è plumis factum. Cestitium linteolū:
 Patagiata purū & candidum dicitur Plauto: quod ita ad candorem perueniat, quod oras circumcisas
 Plumatile habeat. Supparū est linteolum femorale. Exoticū, peregrinū & pulchrum dicitur. Plautus.
 Cestitium Basilicum aut exoticum. Limbus muliebris etiam uestis & preciosa. Plautus. Limborarij
 Supparum Arcularij. Flameum tegmen quo capita matronæ teguntur, dicitur & Flameolum: uulgus
 Calantica Italicum adhuc fazolum appellat. Reticulum item capitis: Carbasus, palliū quo Flameum
 Limbus amicitur. Virg. v IIII. Eum tenuis glauco uelabat amictu Carbasus. Capitia, capiti te-
 Flammeolū gmina fœminarum. Calantica item. Cicero in Clodium. Te cum Calanticam capiti adco-
 Reticulum m odares. Interula, cuius Horatius & Mar. meminerunt utriusque sexui ferebatur: erat enim
 Capitium tunica proxima carni: nos linea utimur, apud ueteres lineam nusquam comperio fuisse, ut
 Calantica ex marmoribus indicatur. Plin. græcas statuas armatas sine tunica, hoc est in nudo corpore
 Interula dicit, ex quo uidere licet quantum mollities cultus posteros occupauit.

DE CALCIAMENTIS AC TUNICIS, ET VESTIBVS
tragicis: comicis ac Satyricis.

Caliga
Socculi
Calcei

VNC calciamenta. Alexander Imper. Caligariorum & omnium artium col-
 legia instituit: ut author Capitolinus. Erat enim calciamenti genus: non quas
 nunc Caligas appellant. Nam ueteres nusquam inuenio caligas quibus nos uti-
 mur habuisse. Sed tantum crure tenus Socculos, sic in omnibus antiquorum
 monumentis aspiciamus. Et Tranquillus ait. Vitellio socculū alterū detraxit.
 Calcei fuerant uaria forma distincti. Vopiscus in uita Cæsarum. Calceos mulleos, cereos,
 hederaceos, albos, uiris omnibus sustulit, mulieribus restituit. Apuleius quoque linteos cal-
 ceos nominat. Et Phecasii sacerdotū calcei: & Sicyonij calcei ab his qui elegantiæ studebant
 ferebantur.

ferebatur, author Cicero. Soleæ mulierum fuerant, nos planellas dicimus, quas turpe uiris tunc gestare fuerat. Cicero de Arusp. respon. A muliebribus soleis, inquit. & in Verrem, Stetit prætor pop. Rom. soleatus in littore. Græcanici calcei ex Polluce hi sunt. Basilides quibus utebatur Athenis. Crepides gestamen militare. Embades sumptuosum calciamentum. Sunt quoque schistæ, singæ, cōpedes, asiræ, sandalia, crotopezia, ligneū calciamentum, à sonando dicta, quæ aliter calopodia à quibusdam dicuntur. Carbatina rusticum est, uocatum à caribus. Ex gentibus quoque & ciuitatibus plurima picta sunt, ut Argea, Scythica, Rhodiaca, Laconica, Thessalica. Quædam ex personis, ut Alcibiadia, Smindryfia, Hyphiposefma uirile calciamentum ualde sumptuosum. Proschema senile. Peribates ancillarum. Album calciamentum meretricum erat. Plocaria & acontia nominantur Aristophani tanquam muliebria. Rhadia uarium & circumuolutum erat. meminit Plato. Baucides sumptuosum. Muliebria rursus crocotides, aphraeta, opistocrepides, quod amentis retro ligantur, amphiphya, acrosphya, canobia, gynepodia, niclipedeces, mesoperficia, phytacides, seleucides, nissides, ambracides. Communia item utriusque sexui, phares, ledariū, chiton, xyftis. Fœminarum etiā propria, epopes, diploidium, semidiploidium, catatiftus, catagoges, peplus, Zoma uestis anilis. Tunica quoque diuersorum generum ex eodem authore, hæc sunt: Scissilis, phanotis quæ translucebat, catastictæ, id est, notis uariata animalia uel flores intextos habebat. Myotis ex muscis intextis ex Armenia ueniens. Cortæus Massiliensium, Rhizamas mulierum zofma, tænia, & tænidium, strophium quod & zona uocatur. λίσσα δὲ τῆς θενικῆς ζώνης. Ex rursus τῆς ἀμάζονος ζώνης. Epizoftris uestis crassa ex lana. Scytharum uestes ex pellibus Diphthera, epicranium, bæte, sisyra, spola. Tragica autem ac comica uestes ex eodem authore Xyftis, batrachis, chlanis, calypta, mitra, agreum ex lana contextum. Ephatis uertibulum erat quoddam rubrum, quod in manu habebant bellum gerentes uel uenantes. Qui autem in miseris erant, melina, hoc est, lutea uel nigra uel glaucina utebantur. Satyrica uestis nebris, id est, pellis caprina, quam & izanem uocabant, & pardalim subtextam. Venatorium Dionysiacum. Cortæus tunica pinguis est. Comica autem, Exomis, id est, uestis alba ignobilis, secundum sinistrum latus futuram non habens. Puniceus habitus & purpura iuniorum est. Pera, baculus, diphthera rusticorum est. Nigra uel lucida uestis parasitorum præterquam Sicyone. Et alba quando parasitus ducturus est uxorem. Seruorum autem Exomis, cui adiacet uesticula quædam alba quæ epiblema dicitur. Coco autem duplex & inflexibilis uestis. Fœminarum comicarum, Anus nigra uestis, in sacrificiis tamen alba utetur. Iuuenum item alba uel byssina. Epicleri album & croceum. Lenones tunicam colore distinctam ac floridam ferebant, baculumque quod aresum uocatur in manu habebant. Parasitis erat scelergis & lecythus, sicuti & rusticis legobolum. Quibusdam autem mulieribus tunica talaris purpurea ad cubiti symmetriam rotunda. Hæc Pollux.

DE VARIETATE STRAGVLORVM ET PELLIVM VSV.

STRAGVLA item diuersa. Primum circa thorum. Amphimallon & gau- Amphimallō
sape in castris usum præbebant. primum ex utraque parte uillosum erat, Heteromallō
romallium ex una tantum. Stragula quæ lodices poetæ uocant, lintea uestis
constrata. Stragula quoque alia super eis adposita ab Homero planè, notatur,
ῥήγεια καλὰ πόρφυρα. omnia stragulae uestes Plinio uocantur. Dicebantur & pla-
gia, deinde sindones appellatae. Varro de uita patrum. Chlamydes plagia uela. Nam & Sindones
uela & uelaria dicuntur. Papinius. Iam uelaria lintea pluebant. Plumaria quoque & pluma-
rium opus, & plumarij textores, quos polymitarios dicunt, liciorum uarietate, à plumado
dicti Marcello. Plautus plumatile inquit. Stromata & peristromata ferè quæ & tapetia Stromata
depicta uario colore, à sternendo uocata. Plautus peristromata Campana dixit. Tapete &
tapetum Græcum uocabulum uarijs etiam fuerat coloribus pictum. Cortinas Plinius uoc- Tapetum
at præter uasa, etiam lintea quæ sternunt siue mensis siue lectus. Culcitra. Cicero culcitram Culcitra
plumeam dixit, erat & Lanea. Tomentum nanque culcitrae materia ex palustri arundine Tomentum
quam Circensem appellabant, aut ex re alia ignobili suffarcta. Tomentum concisa palus
Circense uocatur. Ceruicalia & puluilli capitis substramenta. Toral tori ornamentum Toral
apud Horatium, & Conopeum tentorij genus apud eundem. Interque signa turpe militaria

Conopeum sol aspicit conopeum. Propertius de Cleopatra loquens: Fœdaq; Tarpeio conopea tenere saxo. Equorum quoq; uestes phalera, ephippia, dorsualia. Vopiscus in Galeno. Boves cum dorsualibus sericis discoloribus præfulgentes. Præterea Mantica ac Bulgæ imponuntur, sic Festo appellata, Senecæ uero Hippoperæ lib. epistolarum xlii. M. Cato Censorinus canterio uehebatur: hippoperis quidem impositis, ut secum utilia portaret. Pelles autem animalium, quibus nunc utuntur arcendo frigori, apud antiquos minime in usu fuisse quidam existimant: eò quod Plinius qui omnia exequitur, tum alij, nullam de his faciant mentionem. Tranquillus Augustum scripsit, non pellibus, sed quaternis tunicis hyeme solitum muniri. Et Martialis diuitem describens probe indutum. Optat & obfcuras lucas, uentosq; niuesq;, Propter sexcentas Baccara gauſapinas, quas supra commorauit crassa lana fuisse. Barbaros tamen aquilonares gestare pelles, uti etiam nunc, consuetos esse complures sunt authores: Ouidius ponticos & Getas describens inter quos exulauit, pellitos appellat: Sed usum tamen hunc paulatim cœpisse Senecæ temporibus ex loco eius epistolæ putandum: Pelliculas, inquit, uulpium ac murium frigoris causa. Murium enim pelliculas & zibellinos & armellinos nunc dictos putare possumus, Nam & inter murium genera sunt in ponto, ut in animalibus dixi.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM
VRBANORVM LIBER XXVIII.

De Honesto & eius partibus. Ac primum de prudentia
& doctrina, quod magistri in ea necessarij.

VAE ad corpus pertineant hæcenus, mox ea quæ ad animũ reliquum nostri operis spectat: ac primum de moribus, citra quos frustra cætera discuntur: deinde de artibus liberalibus dicam, ut planè præmissis titulo materia respondeat: in quibus pauca quidem, uerum exotica ex omni pene Græcia simul cum nostrorum receptissimis delibauit, ut facilius ediscerentur: essentq; cum ad bene beateq; uiuendum suffragia, tum ad scribendum omnibus parata supellex, maiorumq; rerum per breues adnotationes indicamenta. Prudentia igitur prius attingenda, quæ unica cum æque intellectu ac uoluntate consistat, sub eadem doctrina continetur: utranq; uero coniunctam Græci Sophiam, non sapientiam dicimus, in qua monstratore prius est opus. Scribit enim Aelianus de uar. histor. quod prisca fuit cõsuetudo, ut uiri magni iuxta se magistros alumnosq; haberet. Sic Ulysses Alcinoũ, Achilles Chironem, Patroclus Achillem, Agamemnon Nestorem, Telemachus Menelaũ, Hector Polydamanta, Hiero Syracusanus Simonidem Chium, Polycrates Anacreõtem, Proxenus Xenophontem, Antigonus Zenonem, Alexander Aristotelem. Inter Romanos Lucullus Antiochum Ascalonitam. Cicero Molonem, Mæcenas Arium, Augustus Athenodorum. Neq; mirum, cum Plato dicat quod & Iuppiter quendam habuit consiliarium: unde nos exemplo eius institui debemus. Herfiodus quoq; optimum uocat, qui per se omnia nouit. Proximum huic, qui sapietes audit. Qui neutrum præstat, penitus esse inutilem. Socrates apud Platonem in Phædro ait, disciplinam ex sermone potius & uiua uoce hauriendã, quàm ex lectione, magisq; scienti profuisse. Sunt altiora quædam quæ scriptis tradì commode nequeunt. Præterea à quocunq; discendum, etiam si quercus esset quæ loqueretur. Non enim quis dicat, sed quid dicat in primis uidendum. Hanc igitur Socratis sententiam uox dominica confirmat. Quæcunq; dicunt Pharisei uos facite, opera uero illorum minime. Item Plato in Lachete. Is maxime audiendus cuius dictis facta conueniunt: qui uero de uirtute quam non attingit, aut cõtra uitium quod habet, quanquam ornate loquatur, minime auscultandus: siquidem in eo sapientes sumus quod nouimus, in eo delinquentes quod ignoramus. Quæ sententia superiori contraria quodammodo uidebitur, quum minime sit. Idem author ait: Maxime illud cauendum quod scientiæ & eruditioni ualde officit, ne uidelicet in Misologiam aut Misanthropiam incidamus, id est, in sermonis aut hominũ odiũ: uidelicet, cum forte alicuius uerbis aut opinioni ita addicti sumus, ut omnia pro oraculo credamus: deinde omnino cõtraria esse reperimus, deceptosq; nos esse intelligimus: quod cum saepe fit, maxime enenit

ut nulli postea credamus, quod uicium periculosissimum est. accidit autem ignoratione, quod citra delectum & artem credit. Nam si quis studium & artem in iudicandis omnibus adhiberet, nec temere crederet, proculdubio reperiret hos bonos, illos improbos & indocitos, alios uero inter utrunque. Apuleius in Apologia ait, Thaletem Milesium interrogatum à Mandraico Prienenfi discipulo, quātam uellet mercedem pro eo quod disceret: respondisse, Si quod didicisti, mihi ascriberis, meque repertorem prædicaueris. Quantum igitur auditui in hac parte debeamus, satis docent sacri libri, qui fidem ex auditu esse dicunt. & Iacobus: Sit omnis homo uelox ad audiendum. Hieronymus quoque: Habet latentem energiam uia uox. & in epistolis: Non enim, ut est quorūdam præsumptio, me ipsum docui. Hæc denique causa cur peregrinationes longas philosophi susceperint, uti coram laudatos uiros audirent, quorum saepe libros domi habebant.

Qui aptiores ad doctrinam, & quid aut quomodo discendum

doctrinam alius alio docilior. Mercuriales pueri uelocissimi sunt, uerum cito desinunt, raroque perueniunt ad frugem, maxime si cum Mercurio Martem coniunctum habeant. Talis fuit Hermogenes ille sophista, qui de arte scripsit, in adolescentia senex, in senectute puer, ut ait Philostratus. Saturnini uero tardiores ab initio, sed tempore altius radices mittunt. Quapropter Ariston, ut

Seneca, dicere solebat, malle se adolescentem tristem, quā hilem & amabilem turbæ. Vinum enim bonum fieri, quod recens durum atque asperum uisum sit, non pati ætatē quod in dolio placuit. Huiusmodi enim legitur fuisse Cato ille Censorinus, qui sero didicit litteras, euasit autem summus orator. Torquati quoque illius qui filios occidit, ingenium rusticum & inutile ab initio uisum, in summā lucem effulsit. Proximis autem seculis Lucius Pontanus, iuris sciētia præcellēs VII. annis scholis Italiæ pertinacissime uacando, nunquam in ea facultate mutire aut dissentire quicquam est uisus. Sunt autē qui utrunque præstant & uelocitatem & usque ad extremum perseverantiam ac profectum, quæ quidem rara felicitas: qualis Cicero fuit, & Augustinus noster qui per se didicit omnia. Quomodo autem discendum, Seneca item in epistolis docet. Lectio certa prodest, uaria delectat. Multumque potius quā multa legenda, quæ non habeas ad manum: quemadmodum magnus luctator non est qui omnis numeros nexusque perdiscit, quorum usus sub aduersario rarus est, sed qui in uno se aut altero bene & diligenter exercuit & eorum occasiones intentus expectat. Nec est quod de naturæ malignitate queramus quod res occultet, cum quicquid nos meliores aut beatos est facturum, in aperto aut in proximo posuerit. Idem. Cum omni ætati studia conueniant, non eadem tamen semper conueniunt: Turpe est uiro iam pro uecto ex cōmentarijs sapere, aut flosculos captare: semper interpretem, nunquā authorem esse. Semper denique meminisse, nunquam scire. Idem. Dementia est mihi Lucilli superuacua discere, in tanta præsertim temporis breuitate. Negat Cicero, si duplicetur sibi ætas, habiturum se tēpus quo lyricos legat. Eodem modo & dialecticæ uanas captiones. Nam apud plerisque philosophia quæstui est, institores potius nacta quā antistites. Hanc fas est dare tempus non accipere: res enim non subcisiua, sed ordinaria est. Aristotelis insuper opinio: Nullum esse magnum ingenium sine melancholia aut mixtura dementiæ. & ex sententiâ Platonis, Frustra poeticas fores compos sui pepulit. & Cicero pro Archia: Sapius cōpertum ad laudem atque uirtutem naturam sine doctrina, quā doctrinam sine natura ualuisse. Quod doctrinam cum prudentia ac iustitia coniungere opus.

Quomodo discendum ex Seneca

ANDRI Senarios sex ad hoc propositum conuertit. Cuncta enim serua sunt prudentiæ. Frustra mei debilitatem corporis accusauerim, si adierit prudentia. Hæc enim potēti brachio fortior. Sicut namque corpori existit oculus: Sic demum nostræ mens animæ fuerit. Idem. δις ἑξαμαρτήριον ταυτὸν οὐκ ἀνδρὸς σοφῶν. ὁ μὴ ἐμ' εἰδὼς οὐδὲμ ἑξαμαρτάνει. Bis in eodem peccare, non est uiri sapiētis: qui uero nihil uiderit, nihil peccat. Phocylides poeta dixit, mētem ac rationem hominibus pro armis datā, his hexametris à me cōuersis. Cuncti mortales, æque locus omnibus idem Regibus ac inopi est, animis deus imperat altus Cunctorum, qui cuique dedit propria arma ferenda. Velocem lepori cursum, sed cornua tauris Sponte sita, ast apibus penetratā acumina caudæ. Mentem homini melius tribuit, qua cætera inermis, Robusto sapiens longe præstare uidetur. Cleantes dicebat homines absque disciplina & literis, tantū forma distare

Kk 3 à feris

à feris. Plato scientiã ait sine iustitiã ceterisq; uirtutibus calliditatem potius quàm sapien-
tiam. Zeno dicebat quod in disciplinis quidam erant Philologi, quidam Logophili, id est
amatores potius uerborum quàm scientiã: item nonnullos esse philosophos, id est, cor-
poris amatores potius quàm philosophos, siue etiam philotimos, aut philochrematos, id
est amatores honoris ac pecuniã.

QVOD DOCTRINA OMNIS AD PHILOSOPHIAM
ac theologiam referenda.

ARISTONYMVS Chius circulares scientias sectantes, negligētes uero phi-
losophiam cōparabat procis Penelopes, qua cum minime potiri possent, ad
ancillas se conuertebant. Idem uulgum comparabat Laerti, qui tantum agro-
rum curam habens, sese domumq; propriam sperneret. Sic plures curam tan-
tum diuitijs intendentes animum negligere agrestibus exulceratum pertur-
bationibus. Bion dicebat, grammaticos Vlyssis errores inquirere, suos autem minime.
Plato in Protagora poeticam similem facit imperitorum cōuiujs, qui cum propter insci-
tiam & rerum ignorationem propria uoce suisq; sermonibus colloqui nequeant, tibicines
accerfunt, ut aliena uoce, hoc est, tibiãrum flatu utantur: ubi autem sunt eruditi ac philoso-
phi, inter se disceptant. Nec ab re Homerus dicit, ut Diomedĩ daretur socius ad exploran-
da castra, quod alter ex altero si duo sint, melius intelligent. At Cicero pro Archia poeti-
cam & cyclicas scientias magnopere laudat. Hęc inquit studia adolescentiam agunt, sene-
ctutem oblectant, secundas res ornant, aduersis profugium & solatium præbent, dele-
ctant domi, non impediunt foris: pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Quod
si ipsi hęc attingere minime possemus, tamen ea mirari debemus cum in alijs uidemus.
Apuleius de deo Socratis. Vlysses, ait, comite sapientia, quã Homerus poetice Mineruam
appellauit, omnia horrenda subiit, omnia aduersa superauit. Et Cyclopi specus introiit, &
egressus est: solis boues uidit, & abstinuit; ad inferos migrauit, & remigrauit: Scyllam præ-
ternauigauit, nec abreptus est. Circes poculum bibit, nec mutatus est. Ad lotophagos ad-
cessit, nec remansit: Sirenes audiit, nec adcessit. Basilius quoq; in quodam libello non usq;
quaq; poetarum lectionem detestatur, si quis ex his rosam non sentes delegerit. Nam Vlyf-
ses, inquit, uelut alter Iob, nobis exemplar patientiã ab Homero proponitur. Hieronymus
item qui secularem scientiam aliã dæmonum cultus esse dicit, ad nostram deducere iubet
philosophiam, haud aliter quàm Hebræi captiuam alienigenam resectis unguibus & capil-
lis in matrimonium deducere poterant: sic dicta illorum castratis erroribus & uerborum la-
sciuiã, si qua probata sunt nostro dogmati adijcere recte licere. Nam Salomon & Paulus &
Cyprianus multiq; alij ex nostris, poetarum philosophorūq; scripta, ut ipse testatur, ad no-
stra confirmanda in medium adduxerunt. Idem ad Rusticum monachum: Ama scriptura-
rum studia, & carnis uitia non amabis: eripiunt enim sensum à cogitatione lasciuia, & car-
nem macerant ob laborem, & alibi: Literæ laboris sunt comites, non uoluptatis, damnum,
non marsupium sequuntur, ieiunium, non saturitatem. Augustinus de trinitate: Vera phi-
losophia est trinitatem intelligere, scilicet unum deum, à quo spiritum sanctum in quo & fi-
lium per quem sumus: principium ad quod creamur, formam qua separamur, gratiam in
qua reconciliamur. Gregorius tris ponit sapientiã profectus. Inchoationem & perfectio-
nem, & quod inter utrumq; est medium. In primo blandimenta dulcedinis, medio tempo-
re mentis certamina laboresq;, ad extremum perfectionis summa uoluptas. Hieronymus:
Gratias nunc ago deo meo, quod ex amarissima doctrinæ radice nunc dulces fructus car-
po. Thomæ Aquinatis sententia est, ut scientiã uestigia nobis defunctis remaneant, qui-
bus doctiores maiore cum uoluptate ac uberius diuinitatem speculentur. Quod & Hiero-
nymus sentire uidetur: dum ait: Discamus in terris quorum scientia nobiscum perseueret
in cœlis. & alibi ex Danielis autoritate doctiores firmamēto cōparat, reliquos uero astris.

QVOD DOCTI SEMPER IN PRECIO FVERE

Doctrinæ
honor

DOCTRINA quanquam saepe plurimorum iacet, uiri tamen ea maxime præ-
cellentes semper in honore fuere. Nam & Platonem Siciliam petentem Dio-
nysius cum albis quadrigis obuiam procedens excepit. Alexander Thebas
euertens, Pindari domui pepercit, Stageram oppidum ob Aristotelem resti-
tuit, Athenienses Thucydidem quem imperatorem in exilium miserant, re-
rum suarum

Vlyssis labirus

Vlysses uelut
alter Iob

Tres sapien-
tiã profectus

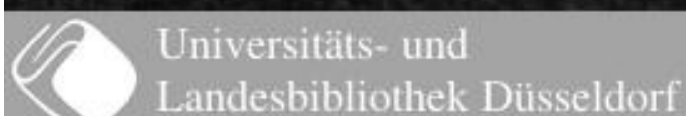
rum suarum scriptorem reuocarunt. Menander Comicus petitus classe Ægypti ac Macedoniæ regibus uenire contempsit,regiæ fortunæ prælata literarum cōscientia. De Hippocrate idem contigit, Xerxe rege adcersente. Pro, quoq; Philadelphus & Hiero Tyrannus occasione aduersæ ualetudinis se studijs maxime tradiderunt,uiris doctis undecunq; adcersitis. Vt autem de Romanis loquar,ex Hispania uenerunt quidam nobiles,ut Liuium uiserent. Pompeius post bellum Mithridaticum Possidonij differentis domum Athenis intraturus,non percuti de more ianuam iussit, sed fasces lictores foribus submisit. Scipio statuam Ennij sepulcro suo imponi mādauit. Cato senex Carneadem legatum Athenien- sium ob uiri eloquentiam suspectam senatui non admittendum esse consuluit. Augustum quoq; item Claudium, Hadrianum & M. Antonium ex Romanis principibus,maxime doctis uiris fauisse memoriæ proditum est. Numerianus item imper. teste Vopisco, dicen- di facultate maxime præditus; maluit in bibliotheca Vlpia statuam sibi poni Numeriano oratori quàm Cæsari. Proxima memoria Robertus Siciliae rex Petrarcham,omnisq; eru- ditos in precio habuit. Mea uero ætate,hac laude magnopere digni Nicolaus pontifex, Alfonsus Tarraconensis & Matthias Pannoniæ reges. Cosmus item Medices ac Feder- ricus Urbinas dux.

QVOD VNVS QVANDOQVE IN POPVLO SAPIENTIA præditus,plus cæteris uideat.

EST & illud sapientiæ proprium,ut unus sape plus cæteris in multitudine uideat,frustra tamen,animos reliquorum stultitia seu inuidia occupante:ut Annibali accidit,ob inuidiam factionis Barchinæ,ut Socrati de deorum opi- nione,ut Capy Troiano in equi introductione,ut Magio Campano,ne An- nibal in urbem reciperetur consulenti,ut apud Romanos Paulo Æmylio pugnam Cannensem detrectanti,ut Fabio Maxi. contra Minutium & totum exercitum contendenti,ut deniq; apud Hebræos tot prophetarum prædictionibus minime exaudi- tis.Quandoq; tamen populi felicitate auditus sapiens, ut Ap. Cæci solius sententia de pace non ineunda cum Pyrrho,ut Catonis de Carthagine delenda,ut denique apud no- stros Iona Niniuitis.

APOPHTHEGMATA SEPTEM SAPIENTVM EX DE- metri Phalereo.

CLEOBVLVS. μέτρον ἄριστον. Mediocritas optimum. πατέρα δὲ ἀδελφῶν. Paren- tem uereri oportet. εὖ δὲ σῶμα ἔχων καὶ τὴν ψυχὴν. Bene corpus & animā habe. Cleobulus.
φιλικὸν εἶναι ἢ πλὴκτον. Libenter audi magis quàm multa. γλώττης κρατῆρ. Lin- guam compeſce. βία μηδὲν πράττειν. Nil age per uim. ἐχθρας διαλύειν. Inimicitias dissolue. τὸν δὴ μὲ ἔχθρον,πλείονο νομίζειν. Populi inimicum æque tuum puta. τῶν μὲ μᾶχρον, μήτε ἄγαρ πεποιοῦν. Cum uxore ne contende,néue ei nimium confide. οἰκείας μεθύοντας μὴ κολάζειν,ὥσε μὴ δόξης ἐλατῶν μεθύειν. Seruos temulentos ne castiga, ne & tu temulentus uideare. γὰρ μὲ ἐκ τῆς ὁμοίωμ. Nube pari. μὴ ἐπιμαίνεο τῶν σκώπων. Ne cum caullantibus insani. εὖ προ αὐτὰ μὴ ὑπερφανὸν εἶναι,ἀπρο αὐτὰ μὴ ταπηνῶν. In copia ne sis ani- mo elato,neq; in egestate demisso. Solon. μηδὲν ἄγαρ. Ne quid nimis. κρείττης μὴ κάθησο. Ne sis iudex,alioquin inimicus alteri eris parti. ἠδονὴν φεύγε, αὐτὴν δὲ λύπην τίθει. Voluptatem fu- ge,ipsa nanq; postremo dolorem parit. σφραγίζει τὸν μὲ λόγους σιγῆς,τὸν δὲ σιγῶν κατῶν. Obsigna uerba silentio,Silentium uero occasione. φίλος μὴ ταχὺ κτῶν,οὐδὲ ἀμ κτήση,μὴ ταχὺ ἀπδοκίμαζε. Amicos ne cito pares,paratos ne cito reijcias. ἀρχεὶ μὲ μαθὼν ἀρχεὶ μὲ ἐπισήση. Imperium discens pati,melius exercere scies. μὴ κακοῖς ὁμιλεῖν. Cū malis ne cōgredere. χρεὼ τῶν θεῶν. Vtere dijs. ὁ δὲ ἀπ τοῦ μὲ μὴ λέγει,ἀλλ. εἰδὼς σίγα. Nō quodcunq; noueris dicas, sed planè cognoscēs tace. τοῖς σεαυτοῦ προῶν ἔσω. Circa te proximis mitis esto. τὰ ἀφανῆ τῶν φανεροῖς πεκμαίρει. Ex mani- festis,occulta deprehēde. Chilo. γινώθι σεαυτὸν. Nosce teipsum. πίνωμ μὴ πρὸς ἀλάλη,ἀμ πρὸς τῆς. In uino ne multa loquere,si nō uis errare. μὴ ἀπέλει τῶν ἐλευθέρων. Ne munitate liberis ho- minibus. μὴ κακολέγει τῶν πλείονο,ὥσε μὴ ἀκῶς κακῶς. Proximo ne male dicas,si nō uis audiri. Ad amicorum cœnas tarde,ad calamitatē celeriter ito. γάμος εὐτέλες περὶ. Nuptias parce facito. τὸν πελευθῆκνὸτα μακάριζε. Defunctum lauda. πρεσβύτορον σέβει. Seniore honorat. τὸν τὰ ἀλλότρια πρὸς γὰρ ζόμλων μίση. Curiosum nimis rerum alienarū fastidi. Damnū ama potius quàm turpe lucrum. τῶν δυσυχῶν μὴ ἐπιγέλα. Miserū ne deride. Cum seueritate quietū te prabeas

præbeas, ut honoreris magis quam timearis. ἰδίᾳς οἰκίᾳς προσάψῃμ. Præsis propriæ domui. γλῶσσαι σὺ μὴ πρὸς ἑχέτω τῷ νοῦ. Lingua non discrepet à mente. μὴ ἐπιθύμῃ τὰ ἀδάματα. Ne cupias quæ haberi non possunt. In uia ne propera, neque manum moueas, quod stulti indicium est. νόμοις πείθῃ. Legibus obtempera. ἁδικησάντων δὲ ἀλλάσσει. Placa seu concilia quos iniuria adfeceris. Pittacus. ἔγγυζ ὡς ἄρα δ' ἄτα. Sponsio proximum damno est. φίλων ἀπόντων καὶ πρὸντων μέμνησο. Amicorum præsentium & absentium memor esto. μὴ προσδέχῃ τὸν φαῦλον. Ne recipe improbum. Qualem erga parentes te præbueris, tales habebis erga te filios. Difficile in uoluptatibus se bene nosse. Ocium fuge. μὴ δ' ἄρ' πλετῆς, εὐτυχίᾳ κερύπῃ. Ne diuitias absconde quum in eas ueneris. μὴ πᾶσι πίσει. Ne omnibus crede. Thales. καὶ ῥὸν γινώθι. Occasionem nosce. ὁ μέλλας πρῆμ μὴ πρόλεγε, ἀποτυχῶν γὰρ ἀπογελασθήσῃ. Quod facturus es nemini prodas, ne forte non cōpos deridearis. Ama proximum. Amicis parce maledicere. Δφνὸν τ' σιωπῆν τὸ μέλλον. Magna res futurum prouidere. πρὸν γῆ, ἀπεισομ δάλασσα, ἀπεισομ κέρδι. Fidele terra, infidele mare, insatiabile lucrum. Bias. οἱ πλείστοι ἀνθρώποι κακοί. Homines ex magna parte improbi. εἰ καλὸς φαίνη, καλὰ πρῆμ, εἰ δὲ ἀχρὸς, οὐ φνίσει. Si pulcher es, pulchra fac. Si deformis, naturæ defectum bonis actionibus compensa. βραδέως ἐγχεῖρ, ὁ δ' ἄρ' ἄρξῃ διαβεβαῖ. Tarde aggredere. Quod aggressus fueris, perseueranter prosequere. μίση τ' ταχὺ λαλῆ. Velociter loqui fastidi. μὴ εὐήδης ἴδι, μήτε κακοῖδης. Ne sis nimium moribus facilis, neu nimium difficilis. Prædica ubiq; deos esse. Nosce quod gestum est. ἄκουε πολλὰ, λάλει καίρια. Audi multa, loquere opportuna. Cum sis pauper, ne diuitibus irascaris; nisi forte ualde uideris proficere. ἀνάξιον ἄνδρα μὴ ἐπαίνειν διὰ πλῆτομ. Indignum hominem ob diuitias minime lauda. πείσας λάβε, μὴ βιασάμην. Hortando accipe, non per uim. οταμ ἀγαθὸν πᾶσι, δεοῦς μὴ σεαυτὸν αἰεῖ. Si quid benefeceris, dijs referas acceptum, non tibi. κτῆσαι γὰρ μὲν νεότητι εὐπείθει, γὰρ δὲ τῷ γῆρα σοφίᾳ. Ama, iuuenis pulchri quid agere: Senex uero sentire. ἐξ ἑργῶ μνήμην, καὶ εὐλάβειαν, τὸ πῶ γυμνασθήσῃ, πόνῳ ἐγκράτεια, πλῆτομ φιλίᾳ, λόγῳ πεφθῶ, σιγῇ κόσμος, γνώμῃ δικαιοσύνη, τόλμῃ ἀνδρεία, πείθει δ' ἀσείει. Habebis in negotio memoriam, In occasione cautionem, In moribus generositatem, In labore constantiam, In diuitijs amicitiam, In oratione persuasionem, In silentio ornatum, In sententiā iustitiam, In audaciā fortitudinem, In actione potentiam, In natura pietatem. Huius denique illa sunt. Infelix qui infelicitatem ferre non potest. & Quod agere instituis, cunctabundus aggredere. Periander. μελέτω τὸ πᾶν. Cogita totum. καλὸν ἡσυχία. Res pulchra quies. ἐπισφαλὲς προπέτεια. Res fallax temeritas. Democratia melius tyrannide. Αἱ μὲν ἡδοναὶ θνηταί, αἱ δὲ ἀρεταὶ ἀθάνατοι. Voluptates mortales, uirtus autē æterna. εὐτυχῶν μὲν μετρίως ἄρξῃ, ἀτυχῶν δὲ φρονίμως. Fortunatus modeste agas, infortunatus prudenter. φθὸν μὲν κερύπῃ ἀπθανεῖν, ἢ ζῶντα γινώσκῃ. Præstat eum qui bonis non utitur mori, quàm uiuētem egere. ἀξιον πρᾶσκειν ἄρ' ἢ γονέων. Fac te dignum maioribus tuis. ζῶν μὲν ἐπαίνῃ, ἀπθανόντων δὲ μακαρίζῃ. Viuens fac lauderis: Moriens beatus puteris. ὁ ἐκὼν ὡμολογήσῃ, πρᾶσκειν. Quod sponte promiseris malum, nō præstabis. λόγῳ ἀποδέξῃ τῶν ἐκφορῶν μὴ ποιεῖ. Secreta ne prodas. λοιδορήσῃ ταχὺ φιλῶ ἐσόμεν. Ita irascaris aut cōuitium dicas, ut statim futurus amicus. τοῖς μὲν παλαιοῖς νόμοις ζῶ, τοῖς δὲ ὄφθοις πρᾶσσει. Vtere legibus antiquis, obsonijs uero recentibus. Cohibe non solum peccantes, sed paratos ad peccandum. Δυσυχίᾳ κερύπῃ, ἵνα μὴ τοὺς ἐχθροὺς εὐφρανῃ. Cæla inimicos calamitatem, ne gaudeant. Sunt & illa indiscreta sapientum ex Sodia de auctore: uidelicet. εὐχῆ δυνατὰ. Appete quæ possis. φεῦ γε μὴδ' ἔνα, εὐλόγῃ πάντας. Neminem uitupera: omnis lauda. χρόνος φείδῃ. Parce temporis. ἴδια φύλασσε, ἀλλοτρίων ἀπέχε. Propria custodi: alieno abstine. ἔχωμ χρίζῃ. Habens gratificare. λαβὼν ἀπόδ. Accipiens redde. γνοῖς πᾶσι. Cognoscens age. σοφοῖς ζῶ. Vtere sapientibus. ὁ μέλλας δός. Da quod debes. εὐφρῆτας τίμα. Benefactores honora. φθόνῳ μὴδ' ἐνί. Nulli inuideas. Διαβολὴν μίση. Calumniam odio habe. γλώτῃς ἄρχε. Impera linguæ. υἱοῖς μὴ καταδάξῃ. Filijs ne confide. ἀπκρίνου γὰρ καὶ ῥ. Re spōde opportuno tempore. πᾶσι ἁμετανόητος, ἀμῆτάνων μετανόη. Age quorum non te pœniteat: si tamen peccas, pœniteat. ἄρχε σεαυτῶ. Impera tibi. φιλόσοφ' γίνε. Esto philosophus. ὁφθαλμῶν κρᾶτῃ. Oculum cohibe. ἀρξῃ τὸ μὴ λέγε. Secretum ne prodas. καὶ ῥὸν πρὸς δέχε. Occasionem expecta. ἀπέχε δὲ φεῦ. Fuge inimicitiam. κινδύνῳ φρονίμως. Prudenter periculum adeas. σεαυτῶ μ' αἰδῆ. Te ipsum uerere. πλῆτομ ἀπίση. Diuitijs ne confide. θυήσῃ ὑπὲρ πατρίδ. Morere pro patria. ἐπὶ νεκρῷ μὴ γέλα. Super mortuo ridere noli. Sīs in adolescentia continens.

tinens, In mediâ ætate iustus, In senectute sapiens, In morte sine dolore, Epicteti disertatio Epictetus
 nes ex Arriano. Fortunæ cōmixta uita similis est torrenti, qui lutulentus ruit, difficili trās-
 missu, ingentem daturus sonitum, breui tempore duraturus. Virtuti autem anima con-
 iuncta similis perenni fonti, qui purus fluit ac quietus & potabilis. Si uis bonus esse, pri-
 mum existima te malum existere. Castiga perturbationes animi, ne ipse ab illis castigeris.
 Si uis bene audire, discite prius benedicere, hoc est. εἰ βέλτε καλῶς ἀκούειν, μάτε καλῶς λέγειν.
 Quare tecum, si te cupis diuitem an felicem esse. Si diuitem, scito neq; hoc bonum, neque
 omnino in te fore. Si felicem, hoc & bonum & omnino in te esse. Nam alterum fortunæ
 breuis cōmodatio est: alterum penitus electionis. Sicuti neq; aspidem neq; scorpionem pro-
 pterea nō perniciosos existimabis, quod in aurea theca inclusos uideas, Sic & uitium nolē
 ideo non miserum ac uile putare, quod fortuna ornatum atq; opertum adspicias. Difficile
 aut diuitem modestum, aut modestū esse diuitem, hoc est. Δυσχρῆς ἅμα πλετῶντα σωφρονεῖν,
 καὶ σωφρονοῦντα πλετῶν. Si enim inter Persas natus, non malles in Græcia uel in diuitijs de-
 gere, In paupertate autem educatus quid quæris ad diuitias properare, cum nec ibi felix fu-
 turus sis: Sicut in parua habitatiuncula aut grabato præstat cum aliquo incōmodo sanum
 esse, quàm in magno atq; cōmodo ægrotū, Sic in parua substātia præstat arcitius uicitādo
 felicem esse, q̄ in magna curis plenum & infelicem. οὐ πένια λύπῳν ἐργάζεται, ἀλλ' ἐπιθυμία.
 οὐ πλετῶν ἀπαλλάττει, ἀλλὰ λογισμὸς. Non enim paupertas, sed concupiscentia tristitia pa-
 nis. Nec diuitiæ à tristitia liberant, sed animus & ratio. Neq; equus ob phaleras, aut auis ob
 pulchræ caueæ ornamentū animo tollitur atq; exultat: sed hæc in pennarum, ille in pedum
 celeritate gaudet. Eodem tu modo neq; ob uictus, aut sanè horū omniū quæ extra ueniunt
 lauitiā, tete extollas, sed ex ijs tātum quæ ex animi natura sunt, bonitate uidelicet, & recte
 factis. Pulchre uiuere dupliciter intelligitur: Parce, sobrie, modesteq; uiuere, Et molliter ac
 delicate, hoc uituperatur, illud laudatur. Si uerè pulchre uiuere cupis, ne quere sumptuose
 uicitādo laudari. Is cum quo cōuersaris, si melior, ei crede atq; obtēpera, Si peior, nolē cre-
 dere, Si æqualis, cum eo conuenias, neq; unquam contendas. Libertas & seruitus nomina
 sunt, hæc uitij, illa uirtutis. Corporis uinculum fortuna, Animæ uero uitiū. Corpus enim
 soluet aut mors aut uitiū per diuitias, Animā uero uirtus per exercitationem doctrinæ ac
 abstinentiæ. Sicut lupo similis cani, sic adsentator aut parasitus aut mœchus similis amico.
 Vide igitur ne pro canibus custodibus accipias lupos. Si parua primum admiraberis, ma-
 ioribus dignus putaberis. Si parua despexeris, maiori fueris admirationi. nihil uilius quàm
 amare uoluptatem, aut quæstū, aut iactantiam: nihil magnificentius mansuetudine & hu-
 manitate. Bionis philosophi nonnulla cōmemorat Diogenes, inter quæ illa. Interrogatus Bion philo-
sophus
 quisnam anxietate maiore premeretur, inquit, qui se cupit maxime felicē ac quietum esse.
 Senectutē malorum omniū portū esse dicebat, siquidem ad ipsam cuncta cōfugere. Gloriā
 amicorū esse matrem. Pulchritudinē, alienum bonū. Publij poetæ Mimorū, familiaris Cæ- Publius poeta
 faris, ponuntur Macrobio Gellioq; apophthegmata etiā quædā, ex quibus illa sunt. Malum
 esse consiliū, quod mutari nō possit. Beneficium dando accepit, qui digno dedit. Feras, nō
 culpes, quod uitari nō potest. Cui plus licet q̄ par est, plus uult q̄ licet. Comes facundus in
 itinere pro uehiculo est. Frugalitas miseria est rumoris boni. Hæredis fletus, sub persona
 nisus est. Furor fit læsa sæpius patiētia. Improbe Neptunum accusat qui iterū naufragium
 facit. Ita amicum habeas, ut posse fieri inimicum putes. Veterem ferendo iniuriam, inuitas
 nouā. Nunquā periculum sine periculo uitatur. Pars beneficij, quod petitur si cito neges.
 Senecæ item quam multa sunt huiusmodi, uerum delectu, iudicioq; indigēt. Anthologiā Senecæ
sententiæ
 igitur earundem ponam. Si uis beatus esse, cogita primum contemni. Si multis placuerit
 uita tua, tibi placere non poterit. Solitudinē quærit, qui uult cum innocētibus uiuere. Si cu-
 pis ab omnibus cognosci, da operā ut à nemine cognoscaris. Stultum est timere, quod ui-
 tari nō potest. Secreto admone amicos, palam lauda. Scias multis uirtutibus abundare qui
 alienas amat. Tacere qui nescit, nescit loqui. Libentius audias, quàm loquaris. Si bonus es
 quere tui similem. Tam omnib; ignoscere, quàm nulli, crudelitas est. Seruis moderate im-
 perare, laus est. Ut fulmina paucorū periculo cadunt, omnium metu: sic animaduersiones
 magnarum potestatum terrent magis quàm nocent. Omnia uitia panduntur, cum fortuna
 excideris. Omne uitium habet patrociniū suum. Non cito ruina perit uir qui ruīnam ti-
 met. Quotidie damnatur, qui semper timet. Pleriq; famam, conscientiam pauci uerentur.
Recta

Recta ingenia debilitat uerecundia, praua confirmat audacia. Negandi causa auaro nunquam deest. Non aspicias quam plenas deo quisque manus, sed quam puras admoueat. Nil petas, quod negaturus es. Nihil negabis quod petiturus es. Nihil magnum in rebus humanis, nisi animus magna despiciens. Morbum esse scias non hilaritatem semper adridere ridentibus. Omnis dies uelut ultimus ordinandus est. Odium peccandi facias non metum. Proxima innocentiae uerecundia est peccati confessio. Malis displicere, laudari est. Lucrum sine damno alterius fieri non potest. Inopi bis dat qui celeriter dat. Minus offendit qui cito negat. Grauiissima est probi hominis iracundia. Furor fit laesa sapientia patientia. Ficta ad naturam suam recidunt. Bonis nocet qui malis parcit. Amicos res secundae parant, aduersae probant. Beneficium qui dare nescit, iniuste petit. Beneficium accipere libertatem uendere est. Bona nemini hora est ut non alicui sit mala. Beneficium qui se dedisse dicit, petit. Beneficium saepe dare, docere est reddere. Nihil magnificentius quam dare semper, nunquam exigere. Plura sunt quae nos terrent, quam quae premunt: & sapienter opinione, quam re laboramus. Aliquis uir bonus eligendus ac semper ante oculos ponendus, ut sic, tanquam eo spectante, uiuamus. Tarde deliberandum, cito exequendum. Tarde iudicandum. Qui enim cito iudicat, ad poenitentiam properat. Quam sententiam alio loco aliter dicit. De te spem inquit habeo, nondum fiducia. In qua sane imitatus est Ciceronem, ille enim sic. Hominem ignotum bonum sperare licet, iudicare periculosum.

DE NOSCENDO SEIPSUM.

Demonax

RVDENTIS est illud ante omnia γνῶθι σεαυτόν. Hoc est, nosce teipsum. Quod Chilonis esse plerique dicunt positum in templo Delphico, alij uero aliorum. Philippus Macedo, ut tradit Aelianus, post uictoriam quam apud Charoneam contra Athenienses habuit, cum se elatum sana alioqui mente animaduerneret, iussit seruo, ut ei mane surgenti quotidie diceret: Memento quod homo es. Quod ab Aeliano positum Plutarchus Pausaniae Lacedaemonio adscribit. Aesopus duas nobis manticas in Apologo ponit. In ea quae ante est, posita sunt aliena facta, in altera quae post tergum, propria. Bion dicebat, grammaticos inquirere de Ulyssis erroribus, non autem de proprijs, cum seipsum uideant minime utilia sectari. Demonax interrogatus quando inciperet philosophari. Quando, inquit, meipsum nosse incipiam. Socrates dicebat: Si in theatro praeco diceret, omnes fullones aut sutores surgant, eius tantum ordinis uiri consurgerent: si dicat omnes sapientes, statim uideres omnes sine discrimine consurgere. Hoc enim maxime uitium esse humanum, ut quisque, quamquam stultus, se sapientem existimet. Diogenes quosdam esse aiebat, qui ea quae oporteat facere probe dicunt, se autem minime auscultant. Haud aliter quam lyrae quae probae sonantes se ipsas minime sentiunt. Simile & huic illud apostolicum: Factus sum uelut aes sonans, aut cymbalum tinniens. Bias inquit. Respice uelut in speculo tuas actiones, ut bonas augeas & ornes, malas uero retractes. Plato in Alcibiade. Nihil, ait, difficilius quam seipsum cognoscere, quod qui assequuntur, diligentiam quandam & artem qua boni efficimur acquirunt: haud aliter quam si quis calceum aut anulum bonum factitare ignoret, non autem artificem ignoret. Plutarchus. Oportet unumquemque ad suipsius naturam sese accommodare, neque ad alterius uitae rationem cogere aut per uim trahere. οὐ γὰρ πάντα πάντων, id est, non enim sunt omnium omnia. Ciceronis similis fere sententia. Sequenda cuique natura non uitiosa: etiam si sint alia meliora, tamen nos naturae nostrae regula metiamur. Simile item & illud Apostolicum. Unusquisque in suo sensu abundet. Menander. ὁ βούλεται μόνον ὄρεσθαι καὶ πρὸς ὁκῶν, ἀλόγιστος ἔσαι τῆς ἀληθείας κριτής. Si enim quod uult quisque, hoc tantum spectat, haud bonus fuerit ueritatis iudex. Demosthenes. ῥάσορ ἅπάντων ἐαυτὸν ἡγαπατῆρ. ὁ καὶ βόλεται τὸ ἕκαστον καὶ οἴεται. τὰ δὲ πρῶτα οὐκ οὕτως πέφυκεν. Facile quidem seipsum decipere, quod enim uult quisque hoc item existimat, res tamen aliter saepe eueniunt. Herodotus. Si liceret unicuique leges condere ac optimas eligere, suas quisque ac optimas eligeret, adeo sui amantissimus est. Euripides. ἅπαντες ἐσμεν εἰς τὸ νοῦν εἶναι σοφοί, αὐτὸ δ' ὅταν πρῶτον οὐ γινώσκωμεν. Omnes quidem sumus in alijs monedis sapientes: Ipsi uero cum res poscit, minime intelligimus. Sed neque ad sui noticiam, neque ad animi ueram uoluptatem, quis nisi per conscientiae puritatem peruenire poterit, quam Graeci σωείδησις: & item aliam quam σωτήρησις. id est, Synteresim penultima producta uocant, hoc est, iudicij conseruationem

De Synidesi
& Synteresi.

tionem & integritatem in rebus benefactis, quæ naturalis est intellectus: altera vero uoluntatis. Ex quo Pythagoras. πάντων δὲ μάλιστα ἀειχάλαιο σαυτόν. Præter omnia tui te pudeat. Antiphon. εἰ μὲν σωφρονέειν τὸ βίω ἀδίκημα μηδὲν, ἢ δ' οὐκ ἔλατ' ἔχει. Nihil equidem tibi in uita conscire, magnam habet uoluptatem. Isocrates. μηδένα τε τὴν αἰσχρὸν περιίτας ἐλπίζει λαθεῖν. ἢ γὰρ τὸν πρὸς ἄλλους λάθης, ἑαυτῷ σωφρονέειν. Quum turpe aliquid egeris, ne puta latere posse. Etenim si alios lateat, tibi conscius eris. Menander. Si quis sibi cōsciū est, si audacissimus, ipsum cōscientiā timidum facit. Hanc imitatus Cicero pro Milone ait. Magnam uim habet conscientia in utranq; partem, ut semper pœnam ante oculos uersari putet qui peccauerint, & nihil timeant, qui nihil admiserint. Idem in Tus. Nullum maius seipso conscientia theatrum habet. Ad nostros ueniā. Bernardus in meditationibus. Præstat enim teipsum cognoscere, quàm si te neglecto, siderum cursus, uim herbarum, hominumq; ac omnium terrestriū pariter & cœlestiū naturas tenueris. Redde igitur te tibi, corrige gressus, statue te ante te tanquam alium. Idem de Con. Quid dulcius aut quietius bona conscientia, quæ nec damna nec uerborum contumelias nec quicquā aliud formidat? Idem. Bona conscientia quotidie uirescit, laboribus non adfligitur, deniq; adficit gaudio uiuentem, consolatur morientem, æternumq; durat. August. super Genesim. In ipso autē homine nunc lætitia quædā bonæ cōscientiæ paradīsus est. Idem de Cathe. Tu qui uerā requiem, quæ post hanc uitā Christianis promittitur, quæris: eam inter amarissimas huius uitæ molestias degusta- bis, iucundiusq; ex bona conscientia inter ærūnas lætaberis, quàm ex mala inter delicias.

Bernardus

Augustinus

De impudentia loquendi, ac primum de parasitis.

LOQUENDO multifariam delinquimus, adsentando, obtrechando, mentiēdo, aut scurriliter, siue nimis, siue intempestiue, dicendo. de quibus omnibus dicā, ac primum de parasitis, qui ab assentatoribus differunt, quod hi quauis causa, illi aut cibi aut cōmodi tantum gratia adulantur. De his itaq; Athenæus ex auctoritate Clearchi Solensis ait. Parasitos uocabāt antiquitus sacrorū cōuiuio- rum cōuiuas, Græce σωθοίνες. Altera sacerdoti, altera parasito pars erat. Aristoteles in Pol. inquit, quod principibus olim Methoniensibus duo singillatim parasiiti fuerunt, ducibus uero exercitus unus, certosq; cibos & obsonia & ex piscibus sumebāt, postea pbro fuere, adulatōresq; dicti sunt. Primus Homerus introducīt Podem quēdam asseclam Hectoris & cōuiuij: qua etiam de causa ipsum ponit Hectorē à Menelao uulneratum, q; par fuerat à uiro Spartano ac sobrio hominē Troianum (quod genus in luxu & uino ac saltationibus uiuit) feriri in uentre, qui mensis & parasitico luxui uacaret. Legitur & apud Cromilum Autofitus, qui se ipsum inuitabat, plerunq; σωθράσης domino. & Cacositus apud Eubulū, qui male concoquit. Et Oligofitus apud Stratidem, qui parum comederet. Oecofitus, qui non mercede sed gratis ciuitatis munus siue officium gerebat. Sirocurus, qui inutilis erat, & frustra nutriri ac cibum sumere contingeret. Apud Sontiates Gallorum populos, rex habet quosdam secum adulatōres, quos Galli Siloduros, Græci Euolimos uocant, qui unā semper adhærent, sectantur quocunq; ierit, idemq; faciūt, siue rideat, siue lugeat, seu aliqua alia capiatur uoluptate, Denique si occumbat, pariter occumbunt.

Podes

Autofitus

Cacositus

Oligofitus

Oecofitus

Sirocurus

Siloduri

Euolimi

De nobilibus parasitis & adsentatoribus, ex Athenæo.

LISOPHVS Philippi Macedonis parasitus claudum se fingebat, quod Philippus crus fractū haberet: os oculosq; idem contorquebat, quoniā huiusmodi gestibus dominum uidebat. Nicesias cum Alexandrum magnum à muscis per- titum uideret: quanto, inquit, hæ cæteris præstant, quæ tuū sanguinē degustāt.

Clisophus

Nicesias

Cum uulneratū semel cōspiceret, illud Homericum protulit. ἰχὼρ, οἷός τε γέει μακρόσι θεοῖσι. Qualis diuorum percurrat corpora sanguis. Charisophus Dionysij parasi- tus, cum uideret eum separatim cum amicis ridētem, ipse procul etiam ridebat, Interroga- tusq; ab eo quid rideret, quod inquit existimē digna risu quæ dicitis. Andromachus Carre- nus Crassi adulator, cui ille omnia cōmunicabat, Parthis eum prodidit. Patroclides item causa fuit ut Philippus, cuius adsentator erat, à Romanis uinceret, ut author est Polybius. Demadem oratorem missum ad Alexandrum, quod eum deum dixisset x. talentis Athe- nenses multauerunt. Euagoram uero quod regē eundem adorauerit, interfecerūt. Hactenus ille Seneca in decl. Cliens quidam cum Cælio oratori omnia in sermone concederet, ille iam longa adsentatione fastidiatus; Dic, ait, contra, ut duo uideamur.

Charisophus

Androma- chus

Demades

Euagoras

Cælius

Dicitur

Dicta contra parasitos & adsentatores.

LEARCHVS Solensis dicebat: Adulatorum mores humiles esse atq; serui- les, breui tempore eorum artem durare. Nemo enim parasitum canum amat: deinde mendacia eadem repetere diu non placet, materia quoq; fingendi tem- pore consenescere. Anaxilas ut author Theophrastus, adsimilabat eos uermi- bus, qui triticum nacti non discedunt donec uacuum reddiderint, sic illi apud diuites substantiam rodunt. Hermes autem Salpino pisci, qui urinantes cibi causa usq; ad littus tuto adfectatur, in terram uero minime descendit. Sic parasiti utilitatis gratia currunt: deinde in asperis deserunt locis. Antisthenes meretricibus, quae amatoribus omnia bona exoptant praeter mentem & pudorem. Haec ex Athenaeo. Euripidis tris senarios conuertit. Amicos minime blandos posside: Qui tecum gratiae causa loquuntur, mali. Clausura domus prohibeas tuae. Critias. Qui cum amicis gratiae causa conuersatur, postremo adsentationis uoluptatem in inimicitiam conuertit. Deinceps nostratium. Plautus naturam eorum eleganter his uerbis expressit. Nos parasiti lacones sumus, id est, canes uoracissimi. Idem alibi. Licet parasiticae arti dicere maximam malam crucem. Nam huic ego diei libenter effoderem oculos, adeo me malignitate mortalium onerauit: ueni in forum, conuenio adolentes, nemo me inuitat ad coenam, quasi de condito rem gerunt, uelut in uelabro olearii. Dico unum dictum de dictis melioribus, nemo ridet. Seneca. Esto omnibus benignus, nemini blandus. Luca- nus. Exeat aula, Qui uult esse pius. Hieronymus in epist. Naturali ducimur malo, & adu- latoribus nostris libenter annuimus, & quanquam respondeamus nos indignos, & calidus rubor ora perfundat, tamen ad laudem suam quisque intrinsecus laetatur. Augusti. in episto. Gratias tibi uberes agimus, quod nos laudas tanquam tales simus: magnopere enim hor- taris ut tales esse cupiamus. Greg. in moral. Sicuti plantae uigor aurae siccitate grandescit, sic bonarum mentium studia commendatione proficiunt. Et alibi. Multis laudari prodest, nonnullis uituperari: utrunque tempestiue factum iuuabit. Chrysostomus in Mattheum. Ostultum. Quid enim illa tibi post mortem laudatio prodest, si ubi non sis lauderis, ubi uero fueris crucieris? Proximis seculis primus qui in Italia hoc genus ineptum aluerit, Nicolaus Estensis fuit, Petri Gonnellae iocis delectatus. Eoque uenit impurissimus usus, ut iam non solum uoluptati, sed ambitioni res haec principibus existat, Ex quo Plato inquit. Video saepe in magnis opibus ac fastu uiros domi nutriendos parasitos & adsentatores pernicio- sos, quibus nihil potestas aut diuitiae detestabilius habent.

Hieronymus in epistolis Augustinus Gregorius

DE VERITATE.

QVOD autem ueritas sit optima, & apud deum maxima, cum plurimi demor- strant, tum Homerus his uerbis. ου γαρ εμοι παλινα γρητορ, ου δ απατηλορ ουδ απλευτητορ γ ο, η κε κεφαλη καταεισω. Iuppiter loquitur. Non etenim nostrum est aut detrectabile uerbum Decipiensue aut imperfectum, quod probo nutu. In quae carmina eius enarrator haec dicit. Tres sunt causae ob quas promissis non stamus. Aut enim animo fallendi dicimus, Vel postea nos poenitet, Seu certe uolenti praestare quod promissit, deest facultas. Prima est malae uoluntatis, Secunda infirmi iudicii, Tertia inopiae facultatis. Haec omnia minime deo conueniunt: Qui ob bonitatem non decipit, ob stabilitatem non retractat, ob potentiam imperfectum non relinquit. Aeschylus. απλα γαρ εστι φιληκειας επη. Simplicia sunt uerba ueritatis. Euripides ferè idem. απλος ο λογος φιληκειας εφω. Simplex sermo ueritatis est. Idem. ουδεμ ψευδος εις γηρας χρονον. Nullum mendacium senescit. Menander. ερχεται τ αληθειες εις φως ενιοτε ου ζητουμενον. Venit in lucem ueritas uel non quaesita. Sacri quoque libri idem dicere uidentur. Nihil occultum quod non reueletur. Quapropter poetae temporis filiam ueritatem dixere. Sophoclis item tres senarios uerti. Loquaris semper uera, nec unquam dubita. Mortalium uero nemo ob id decipiet. Nam iusta lingua robur immensum habet. Apollonius. ψευδεις ανελευθρορ, αληθεια ηνοναορ. Mentiri illiberale, ueritas generosa. Serenus in commentarijs. Plato dulcissimum auditorum ueritatem dicebat: Polemon autem, longe dulcius dicere quam audire ueritatem. Plato de legibus. Veritas apud deos hominesque bonorum omnium potissima est, cuius in primis eum participem esse oportet, qui futurus est felix. Infidelis autem est cui mendacium uoluntarium existit amicum, cui autem inuoluntarium, stultus: utrunque igitur fugiendum, cum uterque tam infidus quam imprudens, non sit amandus. Theophrastus Chius ut scribit Aelianus

Tres cause ob quas promissis non stamus Veritas temporis filia Apollonij doctrina Theophrastus

Ælianus de uaria historia. uenit legatus Lacedæmoniā, uir aliōquī iactator & lasciuus, ut qui senectutem dissimulans, canos infecerat. Archidamus igitur surgens in senatu: Quid inquit, pro sano hic dicet, qui etiam capillis mentitur? Magi apud Persas maximum deum colunt, quem uocant Oromagdem, corpore quidem homini simīlē, anima ueritati. Pythagoras interrogatus, quid nam homines potissimum simile dijs faciāt: Cum uera, inquit, loquuntur. Thales Milesius interrogatus, quantum mendacium à ueritate distaret, quātum ait, oculi ab auriculis: Planē inferens oculatam fidem præstantiorē esse aurita. Ex Stobæo. Legitur & in sacris libris Zorobabelis Iudæi, apud Dareum sententia omnibus prælata, qui ueritatem omnium fortissimam dixit.

Oromagdes
Persarū deus.

DE IRONIA ET IACTANTIA OFFICIOSA.

QUVM inter ironiam & iactantiā ueritas (ut ait Aristoteles) consistat, utrunq; tamen extremū apud perfectos quādoq; uiros reperitur. Socratis ironia apud Platonem & Ciceronem notissima, qui se scire nihil simulabat, tantū alios audiebat. Idem dicebat, de se in neutra esse partem dicēdum, quod laudare arrogantis esset, uituperare stulti. Apud nostros quoq; Samuel ad immolandum domino uenisse se ait, cum potiore causam aliam haberet, & hoc facere nihilominus decreuisset. Dauid quoq; Saulis seruum sibi insidiantem dicebat, cum Saul potius ei insidiaretur, 1. Reg. xviii. præterea Abraami de coniuge, & aliorū multa huiuscemodi. Iactantiæ quoq; plura traduntur exempla. Plutarchus, qui super hoc pulcherrimū edidit tractatū, ait: Ob delendam calumniam nos ipsos nō inepte laudare possumus, ut accidit Pericli in uiciam sustinenti. Sic enim in concione, Mihi uiri Athenienses succēsetis tali uiro, qui in his quæ necessaria sunt reipub. obeundis, aut summa experientia ac fide prouidendis, nemini me cessurum profiteor. & apud Romanos Scipio accusatus, hodie inquit, P. C. Annibalem uici, Carthaginem tributariam feci, hanc patriā maximo periculo liberaui: eamus hinc in capitolium, & gratias dijs immortalibus agamus. At quā fatue & inepte Cicero sæpius extra propositum liberatam à se patriam à Catilinæ coniuratione iactat? Legimus item apud Virgil. Sum pius Æneas, fama super æthera notus. Isidorus de summo bono. Superuacanea est, inquit, eorū humilitas, qui seipos falso accusando inepta utuntur ironia. Nec enim qui se suaq; iusta de causa, sine arrogātia laudat, est admodum uituperāndus: Sic nanq; & Paulum & Hieronymum, pluresq; alios suas quādoq; uirtutes narrātes, legimus.

Samuel

Dauid

Pericles

Scipio

Cicero

DE LOQUENDI LIBERTATE.

LOQUENDI etiam libertas, quam Græci παρρησία uocant, ad ueritatē pertinere uidetur. Est enim philosophorum & perfectorū hominū, sicuti Diogenes ad Alexādrum, & ex nostris Nathan ad Dauid, Helias ad Achab, Heliseus ad Ioram, palam criminibus uarijs obnoxios reprehenderūt. Sunt tamen qui illā impudenter exerceant, ut Theristes Homericus, & Drances Virgilianus, ut Demochares Demosthenis nepos, missus legatus unā cum alijs ad Philippum Macedonē hostem: impetratisq; conditionibus, cum ille dixisset, si quid aliud uellent: respondit, uti te suspendas, author Ælianus. Quapropter Socrates dicebat, ut scribit Stobæus: Sicuti nec gladium obtusum ad incidendum, ita nec loquendi libertatem sine effectu aut utilitate esse oportere: ut non odio magis quā iudicio contendere uideamur: eamq; ex disciplina non tradi, sed ex natura. Aristonymus dicebat, sicuti mel gustu quidem dulce ulcera mordet ac sanat, sic sermo philosophicus. Eusebius. Fiducia, inquit, loquendi à libero animo ueritatemq; amate procedit: hoc præstabis, si nō cuiuscunq; nec semper putabis cōuicium aut oburgationem facere, sed pro tēpore personis & modis. Dion in chrijs. Diogenes interrogatus à quodā Attico, cur Athenis moraretur, cum Lacedæmonios tātoperē laudaret: Quoniam, inquit, medico bene habentibus nō est opus. Themistius de anima. Diogenes recte apud Platonē: Quid, inquit, utilitatis philosophus adfert, si neminē in dicēdo mordet? Melle igitur utat oportet apud exulceratos & medicina egētes homines. Plutar. insuper in lib. de uero amico & adulate, multa præclare ad hoc propositū disserit, ex quibus nos pauca in medium adducemus. Diogenes, inquit, dicere solebat, q; aut beneuolētissimos amicos, aut infestissimos inimicos habere oportet: alteri enim monēt, alteri uero redarguūt. Nam amicorum est cū amicis uera ac citra adsentationē loqui, monereq; officij quādo est opus. Sed hæc ueritas multas habet cautiones. Primum ne præterita reprehēdamus quæ corrigi nequeunt,

Demochares

Veritas multas habet cautiones

LI queunt,

queunt, quum sit opus potius inimicorū. Deinde ut modestiæ gratia nosipfos simul in eadem culpa connumeremus. Socrates enim leniter & sine strepitu adolescentes redarguebat, tanquam scilicet à culpa & ignorantione nec ipse liber esset. Et apud Homerum: τὸ εἶδον τὴν παρδόντε λέλασμεθα δ' ὄριδ' ἄλκιος, Tydide quid patimur nostræ obliti uirtutis in armis? Deinde ut solum & sine arbitris moneamus honoris gratia. Non enim amici, sed sophistæ officium est, ut à præsentibus laudetur, alienis erroribus exornari: ueluti chirurgi faciunt, qui artificium coram multis ostentant. Pythagoras enim quum quendam adolescentē asperius reprehendisset, ita commouit, ut ille ob dolorem sibi manum adferret: ac ex illo postea præsentē alio neminem reprehēdisse dicitur. Hanc igitur ob causam, magis quàm ob ebrietatem, Alexander Clitum interfecit: quod audientibus multis eum uituperasset. Aristomenes quoque Ptolemæi præceptor, quod eum dormientem præsentibus legatis excitasset, ab eodem necatus est. Ex quo Homericum illud recte dicitur: ἄγχι χῶμ κεφαλῶν, ἵνα μὴ πῦθ' ἰοῖσθ' οἱ ἄλλοι. Ne reliqui audirent caput auribus admouet ultro. Deinde ne irati moneamus, ut magis ex libidine nostra impelli, quàm ex amici charitate uideamur. Sunt tamen quædam quæ ab amicis non iratis uidentur irate dici, ut Patroclus Achilli. *νηλεές οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἰππότα Πηλεὺς, οὐδὲ δέ τις μήτηρ, γλαυκὴ δ' ἔσε τίκτη δάλασσα, πέτρα τ' ἠλιεῖρι, ὅτε τοι νόστος ἔβριμα πλώης.* Non tibi diua Thetis mater crudelis Achille, Non pater est Peleus, scopulo sed natus acuto Ceruleoq; mari, nam mente immitis acerba es. Amadī igitur in primis amici, qui libere uereq; loquuntur. Ex quo in tragœdia dicitur: *ὀλίγος ἢ τοὺς μὲν μὴ χαλῶντας ἐν λόγοις κέ κτῆσο, τοὺς δὲ πρὸς χάριμα ἠδ' ὀνῆσι γῆ πονηροῦς, κλάδρον ἐιργέτω σέ γης.* Tuis nequaquã uerbis cedentes habe. Nam gratiam spectantes, qui loquuntur uiri, Hos claustra domus absterreant tuæ. Hæc enim ueritas inter amicos pars potissima. Nam sicuti Patroclus dum Achillis arma circūdaret humeris, & equos in pugnam duceret, solam eius hastam atrectare non ausus, intactam dimisit: ita adulescentes cætera amici officia persequuntur, præter hoc ueritatis. Megabyzus Persa dux Darei regis, dum olim apud Apellem de umbris & lineis nugaretur: Apelles inquit, num uides hos pueros minium terentes? dum taceres, te tuamq; purpuram & attoniti adspiciebant: quum autem loqui de his cœperis, simul omnes te rident. Quem admodum igitur Agesilaus, ab his etiam qui uituperare scirent, laudari se cupere dicebat: ut scribit Xenophon: sic etiam eum qui delectat, & ad gratiam loquitur, amicum existimari decet, si & mordere possit. Nam sermo semper placens & ad gratiam, suspectus est. Ex quo Lacedæmonij cuiusdam dictum in precio est. Is enim quum Carillus rex laudaretur: Quonam modo, inquit, bonus est, qui ne in malos quidem acerbus est? Et hæc quidem Plutarchus de uero amico. Fuere hac animi libertate apud Romanos Fauonius, qui ad Pompeium ait: Nunc Pompei pede terram pulsa, quum ille iactasset, si opus in bello ciuili, milites se pedis pulsu excitaturum. Et Cato, qui Cicerone eos, Murænam defendente Stoicorum sectam ac paradoxa deridente, quum risus iudicibus excitaretur, ait: Dij boni quàm ridiculum consulē habemus. Duos præclaros Homeri uersus his addam, Iliados I x. *ἐχθρὸς γάρ μοι κίενθ' ὁμῶς αἰδέομαι Πύλῆσιμ, ὅς ἔτρουμ μὲν κεύθῃ ἐνὶ φρεσίν, ἄλλο ἢ εἶπῃ.* Hostis enim ille mihi simul usq; ad limina ditis, Qui simulans aliud, menti contraria fatur.

DE TACITURNITATE

Socrates, ut author Stobeus, duo loquendi tempora ponebat: uel de quibus ipse clare noueris, uel de quibus necessarium dicere: cæteris in rebus tacendum putabat. Idem nullam scripsit literam, quod pluris dicebat esse chartam q̄ sua scripta. M. Antonius orator, teste Cicerone, nullam scripsit orationem, ut si quid non opus dicto esset, posset se negare dixisse. Pythagoras ait, uel taciturnitatē opportunam, uel sermonem utilem habe. Idem iubebat quinquennio discipulos silere. Solon interrogatus in conuiuio à Periandro cur taceret: Sermonis ne inopia, an stultitia: At nullus, inquit, in conuiuio stultus tacere posset. Dicebat enim sermones obsignandos esse silentio: silentium uero temporis opportunitate. Epictetus philosophus iubebat tacere multa: uel loqui necessaria, & de paucis. Zeno quum legatos Antigoni regis missos Athenas, unã cum nonnullis philosophis ad cœnam inuitasset: ac reliqui suam inter epulas ostentarent loquendo differendoq; doctrinã: ipse solus tacuit: quærētibusq; legatis, qui ei priuatim regis mandato egregiam eius uoluntatem obtulere: si quid respondere uellet: Hoc, inquit, quod uideatis: *Δυσχερῆ ἔστατον πάντων λόγος*: id est, difficillimū omnium retinere sermonem, Diogenes cuidam

cuidam philosopho, qui cōtentiosius aliquid differebat: Miser, inquit, quod optimū in uita philosophi ac præcipuū, uerbis philosophādo corrumpis. Ægyptij Harpocratem mutorū deum celebrabant, Romani uero Angeronam deā cum digito ad os adalligato in ara Volupiae colebāt, quod uidelicet silentium magnā in posterū uoluptatē præstaret. Aristoteles interrogatus, Quid difficillimū: silere, inquit, quod minime dicēdum sit. Nicoftratus, multa inquit, uelociter & continuo loqui, stultitiæ signū. Sermonē præterea ad audientis aurē adcomodare oportere. Zeno dicebat, duas nobis deus aures cōstituit, unam uero linguā, quod duplo debeant plus esse quæ audimus, quàm quæ loquimur. Idem ferè Iaco. in epist. Sit omnis homo uelox ad audiendum, tardus ad loquendum. Menander. οὐδὲμ σιωπῆς ὄζει χρομώτορ. Nihil silentio utilius. Sophocles. πολλὰ ἔχει σιωπῆ καλὰ. Multa retinet silentium pulchra. Athenodorus. τὸ σιγᾶν ὄζει ἀκίνδωρον γέρας. Tacendi munus est sine periculo. Plutarchus. ἀνεπὲνθωρον σιγῶν uocat, id est, Silentium non redditurum rationem. Idem. Haud modica uirtutis pars, linguam rationi obtemperātem habere. Apollonius. πολλυλογία πῶλὰ σφάλματα ἔχει, τὸ δὲ σιγᾶν ἀσφαλες. Sermo longus in multis peccat, silere autē res tuta. Idem. Optimi hominum qui parce loquuntur, Loquaces enim si eam molestiā paterentur quam inferunt, nunquam loquaces essent. Plato Antistheni longius disputationem protrahenti: An ignoras, inquit, sermonem eum metiri qui audit, non qui dicit: Euripides. ἀχαλίνωρον σομῶτων τὸ τέλθ δὲ συχία. Finis oris effrenis est infortunium. Idem. γλώσσης γ' οὐδὲμ πωσόμ, ἢ δ' ὄρῶν μὴ φρονήμεδ' ἀνδρῶν νοδετῆρ ἐπάγεδθ. αὐτῆ δ' εἰαυτῆς πλῆσα κέκνηται κακά. Linguae nihil fidum, per quam licet eorum quæ honesta sunt, monere sciamus homines: ipsa tamen per se multa possidet mala. Hesiodus. γλώσσης τοι δηχρὸς ὅν ἀνδρῶν πρὶν ἄρισθ φειδωλῆς. Theophrastus parci prob⁹ est mortalibus oris. Home. σρεπῆ ἢ γλώσ' ἐσι βροτῶν, πλέες δ' ἐνὶ μύθοι πωτοῖοι, ἐπὶ οὐδ' ἄλλυς νομὸς ἐνθα καὶ ἐνθα. οππῆορ κ' ἐπῶθηα ἔπρε, τῆορ κ' ἐπακούσασε. Lingua hominum uolucris, sermo quoq; plurimus illi, Ac uariis, tum lex dicendi plurima utrinq;. Nam tale audieris uerbum, quale ipse loqueris. Plato ait, Ciuitatē Atheniensium omnes Græci existimant esse, ut philologam, id est, uariæ doctrinæ, ita & polylogam, id est, multi sermonis amantem. Lacedæmoniam uero breuiloquam, ac polynomam, id est, multarum legum, magis quàm polylogam. Laconicū igitur genus, pro breui capiunt, ut Philippus Macedo cum peteret ab eis, an eum in urbem recipere uellent, rescripserunt tātum literis maiusculis. NON. author Plutarchus πρὶ ἀδολεχίασ, ubi etiam tris ponit responsonum modos: unum necessarium, ut interrogatus, est ne intus Socrates: dicat tantum, Est. Secundum ad iucunditatem, quādo dicit: Intus est, nunc ferè ingressus. Tertium ad nugationē, ut quando plura alia adduntur non interrogata, neq; ad rem pertinentia. Ex quo dicit: plus fastidij adterre uirum bonum alioqui, inepte & intempestiue loquentem: quàm prauum & indocitum, tempestiue. Sed iam nostros adeamus. Ambrosius de officijs. Silendi patientia, oportunitas loquendi, contemptus diuitiarum, maxima sunt uirtutum fundamenta. Isidorus. Si cupis tuas augere uirtutes, prodere noli, nec loquaris nisi interrogatus, nec prius quàm audias. Denique Dauid in toto psalmorum libro, nihil potius quàm linguæ innocentiam, ac silentium petit, aut extollit. Breuitate sermonis inter Romanos maxime Brutus, Cæsar, Atticus, Sallustius, polluerunt. Inter Græcos, Socrates, Lysias, Thucydides, Lacones. Dicacitate, M. Cato, Cicero, Fauonius.

Harpocrates Angerona

Athenien. polylogi Lacedæmonij polynomi Laconicum genus

DE STULTITIA.

PRUDENTIAE stultitia maxime aduersatur, quæ cum ex alijs causis, tum ex delictis nascitur. Interrogatus enim Socrates, qui essent stulti, respondit, qui facile peccant: Sapientes, qui non facile peccant. Hinc oritur Stoicorum paradoxum. Omnis cupidus stultus esse. Æschylus in tragœdia elegāter expressit. ἢ δὲ μωρία μάλιστα ἀδελφῆ τῆς πνηρίας ἔφν. Stultitia maxime germana est iniquitatis. Sophocles. τὸ μὴ δ' εἰδέναι μηδὲρ ὦρ ἀμαρτάνης, ἔκκαυμα τόλμης ἰκανόμ ὄζει ἢ δ' ἄσσεσ. Non animaduertere se peccare, incendium est & occasio maioris audaciæ. Idem. ἀνοια θνητῶν δὲ συχίμα ἀνδραίρετορ. Stultitia mortalibus uoluntaria infelicitas. Plato. Stulti Proteo similes, inquit, sunt: ille corpus, hi animum sæpe mutant: præterita magis concupiscunt, præsentia etiā fructuosiora despiciunt. Obliuio priorū malorū audaciā gignit. Crates, Stultos cōparabat terebris, sine uinculis & ui, nihil horum quæ oportet uelle facere. Nam & terebræ genus est, quod cum adligato loro circumuertitur. Cicero in Pisonem, Nolite

putare P. C. ut in scena uideris, homines consceleratos impulsu deorum terreri furiarum, tedis ardentibus, sua quemq; fraus suum scelus de statu ac mente deturbat. Hæ sunt impiorum furia, hæ faces, hæ flammæ. Ex rerum etiam ignoratione procedere Cleanthes docet, qui dicebat ineruditos tantum forma differre à bestiis. Inconstantia quoq; propositi magno pere stultitiam mentisq; leuitatem arguit. Ex quo Seneca inquit: Vide quam magna res sit constantia, & in suo proposito perseverantia: ut autoritatē habeat etiam inertia pertinax. Item præter decorum & tempus & locum res agere: ut de Aristagora Milesio legitur apud Tarreum in prouerbij. Is quum legatus Milesiorum Lacedæmoniam auxiliij petendi gratia contra Persas uenisset: ueste sumptuosissima, unguentisq; delibutus concionari in miseria ac necessitate patriæ cœpit: ex quo prouerbiū manauit, οἴκοι τὰ μιλῆσια: domi Milesia. hoc est, domi & in ocio hæc faciēda. Tales etiam uiros Perſius notat, quum sollicitos reos deridet, qui superstitiosa quadam eloquentia sese defendebant. Crimina raris Librat in antithetis, doctas posuisse figuras Laudatur: bellum hoc: bellum hoc: an Romule ceues? Men moueat: quippe & cantet si naufragus, assem Protulerim: cantas quum fracta te in trabe pictum Ex humero portes? Sic enim mos erat antiquitus. Iuuenal. Naufragus assem Dum rogat, & picta se tempestate tuetur. Horat. quoq; Si uis me flere dolendum est Primum ipsi tibi. Sophocles prætor in sermone de re grauissima cum eius collega Pericle, trãseunte puer ait: O pulchrum puerum Pericle. Quæ autem sequuntur facta contingunt. Metellus Pius in iuuentute continentissimus, in senectute luxuriosissimus. Antiochus magnus, in securitate sobrius, in sollicitudine lasciuus. In bello enim contra Romanos periculosissimo, captus amore uirginis debacchabatur. Quem uero nos uidimus: Paulus pontifex in paupere cardinalatu liberalissimus, in diuite pontificatu illiberalissimus. Sunt & inertes quidam in hoc numero, qui nulla unquam aduersitate, nulloq; rerum euentu erudiuntur: ut M. Antonio contigit. Is, ut ait Sallustius, uacuum omnino à curis fuit, nisi instantibus. Nostro autem seculo Renatus Sicilia rex, rebus excidens, tot bellis calamitatibusq; afflictiatus, uel in extrema senectute nunquam iocos amoremq; dimisit. De his Seneca dicit, quod stultitia semper iuuenescit, stultiq; semper uiuere incipiunt. Ambrosius in sermone: Stultorum ac prauorum hominum iubet uitare consortia, præstareq; dicit, ab illis odio haberi, quam cum illis conuersari. Apollonius Tyaneus, ut est author Philostratus, uiros huiusmodi, quamuis potentes, non solum fugiebat, sed ne quidem ab illis dignosci cupiebat. Xenophon quoq; comment. III. Socratem ponit, stultos neglectos & ignauos, etiam si cæteris careant uitijs, ad amicitiam nullo pacto recipiēdos esse censere, quod minime ενσύμβολοι existant, id est, non facile ad commune mutuumq; officium conferentes.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM
VRBANORVM LIB. XXIX.

QVOD ANIMADVERſIO ANTE OMNIA SIT NECESSARIA.

DE IUSTITIA.

Iustitiæ
imago

VVM de iustitia inter Aristotelica postea sim dicturus, nunc tantum flosculos in ea delibabo: ac primum, quam necessaria sit in delinquentes animaduersio. Chrysippus imaginem eius fingit forma uirginali, ad speciu uehemēti, luminibus oculorum acrioribus: Quod uidelicet magistratum in improbos seuerum ac rigidum esse oporteat. Plato de repub. τὴν δίκην διδόναι, μεγίστη κακῶ ἀπαλλαγὴ. σωφρονίζῃ γὰρ καὶ δικαιοτέρας ποιεῖ, καὶ ἰατρικὴ γίνεται πονηρίας ἢ δίκην ἐκείνο γε οὐδεὶς οὔτε θεῶν οὔτ' ἀνθρώπων πολὺ ἀλέγει, ὡς ἀδικεῖν οὐ δότερον δίκην. Dare pœnas maximi mali euitatio est: facit enim alibi prudentiores & iustiores: & medicina quædam iniquitatis ipsum est iudicium. Illud uero neq; deorum neq; hominum ullus dicere audebit: ut ab eo qui iniuste egerit, pœna non sit exigēda. Idem: Castigare noxium enim oportet, non ob præteritum delictum, quum id corrigi nequeat: sed ne iterum peccet, tum ne ipsius exemplo cæteri quoq; peccent. Homerus quoq; in Odysseæ χ. οὐκ ὁσὶν καταλλύοισιμ' ἐπ' ἀνδράσιμ' ἐνχετάαοθ', τὸσδε μοῖξ' ἐδάμασσε θεῶν καὶ χέτλια ἔσγα. Hos lugere nefas, qui dijs ultoribus ipsis Ob sua

Ob sua dementes perierunt impia facta. Idem in Odyssæ lib. 2. οὐ μὲν γὰρ ἐτλῖα ἔργα θεοὶ μά-
 καρες φιλέουσιν, Ἀλλὰ δίκην τίσσι καὶ αἵσιμα ἔργ' ἀνδρῶπων. Cœlestes hominum non impia fa-
 cta tuentur: Quin plectunt æquamq; ferunt pro crimine pœnam. Idem. Ἀλλ' ὁ μὲν ἴσος ἀπό-
 λοιπὸς θεὸς δ' ἐκτυφλώσει. Hunc deus, ut pereat, priuabit lumine mētis. Vlysses enim de pro-
 cis loquitur. Nam pœna hæc omnium maxima est. Ex quo in libris Regum simile huic di-
 citur. Infatua domine consilium Achitophel. Idem poeta. Εἶπορ γὰρ τε καὶ αὐτὴν δολύμπιθ'
 οὐκ ἐτέλεσεν, εἴτε καὶ ὄψε τέλει, σῶν τε μεγάλῳ ἀπέλυσεν. Iuppiter haud quamuis subito sit cri-
 minis ultor, Fœnore post illud longe grauiore recenset. Quod Cæsar in cōmentarijs pul-
 cherrime imitatus, ait. Consueuere dij immortales, quo grauius homines ex mutatione re-
 rum doleant, quos pro scelere eorum ulcisci uelint, ijs secundiores interdum res ac diutur-
 niorem impunitatem concedere. Hyperides. Occurrere oportet iniuriæ, quod si inuetera-
 uerit, quemadmodum cōnutritum morbum, uix extinguēs. Antiphontis optima sentētia,
 minime tamen obseruata. οὐ δίκαιον οὐτ' ἔργῳ ἁμαρτῶντα ῥήματι σωθῆναι, οὐτ' ἔργῳ ὁρθῶς πλά-
 τῶντα, διὰ ῥήματα ἀπλῆδῳ. τὸ μὲν ῥῆμα τῆς γλώσσης ἁμάρτημα ὄβη, δὲ δὲ ἔργον τῆς γνώμης. Non fas
 re peccantem ob uerba feruari, sicuti neq; recte agentem ob uerba tantum perire, uerbum
 enim linguæ peccatum, res uero animi. Pythagoras. αἰεὶ μὴ κολάζοντες κακούς, βούλονται ἀδι-
 κῶς πρὸς ἀγαθοὺς. Qui non plectunt malos, uolunt bonis iniuriam inferri. Seneca idem mu-
 tuatus, ait. Qui parcit malis, probis nocet. Cambises, ut ait Valerius, Iudicem alioquin sibi
 charissimum, quod iniquam sentētiā tulisset, euestigio cōprehēdi, ac eius pelle discerpta
 tribunal consterni iussit. Cato & Phocion præcipuis amicis, teste Plutarcho de ciuilibus
 præceptis, quandoq; reipub. causa aduersabantur, nec ullum priuatū aduersariū ob remp.
 habuerunt. Idem in eodem libro ait. Timoleon Corinthius cum monendo fratri persua-
 dere non posset, ut tyrannidem poneret, eius interfectores adiutor fuit.

DIFFICULTAS IN SERVANDA IUSTITIA.

DEMOSTHENES. πάντων δυσχρόισταρ τὸ πλεῖστος ἀρέσκειν. Omnium difficillimū
 multis placere. Demochares. Magis enim homines malorum reminiscuntur,
 quàm honorū ex magistratibus. Idq; merito. Nam hæc quod tanquā depositū
 aliquod reddant, laudare nō est opus: malorū uero tanquam rem depositam ac
 debitā, magistratu nō reddente, facile reminiscuntur. Cicero pro Flacco exclā-
 mat. O conditiones miseræ administrandarū ciuitatū, in quibus diligētia plena simultatū
 est, negligētia uituperationū, ubi seueritas periculosa, liberalitas ingrata, sermo insidiosus,
 adlentatio perniciosa, frons omniū familiaris, multorum animus iratus, iracundia occulta,
 blanditiæ apertæ: Veniētes prætores expectant, præsentibus inseruiūt, abeuntes deserūt.
 Chrysippus interrogatus, cur nō adcederet ad remp. Quoniam si male, inquit, curarē, dijs
 displicerem: si bene, hominibus. Refert Pausanias quod Isocrates tria præstitit miranda. *Isocrates tria
 præstitit mi-
 randa.*
 Primum sapientissimum, quod ad remp. nunquam adcessit, quum æquum in ea feruari nō
 posse conspiceret. Secundum laboriosissimū, quod annis XCIX. quibus uixit, discipulis
 nunquam caruit, semperq; docuit. Tertium libertatis amantissimum, quod audita apud
 Chæroneam Atheniensium clade, ob animi dolorem extinctus est. Ipse quoq; in orationi-
 bus sic ait. Ego uero iustitiā nullo modo doceri posse, neque artem ipsius ullam prorsus
 existimo, ut ij qui male sunt à natura instituti, ad eam dirigantur.

QUOMODO IUSTITIA RECTE IN REP. SERVABITVR.

PICTETVS. Si rectum uis facere iudiciū, neutrā cupias partē cognoscere,
 sed causam ipsam. Minime quidem in iudicio errabis, si ipse in uita nō erras.
 Bion. Oportet is qui à magistratu discedit, nō ditior, sed gloriosior factus sit.
 Agatho. Trium rerum reminisci magistratū oportet: Quod hominibus præ-
 sidet, Quod secundum leges præsidet, Quod nō semper præsidet. Solon. ἀρχε
 πρῶτον μακρῶν ἀρχεὸς. Disce regi prius quàm regere. Lysias. Eandem habere iudices mentē
 decet, ac legislatorem. Euripides. κακῶν ἄρ' αἱ πόλεις ἐλασσόνων πηρόμεναι, τὸ λοιπὸν εὐτύχοιεν
 ἔμην τῶν δὲ κάμνυσσιμαῖ πῆλαι πόλεις, ὅταν ἐσθλὸς καὶ πρόδουμος ὦν μηδὲν φέρῃ τῶν κακίωνων πλέον.
 Ciuitates malis hominibus orbatæ, felicius in futurum agerent. In hoc enim plerq; urbes
 angūtur, cum uir bonus nihilo melius malis adsequitur. Hippodamus. In tris remp. partes *Tres resp.
 partes*
 diuisam esse oportet: primā, honorū gubernatorū: Secūdam, militū: Tertiam, mœchanicorū.
 Primā rursus ordinū optimorū, ultimā inferiorū, Militum uero mediocrium. Prima item
 LI 3 debet

Vertical text in the left margin, including the word 'NECESSARIA'.

debet imperare:ultima obtemperare:media uero utrumq; pro tempore facere. Architas: Puto omnem communitatem constare ex tribus: Dominante,dominato,& legibus. Præterea meliorem imperare oportere:peiolem imperari. Aristides iustus interrogatus quid esset iustitia:nihil inquit alienum desiderare.Plato ad Architam:Dulce omnino rem priuatam tractare. Attamen considerare oportet,quod non tibi soli sis natus, sed partim patriæ, partim etiam amicis. Quod eleganter Seneca mutuatus expressit. Alijs,inquit,uiuat,oporet, qui sibi uult uiuere.Plato item: Ille bonus est medicus, qui plures tractauerit ægros. Iudex uero qui animos.Et ille natura non ualde sanus sit, oportet, si aliorum melius degustauerit curas, quoniã non corpore corpus curat. Sed animæ longe diuersa ratio, ipsa enim adfecta curare alias minime poterit, quoniã animam anima regit. Quapropter sanum esse iudicem decet:nec sibi conscium, sed in aliorum salute per ætatem exercitatum: quum iuuenes ob inexperientiam facile decipiuntur, nimis indulgentes existant. Demosthenes: Δίκαιοι ὀργιλοτέρως ἔχουσι τοῖς μετ' εὐπείρας πνευροῖς, ἢ μετ' ἀνδρείας. ὅτι μὴ ἀνάγκης χρεία φέρεται τῶν γνώμων πρὸς τοῖς ἀνδρωπῶνως λογιζομένοις. οἱ δ' ἐν πειρασίας πνευροῖ, οὐδεμίαν δίκαιαν πρόφασιν ἔχουσιν. ἢ κατὰ γὰρ κακὰ πρᾶγματα τοῖς ἐλευθέροις ἢ πωρῶν βιάζεται πρῶτον, ἐφ' οἷς ἂν ἐλεοῖντο δικαιότερον ἢ προσπαθῶσιν. Diuina hæc est sententia. Dicit enim:Fas est magis irasci aduersus iniquos diuites quàm pauperes,Necessitas enim ueniam aliquam habet apud humaniter iudicantes. Multa nãq; cogit liberos inopia facere, in quibus misericordiã iustius quàm pœnam inueniant. Menander: Qui præiudiciũ adfert antequàm audiat, malum se ostendit uirum. Sophocles: ἄκωρ ἀμάρτων οὐδεὶς ἀνδρώπων κακός. Non ex sententia peccans, nullus est malus. Plutarchus: πρὸς τῶν πολιτικῶν πρᾶγματων. Mediocritatem humanitatemq; etiam in seruanda iustitia probat: exemplumq; Cleonis & Themistoclis ponit, qui in repub. diuersa sententia ambo fuere. Alter enim adcessurus ad rēpub. amicis sese excusauit quod his nullus erat habendus respectus, læditiq; sapius eos ob principatum oporteret. Alter Themistocles quum esset in imperio, admonitus à quodam, ut æque omnibus se præstaret. Quin absit, inquit, ut ego dum potero non magis amicis faueam, cunctis in rebus. Similes igitur his in Romana republica Catonem & Cæsarem accepimus fuisse.

DE REFERENDA GRATIA

REFERRE gratiam ad iustitiam pertinere uidetur, quo nullum est magis, ut ait Cicero, necessarium. Sed & nullum quoq; difficilius esse cõperimus, quia quæ ex liberalitate sponte damus, libenter damus: Quæ non sponte, non itẽ. Quod eleganter Hesiodus his uersibus expressit: ὅς μὴ γὰρ κερ' ἀνὴρ ἐδέλω, ὅς κ' ἀμ' μέγα δῶν χάρι' ἔσθ' δῶρω καὶ τέρεται ὄν κ' ἄδμορ. ὅς δ' ἐκερ' αὐτὸς ἐλπται ἀναδ' εἶναι πιδίσας καὶ τε σμικρὸν ἐὸν τό τ' ἐπ' ἀχνῶσε φίλον κῆρ. Quisquis sponte dabit quamuis ingentia gaudet. Idem fortẽ procax quisquam si postulat ultro, Vel minimum, hærebit mœrens longeq; grauatus. De hac igitur multa Seneca de beneficijs. Queritur, inquit Epicurus, nos esse ingratos, nec præterita inter bona connumerare, anxios tantum futurorũ. Memoria itaq; minimum tribuit, qui spei plurimum. Item, Beneficiũ nullum perit, qui enim perdit computauerat: beneficiorum uero simplex ratio: si reddet aliquid, lucrum est: si non reddet, damnum non est. Nemo beneficium in calendario scribit. Quapropter Gratias dicit tris ab Hesiodo positas: Aglaen, Euphrosinam, & Thalam. At Homero autem unam ex his Pasithoan appellari, matrimonioq; addici. Respiciũt se inuicem complexis dextris, ut redditio beneficij notetur. Hilares sunt, sicuti dantes & accipiẽtes. Præterea uirgines, q; sine spei conceptione detur. Vestibus fluentibus & lucidis, quod sine adligatione alterius aut obligatione tribuatur. Deniq; iuuenes, quia non debet beneficiorum memoria senescere. Tres sunt, promerentium uidelicet & reddentiũ, & amborum simul. Item qui grate beneficium accipit, primã eius pensionem soluit. Quidam aliquid intempestiue subito remittunt, nihil se tales uelle debere testantur. Qui enim nimis cito soluere cupit, inuitus debet: qui inuitus debet, ingratus est. Beneficiũ qui non potest sustinere, hoc est pro facultate sua reddendi animum non habet, non accipiat. Aliquando tamen non reddendum, quando uidelicet plus mihi detracturus sum quàm illi collocaturus: uel illi parum aut nihil redditum adcesserit, mihi multum ereptum fuerit. Et hæc quidem ille in eodem libro diuersis in locis. Ingrata enim omnis natura mortalium est. Quod si recensere uelimus exempla, si peruacuum quidem, reperimus omnis ferẽ populos suis de se benemerentibus ciuibus ingratos

Iustitia qd sit

Cleon
Themistocles

Gratie tres

gratos extitisse. Conādum igitur omnibus uiribus ex Apostoli præcepto: nemini quicquā debere, quo nihil magis in terris nos deo proximos facit: quodq; is tantum assequi poterit, qui cupiditati modum statuerit, paruoq; admodum contentus fuerit.

DE LEGISLATORIBVS AC LEGIBVS.

LEGES quoq; adcedunt iustitiæ, quas alijs alijs populis dedere. Gymnosophi/ sta Indis, Prophetæ seu sacerdotes Ægyptijs, Chaldæi Babylonijs, Magi Persis, Druidæ Gallis. Zaleucus Locrensis, Moses Hebræis, Solon Atheniensibus, Lycurgus Lacedæmonijs, Minos Cretensibus, Phido Corinthijs, Zamolxis Getis, Androdamus Rheginis, Hippodamus Milesijs, Carondas Thurijs, Philolaus Thebanis, Phaleas Carthaginensibus. Apud Romanos uero primus P. Papius regias leges in unum cōtulit. Deinde Appius Claudius Regilianus Decemuir, cuius maximum consilium in XII. tabulis cōscribendis fuit. Post hunc eiusdem familiæ Appius Claudius Cētimanus, qui R. literam inuenit, actiones scripsit, & primum de usurpationibus, qui liber non extat. Post hos Sempronius Catus, Deinde Scipio Nasica, qui optimus à senatu iudicatus, & cui publice domus in sacra uia data est, quo facilius consuli posset. Demum Q. Mutius, qui ad Carthaginenses missus est legatus: quum essent duæ referæ positæ, una pacis, altera belli, arbitrio sibi dato utram uellet referre, Romam utrâq; sustulit, & ait: Carthaginenses petere debere utram mallent accipere. Post hos fuit T. Cornelianus, qui primus profiteri cœpit, cuius tamen nullum scriptum extat. Deinde Sextus Ælius & frater eius P. Ælius, ambo Coss. Deinde Cato Porciæ familiæ princeps, cuius extant libri. Postea M. Mutius & L. Brutus & P. Manilius ius ciuile fundauerunt. Ex his Mutius consularis fuit, & decem libros reliquit. Brutus prætorius VII. Manilius consularis & ponti. maxi. III. Ab his profecti sunt P. Rutilius Rufus Cos. Romæ, & Asiæ Procos. Et Publius Virginius & Quintus Tubero ille Stoicus Panfæ auditor ac Consul. Et Sextus Pompeius Pompeij magni patruus. Eodem tempore Cælius, qui plus eloquentiæ quàm scientiæ iuris operam dedit. Et Lucius Crassus Mutianus, P. Mutij frater illius quem Cicero iuriconsultorum disertissimum dicit. Post Qu. Mutius P. filius pont. maxi. ius ciuile in XVIIII. libros redegit. Mutij auditores fuere complures, sed præcipuæ authoritatis Aquilius Gallus, Lucius Balbus, & Sextus Papius. Deinde Ser. Sulpitius, qui in causis perorandis post Ciceronem primum obtinuit. locum, reprehensus à Qu. Mutio quod ius non intelligeret, iuri operam dedit, reliquitq; CLXXX. libros de iure ciuili. A Seruij disciplina manauerunt Alphenus Varus, C. Flauius, A. Ophilius, T. Celsus, Aufidius Sura, Aufidius Mamusa, Flauius Priscus, C. Arteius, Antistius Labeo Paternus, P. Celsus. Libri digesti fuerunt ab Aufidio Mamusa. Ex his Alphenus cōsul fuit, & Ophilius equ. ordin. qui edictum prætoris diligenter primus composuit. Fuit eodem tempore Trebatius Cor. Maximi auditor. A. Cefellius, Qu. Mutius Volusij auditor Quæstorius. Consulatum enim renuit offerente Augusto. Ex his Trebatius peritior, Cefellius eloquentior. Ophilius utroque doctior. Deinde Ælius Tubero, qui postquam accusauit Q. Ligarium, nec obtinuit apud C. Cæsarem, à causis agendis ad ius ciuile transijt. Post hunc Arteius Capito, qui consul fuit, Ophiliij imitator, & annum sic diuisit, ut Romæ sex mensibus cum studiosis esset, & totidem in secessu in conscribendis libris, ideo uolumina sexaginta reliquit. Labeo ingentis doctrinæ fiducia, ut qui operam philosophiæ dederat, plurima innouare instituit. Masurius Sabinus Arteio Capitoni successit, Labeoni Nerua, qui fuit Cæsari familiarissimus. Masurius Sabinus eques Roma. publice primus scripsit. Hoc beneficium à Tyberio Cæsare dari cœpit. Nam ante Augusti tēpora publice respondendi ius à principe nō dabatur, sed qui fidutiā studiorum suorū habebant, consulentibus respondebant: neq; responsa utiq; signata dabāt, sed plerunq; ipsis iudicibus scribebāt, aut testabantur qui illos consulebant. Primus Augustus ut maior iuris authoritas haberetur, constituit, ut ex authoritate iuris responderent, Et ex illo tempore peti hoc pro beneficio cœpit. Quapropter optimus princeps Hadrianus quum ab eo uiri prætorij peterēt, ut sibi respondere liceret, rñdit, eis hoc nō peti, sed præstari solere, & ideo si quis sui fiduciā haberet se populo ad respōdendū præstaret. Igit Sabino cōcessum est à Tyberio, ut populo respōderet, cui quā amplæ facultates nō essent, à suis auditoribus sustētatus est. Sabino successit

Legislatores
P. Papius
Ap. Claudius
Claudius
Centimanus
Sempronius
Catus
Qu. Mutius
T. Cornelianus
Sex. Aelius
Catus
M. Mutius
L. Brutus
P. Manilius
P. Rutilius
P. Virginius
Qu. Tubero
Sex. Pōpeius
Cælius
L. Crassus
P. Mutius
Qu. Mutius
Aquilus
Gallus
Lucilius
Balbus
Sex. Papius
Ser. Sulpitius
Alphenus
C. Flauius
Digesti libri
ab Aufidio
A. Ophilius
Trebatius
A. Cefellius
Qu. Mutius
Aelius Tubero
Arteius Capito
Labeo
Masurius
Sabinus
Nerua

Cassius Longinus Cassius Longinus Tuberonis ex filia nepos, quæ neptis fuit Seruij Sulpitij. Is consul extitit in Cintino sub Tyberio, à quo propter autoritatem è ciuitate pulsus fuit, & ab imper. Vespassiano reuocatus diem obiit. Neruæ successit Proculus. Fuit & eodem tēpore Nerua alius, & alius Longinus eq. Rom. ac prætorius: sed Proculi autoritas maior extitit. Nam qui successere partim Proculani, partim Cassiani appellati sunt, quæ origo à Capitone & Labeone cœperat. Cassio Cælius Sabinus successit, qui plurimū sub Vespassiano potuit. Proculo successit Pegasus, qui sub Vespassiano præfectus urbis fuit. Cælio Sabino Priscus Labienus. Pegaso Celsus. Celso patri Celsus filius & Priscus Neratius, qui utriq; Coss. fuere. Prisco Labieno Eburnus Valens, & Tuffianus, ac Saluius Iulianus. Post hos uero turba plurima, quorum princeps Papinianus Scæuolæ discipulus, fisci aduocatus sub Seruero imperatore: deinde Vlpianus, Paulus, Modestinus, Caius, alijq; complures, qui sub Alexandro fuere, quosue in Vlpiano commemorauit. Leges quoque uariæ fuere. Ius in primis naturale omnibus cōmune animantibus. Ius gentiū, quo humanæ gentes utuntur. Ius ciuile, quod ex legibus, plebiscitis, senatusconsultis, decretis principum, & autoritate prudentium uenit. Plato, ut ex Timæo, Phædro, & Gorgia colligitur, quatuor legis species ponit: diuinam, quam prouidentiam uocat: cœlestem, quam fatum: tertiam, mouentē, quæ naturæ est: quartam, humanam, quæ prudentium sit. Cicero pro Cluentio. Est enim magistratus legum, iudices, legis interpretes: serui legum sumus, ut liberi esse possimus. Idem pro Sextio. Quodam tempore homines nondum neq; naturali, neque ciuili iure descripto, fusi per agros atq; dispersi, uagabantur: tantumq; habebant quantum manu ac uiribus per eadem eripere potuissent: qui uero ingenio ac uirtute præstiterunt, genus indocile unum in locum congregauerunt, eosq; ex feritate illa ad iustitiam & mansuetudinem transtulerunt. Hinc respu. domusq; cœptæ. Leges ac iudicia seuera rempublicam Romanorum olim seruauerunt. Quapropter, ut ait Pedianus, adolescentiores laudem ex accusatione principum uirorum sibi omniū concessione acquirebant. Sic Clodius Catilinam. Sic Iulius Cæsar annorum $\times \times 1$. Cor. Dolobellam, & eiusdem ferè ætatis Asinius Pollio Catonem. L. Crassus Carbonē. Cn. Furius M. Aquilium. Accusatorū temeritas, ut ait Martianus ad S. C. Turpilianum, tribus modis detegitur, totidemq; poenis subiicitur: aut enim calumniantur, aut præuaricantur, aut tergiuersantur. Primum est, falsa crimina intendere. Secundum est, uera crimina abscondere, quādo corrupti ab altera parte. Tertiū in uniuersum ab accusatione desistere. Iudices, teste Pediano, annos L. equestris tantum ordinis lege Sempronia fuere: deinde ob eorum turpitudinem lege Aurelia, ad tria genera reducti sunt ad senatores, equites, & trib. Ærarios, donec Cæsar, ut ait Tranquillus, ad duo genera reduxit, equites & senatores. Trib. Ærarios sustulit. Conueniebāt in forum, ubi per tabellas sententias proferētes in cistam cōferebant. Damnationis θ fuerat signum, absolutionis autem A. Hæc apud prætorē uersabatur, ac deinde recitabatur. Reus mane eodē ueniebat, barba, capilloq; obsoletus, adolescentium conuicijs sæpe laceratus, ut planè indicat Lilius $\times \times \times 1 \times$. de P. Scipione: eiq; licebat testimonium uitæ laudatores adducere, plures etiā patronos habere, supplicareq; ac misericordiam omnibus uis implorare. Horæ tres ei ad dicendum dabantur, actori autem duæ: qui in fine, Dixi, pronunciabant. Iudicum numerū ex multis electis in urnaq; positis sortiebantur apud prætorem per pilulas manu pueri, licebatq; parti utriq; ex quolibet ordine quinq; magis suspectos reijcere. Ita ut L. 1. remanerent, numerus deinde ad centum perductus. Edititij uocabantur iudices quos pars altera elegit, ideo parum fide probati. hos Cicero pro Muræna sæpe cōmemorat. Comperendinatio, teste Pediano, erat ab utrisq; litigatoribus inuicem sibi denūciatio in perendinum diem. Sæctor æstimator redemptorq; bonorū damnati, qui spe proprii lucri bona omnia in auctione uēdebat, in ærariumq; mittebat. huic enim illa à prætore dabatur. Accusationes in albo iudicū proponebantur. Erat enim album nō solum iudicū, sed omniū magistratū: paruū ante ædis cōfectū albū, ubi ab eis edicta proponebant. Diuinatio, erat accusatio, ubi sine testibus & tabulis agebatur, iudicesq; propterea argumēta sequerentur, ac coniecturas, quasi diuinarēt. Acceptilatio, ait Modestinus, esse liberationē per mutuā interrogationē qua utrisq; cōtingit nexi absolutio. Nexi, teste Varrone, sunt liberi, qui suas operas in seruitutē pro pecunia debita dabāt. Eos demū tollēdi causa fuit P. Veturius adolescēs, q nexus ob æs alienū, cū creditoris Papirij libidinē pati nollet, ac ppter ea uerberatus rem ad senatū detulit,

detulit, ille in carcerem ductus est. Ius gentium ita Romanis obseruatum, ut sine iustissimis causis nunquam bellum inferrent, nunquam legatos uiolauerint, uiolatos acerrime uindictauerint. Legatos Apolloniatium Romae quum quidam iuuenes pulsassent, capti sunt, & Apolloniatibus traditi, ut author Liuius x v. Idem lib. v. tres Fabios memorat, M. Fabij Ambusti filios legatos Clusium ad Gallos missos nunciatum, ut à bello sociorum abstinerent, ac unum ex his ducem Gallorum interemisse: quare ex postulatione Gallorum Romani Fabios dedere cogitabant, nisi plebis fauor familiae nobilitatem tutatus esset. Veturius & Posthumius Coss., Samnitibus dediti quanquam non recepti fidem publicam liberauerunt. Mancinus item Numantinis. At contra suos & ipsi legatos à Fidenatibus, à Teuca regina, à Gallis Senonibus interfectos, à Tarentinis pulsatos, qui ad querendum iniurias missi erant, quod hi classem eorum diripuissent, simul & praefectum occidissent, acriter omnes uindicauerunt.

De iure gentium

Legati Apolloniatium

Fabij tres legati

Fidenates

Teuca

Galli

Tarentini

LEGES PLATONIS.

PLATONIS leges ad hunc locum epitomare mihi uisum est. In his enim instituit quales esse debeant in repub. ciues, quomodo institui. In libris autem de Repub. instituit ferè Remp. imaginariam quandam, nec facilem inuentu, nec ab hominibus obseruatu. In primo igitur libro uidetur castigare uelle Lycurgi leges ac Minois, quae belli potius causa uidebantur scriptae. Cum contra esse debeant leges, ob pacis studia ferendae, propter quam bellum sumitur. Itaque se has dare leges, quae ad pacis pertinerent studia profiteretur. Nonarium in dandis legibus laudat exemplo Homeri, qui eo spatio annorum à Ioue Minoem dicit leges accepisse. In primis legum conditores tanquam agrum remp. colere debent, extirpando ante omnia malas herbas, bonasque serendo. Praeterea totum eorum studium circa dolores & uoluptates uersari, & haec duo tanquam fines cohiberi oportet. Vbi dicit, fortis uiri esse, non solum metus & pericula superare, sed etiam cupiditates coercere. Praeterea neminem iudicari posse forte, nisi diu inter labores & pericula, tum etiam in ipsa licentia & illecebris uoluptatis uersatus fuerit. In quo animaduertendum, non esse tutum homini qui fortis sit futurus, procul à tumultu; uel eum qui sit futurus temperatus, separatim à uoluptatibus omnibus educari. Dicit praeterea hominem à dijs factum, uel ludo, uel studio: ludo, si se inquinauerit rebus mortalibus; studio, si rebus uacauerit diuinis. Descenditque ad alia, quae quanquam leuia uidentur, utilia sunt, ut Musica iuuetus erudiatur ad animi perturbationes moderandas, alacritatemque bonarum actionum excitandam. Probat demum conuiuia & usum uini liberiore quandoque, ubi mores iuuentum detegantur. Illic enim prudens iuuetutis custos in speculis tanquam in speculo uitij, melius castigare poterit ac mederi, adsuescetque propterea in ebrietate omnium impudentissima seruare pudorem. Sed de usu uini melius deinceps. In secundo à pueritia ciuem instituit. Quapropter uini usum usque in annum xviii. non prohibet, deinde post usque in xl. probat, ultra uero eam aetatem hilarius ac plusculum se inuitandum suadet, in sacrificijs praesertim deorum, ut ingrauescentis iam aetatis mœstitia subleuet. Iuuenes coram senibus & maioribus uino utantur, à quibus corrigantur, si forte lasciuus potibus indulserint: nulli tamen aetati concedendum uino pro sua libidine uti. Prohibet etiam a uino seruos in ciuitate & magistratus, & qui de rebus magnis in repub. consultant. Castrenses quoque uiros toto belli tempore more Carthaginensium, Lacedaemoniorum, & Cretensium. Pueros item musicae tradendos, ut studia grauiora, honesta aliqua uoluptate compossent. Ob quam etiam causam, inquit, Deum hominum labores miseratum, sacra festaque instituisse, quibus humana fragilitas recreetur. Commendantur nonnulla numina, ad praecipua morum facientia. In tertio, ciuitatem, ait, seruare ante omnia prudentiam uirtutum omnium matrem oportere: destruere uero imprudentiam, quam ignorationem uocat. Ignarosque item eos, qui quanquam literatissimi sunt, sibi suoque nesciunt imperare appetitui. At eos qui sibi temperant quanquam illiteratos, & prudentes & scientes appellat. Prohibet praeterea magistratum illis tribuendum, qui propter incontinentiam sese regere nesciunt. Quamuis enim septem enumeret rationes, quae ad dignitatem imperandi facere uidentur, quae sunt, Paternitas, Nobilitas, Dominatio, Potentia, Senectus, Prudentia, Sors: prudentiam tamen omnibus praefert, ut intelligatur quae salutem expediant humanae. Memorat deinde tria in ciuitate seruanda esse oportere, quae sunt media inter unius & populi

De usu uini

Festa ad hominum recreationem instituta

Septem imperandi dignitatem faciens

populi potentiam: ut neq; se totam unius imperantis arbitrio, neq; potētiae paucorum cōmittat. Tertio ne quemlibet absq; delectu recipiat consultorem, sed plurimum optimatum adhibeat gubernationē. Postremo duas narrat gubernandi species, ubi nimia libertas, quæ uitia parit: in altera, nimia seruitus, quæ odium in principem ac patriam gignit: sed medio criter hæc omnia esse oportere. Quarto ciuitatis gubernationē diuinæ similem esse iubet, quæ regnum est cum optimatum senatu coniunctum. Diuinam prouidentiam nunquam homini deesse, modo sibi ipsi non desit. Deinde humanum ingenium in summa morum licentia lasciuire ac superbire. Et sicut bestiae nequeunt à bestijs absq; humano quodam pastore, sic nec homines ab hominibus absq; summo deo optime gubernari. Et quādiu mortalis sine deo dominabitur, tandiu laboriosam miseramq; uitā ducet. Seruari præterea nos & maxime diuinam legem ab his qui diuinæ legis iugo magnopere se subiiciunt, quorum primum futura beatitudo cēsetur: respui maxime à superbis, qui ut diuinam legē deserūt, sic & ipsi deseruntur à deo. Desertī autem peccant atrocius, ac miserabilius cruciantur. Primum deos colendos monet, illos præfertim, quibus patria quasi patronis dicata est, Omnes uero ipsius summi dei causa. Parentes deinde tāquam dei uicarios. Dein propinquos & familiaritate coniūctos, postremo hospites. Præterea dicit uanorum etiā uerborū diuino iudicij rationē esse reddendam. Cuius angelus nobis præest, quasi superioris iudicis uicarius & minister, ut nos à turpibus reuocet, prouocet autē ad honesta: & consentientes quidem trāquillitate cōscientiæ nutrit & delectat, dissentiētes autē conscientiæ perturbatione uexat, ubi delectat ab antiquis gratia appellat: ubi uexat, furia. Et gratia quidem triplex, quod præteritū præsentisq; ac futuri gratia bonos oblectat. Furia quoq; totidē modis malos exagitat, & utrobicq; fatū seu parca triplex nominatur. Dicitur & Nemesis præfertim ab Orpheo, ubi in superbos animaduertit. Quinetiā iubet in omni uita parentes uenerari, Leuium etiā uolantiumq; uerborū grauissimā esse pœnam. Nam omnibus proposita est Nemesis iudicij angelus, huiuscemodī cōsideratrix. Prima societas est coniugij. In ciuitate quisq; uxorem à $\times \times 1$, in $\times \times \times v$, annū ducat. Qui autē spreuerit plectatur, honoribus, emolumētisq; quæ ciues cōsequi solent minime impartiat. Quinto honorē corporis circa mediū consistere, ne nimis robustū pulchrūue sit: neu nimis debile, aut deforme. Alterum audaces, inflatosq; animos reddit: alterū deiectos & illiberales. Similiter & prædiorum & census possessio excedens, superbiā, seditionemq; parit: deficientes, ut plurimū seruitutem. Nemo igitur filiorū gratia pecuniæ cumuladæ incumbat, ut ditissimos eos relinquat: neq; enim id ipsis neq; ciuitati conducit. Sed census tū adulatione uacuis, tū necessariorum non indigus, omniū optimus est. Seniores sint iuuentuti exemplo modestiæ, minimeq; coram ea scurrile aliquid aut turpe loquātur. Ne quis priuatus aurum habeat aut argentum: sed quādo nūmis opus est comerciorū gratia, opificibus tantū eos cōcedit, aut peregrinātibus: reuersi à legatione aut peregrinatione nūmos ciuitati restituant. Nemini aut dare dotes, aut accipere liceat, nec fœnerari. Accipiētibus liceat usurā pariter cum sorte negare. Valde diuites boni nō sunt. Si non bonus, neq; felix. Nam qui quouis modo pecuniā acquirūt, parciq; sunt, diuites ppter ea efficiūtur. Qui uero honeste parat honesteq; erogat, neq; diues neq; pauper erit. Ergo operæ precij in ciuitate nō esse auri nummū aut argenti, neq; quæstus ullus homini bono, nisi ex agricultura. Nulla utilior reip. disciplina q̄ numerorum cognitio. Hæc enim pigros ingenio excitat, solertesq; facit, cū numeris ferè omnia constēt. Cauēdū præterea ut ab iniuria abstinēamus in peregrinos & in supplices: horum enim ultor ac uindex deus. Præterea qui bonis qbus abūdat, alios impertit, maxime honore dignus est: proximus huic qui uellet, nec ei p facultates licet, habendus est. Inuidus uero qui nihil curat benigne facere, omnino uituperandus. Amor enim nimīū proprius, omniū peccatorū semper est causa. Oportet igitur in primis eū qui magnus in ciuitate sit futurus, neq; se, neq; sua diligere: sed iusta semp, siue ab ipso siue ab alio quouis geratur, sectari. Veritatē deinde magnopere laudat, quæ dñs & hominibus dux est omniū honorū. Cuius qui felix futurus sit, statim ab initio participē esse decet, ut in hac plurimū tēporis uitā agat. Fidus autē hic erit. Infidus qui sponte mentitur: qui uero nō sponte, amens, utrunq; malum. Nam & infidus & stultus omnino ab amicitia alienus aut honore: procedente quoq; tempore inglorius, & in solitudine etiā si liberi supersint uitam ducet. Honorandus uero cetero est is in primis, qui nihil nocet, aut nullam infert iniuriā, Qui autem nec alios id facere

Angelus

Nemesis

Vires
ingenuæCommenda
tio ueritatis

cere patitur, duplici dignus honore. Sexto, Distributionē honorū in ciuitate, nō æqualitate arithmetica sed geometrica pro meritis cuiusq; facere oportet, quæ proprie ad Iouis pertinet iudiciū, qui merita nouit hominum. Pueris educandis proponatur publice uir bonus. Qui post annum xxxv. uxorem nō duxerit, nullo dignus honore censeatur. Ad mulierum conuiuium nō uocentur, nisi quinque amici uiri ex latere paterno, ex cognatis & propinquis totidem. Nuptiarum sumptus pro modo facultatū fiat. Ducat uxorem in aliā domum ubi sit habitaturus: quasi parētibus utrinq; ac fratribus relictis in coloniā proficiscendo, ubi numerum augeat, liberos procreādo. De seruis autem, sapiens poeta dicit, de Ioue loquens: Dimidiū mentis Iuppiter illis aufert, qui seruitutis sorti subiecti sunt. Minis enim ac uerberibus quasi ferarū naturam efficiūt. Sæpe cōiurant contra dominos. Remedio est, ut sint diuersæ patriæ & maxime inter se dissoni. Nulla alioquin eis inferatur iniuria, q̄ minus quā æquales possunt resistere. Etenim maxime natura iustus deprehenditur, cum cauet his iniuriam inferre, quibus facile potest. Idem de Tyranno in subditos dicendum. Castigandi insuper serui, neq; ita monendi uti liberi, ne molliores sint: neq; sermo cum eis familiaris habeatur, aut iocus siue lusus, ex quibus tardiores ad obtēperādum reddātur. Tēpus matrimoniij, uiris à xxx. ad xxxv. fœminis uero à xvi. in xx. ad summū. Magistratus fœminis post xvi. uiris post xxx. tribuātur. Coniuges post liberorum procreationem caste uiuant, & ex hoc honorētur magnopere, contra uero uituperentur. Numerū quinque millium & xl. optimū in rep. repetere, quoniā partes æquas totus diuisus usq; ad xli. habeat, præter undecimā quæ parū aberrat. Dimidiū totius summæ, duomilia quingenta & uiginti. Tertia erit, mille sexcenta & octoginta, & sic deinceps. Reuolutio quoq; primæ sphaeræ xxxvi. miliū annorum, in xli. diuiditur. Primus nancq; duodenarius infantia datur, secundus adolescentia, tertius senectuti. Duodecim sunt etiā Zodiaci partes. Elementa quoque totidē cum qualitatibus suis. Ciuitatē igitur Plato per xli. tribus partiri iubet, ut numero perfectiore. Septimo: educatio puerorū tractatur. Cōducere dicit magnopere ad uirtutem, puerorū exercitationē quæ in moribus est, disciplina quidem duplici, corporis circa Gymnasticam, & animi circa musicam. Gymnasticam uocat, quæ saltatione, luctatione, hasta, iaculo, cursu, pugillatu, rebusq; bellicis continetur. Post hæc dicit nocte exurgēdum esse patribus & matribus familias, ut rē domesticā curēt. Somnus enim multus nec corporibus, nec animis, neq; rebus agēdis cōducit. Nemo enim cum dormit alicuius est precij, nō magis q̄ si nō uiueret. Quare quicunq; uiuere & sapere cupit maxime, q̄ longissimo tēpore uigilet, sola sanitatis necessitate seruata. Ex oriente sole pueri ad magistros proficiscātur, nec sine pædagogis. Decennis incipiat ire, tris tamen annos ut legere ac scribere discat. Deinde tris alios annos musicæ cōtinuo det operā. Matrē ad procreationem liberorum ut actiuā causam concurrere, quod & quidam alij fenserunt. Aristoteles autē minime. Humorem in pueris melancholicum non ex ipsa esse natura quæ sanguini propior est, sed ex reliquijs materni menstrui, sanguinisq; in utero tabescentis. Mutatio præterea in omnibus rebus præterquam in malis periculosissima est, etiam si in melius fuerit, saltem ad tempus periculo non uacabit. Deum Plato sæpe annuit esse adorandum, licet plures deos quandoque dicat, id monstrat in epistola ad Dionysium & ad Hermam, & in Parmenide, qui totus agit de uno, & in Timæo qui naturam producit ab uno, & in Philebo qui naturam uno metitur, & in Epinomide qui omnia ad unū reducit. Undecimo. Deos ponit, eosq; prouidentia habere, minimeq; corrumpi muneribus dicit. Post hos Mentium genus præstare in quibus angeli cōprehenduntur. Deinde animarum rationis ac mentis participum, quæ ante omne corpus procreatae sunt. Nam quod per se mouetur, potius est q̄ id quod ab alio. Et quod melius ac diuinius, antiquius est eo quod uilius. Has etiam migrare in alia corpora etiam bruta, & eadem pati quæ admiserunt purgationis gratia. Animarum præterea tria esse genera, unā totius mundi. Deinde sphaerarū. Sphaeram enim quamlibet habere plures animas, quæ in æthere sunt astra ipsa, & in terra sunt homines, in aere & aqua sunt dæmones intermedij, & hi nobis somnia ministrant, aspirant, monstrantque salutem ab ipso deo missi. Igitur ita fit, ut animæ humanæ à sphaeris sint, Sphaerarum ab ipsa mundi anima, ipsa uero ab æterno deo. Astrorum enim animæ æternæ beatissimæq; sunt. Quod ex ordine rationeque ac constantia cursus earum demonstratur. Duodecimo. Militares uiri abstinere discant, frigus æstusque præ-

Bona ciuitatis proportione geometrica distribuenda

In aliam domum ducenda uxor

De seruis

Ætas apta matrimonio

Numerus v mil. & xl præterea duodenarius maxime obseruandus

De educatione puerorum.

Vigilia maxime necessaria

Mutatio omnis periculosa

Mentes & angeli

Animæ ante corpus creatæ Animarū tria genera

Milites terrea

Templa &
imagines si-
ne sumptu.
De laudibus
& necessita-
te numero-
rum

terea capitis ac pedum nuditate tolerare, quæ duo maxime naturam cõseruant, magnasq; uires corporibus malis assuefactis gignunt: Contra uero debilitatem. Imagines deorum nõ ex auro, nec argento, nec ferro, aut ære, sed tantum ligno, aut lapide fieri iubet, ne ex occasione rei preciosæ se criminosi Deos propterea placare, aut decipere posse existimēt. Deniq; omne aurũ & argẽtum à sua politia excludit. In Epinomide numerũ magnopere laudat, sine quo dicit nos minime uirtute præditos fore, cũ is in omni ratione humana magnũ adferat momẽtum. Numeris omnia in ciuitate, tum in natura constare adfirmat. Ordinem numerorum & rationem qui mente conceperit, haud facile in rebus errabit.

DE SUPPLICIIS.

Quod preces spretæ, ultorem habent deum.

USTITIAE pars & religio est: quapropter preces quas & supplicia Latini, εὐχὰς Græci appellant, Iliados IX. eleganter Homerus describit his uersibus à me conuersis.

Namq; preces summi famulæ Iouis esse feruntur,
Claudæ & rugosæ, strabæ quoq; lumine utroq;
Turmatimq; sequi dānum non passibus æquis,
Hoc & ui maiore, & firmis gressibus illas
Præuenit, ac terram perlustrat cursibus omnem,
Adficiens mortale genus, sed pone sequentes
Illæ subueniunt, ac tum cultoribus altum
Sponte suis adeunt mites orantq; tonantem.
At spretæ innumeros luctus, ac damna precantur.

Ex qua descriptione probe colligitur quantæ sint curæ deo preces ac supplicantes. quos si quis spernat deum ipsum sentiet ultorem.

Nam in Ody. quoq; sic ait. πρὸς γὰρ Διὸς εἰσί μ' πάντες ξείνοι τε πῆλοχοί τε.

Proximi sunt deo hospites ac pauperes. Et alibi. οὐδ' ἰκέτας ἐμπαλάει, οἷσι μ' ἄρα Ζεὺς μάστιγι

Nec supplices spernas, quibus Iuppiter est testis.

Et rursus. ἀντὶ κασιγνήτιο ξείνος δ' ἰκέτης τε τέτυκται.

Fratris namq; loco supplex ac hospes habetur.

Hesiodus idem fere. ἴσθι δ' ὅς δ' ἰκέτω ὅστε ξείνον κακὸν ἔρξει.

Virgilius item. Si genus humanum & mortalia temnitis arma,

At sperate deos memores fandi atq; nefandi.

Apud euangelium uero. Quoties unum ex his minimis &c.

Quod preces ad deum necessariae etiam ex philosophorum sententia.

OCRATICORVM omnis schola deum ante omnia adorandum putat. Licet deos plures quandoq; memorēt, eos certè numina deo Ioui optimo max. subiecta intelligunt, quem etiam Homerus uocat patrẽ hominumq; deumq;.

In primis ipse Socrates demonem habebat familiarem, quem deum uocabat. Ischomachus apud Xenophõtis Oeconomicum deum rogat in primis uale-

tudinem, deinde rei familiaris amplificationem. Plato in Timæo deum adorandum suppli-

citer dicit. Super quo Porphyrius & Iamblycus Platonici, multa dicunt. Porphyrius sic

ait. Cum deus nobis prouideat, ac res nostræ se possint aliter habere, certe pro rerum no-

strarum usu utiliter adoramus, uidelicet ut boni simus: sic enim utpote similes deo facti ad

eum propius adcedemus, in qua coniunctione adorationis uis tota consistit. Nempe cum

nos dei filij sumus, ab eo quasi in exilio & carcere segregati, simpliciter adorare decet, quo

hinc liberati reuertamur ad patrem: alioqui similes illorum erimus qui parentum patro-

cinio sunt orbat. Profecto cum uniuersi partes simus, uniuerso proculdubio indige-

mus. Ipsa enim ad totum conuersio salutem partibus præstat. Compertum uero habe-

mus, excellentissimos quosq; apud omnes gentes sapientia uiros, diuinis potissimum uo-

tis nuncupauisse, præcipuè Indorum Brachmanas, Persarum magos, Græcorum theo-

logos: Chaldæos autem & aliud quoddam adorauisse. Ipsam enim superiorum uirtutem

appellantes hoc uno nomine uenerati sunt. Hæc ille. Iamblycus uero eius discipulus.

Primum quidem est notio quædam eius quod orandum est, & qua ratione colendum.

Secundum uero adsimilatio quædam uitæ nostræ cum diuina, uitæ puritate, castitate, sanctitate

Demon
Socratis

Porphyrius

Iamblycus

sanctitate, disciplina, ordine, & diuina beniuolentia proficiscens. Tertium coniunctio quædam per quam diuinam attingimus essentiam, ad ipsam quæ ascendimus summitatem. Quartum ingressio quædam in liminis diuini uestibulum. Quintum denique animæ coniunctio cum diuina uoluntate, ut non iam amplius nostri, sed dei simus, illius splendore obruti & circumfusi, qui modus ultimus est & perfectissimus adorationis. Sola igitur adoratio recta animos beatæ patriæ reddit. Sola sanctimonia est plena uirtus. Solus uir bonus, ut Plato scribit in legibus, deum feliciter precatur. Sola cum superis consuetudo beatos facit. Ab hac enim flagitiosi sunt omnino alieni, & tanquam prophani à uotis & sacrificijs arcendi. Puri uero decenter ad supplicandum adcedant, habentes uidelicet secum tris præcipuas comites, fidem, ueritatem, & charitatem, quibus stipati spem bonorū accipiant firmam. Frustra enim deū quærit qui se nō adhibet solū, soli ac simplicem simplicissimo, immobilem quæ stabili, ac ociosum quietissimo. Hæc ille apud Proclū Platoniciū. His addit magn⁹ Theodor⁹. Si quis naturas rerum diligentius explorauerit, inueniet non animas tantum aut mentes, sed omne excepto primo adorare atque moueri. Hesiodus uero omnium antiquissimus. *ὁ δὲ θεὸς ἐνώσθη καὶ ὅταν φάος ἰσθρὸν ἔλθῃ, οὐ κετοὶ ἴλαον κραδίῳ καὶ θυμὸν ἔχωσι.* Quum ibis dormitum, & rursus cū illuxerit, ora Cœlicolas, ut sint præsto tibi mente benigna. Romanos uero tanta huius rei tenuit religio, ut nihil publici aut priuati grauioris negocij nisi prius litato aut auspicato fieret, ac demum postea uoti compotes gratias dijs per sacrificia redderent. Athenienses item in fame, templo Delphico *εἰσεσιώνῳ*, id est, Eresionem posuerūt, hoc *Iresione* est, ramum oliuæ siue lauri, plenū fructibus uarijs. Hodie simile Caleñ. Maij ante fores amicarum ponunt. Homerus teste Herodoto Carmina quæ Iresionem uocat edidit: Vt nos palam pudeat ad firmiorem certioresque uocatos spem, esse fidē ac diligentia superstitiosis in hac parte inferiores.

QUOMODO AUT QUID ORANDVM.

MOs erat etiam antiquis teste Plinio in adoratione manū ad os referre, totumque ea corpus circumagi, ut quasi diuinationem quandam futuri signi nostri salutiferæ crucis portendisse uideantur. Similiter & qui sacra facturus erat, ut ait, se reum ante omnia fatebatur, nostram quoque ac ueram culpæ confessionem expiationis gratia in sacrificijs quodammodo prænorando, qua purius ad aram adcederemus. Græcum insuper prouerbium, *ἀλλ' οὐδέ μ' εἶ παρὰ τὸν βωμόν.* Hoc est, nil oportet ad aram cōsulere. Quoniam mos erat sacrificantium, ante sacrificium & in ipso procinctu solere consulere, ut author Tarræus in Prouerbijs. Pythagoras in aureis carminibus, & Orpheus in hymnis docent quæ à dijs sint petenda: iusta uidelicet & modesta, cætera deum non exaudire: Nec enim auro aut muneribus corrumpi. Homerus dicit sacrificia Troianorum dijs inuisa, quanquam bona & nidorem suauem adferant, cum Priamus Priamiq; populus odio sit. Plato in Alcibiade inquit. Athenienses cum Lacedæmonijs contentantes semper inferiores fuere, quod dijs magis Lacedæmoniorum benedictio placeret, quàm omnium Græcorum sacra, quamuis Athenienses maiores pompas muneraque offerant. Ex quibus profecto exemplis, nostrorum ueritas magis effulget, cum Esaias dicat, uicium impiorum abominatio. Theophrastus. Eum qui admirationi uult cæteris esse, libenter sacrificare dijs oportet, non tam multa quàm frequenter & pie: nam hoc sanctitatis, illud copię signum, Deinde parentum alere senectutem, hisque obtemperare. Plato item in Eutyphrone, ubi de sanctitate tractat, Sanctum ait & iustum idem esse in accipiendo ac reddendo: Esse que propterea mercaturam quandam inter deos & homines, ut illi nobis bona honestaque dent, nos eis sacrificium ac preces: His enim officijs & domos priuatas, & ciuitates conseruamus. Homerus.

Ζῆς ἄρετῆν ἀνδράσιν δ' ἐλλείπει μινύθει τε.

Iuppiter ipse uiris uirtutem firmat & aufert. Et Satyricus noster.

Orandum est ut sit mens sana corpore sano.

Fortem posce animum, mortis terrore carentem.

Qui spatium uitæ extremum inter munera ponat

Naturæ, qui ferre queat quoscunq; labores:

Nesciat irasci, cupiat nihil, & potiores

Herculis ærumnas credat sæuosque labores,

Mm Et

Et uenere & cœnis & plumis Sardanapali. Quomodo orandū, Xenophon in com-
 mentarijs probe ostendit. Non enim fas, inquit, à deo petere ut ignorando equestrem pu-
 gnā, eos qui periti sunt uincamus. Eodem modo naualis artis ignarū, nauem ducere aut
 uincere, Imperitum etiam spargendi semen, frumentum optimū metere. Neq; si te ipsum
 minime custodias, à deo seruari. Hæc itaq; petere minime ex deo licet, haud aliter quā si
 ab hominibus aliquid contra legem petamus. Ex quo memento prouidere necessaria an-
 tequam necessitas aut usus ueniat. Hanc Xenophontis sententiā æmulatus Sallustius sic
 ait. Non enim supplicijs aut lachrymis muliebribus auxilia deorum parantur, uigilando,
 agendo, bene consulendo, prospere omnia cedunt. Vbi te socordia atq; ignauia tradide-
 ris, nequicquam deos implores, irati infestiq; sunt.

DE CELEBRITATIBVS. PRIMVM SACRORVM.

MAGISTRATIBVS. Celebritas dicebatur cum sacrificium fiebat, aut epulum da-
 batur, aut Feriæ obseruabantur, aut ludi agebantur. Festus, Sacra autem aut
 domestica aut peregrina aut publica aut priuata fuerunt. Aelius Gallus Sa-
 crum esse ait, quodcunq; modo atq; instituto ciuitatis consecratum sit, siue
 ædes, siue ara, siue signum, siue locus, siue pecunia, siue quicquid aliud dijs cō-
 secratum sit. Quod autem priuatus siue religionis causa aliquid earum rerum dedicauerit,
 id Pontifex Max. nō extimat sacrum. Plutarchus in Probl. In sacrificijs Italici auctore Ae-
 nea uelant capita, quod is cum rem diuinam faceret in littore Laurenti Veneri matri, ne ab
 Vlysse cognitus interrumperet sacrificium, caput adoperuit, atq; ira conspectū hostis cui-
 tauit. Magistratibus uero & alijs potentioribus caput aperimus, tanquam omnia nostra il-
 lis patere debeant. Idem. Regi sacrificulo nullum magistratum gerere nec concionem ha-
 bere licet. Idem. Sacerdotibus nec habere nec petere magistratum Rom. permittēbatur. Li-
 ctore tamen & sella curuli utebantur, ut his delinīti ultra non quærerent. In templis prope
 ianuam lecticam habebant tanquam custodes & refugiū, pedes his reliqui osculabantur.
 Non absimile hoc ueteri legi, quæ tribum Leuiticam sacerdotio insignitam esse uoluit, cæ-
 teris muneribus aut facultatibus prohibuit. Nos item Pontificum nostrorum pedes ex-
 sculamur. Idem. Ver sacrum dicebant, cum primitias fructuum omnium proximi ueris uo-
 uebant. Idem. Postridie Calē. Nō. & Eidus dies religiosos & nefastos habebant, nec quen-
 quā exire aut peregre proficisci permiserūt ob pugnam Alliensē quæ post. Eidus Quin-
 tiles fuit. Hodie quoq; dies Aegyptiacos appellatos nonnulli superstitiose obseruant. In lu-
 ctu supplicabant, sed non sacrificabant: quapropter obsidente urbem Annibale mensis ad-
 iugendum datus, & anniuersarium sacrum intermissum, ut ait Liuius. Horatius Puluillus
 & Xenophon auditis filiorum mortibus à sacris non discessere. C. Fabius obsidentibus Ca-
 pitolium Gallis in Quirinalem sacra domestica facturus per medios hostes iuit atq; redijt.

Sacrorū con-
 temptores &
 pœnæ

De his qui sacra spreuere multa sunt infelicitatis exempla. Appius quod Potitios sacris
 Herculis priuasset, cæcitate mulctatus. Ser. Cepio qui Tolosanum templum diripuit, mise-
 re periit. Pleminius legatus Scipionis Locris relictus, unde Annibalis præsidium Scipio eie-
 cerat, quod Proserpinæ templum spoliasset, Romę damnatus in uinculis extinctus est. Sed
 & idem in eodem loco patrans Pyrrhus è Sicilia in Italiā reuertens, à Rom. profligatus
 discessit. Brennus dux Gallorum Delphico templo direpto, grandine tempestateq; cum to-
 to exercitu occidit. Crassus Hierosolymitani templi Gaza surrepta à Parthis trucidatur. E-
 undem Aeliodoros à Seleuco missus attingens exitum habuit, quem in ratione temporum
 adnotauit. Quin & sacra quoq; corpora seu mysteria nefas atrectare, extraq; locum ad-
 spicere: legitur de Tyrestia ob uisam nudam Dianam cæcato. In uetere lege Lothi uxor re-
 tro respiciens in salis statuam est conuersa. Oza, quod nocte cum uxore coisset, & taberna-
 culum postea fœderis contortum attigisset, illico discerptus est. Ex quo Gregorius com-
 mixtos nocte coniuges ab eucharistia iubet abstinere. Clodoueus Gallia rex quod Diony-
 sij corpus imprudenter attigisset, in insaniam incidit. Et qui S. Benedictū in Galliam trans-
 latum rursus in Italiā reportaturū reuulsere, periisse ferunt. Proximis annis Ioan. Car-
 dinalis Aragonensis quod eiusdem sancti conditorium retexisset, eodem anno iuuenis de-
 cessit. In igne sacra præter alia elementa consistere multa declarant, quod proximus cœlo
 sit, quod perpetuus à Vestalibus seruaretur, quod ante imperatores ferretur. Ignea flamma
 Seruij Tullij, itemq; supra Ascanij Virgiliani capita, optimū fertur portēdisse augurium.

In

In Odyſſea cædem factam igne & aqua iubet Vlyſſes expiari. In uetere lege ignis de cœlo ſcribitur, holocauſta accepta rapuiſſe; & ignis in puteo ſeruatus. Nec ullum ſine igne ſacri-
 ficium. Apud nos uero nullo magis honore quàm cæreis, Cœlicolæ extrinſecus decoran-
 tur. Deniq; deus noſter ignis comburens eſt. Sacra deinceps nominatim. Bonam deam no-
 minant, quam alij aliam fuiſſe dicunt, ad cuius ſacra quæ in Auentino in eius templo fie-
 bant, uiri non ingrediuntur. Deprehenſus quondam Clodius habitu in his muliebri, de pol-
 lutis ſacris cauſam dixit. Floram & Liuius & Dionyſius meretricem fuiſſe tradūt, quæ po-
 pulum Rom. hæredem inſtituit: cui ob merita tanquam deæ pridie Cal. Maij feſtum dica-
 uere Floralia uocata. Colebatur à meretricibus cum coronis & ueſtiū uarietate, temporis
 lætitiæ ſorumq; diuerſitatē ſignificando, ut Ouidius in faſtis teſtatur: qui Chlorim nym-
 pham fuiſſe prius dicit raptam à Zephyro, Floramq; deinde uocatam, ac fructibus cunctis
 præeſſe. Ad cuius feſtum ac theatrum quū Cato ſemel ueniſſet, ſtatim abiit: ex quo obiectū
 ei. Cur in theatrum Cato ſeuere ueniſti: an tantū ueneras ut abires? Bacchanalia Liui. XL.
 dicit Romæ expulſa fuiſſe ex ſenatusconſulto, tanquam mores corrupentia. Noctu enim
 celebrabantur, ubi nudus uterq; ſexuſ impuriſſime cōmiſcebantur, tyriſis pampinisq; uin-
 ſti. Cereis ſacris, quæ Cerealia dicta ſunt, ueſtibus utebantur albis, noctu myſtæ cum faci-
 bus currebant, uinum non libabant. Inſuper & ieiunium inſtitutum quinto quoq; anno ex
 libris Sibyllinis prodigiorū cauſa, ut Liuius x x x i i i. Ouidius etiā à uenere abſtinen-
 dum dicit, quod caſtitati præſit. Iuuenalis. Dignæ Cereis cōtingere uittas. *δευιςφορῖα* apud
 Græcos eius dicuntur ſacra, quapropter latini Legiferam uocant. Athenis ſacris Eleuſinæ
 Cereis nemo ſibi conſcius intererat. Eius Romæ templum prope Circum fuerat max. au-
 thor Plinius libro x x x v. Feriæ inſuper ſtatiūq; quæ ſemper erant eodem tempore, Con-
 ceptiæ ex auguribus. Imperatiuæ ex edicto. Item Feriæ Seruorum Sextilibus, ex eo inſti-
 tuta, cum Seruius Tullus natus ex ſerua eſt. Ferias item ſtultorum, Quirinalia & Forna-
 calia dicebant Quirino inſtituta, quod his potiſſimū adſignata fuerint qui cuius eſſent tri-
 bus ignorabant. Idem. Herculi Decimas dare locupletibus ac nobilibus antiquitus mos fu-
 it. Lucullus quoniam hunc ritum ſeruauit, auctior factus eſt poſtea. Hunc etiā deum cu-
 ſtodiendo theſauro & domibus ſeruandis maxime præficiēbant. Feſtus. Solitaurilia ho-
 ſtiarum trium diuerſi generis immolatarum ſignificant, Tauri uidelicet Arietis & Verris,
 quod omnes hæ ſolido ſint corpore. Idem. Saturni dies celebratur feſtus. Mense decembri
 quod tunc ædis eius dedicata. Præterea is culturæ agrorum præſidere uidetur peractis ſe-
 mentis, ex quo etiā falx ei inſigne. Dicitur & à ſationibus. Cicero tamen quod Satur an-
 nis dicit. Macrobius. Sigillariorum dies adiecti ſaturnalibus, & ita v i i. dies fuere Satur-
 nalia, quum antea quinque fuiſſent: illis enim diebus parua ſimulachra ſingebantur uæna-
 lia, quæ homines pro ſuis capitibus offerebant in ſacellum Ditis, aræ Saturni cohærens.
 Noſtra omnia quodam modo uaticinabantur ſacra. Nam & eadem ex cæra ſigillaria tem-
 plis offerimus. Et libertatem quam eo tempore habebant ſerui in dominos, nunc quoque
 per dominica natalia noſtri retinent. Inde laſciuentes, ſeruum creant dominum. Alea eti-
 am tunc uigebat, paſſim ludere licebat: eundem nunc morem his diebus à leuibus homini-
 bus inductum uidemus. Feſto item teſte mittebant hoc tempore pauperes diuitibus cæ-
 reos. Nam cæreis potentes utebantur, humilioreſ uero candelis. De huiusmodi ſeruo-
 rum libertate Athenæus ſic ait. Mos eſt apud Romanos in Saturnalibus ingenuorū, mini-
 ſteria ſeruorum occupare. Idem apud Græcos in feſto Hermeorum. Apud Babylonios Sa-
 cea appellata quinque diebus celebrantur, in quibus dominis imperant ſerui. Apud Theſ-
 ſalos Peloria eadem ferè quæ Saturnalia apud Ro. à Pelorio uiro Pelafgo, qui primus om-
 nium annunciauit ex terræ motu in Aemonia excitato Tempe ſciſſa, aquas omnes flumi-
 naq; quæ loca inundabant deſcendiſſe in alueos, camposq; ſiccatos apparuiſſe. Lupercalia
 Euandrus inſtituit, ex more Arcadio, Pani Lyceo, ſiue Syluano ſeni, nemorū paſtorumq;
 deo, nudi per urbem incedebant, ac laruati, flagellis obuios cædentes, putabanturq; ex eo
 ſteriles matronæ fœcundari. Rei cauſa Ouidio fabulam adfert, Pana ſpolio leonis noctu
 ab Herculis uxore fuiſſe deceptum, quum illa ueſtem cum uiro cōmutaſſet, quare ueſtem
 deinde abominatus eſt. Noſtri hodie pœnitentes felicius quàm luperci non pellibus qui-
 dem, ſed ſagis linoq; ora contecti, non alios, ſed ſeſe flagello conuerberant, nudum ac lace-
 rum tergus ferentes. Cornelius libro decimo octauo, Sodales ſacerdotes Romulum cum
 M m 2 Tatid

Bona dea

Flora

Floralia

Bacchanalia

Cerealia

Feriæ

Solitaurilia

Saturnalia

Lupercalia

- Sodales Titij** Tatio inita societate fecisse scribit. Vnde Titij sodales, & apud Tranquillum legimus Sodales Augustales, apud Iulium Capitolinum Sodales Antonianos. Tybure quoque in mare uetusto Sodales Hadrianales. Caius in titulo de collegiis, dicit Sodales esse qui eiusdem collegij, quique ualde simul habitantes sunt. Præcipitur igitur mandato principalibus præsijs prouinciarum, ne patiantur esse Sodalitia ueluti inhonesta collegia. Et Augustinus ait Sodales quasi edales. Plinius item scribit Romulum instituisse Collegium Aruorum, seque duodecimum fratrem appellari uoluit. Nos fraternitatem & confraternitatem dicimus, qua sanctiore instituto quidam inter sese hodie mutua charitate ac pudico ritu, certa que uiuendi formula conueniunt. Hecatombas, ut ait Capitolinus, Balbinus Romæ fecit ob oblatum Maximini caput. Centum Aræ uno in loco cespitiæ extruuntur. Et ad aras centum sues, centum oues maclantur. Nam si imperatorum sacrificium fit, Centum leones, centum aquilæ, & cætera huiusmodi animalia. Quod quidem Græci quondam fecisse dicuntur cum pestilentia laborarent, & à malis id imperatoribus ablatum esse constat. Hec ille. Homerus quoque nihil potius quam ἱεῖδαι ἑκατόμβας in sacrificijs commemorat. Ouidius in fastis, tribus anni temporibus fructuum gratia totidem sacrificia dicit Romanos instituisse, Vinalia, Robigalia, Floralia. Prima causa uini secunda frugum, tertia cunctorum, quæ Floræ deæ fuisse supra narraui. In quibus animaduertere quoque est eadem nos tempora non inani superstitione, sed ieiunijs tribus ex eadem causa celebrare. Plutarchus in Proble. Septimontium ponit festum cum septimus mons est additus urbi quasi finitæ. Fiebant & quinquatria Mineruæ Calendis Martijs, diebus quinque, quo tempore (ut ait Hieronymus in epistolam Pauli) munus minerual appellatum magistro pueri offerebant, quando uacabant, quod & Saturnalibus etiam seruabant. Iuuenalis. Accipit exiguo quisquis colit asse Mineruam. Hoc item matronæ colebant festum, mittebant que uiris munera, sicuti & Saturnalibus uiri mulieribus. Erant & quinquatres minores appellati, eidem Mineruæ sacri Idibus Iunijs, quo tempore tibicines personati per urbem incedebant: ut hi qui olim ebrij ex Tybure Romam reducti fuere, quum non omnes essent, uiderentur omnes simul alijs ignotis & personatis admixti. Ouidius de fastis.
- Cur uagus incedat tota tibicen in urbe.
 Quid sibi personæ, quid toga longa uelint.
 Callidus ut possit specie numeroque senatus
 Fallere, personis imperat ora tegi.
 Admiscetque alios, uti & hunc tibicina turba
 Augeat, in longis uestibus ire iubet.
- Sed & personæ in Megalesibus quoque adspiciebantur, de quibus Herodianus in Commodo sic ait. Veris initio, statim solenni die quem Megalesia uocant, Romani pompam Marti deum celebrant, prælata diuitiarum magna pompa: permissumque cuique personas eo die induere quas cuique libitum, cuiusue magistratus aut hominis imaginem effingere, ante simulachrum eius deæ ludere. Id simulachrum dicitur apud Pessimumtem Phrygiæ de cælo descendisse. Romani responso accepto, non duraturum imperium sine eo, legatos pro eo miserunt: quod concessum & aduectum. in ripa Tyberis cum confedisset nauis, Claudia sola uestalis quæ incesti accusata fuerat, eam trahens se uirginem probauit. Videre igitur licet has esse personas quas nostri seculi pestilentia, non uno die, nec sacrorum, aut comœdiæ tantum causa, sed duos continuos menses per ferias stultorum permittit: sub quibus inueterata passim licentia cuique licet scelerato esse, omnique libidinis exemplo uti: res quidem noua, & tantum inter Christianos hæc immodestia uisa. Idibus uero Maijs de ponte Sublicio simulachra in Tyberim iniiciebant, quæ Argeos & Oscilla uocabant: Herculis instituto, quæ Græcos ea loca incolentes barbari maclare soliti essent, ut authores Plutarchus in Proble. & Ouidius in Fastis. Compitalibus laneæ effigies noctu dabantur per compita & lares. Is erat dies festus, animæ putabantur esse hominum: author Festus. Erant enim lares diuina priuatarum domorum. Macrobius ait. Laribus compitalibus Tarquinius ex responso Apollinis capita puerorum pro salute familiarum sacrificabat: emendauit postea Brutus expulsis regibus capitibus aliorum & papauerum oblati: his effigies Maniæ deæ suspendebantur. Erant enim caninis adoperti pellibus, ad pedesque canes habebant. Causam Ouidius refert. Seruat uterque domum, domino quoque gratus uterque: Compita grata canum, compita grata
- Fratres Aruales Hecatomba**
- Vinalia Robigalia Floralia**
- Septimontium Quinquatria**
- Quinquatres minores**
- Personati**
- Argei Oscilla Compitalia**

grata Iari. Sacrificabatur & Genio die natali, qui naturæ cuiusq; deus est assistens, ex quo in domorū fundamentis eius familiæ Genio inscribebant. Erat & is geminus, bonus & malus. Plutarchus in Bruto. Sū malus, inquit, Genius tuus Brute: haud profecto procul à nostrorum ueritate, qui duos nobis nascentibus angelos constituunt. Tempora deinceps dedicata, ex Liuiio: Ioui Statori à Romulo ut acies staret contra Sabinos quæ iam terga uertebat. Ab eodē quoq; Ioui Feretrio à ferendis spolijs opimis, quæ de Acrone rege retulit: Ioui Elicio à Numa in Auentino, ut mentibus diuinis eliceret, quo modo curanda essent fulmina. Ioui Pistorio ob iactos Gallis à Manlio panes. Ioui Capitolino à Tarquinio, ubi caput humanum inuentum. Ioui Vltori, à M. Agrippa quod & Pantheon dicitur. Ioui Tonanti ab Augusto. Apud Græcos Ioui Eleutherio, id est, liberatori, quum à Persarū armis liberati fuere, ut Pauſa. scribit. Item Ioui Mileſio in Asia, Ioui Ammoni in Libya, Ioui Doneo in Illyria, Ioui Soterio, id est, seruatori Ioui Xenio, id est, hospitali, Ioui Ilascio, id est, placatori. Iunoni Monetæ in capitolio, ubi Manlius habitauit, quod anſeres de irruptione Gallorū admonuissent. Iunoni Reginæ in Auentino à Camillo locatū lib. v. Iunoni Sospitæ uotum à Cor. Cethego Cos. in bello cum Boijs circa Padū post II. bellū Pu. li. x x x III. Iunoni Lucinæ in Auentino, Iunoni Gabinæ, Faliscæ, Samiæ. Dianæ in Auentino à Seruio Tullo ad imitationē Dianæ Ephesiæ memorabilis. Dianæ Scythicæ cui sacrificabatur hostijs humanis. Aricinæ, quod Artemisiū dicebatur. Apollini quod Apollinare uocabant in pratis flaminijs: lib. tertio. Id postea (teste Pandulpho ostiario lateranensi) Hadrianus prius Apollinari martyri dicauit. Aliud item eidem uotū ob ualetudinē peste inualeſcente sub Mamercio Aemylio iterū dictatore, lib. quarto. Apollini quoq; Palatino. Celeberrima & illa apud Delphos, apud Accium, apud Cumas. Marti uotum bello gallico, dedicatū sub Camillo dictatore à T. Quintio duumuiro sacris faciundis, lib. v. Marti Vltori in foro Romano ab Augusto. Bellonæ quod uouit Appius contra Samnites pugnans lib. x. Extra portam Veneri prope Circum max. ex ære mulctatio impudicarū matronarum, à Fabio Gurg. Cos. lib. x. Veneri Erycinæ extra portam Collinā, cui uirgines pupas, id est, paruas imagunculas donabant. Perſius, Nempe hoc quod Veneri donatæ à uirgine pupæ. Eodē quoq; tempore & Mentī post cladem Trasimenis acceptā, li. uigesimo primo. Ouid. Mens quoq; numen habet, menti delubra fatemur

Ad uotum belli perfide Pœne tui.

Item Pauori à Tullo rege in bello contra Veientes, libro primo. Item Febri & Veioi & Malæ fortunæ, malis numinibus ne noceant. Virtuti à Cla. Marcello dicatum apud portam Capenam, libro x x i x. Concordiæ à L. Manlio Prætorē in Gallia uotum in Capitolio, coniunctum Mentī, canale uno tantum discreta, libro x x i. Victoriæ ex mulctatitia pecunia, libro x. Victoriæ item in palatio ubi simulachrum Cybelis ex Asia aduectū conditum fuit, libro x x i x. Castori & Polluci, quod Castoris tantum dicitur, uotum bello latino à Posthumio. Dein dedicatum ab eius filio duumuiro S. F. Fortunæ complura, quæ alibi narraui, quum de ea mentionem feci. Iuuentuti in Circo maxi. à Cn. Licinio duumuiro dedicatum. Li. de bello mac. Mercurio paulo post mortem Publicolæ Ap. Cl. & P. Seruilio Coss. prope Circum max. Ouidius in Fastis.

Tempora tibi posuere patres spectantia Circum.

Herculi ara max. sub Auentino ab Euandro, in cuius ruinis nostra ætate repertū eius æneū signū, quod in atrio domus Conseruatorū in Capitolio conspicimus. Herculi item ædes rotunda in foro Boario prope templū Pudicitia patriciæ. Herculi prope Circum maximū à Sylla Sibyllæ iussu. Ouidi. Altera pars Circi custode sub Hercule tuta est: Quod deus Euoboico carmine munus habet. Si quæris titulos Sulla probauit opus.

Herculi deniq; & musis à L. Philippo sub Augusto, teste Trāquillo. Diti prope Circū maximū, ad quod gradibus descendebat. Nam aræ inferorū subterraneæ fuerunt, quū ad cetera templa ascenderetur. Iano apud uelabrū à Numa. Vestæ itē haud longe ab eodē dicatū.

De Celebritate conuiuiorum ac ludorum.

CELEBRITAS conuiuiorū pluribus de causis instituta. Aut erant pontificalia conuiuia quæ in sacrificijs sacerdotes, saliares, Pontifices, ac uiri epulones præparabant. Aut triumphalia, quæ imperator duxq; post uictoriam exhibebat populo Romano: aut funebria in defuncti honorem, ut quæ ad pollinctū fiebāt.

M m 5 Aut

Genius

Templa

Ioui

Iunoni

Dianæ

Apollini

Marti

Bellonæ

Veneri

Menti

Pauori

Febri

Veioi

Malæ fortunæ

Virtuti

Concordiæ

Victoriæ

Castori

Fortunæ

Iuuentuti

Mercurio

Herculi

Pudicitia

Diti

Iano

Vestæ

Conuiuia

CELEBRITAS conuiuiorū pluribus de causis instituta. Aut erant pontificalia conuiuia quæ in sacrificijs sacerdotes, saliares, Pontifices, ac uiri epulones præparabant. Aut triumphalia, quæ imperator duxq; post uictoriam exhibebat populo Romano: aut funebria in defuncti honorem, ut quæ ad pollinctū fiebāt.

M m 5 Aut

Aut uiscerationes, cum caro cruda populo dabatur, ut apud Albanum. Aut congiaria, quæ Prætor in celebritatibus populo dabat. Aut erant Missilia, quæ in theatro spargebantur, aues, legumina, oleum, quandoq; uestes. Ludorum celebritates Græcia primum reperit, quas Archias poëta hoc Tetrasticho Græco eleganter expressit,

τέσσαρες εἰσὶν ἀγῶνες ἀν' ἑλλάδα, τέσσαρες ἴσοι,
 οἱ δ' ὄνο μὲν δυνεῖν, οἱ δ' ὄνο δ' ἀθανάτων.
 ζηνὸς, λατωίδας, παλαίμου, ἀρχεμόροιο.
 ἄθλα δὲ τῶν κόλων μῆλα σέλινα πίτυς,

Græcia cōcelebrat duo bis certamina sacra: Quorū hominū duo sunt, cætera cœlicolū. Sacra Iouis, Phœbiq; Palæmonis, Archemoriq; Dona Oleaster erūt, mala, selina, pītys, id est pinus. Primū Hercules in Iouis honorem cōstituit in Olympiā, ubi stadium fecit tanto cæteris maius quanto eius mensura pedis præpolleret; ubi primus olympionica fuit Corcebus Atheniensis, ut author Eusebius. Secundum Phœbo dicatum Delphis, ob Pythonem serpentem ab eo interfectum, ubi certamē erat Musicæ: in quo Chrysothemis primus uicit in hymnorum cantu, deinde Thamyras, ut author Pausanias. Coronabantur lauro, quæ Delphis adeo magnas fert baccas, ut mala uideri possint. Tertiū Palæmonis Athamantis filij, ex cæde paterna ab Ino matre liberati, Neptuno apud Isthmō. Quarta Nemea sacra, ob Archemorū puerū Lycurgi filiū, ab Hypsipyle nutrice educatū & in sylua Nemea defunctum. Sunt præter hæc & alia sacra. Aeacea apud Aeginā de Aeaco. Marathonea ob taurum à Theseo interfectū, ubi phiala argentea præmium. Thebis heraclea & Iosæa. Megaris Dioclea. Cassiodorus in III, epistolarū lib. ait Oenomaū primū apud Elidē ludorū spectaculum, equorumq; cursum edidisse: apud Romanos uero Romulū in raptu Sabinarum. Ad huiusmodi certamina Gymnica fœminæ nō admittebantur. Quod etiam uersus Papi-
 nij in Thebaide indicat. Excluseq; expectant præmia matres. Et Valerius dicit. Non paruū honorē attributū Berenice quod sola mulierū spectauerat Gymnica, Pausanias de huiusce
 modi ludis sic ait. Duo certādī equis genera, Synorides & Celetes. Synoris erat biga è duo
 bus equis: Celes singulari equo currebat. Accesserūt & alia duo κάλπη ἢ ἀπὴνη, quæ postea
 decreto Eleorū antiquata sunt. Calpe certabant equabus, ita ut cursum extremū assessores
 ipsi desiliendo apprehensis manu habenis perficerent. Deinde maribus utebantur equis. A
 pene mulas iungebant, qd' animal execrabile habebant: nec in terra illa nasci poterat, cū cir
 ca uel frequēs earū fœtura esset. Festus. Pentathlon nostri quinquentionē uocāt, qui generi
 bus illis quinq; uno die certat, id est, disco, hasta, saltu, iaculatione, luctatione. Pancratiastes
 qui certat & uincit. Qui uero in quatuor illis certaminibus supra narratis uicerit, Periodus
 uictor appellatur. Cui rei author etiam Plī. Pausanias scribit Dioreum Athletam aconiti,
 id est, sine puluere & labore Pythia uicisse. Heraclidē uero apud olympiā Pancratio. Quod
 neminē parem cū quo congrederentur inuenirent, cedentibus ob metū aduersarijs. Plinius
 etiam dicit Dioxiippum uicisse olympiā aconiti: Nemea uero coniti. Hic ætate fuit Ales
 xandri magni, mortem que sibi consciuit. Vide causam in Q. Curtio. Antiquus enim mo
 athletis certaturis fuerat spargi prius puluere corpora. Ouidius de Acheloi pugna.
 Inq; uicem fuluæ tactu flauescit arenæ.
 Martialis. Et flauescit Aphe. Lucianus in dialogo qui Erotinus siue de dilectione inscribit,
 pulchre monstrat quonā modo sortes Athletis obuenebāt, quomodo ue pares ad certamē
 iungebantur: uerba ipsa cōuertit. Vrna, inquit, argentea sacra Apollini in medio aderat, ubi
 sortes inscriptæ magnitudine fabæ: hic in duabus A scribebatur, in duabus B, in duabus C,
 & sic deinceps. Veniebāt certaturi Ioui uouentes ut idoneū & facile cōparem sortirentur,
 deinde suam quisq; educebat literam. Minister dei ibi assistens, anteq; legerentur sortes ac
 cipiebat, deinde eos conferebat ad ludū, ut illi quibus A utrisq; euenerat, simul pugnarent,
 & sic de alijs. Si autē forte impar numerus erat, ille qui sine socio remanebat cōmiscebat ei
 literā cū alijs cōparibus: & qui sibi sorte ueniret, expectabat, ut ille prius cū cōpare suo pu
 gnet, postea ipse cōsurgens cū eo certabat. Magnumq; Athletæ beneficiū hoc & fortuna,
 ut integer uiribus congrederetur cum iam lasso ac fesso. Hæc ille, Philostratus quoq; libellū
 composuit de Athletis, in quo hæc refert. Pancration palæstram simul & pugilatū uocari.
 Certaturi ante omnia per aliquot dies sese exercebāt maiore q; postea labore: uerbi gratia,
 cursu certaturi in arena cū ocreis per aliquot dies currebāt: postea solutus, tanq; cōpedibus
 liberatus

Synorides
 Celes
 Calpe
 Apene

Pentathlon
 Pancratiastes
 Periodus

Aconiti uin/
 cere
 Coniti uin/
 cere

Quomō for/
 tes athletic ue
 niebant ex
 Luciano

liberatus, maiorem obibat operā. Item saltu certaturi cum manibus prius oneratis assuescebant. Præterea carne uescebantur bubula, quæ fortiores redderet: abstinebāt à cæteris delictijs, præsertim coitu. Hæc ille. Quæ sanè omnia Paulus noster nō ignorasse uidetur, cū ait: Qui in stadio currunt ab omnibus abstinent, & hi quidem ut corruptibilem coronam, nos autem ut incorruptam accipiamus. Erat & illa consuetudo Hieronicarum (sic enim uocabantur qui in sacris certaminibus uicissent) ut domum redeūtes disruptis de industria moribus à patria exciperentur, tanquam uiri fortissimi & ui superantes. Præterea coronas patriæ donabant, ut ait Plinius. Ludi Athenis (teste Athenæo) Dionysia fuerant, ubi agones fiebant Athletarum, populusq; passim coronatus spectabat, bibendiq; maxima licentia: uinum enim cum bellarijs toto theatro circumferebatur, ac certantibus in principio & fine pugnae propinabatur. Idem author ait, quod Dionysius Leneus apud Græcos primus Tragediarum choros inuenit, primus spectaculorum sedes instituit. Apud Romanos (teste Plutarcho in Proble.) Romulus primus Cōsualia diem festum Neptuno equestri celebrauit: ubi equi & canes & asini exornabantur, ac in ocio esse permittebantur. Festus Cōsualia deo Conso, id est, consilij sacra dicit fecisse ad comparanda matrimonia, ubi Sabinae fuerunt raptæ. Fiebant autem in foro, nondum theatro extructo. Ouidius in Fastis: Primi sollicitos fasti tenuere Quirites, Quū fuerat uiduo rapta Sabina uiro. Tunc neq; marmoreo pendebant uela theatro: Nec fuerant sparso pulpita rubra croco. Deinde ait Liuius libro 1. Tarquinius Priscus Circum maximū designauit, loca diuisa patribus, equitibusq; ubi spectacula sibi quisque faceret, fori appellati. Spectauere furcis duodenis ab terra spectacula alta sustinētib; pedes. Ludicrum fuit equi, pugilesq; ex Hetruria maxime acciti. Solennes deinde mansere ludi, Romani magniq; uarie appellati. Hæc ille. Dicuntur & Circenses. Tranquillus in Cæsare, sic ait: Circensibus spatium Circi ab utraq; parte producto, & in gyrum euripo addito, quadrigas, bigas, & equos desultorios agitauerūt nobilissimi iuuenes. Troiam lusit turma duplex, maiorum & minorum puerorum. Idem in Augusto: In Circo aurigas, cursoresq; & confectores beluarum, & unumquemq; ex nobilissima iuuentute produxit: sed & Troiæ ludum edidit frequentissimum maiorum minorumq; puerorum. Idem in Caligula: Edidit Circenses plurimos à mane usque ad uesperam, interiecta modo Africanorū uenatione, modo Troiæ decursione, minio & chrysocolla constrato Circo, nec ullis nisi è Senatorio ordine aurigantibus. Idem in Claudio: Circenses frequenter etiam in Vaticano commisit, nonnunquam interiecta etiam per quinos missus uenatione. Circo uero maximo marmoreis carceribus auratisq; metis, quæ utraq; & tota & lignea prius fuerant, exculto: propria Senatoribus constituit loca promiscue spectare solitis, ac super quadrigarum certamina Troiæ ludum exhibuit. Huius autē ludi originem Verg. in v. describit. Hunc morem sacrorū atq; hæc certamina primus Ascanius, longā muris quum cingeret Albam Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos, & quæ sequuntur. Equi fuerant in orbem se inuicem petētes: nunc torneamenta uulgo appellat. Equorum uero agitatio duplex fuerat, aut desultorij, quos Græci celetas uocant, singuli uidelicet equi sine ephippijs cum ingenuis assessoribus currentes, aut bigæ quadrigæq; quarum quatuor erant factiones, Russati, Albati, Prasini, Veneti: quibus aurati & purpurei & linthei additi à Domitiano extiterunt. Hi enim colores pannorum quibus illi induti fuerant, quorum similitudinem quandam Florentiæ Calend. Maij in ludicro hasta currentium cerere licet. Circo autē maximus cuius adhuc Romæ uestigia uisuntur, longitudine trium stad. latitudine unius fuerat. Ipsam uero longitudinem diuidebant in partes VII. unam dabant anfractui, quo in dextro Circi spatium in sinistrum certantes ad ultimam migrarent metam. Deinceps uero alias metas per lineam mediam ita dispertiebant, ut per longitudinem Circi æquis inter se spatijs distarent, & caperent totius lōgitudinis septimam septies: ducebaturq; à meta ad metam ueluti crepido alta pedes nihil minus sex: erantq; Circi lateribus gradationes, ubi spectatores consisterent. Hæc ex Leonis descriptione, qui fuit optimus uetustatis indagator. Calliodorus autem in epistola in hanc sententiam. In Circo alba linea currentes coercebantur, ut quadrigis progredientibus inde certamen oriretur, quod septē peragitur metis numero planetarū. Ipsæ uero metæ ternas obtinēt summitates, inter has duo sunt obelisci, sacra priscorum Chaldaicis signis quasi literis indicantur. Mappa uero quæ signum Circensibus datur, tali casu fluxit. Quum Nero prandium protenderet, &

Paulus apłs
Hieronicarum mos.

Dionysia

Consualia

Circus maxi.

Ludi Romani

Magni

Circenses

Troia

Ludi Troiani

Desultorij

Quadrigarū factiones

Circi de

scriptio.

Alba linea

Mappa signū

- celeritatem (ut assolet) avidus spectandi populus flagitare, ille mappam qua tergendis manibus utebatur, iussit abijci per fenestram, ut certaminis postulati potestatem faceret. Hinc igitur tractum, ut ostensa mappa permitterentur. Totum certamen missibus $\times \times \text{IIII}$. ex pediebatur, ex horis diei computatis. Quatuor uero factiones, anni etiã tempora totidem notabant. In hanc ille sententiam. Varro autem missus $\times \times \text{V}$. ponit, ultimumq; ærarium appellari, quod de populi collatione exhiberetur. Missus autem hi apud nos hodie brauia sunt seu præmia, ob quæ toties currebatur. Domitianus (teste Tranquillo) centum missus equestres exhibuit, eosq; quo facilius peragerentur à septenis spatijs ad quina corripuit. Non autem septies currebant, nec infra metas omnis circumuertebant, ut quidam putant: nam sic nunquam tot missus absoluissent, uel eo modo circumuertendo singulas, nulla spectatoribus fuisset uoluptas, sed omnes eas tantum semel obibant. Domitianus autem, ut citius peragerentur ad metæ quintæ spatium uertere iussit. Prope Circum columna fuit unde Imp. ad bellum profecturi hastam iaciebant. Ouid. Fast. lib. v. 1. Prospicit à tergo summum breuis area Circum. Est ubi non parua parua columna notæ: Hinc solet hasta manu belli prænuicia mitti, In regem & gentes quum placet arma capi. Circus quoq; Flaminius hodie notissimus, instar Circi max. fuerat cum totidemq; metis: circum quas, ut ait Varro, ludis taurijs equi currebant defultorij. Currus uero teste Cassiodoro in epistola, ab Augusti Mausoleo nunc notissimo sex portis dimittebatur, qui per campum Martium Circum fla. cucurrerunt. Dicitur enim Equiria (ut author Varro) ab equorū cursu, quod eo die ludis currunt in Martio campo. Ouid. quoq; lib. 11. Fast. Ex uero positum permansit equiria nomen, Quæ deus in campo præstitit ipse suo. Hæc nunc uia ædificijs occupata, ubi nunc S. Maria in Equiria nomen adhuc retinens adspicitur: inde postea recta tendebatur in Circum. Fiebant & in Circo max. Apollinares ludi: quos Linius lib. $\times \times \text{V}$. uotos fuisse dicit in honorem Apollinis ad expellendū ex Italia Annibalem postq; ille Tarentum ceperat. Macrobius quoq; in Satu. ait ex libris Sibyllinis bello Pu. 11. suadente Cor. Rufo Xuiro institutos fuisse in Circo ac populum coronatū spectare iussum, stripemq; Apollini dare quantum cōmodum. Ludi autē seculares (ut ait Festus) in honorem Apollinis & Dianæ instituti cetero quoq; anno. Præco clamabat: Venite ad ludos, quos nemo mortalium uidit, neq; uisurus est. Capitolinus in Gordiano scribit hos à Val. publicola ob exactos reges ceteris quibusq; annis ab urbe cond. ordinatos. Celebrauit eos Philippus Imp. anno Urbis millesimo, in quibus fuisse tradit elephatos $\times \times \times$. alces \times . Tigres \times . Leones mansuetos $\times \text{L}$. Leopardos mansuetos $\times \times \times$. Cebum 1. Hyenas \times . Gladiatorum fiscalium paria mille. Hippopotamū & Rhinocerotē. Arceoleontes \times . Camelopardalos \times . Onagros $\times \times$. Equos feros $\times \text{L}$. Taurij ludi appellatur in honorē deorum inferorum facti. Instituti autē uidentur hac de causa. Regnante Tarquinio Superbo, quum magna incidisset pestilentia in mulieres grauidas, quæ fuerat facta ex carne diu uendita populo taurorum, ob hoc dijs infernis instituti sunt taurij ludi, author Festus. Hi ex omnibus Romæ in hodiernū diē durant apud portā Trigemina: prius teste Varrone in Circo Flaminio. Ludos plebeios exactis regibus pro plebis libertate fecerūt, seu pro plebis recōciliatione post secessum in Auentinum. Piscatorios prætor urbanus trans Tyberim mense Iunio faciebat pro Tyberinis piscatoribus, quorū quæstus non in macellū peruenit, sed in areā Vulcani. Fertur q; id genus pisciculorū uiuorū ei dono pro humanis animabus datur, autor Festus.
- Ludi Diti Ludi Diti apud Tarentū ex præcepto Sibyllinorū anno primo primi Pu. be. ab Vrbe autē li. uoti. Linius XLIX. Munus gladiatorium Cicero dicit institutū fuisse ob iuuetutē, quæ plañe cædem ac dimicationē spectādo, assuesceret in bello nō expauescere. Lanista gladiatorū familias nutrebat, eorū paria iussu Prætoris in Amphitheatrum exhibebat. ipsius pugnæ modus, Retiarius & secutor erat qui Mirmillones sequebatur, quos Festus sic describit: Retiario pugnatī aduersus Mirmillonē cantatur: Non te peto, piscem peto, quid me fugis Galle. Quia Mirmillonicū genus natione Gallicū: & ipsi Mirmillones antea Galli appellabantur, in quorum galeis piscis effigies erat. Hoc autē pugnæ genus à Pyttaco uno è seprem sap. institutū uidetur, qui aduersus Phrynionem dimicās ob finitū cōtrouersias, quæ erant inter Atticos & Mitylenæos, rete occultato eundē cepit. Ludorum quoq; alia causa fuerat, quū Imperatores in periculis, uel in bello eos quandoq; uouebant, ex annis imperij computatos, uerbi gratia: Galienus Decennalia celebrauit deuictis in Asia Syris: & Theodosius

dosius uota Vicennialia & Tricennialia edidit, id est, ludos totidem annorū quot præfuere imperio: quod indicāt marmora incisa & antiqua nomismata ex ære sub hac figura, uotis x x. uotis x x x. De ludis Scenicis, Cicero ait: Liuium Andronicum primum fabulam populū docuisse anno post Urbem condī. D X I I I. Liuius lib. V I I. T. Sulpitio Potito, & C. Licinio Stolone Coss. ob pestilentia ludi Scenici instituti, noua res populo bellico / so & statim pergrata fuit: sine carmine ullo, ludiones ex Hetruria acciti, ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus modo Tusco dabant: imitari deinde eos iuuentus cœpit, nec absōni à uoce motus erant, & quum hister Tusco uerbo ludio uocetur, nomen histrio ni inditum: qui nō sicut ante Fescennino uersu similem modum incompositum iactabant, sed impletas modis satyras descripto iam ad tibicinem cantu motuq; congruenti peragebant. Hæc Liuius. Idem lib. X L V I I I. ait: Quum locatum esset à Censoribus theatrum ut extrueretur, P. Cor. Nafica authore tanquam inutile & publicis moribus nociturum ex S. C. destructum est, populusq; aliquamdiu stans ludos spectauit. L. Mumius primus teatro temporario ludos in suo triumpho edidit histrionibus ab Hetruscis accitis. Dein de Scaurus eum secutus: postremo Pompeius theatrum gradibus māsuris perpetuum pri mus ædificauit: quare publice accusatus, uitioq; datū illi fuit. Alia deinde extructa theatra & Amphitheatra. Primi Amphitheatri molem in campo Martio Iulius Cæsar posuit, teste Tacito in gestis Neronis, quam Trāquillus imperfectam postea ab Augusto maufoleum ædificaturo destructam dicit. Idem in Cæsare testatur Statilium Taurum aliud ædificasse. Tertiū cœpit Vespasianus, quod & Titus absoluit. In teatro ludi Scenici fiebant, in Amphitheatro gladiatorium & uenationes, quibus homines aut conducti aut damnati adhibebantur: seu etiam ambitiosi ad ostendendam audaciam. In Circo cursus, uenatio, naumachia, pugillatus. In ludis à principe, aues, uarijq; generis missilia spargebantur, aderatq; larua quædam appellata Ciceria, quæ ut ait Festus, ingens oblongis malis, ac grandibus buccis Manduci speciem præbebat. Plautus: Quid si me ludis pro Manduco locem? Amphitheatrum, sicut & Circus arena substratum erat quo mollius caderent. Operiebantur uarijs coloribus, ut supra monstratum, quum de teatro inter ædificia dixi. Scenicæ leuitati minime olim uiris grauibus dignatæ, Cato procul à theatris magnum præbuit testimonium, nec minus Naficæ seuera repugnatio, & Pompeij damnata lasciuia: de quibus paulo ante mentionem feci. Sed & apud Ciceronem Scipio Aemylia, sic ait: Quum artem ludicram scenamq; totam in probro Romani ducerent, genus id hominum tribu amoueri censoria nota uoluerint. Aristoteles item in Proble. Scenicos artifices, quos græce Dionysiacos technitas uocat, mēte improbos magna ex parte testatur esse. Et Labienus eques Romanus sese per epigramma excusat à Cæsare coactum in histrionicā inuitū descendisse. Nero quoq; princeps infamis ob eandē causam fuit. Sed quid nunc de fece huius seculi dicam? quum uirtutem ac gloriam ueterum imitari nullo pacto ualeamus, uitia tamen omni studio imitatur. Iam scena ubiq; renouata est, ubiq; comœdias spectat uterq; sexus, quodq; longe impudētius, ipsi sacerdotes & præfules, quorum erat officium omnino prohibere. Multo igitur seueriores in hac parte Græci, qui omnis suos comicos iamdiu aboleuerunt, præter unum Aristophanem, quod is moribus minime officeret.

Vicennialia
Tricennialia
Ludi Scenici

Nafica
Mumius
Scaurus
Pompeius
Theatrum
Amphitheatrum

Manducus

De Scenicæ
leuitate

Amylianus

Aristoteles
Labienus

Nero

DE LVDO DIVERSO QVO SVMMI uiri quandoq; occupati fuerunt.

LVDVM uero singulari appellatione diuersum genus dicimus, sicut pilæ, cuius inuētrix fuit Anagallis puella Cercyrea, quam dono dedit Naficæ Alcinoui regis Cercyrei filia. author Aelianus. Plinius uero Pythum quædam Herodotus autem Lydos eam simul cum alea & tessera inuenisse tradunt. Hac igitur Phæacia iuuentus, ut narratur Odysseæ lib. V I I I. primum lusit, quos uersus hoc modo cōuertit. Ille pilam dextra missurus ad astra reflectit Terga retro: rursusq; ad magnum protinus ictum Cōsurgens terram procumbit pronus ad imam. Nostra ætate Manzus Florentinus qui quæstum ex ea factitabat, sumptusq; domi multorū famulorum tolerabat, parem nullum seu uictorem inuenit. Deinde latronum seu latrunculorum. Martialis: Insidiosorum si ludis bella latronum Gemmeus iste tibi miles & hostis erit. Seneca: Latrunculis ludimus. Proximo seculo Mangiolinus item Florentinus adeo in hoc ludo fuerat exercitatus, ut memoriter per alium luderet minime respiciens, aduersario & uidente diligentius

Anagallis
Pila

Latrunculi

[Marginal notes on the left side of the page, partially obscured and difficult to read.]

- Alea** diligentius & perdente. Aleam uero Palamedes in castris Græcorum cōtra Troianos rep̄
Alueolus perit, dum oīa miles ageret, ut author Philostratus in Heroicis, Alea totus est ludus, Al/
Phimum ueolus & Phimum ipsa tabula lusoria uocatur. Est enim tabula lusoria inter Martialis lem
Calculus mata sub hoc disticho. Hic tibi bisiteno numeratur tessera puncto: Calculus hic gemino di
 scolor hoste perit. Erat enim tabula in qua & alea exercebatur tessera iactando, & latruncu
 lorum ludus, quos calculos in alio supra lemmate appellauit. Ipsa uero tessera duodena o
 mnino puncta (ut carmen demōstrat) retinebat: in quibus Senio seu Venus felix pūctum:
 aduersus uero canicula, infaustum. Persius. Quid dexter Senio ferret. Damnoſa canicula
Turricula quantum raderet. Turricula seu fritillus, idem quod apud Græcos pyrgos dicebatur, inter
Pyrgos lemmata item Martialis sub hoc disticho. Quærit compositos manus improba mittere ta
 los. Si per me misit, nil nisi uota facit. Erat enim paruum turriculæ modo uasculum, quo in
Tali clusæ tesserae, siue tali ad tollendam ludentis fraudem iactabantur. Tali enim nequis erret
 tesserae non sunt, quamuis eodem fere modo quo tesserae iacerentur. Officuli sunt iuxta pe
Astragali dis uertebam, quos Græci astragalos uocant: quibus Apollonius in Argonauticis puerum
Par impar Cupidinem ludentem ponit. Ludunt & his hodie in Germania & trans Padum. Ludere
 quoq; par impar ex Horatiano carmine morem etiam fuisse apud ueteres deprehēdimus.
Nucibus Nucibus uero uti & nunc, etiam ex Persiano uersu: Nucibus facimus quæcunq; relictis.
Chartæ Chartarum uero & sortium & diuinationis ludi prisca additi sunt, ab auaris ac perditis in
Sortes uenti, non solum nostro dogmati, sed publicis ueterum moribus unā cum alea reiecti, cæ
Scæuola teri cessationis gratia uiros uel summos quandoq; occupatos habuere. Quapropter Scæ
Hercules uolam ex Valerio cognouimus optime pila ludere solitum: sed & Hercules ipse dicitur la
 bores suos interdum cum pueris ludendo leuasse. Quod Euripides monstrat. Πάριον μετα/
Socrates βολὰς ἢ πόνων ἀεὶ φίλῳ. Socrates item deprehensus cum Alcibiade puero quandoq; collu
Agefilaus dere. Agefilaus Lacedæmonius cum arundinem forte cum filio paruo adequitaret, ridenti
Architas amico, ait: Tace quousq; fueris pater. Architas Tarentinus uir philosophus simul & poli
 ticus, plures habens seruos, cum eis earumq; filiis uisus erat ludere, ac in conuiuio lætari.
Cosmus author his omnibus Aelianus. Aetate autē mea Cosmus Medices iam senex ac princeps
Medices nepotibus paruīs colludebat: instantiq; uni auenā aptauit olim in medio foro, miratibusq;
 cunctis: Bene, inquit, successit, quod à me non contendit ut eam inflarem.

DE MAGISTRATIBVS GRAECORVM
 ET ROMANORVM.

- Prytanes** R A E C I formam reipub. & magistratum Romanis ostenderunt. Atheni
 enses primi Prytanes, post reges sicuti Romani Coss. habuere. At Prytanes,
 ut ait Pausanias lib. I. erant numero L. decima uidelicet pars Senatus quin
 gentorum hominum, qui exequiebantur quæcunq; Senatus decernebat. Lo
 cus autem ubi conueniebant, Prytanium uocabant, quasi Pyritanium, quod
Ephori frumentum ibi seruaretur. Lacedæmonij autem Ephoros creabant numero X. perpetuos,
 qui uitæ necisq; haberent potestatem. Regem item perpetuum, qui tantum bellorum tem
Harmostæ pore dominaretur. Harmostæ quoq; quoquoersus discurrebant per ditionem, quorum
Cosmi erat officium, collapsa ædificia, urbes, mœnia, portus restituere. Cretenses similiter Cosmos
 magistratus suos appellatos perpetuos habebant: quos omnis Aristoteles in I I. Politico
 rum reprehendit, ac temporarios maluisse se scribit. Thebani quoq; & ipsi post reges sta
Imper. Con. tim sese reipub. accommodauerunt: quo tempore maxime & opibus & gloria floruerunt.
Despotæ Hæc prisca Græciæ magistratus conditio. Postquam uero res ad imperium deducta per
Sabastocra Constantinum, qui primus Byzantiij imperauit: tunc hos usque ad extremum habuit ma
tor Cæsar gistratus, siue munera, siue officia sub ipsis principibus. Filij Imperatorum Despotæ uo
Magnus dux cabantur, præcedebantq; honore & fratres & generos Imperatorum, etiam despotas. Ipsi
Magnus do autem & Sabastocrator & Cæsar nullum habebant certum munus, nisi belli tempore ex
mesticus ercibus præficerentur. Magnus dux classi imperatoriæ præerat, cui parebat magnus
Magnus Co Drūgarius & Admiratus & Protocomes, cæteri q; classis curatores. Magnus Domesticus
mestabulus post Cæsarem erat: Spatham ante Imperatorē ferebat, quo honore functus est Catacunze
Apoculis nus apud Andronicum iuniorē. Magnus Comestabulus caput erat togatorū Francorum.
Paracæmo Pincerna siue à poculis. Paracæmomenus cubilis, Decurio cubiculariorū erat, seruat pala
menus tiū, absente principe, fert Spathā eius. Domesticus mēſæ & à mensa, præerat mēſæ impera
 toriæ

toriae. Primicerius aulae, in confessu, magistratus omnis pro dignitate loco suo disponit, ac ordine sedere iubet, quasi magister ceremoniarum apud Pontificem. Magnus Drungarius classis eundem habet locum apud magnum ducem, quem Magnus Drungarius Biglae apud magnum Domesticum. Protocynegus praest canibus quando Imperator equitat, cui donari solet ab ipso quicquid uestium ei sanguis ferinus polluerit. Scuterius fert scutum ante Imperatorem quocumque proficiscatur. Ameralius praest classi maritimae uniuersae, subest autem magno duci. Magnus interpret praest interpretibus omnibus. A memoria hi erant qui describebant eos qui uel in bello uel alibi pulchre ac cum laude se gesserint, eosque Imperatori commemorabant, ut ex hoc praemijs dignis afficerentur, sed hoc postea munus uacauit. Protoieracarius praest uenatoribus ferentibus aut nutrientibus accipitres. Magnus stratopedarcha est curator exercitus necessariorum & com meatuum. Magnus Heteriarcha recipit undecumque exules & sodales & amicos imperiales. Acoluthus sequitur Imperatorem quocumque ierit, sicuti scuterius praecedit. Orphanotrophus olim curabat orphanos, postea cessauit. Protonotarius nomine ipso manifestus, nam & notariorum seu pragmaticorum primus erat. Domesticus murorum, curam habebat castrorum aut murorum reficiendorum si quid his opus erat. Praefectus cubili curam habet cubilis imperialis, praest quoque cubicularijs. Subditus tamen & ipse Paracemomeno. Praefectus uestiarij, imperij curat uectigal, datique & accepti rationes. Vestiarius Imperatorem per mare sequitur, curamque habet eius instrumeti ac uestium. Protocomensis in mari praest omnibus curatoribus. Praefecti & castrophylaces ciuitatibus praesunt, quisque pro dignitate. Domestici orientalium thematum similiter curant res eorum populorum. Stratopedarcha Monocaballorum qui praerat monocaballis, Erant enim locis secundum themata ordines phosati, quorum alij Tricaballi, alij dicaballi, nonnulli monocaballi dicebantur. Similiter Stratopedarcha murtariorum, & Stratopedarcha Zaconorum & Zangratorum curam habet in castris custodum, qui Zaconi uocantur. Protostrator qui per absentiam magni Domestici fert spatham Imperatoris, & eo adequitare uolente tenet equum usquequo sit tempus. Tunc comes equorum exceptum ab eo ducit ad quintum aulae palatinae gradum. Inde rursus magnus Chartularius excipiens ducit ad portam ubi adequitet. Idem quoque cum descendit ordo seruator. Comes praeterea equitatum pompae imperatoriae in itinere disponit, ireque iubet ordine quo sibi placet. Habet etiam dona regia: Ephippia, habenas, omnemque equi imperatorij ueterem ornatum, singulis annis, quod eadem omnia in Resurrectionis dominicae celebritate iterentur. Protostrator etiam post exercitum adequitat, ac si quos uidet inordinatos ire corrigit. Erant & alia praeter haec honorum nomina quae antiquitus certa obibant munera: postea tantum titulo tenus habita. haec sunt Panypersebastes, Protouestiarius, magnus Primicerius, Logothetes, qui idem ferè quod scriba: & magnus Logothetes qui erat supra magnum Stratopedariu, quo munere functus est Theodorus Metrochites sub Andronico primo Palaeologo Aristotelis commentator. Magnus Papias magister equitum, magnus Drungarius Biglae, magnus Heteriarcha, magnus Chartularius, Logothetes, Genici, Dromi, Domesticus scholarum, magnus Drungarius classis, Protospatharius, magnus Zausius, Praetor populi, magnus Logatiales. A libellis ij erant qui supplicationibus a nostris appellatis praerant. Coeaster, Logothetes expeditionis, Logothetes turmarum, Iudex Phosati, Dicecetes, id est, administrator. Logatiales aulae, magnus Myrtheta, Patricius.

Magnus
Drungarius
Protocynegus
Scuterius
Ameralius
Magnus
interpret.
A memoria
Protoieraca.
Magnus stratopedarcha
Magnus Heteriarcha.
Acoluthus
Protonotarius.
Praefectus cubili
Vestiarius
Protocomensis
Domestici
orientalium
thematum.

Logothetes
Magnus
papias.
Domesticus
scholarum.
Coeaster
Iudex phosati

ROMANI MAGISTRATVS.

DE ROMANIS autem haec comperimus. Primum Dictator pluribus de causis dicebatur. Aut rei gerundae, id est, belli causa grauioris. Primusque fuit T. Largius cum LX. populi Latinorum aduersus Romam, coniuressent, autor Diony. Halicarnasseus. Deinde clauis figendi causa, quum graui morbo pestilentiae ciuitas affecta esset, senatus L. Manlium Imperiosum dictatorem clauis figendi causa dicitur iussit. Isque clauus in aede Iouis in capitolio in dextro latere fixus est, autor L. iui. Sed & ob aliquam aliam calamitatem clauus affigi etiam solitus. Comitiorum item consularium causa, ut Consul dictatorem diceret, si contingeret utrumque aut per bellum, aut aliam necessitatem ab Vrbe abesse. Aut quaestionis exercendae. Quando Q. Cincinnatus dictator factus, ut Sp. Melij regnum affectantis Legendi Senatui resisteret. Aut legendi senatus, numero deficiente, ut M. Fab. Butheo. Modus autem hic

Dictator
Rei gerundae
causa
T. Largius
Clauis figendi
causa.
Comitiorum causa
Quaestionis
exercendae causa
Legendi Senatui
natus causa

hic fuerat. Consul dictatorem dicebat, dictator magistrum equitum, noctuque tantum dicebatur, & in solo Romano quod Italia terminabatur. Sexque tantum menses durabat. Et ex patricijs C. Marcius Rutilius tantum de plebe in bello Faliscorum dictus, qui & ipse de plebe hominem L. Plaucium magistrum equitum dixit. Procebat cum licitoribus $\times \times \text{III}$. ac totidem securibus, a quo prouocatio non erat. Magistratum hunc Romani ab Albanis acceperant, apud quos Metius Suffetius dictator inuenitur prius fuisse. Tribunorum plebis creandorum causa, secessus plebis fuit in montem sacrum a senatu grauata. Inde per Menenium Agrippam reducta, dato exemplo uentris ad membra, Tribuni duo primum creati: deinde per aliam secessionem tres, mox quinque alij, fuereque tandem numero \times . Sacrosancta uocabatur potestas, nec sicuti alia per dictatorem unquam cessabat. Absque iudicij discussione in exilium carceremque mittebat. Curiam non ingrediebatur, sed in sella ante uestibulum permanebat: dum S. C. fieret, quod si probaret T. litera annotabat, si minus, intercedebat. Ab Vrbe nec per unum diem abesse licebat. Domus eius die noctuque apertis foribus patebat, ut auxilio plebi omnibus horis (si quando opus) foret. Præterea de plebe tantum fuerat, & qui patrem uiuum non haberet: ex quo Seruilius tribunatum falso gessisse creditus, quod pater eius quem decessisse opinio erat, uiuere ferebatur. Inter se quoque dissidiebant, plusque poterat unus qui prohibuisset, quam reliqui qui rem aliquam probassent. auctor Plutarchus in Catone. Capitis etiam diem & dictatori & Consuli post magistratum dicere poterant. Nec purpuram, nec sellam curulem, nec lictores ut Coss. & prætores habebant, sed tantum unum uiatorem. Per aliam plebis discordiam quæ delectum pati non poterat, necesse fuit Tribunos consulari potestate creare, creatique sunt ex patribus, A. Sempronius Atratinus, L. Attilius, & C. Cæcilius, auctor Liuius. Hi duorum generum erant, Comitiarij, qui in comitijs fiebant. Et Rutilij seu Rufi qui in castris. Nam Rutilius Rufus legem tulit de eis in exercitu creandis, ut auctor Festus. Prætores numero $\times \text{VIII}$. fuere, habebant sellam curulem & lictores sex, trabeam item, reliquaque consularia insignia. Ab initio unus tantum Prætor urbanus fuit, qui in urbe ius diceret, omnemque publici ac priuati iuris potestatem habebat, equis item albis utebatur. Alius deinde Prætor peregrinus factus, qui inter peregrinos ius dicebat. Deinde aductus paulatim numerus, qui & urbanis & prouincialibus rebus adessent: Sylla quatuor, Augustus duos, Claudius totidem adiecit. Inter minores magistratus etiam ius dicebant. Absentibus Coss. Prætor urbanus senatum & comitia habere poterat. In prouincijs non solum ius dicebant, sed res gerebant. Quæstores sub se habebant, qui uice eorum fungerentur cum opus, sicuti Dictator magistrum equitum, & Consul legatum. Proprætores prætoriam potestate prouincias etiam administrabant. Quæstores uetus magistratus. Gratianus Iuriconsultus in eo libro quem de potestate scripsit, ipsum etiam Romulum & Numam duos habuisse Quæstores, quos non sua uoce, sed populi suffragio creatos, scriptum reliquit. Deinde Tullum Hostilium sine dubio Quæstores etiam habuisse. Dictos autem a quærendo: quorum officium, partim ærarij & urbanæ pecuniæ curam agere, partim prouincias exigendis uectigalibus sortiri, quandoque in senatu occupari: & hos candidatos principis esse dictos: nonnullos in exercendis quæstionibus uersari: alios Quæstores parricidij dictos, qui ut capitalibus rebus præessent, a populo constituebantur. Hæc ex libris Digestorum. Reperio quoque apud Valerium Quæstorum fuisse curam, legatos reges uel Romam ueniētes pro dignitate populi Ro. excipere ac honorare, obuiamque proficisci. Nam legati primum in ædem Saturni petebant ubi ærarium erat, ibique mos erat, ut a Præfectis ærarij scriberentur eorum nomina, traderenturque Quæstoribus, qui & eos donis prosequi, & ægros curare, ac demum mortuos sumptu publico sepelire solebant. Aerarium enim apud Saturni prius ædem fuit. Hic libri elephantini seruabantur, in quo $\times \times \text{V}$. tribus conscriptæ, tum senatusconsulta omnia fuerunt. Libros autem linteos Pontifices retinebant, in quibus annales conscribebant. In ipso quoque ærario locus erat secretior, ubi uigesima uectigalium seruabatur. Liuius $\times \times \text{VII}$. Cætera expedientibus quæ ad bellum opus erant Consulibus, aurum uigesimarium, quod in sanctiore ærario ad ultimos casus seruabatur, promi uisum est. prompta. ad III. mil. pondo auri. Fiscus deinde ærariū appellari coëptus a fiscella, id est, crumena, ubi seruabatur pecuniæ, ut ait Varro. Primum fisci aduocatū instituit Hadrianus princeps, ut testatur Spartia. Vectigal Po. Ro. inter alia fuit uigesima reddituum omnium rei frumentariæ in Italia: præterea sal

sal à singulis exigendum, Salinatoris commentum. Qui uectigalia redimebant, publicani appellati, & mancipis publicanorum principes, ut ait Pedianus. Senatores primum à Romano ceterum instituti: Patres appellati: ex his geniti Patricij dicti: qui uero postea per reges ac alios additi fuere, patres cōscripti, & minorum gentium uocati apud Gellium. Fuereq; usq; ad mille, quem numerum Augustus postea minuit. Qui non uti nunc mercedem aut stipendium aliquod à repub. sumebant, sed gratuitam exhibebant operam, quod sanè ex nonnullorum senatorum paupertate maxime declaratur. Liberalitas tamen principū multis prouidit. Augustus item teste Tranquillo Senatus censum ampliavit, ac pro DCCC Duodecies extantem taxauit, suppleuitq; non habentibus. Et in Vespasiano scribitur: Expleuit censum senatorum. Consulares inopes quingentis sestertijs annuis sustentauit. Senatores libertinos in senatum Commodus teste Lampridio adsciuit. Cæsar etiam Gallos, Heliogabalus Senatulum mulierum in Colle Quirinali instituit. Augusti quoq; constitutione Senatores priusquam considerent, uino & farre sacrificabant ei deo, in cuius ædem conuenerant, nec ultra quàm bis in mense plerunq; cogebantur. Ante ortum aut post occasum solis Senatusconsultum irritum erat. Ante annos XXXV. in curiam ingredi non licebat post casum Papirij Prætextati. Senatores ex lege post annos LX. nō citantur, ut auctor Seneca ad Paulinum. Citatis uero ex lege non uenientibus pignora auferebantur, ut uidere licet apud Ciceronem de Oratore lib. III. Duobus tantum exceptis casibus, cum supplicatio uidelicet aut triumphus alicui decernendus. Nam tunc uti placerent, libenter omnes sponte minimeq; coacti properabant. Ci. Philipp. prima. De supplicationibus referebatur, quo genere Senatores deesse non solent. Senatusconsultum tribus modis fiebat, sententia, uerbo, discessione. De quibus testatur Liuius XXXVI. Liuium Salinatorem, inquit, olim damnatum in Senatum uenire, & tondere, squaloremq; ponere Censores iusserunt, sed tum quoq; aut uerbo adsentiebatur, aut pedibus in sententiā ibat, quos modos sanè deprehendimus fuisse ignobilium Senatorum, præcipuorum uero sententiā dicere. Pedibus ibant mouendo se in locum illius cuius sententiā probabant. Vnde pedarij Senatores dicti sunt. Gellius uero etymi causam dicit, quod pedibus in Senatum irent, ad eorum differentiam qui curru uehebatur, in quo sella erat, quod curulem iam dignitatem obtinissent. In sententiā uero dicēda is ordo erat, ut ait Gellius, ante legem de Senatu habendo. Princeps Senatus primum à consule rogabatur, deinde Coss. designati, deinde reliqui præcipuæ existimationis. Cæsar consul Catonem rogauit, dicentemq; non placita in carcerem duci iussit, sequentemq; eum senatu pudore motus prohibuit. Quem uero ordinem, ut ait Tranquillus in Cæsare, Cal. Ian. Consul seruasset, toto anno seruabant. Sententiā insuper si quando non tota placeret, diuidebatur. Cicero in epistola ad Lentulū. Postulatum ut sententiā Bibuli diuideretur. Pedianus in oratione pro Milone. Cum aliquis dixit quod non probaretur, postulabant ut diuideretur, & de singulis referretur. Seneca in epistolis. Quod fieri in Senatu solet, iubeo illud diuidere, & sententiā sequor. Et hæc quidem de senatu. Consules primi post exactos reges L. Iu. Brutus, & L. Tarquinius Collatinus, qui bus dati XII Fasces ac totidē secures cum licioribus, ita ut apud unum tantū essent ne timor duplicaretur. Isq; maior Consul appellaretur. Val. Publicola eis secures ademit, dum prouocandi potestatem à Consulibus dedit. T. Largius Dictator restituit, ita tamen ut minime in caput Romani iniussu populi ualere. Addita his sella curulis, purpurea trabea, prætexta: quæ omnia ab Hetruscis teste Liuiō accersita sunt. Plebes deinde per seditionē alterum de suis obtinuit. Alterū item Campani superbi per Annium petierunt Consulem Campanum, quem Torquatus paulo minus quin è curiæ gradibus præcipitem deiecerit. Prima hæc post dictatorem potestas. Ciues in carcerem mittendi, non tamen necandi auctoritatem habebat. Proconsules autem (ut narratur in libris Digestorum) sex lictores ac tantum in prouincia ius habuere, ingressi urbis portas amittebant. Legatos & ipsi constituebant, qui accepta ab eis facultate administrabāt. Candidati & honores petitori in campum ad Comititia descendebant, ubi in septis ouilibusq; locis uidelicet eorum similitudine factis. Comititia consularia, calata, tributa, centuriata, curiata. Calata à calando, id est uocando per lictores. Curiata tantum ex curijs ciuium, quæ XXX. fuerant, constabant. Centuriata frequentissima per Cornicinem ex censu & ætate accersebantur. Tributa uero ex omnibus regionibus urbis & tribubus, Accedebāt prærogatiuæ iuniorum seu ueterano-

Senatores

Senatusconsultum

Pedibus in sententiā ire

Pedarij Senatores

Consules

Proconsules

Candidati Comititia

Nunquam

rum, hoc est ex omnibus qui militarent iuuenibus & ueteranis: Centuriæ ad suffragia deli-
gebantur. Consul uero sortiebatur quæ pro uno quoque candidato prærogatiua iuniorum
prius ad suffragia mitteretur, quam & præco citabat in mōtem citatorum dimissa. Classes
uero in centurias distributæ fuerant. Dabantur suffragia duobus modis. Primo, mos fuit
sententijs ab utraq; parte dictis. Deinde tabellis, ut deprehenditur in Cicerone legum 11.
In ea, inquit, sum sententiã qua te semper fuisse scio, nihil ut fuerit in suffragijs uoce utilius.
Quis autem nõ sentit, authoritatem optimatũ tabellariam legem abstulisse: quam populo
libero nunquam desiderauit, in oppressis dominatio & potentia principũ flagitauit. Quan-
doq; non in comitijs Consules, sed per interregem ad hoc factum legebantur, ob candida-
torum tumultum & arma. Liuius 1111. Per interregem creati Coss., ac pronunciati, L.
Val. & M. Horatius, acta res in Flaminij pratis. Pompeium quoq; solum creatum Cos.
per Sulpitium interregem legimus apud Plutarchum in Pompeio, Collegæq; potestatem
ei attributam fuisse. Candidati ueste induti alba sine toga, ut ait Plu. ne munera ad corru-
ptionem abscederent: ciues rogabant, prensabantq; merita commemorabant. Nasica uir
sanctissimus bis candidatus repulsam habuit. Cæ. Metellus semel in consulatu, qui postea
Macedoniam patriæ subiecit. Cato quoq; semel & Q. Aelius Tubero uir stoicus in præ-
tura ob mensas pellibus hædinis Po. Ro. paratas. Censores primi L. Papyrius Mugilanus,
& L. Sempronius Atratinus: anno Urbis cccx. per quinquennium ab initio facti: de-
inde ob eorum insolentiam per Mamercum Aemylum dictatorem ad annum & sex men-
ses redacti, ut author Liuius 1111. Alteroq; defuncto se etiam alter magistratu abrogabat,
totidemq; fiebant. Censum agebant ciuium Ro. Iustrumq; cõdebant: quem prius Seruius
Tullius instituit rem saluberrimam, ex quo belli pacisq; munia, nõ uiritim, ut ante, sed pro
habitu pecuniarum fieret. Censu perfecto edixit, ut in campo Martio omnes ciues quisq;
cum suis centurijs prima luce adessent: ibi instructum exercitum omnes, sue, oue, taurisq;
Iustrauit, idq; conditũ Iustrum appellatũ, quia in censendo finis factus est. Milia Lxxx.
eo Iustro ciuium censa dicuntur. Bello 11. Pu. censa fuere ciuium capita cxxvii. mi-
lia, & cviii. ex quo numero apparuit quantũ hominũ Pœnus abstulisset. Li. xxvii.
Idem lib. Lix. dicit sub Q. Pompeio & Q. Metello Cens. statim post 111. bellum Pu.
censa fuisse capita cccxix. milia, & dccccxxxiii. præter pupillos & uiduas,
quo nunquam maior numerus. Præterea disciplinã ordinum, morum ue curam habebant:
Senatum legebant, ab eoq; indignos amouebant. Quorum tanta seueritas fuit, ut oscitan-
tem paulo altius ciuem Ro. in publico ignominia adfecerint: & equiti Romano qui equũ
strigiosorem haberet, se autẽ pinguem, mollius ut curaret equũ admonuerint. author Gel-
lius. De Præfecto urbi sic scribitur in libris digestorum. Omnia crimina quæ per totam Ita-
liam admittebantur (ut in epistola diui Seueri ad Fabium Cilonem cautum est) præfectura
urbi sibi uendicat. In initio uero eius epistolæ, sic scribitur: Quum urbem nostram fidei tuæ
commiserimus, quicquid intra urbẽ admittitur ad Præfectum urbi uidetur pertinere. Sed
& si quid intra centesimum lapidem admissum sit, Præfecti urbi ad cognitionem pertinet.
Si ultra, Præfecti urbi notio non erit. Curam præterea habet tutorum, curatorum nõ pro-
borum, sed & nummulariorum, ut ab illicitis abstineant. Macellum quoq; ac forum boar-
ium, suarium, piscarium, olitorium curat, ut iusto ueneant res precio. Præfecti annonæ fru-
mentum prouidere urbi habebant, emereq; à ciuibus quod uictui superesset. Præfectos ui-
gilum, ut scribitur in digestis, Augustus primum constituit ad incendia reprimenda, quod
erat antea officium triumuirorum: nam cohortes opportunis urbis locis disposuit, quibus
Præfectos cõstituit, qui furum, incendiariorũ, raptorum, receptatorũ crimina uindicabãt.
Præfectus prætorio, ut in eisdem scribitur libris, erat apud Imperatorem, qualis magister
equitum apud Dictatorem. Nam disciplinæ publicæ præerat, à quo ex Cæsarũ priuilegio
prouocare nõ licebat: secundũ post Imperatorẽ locũ obtinebat. Aediles Plebei & curules
satis nomine ipso distinguuntur. Hi ludos curabãt, aquas, cloacas, publicaq; ædificia. Quic-
quid etiã rerum uitiosarum pro syncero, fractumq; pro integro uenisset, Aeditio ædictio
redhiberi solet. Petitio per legatos & allatis Atticis legibus, ad eas proponendas Xuiri, inter
quos Appius Claudius, & T. Genutius principes fuere, pro Consulibus sine ullis alijs ma-
gistratibus creati, à quibus nõ esset prouocatio: anno ab urbe cõdi. ccc1. Hi descriptis le-
gibus quum modeste se gessissent, in alterũ quoq; annum eundẽ esse magistratum placuit,
quo

Censores

Præf. urbi

Præf. annonæ

Præf. uigilum

Præf. Præto.

Aediles plebei

Curules.

Xuiri legi-

bus ferendis,

App. Claud.

T. Genutius

Quo tempore quū plura impotenter fecissent, magistratum deponere nolentes in tertium annum detinuerunt, donec inuictio eorum imperio finem attulit Appij in Virginiam libido, ad quem summa rerum referebatur: quo facto Plebes incitata occupat Auētinum, Decemuiros se magistratu abdicare coëgit: ex quibus Appius & unus collegarum, qui præcipue poenam merebant in carcerem coniecti, cæteri in exilium acti. Instante igitur Virginij accusatione, & ex altera parte Claudiorum omnium deprecatione Virginij lachrymæ iustiores uisæ fuerunt. Itaque antequam dies adesset Appius sibi necem consciuit. *Liuius lib. iij.* III uiri capitales causas criminum capitalium cognoscebāt. Ab initio duo fuerāt iam inde concreati ad iudicandum Horatium illum qui sororem interfecerat rediens à uictoria Curiatorum. III uiri coloniæ deducendæ, ad hos pertinebat, ut agros nouis deductis colonis diuiderent, urbes designarent, ædificare uolentibus arces partirentur, cōmodis regionibus ciuitatem distinguerēt, legibus, magistratibus sisterent, & ad spem optimæ gubernationis rempub. effingerent. III uiri reipub. constituendæ. Hi fuere M. Antonius, Octauianus, & M. Lepidus. III uiri Sacrorum, sacris libris legēdis, carminibus Sibyllæ, fatisque populi interpretandis præerant: ut si quid in urbe portenti accidisset, lectisternijs ad puluinaria deorum factis eorū minas auerruncarent, præterea templa dedicarent. V uiri Epulonum, genus erat Sacerdotij, additum Pontificibus, qui epularum conuiuiorumque sacrorum & pontificalium cerimonias curarent. Quum magistratibus horis uespertinis in publicū conuenire fas non esset, ut habetur in libris Digestorum, creati v uiri cis Tyberim, & totidem ultra, qui possint pro magistratibus fungi. Erant & v uiri qui minuendis publicis sumptibus iudicio Senatus constituti erant. author Cæcilius II. lib. epistolarum. Et item v uiri mensarii, de quibus postea dicam. Pontifex maximus supra omnes Pontifices, omniaque sacra erat, penes quam libri rituales, lintei, elephantinique erant, ubi annales scribebant. Tantaque pollebant authoritate, ut Metellus Cæcus Pont. Max. A. Posthumium Cos. ad bellum properantem, quod is flamen Martialis esset, non sit passus à sacris recedere, ut *Li. xix.* testatur. Rex sacrificulus exactis regibus creari coëptus ad obeunda quædam sacra solis regibus fieri consueta, quod populus ægre ferebat diminutā propterea religionem, & numerū sacrificiorū, Iu. Bruto, & M. Valerio Coss. Flamines Numa instituit, id est sacerdotes, quasi filamines, quod lanā in capite quædam gestarent, duos Marti, unum Quirino, & alium Ioui, qui flamen Dialis diceretur, omnibus superiorem. Idem & Salios XII. Marti, quod saltando per urbē irent dictos, Mamurramque uocabant, fabrum uidelicet Ancylium ad similitudinem illius quod è cælo delapsum fuit. Quæ institutio discrepare non uidetur à modo ueteris legis. Dauid enim legimus ante arcam fœderis saltando processisse. Potitij, & Pinarij, Herculis sacerdotes ab Euandro instituti, quæ familiæ tunc nobiles ea loca tenebant. Potitij diutius remanserunt, sublatis tandem utriusque ab Appio Claudio Censore his infenso familijs: ob id creditur ira deorum luminibus orbatus. author Liuius. Fœcialis sacerdotium & patris patrati idem fere & in eisdem rebus fuerat, in feriendo cum hoste fœdere & bello indicendo iam usque à tempore Tulli Hostilij. Forma autem fœderis ferendi huiusce modi à Liuius ponitur. Fœcialis, inquit, regem Tullum ita rogauit. Iubes ne me rex cum patre patrato populi Albani fœdus ferire? Iubente rege: Sagmina, inquit, te rex posco. Rex ait, pura tollito. Fœcialis graminis herbam puram attulit, postea regem ita rogat. Rex facis ne tu me regium nuncium Po. & Ro. Quiritum? Rex respondit, quod sine fraude mea Quiritum ue fiat, facio. Fit ergo tunc fœdus, multisque id uerbis peragit. Legibus deinde recitatis: Audi, inquit Iuppiter, audi pater patrato populi Albani: audi popule Albane, audi, ut illa palam prima postremaue ex illis tabulis caræue recitata sunt sine dolo malo, utique ea hic hodie rectissime intellecta sunt, illis legibus Po. Ro. ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam, tantoque magis ferito quanto magis potes pollesque. Id ubi dixit porcum saxo filice percussit. Eodem modo pars altera per suos sacerdotes suumque Dictatorem peragit. Cum autem bellum per Fœciales indicunt, hoc more utuntur: Fœcialis hastam ferratam præuram aut sanguineam ad fines eorū quibus bellum indicit, defert, nec minus puberibus tribus presentibus hæc adiicit. Quod populi Priscorum Latinorum, homines ue prisci Latini aduersus Po. Ro. Quiritum fecerunt, deliqueruntque, Populi Ro. bellum cum Latinis priscis fiet: ob eam rem ego populusque Ro. populo Priscorum Latinorum hominibusque Latinis bellum indico, facioque. Id ubi dixit, hastam in fines eorū mittit, ex quo bellum esse intelligitur.

III uiri ca/
pitales.III uiri Colo/
niæ deducendæIII uiri reip.
constituendæ.

II uiri sacrorū

VI uiri Epu.

V uiri

Pont. Max.

Rex sacri/
ficulus.

Flamines

Salij
Ancyliæ

Potitij

Pinarij

Fœcialis

Pater patr.

Modus fœ/
cialiumIndicendi bel/
li ratio.

- Virgines Vestales.** Virgines Vestales Numa instituit, quæ sacra in Italiam per Æneam adducta fuerunt. Virg. sic ait: Et manibus uittas uestamq; potētem Aeternumq; adytis effert penetralibus ignem. Antistius Labeo scripsit, minorem quàm annis sex, maiorem quàm X, natam ne gauerūt capi fas esse: præterea quæ ex seruis nata sit, aut corpore sensuue diminuto. Neq; illa hæres cuiquam intestato, neq; intestatæ illi quisquam est, sed bona in publicum redigebantur. Carpentio uehebatur, magistratusq; illis adsurgebant, magnusq; apud hos illarum respectus fuerat: si quando pro reis aut damnatis precabantur. Iu. Cæsar Tranquillo teste, per Vestales apud Sullam meruit ueniam impetrare. Ignem perpetuū seruabant, quæ autē per negligentiam extingui sineret, flagris à Pontifice Max. cui suberant, cædebat. In stu pro deprehensa uiua defodiebatur, eoq; die in urbe publici nihil fiebat. Nuper sub radice Palatini è regione Cosmi & Damiani tēpli multa Vestaliū monumenta refoffa: in quibus statuae olim fuerunt, ex his duo tantum ponam. Cœliæ Claudiæ V. V. maximæ sanctissimæq; cui egregiam sanctitatem, & in deos infatigabilem operationem meritis suis laudis æternam adhibita grauitate, numen quoq; Vestæ comprobauit. Sacerdotes sacri urbis, in dextro latere. Dedicata Cal. Mart. M. Iunio Max. II. & Vellio Aquilio Coss. curante Fla. Martiano & B. Fictore. V. V. Et in altera. Fla. Maniliæ V. V. Max. cuius egregiam sanctimoniam & uenerabilem morum disciplinam, in deosq; peruigilem administrationem, Senatus laudādo cōprobauit: Aemylius Rufinus frater, & Flaurij Siluinus & Irenæus sororis filij ob eximiā eius erga se pietatem præstatiāq; in latere dextro. Collocata XII. Cal. April. C. Veraio Attico, & A. Alinio Prætextato Coss. Augurum disciplinam ab Actio Nauio, ubi de eo diximus processisse narraui: unde collegium institutum, cui tanta fuit autoritas, ut nihil magni in rep. fieret inaugurato, inauspicatoue. Reges, Consules, aut Dictatores qui uitio creati per augures censebatur, redeuntes retractabantur: in monte consistebat augur, manū supra caput eius qui inaugurabatur tenebat, cū lituo in altera manu, id est, recuruo baculo, septentrionem à sinistra, meridiemq; à dextra statuens, oculis regionem præfiniebat, uerbaq; quædā ad Iouem dicebat, atq; ita inauguratus discedebat.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM
VRBANORVM LIBER XXX.

De principe præcepta nobilium authorum.

Dionis præcepta de principe

VANDO autē princeps communi societati, bonoq; diuinitus datur, de hoc item ac ijs quæ ad eum pertinent, dicam. Dion qui Romanam scripsit historiam, ponit Augustum quandoq; de restituenda rep. cogitantem, ad consilium Agrippæ & Mecœnatem adhibuisse. Igitur alteri tuendi imperij, alteri Mecœnati dimittēdi uitæq; priuatæ partes tradit magnis utrinq; rationibus. Scripsit etiā separatim de Regno tris libros. In his primū præceptū Regi, ut deos colat atq; ueneretur: quos si quis impune præterire posse putat, is eos aut prauos aut stultos opinatur. Deinde homines curat atq; amet, si & ipse redamari cupit. Nam uerisimile non est nec natura patitur, diligentem nō diligi, cum uideamus canes equosq; magistros, curatoresq; suos circūludere, eisq; blandiri. Post hæc labores amplectatur, spernatq; uoluptatem, quæ inter cætera mala possidentem se non diu perfrui sinit. At labor diutius laborantem sustinet atq; adiuuat. Milites commilitones appellet, hominumq; se magis patrem & pastorem quàm dominū uocet. Domini appellationem non solū inter liberos, sed etiā inter seruos fugiendā censeat. Sese magis multitudinis naturæ quàm suæ accōmodet. Præterea liberalitate præditus existat, nec uereatur benigne faciendo sibi defuturū aliquid: cum ea sit conditio donantis, ut magis gaudeat quàm qui accipit. Præter omnia sit ueritatis ac simplicitatis amicus, eamq; uti regiam uirtutē consecetur. Astutiam uero ac fraudē uti seruilia putet. Nam uilia animalia ea potissime sunt quæ insidiatur. Laborantium circa se hominū præsertim militū rationem habeat. Ad bellū omni tēpore paratus existat. Sic enim ipsius in sua magis fuerit potestate. in alijs locis dicat: Senatus autoritas ad consilium adhibeatur. Ratio, quoniam nulla essent bella, nulli tumultus, dum unus omniū potiretur. Debet & pastoris modo præesse. Sicuti apud

Plato

PLATO in Critone regnum probat unū totius orbis, ad dei similitudinem, ita tamen ut

apud Homerū scribitur, qui uocat Agamemnonē *πρωτὴν λαῶν*, id est, pastorē pōpulorum. Nā & mitē & fere æqualē ciuibus se præbere debet, tantū iustitia ac prudētia superiorem. Quod si quis reperitur huiusmodi, etiā si priuatus sit, à deo est rex cōstitutus. Nā non populus causa gubernatoris, sed cōtra gubernator causa populi fit. Præterea uti bonus musicus, debet in rep. ciues instituere, ut inter modestiā, fortitudinemq̄, quandā seruent mediocritatem, ueluti acuti grauisq̄ nerui concentū simul cōmixtum ac cōtemperatum: ut ne per nimiam modestiā imbelles adeo reddantur, ut quum opus fuerit patriā uiribus & audacia nō possint defendere: & ne rursus adeo audaces, ut pacis statū ferocitate perturbēt. Aristoteles in Politicis etiā ex omni rep. Monarchiā probare uidetur, adhibito Senatu. Hæc ego cum alio in loco dixerim hic repetere supersedebo. ISOCRATES orator uitā priuatam ac principis duabus orationibus elegāter expressit, ad Demonicum & Nicoclem regem. Ex hac ultima huiusmodi sunt uerba conuersa. Amicos tibi delige, nō omnis, sed nec cum quibus uoluptaria, sed optima regni perficias. Tales præpone negocijs quæ ipse non cognoscis, ut pro eis quæ illi gerūt sis redditurus rationē. Fidos puta nō eos qui tibi bladiuntur, sed qui castigāt. Da sapientibus loquendi libertatē, de his quæ ipse ignoras. Discrimen habe eorū qui tibi cum beneuolentia obtemperant, plus q̄ qui cum adulatione, ne plus improbi à te ferant quàm boni. Ama eos homines nō qui in publico cū timore obtemperant tibi, sed qui priuatim secū tuum magis animū quàm fortunā admirantur. Sis exemplo modestiæ cæteris. Nā τὸ φθὶ πὸ λειωσ ἡδὸς ὁμοιοῦτη τοῖς ἄρχουσι, id est, principibus similis est mos ciuitatis. Quam Plato sententiā expressit. Tales solent esse ciues, quales in rep. principes. Hos imitatus epigrāmatista. Et domini mores Cæsarianus habet. Prosequitur Isocrates. Pluris existima bonā famā præ multis diuitijs. Simile & huic Salomonicū: Melius nomen bonū, quàm diuitiæ multæ. Sallust. uero non longe ab his. Diuitiarū & formæ gloria fluxa atq̄ fragilis est, uirtus clara æternaq̄ habetur. Prosequitur etiā Isocrates: Quæ dicis aut recipis te facturum, tanq̄ rem sacram obserua. Amicos tibi beneuolentiā ac liberalitate para. Inimicos animi magnitudine subige. ἡ γὰρ μένος ἡδονῶν οὐκ ἀγρόμενος ὑπ' αὐτῶν, id est Ducas, nō ducaris à uoluptatibus. Ex omni rep. meliora ad imitandū tibi delige. Nihil iratus facias. Peccata citra merita plecte. XENOPHON. Sunt qui putēt principē sumptibus & uictu & lautitia præstare oportere: Ego potius eū & prudentia & diligentia laboreq̄ cæteros antecellere debere existimo. Idem: Præstat regem gratiarum q̄ trophæorū hæreditatem relinquere. Diotimus: Triā regi oportet esse, Religionem, Iudiciū, & exercitum. Primū ad se probādum. Secundū ad suos continendos. Tertiū ad hostes propulsandos. Homerus duo præcipua tribuit Agamemnoni, hoc est, ἀμφοτέρω, βασιλεὺς τ' ἀγαθὸς κρατῆρὸς τ' ἀρχμητής. Gessit utrunq̄, bonus rex, idē & in agmine fortis. Quod carmen Alexāder Macedo semp cōmemorare solebat. Thales: Principis felicitas, ut senex secūdū naturā in suo lectulo moriatur. Anacharsis: Si sapiens fuerit, Cleobolus: Si nihil his qui proximi sunt, credat. Chilo: Si nō curauerit timeri. Pyttacus: Si ita subditos disponat, ut timeāt nō ipsum, sed quæ sunt ex ipso. Socrates: Si sibi ipsi prius sciat imperare. Solon: Si Monarchiā democratix proximam ciuibus reddat. Demetrius Phalereus hortari solebat Ptolemæum Philadelphum, ut libros plures de regno conscriptos perlegeret, q̄ in ipsis plura reperiret, quorū amici reges uerentur admonere. Cæsar quoq̄ Augustus, huic simile teste Trāquillo excogitauit. Ex omnibus enim autoribus utriusq̄ linguæ tantū ea quæ ad remp. administrandā pertinēt excerpere solebat. EGO VERO tot sapiētū dictis, quæ & ipse sentio, quæq̄ ex usu uidi, adijcere nō uereor. Duas maxime res in his qui præsent cæteris esse oportet, bonitatem, & doctrinam: prima præstat, tantæq̄ uirtutis erit, ut si per se nō sapit, uiros adhibeat sapiētes. Huiusmodi fuit Alexāder Imp. qui quanq̄ puer iuriscōsultos & matrem prudentissimam rebus præfecit: præter ea tot sancti Principes in nostro dogmate, alioqui idiotæ, reip. utiliter præsuere, ut Hēricus, Stephanus, Ladislaus, Leopoldus, alij innumerabiles. Ipsa quoq̄ citra bonitatem doctrina nō nihil etiā proderit, magnumq̄ in augendo auxiliū suppeditabit. In hoc genere extiterunt, Cæsar ipse & Claudius princeps, quorum alter quanq̄ tyrannus, alter uero ignauus, præter historias ab se scriptas, utilia multa edidit, ac publica monumenta. Hadrianus item, & Dionysius Syracusanus. Inter Pontifices autem, Bonifacius VIII. uir doctus, alioqui seditiosissimus, multa & præclara ab se gesta reliquit. Sixtus VIII. Theologia munitus quamuis bellis cōtinuo inutilis orbem uexauerit, tot tamen pia

Aristoteles

Isocrates

Xenophon

Diotimus

VII. Sapientum dicta de Principe.

Demetrius Phalereus

Nā 5 temple

templā restituit, totq; ad hominum usum facientia gessit. His uero qui utrunq; præstant, nihil in rebus humanis perfectius optatur, ut Augustus fuit & Titus & M. Antoninus & Iustinianus. Inter Pontifices, Damasus, Gregorius, alijq; plurimi. Qui autem neutrum retinent, hi omnino postremissimi hominum. Ex his Sylla crudelis legitur fuisse, quem unum Cæsar admirari solebat principē reip. sine literis extitisse. Deinde Nero, Caligula, Heliogabalus, Commodus. Et quando utrunq; seculum connectimus, apud nos Paulus II. Innocentius VIII. Alexander VI. à quibus in suas cupiditates complura erogata, nullum ad usum reip. Christianæ publicum extat monumentū. Hæc quidē commemorasse non ab re fuerit, ut hi qui quoquo modo præsidētes hominibus deligūt, sciant quantū piaculi admittant, quātum ue extremo iudicio sint obnoxij, si libidini potius q̄ cōsciētiae seruiert, quū non unū hominē, sed innumerabiles quandoq; populos simul cū re Christiana præcipitēt.

DE TYRANNIDE EX XENOPHONTE.

Simonides
& Hiero.

DEINCEPS de Tyrannide, quæ est excessus legitimæ Monarchiæ. Ad hunc igitur locum uisum est mihi Xenophontis libellum de Tyrannide ex Græco breuiter epitomare, ubi tota Tyranni uita conspiciatur. Simonides poeta uenit ad Hieronem Siciliae Tyrannum, quē nactus ociosum, his aggreditur uerbis: Dic quæso Hiero, Tyrānus an plus cæteris gaudeat in his quæ sensum attingunt. Negat ille, dicens magis dolere, minusq; gaudere his, qui uitam ducant mediocrem. Tunc Simonides incredibile, ait, si sic res habeat: quonammodo multi hoc adfectant & extollunt? Tunc Hiero utriusque uitæ inexperientiam accusat, infertq; quod tantum extrinsecus tyranni putentur beati. Nam quod ad uisum pertinet, nos ob suspicionem & metū spectaculis multis & celebritatibus priuamur, ad quæ uos acceditis securi. Et quamquam pauca ex multis quandoq; domi uidemus, ea quidem cara, magnoq; à nobis empta sunt. Simonides. Si in spectaculis damnum facitis, at auribus oblectamini, semper uestras continuo laudes, nullumq; contumeliæ uerbum audiēdo. Nemo enim Tyrannum coram accusat. Hiero. Ecquid putas nō audiēdo male, propterea lætari, quando quis manifeste uideat quod tacētes male sentiāt? Laudes uero si quæ proferūtur, ex adulatione prouenire? Deinde Simonides. At in hoc priuatis superiores estis, quod epulis lautioribus gaudetis. Nec hoc quidem Hiero, ait, quando satietas ocysus ex ciborum superfluitate irreat, adeo ut fastiditi quandoq; priuatorum exoptent frugalitatē & famem. Multoq; magis proximi & circa nos adstantes securi ex hac lautitia gaudēt. At in uenere, inquit Simonides. Huius etiā in uita uoluptate priuamur, Hiero ait, q̄ amore (quo sine nihil est delectabile) minimū capiamur. Non enim amor in paratis sed magis speratis uersatur uoluptatibus, haud aliter quam si quis sine siti bibat, sic ille uoluptate quidem fruītur sine uoluptate. Tunc Simonides: Illa saltem quæ cogitatis celerius adsequimini, quæ multa sunt & uaria, præstantis equos, arma pulcherrima, ornatus mulierum, domos magnificas, præterea posse amicos facile iuuare, inimicis uero officere. Ad hoc Hiero: multa quidem à nobis possidentur, quæ admirabilia & aspectu pulchra uidentur: attamen nostris animis grauiā, per quæ felicitas longe ab hominibus abest. Præterea pace summo hominis bono carent, ac bello summo item malo abundant. Priuatis enim per pacis fœdera bellum definit. At Tyrannis nunquam. Nulla enim pax inter eum & subditos interuenit, non fœdera quibus confidere possint. Et paulo post subdit, quod firmiores sunt priuatorum amicitia ac beneuolentiæ inter se, & maiore charitate necessitudines seruant quàm Tyranni, quorum plerosque uideas filios necantes, aut fratres inter se de regno decertantes, nullis legibus aut fœdere aut humana ratione teneri. Quin fide, maximo inter mortales bono, priuatur, cum minima sit omnibus sub eis degentibus: quippe qui neq; potui neq; cibus etiam prægustatis confidere satis queunt. Cumq; leges alibi cædem prohibeant, contaminatisq; ea propinquare ac congregari: Tyrannos tantum qui interficiunt, non solum non expelluntur, sed magis honorantur, & in sacris etiam locis ac templis ciuitatum, eorum imagines collocantur. Neq; quod paulo ante dixeras adsentior, uidelicet omnia citius à Tyrannis perfici. Nam & priuatus aut agrū aut seruū aut his simile optabit: Tyrannus autem ciuitatem aut regionē uel arcem munitissimam, quæ difficilia sunt obtentu. Sed & pauperes priuatos pauciores adspicias quàm tyrannos, si non ad numerum diuitias, sed ad usum

&

& indigentia iudicamus. Nam si plura quam indigeas habeas, multa possides: si uero pau-
 ciora, parum. Tyrannus em̄ quanq̄ multa possidet, minus tamen ei sufficiunt quam necessa-
 rij sumptus priuato. Cui etiā de quotidianis impensis remittere aliquid interdū licebit. Ty-
 ranno autē nequaq̄ sine periculo. Deinde quid opus misereri eorū ut pauperū, qui possunt
 ex honeste partis tantū uiuere, & ea facile habere, quorū indiget usus? Qui uero ob egesta-
 tem cogunt aliquid turpe cōmittere, quomodo nō hos miseros & uere pauperes putabis?
 Hi tyranni sunt, qui omnia cogunt expilare & capere ob necessarios & maximos sumptus,
 semper pecuniā queritantes. Necessē quippe habent erogare in custodias, aliaq̄ his similia
 pro tuenda dominatione, uitandisq̄ periculis. Graue etiā illud, q̄ uiros bonos quos amare
 cuperent, timere necesse est: fortes ne quid audeant, libertatis gratia, prudentes nequid ad-
 uersus machinent, iustos ne cupiant ab illis populi gubernari. Deniq̄ tantū improbis in ui-
 ta tyrannus diligitur, qui per eius mortē scelerū sub eo perpetratorū pœnas se duros ti-
 ment. At honores, inquit Simonides, qui maxime hominis sunt & deorū, uos retinet. Nec
 hoc quidē Hiero ait. Cū hi maxime honores oblectent, qui ex amore gratiaq̄ nō ex metu
 procedant, sicuti supra de uoluptate Venereq̄ dixi. Quid quæso Simonides inquit, in his
 sponte persistitis malis, nec tyrannidē relinquitis? Et hoc miserū præter omnia, Hiero ait. Cū
 soli tyranno nec tenere rem malā nec dimittere cōducit. Quomodo em̄ tot cædes, rapinas,
 exilia, totq̄ facinora cōpensare aut persoluere priuatus sine periculo posset? Et hæc quidē
 Xenophon. Plato in 1. X. de rep. Tyranni uiuunt tanq̄ uinculis quibusdā deuincti formidi-
 num omniū & armorū, solisq̄ in ciuitate minimū dat egredi, aut peregrinari, aut quicq̄ eo-
 rum quæ alij liberi solent. Domi præterea totos dies more fœminarū resident, uerentes ci-
 uitū inuidiā. Phalaris in epistolis. Veniā quidē do tibi monitionū, quippe q̄ tyrannus nunq̄
 fuisti, tyranno cōsulis ponere tyrannidē, nescius q̄ tenere imperiū securius est q̄ ponere. Si
 uero alterutrū sit optandū, malim ego me sub tyranno q̄ tyrannū esse, q̄ unū tantū timerē,
 à cæteris malis omnibus liber. Tyrannus autē metuit tam externorū insidias, q̄ eorum per-
 quos seruat, Demosthenes. οἱ μὲν τὰς πολιτείας ἢ τυραννίδας ἀποστρέφουσιν, ἢ δὲ βασιλεὺς ἢ τυραννοὺς ἀ-
 πὼς ἐχθρὸς ἐλευθερίᾳ ἢ νόμοις ἐν ἅνθρωποις. Puto em̄ tyrannidē infidam esse rebus publicis, omnēq̄
 regem aut tyrannū inimicū per se libertati ac legibus existere. Aristippus ait regē à tyranno
 distare, ut libertatē à seruitute. Huic cū Diony. dixisset nihil ex eius philosophia iuari, ni-
 hilq̄ utilitatis ferre: Vera inquit, loqueris. Si em̄ te iuuissem, tyrannidē iam diu posuisses.
 Antigonus ad Vetulā à qua beatus dicebatur ait. Si scires sub hac ueste quā fero quot late-
 ant mala, nunq̄ eam in cœno iacentē ferres. Pto. Philadelphus dicebat, cū tyrannus multa fe-
 rat incōmoda, tū illud præcipuū, q̄ cogitur eos, qui minime nocuerūt, utilitatis gratia quā-
 doq̄ interficere. Aristoteles in Politicis nullam ait tyrannidem annos centum excessisse.

Qui tyrannū

Plato

Phalaris

Demosthenes

Aristippus

Dionysius

Antigonus

Philadelphus

De his qui contra Tyrannos coniurant.

Hilosophi plures patrias tū suas tū alienas liberare à tyrannis tentauerūt. Quæ
 nequaquā laudi tribuendū, ut qui specie uirtutis suam potius gloriam quam
 populorum cōmoda quæstuerint. Ego philosophorum in primis putauerim
 in ocio & quiete, doctrina populos potius iuare, & ad uindicandum in liber-
 tatem animos magis quam corpora admonere. Nam si tam uetera quam no-
 ua repetere uouerimus, inueniemus male plerunq̄ huiuscemodī uiris euenisse. Plato in Si-
 ciliam studio eam liberandi profectus, infelicē habuit exitū, dum uix ipse incolumis euasit.
 Zeno Eleates Nearchi Mysij tyrannidem euertere tentans, depensus, dum uarijs supplici-
 is torquere tur, socios cōiurationis minime prodidit, sed eos qui tyranno erant fidissimi ca-
 lumniatus, ut illi morte damnarentur effecit. Dion item in Dionysium coniurando postre-
 mo & ipse periit. Ab eodem quoq̄ Python exul Rheginis benigne exceptus, cū Rheginis
 consilia per literas manifestaret, diro supplicio absumptus est. Apollonius quoq̄ Tyaneus
 à Domitiano, cōtra quē cum Nerua coniurauerat, in compedes coniectus. Gallus & Luca-
 nus poetæ ob eandem diuerso tempore causam periire. Deniq̄ hi qui Cæsarem interfece-
 runt, quanq̄ uoti cōpotes, nō toto uertente anno cūcti (teste Trāquillo) extincti sunt. Hoc
 uero seculo ut in historia supra ostendimus, quāmultas taliū infelicitates cōspeximus. Feli-
 citer tñ res hæc nōnullis, auxilio patriæ, ciuiūq̄ successit, ut Armodio & Aristogitoni Hip-
 pia ex Athenis sublato. Sic demū Saturninus, Gracchi, Flaccus, interfecti: q̄d Sylla metuēs,
 ut securius (sicut ipse dicebat, dormiret) unus omnino est ausus adreptā semel tyrannidem

Philosophi

Plato

Zeno

Dion

Python

Apollonius

Tyaneus

Gallus

Lucanus

Interfectores

Cæsaris

Na + ponere

ponere, dictatura se abdicando: quib⁹ profecto exemplis diuina illa praecepta magis ac magis audire admonemur. Dominis nō tantū bonis, sed etiam dyscolis Christi causa esse obtēperandū. Seruis fieri liberos minime curandū, deniq; Cæsari quæ sunt Cæsaris reddenda.

De re militari. Et primum de officio Ducis ex Xenophonte.

Officiū ducis

Xenophontis libello ἱππικῶν, id est, de officio magistrī equitū. Ante omnia deos orare oportet, uti nobis ea dicere ac facere tribuant, quæ & nobis & amicis tum patriæ salutis, ac gloriæ sint. Post hæc equites recensere. Quod nisi sedulo faciamus, sæpe numer⁹ intercīdit aut senio, aut alia de causa. Deinde equos providere uti boni sint ac laboris patientes, neu strigosi, neu calcitriones, q̄ inter alios inutiles sunt, qd̄ sæpe cū res agi oportet turmas dissipat, ordinesq; rumpit, equitē quoq; bonum inutilem reddit. Neu incessu tardus, ob hoc firmos habeat pedes. Eius indicium, cū alij alia, ego id ostendā, uti egressus præsepe in uiam lapidibus cumulata de industria ducat, in ea neq; cōsistere neq; q̄scere poterit. Tū alterū signū, ut pedes habeat oblonga rotunditate figuratos. Post equos equites inspiciendi sunt, uti boni cōscribantur, corporis uiribus ac facultatibus idonei, naturaq; dicto audientes, quo sine nihil præclarū geri potest. Præterea pacis tempore exercenda iuuentus ac docenda, uti in equū quàm aptissime ac uelociter insiliat, quod magnum præstat bello adiumentum. Deinde in equū in locis salebrosis & aditu difficilib⁹ ire adsuescat. Ipse eques simulachra belli flectendo & reflectendo excitet, nunc prosequendo, nunc se recipiendo, nunc in orbem simul cōsistendo, sicut in celebritatibus deorum ac Theatris, iaculum ex equo quàm longe iacere consuescat. Deniq; seq; ac equum armis idoneis cōtegat. Populus em̄ Atheniensis x i. talenta quotannis erogat, uti paratos habeat equites, quādo usus aut necessitas ingruit. Ipsi propter hoc iusta exercitatione uacare nō debent. Tempore belli oportebit magistrū equitū in itinere providere, ut exercitus moderatū faciat iter: tum loca equis opportuna capere, curandiq; corpora, militibus spacium dare. Si quando loca adire angusta cōtigerit, exercitū in cornua disponere: sic tutius ibit: cū largior se uia præbebit, frontes dilatare. Cū uero in campū apertumq; locum peruenitur, in phalanges exercitum instruere. Si uero suspecta itinera locaq; difficilia declinanda, quoad fieri potest in aliam semitā & in partes cohortesq; procedere. Cuiq; autē cohorti ministros assignare, ne si forte usus aut necessitas rei militaris uenerit, equitatus dissipetur aut abscedat. Præterea ultimi qui sequuntur semper expectandi, ne ipsi occasione cōsequendi magistrū equitū nimio labore equos adficiant ac cōterant. Occultos præter omnia exploratores habere, qui omnia referant, tum etiā custodias. Ipsum magistrū equitū peritū regionis esse oportebit, q̄ pacis aut induciarū tēpore facere poterit. Valde em̄ refert, ipse ne, an per alios iter faciat. Qd̄ ignorauerit, à mercatoribus ex proximis ciuitatibus exploratores capiat. Nā huiuscemodi genus fidele ob spē lucri aduenientiū fuerit. Nec tamē ita fidat q̄uis amicis, ut agmen propterea nō iubeat intentū ac paratū procedere, ac si præsentē hostē haberet. Nā multa possunt accidere præter spē in bello, q̄ subito indigeant auxilio, interdū dimicatione. In discessu utilius fuerit per denunciationē principū exercitus, & illorū ad subditos moneri, q̄ per præconē, ne hosti cōsilia pateant. Præter autē omnia illud præcipiendū, ut inuigilem⁹ insidijs, siqua hostē uia aggredi, aut oscitantē aut imprudentē, aut sine ordine ac cura proficiscentē. Nā his artib. sæpe animalia rationis expertia, maiora se petūt ac cōficiunt: ut mustella & miluus cortales aues, & lupo ingentes tauros ac armēta, cū ante prouiderint quā sese tuto recipiant, tutoq; aggrediantur. Optimum item fuerit consilium, partem semper hostium debiliorem aggredi, quamuis longe sepositam: præstat enim maiorem aliquantulo subire laborem, quàm cum fortioribus maiore periculo pugnare. Nunquam enim cum potentiore agmine aut hoste congregiendum. Oportebit enim simulatione interdū uti, hostemq; uana specie deludere: uidelicet cum pauci sunt uideri plures, cum plures rursus uideri paucos. Item cum discedimus uideri præsentēs. Præsentēs autem cum simus, uideri absentes. Deniq; cum maxime debiles sumus, metū incutere hosti. Cum uero potentiores, metū simulare. Quæ omnia intento ac diligenti magistro facilia factu erunt. Primo namq; ut pauci plures uideantur, cōfertim est ambulandū ac procul ab hoste, sic enim puluerem maiorem excitabunt. Præterea cum hastis longis aut similibus hastis in manibus: peditum uero turbam pedibus colludere, ex motus enim uarietate res maior apparebit: tum iumentis alijsq; huiuscemodi simul ingredi. Vt uero plures pauci uideantur,

Vt pauci plures uideantur

Vt plures pauci

...recessus & ...ac palan ... & labores e ...transcendere ...videns à carco di ...ne labore ...parua qui ...in cōgressu uer ...uribus putant, c ...inerte cogita ...conatu atq; om ...eundā ...illos qui sup ...prolequenti ...pauci si ...curēt ec ...mag ...ex equo mal ...peribi ...cū paribus ci ...Tribunus pe ...caudam seq ...perterre ...insperato u ...inexpecti ...plures r ...sic præme ...se hostes pri ...difficillimū ...aut forti ...perferre ac ...inimicos, ...ordinibus al ...inuat. Hæc & hi ...quod n ...ut quæ quis e ...in agricu ...quomodo ea pe ...inter se con ...probatur. Pedita ...ac fauente ...bellum haud ...hominibus sun ...per sacrific

Vt dicta Du ...habere tria ...tempo ...sine ...dicere se ...Iphicra ...faceret, cuida ...siquid acc ...Annibal pe

deantur: Si uiarū recessus & obtorta fuerint, partē exercitus in his occultare. In campis uero apertis sparsim ac palantes incedere, utilius & lanceis uti rectis ac breuibus. Præliaturi sese ad cursum & labores exercent, ut possint militibus necessaria suppeditare, fossas transilire, muros transcendere, flumina tranare discant, tanto excellentius, quantū perit⁹ ab imposito, ac uidentis à cæco differt. Id autē cauendū ne equis ad cursum aut prædā utantur saginatis aut saturis, ne labore absument. Magister equitū ephippijs & habenis ad usum equorum abundabit: parua quidē impensa facultatē opemq; præbens militibus indigentib⁹ opportunam. In cōgressu uero hostiū adhuc illud moneo (Sunt em̄ quidā qui cōtra eos quos inferiores uiribus putant, cū mediocri conatu & imbelli turba occurrendū arbitrantur. Ex quo illud qd̄ inferre cogitant, sepe ipsi reportant. Rursus uero cōtra eos quos putant superiores, toto conatu atq; omni exercitu procedunt. At ego cōtra iudico) Aduersus illos qui inferiores putantur eundū omni uī ac conatu, neq; em̄ quenq; pœnitet nimis uicisse cū uincit. Itē aduersus illos qui superiores existimant cū paucis atq; melioribus cōgrediendū. Nā pauci melius prosequunt & diligentiores erunt. Et siquid accidat, melius ac celerius se recipiēt. Nō em̄ dico q; pauci sint ideo laboriosiores & celeriores, sed q; facili⁹ fuerit paucos reperire q; multos, q; curēt equos ut oportet, ac seipsos solertes ad equitandū præbeāt. In magna uero multitudine magna cōfusio. Sigd̄ accidat, alter alterū trudit, difficilius se recipiūt, ac alius quidē ex equo male ephippiato corruit, alius ob equi tarditatē nō subsequitur, ali⁹ itē ob loci iniquitatē peribit. Adde q; nō multī sunt, qui terrorē incutiunt in bello, sed tantū strenui. Si autē cū paribus cōgrediendū, existimauerim nō inutile ut ex custodijs duæ acies fiant, & alteri Tribunus præsit, alteri is qui post eum magis strenuus uideatur. Hic cum tribuno exercitus caudam sequatur, & cū hostis propinquat statim primus prouolet. Sic em̄ ex insperato ruens perterrefaciet hostem: si pedites utriq; habuerint, ij occultent post equites, simul ipsi ex insperato una corruent. Videntur em̄ mihi longe maiora ea uideri siue bona siue mala, quæ inexpectata ueniunt. Ex quo quis cōsiderare potest, q; qui in sedibus suis inuadunt quamuis plures numero sint, magis pertimescūt. Meliores em̄ partes sicuti actoris sunt quam rei, sic præmeditati quam impræmeditati, & inuadentis quam inuasi. Pugnantes etiam inter se hostes primis quidē dieb⁹ timidiore sunt, procedente tempore nequaq;. Illud præterea difficillimū reperire equites fortes ac utiles ad decertandū. Signa uero sunt, si pulchrū aliquid, aut fortis uiri gestū, & cū laude cōiunctū audire gestiunt, ac dicto audientes sint: ij em̄ perferre ac tolerare facile poterunt, quæ cognoscunt. Præterea si celeriter quis persequatur inimicos, aut celeriter se recipiat, maxime hostem infestat, & ipse tutus erit. Tum si ex ordinibus aliquos sibi sumpserit, & de improviso excurrat, ac eos qui se recipiant inuadat. Hæc & his similia oportebit sapere & legere & scribere. Tum meditari si quid accidere possit, quod nō est aliud quam futura præuidere. Maximā enim cōmentationem arbitror, ut quæ quis esse utilia nouit, cogitet quonam modo ea exequi possit. Recte enim cogitata neq; in agricultura, neq; in re nauali, neq; in imperio aliquid proderunt, nisi meditemur, quomodo ea perficiamus. Equitatus mille equitum congruens numerus & facillimus ordinari, & inter se concordiam habet. Ex peregrinis uero totum aut ex parte constare maxime probatur. Peditatus his utilis magnopere qui adsistat. Hæc igitur (ut in exordio dixi) deo iuuante ac fauente fieri debent, nec mirum si id sæpe repeto. Quoniam adire periculum extra bellum haud mirandum sanè. Sed in bello ubi hostium uersantur insidiæ, quæ occultæ hominibus sunt, dijs autem manifestæ, is maxime potietur, qui ab his potissimum diligeretur, aut per sacrificia, aut omīna siue somnia. Et hæc quidem Xenophon.

DICTA DUCVM.

NUNC dicta Ducum quorundam subiiciam. Agesilaus dicebat oportere ducem habere tria: erga quidem inimicos audaciam, erga subditos beneuolentiam, erga temporum opportunitates rationem. Epaminondas uidens pulchrū exercitum sine duce, uideo, inquit, pulchram bestiam sine capite. Philippus solebat dicere se malle exercitum ceruorum cui præesset leo, quam leonum, cui præesset ceruus. Iphicrates belli dux cum in sociorum regione contra hostes uallū firmaret, fossam q; faceret, cuidam dicenti quasi hæc superuacanea quid timemus: respondit, turpe esse ducem (siquid accideret) dicere, non putaueram: quod dictum Cicero Scipioni Africano tribuit. Annibal pollicenti cuidam philosopho de arte militari docere, cum nunquam

Agesilaus

Epaminondas

Philippus

Iphicrates

Annibal

quam

quam fuerit in acie, non opus inquit, exercitu sine tuba. Cicero Phormionem hunc fuisse ait, qui coram Annibale ausus est de re militari disputare. At ille interrogatus quid de tanto philosopho iudicaret: Se ait uidisse deliros multos, sed nullū magis delirare, quā Phormionem. Idem cum apud Antiochum à Scipione qui eò legatus fratri uenerat, interrogatus quos duces præcipuos censeret, respondit Alexandrum, deinde Pyrrhum, tertium se: Quid, inquit ille, si me uicisses. tunc ait, & Alexandro & Pyrrho me prætulisset. Liuius li. XXXII. Timotheus interrogatus quid differret ars militaris à Rhetorica, quantū inquit, pax à bello. Lamachus dux cū Præt. cohortis peccanti irasceret, illeq; nō amplius hoc faciā diceret. respondit illud prouerbiū. οὐκ ἐστὶν ἐν πολέμῳ δις ἅμα ῥά τινος. Non est bis in bello peccare. Alexander interrogatus quo nam modo tam breuī tempore orbem subegisset: Consilio, inquit, & uiribus, & arte, ubi opus esset noua. Xenophon in III. Cōmentariorum probare nititur, quod boni ducis, & boni Oeconomī officia penē similia sint: Reddere primū subditos ad obtemperandū faciles, malos castigare, bonos munerare, præsentem substantiam custodire, diligentem ac laboriosum esse ad obeunda officia: præterea decertare quando opus est: Oeconomiam maxime iuuare. Demades captus in bello apud Charoniam à Philippo, interrogatus ab ipso inter epulas dum mentio de generositate Atheniensium incidere: Quā bene inquit, se res haberet, si Philippus Atheniensibus, & Chares Macedonibus imperaret. Chares enim dux fuerat in bello, ubi ipse captus. Hæc ex Stobæo. Thucydides. Pulchre certantibus tria esse oportet, uelle, erubescere, & obtemperare. Demosthenes. οὐκ ὁμοίως οὐδεὶς ὑπὲρ τε τοῦ πλεονεκτεῖν πολέμῳ ἢ ἀμ. καὶ τῷ ἑαυτοῦ. ἀλλ' ἐτέρως μὲν ὡς ἀρ. μὴ ἐλατ. τῶν τε μέχρι τοῦ δυνάτω πάντες πολέμῳ, ὑπὲρ δὲ τοῦ πλεονεκτεῖν οὐκ ὁμοίως. ἀλλ' ἐφίενται μὲν ἑαυτοῦ ἕα, ἑαυτὸν δὲ κολυθῶσι, οὐδὲν ἠδὲ κινεῖναι τοῦ ἐναντιοῦτος ἠγοῦνται. Non enim similiter quis in adipiscendo, sicut in se suaq; tuendo pugnauerit, sed longe aliter. Nam uel omnes ne sua perdāt, uiribus omnibus quibus possunt utentur: In acquirendo autem tantū quis cupit quantum permittitur ab hoste: si autē prohibetur, nihil amplius molestare aduersarios putat. Cæsar in cōmentarijs Pompeiū imperitiæ militaris accusat, q̄ in acie Pharsalica in cōgressu suis ne se mouerent imperauit, sed expectarent impetum hostium. Nam innatū dicit esse ardorem quendam in animis hominum, ut clamore motuq; magis excitentur.

PARALLELA STRATEGEMATA.

PER dissimulationē quandoq; hostes uti desperent, aut terreantur. Apud Cassinum post longam obsidionē rapa prope mœnia ferebāt, ut hosti desperationem deditōnis facerent. Vicinioribus seculis Ladislaus rex Pannoniæ inter Sanctos cōnumeratus, aduersus Polonos & Cracouiā pugnas, post diuturnā obsidionē ut oppidanis opinionē copiæ faceret, montem uicinū farina cōspersit. Rati illi regem nō desiturū, sese dediderunt. Iustus quoq; & ipse sanctus Præsul Volateranus, ut Manlius de capitolio Gallis, sic in obsidione Vandalorum dicitur panes de mœnibus iecisse. Sed hæc eis de non Christianis licuere. Sese etiam quandoq; principes astutia à periculis subtraxerunt. P. Rutilius Rufus, ut author Cicero in oratione pro eo, cum à Mithridate Mitylenis oppressus esset, crudelitātē regis in togatos uestitus mutatione uitauit. Alex. III. Pon. Maxi. habitu serui Venetias fugiens manus Friderici subterfugit. Isidorus cardi. Rutenus, Græcus homo, Cōstantinopoli legatus, dum ciuitas à Turcis caperetur, habitu uillici sumpto, se xxx. aspris, paruo admodū, captum redemit. Boemundus Roberti regis Siciliæ frater, ab expeditione Hierosolymitana rediens transiturus necessario per loca Alexij impe. inimici, se loculo clausum uti mortuū ferri iussit, eoq; modo euasit. Nicola Picininus dux Philippi uicecomitis in oppugnatione Brixienti profligatus per hostium castra transire coactus, in culeo inclusum à lixa se transferri mandauit incolumem. Annibal item apud Liuium, ut inuidiam Fabio crearet, possessiones seruasse scribitur. At ille ut suspicione careret publicasse. Idem Urbini dux Fridericus Laurentio Medici nostra ætate in bello Florentino fecit. Non tamen ille ut Fabius. Prodigia insuper, & rerum euentus in bonam uertuntur de industria partem. Scipio apud Frontinū cōtra Annibalem proficiscens, cum in descensu in littore corruisset, teneo te inquit, Africa. Quod Tranquillus Cæsari adscribit. Chabrias Atheniensis, fulmen de cœlo ueniens in castra, Iouis optimum signū dixit. Sulpitius Gallus eclipsim expauescentibus militibus causam naturalem adduxit. Philo Philo Hebræus cum legatus Romæ causa excidisset, pro qua uenerat, turbatis omnibus Iudæis

Iudeis ait. Nunc fratres optime sperandum de deo, qui tunc maxime adest, cum hominum aequitas & auxilia defunt. Demosthenes autem in oratione, re male contra Philippum gesta, ad rursus animandum causam in negligentiam Atheniensium traduxit, maximeque sperandum, si officio diligentiaque utantur, dixit. Specie etiam superstitiosa turbæ continentur, ut Sertorius Cerua: Maumethes uaticinijs, & hodie Sophi apud Persas uelata facie more *Sophi* Mosis turbas alloqui dicitur, præireque exercitum, ac omnia uincere. Dies quoque belli apud nonnullos obseruati. Ariouistum decrecente luna pugnare nolentem Cæsar uicit. Qui mos etiam Lacedæmonijs fuerat, ut author Lucianus. Titus Vesp. item Iudæos teste Iosepho Saturni die superauit. Quidam ab hostibus in loca iniqua imprudenter adducti: ut M. Crasso accidit à Spurina deducto apud Parthos. Viriatus quoque Lusitanus fugam simulans exercitum Romanum ad confragosa perduxit.

MOS ANTIQVAE MILITIAE.

VERBENA teste Festo, & sagmina, hoc est, gramen ex arce Capitolina cum sua terra auulsum, legatus qui Verbenarius uocabatur, ad hostes clarigatum, id est, ad res reperendas ferebat. Ab his enim sagminibus Martianus iuriscō. Sanctum appellari dicit, quod est ab hominum iniuria defensum. Fœcialis item cum patre patrato ad indicendum bellum mittebatur. Caduceator uero

*Verbena
Sagmina
Fœcialis
Caduceator*

contra is erat, qui pacem adferebat, aut nunciabat. Festus item. Sub corona ueniebant in bello capti, id est, coronati. Nos hodie hanc consuetudinem in equis seruamus Romæ, ut uenales fronde capiti imposita circumducantur. Idem ait sub hasta uendere, cum hasta in foro fixa, bona damnatorum aut proscriptorum ad præconis uocem uanibant. Hic memoratur Plutarcho, cum quondam Augustus ad hanc auctionem diu adsedisset, Mœcenas cui res illa indigna principe uideretur, tabella inscripsit Græcis literis: Surge carnifex, quam sublatam in turba cum Augustus inspexisset, Mœcenas scōmma esse existimans, statim surrexit. Idem in Probl. Qui sacramento nō tenebantur, licet in castris uersarentur: nec hostes in prælio laceßere, nec ferire ius erat. Quod Cato senior in quadam epistola ostendit, ad filium scribens monet. Si missus factus sit, ad urbem redeat. Aut si in exercitu maneat, uelit ab imperatore impetrare, ut sibi aduersus hostem pugnare, ac eum interficere liceat. Liuius. Romani in obsidione Veiorum Camillo duce sub pellibus primum hyemare cœperunt. Idem libro IIII. scribit populum Rom. supra CC. annos proprijs sumptibus militasse. Deinde Cor. Coss. C. Fabio Ambusto L. Valerio Potito Tribunis Mil. Consulari potestate, Anxure capto, decreuerunt patres, ut stipendium miles acciperet. Frumentum quoque, & uestem, ultra pecunias dabant, equiti etiam equum. Dicebanturque delecti & aucto- *Auctoritati* rati. Postremis uero temporibus Matriculati & solidati. Cassiodorus, Vegetius, & Frontinus Solidatum fuisse in militia scribunt eum cui stipendia ab imperatore promissa erant, unde uocabulum hodie Soldatorum est. Missionum tria erant genera, ut ex Marcello & VI *Matricul.
Solidati
Missionum
tria genera* piano iureconsultis colligitur. Honestæ quæ tempore militiæ expleto datur. Causaria, cum uitio animi uel corporis minus idoneus militiæ renunciatur. Ignominiosa, cum quis ob delictum sacramento soluitur. Mercenario autem & externo milite primum sunt usi Scipionibus in Hispania res gerentibus, Celtiberis in amicitiam receptis, ut author Liuius. Capitolinus insuper in Balbino inquit. Rom. Imperatores exituri ad bellum prius Nemesei sacrificabant, & munus gladiatorium dabant: primum quod dea Fortunæ sit Nemesis, secundum quod milites iam sanguini adsuescentes domi, hostem foris non expauescerent.

De disciplina, ac pœnis, & præmijs militaribus.

DISCIPLINA quoque prima in exercitando Tyrone fuerat uarijs quidem modis, aut ambulatione ferendo onera, aut cum armis cursitando, aut in ligneum equum insiliendo præter omnia uero ad palum. Erat aut palus imago lignea super terram fixa, quæ hasta siue ense petebant, & tanquam cum hoste certatim congredebantur, scuto uimineo, & interdum claua grauiore, ut in uera pugna potestea solutiores, aptioresque essent: aut scopo præfixo, id est, aliquo fasce uimineo uel aliquo signo, arcu exercebantur. Hæc ex Vegetio. In milite autem corrigendo legitur apud Liuium LVIII. Scipio Amylianus oēs delicias in obsidione Numantiæ, uinum, scortaque amouit: militem in opere quotidie habuit: quæ extra ordinem deprehendit, si Romanum uitibus, si externum uirgis cecidit, lumenta omnia ne exonerarent militem, uendidit, XXX. dierum frumentum

Pali uulnera

ac

Pescennius Niger ac septenos uallos ferre cogebat. Pescenni⁹ Niger teste Spartiano, prohibuit pistores exercitum sequi, ut omnes buccellato in locis pacificis accepto essent contenti, quarentibusque uinum: Num habetis inquit, Nilum uicinū? Alexander quoque Imperat. expeditionis tempore melius putauit, ut annonā milites in mansionibus acciperent: nec cibum xvi. dierum portarent, uti solebant. Ex quo patet quantus esset cuiusque labor, ut nec plures duceret uti nunc solent seruos, aut iumenta: sed ipsemet Legionarius partim dorso, partim super hastam necessaria ferebat, ut in columna Traiani uidere licet. Pœnæ fuerant: Exauratione citra munera meritorum præmiorumque. Ignominia cum ex ordine mouebatur, aut hordeo pascebatur miles, uel equiti equus adimeretur. Præter omnes autem Decimatio, cum decimus quisque seu legionis, seu cohortis capite plecebatur. Cicero pro Cluentio. Statuerunt enim ita maiores nostri: ut si à multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animaduerti, ut metus uidelicet ad omnis, pœna ad paucos perueniret. Idem quoque in uniuersum pœnas octo connumerat, damnum, uincula, uerbera, talionem, ignominiam, exilium, seruitutem, mortem. Exempla seueritatis inter cætera uide Papii in Fabium, & Torquati ac Pausaniæ in liberos. Præmia uero coronæ fuerant diuersæ, aureæ, murales, uallares, quernæ, gramineæ, ordinum promotio, Cognomentorum insignia, quandoque & statuæ, præterea æs donatiuum. Postremo militiæ uacatio, quæ post annos L. ex lege ueteranis dabatur, ut author Seneca ad Paulinum. Insuper & bene meritis ager. Cæsar suis ueteranis agrum Stellatam diuisit. Ex quo res fuit non solum utilitati, sed ambitioni ut societas ea Stellates uocarentur, repertumque iam in marmoribus & sepulchris qui se Stellatam inscripserit. Sulla suis item militibus Volaterranum. Arretinumque agrum.

DE CELERITATE IN BELLIS.

**Cæsaris pons
Classes subito
armatæ**

CELERITATIS, qua nihil in bello utilius, plura sunt exempla. Ante omnis ipse Cæsar in Commentarijs testatur, in Arari uno die pontem constituisse, alium item supra Rhenum mira arte ac celeritate militum opera decem diebus absoluisse. Classis contra Massilienses nauium longarum xii. die tricesima ab excisa materia armasse. Classis item Romanorum contra Hieronem regem quæ cxxx. nauium fuerat teste Plinio, quinto & quadragesimo à securi nauigauit. Classis etiam Scipionis proficiscentis in Africam die quadragesimo. Ipse quoque Cæsar Centena passuum milia quandoque uno die peregit. Sæpe nuncios de se præuenit. Hanc mittendorum nunciorum celeritatem, primus apud barbaros Xerxes excogitauit, ut tradit Cleomedes de circulis cœlestibus Græcus author. Hic enim bellum Græciæ inferens, ita frequētes toto itinere stationes constituit, ut uoce alteri ab altero perlata horis xliiii. è Græcia in Persidem noua perferrentur. Apud Romanos primus Augustus: teste Tranquillo. Qui ut sciretur uelociter quid in prouincia quaque gereretur, modicis interuallis per militares uias iuuenes primo qui sub manu uoceque nunciarent, deinde uehicula disposuit. Commodius id uisum, ut qui perferunt literas, interrogari quoque si quid opus possint. Noster uero seculis diu neglectam hanc consuetudinem in Italia Vicecomitum familia renouauit, dispositis ac paratis in itinere equis sæpe commutandis: eoque res peruenit, ut uix credibile auditu diebus xlii. nuncius frequens ex Britannia Romam ueniat. Cecinna Volaterranus portentoso inuento irundines, quod ad eandem domum sint redire consueta, nuncias in bello ciuili mittebat. Hircius Consul ad Decium Brutum Mutinæ ab Antonio obsessum, columbas tenebris fameque prius distentas. Illæ lucis cibi que auidæ mœnia alta petentes, loca escis assueta, ab eo cum literis collo adligatis deprehendebantur. Author Frontinus. Traduntur & nunciata diuinitus uictoriæ eadem hora, ut de Perseo teste Valerio, & Domitio Aenobarbo à Castore & Polluce. Proditumque in historia Florentinorum de uictoria quam illi contra Gibellinos exules in Aemylia habuere, & item Innocentio vii. de ea quæ tunc contra hostes habuit uictoria, teste Poggio qui aderat, similiter euenisse ex incertis nuncijs. Vsus etiam apud priscos belli tempore, aut ob aliquam suspicionem, per notas scribere, Cæsaris primum inuento Tranquillo teste, sic structo literarum ordine ut nullum uerbū effici possit. Habebant & simile quiddam Lacedæmonij in sua Scytala: quæ autem sit, aut quomodo, in prouerbij narraui. Nostra uero ætate Baptista Leo Florentin⁹, facilem super hoc artem breuibus rotulis excogitauit, quam Friderico duci Vrbinati dicitur, mihique item ostendit. id genus uulgo nunc Cyphram appellant.

**Modus occulte
scribendi
Scytala
læconica**

De

DE ORDINIBVS, ET MILITVM EXERCITATIONE

DE ordinibus autem circa bellum Cyrillus hos ponit, Armigeros, Peltatos, Psyllos pedestris pugnae omnes: hac tamen differentia quod Armigeri grauis erat armaturae secundum ritum Macedonicum rotundo scuto & longa hasta utentes. Hi Triarii apud Romanos dicebantur: postremique erant, ac spes ultima tanquam murus. Vnde proverbium in periculis, res ad Triarios redacta. Psylli leuis erant armaturae, utebantur arcu & iaculis, & saxis iactis manu uel funda. Peltati uero inter utrumque se habebant. Nam pelta utebatur, quae scutum admodum paruum est, & hastis longe leuioribus ac minoribus quam armigeri. Hi Ferentarii Romanis apud Vegetium appellantur, qui etiam ait pedites olim ab urbe condita usque ad Gratiani principis tempora: non solum scutatos, sed cataphractos & galeatos fuisse, postea ob inertiam militum haec nimis graui uisa, scuto tantum & ense aut hasta fuisse armatos. Totidem & equestris pugnae differentia. Aut equitatus aut currus. Equites rursus aut Amphippi sunt, id est, qui alterum iuxta equum desultorium habebant, in quem cum usus esset transire possent. Aut Cataphracti, id est, armis undique cooperti. Aut Acataphracti, id est, minime cooperti. Et hi aut eminus pugnabant hasta: & Doriphori, id est, hastati uocabantur: aut ex arcu, & Hippotoxotae appellati. Aut Hippocotistae seu Acrobolistae, id est, hastam eminus iacientes. Cominus autem pugnabant Xystophori & Cataphracti. Elaphri apud nos Velites dicti, equites erant leuiter armati, qui discursu faciles erant, missiliaque seu sagittas iaciebant. In exercitu officia, Signifer, Vragus, Accensus, Princeps, Commentariensis, Cornicularius, Praeco, Tubicen, Lixae quoque ac Calones, quorum alteri ab aqua ferenda dicebantur, quod lixam ueteres aquam, unde Lixiuum uocabant. Alteri a lignis conuenendis: ut author Festus. Miles Centurioni suberat. Centurio Tribuno. Tribunus Legato. Legatus autem Consulis parebat imperio. Consul postremo Dictatori. Ordinarii dicuntur qui ordinibus praerant Trib. aut principales. Augustales qui his ab Imperatore adiuncti fuerant. Accensi quasi accedentes, qui ministerio ac seruitio publice adhibebantur legionibus: cum fas non esset milites qui ueste & pecunia publica alebantur cuiquam seruire. Matriculae autem apud eundem sunt militum ordines. Ordines uero, Ala, Manipulus, Acies, Cohors, Turma. Primum pilum qui ex tribus uexillis constat. Vexillum autem CLXXXIII. hominibus. Horum primum Triarios habebat, ueteranos & summam uirtutis. Secundum Rorarios fiducia paulo minoris. Tertium accensos, qui minimi roboris in postremam plerumque partem reiciebantur. Cohors autem, alia miliaria, quae M. D. V. pedites, Equites uero XXXII. habebat. Alia quingentaria, quae ex D. L. V. peditibus, equitibus uero LXV. constat. Huius generis X. cohortes iustam legionem implebant. Erat enim legio diuersa. Romuli tempore primum ex equitibus CCC. peditibus tribus milibus fuerat. Deinde aucta usque ad sex milia peditum. Equitum uero DC. author Plutarchus, qui numerus etiam quandoque diminutus: ut apud Liuium constat. Singulis quoque quatuor legionibus Trib. Mil. XVI. praerant. Centuria ex CX. peditibus. Decuria ex denis equitibus: quibus praerant Centuriones & Decani. Manipulus leuis ex XX. militibus: ideo leuis quod hasta miles non gesta non armis muniretur. Huius generis XV. in prima acie fuerant: ubi tyrones & flos pubescentium iuuenum aderant. Turmae ex equitibus, plerumque constabant ex tribus Decurijs. Romulus prius tres Centurias scripsit Celerum equitum, Tatiensium, Ramnesium, & Lucerum. Ideo celeres ut expeditos habebat. Festus autem appellatos a Celere Remi interfectore: quibus & Tribunos praefecit, quae numero CCC. eo quod singulis Decurijs quae XXX. erant X. adsciuerit: author Liuius. Romanorum robur totum in legionibus ac peditibus fuerat: ut inquit Vegetius: nec ultra duas Consul secum extra ducebat. Hi lecti & iurati erant, quibus auxilia adhibebantur ex socijs. Milites Praetoriani, Cohors praetoriana & Praetori adhibebant: muneribus ceteris uacabant. Hac primum usus Scipio Africanus est. Inter principes uero uiolentius est usus primum Tyberius, qui eam in uia Appia ad duo passuum milia retinebat loco munito: ubi nunc caput bouis appellatur.

DE SIGNIS, TROPAEIS AC TRIUMPHIS

IGNVM militare, quod Tessera dicebant, Ducis erat signum, quo processui, aut receptui, aut ad castrorum metationem, seu discessum disponi milites iubebantur. Tesserae uero qui illud in cotubernijs nunciabant. Eratque ut ait Vegetius triplex. Vocale, ut Victoria, Triumphus & his similia uerba: aut semiuocale, ut tuba uel

O o buccinae

Armigeri seu
Triarii.

Psylli seu leuis
armaturae.

Peltati
Ferentarii

Equites Am
phippi

Cataphr.

Acataphr.

Doripho.

Hippoto.

Acroboli

Hippocotista

Signifer

Vragus

Accensus

Princeps

Commenta

riensis

Cornicula

rius

Praeco

Accensi

Ala

Triarii

Cohors

Legio

Centuria

Decani

Manipulus

Decuria

Celeres

Tatienses

Ramneses

Luceres

Legio

Praetoriani

Tessera

buccinae sonus: seu mutum, ut eleuatio dextrae, hastae inclinatio & his similia. Ex his autē uti-
Onoxandrus lius mutum censet Onoxandrus Graecus author, qui ad Gerannium scribit de re militari, eo
quod inimicos lateat, & suis magis innotescat, ob linguarū diuersitatem uerba nō omnibus
intelligentibus. Est & Tessera apud Plautum signum inter duos. Hic inquit mihi hospitalis
tessera: & alibi, Tesseram amisi. Erant praeter haec & signa quae ordines praebant, Aquilae, Dra-
Signa spha- & Centuriones pellem leonis ad terrorem in capite gestabant. Sunt & signa Sphragitica, id
gitica. est, signatoria, quae tabulis tabellisq; adponebantur: haec in annulis expressa fuerant. Sulla lu-
gurtha à Bocho traditi imagine utebatur, Caesar Alexandri, Augustus Sphingis, alio quoq;
alijs. Vno tantum annulo utebantur, solumq; equestris ordinis, in digito leuae manus quae an-
Vasa cōcla- uulariū appellabāt: quod inde teste Gellio uena cordis procederet. Praeterea signa discessus,
mata. uasorum conclamatio, ad eam uocem se sumptis rebus praeparabant. Signa uero quae hodie
Signa pro- passim omnibus propria uidemus, ab insequentibus Imperatoribus postea magnis uiris ob
merita donari cōsueuerunt, paulatimq; ambitio haec ad operarios usq; trās fusa, & quod lon-
ge detestabilius, ad sacerdotes, quos potius crucis aut alicuius religiosae imaginis pictura
decebat. Quid enim alienius uiro religiōe aut doctrina praedito, q̄ dimidia animalia aut tes-
sellas aut lineas seu pilas, siue his similes nugas, suorū ineptias maiorū imitando, nulla saepe si-
gnificatione praefere? Sed haec alterius loci. Nunc ad militaria redeamus. Vegetius item ait
moris Romanorū fuisse, donatiui dimidium apud signa deponere: q̄ hoc genus hominū ple-
runq; prodigū esset, praeterea ut fidelius tuerentur eos apud quos eorū scirent esse substantiā.
De Tropaeis TROPAEA Spoliaue hostiū templo dicabantur: quae ut ait Plutar. in Proble. pio Roma-
norū instituto uetustate obsoleta fari nō permittebantur, ut uidelicet ea simul cum inimi-
citijs quādoq; interirent. Nec laudat Graecorū morem qui aenea ea constituerunt ad captorū
similitudinē, Caesar potitus uniuersa Gallia, cum in Aruernorū templo ensē sibi ab hoste
raptum suspensum uidisset, hortantibus etiā amicis, auferre noluit, quasi eius ibi restaret me-
De Clipeis moria sempiterna. Clipeorū etiā magna fuit ambitio, in quibus argumēta rerum uaria,
rum antiquitus inscribebant, ut Homericus & Virgilianus clipeus: etiā ab Hesiodo descri-
ptus. Romanorū primus Appius Claudius qui Cos. cum Seruilio fuit, an. urbis CCLXX
clipeū in aede Bellonae dicauit. Post eū M. Aemilius Cos. cū Q. Luctatio in basilica Aemy-
De triūphan- **PHANTIBVS** quoq; haec fuerunt leges, ut nullus ante triumphū urbem ingrederetur, sed
tibus. in aede Bellonae exceptus de rebus ab se gestis differerebat, triumphusq; ei decernebat si Cos.
Praetor uel aut Dictator exercitū integrum reportasset: una acie v. milia hostiū fudisset. Post
haec in territorio triūphali ad aedem Apollinis, ubi obeliscus in C. Neronisq; principū Cir-
co cōspicitur iuxta Petri Basilicam, portaq; triūphali quae iuxta pontem fuerat, nunc subla-
tum ē regione S. Spiritus usq; ad S. Celsum. Inde conuersa in dextram per uiam eam nūc ce-
leberimam, ac Florae campum ubi Pompeij aedificia fuerāt, tendebat: rectaq; ad S. Angelum
ac theatrum Marcelli usq; in uelabrū spectabat, ubi S. Georgius. Inde postrema conuersa cli-
uum ascendebat Capitolinum, rupemq; Tarpeiam ad templū Iouis Capitolini, ibiq; sacrifi-
cabatur. Curru biūgo seu quadriūgo uehebatur triumphans, quali saepe in marmoribus ui-
demus. Equis currus filij seu nepotes insidebant: ipse seruum iuxta retinebat iocularia iactan-
tem, qualem Caesari Tranquillus fuisse dicit. Iosephus autem Tito alatum dicit iuxta fortu-
nam seu uictoriam adfuisse, qualem in arcubus hodie conspiciamus triūphalibus. Epulum
postridie triūphas po. Rom. dabat: ubi & Coss. inuitabat: nec ueniebant, praeterea uenatio-
nes & spectacula. Celeberrimū omnium Pauli Aemilij de Perseo rege fuisse Plutarchus tra-
dit triūm dierū pompa. Vltimus Probi principis de Germanis & Boëmis. Ouatio uero lon-
Ouatio ge inferior triūpho: procedebant enim myrtea corona qua ouantes donabatur, qui sine cae-
de & sanguine rem facile gessissent. Insuper pedibus non curru ueniebat: nec militibus comi-
tatus, sed tamen senatu obuiam procedente. Triūphantes autem milites cum ferculis, ho-
stiumq; spolijs praecedebant, currum captiuis sequentibus.

Groma

DE CASTRIS METANDIS

DE Castris autem metandis Hyginus libellum edidit nuper inuentum, quem Gro-
maticon appellauit. Est enim Groma (ut ipsemet in eodem declarat) ratio metan-
di castra, & loca in bello capiēdi opportuna. In eo em̄ uerba sunt obscura: partim
etiam

etiam uetustate corrupta, ut paruus admodum sensus elici ex plerisque possit. Loco eminenti iubet fieri castra ut regioni dominantur: ne ualudibus interluantur, praesertim porta decumana. Secundum locum habet quae in plano constituantur. Tertium quae in colle. Quartum quae in monte. Quintum quae in loco necessario: unde & necessaria Castra dicuntur. Praecipue obseruari debet uia quae lateribus castrorum supersit. Castra quocumque latere flumen seu fontem habere debebunt in qualicumque positione. Iniqua loca quae a prioribus Nobiria appellatur, omnimodo uitari debent: ne mons castris imminet, per quem superuenire hostes, aut perspicere possint quid in castris agitur. Ne sylua celerata hostes adiaceat, neue fossae seu ualles per quas obruti castris occubere possint: ne uicini fluminis torrens subita tempestate castra inundatione obruat. Meminisse oportet in hostico ascensus ualli duplices & frequentes facere, & tormentis tribunalia extruere circum portas in coxis: in loco contrarium maxime instruendum erit uallum tormentis ab eo latere qua Nobiria, si uitari non poterunt. Haec igitur ex Hygino. Quae autem manifestiora nobis apud alios auctores comperimus: haec sunt. Castrorum forma uaria fuerat, quadrata, triangularis, rotunda, hemicycla. Portarum etiam uariis numerus: ubi amplissima castra quatuor tantum fuerant: minora & angustiora, duabus portis muniri tantum lat erat. Prima Praetoria fuit, quae orientem spectare & e conspectu hostium dirigi consueuit: unde in omnem tumultum acies educi & praesto & parata esset. Secunda decumana a tergo castrorum constituta, ex qua desertores aut facinorosi milites in quos militari disciplina animaduertendum erat, extra castra educebantur ad poenam. Tertia principalis cognominata, ex qua principem ordines tradere, & ad edictum conuenire ac suorum ducum imperium exequi oportebat. Quarta post praetoriam sita. Quinta dicebatur per quam comensus in castra & uenalia deducebantur. Inde etiam merces exportari & importari ad usum consueuerunt.

Nobiria

DE MAGNIS EXPEDITIONIBUS AC MODIS BELLII VARIIS.

DARES Phrygius qui bellum scripsit Troianum ait, apud Ilium ex Argiuorum classe conuenisse hominum milia. DCCCCLXXXVI. ex Troianis DCLXXXVI. Carinas circiter mille: ut auctor Homerus in Catalogo. Haec superauit Xerxis classis apud Graeciam, quae teste Herodoto nauium trium milium, ubi fuere hominum Myriades. XXXIII. id est. CCCXL. mil. Terrestris autem fuere eodem auctore CLXX. Myriades: equitum uero VIII. Exercitus sub Mose fuit DC. & tria milia, reliqua multitudo imbellis DL. Tota summa, milies mille & CL. Sub Iosue DC. & tria milia tantum. Sesostris regis Aegyptiorum exercitus DC. Milium peditum, equitum XXXIII. Curribus armatis XXXVIII. Gallorum nunciato tumultu Romani sine Transpadanis ad LXXX. milia equitum, & DCC. milia peditum armauerunt, L. Aemilio Paulo, & C. Atilio regulo Coss. paucis annis antequam Annibal Alpes transiret. Qui & ipse non amplius quam XXXVII. milibus armatis in Italiam traiecit: ut auctor Polyb. Alex. Macedo. exiit in Asiam cum milibus armatorum non amplius XLVIII. In Hierosolymitana expugnatione auctore Iosepho ferro, fameque interiere undecies centena milia. Post hanc in Cannensi pugna caedes memoratur, ubi annulorum modius inuentus. Caesaris item in Gallia contra Heluetios ad CCC. mil. Marii contra Cimbrum, Claudii secundi contra Gothos. Aetii ducis sub Valentiniano contra Attilam apud Aquileiam, Caroli Martelli contra Saracenos in Aquitania. In quibus omnibus praestis non minus quam CCC. milia consumpta. Modus insuper belli uariis externis fuit. Lacedaemonij teste Thucydide procedebant in aciem tibiara modulatione. Cretenses uero cithara. Massagetae tunica induti rubra pugnant, ne fauciorum sanguis ceteros deterreat. Parthi fugiendo post terga sagittas iaculantur. Galli certantes, ut scribit Pausanias in X. ponere duos praesto seruos cum equis habent: ut si forte equus domini conciderit, alium praebent: si dominus, equum seruent: si uterque, pro domino pugnae succedant.

De modis
belli uariis.

DE MACHINIS BELLICIS

ARIETEM teste Vitruuius inuenere prius Carthaginenses cum castellum apud Gades captum demoliri conati sunt: tignum manibus sustentantes, murum uerberabant. Deinde alia alij addiderunt. Scorpio quoque & ballista reperti. Haec saxa, ille sagittas emittebat. Scorpio quo longiora habet brachia, eo mollius ducitur, non minus quam a duobus hominibus leuabatur, qua Vitruuii descriptione satis constat nostram esse ballistam, uerum aliquanto maiorem. Vegetius autem ait antiquas ballistas non solum saxa, sed sagittas grauiiores ac scorpione maiores emittere. Effecit praeterea arcuballistas

Aries
Scorpio
Ballista

Arcuballi-

Oo z stas

PHILOLOGIA

- Carrobal.** stas & carroballistas quæ paruis curriculis ferebantur: ex his aliæ uectibus, aliæ fuculis poli-
Vineæ spastis, aliæ ergatis, quædã etiã tympanis torquentur: nostri bricolas uocant. Insuper alia plu-
Turres ra in expugnationibus ponit opera. Vineas quæ ex tabulis leuiora machinamenta erant ad
expugnanda mœnia, nostri bastias uulgo appellant. Turres uero instar turrium ex trabibus
lignisq; ingentibus fiebant. Vrbes quoq; altitudine quantalibet æquabant, easq; mobiles ac
Musculi mœnibus propinquantes cõstituebant. Musculi minores machinæ ad turriũ ministerium si-
Testudin. militudine pisciculi qui Balenã præit ac regit. Testudines diuersa, aliæ quæ arietem protege-
bant, aliæ ad euertendos muros, aliæ ad fossas replendas, hostes à propugnatoribus mœniũ
Plutei superne defensitabant. Plutei, ut ait Festus, crates erant corio crudo & intento operiti qui ho-
stibus opponebãtur, uocabãturq; Plutei militares. Sed & tabulæ quibus aliquid præsepitũ,
Onager Plutei dicũtur. Præter hæc ab eodẽ Vegetio ponit Onager, per quẽ saxa grauiora emissã nõ
Plumbata solum homines elidebant, sed hostiũ machinamenta diruebãt. Plumbatæ item pilulæ plum-
Scale beæ sunt, quas pedites scuta ferentes manu iaciebant. De Scalis quoq; Sambuca, Exostra, &
Sambuca Telenone apud eundẽ leges. Quæ omnia si quis animaduernerit, in ueterũ monumentis Ro-
Exostra mæ cognoscat. Malleoli erant missilia quæ arcu iaciebantur, materiam ad cõburendum ha-
Telenon bentia. Lúius xxxviij. Aliqui uenerũt ferẽtes stupam, picem, & malleolos. Marcellinus libro
Malleoli xxiiij. eos q; essent declarat. Elipolis & Poliorcete duæ bellicæ machinæ ad muros expugnan-
Elipolis dos Vitruuius exponitur, altera à Chabria Arcade, altera Poliorcete quæ Demetriũ fuerat à
Poliorce. Diogneto Rhodio, Architectis reperta. Vbi obiter notandũ, male apud eundem authorem
scribi Lepidolim pro Elipoli. Tryphon Alexandrinus: cum obsideretur Apollonia ab hoste,
iussit specus plures excuari, qui ultra ciuitatis muros aliquantulũ procederẽt, suspẽdiq; cre-
bra per loca ipsius uasa area, ut tumultus hinc & subterraneos hostiũ ingressus præsentitos
uia angusta occurrẽtes oppidani superarẽt, quod euenit. Et hæc quidẽ de machinis, in quo
genere multa quidẽ posteritas adiecit. Nam à Germanis plura de his arte reperta simul &
usu, ut nihil tam firmum, nullaq; tanta uis quæ non his hodie debilitari aut uinci possit. Ete-
nim Scorpio quã nunc balistã uocamus, citius torquetur ab uno tractata, quã prius à duo-
Bombardæ bus. Loco uero onagri simul & arietis, areas machinas, quas ex sonitu bombardas uocant:
inuentio. ingentis ponderis saxa, igne impulsas euomẽtes habemus. Quæ quidẽ machina primum
à Germanis dono Venetis data, quum hi apud Clodiam fossam Genuenses obsiderent. Innu-
merabiliaq; alia, quæ nunc apud Gallos potissime cernimus. Sunt tamen qui huiuscemodi
apud priscos etiam fuisse uelint ex uersibus Vergilianis. Vidi & crudeles dantẽ Salmonea
pœnas Dum flammis Iouis & sonitus imitat Olympi. Quatuor hic inuectus equis & lam-
pada quassans Per Graium populos, mediãq; per Elidis urbem Ibat ouans: diuumq; sibi po-
Nauigia scebat honorem Demens qui nimbos & non imitabile fulmen Aere & quadrupedum cur-
su simularet equorum. Et quando ad bellum faciũt nauigia percurram Marcello memorata.
Horia, fasselus, lembus, lenunculus, lintres, celox, cymba, scapha, piscatoria omnia paruaq;
Velocia uero sunt, nauis rhodia, actuaria, liburnica, myoparum quod piratarum. Tarda au-
Vehicula tem corbita, oneraria, pistris, circerus. Vehicula quoq; currus, effeda, petoritum, pilentũ, car-
pentum, carruca, cisium, arcena.

DE NUMMIS ET MENSURIS

Affis
Libra
Pondus

ASSIS siue libra, siue pondus, in partes XII. Vncia, sextans, quadrans siue terun-
cius, triens, quincũx, semis siue sexunx, septunx, bes siue des, dodrãs siue nonũx,
deunx siue dextans: postremo assis. In his igitur tota hæreditas diducebatur. Fe-
stus. Asses sextantarij in usu esse cœperunt ex eo tempore quo per bellum puni-
cum II. decreuere patres ut ex assibus qui tunc erant librarij, fierent sextantarij,
per quos cum solui cœptũ esset, & populus are alieno liberaretur, & priuati quibus debitum
publicum solui oportebat, non magno detrimento afficerentur. Plin. quoq; lib. xxxiiij. cap. iij.
idem testatur, additq; postea Annibale urgẽte. Q. Fabius Max. dictator asses triunciales fe-
cit. Semiunciales in super lege Papiniana idẽ est author esse percussos. Varro dicit quadran-
tem prius dictũ triunciale, quod de tribus uncis assis esset: quæ est pars totius ex quo cum
Teruncius terunciũ quasi triunciũ uocant Varro & Cicero saepe. In are autem erat Saturnus cum ro-
Quadrãs stro nauis quæ alea dicta est, qua ille olim aduectus hospitio exceptus est. Ouidius. At bo-
na posteritas puppim formauit in are Hospitis aduentum testificata dei. Assẽm igitur pro
Obolus quadrante & teruncio Latini accipiunt, pro eo item quẽ Græci obolum uocant: ut Viturius
est author

est author. **Martial.** Si plebeia Venus gemino mihi uincitur asse. **Pollux.** Obolos habet viij. chalcos. Erat & apud antiquos semiobolū, diobolū, triobolū, tetrobolū, quod duas habebat noctuas signatas: Diobolus uero unā tantum, ex altera parte Iouis simulacrum. Nā Athenis noctua erat publicum in signe. Idem. Stater aureus Mna permutabatur. Erāt stateres Darei, Philippei, Alexandrei, aurei omnes. Ex quo cum aureos forte dixeris, intelligendū stateres: cum ubiq; stater sit aureus: quamuis Alexandrides semiaureos appellet. **Theopompus** Statericum dixit, id est, statere dignū permutari. Erant tamen eodem teste authore, stateres etiā argentei, quorū x. **Chrysum**, quem nos aureū & aureolū dicimus, ualebāt, **Horū** LXXII. quondam, ut in iuris ciuilibus libris apparet, libra expendebantur: nūc uero xcv. Ex quo cere nere licet, quantum maior aureus antiquus. **Symbolū** paruum nomisma permutabatur diobolo. **Polus**: ut idem refert, nomisma Corinthiacum, quod Pegasum habebat insculptū. Idē. **Core** nomisma Atheniense, ut est apud **Hyperidem**: erat enim tetradrachmū. **Chelone** aliud à figura testudinis, unde prouerbiū, πλὴν ἀρετῶν καὶ πλὴν σοφίας μηδὲν χελιόνα, **Collyriū** aliud tenue nomisma. Idē. **Drachma** Attica denarij argentei habet pondus, eadēq; sex obolos ualebat. Erat & didrachma, tridrachma, tetradrachma, pentadrachma, penticontadrachma. **Drachma** Aeginensium maior Attica, x. obolis permutabatur, quam Athenienses crassam drachmam uocabant, ut non Aegyneam uocarent odio Aeginetarum. **Drachma**, & nummus, & denarius uocatur, ut ex **Celso** & **Plin.** deprenditur: propterea **Cassiodorus**, Sex, inquit, milia denariorum faciunt solidū. Centum drachmis, hoc est, denarijs centum argenteis æquari libram, quā alij, tum **Plutarchus** in Pompeio tradit Minam uocans eam. **Plin.** libro LXXIII. cap. LX. **Elibris**, inquit, argenteis signari denarios LXXXIII. iustum erat. **Cleopatra** quoq; ait: Libra drachmas habet LXXXVI. **Dion** drachmas pro assibus intelligit. **Sestertius**, inquit, nummus drachmas quaternas facit, hoc est ut **Plinius** & **Festus**, asses. **Vitruuius** drachmas in are signatos uti asses, quos Græci obolos uocant, diuersos esse ait lib. III. **Mna** Attica habet drachmas centū secundū **Pollucem**. **Drachma** uero quælibet sex obolos. **Italica** quadraginta, uocatur & **Hemina**. **Bos**, ut ait **Pollux**, antiquū apud Athenienses nomisma, quod bouē signatū habeat, cōmutabatur duobus drachmis Atticis: hinc prouerbiū βῆς ἐπὶ γλώσῃ βέβηκε, id est, bos in lingua uenit, in eos qui argento corrupti sunt. **Hoc** **Homerus** nomisma significare uidetur uoluisse, dum loquitur de permutatione boum loco pretij, ἐκατὸν βοίωμ καὶ ἑνὴν βοίωμ, hæc **Pollux**. **Sestertium** à semisse tertio uidetur appellari, quia uidelicet non duos asses tantum, sed semissem quoq; tertij cōtinebat assis, authores **Vitruuius** & **Festus**. **Fuit** id tractum à Græcis, qui, ut ait **Pollux**, τρίτον ἡμιδραχμοῦ, hoc est, tertium semidrachmum uocabant, pro duabus drachmis ac semisse. **Postea** tamen sestertiū quaternos asses ualuit: semper tamen quarta pars erat denarij: nam quum denarius initio de cullem ualebat, quarta pars sanè dipondius & semis: quum uero sex asses ualere cœpit denarius, quarta pars erant quaterni asses. **Cæterum** **Columella** pretium sestertij nummum facit, quādo singula iugera inculti soli uenire tradit milibus sestertijs. **Apud** **Lampridiū** uero ita legitur. **Helioagalus** nunquam minus centum sestertijs cœnauit, omnibus supputatis quæ impenderet. **Idem**, **Coenas** inquit, & **Vitellij** & **Apicij** uicit. **Scribebatur** autē sestertiū apud antiquos hac nota LL S. **Sesquiplum** Græci **Hemiolum**: **Vitruuius** & pleriq; sesquialterum pro sesquiplo utuntur. **Et** sesquiterciū quod tertiarū, & **Epitriton** Græci, & sesquisextū, quod ephecton apud **Vitruuiū** legitur. **Quandoq;** autem sine comparatione ad alterū dicitur: ut sesquilibra, sesquipies, sesquimensis. **Talentum** Atticū, ut **Varro** & **Plinius** authores, xvi. sestertia ualebat, hoc est pōdo XL. **Aegyptiū** pōdo LXXX. **Cleopatra** pōdo CXXV. talentum facit, hoc est, sestertiorū quinquaginta. **Aphricanū** uero pōdo LX. **Quapropter** Græci talentū hac nota inscripserunt Σ , quod ea litera eundē numerum significet. **Libra** enim, id est, pōdo, apud alios & alios diuersitas, talenti quoq; differentiā facit. **Pollux**, Talentū, inquit, pro aureis nummis tribus cōmutabatur. **Nūmus** aureus pro drachmis tribus Atticis. **Erant** ergo talentorū multa nomina, **Ptolemaicū**, **Syrum**, **Tyriū**, **Antiochenū**, **Atticum**. **Nam** hoc æquale **Tyrio** fuerat, sed plus sesquitercio, q̄ Syrum, & **Antiochenum**. hæc **Aphricanus**. **Aelianus** autē **Babyloniū** talentū duo milia septingenta mnas Atticas ualuisse tradit. **Vitruuius** quoq; de talento uariat. **Strabo** & **Euboicum** celebrat: alij minimum libris quinquaginta. maius LXXII. maximū CXX. faciunt. **Athenus** talentum sex miliū nummū permutari tradit. **Nummū** autem drachmā esse, hoc est, denarium, ex **Plinio**, **Celso**, &

Chalci
Semiobulus
Diobolus
Triobolus
Tetrobolus
Noctua signū
Athen.
Stateres
Aurei
Darei
Philippei
Alexandrei
Argentei
Chrysius qui
& aureus
Symbolum
Polus Corin
thiacus
Core Athe
nienſe
Chelone
Collyrium
Drachma
Attica
Drachma
idem & num
mus & dena
rius
Mna Attica
Bos Athen.
Sestertium

Talentum Ae
ticum, Aegy
ptium, Aphri
canum

Nummus
aureus

Cleopatra supra dixi. Pollux autē sic ait, Talentū erat maius & minus teste Demost, qui $\pi\alpha\lambda\lambda\acute{o}\tau\alpha\lambda\alpha\upsilon\tau\alpha$ dixit. Ex quo ditalentum, & tritalentum, & decatalentum, & hecatontalentum, & semitalentum dicimus. De semitalento Homerus, $\alpha\lambda\lambda\acute{\alpha}\tau\omicron\iota\ \eta\mu\iota\tau\acute{\alpha}\lambda\alpha\upsilon\tau\omicron\mu\ \chi\upsilon\sigma\omicron\upsilon\mu\ \epsilon\gamma\omega\ \epsilon\pi\iota\delta\eta\sigma\omega$. Præterea Polytalentus pro diuite, & polytalenta res preciosa ponitur. Valuit aureum talentum tris aureos Atticos, argēteū uero $L\ X$. mnas Atticas. Aurei talenti Homerus mentionē facit, $\kappa\acute{\alpha}\tau\alpha\ \gamma\wp\ \epsilon\mu\acute{\epsilon}\sigma\omicron\iota\varsigma\ \delta\acute{\iota}\nu\omega\ \chi\upsilon\sigma\omicron\upsilon\omicron\tau\omicron\ \tau\acute{\alpha}\lambda\alpha\upsilon\tau\alpha$. Quod autē ipsius tempore nō multum ualuerit, ex eo demōstrat, quod in cursus certamine apud eum tertium præmium est lebes, quartum duo auri talenta ex uersu prædicto. Mensuræ autē ex Paulo Aegineta hæc sunt. Mna Græca habet uncias $X\ V\ I$. Romana $X\ X$. Libra habet uncias $X\ II$. Vncia drachmas $V\ III$. Drachma autē grammata tria. Gramma obolos duos. Obolos ceratia tria, & chalcos octo. Ceratium chalcos duos, Cyamus Aegyptius grammata $X\ II$. Chœnix sextarios quatuor. Congius siue chus sextarios sex, unde sextarius dicitur. Culeus sextarios quindecim. Cotyle dimidium est sextarij, dicitur & alio uocabulo hemina, quasi $\eta\mu\iota\sigma\upsilon$, hoc est, dimidiū, ut ait Festus. Cotyle habet Mytra magna $I\ III$. Oxibapha $I\ III$. Magnū uero mytrū oxybapha $I\ III$. Acena Oxybaphum cyathos tres. Cyathus habet chemas longas, uel mitra parua duo. Acena habet orgyā unā cum dimidio, gradus quatuor, cubitos sex, & palestas uigintiquatuor. Gradus simplex habet pedes duos: duplex quinq;. Plethrum habet Acenas X . Orgyas $X\ II$. pedes C . palestas $C\ C\ C\ C$. Sicla habet grāmata $I\ III$. Medimnus habet amphoras duas. Amphora modios tris. Modius sextarios $X\ V\ I$. Itē talētū habet mnas $L\ X$. Mna stateres octo. Libra scrupulas $X\ X\ III$. $C\ C$. $X\ X$. obolos $X\ L\ V$. $C\ C\ C\ C\ X\ L$. Vncia siliquas $X\ C\ C\ C\ C$. $L\ X\ X\ X$. Stater drachmas quatuor, scrupulas $X\ II$. obolos $X\ X\ III$. siliquas $X\ L\ V\ II$. Drachma scrupulas $I\ III$. obolos $V\ I$. siliquas $X\ II$. Scrupula obolos $I\ I$. siliquas $I\ III$. Obolus siliquas $I\ I$. Parasanga apud Festum quinquaginta cōtinet stadia. Aristides in Encomio urbis Romæ $\omicron\upsilon\delta\epsilon\ \delta\acute{\epsilon}\kappa\alpha\ \pi\acute{\rho}\alpha\sigma\acute{\alpha}\gamma\mu\alpha\ \lambda\omicron\gamma\iota\zeta\omicron\mu\acute{\iota}\omega$. Stadiū, ut Heroni placet, habet pedes in longitudine $D\ C$. Diaulus $M\ C\ C$. Milliare stadia $V\ III$. Dolichus stadia $X\ II$. Plethrū pedes C . Idem Paulus ait, Pondus grauitate, mensuram uero uacuitate uasis metimur. Vas autē uel ficci quanti est uel humidū. Idem docet mensurarū characteres siue adnotationes hoc modo.

Mensuræ ex Paulo
Chœnix
Congius
siue chus
Sextarium
Cotyle siue
hemina
Acena
Orgya
Gradus
Plethrum

Note mensurarum

Dragma S quæ idem & olche est. Sed olche notatur hoc signo N libra A uncia M Mna M Modius M Cyathus K Medimnus M Cerauniū K Ceratium K Chalcus X Choa X Chœnix X Cotyle K Tryblium S Sextarium E Oxybaphum Z Hemina H Gramma E Apud nostros Obolus \ast tali nota reperitur.

De mensuris agrorum
Iu. Nypsus
Decumanus
Cardo

Mensuras limitesq; agrorū nūc attingā ex Iul. Frontino, & M. Iunio Nypso, quæ figuris pulcherrime adnotatum mihi tradidit uir ornatus, omnisq; uetustatis studiosissimus Angelus Colotius. Limites urbis duos aruspicum olim disciplina (ut ait Varro) posuit: unū ab oriente in occasū, quæ decumanū uocauerūt, q̄ is longior sit: nā decumana omnia principalia uocabāt, alterum à septētrione in meridiē quæ cardinē dixerunt, q̄ sub axe septētrionis mundus sicut in cardine uertat. Decumanus itē dextrā habet orientē & sinistrā occidentem, ex quo ager dextrat⁹ & sinistratus dicit. Cardo autē habet ultra septētrionē & citra meridiē, ex quo ultratus & citratus dicit ager. Ab his duobus omnes agrī partes nominātur, reliqui limites sic bāt angustiores, & inter se paribus interuallis distabāt. Quū autē scire cupis in qua parte agrī sis, respice scripturā lapidū terminaliū: si em̄ numeri ab oriente incipient, & in occidentē crescent, Decumani erūt: si crescit in partē septētrionis, erit in parte ultrata & dextrata: si in meridianū & cardines in parte occidentis, erit pars sinistrata & ultrata. Ipsi autē lapides terminales diuersa fuerāt figura: Orthogoni, Isopleuri, tetragoni, hexagoni, heptagoni, pyramides, rombi, semicirculi, cultellati, spatulæ, triuertini, archisini, centusiati, syginati, semitali. Is est ille qui in agris semitas custodit Pani, Herculi, & Cereri sacer. Nomina uero limitū hæc sunt,

Lapides terminales
Limites
Agrorum nomina
Mensuræ

Decumani, cardines, actuarij, intercisiui, linearij, sextani, nonarij, qui solis cursum sequuntur: Præfectuales, montani, qui angulo subiacent: Vstrenales, undecumani, solini, græci, regulares, subruncini, quintani, scutellati, temporales, qui lunæ cursum sequuntur, Diabonales, diopotensales, gallici, chronici, perpetui, passiuī, limites qui per antica & postica diuiduntur. Agrorum autē nomina: centuriatus, dextratus, sinistratus, citratus, ultratus, tetragonus, normalis, Neronianus, Podimatus, Casarianus, Adsignatus, Nigrius in quinquagenos: Meridianus in $X\ X\ V$. Commutatus ex beneficio Augusti. Subcisiuus, Tessellatus, epiponicus, Solitrius, Syluanus. Mensuræ nomina in agris sunt Digitus, uncia, palmus: Sexta siue Duxtrans,

...obitus, grade
LATO in
magnam
uincio n
miratur Or
culpicium
... qui & apud T
... dicitur ab agr
... uerres noxium &
... in Myrtili cæ
... podamiz unde o
... fuit, quasi Talar
... Agis, Agcila
... dymas, Leo, Le
... latus. Dñ quop
... uorum primam si
... perpetuo: ex his p
... lingua Daimo
... uiri, post fatum
... Erin, id est, dice
... more alterius pa
... rit: & dia, id est,
... ritatem nostri ze
... lica quasi fip, id
... uera, necesse q; ead
... ioc Oceanum & T
... lityde germana in
... uer uidelicet scate
... uari d'et' uop, i
... uat progredi ulte
... telephone quasi Phe
... lous d' uap' t' q; u
... uen a gerendo fru
... his ob amorem quo
... uas à spuma maris
... uat, quod omnibe
... uare, quod in bello
... um pertineat. Mine
... uel, diuina intelli
... uum ephesum dicit
... uer quasi egypt, id e
... uari dicimus. Sol e
... uat, id est, uoluer
... ustrum quasi Astraf
... uare. Pana Mercurij si
... uatibaturum uide
... uat humana. Ex quo
... uat hircina. Dionysius
... uat. Diana quasi diem
... uat, uirum odens, ob
... uat & Mulicum: quat
... uat à malis soluens: q;
... uat dicitur secundum

trans, pes, cubitus, gradus, passus, decempeda, actus, stadium, miliarium.

DE NOMINIBVS

PLATO in Cratylo nomina ab antiquis non frustra rebus imposita existimat, magnamque in his animaduerti obseruationem, & Etymum apparere, ac quasi uaticinio nonnullis futurorum esse. Vbi graecae historiae plura recenset nomina: ut Orestes, qui matrem interfecit atque insaniit: ab Oris, id est, montibus auspiciam traxit, eius montanam atque agrestem significando naturam. Agamemnon, qui & apud Troiam, & apud omnis inuictae fuit perseverantiae, & in laboribus tolerantiae: dicitur ab agan, quod est ualde & epimone patientia. Atreus quasi Ateron, quod Graeci ueteres noxium & indomitum & contumeliosum dicebant. Pelops quasi prope uiuio Hippodamiae: unde ortum bellum Troianum ex nepotibus. Tantalum quoque quod miserimus fuit, quasi Talantaton dixerunt. Alij quod principes nascuntur aut futuri sunt, ut Astyanax, Agis, Agesilaus, Archepolis. Alij quod fortes in bello, ut Polemarchos, Eupolemus, Polydamas, Leo, Leontopolis. Alij quod medicinae professores, ut Acesimbrotus, Iatrodes, Iasius. Dij quoque uocati sunt, quasi Thin, id est θεῖον, hoc est currere, quod ueteres more barbarorum primum signa caelestia uenerati sunt, ut solem, lunam, caelum, astra, quae sunt in cursu perpetuo: ex his postea paulatim reliqui eandem retinuerunt appellationem. Daimon prisca lingua Daimon, id est, sciens, quod omnia intelligat, & quod secundum Hesiodum boni uiri, post fatum Daimones, id est, felices, & omnia intelligentes erunt. Heroes dicti, uel ab Erin, id est, dicere, quod facundia & rhetorica caeteros antecellant: uel eros amor, quod ex amore alterius parentis immortalis nati sint. Iouem zena, id est, ζῆνα, hoc est, iuuantem dixerunt: & dia, id est, causam per quam uiuitur. Saturnum quoque cronon quasi coronam, id est saturitatem: nostri autem hunc quasi saturum annis: illum uero quasi iuuantem patrem uocant. Rhea quasi ῥῆμα, id est, fluere, quod secundum Heraclitum omnia fluant, sintque in perpetuo motu, necesseque eadem aqua rursus abluui. Quod sane sensisse uidetur Homerus: & Hesiodus dicit Oceanum & Tethydem parentes esse deorum: primumque Oceanum coniugium cum Tethyde germana iniuisse. Tethydem dictam quasi διὰ τὸ μὲν ὀρεῖ καὶ ὀδόν μὲν, quod per duo haec uidelicet scaturiens & transiliens, fontis imaginem praeseferat. Neptunus Posidon quasi ποσὶ δέσμομ, id est, pedibus uinculum habeat, quia euntem ipsum maris natura detinuit, nec progredi ulterius siuit. Pluto ex diuitijs dictus, quod ex terrae uisceribus eruatur. Persephone quasi Phersephone, quod Sapientiam praeseferat, ob quam diligitur a Plutone. Ceres δημητῆρ, quasi διδύσσα μήτηρ ob frumenti largitionem. Apud nos Festus ait quasi Geres a gerendo frumento. Iuno item a iuuando graece Ἥρη appellata, ἑραλίη, id est, amabilis ob amorem quo Iupiter in eam adficitur: uel quasi ἄρη contrarijs inter se literis dicta. Venus a spuma maris dicta ἀφροδίτη secundum Hesiodum, latine a ueniendo secundum Ciceronem, quod omnibus ob uoluptatem ueniat. Pallas ἀπὸ τῆς πάλλω, id est, uibrare & commouere, quod in bello saltationem significat, uel aliquid manu iacere, uel efferre quod ad bellum pertineat. Minerua Athena dicta a Graecis prius: Theano ab Homero quasi θεῖα νόσις, id est, diuina intelligentia, uel diuina meditans, quod sapientia & anima dei sit. Vulcanum quem ephestum dicunt, quasi φάεωσ ἵσορα, id est, luminis praesidem. Mars quasi mas: Graece ares quasi ἄρρημ, id est, masculus & uirilis. Mercurius Hermes ἀπὸ τῆς ἑρμηνεύω, quod interpretari dicimus. Sol quod solus sit pulcherrimus inter astra, ac maximus. Graece Elios ἀπὸ τῆς εἰλέω, id est, uoluere quod circumuoluatur terram. Luna Selena dicta, quasi noctis iubar. Astrum quasi Altrape, id est, coruscatio. Iris quod nuncia deorum sit, ἀπὸ τῆς εἰρέω, id est, dicere. Pana Mercurij filium, & gemina figura merito faciunt, quod uerbum Pan, id est, est, dicere. Pana Mercurij filium, & gemina figura merito faciunt, quod uerbum Pan, id est, est, dicere. Pana Mercurij filium, & gemina figura merito faciunt, quod uerbum Pan, id est, est, dicere. Pana Mercurij filium, & gemina figura merito faciunt, quod uerbum Pan, id est, est, dicere. Pana Mercurij filium, & gemina figura merito faciunt, quod uerbum Pan, id est, est, dicere.

Orestes
Agamemnon
Atreus
Pelops
Tantalus
Astyanax
Agis
Agesilaus
Archepolis
Polemarchus
Eupolemus
Polydamas
Leo
Leontopolis
Acesimbrotus
Iasius
Dij
Daimon
Heroes
Iuppiter
Saturnus
Rhea
Tethys
Neptunus
Pluto
Persephone
Ceres
Iuno
Venus
Pallas
Minerua
Theano
Vulcanus
Mars
Mercurius
Sol
Luna
Astrum
Iris
Pan
Dionysius
Diana
Apollo quatuor refert
Quod medicus Apollyon
Quod iaculator Apoballon
Quod uates
Aplus

- Quod musicus** Musicus quasi ἀπωλόμ, id est, simul uertens dicitur, quod ex conuersione mutua polorum & orbium cœlestium musica constet secundum mathematicos. Nam A. quandoq; apud Græcos pro simul accipitur, ut ἀνοίλις uxor quæ simul cubat, & ἀνόλουδος, qui & ἡμοκέλευδος, id est secutor, & simul iens. Atq; hæc omnia quæ ad Græca pertinet nomina ex Platone. Apud etiam latinos palam est nihil esse frustra positum. Nam plurima ex sono uocis, ut ferè omnia animalia, puerorum etiam. Mammæ enim atq; tatas matrem ac patrem infantes uocant, & buas atq; papas bibere uidelicet ac edere, ut ait Cato de nu. pu. Nonnulla per antiphrasim, ut bellum latum. Quorum multas Varro Ciceroq; & alij etymologias narrat, quas commemorare superuacaneum fuerit. Sed & illud admirabile, quod ne ipsa quidem rusticorum uocabula Italicorum temere sint, nec solum ab ipsis latinis auctoritatem sibi uendicant, sed pleraq; ex Græca grammatica: quod maximo est argumēto, ipsam Italiā olim ex magna parte à Græcis habitatam fuisse. Nos ex multis pauca commemorare ad hoc propositum non ab re existimauimus. Bastazon portans seu baiulans dicitur. Romæ uero nūc uulgo Bastazus. Item Tios & Tia auunculus & matertera dicitur Romæ, & plurimis Italiæ regionibus idem significatur. Mactra Romæ Mactera locus ubi cernitur farina, & panis conficitur. Phrattin obturare ac sepire. Romæ Phractā sepes appellat. Chiros, id est χοῖρος. Hetruscus Suarius agmen cogens Chir chir exclamat. Vas autem illud quo solet eos quandoq; pascere Trogū appellat, Græci autem Trogin comedere dicunt. In Hetruria item alijsq; locis, Chalare dicunt id est, flectere, Græci Chalao, deprimō, submitto. Quod uero loquuntur ubiq; Battere, non aliunde putauerim uenisse, quàm à uerbo Blattin, quod est nocere. Quod autem Hetrusci Schizam uocant partitum lignū, illi etiam eodem modo à uerbo Schizo, quod est findo & diduco. In eadem Hetruria Aporiam fastidium animi appellant, quo uocabulo Græci dubitationem & animi suspensionem dicunt. In Italiā Transpadana bugnonem appellant supurationem in inguine præsertim: illi bubona inguen uocant, & item Phymata, quæ multi Phignola, id est, tubercula aut tumores suppurantes. Hetrusci item tettas mammæ uocant, illi Tittas nutrices dicunt. Appellant & Gastadam amphoram uentrosam: illi Gastera uentrem. Et Carapham Ceraphium. Maltham in Transpadana dicunt terram glutinosam aqua madefactam. Item illi Malthen caram liquentem, & omne ferè liquidum glutinum. Collam omnes appellant Itali, quod latini glutinum, Græci uero collam. In Hetruria si quid uile notauerint, dicunt, pistachij non facere. Est enim pistachium apud Dioscoridem fructus paruus, similis nucleis pincis, ex Asia ueniens. Romæ Bubulcum Buterum dicunt, quod græca grammatica Boum custos significat. Bicarium item illi, quod omnes ferè Italici Bicherium, & Baucalium quod Bocale. Romani item Cupellum uas aqueum curuum. Homerus etiam Depas Cupellon, id est, pateram curuam uocat. Damas Hispani, itemq; Italici matronas honoris gratia uocant. Græci simul & homerus Damar uxorem dicunt. Nundina Romanorum dea à nono die nascentium nuncupata, qui Lustrarius est. Est enim dies lustrarius, quo infantes lustrabantur, ac his nomina imponebantur, maribus quidem nono, foeminis octauo: causa forsitan, quod in maris conceptione plus esset temporis, iurèq; septimum diem præterisse expectabant, quod is maxime periculosus esset, nec ante eum terminum umbilicus resolueretur, ante quem homo propior est plantæ quàm animali. Author Plutarchus in Problema. Festus quoq; idem de lustrario die testatur. In nominibus quoque magnos uiros errare contigit, ut Plinium inter alia Octauium pro Popilio ponendo. Ipsum denique Ciceronem in libro de gloria, teste Gellio Vlysses pro Aiace. Nomen quum & dictionem significet, & debitum, & famam, hanc quam plurimis deus eripit, conceditq; ut ait Hesiodus, ὄμπε δ' ἄ βροτοὶ ἀνδρες ὁμῶς ἀφατοῖτε φατοῖτε, &c. id est, Cur homines ignoti, & quidam nomine clari, dicti ac indicti? causa est Iouis alta uoluntas. Magnum sanè argumentum deum hanc gloriolam tempore ruituram ridere, quod improbos tanquam eorum portione frequentius quàm bonos exornet. Nam si recensere hucusq; tempora uelimus, innumerabiles uiri sanctissimi, insuper & martyres, quorum nomina scripta sunt in libro uitæ, iacent sine ulla fama, quum tot sceleratissimi per ora hominum quotidie uolitent. Nomina uero ipsius dei altissimi Dionysius de diuina notitia exequitur, quæ in unaquaque lingua uim maximam habent, non solum ex auctoritate nostrorum, sed ipsius Platonis. Christi autem Christianorumque nomen, quanto magis ab ipsis insectatoribus depressum, tanto magis nobis illustre consentaneumq; redditum. Cuius rei testimonia plura adducuntur, Tertulliano teste
- in Apo,

in apologetico, Tyberius quum è Syria à Pontio Pilato Christi diuinitatem accepisset, de-
tulit ad senatum cum prærogatiua suffragij sui. Senatus, quia non ipse probauerat respuit.
Cæsar in sententia mansit comminatus periculum accusatoribus Christianorum. Ad Traia-
num Plinius Secundus scribit Bithyniæ præcurator, cuius adhuc extat epistola, eiusq; me-
minit etiam Tertullianus. Imperatorem consulit quid de Christianis quotidie oblati agen-
dum, quum in his nil mali reperiatur, nisi Christo antelucanos hymnos canere: an qui esse
desierint uenia donandi: cui ille respondit, Inquirendos quidem non esse, uerum oblatos pu-
niri oportere. Hadrianus de eo adorando referendoq; in deos cogitauit. Alexander in suo la-
rario depictum habuit. Eunapius Græcus author, nec tamen Christianus, in libro sophista-
rum scribit, Cōstantinum sub quo ipse fuit, deorum delubra in Christianorum templa com-
mutasse. Eius deniq; & Tacitus uterq; in Neronis uita, & Iosephus lib. antiquitatum XX.
mentionem faciunt, quorum testimonijs innumerabilis ardorem multitudinis conspicerem
possumus, ut iam nobis turpe sit his maiora desiderare prodigia.

Tyberius

Alexander

Constantinus

DE FORTVNA QVOMODO A GRÆCIS EXPRESSATVR.

EBES philosophus in libello qui adhuc extat, Fortunam sceminam cæcam pin-
git, furenti similem, supra rotundum ac uolubile saxum constitutam, eius uideli-
cet instabilitatem significando: circa que comites puellas habere, uoluptatem,
adulationem, inconsiderantiam. Bupalus, ut ait Pausanias libro quarto, primus
apud Smyrnæos statuam Fortunæ fecit cum polo supra caput, & altera manu
Cornu copiæ: ex quo Pindarus φρέωλορ eam uocauit. Apelles interrogatus, cur fortu-
nam sedentem pinxisset, Nondum inquit stetit. Teles Bion fortunam comparare solebat
poetriæ cuidam ac scænæ, ubi histriones diuersas induti personas, qui primos, qui secundos
actus agit, quiq; serui & domini personam agunt: haud aliter diuitem pauperumq; ordo,
quisque suos actus ac personas tueri exequique debet. Socrates Theatro similem dicebat
uitam, ubi indigni sæpe meliora capiunt loca: & qui in rebus secundis nimis alta sapiunt, si-
miles esse his qui in stadio currunt uia lubrica. Euripides. ὧς οὐ τις ἀνδρῶν ἀπαντ' εὐδαιμονῆ.
Quod Horatius eleganter conuertit. Nemo ex omni parte beatus. Idem. Nihil est in homi-
nibus æquale, nihil firmum, nec adeo quis felix ut non possit esse infelix. Hesiodus. ἄλλοτε
μνησθὲν πάλαι ἡμέρα, ἄλλοτε μήτηρ. Lux quandoque parens, alia est quandoq; nouerca. Theo-
critus. ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει ἄρει, ἄλλοκα δ' ἄν. Iuppiter interdum pluit, interdum que se-
renus. Sophocles. ὄρω γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο, πλὴν εἰδῶλα ὄσοιπρὸς ζῶμεν, ἢ κῶφλω σκιᾶμ.
εἰς ἡμέρα κλίνετε κ' ἀνάγῃ πάλιν ἀπαντα τ' ἀνδρῶπινα. τοὺς δὲ σώφρονας θεοὶ φιλοῦσι καὶ συγῶσι
τοὺς κακοὺς. Quinque sunt senarij. Video nanque nos nihil existentes aliud, Quam idola
sive umbram quicumque uiuimus. Dies enim inclinatur rursus que refert Mortalium facta, sa-
pientes igitur Amant dij tantum, oderet que non probos. Virgilius haud longe ab hac sen-
tentia. Multa dies, uariisq; labor mutabilis æui Retulit in melius, multos alterna reuifens
Luit, & in folio rursus fortuna locauit. Nam magnos legimus uiros paruis cunabulis emer-
sisse: multos etiam expositos quos Aelianus de uaria historia huiusmodi commemorat,
Cyrum à cane nutritum, Telephum à cerua. Peliam Neptuni & Tyrus filium ab equa. Pari-
dem ab ursa. Aegistum Tyestis à capra. Romulum & Remum à lupa. Pindarus fortunam
unam ex parcis facit. Dionysius Tyrius: Nullus mortalium antequam moriatur felix. Augu-
stinus noster similiter, Lauda post mortem cum peruenerit ad triumphum. Archilochus,
Dij sæpe homines humi iacentes ex malis erigunt. Sæpe etiam resupinant. Diphilus. ἀπεροσ-
τόκτορ οὐδὲμ ἀνδρῶποις πάλιν, εφκμέρας γὰρ τύχας κεκτῆμεθα. Nullum hominibus in expe-
ctatum malum. Fortunam enim in dies possidemus. Isocrates ad Dæmonicum. Nihil rerum
humanarum magnum puta: sic neque secundis lætaberis, neque aduersis dolebis.

Fortuna

DE FORTVNATIS IMPROBIS AC STVLTIS.

ESCHYLVS. ἢ βαρὺ φόρμα ἀνδρῶπι εὐτυχῶν ἀφρω δὲ. μωρία μάλισ' ἀδελφῆ
φρὶ πονηρίας ἔφν. Quam graue onus homo felix insipiens. Nam stultitia germa-
na est iniquitatis. Theognis. πολλοῖς ἀρχήσοισι θεὸς διδοὶ ἀνδράσιμ ὄλβον εὐδῶμ,
ὅς οὐθ' αὐτῶ βέλτορ οὐδὲμ ἐὼμ οὐδὲ φίλοις. ἀρετῆς δὲ μέγα κλέος οὐποτ' ὀλέτη. Diui-
tias deus ignauis dedit ipse frequenter, Quis melius nec eis, nec charis esset ami-
cis: Nobilis at uirtus æterna in secula durat. Euripides. φεῦ φεῦ, ὅταρ δαίμων κακοῖσι διδοῖ κα-
λῶς, ὑβρίζει ἀεὶ πρᾶξοντες εὔ. Heu heu cum fortuna malis bene tribuerit: qui enim semper
agunt

De fortunatis improbis & stultis.

agunt feliciter, inique agunt. Idem. Cum improbi feliciter nimis agunt, quando non putabunt poenas dabunt. Idem. Omnium optimum non cogere deos, & amare praesentem ac propriam fortunam: amor enim difficultium, stultos induxit praesentis fortunae ac sui obliuisci. Demosthenes pro Ctesiphonte. οὐ γὰρ ὄβριμ' ὡς ἄνδρες ἀδύναστοι, ἀδικοῦντα καὶ ἐπισηκῶντα καὶ ἑὸν ὄμνον δ' ἄναμιν βέβαια κτήσιν, ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα εἰς μὲν ἄπαξ καὶ βραχὺ χρόνον ἄμ τύχη. τὸ δὲ χρόνον δὲ φωρεῖται, καὶ πρὸς αὐτὰ καταρῆται. ὡς πρὸς γὰρ οἰκίας, οἶμαι, καὶ πλοῖα, καὶ τῶν ἄλλων τοῖσ' ἄνθρωποι, τὰ κάπνιδεμ ἰσχυρότατα εἶναι δ' εἶ, οὐπω καὶ τῶν πράξεων τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποδέσεις, καὶ Δικαίας εἶναι προσήκει. Non est, non inquam est, o uiri Athenienses, iniustum & peruerum & mendacem uim habere firmam ac perpetuam: uerum ei felicitas breuis continget, temporéque defluet. Existimo enim, sicuti domus aut nauigij, uel his similiu inferna firmissima esse oportet: sic actionum principia ac subiecta, uera ac iusta esse oportere. Idem. τὸ εὐδαιμόνιον πρὸς τὴν ἀξίαν, ἀφορμὴ τῶν κακῶν φρονίμων ἀνοήτοις γίνεται. αἱ γὰρ εὐδαιμόνιαι ἀφ' αὐτῶν καὶ σκιάσαι τὰς ἀμαρτίας ἀνθρώπων. εἰ γὰρ τί πᾶσις, τότ' ἀκριβῶς ἀνακαλύπτει πάντα ταῦτα. Felicitate euenire praeter merita, stultis quidem est occasio male sentiendi. Bona enim fortuna peccata mortalium apta est abscondere atque adumbrare. Quod si forte corruerit, omnia quidem illa facile apparebunt. Contra uero, etsi sapit, stultus censetur infortunatus. Cicero pro C. Rabirio Posthumo. Consilia euentis ponderamus, ut si bene quid cessit, multum illum prauidisse: cui autem secus, nihil sensisse dicamus.

Fortuna non
objicienda.

NON ESSE OBJICIENDAM FORTVNAM.
DEMOSTHENES item pro Ctesiphonte. οἷος ἄνθρωπος ὡς ἀνθρώπων τῆς χλῆς προσφέρεται, παντελῶς ἀνόητος ἢ γοῦμαι. ἢ γὰρ τὰ βέλτιστα πράττει ὁμοίως καὶ ἀρίστως ἔχει οἰκίαν, καὶ τοιαῦτα διαμονῆ μέχρι ἐσπέρας, ὡς καὶ πρὸς ταύτης λέγει; ἢ ὡς ὀνειδίζου ἐτέρω; Quicumque homo homini fortunam obijcit, prorsus eum sine sensu existimo. Est enim feliciter agere simile illi qui optimam possidet domum, quae tantum usque ad uesperam duret: quoniam modo de hac adfirmare, uel quomodo probro dare alteri addecet? Isocrates ad Demonicum. Nulli calamitatem obijcias, communis enim est fortuna. Hesiodus. μηδέ ποτ' οὐλομύλιον πένιαν θυμοφθόρον ἀνδρὶ τέτλαθ' ὀνειδίζου. Pauperiem misero caueas ne obieceris unquam. Cicero quoque de Oratore praecipit ne cauillus aut scomma in miserum iactetur.

Christiani non
admittunt for-
tunam.

QVOD CHRISTIANI FORTVNAM NON ADMITTUNT.
AVGVSTINVM in libro retractationum poenitet laudes cuiusdam uiri nobilis ex fortunae parte sumpsisse, ut fortunae tribuendo, quae dei prouidentiae sunt. Nec Iob consolantes amici fortunam inculant. Neque Dauid in tot aeternis queritur ab ea pressus, nisi diuino iudicio. Ex quo palam est Christianos fortunam non admittere. Sed & ueterum sapientes ei minimum tribuerunt. Sallustius ad Caesarem scribens inquit. Ut ait Accius in carminibus: Faber quisque fortunae suae est. Et in prooemio Iugurthini, Ignauos atque socordes dicit, cum uirtuti ac diligentiae desint, falso fortunam inculare, ad eamque foelicitatem suam referre. Et Iuuenalis: Nullum numen habes si sit prudentia, sed nos Te facimus fortuna deam, caeloque locamus.

QVOD A ROMANIS FORTVNA PRAECIPVE COLEBATUR.

PONEBATUR eius signum in cubiculo Imperatorum, Die uero supremo in successoris conclaue transferebatur, ut author Spartianus. Romae quoque plurima eius templa diuersis appellata cognominibus fuisse accepimus. Seruius Tullus primus aedem ei aedificauit: adepto deinde regno, Fortis fortunae, Primogeniae & Masculae templa constituit. Deinde cum de Veientibus Caruilius Cos. triumphasset, ex manubijs Fortis fortunae aedem quam Seruius Tullus uouerat faciendam locauit. Author Liuius. Muliebris fortunae fanum uia Latina quarto ab urbe miliario, quo loco Coriolanus matris precibus persuasus ab urbis obsidione discessit. Viscutae etiam Fortunae templum, quod illecebris ac quasi uisco mortales capiat ac deuinciat. Fortuna equestris quae iuxta Theatrum est. Fortuna Virilis iuxta lacum Nemonensem, ubi uirgines templi sacerdoti sese nudas ostendebant, ut si quid uitij esset in corpore, uiros futuros possent perpetuo caelare. Multis item antea tempestatibus conuertentis & bene

& bene sperantis, & uirginis Fortunæ templa constituta. Et intra portam Carmentalem rursus Fortunæ, & in exquilij Malæ Fortunæ uno ferè tempore posita delubra.

DE PRONOEÆ. LOCVS EX XENOPHONTIS III. COMMEN.

SOCRATES. Nosti Euthydeme quàm bene deus rebus consulat humanis. Primum lucem creauit ad quam aspiciendam oculos nobis dedit, deinde noctem requiem laborum. Solem uero luci præsentem, ac omnia lustrantem, qui horas tempora que distingueret: nocti uero astra præfecit, per quæ temporis etiã uarietatem motum que dijudicaremus: deinde lunam, non solum noctem, sed etiã menses nobis patefacientem. Præterea quod alimentis cibis que egeremus, ea nobis ex terræ foetibus procreauit, non solum ad necessitatem, sed & ad uoluptatem. Deinde aquam quæ rebus plurimis utilis foret, plantis, telluri, terræ que nascentibus omnibus: nobis denique ad potum ac nos omnibus nutrientibus: ea que de causa palàm ac uulgo in magna copia cunctis patet. Ignem insuper qui tenebras, simul & frigus pelleret, necessarius que ad multas artes opera que hominum foret: nam citra ignem minime egregium aliquid conficitur. Solis quoque cursus quàm apte disposuit, ut ex eius adcessu & recessu omnia in terra producerentur: tropicosque instituit, ne per nimium propinquantes ureremur, neue per longius recedentes frigore corrumperemur. **EUTHYDEMVS.** Ita est profecto ut ais. Sed scire uelim hoc deorum opus cuiusnam gratia, an hominum sit. Nam & cætera animalia uideo in horum quoque utilitatis partem uenire. **SOCRATES.** Nullum profecto dubium, quin hominum gratia sint omnia. Nam quæso, quæ animalia tot bonis fruuntur, quemadmodum homines? Etenim ipsa quoque ob nos facta non minus quàm terra nascentia sunt. Plures nanque populi terræ fructibus minime uescentes, tantum animalium lacte, carneque ferarum ac uenationibus aluntur: tum plurima ex eis mansuefacta ad bellum, reliquosque mortalium usus magnopere suppeditantia sunt: quo magis mirum uidetur, quod cum uiribus ac robore superent homines, ab eis ad omnem usum subigantur. Quid de sensibus dicam, qui nobis additi, ut rerum differentias, uariarumque rerum uoluptates exciperemus? Post hos & rationem ac mentem, qua sensibus obiecta potissima uideremus, bonaque eligeremus ac mala euitaremus. Postremo oratio nobis data, qua inuicem disciplinis erudiremur: hac etiã leges conderemus, respublicas administraremus, tum bona omnia communicaremus. Hactenus Xenophon. **PRONOEAM** quam nos prouidentiam dicimus, negat Cotta Epicureus apud Ciceronem, Cur ait tot secula dormierunt antequam foret mundus? An deus Aedilis factus uoluit exornare sideribus mundum? cur potuit hac uoluptate tanto tempore carere? Sed ut dicitur, factus est hominum causa. Quorum? bonorum, an malorum? Balbus Stoicus ex Cleanthis sententia respondit. Deos esse, apud omnes in confesso esse: quales autem sint, hoc tantum differre: nulla enim gens tam fera, tam barbara, cuius mens deorum opinione non imbuatur. Eos nanque prouidentiam habere, quatuor manifestis de causis dicit. Ob rerum futurarum uaticinium & præsentionem. Deinde ob commodorum multitudinem, quæ ex cœli temperatione, terræque fecunditate percipitur. Tertio quod homines fulminibus, tempestatibus, pestilentia, cæterisque malis terretur. Quarto ob rerum ordinem ac perseverantiam, siderumque pulchritudinem: quæ cum summa ratione disposita perdurent, stultum est ea ratione ac prouidentia non regi existimare, & id esse fortuitum quod ordine summo procedit. Itaque ex Aristotelis ait sententia, si qui sub terra Cimmeriorum more habitassent, ac tempore quodam ad superiora uenissent, pulchritudinemque cœli ac mundi ornatum, solis iubar fulgentis, cæterarumque stellarum adspicerent, stupere omnino, nec nisi deorum hoc ingenio maximaque ordinis ratione gubernari existimarent. Deos deinde dicit esse rerum proprietates, ut quæque uim ad aliquid habeat: Iouem autem unum omnium patrem. Hinc causas reddit nominum, & etymorum deorum quæ nos alibi attigimus. Diogenem deinceps affert dicentem, quod improborum res secundæ magnopere prouidentiam redarguunt: plures enim boni quibus male euenit, & contra: ut Marius, Sulla, Dionysius tyrannus senex, Pisistratus, Phalaris, innumerabilesque alij facinorosi perpetua sunt uis felicitate. Paulus uero Cannis cum exercitu trucidatus, Africanus in exilio mortuus. Catulus à Mario interfectus. Duo Scipiones in Hispania pereuntes, atque alij qui probatissimi fuere, quibus res male euenit. Sed quos ipsi uidimus Sigismundus Malatesta & Nicolaus Vitellius

Alexander
Pontifex

Vitellius tot perpetratis cædibus, tot iuribus uiolatis, in omnibus bellis ac controuersijs superiores, tandem in patria senes inter suorum amplexus facili morbo perierunt. Verum omnium exempla uicit Alexander Pont. cuius supra memini, qui ita usq; ad extremum obsequentem habuit fortunam, ut in magnis semper periculis creuerit. Legatus quondam ex Hispania reuertens, quum innocēs familia ferē omnis tempestate in mari periisset, ipse cum paucis euasit, defunctorum hæreditatem consecutus. In Pontificatu minas Gallorum non solum subterfugit, sed eos præsto, paratos, obtemperātesq; habuit. Aduersarios omnis supera uit, in bellis etiā ferē omnibus uictor. Quin ædibus olim fulmine ictis quum conclauis pars sub qua erat corrueret, ruinaq; aliquandiu opertus, ac iam ab omnibus extinctus proculdubio putaretur, subito incolumis ac sub trabe seruatus apparuit, nonnullis qui circa aderant uiris insontibus exanimatis. Postremo quum omnes exitum expectarent malum, leui morbo annosus, inq; suo lectulo inter oscula filiorum decessit. Hic igitur Cicero cum hallucinetur, nec satis contra Epicurum instet, occasio datur contentiosis, ut planē prouidentiam esse negent. Verum adfertorem in mediū fas adducere Augustinum. Is in libro de Ci. Cicero nem reprehendit, qui cum res duas tueri non posse sibi uideatur, uidelicet humanarum actionum liberam potestatem, ac futurorum certam in deo scientiam, quæ libertatem tollere uidebatur: ut primum concedat quod magis hominibus prodesse ad tuendas resp. conseruandamq; inter se societatem putaret, deos omnino rerum inscios ac ignaros facit: quod si ignari, neq; dii putandi. Ipse igitur utrunq; ponit, ac rationibus contendit diuinam præsentionem minime nostrarum actionum libertati officere. Quod autē de improborum felicitate onorumq; aduersitate supra memoratur, idem causas facile aperit. Quod bona quæ uidentur hominibus, uera bona non sunt: nec mala, quæ uidentur mala. Et in alio loco ait. Quod hæc omnia nobis reguntur incognita, deo autem notissima, atq; in incertum reseruantur, in fine quandoq; nobis in cælo manifestanda. Duplicemq; esse prouidentiam, unam quæ generalit̄ rebus consulit humanis, alteram quæ priuatim bonis omnibus, qui pietatē iustitiamq; sectantur, quorum numerus cum orbis sine simul explebitur. Eos quoq; qui in uia perfectæ uirtutis constiterunt, laboribus quandoq; exercet, ut patientia feliciores eo sint postea futuri. Imperfectos autem & adhuc ex rerum cupiditate anhelantes incommodis, aut corporis, aut externorum, siue etiam repulsis & ignominijs mulctatos, purgatiores in posterum reddidit. Deploratis uero plurima facile concedit, ut si forte in uita facinorosa aliquid bene gesserint, præmium nunc ferentes iustius perpetuo crucientur. Quoniam uero utrunq; genus in omnibus existit, hi tantum boni putandi ex autoritate Origenis in epistolam Pauli ad Ro. quibus bona malis præponderant, mali uero quibus mala. Gregorius autem de his luculentius. Externa, inquit, cum de medio sint genere, malis sæpe deus concedit tanquam non uera bona: bonis uero quandoq; tanquam ea non mala esse demonstrādo, quibus uti liceat bene-

DE DIVINATIONE.

QUONIAM præsentionem rerum ad Pronocem facere à Cicerone commemoratū esse dixi, pauca de uaticinijs subiiciam, Plato, Platoniciq; omnes oraculis uaticinijs que auscultant. In Phædro quidem humanam sapientiam præ illa quæ ab oraculis furoribus que diuinis habetur nihili pendet. In Timæo dicit eatenus de rebus diuinis adfirmandum, quatenus diuinis oraculis confirmentur. In apologia autem Socratis defensionem ab oraculis uaticinijs que auspiciantur, dicit que totam eius uitam ad Apollinis oraculum, & cuiusdam demonis uaticinium institutam. Nam Socratis demon notissimus, cuius ipse instinctu apud Platonem agitur. Igitur quæ apud eundem Mantia, apud nos mania rectius uocata, diuinationo nominatur, ut ait Cicero, qui eam dicit esse, aut ex natura ut somnia & uaticinia, aut ex arte ut aruspiciū, auspiciū, auguriū, Astronomia, magica, coniectura sapientum. Plato diuinam primam dictam esse ait. Secundam uero humanam. De somnijs idem scribit, quoties quis sapienter ac sobrie se habet, in somnium uenit, excitans partem rationis participem ueritatem attingit, minimè que errat. Homerus Ody. XIX. de Somnijs. Δοίαι γάρ τε πύλαι ἀμενλώων
είσι μὲν ὀνειρώπων. & quæ sequuntur. Sex enim uersus sic conuerti possunt. Sunt geminae somni portæ, quarum una uocatur Cornea, apud Stygios pariter, sed & altera eburna. Hac penetrans somnus uerba imperfecta reportat. At quicumque uenit portæ de limine primæ, Vera refert, dulci correptis membra sopore. Ea uero quæ ex uatibus siue prophetis est, si data diuinitus,

Homerus
Ody.

diuinitus, semper est uera. Si minus, etiam quandoque uera, ut placet Augustino qui Virgilium in ecloga Pollionis de Christo uaticinatum esse dicit, & Annam Pont. de liberatione populi. Asinam quoque Balaam locutam. Ipsum uero prater Balac Moabitis mandatum Hebræorum populo benedicentem Numero **XXII**. Mantia quondam plurima leguntur prisca superstitionis, apud Mopsum Ciliciæ, apud Telmessum Cariæ, apud Elidem Iamidarum & Giutidarum, apud Delphos Apollinis, apud Ammonem in Libya, apud quercus Dodonæas. Vates uero Tyresias, Mopsus, Idmon, Amphiaras, Calchas: quibus oppositi nostri facile indicant quantum inter mendacium & ueritatem intersit, ut illis Pindari sententia uera contingat *ὡς τῶν μελλόντων τυφλῶνται φράσας*. Quam ceca sunt futurorum prædictiones. Diuinitio autem quæ ex arte uenit, & primum ex mathematica, falsa etiam deprehenditur, non solum ex euentu rerum & experiētia ipsa, sed ex autoritate philosophorum, & astrologorum: primum Diogenis Stoici qui aliquid quidem prædictionis in ea concedit, ut qualis sit quisque naturæ, & ad quam potissime rem generatim sit aptus: cetera negat sciri posse. Eudoxus astrologus negat adhibendam esse fidem Chaldæis. Archelaus item & Casandrus eiusdem facultatis periti qui ætate Panætij philosophi fuere, hoc genus prædictionis omnino reiiciunt. Nostri doctores item. Verum Thomas Aquinas, sicuti & Diogenes quem supra nominauimus, non nihil ei concedit. Corporis uidelicet dispositionem, motum sensuum ad res uarias, partim etiam horum ratione intellectus. Nam corruptis ex aliquo astro sensibus, intellectus etiam patitur. Voluntas autem nullo pacto attingitur, liberaque semper & incolumis permanet. In hanc ille sententiam, quæ quidem fuit plurimorum philosophorum: tum ipsius quoque Ciceronis, qui fatum quod Græci *εἰμαρμένω*, id est, Imarmen appellant, omnino tollit, Stilponis Megarensis & Socratis exempla adlegando, qui naturam prauam & uitiosam, in officiosam diligētia commutarunt. Nostra ætate Mathias Pannoniæ rex, & Fridericus Urbini dux, graues alioquin homines, mathematicæ additi fuere, eamque profitentes undecunque aiebant. Nuper uero Ludouicum & Ascanium Mariam Vicecomites, magnorum censores ingeniorum, nihil propterea ex hac disciplina qua tantopere delectabantur, feliciores fuisse uidimus. Quod autem ad magicam pertinet, à Zoroaste primum cœpisse Plinio placet, ultimam uero fuisse Cypriam: puto ob Barnabam Cyprium, & quod ibi ab initio frequentes fuerint Christiani, de religione nostra uelit dicere. Neronem quoque testatur eius rei studiosissimum, nullam ueritatem inuenisse: ex quo magis miror ea quæ de Simone Mago qui fuit eius tempore, uulgo traduntur, nullo certo authore. Nam Eusebius nulla eius magicæ miracula scribit, sed tantum hæreticum, propter deo cultum. Veritatem tamen ei subesse quantam deus permiserit, nefas Christiano uiro credere non fuerit, quin potius nefas non credere quæ de Pharaone portenta in sacris uoluminibus leguntur. Hinc quoque & illa dependere uidentur, Hydromantia ex aqua, Geomantia ex terra, Necromantia ex mortuis, Coscinomantia ex cribro, Cleromantia ex sortibus, Lecanomantia ex pelui. Strabo Lecanomantas & Hydromantas in Perside frequentes esse ait. Physiognomia ex natura membrorum. Chiromantia ex manibus, sicut ab Vxio genere de quibus in Geographia dixi. Astrognomia ex astris ut à Babylonijs & Chaldæis. Botanomantia ex herbis, ut à Thessalis scæminis, quæ Latinis sagæ dicuntur. Gastromantia ex amphora uentrosa quæ à puero solet inspicere, etiam apud ueteres. Hoc Cicero forte intelligit in libro de Diuinatione, quum dicit auspicia militum per acumina: nisi de lapide syderite intelligat, cuius est ea uirtus teste Orpheo de lapidibus, ut noctu uelatus ad lucernam expiatis mente introspicentibus moueri, responsaque dare uideatur. Est & apud Aegienses in Achaia teste Pausania libro septimo templum Cereris, ubi fons in quem peracto sacrificio introspicentes in morbo uident ualeitudinis euentum. Præterea augurium ex auiibus. Cuius inuentor Accius Nauius, & Aruspicina ex extis, cuius repertor Tages Etruscus, de quibus in Anthropologia narratur. Oscines aues quæ ore canunt, quod non felix semper signum. Solistimum tripudium semper felix, quando uidelicet è cauea pulsem ita pascunt aues, ut ex ore pars cadens terram pauiat, id est, feriat, quasi terripauium. L. Papius quod non feliciter aduersus Samnites pugnauerat, à Pullario admonitus, ad repetendum augurium Romam reuertit. Fascinatio post hæc & incantatio inter portenta referuntur dæmonica, quorum ultimam non solum inter repentina uulnerum remedia in castris, sed psalmi testimonio ualidam uenefici incantantis sapienter adspicimus. Alteram nonnulli

Balaam

Hydromantia
Geomantia
tia &c.
Chiromantia
Astrognomia
Gastromantia

Augurium
Aruspicina

Solistimum
tripudium

Fascinatio
Incantatio

Pp latis

latis rebus insidiari putauerunt, ut in matrimonijs uenerem tardare, & pulchritudini tum pueris praesertim officere. Quapropter infantiae corallium & his similia pro amuleto adligantur. Despui quoque consuetudo est, quod ab antiquis obseruatum etiam animaduerti, ut in Theocrito Poliphemus pulchritudinem suam apud Galateam iactans ait. *ὄς μὴ βαστ κωνδῶ δὲ τῆς εἰς ἐμὸν ἔπυσσα κόλπον.* Despui & ipse sinum ter, ne quis forte noceret. Quidius etiam. Despuat in molles & sibi quisque sinus. Nonnulli praeterea creduli uanis rerum quarundam auspicijs, ut sternutamento uerbis interueniente probari sermonis ueritatem putant: sicut in Ody. Penelope somnia recitate, Telemachum sternutasse bonum omen putatum. Et fulgetra poppismis, id est, parujs sibilis adorari seu placari consueta Plinius refert. His similibus ualde mouebatur Augustus, Tranquillo teste, Caesar uero minime. Prodigia quoque formidata uates saepe interpretabantur. Duumiri ad hoc creati procurabant, eorumque auerruncandorum, id est, auertendorum gratia supplicationes ad omnia puluina-
 ria decernebantur, thus, uinumque publice praebantur. Physiognomia corpus ex Aristote-
 le tum alijs considerat. Quadratum uitae longitudinem pollicetur, breue ac delicatum ingenium & bilem, quod cor propius sit capiti ac cerebro, ut ait poeta quidam. Ingenio pugnae corpore paruus erat. Nam laudatos plerumque uiros infra mediocrem magnitudinem fuisse accepimus. Oculi extantes eminentesque ac etiam albicantes temeritatem indicant, in recessu cauo malignitatem, minime conuiuentes impudentiam, saepe leuitatem, nigri dolunt & astutiam. Frons breuis ingenium, lata ignauiam, rotunda iracundiam. Auriculae magnae hebetudinem tarditatemque. Dentes rariores uitae breuitatem, densi multique longitudinem. Supercilia protensa mollitiem, incuruata seueritatem.

Physio-
gnomia

DE CONIUGIO, QVIS IN EO VETERVM RITVS.

MOX DE iustitia, quae Oeconomia domesticos quoque attingit, ac primum de Coniugio, in quo diuersa gentium consuetudo conspicitur. Apud Romanos, ut ait Festus, nubentem deducebant patrimi & matrimi pueri tres, id est, qui patrem & matrem uiuentes haberent. Vnus qui facem praeferebat ex spina alba quia noctu nubebant. Duo qui nubentem tenebant. Plutar. in proble. nouae nuptae noctu quinq; faces quae ex teda erant dicit accendi solitas. Ante uiri congressum ignis & aqua dantur attingenda, quod his elementis purgatio contineatur, significando castam ac puram futuram. Quidius in Fastis alium adducit morem. Ne pigeat tritum niueo cum lacte papauer Sumere, & expressis mella liquata fauis. Quum primum cupido uenus est deducta marito, Hoc bibit, ex illo tempore nupta fuit. Pro quibus nunc mel Romae degustandum tribuunt. Tum supra caput hastam de corpore gladiatoris eductam adhibebant. Cuius loco nunc sane ensem adhibent. Alexan. in probl. Noctu tantum, non interdium noui coniuges congregiebantur, ob uirginei pudoris reuerentiam. Sequebatur sponsam mundus muliebri, Grace anacalypteria, quoniam discoopertus ferretur. Dicuntur & parapherna, quod pherne dos appellatur: nostri uero legulei corrupto uocabulo parapherna nunc dicunt. Sponsa introducta dicere iubetur, Vbi tu Caius & ego Caia, id est, ubi tu frugis fueris, ego item: exemplo Caiae Tarquinij uxoris, frugalissimae foeminae quae & Tanaquil dicebatur, statuamque in templo meruit. Talassi quoque nomen saepius inuocatur, ut operum matrisfamilias ac laudis Graco uocabulo admonerentur, aut quod in raptu Sabinarum Talasso uiro optimo sorte uirgo obtigerit, unde auspiciu nuptae sumpserit. Ipsum quoque limen transcedere non permittitur, sed transportatur ut coacta pudicitiam amittere uideatur. Vir ab uxore uiua dono aliquid accipere prohibetur, quod suspitione minime careat ne uiri donationem & ipsa expeteret. Ex quo Solon scripsit morientium legationes ratas esse oportere, nisi forte ab uxore lenocinijs persuasus. Qui uxorem habebant, siue ex agro siue peregre redirent, aduentus sui nuncios domum mittebant, uti seque domumque ornarent, si qua esset (ut moris est pudicarum quae sine uiro agunt) negligentia. C. Carbilius primus Ro. sterilitatis causa uxorem repudiavit. Hunc secutus Sulpitius Gallus, idcirco uxori nuncium remisit quod eam in caput uestem deducere animaduertisset. Idem quoque fecit P. Sempronius, quod eius uxor ludos funebres spectasset. Caesar item uxorem Pompeiam, quam alioquin pudicam esse existimasset, quod in sacris Bonae deae quae illa celebrabat, Clodius foeminae habitu fuerit inuentus, repudiavit, dictitans Caesarum domum etiam suspitione probri carere oportere. Hac Plutarch. diuersis in locis. Mos etiam fuerat tam Graecis quam Romanis uirginibus fascia genita lia

Talassus

C. Carbilius
primus Ro.
uxorem repu-
diavit.

genitalia succingere usque in diem matrimonij. Homerus Ody. XI. de Tyro uirgine à Nepruno compressa. *Αὔσε δὲ πρὸ δὲ νύμφης ζώνων καὶ ἄ ὑπνορ ἔχθερ.* Et Martialis. Qui zonam soluit diu ligatam. Durauit Romæ usq; ad Honorij tempora. Nam legimus S. Alexium Roma num clam ex urbe fugiturum nouæ sponsæ balteum insigne pudicitia usque ad reditum custodiendum tradidisse. Balteum hoc quod Græci Ceston uocant Veneri attribuunt, quo sexum amore coniungit. De cōsuetudine uero exterorum, Strabo inquit mos Scythis prius nautis prostitutas in littus ducere. Coris item. Liburnis ut ait Stobeus in collectaneis communes esse uxores ac liberos usq; ad annos v. deinde illi cui similiores essent reddere, eosq; parentes putare. Aeliano Lydis uirginibus amatores ante coniugium habere, postea uero caste agere. Assyrijs nobiles pulchriores in forum ducere, uiris que in matrimonium uende re. Hodie quoque Arabibus & Saracenis mos emendi uxores æs pro arrabone tribuentes. Quæ quidem emptio apud Romanos item ueteres reperitur. Festus enim sic ait: Nubentes Romanæ assēs trīs ad maritum solebant ferre, unum in manu quem statim ei dabant tanquam ementes uirum. Alterum in pede quem foco larium familiarium offerrent, quod etiam hodie in Italia ferè tota seruatur. Tertium in Sacciperone, quem certo tempore solebant resignare. Ex quo Virgilius ait: Teq; sibi generum Tethys emat omnibus undis. Maximam uero lasciuendi licentiam præbebat in nuptijs Fescenina locutio ab oppido tracta: authores cum plurimi, tum Catullus in epithalamio.

S. Alexius

QUI NVPTIAS VITUPERANT.

N VERO præstet uxorem ducere, utrinq; plures reperiuntur adfertores. Hipponactes duos dixit uxoris dulcissimos dies, nuptiarum uidelicet, & mortis. Alexandrides nuptiarum diem multorum malorum initium. Si pauper diuitem duxeris, dominam non uxorem acceperis: si pauperem, onus uitæ ferre non poteris, cum pro uno duos sis nutriturus. Si turpem, dolebis: si pulchram, communem habebis. Philemon. *Αθάνατον κακὸν ἀναγκάϊον γυνή.* Immortale malum necessarium uxor. Menander. *ὁ τρις κακοδαίμων ὅς ὄν πένης γαμέ.* O ter infelicem qui pauper ducit uxorem. Idem. Habere te uxorem, esseq; patrem, Parmeno, curas uitæ multas adfert. Diphilus. *γαῶνα ἀγαθὴν ἐπιτυχίην οὐ ῥάδιον.* In uxorem incidere bonam non facile. Cheron. Vxorem præstat efferre quàm ducere. Theodectes. Coniugium simile senectutis: utrunq; enim adsequi cupimus, adsecuti tandem dolemus atque angimur. Thales Milesius rogante matre ut uxorem duceret, Nondum tempus ait: ætatis quoq; processu, non amplius tempus inquit. Epaminondas Thebanus interrogatus, quid ei melius esset quod uxore & liberis careret, Non dubitare, inquit, pro patria mori. Lycurgus dicebat, quando uxor cum uiro in discordia esset, uitam reliquam minime uiuendum esse. Hipponax. Habet enim foemina quiddam natura indomitum: quod si quidē quotidie dirumpatur, sicuti arbores tandem concidere. Romanus quidam dicenti quod bonam pulchramq; duxisset, calceum extēdens, & hoc inquit pulchrum, sed nescis ubi me angit. Socrates dicebat uiros ciuitatis legibus coerceri debere, foeminas uero uirorum cohabitantium disciplina. Simonides interrogatus quid esset uxor, uiri inquit naufragium, domus tempestas, quietis impedimētum, uitæ captiuitas, pœna quotidiana, pugna sumptuosa, bestia contubernalis, canis ornata, malum necessarium. Hesiodus. *ὅς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθε ὄγε φιλίτησι.* Quisquis confidit mulieri, frondibus hæret. Homerus idem ferè. *Ἄλλ' οὐ πάποτε καὶ σὺ γυναικὶ πρὸ ἠπιῶ εἶναι, μηδ' οἱ μῦθον ἅπαντα πικρὰ σκερδύ δρ κ' εἶ εἶδης.* Vxori quanquam, semper confidere noli, Neu facilis referas uerbum quod noueris omne. Nam & Vlysses ponit nunquam se Penelope quanquam fidelissimæ nisi postremo manifestasse. In Theogonia item Hesiodus ex Pandora ab Epimetheo ficta, dicit pessimum genus foeminarum fluxisse, felicemq; uocat expertem coniugij. Idem in Ergis ait dictam Pandoram ex omnium deorum dono. Nam Mercurius ei ingenium & astutiam dedit, Pallas artes muliebres, Venus ornamenta, monilia. Cumq; homines felices & absque malis ullis prius degissent, ex ea nata mundo concupiscentia & omnium labe malorum: quæ mala Iuppiter in dolio incluserat, quo ab illa detecto irruerunt in orbem præter Spem, quæ in summo ore remansit. Quæ si quis animaduertit, multam in hac fabula Euzæ similitudinem inueniet, à qua initium cœpisse peccati accepimus. Veniam ad nostros. Origenes in euangelium Cananæ centum hoc genus epithetis confixit. Chrysostomus. Qui uxoris, inquit, tulerit improbitatem, mercedem à deo magnam expectet.

Vxor quid ex Simonide.

Pandora

Hieronymus in tota ferè ad Eustochium epistola incommoda matrimonij enarrat. Denique ex Salomonis sententia decernit, præstare in loco deserto habitare quàm cum uxore litigiosa. Et alibi ex bono auctore. Qui non litigat, inquit, cœlebs est. Huic igitur proposito ueterem monumētī inscriptionem adiiciam, quæ hodie in uia Tyburtina conspicitur. Heus uiator commodum. Hic uir & uxor non litigāt. Qui sum non dico. At ipsa dicam, Hic Bebrus ebrius, ebriam me nuncupat. Hei uxor adhuc mortua litigas.

QVI NVPTIAS LAVDANT.

ED CONTRA plurima sunt, Xenophontis Oeconomicus, quem conuerti, multa diuinitus de matrimonio dicit, & quamobrem sit institutum, quæ facile uidere est. Aristoteles item in Ethicis ait uiro politico ducendam esse uxorem, non solum liberorum, sed uictus auxiliij gratia, primamq; hanc inter omnis societatem. Fœminæ namq; ætatem statuit XVIII. uiro XXXVI. Ante hos annos non solidam esse generationem. Quinetiam in Politicis cogendum esse ad matrimonium dicit. Athenæus ex authoritate Hieroclis philosophi ait, Genus hominum sociale esse, ipsius autem societatis elementum quasi quoddam & principium coniugium: sine quo neq; ciuitates consistere, neq; domum perfectam esse posse, ut inquit Homerus de Protefilao Iliados II. τὸ δὲ ἄμωδον φησὶ ἀλοχὸν φυλάκην ἐλέληπτο, καὶ δόμος ἠμιτελής. Musonius. Summi enim philosophi, Pythagoras, Socrates, Crates, qui etiam sine domo & supellectile fuit: uxores duxerunt, eisq; cohabitauere, nec impedimēto philosophiæ esse putauerunt. Quid enim magis officium philosophi quàm secundum naturam uiuere? Quid autem magis secundum naturam, quàm uxorem ducere? Democrates. Amicas uoluptatis gratia, ancillas ministras corporis, uxorem domus & omnium quæ intra domum sunt fidelissimam custodem habere inquit oportet. Theognes. οὐδὲμ δ' ἠγαθὴς γλυκύντρον ὄξει γυναικός. Coniuge namque proba nihil extat dulcius usquam. Euripides. οὐδ' ὄλβος, οὐδ' ἐτι μηδὲμ ποσῶν εἶχεμ ἠδονάς ὡσπερ ἄνδρὸς ἐδλξ' ἢ γυναικὸς εὐσεβῆ. Nec diuitiæ nec quicquam aliud tantum uoluptatis habent, quantum uir & uxor boni. Hesiodus. οὐ μὲμ τοι γυναικὸς ἀνὴρ ληίζετ' ἄμφορ τῆς ἀγαθῆς. ἢ δ' αὖτε κακῆς οὐ εἰργίον ἄλλο. Nil melius uiro quàm cum uxorem fuerit nactus bonam: nil contra, cum malam. Suadet præterea uirginem ducendam quam moribus possis instituere annorum XIII. uiro XXX. Deinde haud longe abs te, quam melius noueris, ne alijs uicinisque potius quàm tibi sit gaudio. Themistius Atheniensis filiam locaturus, uirum bonum ac iustum diuiti præponebat, dicitans se querere uirum pecuniâ potius indigentem, quàm pecuniam uiro. Athenæus ait, Lacedæmonij tris de coniugio leges tulere. Prima damnabant eum qui uxorem non duceret. Secunda qui sero. Tertia qui non bene. M. Val. Max. & Iu. Brutus Bubulcus Censores bona eorum qui ad senectutem calibes peruenerant, fisco tradebant. Metellus Numidicus apud Romanos de maritandis ordinibus legē tulit. Quem imitatus deinde Augustus eam renouauit, cum inueterata passim licentiâ per bella ciuilia quisque pro libidine uagaretur, ut author Tranquillus.

DE MORIBVS MULIERVM, ET DE DUCENDA QUID PRAESTAT.

Fœminarum
mores.

EINCEPS de moribus. Theano Pythagorea, ut tradit Athenæus, interrogata quam potissime uxorem cōmendaret, respondit illud Homericum. ἰσὸν ἐπιχομδύλω, ἢ ἐμὸν λέχος ἀνδρόσωσαμ. Id est, quæ telæ uacaret, & uiri lectum diligere. Eadem silentium in muliere magnopere laudabat. Hac de causa Phidias apud Eleos Venerem concha condecoratam pinxit, quod in mulieribus sub tecto curam & silentium significaret. Sophocles quoq; ait. γυναιξὶ κόσμος ἢ σιγὴ φέρει. Silentium mulieris ornamentum parit. Euripides. Fas mulieres sapientes officia uirorum obire. At uirgines in turba conspici nefas. In quo notandum, apud Græcos matronas mulieres uocari quod Latini usurpant. Cicero interrogatus cur senex uirginem duxisset: cras, inquit, mulier erit: author Macrobius. De mulierum item modestia Democrates. κόσμος ὀλιγομυθία γυναικί, καλὸν δὲ κόσμον λιτότης. ἄπ' γυναικὸς ἄρχεται, ὕβρις ἀνδρὶ ἐχάτη. Mulieris ornamentum sermo nis & item ornatus parsimonia. Præterea uirum à muliere dominari, summū est probrum. Athenæus. Philonis philosophi uxor in cœtu matronarū interrogata, cur auream coronam sicuti cæteræ non ferret: respondit, quod uxor satis habet ornamenti uiri uirtutem. Euripides. Uxor quæ sapit serua est uiri, quæ non sapit eum spernit. Plutarchus. Vir philosophos, id est, corporis amator lasciuam reddit uxore ac uoluptariam, Philocalos autem, id est, honesti amat or

amator continentem & ornatam. Varro, Qui castigat uxorem, eam meliorem reddit: qui uero tolerat, se probatiorem facit. Diodorus, Præstat uxorem ducere bene educatam gratis, quam male cum pecunia. Theognes in hypothecis. κάνας μὲν δὴ νῶϊ δίζήμεθα κῦρνε Ἐπίπυρος εὐχρησίας. καὶ ἕς βέλετ' ἔξ ἀγαθῶν κτήσεσσι. γῆμα δὲ κακῶν οὐ μελεδαίνομεν. Cyrne canes & equos generosa è gente paramus, Cura boni nusquam cōiugis est generis. Paritas in hac re maxime laudatur. Menander. Quoties aliquis pauper ob diuitias uxorem ducit, nubit ipse, non illa: quem imitatus Martialis ait, Vxori nubere nolo mea. Plato tamen de rep. iubet potentiores cum humilioribus iungi ad æqualitatem ciuium seruandam: quæ res Romæ inter patres ac plebem discordiæ quōdam causa fuit. **EXEMPLA** quoque laudatarum plurima ueteribus prodita, earum mulierū præsertim quæ pudicitia fideque in uiros polleret. Euadne Capanei, Alceste Admeti, Laodamia Protefilai, Penelope Vlyssis. Inter Romanas, Caia Tarquinij, Lucretia Collatini, Porcia Bruti, Sulpitia Paterculi, Aemylia Tertia Scipionis, Iulia Pompeij. Extraneæ etiam Sabinæ Teutonicæque sub Mario. Vaticinio decoratæ, Theano Metapontina, Themis, Manto, Cassandra Priami, Sibylla. Fortitudine Amazonum genus, Camilla Volscæ, Hypsicratea Mithridatis, Artemisia Mausoli, Lacenæ, quæ uirorum obeunt munera sese in gymnasio, in bello, in uenatione exercentes, ut tradit Aelianus. Thomyris etiam regina, & uniuersæ Scytharum foeminae. Semiramis Nini, Gatis Illyrica. Proximis uero seculis Margarita Henrici VI. Britaniæ regis coniunx aciem uiri deficientem restituit. Et puella Gallica sub Carolo V. rege Gallorum regnum collapsum, Frugalitate Hispaniæ, quæ teste Nicolao Damasceno iussæ sunt quotannis telas ab eis textas in mediū populis suis adferre, certorumque iudicum sententiâ quæ plus laborauerunt magis honorantur. Habent præterea singulæ zonam uetri adligatam certa mensura, ne turpe aliquid admittant. Post has Lydæ, quæ a flumine redeunt urnam aquæ in capite gestant, infantemque sinistra, ac colū tenent nentes obiter, dextraque loro adligato trahunt equum: ut author Aelianus. Gaditanæ à partu statim surgunt, ministeria domus obeunt, Liberalitate & hospitio insignes, Ebusa Paulina apud Venusiam, Bestia Appia apud Capuam. Thespensibus Glycerium, Romanis Flora ex testamento facto. Matronæque omnes quæ aurum & ornatum contulerunt in ædem Apollinis dedicandam, quam Camillus ob captos Veios uouerat: & item bello Pu. II. ut author Li. Apud Hebræos uero Raab meretrix. Artibus insignes ac primū penicillo, Martia Varronis, Timarete Myronis, Aristarete Nearchi, Irene Cratini, pictorum filia simul & discipula. Literatura uero Corinna, Sappho, Aspasia Periclis, Leontium meretrix, Arete Chryssippi, Cleobulina Cleobuli, Zenobia Palmyreorum regina, Aedesia Alexandrina, Erophila Erythraea, Pamphila, Cleopatra. Inter Romanas Hortensia, Cornelia: Laetiorum, Mutiorum, Liciniorumque foeminae omnes, ut author Quintilianus & Cicero. Præterea Pompeia Paulina Senecæ, Pollia Lucani. Inter nostras uero Catherina uirgo & martyr Alexandrina: proximo seculo Baptista Malatesta. Sed & magnorum quandoque causa malorum fuisse. Siquidem post Helenam Iliensium fatum, Romæ Lucretia atque Virginia bis statum immutauere. Octauia deinde repudiata ciuili initium belli fuit. Vicinioribus uero temporibus Luchini uicemomitis uxor, ob Vgolini Gonzagæ adulteriū, maximi Mātuanorū Mediolanensiumque causa belli extitisse memoratur. **QVOD** in summa nostrorū Senatūscōsultum uideamus, Apostolus indulget, non imperat matrimoniū bonis: ociosis uero, aut libidine, aut auaritia, ambitione uel occupatis potius imperat: quum hoc præstet quàm nihil aut non sancte agere. Ipsemet fragilitate considerans ait: Volo adulescentiores nubere, iam multæ post Sathan abierunt. Et item: mulier seruabitur per filiorū generationē, si permanserit in fide cum castitate: quod ut ait Hieronymus minime præcepisset, nisi metus incontinentiæ causam addidisset. Nam bigamiā ipse in euāgeliū seminis potius uituperat: à fructu quoque tricesimo arcet, quum in bonā tellurē non cadat, sed inter uepres: quapropter illam uulpi inter eas latitanti cōparat: cui animali Herodē bigamū ac sceleratissimū ait dominū æquiparasse. Ambrosius item eam nec laudat nec uituperat. Filij etiam ex bigamia proueniētibus haud esse feliciter saepe cōspicimus. At primis uirginitatis quancūque tricesima palma tribuitur, plures in his legimus & principes & priuatos per sancte degisse, ac ingētibus uitæ meritis cum uirginibus ceteris adæquasse: aliquos lōgo tempore, nonnullos semper thoro abstinuisse: quosdā prolis tantū causa cōgressos, quorum etiam nonnulli regno liberis incolumi relicto, ita in delicijs citra delicias, pie, sobrie, casteque agitarunt, ut aure obstructa per loca sirenarū transeuntes, ob terrenā substantiā non amiserint æternam.

PP 5 Ex liberis

Exempla laudatarum foeminarum.

Paulus de matrimonio.

Hieronymus

Ambrosius

EX LIBERIS BONA MALA'QVE.

PALAM est ignavos saepe filios claris ortos esse parētibus, ut de Cicerone legimus, Scipione, Herode Attico. Causam Aristoteles in probl. adfert. Mentem uiri praestantis magis à natura sensus carnis que remotam ac quasi suspensam, inopem ingenij conceptis genituram praestare. Contra uero claros ex ignavis, & improbis bonos saepe genitos uidemus, ut tot sanctos uiros ex crudelibus & nefarijs. Plærunque tamen Græcum prouerbium solet euenire: κακὸν κόρακ' κακὸν ὄρνις, hoc est, malū coruū malum ouum. Plato felicem dicit fieri genituram ex utrisque bonis, malam uero ex utrisque malis. Bonam nanq; intelligit, ut in Politicis legibusq; differit, ex concordia discordia prouenientem: ut uidelicet acriora ingenia mitioribus copulentur, uehementiora remissioribus. Talia in Zodiaco signa masculina foeminis coniugata conspiciuntur: sic lunam cum sole, Venerem cum Marte: sic & in harmonia acutum cum graui. In VI. etiam legum utrunq; sobrium esse in coitu iubet, ut sobrius extet partus. Tradit Aristoteles in Politicis, parentes liberis domi, non ut dominos seruis, sed legitimi regis more qui patrem refert, imperare debere. Liberos uero eos tanquam deos colere ac uereri oportere. Hieronymus se comperisse ait apud Delphos tria hæc fuisse scripta. Deos colendos, parētes uenerādos, & à carnibus abstinendum. Theophrastus. Oportet ante omnia dijs non tam multa quam frequenter & pie sacrificare. Deinde parentum alere senectutem eorumque consilij uitam adcommodare: qui autem hæc neglexerit, contra naturæ & iustitiæ leges aget. Vxor is igitur & filiorum curam suscipiendam, ut ab ipsis in senectute uices recipiamus. Menander. εὐδαιμονία τῶ πατρὸς υἱὸς νοῦν ἔχωρ. uerba sunt ferè libri Sapientia. Lætitiā patris filius sapiens. Cheræmon. εἶνοι μοι χάριτας ἀπὸ υἱῶν πατρί. Liceat mihi gratias parenti reddere. Pythagoras in aureis carminibus. τὸς π γονεῖς τίμα, τὸς τ' ἀγχισ' ἐκγεγαῶτας. Ipse parentes, atque tuos uenerare propinquos. Agatho. ὡς ἰδὲ τῶ φυσάντων πείθει τέκνα. Quam dulce genitoribus filios obtemperantes habere. Anaximenes. τί γὰρ δικαιοτέρου ἢ τὸ σὺ γένεσθαι ἐπαιτίας αἰτίαις ἀντιφρονετέμ; Quid iustius quàm generationis & cruditionis auctores remunerare? Isocrates. τοῖς τοῖς γίνεσθαι τῶν γονεῖς, οἷον ἀμείβασθαι τῶν σέαυτῶν γένεσθαι τῶν παίδων. Talis esto erga parentes, quales erga te futuros esse cupis liberos tuos. Huiusmodi enim in parentes pietatem, tum sustentationem Græci θρεπτήρια uocant. Hinc apud Homerum adulescens in bello cadens queritur non potuisse threpteria, id est merita nutritionis reddere. Traditur mulieris exemplum apud Valerium, illius quæ parentem in custodia fame necandam clam ingressa ubere alebat. Sed & feras hæc charitas excitat: ut apud Aelianum Ciconia parentes in senectute alimentis sustentant. Parentum intersectoribus nullam priuatim pœnam maiores statuerunt (ut inquit Cicero) quod non sana mente hominibus id accidere putassent. Alcmeon & Orestes matricidæ ambo in furorem uersi traduntur. P. Malleolus teste Liuio LXVIII. matre interempta primus omnium insutus culeo in mare precipitatus est. **IGITUR** hic felicitatis humanæ censuram agere licet, qua nulla maior in terris liberorum successu putatur. Hac de causa Metellus felix appellatus, à quatuor filijs Consulibus elatus. Diagoras Rhodius ob duos Olympionicas filios. Mater quoque illa Ro. quæ lætitiā cōcidit, ubi filium redeuntem quem apud Cannas interfectum acceperat, adspexit. Quibus ego pratulerim felicem miseriam matris, quæ VII. liberos sub Ptolemæo rege iussos edere porcinā, moriētes pro patria lege cōspexit. Et alterius nomine Felicitatis, quæ totidem filios ad supplicium rapi non solum uidit, sed adhortata est. Numerum uero nō addere prosperitatem Priamus est exemplo, & post eum Artaxerxes Mnemon CXV. susceptis liberis, quorum magnā partem ei insidias parantem de medio sustulit. Proximis quoque temporibus Barnabas Vicecomes XXX. relictis, quorum nemo regnauit. Verum numero cunctos superauit Cōradus, qui ante hos annos decessit ex regia Poloniae domo Masouia dux LXXX. susceptis: ex quibus tantū quatuor legitimi, supstitēs uero paulo plures. Vnā ego Thyesteā domū nostra ætate referā Frāncisci Bufali ciuis Ro. nobilis ac prædiuitis, qui duos filios mutuis uulneribus se petētes uidit, totidē ob seditionē securi percussos: aliū nouercā interficientē, filiā uero apud uirum sese ueneno necantē. Ex quo Euripides ait bonū esse incognitū, carere liberis: qd' sanè uerbū noster Bern. usurpauit: causam ambo uiderūt, qd' ob liberos saepe mœremus, saepe inuitū, saepe inhonestū aliqd' facere cogimur: ualdeq; his aduersari uident qui intuēdæ ueritatī cœlestiq; amorī se totos tradidere: alioq; si cupiditatibus adhuc

De genitura

Apud Delphos tria scripta.

Threpteria

P. Malleolus

Mater Maccebeorum.
Felicitas

adhuc ardemus liberorum, sane cupiditas cunctis inter mortales esse honestior uidetur, magnaq; merces rempublicam Christianam augere, populis per prolem consulere. Ea de causa Lacedaemonij iura trium liberorum habentes militia uacabant, per quatuor uero etiam libertatem adsequebantur. Quod & Romani ex parte postea sunt imitati, Florentia uero nunc duodena uir prole ab omni immunitate uectigali efficitur.

DE PARENTIBVS ERGA LIBEROS

MOX de indulgentia patrū. Compertum quemadmodum efferatiora animalia, ut ait Aelianus, sunt magis philotecnā, id est, filiorū amātia, ut Tigris, ursā: eadem & hominum ratio. Prāui crudelēsq; uiri, ac natura iniustī charitatem erga liberos, prāter alios maximā retinēt. Causa est q̄ humana natura quae amore uacare nō potest, seq; suāq; eo uehementius diligit, quo per iniustitiā & iniquitatem magis expers charitatis in ceteros fuerit, quam totam in se retinet. Viri autē boni quo meliores eō comiores ac in omnibus moderatiores: tum ita adficiuntur, ut eorum causa ab honesto non discedant. Improbi uero cum nihil pensi habeant, nihil eis potius quam liberorum gratia sceleri omni rapinaq; inseruire. Quapropter indulgentiores etiam sunt, eis omnia permittētes nulla seruata disciplina. Heli legimus de sella retrorsum cecidisse, q̄ filios oillas deuorantes nō ab se expulerit. At cōtra bonorū plura seueritatis in filios exempla sunt: apud Romanos Brutus & Torquatus, & alter Torquatus, qui Silanū filium publice accusatum damnauit. Apud Grācos Epaminondas uictoris etiā filij interfector: & Zaleucus Locrēnsis qui ob seruādas leges oculum filio extudit. Hac demum de causa Romani suos liberos fratribus educādos dabant, q̄ apud eos & charitas esset generis, & indulgentia paternae nimiae dilectionis abesset. Cicero pro Caelio. Fuit in hac causa pertristis quidā patruus, Censor, magister obiurgauit. Hora, Ne sis patruus mihi. Persius, Quū sapimus patuos. August. de Vid. Nec ideo laudo q̄ liberos habes, sed quod eos uirtutibus erudire studes: ut enim tibi nascerentur, foecunditatis fuit: ut uiuerent, felicitatis: ut bene educarentur, uoluntatis.

Heli

Torquatus
Zaleucus

De seruis commoda & incommoda, & quomodo manu mittebantur.

A I V S Marius qui uitas scripsit Imperatorū, ait eos omnis probos fuisse principes, qui quanquam ipsi mali, probos apud se libertos ac seruos administratores haberent. Contra uero bonos natura principes, nequaquam bene regere ubi malis rem cōmitterent. Quod etiam proximis accidit temporibus: Bonifacio I X. & deinde Eugenio I I I I. & Calisto I I I. sedentibus optimis uiris omnia pessumidāt. At sub Paulo postea, nequaquam cum illis uita cōferendo, quod Marcus S. Marci Cardinalis cuncta disponderet, omnia melius. Menander ait. ὅταν τύχη ἢ καλῶ οἴκεται, οὐκ ἔστιν οὐδὲρ κτῆμα καλῶν βίῃ. Cum quis incidit in seruum bonū: nulla est possessio melior. Duo sunt senarij, Euripides quoq; ait. Magis seruū oportet habere sapientē, q̄ ut ipse sapias. Bias bonos omnis quanq; seruos liberos esse dicebat. Improbos & si liberi sunt, seruos esse multarum cupiditatū. Aristot. eos esse seruos in rep. qui inscitia rerūq; ignoratione tenent: qui uero ingenio praestāt, naturaliter dominos. Insuper nōnullorū fides egregia memorat. Paduanos quondā dominos teste Val. ob imperatā a Pollione pecuniam latitantes, proposita libertate qui p̄dere uellet, ne unus quidē inuētus. M. Antoniū oratorē accusatū stupri seruus captus minime prodidit. Ex quo Plau. ait, Superbū esse decet fidelē seruum apud dñm suum. Populus Ro. in Clade Cannēsi captos redimere nullo modo uoluit: cumq; in summā poenuriam esset redactus, ergastula soluit, seruorū X I. milliū auxilia quaesuit, ciuiū contempsit, & existimauit eos potius tueri libertatē qui nunq; habuissent. At contrā ex infidelibus multa incommoda. Voluinenses cū seruos temere omnes manumitterēt, ab eis postea oppressi sunt, multaq; indigna passi: quibus auxilia petentibus missus Decius Murana libertinos omnis partim necauit, partim dominis in seruitutē pristinā restituit: ut auctor Cæcilius. Seruile bellū in Sicilia terrorē Romanis attulerat, nisi celeriter p̄ Perpennā, & rursus renouatū p̄ M. Aquilianū confectū fuisset. Euripides. οὐκ ἔχθρο δὲ μείζων, οὐδὲ δόμασι κτῆσι κακίωρ, οὐδὲ ἀνοφελές ἐστιν οἴκεται. Domi nullus maior inimicus, neq; peior possessio, neq; inutilior seruo. Democritus. ἄλλος ἀναγκάσιον, οὐκ ἡδύ. Seruus necessaria possessio, nō autē dulcis. Plau. in Pseudulo naturas eorum eleganter expressit his uerbis. Plagigera hominū genera, quorum haud quicq; in mētem uenit ut recte faciant. At cum est occasio data, tene, clepe, rape: hoc est eorū opus, ut maelis lupos apud oues. relinquere, q̄ hos domi custodes. Plato de legi. Nimia seruitus

Decius Murana.

P P 4 & libere

& libertas omnino mala, Moderata uero utraque bona. Exemplo nobis dii sunt qui inter se utraq; mediocriter exercent. Cicero. Dignitate domini minus turpis est fortuna serui. Stultum est in eum locum scire uenire, ubi libertate sis amissurus, ut Platoni in Sicilia contigit, & Callistheni apud Alexandrum, Demetrio item Phalereo in Ægypto. In manumissione autem seruorum, ut ait Plutarchus in libello de ijs qui sero puniuntur à deo, festuca eorum corpori iniiciebant. Plautus in milite. Quid ea ingenua an festuca facta, serua an libera. Præterea circumagebantur, ut cum ostenderentur liceret eis agere pro suo arbitratu. Seneca in epistolis. Non differtur in diem qui se philosophiæ subiicit, statim circumagitur, id est, liberatur. Manumittebatur autem à Pratore, cui seni lictores apparebant. Persius. Non in festuca licitor quem iactat ineptus. Pileo insuper ornabantur & uindicta, undæ uindictæ. Sumebant patroni nomen: ut author Artemidorus Ephesius de seruorum coniecturis. Tertullianus quoq; in libro de resurrectione, Seruos patroni nomine honorari dicit.

Seruorū manumissio.

QUOMODO SERVI SEV MINISTRI TRACTANDI

PLATO de legibus, Seruos ait minus adficere cōtumelijs debemus quàm pares, quod illi recompensare iniuriam, aut uindicare se nequeant, Deinde ob metum & obscuritatem magis iustitiam colunt. Quapropter in iudicio eorum castigatio fieri debet. Aristoteles in Politicis seruorū misereri oportere ait, quod quanquam ingeniosi natura, minis assiduis & continuo metu uim ingenij consiliūq; amittunt. Seneca in epistola xlvij, plurimis uerbis cōmendat eos qui familiariter cum seruis uiuūt, illosq; & consilijs & sermonibus tum mensæ adhibent, ac tanquam cōubernales putant, & humiles amicos: uituperatq; eorum adrogantiam qui prouerbium hoc iactant, totidem hostes domi habemus quot seruos. Nō enim hostes inquit habemus, sed facimus: dum magis timeri, quàm coli uolumus: dum eis ut iumentis utimur, & immoderate imperamus. Sic igitur cum inferiore uiuamus, quemadmodum nobiscum superiorem uiuere uolumus. Seruorum nomen bellorum quondam leges attulerunt, ubi capti essent. Nūc autē dei benignitate ac prouidentia omnes liberi ac fratres in Christo sumus. Sed quid dicā de nostri seculi impudētia? quando non solum reges, sed sacerdotes ministros domi seruos appellāt, moreq; mancipiorū tractant. Inter quos uiri sunt quandoq; doctrina ac moribus præstantes: tum etiā Præsules, qui pares officio ac fratres à summo Pon. appellantur: insuper domini uocari pari ratione uolūt, dominationemq; iactant & profitentur: quæ quidem apud Latinos haud aliud quàm tyrannidem notat, quum maiores doctoresq; nostri patres olim dicerentur, appellariq; iuberent. Nam domini nuncupationē nō solum Christianis diuinitus prohiberi, sed Romanis quondam rerū dominis inuisam fuisse legimus, Augustumq; ita abhorruisse, ut ne dominū etiam se uel à domesticis uocari pateretur. Dion quoq; Græcus author inter præcepta de principe, Cauendam ante omnia inter subditos huius nominis insolentiam dicit, patrēq; potius & pastorem populorū sese Principem uocet, more Homericæ Agamemnonis quem ille *πρωτολαῶν* appellat. Quid igitur, nos quota portio? Verum quod magis ridiculum, heros famulosq; nunc dominos uocari nullo discrimine uidemus, quæ labes & adrogantia à Barbarorū moribus in urbē potius quàm à Romana grauitate deducta. Sed tam duræ militiæ utinam esset emeritis locus aut digna expectatio. At si forte gratissime cum eis agatur, sacerdotia tribuuntur mercedis loco, spiritalemq; thesaurū quæstui habent ac negociantur.

Prouerbium in seruos.

Contra dominationē.

DE PATRIAE CHARITATE

PATRIAE parentibusq; secundū deum magnopere debemus, ac eis præcipue fruimur. Quapropter Homerus in Odyss. οὐδέμ γλυκίον ἢ πατρίδος, οὐδέ τὸ κῆρ γίνετῃ. εἰ πρὸς ἧς ἕσ ἀπότρεοδι τσίονα οἶκον, γαίη ἐν ἄλλοδαπῇ ναίη ἢ πάντῳ δε τὸ κῆρ. Dulcius est patria nihil atq; parentibus usquam, Illi præsertim qui longe à finibus errans Forte domus propria, peregrina in sede uagatur. Idem. εἰς οἶκόνος ἀριστος ἀμύνεσθαι πρὸς πάτρη. quo etiam Cicero utitur in epistolis ad Atticum. Pro patria certare omen perfectius unū. Euripides. μακάριος ὅστις εὐτυχῶν οἶκοι μένη. Beatus qui felix in patria manet. Idem. Homini etsi mala contingunt, nihil dulcius tamen nutriente solo. Sophocles. οἶκοι μένη δ' ἢ καλῶς εὐδαίμονα. Domi manere oportet eum qui pulchre sit felix. Cuidam è Seripho Atheniensis patriæ ignobilitatē obiecerat. At ille, Mihi patria, Tu patriæ dedecori es: author Diogenes. Vlysses deniq; apud Calypso patriā pratulit immortalitati, quod Cicero usurpat in orationibus. At si uos qd patria uestra delectat Quirites, cuius est tātus amor ut Ithacā uic præstantissimus,

præstantissimus, nihil enim illum ad fixum saxi immortalitati prætulit. Multi tamen extra patriam melius rem gessere: ut ait Medea tragica ad Corinthios, usurpatum item ab eodem. Inter quos uiri præclari fuerunt qui domi tyrannidem sponte fugerunt, ut Pythagoras Sylosonis apud Samios dominationem, ut Herodotus Lygdamum Halicarnassi tyrannum, ut Dion Syracusanus Dionysium, ut Solon Athenis Pisistratum. Inter Romanos uero Marcellus Cæsarem, & Scipio populum ingratum. Nunc exempla subiiciam pauca eorum qui pro patria quandoque priuatas posuerunt similitates. Plut. περί τῶν περὶ τῶν πρῶτων ἀγαθῶν, scribit quod Cretinus Magnesium cum Hermia priuatas gerens inimicitias superueniente bello Mithridatico ascendit in concionem, consulitque Hermiam Imperatorem contra Mithridatem deligendum, eius uirtutes connumerando: se interim professus, iturum in exilium nequid tantus ob eorum discordiam oriretur: quod si ipsum Cretinum mallet, Hermias exularet. Hoc audiens Hermias permotus inimici modestia, libenter ei sponte cessit, atque in exilium abiit. Romæ quoque: ut author est Cicero de prouincijs conf. M. Lepidus Pon. Max. cum M. Fuluio Collega aliis inimicissimo, statim Cæsar cum eo factus rediit in gratiam, ut commune officium communi uoluntate defenderent. P. Seruilius & M. Lucullus priuatas similitates in administratione reipub. reliquerunt. Tyb. Gracchus Gracchorum pater, L. Scipioni, cui & fratri Africano erat inimicus, triumphantis auxilio fuit.

Exempla

Cretinus Magnesium

M. Lepidus

M. Fuluius

P. Seruilius

M. Lucullus

T. Gracchus

L. Scipio

Felicitas

DE FELICITATE OPINIONES

FELICITATEM aliam alij suo pte ingenio iudicauerunt. Aristoteles in X. Eth. in uirtute primam, adiunctis corporis externisque bonis. Stoici in uirtute tantum. Epicurus in uoluptate qua tantum dolore careat. Aristippus in corporis uoluptate: quos omnis commemorat Cic. de Fin. Socrates felicitatem appellabat ἡδονὴν ἀμεταμέλητον, id est, uoluptatem absque poenitentia. Felices autem quibus mens bona & ratio fuisset. Diogenes autem uere latari, nec unquam ulloue loco aut tempore moestum esse, animumque semper in quiete & hilaritate continere. Iamblicus, Quod deo simile sit, perfectum, simplex, purum, exemptumque a malis humanis. Hippodamus Thurius, Eam non sine uirtute: uirtutem uero non sine habente rationem. Selerius, Sanum quidem esse, homini mortali ante omnia putat. Deinde, hominem esse bonum. Tertio, ditescere sine dolore. Quarto, florere cum tibi charis. Theognes. Dulcissimum est, eo modo se feliciter habere quousque cupit. Idem. οὐκ ἔραμαι πλοῦτον οὐδ' εὐχομαι, ἀλλὰ μοι εἶναι ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων μηδὲν ἔχοντα κακῶν. Non amo diuitias, non opto magna, sed adsint Parua, unde ipse queam uiuere & absque malis. Sophocles. κάλλιστον ἔστι τ' ἐνδίκον πεφυκέναι, ἄωσον δὲ ζῆν ἄνθρωπον, ἡδίστον δ' ὄτῳ πάρεσι τῆς ψυχῆς ἔξαι καθ' ἡμέραν. Pulcherrimum iustum esse genitum, Optimum uiuere hominem, Dulcissimum delectationem adesse eorum qua quis quotidie cupit. Idem. Εὐδαίμονες εἰσὶν οἱ κακῶν ἀγνοῦσάσιν. Felices sunt qui semper malis uacant. Callimachus. οὐτ' ἀρετῆς ἄτερ' ὄλεθ' ἐπίσσην ἄνδρα εἶξεν. Citra uirtutem res nullum extollere nescit. Menander. Beatus qui diuitias simul cum mente possidet, quibus pulchre in his tantum qua oportet utatur. Idem. Infortunatus natura credulus est: semper enim proximum sapere magis putat. Idem. ἔξωθεν δὲ δοκοῦντες εὐτυχῶν, τὰ δ' ἐνδοῦ εἰσὶ πᾶσι μὲν ἀνθρώποισι ἴσοι. Qui extrinsecus uidetur feliciter agere, intrinsecus sunt omnibus hominibus similes. Idem. πάντα μὲν προσδοκομένοις ἔκαστον φέρει. Cuncta non expectantibus adferunt admirationem. Heraclitus. ἡδὴ ἀνθρώπων δαίμων. Mos homini numen. Xenophon. Felicitatem puto multa possidere & erogare. Democrates. εὐτυχῆς μὲν δ' ἐπὶ μετρίοις καὶ ματα εὐδαιμόνιος μόνος. δουσυχῆς δὲ δ' ἐπὶ πολλοῖσι δουσυμείμωνος. Felix qui ad moderata diuitias bene optat. Infelix qui ad plura & superuacua, male optat. Menander. Qui nihil adfert in uita boni, hic minime felix. Idem. μικρὰ γὰρ ἀπαρχὴ ἢ ἕως κακῶς πᾶσι. Parua est occasio qua quis male rem gerit. Eurip. senarijs V I I. probe monstrat fragile huius uitae felicitatem. ὡς εἰς τὸ μηδὲν ἡκομῆν φρονήματος τοῦ πρὶν σερεντε. εἶτα δὴ τ' ὀγκύμεθα, οὐ μὲν ἕως ἡμῶν πλοῦσι οἱ εὐδαιμόνιοι, οὐδ' ἐν πλείταις τιμίοις κεκλιμῆσιν. τὰ δ' οὐδὲν ἄλλ' ὡς φροντίδων βλαβύματα, γλώσσης τε κόμπι. κενος ὀλβιώτατος, ὄτῳ καὶ ἡμᾶς τυγχάνει μηδὲν κακῶς. Quam miseri ex fastu ad nihilum reuertimur bonis forte amissis. Quid ergo tumidi amamus: hic quidem in superbis domibus, alius inter ciues honoratus aspici: Cum inani hanc tantum curarum commenta sint, & linguae fastus, ille beatissimus, cui mali quotidie nihil contigerit. Seneca. Ad tuendam ex fortuna felicitatem, alia felicitate est opus, & pro ipsis uotis uota nuncupanda. Ciceronis de Fini. aurea uerba subnecta, Omnium rerum principia parua sunt, sed suis progressibus augentur. Virtutis enim beatæque uitae, qua duo maxime expetenda

Ciceronis aurea uerba.

expetenda sunt, serius lumen apparet: multo etiam serius ut plene qualia sunt intelligantur. Praclare enim Plato beatum ait, cui etiam in senectute contigerit, ut sapientiam uerasque opinionones adsequi possit. Plato autem in Philebo summum bonum ex sapientia & uoluptate compositum ponit, quorum subiecta sunt intellectus & uoluntas: ex his uero intellectum sapientiamque ut adfectuum moderatorem praefere uidetur.

DE AVTARCIA ET VERA FELICITATE

NONNULLI in ea quam Graeci *αὐτάρκεια* uocant, id est, in ea uita quae tantum paruo & necessario contenta sit, felicitatem ponunt. Inter hos sunt qui procul ambitione in agro uiuunt: ut ait Horatius. Beatus ille qui procul negocijs, ut prisca gens mortalium, Paterna rura bobus exercet suis. Et Vergilius. O fortunatos nimium sua si bona norint Agricolas: quibus ipsa procul discordibus armis Fundit humo facilem uictum iustissima tellus. Pindarus in eadem est opinione his uersibus. *Ἔ γέντα δ' εἴ τις ὄλβον ἄρδ' ἔζηρεκέωρ κτεάτεσι, καὶ εὐλογίᾳ προσυδαίς, μὴ μαθέουσιν θεὸς ἡμέδῃ.* Sanam si quis substantiam amauerit, ac necessarias uitae possessiones, adita boni nominis fama, is nec deus esse quærat. Omnes quidem Metellum illum ac Syllam, qui ambo felices dicti sunt: praeterea Augustum ad hanc censuram uocant: sed si uerum facere iudicium uolumus, mortalium nemo est felix, quum tantulus dolor, quo nullus uacare potest, cum omni uoluptate praeterita non sit compensandus. Sed fac ut uacare possit: dum se profecto mortalem quisque sentit, nec perpetuo bonis fruatur, facile contemnit omnia: ut ait Hieronymus. Quapropter nos Christiani aliam expetimus felicitatem, eam uidelicet quae ab Ambrosio de officijs ponitur. Beatam inquit, uitam efficiunt tranquillitas conscientiae, & securitas innocentiae. Augustinus autem de doctrina Christiana. Beatitudo est diuinitatis perfecta scientia ac contemplatio. Idem super Genesim. In ipso autem homine nunc latitia quaedam conscientiae paradus est. Idem de Sp. & be. Tanta est conditionis humanae dignitas, ut nullum ei bonum nisi summum sit satis.

Mortaliū nemo felix.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM
VRBANORVM, LIB. XXXI. DE LABORE

DE FORTITVDINE iam par erat ex lemmate praesumpto me dicere, si extra triuuium aliquid expiscatus fuisset: uerum unam tantum eius partem ac potissimam attingam, quae in laboris dolorisue tolerantia consistit: ac uiri est proprie, ut ait Bion in Bucolicis. *μόρφα δουλητήρη πέλας κάλ' ἔστι, ἀνέρι δ' ἄλκα.* Forma decus fragili sexu, roburque uirili est. Heraclides Lycius, ut scribit Philostratus in uita Sophistarum, unum librum laudibus laboris dicauit, sine quo dicebat nihil in rebus humanis frugiferum geri posse: adeoque probari, ut cassus etiam labor (modo non uitiosus) sit ocio ac delicijs antefendus. Quid autem inter utrunque intersit, Xenophon Commentario secundo probe indicat, ubi Herculem Prodicium inducit de uitae genere deliberantem: ac inter caetera dicit, nullam esse ueram uoluptatem citra laborem. Nam si somni aut cibi aut potus appetitum praueuias, nihil dulce sentiri: Labore autem exercitatis omnia dulcius suppeditari. Ex quo Socrates dum corpus ambulando seu quiduis aliud agendo exercebat, obsonare famem dicebat: quod item nostris religiosis ante cibum praecipitum est. Idem opus conferre dicebat ad hominis bonitatem, ocium uero ad uitium. Bonos igitur in opere esse quanquam ociosi uiderentur: Improbos autem, qui aut alea aut opere aliquo turpi siue etiam plus aequo ambitione seu quaestu occupati appareant, ociosos esse. Idem cum laboraret circa citharam, dicenti cuidam: iam senex disciscus respondit, *κεῖ τὸν ἄξιμα δὲ εἶναι ἢ ἀμαθῆ.* Id est, praestat tarde discere quam nunquam. Lassus Hermioneus interrogatus a quo sapientiam didicisset, a labore & experientia inquit. Diogenes aiebat, Medeam non Pharmacidam, sed sapientem fuisse: ea siquidem homines delicijs corruptos, in Gymnasijs & pyriterijs per exercitationem interpollabat, ac laboribus robustos reddebat. Inoleuisseque opinionem quod ex alieno recoctos elixatosque iuniores restitueret. Pythagorae quoque sententia fuit, legendam esse ab initio uitam optimam ac laboribus quam maxime exercitatum, quam consuetudo paulatim exaspera dulcem redderet. Laborem namque uoluptatem quoquo modo semper comitari. Si bona sit uoluptas,

uoluptas, ille precedit, Si autē mala, labor subsequitur. Musonius. Cum saepe pro uoluptate & pecunia aut alia re, nulla cū laude labores maximos subeamus: quid mirū si pro gloria, pro aequitate eosdem addeamus, exemplo cornicū & gallorū, qui quanquā rationis expertes, adeo pro gloria certant, ut ad extremū spiritū inuicem pugnent? Eusebius. Corpus uitiū corrumpit, animū uero earū rerum negligentia que ad diuinā faciunt contemplationem. Hactenus philosophi. **N V N C** poeta. Epicharmus. τῶν πόνων πωλῆσι μῆτιρ πάντα τ' ἀγαθὰ θεοί. Laboribus omnia nobis dii uendunt bona. Euripides. τὰς τύχας ἐκ τῶν πόνων θεῶν ἀνάγκη. Fortunas ex laboribus uenari oportet. Idem. Πόνος, ὡς λέγεται, ἐν κλείας πατήρ. Labor ut dicitur gloriae pater. Idem. τῶν γὰρ πονώων θεὸς συλλαμβάνει. Laborantes deus adiuuat. ἢ Δ' ἀρετὴ βαί νη δία τῶν μόχθων. Virtus per ærumnas uenit. Idem. Labor solus citra fortunā sumptus (ut in pro uerbio) mortales adhuc minime adfligit. Labores audēt boni, timidi nihil unquā adsequitur. Ex laboribus gratia prouenit hominibus. Nullo modo quis citra laborem felix esse, neque gloriam adsequi ullam nihil agendo potest. Ex qua Euripidis sententia Ciceronis est illud pro uerbiū. Omnis laus in actione consistit. Idem. Ἀργὸς οὐδὲις θεοὺς ἔχωρ ἄν ἀνά νόμα, βίον δ' ὠνάτ' ἐμ συλλέγει ἀνθ' ὄνων. Ociosus nullus, quanquā deos habens in ore, uictum sine labore parare possit. Sophocles. μόχθῳ ἀνάγκη φῦς δέλουται εὐτυχῆμ. Laborem subire oportet eos qui sibi feliciter esse uolunt. Idem. ἀπ' αὐτῶν ζητηῶντες εὐρίσκει πόθῳ. Desiderium ex ipso quarente inuenit. Idem. θεὸς δὲ τῶν ἀργῶν οὐ παρίστα. Deus ociosis non adest. Menander. ἀλώτα γλῶσση ἐπιμελεία νη πόνω ἀπαντα. Cuncta & labore & diligentia deprehēdi possunt. Idem. Ἀργὸς Δ' ὑγιαίνωμ τῶ πυρέτ' τουτὸς πλὴν ὅτι ἀδλιότερῳ. διπλάσια γὰρ ἐοίσει μάτλω. Ociosus qui ualeat longe miserior est febricitate: quippe qui duplo plura cibaria frustra cōsumit. Idem. Nullā omnino rem oportet uiris desperare benefaciētibus. Philemon. Quam mihi dulcia sunt priora mala. Nisi enim tunc laborassem, nunc minime gauderē. Alexis. Cuncta ab initio dii hominibus monstrant: uerū diligentibus & inquiringibus melius patent. Democrates. οἱ ἐκδοσίοι πόνοι τῶν τῶν ἀκυσίωμ ὑπ' ἡμῶν ἐλαφρότερον πασκαυάστισιμ. Labores uoluntarij inuoluntariorū tolerantiam leuiorē pręparant. Hesiodus. εἰ γὰρ κερὴ σμικρὸν ἐπὶ σμικρὸν κατὰ θῆο, καὶ θαμὰ τῶν ἔρδῳις, τάχα κερ μέγα καὶ τὸ γλῶσιμ. Si modico iugiter modicū superaddere perges: Nempe breui magnus surget tibi tēpore aceruus. Idem. πολλὰ Δ' ἀσργὸς ἀνὴρ κενεῶν ἐπὶ ἐλπίδα μίμνωμ, κρηίζωμ βίον πῖο κακὰ πῖοσελέξατο θυμῶ. Spem uanam ignauus nihilum dum spectat agēdo, Indigus adspexit mœrens mala plurima uita. Idem. τῶν μὲν τοι κακότητα Ἐὶλαδ' ὄρ ὅτι ἐλέδῳ ρηϊδίωσ, ὀλίγη μὲν ὁδὸς, μάλα Δ' ἐγγυθὶ νάα. τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρυῶτα θεοὶ πῖοπαροίδημ ἔδνηκαμ Ἀ δ' ἀνατοί, μακρὸς δὲ καὶ ὁδὸς οἴμῳ ἐπ' αὐτῶν, καὶ τρηχὺς τὸ πῖωτῶμ, ἐσὼν δ' εἰς ἄκρον ἴκηαι, ρηϊδίη Δ' ἠπῆτα πέλα, χαλεπή πῖο ἔσῳ. Ad uitium facilis uicina est semita cūctis Panditur: at uirtutis iter posuere remotū Cælicolæ, durum quē prius, sed uertice summo Dum fuerit, planum se offert quarentibus illud. In eandem quoque sententiā litera Pythagoræ describitur in forma Y. Litera Pythagoræ discimine lecta bicorni Humanæ uitæ speciem præferre uidetur. Nam uia uirtutis dextrum petit ardua callem, Angustū primo, sed late in fine patētem. At laua ad uitium tendens, perducit in arcum. Sed Latinos attingam. Ennij uerba pulcherrima ad hoc propositū scribit Gellius, quæ in choro Iphigeniæ scripta dicit. Ocio qui nescit uti, plus negocij habet quā cū est negocium in negociō. Nam cui quod agat cōstitutum est, nullo negociō id agit, sed ibi mentem & animū oblectat suum. Idem author uerba ex Catonis oratione ad milites refert. Mementote si quid unquam recte per laborē feceritis: labor ille cito à uobis abscedit: benefactū autem semper remanebit. Siquid uero nequiter per uoluptatē, uoluptas repēte abibit: nequiter illud factū apud uos semper extabit. Virgilius. Labor omnia uincit, Cicero. Ad omne officium cōtentio animi est opus. Idem pro Archia. Nullam enim uirtus mercedē laborū periculorum quē, præter hanc laudis & gloriae desiderat: quæ quidē detracta, quid est quod in hoc tam exiguo uitæ curriculo tantis nos laboribus exerceamus? Certe si nil animus præsentiret in posterū, nec tantis se laboribus frangeret, nec tot curis uigilijs quē angeretur. Nunc insidet quædā in optimo quoque uirtus, quæ noctes atque dies admonet, non cū uitæ tēpore dimittendam cōmemorationem nostri nominis, sed cū omni æternitate adæquandam. In sacris item libris Salomon pigris exemplum ac prouidentiam formicarū proponit. Dauid. Tu domine laborē & dolorē cōsideras. Dominus uero ipse cum qui talentū per ignauitā & desperationē fodit, & ociosos in foro stātes, & uirgines dormitātes reprehēdit. Greg. in M. Sicuti in malis præsens securitas parit dolorē: sic in bonis præsens labor perpetuā inducit securitatē. Et [alibi pulcherrimus

Litera Pythagoræ.

Verba Ennij in choro Iphigeniæ scripta

pulcherrimus eius locus. Desidiosus, inquit, sæpe ingenium accipit, ut iustius negligentia puniatur, quod scire cōtempserit quæ sine magno labore adsequi poterat bonitate natura. Contra uero studiosus tarditate punitur, ut eo maiora præmia ferat, quo magis laborauerit. Denique Sophocles, Plato, Isocrates, Hieronymus etiam noster, & alij complures qui diu uixerūt usq; ad extremam senectam scribentes, labores subierunt, finemq; discendi cum uita fecerūt. Ad quam rem multū faciet alienæ imitatio uirtutis. Nam quisq; bonus aliena gloria magis excitabitur. Thucydides puer quum audisset Herodotum lenem suam historiam recitantē, collachrymasse dicitur. Demosthenē fabrorum antelucana diligentia excitare solebat. Themistoclem Milciadis tropæa somnum capere non sinebant. Alexander Achilles, Cæsar Alexandri conspectis tumulis, laudis amulatione ingemuisse feruntur.

DE OCIO.

Duplex
ocium.

QUUM duplex sit ocium, illaudatum & laudatū, primum uoluptariorū & igna uorum est, aduersumq; labori, cuius supra mentionem feci. In quo uiuentes Seneca stultos uocat, semperq; uiuere incipiētes. Talem dicit Vaciā illū fuisse, qui ruri in desidīa agebat. De hoc item Greg. in past. ait. Plerūq; piger dum age

Ocium lau
datum.

re necessaria negligit, quædam supra se difficilia proponit, quædam uero incaute formidat: & dum quod iuste metuatur inuenit, ostendit quod in ocio iuste torpescat. Alterum ocium laudatum, literatorū est ac contemplantium ueritatē. De hoc Cato dicebat, uiro nobili quemadmodū negocij sic & ocij rationē extare oportere. Hoc item Seneca in epistolis amplectendum suadet honesto ac prudētī uiro, quod ex actionū tumultu tanquam in portum se tādē recipiat: ubi sese primū, deinde humana pariter ac diuina dignoscat. Nam semper negociosis, inquit, tempus furtim labitur: & hos esse qui ambitione uel avaritia iugiter occupati, breuitatē temporis querūt, & improuisos se ad mortem trahi, nihil omnino uixisse putantes. Aristoteles in libro de anima inquit, animā sedendo & quiescendo fieri prudentiorem. Plutarch. Sapientem decet quietem & ocium in scientiæ & prudentiæ exercitatione ponere. Non dico eam uenalem ac forensem, sed maximam quæ nos deo cōiungat. Socrates dicebat ita instituendam esse uitam, ut ex te, non ex alijs uoluptatem capere possis. Euripides, ὁ πλεῖστα κἀάσων, πλεῖστα ἀμαρτάνει βροτῶν. Qui agit plurima, plurimum peccat. Quod ambitiosis & avaris maxime accidit. Ea demum ratio, quod improbi probis rerum experientia simul & solertia præstant: quam enim quis diligit artem, in hac se libenter exercet: quā uero exercet, hanc & probe nouit. Deniq; ex Augustini sententiā in lib. de ciui. nemo bonus negocium quærit, nemo improbus in ocio cōquiescit. Ocium, inquit, sanctum quærit charitas, negocium iustū suscipit necessitas charitatis: quā si nullus imponit, percipiendæ uacandum ueritati. Gregorius in Ezechielem. Cōtemplatiua uita est charitatē dei ac proximi tota mente complecti, ab omni terrena actione quiescere, soli desiderio cōditoris omnibus posthabitis curis inhaerere. Idem in eodem loco triplicem eius gradum ponit. Primum quum se ad se colligit: alterum ut se collectū qualis est uideat: tertium ut supra semet insurgat. Idem. Sicut enim grauioris est culpæ, inter bonos improbū esse: sic maioris fuerit laudis, inter improbos bonum se præstare. Idem in Reg. Quanto quis in rebus mortalibus occupatior, tanto à deo remotior. Isidorus de summo bono. Quanto quisq; curis maioribus occupatur, tanto magis uitij premitur. Mundi enim amatores non solum stulti ex eo quod infima pro summis appetant, uerum etiā miseri quod ea cum ærumnis consequantur. Bernardus. Ocium est uacare deo, imò negociū negociorū, ubi nullum admittitur ocium. Seneca in epistolis. Crede mihi, plus agunt, qui nihil agere uidentur. Necessarium tamen huiusmodi uiris Aristotelis sententiā, rerum administratorē aliquem prope habere, qui res obeat ac curet: ut Socrates Critonem, Epicurus Metrodorū, Apollonius Damidem. Ipse quoq; dominus noster ludam negocium præfecit. Apostoli item alios alij. Ut autē monachos attingam, Origenes Ambrosiū, Hieronymus Cromatium habuit. Bernardus fratrem Viterbij defunctum deflet, ut paternæ domus præsidium, curarumq; suarum leuamen. Deniq; Franciscus Helia suo quanquam flagitioso, ob rerum experientiam carere non poterat.

Contempla
tiua uita.

SED ut facile uideamus, ab hoc ocio multos præstanti ingenio repellit metus amittendæ dignitatis & existimationis, quam negocium nutrit & auget. Quapropter Cicero & ocium cum dignitate, & negociū sine periculo, in proœmio de oratore exoptat,

exoptat, duo quasi difficilia. Et Virgilius ex eadē causa suum ocium literarū ignobile appellat. Ad idē rursus ocium pleriq; ob calamitates inducuntur, ut accidit in primis Ptole. Philadelpho, q; cū podagra diuturnoq; morbo laboraret, ad fouēdas artes liberales se cōuertit: accersit undiq; ingenijs, & bibliotheca illa nobili cōstituta. Hieron itē Syracusan⁹ tyrānus in grauem incidens morbū, uocatis Simonide, alijsq; poetis, philosophari cōcepit. Aphricanus maior post accusationē illam relicta reip. cura se in Liternū recepit. Nōnulli uero naturali quadam philosophia res humanas perosi, ut Diocletianus & Maximianus principes, rem nouam ausi, relicto imperio in uitam se priuatā redegerūt. Vt & mea aetate Amurathes Turca ex Othomanis, pater Mahumetis, qui Cōstantinopolim cepit, relicta penitus filio regni cura. Religionis autem & Christi causa innumērabiles, inter quos Lotarius Caroli Magni nepos: item Petrus Angliæ rex, qui dimisso suis regno Romam uenit, ubi in paupertate priuatus uixit. Duces quoq; Venetorū nonnulli, ut in eorū historia narraui. Ex Pontificibus uero Cōelestinus v. sese penitus abdicando. Ex Cardinalibus ipse Hieronymus, quādo inter hos iam uulgo receptus est. Præterea Petrus Damianus, proximis quoque annis Ardicinus Delaporta Cardinalis Aleriensis iam grandis natus, qui signandis libellis præerat, relictis statim omnibus, Hetruria se cōnobio addixerat, si per Innocentiū v. qui eum paulopost reuocauit, licuisset. Sunt qui hanc secessionē in media ambitione ac magistratu aggredi sunt ausi, ut proxime cōtiguit Eugenio iiii. qui Aloisio patriarchæ uiro solerti rerū cura delegata, sese totum literis tradiderat: quod minime laudi tribuendū. Qui enim huiuscemodi sunt animo, subesse potius q̄ præesse debent: sed gloriā expetunt, gloriæ tamen pondus ac fastidiū delectant. Solitudo igitur huic uitæ generi necessaria, cui nōnulli agrū delegerunt. Menæder. *ἄριστος ἀρετῆς καὶ εἰς διάσκαλον ἐλθὲν ἀγρὸς.* Et uirtutis & uitæ liberæ magister optimus est ager. Idem. *ὡς ἢ τῷ μισοῦντι τοὺς φαύλους, ἢ ἐρημία.* Quam dulce improbos odienti solitudo agri. Plutarchus in Mo. Solitudo enim philosophiæ uacās, nō ut in ciuitate cōsistentes, multis ac paruis se implicat, sed alte uolat in mundi cōtemplatione. Quapropter maiores nostri templa in locis remotis & desertis dedicauerūt: maxime Panos, musarū, nympharū, Apollinis, & qui musarū duces sunt. Hieronymus cōtra Io. Multi philosophorū relinquūt nō modo urbes, sed agros ingentes, & amœnos fontes, uocalesq; auisū modos, ne per abūdantiā animæ fortitudo languescat. Pythagorei in solitudine & locis desertis habitauere. Platonici quādoq; in tēplo & locis sacris uersabantur, ut admoniti augustiore habitaculi sanctitate, nihil aliud q̄ de uirtute cogitarent. Idē. Inuenti Platonici qui oculis se sponte priuarēt, ut nihil aliud q̄ solam scientiā meditarentur. Idē contra Iulianū, secedere & in solitudine se recipere tutius esse dicit. Nolo inquit, spe uictoriæ pugnare, ut uincā aliquādo. Idem ad Rusticū Mo. Si Paulus castigat corpus, quanto minus te posse existimas sine lapsu uitā ducere? Si in cœlo peccatū fuit, quanto magis in terris? Si delictū in ijs qui corpore carebant, quanto magis qui in fragili sunt corpore cōstituti? Cassianus de anima. Turba uitiorū sine certamine proculdubio uincit ab eo cui solitudo gratiā suffragat. Greg. in Mo. Quid prodest solitudo corporis, si solitudo deficit mentis? Qui enim corpore remotus, & tumultibus humanæ cupiditatis angit, in solitudine nō est. At cōtrā, si quis in turba sit, nec ullus curarū seculi tumultus mēte patiatur, in urbe nō erit. Nam Loth in peruersa ciuitate iustus fuit, in secessu peccauit. Illud præterea obseruatione dignū, q̄ sanctorū hominū diuersum cernimus à reliquis ocium: ceteri siquidē sapiētes post exantlato labores, post administrationē reip. ac res gestas, ocium quasi debitū eis mollioris uitæ ac solitariae adsumentes, in uirtute theorica sibi uiuere cōperunt, quorū exempla supra memorauī. At Christiani perfecta sapiētia præditi, exordiū perfectæ uirtutis à solitudine auspiciant: ubi aliquādiu sese lectionibus abstinentiæq; exercētes ante oia probēt. Deinde cōfirmati, qd' soli hauserūt, reliquis cōmunicant, ad actiōes uarias cōuertunt. Sic dñs Iesus post habitationē deserti loci, ac ieiunij tolerantia, ad docēdos hoies prodijt. Sic Paulus post an. xiiij. quibus didicit ab apost. Euangeliū, ad gētes proficiscit. Sic Hieronymus, Franciscus è saltibus & locis ferarū post aliquot annos prodeūtes, alios cōfirmauerunt.

DE TEMPORE ET OCCASIONE

Q C I V M simul & negociū tempus metitur, quapropter de hoc pauca, ac primum de horis & horologijs. Horas Homerus cœli foribus assistere dicit, quadrigamq; & equos soli prodeūti mane præparare. Has mathematici æquales & inæquales ponunt. Inæquales etiam chronicas uocant. Quoniam totidem signa tam astate

Qq quam

Ptole. Philadelphus
Hieron Syracusanus.

Diocletianus
& Maximianus.

Solitudo

Horæ

quàm hyeme, tam interdiu quàm nocte semper supra hemisphæriū apparēt: totidem etiam horas uoluerunt, id est, xij. interdiu, nocteque totidem: uerū inæquales ideo dictæ quod secundum rationē ascendentiū signorū hyeme minores interdiu sunt, nocte uero longiores: æstate autem contrā. Æquales autē æquali inter se spatio omnes xxiiij. inter diem nocteque commixtæ: dictæ quoque & æquinoctiales, quod ex æqualitate æquinoctiij signis ascendētibus pares sint: cuiuslibet uidelicet signo duas adsignando horas. Martialis satis indicat quid actionū

Romanorum
actiones hor-
ris accommo-
date.

Romani cuique tribuerēt. Prima salutantes atque altera cōtinet hora, Exercet raucos tertia cau-
fidicos, In quintam uarios extendit Roma labores, Sexta quies lassis: septima finis erit. Inde
sequēs dabitur nitidis octaua palæstris. At iubet extructos frangere nona thoros. Græci ele-
ganti disticho diuidunt horas. Ἐξ ὥρα μόχοις ἰκανώταται, αἱ δὲ μετ' αὐτὰς γράμμασι δὴ κινῶναι
ἕξι λέγουσι βροτοῖς, Sex horæ tantum rebus tribuuntur agendis, Viueque post illas, litera zeta
monet. Hoc est, post horas sex negocijs datas accumbe & uiue, quod ostēditur per Z. literā
in horologio, cuius numerū ex ordine literarū notant. Z enim septimus numerus est, quæ uī

Horologiū

ue apud Græcos significat. Horologium solariū teste Plinio, primus Pap. Cursor Romæ in
columna statuit. Varro tradit, Primo bello P. M. Val. Messala Catina capta deportauit ho-
rologium gnotericū, siue gnomonicum: siue planum: quod postea diligētius adornauit Mar-
tius Philippus, qui cum L. Paulo censor fuit: nec tamen per umbelicū discurrebat, donec Sci-
pio Nasica aqua distinxit, idque horologium sub tecto dicauit: tam diu apud Rom. indiscretæ
lux fuit. Ctesibus Alexandrinus, ut scribit Vitruuius, primus horologia excauata in auro &
gemma caua cōposuit. Scaphium inuersum, quod ab artificibus tholus siue tympanum dici-
tur, aliisque uersatilia supra habebat. In his etiam in columna aut parastatica horæ distributa,
quæ sigillatim egredientes ab ima uirgula significant in diem totum. Posteriores uero cōmodius
horas distinxerūt, & tintinnabulo quo absentes longe admonerētur: & umbelico siue obeli-

Dies

co numeris addito: quo tēpore omni horæ adspiciētibus discerni possint. De diebus. Pau-
lus iuriconsultus de Ferijs. Dies more Rom. à media nocte incipit, & sequentis noctis me-
dia parte finitur. Gellius ait Græcos ab occasu solis ad alterum occasum accipere, Umbros à
meridie. Sunt dies fasti, nefasti, festi, profesti, atri, perendinarij. Apud Mathematicos, Ægy-
ptij, fausti, intercalares, natales, naturales, artificiales. Diem quoque pro tempore accipiebant,

Nox

creptus ante diem, uenire ante diem, trahere ante diem, prope diem. Noctē item in quatuor
diducebāt partes, appellabantque primam, secundā, tertiam, & quartā uigiliam: eius custodes
uigiles dicti, Præfectusque uigilum: diei autē excubiæ. Potior autē pars diei est matutina. He-
siodus, ὄρεδρα ἀνισάμωρος, ἵνα πρὶ βίος ἄρκιος εἴη. Ἡὼς γὰρ τ' ἔργοιο τρίτῳ ἀπομείρεται αἶψα. Hoc est,

+

Mane tibi iurgendū ut uitæ suppetat usus. Tertia namque operis fuerit pars mane ineunti. Lu-
riscons. autē de uerborū significatione, ait plusquam dimidiā esse partem: eaque de causa operam

Bona hora

Menses

in æquas diei partes diuidi non posse, uocatque matutinas bonas horas. Menses Numa duos
præposuit antiquis, qui tantum decem erant, Ian. & Febr. nō habita tamen ratione intercala-
ris. Cæsar uero omnia restituit, annūque ad cursum solis adcommodauit. Cuius opus alieno in-
genio factum nō habemus. Mensi cuique rusticatio sua Columellæ describitur. Mensibus ho-
risque Ægyptij, Chaldaei, Babylonij, & plerique orientales carēt: tñam ex lunæ solisque cursu &
aspectu uiuētes. Quidam narratur certis anni diebus ægrotare, ut teste Valerio, Antipater
Sidonius poeta in die natalis sui: sicut hodie uidemus accidere Oliuero Carafæ Cardinali
Neapolitano, qui mense Maio semper in ualitudine certam incidit. Observatum & Romæ
mortes Pontificū in Augusto mēse plerūque cōtingere. Quibusdā euenire felicitates: ut est au-
thor Ælianus de Atheniensibus, qui mēse Thargilione, id est, Februario uictorias maximas
eos adsecutos fuisse dicit. Pisanis olim ter uictoria de inimicis die S. Sixti contigit, adeo ut
ei templum extruxerint, Omnia tamē prouidentia regi ordine nobis incognito, ait Augusti-
nus. Ætates animalium Græci hoc epigrammate scribunt. Ἐννέα τοὶ ζῶα γῆρας λακέρυζα κορώνη
ἀνδρῶν ἠβώντων, ἔλαφος δὲ πτεροκόρωνος, τρεῖς δὲ ἐλάφου ὁ κόραξ γκράσκει, αὐτὰρ ὁ φοῖνιξ Ἐννέα τοὺς
κόρακα, δέκα δὲ ἡμῖς τοὺς φοίνικας. Νύμφα εὐπλόκαμοι κεραι Διὸς ἀγίοχοιο. Nempe nouem cor-
nix hominū prope tēpora uiuit. Cornicū quater & ceruus, trini quoque cerui coruus: itemque
huius pertransit metra nouena Phœnix, quā decies superamus tempore nymphe. Hominis
autē æuum Cælorinus de natali die per heptomadas distribuit. In secunda pubescere datur,
quod Aristot. de animali, τραγίζα uocat, nos hircuitalire ab hircu male olente: in fineque cui-
usque periculum uitæ ponit: præsertim xlix, ubi numerus septenarius quadratus uenit, uocan-
turque

Ætates ani-
malium.

Ανδρῶν ἠβώντων, ἔλαφος δὲ πτεροκόρωνος, τρεῖς δὲ ἐλάφου ὁ κόραξ γκράσκει, αὐτὰρ ὁ φοῖνιξ Ἐννέα τοὺς
κόρακα, δέκα δὲ ἡμῖς τοὺς φοίνικας. Νύμφα εὐπλόκαμοι κεραι Διὸς ἀγίοχοιο. Nempe nouem cor-
nix hominū prope tēpora uiuit. Cornicū quater & ceruus, trini quoque cerui coruus: itemque
huius pertransit metra nouena Phœnix, quā decies superamus tempore nymphe. Hominis
autē æuum Cælorinus de natali die per heptomadas distribuit. In secunda pubescere datur,
quod Aristot. de animali, τραγίζα uocat, nos hircuitalire ab hircu male olente: in fineque cui-
usque periculum uitæ ponit: præsertim xlix, ubi numerus septenarius quadratus uenit, uocan-
turque

X

Αὐτῶν

19

turq; anni huiuscemodi Climaterij, quod ad eos quasi gradatim ueniamus. Plato uero apud eundē authorē hos Climaterios ex nonario cōstare uoluit, quapropter lxxij. magnā esse uim, q̄ ex utroq; numero multiplicato consistat: in quo anno periere Aristoteles & Cicero. maxi me autē senes plerunq; lxxxij. nō prateriere, in quo decesserūt Plato, Dionysius Heracleotes, Diogenes Cynicus, Eratosthenes geographus, & Xenocrates Platonius. His uero qui hūc terminū prateriunt ex psalmi etiā autoritate, labor & dolor. Diua genitrix quanq; extra sortem est humanā, ac speciali dei prouidētia reseruata, annū ipsum undequinquagesimum nō excessisse, apud receptū authorē inueni, ex Helisabetæ uirginis sanctæ de Sconangia com mentario, quæ anno M. C L X . emicuit. Hæc in diuina cōtemplatione eam annū post filiū & quicquid est ultra usq; ad eius assumptionem uixisse clare cōspexit, quod mihi uerisimile fit. Neq; enim adsentior his qui multis dicūt eam superstitē annis, quā Diony. teste omnes apo stoli in eius funere cōuenerint: ipsi uero palām est q̄ nō tot annis, quot uulgo dicunt illam su perstitē fuisse, simul fuere. Optare senectutē in ænigmate est. Res una uidelicet quæ po tissimū ab omnibus desideratur: habitā uero omnes spernūt & ab se reiiciūt. Eam uero cōtra mortaliū omnium opinionē amplectendā Cice. in Catone suadet, cōfutatis quatuor quæ so lent impugnare causis. Sunt autē huiuscemodi. Auocatio à rebus agēdis, infirmitas corporis, priuatio uoluptatis, uicinitas mortis. Hiero. in Amos prophetā. Senectus bona multa, mul taq; itē mala secū adfert. Bona, q̄ nos ab importunissimis dominis liberat uoluptatibus, mo dum gulæ imponit, libidinis impetū frangit, auget sapientiā, prudentiā quoq; ac consilia sup peditat. Annū magnum Pythici octauum quēq; dicunt ob ludos, Olympici quintū: Ro mani item, quo tempore lustrū agebāt. Sed centesimū maxime quo ludos seculares celebra bant. Mathematici xij. & vij. ob louis profectioes, magnasq; in his mutationes fieri, ut ait etiā Plato de legibus. Quod autē legimus in sacris uoluminibus, homines priores tamdiu ui xisse, Augustinus ueros integrosq; xij. mensiū annos fuisse testat, ac ex prouidentia factū, uti pauci tunc citius crescerent: rerū insuper cognitio commodius ex longa experientia depre hēderetur. Annos Romani, ut ait Festus, domi quotānis in parietibus portarū clauo annali defixo notabant. Sed & aliud tēpus quod Græci καὶρόν, nos occasionē siue tēpestiuitatem di cimus, quam ueteres teste Callistrato pulchrū puerum ac deū rotulæ fingeant summis digi tis insistentē, alatis talaribus, nouaculam in dextra, crinibus tantū anterioribus, occipitio cal uo, ut planē significarent à breuitate, cōmoditateq; temporis nos deserī, nunq; redituri. Qua propter omnibus bonis est curā ne frustra labatur. Lacedæmonijs tanta fuit huius rei obser uatio, ut nemini permitterent extra uirtutē sibi uacare. Argumēto id præter alia fuit, q̄ Epho ri quondā animaduertentes, quosdā iuuenes ambulatione uespertina uti, præceperūt eis ut abstinerent, ueluti nō se exercentes, sed in delicijs utilem dici partē cōterentes, tēpore abute rentur: optare enim Lacedæmonios, non per ambulationes, sed per gymnasia & uirtutē, bo nam corporis habitudinē, ac uires quærent: author Aelianus. Inter Romanos Cato senex dum senatus cogere, libellos quosdā quos secū afferebat obiter lectitabat. Plinius teste eius nepote in epist. Vulcanalibus uigilare incipiebat, quæ sunt in fine Augusti, noctibus literis, interdū negocijs principalibus uacabat, quendā eius anagnosten frustra parumper dum le geret interpellantē acriter reprehēdit. Iulius Cæsar quaternas simul epistolas dictare solebat. Vespasianus dum se amiciret & calciaret, legationes audire. Proximis uero annis Sicilia rex Alfonso senior post tot bellicos labores utrūq; sacrū uolumen quindecies legisse fertur. Nul lam occasionē prætermittendo, iugiterq; uigilando, magni uiri sunt omnia consecuti. Breue nobis spatiū inquit Cicero, natura dedit: cursum uero gloriæ sempiternum. Nihil tamen est quod de illa queramus. Longū satis tempus ad consequendas omnis artes suppeditauit, sed breue nos ipsi fecimus, in delicijs, iocis, uoluptatibus, sodalitatibus, bonā xui partē absumen tes. At si forte pueritiam & senectā frustra cōsumimus ob debilitatem, mediā saltem ætas de bet esse frugifera & parca tēporis. Quod Hesiodus hoc uersu allegorice satis monstrat. ἀρχο μέλις δὲ πικρὸν καὶ λιγόντος κορῆσαός, μεσὸθι φείδεός. Hoc est, Incipiente uini uase & in fine pota quantum libet, ueluti non ita perfectio: in mediō autem tanquam perfectio utere parsimonia.

DE IRA EIVSQUE REMEDIO

IRAM inuidiam, dolorē, metumq; mortis: pars cōtinet irascibilis, quæ facile seda bitur, si dicis sapientū auscultabimus. Iræ igitur prius naturam dicemus, Quæ ge mina est, aut aperta, aut dissimulata. Hæc posterior lōge deterior. Arrianus sophi

Climaterij anni.

Diua uirginis etas. Helisabeta uirgo.

De senectute

Annus ma gnus.

De occasione καὶρός

Lacedæmoni orum mos.

Pars irasci bilis. Duplex ira

Qq 2 sta

Ita. Cauendū inquit, iram illorū qui paulatim eam cōcipiunt, lentiusq; exardescūt, magis q̄ illorū qui celeriter. Nam his ira breuior, illis diuturnior. In eandem sententiā Homerus Iliados. α. κρείσσων γὰρ βασιλεὺς ὅτε χόσεται ἄνδρι χέρι, εἴπερ γὰρ τε χόλονγε καὶ αὐτῆμαρ καταπέψῃ, ἄλλὰ γὰρ ἐμετόπιθιμ ἔχῃ κόρυ ὄφρα πλέσῃ. Nam melior princeps iratus forte minori est. Quod si dissimulat subitū tunc mente furorē, Tēpore post illum pœna grauiore repēdet. Ex nostrorum quoq; sententia, Deus tarditatē supplicij pœnæ grauitate compēsat. Ira uero aperta sine iurgio nō est: admodū & ipsa uituperabilis. Plutarchus. Verborū leuissimam rem grauis pœna sequitur secundū Platonē. Silentium autē ubiq; nullam reddere rationem habet. Theophrastus. Irasci quidē sapienti siue seruis siue amicis non oportet, sed sedato animo agendū, ne iudiciū quod de alio appetimus subeamus, nēue culpæ potius rei q̄ accusatores, aut odio potius q̄ consilio fecisse uideamur. Euripides. Duobus litigātibus alter semper uisus est altero qui nō respondet sapiētior. Idem. Grauis quidē & implacabilis est ira, qua amicus amico irascitur. Idem. Σμικρὰς ἀπὸ χῆς νέκρος ἀνδρώπου μέγα γλώσσ' ἐκπέριζῃ. Parua quidem occasione magnam lingua præbet contentionē. Idem. πρὸς κέντρον μὴ λακτίζῃ. Id est. Noli cōtra stimulū calcitrare: usurpatū quidē à multis prouerbiū. Democrates. οὐ μὲν μάχεσθαι χαλεπὸν, ἀνδρὸς δὲ καὶ τέρψαι ἀλογίστε. Cum irato animo cōtendere difficile, tum uirū sine ratione superare. Menæander. Hic demū optimus uir ὁ Gorgia, qui inter mortales ferre iniuriā potest. Philemon. Dulcius aut lepidius nihil q̄ posse uerborū contumeliā pati. Hoc em̄ pacto maiore maledicus patit̄. Pythagoras. Magnā puta disciplinā, per quam ferre indisciplinā potes. Glycon. Māsuētudo ac patientia, maximū signum, esse deo acceptū. Remediū iræ subitæ teste Plinio, tempus interponere seu cibū. Cibus enim impetū animi magnopere lenit. De tempore testatur Plato, qui quādoq; in seruū iratus Xenocrati amico adstātī ait, Accipito tu & uerberato. Nam & ego iratus sum. Præterea Musica. Clinias enim Atheniensis uir Pythagoreus, ut scribit Aelianus de ua. histo. siquādo in iracundiā incidisset, priusq; ederet, cithara deliniebat. Exemplo quoq; se hoc dicebat Achillis Homericī facere, qui & ipse iram hoc modo leniuit. Aliam quoq; medicinā Seneca ostendit. Optimū quidē inquit, scire nolle quod quisq; peccauit, tollendaq; ex animo suspicio, & omnia in bonā partē præsertim cum amicis accipiēda, retinendaq; in animo illa sentētia, in quibusdā rebus satius esse decipi, q̄ diffidere. Caesar enim post uictoriā incidens in epistolas inimicorū, partim etiā eorū qui neutrius partis uidebātur, eas cōbussit, maluitq; eorū ignorare cōsilia, q̄ per eas occasionem iracundiæ dare. Et Alexander Macedo, quū medicinā sumpturo literæ superuenissent, ut à Philippo medico eius familiarī caueret, sumpto statim poculo, medico literas ostēdit. Plutarch. in Mo. alia insup adducit. Faciendū, inquit iracūdo, more gubernatoris, qui ob timorē (quū timor nō sit minor ira) nō remittit de diligētia, quin in trāquillo omnia obeat munera, Sic animi naufragia uir quietus prouidere antea debet. Dicit quoq; patientiā domi paulatim ediscendā cum seruis & uxore: ut planē foris ea postea utamur. Exemplūq; Socratis ponit, qui Xatippes uxoris cōiucia, insolentiamq; domi ex hac potissimū causa ferebat. Cicero ad Qu. fratrem. Propediē si te iracundum cognoueris, inquit, quotidie meditare resistēdum esse naturæ: tum legē tibi statue, qua iratus non nimīū uideare, magis q̄ omnino nō irasci. Nam illud est nō solum nō grauitatis, sed interdū lentitudinis: moderari uero & animo & orationi cū sis iratus, aut etiam tacere & tenere in sua potestate motū & dolorē: etsi non est perfecta sapiētia, tamen nō mediocris ingenij. Improborū præterea maledicentiā magis æquo animo ferendā q̄ aliorū suadet Euripides. τὸ δ' ἀξίωμα καὶ κακῶς λέγει ὁ σοφὸς, πείσθη λόγος, ἢ ἔκ τ' ἀδ' ὀξοῦ πωρὶ ἰὼν, καὶ κ' ἦν δ' οὐκ ὄντων, ἀντὸς οὐ τανρὸν δένει. Dignitatē quanq; uir improbus obtrectet tuæ, fer æquo animo: nāq; uerbū idem à bonis exiēs atq; ignauis haud idē potest. Quod Seneca itē imitatus ait, uituperari à malis laudari est. Et in sacris libris. Ne stulto respondeas secundū stultitiā suā, ne similis ei efficiaris.

EXEMPLA MANSUETUDINIS ET PATIENTIAE

TERTULLIANVS librū de dei patientia elegantissimū scribit, ubi monstrat nihil in eo diuinius aut mirabilius, quā cum facta mortaliū improborū toleret ac misereatur. Nullamq; in hominibus præstantiore aut cōmodiorem posse patientia reperiri uirtutē. Ad hāc igitur Vlyssēm ante omnis citat antiquitas, ut qui rem suā feliciter dissimulando sit adsecutus. Deinde Iasonem: qui cum cæteri Argonautæ uim Ætææ regi insolentē respondētī adferre uellent, solus patientia resistens omnia superauit. Patientissimus unus apud Athenienses fuisse traditur Socrates, Apud Lacedæmonios

ira remediū.

Clinias

Achilles

Caesar

Alexander Macedo.

Socratis patientia.

... Agellus. A
... coarctandi p
... Philippus ad eū q
... sed ponit ab
... Quin
... iuuenitraditū
... Deinde
... ac fontem
... contra He
... lenatus
... sed ne
... habitus
... dei pro
... uerba e
... indulgen
... nobis male
... Alterū
... Ma
... uel min
De ira officii
ERIPATE
dicat: per eam
Cicero in Tu
cit iram esse
bos coarctand
uerere Christiā
legimus, quam
animaduerten
populum audisset u
quibus. Heliseum i
legitā minime p
uolentem legimus. T
Naica. Metellij ill
Zelus quādoq;
uabant, omnia perm
prophetantes in castr
et. Abūlai cemens du
ros, nec ab eo per
uicentes. Joannes tra
DE I
ENOPHON
quādam, nō q
id tantū mox
inueniretur q
eos qui male
uiderent, agroq; a
uidiam inter pares re
uolentem, uelut h
poeta potest. Ex ca
tus, uelut senibus &
tus est. Menander.
mica exilit. Sponte
... Inuidus sei
... hendecasyllabū.

cedæmonios Agesilaus, Apud Romanos Pomponius Atticus, ut Corne. nepos scribit, qui iram omnino coercendā putabat, in eos præsertim quos diligeremus. David quoq; inter Hebræos. Aristippus ad eū qui ob uerba in iram cū eo uenerat, Ne quæso à uerbis propter iram discedamus, sed potius ab ira propter uerba. Idem cuiusdā maledicenti ait: Tu maledicēdi dominus, ego audiēdi. Quis nō miret Lycurgū, qui teste Plutarcho, priuatus oculo à quodam in cōcione iuuenē: traditū deinde à ciuibus plectendū, interpolauit, eruditq; in posterū melioribus moribus. Deinde in theatro mirātib; omnibus, luuenē, inquit, Lacedæmonij mihi à uobis noxiū ac fontem traditū, nūc eruditū optima reddo disciplina. Fabius Rullianus Consul quū res contra Hetruscōs apud Ciminā syluā gereret, crescēte hostiū metu, legatis rogātibus ex parte senatus, ut L. Papiū eius inimicū dictatorem diceret, uultum demisit, nihil aliud respondens: sed nocte sequente sese uincendo eundē dixit, cui gratiæ sunt actæ. Jul. Cæsar nullam habuit, ut Cicero dicebat, uirtutē misericordiā admirabiliore, cuius rei gratia putat Augustinus dei prouidētia clarissimū in orbe nomē obtinuisse. Augusti quoq; succurrit exemplū, cuius uerba ex epistola hæc Trāquillus memorat. Noli mi Tyberi ætati tuæ ni miū in hac parte indulgendo succensere, ut sint qui de nobis male loquantur. Satis enim habemus ne quis nobis male facere possit. Mea uero ætate Alfonso Tarraconensis Siciliæ rex nunq; iratus uisus. Alterū nos uidimus Romæ Gabrielē Brixiensem ordinis minorū Cardinalē Agriensem, qui Mathiæ regis Pannoniæ res diu procurauerat: iurare solebat annos xxx. nulli mortaliū uel minimo seruo subcensuisse, quæ res illum ad eum honorē perduxit.

Lycurgus

Fab. Rul.

Julius Cæsar

De ira officiosa, & quod etiam opinione quandoq; officij errat.

PERIPATETICI uirū negant qui irasci nesciat, cotemq; fortitudinis iram dicūt: per eam leges seruari, ius defendi, arma pro patria suscitari: ut est author Cicero in Tuscula. Chrysostomus in euangeliū in eandem ferē sententiam, dicit iram esse necessariam ad tuendas leges, ad regendam disciplinā, ad improbos coercendos. Hieronymus in epistolis, Irasci quidē hominis esse dicit: iram aut nō perficere Christiani. Hanc iram laudatam sacri libri Zelum appellāt, qualem habuit se Phineem legimus, quum scortū Madianite interfecit: qualem Moysen quum de monte descendens ac animaduertens uitulum conflatilem, tabulas decalogi perfregit. Neemiā quoq; quum populum audisset uociferantē ob fœnus quod optimates exigebant, uehementer iratum accipimus. Heliseum item quū ille in Ioam regem inueheretur, quod terram quinquies aut sexies sagitta minime percussisset, uti Syriæ regionē destrueret. Paulum deniq; in faciem Petro resistētē legimus. Talia quædam & apud Romanos seueritatis, Brutorum, Torquatorum, Nasicæ, Metelliq; illius qui Cæsari expilanti ærarium, restitit. Errat tamen ira huiusce modi siue Zelus quandoq; opinione officij. Ut illi qui se zelotas Hierosolymis belli tempore appellabant, omnia permiscētes, ut author Iosephus de bello. Iosue Moysis famulus uidēs duos prophetantes in castris ait, Domine prohibe illos. Cui Moyses: quid, inquit, æmularis pro me? Abisai cernens duos seruos maledicentes Dauidi fugienti Absalonem: ait, Ibo interficiam eos, nec ab eo permissus est. Et Paulus æmulator paternæ legis. Discipuli quoq; domino dicentes: Ioannes trans Iordanem baptizat, & omnes ad eum ueniunt.

Zelus

Zelote

DE INUIDIA, EIVSQVE REMEDIO

XENOPHON libro iij. Cōmen. ex sententia Socratis dicit inuidiā esse tristitiā quādam, nō quidem in felicitate inimicorū, neq; in aduersitatibus amicorum: sed tantū mœrorem in amicorum prosperitate. Admirātibusq; quibusdam q; inuenirētur qui amicis inuiderēt, respōdit: Profecto sic res habet. Multi enim eos qui male rem gerunt miserātur & iuuāt, quibus si forte res secundæ contingerent, inuiderent, ægroq; animo ferrent, quod minime sapientis est. Hesiodus probe monstrat inuidiam inter pares reperiri. καὶ κοραμενὲς κοραμεῖ κοπέη, καὶ τέκτωνι τέκτωρ, καὶ πτωχὸς πτωχὸς φθονέη, καὶ αἰοῖδ' ὁρὲ αἰοῖδ' ὄψ. Inuidet aut figulus figulo, uel egenus egeno, Siue faber fabro, dulcisq; poeta poetæ. Ex eadem ferē causa ætate quoq; imparibus minime inuidemus, ut ait Plutarchus, ueluti senibus & pueris. Inuidiæ hoc solū bonū, teste Aristo. q; maximū malum habentibus est. Menander. ὁ φθόνος ἀντὶ πλέμι καθίσταται, ἀνδραγέτας γὰρ λυπεῖ αἰεὶ. Inuidia si bñpñ inimica existit, sponteq; uolentes semper adficit dolore. Democrates. ὁ φθονέωρ ἐαυτὸν ὡς ἐχθρὸν λυπεῖ. Inuidus seipsum ut inimicū cōturbat. Scribit quoq; Virgilius elegās de huius natura hendecasyllabū, quod extat inter eius opera. Huius filia maledicentia est atq; ob-

Inuidiæ filia.

Qq 3 trectatio,

tretractatio, quæ calumnijs aggreditur atq; adlatrat: unde Vlyffes Palamedem cōficta causa in
 Nephela sectatur. Aristophanes quoq; apud corruptos Dionysijs & ebrietate Atheniēsum animos,
 Aristophanis Nephelas comœdiā, cōtra Socratem scomma excogitauit, unde inuenti postea qui ausi sunt
 comœdia con eum publice accusare. Quin & mortuis ac absentibus obtrectat: cū quibus ait Plautius Lar
 tra Socratem uæ luctantur. Quapropter urbis eam antiqui adsimilauere cadauera petētibus, Leonibus ne
 Stellio quaquam qui resistentes inuadunt. Stellioni etiam, quem nunc Tarantulam uocāt. Præterea
 Cæcer Cancro insidiosissimo animali, quod is Herculis uigilantem metuens olim uirtutē, dormien
 Inuidiæ reme tem est aggressus. Quoniam uero, ut ait Socrates, inuidia gloriam uelut umbra solem sequi
 dia. tur: maxime eam uitabit si quis uirtute aut potētia seu etiam fortunis præditus modice se ha
 buerit, minimeq; adrogāter: ex Horatiano carmine. Iam tacite palci si sciret coruus, haberet
 Plus dapis inuidiæq; minus. Ex Apologo Æsopi tractum prouerbiū. Qua etiam de causa,
 ut scribit Ælianus de ua. histo. Atheniēsum proceres qui rerum gestarum gloria flourerent,
 quod non possent ex æquo cum cæteris uiuere, ad declinandam inuidiam, atq; ut liberius ui
 ctitarēt, extra patriā sponte agebāt: ut Iphicrates in Thracia, Conon in Cypro, Timotheus
 in Lesbo, Chabrias in Ægypto, Chares in Sigæo. Inter Romanos uero Pompeius, teste Plu
 tarcho, post tot triūphos & imperia libenter domi aut ruri se cōtinebat, raro in publico con
 specus. Idem in imperio facilis ante omniū ora uersabatur, ut ait Cicero de Imperatore de
 ligendo. Nam legitimi principis, seu in magno sacerdotio, siue magistratu constituti, contra
 ria ratio. Is enim maxime collaudabitur, proculq; ab inuidia fuerit, ad quem fores ac cōmu
 nicatio cunctis patebūt, quod memoria patrum Alfonso Aragoni regi Siciliae, ac Martino
 v. Pontifici obseruatū diligentissime fuit, turba sine discrimine admittā. Nam huiuscemodi
 uiri qui in penetralibus latitāt Epicuri sectatores, sibi tantū consulunt, officiū in uita deserent
 tes: aut certe, ut ait Apосто. semetipso desperantes impudicitia omnib; libidini tradiderūt.

DE DOLORE

LXERCENTVR insuper patientia, maximeq; pollent in doloris mortisq; cō
 temptatione, quapropter Euripidis primum dicta super hoc adferam. In Orestis
 principio sic orditur. οὐκ ἔστι οὐδέ μιν δεινὸν ὧδ' εἰπέμ' ἔπος, οὐδ' ἄρα πᾶσι, οὐδέ ξυμφορὰ δει
 λατος, ἢ οὐκ κρατῆρ' εὐτακτος ἀνθρώπου φύσις. Tres sunt senarij à Cicerone hoc mo
 do cōuersi. Nulla est tam difficilis fando ratio, Neu fors nec ira, neu tam inui
 ctum malum, Quod nō natura hominis patiēdo ferat. Idem. Is est diues qui mala quæ con
 tingūt tantū æquo animo ferre potest. Malis quæ eueniūt succēdere minime debemus. Tan
 tum recte agamus, bene rem gerimus. Cicero hanc sententiā in epistolis secutus, nullum ma
 lum, nihilq; dolendū, præter culpā dixit. Idē in Hecuba. φέρω τὸ δ' ἄλγος, ὃ κακοῖσι δὲ οὐ ξάδιον
 ἐροτοῖσι μὲν εὐφραμῆν σόμα. Fero dolorē: nanq; in malis bene loqui haud facile fuerit. Idem. ἄγαμ
 φρονῆν σοφοῖσι ἄλγος ἔστιμ. Sapientibus ualde sapere pœna est. Idem. ἀνὴρ ἄριστος ὃν ταῖς συμφο
 ραῖς ἐλπίσι πέπειθε αἰεὶ, τὸ δ' ἀπορεῖν ἀνδρὸς κακῶ. Aurea est sententia. Vir, inquit, optimus in ca
 lamitatibus semper sperat. Nā dubitare uiri est improbi. In eandē ferē Apollodorus. οὐκ ἄρα
 μὴ τὸ καλῶς πᾶσι τὸντα δὲ, τὰ βελτίω δὲ προσδοκᾶν αἰεὶ. Nō oportet eū dolere qui bene agit, quin
 semper potius expectare meliora. Sotacus. Dolor & tristitia procul à te erit si recta lectatus
 fueris. Lex deus est, hūc uenerare, improbos euita, ubicūq; bene uixeris, ibi agas, beneq; tibi
 erit. Omnia obserua imitareq; bona. Præcepta sermonesq; bonos custodi. Quietē ubiq; ser
 ua. Bonā ualitudinē deos exposce. Antiphon, λύπη μανία ὁμορος ὄσι. Tristitia uicina est insa
 nia. Omne etenim cōtristans morbus est homini, nomina uera plura retinēs. Idem. Vita tri
 stis ac mœsta uti malus pictor colores primū de corpore aufert. Idem ferē sacra uolumina.
 Animus gaudēs atate floridā facit, Spiritus tristis deficcet ossa. Democrates. Optima est ui
 ta plurimū lætari, minimū dolere: hoc tantū assequi poteris uoluptates in rebus mortalibus
 spernēdo. Simile illud Salomonis, Bonū facere & lætari. Pyttacus Mityleneus, Prudētis esse
 ait, curare ne ueniāt mala: Fortis uero, si ueniāt tolerare. Thucydides huic similem sententiā
 pulcherrime expressit. ὅσοι πρὸς τὰς ξυμφορὰς γνώμη ἡκιστα λυπηαῦτα, ἔργω δὲ μάλιστα ἀντέχουσι οὐδ' ἄ
 ἄριστοι. Qui in calamitatibus animo minime dolet, opera nihilominus ac diligētia obstitūt, hi
 optimi putandi sunt. Metrodorus. πᾶσι γὰρ ἔστιμ ἐπὶ πόνων προσδοκᾶν. Difficile in laboribus ex
 pectare. Prouerbiū est Græcū. ὅπου τις ἀλγῆ, κίσει καὶ τὸ νοῦν ἔχει. ubi quis dolet, ibi & men
 tem habet. Thraces teste Plin. dies infaustos nigro calculo, faustos albo notabant. Horatius.
 Thressā ne careat pulchra dies nota: quanq; ex usu cressa legat, librariorū errore manifesto.

Vir optimus
 in calamitati
 bus semp spe
 rat.

De dolo

DE DOLORIS NECESSITATE ET REMEDIO.

SOCRATES interrogatus quonam modo minime doleremus, Hoc fieri dixit nullatenus posse. Non enim esse quemptam qui ciuitates aut domos inhabitet, aut cum hominibus conuersetur, qui non tristitia quandoque adficiatur. Philomenes. Nullus est usquam mortalium cui non aliquid accidat aut acciderit: qui autem minimi facit illud, hic sapit & felix est. Menander. μηδὲμ κατῶν κακῶν, λίσσιν ἀδυμύσην πτέ. Nihil unquam infelicitate gerens, etiam quandoque ualde dolere. Idem. Malorum faciem tantum ne adspice, sed quae intus latent bona. Etenim nulla bona nisi admixta malis sunt. In hanc igitur sententiam Cratis Cynici Graecum epigramma conuertit. Quod uitae genus exposces? fora turbida sectans, lurgia, difficilesque ipse sequeris opes. Multa domi anxietas, ruri dolor, horror in alto: Inque bonis dubium si quid habebis erit. Si pendes animo, durum: si uxorem duxeris, ibis Sollicitus, tristis si sine coniugio. Poena patri, dolor est orbis, uesana iuuentus Desipit, & membris fracta senecta uenit. Ergo exoptandum est aut nunquam in luce fuisse, Ocyus aut tolli de medio genitum. Verum haec ultima sententia nostris doctoribus aduersatur, qui dicunt praestare uel in miseria esse quam nihil esse. Homerus Iliados ω. Δοιοί γάρ τε πίδαοι κατακείατην Διός ούδα δάωρων, οία δ'ιδωσι κακῶν ἔτρεθ' δὲ ἑάωμ. ὦ μὲν καμμίνας δ'ὼν Ζεὺς τροπικέραςω. Ἄλλοτε μὲν τε κακῶ ὄγε κινετα, ἄλλοτε δ' ἔδλω. ὦ δὲ κε πῶ λυγρῶν δ'ὼν λωβητὸν ἔδκε. καὶ ἔ κακῆ βδβρωσις ἐπὶ χθόνα δ'ἴαμ ἑλάωφ. φοιτᾷ δ' οἴτε δεοῖσι τε ἀμύλιω οὔτε βροτοῖσι μ. Bina Iouis summi dicunt in limine dudum Vasa, quibus sortem deus ipse emittit utranque: Ille miser cui fors fati contingit amara. Fleu quantos etiam gemitus, quam dura uidebit Exitia, atque omnem mixtam mœroribus atris Vitam aget, hunc homines odio superique sequentur. De Pandora uero postea dicam, qua ex dolio mala retegente, ad omnes ea peruenire necesse fuit. Plutarchus de consolatione ad Apollonium scribit. Cum Philippus Macedo treis eodem tempore felices nuncios habuisset, duos de uictorijs, tertium de filio nato, sciens quod aliquis dolor semper laeta sequeretur, deos rogauit, ut alicuius moderati casus temperamento fortunae inuidiam minuerent. Theramenes quoque unus est XXX. tyrannis Atheniensibus, domo corruente in qua accumbebat caeteris que conuiujs pereuntibus, quum solus euasisset, protinus exclamauit: Quod me fortuna reueras? nec diu post ab eisdem tyrannis interfectus fuit. Paulus Aemilius, ut idem auctor in eius uita testatur, a Persei uictoria reuertens quum filium iam iam morientem offenderet, proximo die in senatum uenit, gratiasque dijs egit, quod tanta reipublicae per eius uictoriam felicitati metuens, ne quid publicum malum (ut solet res secundas comitari) eueniret, id priuatim orbitate sua potius uidisset. Remedium tamen sapienti contra dolorem fuerit, non expectare tempus obliuionis patrem, cuncta mitigantem: sed omni studio praueuendo cuncta prius mala praemeditari. Ex quo Theseus in Euripidis tragœdia, inquit: Futuras mecum commentabar miseras, aut mortem acerbam, aut exilium, seu aliquod magnum malum, ne me imparatum cura laceraret recens. Post haec alienas calamitates respicere. Nam Cicero itemque Plutarchus de Consolatione testantur, Socratem dicere solitum: quod si malorum aceruus omnium foret, & quisque suam ex eo parte auferret, nemo non existimaret minora sua portione ea esse quae ferret. Ex quo Antimachus poeta elegia in Lyden coniugem suam defunctam faciens: in ea ærumnas omneis heroum heroidumque commemorat, quas infra suam esse dicit. Quamobrem patientia in his maximum leuamen: unde Plautina sententia: Animus æquus in re mala, dimidium mali est. Pyrrhonijs dolorem & uoluptatem in opinione ponunt, quum ea quisque suapte iudicet sententia: nam quod alijs dolori, nobis uoluptati forte fuerit. Inuenti propterea qui mortes suorum nihil curare sunt uisi, ut supra de Paulo memorauimus: ut de Xenophonte legimus, audito de filio nuncio, non cessauit a sacrificio quod peragebat. Cato nihil comotus in eodem casu, se moriturum genuisse tantum dixit. Plutarchus in eodem tractatu: Animi dolorem toleratu longe faciliorem corporis dolore existimat, quod cruciati sensus quum absque ratione sint, mentem rationemque praecipitem agunt, ac de statu per uim dimouent. Animus autem sapientis ab omni liber exteriori impulsu, quum sui tantum sit arbiter, sibi melius imperabit: eoque magis quod exempla sint plurima eorum qui etiam corporis poenas prorsus contempserint: ut Marius, quum se caretur uarices immobilis permansit. Scribit Liuius de eo seruo qui Asdrubalem sororium Annibalis in Hispania interfecerat, tot cruciatibus pressum semper ridetis specie praebuisse.

Duo doli in limine caeli.

Philippus

Theramenes

Paulus Aemilius.

Antimachus

Lacedaemonij Latini Institutio quoque ab incunabulis, & in delicijs non fuisse educatum quàm maxime refert. Pueri nanque Lacedaemonij uerberum dolore laniati minime ingemiscunt. Prisci item Latini teste Virgilio, natos ad flumina primum Deferimus, saeuoque gelu duramus & undis. Omne auum ferro teritur. Vita insuper ambitiosa & cupida quot mala libenter patitur: quot barbarae gentes in bellis mortes summa animi alacritate perferunt: Febres nihilominus ac morbos non aequae. Multi uero contra in morbis patientissimi, in armorum congressu timidissimi atque molles. Sed praeter omnes, nostri potissimum martyres testimonio sunt, quàm sit animus probe institutus, imperator uitae mortalium. Ex quo uita beata & cum uirtute non solum in uiola & rosa, sed in tormētis & eculeo erit. Est enim Eculeus id poenae genus, quam hodie nostri funem appellant. Quod sanè ex auctoritate Senecae in epistolis deprehendimus. Doloribus, inquit, distortus, & in eculeo longior factus.

DE MORTE, QUOD BONIS MINIME EXPAUESCENDA.

QUUM patientia commentatioque mortis sit omnis uita sapientis, is erit felix qui ita sese accommodabit, ut illam etsi non cupiat, minime tamen expauescat aut curet. Apollodorus philosophus: Hi qui cum uirtute uixerunt, si liberis carerent, laudes immortales eorum loco dimittunt. Qui liberos habent, eis optiam dimittunt haereditatem, hominum & patriae gratiam. Epictetus. τὸ καὶ

κακῶς ζῆν τοῦ τεθνήσκειν κρείσσον. Praestat mori quàm male uiuere. Plato in Phaedone triplicem ponit mortem. Quum per moralem actionem uitia in nobis extinguuntur, deinde cum per contemplationem cum deo coniungimur: postremo cum anima per corporis mortem separatur. Bonis & mors, & uita, dulcis est: haec ob benefactorum memoriam, illa ob praemiorum expectationem. Facinorosis autem neutrum, quapropter illis mors potius imprecanda. Quod eleganter Homerus Ody. χ duobus carminibus expressit. οὐχ ὅσιν καταμύοισι μὲν ἀνδράσι μὲν εὐχετάαδῃ. τὸσδε μοῖς ἐδάμασσε θεῶν καὶ χέτλια ἔργα. Hos lugere nefas, qui dijs ultoribus ipsis Ob sua dementes perierunt impia facta. Seneca quoque, Non cito moritur qui uicturus amplius non fuit. Cic. pro P. Quintio, Mors honesta saepe uitam turpem exornat: uita turpis ne morti quidem honestae locum relinquit. Gymnosophistae apud Indos caste & cum uirtute uiuentibus, mortis diem natalem putant. Idem & Augustinus apud nos adfirmat. Qui etiam ait, neque naufragium, neque caedem aut ullam aliam uim inter mala esse. Haec omnia martyres sunt passi. Denique malam nullam putandam esse mortem quam bona uita praecesserit: sicuti nec contra, ullam bonam his qui flagitiose uixerint, uel poenitentibus: quod poenitentia & senibus & alijs iam iam morituris raro sit uera, cum hi peccata non deserant, sed ab illis deserantur. Sed iam illam Socratis diuinam orationem in apologia sua audiamus. Mihi, inquit, hora discedendi iam morituro, uobis autem uicturis: utri autem nostrum uenient in rem meliorem, incertum omnibus praeterquam deo. Non enim uiuere, sed bene uiuere plurimi faciendum: dissoluta iam anima redit ad locum suum, corpus mutum remanet, nec enim amplius homo. Nos enim animal immortale sumus, mortali conclusum in custodia. Ciceronis uero in Tuscul. pulcherrimus etiam locus atque ediscendus. Si a deo denunciatum uideatur ut è uita exeamus, laeti & agentes gratias pareamus, emittique nos è custodia atque leuari uinculis arbitremur. Si autem nihil denunciatum fuerit, eo tamen simus animo, ut illum horribilem diem alijs, nobis faustum putemus: nihil in malis ducamus, quod uel à dijs immortalibus, uel à natura parente omnium constitutum. Non enim temere nec fortuito facti & creati sumus: sed profecto fuit quaedam uis quae generi consuleret humano, ne id gigneret inter caetera, quod cum exantlauisset omnes labores, in mortis malum incideret sempiternum: paratum nobis perfugium potius putemus, quod utinam passis uelis tendere liceat: si autem reflantibus uentis reijciamur, tamen eodem paulo tardius referri necesse est. Ex quibus profecto uerbis satis docemur, ne iniussu dei de uita decedamus. Itidem Christianis praecipuum: quanquam nonnullas sanctas uirgines seruandae gratia pudicitiae sese necantes: non item ceteris concessum ut ait Aug. qui mortem Lucretiae & Catonis animi potius paruitati adscribit. Socrates in uita dicebat tanquam in teatro persistendum, donec spectaculum operum delectabile contingat. Postremo magnum argumentum nullum esse in morte malum, quod boni praerunq; tanquam deo dilecti de medio tolluntur, raroque ad senectutem perueniunt, idque frequenter & usu uidemus & legimus: quapropter duo à ueteribus posita exempla adducam. Trophonius & Agamedes templum Delphicum facientes, ab Apolline praemium petierunt. Is uero

Bonis mors
& uita dulcis

Trophonius
Agamedes

Is uero se daturum septimo die respōdit, atq; eodē perierunt. Cleobis & Biton fratres, quum Cleobis & Biton
Cydippe Iunonē pro filijs precaretur quod optimū factū esset, se ipsos cōiungētes, matrē in
templum adduxerūt, atq; illico extincti sunt: authores Plutar. Herodo. in 1. & Cic. in Tus.

DE VITAE FRAGILITATE, ET DEFUNCTOIVM
MEMORIA VENERANDA.

IN HAC uita breui Herodotus inquit, nullus adeo felix, quem mala multa non
circunstent. Ipsaq; & calamitates & morbi adcedentes uitam ipsam quamuis bre
uem, longam uideri faciunt. Quem Martialis imitatus dixit: Si computentur fe
bres & mali dolores, Pueri sumus & senes uidemur. Seneca uero, Non diu uixit,
sed diu fuit. Apollodorus. βραχυς βίος ἐν πλείοντι, δυσυχοῦς δὲ μακρός. Breuis uita fortunato,
infortunato autem longa. Homerus quā multa in hoc genere. οὐδὲμ ἀκιδνότρον γαῖα τρέφει
ἀνθρώποιο. Non homine enutrit tellus cōfractius usquam. Idem. ἰχθεύς, μίδ' ἀλίασον ὀδύρεο, οὐ γέλυ
σάεσθαι, οὐδέ μιν ἀμείψῃς. ὀλητὸν γὰρ θυμὸν θεοὶ θέλουν ἀνθρώποισι. Desine nec doleas, nil semper
proficis usq; Nec semel extinctum lachrymis reuocabis ab orco. Fata dedere homini patien
tius omnia ferre. Idem. οὐδέ γὰρ οὐδέ βίη Ἡρακλῆος φύγει κῆρα, ὅς περ ὀλιγατος ἔσκε δι' ἡ κρονίωι ἀνακτι.
Vis etiam Herculea haud potuit depellere fatum. Quāuis ipse Ioui fuerit charissimus unus.
Et Apostolus apud nos inquit. Qui proprio filio non pepercit. Euripides, οὐκ ἔβην θνητῶν
ἔσις ἐπεὶ σάτη μελλῶν εἰ βιώσεται. Quod Horatius imitatus ait, Nemo tam diuos habuit fa
uentes Crastinum ut posset sibi polliceri. Plato in Gorgia. Grauis uita: neq; enim miror si Eu
ripides in Thressis dicat hoc modo, Quis nouit si uiuere est mori, aut mori sit uiuere? ego
enim à sapientibus audiui quod nos morimur, & quod corpus est nobis sepulchrum. Pyr
rho unde Pyrrhonij qui omnia contradicunt, & in incertum reuocant: dicebat, nihil differre
uiuere aut mori: dicenti que cuidam, cur igitur non moreris? quoniam inquit, nihil differt.
Memoriam quoque defunctorum uenerari, omnes scriptores ferè præcipiunt. Demosthe
nes, τοῖς ζώοις πᾶσι ὑπέσι ἢ πλείον ἢ ἔλαττον φθόνος. τοὺς πθνεῶτας δ' οὐ πῶν ἐχθρῶν ἕξ ἀμάρτυ.
Cuncta quidem animalia inuidiam aliquam siue paruam siue magnam subeunt, Mortuis
etiam inimici parcunt. Timocles: Mortuis misericordia deus que propitius optādus, uiuis
innocua inuidia. Stesichorus. θανόντες ἀνδρὸς οὐ πᾶσ' ἀπλείπετο χάρις. Morientem hominem
non omnis gratia deserit. Archilochus. οὐ γὰρ ἐδὸλὰ καταθανῶσι κορμῶν ἐπ' ἀνδράσιμ. Ne mor
tuorum hominum bonis obtrecta. Quæ quidem res maxime damnatur. Ex quo Sophocles
queritur. φεῦ φεῦ, ἢ θανόντες ὡς ταχὺς βροτῶν χάρις διαρρέει. Heu heu quā cito mortuorum gra
tia mortalibus defluit. Homerus de corpore Hectoris dehonestati. κωφὸν γὰρ γαῖαν ἀεικίζῃ
μυοεινῶν. Quid nisi iam mutam fœdat moribundus arenam? Moschion eandem secutus
sententiam: uanum, inquit, defuncti hominis umbrā laceffere. Et Plautius ait non nisi laruas
cum mortuis luctari, quum Pollio orationem aduersus eum scriptam reseruaret post mor
tem edendam. Zoili Homeromastigis noua ineptia, unde cognomen episcopo. Is librum in
Homeri uituperationem Ptolemaeo Philadelpho dicauit: quum que diu præmium frustra
expectasset, petere cœpit. An inquit Ptolemaeus egere potes? qui maior sis Homero, ac ui
uus? quum ille te inferior ac mortuus tot hominum milia diu pascat?

DE MODO FVNERANDI.

VNERVUM autem diuersa ratio. Funerare in bello corpora, ut testatur Aelia
nus de uaria historia, primus Hercules monstrauit: quum antea hostium cor
pora proijcerentur, teste Homero. ἐλώρια πῦχε κωέσιμ οἰωνοῖσι τε πᾶσι. Hac
auiibus prædam tribuit canibus que cruentis. Eustathius in Homerum dicit
cōsuetudinem fuisse apud Græcos ut cum magno uiro mortuo XII. hostes
sepelirentur. Sic Patroclo Troianos cōtumulauit Achilles: quem morem secutus Vergilius
Pallanti extincto tribuit: si nona diem mortalibus alium. Nam nona die tumulabatur: octa
ua prius cōburebatur. Septem uero dies in domo plorabatur. Ex quo Horat. Nouendiales
dissipare cineres dixit. Fiebant & ludi funebres totidem diebus: quorum author item Her
cules, Pelopi atauo primum eos instituendo. Aelianus etiam scribit: apud Tauros cum rex
moritur, charissimi quiq; simul sponte commoriuntur. Sindi tot pisces in sepulchrum mit
tunt quot hostes interfecerunt. Phryges marmoribus pro sepulchro suspendunt. Hircani ca
nibus tradunt ad hoc nutritis. Massagetae eos qui morbo pereunt tanquam impios, canibus
item dant: in bello extinctos, aut quoquo modo interfectos honorant. Persæ & Aegyptij
mortuos

Plautius
Pollio
Zoilus Home
romastig.

mortuos minime comburunt, quod Persæ deum ignem dicant, quem non fas sit cum homi-
ne commisceri. Aegyptij uero quod ignem animal putant, ne attingatur ab animali, sub dio
iacentes dimittunt lolibus siccandos & absumēdos: author Herodotus. Apud Ro. ipse mos
comburēdi à Sylla cœpit, teste Plinio, uerito talionem, eruto C. Marij corpore. Desijt autem
in Antoninis. Vngebantur quoq; corpora & cum aromatis condebantur, tanta cura, ut nos
Romæ testes simus ante paucos hos annos scēminam in tumulis Albanis fuisse effossam:
supra M. C. C. annos defunctam, ut è uestigio sepulchrorum animaduertimus, integram
membris: crasso opertam unguēto. Quidam ausi Tulliolam dicere, quod eodem prope loco
multa Tulliorum memoria, & Herenniorum, & Tulliolæ reperta fuerit. Modum funerandi
Imperatores uide apud Herodianum in Cōmodo. Eius moris quiddam hodie in summis
Pont. & Cardinalibus simile seruari conspīcimus. In alijs uero defunctis Præficæ ad ploran-
dum conductæ, Naniam, id est, carmen funerale canebant. Cupressu fores ornabant, quod
hæc arbor Diti sit sacra: cadauera uestibus albīs amiciebant, scēminæ quidem: atris autem ui-
ri, ut author Plu. in Probl. In arca deinde conditis, sacrificia manibus offerebant, quæ & infe-
riæ, & parentalia, & iusta, & februa dicta sunt. Fiebant autem tribus rebus, sacrificando Diti,
spargendo flores tumulo, ac ludos & epulum dando, quæ pollinctura dicta est: cui Pollin-
ctores, id est, hi qui corpora ungebant præerant, annonamque flagellabant carius omnia
ementes: ex quo ad Pollinctum emere prouerbiū. Hæc igitur tria in testamento marmo-
reo Flauij Salutaris leguntur, quod in Anthropologia in eius nomine posui.

DE CVRA SEPVLCHRORVM, ET LAVDANDIS DEFVNCTIS.

VNT quibus uiuentibus curæ sepulchri pompa sit, ut Soloni dicenti: Mors
mea non careat lachrymis: linquamus amicis mœrorem, ut celebrent funera
cum gemitu. Contra uero Ennius: Nemo me lachrymis decoret, nec funera
fletu Faxit, cur & uolito docta per ora uirum. At pudeat nostros Christianos
præsertim sacerdotio dicatos funeris ac sepulchri pōpam expetere: nec etiam

satis pendentis luxuria marmoris, sed etiam æris cœpta, quum Petri & Pauli: præterea Ste-
phani, Laurentij, Hieronymi, Gregorij, totq; aliorum sanctorū etiam martyrum corpora ui-
deamus humi Romæ iacere, nullis in aere pendētibus mausoleis. Sed ne hanc tātum nostris

modestiam cōuenire dicamus, uideamus quid Cyrus moriens apud Xenophontem loqua-
tur. Meum corpus pueri quum decessero, nolite neq; in auro, neq; in argento, neq; in aliquo
lapide collocare, sed terræ statim reddite. Quid enim beatius quàm terræ cōmisceri, quæ tot
pulchra nutrit ac parturit? Ego autem cum cæteris uiribus homo sim, libenter nunc quoq;

mihī uideor cum ea communicare, quæ benemerita sit. Hæc ille. M. Aemylus Lepidus qui
princeps senatus sextis iam Censoribus fuerat, antequam expiraret præcepit filijs, lecto se

strato sine linteis, sine purpura efferrent, in reliquum funus ne plusquam æris denos consu-
merent, imaginum specie non sumptibus nobilitari maximorum uirorum funera solere. Li-
uius lib. XLVIII. Cicero de legibus excitari uetat sepulchrum altius quàm quinq; diebus
absoluatur, nec lapide condī plusquam capiat laudem defuncti incisam, nec plusquam qua-
tuor uersibus elegis. Humare mortuos semper uel in ueteri lege religiosum fuit. Iacob mo-
riens, ut ad patres suos transferretur, ne inter Aegyptios prauos homines tumularetur, Iose-
pho filio mandauit. Moses item ex Aegypto fugiens, ipsius Iosephi ossa secū tulit. Laudatur
Tobias qui sepeliendis mortuis uacabat. Iudas Maccabæus post prælium contra Gorgiam
cōmissum, iussit prostratorum corpora mandare sepultura. Iehu rex Israel Iezabelem suam
hostem iussit sepeliri, eo quod esset de stirpe regia. Ex his uero qui deum ignorauerunt, Ale-
xander Darij interfecti corpus uxori matriq; liberaliter tumulandum dedit. Pauli Aemylj
Annibali hosti perquisitum cadauer, & humaniter sepultum. August. de Ci. Sepulchrorum
memoriam, sumptusque funeris, magis uiuorum consolationem dicit esse quàm defuncto-
rum utilitatem. Ambrosius in sermone: Quid proficit, inquit, sepulchrorū superbia? damna
sunt potius uiuētium quàm subsidia mortuorum. Viris igitur sapiētibus, ut in ueteri prouer-

bio, πᾶσα γῆ τάφῳ, hoc est, omnis terra sepultura. Laudare defunctos uetus est cōsuetudo,
cœpit q; apud Græcos: iam inde à Pericle, qui teste Thucydide, prius defunctos in bello Pe-
loponnesiaco pro concione laudauit. Apud Ro. uero Val. Pub. primus collegam suum Bru-
tum, ut est apud Liuium. Græci epitaphiū uocant quādo uel unum, uel etiam plures com-
prehendat. Monodiam uero quando unum tantum. Epicediū plærunque sit carmine.

R. Vola

Præfica
Nania
Cupressus

Pollinctores

Cyrus

Aemyl.
Lepidus.Pericles
Val. Pub.
Epitaphiū
Monodia
Epicedium

A. VOLATE
NOVA
GR
ELI
nent
cant
lenar
boni
nus
impe
do be
Cætris, & prauis
virtutis est mod
amant, odere qu
nobis aut abstinere
in honestandum. P
fratudo autem ut
pedite quotidie u
multo maior opt
modeste debem
ta uero quæ no
perferimus: eadem
deorum conu
delectatio tristi
mentem habe, neq
persequuntur. In
minime blandos,
mox uis grauib
mum. A quibus au
profecto adsequeris
abundabis. Iram
ne dignum putas. V
Dolorem postrem
Maxime autem ad p
nobis maxima proue
incumbere, castè q
namque præbet.

ERSARVM
modestia disput
trates antequam
Vicenſis imitat
ad opus uirtutis e
opendo differimus.
Themistocles in u
indatum uisisset, am
hoc est igitur quand
Mytilenæ ex ag
tantum sumptit quā
uno die arasset. Qu
bet. Cato nullam sibi
bet cur Catoni non F
Archelaus Macedon

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBA/
 NORVM LIB. XXXII. DE MODESTIA,
 GRAECIS SOPHROSÝNE DICTA.

ELIQVA SVNT quæ ad modestiam temperantiamque perti-
 nent, quam Græci simul & pudicitiam uno uocabulo σωφροσύνη uo-
 cant, magnoperè que commendant. Menandri nonnullos conuerti
 senarios. Ego uero nihil antiquius puto modestia, Quam semper in
 bonis admixtam cernimus. Ne dixeris mihi diuitias, deum, Nullate-
 nus colo, neque in cælo puto, Quem intemperans uir possidet atque
 improbus. Idem. Heu heu diuinitus hoc omnibus malum est, Quan-
 do bonum uidet si quis nec eligit. Quid nepe nobis est opus nisi duo,
 Cibus Cereris, & paruus aquæ cantharus? Idem. ταμῆον ὄσι ἀρετῆς ἢ σωφροσύνης. Prom-
 ptuarium uirtutis est modestia. Sophocles. σωφρονας θεοὶ φιλοῦσι καὶ συγχαίρουσι τοὺς κακούς. Mo-
 destos dii amant, oderè que malos. Antiphon. Qui nullis tangitur aut mouetur uoluptati-
 bus, modestus aut abstinens dici non potest. Deest enim materia uirtutis & exercitationis
 ad ipsum honestandum. Plato in Lache. Temperantia facit ne ex homine præcipitemus in
 bruta. Fortitudo autem ut ex homine ad deos perueniamus, Hypseus. Magnum puto ue-
 ritigal modeste quotidie uiuere. Menedemus iuueni dicenti, maxima res est adsequi quod
 optas, ait, multo maior optare quod deceat. Epictetus dicebat: Quemadmodum in conui-
 uio uersari modeste debemus, ut ad ea quæ nobis oblata sunt in mensa manū modice pro-
 tendamus, ea uero quæ nos prætereunt minime attingamus, quæ nondum uenerunt non
 auide expectemus: eadem est & in cæteris uitæ modis ratio, & in diuitiis, & in imperio: sic
 eris dignus deorum conuiuia. Euripides. βραχὴα τέρψις ἡδονῆς εἰς καὶ τίκτη λυπῶν. Breuis
 uoluptatis delectatio tristitiam parit sempiternam. Idem ad natum admonitio. Aequam in
 primis mentem habe, neque partem locupletibus trade, qui in alterum propendent, alterum
 uero odio persequuntur. Iniustam pecuniã ne posside, si cupis eam diuturnam esse domi.
 Amicos minime blandos, minime que tuæ auscultantes uoluptati posside. Sed & penetra-
 lia domus tuæ uiris grauibus pateant, cum senioribusque tantum congregere. Isocrates ad
 Demonicum. A quibus autem detineri turpe, ab his te contine, lucro, ira, uoluptate, dolore.
 Quod profecto adsequeris si potius lucrū putabis ex his quibus maxime laudaberis, quàm
 quorum abundabis. Iram superabis, si hanc ita in delinquentes exercebis qualem ipse ab
 alijs ferre dignum putas. Voluptatem uero, si turpe existimabis à seruis dominari, ac seruire
 libidini. Dolorem postremo, si respexeris aliorum aduersitates, te que hominem esse memi-
 neris. Maxime autem ad pulchra peragenda excitaberis, si considerabis quod ex illis uolu-
 ptas nobis maxima prouenit. Contra uero ex desidia atque luxuria dolores. Nam uirtuti
 semper incumbere, castè que ac modeste uiuere, id demum perpetuam iucunditatem fir-
 missimamque præbet.

EXEMPLA MODESTIAE.

PERSARVM reges, ut author Stobeus in collectaneis, ante cibum ac potum de
 modestia disputat: ante sacrificium, de iustitia: ante bellum, de fortitudine. Sic So-
 crates antequam decederet, de animæ immortalitate disseruit: quem postea Cato
 Uticensis imitatus est, dum sibi manum intulit, perlecto prius Platonis libro. Ma-
 gis enim ad opus uirtutis excitari uidemur, si de his prius aut nobiscum meditādo, aut cum
 alijs loquendo disserimus. Apud Plutarchum in tractatu πρὸς τὴν περὶ λυκῶν πρῶτον ἀγγελμάτων hæc
 legimus: Themistocles in uictoria quadam cum hostem iacentem torquatum armisq; nobi-
 libus indutum uidisset, amico se sequenti ait: Hæc accipe spolia: nam tu Themistocles non
 es. Honestum igitur quandoq; amicos ditare, dum sumus in potentia, nos autem minime.
 Pyttacus Mytileneus ex agro quem reip. sua uirtute parauit, populo ei quantum uellet con-
 cedere, tantum sumpsit quātum hasta percurreret. Apud Romanos P. Claud. in simili causa
 quātum uno die arasset. Quod honoris signū uerbis publice oblatum, non ad quæstum, satis
 esse debet. Cato nullam sibi passus est statuam poni ob modestiã, dicens, malo uti posterī in-
 terrogent cur Catoni non posita est statua, quàm cur posita est. Aelianus de uar. hist. scribit,
 quod Archelaus Macedoniae rex cum in mensa à quodam poeta X. talenta dono peteretur,
 Euripidi

Persarum
reges

Themistocles

Pyttacus Mi-
tyleneus

Euripidi qui & ipse praesens aderat dedit, dicens, Tu dignus accipere, hic autem petere. *M. Fabius* Fabius Cos. deuictis Veis triumphum spreuit ob fratris & collegae mortem, dictitans in luxu ciuium lauream non accepturum: author *Liuius* libro 11. Alter ex eadem familia census ram renuit, quod eundem honorem in domum suam saepe nimis collatum uidisset. Pompeius oblatam sibi ab Hebraeorum rege mensam & sedem auream, ut usui suo foret, in ararium deferri iussit. Fabius Gurges, Fabius pictor, C. Numerius. Q. Ogulnius legati ad Ptolemaeum missi munera quae ab eo priuatim acceperant in ararium antequam quicquam retulerunt: quibus Senatus merita liberalitate per Quaestores omnia distribuenda censuit: ut author *Valerius* de Modestia. Nostra memoria *Zacharias Barbarus* Romae legatus Venetorum equum praestantissimum quo à *Xysto Pont.* donatus fuerat reipub. suae misit, illa uero eidem libenter remisit. Q. Cincinnatus dictator sex mensium factus deuictis Equis XVII. die se magistratu abdicauit: quod & L. Sylla etiam sponte fecit. Idem imitatus est Cn. Plaucius in censura, collega Appio Claudio contra legem & uoluntates omnium perseverante. Claudij Neronis moderatio *Liuius* praedicata, quod equo sit passus *Liuium* triumphantem sequi, quum plus operae ad uictoriam de *Asdrubale* contulerit: res tamen in *Liuij* prouincia sit gesta. Illa quoque alterius generis, in eadem tamen uirtute exempla, quod se nonnulli inferioribus patriae causa subiecerunt. Duo *Fabij Maximi*: alter filio *Fab. Gurgiti*, cui ob male rem contra *Samnites* gestam, senatu de eo remouendo agente, se legatum proficisci pollicitus est: alter Q. Fabio item filio in *Apulia* res gerenti. *Africanus* etiam L. *Scipioni* fratri contra *Antiochum* missi, Et ante hos omnis *Val. Publicola* M. *Valerio* fratri in bello *Sabinorum*, quorum legationibus & consilijs Consules feliciter pugnauerunt. At contra immodestiam adrogantiamque indicauere, M. *Horatius*, & M. *Valerius Publicola* frater qui contra senatus auctoritatem duobus diebus triumpharunt. *Caesar Iulij* filius XX. an. Senator & Cos. quanquam honores ante tempus nonnullis etiam modestissimis ob uirtutem concessi, M. *Vale. Coruino* annorum XXIII. Consulatus, *Scipioni* Aemiliano item *Carthaginem* petenti. Et demum *Pompeio* ante annos triumphanti. *Caesaris* quoque gesta pleraque tyrannica, praesertim dum peteret absens consulatum, ac prouinciae tempus prorogari: quamuis & haec omnia absentibus quibusdam sponte quandoque data. Nam metu belli *Hetrusci* crescente, ut author *Liuius* libro X. Q. *Fabius*, P. *Decius* consules, App. *Claudius* Praetor absentes creati sunt, & L. *Volumnio* qui Consul ante *Samnites* uicerat, ex S. C. in annum prorogatum imperium. Fabio denique ob egregie domitam *Hetruriam* consulatus continuatus. Sed & in alio genere laudati *Scipio Aemilianus* Aeliano, & *Pomponius Atticus* Cornelio Nepote testibus, qui nec unquam emerunt quicquam nec aedificauerunt. *Pompeius* agrum uicinum nunquam mercatus est. *Augustus* forum angustius fecit, non ausus possessoribus domos extorquere: quem mea aetate imitatus *Cosmus Medices*, unus omnia potens, quum domum uicinam *Lucianorum* suas aedis maxime incommodantem nullo precio obtinere posset, nihil unquam ex honoribus humili familiae detraxit.

Scipio Aemilianus
Pomponius Atticus.
Cosmus Medices

DE VERECUNDIA ET PUDICITIA.

DE MODESTIAM uerecundia pertinet, quae *Aristo.* adfectus magis quam uirtus ponitur, quod diffusa in corpore existat. *Menander.* πᾶς ἐρυθειῶν ἄριστος εἶναι μοι δοκῶ. Omnis qui uerecundatur, bonus mihi uidetur in primis esse. In hac repulsae sunt plurimorum, qui mihi supra in magistratibus commemorantur. *Cato* inter alios duas tulit: alteram consulatus: alteram uero praturae cum

Vatinio uiro infami. Idem bis in carcerem duci iussus, à *Caesare*, & à *Trebonio* Trib. Pleb. quod legem impediret, quae prouincias Cos. *Caesari*, *Pompeio* & *Crasso* dabat. *Virginia* quod L. *Volumnio* de plebe Consuli qui *Samnites* uicit nupta fuisset, ex templo pudicitiae patriciae, sacrisque ciecta fuit. At ipsa aliam aedem plebeiae pudicitiae extruxit. *Liuius* X. Simile huic apud *Hebraeos* *Anna* ob sterilitatem est passa, *Pudicitia* uero ipsa quanquam sit

Eucrates mulierum praecipua, uiros etiam saepe uel non *Christianos* honestauit: quorum aliquot exempla ponit *Aelianus* de uaria historia. *Eucrates* *Chalcedonius* philosophus manibus uerenda non attingebat. *Amoebas* citharædus, & *Diogenes* tragædus castitatem seruantes; ab uxoribus perpetuo abstinerunt. *Clitomachus* *Panocratistes* canes concumbentes se ne uideret auertebat. In conuiujs uerba impudica & obscœna dedignabatur. *Democles* puer ob formam cognomento *Pulcher*, *Athenis* *Demetrii* libidinem, in seruentem lebetem sese proijciendo

Eucrates
Amoebas
Diogenes
tragædus.
Clitoma.
Democles

proficiendo uastauit. Apud Romanos adolescens in castris C. Marij: ut Cicero pro Milone testatur: tribunum uim sibi adferentem interfecit. Facere enim probus adolescens periculose, quàm perpeti turpiter maluit. Publius item adolescens Papyrij creditoris libidinem simul & crudelitatem ad senatum detulit. Spurina item alius Romæ, ne ob formam uexaretur, gladio sibi faciem dehonestauit. Insequentibus uero temporibus duos audiuius ob Veneris abstinentiam in morbis perire maluisse, Isacium Comnenum imperatorem Constantinopolitanum: & alterum quem uidimus, Iacobum Lusitaniæ cardinalem, è stirpe regia, sub Pio Florentiæ decedentem, uirum utrumq; summa modestia ac probitate.

De ijs qui bona habuerunt initia, turpem uero finem: & contra.

NONNULLOS uero laudatos fuisse adolescentes accepimus: illaudatos uero senes, ut Metellum Pium, qui cætera uita continentissimus, consul ad extremum in Hispania, iam senex uarijs se dederat uoluptatibus. Idem & Hortensio, Luculloq; euenit. Et apud Græcos Soloni Atheniensi sapiētissimo: ut eius indicant carmina: Dum propero ad senium discere multa libet, Grataq;

Metellus Pius

Solon Atheniensis

sunt Veneris nobis, & dulcia Bacchi, Quæq; uiris Musæ munera grata ferunt. Alcibiades quoq;, Antiochus Magnus, Xerxes, alijsq; complures in eiusdem albo censuræ: qui excusatione ferè remissionis ab omnibus concessæ, post labores exantlatos utentes, nimium ad ocium & luxuriam prolapsi, famam pristinae frugalitatis ultima incontinentia amiserunt. Aliqui uero contra: lapsi in iuuentute, alios postea mores sumpserunt: ut accidit Protagoræ philosopho, & Alexandro sophistæ. Cicero pro Cælio: Multos audiuius in hac ciuitate, qui totam adolescentiam uoluptatibus dedissent, emeruisse aliquando, & se ad frugem bonam, ut dicitur, recepisse: grauesq; homines, atq; illustres fuisse. Augustinus item: Nonnullos legimus & uidimus, qui aut adolescentiæ uanitate, seu ignorantia cæcitate decepti, uario peccatorum genere tenebatur obnoxij: deinde ocyus ab errore conuersi, maiora adhuc opera fecerunt iustitiæ, quàm antea peccata admiserant. Ad hoc igitur multum faciet bona natura. Quapropter Euripides sic ait: Profectio res mira, si terra quidem mala, bonam natura tempestatem fuerit, satis dabit segetum: contra uero bona, si ea desint quæ circa sunt opus, fructum adferet malum. In hominum autem genere quisquis semel malus, nunquam erit aliter quàm malus. Bonus uero semper bonus: neq; ob aliquod damnum naturam mutabit quin sit bonus. Diligentia tamen cunctis in rebus semper aliquid proficit: ut ait Quintilianus: naturæq; ac fortunæ ex parte resistit. Ex quo idem poeta postea subdit: *ἔχρη γέ τι καὶ τὸ δὲ περὶ δὴ καλῶς*. Refert, inquit, non nihil bene educatum fuisse. Igitur, ut inquit Hieronymus, uitæ præteritæ minime credendū, ac cum uitij usq; ad extremum & castrorum euerisionem pugnandum: si quis autem per licentiam paulum de animi contentione remiserit, inimicis de se diu expectatam uictoriam non auferre quidem, sed differre uidebitur.

Diligentia

DE AMORE IMPVDICO

HEOPHRASTVS, amor est, inquit, animi concupiscentia, quæ celerem habet ingressum, tardum uero regressum. Plutarchus autem aliter: Amor neq; nos statim, inquit, nec uehementer ab initio quemadmodum ira inuadit, neq; facile ingressus discedit, quâuis alatus: sed sensim ingreditur ac molliter: manetq; diu etiam in senibus: qui quanquam discedit, aut tempore, aut ratione uictus, non penitus liberam relinquit animam, remanetq; in ea uestigium, ueluti syluæ exusta, aut fumantis, nec penitus ex ossibus eijcitur: ignoraturq; quid sit, unde ueniat, quomodo ingressus. Hieronymus contra Iouinianum in hæc ferè Plutarchi sententiam: Amor, ait, in multis est insuperabilis, extinctus accenditur, & post copiam rursus est inops, & ob perturbationem quam sustinet, aliquid cogitare non sinit. Idem ad Amantium presbyterum: Omne peccatum post factum pœnitentiâ sequitur, sola uoluptas in ipso pœnitentiæ tēpo re præteritos stimulos patitur, ut ex hoc quod corrigere cupimus, rursus sit materia delinquendi. Plautus in Cistellaria amoris insaniam pulcherrime describit: Credo ego primum amorem apud homines carnificinam commentum. Hanc ego de me coniecturam facio domi, ne foris queram, qui omnis homines supero cruciabilitatibus animi: iactor, crucior, agitator, stimulator, uertor in amoris rota miser, exanimor, feror, differor, distrahor, diripior. Ita nullam mentem animi habeo: ubi sum, ibi non sum; ubi non sum, ibi animus est. Ita mihi omnia ingenia sunt: quod lubet iam, non lubet id continuo. Ita me amor lapsum animi ludificat,

Amor impudicus

Amoris insaniam ex Plauto

R r

dificat, fugat, agit: quod dat non dat: modo quod suavit diffuadet: quod diffuadet id ostendit. Theophilus dicit amorem caelo à dijs, quod seditionem inter illos agitaret, expulsum fuisse effractis alis, ne rursus ad superiora uolaret. Menander: *ἡ ψυχή γὰρ ἔρωτος τῆς νεκροῦ αἰῶνος κωφός*, Amor natura surdus admonenti. Plato in Phædro, animam cōparat geminis equis: alteri bono, rationis: alteri malo, appetitus: peioremq; cōcupiscentiæ quàm iræ appetitum esse. Aristoteles ait, amantes ad oculos protinus respicere ante omnia in quibus pudor continetur. Theocritus: *Ναὺ ἔγνων τὸ ἔρωτα, βαρὺς θεός, ἦρα λεαίνα μάσῳ ἐδήλαζε, δρυμὸς τε μίμῃ τρυφερά μήτηρ*. Virgilius hunc æmulatus ait, Nunc scio quid sit amor, duris in cotibus illū Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes, Non nostri generis, nec nostri sanguinis edunt. Idem Theocritus uno uersu eius exprimit inconstantiam: *καὶ φεύγει φιλέοντα, οὐ φιλέοντα διώκει*, Sectantem refugit, consecratur fugientem. Et alibi: *πολλὰ κίς γὰρ ἔρωτι τὰ μὴ καλά καλὰ πέφανται*, Sæpe haud pulchra fatis, fat pulchra uidetur amori. Ex quo, ut scribit Pausanias, apud Ægyptam urbem Achæorū, amor cum fortuna sub eodem tecto colebatur, quoniam ad amorem consequendum plus posset fortuna quàm pulchritudo. Alexis: *ὅσις αὐτὸ ἀλκίης ἢ σωματίου ἔρωτῶν, ἢ ἡδονῆς ἕξι δούχι τὸ φίλων φίλος*. Qui uires corporis amat, uoluptatis non quidē amicorum amicus est. Cheremon tragicus ait: Sicut enim uinum dilutum, sic amor medio cris gratus: intensus uero & immoderatus, molestus. Thespienses Erotidia celebrabant sicuti Olympia. Lacedæmonij ante pugnam amori sacrificabant, uelut in amore certantium & certa amicitia uictoria consisteret. Cretenses in prælijs optimos ac pulcherrimos amore deuinctos fecerant, ac per eos annua sacra fiebant. Apud Athenienses sacra cohors appellata ex amatis & amantibus consistebat: ut tradit Alexis, in qua summa erat fiducia. Ex Athenæo. Nunc ad proceres nostros, Gregorius in moralibus, Luxuria sensum hebetat, confundit intellectum, memoriam obturat, euacuat sensum, obnubilat uisum, reddit hominem pallidum ac fœdum, senectutem inducit, mortem deniq; maturat. Chrysostomus in Matthæum: Luxuria eo plus augetur, quo magis frequentatur, fugiendo fugatur. Hieronymus ad matrem & filiam in Gallia cōmorantes. Ferreas mentes libido domat, ac eo plus in uirginibus, quo dulcius esse putatur quod nescitur. Idem, Difficile inter delicias seruare castitatem. Idem, Qui luxuriam perfecta uicerit continentia, sanctior erit Dauid, sapientior Solomone, fortior Sampson. Nam quū nihil sit uilius quàm à carne uincit: nihil tamē gloriosius quàm carnem uincere. Idem ad Nepotianum dicit, præteritæ castitati non esse confidendum. Bernardus rem hanc tripliciter euitandam suadet, actione, sensu, oculis. Et quando amor & uoluntas sunt actionum principia, merito Augustinus animam citra amorem uocat extinctam: nec eo uacare posse pudico uel impudico. Pudet commemorare sapientes plurimos infra suam appellationem ob uoluptatem constitisse, ut literas etiā quæ perficere ingenium & mores debuerant, infament. Ut à Græcis ordiar. Nec tantum Clario Lyde dilecta poetæ: Nec tantum Coe Bacchis amata uiro. Philetas enim de Bacchide poema fecit: & Callimachus de Lyde apud Clarium Ioniæ urbem ortus, quamuis è Cyrene originem suorū duxerit. Has sequuntur Lesbia Catulli, Delia Tibulli, Cinthia Propertij, Corinna Nasonis. Duces etiam corruerunt, Lamia Demetrium, Phryne Timotheum, Philippum Græcæ puellæ amores, Annibalem Campaniæ, Cleopatra Cæsarem, Flora Pompeium. Ducta insuper in matrimonium scorta, Pericli Aspasia, Psamnitico regi Ægyptio potentissimo Rhodope, Antonio Cleopatra. Nos Andreæ Palæologū Peloponnesi Despotum ex tanta nobilitate superstitem, Græcum scortum atq; uilissimum sibi connubio iunxisse uidimus. Sed utinam sexum non mutarem: in hac parte multo feris nocetiores, quum illæ naturæ legem custodiant. In gymnasijs Græcorum hæc reperta sunt uicia. Primi enim Lacedæmonij, teste Thucydide, puerorum corpora ad palæstram nudauerunt, sic postea nulla priscorum societas hæc caruit nota. Inter Argonautas, Hylas Herculi dilectus, qui quum aquas haurire descendisset apud Arganthonium Bithyniæ raptus nymphis dicitur: quem Hercules quæsitum exiens, & ipse non amplius ad naues redijt. Nireus, qui ad Troiam uenit, pulcherrimus unus ponitur Iliados s. Euryalus Virgilianus, Parthenopeus Statianus. Sic deinde uarijs uarij adamati, ut Bathillus puer Siculus Anacreonti. Magnes Gygi Lydorum regi, Harmodius, Hippia, Aster Platoni. Q. Catulo Roscius, Piso Galbæ, Antinous Hadriano. Nec Pindarum poetam hæc infamia liberauit, qui, teste Valerio, in gymnasio in gremio pueri adamati, obdormiscens expirauit. Duos quoq; Romanos equites

Sapientes plurimi ob libidinem infra suas appellationes

Sexus mutatio

Lacedæmonij

R P H E V S
 rum human
 tis quoq; in
 pientes aliq;
 in gymnasijs
 nem, honestamq; uo
 neca testatur in epist
 uel. Virtus enim na
 amorem: diuinum,
 um contemplationi
 um more coinquinat
 mus oblectat, uitia
 sermonem habet,
 uelitem & pudicam
 impudici, ex Dione,
 uel ueniunt amoris: d
 nio secundo Socra
 reddentia benefici
 uorum proprio com
 mo ac Veni uimiam
 conferre potest, sed
 uita minime proba
 CONTRA
 LYTARCH V
 puero. Ego aute
 ridiculos esse he
 custodiat, probi

Plinius libro septimo sua aetate dicit in Venere Pantomimi Mythici forma praecellentis obijisse. Huiuscemodi etiam fatum exitiumque Cor. Gallo praetorio, & Q. Heterio equiti Romano diuersis temporibus contigisse. Quin & bruta saepius adamata, ut a Cratide pastore capra. Amati & homines a belluis, ut a delphino puer Corinthi. Apud Solos puer Xenophontis a cane. Alius a graculo apud Spartam. Ab ansere quoque Citharistris. Haec Aelianus. Vidimus & nos huius generis his temporibus exempla: primum quod accidit puero Romae dum adequitaret, forte cercophitecus de maiore genere e fenestris uice cancellarum conspiciens, illico eum consecratur uersus Hadriani pontem, metu quoque adcelerantem, & ipse insiliens tandem in equum capite colloque horrendo spectaculo complexus est: ille penes exanimatus concidit, ductusque in proximam tabernam: fera perseuerauit eo modo, aliquandiu nihil aliud prorsus agendo, dein prosiliit. Postremo loco, quod omnibus incredibile forte fuerit, referam recentissima historia, ut illud iactare carmen possimus. Credite Romani Dictae credite tauro: Vidimus, accepit fabula prisca fidem. Siquidem sub Pio tertio in Hetruria puella quaedam cum cane quem maxime amabat rem habens, grauidaque ex eo facta, semicanem peperit, hoc est, pedibus, manibusque, ac auriculis caninis, caetera hominibus: res expiationis gratia ad pontificem delata. Inuenti quoque qui inanimata dilexerunt, ut iuuenis Atheniensis statuam Fortunae in Prytaneo consistentem, quae quum ei negaretur precio mercari uolenti, apud eam se noctu interfecit, autor Aelianus. Plinius item de signo Veneris scribit, quod quum iuuenis deperiret, saepe cum eo congressus, turpitudinis signa apparuerunt. Oenomanthi denique sophistae insaniam, uerbaque in imaginem pueri dilectam Philostratus ponit: qua referre ob turpitudinem suspenseo. Vitandae libidinis duo maxima remedia Ouidius his carminibus ponit: Ocia si tollas perire Cupidinis arcus. Et in alio loco: O nimis exitio nata theatra meo. Quapropter soleo mirari grauitatem Romanam spectacula permisisse Vestalibus. Nam Augustus contra praetoris tribunal, eis locum in theatro adsignauit. Tertium addit omnium praestantissimum Hieronymus ad Rusticum monachum: Sacrorum uoluminum, theologiaeque studium.

Bruta
adamata

Qui inanimata
dilexerunt.

Vitandae libidinis
duo remedia
ex Ouidio
Tertium ex
Hieronymo

DE AMORE PUDICO

RPHEVS in carminibus, amorem quem φάντα uocat, principium ponit rerum humanarum. Zeno stoicus amorem dicit amicitiae & concordiae, libertatis quoque instrumentum: ideo ad salutem reipublicae plurimum conferre. Sapientes alij, ut ait Athenaeus, eum procul ab omni turpitudine iudicabant: & in gymnasijs una cum Mercurio & Hercule statuerunt, cui sacrificabant. Nam amorem, honestamque uoluptatem, quae ex uirtute prouenit, deliciae corporis infamauerunt: ut Seneca testatur in epistolis. Neque uoluptas, inquit, causa uirtutis, more Epicuri: sed accessio est. Virtus enim non quia delectat, placet: sed quia placet, delectat. Plato triplicem ponit amorem: diuinum, ferinum, & humanum. Primus occurrente pulchro aspectu ad diuinorum contemplationem animum extollit, ab omni procul labe remotus. Secundus, beluarum more coinquinat. Humanus autem inter utrumque consistens: sensus quidem quaedam tenus oblectat, uitium tamen refugit. In Symposio quo quisque ex ordine conuiuia de amore sermonem habet, geminam ponit Venerem cum gemino amore: primam sine matre caelestem & pudicam, quam sequitur amor pudicus: secundam ex utroque sexu procreatam impudicam, ex Dione, quam item amor sequitur impudicus. Amici insuper in partem honesti ueniunt amoris: de quibus legendis, praeter Aristotelē in octauo, Xenophon commentario secundo Socratem differentem introducit. Dicit enim minime eligendos esse, qui in reddendis beneficijs, alijsque uitae officijs fuerint negligentes: praeterea auaros omnes, qui tantum proprio commodo student: medaces insuper ac subdolos, uoluptarios uentri, somno ac Veneri nimium indulgentes. Tales enim nihil boni in commune officium amicitiae conferre petunt, sed eorum potius commercium fugiendum. Nam bonus ignauum cuius facta minime probat, nullo pacto diligere poterit.

Triplex amor
secundum
Platonem.

CONTRA DIVITIAS GRAECORVM DICTA

LVTARCHVS. Prouerbum est, μη παιδί τὸ μάχαιρα. id est, non gladium puero. Ego autem dico nec puero diuitias, nec uiro ineruditionem. Bion dicebat ridiculos esse homines, qui studeant diuitijs quas fortuna praebet, illiberalitas custodiat, probitas auferat, Diogenes. Neque in ciuitate, neque in domo diuite uir-

Rr 2 tutem

tatem posse habitare. Favorinus. Homines quandoque dignos risu, quandoque misericordia, interdum odio. Risu, quum ob insolentiam maiora, quam eis conueniant, appetant. Odio, quum ea adsequuntur. Misericordia, quum non adsequuntur. Pythagoras. Neque equum sine freno, neque opes sine sapientia retineri diu posse. Socrates. Diuitias existimandas esse, si falsam uoluptatem parerent. Sed qui uti uelit pereuntes uidet, tum uoluptate desideriaque marcescit: qui autem custodire, curis uritur: qui uero possidere, assidua cupiditate. Neque auratus lectulus aegrotum leuat, neque bona fortuna stultum. Appetitus natura frenari difficilis, adiunctis uero diuitiis penitus insanus. Infatiabilis animus, furiosa res est: quum mereat saepe nondum miser, spe plura consequendi consequuta negligat, desideret absentia, despiciat praesentia, neque ita amet uti sperat. Atque haud uideo utrum miserius possideat an expectet. Possessis enim non utitur, expectatione laborat. Bonum igitur existimabimus cuius nullus sit finis, ac res adepta principium sit cupiditatis alterius: Nullus enim ita locuples est, qui minora uotis non possideat. Oportebit igitur in rebus secundis in eum qui utitur non adeo secundis, in aduersis uero in eum qui magis aduersis utitur, intueri. Quod si forte aut in prosperitate longe fortunatiorem, aut in calamitate minus calamitosum respexeris, semper mereberis. Simonides interrogatus, utrum eligendum magis, diuitias an sapientiam: Num uides, inquit? Aspicio enim sapientes ad diuitum ianuam uenientes. Hactenus ex Plutarcho: deinceps ex Platone de republica. Mihi autem non amare pecunias magnopere uisus est, quod solet accidere his qui non possident eas: qui uero possident, duplo quam caeteri diligunt: haud aliter quam poemata uel patres filios, adeoque tenentur eo studio, ut in conuersatione molesti sint omnibus, nihil aliud laudari, nihil aliud fieri ab hominibus cupientes. Vera, inquit, ais. Certe ego inquam. Sed hoc enarra, quod praestare putas, frui ne multa substantia? Moderata, inquit ille, & reliqua quae sequuntur. Idem. Pecunia quid opus hominibus, nisi forte ut morbis medicus, ut tantum utilitatem adferat? Nam *ματα χρεματα* ex hoc pecunia dicitur, quasi utilia. Idem ualde diuitem non posse felicem esse probat hoc modo. Felicem simul & bonum necesse est esse, ualde autem diuitem & bonum esse non licet, non ergo felicem & diuitem. Idem. Qui nimium intenti parandae rei sunt, quanto hoc putant honoratius facere, tanto uirtutem inferiorem existimant. Virtus & opes haud aliter quam duo in trutina pondera, quorum altero degrauiate eleuatur alterum. Sic in ciuitate tanto boni uirtuteque praediti sine honore sunt, quanto magis in precio diuites. Mox ex Isocrate, *κακίας μάλλον ἢ καλοκαγαθίας ὑπέρειπες ἔστι, δευσείας μὲν τῆς εὐδαιμονίας, κακίας δὲ τῆς ἡδονῆς τοῦ νέου κακαλῶν*. Diuitiae uirtuti magis quam uirtutis ministrae, licentiam inertiae praeparant: ad uoluptates quoque iuuenes traducunt. Idem. Qui diuitiis uti nesciunt, similes sunt his qui pulchrum possident equum, nesciunt autem equitare. Idem. Praesentem substantiam duabus de causis noli despiciere: nam & magnae calamitati facile medentur: & studiosum hominem, alioquin minime fortunatum iuuant. Idem. Non enim accipere lucrum, aut erogare damnum, putatote. Neutrum eorum semper eandem habet uim: quum tempore uirtuteque sit, utrumque possidentes iuuat. Euripides. *πολλῶν τὰ χήματα αἰτία ἀνδρώπις κακῶν*. Pecunia est hominibus multorum causa malorum. Simile illud apostolicum. Radix omnium malorum est cupiditas. Item: Melior uita mediocris, innocuaque substantia, quam domus impijs referta diuitiis. Simile illud Dauidicum: Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas. Idem. Male partam pecuniam a tua domo expelle, ea siquidem perniciem adfert, ac breui tempore dilabitur. Hunc imitatus Saliustius eleganter expressit. Male parta male dilabuntur. Idem: Opes ea moderatione adipisci ac retinere oportet, ne quis earum causa postea mereat. Idem. *κακῶς οἰκίης εἰσέλθοντ' οὐκ ἔχει σωτηρίαν*. Quae male domum ingrediuntur, minime salutem habent. Sophocles. *χήματα ἀνδρώπι*σι εὐρίσκη φίλους, ἀνδρῶν δὲ ἡμῶν. Pecunia inuenit hominibus amicos pariter & honores. Usurpatum & ab Ouidio. Dat census honores Censu amicitias. Lycurgus. *οὐ τὸ πλεονεκτικὸν καλῶς, ἀλλ' ἐκ καλῶν*. Non enim pulchrum diuitem esse, sed e rebus pulchris. Hesiodus. *χήματα μὲν ψυχῆ πᾶν ἐλέττω δὲ φλοῖσι βροτοῖσι*. Est anima heu miseris nummus mortalibus ipse. Praeterea ea detestanda quae causa malorum sunt, ac inferendi belli. Quapropter Demosthenes in Philippicis ait. *δὲ μὲν δὲ χημάτων, ἀντὶ γὰρ χημάτων οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεινῶν*. Opus pecunia, nec sine pecunia quicquam fieri licet ex his quae oportet. Cicero in simili causa neruum bellam pecuniam appellauit. Musonius. Diuitem tantum & sapientem putamus eum qui necessitate

Valde diuitem
non esse felicem

Pecunia inuenit hominibus amicos & honores.

GITVA
rare, quod
fortuna be
lo, quibus
ad censur
tini quicq
famam
lum prouisi exi
tanti uestibus, don
spices, uti C. Cz
machium ait: Py
sequaris errore
opinionem, si
templum edifican
uis in suo sensu al
non sumptuosi min
tibus: Caeterum i
regnum, uel quar
tate multi uel igna
lona sylua, qui Her
eiam, Canulinaz
tros dei populam.
re magis illum pla
tix, multiq; procer
tatis delegare. Res h
Pompeii credes. D
trophagia. Quibu
monoz crudelitas, qu
monoz caritate, ex q
tatis deliquere, direpi
qui ne quidem a prisce
reddere decreuerant,
ta transfuga etiam ap
questores sumptibu
tatis, tria Apollolus pi
tatis uerbis compend
tribuere. Non sperari
in moribus ac uictu
diues damnatur ep
tates: qua de causa ill
ta est anima, & Zaco

tatem ubiq; ferre potest. Antiphanes. Præstet egere, quàm turpiter ditari: hoc uituperationem, illud misericordiam parit. Hypseus. Nullus enim quod diues, sed quod procul à turpitudine uixerit, laudem consequitur. Hierax. Diuitiæ bifariam insidiantur: primum potentioribus per inuidos, deinde pauperibus per potentiores: quod igitur possidentes inuidiosos facit & iniustos, quam potest cum uirtute societatem habere? Aristonymus. Diuitum uita, ueluti qui altum nauigium tenent: pauperum uero qui iuxta littus adnauigant. Ut enim uinum quosdam ebrios & iratos reddit, quosdam mente salubriore & mitiore, sic diuitiæ. Theognis. Qui sua uult latere uitia, diuitias quærit. Diuitiæ tantum expetuntur ad ambitionem, libidinem, & gulam, quæ fati sunt sæpe causa celerioris. Ex quo idem author ait: πολλῶν τοι πλείους λοιμῶν κόρη ὤλεσεν ἄνδρα. Plures mortales gula quàm pestis dedit orco. Democrates. Qui animum curat, seipsum curat: qui corpus, non se sed sua curat: qui pecuniam, non se nec sua, sed ualde aliena curat.

DE OFFICIO DIVITIS

IGITUR longe difficilius fuerit, ut ait Plutarchus, dispensare opes quàm parare, quod hoc cuiusuis est, illud sapiētis tantum. Multiq; propterea in tenui fortuna beatius, quàm in opulenta degunt: ex quo Augustus, teste Tranquillo, quibusdam ciuitatibus libertatem, ea uti nescientibus, ademit. Et quando ad censuram liberalitatis, omnes philosophi diuites uocant: sæpe euenit, ut auarissimi quiq; famam lautitiae, uictusq; splendore tueantur. Nam ita fit, ut qui præter officium sumptuosi existunt, præter etiam officium præparci sint: ut olim Milesij, qui mollibus ornati uestibus, domi fordidæ habebantur, nunc item Neapolitani: seu si ad omnia prodigi, rapaces, uti C. Cæsar, & omnes ferè qui castra sequuntur. Contra hos Hieronymus ad Pammachium ait: Pythagoræ præceptum est: Per uiam publicam ne ambules, hoc est, ne uulgi sequaris errores: quicquid agas, æternæ causa mercedis agas: cunctaq; non ad laudem, neq; opinionem, sed gloriam reuoces sempiternam. Idem ad Nepotianum: Nonnulli diuites templa ædificant, columnis ac marmoribus ornant: non damno, non uitupero, unusquisq; in suo sensu abundet, sunt tamen meliora quæ agant. Si igitur in operibus sacris nimium sumptuosi minime laudantur, quid dicemus in profanis, ac superuacuis ædibus, aut arcibus? Cæterum in fortuna unum cuncti hospitium extollunt. Nam cætera si dantur copiae signum, uel quandoq; non diligentis erit: in hoc etiam excipientis charitas laudatur: unde multi uel ignobiles apud posteros nomen meruerunt, ut Molochus ille pastor in Nemea sylua, qui Herculem à leonis cæde redeuntem excepit: Ianus Saturnum, Euanther Æneam, Canusina & Campana mulierculæ Romanos à clade Cannensi, Raab apud Hebræos dei populum. Græci olim Ioui Xenio, teste Pausania, templum cõstituere, quod nulla re magis illum placari putarent. Hesiodus loco fratris hospitem dicit esse. Gregorius pontifex, multiq; proceres ex nostris domi uocatis ministrabant, quum possent hoc officium foris delegare. Res hæc uitio contrario præluet. Inhospitales primo omnium Thracæ, Polymestoris proditio, & Diomedis strabula declarant. Deinde Ægyptios aræ Busiridis, & Pompeij cædes. Deinde Scythas infamis olim ara Diana. Æthiopum quoq; multos anthropophagia. Quibus non multum cessit hoc tempore Pisanorum simul & Bononiensium noua crudelitas, qui inquilinos omnis iam penè ob antiquitatem ciues expulere. Hi ob annonæ caritatē, ex quo paulo post terræmotu sunt ingenti periclitati. Illi quum à Florentinis desciuere, direptis etiam bonis. Vnde in hunc diem in maximis agunt ærumnis. Quod ne quidem à prisca Romanis didicere, qui quondam expulsis Tarquinij bona etiam reddere decreuerant, si per eorum compertam proditionem licuisset. Cæsar quoq; non nullis transfugis etiam apud se relicta remisit. Populus Romanus reges ac legatos omnis per quæstos sumptibus excipiebat. Sed fortunatis quum ex dominica sententia res ardua sit, tria Apostolus præsentanea remedia, ut Hieronymus innuit, proponere uidetur, quæ his uerbis compendio dicuntur: Diuitibus huius seculi præcipe, non altum sapere. Facile tribuere. Non sperare in incerto diuitiarum suarum. In primo frugalitatem, modestiamq; in moribus ac uictu, citra superstitiosum splendorem & ornatum præcipit: cuius rei gratia diues damnatur epulo, laudatur Lazarus. Deinde beneficentiam ac liberalitatem in pauperes: qua de causa illius qui bona ad multos annos congregauerat, nocte sequente repetita est anima, & Zacchæus probatus. Nam quum omnes morum ac doctrinæ perfe-

Diuitis
officium

Milesij

Pythagoræ
præceptum

Hospitium

Thracæ inho-
spitales
Ægyptij
ScythæDiuitum tria
remedia ex
Apostolo

Rr 5 etiam

etiam laudem consequi non ualeant, hi maxime in secundis consistent, qui tales demere buntur. Quod Augustinus ad propositum euangelicæ Mammonæ mirari solet tam adpo site à Virgilio dictum: Qui sibi sui memores alios fecere merendo. In tertio modum cupiditati, honestæ sibi rei statuere, & ne semen à spinis obruatur ex ambitionis auaritiæ sibi sollicitudine, ad ueram philosophiam quandoque quisque pro ingenio suo se recipiat: quod principes multi fecere, qui supra mihi memorantur.

PRO PAUPER TATE

Duplex
paupertas

PAUPER TATE tribus de causis amplectenda: quod curas remittat: quod ad philosophandū aptior: quod meliores uiros reddat. Fauorinus, ut scribit Sto beus in collectaneis, duplicem ponit paupertatem: ex fortuna, & ex sententiâ. Primæ mederi exercitationem, liberalitatem, alienam quoque fortunam. Se cundæ nihil mederi, quoniam minime indiget. Illa quidem indiget & quærit.

Xenophon in Symposio: Quid est o Charmides? Quænam res tibi maximæ curæ est? Mi hi, ait, paupertas. Certe, inquit Socrates, res quidem gratissima, minimeque inuidiosa, mini me contentiosa, incustodita seruat, neglecta fortior. Diphilus: *πένυτος ἀνδρῶν οὐδὲμ εὐτυχέ σθρον, πλὴν γὰρ ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολῶν οὐ προσδοκᾷ.* Paupere uiro nihil fortunatius, commuta tionem ad peiora non expectat. Epictetus: Corpus mensura possessionis, sicuti pedis calce us: qui si intra eius mensuram constitit, induentem iuuat: si laxior, molestat. Hypseus: *δορά πτε το φοβῆσθαι, καὶ μὴ φοβῆσθαι πένιαν.* Cura timorem, nec timebis paupertatem. Menan der: *αἰχμωδὸν αἰχμῆν πένιαν φέρει.* Turpissime fers paupertatem si pudeat. Apollonius philosophus ait: Egere probum non est. Sed ob turpem causam egere, uelut Iro illi Home rico contigit. Antiphanes: Fames omnia dulcia præter seipsam facit. Seneca in epistolis: Si ad naturam respicias, nunquam eris pauper: si ad opinionem, nunquam diues. Idem:

Paupertas
idonea phi
losofia

Nullum maius lucrum, quam carere his quæ possides. Quod autem, ut ab initio proposui, sic aptior ad philosophandum: Diogenes, Stobeo item teste, paupertatem dicere solebat, phi losophiam esse *αὐτοδίδακτον*, id est, sine præceptore, sponte edoctam. Nam quod philoso phia persuadere uerbis multis contendit, hoc præstare paupertas cogit. Prouerbum quo rundam est, ut ait Teles: *ἡ πένια χωλὸς πρὸς τὸ φιλοσοφῆν.* Paupertas clauda ad philosophan dum. Quod ille quidem negat. At non uides, inquit, quod plerumque pauperes philosophan tur. Diuites uero in ocio male uiuunt? At inquit Aristotelis protrepticum ad Themiso nem Cypri regem esse hortantis ad philosophiam, quum nulli magis commodum, quam ei sit, ob opes quas ad hoc opus impendere potest, in super & gloriam. At hoc pauper præ stare melius poterit, quod minus occupetur negocijs, quam diuites: quos non solum sibi, sed & alijs uacare oportet: minus etiam ob modicas facultates uoluptatibus uacet. Præter ea gloriam non minus quoque pauper præstabit. Videmus enim saepe honoratioribus in hoc genere homines in ciuitatibus esse. Aristides in constituendis uectigalibus omnibus præla tus fuit, cuius gloriam Callias ea tempestate, quanquam ditissimus, æmulabatur. Lyfander etiam apud Lacedæmonios. Et Euripides dicit, quendam pauperem adolescentem plures honores adsequutum apud Argiuorum ciuitatem. Hæc Teles. Paupertas in super magis industria, & ingeniosa. Nam Architas, ut ait Plutarchus, legens Eratosthenis Mercurium, carmen illud magnopere laudare solebat. *ἡσὼ πάντ' ἐδίδαξε, τί δ' οὐ ἡσὼ κερ εἰρήνη.* Vfus cun cta docet, quid non inuenit egestas? Virgilius hoc imitatus ait: Labor omnia uincit impro bus, & duris urgens in rebus egestas. Maximum postremo argumentum in diuitijs uirtu tem non esse, quod tam apud Græcos quam Latinos optimi uiri, maximeque sapientes, om nes pauperes extiterunt. Hic igitur Apulei locum, quod in apologia sua causam paupertatis pulcherrime declamare uidetur, adducam: Paupertas, inquit, philosophiæ uernacula est, frugi, sobria, paruo potens, æmula laudis, habitu secunda, consilio benefuada, cultu sim plex: neminem unquam superbia inflauit, neminem in potentia deprauauit. Ciuitatum est conciliatrix, omnium artium repertrix. Eadem in Aristide iusta, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta, eadem populi Romani impe rium ab initio fundauit. C. Fabritij, Cn. Scipionis, Manlij, Curiij filia de publico dotata ad maritos ierunt, portantes gloriam domesticam, pecuniam publicam. Publicola regum exa ctior & Agrippa populi reconciliator collatis sextatibus à populo Romano funerati sunt.

Paupertas
industria
& ingeniosa

Maxime sa
pientes pau
peres exti
terunt.

Attilij

Attilij Reguli agellus ob similem penuriam publica pecunia cultus. Hæc ille. Socrates dicere solebat, paupertatem paruum esse modestiam. Prouerbiū est Græcum apud Plutarchum: οὐδέποτε λιμὸς ἐγέννησε μοιχίαν. Nunquam fames adulteria genuit. Plato in legibus ait: Pauperum peccata ob huius uitæ incommoda, leuius apud inferos puniri, diuitum uero grauius. Cui consentire uidetur Chrysoſtomi ſententia in ſermonibus: Habet & pauper

Chryſoſtomus

tas martyrium ſuum ſi patiēter toleretur. Ambroſius in pſal. Quanto quis in hac uita ignobilior aut abiectior, tanto erit in futura excellentior.

COMPARATIO VTRIVSQUE EX XENOPHONTE

XENOPHON quoque in dialogo quodam pulchre ostendit diuitiarum ac paupertatis comparationem his uerbis. An putas Saca, Pheraulas ait, eo me iucunde uiuere, quod plura possideam? scito me non ſecure deguſtare, aut bibere, aut dormire æque, atq; quum eram pauper. Nam quo plura adſunt, plura cuſtodire, plura oportet diſtribuere, curas etiam plures admittere, negotiaq; tractare. Serui multi multis indigent, ac hi uictum, illi ueſtes, alij medicos requirunt. Diuerſis è locis nunciij prouunt mali, aut oues à lupis abreptas, aut boues è rupe præcipitaſſe, aut morbum aliquem armentis agrisq; incidiſſe. Minime, inquit Sacas, iſta puto. Quum potius ſaluis rebus plurimis, animum magis gaudere oportet. Tu uero, inquit Pheraulas, Saca noli putare pecuniam, curas, aut triſtitiā ex animo poſſe diſcutere. Nullum enim uidere licet, aut diuitem quiete ſomnum capere, aut hæc ſpernentem eſſe irrequietum. Atqui, Sacas ait, iſta concedo diuitibus euenire quæ memoras, ſi quando eos erogare, ſumptusq; facere grauate contingat. Quod ſi fortè impenſis æque ut poſſeſſis oblectarentur, nimia profecto diuites felicitate pollerent. Neceſſe, inquit Pheraulas, o Saca, multa poſſidentem, multa erogare, In deos, in amicos, in hoſpites. Quicumq; igitur in acquirenda pecunia gaudet, iſ oportet ualde in diſtribuenda mœreat. At ego, Sacas ait, putauerim non minori eſſe uoluptati, multum poſſidenti diuitiarum, multum facere impenſarum. Et quæ ſequuntur. Apud Ariſtophanem quoq; utrumq; ſimul diſſerentem probe legimus: *ὠλὸν καὶ πρὸς πρὸς*. Quumq; Plutus paupertati incommoda extrema, miſeriamq; ultimam obiecit: At illa non, inquit, mea ſunt iſta, ſed mendicitatis. Quod lepide Martiali exprimitur. Nam Cinna non eſt pauper, habere nihil: ut planè innuatur ſtatim inter utrumq; optimum, ferè ex noſtrorum etiam ſententia. Paupertatem & diuitias ne dederis mihi.

Pheraulas
& Sacas

CONTRA AVARITIAM DICTA GRAECORVM

HERODES ATTICVS, ut eſt apud Philoſtratum in eius uita, auaros comparabat Aloidis, qui Marti quem ceperant, & in uinculis retinebant, nihilominus ſacrificabant. Sic illos pecuniam, quaſi in compedibus retinere, ſimul & uenerari. Ariſtonymus in hiſtoria: Auari uitam pollinctorum, id eſt, coenæ mortui comparat, ubi quum adſint cætera, lætitiā deſt. Apollonius Tyaneus apud Philoſtratum, dicit, magis eſſe fugiendam auaritiā ſapienti & philoſopho, quam luxuriā, aut aliud crimen, quod ex auaritiā & quaſtu cætera dependeant. Idem Platonem accuſabat, qui ad Dionyſium in Siciliā, auaritiæ cauſa profectus ſit. Similiter & Eudoxum in Ægyptum, ſpecie philoſophiæ. Speuſippum quoque Athenienſem, qui in Macedoniā uſque profectus, in Caſandri nuptijs poemata frigida recitauit. Timon, qui Miſanthropos cognominatur, duo dicebat malorum principia: auaritiā, & ambitionem. Bion ſophiſta, eam tantum omnis uitij originem ac matrem. Socrates: Neque à mortuo ſermonem expectes, neque ab auaro gratiam. Idem: Nullo unquam tempore tibi uel decepto fas aliū decipere. Pittacus: *ἀπληροῦ τὸ διὰ πάντων κέρδος*. Inſatiabile ſemper lucrum. Periander: *κέρδος αἰσχρὸν βρὺν δὲ μέλιον*. Turpe lucrum graue fundamentum. Xenophon: Non enim tam durum non accipere, quam priuari ſolitum accipere. Sophocles: *ὠλὸν καὶ πρὸς πρὸς*. Auarum omne barbarorum genus eſt. Heſiodus: *χρήματα δ' οὐκ ἀφρακτὰ θεόδοτα πολλὸν ἀμείνω*. Rapta diuinitus conceſſa pecunia præſtat. Idem: *μὴ κακὰ κερδαίνῃς, κακὰ κέρδεα ἴσα ἄτησι*. Turpe lucrum fugias, dampni namque inſtar habetur. Apollonius philoſophus: Excusatio auaritiæ, & proprij moris eſt, cumulare pro filijs. Diphilus: *ὄχι μὴ τὸ λαβῆναι ἧμ, οὐδ' εἰς πονηρὸς ἧμ*. Niſi

Rr 4. lucrum

lucrum esset, nemo quidem improbus foret. Diogenes eos qui immensas opes cumularent, μεγαλοπώχους, id est, magnificos pauperes appellabat. Theopompus, Qui multas possidet fortunas, ac cum tristitia degit, is omnium mihi uidetur & presentium & futurorum infelicissimus. Hanc mutuatus Martialis ait: Tristis es & felix, sciat hoc fortuna caueto. Ingratum dicet te Lupe si scierit. Euripidis senarij quatuor aurei sequuntur: εἰ δ' εὐτυχῶν τις βίον κερτρίμδω, μηδὲρ δόμοισι μὴ καλῶν περιάσεται, ἐγὼ μὲν οὐποτ' αὐτὸν ὀλβιον καλῶ, φύλακα δὲ μᾶλλον χημάτων εὐδαίμονα. Si quis uitam in fortunis uixerit, Neq; pulchrum aliquid domitentauerit, Ego hunc diuitem aut beatum nullo modo, Sed custodem pecuniae felicem dixero. Exempla insuper auaritia ex Plauti aulularia pulcherrime auspicari licet. Notatur & Simonides poeta, ut author Aelianus de uaria historia. Is enim rogatus a quodam, ut encomium ei scriberet, gratiamq; se loco muneris habiturum: Respondit, duas se habere arcas: unam gratiarum, alteram argenti: Hanc quum aperiret, communem plenamq; illam uero uacuam solamq; reperire. Idem in ultima senectute, cur auarus esset, interrogatus: Quoniam, inquit, inimicis malo diuitias relinquere moriens, quam amicos uiuens frustra rogare, detestas plurimorum quum opus infidas amicitias. Dum Brennus dux Gallorum Senonum obsideret Ephesum, uirgo quaedam Demonica nomine sollicitata specie barbari cum eo pepigit, se Ephesum prodituram mercede monilium, ornamentorumq; quae Galli ferebant; quo facto Brennus ut promissa praestaret, simulq; & eius ulcisceretur auaritiam, iussit aurum omne in eam congeri, usq; adeo ut uiua supprimeretur. Idem ferè exemplum & Tarpeiae Romanae prodita arce Tatio duci Sabinorum. Semiramis, ut item scribit Aelianus, in suo sepulcro inscripserat: Si quis rex pecunia indiget, monumentum diruat, Dareus igitur quum id demoliretur, nihil pecuniarum inuenit, sed tantum hoc scriptum, Nisi esses infatiabilis, nunquam sepulcrum mortuorum attigisses.

Plauti Aulularia
Simonides

Semiramis

DE MENSIS AC CIBIS, DEQVE HIS QVAE AD EA pertinent: ac primum Quis priscorum cibus.

ANTIQUITVS nondum Cerere praebente uictum, alijs alium fuisse cibum satis constat. Glandes Arcadibus. Pyra Argeis. Ficus Atheniensibus. Pyra syluestria Tyrinthijs. Palmulas Carmanis. Milium Meoticis ac Sarmatis. Cardamum Persis. Mox apud Aegyptios ab Iside frugibus inuentis: apud Graecos, a Triptolemo: apud Romanos, a Saturno: mitior sanè cultus ingres-

Obsonium
Pulmentum
Qui de obsonijs scripserunt
Quot mense

sus est, ut paulatim etiam obsonia fuerint expetita. Author Aelianus de uaria historia. Obsonium uero, ut ait Athenaeus, omnis cibus est qui per ignem praeparatur. Pulmentum autem omne iurulentum ac subliquidum. Scripsere de obsonijs, teste Polluce, Pantaleon Mithecus, Zopyricus, Sophon, Egesippus, Pazanius, Epenetus, Heraclides Syracusanus, Tyndaricus Sicyonius, Simonaetides Chius, Glaucus Locrensis, sophistae omnes. Athenaeus inquit, Erat prima & secunda & tertia mensa, & tripodes quibus innitebantur mensae appositae, quae nunc Magades uocantur. Meminit Sophocles ἐν χηρῶν, τὰς ἐκατίαις μάγας δαε δόρυπον. Mensas nominabant & epulas in ipsis positas. De tripode mensa Aristophanes, τράπεζα μὴ μίμν φέρε τρεῖς πόδας ἔχουσα, τέσσαρας δὲ μὴ ἔχέτω. καὶ ποτ' ἐγὼ τριπόδιν τράπεζαν λήθομαι. Apud Romanos uero, testibus Varrone & Festo, quadratis mensis in castris utebantur, quas cibilas a cibo uocabant. Domi rotundas habebant. Lauti etiam ex citro. Cn. Manlius, Asia deuicta primus, ut Plinius scribit, suo triumpho monopodia, abacos, & triclinia aetata in urbem inuexit. Monopodia enim, quae uno tantum pede sustentantur mensae. Monopodia uero merces, tota eiusdem generis ab institore uel societate coempta. Abacus, ubi argentea instrumentumq; mensae locatur. Est & omnis forma quadrata. Vnde bancum uulgo dictum, & abaculi. Est & tabula, ubi numeri scribuntur. Persius: Aut abaci numeros.

Monopodia
Abacus

DE CONVIVIIS

CRIS tantum adhibere conuiuas mos fuit ex numero Gratiarum. Deinde no- uem ex numero Musarum Pausaniae. Athenaeo uero quinque. Arcestrato quatuor uel quinque his carminibus ponuntur. ἔσωσαμ δὴ τρεῖς ἢ τέσσαρες ὁ ξένοι ἅπαντες, ἢ ἢ πέντε γὰρ μὴ πλείους, ἢ δὲ γὰρ ἄρ' εἴη μισθοφόρων ἀρπαξιβίων σκηνή σφατιωτῶν. Cyrus, ut apud Xenophontem, conuiuas ab latere sinistro locabat ho-

Cyrus

bat honoris gratia, utpote ab latere cordis, chariores. Plutarchus in problematis scribit, Imperatores post uictoriam populum Romanum triumphali cœna in loco publico accipere fuisse moris, deinde ab eo deduci domum. Consules uero ad conuiuium inuitare, uerum postea ne adcederent rogare, quum is honor deducendi præsentibus ipsi tribui non posset. Idem ait, uetere instituto nemo foris cœnabat sine liberis, qui ætate essent puerili. Causa, quod senes prudentiores respectu filiorum essent, & filij modestiam uoluptatum iam inde capere coram patribus didicissent. Insuper quum ex alijs tum ex Ciceronis in Vatinius auctoritate deprehendimus, minime atratos accumbere solitos. Quis enim, inquit, non solum in publica lætitia, sed etiam in luctu domestico aut funere amici accubuit unquam cum pulla toga?

Mos in cœnis triumphalibus

TEMPVS EDENDI ET ADPOSITA MENSÆ

CŒNARE noctu semper consuetum fuisse Athenæus testatur ob lunam, quam uim habeat ad concoctionem præcipuam. Quo magis miror Martialem in quodam carmine hora nona accubere solitos dixisse. Nam si prandium, nimis tarde: si cœna, nimis cito. Quod autem Gregorius in homilia quadam in concordandis euangelistis, quum alter prandium, alter cœnam dixisset: Nona semper ait hora ueteres edebant, quapropter prandium cœnam uocabant. Inuenimus tamen & prandere & cœnare solitos. Apud Trogum. Prandete milites hodie apud inferos cœnaturi. Et Celsus hyeme dicit, utilius semel accumbere, præterquam aluo adstrictis. Et Ischo machus apud Oeconomicum Xenophontis dicit se leuiter prandere, ut cœnæ det locum. Quapropter horam hanc nona non satis intelligo. Ordo autem is fuerat ex eodem auctore. Ut in principio & fine mensæ, proposim siue propomasm darent, modicum crati, id est uini meri, uocabantque bonum dæmonem in Bacchi honorem. Ponebant item primo piper, phyllida, myrrham, cyperum, unguentum, turdos, aliasque aues. Olus etiam, quod acetaria uocabant Latini non ab aceto, sed accipiendo ut acetabula in polytis. Plinius ait, expedita res est & parata. Inde acetaria dicta. Græci autem hæc ἡδίσματα uocant. Hodie apud uulgum ex Sale nomē habent. Secundæ mensæ quas tragemata illi, nos bellaria uocamus, consistant ex cocco, cicere, faba, chondro, caseo, melle, sesamide, hoc est sesamo confectio, quod Iugiolinam nunc uocant. Romæ uero ex nucibus auellanis nuceatam. Mensam item uacuam non sinebant, teste Plutarcho, sed quum omnino aliquid superesset. Causam ipse adfert, quod urbanum putarent comprimere appetitum, quum adhuc uoluptate perfrui liceret. Sic enim absentia minus cupiunt, qui præsentibus ac paratis abstinere consueuerunt. Athenæus quoque in lautis cœnis, ait, uasa cum epulis mutari morem fuisse, quod Plinius etiam libro trigésimotertio, capite decimo testatur: eaque conuiujs donari ac uocari ἀποφῶρητα. Alexander in problematis ait: Poculorum discrimen in eadem mensa fuisse, ac à maiore bus initium: causam adfert ne saturitatem primo mensæ ingressu iniiciant. Cicero in Verinis, poscunt maioribus poculis. Et Plautus. Incipere à summo, id est, à maiore poculo. Panes insuper hi Iulio Polluci probantur. Cribantia, qui & obeliæ, collices, collabi, nasti, amyli, collyra, zymetes, sigamite, charisis, cancrida, maza, pelini communes omnibus uocati à figura bouis, melicuti, hyglea, anthema, thridacine, physte, cœmita, ephieras, dandalis, lodica, comon, lupe. Placentarum species, ames, ametidais, pyramus, sesaminus, erichytus, erithrya, strecta, cotyliscus, phthœdia, crepis quæ erat ex farina & melle. Plinius autem libro decimo octauo, panis genera ponit: Ab obsonijs ostrearios, à delicijs artolaganos, à festinatione speusippos, à coquendi ratione furnaceos & artoptesios. Præterea nauiticos, qui contusi sunt & iterum cocti. Siligineos cunctis præstantiores. Secundarios hordeaceos, Cibarios, qui pastoribus & uulgo dantur. Qui autem hodie panis Martius dicitur, à φῶδι μᾶζης putauerim dictum. Est enim maza, teste Athenæo, panis offa madefacta, seu libum, seu placenta. Supra etiam Polluci memorata maza inter lautitias panis. Vasa quoque ob mensam reperta, idem Pollux ponit oxybapha, lecanias, quod nos læcem, seu patinam, embaphia, celaria, triblia, canastrum idem & canistrum: chytram, nos ollam: chalcea, nos ahe na. His addi possunt patina, cacabus, ubi aqua calefit, concha, mortarium, harpago, sartago, situla, hydria, urna, lebes: Homero manibus lauandis ponitur, apud nos peluis seu trulla, quod teste Nonio, uas est aquarium, Labrum uero pedibus lauandis balneis adhibebatur. Gutturium unde

Tempora cœnæ

Ordo mensæ

Bonus dæmon Acetaria

ἡδίσματα Tragemata Bellaria

Apophoreta

Panes laudas

Panes iterum cocti

Panis Martius

De Vasis

Lebes

Gutturium unde

- Epistomium** unde aqua manibus descendit. Addita fistula sipo dicitur & epistomium. Seneca ad Lucilium duodecimo: Nisi aquam argentea epistomia fuderint. Vinaría uasa dolia fictilia fuerant, & picata, cum inscriptione notarum. Relinebant uero quum primum attingebant. Nos Sixti tempore in reficiendis aedibus pontificijs in Vaticano effodi uidimus eius generis ingentia, quæ in domum suam traduxit Ioānes Iacobus cardinalis Parmensis. Nam dolijs ligneis tantum in Alpibus sicuti & nos Plinius suo tempore testatur homines uti coepisse. Dyota apud Horatium, dolium, quod duas utrinque ansas ueluti aures, unde nomen sumpsit, habebat. Cadus insuper, amphora, congius, baucalium, quod nunc boccale uocant. Tinarum etiã illis usus fuit ut nobis, teste Nonio. Festus autem tinia uasa uinaria uocat. Cantharus, urceus, orca, fidelia, cortina, lacus, prela, infundibulum. Cupa, uas ligneum idem ferè quod dolium, quod nos uegetem uocamus: ut ex Festo deprehenditur, & Lucani carmine. Namque ratem uacua sustentant undique cupæ. Nam cupis in mari naues sustentantur quum refarciuntur. Hinc cupellum parua ueges, quæ uidelicet barilis mensuram capere poterat: quod adhuc uocabulum apud Romanos restat, ex Græco etymo, κύπελλον enim curuum dicunt. Homerus, Δέπας ἀμυκινώπελλον. Decupa, qui uinum minutatim uendit. Cicero, Vinum à decupa & propola quotidie sumit. Sunt qui mensuram dicant. Cupedia uero auuiditas lautiorum ciborum est, à cupiditate dicta. Cicero, Mulierositas, liguritis, temulentia, cupedia. Inde cupedinarij, qui coctos ac lautiores uendunt cibos, ut in popinis. Gellius cupedulas etiam dixit. Ad cœnulam, inquit, non cupedulas ciborum, sed argutias quæstionum. Deinceps poculorum genera ex Athenæo. Acacium poculum, simile Acacio phiala. Xylmon, myssum, quod uno haustu bibitur, calix, crater, patera, arymillus, argyris, arysus, bessa poculum Alexandrinorum inferius latum, superiore parte angustum. Baucalis sopatrus, baucalis tetracalix, quæ quatuor calices capiebat. Bicus poculum, & bicarium diminutiuum, uulgo nunc cognitum. Dactylotus, archesium, poculum oblongum, coniunctum in medio leniter, aures habens ad prendendum. Calpeon, coleba, & lebes, ubi libum ponebatur. Ceras instar cornu poculum. Nam prisca Græci in cornibus bubalis potare consueuerunt. Ex quo Dionysius cum cornibus cernitur, & taurus etiam uocatur, ac apud Cyzicum tauri specie colitur. Hinc uini mixtionem cum aqua κεράσαι dicitur: & uas in quo miscetur, crater, quasi cerater, quod in cornu prius infundebatur. Xenophon in sexto: Bibebant autem in poculis ceratinis. Præterea cernos, cortacis, cotyle, cissirion, labronia, lepastra, lesbyon, lycurgis, phiala est à Lycone facta, sicuti & cononius à Conone, toreutis.

DE MENSARVM SVMP TV AC POLYPHAGIA

- Cœnæ triumphales** **Pontificales** **Funerales** **Pollincturæ** **Antiochus** **Demetrius** **Alcibiades** **Empedocles** **Pytheas Bithynicus**
- R**ANT maximè sumptus cœnæ triumphales quas supra commemorauimus, præterea pontificales & saliares. Funerales quoque ubi pollinctores erant, qui corpora ungebant, cariusque omnia emebant, ac lautius, ex quo ad pollincturam emere & pollincere dicebatur, ubi annona flagellabatur. Plautus: Hodie pollinctura est. Teste quoque Plinio cauebatur, ne pisces qui non essent squamosi ad pollinctum emerentur. Pollux, ὑμιοπώλας eos appellat, quod carius omnia emerent. Veniam ad externos ex Athenæo. Antiochus cognomento Grypos apud Daphnen ciuitatem amœnissimam celebritatem instituit: cœnasque sumptuosissimas adhibuit, cum epulis omnifarijs animalium omnium, coronisque aureis. Exercitum integrum epulo excipiebat adeo copioso, ut præter absumpta quilibet ex reliquijs animalium omnium integrorum aliquid referret. Demetrius Phalereus, cum mille & ducenta talenta quotannis in sua haberet potestate, parum admodum in administratione reipublice consumpsit. Reliquum in delicijs luxuriosissime uictitando inter scorta. Alcibiades uictor in Olympia omnes quotquot aderant conuiuio excepit. Empedocles Agrigentinus, qui è secta Pythagorea animalibus abstinebat, bouem ex preciosis aromatibus confectum, omnibus qui in Olympia conuenerant distribuit. Pytheas Bithynicus, qui platanum auream, uitemque illam nobilem Dareo regi donauit, Xerxis copias, hoc est, septies octingenta octo millia hominum excepit epulo. Stipendium quinque mensium, frumentumque insuper pollicitus, ut è quinque liberis senectuti suæ in delectu unus concederetur. Hactenus Athenæus. Ad Romanos redeam. In cœna aduentitia data Vitellio principi à fratre, ut refert Tranquillus,

quillus, fuere duo millia lectissimorum piscium & septem autum adposita. Hanc ipse post
 ea princeps in dedicatione patinæ superauit. Heliogabalus princeps nunquam minus
 centum sestertijs est epulatus. Polyphagi deinceps plures memorantur. Gatis regina Syriæ,
 ut scribit Antipater Tarsensis, edixit ne quis piscem sine ipsa ederet. Quare pro Gatis Ater/
 gatis appellata est, quod Ater Græce sine dicatur. Sacerdotes eius loci in festo sacrificium
 parant oblato prius Atergatidi pisce argenteo. Mensas omnis generis piscium refertas de/
 uorant, eleganti legis diuerticulo. Hæc postea regina piscibus deuoranda est data. Hy/
 perides orator, teste Timochare, fuit obsophagus, his uerbis in quadam oratione. ἰδρυο/
 πόλας οὐτρε, ἡμῖν πλάτῃ. Hic nobis Cetarios ditat. Philoxenus poeta Dithyrambicus edit
 polypum duorum cubitorum, præter caput, ut est author Machaon Comicus. Aristopha/
 nes poeta Syracusanorum mensas & Sybaritarum luxus notat. Plato scribit in epistolis,
 Quod ueniens in Siciliam nequaquam uitam eorum adamauerit, utpote bis in die sa/
 turum fieri, & nunquam cubitare solum: Qui enim in hac licentia adsuescunt, nequa/
 quam (præsertim studiosa iuuentus) aliquid mente præclarum excogitare possunt. A lia/
 nus de uaria historia hæc refert. Aristoteles philosophus ab initio, authore Timæo Tauro
 minio obsophagus ac decoctor fuit. Xerxes nouum genus gulæ, aut uoluptatis inuenien/
 ribus, præmia proposuit. Mithridates, teste Nicolao Damasceno, certamen polyphagiæ
 & polyposiæ statuit. Alexander Macedo per Dionysia præmia de bibendo proposuit. Her/
 cules denique cum Leprea rege, de gula contendit, uicitq; tauro toto paulatim deuorato.
 Hæc ille. Athenæus item hæc scribit. In Sicilia templum Saturitatis fuit. Annarus Babylo/
 niæ rex stola & ornatu muliebri uidebatur, dum cœnaret centum quinquaginta puellæ sal/
 tatrices ac canentes aderant, quum prius esset seruus, author Ctesias. Agésilauus Lacedæ/
 monius dux dum gereret apud Peloponnesum bellum, uideretq; Asiaticos quosdam in ex/
 ercitu suo obsophagos, uentriq; deditos, ornatos insuper uestibus, corpore uero minime
 ualentes, iubebat nudatos à præcone palam incedere per ignominiam, uestes autem militi
 bus quorum uirtus laudata esset, tradebat, ut hoc excitati præmio fortius pugnarent, illi ue/
 ro hac irritati ignominia frugalius uiuerent. De Syris etiam dicit, eos continuo esse in con/
 uitijs, balneis & unguentis. De Aristippo item philosopho, qui quum reprehenderetur à
 Platone quod tanquam obsophagus magno piscem emisset, respondit, minime, sed duo/
 bus obolis. Quumq; ille respondisset, se tali precio empturum etiam fuisse: Num uides, ait
 Aristippus, quod non ego obsophagus, sed tu auarus es? Sardanapali autem nota uita &
 inscriptio sepulcri: Huiusmodi moribus fuit ille rex Bithyniæ Prusias, in lustris, popinis/
 q; semper agitans, ut tradit Liuius. Idem & Dionysius tyrannus, quum Corinthi exularet.
 Apud Romanos uoracissimi memorantur, in primis Fabius ille Gurges Fabij Rulliani fi/
 lius, qui ob deuoratum patrimonium cognomen inuenit: ut author Cæcilius. Apitius de/
 inde, qui, teste Suida, Iōgas regiones piscium causa obibat. Clodius Albinus, & Maximinus
 imperator. Hic quadraginta carnis libras una mensa edebat. Ille Clodius ceterum ficedulas,
 centum persica campana, totidem ficus Labicanas, & decem melones Ostienses; ut apud
 Spartianum legimus. Ante hos Luculliana conuiuia & nomina cœnationibus adhibita,
 & sæpe mille ex improuiso exceptos hospites, turdosq; per æstatem adpositos, iam qui le/
 gerit eius uitam, facile nouerit. Sed ad hæc usq; tempora, is furor impensarum penetravit.
 Memoria patrum nostrorum Galeatius, Ioannis Galeatii primi Mediolani ducis pater, in
 filia nuptijs, ubi adfuit & Petrarcha poeta, ad centum millia nummum aureorum dicitur
 erogasse: conuiujs ad omnis intermissus ingentibus donis muneratis. Vidimus & ipsi præ/
 lectum urbis, Sixti quarti pontificis fratris filium, qui Frederici ducis Feretrani filiam du/
 xerat, populum Romanum ad nuptias inuitasse: theatro ligneo apud ædes apostolorum con/
 stituto. Sed hæc honestum ex parte tuentur. Illud sanè deo hominibusq; inuisum, quod
 in Petro ordinis minorum cardinale sancti Sixti cognouimus, duobus annis quibus sub
 eodem pontifice in potentia uixit, trecenta aureorum millia in luxu nugisq; consumpta.
 Secundis familiae triclinijs, argentea ac epulas principales quotidie adhibitas. Verum hor/
 rum memoriam facile obliterauit nouus nuper luxus Cæsaris Alexandri pontificis filij,
 qui quotidianis epulis ducentos aureos dicitur. Parasitis quãdoq; uestes duorum millium
 donauit. Exercitum insuper non minus octo millium hominum alere continue, uiuente pa/
 tre, solebat.

Polyphagi
Gatis reginaHyperides
oratorPhiloxenus
poetaSiculorum
luxusAristoteles
decoctorXerxes
Mithridates

Alexander

Hercules
Saturitatis
templumAnnarus rex
AgésilauusSyrorum luxus
Aristippi
scomma

Prusias

Fabius

Gurges

Apitius

Clodius

Albinus

Maximinus
imperator

De sumz

Alexandri
tabernaculi

ED quando cœpimus, sumptus etiam non necessarios nonnullos repetam, quosdam etiam liberales. Alexander Macedo præter patrimoniũ omne amicis donatum, tabernaculum in itinere mirandum instituit: quod ad hunc modum Ælianus de uaria historia describit. In eo lecti centum sternerantur, aureæ columnæ uerticem sustentabant, aureum uarijs textum ornamentis. Persæ in eo mille uocati Melophori à stolis melinis & purpureis consistebant. Sagittarij mille Macedones, item quingenti cum scutis argenteis. In medio autem tabernaculo aurea sella fuerat, super quam sedebat Alexander stipatoribus circũfusus. Extra uero in peribolo eius quo circũdabatur, aderant Macedones mille, & totidem Persæ. Sed & muros Babylonios

Muri Ba
bylonij

bitumine conditos, duorumq; curruum inter se aduersè concurrẽtium capaces. Templum Dianæ Ephesiæ à tota Asia c x x . annis factum. Alexandria Pharum, Mausoleum Artemisiæ, reliquaq; orbis miracula, inter superuacua posuerim. Insuper Athos solo adæquatus. Isthmos perfodi à diuersis cœptus, nec perfectus. Fucinus lacus x l . annis x x x . hominum millibus exsiccatus. Totq; Thermæ & aquæ duciũs à Romanis extructi. Villaq; Luculliana ubi exciso monte Euripus maris admittitur. Præterea Milonis æs alienum quem d c c . millia sestertia debuisse Plinius tradit. Theatrum temporarium unius mensis cum columnis erectum. Postremo Neronis & Heliogabali dementia, quorum alter solis mularum argenteis, ac retibus aureis utebatur; præter domum Romam factam, & Milliariam porticum. Alter Heliogabalus nunquam lintea, aut uestem, aut mulierem iterauit,

Quæ sunt li
beralitat

Ion Chius

Tellias

Atticus

Nicomedes

Attalus rex

Pop. Rom.

recte superiori narratæ insaniam adijciẽtur. Illa uero liberalitatis potius fuerint, quæ Athenus commemorat. De Ione Chio, qui uictor Athenis in tragœdia uiritim Atheniensibus Chium fictile distribuit. Tellia item Agrigentino, qui exceptos quondam hospitio milites exercitus patriæ, per brumam uiritim lorica & ueste donauit. Atticus, Herodis sophistæ pater, ut est author Philostratus, mnam quotannis ex eius redditibus uiritim Atheniensibus testamento legauit. Superior sanè Cæsaris testamento, qui & ipse stipem sigillatim populo Romano largiendam dimisit. Vtrumq; tamen Nicomedis Bithyniæ & Attali Asiæ regum tabulis præposuerim, quod illi successoribus carentes, regna Romanis dimiserunt: hi uero filios relinquentes quamplurimis alijs benefici fuere. Iam uero Bestiæ Appiæ, & Faulculæ apud Capuam; ac Paulinæ apud Canusium, in excipiendis Romanorum exercitibus liberalitatem ac sumptus, qui Liuiũ legunt, facile noscunt. Populus autem Romanus, teste Plinio, stipem spargere cœpit Sp. Posthumio, & Q. Martio cõsulibus, tanta pecuniâ erat, ut eam L. Scipioni conferret, ex qua is ludos fecit. Portorijs quoq; & tributo plebes liberata, ut diuites conferrent oneri ferendo. Pauperes satis stipendiij pendere si liberos educarẽt.

Uiri mē

sarij

Cæsar

Augustus

author Liuius II . idem lib. VII . Quinqueuiros mensarios creatos dicit, post cladem à Gallis illatam, qui mensis in foro cum ære positis ex publico, populum æris alieni onere leuarent. Iulius Cæsar, & item Augustus Congiaria sæpe populo dederunt quadragenos & quinquagenos nummos uiritim, Tranquillo teste. Erat enim pecuniæ tum etiam esculentorum distributio publica. Augusti rursus pietatem non præteribo. Is nãq; ex bonis damnatorum siquid pecuniæ supererat, in populi necessitate ob bella distribuit, cuius his qui in duplo cauere possent usum gratuitum dedit.

DICTA CONTRA PRODIGOS AC SVMP TIVOSOS.

Menander

Zeno

Socrates

Somma

Diogenis

MENANDRI senarios quatuor contra prodigos conuerti. Stulte sua prodigentes uiri, causam dant omnibus audiendi male. Nam qui propriam uitam nescit domi regere, quonam pacto hic alienam seruauerit? Zeno his qui prodigalitatẽ excusabant, quod ex his quæ ex necessarijs supererant, tantum prodigere aiebant: Hoc pacto, inquit, ignoscendum & cocis, si falsa nimium sint obsonia, quod copiam se dicant habere salis. Socrates uidens quendam sine delectu & modo omnibus dantem ac gratificantem ait: κακῶς ἀπόλοιο, ὅτι τὰς χάριτας ᾗδίνης οὐκ ἔσθω, hoc est, Male pereas, quod gratias uirgines existentes prostitueris. Diogeni roganti quendam prodigum mnam: Cur me, respondit ille, mnam rogas; alios uero triobolos; At Diogenes; Quod ab alijs, inquit, iterum spero, à te uero non amplius.

De uino

DE VINO, AC PRIMVM DE REPERTORIBVS EIVS.

NICANDRVS Colophonius in carminibus uinum appellari dicit ab Oeneo qui primus mustum in pateram expressit, uocauitque ex suo nomine οίνον, id est uinum. Plato in Cratylo dicit Oenum uinum appellatum quasi οίνονιστι hoc est existimationem, siue iudicio mentem replens. Alij uero Icarum Penelopes patrem apud Athenienses id reperisse, mox que pœnas dedisse, à colonis ebris interfecit. Propertius. Icare Cecropijs merito uulgare colonis. Nonnulli Dionysium dicunt, cui numen dicatum. Itali Saturnum, Hebraei ac sacrae literæ Noëum. Athenæus autem ex autoritate Hecatei dicit uitem primum repertam apud Aetnam hoc modo. Oresteus Deucalionis filius uenit regnatū Aetnam, & canis eius forte in eo loco ramum euulsi, quem iussit defodi, unde nata uitium germina, Oenumque à canis nomine appellauit. Ex quo ueteres Græci uites, Oenas uocabant. Idem quoque ex autoritate Hellanici dicit uinum apud Plithinam Aegypti ciuitatem fuisse repertum. Ideo Dion Academicus, Aegyptios philce- nos, & philopotas esse dicit, inueniri que apud eos pauperes qui uino careant, ex hordeo factum bibant quod zimum uocant. Quod uino sint dediti, illud est argumento quod brassicam omnes serunt, quæ locum uino dulciori procreando disponit. Ex quo etiam Sybaritæ, ut author est Taneus, ante potum brassicam edunt. Eubulus in quodam loco dicit. *ῥάφανον μὲ νομίσασο εἰς ἐμὴν κραπάλλῳ ἐδέλεον ἀφθναί.* Raphanum enim Græci ueteres brassicam uocabant. Hæc Athenæus.

Aegyptij

Zitus

Brassica

VINI PARSIMONIA APVD VETERES.

MININO moderatus uini usus laudatur, qui in tanta apud ueteres fuit obseruantia, ut Hesiodus sic scribat. *τρεῖς ὕδατ' προχέει, τὸ δὲ τέτρατον ἕμιλλον οἶνον.* Id est. Tris lymphæ partes quartæ fas addere uini. Et hoc etiam cum exhilaratur animus in festis fieri iubet. Athenæus etiam dicit Græcos duos uini cyathos ad quinque aquæ dilutos bibere solitos, uel unum ad tres. Ex quo Nicolaus adiuuens ad Bacchum ait. *χαῖρε πέντε καὶ δύο.* Et Amepſias: Ego Dionysius, inquit, omnibus uobis quinque & duo. Apud Anacreontem inuenitur unam uini ad duas aquæ, qui & meracam Scythicam potionem uocat: ex quo Lacedæmonij quando uolunt meracius bibere Scythizare dicunt, quod Scythæ aqua minime in uino utantur. Eubulus intro ducit Dionysium, dicentem: Tris tantum crateras his qui sana sunt mente propino. Primum sanitatis. Secundum uoluptatis. Tertium somni: ulterius probri est & luxuriæ. Idem fere apud nos Apuleius. Qui ferme numerus sacris etiam canonibus præscribitur, qui prohibet sacerdotes ultra tertium poculum attingere. Veteres Græci merum aquæ non aquam mero addebant ut facilius misceretur, uini quàm minimum, ut author Theophrastus. Parnyasis qui de obsonijs scripsit, primam potionem distribuit gratijs, horis & Dionysio. Secundam Veneri & item Dionysio. Tertiam probro & damno. Sed & ad numerum & memoriam amicorum antiquitus bibebant, nonnulli gratiarum, aliqui musarum. Vini parsimoniam paucitatemque fuisse apud Romanos etiam illud est argumento, quod L. Papius, ut scribit Plin. in uictoria Samnitum uini pocillum loui uouit, & Galli apud Liuium uini dulcedine adlecti in Italiam ab initio traiecerunt. Et uini mercede Mezentius Turno contra Aeneam auxilium tulit.

Scythico

Tres tantum crateres.

DE ABSTEMIIS.

PLATO de Legibus iubet pueros usque ad aetatem XVIII. annorum à uino abstinere, quod non sit necesse ignem igni addere. Inde uero usque ad XL. modice uti. Post eam aetatem se plusculum inuitare, ad uitæ tædium leuandum. Præterea mancipia omnia, fœminas, magistratus, oratores qui consulunt reipublica. Coniuges item primo nuptiarum die, reliquo etiam tempore modice dum proli uacant. Cui nocet uino grauem esse, partusque ignauos reddit. Quod etiam probare uidetur Aristoteles, ubi dicit ebriorum genituram esse infœcundam. Item Plato uacantes doctrinæ & sapientiæ à uino excludit, concedit nihilominus post annos XVIII. in festis tantum & sacrificijs, cum senioribus licentius uti, ut mente exhilarati reliquo tempore se contineant. Romanis quoque mulieribus simul & seruis interdictum. Aegrotis item, Cicero libro III. de Natura deorum ait: Vinum aegrotis quia prodest raro,

Ss nocet

Loerenſes nocet ſapiffime: melius eſt non adhibere, quàm ſpe dubiæ ſalutis in apertum periculum incurrere. Loerenſes Zephyrij, ut eſt author Athenæus, ex lege Zaleuci uino uti capitale dicebant. Vt hodie quoq; Saraceni non tam ex lege Mahumeti, quàm ex antiqua gentis Arabum que conſuetudine. Inter Romanos unus ex omnibus ſobrius Cæſar etiam inimici Catonis confeſſione apud Tranquillum. Inter Græcos Demofthenes, quamobrem & moribus & orationis uehementia prælatus Aechyni ebrío fuit. Alexander in Proble. ait: Aquæ potiores uiſu eſſe & cæteris ſenſibus acutiores, uinum nanque copioſum ſpiritibus uijs ſenſus magnopere obſtruere. Denique in noſtro dogmate nullum celerius iter ad arduas uirtutes conſequendas quàm per uini carniſq; abſtinentiam. Cum pluribus in locis ſacrorum uoluminum aquæ diuina ſapientia comparetur.

DE VIRIS CLARIS QUI VINO DEDITI FVERE.

**Lyſander
Antiochus
magnus**

VINUM inſuper multorum egregias uirtutes legimus obſcuraffe apud Athenæum. Inter quos Lyſander eſt dux Lacedæmoniorum, uir alioqui cæteris in rebus frugi. Antiochus magnus dies totos dormire ſolebat ob uinolentiam, ueſperi excitabatur, leiunus pauca uidere dicebatur, ebríoſus multa uaticinari. Ideo duos habuit regni rectores, Ariſtonem & Themifonem Cyprios fratres, quos maxime amabat. Cum bellum cum Romanis ſumpſiſſet, captus amore puellæ Chalcidendiſis cum iam iam pugnaturus eſſet, nuptias celebrauit, hyemæ que tota cum ea uino ueneriſq; pariter indulſit. Ex quo ſuperatus auſugit Ephesum. Inter uini amatores etiam Demetrius qui Romæ obſes fuit. Item que Olophernes Cappadociæ rex. Alexander Macedo ab ebrietate duos dies totidem que noctes dormiebat, quare in re ueneria imbellis erat, quod teſte Ariſtotele uinolentorum genitura aquoſa ſit. Theophrastus quoque ait eum haud bene circa ueneria diſpoſitum. Ex quo Olympias mater, ut ait idem Athenæus, queſta apud Philip-pum, ſcortum Theſſalicum pulcherrimum cum eo cubare iuſſit rem periclitando. Cœnans idem apud Mediam Theſſalum x x. conuiujs ſolus propinauit, totidem que ab eis potores accepit, grauis que uino paulo poſt dormitauit. Ex quo Menander ait. *αλεξανδρος πλεονπέποκας τῷ βασιλέω.* Plus quàm Alexander rex bibiſti. Darco illi qui magos ſuſtulit in epigrammate ſepulchri inſcriptum erat. *ἠδωάμιλω καὶ οἴνω πίνῃ πολλῶν, καὶ τῶτον φέρῃ καλῶς.*

**Olophernes
Alexander**

**Dionysius
minor.**

Potui, & multum uini potare & hoc probe ferre. Vinolentus erat & Dionysius minor tyrannus, ex quo corruptos habuit oculos: auream coronam bibentibus propoſuit, quam uicit Xenocrates philoſophus. Alexander præmio etiam Indos, qui maximi potores erant, inuitauit. Quidam Choas dicitur bibiſſe, talentumq; tuliſſe, ac biduo tantum uixiſſe. Mithridates item polyphagiæ ac polypoſiæ argenteū talentū propoſuit. Ex omnibus heroibus Neſtor ab Homero ponitur potior: & item Agamemnon ut *οἴνοβαρής*, id eſt, uino grauis ab Achille inceſſitur. Vt poetas quoq; attingam, & alios uiros doctos, Anacreon & Alcæus lyrici & Ariſtophanes Comicus in ebrietate multa ſcripſere. Aechylus item, ideo Sophocles cauillans in eum dicit. O Aechyle, *εἰ καὶ τὰ δέοντα ποιῆς, ἀλλ' οὐκ εἰδῶς ποιῆς.* Si ea quæ conueniunt facis, non tamen cognoscens facis. Timocreon Rhodius poeta ſimul & Athleta epigramma, *τῆδε γε πολλὰ πινῶν καὶ φαγῶν, πολλὴν κερτὸν μέωρ δὲ ἀνδρώωρα, κῆμαι Τιμοκρέωρ ῥόδι.* Multa bibens tum multa uorans, male deniq; dicens Multis: hic iaceo Timocreon Rhodius. Haec enim ex Athenæo. Plato in x i. legum ait Lydos, Perſas, Iberos, Thracas, Scythas, Gallos maxime uini potiores eſſe, qui uel in ueſtibus uinum perfundere felix putant auſpiciū. Lacedæmonijs eundem calicem in conuiujs circumagere ac potare conſueuerunt, prius amicorum nomine inuocato cui bibere ſe dicebant, quod propoſim uocabant. Nonnulli gratiarum, alij muſarum numero bibebāt. Inter Romanos uero idem ebrietatis uitium Ennio poetæ tradunt. Ennius ipſe pater nunquam niſi potus ad arma uenerat. Præterea M. Antonio Triumuiro, M. Ciceroni M. filio, M. Catoni Uticeni. Et apud Tranquillum in Tyberio: Nouellio Tricongio Mediolanenſi, tribus uno ſpiritu amphoris uini epotis. Mea uero ætate Nicolao Pontifici, uiro alioqui laudatiſſimo. Erat enim apud ueteres quosdam inſanos opinio, ut nihil niſi in uino præclarū ab ingenioſis aut poetis ederetur, ut patet ex hoc diſticho Demetrijs poetæ. *οἶνον τοι χαρίεντα φέρῃ ταχὺς ἵππον ἀοιδῶν, ἴδωρ μὲν πίνωρ χρεῖον ἄρ' οὐδέ τέκνη.* Dulce merum muſis equus eſt in carmine uelox. Si quis aquam potas, nil bene parturies. Quod omnino falſum, cum plarunq; contra eueniat. Horatius: Abſtinuit Cerere & Baccho.

**Aechylus
Timocreon**

**Ennius
Nouellius
Tricongius**

Si iuuenis: Ac
progenio plures di
Homertum, no
quadragesima.

DE

IN EIVS m
quidam hom
uirtutum apu
ta, quod ebrío
Tripodas du

um uera enarramus.

etiam ex ebrietate,
speculum. Et Dion
potes cuiusq; ma
perit. Ait homin
mina. Dionysio,

officij penitus o

uis uir remulenti

Plinius. Vinum

schocides ſcribit a

uoluntur: nam cio

ueneri uenerat

antequam ſuma

uolentos ſacerdot

uinum & ſiceram

idem ad Eusto

non minus cal

uero ſiccus eſt

tentare, quod ui

etiam hi exceſſu, illi

genus: tum coru

uicum etiam & ch

uini ex herba, ex ui

uarias paſſim q

negur ſemper habu

Athenis quoque te

ibi uinum circum

in primis debetur.

VINI MODER

INVM Aſclep

proximam dñs

ut. Homerus.

pellant homin

potumminaz co

dicum uocat. Vn

Platonem laudat ut

plantas lenit irro

uitatem excitare.

Neut enim pollin

recreationem defe

libet ut ſtomachi te

Baccho. Et Iuuenalis: Ac toto uinum nescire decembri. Et apud Plinium: Protogenes in Ialyso pingendo plures dies lupinis tantum madidis uixit. Minos legem à Ioue accepturus, apud Homerum, nouem dies in cauerna summa est usus abstinentia: apud Hebraeos Moses dies quadraginta.

Minos

DE VINI IMMODICI DAMNIS.

IN EIVS malignitate illud in primis apud Athenæum legimus: Quod sanos quidem homines insanire facit, stulte loquendo, aut nihil reticendo: ex quo pro uerbum apud ueteres, οἶνον μὴ ἔχειν πεδάλια, uinum non habere calciamenta, quod ebrius pateat, omnia que tanquam speculum reddat perspicua. Vnde Tripodas duos constituere, Apollinis, & Bacchi. Nam ex tripode loqui dicimur, cum uera enarramus. Et uinum cum uera loquitur tripodem proprie ueritatis habere dicebatur: hic ex ebrietate, alter ex uaticinio. Aeschylus poeta ait, Aes formæ, uinum autem mentis speculum. Et Dionysius Liber ex eadem causa est appellatus. Hactenus Athenæus. Plato, mores cuiusque manifestari in uino maxime dicebat. Theognes. Εμπυρὶ μὲν χρυσὸν τε καὶ ἀργύρον ἴδριες ἄνδρες γινώσκουσιν. ἄνδρες δὲ οἶνον ἔδιδξε νόον. Igne probant homines aurum argentumque periti. Ast hominis uinum monstrat aperte animum. Plutarchus in libro de erudienda scemina, Dionysio, inquit, Lethargum & obliuionem consecrabat, quod in uino delinquentes officij penitus obliuiscerentur, ac admonitionis egerent puerilis. Selerius. Quam intolerabilis uir temulentus est aut iratus: semper enim secure agit apud seipsum, apud alios morbidus. Plinius. Vinum ad procinctum tendentibus impedimento est. Eodem teste auctore, Androcides scribit ad Alexandrum: Memento rex quum uinum potas sanguinem terra te bibiturum: nam cicuta homini uenenum est, cicuta uinum: hoc est, uide quanta sit uini uis, ut ueneni uenenum sit. Nam & idem libro xxv. dicit Cicutam uenenum esse: remedium antequam sumatur bibere, quod uini natura sit excalectorum. Hieronymus in epistola: Vinolentos sacerdotes, inquit, & Apostolus damnat, & lex uetus dicens, Qui altari seruiunt, uinum & siceram non bibant. Sicerca enim apud Hebraeos est omne quod adfert ebrietatem. Idem ad Eustochium, Vinum uirginibus uenenum est. Aristoteles in Probl. ait: Pueros cum non minus calidi quam uiri sint, minus tamen sitire: quod ipsorum calor humidus, uirorum uero siccus est. Idem in libro de Ebrietate inquit, uinum paulatim epotum minus capita tentare, quod uis eius mora potationis frangatur. Dicit item seniores ac pueros citius tentari: hi excessu, illi defectu caloris, quasi natura debilitata. Ex animalibus quoque quoddam genus: tum coruos ex herba, quam Oenoclam uocant ebrietatem inducentem, adfici. Pythecum etiam & clepsam bibere uinum. Ideo uenationes fieri ex pythecis & coruis ebrijs: alteris ex herba, ex uino alteris. Ipse quoque uidi Romæ uisum ex Urbinorum aedibus cellas uinarias passim quas poterat per urbem ingredientem, doliisque exhaurientem. Ebrietas igitur semper habuit adsertores ac dijs consecrata. Nam & Romæ uinalia fiebant sacrificia. Athenis quoque teste Athenæo Dionysia ludi erant Gymnici in theatro in Bacchi honorem, ubi uinum circumferebatur, magna que bibendi licentia. Idem ait, libare pocula, quod dijs in primis debetur, Cortalum puerum Siculum primū amatoribus suis inuenisse.

Duo tripodes
constituti.Androcides
Cicuta uenenum
uinum.

Oenocla

uinalia
Dionysia

VINI MODERATI COMMENDATIO ET UTILITAS.

VINUM Asclepiades magnopere commendauit, nec agrotis negauit, cuius proximam dijs naturam dixit. Eius laudibus & uirtutibus librum etiam dicauit. Homerus. οἶνον τε μάκαρες θεοὶ ἄριστον ἀνθρώποισι μᾶν ἀσκήδουσι μελεδώνας. Ut pellant homini curas dii uina dedere. Mnesitheus ait: Vinum modice sumptum animæ corporisque robur addere. Secus uero prater modum. Ideo Dionysium medicum uocant. Vnamque ex eius nymphis Hygien ex sanitate appellari. Socrates apud Platonem laudat uinum in conuiuio modice sumptum: quod haud aliter quam lo uis imber plantas leniter irrorans uegetiores facit quam impetu descendens: ita merum moderatum uirtutem excitare, alacrioremque animum ad officia reddere, immodicum uero obruere. Neque enim pollincturæ funeralesque epulae alia de causa inuenta, quam ut per uini cibi recreationem, defuncti desiderium, ex eo que mœstitia comprimatur. Paulus Timotheo iubet, ut stomachi tenuis gratia modico utatur uino. Defectis autem infedia purga

Ss 2 tionibusque

tionibus que consumptis corporibus saluberrimum est. Inflammationibus omnibus inimicum. Omnino autem rarus breuis que potus in tuto est: ex Hippocratis oraculo illo ἀδύνατον αὐτοπειθῆσαι, id est, nihil sitire seu bibere nullam debet rationem. In hac enim re uoluptati magis aut consuetudini quam necessitati indulgemus. Hominem enim omnino potu posse carere docuit Iulius Viator eques Romanus, qui ob intercutis morbum nihil penitus bibere paulatim adsuevit. Vixit etiam Romæ nunc mihi notissimus, qui plures in anno impotus omnino transigit dies.

VINA LAUDATA AVT FACTITIA.

- Vina Græca.
- Methymnea
- Maronea
- Maruisia
- Campana
- Seuerinatia
- Latina
- Pompeiana
- Trebiana
- Geminianensia
- Lucensia.
- De uino factitio.
- Zithum
- Cerea
- Ceruifia
- Mulsum
- Passum
- Sapa
- De frutu Murinum
- Cydonite
- Apite
- Daphnite
- Cedrinum
- Cyparissinum

GRÆCA quondam uti nunc in precio fuere. Eius cyathum tantum in cotiuinis, teste Plinio, dabant. Methymnea in Lesbo. Maronea in Thracia quæ rubra erant, ut author Homerus: uocat enim αἴθωπα οἶνον ἐρυθρόν. Aethopa uinum rubrum. Quare Aethopa dicat, Athenæus declarat: quod sic uocetur unus ex equis Solis qui uim habet in fructus autumnales, præsertim uuas maturandi. Chia quoque & Maruisia ex monte in Chio insula cognominata, quæ adhuc priscum retinent nomen. Ex Creta eius generis nunc optima ueniunt. In Italia palma Campaniæ regno que Neapolitano datur. Inter quæ Aminea præstant nunc, uti supra diximus, Seuerinatia dicta, deinde Setina, nunc Latina. Falernum & Calenum immutata natura solidesierunt. Pompeiana prope Vesuium, nunc Græca appellantur: proxima in Hetruria Trebiana uocitata, deinde Geminianensia, quæ ambo in cœnophoris amphoris que translata sunt præstantiora, ac longius exportantur. Lucensia nigra mollissima firmaque. Factitio insuper uino ex fragibus præparato diuersis modis multi utuntur populi, diuersis etiam nominibus. In Aegypto Zithum appellant, ut ait Columella, in Hispania Cerea, in Gallia Ceruifia, ut Plinius libro XXIII. quæ adhuc uulgo retinent nomina. Mulsum quoque ex melle & aqua, cuius loco nostri medici Ioleb barbaro nomine utuntur è Saccaro liquido loco mellis præparato. Aqua mulsa aliosis prodest, & his qui sunt humilis & præparici animi, quos Græci μικροψύχοι uocant. Plinius. Mulso item Pollio Romulus dixit Augusto se centesimo annu prospera ualetudine superasse. Passum ex uua fit quæ diutius in uite solena passa durauit, unde nomen ei ut author Varro, Græce γλυκύ. Sapa ad secundam partem mustum decoctum. Defrutum ad tertiam. Murinum ex unguento uinum præparatum, ut etymum demonstrat ἀπὸ τοῦ μύρου. Quod apud Plautum pro dulci ponitur, ac inter uini delicias. Quomodo item præparetur Cydonite, Apite, Daphnite, Cedrinum, Cyparissinum, alia que complura: uide apud Græcos Dioscoridem, apud Latinos Columellam.

DE FRUGALITATE ET ABSTINENTIA DICTA NOBILIVM AVTHORVM.

- Sophocles
- Xenophon
- Musonius

SOPHOCLIS primum quatuor senariolos ad hoc propositum conuertit. Quotquot philosophantes excudunt aliquid, Ante omnia uentri ut dominentur decet. Quo sine nihil est pulchrum dicere aut facere. Magistra consiliarium est frugalitas prudentium. Xenophon in primo Commen. de Socrate loquens, Diæta animum corpus que instruxit, minimo que uiuebat sumptu, pane tantum cum lacte uescebatur: uocatus ad cœnam (quod difficile plerisque) ultra necessitatem non edebat, nec extra tempus. Cur putatis, inquit, Circen socios Vlyssis in porcos uertisse, nisi ob incontinentiam fictum esse, qua illi in hoc cibi genere usi fuere: Vlysses autem continentia usum monitu Mercurij minime mutatum fuisse? Dicebat præterea abstinentum esse à ueneris, quibus qui tangerentur, non facile sapientia posse uti. Musonius de cibus solebat sæpe differere ualde quidem ordine, ut de re non admodum parua. Putabat enim cibi potus que continentiam, principium ferè totius sapientiæ. Et ea quæ inuentu sunt facilia ac omnibus in promptu, pluris esse facienda in usu, quam quæ preciosiora remotiora que, nec animalibus his præsertim uescendum, quæ utilia sunt uitæ humanæ. Promptissima esse dicebat omnia quæ igne non egerent, ut caseum, mel, lac, fructus pro tempore: præterea olera, cerealia que omnia etiam cocta. Carnium omnino cibum abominabatur, ferarum que potius dicebat esse, quam hominum. Deinde ob grauis cibi ad superna euaporationem grauari ac à sapientia retrahere. Oportere hominem more deorum terrestrium, quibus consanguineus est, leuissimo simplici que uti cibo. Nam & illi aquæ ac terræ humore nutriuntur tantum. Sed eò uenimus deliciarum, ut artem huic uoluptati adhibeamus, scriptura de gula

de gula & obsonijs libri reperiantur. Igitur Zeno sapientius, qui nec in morbis putabat nihilomagi utendum esse delicijs ciborum, quàm utantur serui qui his carerent, quibus turpe putaret in hac parte inferiorem esse. Neque indulgendum sibi uel tantisper in hac re existimabat aut blandiendum, quod huiuscemodi esset natura uoluptas, ut paulatim illecta & subrepens quotidie maiores campos acquirat, priusque totum occupet, quàm ex parte sentiat. Hac ille, Pythagoras dicebat hominem ex homine non alta cogitare, hoc est hominem incontinentem & luxui deditum. Totius enim honesti ducem & fundamentum continentia, laborem in primis esse. Anaxagoras apud Diogenem. ἢν ἐλαχίσωρ μὲν δεόμεσθα, ἔγγιστα δὲ διοίε, ἡδίστα ἐδίωρ, ἡκίστα ὄψε προσδέσθη. Qui minime indiget, dijs proximus est, Qui sua uiter edit, minimum eget obsonij. Charis poetæ quatuor item senarios lepidos conuertit. Ventris habenas oportet tute regas. Solus enim accepti nunquam habet gratias. Plusque necesse quàm sit semper expetit. Huic indulgens malorum sentiet mala. Plinius hanc furatus, Venter ait instat ut creditor, nec accepti gratiam habet. Anacharsis Scytha apud Ciceronem. Mihi pulpamentum fames, cubile solum, uestis Scythicum tegmen. Epictetus apud Arrianum. Quod si te uoluptatis phantasia forte rapuerit, eam alijs dele phantasijs, ut spatium interposito diuertas. Reminiscere utriusque temporis, cum uidelicet uictum quandoque à uoluptate magnopere te poenituit: & cum abstineris, magnum fuisti gaudium adsecutus. Si autem uoluptas aderit tolerabilis, ea sic utere, ut tui sis compos, habenasque manibus teneas. Epicurus apud Diogenem frugalem uictum pane aquaque contentus amabat, non ut aduersus uoluptati, sed quod maiorem uoluptatem in minima uictus cura reperiret. Sumptus enim & delicijs animi dolores ac molestias gignere. Idem dicebat gratias naturæ agendam esse, quæ necessaria fecit ut essent præsto parata omnibus, non necessaria autem inuictu difficiliora. Eusebius. Continentia corporis ualetudinem conseruat, & animi pudicitiam. Pudicitia uero quietam præparat uitam. Hieronymus ait, Athletas qui multa uescuntur carne non diu uixisse. Plutarchus πρὶ ἢν ὑγιανῶρ πρῶτα γελμάτων. Vinum enim & caro uires quidem maiores faciunt, uerum mentis impediunt actiones. Idem. Si ad bellum eligere uelimus uirum à quo maxime seruemur, cum minime indulgentem uino somnoque ac cibo eligamus: uel si in morte liberos nostros ac uirgines alicui commendare, huiuscemodi uiro non autem seruo committamus. Incontinentium hominum diuersa ab auaris ratio: hi ex iniuria aliorum sibi utilitatem adferunt, illi & alijs nocent & sibi multo magis, si nocere est non solum domum sed proprium corpus corrumpere. Igitur abstinentiam fundamentum totius uirtutis existimare oportet, sine qua nec honestum aliquando aut meditari aut agere possumus. Deinde paulo inferius. Nescis quod qui dulce bibunt, aut edunt, minimum obsonij aut potus indigent. Validiores quanquam natura debiles sunt, corpus per cibi abstinentiam curantes, quàm qui robusti per luxum naturam debilitantes. In rebus autem publicis quis consilio utilior, quis comodior? In bello quis expugnabilior, obsidionemque pati aptior, qui paucis eget an qui multis ad uictum? Sic igitur existimo diuinum esse illud quod nullius indiget, proximum huic qui paucis. Ad Latinos ueniam. Cice. de officijs. Si considerare uelimus quæ sit in natura excellentia & dignitas, facile perspiciemus quàm sit turpe defluere uitijs, & mollior ac delicate uiuere, quamque pulchrum continenter, caste, seuerè, sobrie. Idem pro Flacco. Hac animi magnitudo in maioribus nostris fuit, ut in priuatis rebus minimo contenti essent, in imperio atque in publica dignitate omnia ad gloriam & splendorem reuocarent. Quaritur igitur in re domestica continentia laus: in publica, dignitas. Et alibi, Populus Ro. publicam munificentiam diligit, priuatum odit. Idem cœnas aut conuiuia frugi, Phiditia uocat more Lacedæmoniorum, quorum frugalis uictus & apparatus erat, ἀπὸ τῶ φείδωρ, id est parcere. Cœnas autem sumptuosas antelucanas appellat Hiero. contra Iouinianum. Non possumus è delicijs transire ad delicijs, hic uentrem implere, illic mentem. Miseria namque delicijs, & delicia miserijs compensantur. Adamus donec ieiunus, in paradiso fuit: satur eiectus est. Et qui uirgo permanerat, uxorem subito duxit. Moses ieiunus in monte legem accepit. Populus uero satur uitulum conflatilem fecit, seditque manducare & bibere, & surrexit ludere. Acab rex impius euerisionem domus, Niniuitæ iram dei ieiunio uitauerunt. Anna uxor Helcanæ inanem cibo uentrem filio meruit impleri. Daniel ieiunus responsa dei accipere, lacumque leonum superare meruit. Ipse denique Christus baptismum antea XL. dierum ieiunio celebrauit. Ambrosius. Lothus Sodomitas sobrius uitauit. Idem ebrius filibus concubuit.

Voluptas

Pythagoras

Anaxagoras

Charis poeta

Anacharsis

Epictetus

Epicurus

Eusebius

Hieronymus

Plutarchus

Cicero

Phiditia

Lacedæ-

monia

Cœna antel-

cana

Hieronymus

Ambrosius

S s s cubuit.

cubuit. Noeus in arca ieiunus seruatus est, extra uero potans periit. Idem in epistolam ad Corinthios. Qui ab illicitis abstinet, laudem habet: qui à licitis, primum querit. Idem in Apologia, Cogitur summopere ut qui se illicita commisisse meminerit, à quibusdam licitis studeat abstinere. Dauid quondam alienam coniugem concupiuit, postea sitiens uehementer aquam desideratam expauit, quam sciebat à tribus fortibus uiris cum uitæ discrimine apportatam: exemplum simul dando, ut exercitus etiam sitim tolerare disceret, ac ne cui regum bibendi usus alienis periculis esset. Gregorius in Moralibus triplicem ponit gulæ excessum. Quando hora præuenitur, Quando lautiores appetit mensas, Quando cibos quoscunq; nimio cupit seu uorat appetitu. Quibus omnibus uetus nobis lex exempla proponit. Primum in Ionata primi Regum XIII. Secundum in Israelitis, Numeri undecimo, quando carnes appetebant. Tertium in filijs Heli, primi Regum II. quum ollas carniū deuorarent. Augustinus in sermonibus, Qui enim sic à carnibus abstinet, ut alios cibos sumptuosiores appetat, non abstinere uidetur, sed luxuriam mutare. Quod igitur de solito sumptu ac cibo lautitiæ remittitur, id egentibus distribuatur. Præterea auaritia nimia exsaturatioq; cibi qualiscunq; fugienda. Esau enim primogenituram non ob offam aut lautum cibum, sed ob lentem perdidit. LEGES sumptuariæ ex hoc conditæ. Primam dum Cato censor esset tulit C. Orchius Trib. pleb. de senatus sententiâ, qui numerum conuiuarum præscriberebat, & ut ianuis cœnarent patetibus: ex quo luere. Quis ferula septem secreto cœnauit auus? Post hanc annis XXXII. Lex Fannia subsecuta non conuiuiis tantum, sed conuiuijs quoq; modum statuebat usque ad asses centum. Lex Didia deinde non solum Ro. sed etiam Italiam his legibus subiecit. Licinia quam Crassus diues tulit, erat: ut Calendis, nonis & nundinis cuiq; liceret XXX. tantum asses in cibis consumere, Reliquis autem diebus ne amplius adponeretur quàm carnis aridæ pondo tria & fassamentorum libra: & quod è terra, uite, arboreue natum esset. Leges etiã in hac re tulere M. Lepidus & Antistius Restio, quæ minime seruata. Restio tantum ne suæ aduersari uideretur, quãdiu uixit foris minime cœnauit. Sylla uero præcium rebus uanalibus imminuit. Licinius Stolo, ne quis plus quingentis agri iugeribus possideret. C. Oppius ornatus mulierum compressit. Deinde per Val. Flaccum Censorem abrogata, Catone collega contradicente. Lege Cincia, munera & dona sunt prohibita, quod misera plebes iam uectigalis senatui esse cœperat, ut author Liuius lib. XXXVIII. Res igitur hæc non animos tantum, sed corpora quoque magnopere iuuat: ut ex his patet qui ex abstinentia diu ualentes uixerunt. Apud Philostratum ponitur Porus rex Indorum longo robore mirandus, tantum aqua & pane se sustentare solitus. Masinissa rex, teste Cicerone, iam nonagenarius sine pulmento uictitabat. Mithridates iam senex & ipse detecto capite ac pedibus in uenationibus sese exercebat, minimeq; accubere, sed stans uesci solebat. Viriatus Lusitanus, qui Romanis toties restitit, ubi bellum cœperat, neq; accumbere neq; in lecto dormire nisi eo confecto consueuit. Annibal, teste Liuius, neq; somni habuit discriminata aut certa tempora, sed quæ tantum à negocijs superessent. Augustus, ut est author Trāquillus, facilis ac breuissimi cibi fuit, sæpeq; ad medias epulas uescitibus iam cōuictoribus ueniebat, eisq; relictis sæpe primus è mensa surgebat. Lacedæmonij ex Lycurgi legibus nullam abstinentiã potiore habuere disciplinam. Apud quos, ut author est Athenæus, mos fuit: ut Ephori corpora iuuenum nuda dies aliquot inspicerent, si quid in his inutilitæ pinguedinis & inhabilis ad certamina gymnasia que esset, uictus abstinentiã & exercitatione castigari iubebant. Idem scripsit Dionysium Heracleotam tyrannum uastam obesitatis corporis crassitudinẽ, partim abstinentiã, partim crudis adpositis noctu lateribus dum quiesceret humorem paulatim exhaurientibus emendare solitum. Diodorus Siculus est author Aegyptiam iuuentutem ex lege Amasis regis breui cibo aduetam, nec prius uesci quàm CLXXX. stad. percurrisset. Platonem frugalibus etiam cœnis uti consueuisse author est Cicero in Tuscul. Timotheus, inquit, cum apud eum cœnaret, cœnæ tuæ Plato non solum in præsentia, sed etiam postero die iucundæ sunt. Idem & Plutarchus repetit in tractatu de præceptis bonæ ualitudinis. Christianorum autem exempla superuacuum recensere. Hieronymus ipse sit spectaculo quam uita duritiæ annos prope XC. tolerauit. Hilarion XV. primum aridis ficibus ac modico postremo pane, decrepitos uidit incolumis annos. Nec defuere nostro seculo quos in hac uirtute prioribus obijcere possumus. Nicolaus quidã inter Heluetios in recessu nemoris degere paucis ante annis dicebatur, sine ullo penitus cibo, conspicua sanctitatis

*Triplex gula
excessus.*

Leges sumptuariæ.

Exempla frugalitatis.

*Porus rex
Masinissa rex
Mithridates
Viriatus
Lusitanus
Augustus*

Lacedæmonij

Dionysius

Plato

Hieronymus

Hilarion

Nicolaus

Heluetius

citatis fama. Perusia quoque Columba uirgo sanctissima ante hos annos decessit, quæ cõstito uirginũ cœnobio, præter aliquid fructuũ aut pomorũ idc̃q; raro, nihil uisa est edere, quã etiã miraculi gratia Alexãder Põtifex dum in eam ciuitatẽ ueniret: adire, ac salutare uoluit. Sed hæc diuinã quis tribuat opi aut munerĩ. Illud sanẽ non minũs admirandũ, quod ex ipso naturæ puenit robore, aduenã quendã anno Ioblei à Nicolao v. celebrato Romã uenisse, iussuq; Pontificis custodiã traditũ q̃ fama esset eum nunq; edere: post octauũ tãtum diem cibum petisse: edentem haud sanẽ multũ, aliquot uiri nobiles simul & matronã, inter quas mater nostra fuit, quæ mihi hoc retulit, spectauere. Ad ieiuniũ & stomachi inanitatẽ panis recentis à forno olfactum magnopere facere cõpertum. Quo usus Demetrius Cydonius uir Græcus doctrinã atq; abstinentiã singulari, multorum dierum famem tolerare uisus fuerat.

Columba
uirgo.

DE RISU ET FLETU

RISUS ac fletus indices etiam modestiã, ac duo humani adfectus extrinseca si gna, cõtraria quandoq; aguntur natura sapiẽti, ut in rebus mœstis rideamus, in lætis interdũ ploremus, ut ait Verg. Spem uultu simulat, premit altum cor de dolorem. Alexander (teste Plutarcho) initurus prælium cum Dareo periculossimum, ubi de summa rerũ agebatur, ut animi fiduciã ostēderet, inter familiares paulo ante iocabatur. Scripsit Liuius, cum Carthaginenses adueniẽte tempore quo Romanis penderent tributum, mœsti omnes & lugẽtes erant, solus Annibal risit, quod iam ab initio præuiderat calamitatẽ, cum factio Barchina ei supplementa in Italiam mittere negasset. Inuentus item Romæ in Theatro, teste Plinio, gladiator qui cum sub alis uulneratũ, ubi sensus titillatio est, ridendo moreretur. Brutus Romæ frequenti risu simulauit insaniam. Democritus quoq; perpetuo risu pulmonem agitare solebat, quem Abderitã ut melancholicum curaturi Hippocratẽ accersiuere. Qui ueniens nõ inquit, Democritus delirat, sed præter alios longe sapit. Ridebat enim secũ hominũ ineptias. Greg. in Dialogo ait: uirum quendam alioqui sanctissimum, uitio tamẽ nimij risus teneri, nec uincere ullo pacto naturam potuisse: responsum tandem, diuinitus id ei permitti, ne reliquis eius ac claris actionibus extolleretur. M. Antonius triumuir licet in mole bellorum ciuiliũ magnisq; periculis uersaretur, etiam in ipsa fuga nunquam iocos aut solitos risus lususq; intermisit. Eiusdẽ penẽ & Demetrius Poliorcetes naturæ. His etiam proximis annis Alexander Pontifex. Dion in Moralibus ait, Risus continuus & magnus apud amicos & pueros impudentes reperitur. Ego uero multo magis hominẽ ornari lachrymis puto quã risu. Nam in his maxime morũ ostenditur disciplina, in illo uero intemperantia. Præterea flens nullum prouocat ad sui contumeliam, ridens auget. Ephren Syrus grauis author atq; sanctus, de risu uituperatione scripsit: ubi ponit nequaquam eum ad hominem sapiẽtem pertinere, bonaq; animi euacuare, intemperantiam augere, temeritatẽ adrogantiamq; alere. Dicitq; dominum nunquã risisse: fleuisse autem quandoq;. Sed neq; apostolos. Salomon quoq; adcedendũ ad domum luctus potius quã lætitiã iubet: quod in ea finis cunctorum admonetur hominũ, & uiuens cogitas quid futurus sis. Basilus in Hexameron. locus siue risus mollem efficit animam, ac in diuinis præceptis negligentem, ut ne admissorũ præteritorũ facile reminisci sinat. Præterea bonis omnibus priuat. Augustinus. Puer à fletu incipit propheta futuræ calamitatis, lachrymasq; fundit nondum loquentis miseris testes. Simile huic Plinius. Homo inquit, à fletu uitam auspicatur. Inueniuntur qui à risu omnino temperat: ut L. Crassus pater Crassi diuitis semel in uita traditur risisse, ex quo Agelastus cognominatus. Cato senex nunquam. Philippi Caesaris filius in hoc etiam seuerissimus, patremq; in Theatro quondam liberius ridentem dicitur rigido uultu respexisse. Fletum autẽ & eiulatum de mortuis, præsertim uiris, prohibitum esse lege XII. tab. Cicero testatur. At nostri magnopere collaudant. Lachrymã, inquit Chrysostomus cœlum pulsant, crimina delent, conscientiam lauant, homines deniq; deo proximos faciũt. Gregorius in L. Regnum cœleste deus nostris fletibus uult rapi, quod meritis nõ debetur. Ambrosius in Lucam. Si ipse flebis, minime fleberis. August. de Pa. Qui se per cordis impuritatem inquinauerunt, oportet lachrymis saltem mentis abluantur: nec est quod doleat fonte lachrymarum carere cum in rerum amissione & calamitatibus eiulet. Ambrosius item in epistola. Vnica ad sanctitatem perfectãq; sapientiam uia, lachrymarum gratia.

Alexander

Democritus

De uituperatione risus.

L. Crassus
Agelastus

De laudibus fletus.

Etymologia
 Analogia

GRAMMATICAE ratio apud Velium in tris omnino diducitur species, Etymologia, Analogiam, & Orthographiam. Etymologia est uerborum in usu credibilis enūciatio. Vnde ab Etymo, id est uero, nomen sumpsit. Analogiam Græci sic definiūt, συμωλοκὴν ἀπολόδωμ. Id est, connexum orationum consequentium. In declinatione partium orationis Aristophanes grammaticus quinque obseruationes tradit, per quas possent inueniri similia. Vt eiusdem sint generis, casus, exitus, numeri, Syllabarumque soni. Vt canis, funis, finis: Legere, credere, reddere, & his similia. Aristarchus his adiicit differentiam: ne simplicia cum cōpositis cōparemus. Alia grammaticæ diuisio quadrifariā, in literas, syllabas, dictiones, & orationes. Nam de orthographia quæ est recte scribendi ratio, postremo loco dicam.

DE LITERIS

Literarum in
 uentores.
 Babyloij
 Aegyptij

LITERAS alij aliūde ducūt. Plinius Assyrias esse, quod Epigenes Babylonius obseruationes syderū annorū LXX. milium lateribus coctilibus inscriptas tradit. Diodorus Aegyptias à Mercurio. Plato à Teutate quodam Aegyptio deo repertas. Quidā ē Phœnicia Cadmum eas adduxisse numero. XVI. Quibus Troiano bello Palamedem addidisse quatuor, θ. ξ. φ. υ. Totidē quoque post eum

Phœnices

Simonidem Melicū, Ϝ. ζ. υ. ω. Quarū omnium uis simul & character in nostris cognoscitur. Aristoteles XVIII. testatur & duas ab Epicharmo additas. De Phœnicibus etiā Lucanus adfirmat. Phœnices primi, famæ si credimus, ausi Māsuram rudibus uocem signare figuris. Eupolemus apud Eusebiū primum literarū inuentione Mōsi tradit, qui ætate superior Cadmo fuit. Itaque ex Iudæis qui iisdem cū Syris sunt, ad Phœnices deuenisse. Philo Abraamo tribuit, qui Mosē etiā longe præcessit. Iosephus uero multo antiquius ad Adamī filium Seth gloriam hanc refert, qui ait in primo antiquitatū, in duabus eum columnis rerum cœlestium disciplinam cōscripsisse. Græcis uero dicit nullum fuisse literarū usum ante bellū Troianum aut Homerū, Sed hoc manifesto falsum Eusebius esse ostendit in Præparatione euangelica, ubi ante Homerū Linum ponit, Philemonem, Thamyram, Amphionē, Orpheū, Muscum, Epimenidē, Aristeū, Sibyllam. Diodorus item Aethiopū literas antiquissimas facit, ab hisque dicit Aegyptios suas sumpsisse. Græcas uero ueteres fuisse easdē penē, quæ Latinae nūc sunt: indicio est Delphica tabula ænea quæ Romæ in palatio Mineruæ dicata in bibliotheca conspiciebatur Plinij (ut ipse testatur) tēporibus, In Latium attulerunt Pelasgi, ubi diu incorruptæ permanserunt. Deinde à Latinis interpolatæ, postremo per insecutā barbariem Longobardorum corruptæ, ut in eorū adhuc monumētis ac libris uidere licet. Idem ut in nostris sic in Græcis accidit fatum, proximo Illyrico literas eorū corrumpente. Quapropter in hūc usque diem Delmata & Illyrici his utuntur characteribus, quos à Græcis acceptos dehonestauerūt.

Pelasgi in
 Latium
 literas
 attulere.

Catalecti
 Babyloij
 Arabes
 Iudæi
 Aegyptij
 Hieroglyphica
 Græci
 Latini
 Delmata
 Armeni
 Hetrusci

Igitur Catalecti VII. totidemque literarū genera reperiuntur. Assyrii siue Babyloij, ut diximus, antiquiores. Deinde Arabes: Iudæi nō ualde ab Arabibus characterē literarū linguæque distantes. Aegyptij uero & Aethiopes quauis antiquissimi: alteri tamen figuris animalium aliarumque rerū, uerius quā literis, quas hieroglyphica uocant, nulli adhuc cōperta: Aethiopes uero Babyloij literis sunt usi usque in hodiernum diem. Post hos Græci, deinde Latini. Postremo Delmata ex corruptis (uti supradiximus) Græcis. Vidit etiā Armenica libros lingua cōscriptos: qui tamen cum Chaldæis ferē cōueniunt in paruo discreti. Saraceni item hodie Tartari ac Turcæ quamuis diuerso inter se paululum catalecto: Arabicis tamē omnes utuntur literis. Turcæ etiam Græcis quibus dominantur, Sicuti ex epistola ad Innocentiū Pontificem proximis annis indicat. Sed & refossa nuper Volaterris multa ueterū Hetruscorū monumēta cū literis Hetruscis, quæ olim Liuius, Plinioque testibus apud Ro. in precio fuere: nūc autē penitus incognita. Ex his igitur unam ponere statuæ inscriptionem mihi uisum est.

WIVEIPEWMLVSKKALATJ:ZLWISQENIS:WOMNI
 LWVKILZE:EMW.V.NSWA.LXVOZWKWESOW

De Syllabis

DE SYLLABIS ET PEDIBVS

V V M igitur literæ inter uocales consonantes & liquidas distinctæ sint. Græci indifferentes habent, α, ι, υ: longas, η, ω: breues, ε, ο. Nos autem nostras indifere-
tas, Syllabæ item breues, longæ, Dichronæ. Pedes ex his qui certis mēsuris &
temporibus terminantur, paucissimi ex duabus, maiores ex senis syllabis. Vni-
uersi autem numero XXVIII. Ex his dissyllabi quatuor. Pyrrhichius, ex
duabus breuibus. Spondæus ex totidem longis. Iambus ex breui & longa. Trochæus
(quem chorion uocāt) ex longa & breui. Trissyllabi V III. Dactylus ex longa & duabus bre-
uibus. Anapæstus ex duabus breuibus & longa. Creticus ex longa breui & longa. Amphib-
rachus ex breui & lōga & breui. Bacchius ex duabus longis & breui. Antibacchius ex bre-
ui & duabus longis. Molossus ex tribus longis. Tribrachus ex tribus breuibus. Igitur simpli-
ces duplicati faciunt compositos pedes sexdecim, qui sunt hi. Ex spondæo & Pyrrhichio lo-
nicus ἀπὸ μείζονος, id est, à maiore. Ex pyrrhichio & spondæo Ionicus, ἀπὸ ἐλάσσονος, id est,
à minore. Ex Chorion & Iambo Choriābus. Ex Iambo & Chorion Antispastius. Ex trochæo
& pyrrhichio Pæon primus. Ex Iambo & trochæo Pæon secundus. Ex pyrrhichio & iam-
bo Pæon tertius. Ex duobus trochæis Ditrochæus. Ex duobus iambis Dijambus. Ex duo-
bus spondæis Dispondæus, ex duobus pyrrhichijs Proceleumaticus: ex iambo & spondæo
Epitritus primus, ex trochæo & spondæo Epitritus secundus, ex spondæo & iambo Epitri-
tus tertius, ex spondæo & trochæo Epitritus quartus. Ergo cū unus pes simplex bis positus
compositum pedem fecerit: Græce συζυγία, Latine coniugatio dicitur. Hi rursus cum duos si-
miles pedes iungunt, ταυτοπόδια, id est, Tautopodia, cum diuersos Diopodia dicitur. Hi igitur
præter dactylum usque ad pentametrum procedunt. Est enim prius Monometron ha-
bens duos. Dimetron quatuor. Trimetron sex. Tetrametron octo. Pētametron decem. Qui
omnes gressibus alternatim quasi incedūt, & per uersus mouentur. Hic est motus & ingres-
sio quam Græci βάσις uocant, quæ sublatione constat & depositione: ut, armaui: ar sublatio
est temporis unius, maui depositio temporum duum. Pedes qui ex utraq; parte paria tem-
pora habent παράσιτοι, qui inæqualia περίσσιτοι uocātur. Depositionis genera quatuor: aut enim
Brachycatalectū quando pes deficit, ut in dimetro. Quis hic manum tenet. Catalectū quum
syllaba rātum deficit: ut, Quis hic manum tenebat. Acatalectum quum nihil deest ca mini:
ut, Quis hic manum tener capit. Hypercatalectum quum syllaba tantū excedit: ut, Quis hic
manū tener decorat. Has omnis species inueniemus in his metris, quæ per syzygias ingressi-
onem habent. In dactylico autem cui nec pes neq; syllaba potest in ingressione deesse: quip-
pecum eius simplicibus pedibus basis cōstet, non nisi acatalectum inuenire poterimus. Ideo
in dactylico solo simplicibus pedibus ingredimur, quoniam & dactylus & spondæus æqua-
litate tēporum habent, alij uero pedes syzygias diuersæ potestatis. Spondæus enim ratio-
ne temporis in dactylum resoluitur. Ideo indifferenter uterq; ponitur, præterquā in fine tan-
tum spondæus euphoniæ gratia ne uelocitas sequentis carminis per dactylum impediatur.
Quādoq; tamē dactylus ponitur in fine, uocaturq; carmen acatalectū, ut cui nihil ad perfe-
ctionē desit. Virgil. Inferitur uero ex fœtu nucis arbutus horrida. Hypercatalectū uero aut
brachycatalectum nunq̄. METRVM idem & uersum & syllabā dixerunt. Ex quo hexame-
tron pentametron trimetron. Ergo & syllaba à quo pes, & pes à quo ῥυθμός, rhythmus à quo
comma, uel colon à quo uersus nascitur, metrū dicimus. Inter metrum & rhythmū hoc inter-
est, quod metrū circa diuisionē pedum uersatur, Rhythmus circa sonū. Metrum etiam sine
plasmate prolatū proprietatē suā seruat. Rhythmus nunquā sine plasmate ualebit. Est etiam
rhythmus & in corporali motu: quū enim histrio indecenter signū aliquod expressit, arhyth-
mos dicitur: quū uero decēter, eurhythmus. Itē si fuerit æqualitas corporis modice tēperata
eurhythmus. Inæqualis uero & toris quibusdā cōfusa, arhythmus appellat. Ex quo Vergil.
Tum longo nullus lateri modus. Toris em̄ extātibus & interrūpentibus latera, arhythmia la-
tera sunt facta. Colon est pars siue partes uersus integris pedibus perfectæ, ut defecisse uidet
sua. Habet enim tres pedes integros. Cōma est pars leu partes uersus imperfectæ. Ut, Arma
uirūq; cano. Habet em̄ duos integros pedes & dimidiū. Quapropter Colō dictū, à corpore
abscissum integrū membrū. Cōma quali trūca pars mēbri: à corpore amputata. Nos casurā
dicimus. Metra uero principalia, à Græcis Prototypa & Archogena dicunt. Cætera ex his
nata sunt, quæ mutilata per Cola & cōmata aut partibus agglutinant sibi, aut sola ponuntur.

Syzygia

Monometron

Dimetron

Trimetron

Tetrametron

Pentametron

Sublatio

Depositio

Quadruplex

Brachicat

lectum.

Catalectum

Acatalectū

Hypercata

lectum.

Metrum

Rhythmus

Colōn

Comma

Metra

Sumunt

Sumunt quoque nomina, ex pedibus quibus constant, ut dactylica & anapaestica. Ab inuētoribus, ut Phaleutica uel Sotadica. Ab his quae maxime ea frequentarunt, ut aristophania & asclepiadea. Ab usu, ut priapea. A numero syllabarum, ut Hendecasyllaba. A numero pedum ut uersus senarios octonarios dicimus. A numero syzygiarum ut trimetros tetrametros. A passionibus, ut Coluros & Scazontes. A tempore ut Saturnios quod eodem tempore primum in Italia usurpati sunt quo Saturnia urbs erat. Igitur originalia sunt numero *ix*. Dactylicum, Iambicum, Anapaesticum, Trochaicum, Ionicum à maiore, Ionicum à minore, Choriambicum, Antispicium, Paonicum. Dactylicum ex his princeps carmen, quod & heroicum & hexametrum, Graeci etiam Deliacum & Pythicum uocant, quod ex his responsa darētur: unde ipsum originem habuit, teste Plinio. Ennius uero longum appellat. Et Cicero in Pisonem longiusculis pedibus, Dactylicum intellexit. Qui & spondaicus dicitur quando in quinto spondaicum retinet. Ultima syllaba Adiaiphoros est, simul etiā syllaba quae partem orationis finit.

De Dactylico Et hoc aut cum Pentemimeris est: id est, cum prima pars duos pedes habet & syllabam partem orationis finientem, quasi *πέμπτης ἡμισυ μερίδος*, ut, Omnia uincit amor. Or est adiaiphoros syllaba. Aut *ἑπταμίμερις*, Heptemimeris quando caesura fit in septima syllaba: ut, Et furis agitat amor, & conscia uirtus. In nona Catullus. Iam ueniet uirgo iam diceit Hymenaeus. In tertia, ut item Virgi. Inualidus etiā tremēs etiā inscius aui. Quod nisi huiuscemodi fiant caesurae, Carmen dactylicum nullum habet splendorem. Priscianus Caesuram Semiquinariā & semiserptenariā uocat. Aliud genus dactylicum, quod priapeum uocant. Cum tertio pede partem orationis finit. Ut hunc lucum tibi dedico, consecroque Diana. Aliud item quod Glyconium, cum in duas partes aequales diuidit Dactylicum: ut, Cui non dicitus Hylas puer & latonia deos. Quo prius est usus Homerus, ut *κρητες τ' αμαχοντο και ειτωλοι μνεχαρμαι*. Aliud genus

Pentemimeris Bucolicum cum quarto pede partem orationis finit: ut, Ab Ioue principium musae: Iouis omnia plena. Theocritus hanc metri legem custodit, Vergilius contempsit. Iambicum in Tragicis & Iambicis locis imparibus tantum Iambum recipit. In comicis uero licentiosior. Hunc Homerus primus tentauit. Graeci nanque comici & tragici diligentius haec secuti & reliqua custodiere: nostri uero plus erant habituri gratiae si & intra legem hanc ipsi constitissent. Perfectior item quum ex puris constat Iambis: ut, Mala soluta nauis exit alite. Si autem penultima in hoc longa fuerit Scazon siue Choliambus efficitur, quasi claudicans Iambus: ut Apollinarem conueni meum scazon. Horatiana uero carmina pedum constant uarietate iam cognita, quorum pleraque aut ademptione, aut adiectione, seu in aliqua parte commutatione legitimi carminis fiunt: ut, Meccenas atauis edite regibus. Pentametrum est catalectum: si in extremo addatur syllaba legitimum fiet. Idem in *iiii*. Trahuntque siccas machinae carinas. Trimetrum est etiam catalectum: aliter quoque in alijs. Monostropha appellauere, quod prima strophe duobus uel tribus colis explicata ceteras sequentes similes habeat, nec in aliqua parte interueniente epodo cola mutetur. Cola quid sit iam dixi, id est, integrum membrum generisque carminis, à quo monocola, ut Ode prima: & dicola, ut est secunda. Sed & tricola siue tetracola dicuntur haec carmina. In cantionibus autem lyricis legitime scriptis: hoc est monostrophis, haec tria inueniri necesse est, strophem, Antistrophem, Epodon: olim enim carmina in deos scripta constabant. Circumire aram à dextra Strophem uocabant, redire à sinistra Antistrophem. Post cum in conspectu dei consistentes canticis reliqua peragebant, Epodon. Hinc translatum nomen in hos epodos qui binos uersus impares habent. Nam ut illic Epodus canticum finit: ita hic uersus secundus sensum. Hoc est enim in epodis legitimum. Ergo secundum & haec elegia epodicum carmen. Haec igitur cantio lyrica, quae tres has partes habet, Periodos appellatur, eadem Trias, si ex rebus his constat. Solet enim abundantior & plenior cantio habere antistrophem proodon aliquando, & in medio, hoc est inter strophem & antistrophem mesodon. Inueniuntur autem in strophe cola uel comata aliquot ex uoluntate scribentis uaria lege metri finita. Huic antistrophe redditur totidem colis ipsdem metris. Tertio additur Epodos iam quolibet metro: hoc est, ut dixi, quam uocant triada. Sed haec accuratius Graeci poetae seruauerunt. Cetera uero quos requirunt pedes, quae uel ad carminis rationem pertinent: si uberius scire cupis, uide apud Graecos Ephestionem: apud nos uero Terentianum & Velium Longum, antiquos sane grammaticos, ex quibus omnibus haec pauca decerpimus. Inter syllabas diphthongi sunt numero *vii*. Tris Graecas quas usurpauimus adnumerando, *αι, ει, υι*. Scribitur quoque in antiquis uoluminibus Harpyia Minyia.

Heptemimer.

Dactylicum

Priapeum

Glyconium

Bucolicum

Iambicum

Diphthongi

Minyia. Quæ omnes apud Græcos etiã producunt. Sunt aut̃ Dichronæ cū uocalem sequen-
tem habent. Quod & Latini interdum usurpant: ut, Insulæ Ionio in magno. Sed & omnis
uocalis ante uocalem: ut, Credimus an qui amant ipsi sibi somnia fingunt. Et sub llio alto. Et
in una dictione: ut, Dextraq;prehendit.

DE DICTIONE ET ACCENTIBVS

DICTIO quoq; pars orationis tertia: ea siquidē accētibus regitur. Sunt autem
accētus tres, acutus, grauis, & circūflexus ex utroq;. Reliqui quatuor, longus,
breuis, tenuis, adspiratio: tenores potius quàm accentus sunt dictionis existi-
mandi. Nam omnis syllaba quæ aliquid è trium superiorū sibi uendicat, utiq;
aliã sibi ingenitã habet, aut longitudinē, aut breuitatem, aut tenuitatem, aut
aspirationē: quæ si accentus essent, pariter duæ syllabæ in unum cōstare non possent. Longū
accentum transuersa linea notat: ut, Dederitis pro dederitis. Breuem uero sursum crecta, ut
Fulgere. Sed hi tempora quoq; distingunt. Aspirationē uero dictione cum h scripta præstabit.
Si autē adscripta non erit, siccitatē hac figura, His addūt tris alias notas. Hyphen, quū duo
uerba, quæ in unam prononciationē colligimus, inflexa subter uirgula iūgimus. Vt, Turnus
ut anteuolans. Apostrophen, quum uocalem ultimã subtrahimus, quã notat inflexa uirgula
ad caput eius cōsonantis cui subtrahita est: ut, Tantoñ me crimine dignū Duxisti. Diastolen
unioni contrariã, quæ orationem, ut apud nos nota distinguit hoc modo. Apud Græcos
item ultimæ acuuntur. Apud Latinos uero nequaquã, præterquã in aduerbijs quibusdã, ut Fe-
re, penē. Illud præterea catholicum in hoc genere animaduertendū, apud Latinos accentus
quãtitates syllabarū minime sequi. Antiqua tamē siue poetarū siue grammaticorum licentia
multa utriusq; linguæ modo accentuq; pronūciamus & scribimus, præsertim quæ nihil im-
mutant, ut philosophi, comœdia, tragœdia, præterea Euripides, Darius. In quibus omnibus
penultimã dichronam facimus. Sidonius poeta. Orchestram quatit alter Euripides. Si ratio
item sequenda, producemus Dareū, Alexandream, & Antiocheam, Trigonū, Idolum, Para-
cletum, quæ licet Græca licentiã aut metri causa interdū corripiantur, tutius tamen ac obser-
uantius nostris utimur syllabarū temporumq; legibus, nisi authoritas usus ue refragetur.

Hyphen

Apostrophe

Diastole

DE ORATIONE

QUO ad orationē uero partes assignantur octo. Verū à Priscis inter quos Theo-
dectes fuit, ut ait Dionysius Halicarnassens, tres tantum ponebantur, Nomen,
Verbum & Coniunctio, q̃ in uerbis uis sermonis: in nominibus uero materia
in esset. Quoniã alterum est quod loquimur, alterū de quo loquimur. Paulatim
deinde adiectæ aliæ partes ab Aristarcho primum, deinde à Palamone Vicen-
tino, qui memoria Quintilianii fuit (ut ipse testatur) donec numerus supradictus expleretur.
Reliqua uero quæ ad orationem pertinent in parte Rhetoricæ dicam.

DE ORTHOGRAPHIA

NUNC ad orthographiã ex ipsius Velij, tum Victorini autoritate descendam,
partim quoq; ex ijs quæ ipse in marmoribus annotauit. Orthographiã enim Or-
thoepiã longe difficilior, cum hæc haud quærat quemadmodū scribendum sit,
at ad legem etiã uocis orthographiã est adligata. Diphthongis primum nō
nulli ueterum non utebantur, ut ex marmorum inscriptionibus aliquorum ap-
paret, ex quibus unã in C. Pompeio Eufconio in Anthropologia annotauit. Oe, diphthon-
go tripliciter ueteres sunt usi pro e, ut plerunque pro u, ut ex monumentis adhuc aspiciamus
plurimis, his uerbis, Faciundum cœrauerunt, pro curauerunt. Pro l. apud Ciceronem iij. de
na. Canephoræ pro canephoræ. Et in antiquis uoluminibus Solæ pro Soli urbe. Ai item di-
phthongo dupliciter disiuncta: ut, Aulai in medio. Rursus cōiuncta pro e more Græco, ut in
marmoribus, Aimylus sæpe reperitur. Ei pro i sæpe in genitiuis singularibus & nominati-
uis pluralibus secūdæ declina. ut Captiuei. Præterea in his dictionibus, Heic, illeic, isteic. B li-
tera pro V. Sic enim Romæ in antiquo lapide. Bixit annis xxv. Quod ex Græco more pro-
uenit. Nã illi per B scriptã dictionē, per u prononciãt. C itē affinitatē cū g retinet, ut Secobri-
ca & Secobriga. Nec mirū, nam g literã primus Romæ repperit Sp. Carbilius grãmaticus li-
bertus Sp. Carbiliij. illius qui primus uxore abdicauit, quū prius C pro G passim uteretur: au-
thor Plutar. D insuper habet cum T communitatem, nam Alexanter pro Alexander (teste
Quintiliano) scribebat. Et apud Lucianū Græcū authorē in dialogo quodam D literã cū T
contendit

Diphthongi

Oe

Ai

Ei

B litera

C litera

Sp. Carbilius

D litera

contendit

contendit, queriturque ab ea usurpari. Hinc monstratur grammatici cuiusdam nostri temporis error de endelechia & entelechia, quæ uaria putauit, quum pro eadē ab illis quos allegat authoribus ponatur, Græcā in hoc imitando consuetudinē, quum illi D pro T pronūciant. I literam geminatam raro inuenimus, ut in lapidibus licet aspicere. Aerari, Iuli, Fabi, argētari. Inuenitur tamen, ut in Obelisco Vaticanani nunc legitur, Diuo Cæsari, Diui Iulij, F. Augusto, Tybe, Cæsari, Diui Augusti, F. Sacrū. Et idē numero plurali, ut Coss. Faciundū curauerūt, ijdemque reprobauere, Virgil. Iidem uenturos tollemus in astra nepotes. In medio item dictionis iniicere, proijcere. Dis pro dijs. Inueniunt & ij duplex pro e in nonnullis Romæ locis, ut extra portam Vaticanā huiuscemodī inscriptio. Licinio Cljminti, L. Coccijs Gaionas alumno. Qui uixit annis v. Mijns v i i. Dijs xi. Trāsit etiā in consonantē, ex quo Cicero Maissam & Aissam per duplex ij scribendam putauit. Quidam per iij ut conijcit, ut sit conij, deinde sequentium altera consonans, altera uocalis. Sed & hoc exoletum. Næuius enim & Lenæus quum longa syllaba scribenda esset, duas uocales ponebant, præter quàm quū in i literā incidebāt.

K Hanc enim per e & i scribebāt. K literam nō duxerunt, sed notam, qua multi religiose utuntur, ut in epistolis scribant karissime, sicut & in lapidibus sæpe inuenitur. Eadē & Græci ueteres sunt usi ante χ literam à Simonide repertam. P quoque litera ante inuentum φ. Itaque ωαίφα dicebant, & Spinga. Addita deinde aspiratio est, ut nos quoque & sphaerā dicamus, & Sphinga. In quibusdam reijcimus ut Tropæa, Calpurnius, Scapus: scapha tamē aspiratum. Q literam multi excludunt, inter quos Licinius Caluus fuit, dicētes nihil aliud esse quàm C & V. Et ideo nonnulli, Qis pro quis, & qid pro quid. Loquutionem Antonius Rufus qui de orthographia scripsit, per q dicebat scribi oportere, quod à loquendo deriuaret, cæteri omnes per c. Quum pro tempore per q & u simplex seu geminatum antiquitus positū. Pro præpositione uero cum per c. Cottidie item rectius quàm quotidie, quod à continente ueniat: nō autem à quoto die: & secutus & cocus, quāuis à sequendo procedāt. S literam, de qua Messala (teste Quintiliano) unum librū edidit, inter duas uocales geminabant, ut frequenter in marmoribus, caussa, dissignator. Sed & alias quoque literas, ut Paullus, Sallustius. Victorinus autem dicit quod quodam tēpore nullas geminabant literas, ut Anius, Luculus, Memius. Sed supra quam geminari oportebat, notabant hac figura c quod erat geminandi signum, ut in quibusdam adhuc ueteribus libris apparet. Idem ait quod iuxta non ponebant c m. Ideo nec alcmenam, sed alcumenam dicebant, donec Cæsar correxit. Item spro r. ut Valefius, Fufius, pro Valerius & Furius. Primus autē qui r literā inuenit Appius Claudius Cætimanus fuit, ut testatur Pomponius lib. i. digest. Græci quoque loco duorū ρρ ponebāt, ut Tyrrenus pro tyrrhenus, & pyrros pro pyrrhos. Pro duobus item σσ geminū ττ. ut δάλαττα: apud nos uero spro t. ut à nepet, nō nepetinus, sed nepesinus dicitur. Item ex Rhamnunte rhamnufius, ex Acheronte acherufius. G quoque in c, ut uicesimus & tricesimus: uicenos & tricenos. Reliqua uero numeralia g seruant. V litera loco o posteris est posita. Nam priscis seruos consol scribebatur, sed per u pronunciabatur. Item funtes & frundes scribebant tantum. Pronunciabant uero & scribebant quædam pinguius: uidelicet u loco i ut optimum, maxumus, artubus, partubus, portubus. Sic Augusto placuisse Lōgus testatur. At cōtrā Cæsar sicut in eius titulis uidere est elegantius, sicuti & nos i pro u utebatur. Item pro consonante ponitur, ut uinum, uitium, in cuius loco antiqui Digamma æolicum conscribebant: uidelicet F. Præterea uerba hæc unguo, tinguo, pro ungo & tingo. Denique loco y græcis in nominibus apud Latinos conuertitur u, μαρσνπιου Marsupium, μαωνύλοι massuli, λύκος lupus, ἰντυβοι intubum. In quibusdam non mutatur, ut Labyrinthus: author Verrius Flaccus. Ad mutatur secundum literam sequentis consonantis, appello, applico, accelero, attingo, aggrauo, aggero. In marmoribus tamen antiquis d retinent atque ita obseruatur, ut in plerisque uidemus, Adplico, adcelero, adgero. Item apstulit, apstinet, apsyrtus, apsis, loco b imitantes literam ψ. In lustris etiam & inlicitus, inlepidus, opsonium, optineo. N semper ante D. F. Q. S. Vt eandem, Lanfrancus, tanquam, monstrum. Quamquæ tamē per m. Eam uero sicut alias quasdam leuitatis gratia scribere recusabant, quapropter in uetustatibus frequenter aspicimus coiugem pro coiugem. Et Cicero, Foresia & megalesia sine n libenter dicebat, ut uerbis ipsius utamur, Postmeridianas quadrigas inquit, libentius dixerim, quæ postmeridianas. His adijciendū toties, & traposuit, & tramisit, pro toties trāsposuit & trāsmisit. A abs & a præpositiones diuersis modis ponebāt. In rationibus & auferēdo dicebāt pecuniā acceptā nō à Lentulo, sed ab Lentulo

ab Lentulo. Cicero dicit religionē hanc scribēdi apud paucissimos suo tempore remansisse. Antiquos tamen scimus abs te dixisse: & abs te frequenter, ab Lentulo autem & ab Lucio semper. Nos tantum ab præponimus uocalibus. Illa quoque per geminatas literas: Apeninus, Cherfonnesus, Peloponnesus, Millia, milliarium, ex inscriptione portæ Næuiæ, Religio, rettulit, repperit, reliquæ, reliquum tamen & repertum. Per simplices autem iminent, amittit, omen, comodum, proicit, inicit, flama, Neptunus, comune: hi & his. Paucioribus quoque nongenti mihi nihil. Pluribus autem monstrare, exspectare, exfaturari. Illa insuper utroque modo Aelius & Helius, Hetruria & Aetruria, hæreticus & ereticus, quod alterum ab hærendo, alterum ab eligendo ducatur. In nonnullis diuersa scriptio potestatem uariat, ut Oechalia & eechalia, Aemonia & emonia, Thetis & Tethys, Aëtopus & Aesopus, Hadrianus & Adrianus ex adria. Nulla præpositio t. litera terminat, ex quo apud dicitur, non aput: Sic & nulla coniunctio d. litera finitur. Ex quo set, non sed dici oportebat, quam

uis usus præualuit, ut sed dicamus. Illa etiam per T scripta in marmoribus reperimus. Otium, negotium, mitto, potius, ratio, littus. Per C, licitor, Accius, Minucius, Sulpicius, Marcus. Accerso quoque & arcesso idem: nam r. in c. conuertitur. Errantque qui putant accersere uocare, arcessere autem remouere, quasi ab arceo. Interdum etiā aliud scribimus, aliud pronunciamus, ut, Hoc erat alma parēs. Nā si enūciationi responderet scriptio, oportebat scribere, hoc ceerat gemino cc. Item temptare & cōtemptus scribitur, dū à contemno uenit. Authorem quidam recentiores scribunt, quod ἀπὸ τοῦ ἀυθέντος, id est, Principe & rectore ueniat: in anti-

quis tamen monumentis auctorem semper scriptum reperimus: ut est in hortis apud Apostolos: Ex auctoritate Turci Apronianī: & alibi. Ex auctoritate Impe. Cæs. Cœna item, & cœlum per cœ: quod ex Græcis ueniant. Acheron tamen quasi sine gaudio absque diphthongo, quamuis à Græca diphthongo ἀχαιῶν ueniat. Cætera Græca non uariant, ut Alaman, Alcmeō, Alcmena, Dictys, dictyotetō, Xenodocheū, Pandocheū, Dyscolus, Syphax, Labyrinthus, Lilybeū, Sisyphus, Xystus etiam pro nomine proprio, Hypsipyle, Alcınorus Alcyone, Hylas, Hyacinthus. Cyrcus etiā & cyrculus per y. quod ἀπὸ τοῦ κυκλῶ ueniat. In latinis uero & barbaris nominibus Græcos nō sequimur, nam & illi Teudatū & Teuderichū, & Gotthos & Cointū scribunt: nos autem Theodatū, Theoderichū, Gothos, Quintum ut ex latinis carminibus & marmoribus indicatur. Illa quoque diuersa Hortensius & Hortesius, Atratinus & Atracinus. Viturius & Vitruuius qui de architectura scripsit ex inscriptione Veronæ extante. Item Delmatia & delmata ex Delminio oppido, ut Longo placet. Est etiam nonnullorum in quibusdam peculiaris scribendi modus. Cn. Pompeius dicebat & scribebat Cadamitatis. Nigidius Figulus in cōmentarijs suis nec K. posuit, nec Q. nec X. Idem H. literam non aspirationis notam esse tradit. Licinius Caluus Q. litera non est usus. Idem Senaticonsultum dicebat. Cæsar uero senatusconsultū. Augustus genitiuo casu huius domos scribit. Messala, Brutus, Agrippa pro sumus somus dicebant. In aspiratione uero hoc obseruatū, ut nomina è Græcis prouenientia in principio quæ per y scribuntur omnia aspirantur, ut hypothesis, hypostasis, hyperboreus, hyperbole, hyperion, & quæ ex Hippo, ut hippolitus, hippodromos. Consuetudo tenet ut multa cum aspiratione scribantur, quā nō sit necesse, cuius gratia Catulli extat epigramma lepidissimū. Chommoda dicebat si quando cōmoda uellet dicere, & hinfidias. Ut etiam harena, hortus, cohortes, quā aspirari minime debeant, quod ab oriendo & cooriendo proueniant. Habet & aspiratio cū F. cōsanguinitate, ut eius loco ponatur. Sic hœdus aspiratur, quod antiquitus fœdus diceret, & hircus olim fircus. Utimur & aspiratione interposita, ut traho, exhibeo, cohibeo. Reperitur & coheo, & cohitus in marmoribus. Quodam etiam tempore detrahebant, itaque elegantius trao, exhibeo, coibeo scribimus, & his similia, ex quo etiam aduc sicut istuc & illuc. Pulchrum uero semper aspiratur, & sepulchrum, & simulachrū, & Gracchus & Cethegus, teste Cicero ne. Post g, autem nunquam. Præterea ex Græcis uenientia, quæ per θ. aut φ. aut χ. scribuntur continuo, siue etiam per γ. in principio dictionis aut in medio per geminum γγ. ut Thetis, Philippus, Christus, Rhadamantus, Pyrrh. Nomina quoque Hebræa & item barbara ob pinguedinem nonnulli aspirant, in utrisque cauendum in ultimo. Græci autem huiusmodi nomina omnia inflectunt minimeque aspirant. Dicunt enim Abraamum, Adamū, Noeum, Iosepum, Isaciū, Elisabetam. Claudius princeps (ut ait ipse Longus) nouam quandam literam excogitauit similem ei notæ, quā pro aspiratione Græci ponunt, per quā scriberent illæ

T s uoces,

Set

Otium

Cœna

Cœlum

Acheron

Græcicā

Cyrcus

Cyrculus

De aspiratio-
ne documenta

H. locus F.

uoces. quæ neq; secundū exilitatē literæ, neq; secundū pinguedinē sonant, ut uiro & uirtute: Neq; rursus secundū latum literæ sonū enunciarentur, ut in eo quod est legere scribere.

De Orthoepia, alijsq; obseruationibus.

Enclisis

N pronūciando uero ἔγκλισις, id est, Enclisis, in utraq; lingua pariter seruatur, ut hominumq; deumq; ἐπερόματα. Aspiraciones etiam pinguius enunciandæ, ut ex uersu Catulliano supra narraui. Item l. m. n. r. liquidæ geminatæ uehementiore spiritu, ex quo orationem uersumq; frequentatæ magnificant. à Græcis Hygra uocantur, quod l. & n. molliter enunciantur. Sed & quod nulli neoteri-

corum adhuc animaduersum: C. & simplicem & coniunctam cum e, aut i. Græce pronūciandam doctiores existimauere modo K. ut Cicero & Cecina haud aliter quàm & genus & gignere si analogiæ auscultamus, ex quo K. litera (uti supra memorauimus) superflua putata. Græce item per, α. diph. scripta bisariam enunciamus, ut Alexandria & Alexandria, Antiochia & Antiochea penultimis productis. Item per α. diph. Argæi & Argiui, Achæi Achiuui, Pythagoræi & Pythagorici, Epicuræi & Epicurij. Item per η. terminantia fœminina, Methona & Methone, Arithmetica & Arythmetice. Per on uero & um. anthedon & anthedum. Poëma uero & stemma & emblema ac his similia in os. & in is. genitiuū emittūt, in plurali poëmatibus & poëmatibus. Deponentia amans, excellens, & quæ sunt huiusmodi, ablatiuum in e. & i. emittunt. Nominatiua autē in is siue r. & neutra in e. in i. tantum, ut celeber, omnis, terrestris, Hispaniē, & huiuscemodi deriuata. Apud Ouidiū uero tantū bis inuenitur cœleste sagitta. Gemino quoq; genitiuo dicuntur amantum & amantiū, sic murium & murum, larium & larum. Charilius cuius cōmentaria ad nos peruenerunt, nullum uult latinum nomen in c. terminari, ex quo nō lac, sed lacte dicendū, sicut & foracte, & bibracte. Nomina insuper Romana nulla in eus, sed eius terminantur, ut Pompei, Septimileius, Petreius, Canuleius. Illa quoq; apud nos utroq; modo Silignus, ilignus, quernus, faginus: iligneus, querneus apud Plin. & fagineus apud Ouidiū. Nec me faginea qui tecū nocte iacebam. Ex quo Valla indocte falsoq; Hieronymū ab arbore ficulnea pro ficulna male scripsisse reprehendit. Item plæbs & plebes, proprator & propratore, Proconsul & proconsule: Apes & apis. Sic feles & felis. Itē ceber & ceberis, & saluber, & quæ sunt huiuscemodi tertiæ declinationis. Applicui & applicauī, incubui & incubauī. Sūt & in secunda & tertiā coniugatione fulgeo & fulgo, moueo & moueo. Sed ut & alias quoq; partes attin-

Comparatiua

gam: Cōparatiua alijs quam ablatiuo interdū iunguntur, ut Sallu. II. histo. Nulla arte cuiq; inferior. Ex quo indocte rursus Valla Hieronymū reprehendit. Horū autē maior est charitas, id est, ex his tribus. Quandoq; absolute posita minuūt, ut Ter. Aliquantulū ad rem audior. Et Virg. Tristior & lachrymis. Participia præsentis indicatiui & casibus suorū uerborum & genitiuo iunguntur, ut abundans copijs Ci. pro Cor. Et niuei quàm lactis abundans, Virg. Scientē iura & iuris ciuilibus. Cic. Amantem tuū & te. Requirit & genitiuū hoc nomē

Participia

animus, ubi cætera ablatiuū, ut animi pendeo. Plaut. Præstans animi iuuenis. Vir. Egregiusq; animi. Sal. Incertus animi. Requirit ablatiuū pariter & accusatiuū huiuscemodi. Os oculos patri similis, & ore. Item Cretenis genere & creffa genus. Virg. Imitamurq; in hoc

Animus

Græcos. Sic & illi loquuntur. ἡδὲ καὶ τὸ καὶ ἀδλωαῖ. Præpositiones insuper saepe ornatus gratia iterantur, ut ad, Adsidet ad illū, & illi. Adplicauit se ad amicitiam. Cic. in Ver. Et terræ adplicat ipsum. Virg. Adgredior ad crimen. Cic. Et Talibus adgreditur Venerē. Vir. Accedo ad scopulos & scopulos. Adire ad urbē & urbē. Adesse ad causam. Ci. & cau-

Præpositiões

Ad

sa. Adsuet⁹ ad mensam & mensæ. Ab. Abducere illam ab uiro. Ci. Et gremijs abducere pat-

Ab

ctas. Virg. Abhorrebat à nuptijs. Teren. At abhorrebat illū. Auertit ab urbe impetus in Gal-

Ex

liam. Ci. in Phi. Nec posse Italia Teucrorū auertere gentē, Vir. Ex. Expello ex patria & patria. Cic. utrunq;. Ex arde excessit, Ter. Excessere omnes adytis, Vir. Expedio me ex hac tur-

De

ba. Ter. & hac turba, Ci. De. Detrahere de illo & illi. Ci. utrunq;. Decedere de uita. Ci. Ser-

In

ra decedere nocte. Vir. Cœlo deiecit ab alto. Idē. Inducit in animū. Ci. Inducite animū. Te. Incubuit in spongiā. Incumbite remis. Virg. Arma sua quisq; incubuere. Sal. In amore hæc omnia insunt Ter. In illa bona inuadere. Ci. Hic thalamū inuasit nata. Vir. Insilire in equū

Per

& equū: sicuti, Desilire equo & de eq; & ab eq;. Per. Per oēs gentes peruagatū est. Ci. Per ca-

Sub

put hoc iuro. Itē maria aspera iuro. Vir. utrunq;. Sub pro prope cū gemino casu. apud Vir.

Super

Sub noctē cura recurfat. Itē, Eurydicēq; suā iam luce sub ipsa respexit, Super. pro de, apud eundem

eundem. Multa super priamo. Et pro supra, ut Sæua sedens super arma. Præpositiones itē
 duæ simul, ut usq; sub extremū brumę. Aduerbia quoq; uarie ponuntur. Ergo, igitur, itaq; *Aduerbia*
 etem, enim uero, in orationū principijs apud receptos inueniunt. In os etiam Græca aduer/
 bia recepta, ut apud Vitru. organicos, colossoteros. Plus una nocte. Cic. & plus septima du/
 citur æstas. Virg. Propius absolute. Et propius uirtutē. Cic. Et propius tectis. Vir. Ritu, id
 est, modo. Crebra niuis ritu. Vir. Qui cū: cū quo. Duntaxat, id est, solū apud Ci. Post inter/
 positum ablatiuo iungit: Vt longo post tempore uenit. Sal. in Cat. Multos post annos & *Post interpo-*
 Ter. in Hecy. Post duob. mensibus dixit. In p̄sentia & in p̄sentiarū apud Ci. In præsens ue/
 ro apud Sal. Indies pro cottidie apud Ci. In diē, in futurū. Ad diē, ad tempus constitutū. Di/
 em de die, propediem, cito. De die, ex tempore. Cic. in Phi. Non solū de die, sed ad diem ui/
 uere. Ter. Apparare de die conuiuium. In tempus, processu temporis. In tempore, opportu/
 ne: apud Sal. utrunq;. Tempore idem: apud Cic. Potis est, pro potest. Peiore res loco nō po/
 tis est esse. Reapse nō ratione præceptio, Cic. de rep. id est, de re ipsa. Verba etiam nonnul/
 la geminos admittunt casus, ablatiuū uidelicet & accusatiuum. Vtor, abutor, fruor, ludo: *Verba cū uar-*
 ut Ludere quæ uellem: & Versibus incomptis ludunt. Et lacefso, ut cursuq; ictuq; lacef/
 sunt. Pascor. Et carice pastus acuta. Item, mala gramina pastus, Habito. Atq; humiles habi/
 tare casas, & habitabant uallibus imis. Induo, indutusq; hostilibus armis. Vir. xli. Exuui/
 as indutus Achillis. Induitur lorica humeris. Egređior: Est urbe egressis tumultus Vir. Ra/
 ro egressa fines suas. Sal. Subeo quoq; & succedo tecta & tectis. Saturor. Antiquum satura/
 ra dolorē: Et odijs exaturata quieui. Accusatiuū quoq; & genitiuū Obluiscor, reminiscor,
 & memini. Vt, Et dulces moriens reminiscitur argos. Alternos musę meminisse uolebant.
 Et, Nec ueterum memini lætor ue malorū. Rursus genitiuū & ablatiuū: Lætor, impleo, ab/
 undo, egeo, indigeo, potior, Diues, indignus, Vt lætor ue malorum, & læta laborū, & læta
 deum partu. Item, Iouis omnia plena. Vir. Implentur ueteris bacchi. Et plenamq; sagittis:
 & Si ueris implet Apollo. Item, Diues pecoris: & Africa terra triumphis Diues alit. Itē in/
 dignus repub. & reip. Genitiuū præterea & datiuū poscunt & amicus & similis. Amicus
 Lepido & Lepidi: Et delphinum similis, & illum indignanti similem. Nonnulla cū præpo/
 sitione & sine, ut genitus seu natus ex parente & parente: Dijs geniti potuere: Ex nato atq; *Quæ ponuntur*
 ex matre magus nascatur oportet. Liber à spe, metu, & odio. Sal. Et tum libera fati classis. *cū præpo-*
 Vir. Et fato liber dicitur. Caue illos & caue ab illis, & caue facias. Recordor de te Ci. Et uo/
 cem Anchisæ uultumq; recordor, Vir. Certo itē & concurro & congregior Antonio & cū *sine*
 Antonio. Auello, Ter. Sperat se à me auellere. Vir. Auulsum humeris caput. Alienū uita
 & à uita. Queror de te Ci. Nec plura querentē Passa uenus Vir. Itē Do. Mitto tibi & ad te.
 Itē aptus, accōmodus, bonus, Idoneus bello & ad bellū. Offendo: Si quid in me offendistis,
 in meo capite luite. Itē Quid me apud equites po. Ro. offendisse dicebā. Cic. utrunq;. Quæ
 dam etiam absolute & cū casibus, ut Attendite & attendite animū Teren. Abnuo. Abnue/
 ram bello Italiam cōcurrere Teucris Vir. Et neq; illi senatus de ullo negociū abnuerit. Itē
 nihil sibi abnuturos Sal. Item desine mordere, & Desine Menalios, Et apud Terē. Te desir/
 nit & deficit. Requiesco etiam absolute, Et motuq; suos requierunt flumina cursus. Doleo, *Quæ absolu-*
 & doleo casum: Et dolerent tibi oculi Cic. Pergo ire & pergo iter. Nosse & scire Græce & *te & cum*
 Græcam linguam, Ardeo, ardet amans Dido, & Coridon ardebat Alexim. Et Spoliorū ar/
 debat amore. Gratificatus absolute: Et populo aliena ac sua gratificatus Cic. Audio quoq;
 accipio, disco, emo à te elegantius & ex te dicemus. Studeo: Student sese præstare cæteris:
 Et eadem student, Sal. utrunq;. Item Student cōsulatū Cic. Nonnulla utroq; modo æque po/
 testatem habent, ut comito & comitor, populo & popolor, reuerto & reuertor: Sic & apd' *Studeo*
 Græcos *ποισῶν ἢ ποισῶμαι*, & alia cōplura. Aliqua insuper lepide iterant hoc modo, Seruitu/
 tem seruire, uitam uiuere, citharam citharizare, cantionē cantare, facetias facere. Et nostro
 doluisti sæpe dolore Vir. Dixi unū dictū Plau. Quædā casibus hoc modo cōmutantur: Im/
 pertio tibi bona, & impertio te bonis: Dono tibi lancem & dono te lance: Delego tibi curā
 & delego te curæ. Eadem quoq; significantia diuersis iunguntur casibus, ut ferax frugū &
 fertilis frugibus. Doctus cithara & citharam & peritus citharæ. Miserere laborū, & misera/
 tus amantem. Digredior à te. Egređior autem & progredior portu, & aggredior scribere
 & aggredior opus: Decet nos & nobis. Terē. Ita uobis decet: Item pudet illius, & apud Te/
 ren. Non te hæc pudent: Item piget, Non te hæc pigent Geta: Terent.

T 1 = Modus

PHILOGIA
Modus scribendi apud ueteres.

Hopistogra-
phi libri
Deletitia
charta

Ars impresso-
ria & eius au-
thores

Quando de ratione scribendi scribere cœpi, modum scriptiōnis ueterū nō præteribo. Scribebant enim ex altera tantum parte. Hinc Iuena. Scriptus & in tergo necdum finitus Orestes. Quapropter Hopistographi appellantur utrinque scripti. Cæcilius in epistolis. Electorumque cōmentarios. Clx. mihi reliquit hopistographos. Et Vlpia. Chartæ appellatio ad nouam refertur, & ad deletitiam proinde Hopistographam. Est em̄ deletitia quā Cic. Palimpsestū uocat, ut in epistola ad Trebatium, id est, rasam & rursus scriptā. Qui igitur cōponentes aut rescripturi rursus aliquid scriptitabant, hopistographos, id est, ex utraque parte chartas implebant. Scribebant insuper principes sicut plerique hodie reges transuersa charta. Primus Iulius Cæsar (teste Tranquillo) epistolas in forma memorabilis libelli reduxit, cū prius Coss. & duces tantum transuersa scriberent charta. Præterea calamo nō penna utebantur, ut Ci. in episto. Qui cunctique calamus ad manus uenerit, eo pro bono utor. Interdū & stilo ferreo cū pugillares in itinere notabant, qui ex careis tabellis seu ligneis erant, ut legitur apud Cæciliū. Beuiare insuper dictiones (si Senecæ credimus) primus reperit Cic. quū Cos. in senatu Catonis orationem, quā contra coniuratos habebat, uelociter scribi iussit, ita ut literæ dictiones referrent. Sed iam diuina prouidentia ingeniorū immortalitati cōsultū, quando nouo portento reperit hoc seculum nō describere libros, sed fingere, ex aeneis characteribus atramento scriptorio perfusis pagina torcularibus expressa. Authores duo è Germania fratres Romæ cœperunt anno M C C C L X V. Primi que omniū August. de ciui. dei, & Lactantius prodire.

DE POETICA.

Poetæ

Epici

Lyrici

Dithyrābici

Iambici

Epigrammo-
graphi

Hymnogra-
phi
Melici

POETAE tam apud Græcos quàm latinos haud semper in honore fuere. Plato in primis à sua rep. lib. II. eos ac præsertim Homerum reijcit ob pugnas cōtentionesque deorū. Cato probro dat M. Nobiliori (ut ait Cicero) quod is Ennium poetam in prouinciam duxisset. In nostro itē dogmate nullo in numero sunt. Augustinus li. secundo de ciui. dei. Platoni Græco potius palma danda est, qui cum ratione formaret, qualis esse ciuitas debeat, tanquam aduersarios ciuitatis poetas censuit urbe expellendos. Multos tamen oblectant multorumque tenent aures, præsertim principum. Nam duo Alexandri, unus Macedo, alter Imperator Rom. hic Virgilius studiosissimus traditur fuisse, ille Homeri, ut nulla unquam die ab eorum lectione uacauerint. Aristoteles totum hoc genus in tris diuidit, in Epicos, lyricos & Dithyrambicos. Sub quibus reliqui facile continentur, Asmatici, Melici, Satyrici, Tragici, Comici, Elegi, Iambici, Hymnographi, Epigrammographi. Epicos enim Heroici carminis scriptores appellant, cuius inuentio oraculo pythico debet, teste Plinio: ubi siquid altius canitur, Rapsodia uocatur, ut est illa Homeri. Qui in hoc excellere quinque apud præcos Græcos nominati. Homerus ipse, Hesiodus, Panyssis, Antimachus, Pisandrus. Inter Lyricos decem illi nominantur uulgo cogniti: Stesichorus, Bachylides, Ibycus, Anacreon, Pindarus, Simonides, Alcman, Alcæus, Sappho, & Corinna: hi taurum in certando palmam ferebant. Inter Dithyrambicos uero Philoxenus Corinthius præcipuus. Dithyrambici enim lyrici sunt (ut ait Zezes) uerum aliquantulum altiores: & ad honorem Bacchi canebant, unde nomen auspicati sunt. Dithyrambus enim Dionysius, quod δὴ ἀ δὴ ο δὴ γ ω μ, id est, per duas portas prodierit in lucem: ex uentre uidelicet Semeles, & femore Iouis, ut patet in eius fabula. Accipiebant in cōcertatione palmam Tripoda. Dithyrambicorum chorū primū Corinthi statuit Ariō Methymnæus, secundum Lassus Herminæus. Hoc genus latini non habent. Inter lyricos apud nos tantum Horatius qui simul & Catullus iambum interposuere. Apud Græcos Iambici tres tantum clari, Ananias, Archilochus, Hipponax, quanquam & Homerum cœpisse iambum in grammatica supra prius diximus. Hic acerbitalis causa inuentus. Trimetrum Græci uocant, nos Senarios ex numero pedū. Elegia in luctu reperta, in qua excelluit Callimachus, Mimnermus, & Philetas, apud nos Tibullus, Propertius, & Ouidius. Inter epigrammographos Græcos Simonides antiquus: cuius meminit Herodotus, & Alcæus iunior Veripastani tempore. Athenæus, Proclus, Palladas, Agathias, innumerabilesque alij. Hymnographi deorum scribebant laudes, ut Orpheus, Homerus, Hesiodus, & Asclepiades. Poetas item Melicos Demetrius Phalereus commemorat, Automedem, Demodocum, & Lærim, Corcyreos,

Corcyreos, & Phemium Ithacensem. Ex nostris in hoc genere nullum habemus præterquam in sanctorum hymnis & Sedulium & Prudentium poetas. Qui scripserint epithalamia apud Græcos Agomefon nominat, & Hesiodus, qui in Pelei & Thetidis nuptias hoc exordio. τρεῖς μάκρας ἀϊακίδην, καὶ πηγάκις ὄλβιε Πηλεῦ, οὗ ποῖε ἐν μεγάροις ἱερὸν λέχος εἰσαναβαίνας. Apud Latinos Catullus, in Ptolemæi & Berenices nuptijs. Claudianus item in Mariæ & Stiliconis, & Ausonius ex Centonis collectum edidit. Qui uero scripserint Epicedia in mortuos, inuenti etiam, & qui Monodias. Hæc ab Epicedio siue epitaphio differt quod Monodia super uno tantum, illa etiam in plures. Vsurpatur tamen Monodia ad omnem materiam modo unius sit, sicuti Lycophron Monodiam de Alexandra scripsit, ut author Zezes in Lycophronem. Comœdiam deinceps, tragœdiamque ac reliqua attingam poemata, ex Græcis enarratoribus. Comœdiam inuenerunt rustici, qui iniuriam passi à ciuibus ex agris in urbem uenientes noctu medijs uisjs quæ passi fuerant recensebant. Vicini itaque experrecti mane simul memorantes quæ audiuerant, illi qui fuerant in causa reddebantur meliores, tali uerecundia coerciti: itaque uisum hoc utile remediũ moribus cõpescendis: uocati rustici in theatrũ & hominũ frequentia, coacti sunt media luce eadẽ facere, ora facieb9 peruncti. Quod postea officium poetæ usurpauerunt, nulla hominum reuerentia seruata. Quorum primus Susarion quidam hoc exordio prodijt. Spectatores aduertite. Susarion hæc dicit. Turpes fœminæ quarum nullius est sine probro domum habitare. Multi igitur secuti sunt eum postea improbos homines insectari. Postquam uero potentiũ luxuria ac uitium conualuit, res minime placuit. Paulatim que interdictum comicis aperte ac nominatim de ipsis loqui, ex quo per ænigmata reprehendebant: procedente autem tempore nec sic etiam loqui permitti. Quare omissis diuitibus poetæ in aduenas & pauperes cauillabantur. Vnde comœdia in tris diuisa partes. In antiquam quæ manifeste reprehendebat: In mediam quæ per ænigmata: In nouam quæ in seruos & pauperes cauillabatur. Fuere autem primæ Aristophanes, Eupolis, Cratinus, Secundæ Plato. Nouæ Menander. Dicti sunt enim comici uel ἀπὸ τῆς κωμῶν, id est, uicis unde rustici ueniebant, uel ἀπὸ τοῦ κῶματος, quod est somnii, quoniã somni tempore hæc recitarentur. Tragœdia uero ἀπὸ τῆς τραγῶδος, quod est uindictiæ sæx, quod ea face peruncti agerent: uel τραγός, quia hirco donarentur. Est enim comœdia humanarum actionũ imitatrix, uitæ correctrix per risum & iocum. Differt enim à tragœdia, quod illa historiam & rem gestam, hæc figmentum continet: illa in luctum spectatores mouet, hæc risum. Differt autem noua à uetere, tempore, lingua, metro, dispositione. Tempore, quod noua magni Alexandri ætate cœpit, antiqua per bellum Peloponnesiacum floruit. Lingua, quod illa dulciore pleniorque Atticismo, antiqua altiore & grauiore. Metro, quod noua plerumque iambico: Altera uero multimodo utitur uersu. Dispositione, quod in noua chorus non interuenit, in altera frequentius. Rursus antiqua ab ea differt, quod circa Susarionis tempora personæ sine ordine ueniebant. Cratinus autem succedens constituit in comœdia tris personas, ei que decorem ordinis addidit, comœdiamque magna ex parte correxit, donec Aristophanes maiorem ei tribuit splendorem. Cæterum comœdia cum uerborum tum rerum sex modis elegantiam habet: uerborum aut ex homonymia, quam equiuocationem latini uocant, cum plura eodem uocabulo significantur. Ex Synonymia cum idem diuersis dicitur nominibus, ut eo, accedo, adeo, contendo. Ex loquacitate lasciuique loquendi, quam Græci ἀδολοχία uocant, cum quis eodem nomine sapius utitur. Ex denominatione, cum proprio nomini aliquid extra festiuitatis gratia adiicitur, ut si minax uocatur Midas. Ex diminutione, ut Socratidium, Euripidium. Ex mutatione, ut δῆῦ pro ζῆῦ. Rerum uero modi omnino duo, aut per deceptionem, ut cum Strepsiades credit ueros esse de animo sermones apud Aristophanẽ: aut per similitudinẽ, ut Xanthus Hercules aut Hercules Dionysius putatus. Traditum memoriæ Alexandrum Aetolum & Lycophronem Chalcidensem à Ptolemæo Philadelpho interpolandis scenicis libris fuisse delegatos: Alexandrum uidelicet Tragicis ac Satyricis: Comicis alterum. Reliquis uero poetis Zenodotum & Aristarchum grammaticos, quanquã Homericos longe antea LXXXII grammatici iussu Pylistrati tyranni interpolauerunt: Quorum principes Orpheus Crotoniata, Zopyrus Heracleotes, Onomacritus Atheniensis, & Epiclytus fuere. Posteris deinde temporibus successere & alij qui scenicos reliquosque poetas diligentissime enarrauerunt, Didymus, Tryphon, Apollonius, Herodianus, Ptolemæus Ascalonita, inter quos & philo

Sedulius

Prudentius

Epithalamia

Epicedia

Epitaphia

Monodia

Comœdia

Comœdia di

uisa in tris

partes

Antiquam

Mediam

Nouam

Quid à tra

gœdia diffe

rat

Comœdia

quid

Cratinus

Socratidium

Sophi, Porphyrius, Plutarchus, Proclus, & ante hos omnes Aristoteles. Sed ad Comœdiã redeo antiquã, quę (uti supra cõmemorauimus) cauillos habebat apertos usq; ad Eupolidẽ: qui postq; Alcibiadem Atheniensium ducem notare cœpit, iratus ille ut qui in expeditione nauali esset & exercitum paratũ haberet, statim iussit eum ad se trahi: quem alij dicunt repente mari proiecisse, alij capistro tractum ad littus ac paulatim ablutum cum huiusmodi uerbis: Eupoli qui in scena totiens me tinxisti, nunc te falsis tinguo lymphis. Ex illo constat Cratinum, Pherecratem, Platonem, & Aristophanẽ per figuras & ænigmata, dimissa aperte notandi licentiã, mordere solitos fuisse. Comœdiã propriũ cauillus cum risu, Tragœdiã luctus & mortes hominum. Satyra uero (ut existimant quidam) ex luctu in gaudium siniebat, ueluti Euripidis Orestes & Alceste, ueluti etiam Sophoclis Electra. Sed perpetuum risum eleganti, scenicoq; modo habebat: ut apud Euripidẽ Hercules emptus à Sileo tanquam uillicus & seruus mittitur in agrum ad uineam fodiendam: ille magnis uiribus sumpto ligone uites eradicat, easq; in uillam humeris comportat. Cum uescitur panes ingentes frangit, ingentem que bouem maciat, fores cellæ uinariæ diruit, eas que pro mensa portat, optimum doliorum relinquit, alterum seruum qui agro præerat toruum aspiciens iubet ei poma ex arboribus adferre. Denique confurgens uicinum flumen in habitationem intro duxit, quo cuncta deleuit. Satyra ergo huiusmodi utitur modo. Lyrici autẽ & Dithyrambici Athletas in certaminibus, aut Dionysiu, aut aliquẽ ex dijs, laudibus extollunt. Sciendũ præterea secundũ Dionysium & Cratem, & etiam Euclidem grammaticos, in partes quatuor comœdiã diuidi, in Prologũ qui usq; ad chori principiũ durat, in chori melodiam, in Episodiũ, quem latini ingressum dicunt, quod inter duos choros dicebatur. In Exodium, quod circa chori finem pronuciari solebat. Egressionis uero partes, quas Græci *ἔξοδος* uocant V II. Septies namq; chorus saltabat postq; uenerat in orchestrã, quã Græci *λόγος* appellant. Prima saltatio Cõmation, quã nos particulã dicere possumus: secunda cõgressio, homonyma cũ suo genere; tertiã longũ, quarta cantus & cõuersio, Græce *ὠδὸν καὶ ἐξοφλὸν*. Quinta Epirrhema. Sexta & Anticantus & anticõuersio, quas illi *ἀντιὠδὸν καὶ ἀντιἐξοφλὸν* dicunt. Septima Antepirrhema. Chorus em̄ si ex urbe theatrũ accedebat, è sinistra fornicis parte ingrediebatur, in scenãq; respiciebat: Si uero ex agro è dextra, quadrangulã ordine cõstituebat, & ad solos respiciebat histriones. Illis uero discedentibus ad utrãq; populi partẽ se uertens sedecim Anapesticos uersus tetrametros pronuciabat. Et hæc cõuersio uocabatur. Dein ex altera parte totidem, quã Anastrophen nominabant: utraq; uero antiquitus Epirrhema appellabatur. Probatum insuper Scena uerno tempore cũ ædificijs & habitationibus triplicibus instructis culminibus, parapetasmatis, tapetibus, lintheisq; candidis, atq; in agris ornata. Ad ditã & sonantes pelles, ignesq; manibus excussi, cauernæ quoq; subterraneæ ac putei, figuræ maris, tartari, fulminũ, tonitruũ, noctis, cœli, diei, regiarũ, prætoriorũ, ingentes aulæ, fornices ad uiarũ similitudinẽ. Dramata Græce cõpositiones & comœdiæ & Tragœdiæ & Satyræ uocantur: quorũ decus ac omne fere pondus in histrionibus cõsistebat, qui in Tragœdia & Satyra XVI. numero interueniebant, in comœdiã uero XXXIII. Qui simul coacti in quolibet horũ genere unamq; rem agentes Chorus uocabant. Diuisi in duas partes Semichoria, abusiue autẽ choros. Sigillatim quoq; ac per se cõmuni uocabulo histriones dicti sunt. Hi uero in partes plures diuidebantur: in eos qui prologũ dicebant, in nuncios, in exploratores, in custodes, in seruos, in heroas, in deos, & alios cõplures. Mimus ultimus statim in Orchestrã ueniens primũ ad alios mimos qui loquebant, discedentibus autẽ illis ad populũ sese uertebat, nunc dextrorsus nunc uero sinistrorsus, & aliquid pronuciabat, deinde exiens finem faciebat. Dramata itẽ practica erant & logica, practica in ipso corporis motu cõsistebant in quatuor deducta partes, in accessionem, cõuersionem, antistrophen, & exodũ. His motibus totidem orationis modi respondebant, ac logica appellabant: accessioni prologus, cõuersioni itemq; antistrophe oda. Exodo demũ *ἐξίτησις*, id est, egressiuũ, quod ultimo loco pronuciabat. Practica, his erant tantũ Conuersio, Antistrophe, & Exodus. Logica, Oda, Antoda, & Epodus. Primæ duæ æquales habebant numeros. Epodus autẽ ab illis diuersus & numero & qualitate. Dicebant em̄ Lyrici ad utrãq; populi partẽ statim sine proœmio respicientes Oden primũ, deinde antoden. In fine uero tanq; epilogũ aut ultimũ cantum, qui precibus plerũq; sermonẽ clauderet Epodũ pronuciabat. Hæc ex Græcorũ cõmentarijs cõuersa, Deinceps ex nostris: Donatus in actus quinq; comœdiã diuidit. Partes uero

Euripidis
Hercules

Diuisio Comœdiæ in IIII partes

Chorus

Dramata

Chorus

Mimus

Dramata

Practica

Logica

Conuersio

Antistrophe

Exodus

Oda

Antoda

Epodus

Lyrici

primas & secundas & tertias. Primas, qui primo sapiusq; in scenam ueniebat magno spectatorum fauore agebat, ut ait Cicero, quod animos primus occuparet, etiam si ceteri melius dicant. Secundarum partium actores summissis agunt, ut author Porphyrius, & item Cicero de diu. ut in actoribus Græcis fieri uidemus, sæpe illum qui est secundarum aut tertiarum partium, cum possit aliquando clarius dicere quam ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quammaxime extollat. Terentius in Phormione de primis partibus. Quia primas partes qui agit, is erit Phormio parasitus, Pantomimus.

Actus V.
Partes primæ
Secundæ, tertie
Cicero
Pantomimus

EX HESIODI THEOGONIA.

DE SOBŌLE autem deorum, heroumq;, quod hæc pars ad poeticam pertineret, nihil duxi potius quam Hesiodi Theogoniam in breue deducere pro sæ latinæ. Nā is Varrone & Augustino testibus, primus in hoc genere autor fuit. Sic enim exorditur: Ab initio nanq; chaos fuit. Deinde terra lata omnium firma sedes deorum, tartara quoq; nigra in terræ penetralibus late: post amor qui optimus inter deos soluit membra, omniumq; deorum atque hominum domat in pectoribus mentem & sanum consilium. Ex chao uero Erebus & nigra nox genita est. Ex nocte rursus æther & dies procreatur cōplexu Erebi prægnante. Terra autem genuit simile sibi cœlum stelliferum, ut ipsam circum omnia operiret, & ut esset beatis dijs sedes secura perpetuo. Genuit & altos montes nympharum gratas stationes, genuit & immensum pelagus ac pontum sine concubitu: sed deinde cœlo concumbens peperit Oceanum, Cœlum, Crium, Hyperiona, Iapetum, Rheam, Themiu, Memoriam, Phœben, Tethym, Saturnum nocentissimum omnium, qui odio persecutus est filios: post hos Cyclopes superbum genus, Brontem, Steropen & Argen, qui Ioui dederunt tonitruum, fabricaruntq; fulmina. Hi siquidem cæteris dijs similes erant, unum tantum oculum in fronte gerebant. Cyclopes illis nomen propterea fuerat. Alij quoq; cœli & terræ filij Titani, Cotus, Briareus & Gyges, torui atque infandi, centum quibus ab humeris manus pendebant, ceruices autem cuilibet L. ex humeris surgebant. In diris membris, insuper robur impotens. Hi fratribus ac patri infensi fuere ab initio. Quapropter cœlum eos in terræ penetralibus abscondit. At terra mater anxia dolosam excogitauit artem, genus produxit candentis ferri, ex quo falcem tradidit filijs ad iniuriam ulciscendam: quibus facinus reformidantibus Saturnus cæteris audacior falce arrepta sese clam in sinu terræ monitu abscondidit. Venit autem cœlum noctem afferens, circaq; terram amore complexum extenditur ubiq;. Hic autem ex insidijs consurgens, læua cœlum, dextra falcem corripuens chari genitalia patris incidit, in mareq; proiecit. Ex cuius guttis terra Erynnis genuit, & magnos gigantes, nymphasq;, quas Melias uocant: ex spuma uero genitalium puella orta, quæ concha Cytheron sacram adnauigauit: deinde Cyprium: quapropter & Aphrodytam & Cypriam nominant, & philomedeam, id est, risum & lætitiæ amantem. Quod hanc amor & honestum desiderium secuti sunt. NOX autem nulli concumbens genuit horribilem mortem & magnum fatum & somnum ac insomnia: præterea opprobrium & Hesperidas, quibus ultra oceanum aurea mala curæ sunt. Deinde parcas Clotò, Lachesium & Atropon, quæ hominibus nascētib; dant habere bonum & malum. Peperit & Nemesim & fraudem & Amorem: Senectutē perditam, litemq; ac laborem, obliuionē, famam: ac flebiles dolores. Pugnas etiā & certamina, mortes hominis, contentiones, mendacia, loquendi amphibologias, Transgressionem legū, damnum, Iusiurandumq;, quod maxime incōmodo mortales adficit si quis sponte peierat. PONTVS Nereum genuit antiquissimum filiorum, quem Semen uocant, optimū quidem, mitemq; ac æqui seruantissimum. Deinde terræ concumbens Thaumanta & ingentem Phorcyn, Ceto pulchram Euribiemq;. NEREI uero filia Nymphæ plurimæ marinæ fuerunt: ex quibus nominatæ ab authoribus (ut reliquas ab Hesiodo commemoratas præteream) sunt, Amphitryte, Tethys, Glauce, Cymothoe, Melite, Doris, Panopea, Galathea, Cymodoce. THAUMAS ex Electra Oceani filia uelocem genuit Irim & Harpyias. Phorcys ex Ceto genuit Serpentem, qui aurea mala custodit. præterea Pephrido, Enyo, & Gorgonas quæ habitant ultra Oceanum ad occidentis extrema: ubi Hesperides canoræ: Tenò Euriale & Medusam. Hæc quidem mortalis, illæ duæ immortales, Huic soli concubuit Neptunus in molli prato & floribus uerticillis.

Chaos
Terra
Tartara
Amor
Erebus
Nox
Terra
Cœlum
Oceanus
Crius
Hyperion
Iapetus
Rhea
Themis
Memoria
Phœbe
Tethys
Saturnus
Cyclopes
Titani
Cotus
Briareus
Gyges
Cypria
φιλομείδεια
Nox
Parcæ
Pontus
Nereides
Thaumas
Iris
Gorgones

- nis. Ab hac Perseus ut caput abscidit, exiit Chrysoar magnus & pegasus equus: sic illi
Chrysoar nomen fuit, quod iuxta oceani fontes genitus est. Chrysoar uero quod Chryson, id est,
 aurum haberet in manibus, Geryonem primū genuit quem Hercules interfecit, genuit &
 Hydram monstrum, mediam nympham, mediumq; serpentem, immortalem nunquamq;
Orcus senescentem. Hæc ex Typhone Orcum, Cerberum inferni canem ferrea uoce, L. cerui-
 cibus monstrum pudendum: præterea hydram Lernæam quam nutrit dea Iuno Herculi
Hydra irata. Et hanc quoq; Hercules interfecit simul cum Iolao, consilijs diuæ Mineruæ. **H Y D R A**
 uero peperit Chimæram spirantem ignem, cui tres inerant ceruices, una Leonis, al-
 tera capræ, tertia Serpentis. Prima Leo, postrema Draco, media hispida capra. Pegasus
 hanc necauit & bonus Bellerophontes. Hæc ex Typhone genuit Sphinga perniciosam
 Thebanorum pestem, Nemæumq; leonem, quem Iuno nutrit saltibus Nemeæis pestem
Oceanus & Tethys hominibus immisit, herculea quoq; tandem uis edomuit. **T E T H Y S** ex Oceano peperit
Flumina in primis fluuios ingētes, Indum, Nilum, Alpheum, Eridanum, Strymonem, Mæandrum,
 Istrum, Phasim, Rhelīm, Peneum, Caicum, Sangarium, Ladona, Parthenium, Euenum,
 Scamandrum, Simoenta, multosq; alios. Genuit insuper Nymphas numero tria milia,
Hyperion Inter quas sunt memoratæ, Electra, Doris, Vrania, Erato, Calypso, Styx. **H Y P E R I O N**
 unus è cœli & terræ filijs suscepit ex aurora Solem & Lunam. Creio siue Creio alter filius
Astreus ex Eurybia Nympha Astreum magnum & Pallanta. Astreus ex Aurora genuit uentos;
Styx præterea phosphorum astrum, astraq; reliqua lucentia. Styx autem ex Pallante genuit Ze-
Luna lum, uictoriam, potentiam, uim, sine quibus non est domus Iouis, nec ulla sedes, neque iter
 ubi deus illis non imperet, sed semper apud Iouem confident. Ex consilioq; Stygis Iuppi-
 ter omnis deos in cœlum uocauit, ac his qui contra Titanos secum esse auxilio uellent re-
 cepit se pristinum honorem redditurum, quem ab initio amiserunt à Saturno simul cum
 eo eieci. Quapropter Iuppiter Stygem dilexit atq; honore profecutus est, ipsam deorum
 iuramentum statuendo, eiusq; filios in perpetuum secum habitaturos pollicendo. Phœbe
 ex Cœo noctem genuit, nonnulli obliuionem legunt, dulcem hominibus, ac dijs, & simul
Hecaten Asteriam. Hæc uero ex Perse Hecaten, quam præter omnis Iuppiter honorauit, donauitq;
 tribus numinibus, terræ, maris, ac poli. Ipsa in primis inuocatur dea quæ felicitatē præbet
 uenatoribus, nauigationibus, certaminibus, prædis, mercaturis. Deniq; custos ac nutritrix
Rhea Auroræ posita, ut post illā lumen oculis Auroræ fulgidū cōspicerent. **R H E A** ex Saturno
Saturnus genuit Cererem, Iunonem infernam quæ sub terra habitat: Neptunum, & Iouem diuum
Iuppiter atq; hominum patrem. Saturnus autem cum ei fatum sentiret, ut à filijs regno pelleretur,
 eos quum primum nascebantur necari iussit. Rhea uero Iouem paries clam misit in Lycion
 Cretæ locū, ubi in antro conditus est: Saturnoq; saxum deuorandum pro filio obiecit. Iup-
 piter quum primū auctus est opibus, patrem expulit, fratres uinculis liberauit. Saxū quod
Iapetus ille euomuit, sub Parnaso in memoriā rei sempiternam statuit. **I A P E T V S** unus ex cœlo
Atlas & terræ filijs ex Climene Oceani filia genuit Atlātem, Menœtium, Prometheum ingenio
Prometheus callidum, & Epimetheum culpæ obnoxium, qui malum in primis miseris peperit uiris:
Pandora Pandoram è limo fingendo uirginem. Atlas humeris Cœlum sustinet in terræ finibus ad
 hesperios. Promethea ad columnam Iuppiter Caucaſi firmis obligauit uinculis, aquilamq;
 adhibuit quæ eius hepar ederet, tātumdemq; noctu cresceret quantum interdū consume-
 retur: quæ ille peste ab Hercule tandem Ioue consentiente liberatus est. Hic enim bouem di-
 duxit, mentemq; Iouis furatus, pelli simul cum carne & intraneis inclusit, imaginemq; al-
 teram bouis cum ossibus nudis constituit: Iouiq; arguenti, ait, tolle quem mauis. At ille sci-
 ens multa mala hominibus eligenda, imaginē manibus adripuit. Iratusq; ex eo facto Men-
Fœminarum ti subreptæ ignem negauit, quem & Prometheus in ferula clam abstulit. Rursus Iuppi-
nituperatio. ter ut se uindicaret: uirginem è terra finxit, omniq; cultu ornauit, ex qua genus fœmina-
 rum perniciosum & pestilens prodijt, quæ ueluti fucus inter apes, ita uirorum opera de-
 let. Ex quo si senescere cupis, minime ducenda uxor: si bona, malum hoc aliquantulo bo-
Briareus no compensabis: si mala, perpetuo dolebis. Iuppiter igitur post hæc Titanos, Briareum,
Cotus Cotum, & Gygem eorum uastitatem & superbiam ueritus sub terram relegauit. Verum
Gyges eosdem postea cum cæteris dijs quos Saturnus genuit ex Opi, consilio terræ in lucem ex
 terra restituit. Titani autem bellum deinde Ioui dijsq; intulere. Hic Hesiodus ordinem
 belli

belli multis refert carminibus. Tandem eos fulminatos à Ioue ac ad inferos demissos dicit post annos x. Infernumq; describit & eius areas portas ubi excubat dies & nox: altera extra mouet, altera nox intus ingressa diem reuertentem expectat. Noctis filij Mors, Somnus, ad quos minime sol penetrat. In inferno etiam Canis custos, qui arte dolosa utens uenientibus blanditur, ingressos exire prohibet, conantem deuorat. Hic & Styx Oceani filia antiquissima, quæ separatim ab alijs inclytas tenet domos argenteisq; cathenis ad cælum libratur. Iuxta est Iris Thaumantis filia pedibus uelox nuncia. Hic & Tartara nigra, quæ uel dij timent, & portæ beatae, & lapideum pavementum. At postquam ex cælo Titanos expulit, terra immanem genuit Typhoea ex tartaro. Cui manus pro scuto fuerant, pedesq; Martis, ac centum capita, linguæ serpentibus micantes. Ignis ex oculis flagrabat, uoces totidem ex oribus. Igitur & ipse à Ioue fulminatus sub Peloro sepultus iacet: unde uenti dicuntur ruere diuersi, qui terram mareq; infestant. Vbi uero subacti Titani, diuisus dijs honor omnibus. Iuppiter rex omnium cepit primam uxorem Metim, præ omnibus sapientem. Nulli sunt liberi nati, ne pro Ioue alius regnaret. Sed ex suo Iuppiter capite Mineruam excussit. Cui primum sapientiam & consilium & mentem dedit. Secundam ducit uxorem Themidem, hæc Horas peperit, Iudicium & Pacem, quæ mortalium opera honestant: Parcas insuper quæ hominibus bonum & malum tribuunt. Post hæc ex Eurynome Oceani filia tris suscepit gratias, Aglaen, Euphrosynam ac Thaliam. Dein ex Cerere Persephonen, quam Pluto Ioue concedente rapuit. Post hanc ex Memoria Musas nouem, quibus delectatio cantus & melodia data est. Deinde ex Latona Apollinem & Dianam. ex Iunone Heben & Martem & Dianam. Ex Amphitrite Neptuni filia Tritonem qui profunda Maris timens prope parentem residet. Iuno autem sine Ioue Vulcanum arte fabrilis præditum præ omnibus dijs. Mars è Cytherea timorem & tumultum: qui cum Marte diras in bello promunt ac quatunt acies. Harmoniam quoque quam Cadmus duxit uxorem. Post hæc Iuppiter ex Atlanta Mercurium deorum interpretem, è Semele Cadmi filia Dionysium, ex Alcumena Herculem. Vulcanus quoque Aglaen gratiarum unam duxit. Dionysius Ariadnam Minois filiam. Hercules uero Heben. Sol ex Perseide Circen & Aetam regem, qui ex Oceani filia Medeam genuit. DEINCEPS Hesiodus inuocatis Musis incipit enarrare, quot deæ mortalibus nupsere. In primis Ceres ex Iasio Plutum, id est Diuitias. Harmonia ex Cadmo Ino, Semelem, Agauem & Autonoen quæ nupsit Aristeo apud Thebas. Callirrhoe Oceani filia ex Chrysaore Geryonen. Aurora ex Titono Memnonem Aethiopæ & Aemathiona reges. Eadē ex Cephalo peperit Phaetonem, quem in ætatis flore in mare præcipitatum Venus excitauit, numenq; constituit nocturnum ac propitium nautis. Iason Medeam duxit iussus à Pelia Iolchon adnauigare & certare, ex qua Medum suscepit. Quem Chiron Phyllirides in montibus nutrit. Filia quoque Nerei dei marini altera Psamathe Phocum ex Aeaco, altera Thetis Achillem ex Peleo genuit. Venus ex Anchise Aeneam apud Idam Troiæ. Circe quoque Solis filia ex Vlysse Latinum, qui Thuscis imperauit. Calypso itē ex Vlysse Naufithoum Lyfinoumq;. Atq; hæc quidem deæ quæ mortalibus nupsere: nec ultra sequitur, cum uetustate deperditum reliquum non habeamus. HAEC AB HESIODO breuiter, tum à me breuiter repetita plura consequuntur: physiologia primum siue tropologia, quum fabulæ inuentioni rerum pondus ac ueritas quædam subiiciatur. Quam cum aliam alij enarrant suoapte quisq; ingenio, fastidium explicandi uitauimus, tantum scire sensum occultiore cupientes ad auctores, Fulgentium, Leontium & Palephatum relego. Nunc de dijs & heroibus quædam præterita, aut non satis explicata rursus ex alijs authoribus adducam: Genealogiamq; reliquam repetam, ac in primis Cœli & Terræ genus.

Dies & nox
ad inferni
portas

Typhoeus

Iuppiter & eius
progenies

Gratie Iouis

Harmonia

Quæ deæ
mortalibus
nupsere

COELI ET TERRÆ PROGENIES.

TITANOS COELVM ac Gigantes ex terra genuit. Qui manibus magnam rescindere cælum Aggressi, superisq; Iouem detrudere regnis, ut ait Virgilius: montes montibus imposuisse dicuntur. Fulminati denique omnes & ad inferos deiecti, pars sub Aetna monte sepulti. Gigantum nomina non extant. Titanorum hæc sunt, Hyperion, Briareus, Ceus, Typhoeus, Enceladus,

Titani

- Hyperion* Enceladus, Aegeon, Aurora, Iapetus, Astreus, Aloeus, Pallenes, Lycaon. Genuit Rheam & Saturnum. *H Y P E R I O N* igitur Solem genuit & Horas, quas Homerus adfiderere cœli ianua dicit cum clauibus, eamq; Soli aduenienti recludere. Sol uero Miletum, *Phaeton* Aetam & Phaetontem. Fœminas uero Dirce, Circen, Pasiphaen & Angitiam, infortunatas omnis & impudicas, Veneris ultione, quod à Sole cum Marte deprehensa, sit uero manifestata, de Dirce alibi: sed de Circe in Vlyſſe. De Pasiphae in Minoe. Angitiam dicunt ad Marſos in Italiã seceſſiſſe prope lacum Fucinum, ibiq; ueneficij & herbarum uiribus doctam pro dea colit. Macrobius Angeronam hanc uult eſſe, quæ digito dea Silentij dicebatur, in ara Voluptatũ collocata, quod uidelicet qui linguam comprimit, magna ſentit commoda. Circe ad Circeium delata montem in Italia, ueneficij & ipſa Vlyſſis ſocios in feras commutauit: Scyllam Glauco dilectam in monſtrum: poſtremo Picum Pomonam adamantem in auem. Miletus ex Cyane Mæandri fluminis filia Caunum & Byblidem, quæ fratrem Caunum adamauit, ac diu fugientem inſecuta in fontem uerſa eſt, auctore Ouidio. Aetam Colchi regem, & uellus aureum, & Medeam, & Apſyrtum eius filios, uide in genere Aeolidarum. Phaeton cum regendos curruſ à patre impetraſſet, neſcius regendi combuſtus in Padum cecidit. quem ſorores flentes in populos uerſæ ſunt. Hic Lygum genuit, qui poſtea Lyguribus imperauit. *C E V S* Alius Titani filius Latonam & Aſteriam. *L A T O N A* ex Ioue prægnans Iunonis ira nullo loco conſiſtere ualebat Pythone ſerpente immiſſo: tandem in Ortygia ſiue Delo oliuæ innixa peperit Dianam & Apollinem. De Apolline in Iouis genere dicam. Dianæ perpetuo attributa uirginitas & uenatio. *T Y P H O E V S* & Typhon dicitur alius Titani filius ſub Inarimen inſulam Campaniæ à Ioue detruſus. Virgilius: Tum ſonitu Prochita alta tremiſſe durumq; cubile Inarime Iouis imperiũ impoſta Typhœo. & Lucanus: Vndat apex Campana fremens cui ſaxa uaporat Conditus Inarimes æterna mole Typhœus. Encheladus autem ſub Aetna. Virgilius: Fama eſt Encheladi ſeuuſtum fulmine corpus Urgeri mole hac, ingentemq; inſuper Aetnam impoſitam, & quæ ſequuntur. *I A P E T V S* Titani filius Heſperum, Atlantem, Prometheum & Epimetheum. Atlantem, teſte Diodoro, loca ad Oceanum poſita forte euenerunt, qui & populos & montem de ſuo nomine appellauit. Ferunt aſtrogum fuiſſe, deq; ſphæra mundi inter homines diſſeruiſſe: qua ex re uiſus eſt orbem humeris ſuſtinere. Hæc ille libro *I I I I*, libro autem *V*, dicit: duos in Heſperia fuiſſe fratres, Heſperum & Atlantem: hos in hortis decora habuiſſe poma, quæ ob pulchritudinem aurea mala ſunt à poetis appellata. Ex Altante & Heſperide Heſperi fratris filia genitæ ſunt *V I I*. filia quæ à patre Atlantides, à matre uero Heſperides dictæ ſunt. Ouidius autem ſcribit Atlantem à Themide uate accepiffe, ne quem hoſpitiũ Iouis filiũ exciperet, ſi ſe ac hortum cum pomis ſaluũ eſſe uellet: quod ille minime faciens Perſeum excipiẽdo cum Meduſæ capite in montem ſui nominis eſt mutatus. Ex eodem (ut idem tradit author) geniti ſunt Hyas, Hyades & Pleiades. De primo ſic ait: Nondum ſtabat Atlas humeros oneratus olympto: Quum ſatus eſt forma conſpiciendus Hyas. Dicit tandem à Ieana in uenatione occiſum. Hyades & Suculæ eadem ſunt *V I I*. nymphæ in cœlo. In capite tauri ſeptem radiantia flammis: Nauita quas Hyadas Graius ab urbe uocat. Nonnulli Hyadis dicunt filias. Ortus earum pluuiam portendit: unde etymologiam habent. Pleiades totidem ſunt nymphæ in genu tauri à Pleione matre dictæ, eadem & Virgiliæ. Ouidius: Pleiades incipiunt humeros releuare paternos. Quæ ſeptem dici, ſex tamen eſſe ſolent. Seu quod in amplexum ſex hinc uenere deorum. Nam Steropen Marti concubiſſe ferunt. Neptuno Alcyonem, & te formoſa Celeno: Maian & Electran Taigeranq; Ioui. Septima mortali Merope tibi Siſyphe nupſit. Pœnitet, & facti ſola pudore latet. Nam & Mathematici dicunt unam obſcuram eſſe nec clare apparere. Prometheus Pandoram fœminam primam è limo finxit, ignemq; de cœlo in ferula furatus pectori ſubdidit: unde ſpiritus illi. Quapropter Iuppiter iratus apud Caucaſum eum religauit *Iſis* ferreis uinculis, cuius hepar continuo renaſcens paſcatur ab aquila. liberatus demum ab *Deucalion* Hercule. Aefchylus Tragœdiam Prometheum fecit. Hic Iſidem genuit & Deucalionem. *Epimetheus* Qui cum Pyrrha Epimethei filia matrimonio iunctus humanum genus dicitur poſt diluuium reparaffe: hic lapides ex Parnaſo poſt terga iactando mares, illa fœminas edidiſſe. *Pyrrha* Aſtreus

A S T R E V S Titani filius ex Aurora Astream genuit & uentos teste Lactantio. Astream Virgilius uirginem castam ac iustam in coelum abiisse dicit: quam uirginis dicunt plerique signum, Manilius uero poeta Erigonem dicit Icarum filiam. Boreas uentus Thraciae rex ex rapta Orithya Zetum & Calaim genuit, qui inter Argonautas fuerunt, Harpyiasq; à mensis Phineus fugauerunt, ut alibi dixi. Genuit etiam Boreas Harpalicen, quae nupta Phineo regi Arcadiae causa fuit, ut ille priuignos excacaret, ex quo & ipse deorum ira oculis captus est, & infestas ac foedas mensis Harpyias habuit. Haec insuper patrem ab hoste oppressum traiecto Hebro uelociter dicitur liberasse, teste Vergilio: Nonnulli Lycurgi filiam dicunt. Zephyrus uentus Chlorim Nympham adamauit, ut refert Ouidius: Praemiumq; complexus ut floribus Florae nomine praesset ei tribuit. Hanc Floram Lactantius meretricem fuisse dicit ditissimam, quae populum Romanum haeredem reliquit. In cuius postea memoriam Floralia instituta, ut alibi narraui. **A L O E V S** Titani filius, cuius uxor Iphimedia à Neptuno compressa Otum & Ephialtem genuit. Qui tamen Aloidae dicti sunt. Hi monstrosos corporibus Iouem detrudere regnis aggressi. Virgilius apud inferos ponit. Hinc & Aloidas geminos, immania uidi Corpora. Dicuntur Martem etiam cepisse, & in uincula coniecisse, cui nihilominus sacrificabant. De his Homerus in Odyseea libro XI. sic scribit: *πὺν ἢ μετ' ἰομιέδραμ Ἀλωϊὸς πρῶκοιτιμ εἰσίδορ ἢ δ' ἠφάσκε ποσειδάωνι μιγῶσα. καὶ ἕτερον δ' ὄνο ποσειδέε, μινωδαδίου δὲ γενέδιω, ὠτόρ τ' ἀντίδορ, τηλέκλιτόρ τ' ἐφιάλτω.* **L Y C A O N** Titani filius Arcadiae rex cum Iouem hospitio excepisset, ut eius diuinitatem tentaret, hominem coctum dismembratum ei adposuit. Iuppiter regiam eius statim incendit immisso caelitus igne: ille ob metum in syluas abiit in lupumq; uersus. Calisto eius filia sese Dianae comitem addixit. Compressa deinde ab Ioue, utero in balneis apparente dum simul laua- ret, ab ea repulsa Arcadem in syluis peperit: ipsa in coelum relata in septentrione fulget arctos appellata, quod in Vrsam à Iunone uersa fuerat. Arcas uero Ionium genuit patrem Nicostratae, quae ex uaticinio Carmenta est appellata: Euandrum ex Mercurio filium domi seditionibus agitata impulit, ut in Italia montem peteret iuxta Tyberim. Hic Pallan- tem genuit, qui pro Aenea contra Turnum pugnans occubuit. cuius cadauer Henrici III. Imperatoris tempore prope Romam uillicis fodientibus repertum tantae magnitudinis, ut moenia adaequaret, cum maximi uulneris cicatrice atq; hoc epigrammate: Filius Euan- dri Pallas quae lancea Turni Militis occidit more suo, iacet hic: Author Martianus in Chron- icis. Connumeratur & Tityus inter Terrae filios ab Homero. hic Latonem tentauit, apud inferos porrectus per iugera nouem. Sic enim in Odyseea XI. *καὶ τιτυὸν εἶδορ γαίης ἐρικυ- δέος υἱὸν, κείμνονον ἐν διαπέδω, ὃ δ' ἐπὶ γυνεία κήρ πᾶλεθρα. γῦπε δὲ μίμ' ἐκάτορδε πρῶμύω ἥσασ' ἐκεν- ρον, Δέσπρωρ ἔσω δ' ἄωνοντες. ὃ δ' οὐκ ἀπαμᾶνετο χροσί, ἀπὸ γὰρ ἠλκυσε Διὸς κυδελῶ πρῶκοιτιμ, πυθῶ δ' ἐρχομύω διὰ καλλιχώρας πανοπηθ'.*

SATVRNI PROGENIES.

S A T V R N V S unus ex Coeli & terrae filijs ponitur ab Hesiodo: ac Coelo patri uirilia abscidisse & in mare proiecisse: & ex Rea sorore, quam eandem Opim & Vestam & Cybelem uocent, filios editos deuorasse. Iouem autem clam educatum, pro eoq; saxum oblatum. Hic demum à Ioue pulsus in Latium uenit. Pingitur senex & cum falce Cronos à Graecis uocatus, quasi tempora deuoret. Trigis utitur id est trium equorum curru. De ipsius templo Romae diuersae sententiae, teste Macrobio. Tullus Hostilius quum bis de Albanis & ter de Sabinis triumphasset ex uoto fanum ei consecrauit. Saturnaliaque tunc primum instituta. Varro autem dicit ipsius aedem à Tarquinio locatam in foro faciendam, ac T. Largium dictatorem saturna- libus eam dedicasse. Gellius item scribit Senatam deuouisse ut aedes Saturno fieret. Hanc postea ararium esse uoluerunt, quod sub illo nullum furtum fuit, nec alicui priuatum. Nec signare solum aut partiri limite campum Fas erat: in medium quarebant. Sed & ex L. Accij annalibus deprehendimus prius etiam apud Graecos eodem fere modo saturnalia celebrata. Saturni liberi: Iuno, Iuppiter, Pluto, Neptunus, Ceres, Chiron, Picus; Ouidius ponit & Vestam. Ex Ope Iunonem memorant Cereremq; creatam Semine Saturni, tertia Vestam fuit. Et inferius: Nil aliud Vestam quam uiuam intellige flammam. Iuno igitur eodem partu cum Ioue nata prima fuit: Iouis item soror & coniunx, matronis & pat-

- & partibus numine Lucinae praest. Ex animalibus Pauonem habet consecratum. Peperit autem sine uiro Martem percusso flore quodam : & Heben commanducatis lactucis agrifibus : quam deam Iuuentutis uocauit ac ministrantem Ioui pocula constituit, Herculiq; uxorem locauit: quumq; forte in conuiuio deorum illa caderet reiectis pudendis summo-
Ceres ta est, proq; ea Ganymedes raptus. CERES de qua Virgilius : Prima Ceres unco terram
Proserpina dimouit aratro. Prima dedit fruges alimenta; mitia terris. Prima dedit leges, Cereris sunt
Pluto omnia munus. Haec ex Ioue Proserpinam genuit, quae uirgo legens apud Ethnam flores à
 Plutone inferni deo dicitur rapta. Ceres igitur facibus accensis noctu per orbem eam quae
 ritando ad inferos peruenit : ubi tribus ex horto Plutonis granis mali punici deuoratis ius
 repetendi filiam amisit : uerum Iouis miseratione factum, ut sex menses supra terram cum
 matre, totidemq; cum Plutone apud inferos esset. In peregrinatione uero Ceres cum apud
Triptolemus hospitem pauperem diuertisset, filium eius paruam aegrotum curauit, Triptolemuq; uo-
 cavit, immortalitate illi donata, & curru concesso à serpentibus uecto, insuper & arte seren-
 di monstrata, quam ille per orbem discurrens mortales docuit. ut author est Ouidius. Non-
 nulli patrem Triptolemi huius Eleusinum dicunt fuisse, proptereaq; in patris honorem
 Eleusinam urbem illum condidisse, Eleusinaq; sacra Cereri primum instituisse, quae Graeci
Themis/ Themisphoria appellant, Latini uero initia. Plutoni autem regna inferna concessa : grae-
phoria. ce Ditis uocatur. cui Romae templum apud Teretum, & apud Circum sub terra, ad quod
Consus gradibus descendebatur, sicuti & Conso deo Consiliorum : ea significatione, ut qui medi-
 tantur aut consilium capiunt, abdita loca & secreta ad deliberandum petere debeant.
Chiron CHIRON Centaurus Saturni ex Phylira nympa filius semihomo ac semiequus, in an-
 tro educatus, iustissimus dicitur fuisse, Herbariam doctus & Lyram, Achillis praeceptor
 & Aesculapij, quum Herculem hospitio recepisset, sagittasq; eius attrectaret, ex una forte
 in pedem cadente morbum contraxit : cumq; accepisset se immortalem ex deoq; genitum
 esse, uitandi doloris gratia mortem precatus est, ex quo in signum caeleste conuersus. Eius
 filia Ochiroe uates fuit ex Cayci fluminis nympa suscepta. PICVS Saturni filius, ut au-
 thor Virgilius. Accipimus, Fauno Picus pater, ipse parentem Te Saturne refert. Ouidius
 Martium Circes dicit uirum, eumq; dilexisse Pomonam, quamobrem in auem sui nomi-
 nis ab ea commutatum fuisse. Regnauit in Latio, genuitq; Faunum, qui Saturno auo (ut
 ait Augustinus) primus nefaria sacra instituit, & Sentam Faunam sororem & coniugem
 suam consecrauit. Hic Faunos, & Panes, & Satyros, & Syluanos dicitur etiam genuisse,
 semideos à poetis appellatos. Ouidius : Sunt mihi semidei, sunt rustica numina Fauni, Et
 nymphe fatyricae & monticolae syluani. Vnum ex his in saltibus Aegyptijs diuo Antonio
 obuiam factum ponit Hieronymus ea specie qua pinguntur, cornibus in fronte, caprinis
 pedibus, interrogatumq; respōdisse unum ex Faunis Satyrisq; se esse, quos stulta colit gen-
 tilitas. Eurimedontem insuper Fauni filium ponit Papinius partes Eteoclis iuuisse. Proxi-
 mus Eurimedon, cui pastoralia fauni arma patris. Forte cuiuscunq; Fauni, quoniam agita-
 bat in syluis. Filiam uero Eurimedontis Peribiam Nasithoi matrem Homerus in Odysea
 scribit. Latinus postremus Fauni filius apud Laurentum, ut author Virgilius : Rex arua
 Latinus & urbes iam senior longa placidus cum pace regebat. Hunc Fauno & nympa
 genitum Laurente Marica Accipimus. Hesiodus in Theogonia Latinum dicit Circes &
 Ulyssis filium, quod monstrare uidetur Virgilius, teste Seruio, quū ait: Solis aui specimen.
 Nam Circe Solis filia fuit. quamobrē Hygino credendum ipse Seruius putat, qui plures La-
 tinus fuisse dicit. Virgilium uero licētia poetica nominis similitudine abuti. Lauinia uero
 Latini filia ex Amata pacta Turno: deinde Aeneae concessa, causa belli inter eos fuit. Haec
 post mortem Aeneae timens priuignum in syluas fugit, ubi Syluium Posthumum genuit.
 Vnde genus Albanorum. Deinceps de neptuno Saturni filio.

NEPTUNI PROGENIES.

Neptunus

NEPTVNVS Iouis frater, ex Saturno & Opi. cui datū Maris imperium cum
 tridente loco sceptri à Gracis ἐνοσίγαιος etiam appellatus, quasi terrā com-
 mouens. Ministri eius Tritones, Cete, Phorcus, Palæmon, Glaucus, ceteriq;
 à Virgilio descripti libro V. Iunxit equos curru genitor, spumantiaq; addit
 Frena ferox, manibusq; omnis effudit habenas. & quae sequuntur. Multos di-
 citur habuisse liberos, inter quos Amycum, Phorcum, Dorum, Polyphemum, Mefapum,
 Busyridem,

Buſyridem, Pegafum, Nyctem, Peliam, Neleum, Cygnum, Chryſaorem, Otum & Ephialtem, Aegeum, Oncheſtum, Nauplium, Harpyas, Nauſithoum. **AEGEVS** igitur Athenarum rex, qui Pandioni ſucceſſit, **THESEVM** genuit; cuius ſecundū Herculem labores memorantur, cum quo primum Amazonas ſuperauit rapta Hippolyte regina, Taurum Marathonium interemit, Scyronem & Procuſtem latrones Atticæ ſuſtulit: quorum alter de faxo hoſpites præcipitabat, alter Procuſtes, arboribus per uim retortis diſcerpebat. Minotaurum poſtremo arte Dædali mōſtrum ſuperauit, filo ad oſtium Labyrinthi adpoſito. Quare Phædra Minois filia abducta uictor reuertens, oblitusq; nigra uela quæ ſecum extulerat commutare, patri è ſpecula proſpectanti cauſa fuit, ut ille mortem filij ſuſpicans in mare ſe præcipitem daret. Aduerſus Centauros in nuptijs Perithoi amiciffimi ſui pugnauit, cum illoq; ad inferos ad rapiendam Proſerpinam profeſtus, Perithoo trucidato, uix ipſe euafit beneficio Herculis ab inferis eum reducentis. Domi turbata omnia offendit: cum Phædræ Hippolytum priuignum, quem ille ex Hippolyta ſuſcepit, caſtiſſimū iuuenem accuſantem audiret, eum curribus diſcerpendum mandauit. Populos Athenienſes in uicis antea diſperſos in unum congregauit. Tandem de repub. benemeritus à ciuibus pulſus extra patriam deceſſit, cum regnaſſet annis **XVIII**, genitis ex Hippolyte Hippolyto, ex Phædra Mneſtheo & Demophoonte. **HIPPOLYTUS** igitur, ut ſupra dixi, nouercæ ac cuſatione, quod interpellatus de ſupro reuiſſet, peremptus dum fugeret patris iram à Phocis currus eius perterrefacientibus, excitatus deinde ab inferis ope Aeſculapij, nomine Virbij quaſi bis uiri ſeceſſit in Latium prope Romam, ubi Dianam colebat. Virgilius autem eum Aritiam coniugem habuiſſe dicit, quæ oppido nomen dedit, ex qua Virbium filium ſuſcepit, quem pater contra Aeneam miſit in auxiliū Turni. Ibat & Hippolyti proles pulcherrima bello Virbius inſignem quem mater Aritia miſit Educūm Egeriæ lucis. **MNESTHEVS** patri Theſeo in regno ſucceſſit Antigonus antea uocatus, qui ad bellam Troianam profeſtus Demophoontem fratrem iuuenem ſecum duxit: reuertens tempeſtate delatus ad inſulam Melenam ibidem extinctus eſt. Demophoon quoq; ex eodem bello rediens, uentis & ipſe in Thraciam delatus, à Phyllide Lycurgi regis filia hoſpitio eſt exceptus ſimul & lecto: à qua poſt aliquot annos deſuncto fratre diſceſſit ad regnū paternum ſuſcipiendum, data ſpe redeundi, quod minime ſeruauit. **MEDVS** Aegei etiam filius fuit ex Medea ſuſceptus, quam ille Iſonem & Creuſam poſt ſcelus fugientem hoſpitio ſimul & matrimonio ſibi iunxit. **NAUPLIUS** alius Neptuni filius ex Amymone apud Eubœam regnauit, in ultionem filij Palamedis ignes è turri prætulit, quos Græcorum claſſis ſecuta naufragium in Euripum Capharej deducta fecit. De Palamede uide in ordine literarum. **HIPPOMENES** Neptuni nepos ex patre Macareo, filio Oncheſti Neptuno geniti, Atlantam uirginem curſu ſuperauit. De quibus uide in Atlanta. **PELIAM** Neptuni filium ex Tyro, Acaſti patrem uide in Aeolidis. **NELEVS** Neptuni filius item ex Tyro, à fratre Pelia è regno Theſſaliæ pulſus ſeceſſit in Peloponneſum, ubi Pylon condidit, genuitq; ex Chloride uxore liberos **XII**. qui Nelidæ ſunt dicti, teſte Ouidio, inter quos ſunt, Neſtor, Periclymenus, & Pero filia tantum nominati. Homerus in *Odyſſeæ* **XI**. καὶ χλωρὴν εἶδον Πηλιάδεια, τὴν ποτὲ Νηλεὺς Γῆρυον ἐὸν μετὰ Κάλκῳ, ἔπει τὸ ὄρε μνηστῆρας, ὀπλοτάτῳ κέρων Ἀμφίονος Ἰασιδάο. ὅς περ ἦν ὄρχομενῶ μινυείῳ Ἰφιάνασεμ, ἠδὲ Πύλος βασιλευε. τέκερ δ' ἐοῖ ἀγλαὰ τέκνα, Νέστωρά τε, Χρόμιόν τε Πηρικλύμηνόν τε ἄγέρωχομ. τοῖσι δ' ἐπ' ἰφθίμῳ Πηρῶ τέκε βαῦμα βροτοῖσιν, τὴν πάντας μνῶωντο Πηικτίται. Neſtor apud Homerum tria ſecula ſe uidiſſe gloriatur, interfuiſſeq; in bello contra Centauros in nuptijs Perithoi. Huic in bello Troiano partes eloquentiæ ac ſalubris conſilij dantur. Ex Euridice **VII**. mares genuit præter Pyro foeminam, inter quos Antilochus in bello Troiano periit à Memnone in pugna interfectus. Piſiſtratus alter filius miſſus à patre cum Telemacho Lacedæmona ad Menelaum pro inquirendo Ulyſſe. apud Homerum, Periclymenum Nelei filium Hercules in bello interfecit. Huic à Neptuno auo conſeſſum omnia fieri, ſiue in urſum, ſiue formicam, ſiue apem ſe uertere: ut Apollonius & item Heſiodus poetæ teſtantur. Cromius etiam inter filios Nelei in bello quod Pylj & Meſſenij contra Epios & Herculem geſſere occubuiſſe ponitur ab Ouidio. Amycus Neptuni filius Bebryciorum rex apud Cyzicum regnauit, pugil optimus & ludo caſtuum quo tranſeuntes necare ſolebat. à Polluce demum ex argonautis dum illac iter haberet eodem ludo interfectus eſt. Buthes eius filius

Vu qui

Aegeus rex

Theseus rex

Scyron

Procuſtes

Hippolytus

Virbius

Aritia

Mneſtheus

Demophoon

Medus

Nauplius rex

Palamedes

Hippomenes

Pelias

Neleus

Chloris

Neſtor

Pero

Antilochus

Piſiſtratus

Cromius

Amycus rex

Buthes

- qui ob crudelitatem post obitum patris è regno pulsus secessit in Siciliam, ubi ex Lycaste uirgine quam ob pulchritudinem Venerem uocabant: Erycem genuit qui ciuitatem in monte nomine Veneris Erycinæ dicauit. Hic etiam notissimus pugil: postremo & ipse ab Hercule illac iter ex Hispania habente superatus est. **PHORCVS** Neptuni filius apud Sardiniam regnauit, quidam in Aethiopia dicunt. Nam Gorgonas genuit, quas Mela Orcadas insulas in Aethiopico oceano tenuisse dicit, quod Lucanus etiam testatur. Has tantum duas Ouidius fuisse dicit, nonnulli tres, quæ uno tantum oculo inuicem utebantur.
- Medusa** inter quas Medusa crinibus anguinæ in lapidem aspectu mutabat homines, à Perseo tandem scuto Palladis interfecta est rescisso capite: cuius guttæ per Libyam cadentes serpentes regionem referunt: hæc ille. Atlantem in primis regem ac Gigantem in Libya dominantem mutauit in montem. Scylla item Phorci fuit filia Glauco dilecta & à Circe ob zelotypiam in monstrum mutata. Phorcus igitur cum in Aethiopia aduersus Atlantem regem pugnet nauali prælio submersus pro deo marino colitur. **PEGASVS** equus alatus Neptuni filius Lactantio ex Medusa: Ouidio autem ex Medusæ sanguine procreatus, pede Castalium musarum fontem erupit. Hoc denique Bellerophon Chimæram superauit, uti in Aeolidis diximus. **POLYPHEMVS** Neptuni filius simul & uniuersi Cyclopes in antro Siculo Vlyssis socios absumpsere, uide Virgilium in 111. scribentem Achimenidem esse à socijs in antro relictum. Immemores socij uasto Cyclopi in antro Deseruere, domus sanie dapibusq; cruentis. Intus opaca ingens, ipse arduus altaq; pulsans Sidera. dij talem terris auertite pestem. Nec uisu facilis nec dictu affabilis ulli: Visceribus miserorum & sanguine uescitur atro. Galateam nympham marinam dilexit.
- Nycteus rex** **NYCTEVS** Neptuni filius, ut ait Lactantius, rex fuit Aethiopiæ, cum Nyctimene filia concubuit, quæ in auem sui nominis conuersa est. Altera eius filia Antiopa Lynceo regi Thebarum Aegyptiarum nupta & à Ioue compressa est: quamobrem à uiro abdicata inducta Dirce Solis filia, quæ illam in uincula coniecit. Partus autem tempore à Ioue soluta, in Cytheronemq; translata: Zetum & Amphionem genuit, qui Dirce curibus adligatam discerpserunt, cõuersam postea in sui nominis fontem prope Thebas Bœotias.
- Nausithous rex** **NAVSITHOVS** Neptuni filius Phæacum rex ab Homero ponitur ex Peribia Eury medontis filia genitus, ex quo Alcinous, & ex Alcino Nauficaa filia, hospites Vlyssis fuerunt, de quibus uide in Vlysse. Huic enim horti præcellentes feruntur extitisse. **HARPYIAE** Phineï ad Strophadas à Zeto & Calai. **CYGNVS** Neptuni filius, teste Apollonio inuulnerabilis ex dono patris, fuit Cæycis gener. ab Hercule tandem unâ cum socero sublatum cum claua & scuto à Vulcano fabricato, author Hesiodus in Aspide. De Oto & Ephialte, supra narraui.

DE IOVE.

IOUEM Saturni filium postremo loco referuauit, ut ipsius genealogiam longissimam sine interpollatione narrarem. Hunc natum Saturno & Rhea in Hesiodo supra narraui, occultatumq; à Curetibus ne à patre uoraretur, educatumq; à nymphis lacte capræ Amaltheæ. Cretenses texere Iouem crepitantibus armis. Latini quasi iuuantem patrem uocant. Græci uero, *Ζῆνα καὶ Δία*,

quod uitam cunctis impertiat, ut Orpheus in cratere, his uersibus indicat:

*ἔσι δὲ πῶν πάντων ἀρχὴ Ζεὺς. Ζεὺς γὰρ ἔδωκε,
ζῶα τ' ἐγέννησε, καὶ Ζῆν' αὐτὸν καλέεσσι,
καὶ Δία, διότ' ἔρε διὰ τ' ὅστρον ἅπαντα τέτυκτα.
Εἰς δὲ πατὴρ οὗτος πάντων τε βροτῶν τε θεῶν τε.*

Hesiodus autem:

Ζῆνα δὲ κρονίδην πατέρα ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Hunc etiam nomine unius summi dei nobiles philosophi, tum Plato colebant: quamquam diuersa numina uulgo sibi adscisceret, proprietates, uiresq; rerum à doctis intelligebantur. ut Cicero in natura Deorum plenius explicat. ubi & Ioues plures aliosq; item deos iteratos poteris animaduertere. Nunc autem filios ipsius recensebo, ac primum Dionysium.

DE DIONYSIO SIVE BACCHO.

DIONYSIOS tris Bacchi nomine Diodorus ponit. Primum ex Ioue & Io in Bœotia natum uineæ authorem, orbem quoque obeuntem multas subiecisse nationes ac plane mitiores reddidisse, docuisseque ubi uitem tellus non pateretur, potum cum melle quod nonnulli Zitum uocant. Bœotia urbes patriæ causa liberarum esse iussit. In Indiam postremo cum exercitu penetrans eam triennio subiugauit. Inde in Bœotiam reuertens primus omnium triumphauit Indico elephante inuentus. Ex quo Bœotij ceterique Græci ac Thraces in eius triumphum memoriam sacra ei Trieterica instituere. Unde & in multis Græciæ urbibus triennio Bacchides mulieres conueniunt: quas Mænades & Bacchas & Mimallones uocauerunt: Thyrsus ferentes, hymnos & cantus furentium more in eius honorem concelebrant. Hic sustulit omnis in orbe impios, sed maxime Pentheum & Lycurgum: hunc quod uites incideret, & illum quod Bacchas sacrificantes rideret, ab eis discerpi iussum. Secundum uero Dionysium ex Ioue & Proserpina natum multo priorem ætate fuisse: nonnulli Sebastum, id est, Augustum uocant: boues præterea primum iunxisse aratro, serereque eorum opera docuisse: ex quo illum cum cornibus finxere, eique sacra ob pudorem nocturna faciunt. Tertium ex Ioue & Semele natum posteriorem ferunt, puerum molli corpore & delicijs addictum, imperfectum ex paterno crure absolutum: exercitum quoque mulierum circumduxisse cum Thyrso: secutus est & Silenus pædagogus, optimorum institutor studiorum, qui plurimum illi ad gloriam & res bellicas profuit. In bellis utebantur pardaliorum pellibus, diebus festis uestibus floridis & delicatis. Aiunt præterea Dimetora uocatum, quoniam ex uno duo sunt nati Dionysij ex matribus duabus. Verum posteriori prioris adscripta sunt gesta: quapropter qui postea secuti sunt ueritatis ignari, nominis ducti similitudine, unum extitisse credidere. Hæc Diodorus: Satellites Dionysij, Satyri, Tityri, Sileni, iidem fere omnes. Eorum uestes amphimалlos tunicas uocant, & Dionysium Phlyona ἀπὸ τοῦ φλύγμ, quod antiqui dicebant multos fructus colligere. Præterea Protigona à uindemia, Staphilitem ab uuis, Omphacitem ab acerba uua. Hæc Aelianus de ua. histo. Vocatur item ab alijs autoribus Liber ob uini ebrietatisque libertatem: & cornua habere quod ebrius feræ similis fit: & Iacchus quod uinum hiare facit: & Euan interiectio laudantis Bacchum, & Briseus, id est hirsutus: & Leneus à pueritia & lenitate. Nam duas habebat statuas, barbaram & imberbem. Bassareus à genere uestium, unde & Bassarides Bacchæ. Eius filij Tioneus & Thoas Lemni rex. Cui Isiphile filia percit. Ex omnibus hircus, quod uitibus officiat, ei sacer. Præterea thyrsus & hederæ, Templum Romæ sub Capitolio habebat, nunc Sergio & Baccho martyribus dicatum.

Tres nomi-
ne Bacchi.

Trieterica

Bacchus
iuuenis

Liber

Iacchus

Euan

Bacchus bar-
batus & im-
berbis

Tioneus

Thoas

DE HERCVLE, VENERE, MINERVA, MERCVRIO.

HERCVLES Iouis ex Alcumena filius. Cuius labores iussu Euristei toleratos Virgilius breui epigrammate complectitur: apud Græcos uero Antipater. Si cupis & prosa oratione copiosius Diodorus lib. v. Qui etiam tris eius nominis facit. Vnum Aegyptium antiquum pro deo ab illis habitum, qui subacta magna orbis parte columnas in Africa posuit. Secundum Cretensem, qui olympicum instituit certamen. Tertium Thebanum ex Alcumena: cui nihilominus ex rerum gestarum & nominis similitudine tribuuntur Euristei labores & columnæ in Europa fixæ, tanquam unus fuisset. Herodotus autem ait uetustum esse apud Aegyptios deum Herculem putatum iam VII. annorum millibus. Itaque recte Græcos facere qui templa Herculi colenda censuerunt, uni quidem immortalis immolantes cognomine Olympio, alteri ut Heroi parentantes. Elenchus Græcus author scribit Herculem, Briareum quondam uocatum, ad columnas quæ nunc sunt Herculis penetrasse, ibique diu moratum. Postremo alterum Tyrium uenisse Delphos ad oraculum, responsumque habuisse ipsum alterum Herculem esse. De hoc item apud Diodorum legitur, quod ob honorẽ ei ab Latinis impensum dixerit, quicumque ei decimas bonorum darent uitam felicem uicturos. Hic Deus colebatur domibus ac pingebatur bono diuitiarum auspicio. Præest & fortibus & inueniendis thesauris. Denique humanæ felicitati. Inter plures eius filios Telephus fuit, ex Auge filia Alei Arcadiæ regis, qui aui iussu expositus in syluis & à cerua nutritus: dein dono datus Teutranti regi Mysiæ, proque filio educatus Telephus est appellatus, quasi à cerua nutritus. author

Telephus

Vu 2 Diodor

- Cyparissus** Diodorus in eodem libro. Huius item filius Cyparissus Sylvano dilectus fuit: quumque eius Cerua quam amabat ab illo imprudenter interficeretur, puer ob dolorem perijt, uerusque in sui nominis arborem. **VENEREM** Iouis filiam à ueniendo nostri dicunt appellatam, quod uoluptas libenter ueniat. Græci ἀφροδίτις, quod è spuma maris è testibus Saturni proiectis sit nata. Concha insidentem finxerunt, quod, ut legitur apud Stobeum, mulierem deceat præter omnia cura sub tecto ac silentium. Triplicem eam & Amores geminos Cicero facit. **MINERVAS** idem quinque ponit, primam Apollinis matrem. Aliam ortam apud Nilum, quæ ab Aegyptijs colitur. Tertiã ex Iouis capite sine matre. Quartam Iouis & Coryphes Oceanidis, quadrigæ inuentricem. Quintam ex Pallante, quæ patrem interemit uim ei adferentem. Pennatis scribunt talaris, Græcis dictam, ἀδλωάρ, & Palladem quum artibus præest, Bellonam latinis quum militiæ. Homero quoque κέρη γλαυκῶπις, ἀργίοχος ab ægide, id est, scuto quod præfert. Amat oliuam arborem. Inter ciuitates uero Athenas, quibus etiã nomen dedit. Perpetuam quoque uirginitatem seruat, quod sapientiæ studentes abstinentia maxime ueneriorum deceat. **MERCVRIVM** Ioue & Maia genitum dicunt. cuius nepotem Augustinus Trimegistum illum Aegyptium, cuius extant nonnulla de philosophia, facit. Numen est eloquentiæ, Mercatorum, Furum, Præstigiolorum. Præterea interpres deorum. Pileum gerit & talaria ac uirgam. Hac animas ille euocat orco, hac deducit. Eius filij Eudorus ex Polymia, teste Homero. Myrtilus auriga Oenomaï regis. Euander, de quibus alibi diximus. Hermaphrodytus qui utrunque sexum habuit. Daphnis pastor, & Aethalis præco: cui quandoque inter mortuos, quandoque inter uiuos esse licere concessum est, ut author Apollonius primo Argon. ἄλλοθ' ὑπ' ἄλλοις ἄλλο τ' ἐς αὐτὸ γὰρ ἠελίου. Ex hoc item Lares, teste Ouidio, & Lara nympa procreati, quæ & Mania dicta est. His ex responso Apollinis Tarquinius Superbus iussit ut capitibus puerorum pro salute familiarum sacrificaretur, quod Brutus expulsis regibus correxit, capitibus aliorum & papauerum oblatis: sic responso occurrens, dicenti capitibus satisfieri oportere. **Compitalia** Compitalia quoque sunt dicta, quod ij ludj in compitis fierent, ibidemque Maniæ deæ effigies suspenderetur, author Macrobius, qui hanc correctionem similem illi fuisse dicit, quam Hercules fecit de imaginibus præcipitandis in Tyberim, quæ Oscilla dicta sunt, ut & alibi commemorauit.

DE APOLLINE.

- Apollo** **POLLINES** uero quatuor Cicero ponit. Primum antiquum custodem Athenarum: alterum Coribantis filium natum in Creta: cui de ea insula cum Ioue fuisse certamen traditur. Tertium Ioue & Latona natum, qui ex hyperboreis Delphos uenerit, quamuis Eusebius illum antiquiorem describat. Quartum in Arcadia, quæ Arcades quod illis leges dederit, Nomion uocant: deinde ob nimiam seueritatem regno pulsus ad Admetum Thessaliæ regem confugit, & iuxta Amphrysum amnem eius armenta paut. Quare à pastoribus pro deo colitur. Homero pluribus appellatur nominibus: φοῖβος ἀπόλλων ἀργυρότοπος ἐκκβόλος ἑκατέος. Quod uero hæc dictio Apollo quatuor eius artes, uidelicet musicam, medicinam, uaticinium, & sagittas in etymo demonstrat apud Græcos: uide Platonem in Cratylo, & ubi nos de nominibus alio loco diximus. Eius filij præcipui, Aesculapius, Linus, Aristeus. Dicitur & amasse nymphas Cyrenem, & Daphnem Penei fluminis filiam, quam fugitantem in laurum conuertit. Præterea pueros, Hyacinthum, quem ludendo disco peremit, quod Boreæ magis pareret amori: & Branchum Thessalum, ut ait Lactantius, interfectum adeo doluit, ut & sepulcro sacraret, & templo Branchiadis Apollinis. Aesculapios tris Cicero ponit, uerum pro omnibus unum Latini colunt. Ouidius, Diodorus, alijque dicunt Apollinis & Coronidis filium fuisse, traditum Chironi erudiendum, ac Hippolytum herbis in lucem reduxisse: ob quam causam fulminatam à Ioue. Hic deus petitus à Romanis uigente pestilentia è libris Sibyllinis per x. legatos Epidaurum ubi colitur, anguem qui se in nauim eorum coniecerat, in quo ipsius numen esse constabat, deportauere, eoque in insulam Tyberis elapso, in eodem loco sedes ei constituta est. author Liuius x. Huius item filij Machaon & Podalirius in bellum Troianum unã cum alijs ducibus ab Homero commemoratis profecti sunt. Linum Apollinis filium Virg. facit. Lactantius item eius ex Psamata Crotopij regis Argiuorum filia natum, qui à matre expositus apud fluuium Nemeum à canibus discerptus fuit.
- Daphne**
Hyacinthus
Branchus
Aesculapius

fuit. Quare Apollo iratus, monstrum in eam regionem immisit omnia trastans, quod deinde Corcebus interfecit. Papinius huius meminisse uidetur. Irradiat medio licijs intextus acantho Letiferiq; canis. Diogenes autē eum Thebis natum, Mercurio musaq; Vrania scribit, qui solis & lunæ cursum, animaliumq; ac fructuū genera ab initio narrauit, quē & Anaxagoras postea philosophus est imitatus. Aristeus regnauit in Arcadia, ex Apolline Cyrene ipse filia genitus, raptā in eo loco, ubi Cyrene urbs ex eius nomine dicta est: à nymphis educatus fuit, mel, lac, & oleum in Sicilia conficere docuit: quamobrem uti deus est habitus. Regnauit in Arcadia, in Bœotiā deinde profectus ex Autonoe Cadmi Acteonem genuit, qui discerptus à canibus postea fuit, ut author est Diodorus libro v. Aristeum Virg. in IIII. Georg. ubi eius fabulam refert, ex Peneo flumine & Cyrene natum dicit. Hesiodus Apollinem pastorem eum uocat. Varro Aegarim appellatum apud Ceam dicit, quod pecus ibi à peste curauerit, ara Ioui dicata.

Aristeus

Acteon

VULCANI PROGENIES.

VULCANVS Iouis & Iunonis filius, ob deformitatem in Lemnum insulam à parentibus deiectus ponitur ab Homero in primo Iliados, ut Ioui fulmina fabricaret: dū è cœlo caderet claudus effectus est. De quo Virgilius: Cui non risere parentes: Nec deus hunc mēsa dea nec dignata cubili. Veneris insuper maritum dicunt, quam in adulterio cum Marte deprehensam sole monstrante catenis adligauit, insuper Erichthonium, Cacus, & Ceculum genuisse. Erichthonius nanque ex eius genitura natus in humum cadente dum Mineruæ uim afferre uoluisset, pedes habuit anguinos: quapropter currum ad eos tegendos excogitauit, regnauitq; Athenis. Virgilius: Primus Erichthonius currus & quatuor ausus lungere equos. cuius fabulæ causam uide in Augustino de ciuitate dei. Hic Pandionem, Procrim, Orithygiam genuit. De Procri uxore Cephalī inter Aeolidas nati, alibi dicitur simul & his qui Harpyias à mensis Phineī ad Strophadas fugauerunt. Ex Pandione Athenarum rege Progne & Philomena: quarum prima Tereo Thraciæ regi nupsit, qui dum Philomenam sororem uisendam deducit, in itinere uitiauit: eiq; ne facinus retexeret, linguam abscidit. Re comperta, Progne indignata, reuertenti uiro Ithim communem filium in epulis adposuit, ex quo mutati omnes: ille in Vpupam, Progne in Irundinem, Philomena in Lusciniam. Dædalus quoq; è genere Erichthonidarum, ut ait Diodorus libro v. clarus architectura, Telen puerum discipulum suum interemit ob inuidiam, quod figuli rotam reperisset, & ferram, inuenta spina piscis ad eius similitudinem formata: ob quam rem actus in exilium, uenit in Cretam in amicitiam Minois, eiq; labyrinthum construxit. Pasiphae quomodo tauro conculceret inclusa ligno monstrauit: quam ob causam inde aufugit in Siciliam aptatis alis Icaro filio, qui cadens mari nomen dedit. Minoe igitur cum persequente bello, à Cocalo rege specie colloquij in Thermis retentus est donec aestu suffocaretur. In cuius memoriam Cretenses Minoiam ciuitatem in Sicilia postea ædificauerunt. Hæc Diodorus. Vnde prouerbiū fluxit ex artificis excellentia, ut clara opera Dædala appellantur. Virgilio Dædala tecta. Homerus: ὅς χρηστὸν ἐποίησεν δαίδαλα πάντα πύχην. Cacus monstrum fuit igniuomens, qui ante Romam conditam in Auentino habitabat, terror omnium uicinorum: aduenienti Herculi ex Hispania cum armento Gerionis quatuor subripuit boues: ab eoq; propterea claua necatur. Historiam uide in Virgilio. Hic spelunca fuit uasto sumpta recessu Semihominis Caci. Ceculus, de quo idem: Nec Prænestinae fundator defuit urbis Vulcano genitum pecora inter agrēstia regem Inuentumq; focus omnis quem credidit ætas, Ceculus.

Vulcanus

Erichthonius rex

Pandion

Progne

Philomena

Dædalus

Teles puer

Cacus

Ceculus

MARTIS PROGENIES.

MARS IUNONIS absq; patre filius ab Ouidio ponitur, ex herba quadam quam ei Flora monstrauit percussa. Apud aquilonem regnare dicitur Virgilio: Gradusq; pater Geticis qui præsidet aruis: unde gentes illæ feritatem præ cæteris auspicantur. Inter eius liberos, Oenomaus ponitur, Tereus, Parthaon, Phlegias, Hyperius, Aetolus, Euadne, Hermione, Romulus & Remus. Oenomaus apud Elidem regnauit, bello pulsus à Pelope qui eius etiam filiam Hippodamiam cursu superatam est adsecutus, de quibus uide in Pelopidis, de Tereo item

Oenomaus

Parthaon

Oeneus rex

V u 3 Thraciæ

- Thraciæ rege, ac Progne, uide in Neptuno. Parthaon Martis ex Meroe filius, nonnulli ex Meleagro dicunt patre, filium habuit Oeneum regem Calidoniæ, ex quo geniti, Deianira, Meleager, Tydeus & Menalippus. Deianira Herculis fuit coniux, de qua paulo inferius, ubi de Nesso centauro. Meleager Oenei ex Altea Testio genitore nata filius, quum regno paterno successisset, ac omnibus dijs præterquam Dianæ sacrificasset, aper ab ea immissus est, qui regionem omnem euerteret: ad quem perdendum uiros undiq; fortes acciuit, inter quos Atlanta fuit Iasij Arcadiæ regis filia uirgo fortissima, quæ prima est aprum iaculata, ex quo eius capite Meleager eam honorauit: quod eius auunculi eripere tentantes, ab eodem interfecti sunt. Altea igitur mater indignata ob fratrum mortem, stipitem quem fatalem filio semiustum ex igne seruauerat, rursus igni tradidit: ex quo Meleagri mors secuta. Meleagri historiam, uide plenius in Iliados lib. 1 x. quem conuertit, in quo hæc inter cætera referuntur de ipso Meleagro. Alteæ matri grauius subcelsit, inde Delicjs tantum Cleopatras coniugis hæsit, Olim Marpissa atq; Ideo genitore creatæ. Ideus illorum qui minimum fortissimus unus Coniugis ob causam in Phœbum direxerat arcum. Hanc olim Alcyonem cognomine forte parentes Dixere, Alcyonis quod fatum flebile mater Filia quum rapta est fuerit miseranda secuta. Parthenopeus eius ex Atlanta filius, inscia matre, uenit ad bellum Thebanum, in quo occubuit, admodum adolescens, forma præcellenti, quemadmodum à Statio scribitur. Menalippus Oenei filius, dum in syluis aprum unâ uenaretur Calidonium, à Tydeo fratre imprudenter atq; fortuito occisus est. Quapropter Tydeus ob metum fugiens, Argos nocte uenit, imbremq; in atria Adrausti regis uitâs, con fugit, quo paulo ante Polynices exul à regno paterno confugerat: quumq; locus duorum non esset capax, ad arma uenerunt. Quorum ac totam Thebanam historiam, uide in Thebis, quas in Geographia descripsi. Scribitur autem à Statio corpore fuisse admodum paruus, sed animo simul & audacia pugnacissimus. Ex Deiphile Adrausti filia Diomedem suscepit, qui in bello Troiano tertius uirtute post Achillem & Aiacem ab Homero describitur. Nam equos Rhesi cepit, Palladium sustulit, Martem uulnerauit, insuper & Venerem, quæ Aeneæ cum eo congregienti auxilium attulerat. Postremo reuertens ob adulterium Aegiales cōiugis domum uitans, in Italiã apud Garganum confedit: ubi plures condidit urbes, ut alibi diximus, ac mortuo templum ei Diomedem, teste Augustino, dicatum, socij eius in aues Herodios mutati. Aetolus Martis filius, teste Plinio, qui ait eius inuentum fuisse iaculum, Aetolis, ubi postea Oeneus & eius successores regnauerunt nomen dedit. Euadne Martis filia ex Thebe, quæ Capaneum uirum extinctum in bello Thebano uidentem, in eundem se rogam ob amorem moritura imposuit. Genuit autem ex eo Steneleum. Hermione Martis filia Cadmo Thebarum regi nupsit: cui Vulcanus monile preciosum fabricasse dicitur, infausti ominis illud possidētibus. Nam ipsa primum in odium uirt ob zelotypiam uenit. Deinde ab Argia Polynicis possessum infelici uiri exitu: postremo Eriphyle dono ab ea datum causa fuit uirum Amphiaræ manifestasse, ex quo à filio interfecta. Hermionem aliam Menelai filiam Orestis coniugem in Aeacidis dixi. Phlegias Martis filius, qui Ixionem genuit & Coronidem, quam ab Apolline uitiatã sentiens, templum eius Delphis incendit. Quamobrem Apollo iratus, eum ad inferos relegauit, ut sub ingenti sedeat saxo ruinã eius cōtinuo metuens. Virgilius: Phlegiasq; miserimus omnes Admonet, & magna testatur uoce per umbras, Discite iustitiam moniti, & non temnere diuos, & quæ sequuntur. Ixion eius filius in Thessalia regno paterno successit, qui quum cœli honore à Ioue dignatus esset, arcanorumq; eius particeps, Iunonem tētauit: illa in sui similitudinem nubem ei obiecit, ex cuius amplexu Cētauros genuit. Iuppiter indignatus eum fulmine icū ad inferos deiecit, rotæq; uolubili ac serpentū plenæ adligauit, ut Ouid. Voluitur Ixion & se sequiturq; fugitq; & quæ sequuntur. Centauri autē monstra fuerāt, equi posteriora, homines anteriora. Inter quos nominati tantum Hyeus, Pholus, Eurytus, Nessus. Hic ultimus precio uiatores ad Euenū fluuiū trāsmittebat, inter quos & Deianirã Herculis, quã in alterã traductam ripã uiolare conatus Herculis sagitta petitur. Ex quo moriēs ueneno tunicã infectã specie amatorij, quo cū Hercule uteretur, Deianiræ dedit, quam illa per Lycã Herculi misit, ex quo ipse flagrauit, prius Lyca de saxo præcipitato. Perithous Ixionis ex cōiugio filius in nuptijs Hippodamiæ simul cū Cētauris deos omnis præter Martem

Martem inuitauerat: quare ille iratus Centauros ebrios excitauit, ut rapere Hippodamiam conarentur, crateras poculaq; iacentes. In qua rixa superati à Lapithis, ut scribit Ouidius fuere: hi tantū populi Thessaliæ auxilio Perithoo uenerant. Posthæc Perithous ad rapiendam Proserpinam ad inferos cum Theseo amicissimo descendit, ubi à Cerbero quamprimum trucidatus, Theseus autem Hercule iuuante saluus fuit. Aliam Hippodamiam supra narrauimus Oenomai regis filiam, Pelopis coniugem, Tertiam quam Achilles rapuit, Briseida appellatam, in Aeacidis diximus. In cœna item Perithoi quam supra memorauimus Ceneus est interfectus. Is enim ab initio Cene uirgo fuit Elatheï Lapithæ filia, quæ à Neptune cõplexa, sexus mutationem, simul & se esse inuulnerabilem impetrauit. Congressus autem cum centauris quum multos ex eis interfecisset, ipse demum ab eisdem non ferro, sed trabibus coniectis usque terram infixus est, in auem que sui nominis mutatus. Regnauit apud Gyrtionem, unde filius eius Coronus inter Argonautas apud Apollonium ponitur. Filiam item habuit Atlantam, quæ quum ex responso nulli uiro coniungi deberet, petentibus procis ea lege promissit se coniugem futuram illius à quo pedum cursu superaretur, uicto autem necem statuit. Hippomenes Macarei filius ex Neptuni progenie eam uicit, iactis tribus aureis malis à Venere dono acceptis cursum puellæ morantibus. Sed dum in luco matris deum concubere, in leones ambo mutati sunt.

Lapithæ

Duce Hippodamie

Ceneus

Coronus

Atlanta

Hippomenes

De Lacedæmone Orione, & Pylumno.

DEINCEPS mortale genus Iouis. Lacedæmon, ut scribit Dictys Cretensis, eius fuit filius ex Taygeta Agenoris filia, qui Lacedæmoniam condidit: ex hoc Amyclas genitus, aliam de suo item nomine urbem. Argulus exinde Amycla natus Oebalum genuit patrem Tyndari, qui ex Leda Castorem, Pollucem, Helenam, Clitemnestram, Icarum edidit. Icarus inuentor uini fuit in

Lacedæmon

Amyclas

Argulus

Oebalus

Tyndarus

Icarus

Erigone

Penelope

Castor &

Pollux

Attica regione: à colonis deinde ebrijs iugulatus est, ut ait Propertius. Icare Cecropijs merito iugulate colonis. Cuius canis Erigonem filiam gestu ad locum cædis duxit, quæ conspecto patre præ dolore laqueo uitam finiuit, relataq; in cœlum cum cane inter astra uirginis nomine micat. Penelopen Vlyssis coniugem Icarum etiam filiam uulgo laudatam, Duris Samius historicus, & Lycophron poëta impudicam fuisse, cum procisq; omnibus concubuisse scribunt. Castorem & Pollucem cum sororibus fabulositas Iouis in forma Cygni & Ledæ ex geminis ouis filios fecit, cum Tyndari sint. Homerus in Odyssæa libro XI. καὶ δὴ

Cyllarus

Helena

Clitemnestræ

Orion

Hippolochus

Dryas

Lycurgus

διω εἶδον πλὴν τυνδαρέω πρῶτοι ἄρ. Ἡ δ' ὑπὸ τυνδαρέω κρατῆροφρονε γείνατο παῖδε, κάσρα δ' ἴω πόδα μόν, καὶ πύξ ἀγαθὸν πολυδέυκα. Horum alter mortalis genitus domitor equorum fuit, cuius inter equos Cyllarus nominatur: alter Pollux immortalis ac pugil Amycū uicit Cyzici regem quum inter Argonautas esset. Ouidius dicit hos Phœben cum sorore rapuisse, quæ Linceo & Idæe fratribus nuptæ fuerant: quamobrem orto inter eos bello Castorem occubuisse, Pollucemque immortalitatem cum fratre Ioue permittente diuifisse, ut sex mensibus uicissim uiuerent in cœlo: prospera sunt nauigantibus sydera. HELENA bis rapta, à Theseo primum, quam Castor & Pollux reduxerunt. Deinde à Paride cum nupta esset Menelao: à quo post bellum Troianum in Aegyptum ducta, postremo Lacedæmoniam, ut Homerus testatur. Seruius de gemino raptu quonam modo fieri potuit miratur, quum tempora non conueniant. Clitemnestra Agamemnonem uirum redeuntem à bello Troiano, unâ cū adultero suo Aegisto, oblata chlamyde sine capitis exitu, iugulauit: mox & ipsa cum eodem à filio Oreste. Orion teste Ouidi. de Fastis, Iouis Neptuni & Mercurij filius fuit, qui cū simul peregrinarentur, recepti hospitio ab Hyreo paupere sene ac cœlibe: cunq; liberos optare diceret, illi hospitij mercede minxerunt in corio bubulo: ex quo de inde terra infosso mense decimo puer apparuit, Orion ex urina dictus. Hic satelles postea Dianæ fuit, ingens corpore, ea arrogantia ut omnes feras se iactaret interfecturum: ictus demum à scorpione breui animali extinctus est, ac in cœlum relatus micat inter sidera, infestum nautis signum. De hoc Homerus in XI. Odyssææ. τὸν δὲ μετ' Ὠρίωνα πελώριον εἰσενόηκε, θύρας δ' μὲν εἰλεῦντα κατ' ἀσφοδελὸν λαμῶνα. Virg. Sed quantus Orion ingreditur. Erat enim magnitudine gigantea. Huius filius Hippolochus Dryanta genuit, quem in bello Thebano Papinius fuisse ponit. Dryante uero Lycurgus genitus Thraciæ rex, quum spernendo Bacchum uites incideret, crura sibi succidit, Lactantius dicit eum mari præcipitatum, co

Vu + quod

- Ancæus* quod primus merum aqua miscuisset. Hic Ancæum, Harpalicem, & Phyllidem liberos habuit. Ancæus is fuit, ut author est Aelianus, qui quum uites sereret iam senex, derisus à seruo, quasi fructus non gustaturus, adueniente uindemia ex eis calicem extollens ei plenum ostentabat: at seruus prouerbum illud iactauit, πολλὰ μεταξύ πέλῃ κύλικος καὶ χεῖλεσ' αἴμα. Multa inter calicem eueniunt labrum que supremum: ac statim aper nunciatus agrum uastare, ille obuiam profectus ac discerptus est calice non degustato. Phyllis in Ouidij epistolis ponitur: hæc quum Demophoontem à bello Troiano reuertentem hospitio & lectio accepisset, ab eodem abeunte & redire promittente decepta est. Pilumnus Iouis filium Virg. facit ubi Iuno loquitur. Ille tamen nostra deducit origine nomen, Pilumnus que illi quartus pater, Daunus Pilumno genitus in Apulia regnauit, & ex Danae Acrisij patris iram illuc fugiente patrem alterius Dauni procreauit: cuius nomen apud authores non reperi. Hic Faunus ex Venilia sorore Amatae coniugis Latini & Turnum genuit, qui ab Aenea in bello interfectus fuit, uir alioquin miræ fortitudinis Virgilio descriptus, cum in singulari certamine congressus saxum antiquum ingens, campis quod forte iacebat limes agri positus, in Aeneam contorsit. Apud Ardeam regnauit, Iuturnamque sororem amantissimam habuit, que à Ioue uitiata ob mercedem ablatæ uirginitatis immortalitate donata, & nympha Numici fluminis facta est.

MINOIS PROGENIES.

- M**INOS Iouis & Europæ filius in Creta regnauit, antiquissimus sanè omnium quos legimus, classem præparauit maximam, partem maris quod Græcum nunc uocant tenuit, & insularum Cycladum imperium primus: in earum plebisque colonias posuit Caribus eiectis, filiosque suos constituit reges, primusque piratas è mari sustulit, quum & Græcis & barbaris mos olim prædari fuisset, quod exemplum Etrusci prius introduxere, resque laudi potius quam uitio daretur. Quam obrem urbes procul à mari incolebant, metu latronum in altis plerunque montibus, easque sine mœnibus. In hanc sententiam ferè Thucydides. Hic igitur imitatus Rhadamanthum regem ante iustissimum in ea insula apud Gnosum nouem annis quibus imperauit, in antrum descendebat, leges se ab Ioue accipere dicentis, ut author Strabo, Homerus. Ἐνθάδε Μίνως ἐννέωρος βασιλεύει Διὸς μεγάλου δαριεῖης. Filium habuit Androgeum, qui quum ob inuidiam ab Atheniensibus quod in Athletica superasset interfectus fuisset, causa belli contra ipsos fuit, ac primum in Megarense Atticæ uicinos, Quorum rex Nisus crinem in capite purpureum patriæ fatalem habebat, quem Scylla filia Minois amore capta, patri dormienti abscondens, noctu portis reueratis ad hostem pertulit: ex quo ille uictor auersatus facinus, eam in mare susceptam demersit, quæ in Cyrim auem ex Ouidij fabula libro V III. mutata est. Minos post hæc Athenienses coegit ad danda Minotauro certa iuuenum corpora. Minotaurus enim ex Pasiphae coniuge & tauro natus ei fuerat, cum quo arte Dædaliligneo inclusa simulachro illa concubuerat: simul & ei nato Labyrinthum fabricauerat. Theseus igitur cum ex sorte ad eum nauigasset, monstrante Phædra filo foribus adposito, Labyrinthi errorem superauit. Victor igitur Phædræ & Ariadnæ filias Minois secum uolentes tulit. Ariadne in quadam insula nocte silenti dimissa, à Baccho ex India adueniente adamata, atque asportata fuit, cui coronam dono dedit, quod in caelo signum dicunt astrologi fulgere. Dædalus interea quum patrato scelere iram Minois fugeret, Icaro filio aptatis alis in Siciliam peruenit: quo insequentem Minoem habuit, qui demum apud Camarinem ciuitatem à filiabus Crotali teste Aristotele in policitis, interfectus est. Post mortem ob iusticiam iudex fingitur apud inferos. Virgilius. Quæsitur Minos urnam mouet. Glaucus alter filius eius & Deucalion ponitur ab Homero in Iliade, ille qui post diluuium genus reparauit. Deucalionis uero Idomeneus describitur, qui rediens à bello Troiano quum ex uoto filiam quæ sibi primo occurrerat sacrificaret, pulsus à ciuibus ob crudelitatem, uenit ad Salentinos in Italiam, ubi Petiliam condidit. Huius item Orsilochus filius cum capto Ilio prædæ pars ne Ulyssi daretur maxime instaret, ab eodem interfectus est. Rhadamanthum quoque Minois fratrem ex Ioue item faciunt, simulque iudicem constituunt apud inferos: alij regem ante eum in Creta fuisse dicunt. Homerus in X I. Odyssæ, ἐνθ' ἦτοί Μίνωα ἴδον Διὸς ἀγλαὸν υἱὸν, χερσέσιν σκῆπτρόν ἔχοντα, δαμνισέοντα νεκρούσιν.

Perseus

PERSEVS Iouis filius ex Danae Acrisij regis filia, auum interemit, regnum / que Argæorū Micenas traduxit: de quo inter Argiuos in Geographia satis dixi. Gorgonem uicit, eiusq; capite Atlantem uertit in montem, quumq; Andromadem filiam Cephei regis ex Casiopa uxore apud Ioppem monstro religatam solueret, ex ea Gorgophonem genuit, hic uero Electrionē Alcumenæ, & Alceum Amphitryonis patres procreauit. Amphitryo ex Alcumena Herculem, & Iphicleum, de quo fabula apud Plautum Amphitryo. Quando Hercules Ioue cōceptus gemina nox fuit, quod Iulius Maternus interpretatur, solis eclipsim tunc fuisse. Nam eo tempore res magnas siue feliciter siue infeliciter protendi. Ex Iphicleo Iolaus genitus, qui quū uidisset eius filias ab Hercule uitiatas, aufugit in Sardiniam ibiq; imperauit. Persei item filios Achemenidem & Erythrum Solinus dicit fuisse, quorum alter apud populos sui nominis inter Persas imperauit. Alter apud mare rubrum: Erythreumq; ab eius nomine appellatum. Stenelus quoq; Persei filius apud Homerum in Iliade scribitur, qui in regno Micenarum patri successit. Hic & Euristheum genuit, qui eo die quo Hercules natus est, quem quū ex fati maxime formidaret, uarijs obiecit monstris.

Perseus
Casiopa
Cepheus
Andromade
Gorgophon
Electrio
Amphitryo
Iphicleus
Iolaus
Achemenides
Erythrus
Stenelus
Euristheus

EPAPHI PROGENIES.

BELI prisca progenies breuiter recensenda. Hic Epapho natus Aegyptio rege Iouis & Isis filio, siue ut placet Eusebio Isis & Telegoni cuiusdā: cui post Apidis mortem Isis nupsit, regnante Cecrope, anno mundi MDC CX. Priscus dicitur ad differentiam Beli patris Didonis, & item alterius patris Nini regis, cui templum Babyloniae aedificatum est. Ex Belo igitur Prisco Danaus, & Aegyptus, unde regio nomen accepit, & Agenor geniti. Danaus cum essent ei L. filiae, & Aegypto totidem mares, responsum accepit se à genero interfectum iri, quapropter ut nuptias recusaret fratris: secessit Argos, tandem cum ad hoc cogere, filiae monitione paterna, cōiuges noctu omnis interfecerūt, præterquā Hypermestra, quæ Lynceo uiro peperit, à quo Danaus postq; annos regnasset L. interfectus est: cōiuges uero quæ & Danaides & Belides à poetis uocantur, dare criminis pœnas apud inferos ponuntur, aquis implere fracta dolia coactæ. Lynceus igitur in primis genuit Abantem, Iasium, & Acrisium. Ex Abante genitus Proetus, qui filias habuit insanas à Melampo postea curatas. Ex Acrisio Danae uirgo quam in turrim relegauit, quod acceperat ex ea nepotem sibi fatalem oriturum. Ex Iasio Atlanta uirgo, & Talao geniti. Atlanta hæc cursu pernix uocata est à Meleagro ad aprum Calidoneum, ac prima iaculum misit, & ex Meleagro Parthenopeū peperit. Talao Adrastum suscepit patrem Argiæ, & Deiphiles, quæ Tydeo, & Polynici nupserunt. Agenor tertius Beli filius in Phœnicia regnauit, Cilicem, Phœnicem, Europam, Cadmū, Labdacum procreauit. Ex Cilice quarta generatione ortus Cinara, qui cum Myrrha filia sua nutricis astutia ignarus concumbens Adonem suscepit, qui à Venere dilectus cum feras sectatur, ab apro interemptus est, & in florem sui nominis conuersus. Phœnix paternam Syriæ regionem de suo nomine appellauit, ut ait Eusebius primos characteres literarum inuenit colore rubro conscribendos, quem ab eius nomine Phœniceū, deinde Puniceum aiunt appellatum. Hic Phylisthenem & Belum reliquit: primus natus minor Herculis sacerdos relicto domi Sichæo filio, ipse ad Hispaniæ littus tendens, Gaderam condidit ciuitatem. Ex Belo Pigmalion, Dido, & Anna procreati. Dido Pigmalionem uiri Sichæi interfectorem ob avaritiam fugiens in littus Carthaginis, ibiq; mercata solum de nomine Byrsæ, id est, corij bubuli in tenue partes secti, Aeneam hospitio excepit, cuius amore, uti placet Virgilio, perijt. At Iustino, Augustinoq; ut pudica potius taxatur: ut Iarbae uim afferentis connubium uitaret, quasi Sichæi manes placatura, rogum conscendens, gladio incubuit. Anna uero soror post, eius fratrem aufugiens, tempestate maris ad littus Lauinium deuecta est, uisaq; ab Aenea ac cognita, ab eo domi una cum Lauinia nutrita: quam cum aduersam sibi ac zelo typam uidisset, in Numiciū proximū amnē se precipitē dedit. Eam postremo inquirentib; uox Annæ exire uisa, quæ ab Oui. in Fastis ponit, Placidi sum nympha Numici Amne perenne latēs Anna perenna uocor. Cadmus alius Agenoris filius missus à patre ad inquirendā Europam

Epaphus
Belus Priscus
Belus Nini
pater
Belus Didonis
pater
Danaus
Aegyptus
Belides
Lynceus
Abas Iasius
Acrisius
Atlanta
Talao
Adrastus
Argia Dei
phile
Agenor
Cinara
Myrrha
Adonis
Phœnix
Phylisthenes
Belus
Dido
Pigmalion
Anna
Cadmus
Europam

Europam à Ioue raptam, iussusq; sine illa nō redire, ex responso secutus bouem, Bœotiam ubi constitit regionem uocauit, Thebasq; ex nomine Aegyptiarum Thebarum unde originem habuit, ciuitatem condidit. Socios insuper eius cum uidisset à dracone absumptos, eius interfecti dentes seuit, ex quibus orti qui se mutuis uulneribus confoderunt. Ipse tandem ab Amphione & Zeto pulsus in Illyricū secessit, quam historiam seu fabulam in Geographia Bœotiae attigimus aliter enarratam. Hunc Cadmum xvi. literas in Græciam attulisse Pli. dicit, ut alibi narraui. Huius quatuor fuere filiae ex Hermione Martis filia, Semele quæ ex Ioue Bacchū genuit imperfectum, ab ipso fulmine icta, quod astutia Iunonis, ei⁹ tanquam cum Iunone cōcubitum rogauerat. Agaue ex Echione Cadmi socio Pentheum genuit, qui sacra Bacchi quæ à matre eiusq; sororibus fiebant deridens, ab eisdem in furorem uerlis discerptus est. Autonoe ex Aristeo Aeteonem genuit. Ino ex Athamante Learchum & Melicertam. De quibus etiam inferius dicitur. Labdacus ultimus Agenoris filius Laium genuit Thebarum regem Oedipi patrem, ex Iocasta Creontis Thebani filia: ex Oedipo Etheocles & Polynices, ex Polynice Teseandrus, quorum historiam in Thebis in Geographia plene attigimus.

Semele
Agaue
Pentheus
Autonoe
Ino
Labdacus
Laïus
Oedipus
Etheocles
Polynices
Teseandrus

AEACIDARVM PROGENIES.

AEACVS Iouis filius apud Oenonem insulam regnauit, quam de nomine matris Aeginam appellauit: ubi cum ob pestem defecissent homines, Iouem orauit, ut formicas quas uiderat, homines faceret: exauditus eos Myrmidonas ex etymo appellauit. Describitur tertius apud inferos iudex cum Minoe & Rhadamantho ob eius in populos iustitiam: suscepit Telamonem & Peleū & Phocum. Telamon uero Aiacem & Teucrum: ambo in bello fuere Troiano. Ajax cum Hectorē cōgressus ponitur ab Homero, ac pugna nocte superueniente dirempta, gladio ab Hectorē re donatus, ille autem ab Aiace balteo, perniciosissimis quidem donis. Nam Hector eo tractus ab Achille fuit. Hic uero quum ob arma Achillis Vlyssi adiudicata insanus efficeretur, eo gladio incubuit. Teucer quum sine fratre reuertisset, nō susceptus in patriam, in Cyprum secessit, ubi alteram cōdidit Salamina. Peleus autem alter Aeaci filius rebus magnis interfuit. Cum Perithoo siquidem aduersus Centauros pugnauit, cum Meleagro in uenatione apri Calidonei accessit. Thetidem Atlantis filiam cepit in matrimonium, ubi omnes dij deæq; dicuntur conuenisse præter Discordiam, quæ postea inter illas tris deas de forma cōtentionem misit, unde natum bellum Troianum. A Thetide Iuppiter abstinuit quod in fati erat filium ex ea uenturū patre maiorem: ex ea Peleus Achillem genuit. Posthæc quū ipse ac Telamon Phocum fratrem nothum interfecissent, patris seueritatem fugientes: Telamon in Salamina insulam secessit: Peleus uero in Thessaliam ad Acastum Magnesiæ regem peruenit, à quo lymphis fraterna cæde purgatus est: quumq; iuuenis esset formosus ac castus, ab eius uxore de stupro tentatus renuit. Illa falso apud uirum se tentatam ab eo deferens, effecit ut ab Acasto ad uenationem mitteretur, ut à feris discerperetur: quas dum uirtute superasset, domū reuersus Acastum cum coniuge interfecit, eorumq; regnum inuasit: author enarrator Apollonij. Achillem uero Iouis filiū, ut scribitur Iliade x. Thetis mater ut à Ioue accepit fato duplici natum, aut longa uita, sed mortali fama, aut uita futurum breui, uerum cursu gloriæ sempiterno, protinus natum stygijs demersit undis, ut inuulnerabilis esset, præter calcaneum quo eum tenebat, tradiditq; puerum fratri suo Chironi Centauro erudiendum. A quo in antro citharam edoctus est, feramque, ac omni labore, uitam exercere. Tandem quum apud Troiam periturum audiuisset, eum apud Scyron insulam inter filias Lycomedis regis in puellæ forma abscondit. Inuentus demum Vlyssis astutia, qui obiectis diuersis donis, puellæ colos & calathos acceperunt, ille uero ensē & arma. Hac re deprehensus ac ad Troiam profectus xii. in primis urbes euertit. Ex præda Lyncelli Astinomē quā Chryseida ex Chryse patre nominat Homerus, Agamēnoni dedit: sibi autē ex Pedaso expugnato Hippodamiā, quā Briseida ex Brise patre idē appellat ut author Dictys Cretensis. Sacerdoti uero Chryse filia repetenti iussu Calchantis uatis reddidit Agamemnon, quū per uim Briseidā rapuisset: Achilles indignatus secessit ad litus diu mortuus. Exercitu itaq; frustra eum reuocare per oratores quærente, Patrocl⁹ à Nestore persuasus ab Achille amicissimo arma saltem rogat, quibus impetratis inimicos irruentes perterruit, aciemq; Græcorum restituit. Postremo ab Hectore interfectus, armisq; spoliatus est.

Telamon
Ajax
Teucer
Peleus
Achilles
Chryseis
Briseis
Patroclus

Achilles

Achilles amici dolore percitus, statim oblatis ei à matre Vulcani armis, denuo in Hecioeni irruens, eum interfecit, ioroq; dies aliquot ante Patrocli sepulchrū traxit uenienti demū ac oranti Priamo concessit. Præter hunc quoq; ex Troianis interfecit Euphemium, Hippotum, Plebeum, Asterium, Lyconium, Euphorbium, Memnonem. Hunc tollere de medio statuens Hecuba, filia Polyxenæ quam ille adamauerat, nuptias pacis pactione promisit: qui prope moenia in templum Tymbræi Apollinis nocte celebraturus hymenæum adcedens, ibidē ante aram clam à Paride sagitta in calcaneo appetitus occubuit, sepultusq; est in Troade apud Sigæum. Pyrrhum filium reliquit ex Deidamia filia Lycomedis, quam eo tempore quo inter eas fuerat uitiauerat. Hic igitur Neoptolemus appellatus, magna iuuenis audacia, Politem Priami filium, ac ipsum deniq; Priamū iurgia iactantem ad aram trucidauit, Polyxenam ad patris tumulum mastrauit, & Astyanacte de turri ab Ulyssæ præcipitato, Andromachen abduxit, quam postea Heleno Priami filio ob uaticinij uirtutem in cōiugem dedit cum parte regni Molossorum, Hermionenq; ab Horeste abstulit, à quo demum interfectus est.

Pyrrhus

AEOLIDARVM PROGENIES.

AEOLVS Iouis filius apud Siciliam Aeolias tenuit insulas, cui potestas uentorum fingitur, quod nautas signa tempestatis & rationem uentorum docuerit. Liberos habuit, Macareum, & Canacem, qui ob amorem inter se concubuerunt, præterea Alcyonē, quæ nupsit Cæyci Trachinæ regi, ac in auem sui nominis uersa est. Post hos Cretheum, Salmonea, Sisyphum, Cephalū, Athaman

Aeolus

Macareus

Canace

Alcyone

Cretheus

tem. Cretheus autem ex Tyro Salmonei filia Aesonem, Alcimedontē, & Amythaonem.

Homerus Odyssææ *ΧΙ. τοὺς Διέτερως κρηθῆϊ τέκε βασιλῆα γυναικῶν. Αἴσωνα τ', ἠδὲ Φέρετ', ἀμυθάονα δ' ἰωπιοχάρμω.* Aeson uero Iasonem cuius fabula sic se habet. Pelias patruus Neptuni ac Tyrus filius pulso ex Thessalia regno Aesone eius fratre uterino, filias tantum quasdam & Acastum suscepit, de quo inter Aeacidas mentionem feci: in fatiscq; habuit ut caueret quem altero pede nudo uenientem uidisset. Dum igitur Neptuno patri sacrificaret, ecce Iason qui à Chirone magistro ad recuperandum paternum regnum properabat, alterum in flumine Anauro calceum ob celeritatem reliquit: quem animaduersum Pelias, ut eum morti obijceret, Colchos ad uellus aureū rapiendum iussit proficisci, regno in reditu promisso. Igitur Argo nauis fabricata coactisq; proceribus Colchos attingens, uellus ab Aeta petijt, quod in insula Martis custodiebatur. Sed hoc pacto impetrauit: igniuomis prius tauris adactis ad iuga, draconis qui uellus custodiebat dentes sereret: quod ille simul cum alijs laboribus superauit, ostendente pharmacum Medea, cui in templo Hecates cōcubue-

Aeson

Pelias

Iason

rat, ex quibus dentibus nati sunt gigantes, quos ipse demessuit. His igitur obitis, cum uelle re aureo & Medea per uarios errores reuerterunt: Apsyrto fratre Medæ membratim per uiam discerpto, ut insequentes à patre missos moraretur. Vbi Thessaliam attigerunt, Aesonem Medea in aheni recoctum pristinae iuuentuti restituit: post hæc fingens cum Iasone discordiam filiabus Pelia persuasit, si senectā patris restituere iuuentuti uellent, cultris sanguinem eius debilem exhaurirent, quod illæ credentes patrem interfecerunt. Deinde cum Creusam Creontis regis Corinthiorum filiam Iason in matrimonium duxisset, illa uidens se relictam, quædam scriniola dono nouæ nuptæ misit, quibus apertis flamma protinus exit, quæ Creusam cum tota regia combussit. Inde statim fugiens Athenas uenit, ac Aegeo regi matrimonio iuncta, peperit ei Medum filium qui Medis postea imperauit. Iason filium Thoantem reliquit, quem ex Hypsipyle Thoantis regis Lemni filia suscepit, quum ab illo hospitio simul cū Argonautis receptus fuit. Nam de Lemniadibus fœminis quæ mares interfecerunt, & conseruato Thoante patre ab Hypsipyle, in Geographia, ubi de Lemno tractauit, fatisc dixi. Hic Thoas ponitur à Papinio in bellum Thebanum una cum Adrasto profectus, in sylua Nemea Hypsipylem matrem reperisse: quæ ob seruatum patrem eiecta è Lemno, & à piratis capta, deinde Lycurgo regi Thraciæ diuendita, fuit pro nutrice filio Ophelti: quū audirent eam casus recitantem suos Adrasto in sylua, illam Thoantis esse matrem euestigio cognouerunt. Quapropter iræ Lycurgi regis ob male seruatum Opheltem puerum dum ipsa loqueretur atq; extinctū, subriperunt. Pueri nomine Archemori in memoria festi annua apud Nemeam instituta. Et hæc quidem quoad Iasonis omnem breuiter historiam. Amythaon alius Crethei filius apud Homerum in Odyssæa legitur, ut uir fortissimus

Medea

Creusa

Thoas

Hypsipyle

Opheltis seu

Archemorus

Amythaon

fortissimus

fortissimus bello. Hic Biantem & Melampum genuit, qui quum hærbariæ sciens esset, filius
 as Proeti regis ab infania liberauit, ac Theodamantem filiũ genuit, qui à Papinio uates de-
 scribitur, & Amphiarao in bello Thebano successit. Bias autem ex Pyro Nelei filia susce-
 pit Antiphantem patrem Oicli, qui Amphiaraum uatem procreauit patrem Alcmeonis
 & Amphilochi ex Eriphile coniuge, quorũ exitus in Bœotia attigimus. Salmones Acoli
 filius apud Elidem regnauit, qui ob superbiam conatus est quodam æneo ponte fabricato
 deum se facere, ut Virg. in v 1. Hic Tyro tantum filiam habuit, quæ ex Neptuno Peliam
 & Neleum, ex Cretheo Aefonem & eius fratres suscepit, ut supra narraui. Sisyphus Acoli
 filius regnauit apud Ephyram Corinthũ. Dicitur deorum arcana, quorum ille cõsciũs erat,
 mortalibus manifestasse, propterea saxum ingens apud inferos perpetuo uoluerat: alij latro-
 nem alioqui infamẽ describunt. Ex Merope Atlantis filia Glaucum & Creontem genuit.
 Glaucus uero Bellerophonem, qui item apud Ephyram regnũ tenuit, quo priuatus à Proe-
 to Argeorum rege, ab eodemq; seruus domi susceptus, ac de stupro ab eius uxore Anthia
 tentatus est. Qui, quod facinus auerfaretur, ab eadem apud uirum falso accusatus, cum lite-
 ris ad Ariobatum socerum missus est, quibus scribebatur uti ille occideretur. Ariobatus ita
 que eum contra Chimæram monstrum misit, qui equo Pegaso adsumpto, illam euestigio
 superauit: post hæc ad Solymorum bellum, postremo ad Amazonas missus, uictor pariter
 redijt, pro quibus meritis Ariobati filiam Achimenem duxit, ex qua filios suscepit, Isan-
 drum Hippolochũ, & Laodamiam. Iliad. libro v 1. Ἴσανδρον τε καὶ Ἴππολόχον καὶ Λαοδάμειαν. Isandrus aduersus Solymos pugnans occubuit,
 Hippolochus Glaucũ alium genuit, illum qui in eodem libro Iliados introducitur cũ Dio-
 mede suam genealogiam narrare, & ob iunctam amicitiam cum eo, arma aurea mutasse cũ
 armis æneis Diomedis multo uilioribus, ac quasi uti ignauus taxatur. Laodamia Protefilai
 qui primus apud Troiam occubuit uxor, in uiri umbræ ei apparentis amplexu expirauit.
 Creusa Creon Sisyphi filius apud Corinthum regnauit, pater Creusæ Iasonis uxoris quem supra
 narraui. Cephalus Acoli filius Auroræ dilectus, eius consilio Procris uxoris Erichthei re-
 gis Atheniensium filiæ castitatem tentauit, mercatorem se fingens, ac eius concubitum au-
 ro paciscens. Illa uero re detecta, erubescens in syluas abiit. ubi uir forte uenabatur, quæ ru-
 sticum putans inter uepres se abdiderat. Cephalus igitur feram existimans, eam iaculo in-
 teremit. Athamas Acoli filius apud Isthmon regnauit, ex Nephelè Phryxũ & Hellen sus-
 cepit, qua in furorem acta, nouercam filijs induxit Ino Cadmi filiam: hæc cũ ueneficio se-
 mentes in agris infecisset, instituit ut is nuncius qui ad Pythiam pro responso mitteretur,
 falsa referret, rem hanc sanguine filiorum placandam. Expositis igitur Phryxo & Helle ad
 aram morituris, deorum miseratione aries aureo uellere apparuit, quo ambo superpositi
 per mare transfuerent: ubi Helle forte excidens, Helleponto nomẽ indidit. Phryxus Col-
 cho ad Aetam peruenit, qui arietem Marti sacrauit. Phryxus ab eo tandem interfectus
 filium Cytorũ reliquit, quem ex Aetæ filia suscepit. Athamas interea in furorẽ uersus
 Learchũ filium sagitta interemit. Ino autem mater perterrita cum altero filio Melicerta se
 in mare precipitem dedit. Ipsaq; Matuta & Leucothoe ex rupis nomine unde desiliit: Me-
 licerta uero Palæmon appellati, ac eis sacra Isthmia in Neptuni honorem cõsecrata. Quidã
 dicunt uenisse Melicertam ad Isthmon, ibique sacra Neptuno instituisse. Deæ Matutæ sa-
 cra Romæ priuatim celebrata, ad quæ matronæ cum una tantũ ancilla ingrediebantur, ut
 author Plutarchus in Probl. Et hæc quidem quæ de Aeolidarum genere scribuntur.

Dardanidarum ac Pelopidarum progenies.

Dardanus Iouis filius ex Electra Atlante genita fratrem habuit Iasium,
 quo interfecto, è Coriti sede Hetruriæ quæ nunc Cortona est, in Samothraci-
 am aufugit indignationem populorũ, ut author Virgilius. Auruncos ita fer-
 re senes, his ortus ut agris Aardanus Idæas Phrygiæ penetrauit ad urbes
 Thraiciamq; Samum, quæ nunc Samothracia fertur. Hinc illum Coriti tyr-
 rhena à sede profectum. Inde uero in partem Troadis, ubi à Teucro rege exceptus ac ge-
 ner adscitus, genuit Erichthonium & Ilum. Erichthonio Trou, ex Troo Ganimedes rap-
 tus à Ioue, de quo latius in ordine literarum dixi. Ex Illo Laumedon, qui Neptunum & A-
 pollinem pacta mercede ædificatorum ab eis murorum sefellit: quapropter peste uexato,
 ex responso Troiana uirgo ex sorte, monstro marino religanda erat. Sors in Elisionem eius
 filiam

Hæc post
 Laome
 super hospiti
 Tiouus Au
 Thraciz fi
 Eneas ortus
 patriam La
 Pelopidus nu
 Tantalus eni
 Pelopem filium
 auerlati memb
 fecerunt. Tanta
 prohiberetur inter
 vgi. ubi rai
 Pel
 mouens Elidis r
 coniugio neg
 Mercurij filio, q
 genuit. Atreo,
 Thyestes f
 filios suscepit
 uocauit, ei q; in
 in ortum
 Seneca in Tra
 decedens Atreo
 Atreidæ ab Hom
 Clitemnestra
 Orestem, I
 Orestem paruun
 marẽ probri adm
 Electra appel
 Dianam, deorũ
 apud Thoante
 Orestes autem quun
 filio comitatus
 simulacro, unã c
 colloco, temp
 paruus admodu
 graphia late narra
 Hetruriam uenit

LYSSEM
 explicat nob
 Nonnulli So
 rem ante nu
 Mercurio na
 mortalibus & patient
 salem feminã do
 Telemachum fil
 Nam & cinere
 mede ex arce sumptu
 Orestem ex oraculo re
 quimum uenitẽm in

filiam cecidit. Hæc postea dicitur liberata ab Hercule, dataq; Telamoni uxor, ex qua Aïax & Teucer nati. Laomedon igitur quum similiter & Herculem pacto precio decepisset, eumq; insuper hospitio prohibuisset, ab eo sublatu bello est, pluribus relictijs filijs, inter quos fuere Titonus Auroræ maritus, ac Priamus L. filiorum pater, partim ex Hecuba Cypsei regis Thraciæ filia, partim ex cōcubinjs, quorū nonnullos in Anthropologia dixi. Ex hac Æneas ortus progenie, qui simul cū Antenore, ut est author Dicitys Cretēsis, prodita patria, in Latium nauigauit, genus unde Latinum, Albaniq; patres, atq; altæ moenia Romæ. Pelopidas nunc dicam. Pelops Tantalio Iouis filio genitus, à quo heroes plurimi fuere. Tantalus enim, ut author Eusebius, in Phrygiâ regnauit. qui cum deos cōuiuio excepisset, Pelopem filium coctum membratim apposuit, ut eorum diuinitatem tentaret, illi facinus auersati membra restituere, præter humerum quem Ceres deuorauerat, cuius loco eburnū fecerunt. Tantalum uero ad inferos deiecere, ut inter flumina usq; ad ora merfus aqua prohiberetur, inter poma item cōstitutus, nullū attingere posset. Homerus Odysseæ lib. XI. καὶ μὴ τὰν Τάλωμ εἰσέδομ χαλέπῳ ἄλγε' ἔχοντα, εσαότ' ἐρλίμνη, ἢ δὲ προσέωλαξε γενεῖω. στεῦτο δὲ διψῶν, πείρα δ' οὐκ εἶχεμ ἐλέδῃ. Ο σάκι γὰρ κνψῖ δ γέρωμ πείραμ μλωαῖνωμ, τοσάχ' ὕδωρ ἐπλέσκειτ' ἀναβροχδέμ. Pelops igitur cum regno Phrygiæ successisset, aduersus Oenomaum bellum mouens Elidis regem, regnum ipsius adsecutus est cum Hippodamia eius filia adamata atq; coniugio negata. Fabula uero dicit eam cursu uictam, corrupto Myrtilo eius auriga Mercurij filio, quem postea de saxo præcipitauit. Hic Polythenem, Atreum, & Thyestē genuit. Atreo, ut est author Seneca in Tragœdia, aries erat aurei uelleris, custos gregis, quem Thyestes frater ei abstulit, conciliata sibi Merope eius uxore, ex cuius etiam concubitu filios suscepit: quapropter expulsus à fratre: deinde concordiam simulans in regnum reuocauit, eiq; in cœna filios quos susceperat adposuit: quo facinore Sol dicitur in cursu refugisse in ortum. Thyestes ex Pelopia filia quam cōplexus est, Ægistum suscepit, ut author Seneca in Tragœdia, Polythenes Agamemnonem & Menelaum filios paruos iuuenis decedens Atreo fratri commendauit: quapropter nulla patris habetur mentio, sed tantum Atridæ ab Homero appellati. Agamemnon post reditum à Troia insidijs Ægistii adulteri à Clitemnestra uxore dum uestem indueret ore præcluso iugulatus est. Filios habuit, Alesum, Orestem, Iphigeniam, Iphianassam, Laodicen, Electram, & Chriothemin. Electra Orestem paruum post patrem interfectum Strophilo Phocensi cōmendauit, quæ quum matrē probri admissi redargueret, ab ea interfecta est: cuius nomine Sophoclis extat Tragœdia, Electra appellata. Iphigenia apud Aulidem aris immolāda ex responso ad placandam Dianam, deorū miseratione cerua supposita liberata est, ac in Tauricam regionē translata apud Thoantem regem Dianæ templo seruiuit, cui humanis hostijs sacrificabatur. Orestes autem quum matrem & adulterum interfecisset, in furorem actus, à Pylade Strophili filio comitatus, se item cōtulit in Tauricam, ubi interfecto Thoante, & subrepto Dianæ simulacro, unā cum Iphigenia sorore in Latium uenit, apudq; Aritiā oppidum simulacro collocato, templum constituit. Ex Hermione Menelai filia Orestem filium genuit, qui paruus admodum secedens, apud Epirum Orestas populos condidit. De quibus in Geographia late narraui. Alesus autem alter Agamemnonis filius (quidam aurigam dicunt) in Hetruriam uenit, ubi Faliscos condidit populos. Ouidius author.

Laomedon
Esione re
legata
Titonus
Priamus
Hecuba
Aeneas
Pelopidarum
progenies
Tantalus
Pelops

Atreus
Aries
Thyestes
Pelopia
Polysthenes
Agamemnon
Orestes
Electra
Iphigenia
Iphianassa
Laodice

Orestes
iunior
Alesus

VLYSSIS GENVS EX IOVE.

VLYSSEM Ouidius ex Ioue genus ducere ait, ubi suam ipse contra Aiace[m] explicat nobilitatē. Nam mihi Laertes pater est, Archisius illi, Iuppiter huic. Nonnulli Sisyphi nepotē, aliqui filium faciunt, dicuntq; Anticleam eius matrem ante nuptias Laertis cum Sisypho concubuisse. Anticlea enim Autolyçi Mercurio nati filia ponitur ab Homero Odysseæ XI. Exemplar hic propositus mortalibus & patientiæ simul & eloquētiae. quum fugeret bellum Troianum, insaniam simulauit falem seminādo, cum aratro diuersis animalibus iuncto. res à Palamede detecta, qui cum Telemachum filiū ante arātem poneret, aratrum ille suspēdit. Fata omnia Troiæ superauit. Nam & cinerem Laomedontis ante Scæam portam abstulit, & Palladium cum Diomede ex arce surripuit, & Achillem occultatū inuenit. Deniq; Herculis sagittas apud Philoctetem ex oraculo repperit. sine his enim rebus Troia capi nō poterat. Rhesum post hæc primum ueniētē interfecit, ablatis eius equis albis, simultates cum Palamede gessit,

Anticlea
Autolyceus
Vlysses

Troiæ fata

Xx arma

- arma Achillis eloquētia aduersus Aiacem obtinuit; postremo rediturus in patriam, decennio naufragus errauit. Nam ut ipse Odysseæ libro Alcinoi Phæacum regi narrat, primo cursu ad Cicones delatus est: quos quum expugnasset, & Ismarum euertisset in prædam, ad Lotophagos eiectus est: ubi quum exploratores quos miserat loto gustato reditum non curarent, se recepit in Siciliam: ubi antrum Polyphemi Cyclopi cum duodecim socijs intrauit: ex quibus sex ab eo deuoratis: ipse eruto ei oculo præusto fuste arietum pellibus inuolutus, cum superstitibus socijs exiuit. Inde Æoliam uentus, ab Æolo uentos in utrem coactos obtinuit: in uia deinde, soluto utre à socijs, credentibus thesaurum esse, in Æoliam aduerso uento repulsus iterum est: ex qua ab Æolo pulsus nauigans, die sexto peruenit ad Lestrigonas: quos quū haberet aduersos, perditis nauibus, socijsq; cum sola naue sua peruenit ad Circe, quæ exploratores mutauit in belluas. Idem à Mercurio suscepto pharmaco, ad illam accessit impavidus: mortem ei minatus, nisi illos restitueret: quod quum obtinisset, annum cum ea moratus, suscepto Telegono filio, spretaq; immortalitate quam ei ultro illa offerebat, si remanere uellet: edoctus insuper quæ agenda essent, relicto Alpenore ob ebrietatem lapsu scalæ defuncto, nauim soluit: & secūdo uento una nocte ad oceanum peruenit: ubi peractis sacris à Circe monstratis ad infernum descendit. Hic Anticliam matrem, & Alpenorem nuper præcipitatum, inter alios inuenit: & futurorū multorum à Tyresia uate admonitus, reuersus ad naues, ac iterum ad Circe, Alpenorē tumulauit: indeq; in insulam Sirenarum aduectus, aures socijs obstruxit: seq; malo nauis adligari iussit: atque hoc modo tutus earum cantus euadens, ad Scyllam & Charybdim perlatus est: unde uix incolumis euasit. Quumq; ad loca uenisset ubi à nymphis solis greges seruabantur, iussit ne quis eos uiolaret. Quo dormiente, quum Eurilochus socios impulisset ad rapinam gregis, nympharum imprecationibus tempestas subsequuta: qua quum omnes perijissent socij, ipse solus & nudus capto nauis malo, nouē diebus ab undis agitatus, ad Ogygiam tandem insulam depulsus est, ubi à Calypso nympha susceptus: ac septem annis retentus, tandem discessit, ac nouis ab ea socijs, ac nauī donatus fuit: quumq; Neptuno infensus esset, iterummersus ac nudus natauit: ac cum uelo ei à Leucothoe fatum ipsius miserante oblato, die tertia ad littus eiectus est: atq; inde ostia fluminis Phæacum intrauit: ubi reiecto uelo inter nemorum frondes conqueuit: ibiq; à Nausicaa Alcinoi filia compertus, uestem ac cepit: & Palladis ope usq; ad Areten Alcinoi regis coniugem deductus, ab ea meruit dona referre, sociosq; ac nauim: in qua quum dormitaret, excitatus à Pallade, ac præmonitus a gendorum, in senem mendicum mutatus ad suos peruenit subulcos: apud quos Telemachum superuenientē ex peregrinatione eum quærendi gratia uidit, & adloquutus est: tandem à Sybote suario in patriam deducitur incognitus, ubi in propria domo à procis Penelopes ignominiosa multa passus est: & demum ab Eurycle nutrice dum pedes lauaret ex cæcitate cognitus: sed antea à cane fuerat, quem domi reliquerat. Inde ex composito armis cum filio, & duobus subulcis adsumptis, procos omnis peremit. Deinde Penelope sese ad ultimum manifestauit. Laertē uero in uilla morantem, neq; ob ignauiam domum aut procos curantem, salutatum profectus est, qui ante Vlyssē triennio extinctus est. Ipse uero Vlysses perterritus in somnis, ut à filio caueret: nescius fati Telegono filio ad regnum paternum uenienti ac repulso, ut ignoto obuiam hastā iaculatur: at ille rursus in patrem ignotum iaculum intendens, eum peremit, ut refert Dictys Cretensis.

FLVMINVM FILII

Phoroneus

Io

Cyrene

Daphne

Narcissus

Acestē

Ocnus

Tyresias

Asopus

Iphesus

Aegina

FLVMINA quoq; ex Oceano & Terra orta dixerūt, filiosq; habuisse: ut Inachus Phoroneum Argeorum regem, & Io quæ Isis est appellata. Peneus Cyrenen & Daphnen, ambas Apollini dilectas. Cephisus Narcissum, qui se in undis conspiciens amauit: conuersus in florem sui nominis. Acrisius Acestē. Tyberis ex Manto Tyresia filia Ocnus, qui & Bianor Vergilio dicitur: Ille etiam patrijs agmen ciet Ocnus ab oris, Fatidicæ Mantus & Tusci filius amnis, Qui muros matrisq; dedit tibi Mantua nomen. Tyresias enim Thebanus uates cæcus, in baculo ambulabat, quod Dianam lauante uiderat: ut author Callimachus in elegia. Eius anima ponitur in XI. odysseæ, obuiam Vlyssi ueniens, multaq; ei prædicēs. Asopus item genuit Iphesum & Aeginam. Hæc insulæ nomen dedit: & ex Ioue Æacum genuit. Ille secundū Patiniam Eteocli aduersus Polynicē auxiliū tulit. Sperchius Menestheū suscepit ex Polydori Pele

ri Pelei filia, qui Achillem ad Troiam comitatus est. Mæander Cynem, quæ ex Mileto Solis filio peperit Caunum & Bibliidem, qui simul in uenere cōiuncti sunt, Ouidio, Achelous deniq; Sirenas aspectu puellarum pubetenus, reliqua pisces, nautas cantu decipiētes. Acheloi autem ipsius Ætolia fluminis fabulam Diodorus lib. v. sic refert. Hercules Calidonorum gratia eum amnem rapidissimū in campos diffundens, plurimos agros eius irrigatione fertiles reddidit. Quapropter fingitur cum eo luctari in tauri specie, eiusq; cornu fractum dedisse dono Ætolis, refertum copia uuarum, malorū, huiuscemodiq; fructuum, quod uidelicet ex ea fluminis diuersione agros reddiderit fructibus feraciores. Ouid. autē in Fastis aliam de cornu copiae fabulam narrat, Amaltheæ uidelicet capræ id fuisse cornu quæ Iouem nutrit, beneficioq; eius talem dedisse copiam. Græci κέρασ ἀμαλθείας appellant. Orpheus Thrax genere Oeagri fluminis ex Calliopea filius, doctrina, melodiaq; ac poesi antecessit omnis, cantus quoq; suauitate feras, arboresq; dicitur adlexisse. Theologiae gratia cui plurimum operæ impēdebat: in Ægyptum nauigauit, unde ex eorum sacerdotibus plurima ad Græcos præcepta ac cærimonias contulit. Cum Argonautis insuper Colchos profectus est. Postremo Eurydices uxoris causa ad inferos descēdens, à Proserpina cantus suauitate impetrauit, ut defunctam ab inferis excitaret. Quod & antea fecerat Dionysius, quem dicūt matrem Semelem ab inferis quoq; educatam immortalitate donatā Theanem cognominasse. Hęc Diodorus lib. v. Diogenes uero de eodem sic refert. Orpheus Oeagri & Calliopes filius Theologus, interq; argonautas unus, de dijs multa cecinit. Discerptum à mulieribus dicunt, quod marium sectaretur libidinem. Suidas item hæc scribit. Orpheus Ciconeus uel è Bisaltica Thraciæ, uersificator, fuit duas ferè generationes ante bellū Troianum, scripsit de fabulis, epigrammata, hymnos. Ælianus de uaria historia dicit falsa tradidit de huius Orphei sapientia, quum Thracum sit nescire literas. Ouidius libro xi. Metascribit. Orpheum uatem fœmineum amorem in puerorum uenerem transferentem, à fœminis interfectū fuisse, lyra & capite eius in Hebrum amnem proiectis. Fuit alius Orpheus qui scripsit argonautica: alius qui de lapidibus.

Cyane
Sirenes
Achelous
Cornu copiae
Orpheus
Eurydice
Semele
Theane

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM
VRBANORVM LIBER XXXIII.

De origine, fine, ac uiribus Rhetoricæ.

HETORICAE primum in Sicilia Corax & Ctesias Syracusani, ut ait Cicero, simul & proœmiorum, & epilogorum, ac argumentationum, quas Græci agonas uocāt, repertores fuere. Inde Athenas per Gorgiam Leontinum fluxit, cuius discipulum Isocratem Aristoteles tunc æmulatus, scholis pomeridianis cœpit præcipere, dicitans illud notum. *Διχρόμ γ' σιωπῶν, ἰσοκράτῳ ἔαμ λέγειν.* Eodem ferè tēpore Theodectes, post hos Hermagoras & Hermogenes, qui etiā de arte scripsit. Inde Rhodum per Aeschynem exulem ars peruenit. Postea deflorescētibus iam Athenis, Alexandria migravit, quanq; celebriore philosophiæ studio ea urbs teneretur: postremo Massiliae per Antoninorum tempora cum huius facultatis, tum reliquarū artium uiguere. Apud nostros uero Romæ Ciceronis temporibus maxime floruit per Apollonium Molonem. Cicero initium orandi conditoribus urbiū & legislatoribus tribuit, negatq; ante Periclem quicq; in ea quod ornatum habuerit reperiri. Finis eius, ut Aristoteli placet, non persuadere, sed tantum benedicere, & ea nosse quæ sint ad rem persuasibilia: ueluti & medicinæ, non sanitatē quærere, sed bene mederi, & eō arte procedere quousq; fieri poterit. Cicero idem in arte sentit alijs uerbis: Finem his apte dicere atq; adposite, quæ faciunt ad persuadendum. Partem & hanc item uiribus dialecticæ Aristoteles facit, nisi quod illa strictior, hæc latior: ambarumq; nullius certæ scientiæ, sed communem quendā modum omnium nosse: aliarum quidem artium præter has nulla inter se pugnantia syllogifat. Huius igitur facultatis magna uis est, ut ait Quint. nec ulli ueterum satis pertractata, quam si quis rite sectatus fuerit, unguis tondere, aut capillū reponere non existimabit ad curam suā pertinere: quodq; mirum quum cæteræ artes iudiciū doctorū exquirant, hæc etiā imperitorum. Quapropter ex Demosthenis sententiā, nulla huic res magis q; pronuntiatio cōferet, quæ corporis eloquentia putatur. Hac igitur una re uel indocti sæpe dicendi famam quærūt: itaq; ubiq; clamant, ac

Finis rhetorice
De uiribus eius
Pronuntiatio

XX 2 dextram

dextram eleuant: multaq; uoce, anhelitu, iactatione corporis contēdunt. Iam matūm ad pēctus reuocare, ferire caput, pede terram incutere, mire ad pullatū circulum facit. In his uero qui defecerit, uel doctissimus nihil scire putabitur. Quamobrem modestis tātum hęc facultas ediscenda ut uirtutis, cæteris ut adrogantię instrumēta fugienda. Archidamus Lacedæmonius interrogatus an esset Pericle potentior, respōdit: quamuis Pericles in bello sit à me uictus, ea tamen præditus est faciētia, ut quum de his ratiocinetur, non uictus sed uictor appareat. Quidam qui philosophiā simul cum eloquio profitebatur, à medicina alioqui alienus, Aristotelis physicam uerbis & ostentatione iactabat, medicos non rite morbos curare monstrādo, quumq; arte inferior esset, uincere uulgo putabatur. author utriusq; Eunapius in sophistis. Multi igitur uirtute modestia præditi, eloquentiæ seu naturæ defectu, inferiores nocentibus habentur. Cice. de admini. prouin. ad Q. fratrem ad hoc propositū ait. Atq; is dolor est, quum illi te innocentia non uincant, uincunt tamen artificio beneuolentiæ. Et in alio loco: Magis ineptijs quàm uoluntate peccat. Ex quo Euripides ait: τυραννικὸν ἡ πόλις ἐπιστάδιον λέγει. Tyrannicum quoddam, multa scire dicere. Ego uero collatis ueterum ac nouorum exēplis, quæq; audiui, quæq; legi, partim etiam uidi, adfirmare ausim paucissimos uiros bonos eloquentes inueniri. Hac præditi facultate homines in ciuitatibus plerūq; coniurant, seditiones agitant, decipiunt, blandiuntur, mordent, cauillantur, libidinem sibi ac uoluptates conciliant. Demum ab orthodoxa fide plurimi eloquio confisi descuerunt, sectæq; ac superstitiones hinc pullularunt, ut non frustra sibi conscius Cice. dicat in lib. de orat. Si alterutrum optandum, indifertam prudentiam malim, quàm imprudentē mihi eloquentiam esse. Et Cato ex eadem causa oratorem uirum bonum uocabat: & Staius Cæcilius in suis poematis, ut Apuleius in apologia testatur, dixit innocentiam eloquentiam esse, quod si causam hanc rationibus & exemplis, quibus possem declamare uelim, longius prouerher, sed alterius fortasse loci.

De ipsius multiplici diductione ex Aristotele, Hermogene, Cicerone, Quintiliano.

RORVM autem quæ persuadent, fidēq; faciunt, aut sine arte sunt, & per nos non fiunt; ut testes, scripta, leges; aut cum arte, & per nos, hoc est, per artem & rationem nostram fiunt. Et harum rursus tres species, aut per adfectus, adficiendo aliquo modo auditorem, aut per demonstrationē, seu certo per apparētem demonstrationem. Demonstrationem faciunt syllogismus, & inductio: uoco autem syllogismum rhetoricum, enthymema: inductionem, exemplum aliquid. Enthymematū uero quædam necessaria, quædam ut frequēter contingētia, quæ ex uerisimilibus & signis constant. Verisimile est factum ut plurimum contingens: sic se habens ad rem, sicuti uniuersale ad particulare. Signum uero sic se ad illud quod est signum, ut particulare ad uniuersale. Genera omnino tria sunt: deliberatiuum siue dialecticum, iudiciale, & demonstratiuum siue epidicticon. Deliberatiui hortatio & dehortatio est: tempus uero futurum. Finis autem utile & inutile. Iudicialis accusatio aut defensio, tempus præteritum. Finis iustum & iniustum. Demonstratiui laus & uituperatio: tempus præsens: secundum enim præsentia laudant aut uituperant omnes, quanquam & factio & futuro adijciunt laudes. Finis honestum & turpe. hæcenus ex Aristotele. Hermogenes quæstiones rhetoricæ finitas & infinitas ponit. Infinitæ, quæ remotis personis & temporibus & locis, cæterisque similibus, in utramq; partem tractantur, quas Græci δέσφς appellant. Cicero propositum. Alij quæstiones uniuersales ciuiles, alij philosophicas. Hoc genus sententiā & actionem distinguit, ut sit scientiæ, an prouidentia mundus regatur: Actionis, an ad rempub. accedendum. Prius trium generum est: an sit, quid sit, quale sit. Sequens autem duorum, quomodo adipiscamur, quomodo ueutur. Finitæ quæstiones sunt ex complexu rerum, personarum, temporum, aliorumq;: ἑσφς à Græcis dicuntur: à nostris uero causæ. In his omnis quæstio quam alij negocium, alij causam dicunt, circa res personasq; consistere uidetur. Amplior est semper infinita. Verbi gratia: infinita, an uxor ducenda: finita, an Catoni ducenda. Cice. in primo rhetoricorū, materiam rhetoricæ in thesim & causas diuisit: thesim nihil ad oratorem pertinere contendit, sed tātum ad philosophos. Verum ipse postea hos improbat libros: & in libris de oratore, & in oratore, & in topicis præcipit, ut à proprijs personis ac temporibus auocemus controuersiam: quia latius dicere licet de genere q̄ de specie: & quod in uniuerso probatū est, id in parte probari est necesse. Status causæ, ut ait idem in eodem, & Quintil. in quo res maxime uer

... hęc summa ad
... sic cu dicit bella
... hęc laudē fuerit.
... rhetorica secun
... Oratoris e
... ad mouendū adf
... delectatio qua
... deliberatiu cōsul
... aut nō possunt
... cōsulat homines i
... de custodia reg
... habet cū cōsulat
... iudicialiū uero e
... causa inficiation
... cōstat. Quæstio e
... uerborū uis, aut
... uolūtatē, aut
... omni porro ca
... pposita cōfi
... uatandi & adfici
DE ELO
LOCVT
quæ ppri
uidisse di
prudentis
tantū us
... & modus alter i
... panegyrica, ep
... Dionysius Halicarna
... Abolines, quorū l
... Dicit in primis u
... Cicero, nulla agita
... datione quadā in di
... Platonis oratio est
... & Themistocle
... de cōtrouersia agit
... prestiterit Aristogit
... Antiochulus. Sexta
... anullū de ea ex Philo
... quæ, quū de eisde fer
... pponēdo, circaq; qu
... quatur. Igitur exordiu
... nō itabile. Siue hic mo
... hoc manifesta fuit, d
... egyptij & Chaldæi, ac
... loquere. Noui ego a
... iuppiter alma. Tunc
... itæ se ueteres exercet
... ut de dijs de heroi
... dillerebāt. Noui uer
... res, diuites, tyrānos, de
... Gorgia Leōnino or
... uenitū, traditis ab ut
... iudiciæ sonq̄ quidā a

me uertitur: hanc *σάσις* Græci uocant. Theodectes uero *κεφάλαιον ῥητορικῶν* p. i. caput generalissimū, siue summā ad quā referuntur omnia: ut fecisti, nō feci. Status est, an fecerit. In cōsultatione, sit cū dicit bellū sumendū, nō sumendū. In demōstratione, Adsecutus, an nō adsecutus hanc laudē fuerit. Vtraq; in iudiciali statu, nostri hodie legulei punctū iuris appellāt. Partes rhetoricæ secundū Cice. & itē Quin. quinq;. Inuētio, dispositio, elocutio, memoria, pronūciatio. Oratoris officiū, docēdi, mouēdi, delectādi. Ad docendū, expositio & argumētatio, ad mouendū adfectus pertinet, qui in omni quidē causa in principio ac sine dominatur: nam delectatio quāuis in utraq; sit, magis tamē proprias in elocutione partes habet. In deliberatiuis cōsultās circa qualia uersat, i. bona an mala, quorū principiū in nobis est, quæ possunt aut nō possunt fieri. Hic præcipuē spectandū, quis apud quē quid dicat. De quibus autē cōsultāt homines in rep. secundū Aristotelē quinq; existimant, de uectigalib⁹, de bello, de pace, de custodia regionis, de exportādis & importādis, de legislatione. Laus autē communē habet cū cōsultatione specię: nā quæ cōsultationi subieceris, hanc mutato noīe laudes fuerint. Iudicialiū uero causerū aliæ in singulis, aliæ in pluribus cōtrouersijs cōsistūt. Porro omnis causa inficiatione duplici est: Factū ne an hoc factū sit: præterea defensione, altercatione cōstat. Quæstio ē scripto est aut ex facto. His accedit rerū fides, proprietas, qualitas, scriptū, uerborū uis, aut uolūtas: in quib⁹ uis tū causerū, tū actionū inspici solet, quæq; aut scripti & uolūtatis, aut ratio naturæ aut ambiguitatis, aut rerum cōtrariarum specie continetur. In omni porro causa iudiciali quinq; sunt partes, quarū exordio cōciliatur audiens: narratione, pposita cōfirmatur, cōputatione aut memoria reficitur, aut animi mouent: his argumentandi & adficiendi loci sunt, ac genera quibus placari ac resolui iudices oportet.

Rhetoricæ
partes quinq;

Iudicialium
diuisio

DE ELOCUTIONE, AC DICENDI GENERIBVS.

ELOCUTIO uero quā Græci *φρασις* appellāt, pars orationis difficillima est, quæ ppriē ad oratorē pertinere uidetur: nam M. Antonius aiebat se multos uidisse disertos: eloquentē uero neminē. Et Cicero inuētionē ac dispositionē prudentis hominis putat, eloquentiā oratoris. Nostra præsertim ætate hanc tantū usui cernimus, cū cæteræ iam exoleuerint: nā iudicia præcorū penitus sublata, & modus alter introductus. Elocutione uero utimur ad epistolas, orationes, cōsultationes, panegyrica, epithalamia, epitaphia, epitreptica. De quib⁹ omnibus præcepta tradidit Dionysius Halicarnasseus, à Theodoro Gaza cōuersa: nōnulla etiā Demetrius Phalereus & Absines, quorū libri ad nos usq; peruenerūt. De hac igiī pauca ac magis necessaria dicā. Dicitio in primis uaria reperit. Est enim philosophica, uelut uirgo grauis & speciosa, ut ait Cicero, nulla agitatione, aut cōtentione, quam Pythagoras & Plato retinuerunt. Hi & persuasionē quadā in dicēdo utūtur, semper eodē modo se habētes: nā pedestris & numerosa Platonis oratio est existimata. Secunda politica, in qua principes fuere Milciades & Cimon, & Themistocles. Tertia dialectica, in qua excelluere Demosthenes & Lycurgus, ubi de cōtrouersia agiī facti. Quarta sycophantica, quæ uersat in calūnia & maledicētia, in qua præstitere Aristogiton & Hegemō. Quinta adsentatoria, in qua nominātur Demades & Aristobulus. Sexta sophistica, quæ q̄ plurimos habuit sectatores, par est diffusius aliquantulū de ea ex Philostrato narrare. Sophisticā antiquā, philosophantē rhetoricā dicere oportet, quū de eisdē ferē rebus differāt sophistæ atq; philosophi: nā quæ illi interrogatio, nes pponēdo, circaq; quālibet parua dubitātes se nescire fatētur: antiqui sophistæ uti certi loquūtur. Igitur exordiū eis differēdi huiuscemodi est. Hoc scio, hoc intelligo: itē nihil homini stabile. Siue hic modus pro ceteriorū splendorē addat orationi, siue constantiā, seu etiā per hoc manifesta fuit, de quo disputat adsumptio. Cōuenit sanē uaticinio humano, quod Ægyptij & Chaldæi, ac ante hos Indi per astra inuestigati sunt. Cōuenit & diuino, sic Pythia loquēte. Noui ego arenæ iā numerū, metrūq; profundū. Itē, Ligna Tritoniæ dat moenia Iuppiter almæ. Tunc uero & Orestes & Alcmeon matricidæ, ac pleraq; alia ueluti sophistæ se ueteres exercebāt, eāq; longius ac planē mēbratim oratorio more ampliātā exornabāt, ut de dijs, de heroibus, de iustitia, de fortitudine: interdū etiā altius de ipsa mūdi forma differēbāt. Noua uero quæ potius secūda dici debet, quū illa uetus sit: sophistica, pauperes, diuites, tyrānos, deniq; res gestas oīs materiæ nominib⁹ subiicit, pprijs. Prima siquidem à Gorgia Leōtino originē habuit. Secūda ab Æschyne Atrometi filio cū excideret rep. Atheniēsiū, traditis ab utroq; illorū præceptis: deinde sup his exercitationibus. Extēporalis faciūdiæ fontē quidā à Pericle primū deriuasse adfirmāt, ex quo magnus ille linguæ potentia

Epistole
Orationes
Panegyrica
Epithalamia
Epitaphia
Epitreptica

De sophistica
ex Philostrato

De extemporalitate

tentia putatus est. Aliqui uero à Pythone Byzatio, quem Demosthenes solū Atheniēsiū ut audacem in dicendo, longēq; fluentem taxat. Nonnulli autem ab Æschyne, qui primum Rhodi Mausoleum Cariæ subita laude cōmendauit. Mihī autem uidetur, ait Philostratus, Æschynem ipsum & in legationibus, & in iudicijs, ac concionibus, multa sanè ex tēpore dixisse, ac tantūmodo orationes scriptas reliquisse, ut in cura ac diligētia haud multum Demosthene inferior uideatur: attamen extēporalitatē inuentū Gorgiæ trado. Hic primū Athenis prodiens, ingenioq; fretus: proponite, inquit, ostentans se ad respondendū subito paratū, nihilq; penitus ignorare. Vnde postea Prodicus Chius excitatus, librū scripsit, ubi uirtus ac uitium muliebri specie Hercule circūstetere, atq; hæc qdem uario elegantiq; cultu oculū deliciasq; offerre: illa uero humili figura laborē tristitiāq; polliceri: deniq; longo inter se sermone cōtendere uidebātur. Idem Prodicus demōstratiuū genus primus instituit, ciuitates oberrans ac demulcens, iuxta Orphei ac Thamyrae consuetudinē: ex quo apud Thebanos in magnis fuit honoribus, maioribus etiā apud Lacedæmonios, à quibus ut hæc iuuentutē doceret, magnopere rogatus est. A Gorgia postea agitatus, q̄ obsoleta sapiusq; dicta tractaret: ad extemporalitatē ab eodem inductus est. Sed & ipse Gorgias haud expers æmulo rum dicitur fuisse. Erat sigdem Athenis Chærephon nomine, nō quem comœdia Buxum uocabat; ille uero ob studij laborem tabe adfectus fuerat: hic autem Gorgiæ studia subodoratus: quare, inquit, o Gorgia, fabæ inflationē aluo faciūt, igni nequaq;? Ille uero haudquaq; cōmotus: hoc, inquit, tibi ad cōsiderandum relinquo: ego uero illud iādiu noui, q̄ terra ferulas cōtra tales gignit. Eloquentiā animaduertētes sophistarū Atheniēses, foro eos prohibuerunt, tanq; iustitiā peruertentes. Ex quo Æschynes & Demosthenes publice quidē alternas cōtumelias operimēto iustitiæ prætexerūt: priuatim autē re uera famam ex his quærētes. Ipsumq; Demosthenē sanè constat gloriatū olim apud amicos, iudicum sentētiā ad suam ipsius uoluntatē quādo liberet se posse cōuertere. Neq; Æschynes Rhodī docere potuisset, quæ nesciret: nisi in his prius Athenis exercitatus. Sophistas igitur antiqui non solū claros oratores uocauerunt: sed philosophos copiose, apteq; dicētes. Hæc Philostrati ex libro sophistarum ad hunc locum cōuertit. Aristoteles autem x. Eth. ait: Scientiā gubernādæ reipub. sophistæ profitent: quorū nullus remp. gerit. Boetius sophisticā in malam accipit partem, cauillationēq; esse dicit. Alcinous eum à philosopho differentē facit, q̄ uideri potius q; esse uelit. Suidas oratorē ait illū esse mercenariū & deceptorē. Plato in Protagora, & pluribus in locis sophistas exagitat, tanq; corruptores nō p̄fessores ciuiliſ disciplinæ, q; uerbis magis q; rebus cōtendant. Sed & in Gorgia maxime oratores non legitimos ridet, qui uerisimilia uero antepōnētes, populū ac seipſos fallunt, illosq; cocis & adulatoribus cōparat, qui delectabilia potius q; salubria proponūt, atq; offerūt, legitimos autē medicis. Appellat enim non legitimos, qui philosophia, bonisq; artibus carēt. Nam & philosophi & dialectici præcipuū officiū indagādę ueritatis, diuidēdiq; & cōponēdi. Et in Philebo p̄fectū dicit dialecticū, i. metaphysicū, tāq; deū honorādū esse: quapropter uerū oratorē sine his sciētis nō esse.

DE PARTIBVS ELOQVVTIONIS

CONSTABIT igitur eloquutio partibus octo: compositione, dictione, sententia, methodo, colis, pausa, numero, figura. Cōpositio tris habet partes Quintil. præcepto: ut sit emēdata, lucida, & ornata. Prima ad grāmaticos pertinet: ut barbaris mi solœcismi q; fœditas euitetur. In barbarismū incurrimus non solū accētibus, sed modo: ut lābdacismo, iotacismo, platacismo, cœlostomia: quæ omnia in orthoepia cōsistunt. Dilucidā faciet orationē perspiciuitas: uerba Latina usitata nō peregrina, nec accersita: non asyndeta, id est, disiuncta: cum multa uerba sine cōiunctione obscurēt sensum. Ornatus uero ex figuris alijsq; partibus constabit: de quibus postea dicemus. Ad cōponendū præterea Quintilianus monet agrum non utilem esse: eo q̄ amœnitas aeris, auium concensus, uirentiūq; iucūditas, ingeniū distrahunt: magis autem septum, nec admodū laxum sub tecto habitaculū eligendū. Hinc ait Iuuenal. Qui facis in parua sublimia carmina cella, Ut dignus uenias hederis & imagine macra. Dictione: ut sit dicitio Latina & usitata, quæ admodum supra dixi. Sententia multiplici potestate in oratione ponitur: ut dianœa, chria, apophthegma, adagium, siue prouerbiū, paradoxa. Chriarum plura genera eodem teste authoris: unum simile sententiæ, quod in simplici uoce consistit: ut alicuius dicti quod ad mores pertinet cōmemoratio, quæ à Græcis etiā ethilogia uocatur: ut omnis laus in actione consistit. Est etiam Chria genus exercitationis breui argumētatione sententiā propositam demonstrans

Lābdacismus
Iotacismus
Platacismus
Cœlostomia
Orthoepia
Locus ad
componen
dū aptior.
Dicitio
Sententia
Dianœa
Apophthe
gma
Adagium
Chriarum
genera

monstrans, cuius plura exempla utriusque linguæ authores ponunt, trahitque etymon ab usu & utilitate. Verbi gratia. Fugienda est maxime corporis uoluptas: ea siquidem ob breue delinimentum innumeros perpetuosque parit dolores, mentemque a rerum utilium commercio exercitationeque auertit, infamiam gignit, & animi corporisque uires euacuat. Voluptati præterea deditos nullius uidemus apud homines existimationis. At contra eos qui cum sobrietate ac castimonia uitam duxerint, maxime utiles reipublice, maximisque propterea honoribus adfici. Hæc etiam præcipue amatur à belluis, quibus deus diuersam à nobis ignobilioremque tribuit naturam, ut quæ illas oblectant, nos fugere omnino debeamus. Et sic reliquæ. Aphthegmata uero dicta sunt sapientum. Paradoxa item, sed præter opinionem aliorum, ut omnes diuites serui. Cola κῶλα sunt membra orationis perfecta, ex his breuia & asyndeta, id est, sine coniunctione aptiora sunt epistolis & sermoni, longa & coniuncta orationibus. Methodus ars est præcipitatioque styli. Est enim stylus quem Græci χαρακτήρα uocant. Is imitandus qui maxime secundum naturam sit, ex omnibusque authoribus non omnia, sed præcipua melioraque sumenda. Asiatici exuberantius seu potius uerbosius, inter quos Ciceronem Brutus notauit, qui elixum & exanguem eum uocauit. Attici simplicius & elegantius, inter quos Caluus fuit: ex Græcis uero Lysias. De characteribus antiquorum scripsit Dionysius Halicarnassensis, nonnulla etiam Dion, uterque Demosthenis atticismum omnibus præferunt. Præcipit insuper Quintilianus candidos maxime legēdos & imitandos, ut Ciceronem & Liuium: nec omnia sua nimis diligenda Ouidij more, nec rursus per morositatem omnia abijcienda, statuendumque quandoque iudicij inuentionisque modum. Præter omnia cauendum in imitatione ab impudentibus furtis, in quo Celsi duo notati fuere. Primus Albinouanus cognomento, ab Horatio. Quid mihi Celsus agit monitus multumque mouendus Priuatas ut quærat opes, & tangere uitet Scripta Palatinus quæcunque recepit Apollo: Ne si forte suas repetitum uenerit olim Grex auium plumas, moueat cornicula risum Furtiuus nudata coloribus. De altero cuius medicinam habemus Quintilianus ait: Græcinum transcripsit, eumque mediocris appellat ingenij, quo profecto post Ciceronem nihil legitur elegantius. Comata nos incisa dicimus, de quibus, deque Rhythmis in grammaticæ parte diximus. Est rhythmus quo numerosam facimus orationem. Res enim numeris augemus atque ornamus, numeros qualitas uerborum facit, si tumida sint, siue hiata, siue depressa. Præterea si restringere forte periodum uolumus, id iambo in fine faciendum, ut Cicero Quintilianusque tradunt: Seu uerbo proparoxytono, id est, quod accentum in antepenultima retineat. Verbi gratia Diurni silentij Patres. C. quo his temporibus usus eram, non timore aliquo, sed partim uerecundia, partim dolore, finem hodiernus dies attulit. Epistolaris breuitas rhythmos omnino respuit. Mora siue pausa Græce ἀναπαύσις, est animi requies, quæ reficit lectorem, ac sensibus lumen accommodat. Huius Stigmæ, id est, notæ siue distinctiones duæ: Telia & Hypotelia, id est, perfecta & imperfecta. Prima quæ proprie distinctio uocatur, est ubi tota sententia requiescit, ut optime quidem ac pulcherrime ueteres philosophati sunt. Altera quæ subdistinctio dicitur, est constitutiua particularis sententiæ perfectæ secundum dictionem quæ inferri aliquid significat, ut deus æternus est. Schema maxima pars orationis, & quæ maximum præstat ornatum: uocaturque oratio ἑσχηματισμὸν, id est, figurata: quæ autem minime figurata, ἀσχημάτιστος. De his plurimi scripsere authores. Cæcilius, Dionysius, Rutilius, Lupus, Cornificius, Vifelius, Celsus. Tropus autem, quem Caius, Aristarchus, & Proclus uerborum figuram appellauerunt, est sermo à naturali loco in aliud ornatus causa translatus. Figura est conformatio quædam orationis remota à communis ratione. Primum igitur Tropi XXXIII. solent poni. Allegoria, metaphora, catachresis, id est, abusio, metalepsis, metonymia, ænigma, synecdoche, onomatopœia, periphrasis, hyperbaton, anastrophe, syllepsis, parapleroma, hyperbole, ecliphsis, pleonasmus, antiphrasis, exoche, prosopœia, parabola, antapodosis, paradigma, antonomasia, ironia. Figuræ uero aut sententiarum, aut uerborum Græce schemata dianœæ, & schemata lexeon uocantur. Sententiarum figuræ sunt Synathresmus, quando res multæ in unum caput coguntur, ut populi tumultuantes, ciuitates rebelles, domus inter se diuisa, coniuges discordes. Epimone in eodem permansio augmenti gratia. Leptologia quando res minutatim narrat. Prosopœia quæ sermonem damus inaiatis. Apopsiopsis quæ quæ relinquuntur tacendo significatur: ut, Quos ego, sed motos præstat componere fluctus. Paralepsis quæ fingentes aliquid nolle dicere nihilominus dicunt: hæc occupatio in rhetorica ad Herennium dicitur. Apostrophe quando ab uno ad alterum uertimus sermonem.

Cola
Asyndeta
Coniuncta
Methodus
Characteres
dicendi
Asianus
Atticus

Celsus Albinouanus
Cor. Celsus

Mora
Stigmæ
Telia
Hypotelia

Tro. XXXIII
Schemata
lexeos
Synathresmus
Epimone
Leptologia
Prosopœia
Apopsiopsis
Paralepsis
Apostrophe

Diaporesis	Virg. At tu dicitis Albane maneres. Diaporesis quādo de re una plures succurrūt sententiā,
Erotema	quarū quæ uera sit dubitamus. hæc dubitatio dicitur ad Herenniū. Erotema breuis interro-
Diatyposis	gatio, ut. Nū nunc è tumulo fortunataq; fauilla nascetur uiolæ: Diatyposis quādo sub uno
Epanaphora	adspectu uidetur agi res. Metathesis quādo ab una re causam in aliā transferimus. Epana-
Tautologia	phora repetitio eiusdē dictionis: hæc ad Hereniū repetitio dicit. Verborū uero figuræ, tau-
Palilogia	tologia idem ferè significantiū uerborū positio, ad rem agendā siue demōstrandā, ut diruit
Anadiplosis	sustulit, eripuit, auulsit. Palilogia repetitio eiusdē uerbi. Anadiplosis duplicatio dicitur ad
Antistrophe	Herenniū, ut ille meos tulit ille meos. Antistrophe cōuersa cōscriptio, ut quibus cum, quos
Climacoton	inter. Climacoton gradatio dicit ad Herenniū. Pleonasmus & itē Eclypsis cōtraria inter se,
Pleonasmus	altera superabūdat, altera deficit. Exēplū primæ, Seruitutē serui, uitā uiuo. Exēplū secūde,
Eclypsis	Cras in Tusculanū, scilicet ueniā. Enallage siue cōmutatio siue alteratio etiā Atticorū est,
Enallage	quādo casus pro casu, tēpus pro tēpore ponitur, ut hostis habet muros: & iā multos annos
Metabole	est. Metabole est cōmutatio quādo idē diuersis sententijs replicat. Zeugma quādo diuersa
Zeugma siue synezeugmenon	membra unā coniūgit dicitio. Quintil. Synezeugmenon appellat, ut licitor pedibus, prator
Hypallage	equo, cōsul curru uectus in urbē ueniūt. Hypallage siue Epanorthosis, quando corrigimus
Isoteleton	dicitū, ut accusabo ego nō dico patientiā, sed ignauitā. hæc correctio ad Herenniū dicit. Iso-
Isototon	teleuton & Isototon, i. similiter desinēs & similiter cadens ad Herenniū uocat: quādo uer-
Parison siue Isocolon	ba similiter desinūt. Parison Philostrato, Isocolon Quintil. ad Herenniū uero cōpar dicitur
Compar	quādo membra nō solum similiter cadūt, sed & eundē numerū & penè tēpus retinēt, ut de
Asyndeton	hostibus uictoriā retulit, patriæ salutē attulit, sibiq; magnū decus cōtulit. Asyndeton quādo
Polyasyndeton	ob breuitatē sine coniūctionibus teximus orationē, quod epistolis cōuenit. Polyasyndeton,
Antitheton	id est, ualde adligatū, contra primæ naturā, ut unā eurusq; notusq; ruunt. Antitheton cō-
Parangelma	trarijs inter se sententijs. fit enim pluribus modis. Hæc omniū figurarū pulcherrima frequē-
Ecphrasis	tiorq; ut hic probus in uirtute agēdo semper est pauper, ille improbus in scelere semp for-
	tunatus. Itē, Cræsus tot opibus munitus tam à suis dilectus, cito corrui: hic tyrānus nulla
	ui septus, suis maxime infensus longo tēpore durare poterit: Parangelma quādo magnas
	humili oratione: humiles uero alta enūciamus. Ecphrasis à Latinis descriptio dicitur, inter
	progymnasmata est, & genera exercitationis, quū rem aliquā apte, ac floride uerbis descri-
	bimus, & ante oculos ponimus, ut nemus descripturi dicimus, Arborū folia lasciuiūt tenui
Prepon	zephyro, Aues concentu murmurant, Riuus aquæ subterlabens umbrosos irrigat aditūs,
Tropi	Molles herbæ dulces recūbentibus præbēt thoros. Prepon, cum cuiq; personæ propriū adsi-
Metaphora	gnamus sermonē pro dignitate statuq; illius: quod poetæ maxime cōuenit. Tropos autē, ut
Allegoria	supra dixi, figuras quidā uerborū dixere. Sunt autē, Metaphora omniū pulcherrima & nec-
Antonomasia	cessaria, quā trāslationē dicimus. Allegoria quādo sub uerbis alienis latet alius sensus, per-
Synecdoche	petua em̄ metaphora allegoria est. Ænigma uero differt ab illa, q; hoc maioris obscuritatis.
Onomatopœia	Antonomasia siue metonymia, nomē pro noīe ponit, ut Mars pro bello. Synecdoche, quū
Syllepsis	nō plenè rem ostēdit, quasi extra indigeat alia mōstratione uocabuli. Fit plurib; modis, ut
Antiphrasis	Summa descēdens aureus arce. Et tristis thoros, lætę nuptiæ. Onomatopœia quę rebus uo-
Exoche	cabula fingit, ut apiū bōbus, hinnitus equi, ranarū coaxatio Syllepsis, i. cōprehensio, qñ res
Metalepsis	plures sub uno tpe aut casu cōprehēdunt, ut Boreas unā zephyrusq; ruūt. Antiphrasis cū
Ironia	cōtrario cōtrariū significamus, ut lætū mors, bellū pugna. Exoche excellētia, ut poeta pro
Figura dictionis	Homero, philosophus pro Aristotele. Parabola similitudo siue cōparatio. Metalepsis trās-
πάδη	sumptio. Ironia cū per irrisionē quandam cōtra quid sentimus, significamus. Huius partes
Ecstasis	quatuor: Canchasmus, mycterismus, sarcasmus, astismus, id est, cachinnatio, subsannatio,
Systole	urbanitas. Sunt præter hæc figuræ quædam dictionis, quas Græci πάδη uocant, quum aut
Epectasis	augmēto aut diminutione patiūtur: uidelicet Ecstasis quum syllaba breuis producitur, quę
Syncope	apice distinguenda est secūdem Quintilianū, ut uitā dederitis: & apud Homerū ἀρετὴ ἀρετῆς.
Prothesis	Syncope quum longa corripitur: ut, unius ob noxam. Epectasis quum syllaba in medio au-
Aphæresis	getur: ut apud Hesiodum, ἐπιτελλάωμ & ἐδ' ἔδωδ' ἡ. Apud Latinos Induperator. Huic cōtra-
Paraptosis	ria syncope, quæ de medio tollit, ut amarunt. Prothesis addit in capite: Aphæresis contra
Proschematismus	tollit: ut, Stiles pro lites, & temnere pro contemnere. Diaplasmus additio consonantis in
Apocope	medio, ut rettulit: & apud Græcos ἐμ' ἐπεισσι. Contra Paraptosis quando litera demitur, ut
Dieresis	pro mihi. Apud Græcos δ'ω pro δ'ωμα, & ἀπ' ὀλλω pro ἀπ' ὀλλωνα. Dieresis diuisio uocalis
	dictionis,

dictionis, aut diphthongi, ut apud Ovidium Elegeia pro elegia: & apud Virgilium, Aulai in medio. apud Homerum uero ἐπει pro ἔπει. Synæresis contra, quando è duabus fit una, ut conicio, Antoni pro Antoni, audit pro audiit, efficiturq; longa. Apud Græcos autem late patent Synæresiata, ut πριέω πριώ. Hactenus quæ quâritate patiuntur dictiones. Deinceps quæ qualitate. Sunt enim sex, Synalœphe, Metathesis, Metalepsis, Enallage, Metaschematismus, Antithesis. Synalœphe est duarum syllabarum per uocales unio, fit autem apud Latinos uno tantum modo, quum ex duabus uocalibus una fit lōga, ut di pro dij; apud Græcos uero pluribus modis: primum simpliciter quadrifariâ, per Ecclipsim, id est, expulsionē, ut ἐπι ἐμῶ, ἐπ' ἐμῶ. Per crasim, ut τὰ ἐμα, τὰ μα: quod accidit quando breuis exclusa producit sequentem. Apud nostros hoc etiâ fit, præsertim comicos, ut actum est, actust. Per synæresim, ut ὑδρῆδα, ὑδρῆδα. Compositæ item totidē modis, primum per ecclipsim & crasim, ut ἐγὼ ἐγὼ, κἀγὼ. Expellitur enim i, unitur a: & e breuis in a longum uertitur. Per ecclipsim & synæresim, ut ἐγὼ οἶδα, ἐγὼ ῥῆδα. remouetur enim o, & unitur ω. Per crasim & synæresim, ut ὁ αἰπόλο, ὁ πόλο. cōnectitur enim o & α in φ. Coniungitur insuper ω & i per ecclipsim & crasim & synæresim, οἱ πόλοι, ὠπόλοι, amouetur enim i ex diphthongo, & cōglutinatur o in ω. Est præterea quædam propria synalœphe, quæ coniunctis duabus dictionibus uocalem secundæ dictionis in u conuertit, ut τὸ ἔλεον, τοῦλεον. τὸ ὄνομα, τοῦνομα. Est alia in hoc genere figura, quæ Metathesis dicitur, siue paragrammatismus, quando literæ seu syllabæ aliquæ mutantur, ut arcesso pro accesso: & apud Græcos κἀστῶ pro κἀστῶ. In literis tantum Valeij pro Valerij, & Fusij pro Furij: apud Græcos uero τύρσεν pro τυρῆνος, & πύρσῶ pro πύρσῶ. Sunt item quæ ad locutionem pertinent Progymnasmata, id est, præexercitationes apud Hermogenem & Aphthonium, uidelicet μῦθος fabula, causa ueritatis alicuius inducta: partes eius Promythion ipsa fictio, epimythion sensus. Deinde διήγημα narratio, quæ differt ab alia principali: hæc particularior in rebus quibusdam, cuius uirtutes breuitas, perspicuitas, uerborum proprietas. χρεία Chria dictum breue alicuius sapiētis, cum authoris adlegatione. γνώμη, sententiâ, idem quod chria, sed sine authoris adlegatione. ἀνασκευή confutatio, & κατὰσκευή confirmatio seu probatio rei alicuius. ἐγκώμιον laus. φόγῳ uituperatio. Σύγκρισις comparatio. ἠθοποιία ethopœia, quum mores exprimuntur, & uerba introductæ alicuius personæ: cuius partes Idolopœia, quum iam mortuis datur sermo, & Profopopœia etiâ rebus inanimis. ἐκφρασις, descriptio, quum aliquid describēdo ante oculos ponimus. θέσις positio, & hypothesis, de quibus supra dixi. Cōmunis locus. Latio legis

Synalœphe
Ecclipsis
Crasis
Metathesis
seu paragrammatismus
Progymnasmata
Fabula
Narratio
Chria
Sententiâ
Confutatio
Confirmatio
Laus
Vituperatio
Comparatio
Ethopœia
Descriptio
Ecphrasis
Thesis
Hypothesis
Communis locus
Legislatio
Memoria

DE MEMORIA.

MEMORIAM quartam orationis partem summumq; hominis bonum ponunt, cuius tanta uis est, ut Iarchas philosophus Indus, ut scribitur apud Philostratum in uita Apollonij, eam secundum deos esse uoluerit, omniaq; præter eam senescere dixerit. Hac maxime præstitere Themistocles, qui percontanti an uellet memorandi artem ediscere, respondit se potius uelle obliuiscendi. Nicias item Pyrrhi regis legatus, qui uno die nomina omnium senatorum edidit. Carneades quoq; philosophus. Mithridates qui XXXII. linguas edidit, quot gentibus imperabat. Cyrus rex, ut Quintil. & Plin. authores, nomina militum cunctorum in exercitu tenebat. Hortensius, teste Cicerone, orationem ipsidem uerbis scriptitabat aut pronuntiabat, quibus meditatus est. Summi item uiri quâdoq; excidisse in dicendo leguntur, ut Demosthenes apud Philippum legatus, & Theophrast. Ephesius dicturus in concilio Ariopagi. Herodes Atticus coram M. Antonio. Heraclides Lycius sophista coram Seuero principe, ut ait Philostratus. Nostra uero ætate uidimus Bartholomeum Sozinum Senensem in iuris scientia principem apud Alexandrum sextum nouum pontificem de more pro Senensibus orantem, principio ferè orationis excidisse, nullumq; deinde uerbum pronuntiasse. Detrimētum hæc pars animi præter omnia sentit, aut senectute, aut morbo, ut Orbilio grammatico, & Messalæ oratori, ac Hermogeni sophistæ contigit: nostra item ætate Georgio Trapezuntio, qui omnes literarum obliti fuere. Messala etiam sui nominis in quodam morbo. Artificialem repperit Simonides Cæus poeta: nam dum cœnaret in Thessalia apud Scopam diuitem uirum, cum conclauis ruina omnes præter eum perijissent, dicit sepulcro mādare suos uolētibus, nomina mortuorum cōfuse iacentium ex ordinis mensæ memoria dixisse, author Cice, de oratore.

Qui memoria exciderunt
Artificialis memoriæ inuentor Simonides

Adagia

T igitur meditātibus res facile succurrāt, praeter ea quae supra philosophis dicta narraui, pauca nūc alia ex utraq; lingua, quasi uia ad alia cōquirēda, sum afferre conatus, ac primum Græca adagia ex Tarræo & Didymo. Hi nonnulla in hoc genere ex authoribus excerpta posuerunt: uerum quod ea magna parte sint poetarum loci obscuriores, qui ad rem minime pertinēt: ea tantū tam ex illis quā alijs delegi, quae usui Latinis essent, tum ad elocutionem, partim etiam ad prudentiā facerent. Δελφίνα νίχου Διδάσκει, Delphinū natare doces. In eum qui doctos docere uult. ἕρ ἀδηνάμ, Sus Mineruam. ex causa supradicta ponitur à Theocrito poeta. ἰλιάς κακῶν, Ilias malorum. In ærumnis & laboribus, quod Cicero & Propertius usurpāt. πᾶσα γῆ πατρίε, Omnis terra patria. Responsum est Apollinis ad Meleum Thessalum consultantem de sede. μία γὰρ χερσὶ λιδῶν ἔαρ ὄποις, Vna irundo uer non facit. Apud Aristotelem in Ethicis. πενία σοφικῆ ἔλαχε, Paupertas sapiētiam sortita est. Apud Euripidem. εἰς ὕδωρ ἀειρέειν, In aqua seminare. In frustra laborantē. ὄκνη δώμιγγα σωάγχε, Ocnus funem colligis. ex eadem cum superiore causa manauit, quod altius repetere oportet, uti res plures simul intelligantur. Apud Pausaniam scribitur, quod Polygnostus tabellā pinxit, ubi Ocnus appellatus sedens spartū torquebat, asinamq; prope spartū rodentē: quod significare uolebat, frustra uirum laborare, si uxorē quam in asina notauit prodigā habeat. Ocnus praeterea dicitur auē uocari de genere herodiorum, quae continuo uolando sollicitatur, aut quærendo. Meminere huius prouerbiij & Propertius & Plinius. κέρασ ἀμαλθείας, Cornu copiae. tritum in omni copia. τὰ τὸ φίλω κοινὰ amicorum omnia cōmunia. Pythagoreorū prouerbiū, quod ita inter se uiuerēt. γλαυξ ἰππαση Noctua uolauit. uolatus enim noctuae apud Athenienses uictoriā portēdit. Nam haec auis in magna eis ueneratione, signabatur & in numismate. εἰς ἀρχαίας φάτνας, Ad antiquum praesepe. In eos qui ad antiquā uiuendi formulā redeunt. Horatius elegāter hoc expressit. Vitae me reddere priori. εἰς ἀνὴρ οὐδ' εἰς ἀνὴρ, Vnus homo, nullus homo. Sicut illud. Ab uno tātum nihil bene fit. εἰς πάγας ὁ λύκος, Lupus in laqueos, in euntes manifestū in periculū. De lupo item apud Latinos, Lupus in fabula, aliquo superueniente de quo erat sermo. itē. Lupi Mœrim uidere priores. Virgilius & Plinius pro malo auspicio ponūt. ἐλάω ἀνὴρ, Ceruinus homo. in timidos. ἐλεφάσ μᾶν οὐχ ἀλίσκη, Elephas murem non capit, qui humilia despicit. De elephantino foetu apud Plinium aliud prouerbiū, si quid tarde fit. Apud Tranquillum item Augustus usurpare solebat, stipem elephāto porrigere, qui timide dat. ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα, Ἐὶ οὐκ ὀνήσιμα, Inimicorum dona perniciofa. meminit huius Sophocles in Aiace Mastigophoro. λαγῶς καθεύδωμ, Lepus dormiens, in eos qui dormire simulāt, nam lepus oculis apertis dormit. πάλαι πότε ἤσαρ ἀλκίμοι μιλῆσιοι, Dudum potentes erant Milesij, responsum est Apollinis positum ab Anacreonte & Aristophane, iactatur in eos qui de rebus deciderunt. Apud Virgilium uero in eandem sententiā & idem propositū, Fuimus Troes, fuit Ilium & ingens gloria Teucrorum. συβαριτικὴ τράπεζα ἢ συβακισία, Sybaritica mensa, uel Syracufana, utraque lautis & delicatis conuenit. ἀντόματοι δ' ἀγαδοὶ ἀγαθῶν ἐπὶ δ' αὐτὰς ἔεντη, Boni sponte ad bonorum conuiuia properant. Quo utitur Eupolis in Chrysgono, & Plato in Symposio. ἀφύιασ πῦρ, Aphyia ignis. Quando uelociter ad finē alicuius rei peruenitur. Est enim Aphyia pisciculus, & breuiter percoquitur. Hinc apud Tranquillum illud etiam in festinatione ab Augusto dici solebat. Celerius quā asparagi coquūt. ἀφ' ἰσσωμ ἐπ' ὄνας, Ex equis ad asinos, quādo ex honestis ad minus decora descēditur. βάλλ' εἰς μακαρίαμ, Iace in Macariam, locus enim in inferno dicitur. & apud Comicos. βάλλ' εἰς κόρρακας, εἰς ὕδωρ, εἰς ὄλεθρον. Nostrī autē Comici usurpāt, Abi in malā crucē, in malam rem. In eos qui perditione sunt digni. βοιώτι νόμ, Bœotia lex, quando quietum principiū turbatus sequitur finis, quod Bœotijs similiter acciderit post mortē Lai. βομβυλιῶ ἀνδρωπ, Bombylius homo, hoc est crabronius & inutilis, quod crabro apīs species in luto fauū fingat. βέλλεσφόντης γράμματα, Bellerophontis litera. Quādo quis est causa necis ppria: nota fabula. usurpat à Plauto, Bellerophontē me fecit. ἀνὴρ πελαργίμ, Pelargizare. Qui beneficiū reddunt more Pelargiorū. i. ciconiarū, quae in senectute parētes nutriūt. ἀξίος τριχός, Pilo dignus. Qui nullius est pretij, usurpatū à Catullo, apud quē Pili facio scribit: Apud Plautū uero & Ciceronē Teruncij facio. Terūcius quadrās & minima est moneta. ἀπλησ πῖθ, Inexplebile

Pythagoreo /
rum prouer /
bium

Inexplebile doliū. Infatiabili uentre hominibus, à dolijs que Belides apud inferos frustra
 implere conantur, nota fabula. traducitur etiā prouerbiū ad auaros. Cicero autē uocat hu/
 iuscemodi homines Tritones piscinarū, qui ob potentiā aut aliam facultatē in repu. partes
 aliorū usurpant. Plautus uero Lacones uocat parasitos, ex uoracitate canū Laconum. ἀπὸ
 βάλιδος, à repagulo, hoc est, ab ipso exordio bonum aut malum, seu quoduis aliud esse.
 Cicero ab ipsis unguiculis dicit. ἀπὸ λείρας οἶνον ἐπιχέας ὕδωρ. Perdidiſti uinum infundens
 aquā. Polyphemi uerba sunt ad Vlyſsem apud Homerū, ex quo in prouerbiū uenit. ἀπὸ
 βραδυσκέλωμ ὄνωμ ἴπωσθ ὄρσσεμ, Ex tardo asino equus profiliit, qui ex humili loco prouehi/
 tur, & etiā indigne promouetur. ἀπαντα τοῖς σοφοῖσι μὲν ἕκολα, Omnia sapiētibus facilia. Qui
 per prudentiam in rebus difficilibus proficiunt. ἀκέφαλον μὲν δὲ, Fabula sine capite, in eos
 qui nunquā perorāt. Plautus. Vt orationē sine capite relinquā, id est, sine cōclusionē. ἀκρωμ
 ἀφαδῆσ ἴπῳ δακτυλωμ, Summis attingere digitis. Qui nō diligenter aut perfecte rem aliquam
 deprehēdunt, aut eruditi sunt. utūtur hoc Latini, & etiā summis labris. ἀλλ οὐκ ἀνδριε ἀλώπηξ
 πάγαι, Non iterū uulpes in laqueos incidet. intelligitur prouerbiū de ijs qui semel ex insi/
 dijs euadunt. ἀλλο γλαυζ, ἀλλο κορώνη φθέγγεται Aliud noctua, aliud cornix loquitur. Qui cum
 potētioribus certāt, aut qui cum alijs nō conueniunt. ἀλωπηκί ζῆμ πρὸς ἑτέρου ἀλώπηκα. Cum
 uulpe uulpizare. Qui similes astutia decipere contendunt. ἀντί πέρκης σκορπίωμ, Pro Perca
 Scorpio. ijs dicitur qui peiora pro potioribus eligunt. ἀνδρωσθ ἀνδρῶσθ δαμόνιομ, Homo
 homini numen, qui subito beneficiū aliquod ab aliquo adsequūtur. At Plautus cōtra, Ho/
 mo homini lupus, dixit. ἀμ' ἔσθ, ἀμ' ἔργον, Vnā dicere, unā facere. Qui celeriter aliquid
 peragit. ἀμμομ μετρεῖμ, Arenā metiri. in reb⁹ arduis & quæ minime perfici queāt. ἔμ μὴ πρὸς
 κρέας, τὰριχομ σέγγετ. Vbi caro abest, salsamentū amatur. ijs qui rebus uilioribus coacti non
 spōte utūtur, quod etiā uulgo iactatur. ἀνάσκη οὐδὲ θεοὶ μάχοντη, Necessitati neq; dī pugnant.
 quod à Latinis etiā usurpatur, ut apud Laberiū in epigrāmte. ἀιδθ κωη, Inferni galerus,
 ijs qui aliquid clam agūt ne uideātur. huiusmodi enim pileo dicitur Perseus minime uisus
 Gorgonē interfecisse. ἀϊωντος γέλωσ. Aiacis risus. Qui stulte ridet, ob Aiacē cui infania si/
 milis accidit. ἀργι κόρσ, Ad satietatē usq; in rei copia & uehemētia dicit. ἀκαρεθ εὐνοια οὐδὲμ
 ἐχθρῶσ διαφέρθ. Intēpestiua beneuolētia nihil ab inimicitia differt. Hoc sanè dixisse ferūt Hip/
 polytū Phædræ profitēti se illū preter omnes amare. ἀκαρεθ ὄτθρα Ἀδώνιδθ κήτωμ, Infructuo/
 siora hortis Adonidis. In rebus inutilibus & parui fructus. erāt enim hi horti in uasis fictili/
 bus tantū usq; ad herbā emittētes. Meminit eius Plato in Phædro. ἀκάνδιθ τέπηξ. Acanthia
 Cicada. i. inter spinas. Dicitur uoce absonis, propterea q; huiusmodi cicadē nō canāt. ἀιδθ
 πέσθ, Ardēs peplus. Qui malorū causa facesq; sunt. Ex peplo misso à Deianira, qui Her/
 culem cremauit, nota fabula. Latini ad hoc propositū utuntur: Equus Seiani, & aurū Tho/
 losanum, quibus utētes incōmodo adficiebātur. Gellius author. χάριτες γυμναί, Gratiaē nu/
 dae. uel q; manifeste gratificari oportet, uel q; ingrati decore priuātur. ἀγισαλῶ λάληξ, Littus
 adloqueris. Inexorabilibus dicit. Latini pro hoc usurpant, Surdo fabulā narras. ἀγναμπίθ
 βάπτε ἀνός, Aridus rub⁹ inflexibilis. Duris dicitur & obstinatis. apud Latinos dicit. Pardus
 maculas nō mutat. ἀετόμ κάνδιαθ, Aquilam Cantharus. Aquilæ enim infensū Canthari, ut
 numerum hostiū minuunt eius oua surripere quærūt. ἀλλθ βίθ, ἀλλθ διαίτα, Alia uita, alia
 uiuendi formula. ijs qui melius uitam instituunt. usurpatur & à Terentio, Hæc ætas alios
 mores postulat. ἀλλοτε δ' ἀλλοῖομ τελεδθμ θ' χῶρσ ἔσεσθ, Alibi alium esse, ac regionem sequi,
 quod locorū mores ubi uiuimus, sequi debemus. ἀδάκρυε πόλεμθ, Bellum sine lachrymis.
 qui cum facilitate rem agunt aut adsequuntur. Dicitur etiam ἀκονητί, id est, sine puluere.
 tractum ab Athletis, qui quādoq; non pugnādo ob metū aduersarij uincebāt. Apud Enniū
 uero scribitur, Salmaci da spolia, sine sudore & sanguine, Delicatis & ignauis. ἀδραστεία νέ/
 μισι, Adraſtea Nemesis. Qui initia prosperitatis habet, exitū uero infelicē, ab Adraſto, cui
 similiter euenit. Αἰροῦπτε ἠρδμεθα, Captātes capti sumus, quum tenētur qui se sperabāt alios
 tenere. ἀγαθὴ θ' μάζα μετ' ἄρτομ. Bona est offa secundum panē. In secundis locis consistētī dicit
 ἄβλωξ ἀλγρομ, Mineruæ felē. Quādo paruis magna inepte cōparātur. Αἰξ σκυρία, Capra Scy/
 ria, qui utilitatē adfert. q; capræ Scyriæ multū ferūt lactis. Cuius meminere Pindarus &
 Alceus. εὐακαθὸς εὐαπατητός, Valde bonus, ualde deceptibilis. Bionis philosophi est prouerbiū
 ἀλκιδεσεία ἴπῳ ἐπὶ Σάγρα. Veriora q; ea quæ apud Sagrā, uidelicet gesta sunt. huius prouerbij Sagra
 Menād, meminīt, Sagra locus ubi Locri Crotoniatas uicerūt. In quo bello dicūt Castor &
 Pollux

Pollux fuisse cōspectū: fama ergo eadem hora uenit Lacedæmoniā, nescitur quomodo: per nunciū deinde adfirmata fuit. Ἀνθλῆμ ἀμφοτέρωσιν, utrisq; haurire, intelligitur manibus, cum aliquid uehementer contendimus. ἀνδρακες διχουρὸς πείφνικεμ. Thesauri carbones facti sunt. Quando quis spe fraudatur, eius meminit Lucianus. Carbones nobis thesaurus factus est. & rursus. Carbones meum thesaurū planè ostendis. οὐ παντὸς ἀνδρὸς εἰς κόρινθόν ἐστι ὁ πλοῦς. Non omnis hominis est adire Corinthum. ijs quibus defunt facultates ad delicias. Quoniā Corinthi hospites facultatibus uiatīci exhauriebantur ob illecebras multorum scortorum. μη σπεῦδ', οὐ γάρ τι πυρὶ δάλλεται. Ne festina, nō enim igne cremaris. Theocriti dictum, cum properare non sit opus. τίς τρήχας ἀντ' ἐρίων ἐποκίξατο. Quis pro lana pilos attondit: Ab eodem positum. Σφῆξ βομβῶν τέτιγθ' ἔμωτιορ. Fucus murmurans contra cicadam. Ab eodē. De ijs qui cum maioribus certant. τάκεα ὀφθαλμῶς. Corrueris oculos. ab eodē, in eos qui premuntur inuidia, aut concupiscentia aliqua. πρώκας σιτίζετ' ὡσπερ ὁ τέτιξ. Rore pascitur ueluti cicada. Ab eodem in eum qui macie ingēti affectus est. ὀσίχορ ὅσι τὸ τῦμμα καὶ ἀλίνορ ἀνδρα δαμάσσει. Tantulum tormentum, quantum domat hominem. Ab eodem positum, de spina loquitur extracta. πῦρ ἐπὶ πῦρ. Ignis supra ignem, id est, malum supra malum. Huius meminit Plato. Simile aliquid & apostolus. Vince in bono malum: Sic carbones ingeres supra caput eius. πυραύς μόςθ'. Æschylī poetæ est, in eum qui sibi ipsi causa est mortis, more Pyraustæ parui uolatilis, qui lucernam petentes urūtur. πρὸς κέντρα λακτίζερ. Contra stimulum calcitrare. Euripidī dictum, & etiam Æschylī. usurpatur & in sacris libris. εἰς τὸ δέορ. In rem opportunam. uerbum est Periclis. quum enim Astyanacti Lacedæmoniorum duci pecuniā daret, ut ex Attica quam bello infestabat discederet, redditurus impensarum rationem, nec aperte rem manifestare uolens magistratibus, respondit uerba supradicta. Ἐνδύμιων ὕπνθ', Somnus Endymionis, in eos qui longo premuntur somno, nota fabula. Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμεθ'. Conseneo discens plurima semper ego. Ex Solonis elegiaco est. τὰ ἀπὸ τρίποδθ', Hac à Tripode, in rebus ueris. Latini & Plinius oraculū dicūt. Ἀμενόνωρ οἰωνῶν τυχεῖρ, Auspicij uti melioribus. Qui ex aduersis ad secūda ueniunt. Cicero ait. Meliora dij, scilicet dent auspicia, cū alicuius mali mētio inciderit. Ἀρχὴ ἡμίσειος πλείορ τὸ παντός. Principiū est plusquam medieta totius, prouerbiū apud Aristotelē in Ethicis. κακῆς ἀρχῆς τέλος κακόρ. Mali principij, malus est finis. Æoli poetæ est. τὸ λαβῆμ' ἔλαττορ, τὸ μὲν λαβῆμ' πλέορ. Parum accipere plus est quā nihil omnino. Apud Menandrum. καλὴ κεφαλὴ ἐγκέφαλορ οὐκ ἔχθ'. Pulchrum caput cerebro caret. in eum qui pulchro sit corpore, ac parum sapiat, Comici dictum. Ἄνωρ πάντα φέρει, Theocriti est à Virgilio cōuersum: Omnia fert ætas. Ἀδώνιδθ' κήπερ, Adonidis horti, quando quis parum utilitatis refert, quod in eis flores tantū metebantur non fruges. Platonis est dictum in Phædro. Ἰσὸν Πηνελόπεια ἀναλύει, Telam Penelopes retexere, quando res facta destruitur, laborq; perit. Ponitur apud eundem in Phædro. εἰς ὕδωρ σπείρεμ. Seminare in aqua, cum frustra fit aliquid. πολλὰ μετὰ πῆλθ' κῦλιθ' καὶ χεῖλεθ' ἄκρθ'. Multa inter calicem existūt labrumq; supremum. ἀνεξίφθω κῦθθ', Iacta sit alea. Cæsarī uerba in transitu Rubiconis posita Plutarcho. γέροντι ἄωρότερορ τρυφῶν τὸ πολιτεύεσθ'. Seni cōmodius in ocio & delitijs agere, quā rempub. administrare. Apud eundem authorem, uerba sunt Pompeij de Lucullo. πρὸ τ' ἀπολογίας πλὴν ψῆφορ φέρειμ. Ante defensionem iudicium ferre. Libanij in epistolis.

ADAGIA LOCIVQE ALIQVOT LATINORVM.

Ex Cicero

PVD Latinos nonnulla huiuscemodi cōmemorantur, præsertim apud Ciceronem, inter quæ sunt illa. Primum pro Murena. Cornicum oculos confixit, De Cn. Flauio loquens, qui plus uiderat quā qui prudentiores putabātur, eisq; spem ademerat. Item pro Cor. Balbo: Duo fulmina nostri imperij Cn. & P. Scipiones, quod Virgilius non est dedignatus imitari. Itē pro P. Quintio. Intus est equus Troianus, quum de insidijs loquitur. Prætorius candidatus quasi desultorius in quadrigarū curriculum currere uidetur. De eo qui ex minore cōditione maiora tētat. In epistolis ad Atticum: Clitellæ boui sunt impositæ, quum indigno aut non apto aliquid datur siue geritur. In eisdem. Bibulus cœpit laureolam in mustacio quærere, hoc est, gloriā in re minima & nullius momenti. Nam, teste Plinio, laurus mustacijs subiiciebatur, qui mos adhuc Romæ seruatur. Item. Ille callipides assiduo cursu cubitū nullum processit in eū qui multa tētat seu pollicetur, præsertim in itinere, ac parū præstat. est enim καλλιπιδης animal

Mustacia Callipides

animal tardissimum, qui tota die se mouendo cubitum non procedit, ut ait Tranquillus in Tyberio. Athenas noctuā mittam. Suos dicit mittere uersus ei qui ijs abundet. Nam Athenis frequēs est noctua, quæ publicum insigne est. Ad hoc etiam propositum quædam alia dicit, ut lucernā soli adhibere. Teruncium, id est, quadrātem, adijcere Cræsi diuitijs. Mitto Scitalam Laconicam, scribēs in ænigmate ac breuitate. Nota res Scitala apud Lacedæmonios. Baculi duo similes erant: quum opus erat scribere secretum aliquod magistratibus, in eo baculo qui in urbe remanebat charta circūuoluebatur, ubi quod opus scribebatur: ea quæ mittebatur magistratui, qui & ipse similem secum habebat baculum: & hoc ne consilia ab hostibus quoquo modo deprehenderētur. Idem in orationibus. Abiecit hastā, Quum quis decidit lite acceptis. Item, Charta dentata & calamo tēperato res agetur: quum accuratius aliquid scribere uolumus. Et alibi. In hac causa aqua mihi hæret, i. addubito, uereor, quod etiā in Italia plerique usurpāt. Idem Ibrida C. Antoniū uocat, & puerū Iunonium, aureum quæ partū Cæsarem adolescentē. In Thusculanis Græcū prouerbiū. Quam quisque nouit artem in hac se exercitat. In officiorū lib. III. Cum uelis & equis Epicurus eiusdem adiutor sententiæ. In conatu dicitur. Cum uela nō sint satis, equi quoque ad trahendā nauim adhibētur. Et ad Trebatium. Sero sapiunt Phryges. in tarditate pœnitenda. Quod in tragœdiā equi Troiani extremo loco conscriptū esse dicit. De diuinatione, Græcum erat prouerbiū, Aut bibat aut abeat. Non enim oportet sobrios ad ebrios uenire, aut si ueniāt, cū alijs cōueniāt. Item in oratione. Arcem è cloaca facere, i. loco indigno aliquid sumptuosius ædificare. Itē ad Trebatium, Quem antea ne Andabatam quidem defraudare poteramus. & Hieronymus cōtra lo. Melius est quod dicitur Andabatarū more pugnare quàm directā spicula clypeo ueritatis nō repellere. Populi putātur esse qui cōnuentes pugnabāt. Sed & alij quoque alia in hoc genere. Virg. in taciturnitate, Lupi Mœrim uidere priores. Itē in metu potentioris: cornu ferit ille, caueto. ex Theocrito tractum, ille enim ait, *ἐνόηχαρ φυλάσσει μὴ τυκορύψη*. In eādē Plutarchus sententiā. Fœnum in cornu gerit. Plin. autē in impudentia. Frontē perfricui. Quod à Seneca mutuatus est, ipse enim hoc etiā alio modo eleganter expressit. Vatinus inquit ad siduo cōuicio depudere didicerat. Catullus de uiro inepto & ignauo: Satis cum hoc uappa frigora & famē pertulisti. Itē, Scripta ueneni ac pestilentiæ plena. Probitatē uero & malitiā elegāter colore cādido & atro distinguit, de Cæsare loquēs. Albus, inquit, anater sis. quod proximis tēporibus studia partium nonnullarū in Italia usurparunt. Cor. Nepos mansuetudinē Attici perpetuā describens. Cum matre, inquit, nunquam rediuit in gratiā. Horatius: fauorē à suffragio transfert: Omne tulit punctū qui miscuit utile honesto. Item, Propria delicta à tergo mantica appellat. Et se suaque sine riuāli amare. Coronas hominum collocutiones aut attentiones. Columnas itē pro locis publicis quò disputātes cōueniebant. In fauore itē, premere pollices dicit. Vtroque tuū laudabit pollice ludum. Quod & Plin. adfirmat lib. XXVIII. cap. II. pollices ait cum faueamus premere etiā prouerbio iubemus. Et lib. sermonū. Membra animumque tuū nabis sine cortice sic me. nare enim sine cortice, i. sine cucurbita aut aliquo appensili artificio, hoc est aliquid cum facilitate & citra alienū adminiculum facere. Persius in cauenda derisione, Posticæ occurrite sannæ: dixit. Iuuenalis. Dat ueniā coruis, uexat censura columbas. pulcherrima translatione puritatem fœminarū, impuritatemque uirorū, per hæc animalia demōstrans. Corui enim, teste Plin. ore parere coireque putātur. Præterea equus Seiani & aurum Tolosanū apud Gellium in prouerbiū uenerūt infelicitatis, quæ hæc possidentibus nunquam bene eueniret. Augustus apud Tranquillum ad Calendas Græcas se soluturū festiue dicebat, i. nunquā, quod Calendas Græci nō habeant. Apud Ciceronē in Verrem, ac apud Martialē: attollere digitū, est se cōductorem uel emptorē ex publica uenditione aut locutione significare. Idem in epistolis, humilem & ignotū significare uolens, quæ huic terræ filio, inquit, literas de tātis rebus dare. & Iuuenalis hoc idem alijs uerbis. Malim fraterculus esse gigantū. Nam gigātes terræ filij sunt. Plau. uero cōplura: si quis legat. Nam seruos improbos mastigiam uocat, plagiarium, subiculum flagri, tritorem cōpedum, trium literarū hominē. Præterea senes, Acherōtium, capularem, pabulum Acherontis, edentulum, mucosum, Vulturū cadauer. In adolescentē frugi. In mare it, rem familiarem curat, parenti obtēperat, uxori ac liberis uacat. In perditū. Amatur, egetur, plusquam res patitur studet elegantia. In meretrices sellularias. Quæ olet sellam & sessibulū merum, scortū diobolariū, monstrū mulieris, salsa muriatica. In nobiles,

Scitala Laconica

Ibris

Andabata

Virgilius

Plinius

Catullus

Horatius

Persius

Iuuenalis

Corui

Ex Plauto

Y y Matrem

- Matrem uenustatū, Veneres, Cupidinesq; Mores earum sic explicatur. Negociū sibi quā uelit cōparare, nauem ac mulierē sibi cōparet. Nam hæ duæ res nuncq; satis ornatur. Dum comunē, dum ornantē annus est. Fundis ornatę incedūt per uias. Fundi nostri calamitas. Vē
Seneca scus merus ueltra est blāditia, Senecæ quoq; trāslationes audaces innumeræ sunt. Glabros
Lychnobij em̄ iuuenes ac ministros imberbes uocat. Lychnobios uero quasi lucernarios qui totis noctibus uigilāt, interdū dormiunt. In senectute quoq; uasa colligere, aut receptui canere, requiescendū intelligit. Item: In freto uiximus, moriamur in portu. Et in altercatione, captio-
Auctorati neq; mutua uerborū. Latrunculis, inq; ludimus. Auctoratos item & exauctoratos, obliga-
Exauctorati tos & liberos appellat. Beneficiū seu quoduis aliud in calendario scribere ait, id est, fœnera-
Ex Apuleio ri. Sed nouatione uerborū cunctos facile superat Apuleius: cuius quædā adponā, ut legētis
Emasculator sit arbitriū ea cum iudicare, tū eligere. Loquit de Cinædo, qui emasculatoribus suis ad omnia infanda morigerus fuit. Mox in iuuentute saltādīs fabulis exossis planē & eneruis. Sed ut audio indocta ac rudī mollitiā, negat em̄ quicq; histrionis habuisse præter impuditiā. In hac etiam ætate quæ nunc est qui istū deperdunt multi sunt, domus eius tota lenonia, familia cōtaminata, ipse ppudiosus, uxor lupa, filij similes prorsus, diebus ac noctibus ianua calcibus ppulsata, fenestræ canticis constrepitæ. Tricliniū comestatoribus inquietū. Cubiculum adulteris peruium. Item alibi: Dico Crassum iādudum ebrium stertere: aut secundo lauacro ad repotia cœnæ obeunda, uinolentū sudorē in balneo desudare. Et in oratione ad
Repotia Claudium Procos. Euathlus postq; cuncta illa exorabula iudicantiū & decipula aduersan-
cœna tium, & artificia dicentiū, uersutus alioqui ingeniatus ad astutiam facile prodidit. Item antiquum prouerbiū. Vbi uber ibi tuber. i. nulla uoluptas non mixta aliquo dolore. Item: Pariter enim ut qui hærediolum sterile, & agrum scruposum, meras rupinas & senticeta miser colunt, qm̄ nullus in tesquis suis fructus est, sed infelix loliū & steriles dominantē auenæ, furatum eunt, & uicinorū flores decerpunt. Item: Quis non laudauit hominē numerosa arte multiscium, tam iugi scientia magnificū, totum utensiliū peritia Dædalum: fateor me selularias artes minus callere: uestē de textrina emere: baxeas istas de sutrina præstinare. Item spelunca frondibus inumbrata, quercus cornibus onerata, colliculus sepimine cōsecratus, uel truncus dolamine effigiatus, uel cespes libamine humigatus, uel lapis unguine delibutus. Item nomina hæc, honoripeta, lucifuga, tenebricola, multiforatis tibia, scissile pallia-
Hyagnes strum, cibaria uoluptas. Inter nos uerbigeratū. Item: Hyagnes pater, ac magister Marsye tibi cinis primus in canēdo manus discapedinauit: primus duas tibias uno spiritu animauit.
Inter Sacrum Item, ut uetus prouerbiū ait: Inter sacrum & saxum positus cruciabat, quod in rerum difficultate ac dura deliberatione succurrit. Item: Mulieres candido splendentes amicimine, uario lætates gestamine, uerno florentes coronamine. Item: Basia pressula, meretricum polci nummia, seu aduectorum negociinummia. Item: Liberalibus cœnis inescatus, & humanis adfatim cibus saginatus, corpus obesum pinguedine cōpleueram. Corium aruina fuculēta
Dulciarius molliuerā. Item: Pistor dulciarius, qui panes & mellita cōcinnabat edulia. Alter cocus qui sapidissimis nutrimentis pulmenta mollita uapore condibat. Item: Estur ac potatur incōdite pulmentis aceruatim, panibus aggeratim, poculis agminatim ingestis: clamore ludūt, strepitu cantillāt, cōuicijs iocant, ac iam cætera semiferis Lapithis Centaurisq; similia. De speculo autem pulcherrima ab eodem descriptio exprimit: quippe in omnibus manu faciūdis imaginibus opera diuturna sumit, neq; tamē similitudo æque ut in speculis cōparet. Deest enim & luto uigor, & saxo color, & picturæ rigor, & motus omnibus, qui præcipua fide similitudinē repræsentat. Enimvero quod luto fictum, uel ære infusum, uel lapide incussum, uel cæra inustū, uel pigmento illitum, nō multa intercapedine temporis dissimile reddit, & ritu cadaueris unum uultum & immobilē possidet: tm̄ præstat imaginis artibus ad similitudinem referendā leuitas illa speculi fabra & splendor opifex. Nunc Ciceronis quosdā subijciam iocos, quos posterī omnes qui in secundis planē cōstiterunt ab eo usurpare sunt uisi, mutatis tamen rhythmis ac numeris. Antithetis primū in uerbis ac sententijs omnia ipsius sunt referta: quibus nil magis lumen adfert orationi: ut sunt illa. In negocio sine periculo, In ocio cum dignitate. In cōuiuio sobrius, In sobrietate facetus. Itē: Honores sine ambitione, diuitias sine fastu, copiā sine luxuria possidebat: in ocio de periculis sollicitus cogitabat, in periculo rerum euentū securus expectabat. Plin. in epistolis hunc imitatus modū ait: In summa auaritia sumptuosus, in summa infamia gloriosus. Itē: Non uiuere ut edas, sed edere
re us

re ut uitas. Non possim si uelim, nec uelim si possim. Non defuit auxillum, sed ipse auxilio defui. Item illa festiuitatem simul & gratuitatem habent, quæ quasi hypothetice inferuntur: ut, Ego, si dignitas est bene de repub. sperare, obtineo dignitatē meam: si autem in eo dignitas est, quod sentias efficere, ne uestigiū quidem ullum reliquum est dignitatis: agiturq; præclare nobiscū, si nos ipsos regere possimus, ut ea quæ partim iam adsunt, partim impendent, moderate feramus. Item, Me regem appellas: Ego, si regnum est ab omni cupiditate abstinere, nulli libidini seruire, nullorum gratia ciuium aut hostiū metu de recta sententiā decedere: fateor me regem esse. Item, A nobis agentur omnia diligenter, ut neq; si quid obtineri poterit, non cōtendamus: neq; si quid non obtinuerimus, repulsi esse uideamur. Item, Quem fauendo retinere non potuerunt, inuidendo abalienauerunt. Item, Aut te in sententiā meam adducam, aut certe testatum apud animū tuum relinquā quidnam fenserim. Item, Sententijs, nō animis dissentimus. Naturæ non animi uitia, obiurgatione, non contumeliā contendi. Item, Cum nos florere oporteret, tunc maxime uiuere puderet. Aut probare quæ fiunt oportet, aut tacere quæ non probes. Dicendum quod non sentias, aut faciendum quod nō probes. Est enim res in eum locum adducta, ut quanquā multum intersit inter eorū causas qui dimicent, tamen inter uictores non multū interfuturum putē. Sed planè animus qui dubijs in rebus fuerat infirmus, nunc desperatis cōfirmatus est. Nec temeritas cum sapientiā cōmiscetur, nec ad consiliū casus admittitur. Non tam adlicere uolui, quàm alienare nolui. Non tam pulchrum scire Latine, quàm turpe nescire. Scauola iuriconsultorū eloquentissimus, Crassus eloquentiū consultissimus. Quātum opibus tuis diuturnitas detrahet, tātum adferet laudibus. Illa uero maxime ad pœnā deprecandam faciunt. Et si aliqua culpa erroris humani, scelere certe liberati sumus, nō cupiditate aut prauitate aliqua lapsi, sed opinione officij stulta fortasse, certe non improba: nec liberationem culpæ, sed errati ueniā impetramus. Quod autem sequitur, ad palpandum. Satis te dicis uixisse, uel naturæ, uel gloriæ. Noli periculo nostro sapiens esse. Dimitte queso istā doctorum hominū in contemnenda morte disciplinam: tua cautio, nostra cautio est. Vide quæso ne hæc tua diuina uirtus apud posteros admirationis sit plus habitura, quàm gloriæ: nihil est omnino diu in quo est aliquid extremum, quod cum uenerit omnis uoluptas præterita pro nihilo est. Omnes igitur supradicti loci, uim pithicam habent. Sed maiorem hoc quod sequitur per interrogationē. De religionibus sacris & cerimonijs concionatur P. Clodius. Publius inq; Clodius religiones negligi, uiolari, pollui questus est: Nam & Catullus quasi simile. Quid est Catulle, quid moraris emori? Curuli in sella Struma Nouius sedet qui cōsulatum petierat. Vatinius itē ille gurges helluatus sanguinē reip. ad cœlum tum extruxit uillā in Tusculano uisceribus miserorū. Mihi meas ruinas adspicere nō licuit. Item, Ille ab initio cupiditate & audaciā pugnauit, hic ueritate & pudore, quod potuit restitit. Sed illa partes habēt integras, Vide quantum distant argumenta tua à re ipsa & ueritate: quod cōsuetudine patres faciunt, quasi nouum reprehendis: quod beneuolentia fit, odio factū criminaris, quod honoris causa pater filio, idem supplicij causa fecisse dicis. Neq; tu hæc non intelligis, sed usq; eo quid arguas nō habes, ut non modo tibi contra nos dicendum putes, uerum etiā contra rerum naturā, contra consuetudinē hominum, cōtra opiniones omniū. Sed in hoc etiā maior spiritus adsurgit. Fero ego te Torquate, iam dudum fero, & nonnūquam animū incitatū ad ulciscendum orationē tuam reuoco ac reflecto, permitto aliquid iracundiæ tuæ, do adolescentiæ, cedo amicitia, tribuo parētī. Sed nisi aliquē modum uitæ tibi cōstitueris, coges me oblitum nostræ amicitia, habere rationē meæ dignitatis. Nemo me unquā tenuissima suspiciōne perstrinxit, quem non peruerterem. Sed mihi crede non his libentissime soleo respondere, quos mihi uideor facillime posse superare. Tu noli hac mea noua lenitate abuti, noli aculeos orationis meæ, qui reconditi sunt, excussos arbitrari, noli id putare omnino à me esse omissum, si quid est tibi remissum atq; cōcessum. Illa uero potius descriptionis aptissima sunt, quæ subijciā. Hic unguētī adfluens calamistrata coma, despiciens conscios stupri & uexatores ætatulæ suæ, fœneratorū gregibus inflatus: alter o dii boni quàm teter incedebat, q̄ truculentus, quàm terribilis adspectu: exēplum imperij, imaginē antiquitatis, columen reip. diceres intueri. Item, Pugnis & calcibus exturbare hominem possessione, cædem facere uiciorum, spoliare fana sacrorū, iura conatu & armis disturbare, iudicia in bonis rebus contemnere, in malis pugnare cōtra bonos, non reipub.

cedere, non fortunæ ipsi succumbere. Honestius hoc duce errare, quàm illo magistro erudi. Animus eius uultu, flagitiâ parietibus teguntur. Item leuem, imò grauiſſimum. Mobilis, imò constantem. Familiarem, imò alieniſſimum. Item de urbe Roma. Hanc sedem imperij, arcem populorum, lumen gentium, theatrũ orbis terrarum. Item: Neq; Catilina is es, ut te aut pudor à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocent. Vestræ nunc bonitatis, ut huius inopia plus possit ad misericordiam, quàm illius opes ad crudelitatem. Item in reddenda causa pulchrum est illud: Plus uirtus tua dedit, quàm fortuna abstulit, propterea quod adeptus es, quod non multi homines noui, amisti quæ plurimi. Et rurſus: Mihi cõsilium iam diu captum est, de quo ad te, non quo celandus esses, non antea scripsi: sed quia communicatio consilij tali tempore, quasi quædam admonitio uidetur, uel potius efflagitatio ad communicandam societatem. Sed his quæ sequuntur apte animi conceptus rerum multarum paucis explicat uerbis. Quare quid adsequi possis non tam facile est nobis, quàm tibi cui prope in conspectu est Ægyptus, iudicare. Nos quidẽ hoc sentimus, si exploratum tibi sit posse te illius regni potiri, non esse cunctandum: si dubium, non esse conandum: illud tibi adfirmo, si rem istam ex sententiâ gesseris, fore ut absens à multis, cum redieris ab omnibus lauderis. Sed ego ut te ad certam laudem adhortor, sic à dimicatione deterreo, redeoq; ad illud quod initio dixi, totius facti tui iudicium, non tam ex cõsilio quàm ex euentu homines esse facturos. Illa etiam quasi paria inter se membra uim habent. Nihil tam uolucris quàm maledictũ, nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, nihil latius diffunditur. Item: Negotiatoribus comis, mercatoribus iustus, municipibus liberalis, socijs abstinentis eram uisus. Item: Meorum consiliorum socius, periculorum particeps, rerum quas in senatu gessi adiutor. Item: Latrator fori, depeculator curiæ, tabernariorũ cõcinator. Item: Nolite fortunam conuertere in culpam, neq; regis iniuriam crimen putare, neq; consilium ex necessitate, nec uoluntatem ex uoluntate interpretari. Item: Professionem amore prosequar, reditum spe expectem, absentiam memoria colam. Illa quoq; ipsius sententiæ præclaræ. Fortunam si non æquo animo, ut fortiter feras. Quod honestum initio cõeperis, cõstantia prosequere. Nihil in malis ponendum præter culpam. Nihil turpius uanitate. Mors non tam opranda quàm non timenda. Mors honesta uitam sæpe turpem exornat, uita turpis ne morti quidem honestæ locum relinquit. In bonis uirtus socia uitæ, gloria mortis comes. In altero ne reprehendas, qd in te probes. Inuidia uirtute parta, gloria non inuidia putanda. *Scommata* *mata* sunt quæ in alterum cum sale iactamus, ut Cice. teste Plutarcho de Coco, qui ad ordinem equestrem adscitus fuerat: optimo iure hunc meruit locum, cum de iure culinæ intelligeret. Huiuscemodi quàm multa leges apud Macrobiũ, inter quæ illa duo Augusti, qui in *Mecenas* *Galba* uitatus à Mecenate ad tenuem cœnam familiariter, ut ille dicebat: non putabam, inquit, me tibi tam familiarẽ. Item Galba gibboso apud eum causam orante, ac dicente: Corrige in me siquid uides: Ego uero, inquit, monere possum, corrigere non possum. Cum Romani legatos ad pacem inter Nicomedem & Prusiam faciendam misissent: & unus ex eis multis cicatricibus sparsum caput haberet, alter pedibus æger esset, tertius ingenio socors haberetur: Cato eam legationẽ, nec caput, nec pedes, nec cor habere dixit. Author Liuius libro. L. In hoc genere quàm plurima sparsum mihi dicta sat erunt, si duo rursus Augusti recenseam. Is cum similem sui quendam aspiceret, interrogauit an eius mater Romæ unquam fuisset: At ille, Quin, ait, meus hic pater fuit. Idem contumaci beneficiũ petenti, eius cõsiderando ineptiam respondit: Redi prius mecum in gratiam. Vnum adducam externum. Cum Annibal ab Antiocho ad quem confugerat interrogaretur, An exercitus magnus opulentusq; quem ei ostenderet satis esset Romanis: Ita, inquit, etiã si auarissimi essent. De clade uti contigit loquens: non ut ille putabat, de uictoria. Author Plutarchus.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM
VRBANORVM LIBER XXXV

De scientijs mathematicis, ac primum Arithmetica.

VMERORVM scientiam, quam arithmetica dicunt, primus apud Græcos illustrauit Pythagoras, eorum ratione, ac characteribus adinuentis, ac in tabula discipulis perscriptis: quã posteri deinde abacum, ut Boetius tradit, uocauerunt. Euclides dein quatuor libris eam cõple xus est, VII. VIII. IX. X.

IX. X.

IX. X. ex nostris Boëtius, & è recentioribus nonnulli libros edidere, ut Leonardus Pisanus, Blasius Parmensis, Ioannes de Sacrobusco, Prodocinus Paduanus, Algorismus, Algebra Catainus, Ludouicus Eremita. Laudes eius insuper Pythagoras nonnullisq; adeo extulerunt, ut quantū categoriæ, substantiæ subesse cõtendant. Plato quoq; in Epinomide ante omnia numeros edocēdos pueros esse iubet, sine quibus nec res ppriæ, nec publicæ, satis cōmode administrari queāt, omniaq; in suorū ipsorū cū dispositione, tum harmonia, facta mortalia uersari. Eorū diductio plurifariā. Species omnino VII. Numeratio, additio, subtractio, mediatio, duplicatio, multiplicatio, diuisio, progressio. Radicū extractio in numeris quadratis & cubis. Alia quoq; diuisio, aut digitus est, sic enim appellant, ut sunt numeri soluti & simplices usq; ad decē: uel est articulus, ut X. XX. XXX. XL. & reliqui integri: uel est cōpositus ex utrisq;: ut, XIIII. XXV. XXVII. & reliqui similes. deinde aut par est uel impar, Græce ἄρτιος & περιττός. Paris rursus numeri species sex, de quibus Euclides in IX. differit. Pariter par quum usq; ad ultimū numerus in duas partes diuidi potest, ueluti LXIIII. cuius mediū XXXII. & huius XVI. huius quoq; VII. deinde IIII & tādē II. Pariter impar quum numerus quidem par est, in partes tamē impares diducit, ut VI. X. XIIII. & his similes. Impariter par ex utrisq; superiorib; cōstat, quū numerus par in partes etiā diuiditur pares, sed nō usq; ad extremū: ut, XXIIII. XXVII. & his similes. Aut itē diminutus quum partes eiusdē integrales ipsum nō adæquāt: ut, VII. cuius partes IIII. II. I. constituunt septē, qui numerus est inferior VII. Idem accidit numero X. Aut superfluous est cū excedit: ut, XII. & XXXIIII. Perfectus uero quū adæquat. Impar autē numerus sic se habet. Aut primus est & incōpositus: ut, III. V. VII. XIIII. XVII. XIX. XXXIIII. qui quod nullus eos præter unitatē metiatur, numeri dicuntur incōmunicabiles. Aut secundus & cōpositus, quem nō solū unitas, sed alius quoq; metitur numerus, ut nouē per tres, XV. per V. XXI. per VII. & his similes. His addit̄ tertiā diuisio, uide licet abstractus, quum à materia separatur: coniunctus quū est in materia, ut res numerata. Dimensionibus quoq; geometricis & epipedis & solidis cōparatur. In primis punctum est unitas quælibet. Lineares sunt numeri soluti & lineis descripti, uidelicet II. III. IIIII. V. Quadratus, qui in se ductus sit: ut, XVI. quem quater quatuor cōstituunt: ut, IX. quē tria faciunt. Cubus numerus, qui bis in se duplicat̄: ut, XXVII. quem ternarius numerus iteratus reddit, ut ter tria IX. ter uero nouem XXVII. Ipse aut ternarius numerus radix dicitur. Quadrata est cum semel reddit cubus cuba, quū ter relata, & hoc itē modo reliqua quatuor. Insuper numerū Euclides in VII. lib. multi alijs præter eū quem diximus, tradit cōfici modis, cū uidelicet, aut numeri duplicat̄: ut, unū duo quatuor octo: aut de ternario in ternariū: ut, unū tria quinq; septē: uel iisdē numeri impares multiplicat̄: ut, unū & tria, quatuor reddūt, huic additus quinq; nouē cōstituūt: & eodē modo reliqua. Sed & triangulares & pētagonos & hexagonos, tū solidos Pyramidales sphericos Euclides ponit. Plato planos appellat numeros qui prima multiplicatione numeri numerat̄: ut, bis duo IIIII. uel ter tres IX. Solidos uero, qui nō solū multiplicatione fiūt: ut, bis bis duo. V. & ter ter tria XXVII. Æquilateros autē quū quilibet per se in seipsum multiplicat̄, quales modo narrauimus. Inæquilateros quoq; ex multiplicatione numeri alterius per alterū, ueluti in planis bis ter sex, ter quater XII. In solidis bis bis ter, uel bis ter tres XXVII. Mox de uinum merorū. Plato numeris oīa tribuit, cœlestia & humana, sphaerasq; oīs, & uirtutes, harmonia cōtineri, ciuitates quoq; mutationes ex illis facere dicit. Ante oēs ipse Pythagorā imitatus Monadas & Dyadas celebrat, ut numerorū principia. Ex his cōstare dicit res humanas, uniuersamq; naturā. Nam per Monada, i. unitatē, essentiā, formamq; res habent, & in quiete statucq; sunt. In motu autē per Dyada. Monas itē perfectū aliquid ponit & absolutū Dyas imperfectū & infinitū. Dicit̄ & alijs uerbis, Idem & alterū siue diuersum: nā quodlibet creatū unū & idē est in sua essentia & perfectione, duo uero seu diuersum cōpositione: unū itē energia, diuersum seu plura potestate. Quin in Parmenide tantā uni tribuit diuinitatem, ut dicat unas solum esse ueras & immortales substantias ac à materia discretas, ueluti deū, angelū, quem mentē uocat & animā. Trias autē alio quodā genere habet optima, & in IX. de rep. magnopere extollit q̄ in primis quadratus ab eo numerus exeat, uidelicet nouē dein solidus XXVII. Postremo magnus ille ac fatalis DCCXXIX. Qui radicē habet III, dein IX, tertiā XXVII. Trias sola initiū medietatē & finē retinet, quibus corpora XY 3 auget̄.

Digitus
Articulus
Compositus
Par uel impar
Pariter par
pariter impar
Impariter
par
Diminutus
numerus
Superfluous
Perfectus
Impar pri-
mus & incō-
positus
Secundus &
compositus
Abstractus
Coniunctus
Comparatus
geometricis
dimensionibus
Punctum
Triangularis
Quadratus
Cubus

Pyramidalis
Sphericus

De ui, & po-
testate nume-
rorum quo-
rundam
Monas
Dias

Trias
DCCXXIX

- augescit. Intervallū unū lineā facit, duo superficiē, tria corpus, quod tribus etiā metimur, lōgitudine, latitudine, & soliditate. Primus item impar est numerus, qui perfectior pari est, cum illum comprehendat, non ab eo comprehendat. Præterea trianguli figuram continet, quæ omnibus præstat. Siquidem in hanc solida cuncta & plana resoluuntur. Proportionem in arithmetica refert sesquialteram: in musica diapente: in philosophia rerum principia, videlicet materiam, formam, & priuationem. Secundum uero Platonem, deum, species, & hylen: apud uero poetas Gratias decentes. Tetras ante omnia secundum uim & potētiam in denarium resoluuntur numerum perfectum: si unum, duo, tres, & quatuor computentur. Pythagoreorum iusiurandum: Iuro ego per sanctum pura tibi mente quaternum Æternæ fontem naturæ animiq; parentem. Nam nostram dicunt animam ex quatuor constare: mente, cui unitas comparatur, nam species rerum sub unitate comprehendit: scientia, quæ binario cum indefinita sit, & ex alijs confessis demonstratur: ternario autē opinio, quæ ex pluribus originem habet, ac fallibilem: quaternario sensus. Præterea parem & imparem cōtinet numerum. Nam duo, & item unum, Plato non tam numeros, q̄ principia numerorū uocat. Proportionem habet in arithmetica epitritam, à nobis sesquitertia appellatam. In harmonia diatessaron & tetrachordū, ac diagrāma Pythagoreū, quo ille primū in musica cōcentū inuenit. Totidem sunt etiā corpora simplicia, & partes honesti & in cœlo cardines, & quadratum agmen ordinatū & perfectū, & quadrigæ totidem equorū sat ad certamē cursusq; palmam fuere: & quadrare accommodatū aptūq; esse ob numeri huius cōcinnitatē dicimus.
- Tetras** Pentas suas etiā retinet proprietates, ut mediū decadis quæ cæteros includit. Hexas numerus merito perfectus iam habetur, quippe qui sit æqualis his partibus ex quibus ipse constat, habet enim dimidietatē in tribus: tertiam portionē in duobus, sextā in uno: quæ simul & in unum collecta faciunt eundem. Præterea quadratū cōstituit, $x \times x \times v i$. Senarius enim & **Ogdoas** octonarius uidelicet ogdoas perfectiores omnibus ab arithmetiis dicunt esse: & qui terminant in illis. Qui uero ab his defecerint imperfecti: semp̄ em̄ & in infinitū hi duo diductionē æqualitatēq; recipiūt. Augustinus tamē senariū præfert ob mūdi creationē. Heptas quoq; à Platonis simul & Pythagoreis receptissima. Quæ hanc in primis proprietatē habet q̄ sola neq; gignit ex se aliū numerū infra decadē, neq; à quoq; ipsa gignit. Etenim duo duplicata pariūt quatuor: tria sex: quatuor & parit̄ à duobus duplicatis, & ipse duplicatus octo parit̄: rursus quinq; à nullo nascit̄, ipse bis supputatus decē cōstituit: item sex nascit̄ quidē ex duplicato triēte, parit̄ autē infra decumanū limitē nullū: paritur nonus ex ter tribus, ipse item nullū: eodē modo & decē. Igitur qm̄ septenarius ab hac cōditione immunis est, à ueteribus **Heptas** **Minerua** **appellatus** Minerua est cognominatus: q̄ sicut illa, uirgo perpetuo sit, ac sine matre. Multa insup quæ natura pueniunt huic sunt accommodata. Nam septenarij mensis partus legitimi sunt. Post partū deinde septimo mēse dētes emittunt. Septimo deinceps mutant̄ āno. Annorū quoq; hebdomada sc̄da post pubertatē, antiquus pueris nomina imponebāt, cū antea dubiā putaret̄ uitā. Sc̄da pubertatē utriq; sexui defert: tertia adolescētiae lanuginē: quarta uiriliratē. In morbis quoq; mutatiōes fieri experiētia docuit. Hippocrates in libris de hebdomadis enumerat sensuū omniū qui sunt in capite septenos meatus, oculorū, aurīū, nariū, atq; oris. Vā talia quoq; paris numeri, lingua, pulmo, cor, lien, hepar, duo renes. Lunę etiā crescētis & nescētis, ut in astrologia dicā, eodem numero notat̄: siq̄n de obscura crelcēte lumine fiat & decrelcēte eodē omnino ordine. Septē cœlū planetis cōstat: & in musica ex diapēte ac diatessaron symphoniā cōstituit. In mathesi deniq; teste Iulio Materno, septenarius quisq; numerus, in genitura & annis magnos portēdit effectus. In nonario, siue enneade, idē **Enneas** **enueas** **enueas** numerus dicit eadē, in annis itē fieri mutationē. Sed & huic nūero alia etiā cōuenire inuenimus. Home. sæpe illius meminit, $\epsilon\nu\eta\epsilon\alpha\varsigma$ appellat. i. nono die: cū uidelicet aut rīsa sunt danda, aut clades sæuitura, aut leges cōdēda: totidē em̄ annis dicit in spelūca Minoē à Ioue leges accepisse, totidēq; diebus mortuos atiq; funerabāt. Decas itē à Pythagoreis obseruata, eo cūctis perfectior, quo ceteros singulatim includit nūeros: supra decē nō tā nūeratio q̄ eorūde numerorū replicatio. Hanc igit̄ Pythagorei primā quadraturā appellāt. Nā decē ex uno, duobus, **Dodecas** tribus, & quatuor fit simul collectis. Dodecas in octaua de rep. Platoni tāq; diuina celebratur, qui ait, eam ciuitatibus magnā portendere mutationē siquādo multiplicari cōtigerit ac peruenire ad æquialterū suum planum, uidelicet $CXLIII$. Poterit autem in melius mutari secundū disciplinā: cum uero ad solidū puenerit, uidelicet $MDCCLXVIII$. tanq; si nem suū cōtigerit postea declinabit. Antea uero nō fatali numero sed imprudētia collabēt.

Etusmodi mutationis causam Aristo. in lib. v. Politicorum nō negasse uidetur, Platonem allegando, ut in eius epitome libri diximus. In legibus itē Plato eodem numero duodenario ciuitatē agrosq; custodias, ac magistratus disponit. In Phædro xii. adducit ordines diuinorū. In Timæo xii. faciebz format mūdum etiā propter sphaeras mundi xii. signa q; totidem. In Critia plagis xii. antiqva ante diluuium regna describit.

DE HARMONIACIS.

HARMONIAE rationem, quæ arithmeticae subiicitur, Aristoxenus Platonis æqualis ferè primus in lucē extulit, repertis etiā instrumentis. Deinde Ptolemaeus, cuius musicā negligentia posteritatis ex magna parte corruptā Nicophorus Gregoras interpollauit, & paraphrasim simul quandā constituit, Nicomachus etiā in quibusdā illustrauit. Cōmentatores his adcesserūt Pappus, Theon, Alypius, Gaudentius, Isacius. E' nostris uero Apuleius, qui libellū super his edidit, & Boetius. Et Augustinus, qui magis pedum rhythmos quàm harmoniā est persecutus. Triplicē eius constituunt diuisionē, primā uidelicet sensus & mentis. Initiū enim à sensu. i. auditu accipit, deinde mētis ratione ac iudicio absoluitur. Cuius rei gratia uel imperiti de hac censurā agunt, cum Harmonia numerorumq; oblectatio & concinnitas æque omnis capiat, unde illud Virgilianū, Numeros memini, si uerba tenerem. Non item geometriæ hoc euenit, cuius figuræ nemini sunt curæ, an pulchræ apteq; depictæ sint, sed tantū sensibus acceptæ. Alia diuisione triplicem faciunt. Cosmicam, qua mundus & ordo cœlestium orbū mira concentus dulcedine cōstat. Alteram humanā, qua homo cōstitutus est dispositione ordinēq; tum quatuor elementorū, tum animæ unā cum corpore harmonica coniunctione. Tertiā, quæ in uocis humanæ instrumentorumq; sonitu cōsisteret. Tertia diuisionē Aristoxeni est, qui uocis rationem in rhythmū, melos & metrum diduxit. de his Gell. lib. xvii. Longior mensura uocis rhythmos dicitur. Altior melos. Metrum uero per quam syllabarū longarū & breuium & mediocriū iunctura & modulus cōgruens cum principio geometriæ aurīū mēsurā terminat. Adrastus peripateticus pulcherrime musicæ principia dictionibus cōparat: Nam ut literis & syllabis constant, sic illa phthongis tanquā literis, & diastematis, uti syllabis: postremo harmoniæ perfecta ratio simul in unū coacta systema dicitur, tetrachordū, heptachordū, octachordum, & his similia. Quæ tria totidē illę dictiones (quas supra narraui) exprimere uidentur, uidelicet rhythmus, melos, & metrum. Phthongus igitur uox est non omnis, sed cū tact. i. productione prolata in instrumento. Chorda dicitur phthongus apud nos, apud Græcos dynamis. Diastema quod nos interuallū dicimus, est discrimen quo alter acutior, alter grauior phthogus appellet. Diastematū differentia plures magnitudo, genus, melopœa, cōpositio, modus, mutatio. Magnitudine primum differunt maiora minoribus, sicuti diatessaron, diapente maius, & hoc itē diapason. Superat genere ut diatonicū, chromaticū, enarmonicū. De quibus inferius dicā. Melopœa quādo uidelicet homophona, symphona, antiphona, paraphona, diaphona sunt. Homophona, quæ grauitate aut acuitate nō discrepāt. Symphona, dissimiliū concētus. Antiphonū diapason uocat quod duo simul respondeāt. Paraphona uero diatessaron & diapente. Diaphona autē diastemata sunt inferiora q; diatessaron, & in medio posita. Quæ harmoniā per se nō efficiūt sola, ut Tonus, ditonus, hemitonus, diesis. Est enim diesis, quarta pars. Cōpositione differunt diastemata, quādo simul iuncta, ut in systemate, aut disiuncta per se sola cōnumerata. Modi quoq; uariāt diastemata, qui secūdem Aristoxenon xiii. sunt, hypermixolydius, hyperphrygius, mixolydij duo. Acutior alter, qui hyperiastius uocatur: & grauior alter, qui hyperdorius dicit. Lydij duo, quorū grauior arolius uocat. Phrygij duo, quorū grauior dorius. Hypolydij duo, quorū grauior hypodius. Hypophrygij duo, quorum grauior hypodorius: postremo dorius omnīū acutissimus. Genere etiā diastemata mutantur, ut diatonicum, chromaticū, Enarmonicum. Diatonīū constat symphonia duorū tonorum & hemitoni. Eius etymū ex eo uenit q; seu per tonos, pcedat, siue robustius aliquid & ualētius in se habeat q; reliqua, insuper & magis tritū, ac i usu. Est in eo differentia, ut molle diatonū, aut syntonū. Molle diatonū per semitonum & tres dieses procedit. Syntonū simile est generi: nam per tonum & tonum & semitonū melodiā peragit. Chromaticum ex eo dicitur, ut inquit Boetius, q; è diatonio in aliū quasi colorē mutatur, genus sanè rarius & mollius, constatq; semitono & semitono ac tribus semitonis. Enarmonicū uero, q; magis coaptatū

sensus & mens

Cosmica

Humana

Vocalis

Rhythmus

Melos

Phthongus

Diastema

Systema

Diastematum

differentia

Magnitudo

Genus

Melopœa

Compositio

Modus

Melopœa

Homophona

Symphona

Antiphona

Paraphona

Diaphona

Compositio

Modi XIII

Hypermixo

lydius

Hyperphry

gius

Mixolydij II

Lydij II

Phrygij II

Hyperlydij II

Hypophrygij

II

Dorius

Genus

Diatonicum

Chromaticū

Enarmonicū

fit, quod cantatur in omnibus tetrachordis per diesim & diesim & ditonum. Quapropter
 Mutationes phthongi quinque, qui mutabiles dicuntur, eorum nomina in mutatione assumunt, ut ceteri stabiles
 III in genere sint, ut lichanos hypaton, lichanos meson, paranete syneugmenon, paranete diazeugmenon, paranete hyperboleon. Ex his deprehenditur quod mutationes faciebant in omni musica
 An systemate quatuor. In genere, quando ex diatono in chroma uel enarmonium transitur. In systemate,
 In tono quando ex synaphe in diazeusim uel contra mutatio fit. In tono, quando ex dorico in phrygium
 uel lydium, aut alium ex modis fit transitus. Nunc rursus ratio symphoniae ab initio repetenda.
 Definitio Est igitur symphonia, duarum uocum seu plurius inter se iunctarum dulcis concentus; nam non
 Symphonia omne diastema symphoniae facit, sicuti nec omnes litterae simul iunctae syllabam aut dictionem.
 Symphoniae sed quae conueniunt. Itaque omnis symphonia diastema est, non item contra. Symphoniae in
 seu diastemata systemate perfecta & immutabili, hoc est, perfecta harmonia, sex. Diatessaron, diapente,
 Diatessaron diapason, diapason & diatessaron, diapason & diapente, bis diapason. Primae tres simplices,
 Diapente ex quibus reliquae constant. Prima habet duorum tonorum & semitoni diastema, quoniam
 Diapason tria interualla & uocum quatuor consonantiam recipiat: cui proportio respondet, quae apud
 Diapason & Diatessaron arithmeticos epitrita uocatur, quae se habet ut tres ad quatuor. Secunda diapente trium tonorum
 Diapason & Diapente & semitoni diastema habet, quod quatuor contineat interualla & uocum quinque consonantiam por-
 tionem hemiolia, hoc est, sesquialtera, quae se habet ut duo ad tres. Tertia, diapason: cuius dia-
 stema duas priores continet cum tonis quinque & duobus semitonis, ad duplam refertur por-
 tionem, quae se habet ut duo ad quatuor. Vocaturque tonium diastema, ob excellentiam quod
 tonos & symphonias principales contineat. Quarta symphonia, diapason & diatessaron,
 phthongorum x i. interuallorum x. proportione διπλασι επιδιμοις: quae se habet ut x x i i.
 Bisdiapason ad i x. Quinta, diapason & diapente phthongorum x i i. & diastematum x i. proportione
 Tetrachordum tripla, quae se habet ut sex ad duo. Ultima, bis diapason, est quatuor tetrachordis, proportione
 Pythagorae quadrupla, quae se habet ut octo ad duo. Huius rationis auctor Pythagoram primum fuisse
 Diagramma dicunt, tetrachordo primum inuento, quod diagramma uocant. Est enim diagramma in musica fi-
 quid sit gura plana, complectens phthongos siue chordas in melodia: nam, ut refert Boetius, auditis
 quondam fabrorum malleis harmonia quadam & concentu ad ictum sonantibus accedens inue-
 stigaturus rationem consonae uocis eos expedit, animaduertitque primum libris v i i. alterum
 i x. tertium v i i i. quartum v i. Ad hoc exemplum, quatuor in ligno eisdem ponderibus neruis
 libratibus ac pulsatis uidit totam systematis symphoniam ad concentum diastematum, quae supra
 narraui, respondere. Idem & in tibis tetrauit quatuor simul impari longitudine ac pari cauo
 coniunctis, hoc est, prima longa digitis x i i. & deinceps reliquis eodem ordine numero-
 rum. Sed inter tiliarum neruorumque naturam hoc differre uidit, quod tibiae longitudinis in-
 cremento fierent grauioribus: nerui uero ponderis incremento acutiores, utrobique tamen eam
 Ratio chor- dem portionem contemplatus est. Ratio chordarum est, quod acutissimam neten, quasi νεώ-
 darum τηρ: & nouissimam appellabant: grauissimam uero hypaten, id est, summam & principalem,
 initium tetrachordorum. Ante hanc uero proslambanomenos erat omnibus grauior & prin-
 cipium perfecti systematis. Parypate iuxta hypaten Lichanos, index digitus, Graece dicitur:
 appellata, quoniam in canendo ad eam chordam, quae erat tertia ab hypate, index digitus
 inueniebatur. Quarta Mese quod inter septem erat semper media. Quinta paramese, id est,
 iuxta mediam. Sexta, paraneten, id est, iuxta neten & ultimam: uoces pariter omnes in acu-
 tiores tendentes. His addebant quandoque tetrachorda syneugmena. i. coniuncta. & diazeu-
 Synaphe gmena. i. disiuncta. Est enim synaphe quam nos coitum dicere possumus, duorum tetrachordorum
 triplex simul iunctorum tonus medius & communis, quae triplex est, acutissima, grauissima, & media.
 Diazeusim. i. disiunctio, cum uidelicet phthongus non communis est inter tetrachorda. Duo
 igitur antiqui systemata faciebant perfecta, secundum synaphen quod minus, & secundum dia-
 zeusim, quod maius erat: ad quod minus post chordam mesam tris addebant chordas, triten
 syneugmenon, paraneten syneugmenon, & neten syneugmenon, uocabantque eas tetrachor-
 dum neton syneugmenon, quas neton. i. processus ad extremam acuitatem. Syneugmenon
 uero. i. coniunctarum, quoniam a chordis meson non absistit, sed cum ea quae mesam uocatur
 communi phthongo coniungitur. Dicebantque tertiam prope mediam, quae esset tertia a fine paraneten.
 Deinceps ultimam neten sicuti finem existentem motus ad acutum, ut diximus, sunt igitur in mi-
 In minore sy- nore systemate chordae v i. quae referunt diapason & diatessaron simul diastemata tria,
 stemate chor- uidelicet tetrachorda Syneugmena adinuicem secundum communes phthongos ab hypate
 da vi Meson

Meson ad mediam præterito proslambanomeno. Suntq; huiuscemodi proslambanomenos, Hypate Hypaton, Parypate Hypaton, Lichanos hypaton, Hypate Meson, parypate meson, Lichanos meson, Mese, Tritæ syneugmenon, Neton, Paranete syneugmenon, Nete syneugmenon. In maiore autem Systemate, quod secundum Diæzeusim erat tetrachordum neton Syneugmenon non ponebant. A paramese initiū sumebāt tetrachordi, Neton diezeugmenon hemitonio quidem acutius q̄ paramese, Tertiam neton diezeugmenon, & deinceps paraneten diezeugmenon; & nete diezeugmenon, quam rursus faciebāt principium tetrachordi paranete hyperboleon nete hyperboleon, erantq; omnes chordæ x v. hoc est, quatuor tetrachorda hypaton & meson simul coniūcta & cōmunia; disiuncta uero ab his alia, uidelicet diezeugmenon & hyperboleon neton, uocaturq; systema Amerabolium, id est, immutabile, quasi absolutum, quod mutari nequeat ad profectum. Maximum uero Systema ex omnibus tetrachordis fit, quæ sunt numero quinque, Hypaton, Meson, Syneugmenon, Diezeugmenon & Hyperboleon, Chordæ numero xviii. In his est quicquid potest concentus aut in cithara, aut in tibijs.

Maximum systema chordarum xviii

Accommodatio Harmoniæ humanæ naturæ, ac cœli rationibus.

ESTAT ut harmoniacam uim naturæ humanæ, deinde cœlo accommodemus. Quem locum pulcherrime Ptolemæus in lib. III. de Musica profectus est. Nos pauca ex eodem libro adducemus. Igitur cum initiā rerū dicat ex materia secundum subiectū, ut ex quo, & motu, secundū causam, ut à quo, ac forma: secundum finem, ut cuius gratia cōstare: harmoniā causam ponit.

Cum autē triplex causa sit, Natura qua sumus, Ratio qua bene sumus, Deus quo semper sumus: Harmoniā causam eā ponit qua bene sumus, id est, secundum proportionē motuū. Proportio enim simpliciter & in uniuersum est ordinis & symmetriæ mater. Est nanque prius in mente symmetriæ inuentio, harmoniæq; iudicium: Deinde in organica secundum artem monstratione sensibus subiecta, addita secundum practicen experientia exercitatio neq;. Huius igitur proportionem & concinnitatem anima prius eius indagatrix in seipsa, ac suis motibus conspicit. Nam cum tres sint eius partes: Ratio, sensus, & appetitus, hæc tribus musicæ diastematis ac symphonijjs respōdent. Diapason ante omnia rationi, cum hæc pars sicuti illa reliquas duas complectatur, Diapente uero sensui, Diatessaron appetitui. Ut enim diapente propior est symphonix diapason quàm diatessaron ob excellentiam imparitatis: Sic sensus propior est rationi quàm appetitus. Præterea in tonis etiam respondent. Ut enim diatessaron tris habet tonorum mutationes, sic appetitus augescens primum uidetur, deinde feruescēs, postremo fenescens. At sensus quatuor, æquas numero speciebus symphonix diapente, continet partes: auditum, uisum, gustum, odoratū: nam tactum prætereo, tanquam cōmunem omnibus, aliter alijs deprehensum. Rationi uero VII, numero æquales Diapason species, Phantasia, mens, cogitatio, memoria, diancea, opinio, scientia. Siue uelis aliam animæ diuisionem, uidelicet rationem, iram, concupiscentiā: easdem partes respondere uidebis. Diatessaron tres partes concupiscentiæ uirtutibus similes sunt. Temperantia in uoluptatibus, Patientia in tolerantia necessariorum, Pudor in abstinento à turpibus. Pars rursus irascibilis quatuor diapente retinet species: Mansuetudinem in ira, constantiam ad usus motus, fortitudinem in periculis, perseuerantiam in laboribus. Pars rationalis item VII, secundum diapason ordinem. Celeritas, ingenium, anchinœa, eubulia, sapientia, prudentia, experientia. Totus itaq; perfectus philosophi animus perfectio systematis diagrammati comparandus. Mores etiam secundum tonos in systemate aptabimus. Grauiiores referunt segnitiem & tarditatem, secundum Hypodorium modum. Acutiores uero secundum Mixolydion celeritatem & audaciā in homine referunt. Semitoni autem secundum Doriū mediocritatem & modestiā in reb⁹, nam & animi ipsi simile quid melodie patiuntur, & cōcordi quadam rerum gestorumq; inter se cōgruentia, cum latātur, dolent, quiescunt, silēt, loquūtur. Ex quo Pythagoras dicitur aliquid incepturus sese lyrae harmonia ad alacritatē, tum animum, tum corpus excitare solitus. His igitur Ptolemæi sententijs Aristoxenus prius adhæsit, qui animā ex harmonia cōstare dixit, quem Plato quoq; secutus est. In eodem libro Ptolemæus, uti supra commemorauī, cœlestibus orbibus musicam tribuit, quorum interualla diastematis phthongorum in lyra comparauit, ita ut Hypaten Lunæ tribuat, quæ ut uelocior cursu, grauiori phthōgo similis uidebatur, qui citius finitur.

Harmonia prius in mente, deinde in organis Diapason rationi respōdet Diapente sensui Diatessaron appetitui

Mores tonis & modis in systemate comparati.

Harmonia in cœlo

Et deinceps

Zodiacus per **Et deinceps ultimū Neten Saturno. Zodiacum uero Ptolemæus perfecti Systematis dia-**
 fecto Syste **grammati similem reddit, in quo quatuor tetrachorda inueniuntur. Præterea symphonix**
 mati similis. **in eodem similes per aspectus mutuos: primum Tetragoni, quod diatessaron comparat,**
 Chordæ cœli **Deinde Trigoni quod diapēte, Diametri, quod Diapason, postremo uniuersum circulum**
 motibus simi- **in se ductum Bis diapason referre imaginem monstrat. Cumq; tris cœlum habeat cursus,**
 les **longitudinis, latitudinis, & altitudinis: mutationes in his tonorum indicat oriens & occi-**
dens per longitudinem, principium & finem referunt chordarum grauiorum, quod hæ
partes obscuriores nobis in ortu & occasu signorum apparent. Obscura uero silentibus si-
milia. Grauis enim uox ad silentium propius accedit. Acutiores autem chordas meridiæ
per latitudinem assimilant quod hæc pars nobis manifestior & clarior: præterea meridiæ
altior, nobis acuitatem refert. Oriens uero & Occidens depressiores nostro aspectui uo-
cis humilitatem & grauitatem repræsentant. Altitudo quoq; cœli ex eo notatur, cum pla-
netæ in eo in altiore, quod Græci ἀπόγαιον, barbari augem uocant, siue in humiliore, quod
ὑπόγαιον item Græci, barbari augis oppositum, siue in medio loco discunt. His tria me-
lodiæ genera similia facit. Diatonicum, ut altiori & maximo cursui, Enarmonium mi-
nori, Chromaticum uero medio, quod in hoc lichani media tetrachorda diducunt.

DE INSTRUMENTIS MUSICIS.

Lyra trichor-
dos

ISTRUMENTA musica aut pulsata aut inflata sunt. Prima præfert Ari-
 stoxenus, ut ait Athenæus, quod inflare tibus aut fistulam multi sine præ-
 ceptore sciunt. Lyram in primis Trichordon reperit Mercurius Ægyptius,
 ut author est Diodorus Siculus, imitatus tris temporum mutationes, cali-
 dissimum, frigidissimum, & temperatum. Tres igitur posuit phthongos.
 E duobus solstitijs duos, acutum & grauem. E duobus uero æquinoctialibus unum me-
 dium temperatum. Tetrachordi inuentionem Boetius Mercurio tradit, ad quatuor ele-
 mentorum harmoniam accommodatum. Quintam chordam Coræbus Atyis Lydi filius.
 Hyagnis uero Phryx sextam reperit. Septimam Terpandrus exemplo v. planetarum.
 hæc ille. Apud Græcos tamen authores sic reperio. Heptachordum primum inuenisse
 Mercurium, Orpheumq; docuisse. Hic uero Thamyram & Linum, Linus Amphionem.
 post Orphei mortem lyram in mare proiectam à mulieribus Thracibus in Lesbum perue-
 nisse. inuentamq; à Terpandro Lesbio poeta delatam in Ægypto sacerdotibus monstratã.
 Ex quo nouus ille lyrae repertor est habitus. Versus de ea ipsius Terpantri subiiciam.
 Ἡμεῖς τοὶ τετραγχοῦ ἀποστρέφαντες αἰοιδίῳ. Ἐπὶ τὸν νότον φόρμιγγι νέεε μελαδῆσομεν ὕμνον. Sed &
 Octachordum & Enneachordum & decachordum postea usurpatum. Ion poeta sic ait.
 ἐν δεκαχορδῷ λύρα δεκαβάμονα τάξι, μέχοις ἄρ, τὰς συμφυσῶσας ἀρμονίας τριόδον. Περὶ μὲν δ' ἐπίτονον
 ἄλλοι διατέσσαρα πάντες Ἕλληνας ὁμιλοῦσιν ἄρμονίαν. Achæi autem tradunt lyram
 primum à Cadmo Agenoris filio in Græciam allatam. Cithara à lyra ante non distin-
 guebatur aut parum. Lyra & plectro & digitis pulsabatur. Propertius. Ille lyrae carmen
 digitis percussit eburnis. Sæpe etiam plectro, quod ex caprarum unguis, ut ait Pollux,
 fiebat, Nostra tempestate hoc instrumentum interpollatum testudinea nihilominus for-
 ma, quamuis artem & modum mutauerit, utraq; tamen sicut antiquitus requirit ma-
 num. Pedianus sic ait. Citharistæ utriusq; manu funguntur officio, dextra plectro utun-
 tur, & hoc foris canere: sinistra digitis chordas carpunt, & hoc intus canere. Leutum uo-
 cant, fortasse à leuore & loco plectri penna percussit. In quo excelluit Petrus Bonus
 Ferrariensis. Pulsatur & digitis, inuento nostra ætate Stephani Hispani, Aulici Ferdi-
 nandi Siciliae regis excellentissimi lyristæ. Ex Polluce. Epigoneū ab inuente Epigono
 pulsatur sine plectro chordis XL. Tosinon chordis XXXV. Monochordum Ara-
 bum inuentum. Pentechordum Scytharum. Psithyros Libycorum maxime Troglody-
 tarum figura Tetragonum. Psalterium in hymnis exercebatur, sicuti Barbiton in lyricis.
 Ex Athenæo. Erat enim Barbiton tetrachordum Anacreontis poetæ inuentum. Apollo-
 dorus ait: Quod nunc dicunt psalterium, Magda olim appellabant, à Magado inuen-
 tore. Magades enim apud Anacreontem cithara est XXX. chordarum. Dicit enim.
 Ἡμεῖς δ' εἰκοσι χορδαῖσι, μαγάδι μ' ἔχωμεν. Ion uero Chius poeta de hoc tãquam de tibia uidetur
 loqui. dicit enim, λυδὸς τε μαγάδις ἀνλὸς ἀγέσθω. Panætius philosophus Magadum, & item
 genus esse tibiæ, ἀπὸ τοῦ μαντεύεσθαι, hoc est, ad uaticinandum & uestigandum aptum.
 Sambuca

Tetrachordum

Coræbus

Hyagnis

Terpandrus

Chordarū vij

Heptachordū

Terpantri

uersus

Octachordum

Enneachordū

Decachordū

Ion poeta

Lyra

Cithara

Plectrum

Epigoneus

Tosinon

Monochordū

Pentechordū

Psithyros

Psalterium

Barbiton

Magades

ALTA
 niaca & I
 gityra, P
 Xyphid
 Præterea
 nomina
 Colabrin
 per ordin
 cui premia
 maxime. Angeli
 erat imitatio.
 sua similitudinem, q

Sambuca genus Tetrachordi erat acutissimi soni, maxime utebantur Parthi & Troglodytae, à Sambuco inuentore appellata, qua prius est usa Sibylla. Alibi dicit inuentum fuisse Ibyci poetae Regini. Tripus, cuius meminit Artemon, inuentum hoc prius à Pythagora Zacynthio, instar Tripodis Delphici, praebebat usum trium cithararum, ut tres citharædi uiderentur cōcordes pulsare. Cumq; tria essent eius instrumēti loca, tris habebat harmonias. Phillis Delius cōmemorat phoenicas, picūdas, iambos, trigona, clepsiambos, scindapfos, nouem chordas. Iambi dicebantur, ubi iambi caneantur, deprehendebanturq; ubi à metro declinabāt. Trigon itē in iambis exercebatur. Est enim Syrorum inuentum. Cymbala & Crotali manibus agitabatur. Tibiarum diuersa genera ex Polluce. Cares Threnetica tibia utebatur ad luctus apta: Thebani ex osse ceruino eam facitabant, Scythæ & Melanchlani ex aquilarum & uulturum ossibus, Ægyptij ex calamo hordeaceo Osyridis inuento. Antheippus repertor in tibijs harmoniæ Phrygiæ, Doricæ, Lydiæ. Nicopheles Athenam inuenit, genus tibiæ Mineræ sacrae. Erat & odōtismus aliud genus, quatuor foraminibus. His etiam pluribus Diodorus Thebanus fecit obliquas aperiens spiritu uias. Gamelion quoq; inflationes duæ erāt, altera magis q̄ altera, uoce maiore. Paræniæ tibiæ in cōuiujs æquales erāt. Spondaicæ hymnis aptæ. Pythicae picis. Choricæ Dithyrambis. Parthenicæ Virginitibus. Iuueniles pueris. Hyperteliæ uirorum choris. Paratretæ threnis accōmodatæ: Bombicorum impetuosa & furiosa inflatio orgijs cōueniens. Laconicum in bellis: Argolicū in Tescmophorijs. Maioresq; & minores tibiæ cōcinebant in theatris, in nuptijs, in funeribus, in sacris. Nauliū instrumentū. Sopatrus. *ναῦλα λαριγοφώνος ἐκκεχόρωτος*. Ouidius etiā poeta. Disce etiā duplici genialia naulia palma Vertere. Ea putatur quæ nos organa appellamus. Monaulium cōuiuiorum instrumentū, Osyridis inuentum in Ægypto, ut est author Athenæus. Sophocles. *οἶχον κερσότητα πικτίων δὲ μείσμων λίρα μονάυλοιτε*. Caulas quoq; nominat Philæmon, eas putauerim quam Cornumufam hodie uocant. Pelyx etiā instar conigaleæ unde nomen habet: inter instrumenta musica ponitur Polluci. Choraula genus tibiæ quæ inflatur. Fistulam ex cannis lino & cæra compactis Pana dicunt prius inuenisse. Atheneus ait Marsyam tibiā prius in Celenis inuenisse, ac fistulam *κκερόδεκτορ*, id est, cæra cōpactam. Mercurium uero ex Euphorionis autoritate fistulam monocalamum, polycalamū quoq; Silenum, Cornua, tubæ, classicum, buccina in bellis caneant. Buccinam tubam esse retortam Vegetius dicit. His hodie addimus Tympanum, sonum etiā castrensem, quem Galli antiquitus Matris deū sacerdotes in sacris excitabāt. Terga erāt bubula præteta à baculo pulsata, quibus nunc utimur. Tubæ inuentor Piseus Tyrrenus. Hac præcones utebantur quorum erat officium indicere silentium, & in certaminibus, & in sacrificijs, ac pacta recēfere, & Athletas nunciare in ambitionem uenire certandi in Olympiā. Archias Hyblæus præconum primus tris ordine Olympiadas simul & Pythica uicit, ubi & statuam cum epigrammatis inscriptione meruit. Vegetius. Habeat legio tubicines, & cornicines buccinatores, Tubicen processui & rursus receptui canat. Cornicines autem in motadis signis. Dum uero pugnatur uterq; sonat. Exercitus Lacedæmoniorum musico instrumento ad bellum incendebatur, quod uocant Castoreum melos. Meminit Plutarchus in libris de musica his uerbis. *ὅτι τὸ καλὸν μῦθον κασὸρθεον μετ' αὐλῶν ἦδ' ἐπὶ τῶν ἀλακιδαιμονίῳ, ὅπως εἰς τοὺς πολεμικοὺς κινδύνας εἰσέλθοι.*

DE SALTATIONIBVS.

SALTATIONVM quoq; genera plura ex Polluce memorantur. Harmonica & Emmelia utebantur in tragœdia, Cordaca in comœdia, Sicinnis in satyra, Pyrricha & telefia in armis, à Pyrrho & Telefio inuentoribus. Erat & Xyphismus & podismus, cornos, tetracornos in sacris Herculis, & polemica. Præterea Hadicornus, Hedion, Gnismus, Holoclasmus. Sic em̄ in Thesmophorijs nominabantur: saltatio Persica, Cephalicon in Dionysij, Callinicon in Herculis sacris, & Colabrisimus & Caucon, Baucismus, Nautica saltatio. Geranion in qua multitudine saltabāt per ordinem partibus inæqualibus, Labyrinthū imitantes: Cerna species Laconicæ saltationis, cui præmia proponebantur, nō solum pueris, sed puellis. Ionium Dianæ saltabāt Siculi maxime. Angelicū, in qua nunciōrum figurā imitabatur. Morphasmū in qua omniū animalium erat imitatio. Erat & Scopia in qua collum circumuolutabant ad eius auis, i. bubonis similitudinem, quæ attonita ad eam capitur saltationem, Leo quoq; timēda saltatio. Leo Carrandes

Sambuca
Tripus
Phoenices
Pictides
Iambi
Trigona
Clepsiambi
Scindapfi
Nouem
chordæ
Cymbala
Crotala
Tibiarum ratio
Trenetica
Athena
Odontismus
Gamelion
Paræniæ
Spondiacæ
Pythica
Choricæ
Parthenicæ
Iuueniles
Hyperteliæ
Paratretæ
Maiores &
minores
Caulæ
Felyx
Choraula
Fistula mo
nocalamos
Polycalamos
Cornua
Archias
Hyblæus
Lacedæmonij
In bellis
musica
Emmelia
Cordacæ
Sicinnis
Pyrrichica
Xyphis
Podismus
Cornos
Tetracornos
Hadicornus
Hedion
Gnismus
Holoclasmus
Cephalicon
Scopia
Leo
Carrandes

Carrandes Carrades Dianę; Ithymbri Dionysio fiebāt. Baryllica ab authore Baryllico, in qua pueri & puellę Dianę saltabāt. Hypogeron fenū cum baculis saltatio. Gyraones quoq; cū ligneis suffulti pedibus saltabāt. In choris Teijs uarietas plurima, Hemichorium, dichorium, antichorium, quādo chorus diuidebatur in duas partes: res tota uocabatur choria, utraq; pars hemichoria. Trichoriam Tirtaus repperit, tres laconū choros secūdam diuersas ætates. Ingressus chori parodus dicebatur: Exodus exitus, sicuti rursus ingredientium Antastasis, post hęc ingressus epiparodus, postremus autē exitus Aphodus. Ingrediētes Isodiū melos canebāt, egredientes uero exodiū. Romana iuuetus Troiā saltabat iam inde Troianorum instituto, ut Virg. in v. refert. Simulachrū belli erat, uolucris in orbem circumagitatio. Ex Athenæo. Tres enim scenę saltationes, tragica, comica, & satyra: totidem lyricę poeseos, pyrrhicha gymnopedica & hyperchematica. Ex his Pyrrhicha similis satyricę, quę Sicin nis dicebatur, utraq; uero cum celeritate mouetur. Bellica autē uidetur esse pyrrhicha. in armis enim pueri saltabāt cum celeritate quadam fugiendi & persequendi. Gymnopedica similis erat tragicę, quę eumelia uocatur, in utraq; enim uidebatur graue quiddam & compositum. Saltabāt enim pueri numerofo motu agitati palęstrę speciem prębētes. Hyperchematica comicę similis, quę uocatur cordax, in qua cantās chorus ex uiris & sceminis Laconū apud Pindarū saltabat. Seculis uero insequētibus in hodiernū diem mutata ratio saltadi, quancq; pyrrhicha inter milites exercetur, & quę scopia uocabatur, colliq; ac corporis obliquitate, imitatione Saracenorum. Omnino totū hoc genus, ut libidinosum pessimiq; exēpli, nō solū à Christianis, sed à grauitate Romana reijcitur. Scipionis enim Æmyliani uerba quędam orationis, quam cōtra legē iudiciariā Ty. Gracchi habuit, Macrobius huiuscemodi ponit. Docētur pręstigijs inhonestas cum cimbali & sambucis psalterioq; euntes in ludū histrionū, discunt cantare, quę maiores nostri ingenuos probro ducier uoluerunt, euntq; in ludum saltatoriū, inter cinædos uirgines pueriq; ingenui uersantur. Cicero item pro Murena. Nemo sobrius saltat, nisi forte insaniat, neque in solitudine, neq; in conuiuio moderato: intempestiui conuiuij, immoderati ioci, comes est illa saltatio. Plutar. ait saltationem Coribantes Cretensium populos primum inuenisse, genus hominū insanū atq; maleficum. Augustinus quoq; noster. Pręstat, inquit, arare uel fodere die dominico, quām choreas ducere. O mores, o tempora. quod officium psaltriarum & impudicarum fuerat, canere uidelicet ad lyram, ac psallere, nunc uirginalis ac matronalis pudor Christianarum in laudibus ducit, magistrosq; eius adhibent artis.

DE PARTIBVS GEOMETRIÆ.

Scriptores
Geometria

G EOMETRIAM, ut Isacius Græcus author, q̄ Euclidis paraphrasim edidit, testatur, ab Ægyptijs in Nili auctu ac dimensione inuentā: Thales in Graciā prim⁹ adduxit. Post eū Mamertius frater Stesichori poetę, & Hippias Eleus. Deinde Pythagoras eā interpolauit omniū superiorū doctissimus. Hinc Anaxagoras, Oenopides Chius, Theodorus Cyrenæus, Hippocrates, Leodamas Thalius, Architas Tarentinus, Theætetus Atheniensis, Eudoxus Gnidius, qui tribus analogijs tris alias addidit. Euclides quoq; & Eratosthenes, ac Plato. Turba post hos ingens recētiorum secuta. Proclus, Theon, Nicephorus, Isacius, ex nostris uero Censorinus, Boetius, Campanus, qui Euclidem enarrauit. Omnis igitur hęc ars in ratione cosmicarum figurarum uersatur, quas elemēta inscripsit Euclid. quod ab his tanquā ab elementis & principijs ad ceteras artes mathematicas ingrediamur. Nam per hęc & in ceteris disciplinis initia, exemplaq; demonstrationum sumi: & apud Platonem & apud Aristotelē, palam est. Sita præterea est sicuti & omnis mathematica, in phantasia, nō opinabili quidem, sed certa ex apparentibus speciebus notitia: quam Latini & assensum & certitudinem, Græci *πιστις* uocant. Ea siquidem uniuersa, ut ait Porphyrius, aut a principijs, aut ad principia ducitur. A principijs quidem, a communibus sententijs, & sponte credilibus prouenit: ad principia cum principia seu ponit, seu destruit. Principia geometrię, ut ait Isacius, tria sunt. Hypotheses, Postulata, & Axiomata. A principijs autem sunt theoremata, & problemata: quorum differentiam sic se dicit habere. Axioma quod nos dignitatem uocamus, quando assumptum in principio fit, per se credibile discentiq; notum: uidelicet sibi ipsi æqualia, & inuicem æqualia sunt. Quando uero sententia per se credibilis audienti nequaquam fuerit, facit autem Catathesim, & nihilominus proponenti concedit: ea demum hypothesis

hypothesis est, ut esse triangulum figuram talem secundum communem cogitationem aut sententiam non accipimus sine docente: concedimus autem sine demonstratione. Ut habes angulos æquales, habet & latera æqualia, habet & angulos. Item totius Isosceles anguli ad basim æquales inter se sunt. Et per antitrophem q̄ habet ad basim latera æqualia Isosceles est. Quando autem non facile noscitur dictum, nec facile concedente discente nihilominus accipitur, postulatum uocamus, ut omnes angulos rectos æquales esse. Hæc itaq; secundum Aristot. modo prædicto diuiduntur. At Stoici omnes hypotheses uocant. In problematis uero & theorematis hæc ferè differentia, quod quædam problemata geneses amplectuntur figurarum, & incisiones, & additiones. Ex quo Euclides in propositionibus semper ponit. Oportet figuram, seu componere, seu ducere, seu demere, & his similia uerba energiam seu actum alicuius figuræ geneses habentia. Theoremata uero neq; genesim, neq; præparationem alicuius figuræ complectuntur: sed eius accidentia tantum demonstrant. Quapropter in his Euclides uerba ferè huiuscemodi ponit. Aequale hoc est illi, & aliud alijs, & hæc alijs. In fine autem semper narrare solet. Quod quidem oportet monstrare, tanquam monstratioe propria existente theorematum. Omne autem problema seu theorema perfectum partibus omnibus consistere oportet, quæ sunt huiuscemodi. Propositio, expositio, siue definitio, præparatio, demonstratio, conclusio. Propositio quæsitum aliquid dicit, aut aliquod datum, perfecta ex utroq; est, ut ait Philoponus in Analyticis Posterioribus: ut an cælum sit corruptibile, Cælum enim datum & concedit: corruptibile quæsitum est. Item intra datum circulum triangulum constituere. Expositio idem secundum idem datum accipiens anteuertit quæsitum. Definitio si quæsitum quandoque accidit declarat. Præparatio, quod dato deest ad quæsitum indagacionem addit. Demonstratio recte ex confessis subiectum complectitur. Conclusio iterum in propositionem roboratum iam datum reducit. Atq; ex his omnibus quas dixi partibus necessariæ tantum propositio, demonstratio, conclusio. Quando enim propositio & datum & quæsitum tenet, tunc definitio & expositio ponuntur. Cum uero datum defuerit, expositione opus non erit: nam expositio definitio dati est. Verbi gratia, propositio dicit quod oportet inuenire tale Isosceles. Hoc datum uocatur: expositione ac definitione indiget, quæ minime fuerint necessariae dato non præmissio. Postulata insuper & Axiomata assensu & credulitate non egent, sed ut nota accipiuntur, & ut principia aliquorum quæ deinceps monstrantur. Ambo enim & simplicia & facile sine demonstratione perceptibilia. Sed postulatum ut facile inuentu & inuestigatu materiam respicit: ac cum aliqua monstratioe datam perfectam sumptionem. Axioma facile notum fatetur, nec amplius ad materiam ut postulata, sed circa accidentia uertit. Quapropter eo modo quo theoremata & problemata differre uidentur: nam in theorematis (ut dixi) consequens seu accidens uidere tantum est: in problematis autem inuenire ac creare figuras. Marinus tyrius quem in cosmographia Ptolemaeus imitatur: multa & præclara in mathesi tum in libro Euclidis $\pi\rho\iota\ \tau\eta\ \delta\epsilon\delta\omicron\mu\lambda\iota\omega\mu$, id est, de datis, conscripsit, ubi quid in geometria datum sit enarrat: sed ante quid ordinatum, inordinatum, notum, ignotum, normale, alogum siue irrationale. Ordinatam igitur quod semper idem est: nec potest aliter fieri, siue secundum quantitatem, siue secundum speciem: ut linea per duas notas ducta recta signatur: per tres notas circulum & æquilaterum triangulum figurare. Inordinatum his contrarium est, ut scalenum pingere, & recta infinite diuidere. Vnum tamen & idem poterit quandoq; partim ordinatum esse, partim inordinatum. Ut latera trianguli æquilateri quæ æquilaterum est, ordinata quidem sunt, quantitate uero minime determinata. Notum quid nobis & manifestum apparet, ut uia spatium alicuius quot distat stadijs nosse, & triangulus, quod duabus rectis triangulos æquales habeat, atq; his similia. Ignotum, tamen noscibile, irrationale quidem & alogum non est: sed nobis minime comprehensum aut manifestum. multorum enim ignota ratio nec deprehensa adhuc hominibus, quæ tamen, deprehendi potest: ut tetragonismus, id est, circuli quadraturæ ratio, quam licet Archimedes posteriq; in ea inuenienda elaborauerint: non tamen penitus eius rationem consecuti sunt. Multa item nota quæ adhuc ordinem & rationem non habent: scaleni constitutio, & linea in infinitum diuisio. Normale, sic enim Censorinus conuertit, quod illi $\xi\eta\theta\mu$ uocant, est figura siue linea, cuius positionem & quantitatem ad mensuram certæ ratione aptamus, ut cathetus & triangulus æquilaterus. Alogum siue irrationale, quod nulla ratione ducitur aut mensura. Deniq; normale & irrationale non per se, sed ad aliud minimum in subiecto comparatur: ut numeri sym-

Differentia
inter proble/
mata & theo/
remata

Ex Marino
Tyrio
Ordinatum
quid

Inordinatum

Notum
Circuli qua/
dratura
Scaleni con/
stitutio
Lineæ in infi/
nitum diuisio.
Normalequid

Zz metri

metri quando quilibet eorum ab aliqua minima mensura metitur: ut linea cui reliqua figura correspondet, normalis dicitur & triangulus, & quadrangulus normalis: & item cubus normalis. Data uero de quibus Euclides separatim librum edidit: ea sunt per quae aliquid ponitur comprehensuum in Mathesi. Fiuntque quadrifariam, positione, quantitate, proportione, specie. Positione dari dicuntur notae & lineae & latera, quae eundem semper locum habent. Quantitate seu magnitudine data dicuntur loca & lineae, ac latera, in quibus possumus eandem proportionem inuenire. Specie figurae dantur, quorum anguli secundum unum & rationes laterum inuicem dati sunt. Initijs huius artis hoc pacto breuiter enarratis, Euclidis libri subodorandi recensendi; in uniuersum delibando: eius uero penetralia illis relinquenda, quorum imagines lambunt hederae sequaces. Planorum scientiam antiquitus (ut Plato in Rep. testatur) Geometriam appellabant: corporum uero solidorum stereometriam, recentiores autem communi postea uocabulo utramque geometriam, quod communis esset doctrina, dixerunt. Nam & sicut in planis aliqua rectilinea, aliqua circularia, quaedam uero ex his mixta: sic & in solidis, quaedam ex rectilineis, aliqua e rotundis, nonnulla ex mixtis: Ut est cylindrus & conus. Denique solida ad planorum resolutionem deducuntur. Authoris uero ipsius ordo ferè hic est. Libro X. Geometricam rationem complectitur, uidelicet 1. 2. 3. 4. 6. 11. 12. 13. 14. 15. quatuor uero arithmetica: uidelicet 7. 8. 9. 10. quinto autem proportiones ad utramque facultatem pertinentes attingit. In primis duobus libris primas figuras rectilineas tradit, triangulum uidelicet & Parallelogrammum. In his enim tanquam generatim causas complectitur elementorum, Isoselem, & Scalenum, & aequilaterum triangulum & quadrangulum: e quibus figurae quatuor elementorum sunt. Diuiditur ergo trifariam, in triangulorum genem, in Parallelogrammorum theoriam, in triangulorum & parallelogrammorum communicationem & comparationem. Secundus liber circa Parallelogramma & quadrangulos moratur. Tertius & item quartus circa circulos & chordas eorum. A nota enim incipit: sic enim Censorinus melius quam punctum, quod ille σημειον dicit, conuertit. Quae duplex intelligitur: aut ut lineae extremum, aut per se absolute, quae unitati comparatur, sicut Dyadi linea, & Triadi superficies, ut tradunt Pythagorei. Nam in triadis figurae omnes constituunt, ut tribus notis & triangulus & circulus circumfertur. Figurae omnes aut planae aut solidae, graece epipeda & sterea: planae uero aut rectilineae aut obliquae: rectilineorum aut parallelogramma sunt ut quadranguli, aut in acutum tendunt, ut trianguli: si obliquae, circuli, semicirculi, aut his prope accedentia. Solida sunt sphaerae, pyramides, cubi, cylindri, conus, aut his prope accedentia. In utrisque autem qualitas consideranda, deinde quantitas. Qualitas hoc modo: si linea recta, obliqua, normalis, irrationalis. Cathetus est quae supra rectam cadit. Recta enim si supra rectam ceciderit, aut duos rectos facit, aut aequales duobus rectis angulos. Lineae duae coeuntes angulum faciunt, figuram minime. Primam & perfectam figuram triangulus facit, ut Plato putauit, ex quo solida consisterent, & in eum resolverentur: mentisque adsimilauit, quod ab se dependeat anima, in ea contineatur, & ad eam reflectatur. Is autem aequilaterus est, qui paribus lateribus: aut Scalenus qui tribus inaequalibus lateribus. Oxygonus est ex tribus uidelicet acutis lateribus. Orthogonius ex uno tantum acuto. Ambligonius ex uno obtuso. Quadrangulos item quatuor specierum monstrat Euclides. Primum aequilaterum, qui angulos habet rectos, & latera aequalia. Secundum ετδρομικον. Heteromecen, hoc est, altera parte longum, qui duo tantum latera opposita inter se aequalia, & omnis angulos rectos habet. Tertium Rombum, quem Arabes Helmuayn uocant, scutulæ forma: latera quidem aequalia, sed angulos neque rectos, neque aequales habet. Quartum Romboidem, Arabes uero similem helmuayn, qui facies & latera aequalia opposita: angulos autem inaequales habet. Caeteros non quadrangulos, Graeci τραπέζια uocant. Arabes helmuaryphe, id est, irregulares, qui innumera rabilia ac uarij sunt. Post haec pentagonus, hexagonus, heptagonus, octagonus, polygonus. Circulus quoque una linea circumdatus. Hemicyclus chorda diametro minor in circulo est. Quantitas uero & ratio trianguli ante omnia sic se habet, ut habeat necessario triangulos aequales duobus rectis. Quadrangulus aequilaterus quatuor angulos totidem rectis aequales, Pentagonus angulos quatuor sex rectis aequales. Hexagonus sex angulos octo rectis aequales. Nam unus angulus aequilateri & aequianguli hexagoni sesquialter erit recti. Et sic de reliquis secundum quantitatem omnium angulorum cuiuslibet figurae. Dimensiones aut planorum ad superficies areas catheta repetenda sic se habent in Euclidis sexto. Superficies similes

De libris
Euclidis

Nota unitati
comparatur
Dyadi linea,
triadi superfi-
cies.
Epipeda
Sterea

Qualitas figu-
rarum.
De triangulo
Aequilaterus
Isoseles
Oxygonus
Orthogonius
Scalenus
Quadrangulus
Aequilaterus
Heteromeces
Rombus
Romboides
τραπέζια

...metri quando quilibet eorum ab aliqua minima mensura metitur: ut linea cui reliqua figura correspondet, normalis dicitur & triangulus, & quadrangulus normalis: & item cubus normalis. Data uero de quibus Euclides separatim librum edidit: ea sunt per quae aliquid ponitur comprehensuum in Mathesi. Fiuntque quadrifariam, positione, quantitate, proportione, specie. Positione dari dicuntur notae & lineae & latera, quae eundem semper locum habent. Quantitate seu magnitudine data dicuntur loca & lineae, ac latera, in quibus possumus eandem proportionem inuenire. Specie figurae dantur, quorum anguli secundum unum & rationes laterum inuicem dati sunt. Initijs huius artis hoc pacto breuiter enarratis, Euclidis libri subodorandi recensendi; in uniuersum delibando: eius uero penetralia illis relinquenda, quorum imagines lambunt hederae sequaces. Planorum scientiam antiquitus (ut Plato in Rep. testatur) Geometriam appellabant: corporum uero solidorum stereometriam, recentiores autem communi postea uocabulo utramque geometriam, quod communis esset doctrina, dixerunt. Nam & sicut in planis aliqua rectilinea, aliqua circularia, quaedam uero ex his mixta: sic & in solidis, quaedam ex rectilineis, aliqua e rotundis, nonnulla ex mixtis: Ut est cylindrus & conus. Denique solida ad planorum resolutionem deducuntur. Authoris uero ipsius ordo ferè hic est. Libro X. Geometricam rationem complectitur, uidelicet 1. 2. 3. 4. 6. 11. 12. 13. 14. 15. quatuor uero arithmetica: uidelicet 7. 8. 9. 10. quinto autem proportiones ad utramque facultatem pertinentes attingit. In primis duobus libris primas figuras rectilineas tradit, triangulum uidelicet & Parallelogrammum. In his enim tanquam generatim causas complectitur elementorum, Isoselem, & Scalenum, & aequilaterum triangulum & quadrangulum: e quibus figurae quatuor elementorum sunt. Diuiditur ergo trifariam, in triangulorum genem, in Parallelogrammorum theoriam, in triangulorum & parallelogrammorum communicationem & comparationem. Secundus liber circa Parallelogramma & quadrangulos moratur. Tertius & item quartus circa circulos & chordas eorum. A nota enim incipit: sic enim Censorinus melius quam punctum, quod ille σημειον dicit, conuertit. Quae duplex intelligitur: aut ut lineae extremum, aut per se absolute, quae unitati comparatur, sicut Dyadi linea, & Triadi superficies, ut tradunt Pythagorei. Nam in triadis figurae omnes constituunt, ut tribus notis & triangulus & circulus circumfertur. Figurae omnes aut planae aut solidae, graece epipeda & sterea: planae uero aut rectilineae aut obliquae: rectilineorum aut parallelogramma sunt ut quadranguli, aut in acutum tendunt, ut trianguli: si obliquae, circuli, semicirculi, aut his prope accedentia. Solida sunt sphaerae, pyramides, cubi, cylindri, conus, aut his prope accedentia. In utrisque autem qualitas consideranda, deinde quantitas. Qualitas hoc modo: si linea recta, obliqua, normalis, irrationalis. Cathetus est quae supra rectam cadit. Recta enim si supra rectam ceciderit, aut duos rectos facit, aut aequales duobus rectis angulos. Lineae duae coeuntes angulum faciunt, figuram minime. Primam & perfectam figuram triangulus facit, ut Plato putauit, ex quo solida consisterent, & in eum resolverentur: mentisque adsimilauit, quod ab se dependeat anima, in ea contineatur, & ad eam reflectatur. Is autem aequilaterus est, qui paribus lateribus: aut Scalenus qui tribus inaequalibus lateribus. Oxygonus est ex tribus uidelicet acutis lateribus. Orthogonius ex uno tantum acuto. Ambligonius ex uno obtuso. Quadrangulos item quatuor specierum monstrat Euclides. Primum aequilaterum, qui angulos habet rectos, & latera aequalia. Secundum ετδρομικον. Heteromecen, hoc est, altera parte longum, qui duo tantum latera opposita inter se aequalia, & omnis angulos rectos habet. Tertium Rombum, quem Arabes Helmuayn uocant, scutulæ forma: latera quidem aequalia, sed angulos neque rectos, neque aequales habet. Quartum Romboidem, Arabes uero similem helmuayn, qui facies & latera aequalia opposita: angulos autem inaequales habet. Caeteros non quadrangulos, Graeci τραπέζια uocant. Arabes helmuaryphe, id est, irregulares, qui innumera rabilia ac uarij sunt. Post haec pentagonus, hexagonus, heptagonus, octagonus, polygonus. Circulus quoque una linea circumdatus. Hemicyclus chorda diametro minor in circulo est. Quantitas uero & ratio trianguli ante omnia sic se habet, ut habeat necessario triangulos aequales duobus rectis. Quadrangulus aequilaterus quatuor angulos totidem rectis aequales, Pentagonus angulos quatuor sex rectis aequales. Hexagonus sex angulos octo rectis aequales. Nam unus angulus aequilateri & aequianguli hexagoni sesquialter erit recti. Et sic de reliquis secundum quantitatem omnium angulorum cuiuslibet figurae. Dimensiones aut planorum ad superficies areas catheta repetenda sic se habent in Euclidis sexto. Superficies similes

miles sunt, quarum anguli unius æquales angulis fiunt alterius, latera quoque easdem continentia eiuldem erunt proportionis. Si sint duæ superficies directarum linearum & æquidistantium laterum seu triangulorum, eius quoque sunt altitudinis: tanta erit alterius ad alteram proportio, quanta basis altera ad alteram. Si linea recta duo unius trianguli latera diducat: sicque lateri æquidistans: tertio eadem latera ex proportione diducet. Si ab uno angulorum trianguli recta linea ad basim usque ducatur æque diuidens talis basim proportio, sicut alterius ad alterum latus fuerit. Quod item recta angulum diducit adeo, ut basium partes sint secundum proportionem alterius duorum reliquorum anguli ad alterum: tunc angulus is in partes diducetur æquales. Si ab angulo recto trianguli orthogonij perpendicularis ducitur supra basim: triangulum in duos triangulos magno triangulo similes diuidet. Area cuiuscumque trianguli ex congeminatione semicatheti in tota basi consistit, aut ex congeminatione totius catheti in basis medietate. Cathetus seu perpendicularis trianguli linea recta est, qui ab angulo trianguli in oppositam diducitur faciem, facitque duos rectos angulos: quapropter ex omni angulo unus tantum cathetus duci potest. Cathetus in quolibet triangulo siue orthogonio, siue orthogonio, siue ambligonio decidens semper intra triangulum cadet. Ut autem citra cathetum trianguli mensura reperiri queat sic agendum. Latera simul omnia iungantur, ex his medietas sumatur, ex qua ordine latera trianguli subtrahenda: deinde congeminandum reliquum alterius lateris cum alterius reliquo. Summam item ex alterius lateris reliquo. Votum quoque ex medietate trium laterum rursus congeminandum, summamque exiens radix areae trianguli fuerit. Ad quadrati autem superficiem reperiendam uidentur quoties in superficie mensuranda capitur: uerbi gratia, in dato quadrato unum erit latus cubitorum \times . quod in se congeminatam centum facit: totidem igitur quadra erit, dicta quadrata superficies, hoc est, in dicta superficie centies quadrata una superficies capitur, quæ ex omni sit latere cubiti unius. Quadrangulum diameter transuersum diducit, qui cum costarum laterum mensura minime conuenit, nec eius unquam inuenta ratio, quem & Euclides & Aristoteles saepe in exemplis ponit. Quadratura uero circuli, quam tetragonismum uocat, nondum antiquis reperta: quam Aristot. dicat eius scientiam posse reperiri, & patrum nostrorum memoria Raymundus Matheseos peritissimus in ea inuenienda multum laboris consumpsit. Nostra uero tempestate præsul quidam Transalpinus uir doctissimus ei rei librum dicauit, quem Petrus Leo medicus Spoletinus Marco Barbo cardinali S. Marci monstrauit. Archimedes super hoc etiam separatim librum conscripsit: citra tamen rei perfectam inuestigationem. Dixit enim eius peripheriam maiorem esse tripla sesquioctaua, & minorem tripla sesquiseptima. Posterius uero dimensum sunt Diametrum ad peripheriam tertiam & septimam totius partem: quæ dimensio pauillim uariat, ut ait Ptolemæus. Ex quo euenit, ut non cognita perfectiore ratione diametri circuli, neque etiam eius quadratura inueniri possit: quod si nondum circuli quadratura reperta, longe difficilissima erit sphaerae dimensio, & eorum corporum quæ ad sphaeram tendunt. Stereometriam, id est, solidorum rationem libro XIII. XIII. & XV. (ut supra commemorauimus) Euclides complexus est: In quibus corpora normalia sphaeris includi monstrat. Hæc sunt quæ Plato in Timæo elementis accommodat: Pyramidem uidelicet, siue Tetraedron $\tau\epsilon\tau\rho\alpha\epsilon\delta\rho\upsilon$, quod quatuor basibus triangularibus constat: siue Pyramidem trilateram quam igni comparat. Hexedron siue cubum sex basibus quadratis, octo angulis & XII. lateribus, quæ terræ adsimilat. Octedron octo basibus triangularibus aeri attribuit. Aquam uero Icosedro comparari uoluit, quæ figura est XX. basibus triangularibus, quod plus quam aer retineret materiae: medium uero horum uoluit esse Dyodecedron ex XII. basibus pentagonis caelo attributum. Hanc Platonis sententiam Aristoteles in libro de caelo confutat, ut quum eò uerbo paulo apertius narrabo. Hæc igitur corpora ceteris perfectiora ponuntur: quod æquiangula & æquilatera à sphaera circumscribi possunt. Alia his conditionibus nusquam reperiuntur: licet nonnulla sint, quibus cum adsint cetera, æqualitas tamen basium deest, ut corpus XIII. basium, quarum sex sunt quadrata, & octo triangula. Aliud item XIII. basium, quorum octo sunt hexagona, & sex quadrata. XXXII. etiam basium, Duo corpora, quorum alterum XX. bases triangulares, & XII. pentagonos habet. Alterum uero XX. hexagonos, & XII. item pentagonos. Commemorantur & alia solida, ut ferratile corpus, de quo paulo post. Columna siue cylindrus figura rotunda. Conica figura Pyramidalis est: de qua librum scripsit Apollonius. Pyramis autem trilatera, quadrilatera, columnaris, trunca.

Cathetus

Diametros
circuli

Z = 2 Cubum

Sphæra Cubum constituunt facies IIII. anguli. VIII. latera XII. Sphæra cunctis perfectior. una superficie contenta, à qua omnes lineæ æqualiter ductæ tendunt ad centrum. Extremæ illius notæ poli sunt: lineæ mediam pertransiens axis dicitur.

EVCLIDIS TRADITIONES

POSTVLATA nunc huius artis ab Euclide posita subiiciam. A nota in notâ lineam rectam ducere. Omnem finitam rectam lineam quantumuis protrahere. Omni modo centro & interuallo circulum scribere. Omnes rectos angulos sibi inuicem pares esse. Duas lineas rectas superficiem non includere. Axiomata uero, siue latine dicuntur dignitates, siue communes animi conceptus, huiuscemodi sunt. Si paribus paria addantur, quæ excrescunt paria sunt. Si à paribus paria demantur, quæ relinquuntur paria sunt. Si imparibus imparia adimes, ipsa quoque paria redduntur. Si duæ lineæ parallelæ in infinitum protrahantur, nunquam se cõtingent. In XI. autem hæc scribuntur. Linea recta partim in plano, partim in sublimi nullatenus esse potest. Duæ lineæ inuicem intersectæ in eadem sunt superficie. Quilibet angulus in una tantum est superficie. Solidus angulus è tribus saltem constat angulis planis, ad unamque notam non ex una superficie concurrat. Duarum planarum facierum inter se consectorum cõmunis est intersectio. Corpus ferratile dicitur quinque superficieum, quarum tres parallelæ sunt, duæ uero trianguli. Solidum æquidistantium laterum si per diametrum superficiei secetur, duas utrinque superficies per medium secari necesse fuerit. Solida æquidistantium laterum supra eandem basim ac lineam eiusdem altitudinis æqualia fuerint: si autem nõ supra eandem lineam, æqualia non fuerint. Solida æquidistantium laterum supra bases æquales orthogonaliter & æqualibus lineis erecta sunt æqualia. Solida similia dicuntur ea quæ angulos habent æquales, ac circa latera proportionata. Columnæ æque altæ suis basibus sunt proportionales.

DE PROPORTIONE

Proportio

PROPORTIONEM λόγος appellat Euclides: Analogiam uero, quam nostri proportionalitatem. De quibus libro quinto & sexto disserit. Nonnulli inuentum Eudoxi, alij Platonis dicunt, in his pars maxima mathematicæ continetur. Est enim proportio duorum terminorum eiusdem generis certa alterius ad alteram habitudo. Nam diuersi generis non est: ut numerus numero, lineæ lineæ, corpus corpori comparatur: sitque in duobus non amplius terminis, ut A. ad B. Proportionalitas uero siue analogia trium, aut quatuor, seu plurium proportionum simul ad aliquid relata coniunctio, sitque in tribus non minus terminis: ut sic se habet A. ad B. ut B. ad C. In quatuor uero, sic se habet A. ad B. ut C. ad D. Est & proportio arithmetica in discreto: & geometrica in continuo: in discreto tamen certior & notior, ut in numeris qui communicabiles aut symmetri uocantur tantum consistit, quum enim pars minor, quam aliquotam dicunt, non est: dicitur incõmunicabilis & irrationabilis proportio, nec nobis nec naturæ nota, ut XI. XIII. XVII. In geometria uero proportio irrationalis siue asymmetra, quam minime metiri possumus ratione, ut Diameter costæ sui quadrati, quæ in VII. & X. Euclidis proponitur. Et proportio semidupli dicitur. Vsurpaturque ab Aristotele in libro Analyticorum posteriorum, ut probet non esse scientiam eorum quæ non sunt. Ex quo fit ut quæcunque proportio in numeris reperitur, & in omni genere continuorum reperiatur: nõ item contra. In finitæ enim proportionibus sunt repertæ, quas numerorum natura minime sustinet. At quæcunque proportio in uno genere continuorum inuenitur, eadem & omnibus. Qualiscunque se habeat aliqua lineæ ad quamlibet aliam, sic se habeat quælibet superficies ad aliquam aliam, ut corpus ad corpus, tempus quoque ad tempus. Non item sic quilibet numerus ad alium quem alium numerum. Vnde apparet quod in continuis largior atque liberior sit proportio quàm in discretis. Quare proportionem Geometricam constat maioris esse abstractionis quàm Arithmetica. Proportionis igitur species multæ, æqualis, inæqualis, maior, simplex, composita, multiplex, superparticularis, superpertiens, tripertiens, bipertiens. Inæqualitatis tamen principales sunt, multiplex, & superparticularis. Multiplex est quum maior numerus minorem numerum habet in se totum, uel bis, uel ter, uel quater: appellaturque dupla, tripla, quadrupla, & ultra. Secunda uero inæqualitatis proportio superparticularis, quum maior numerus minorem numerum habet in se totum, ac unam eius aliquam partem, ut tres

Proportio
nis species

PTICE qu
Geometrica
certa contin
ter quos Pro
& proximo
pictura uernaculo
nimirum in pleril
ne. In umbrarum cor
sed aspectu in inserui
orum uarietatem, uer
dam ex his uelum rudi
tas per scrutari diliger
in optice, quum, ut
uimus. Caropocæ, q
aliquid retracæ ac

duo, uel medietatem duorum, uocaturq; sesquialtera proportio, ad tertiam, ut quatuor ad tres, & dicitur sesquitertia. Ad hunc modum etiam in posterioribus numeris, aliqua à maioribus supra minores numeros continetur. Sed ut melius proportionum ratio pateat: Abacus Abacus cum hic in extrema pagina adnotauimus huius ordinis indicem pulcherrimum. Nam si numerum primi ordinis secundo referes, habebis primam speciem proportionis multiplicis, uidelicet duplam, & si tertium primo, triplam, & sic loquendo in reliquis ordinibus. At si numerum tertij ordinis primo comparabis, hoc est, tria duobus, habebis primam speciem proportionis superparticularis, uidelicet sesquialteram, & si tertio quartum, hoc est, quatuor tribus, sesquitertiam. Et si quarto quintum, hoc est, quinque ad quatuor, sesquiquartam. Eodem quoque modo de reliquis sesqui. Verum si numerum ordinis tertij quinto comparabis, hoc est, quinque tribus: habebis primam speciem proportionis superpertientis, hoc est, superpertiens tertias. Et si numerum quarti ordinis septimo referas, hoc est, septem ad quatuor, habebis secundam speciem, hoc est, superpertientem quartas: & si quinto nonum numerum, hoc est, nouem quinque comparabis, habebis superpertientem quintas. Et si secundo numerum quintum, hoc est, quinque duobus conferes, habebis primam speciem multiplicis superparticularis, hoc est, duplam sesquialteram. Et rursus secundo septimum, hoc est, septem duobus, triplam sesquialteram. Postremo si numero tertij ordinis octauum comparabis, hoc est, octo tribus, fiet prima species proportionis multiplicis, uidelicet dupla superbipertiens tertias. Posset & ulterius procedere si quis uelit, hoc est, quarto undecimum comparando, habere duplam supertripertientem quartas. Præterea reliqui interlineares huius Abaci numeri primæ ordinem lineæ sequentur.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
7	14	21	28	35	42	49	56	63	70
8	16	24	32	40	48	56	64	72	80
9	18	27	36	45	54	63	72	81	90
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100

DE OPTICE ET CATOPTICE

OPTICE quoque, quam nostri Prospectiuam communi uocabulo appellant, Geometricæ subijcitur arti, cum corpus prospicimus, quod figura & ratione certa continetur. Cui separatim Euclides multiq; post eum libros dicauere, inter quos Ptolemaeus, Heros Mechanicus, Damianus, Heliodorus Larisseus, & proximo seculo Petrus è Burgo Sancti Sepulchri nobilis pictor, de hac simul & pictura uernaculo sermone copiose in quodam uolumine disseruit. Vfus huius disciplinae nimirum in plerisque rebus elucet. In metiendis aedificijs. In architecturae picturaeque ratione. In umbrarum corporumque positione, cum saepe non rationi partium neque harmonia, sed aspectui sit inseruendum. Postremo ad deprehendendam caelestium, tum aliorum corporum uarietatem, ueritatemque, tum reflectiones, refractionesque eorundem. Quapropter quaedam ex his ueluti rudimenta ex Damiano tum Euclide graecis authoribus excerpti, in reliquis perscrutari diligentius uolentes ad ipsos relegamus authores. Trifariam eam diuidunt, in opticen, quam, ut dixi, prospectiuam dicimus: qua libere, & recte, & sine fractione perspiciamus. Catoptice, qua per diaphana aquam uidelicet aut aerem crassum, aut speculū seu leue aliquod refracte adspicimus. Sciographicem, quum corpora aut aedificamus aut fin Sciographicem

Zz 3 gimus,

visus in rem
uisam

Fortior figu-
ra Coni Or-
thogonij

Conus tetra-
morios

Refractus ad-
spectus

Causa umbrae
in sole

gimus, quæ non tam artis rationi, quàm aspectui seruiant. Habet autem uisus has conditio-
nes. In primis ab oculo in rem uisam fertur: non item contrà. Indicio est ipsius oculi figura
non caua, ut ceteri sensus, sed prominens & rotunda, ex qua lucem iacit, uti radios sol. Quod
autem lux in oculis consistat, declarat ipsius oculi Diaphanum, tum quædam animalia noctu
cernentia: Sed & homines quandoque, uti Tyberio accidit principi. Præterea recte contue-
tur, ac figura Coni Orthogonij, quod Ptolemæus per organa in suo tractatu de Optice mon-
strauit. Hæc nanque ratione & usu probantur adspectus, & ex ipsa natura celeriter uisus con-
greditur, & plurimum uisorum simul comprehendit. Quare necessarium fuit & recte ob ue-
locitatem, & circulari forma, quæ omnibus planis capacitate præstaret, conspiciere. Conus
quem adspicimus, tetramorios, id est, quarta pars circuli est: summitas enim aspectus Coni,
intra pupillam existit, & centrum quodammodo est sphaera, si quidem tetramorios diuidatur
circulus pupillæ. Quod aut Orthogonius Conus in confesso est, apparent nanque uisa siue
per rectos angulos siue per acutos, per obtusos nunquam. Consistunt autem recti per dia-
metrum Coni à summo usque ad basim, quibus acutius & maxime cernimus. Acuti uero infe-
riores uidentur à diametro siue basim attingentes siue non, nam in longinquo adspectu an-
guli acuti basim non attingunt. Si quid uero diligentius contueri, aut certius uelimus, per
Coni axem & rectam lineam adspicere oportebit. Hoc enim manifesto patet: acum uel rem
paruam in terræ spatio quaritando, non prius adspicimus, quàm directo in eum conspectu,
licet reliquum Coni spatium oculis una uisus celeritate lustremus. Quod argumento est, uisum
sum ex omnibus maxime natura quæ sunt à fronte recta conspiciere. Sed & quæ post terga
sunt in speculo coram cernimus. Proxime autem axi propinquantes sunt radij adspectus.
Deinde extremi utrinque ab lateribus finiuntur, per quos minus adspicere licet. Manifestum
igitur ex his, quod summus Coni adspectus non in pupilla oculi, non enim ab omni loco pu-
pillæ uideremus, sed in oculi recessu ac penetranti consistit. Basim uero Coni prima & ultima
circulus est, cuius terminus pupillam circumscribit. Ipsa enim pupilla non circulus, sed tetra-
moriam sphaera est epiphania. Refractus autem adspectus, qui κατωπρετική appellatur, fit per
medium diuersorum diaphanorum: nam si diaphana æqualia ubique forent, non refringe-
retur. Refringitur tamen non radius seu linea perpendicularis, sed obliquus qui ad æquales
finit angulos illius à quo refringitur, uel recedendo à perpendiculari in occursum diaphani ra-
rioris, uel adcedendo ad perpendicularem in occursum diaphani densioris: exemplo est bacu-
lus in aqua dimidium obliquum se ostendens. Ex quo etiam patet solis radios ad æquales
frangi angulos, cui omnino noster adspectus comparatur: uocantque hanc incidentiæ lineam,
cuius angulus oritur ex illa parte superficiæ, uersus quam obiectum uisibile inclinatur pari-
ter ex incidentiæ linea. Angulus autem reflexionis est, qui oritur ex alia facie extrema simul
& reflexionis linea. Radius enim perpendicularis nunquam refringitur, sed continuo me-
dium pertransit quodcumque occurrit, quanquam diuersum diaphanum. Si autem in opa-
cum densumque corpus inciderit, reflectitur in se, unde aspectus dicitur reflexus, quod in sole
causa est umbra: nisi enim lumen reflecteretur, umbra non esset: sed id tantum fulgens, quod
ab lucente corpore adspiceretur, reliqua tenebra.

Ceterum inter uisa differentia uersatur. A maiore enim angulo uisa ma-
iora apparere uidemus, quod in eum plus luminis uehementius iacimus.
Minora uero à minore, æqualia ab æquali, altiora ab altiore, & humiliora
ab humiliora. A pluribus item angulis uisa diligentius & melius: quoniam
nihil uidetur ubi totum simul uidetur. Figuram igitur adspectus subiiciam
imagine. Sit uisum A.E. oculus autem B. à quo adspectus extenditur in
BA, BC, BD, BE. Interuallo enim adspectus finietur: non enim subito con-
cidit in A. E. sed per interualla quamuis totum simul uisus celeritate ui-
deatur adspicere. Insuper æqualibus magnitudinibus interuallo positis
propius posita diligentius contuebitur. Maior quoque apparebit an-
gulus inferior quàm superior, quum sint æquales. Aliam quoque coronæ
figuram ab Aristotele in meteoris positam non ab re fuerit ponere, qua
ille refractum monstrat adspectum, simul & radios incidetes ad eodem
signo in idem signum refringi undique in orbem secundum angulos æ-
quales, unde circulum eum demonstrat. Ducantur tres lineæ perpendi-
culares

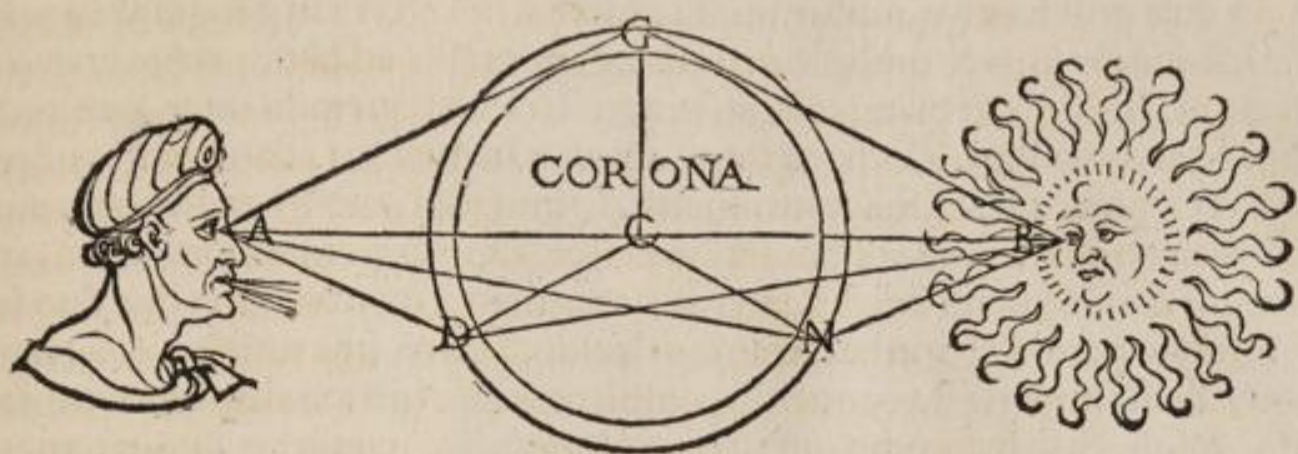
etiam supra lineam
contineantur tres æ-
quales plures lineæ
quam ceciderint, et

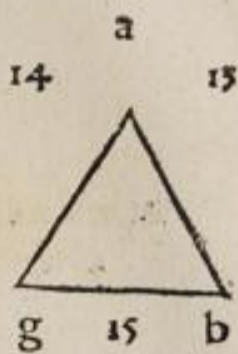
ANTE QUA
tenda ad aream t
aporum AB. C
mbenda medieta
uinit. 336. quæ si
uinit 84. Area
lundi, uidelicet
pationem. Quæ
D

STRO
lonis ref
per noct
mathem
Ptolema
uocatur scientis
que in celo sp
de differentia, su
uocatur 7. uocatur. n
uocatur in latin
mon Ioannes Monte
uocatur bellarum iudicij
intra orbem lunæ.
quæ item uegetant
uocatur generatim mo
uocatur modos, quibus
uocatur possint: uidelicet re
uocatur hominum genitur
uocatur cibus mores. ualet
uocatur quæ & his similia. Qua
uocatur quam res leues, inue
uocatur tum omnino. Nam
uocatur que contingent hora
uocatur que Græci uocant. in qua
uocatur que pas. occidens. meli
uocatur que pas. succedentes aut e
uocatur que uentiam. tertia fratres
uocatur que uentia amicitias & mim
uocatur que uentia aduersarios &

culares supra lineam A. B. ad notam C. ab illis tribus notis, G. D. Z. in nube signatis: tunc
 construantur tres æquales anguli qui sunt. AGC. ADC. AZC. Ex Euclidis autem propor-
 tione, si plures lineæ rectæ quàm duæ è diuersis partibus proueniētes, & æquales in eandem
 notam ceciderint, ea centrum circuli fuerit.

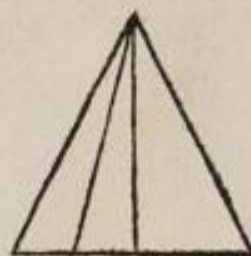
ANTE QVAM è Geometria penitus digrediar, demonstratio supra prætermiffa mihi
 repetenda ad aream trianguli reperiendā. Nā uti diximus, latera simul trianguli iungenda.
 ABG. quorum AB. Cubitorum est 15. BG. 15. AG. 14. Simul autem iuncta erunt 42. è quibus
 subtrahenda mediētas, ex qua lateribus superfunt 678. congeminandū 6. per 7. Totū autem
 per 8. exhibit. 336. quæ summa congeminanda per 21, hoc est laterum mediētatē exhibit. 7056. cui
 ius radix erit 84. Area uidelicet trianguli. Quomodo autē qualibet per catheton reperiatur,
 supra ostendi, uidelicet, aut per semicatheti cum tota basi, aut semibasis cū toto catheto con-
 geminationem, Quadrati etiam area monstrata.

DE ASTROLOGIAE PARTIBVS, ET
 circulis cœlestibus.

ASTROLOGIAE principium sensus & experientia est, quod Cicero Baby-
 lonijs refert. Hi enim ex altis montibus longo tempore quo se fuisse testantur
 per noctes astra obseruantes in eorum cognitionem uenere. Aristoteles inter
 mathematicam & scientiam naturalem hanc ponit. Totius autem rationem
 Ptolemæus bifariam deducit, in theoreticam, quam nostri quadriuialem uocāt,
 quod quatuor scientijs, Geometria, Arithmetica, Musica, & Astrologia contineatur, qua no-
 scuntur, quot in cœlo sphaera, quot species motuum, qui siderum cursus, eorumq; magnitu-
 dines & differentiae, super quo nobile composuit opus, quod Arabes Almagestum, Græci
 μεγάλην πραγματείαν, nos magnam compositionem dicere possumus, diuisum in libros xiiij.
 à Trapezuntio in latinum sermonem conuersum, cuius ante hos annos egregiam edidit epi-
 tomen Ioannes Monteregeus. Aliam uero Astronomiam proprie dictam practicam posuit
 super stellarum iudicij, quæ Græci apotelesmata uocant, quomodo se habeant circa ea quæ
 sunt infra orbem lunæ, quæ omnino quatuor esse uidentur, Elementa, mineralia, seu metal-
 lica, quæ item uegetantur, & quæ sentiunt. De hac igitur opus quatuor tractatum edidit.
 In primo generatim modos omnis huius scientiæ partes continentes comprehendit. In se-
 cundo modos, quibus nosse ualemus res in uniuersum magnas quæ uni uel pluribus acci-
 dere possint: uidelicet regnorum euerfiones, prælia, uberes prouentus, & his similia. In tertio
 circa hominum genituras uersatur, quid astra & animo & corpori polliceantur intrinsecus,
 ut adfectus, mores, ualeitudinem, formā. In quarto quid extrinsecus, ut artes, ministeria, con-
 iugia, & his similia. Quas autem electiones aut interrogationes uocant, consulto præterijt
 tanquam res leues, inuentuq; faciles per ea quæ dicta sunt si quis uestigauerit, sed superua-
 caneum omnino. Nam fortunato semel ex genesi siquid esset mathematicæ ueritatis etiam
 bonæ contingerent horæ. Cœlum omne in domos xij. diuidit, quod diagramma seu thema/
 tion Græci uocant, in quorum angulis principalibus uim potissimam constituit: hi sunt ho-
 rosopus, occidens, mesuranon, & hypogaon, cæteras epanaphoros aut apoclimata nomi-
 nat, nos succedentes aut declinantes. Horosopus nati uitam & mores auspicator: secunda
 substantiam, tertia fratres, quarta maiores ac antiquitatem, quinta filios, sexta ualeitudinem,
 septima amicitias & inimicitias, octaua mortem, nona religionem, decima honores artesq;
 undecima aduersarios & incōmoda. Hanc igitur secundam astrologiæ partem, quanquam

Astronomia

Diagramma
 Thematium

Horosopus

eruditi nobilesq; philosophi nihil contra humani animi arbitrium ualere dicunt, quod tamen incerta sit nobis, nec facile deprehendi possit, deturq; propterea paulatim occasio, praesertim ineruditis in fati opinionem delabendi, iure à nostris doctoribus rejicitur. Reliquum est ut de prima quae ad theoricen pertinet, pauca dicam, quanquam de hac in Aristotelicis de caelo, quae post haec sequuntur, multa uidere est: praeterea in geographiae principio, ubi de terrae habitationibus & umbrarum ratione, nonnulla ad hanc pertinentia scientiam in medium attuli. Sphaerae in primis circuli praeter lacteum qui mihi inter Aristotelica dicitur, Decem Macrobio sunt, Zodiacus ante omnis partibus $\times \text{II}$. latus, ubi totidem signa & linea media ecliptica uocata, solis tantum uia. Quinq; alij paralleli circuli uocantur, quorum medius & maximus aequinoctialis siue aequator. Duo extremitatibus uicini, atq; ideo breues, quorum unus septentrionalis, alter australis uertex dicitur. Inter hos duo sunt tropici, qui ex utraque parte zonae uisae terminum faciunt. Praeter hos totidem coluri appellati, quibus nomen dedit imperfecta conuersio, ambientes septentrionalem uerticem, atque inde in diuersa diffusi, & se in summo intersecant, & quinque parallelos in quaternas partes aequaliter diuidunt Zodiacum intersecantes: unus eorum per Arietem & Libram, alter per Cancrum & Capricornum meando decurrit, sed ad australem uerticem non peruenire creduntur. Duo qui ad numerum praedictum supersunt Meridianus & Orizon in sphaera non scribuntur, quia certum locum habere nequeunt, sed pro circumspicientis habitantis uel diuersitate uariantur. Meridianus enim est, quem sol quum supra hominum uerticem uenerit, ipsum diem medium efficiendo designat. Orizon quem sibi unusquisq; circumscribit ad spectus, ultra tamen CCLX . stadiorum longitudinem intra se continere non poterit.

De circulis
sphaerae

Meridianus
Orizon

DE SOLE

INTER septem erratica speciosissimus longeq; mortalibus utilissimus Sol esse dignoscitur. Homero poetae, tum cunctis olim orientalibus pro deo summo habitus. Hunc Epicurus pedaneum esse dixit sensu deceptus, ut ait Aristoteles. Esse autem longe maiorem terra, declarat ipsius terrae umbra in conij figuram terminans ex Euclidis sententia, qui ait minores corpori umbras fieri, quando illuminantia maiora fuerint. Ultimos enim radios concedere eisdem, ex quo & minuere umbras. Maiores uero fieri corporibus umbras, quum illuminantia fuerint minora: ultimos enim radios in his extenuari. Si enim cylindrica foret, totum Zodiacum operiret, & sic mensibus singulis lunae eclipis contingeret, umbra se opponente. Praeterea stellae ipsae quandoque lucidiores apparerent per umbram, qua remota per Solis aut Lunae splendorem non adeo nitent. Si uero latiores essent in fine umbrae terrae, non solum Zodiaci, sed alia quoque astra fixa operiret, & sic Luna ferè tota nocte sine luce remaneret. De ipsius igitur certa magnitudine diuersae sententiae, inextricabiles sanè omnes, sed tam prodendae quam proditae. Macrobius adseuerat deprehensum esse illum ducentessimam sextamdecimam partem circi sui habere, & ex Eratosthenis sententia maiorem esse terra septies & uicies, ex aliorum uero opinione octies tantum. Terram autem CCLII . milia stadiorum complecti, cuius diametros erit non multo amplius LXXX . milibus stadiorum. Cleomedes autem dicit Solem Lunamq; D.CCL . partem esse suorum circulorum: Solem uero diametrum D.XX . milium stadiorum habere. Esse autem terdecies Luna maiorem: Lunam autem terra dimidio minorem. Terram deniq; circiter milia XXXIII . ambire. Capella idem ferè de terra, sed Lunam sexies dicit minorem, suo autem circulo sexcenties, quum hydrologa ratione compertum esse ait clepsydris duabus superpositis, altera uacua inferius, altera aqua plena superius, obseruato lunae ortu cum stella fixa, & quum tota sit orta tollendo clepsydram inferiorem, & aliam ponendo, donec uiginti quatuor horarum spatio Luna seu stella eadem fixa ad eundem redeat locum. Solarem quoque circulum duodecies quam Lunae maiorem ponit manifesta ratione, quum quod illa mense, ille duodecim mensibus percurrat. Martis autem circulum eadem computatione cursus uicies quater potiore inueniri. Iouis centies & quadragies quater. Saturni trecenties tricies & sexies. Si quis autem Solis aut Lunae à terra distantiam nosse cupiat, facile fuerit ex supradictorum calculo indagare, considerato sphaerae diametro, qui quum per mediam transeat terram, necessario continget eius medietatem totam esse altitudinem, quod sexta pars totius cuiusque sphaerae fuerit. Vbi autem nubes congeruntur,

De solis lunae
& terrae magnitudine uariae opiniones

non amplius XL. stadia Possidonius esse dixit. Nunc ad alias ueniam solis proprietates. In oriente atq; occidente maior sanè apparet & rubicundior, tum etiam longinquior, quam quàm in medio cœli. Ratio, quod uapor & aer, in ortu & occasu crassior, in medio uero subtilior uidetur: ex quo refractus per nebulas, tanq̄ per speculum aut aquas, uisus, ut quadrantē in aqua catino maiorem quam sit, uidere uidetur. Sic etiam in oriente aut occidēte solem & maiorem & longinquorem, & puniceo colore: quod, ut alibi dixi, album & splendens, per umbras aut nebulas adspectu rufum apparet. Hic insuper poetarum commento quadriga inuehitur, cuius equi Phlegon, Pyrois, Aethon, Eous. Ex hoc ortus & occasus signorum aspicamur. Nam aut ex radijs eius primum emergentia apparere incipiunt in oriente post ipsum, aut in occasu, & tunc heliacus dicitur. Ouidius. Jam grauis obliqua subsedit aquarius urna. Aut oriuntur cum eo pariter & occidūt, uocaturq; colmicus. Vt Virgilius. Candidus auratis aperit quum cornibus annum Taurus, & aduerso cedens canis occidit astro. Aut occidente sole apparere incipiūt in oriente, & rursus eo oriente occidere, & tunc Chronicus erit. Ouidius item. Quatuor autumnos pleias orta dabit. Pleiades in capite sunt tauri. At mathematici alios habent ortus, quum siquidem signa ex Orizonte emergunt, quæ in sphaera recta recte ascendunt, alibi oblique. Recte enim ascendere seu occidere signum dicitur, quum pars maior æquatoris, hoc est, quum plus quam portiones XXX. simul cum eo conscendunt & descendunt. Oblique uero quum pars minor æquatoris, hoc est, minus quam portiones XXX. cum eo simul conscendunt & descendunt. Lucanus. Non obliqua meant nec tauro rector exit Scorpius. Deinde quo magis polus arcticus eleuatur, tanto maior est dies & contra. Præterea in quolibet mundi angulo integrum hemisphærium adspicitur, & in qualibet quamuis breuissima die, sex item signa atque in maxima ascendunt. De umbris uero quas iacit sol alibi dixi. Deinceps de motu ipsius ac sphaeris, nam plures cuique sphaeræ orbes ad seruandas motuum epiphanyas tribuunt, Aristoteli, illiusq; temporis nondum repletos, sed tantum Ptolemæo. Motus insuper diuersitatem esse in eadem sphaera minime incongruum, quum unum quendam ac proprium habeat à sua quisque intelligentia. Duos quoque alios ex raptu uicq; aliena, quorum alter ex raptu primi mobilis est contra successionem signorum diurnus uocatus, alter ex octaua sphaera secundum signorum successionē tardissimus: ueluti soli in primis contingit. Nam huic tris tantum orbes cum totidem motibus ponunt. Duos primum inter se eccentricos, ac aduersos, simul autem positos mundo concentricos, quos solis summam apsidem deferentes uocant. Est enim apsis curvus proprie circulus, & τὸ ἄπσιν, id est, attingere terram, ex quo ad eccentricum planetarum, in quo uoluuntur, transfertur. Summa ergo apsis maxima est eius altitudo Plinio uocata. Ptolemæo autem Apogæon, & Hypogæon eius aduersa depressio: barbaris uero Aux & oppositum Augis. Hanc dicunt Neoterici, sicuti & reliquorum planetarum ad motum axemq; ac Polos nonæ sphaeræ moueri, Annis uidelicet ducentis parte una, uocarique Ptolemæo motus astrorum fixorum & Apogæorum planetarum. Attamen solis Apogæon tantum Ptolemæus ipse mutari negat: Nam si mutaretur, tempus esset durante mundo, ut ad Capricornum rediret, ubi nunc Hypogæon, & hoc pacto altera pars australis, quæ ad antæcos nostros pertinet, habitaretur, si ulla esset, & hæc nostra desereretur, ut ait Albertus. Sed quoniam nullum esse continens præter nostrum, nuper, ut dixi, à Lusitanijs compertum est, neque si esset, temperatum (ut est opinio) foret, adeo ut esset necesse ante plenam reuolutionem finem mundi aduenire, aut certe habitatoribus descri. Ratio autem, ut ipse Albertus ait, cur minime sit illorum temperata, quod caloris intolerabilis causa duplex est, propinquitas solis apud nos, & terræ uicinitas. Causæ uero intolerabilis frigoris, horum cōtrariæ. Nos igitur alterum altero temperamus. Nam quum est in apogæo prope nos æstate altissimus est, cum uero hyeme recedit, uicinus est terræ. Illis aut omnia contrà contingunt, qui quamuis in quibusdam insulis incolumes uiuant, hoc non ex cœli temperie, sed ex dei habent prouidentia. Intemperantiæ signa sunt colonorum paucitas, nulli fructus, præterea morum feritas, ac rerum omnium indocilitas. Solis namq; temperantia non solum corpora, ut ait Aristoteles in Politicis, sed etiam animos moderatur humanos, Nunc autem ad reliquos solis ueniam motus. In medio igitur duorum ex accidente eccentricorum tertius est orbis per se eccentricus, qui solem deferens uocatur, perficitque cursum proprium secundum successionem signorum CCCXLV. diebus & quarta parte. Hic ob eius inæqualitatem ad terræ

Equi solis
Ortus astrorū

Recte ascen
dere quomo
do signum
dicatur

De motu
solis

Apsis

Apogæon
Hypogæon

quod
ocasio,
Reli
uillo
supio,
mam
sua di
m signa
ur quo
q; idio
unt tro
pellati,
aque in
o partes
nter per
mre cœ
era non
sue di
merit,
radip

Sol est
mmo ha
mibolis
ni signum
quando il
nare un
tinos em
memibus
longi
niam. Si
pponit,
e diuersis
e aduers
le ex ter
ocies un
multo am
c. l. par
berit esse
magis cur
morem.
bris dno
ortu cum
o, donec
cum. So
ne, quum
finitate
quar.
um uelle
m, qui
esse dno
trantur,
ca

ad terræ centrum tanquam turbo præcisus, minore spatio peragit australia signa quàm borealia. Nam turbines duos considerare possumus, alterum reuera adsequentem solem, alterum adparentem: quorum cuspis quidem una in pupilla erit uisus, bases uero duæ, alia ueritatis, alia sensus. Ex quo etiam lineæ duæ imaginandæ æquidistantes, altera à centro mundi, altera ab eccentrico: per hanc inæqualiter mouetur, uocaturq; uerus motus seu locus: per illam uero æqualiter: diciturq; motus medius, quod ex illius argumento uerus solis deprehenditur locus. Aequatio autem nostris mathematicis appellata: Ptolemæo autem in magna compositione differentia seu diuersitas dicta, arcus est Zodiaci inter lineas mediij motus & ueritatis. Hanc nullam esse contingit, quum sol in apogæo uel hypogæo fuerit, maximam uero cum sol in longitudinibus medijs. In alijs autem locis secundum augmenti uarietatem crescit & decrescit: quanto nanque uicinior sol apogæo fuerit, uel hypogæo, tanto minor est: quanto autem longitudinibus medijs, tanto maior. Augmentum solis uocant arcus Zodiaci intra apogæi lineam, & lineam mediij motus secundum successionem signorum. Hic semper est similis arcui eccentrici uersus apogæon existenti, quem apogæon secundarium uocant: quare fit ut subtracto hoc apogæo à solis motu medio augmentum solis remaneat. Hoc igitur dum sex signis communibus minus fuerit, linea mediij motus lineam ueritatis præcedit, quamobrem tunc æquatio subtrahitur. Si uero maius sex signis, contra fit, ex quo tunc æquatio medio iungitur motui, ut uerus exeat.

DE LVNA.

Luna

VNAM uero infra terræ magnitudinem esse, umbra item ipsius est argumento, quum se tota, & sola per eclipsem opponit: quæ conica in terrâ uenit, latitudine conij stadiorum circiter quatuor milium: qui locus omnis est, in quo sol non uidetur: in qua magnitudine considerari potest, quantum sit diameter basis ipsius umbræ. Si uero partem tantum operit solis, proportione fiunt umbræ. In lunæ eclipfi perfecta primæ partes eius ad orientem uergentes obscurantur, & rursus hæ primæ relucet, quia terræ umbra ex oriente in occasum procedit, & luna cursu proprio ab oriente in occidentem fertur, & sic umbræ occurrent. Quæ uero in boream spectant, fugiunt eclipsem: neq; enim umbræ subingrediuntur: quando autem è meridie in boream redit, pars quæ in boream uergit, obscuratur. Si igitur altissima fuerit in eclipfi, citius apparet, angustiorum naçta umbram: humilis contra tardius, latiorum naçta umbram, media uero mediocriter. Ex his ergo apparet, quod terræ umbra forma conica est, ac Sol terra longe maior, & luna longe minor. Si enim tanto tempore occultatur in umbræ angustia, quanto magis in umbræ latitudinem incidens occultaretur? quod in terræ superficie cõtingit. Insuper in lunari eclipfi luna patitur. In solari autem noster adspectus. Lunæ eclipsem primus Romanorum manifestauit Sulpitius Gallus in exercitu Pauli Aemylij. Solis uero eclipsem Pericles dux Atheniensis in bello Peloponnesiaco. Ratio uero, quod æqualis soli & maior cæteris astris uidetur, ob eius est humilitatem uicinitatemq; terræ. Maculas insuper eius nonnulli terræ humorem dixerunt: alij animalia, resq; omnis quæ in terra sunt multo ampliores in ea contineri. Diuersis apparet insuper formis. Dum est in coitu deficiens luminis neomenia dicitur. Deinde quum primum apparet specie bicorni ac falcata Menoides. Semiplena dichotomos, id est sectilis. Amphicyrtos plus quàm plena. Propter has uero tris formas tria Dianæ numina dixerunt. Panselinos autem Plenilunium appellatur. Hæc iterum omnia in diminutione resumit. Deinceps de motibus eius sex ac sphaeris quinque, quarum tris habet cum sole communes: uidelicet, duos eccentricos inter se, simul autem concentricos mundo, qui deferentes apogæon lunæ dicuntur. Tertium in horum medio deferentem epicyclum, mundo eccentricum. Præterea æquantem. Est enim æquans par quantitate deferenti, cumque intersecat. Circulus excogitatur, quoad reliquos primum planetas, ut epicycli ac deferentis inæqualitas ad æqualitatem ac normam reducat. In æquante enim normaliter fertur epicyclus, quum in eccentrico & Zodiaco sit inæqualis. Ob quam causam non erat æquantem lunæ ponere, quod norma lunæ in centro terræ sit. Nam cæteri planetæ tam in eccentrico, quàm in centro Zodiaci, siue terræ inæquali sunt motu: quamobrem hæc indigent æquante. Sed ob caput draconis tantum luna æquantem necessarium habet, qui quidem in ea solum mundo concentricus & in superficie eclipsticæ.

Triâ Dianæ
numina unde

eclipticæ est, in reliquis minime. Deinde orbem habet extremum mundo item concentricum, ac tris alios orbis ambientem, qui deferens caput draconis appellatur. Postremo epicyclum in orbe tertio immersum. In quo lunæ corpus est adfixum. Motus autem horum sic se habent. Deferentes apogæon eccentrici contra successionem signorum simul supra centrum mundi ultra motum diurnum in die naturali xi. partibus, & xij. tantum minutis mouentur, & axis motus huius axem Zodiaci in centro mundi intersecat, ac poli à Zodiaci polis partibus sex declinant. Hoc igitur pacto hi deferentes tris habent motus, primum ac proprium supra dictum. Deinde diurnum ex motu primi mobilis. Tertium his contrarium, ex motu octauæ sphaeræ, sicuti cæteri tardissimum. Orbis uero epicyclum deferens mouetur secundum successionem signorum cotidie partibus, xij. & M. xi. Axis tamen huius motus per centrum huius orbis, quod centrum eccentrici dicitur æque distans axi apogæon deferentium, mouetur. Ex quo poli etiam motus huius à polis ipsorum orbium deferentium distabant. Lunam quoque in epicyclo solam astrorum moueri opinio est, ac in parte quidem superiore contra moueri: proptereaque tardior fit: in parte autem inferiore celerior, quod secundum eum moueatur, quæ causa est totius inæqualitatis. Nam si luna non moueretur, æqualis perpetuo sphaeræ ipsius motus foret. Quod Aristoteles minime uideri dicitur deceptus ipsius maculis semper eisdem apparentibus: nec mirum, cum epicyclum non posuerit, nec lunæ motum ipsius necesse fuit ponere. Posito autem epicyclo, lunam in ea moueri ad seruandam apparentem inæqualitatem necesse est. Inæqualitas uero huiusmodi ad hanc reducitur æqualitatem, ut à puncto apogæi ipsius medio, quodcunque illud sit, cotidie xij. partibus progrediendo recedat. Apogæon autem medium epicycli est punctum circumferentiæ ipsius, quod ostendit linea à puncto opposito centro eccentrici in circulo paruo per centrum epicycli ducta: hæc medium motum ostendit. Sed apogæon uerum, punctum est eiusdem circumferentiæ, quod à centro mundi per centrum epicycli ducta indicat. Hæc duo apogæa unum fiunt, dum centrum corporis lunaris in apogæo uero epicycli uel hypogæo eccentrici fuerit, & cum hoc luna in linea, à centro mundi ad peripheriam epicycli ducta, forte existente. Dum autem augmentum est minus sex signis communibus, luna mediæ motus lineam ueri præcedit in signorum successione. Ideo tunc æquatio à medio motu subtrahitur. Sed dum plus sex signis fuerit, contra euenit: quare tunc coniungitur, ut uerus eueniat motus. Draco autem sic se habet. Orbis apogæon deferentes à polis eclipticæ sex partibus, ut dixi, utrinque declinant, eiusque superficiem supra diametrum mundi intersecant, ubi æquans cum deferente connectitur: ex quo una pars uersus aquilonem, altera uersus austrum tendit. quæ intersectio ex similitudine Draco uocatur. In quo cum centrum epicycli fuerit uersus aquilonem pergens, caput Draconis dicitur. Cauda uero uersus meridiem. Mouentur autem hæc intersectiones ab orbe extremo, qui deferens caput draconis uocatur, contra successionem signorum cotidie minutis tribus, appellaturque hic motus latitudinis. Præterea non semper superficies eccentrici superficiem eclipticæ in partes æquales secabit, sed apogæon, quod cum suis orbibus deferentibus contra signorum successionem moueri dixi, quandoque euenit, ut omnino sub ecliptica sit, tunc æquales intercidentur in partes. Alias uero cum apsis in alteram partem declinabit, maior portio ex ea parte fuerit: ob quam rem epicyclus ei parti propinquans celerius perferetur. Contra uero in hypogæo, ubi minor portio tardior fuerit. Insuper dicti orbis apogæon deferentes erga deferentem epicyclum talem habent in suo motu ordinem, ut bis mense quolibet inter se concurrant, cursumque suum peragant, quum aduersis inter se motibus perferantur. Erga uero solis motum sic se habent omnes, ut linea mediæ motus solis sit media inter centrum epicycli lunæ & apogæon eccentrici eius, uel simul cum eis uel in opposito amborum simul existentium. Ita quod in omni media solis & lunæ coniunctione centrum epicycli lunæ, & linea mediæ motus solis, & apogæon eccentrici lunæ sit in una Zodiaci parte secundum longitudinem. Quare fit ut in omnibus tetragonis medijs eorum centrum epicycli lunæ sit in eccentrici sui hypogæo, & in omni oppositione media rursus in apogæo. Appellatur autem medius coitus quum coeunt, seu opponuntur, mediæ motuum linea, quæ semper est æqualis, & habet ex Ptolemæi computatione dies xxix. M. viij. Verus autem est quando ueri motus lineæ, secundum item longitudinem opponuntur, quum uidelicet sol & luna in eadem omnino parte consistunt. Eadem & quum fuerit ex diametro, ratio. Maxima uero distantia solis à linea designante medium eius motum duarum Zodiaci

Aristoteles
deceptus

Apogæon

Draco

De coitu mediæ
motuum

Luna cur quā
doque citius
quandoque tar-
dius appareat

Heliacus

Zodiaci partium esse potest, quum sol uidelicet in xv. parte uirginis, ac xx. Piscium fuerit. In alijs uero locis semper minor existet secundum adcessum eius ad apsidem, & eius oppositū. Quum uero in illis fuerit, eadem prorsus utriusque linea. Maxima uero lunæ distantia à linea medium eius motum designante in coitu & diametro partium quinque potest esse. Quando uidelicet luna fuerit in aliquo extremarum notarum laterum epicycli. Ex quo manifestum quod in coitu media distantia solis à luna non fit maior septenis partibus, quod raro contingit. Harum quoque alteram altera quandoque præcedit, maiorque est. Aequantur tamen quibuslibet C C L I. lunationibus, ut in magna Ptolemæi compositione narratur. Ita ut infra tempus illud quod uni x. defuerit ex altera supplendo, parem inter se numerum sortiantur. De luna item illud animaduertendum, quum habeat apogæa dua, Eccentrici uidelicet & epicycli, quando in utroque forte fuerit, tunc altissima erit: humillima uero in horum contrarijs. De eius autem post coitum manifestatione triplex est ratio, cur quandoque citius, quandoque tardius appareat. Prima est obliquitas Zodiaci & orizontis. Nam si sit coniunctio sub ecliptica à fine Sagittarij in finem Geminorum, tunc quum sol occidendo in orizonte fuerit, plures erunt gradus in circulo reuolutionis lunæ, & ab ipsa luna ad orizontem, quàm de Zodiaco à luna ad solem, quoniam signa illius partis Zodiaci oblique discedunt. Ex quo à septentrionalibus citius uideri poterit, quàm si fuisset in signis australibus. Secunda causa, latitudo lunæ ab ecliptica est. Nam si post coitum mouetur in altitudinem septentrionalem, iterum citius uideri poterit, quàm si in meridionalem, quoniam orizon obliquus magis uersus septentrionem deprimitur, uersus uero Austrum magis eleuatur. Tertia causa, uelocitas ueri motus lunæ, nam si uelox est motu, citius apparet, quàm si tarda foret. Fit igitur quandoque, ut omnes hæc causæ concurrant, tunc termino horarum xxiiij. uetus & noua apparet: quandoque duæ tantum, & tunc altero post coitum die: quandoque una sola, & tunc tertia uidebitur die. Interdum etiam horum omnium contrarium accidit, tunc quarto die eam apparere continget. Omnino autem citius quàm partibus xij. procul à sole uideri nequit, ortusque hic heliacus dicitur. Nam quod solem cursu pertranseat, aliter quàm post eum oriri aut occidere crescens non poterit, ex quo auersis à sole cornibus ortum spectat, decrescens uero occasum. Postremo non ignorandum semel ipsam in quolibet signo coire: In Geminis tantum bis, quod apogæon soli aduersum habens in Sagittario diutius, in Geminis minimum moretur. Sol autem contra Geminos diebus xxxij. Sagittarium xxviij. percurrit. Præterea luna signiferum diebus xxiiij. & besse absoluit, sed solem xxix. & semis consequitur. Ascendens insuper ac descendens eclipticam acutis aut sparsis secat angulis. Nec tamen ad idem potest, hoc est, ita ut est posita eisdem parte, mense, & latitudine, rursus reuerti, nisi mensibus ccxxv. hoc est, anno xix. Nam ut sub eadem die, eisdemque propinquitatibus siderum inhaerentium redeat, annus faciet lv. Ut uero etiam planetarum eodem ordine ac specie contingat, annus expectandus est magnus. Demum hoc ipsius etiam sciendum, quod eadem conscendens eclipticam in aquilonem uocatur ὑπομυδίν. ab aquilone ad eclipticam reuertens ὑπὸς ταπφνομυδίν. Quum ab eadem in occasum descendit, ταπφνὸς ταπφνομυδίν. Quum deinde rursus ad solem resurgit, ταπφνὸς ὑπομυδίν.

DE RELIQUIS PLANETIS AC SPHAERIS

RELIQUI planetae quemadmodum apparent, modo lunæ tris habent orbis, cum epicyclo uidelicet deferentes apogæon, qui motu sphaeræ nonæ, uti supra dixi, mouentur: nec sunt, ut in sole & luna, simul terræ concentrici, sed eccentrici ambo: & in horum medio deferentem epicyclum super centro æquantis: cuius axis intersecat eclipticæ superficiem partibus inæqualibus: contraque euenit hic, atque in luna, ut epicyclus tardius percurrat maiorem portionem, hoc est, uersus apogæon. Præterea uoluitur etiam aliter, id est, ex parte superiore secundum signorum successionem, & inferiore contra successionem: in qua reuolutione planetae retrogradi, directi, & stationarij appellantur: quod lunæ minime contingit ob eius in epicyclo celeritatē. Caput draconis in cæteris omnibus stabile, præterquam in luna est. Veneris epicyclus etiam in meridiem transit supra axem imaginarij mota: cuius poli adcedunt, recedunt à polis Zodiaci in utramque partem portionibus sex, totidem quot luna, ut placet Capellæ. Plinio etiā duabus circulum excedit. Præterea solis apogæon secundarium semper sequitur, quapropter ultra partes xlvi. ab eo non absistit. Eius astrum amplissimum, deprehensum à Pythagora

gora primum : idem & Hesperum esse quum solem sequitur , & Phosphorum , hoc est , luci-
ferum quum praecedat . In ortu matutino quatuor & amplius apparet mensibus , in uesperti-
no diebus tantum xx . coit autem cum sole diebus D . lxxxiiij . Mercurius Stilbon appellatus
partibus quatuor à sole latitudine utrinque discurrit : longitudine non ultra xxij . coit autem
cum eo diebus cxvi . cui planetae ob eius uarietatem plures dant orbes . Ambo item cursum
paulo quam sol minore spatia absoluunt : nec terrae centrum uti caeteri habent planetae : sed
circa solis centrum de latere circumducuntur : longitudinisque spatia latitudinum uagatione
compensant . Mars Pyrois dictus paulo plus biennio cursum peragit . distat latitudine circi-
ter duabus & semis . coit diebus D . cccxxx . Iupiter Phaeton cognominatus , annis xij . perfu-
citur : discurrit totidem ferè partibus quot Mars . coit diebus cccxcviij . Saturnus Phænon ap-
pellatus , absoluitur annis xxx . discurrit partibus duabus . coit diebus ccclxx . Summae Apfi-
des sunt haec , Sol in Geminis , Luna in Sagittario , Venus item Mercurius in Capricorno ,
Mars in Leone , Iuppiter in uirgine , Saturnus in Scorpio , in medijs signorum partibus iam
inde Plinij temporibus . Sed & alias Aspidū altitudines immobiles à proprio centro omnes
etiam habere contingit . Solem in Arietis parte xxix . Lunam in Tauri iij . Mercurium Vir-
ginis xv . Venerem Piscium xvi . Martem Capricorni xxviiij . Iouem Cancri xv . Saturnum
Librae xx . iam illa planetarum Catholica sunt . Retrogradi quum solem ueretes à cursu pro-
prio retrocedunt : superiores triquetra distantia , inferiores minore . Directi quum reuertun-
tur . Stationarij quum stare uidentur in prima & secunda statione : prima item & secunda po-
testate accepta . Praeterea tardi & minuti cursu , quum linea ueri motus eorum tardius quam
linea medijs motus , aut contra successionem mouentur . Aucti numero quando aequatio ad-
ditur supra medium motum . Minuti uero quando minuitur . Aucti lumine quum recedunt
à Sole , uel Sol ab eis . Minuti lumine quum ad Solem accedunt , aut Sol ad eos . Orientales &
matutini , quando ante Solem oriuntur . Occidentales & uespertini , quando post Solem oc-
cidunt . Orientales ortu matutino sunt , qui de subradijs exeuntes ob remotiōnem eorum à So-
le , uel Solis ab eis , mane ante ortū Solis apparere incipiunt . Orientales ortu uespertino , qui de
subradijs exeuntes ob remotiōnem eorum à Sole uespero post Solis occasum apparere inci-
piunt . Occidentales occasu matutino sunt qui radios solis ingredienti ob eorum ad Solem
adcessum mane occultari uidentur . Occidentales occasu uespertino , qui Solis radios ingre-
diuntur & ob adcessum eorum ad Solem , aut Solis ad eos : uespero post Solis occasum occul-
tari incipiunt . Tres autem superiores nec occasu matutino occidunt : nec ortu oriuntur ue-
spertino . Zodiacus à Columella sub Augusto v i i . circiter partes processit : nam viij . Ca-
lend . Ianuarij octaua pars erat , ut ipse ait , Capricorni quando solstitium : & viij . Calen . Apri-
lis erat octaua pars arietis , quando aequinoctium uernum : nam in octauis partibus solsti-
tia , & aequinoctia ponit ut agricola . Hipparchus autem & reliqui Mathematici in signorum
principijs . Reliquum est ut superiores contempleremur . Neoterici multis rationibus , Ptole-
maeo nonae repertae primae sphaerae , decimam adhibuerunt loco primae mobilis : cuius sit mo-
tus unus tantum ac simplex , quo caeteri inferiores motu diurno feruntur . Nonam uero se-
cundam mobile uocant , à qua octaua sphaera secundo mouetur , quantum conijcere licet , su-
pra polos eclipticae secundum signorum successiones annis c c . parte tantum una . Hic mo-
tus Apogaeorum & stellarum fixarum Ptolemaeo dicitur : & est arcus Zodiaci primo mo-
bilis inter caput Arietis primae mobilis : & caput Arietis nonae sphaerae . Superficies nanque
eclipticae nonae sphaerae semper est in superficie eclipticae primae mobilis . Octauae item ter-
tius est motus proprius , quem trepidationis uocant , siue adcessus & recessus : fitque supra duos
paruulos circulos in cauo latere nonae sphaerae aequales : in principijs Arietis ac Librae eius-
dem . Ecliptica quoque octauae sphaerae eclipticam nonae intercidet , si forte intercidere contin-
get . Velocitatis autem huius norma haec est , ut quaelibet duarum notarum , Arietis uidelicet
& Librae cursum sui parui circuli , in quo circumfertur spatia viij . milium annorum perficiat .
Nam & characterem quendam Zodiaci & eclipticae cum eisdem animalibus distinctū : nō
tamen ex astris , sed eorum similitudine ponunt etiam in nona & decima sphaera , ubi magna
uis prognosticorum consistit : qui quoniam ignoretur , nō satis uera iudicia à Mathematicis
tradi . Duplicem igitur eclipticam ponunt : fixam in nona , mobilem in octaua , quae à capiti-
bus fixorum tropicorum nunc ad orientē , modo ad occidentem partibus iij . xix . discedit .
Omnino indeprehensa eius uariatio , alijs alia putantibus : quibusdā x c . annis viij . partibus

Mercurius

Mars
Iuppiter
Saturnus
Apfides

Catholica

De orbibus
superioribus

AA ultro

Phenomena
Octauae
sphaerae

ultro & totidem citro uariari: Albategno annis *L X*. partē unam ad orientē procedere: Al-
phragano centum existimantibus. Ipsius autē octauae sphaerae Phenomena, quae nos imagi-
nes uocamus, *XLVIII*. esse Arati Hygini Ptolemaeiq; autoritate palam est. In quibus con-
tinētur astra fixa. *M. XXXII*. Ex his *CCC LX*. uersus Boreā extra Solis uiam figuras *XXI*.
constituunt, uidelicet Vrsam maiore & minorem, quae Cynosura uocāt. Inter haec serpentē
mediū. Deinde Cepheum, Cassiopeam, Coronam, Hercule, Olorē ledaeum, seu uulturē ca-
dentē: Pleiades, Arctophylacē, siue Bootem, siue arcturū: Perseum cū Gorgonis capite, Au-
rigam siue Agitatorē, Ophiuchum siue Anguitenentē, alterū anguē, Sagittam, Aquilā, Del-
phinum, Equum primū, equum secūdam, Andromedā, Deltacon, Triangulum. Stellae uero
CCC XLVI. in ipsa uia Solis *XII*. Zodiaci signa constituunt. Reliquae *CCC XVI*. ad au-
strum cōstituta. *XV*. faciunt figuras, uidelicet magnū Cetū, deinde Orionem cum gladio,
Nilum uel Eridanū fluuiū, Leporē, Canem maiore, Canem minore, siue Caniculā: Argo
nauium, Aram, Craterē, Coruū Apollineum, Chironē Centaurū, Hydram, Thuribulū, Au-
strale sertum, Piscem Australē. Sunt itē alia plura extra normam astra, quorū Canones igno-
rantur. Illud postremo non ignorandū, minimū in caelo astrum uniuersa terra longe maius
esse compertū. Instrumenta Mathematica, alij alia inuenerūt, ut author Vitruuius. Berofus
Chaldaeus scaphem siue hemisphaerium, Aristarchus Samius discum in planitie, Eudoxus
astrologus Arachnē, Apollonius Paretinum, Archimedes sphaerā & cylindrū. Ptolemaeus
omnia interpollauit. Nec astrolabiū alterius putauerim inuentum: quamuis Hali Abraamo
referat. Posteriores uero ex multis instrumentis simul ordinatum constituerūt uti apparet.
Nam ex quadrante constat & aranea & dioptra, quanq; quadrantē Israelis uocatū Iacob He-
braei adsignent. Hoc in annulo nuper insculpsit Bonetus medicus ē prouincia Rabi He-
braeorum, qui nunc urbē obequitat: miro artificio rem totam tam breui spatio cōplendo.

Instrumenta
Mathematica

AD IULIUM II. VRBIS RO-

MAE EPISCOPVM SANCTISS. R. VOLATERRANI COM-

MENTARIORVM VRBANORVM LIB. XXXVI.

ARISTOTELICA.

PPLICATIS reliquarū artium fundamentis, restat parens
omniū ac princeps philosophia, quam tantū subodorari torpen-
tis atq; inepti, tractare etiam temerarij fortasse fuerit, quum eius
enarratoribus praclaris sint omnes refertae bibliothecae. Itaq; ni-
hil mihi potius uisum, quam eius me praesidis autoritate tue-
ri: nec tantulum ab eiusdem abscedere uestigij: quapropter haec
Aristotelica peripsemata quocunq; modo ex uarijs utriusq; fa-
cultatis authoribus uoluminatim in tris libros, more paraphra-
stae conieci: sic enim inscribi malui, quādo quisquiliis ex eo tan-
tum legimus: penitiora uero illis reliquimus, qui haec gryphis
Cleantheis aut tendiculis Chryssippeis ne dicam Ockanicis aut

Raimundeis excarnificant: quod aequius à me tolerandū, qui haec quasi Isagogica ac progym-
nastica grammatice & oratoribus eius expertibus lectionis dicaui. Quibus Papa beatissi-
me Marium fratrem fas adhibere fuerat, ut qui ab ipsis unguiculis hunc philosophū consecra-
tus, iam nūc ferē cū tota ipsius familia in compedibus habeat, si per uigilē curā uaticanae ba-
silicae, quā ei nuper delegasti, licuisset. Nec is nūc primū tyro inter tuos manipulares, adeoq;
ante hos annos tuam dignitatē te absente tutatus est, ut difficilimis temporibus sacri officij
tui decus & autoritatē, quo ad eius fieri potuit, minime labefactari sit passus. Sed rem iam
prosequar institutā. A partitione igitur auspicandū: Totius enim disciplinae huius ratio, ut
ait Simplicius, in practicam ac theoricā diducitur. Finis alterius uerū, alterius bonū. Prima
rursus in Ethicam, Oeconomicā, & Politicā diuiditur: ac omnis legibus & formulis constat:
quibus & nos ipsos & domū & Remp. regimus. Theorica in Logicā, Physicā, Mathesim,
& Metaphysicam, Logica uerū à falso distinguit. Physica in rebus uersatur & hypostasi
& mente

Philosophiae
diuisio

& mente in materia consistentibus. Metaphysica siue Theologia in rebus & hypostasi & mente & materia secretis, Mathesis uero inter utranq; sita rebus in mente, sed non hypostasi à materia secretis, ueluti numeri & figura. Neq; quiuus numerus siue triangulus sine materia subsistere ullo pacto potest: sed aut in ligno, aut in lapide, aut in aere hypostasim habet. Mentem uero aut cogitatione poterunt à materia secerni. Vnde Mathesis, ut placet quibusdam, dicta quasi metathesis, id est, transpositio & quodam modo transitio per res quæ in materia sunt ad eas quæ sine materia. Mathesis enim omnis quantum considerat, siue continuū, siue discretum. Continuū id est, cuius partes comunem aliquē locum attingunt: uidelicet punctū terminus est mediæ partis lineæ, & reliquæ mediæ principium. Discretum, cuius partes aliquē comunem locum minime contingunt. Vt tria quatuor sex per se diuisa sunt unitatibus, Rursus discretū aut est per se simplex, ut par aut impar numerus, in quo Arithmetica uersat: aut aliud respicit: ut duplum, epitritum, sesquialterū, in quo Musica consistit. Quantum item continuum aut immobile, sicuti terram Geometria, aut mobile, ut est cælum Astrologia metit. His breuiter enarratis ab ipsis moribus auspicari oportere iuuētutem, quæ philosophiæ addicitur, idem author adhortatur, quum frustra scientiæ naturalis aut diuinæ meditationem tentemus, nisi prius cupiditates animi prauas abijciamus.

Mathesis

Continuum

Discretum

IN ETHICA

OMNIS ars, omnisq; doctrina, actio quoq; & electio bonū aliquod ut finē appetere uidentur. Finium autē aliqui sunt artes, aliqui præter artes opera quædam restantia. Quorum uero restant opera, ea sunt artibus potiora, ut medicinæ sanitas, & militaris uictoria. Finis autē eorum qui propter se expetitur: alia uero propter ipsum hoc erit summū, hoc est humanum bonū ac politicæ scientiæ finis: quæ quamuis sit unius hominis pariter & ciuitatis, perfectius tamen ciuitati contingit. Ex quo prudentia condendæ legis in ea principatū inter agibilia continet, quod hæc cæteris artibus præcipiat. Quumq; triplex sit uita, Voluptaria, actiua, & contemplatiua, Prima beluarum est: ultima rerum cognitioni: media morali cōuenit uirtuti: quæ uti fiat traditur, non uti sciatur tantū. De qua sermo nō exactus neq; apodicticus erit: quū de singulis scientia nō existat ob officiorū artiumq; humanarū uarietate. Felicitas tamen deprehendetur, si officium hominis idem & summū bonum definiat. Est em̄ quoddam propriū hominis officium, sicuti reliquorū artificū: hoc est, animi actio secundū uirtutē. Si plures uirtutes, secundū optimam & in uita longa. Nā una irundo uer non facit, neq; una linea geometram: sic neq; una dies, neq; breue tempus beatū aut felicem. Non requirenda causa in omnibus similiter. Sat erit in quibusdam, quantum rei patit natura, eum qui docetur, causas exquirere. Nā principia quædam inductione sunt, quædam sensu: & alia item aliter: uidetur autē principium esse plus q̄ dimidiū: ueritati nanq; congruunt omnia, mendacio celeriter uerū abscedit. Trifariam bona diuiduntur: externa, corporis, animi: hæc ultima potiora & proprie bona dicuntur: nihil enim firmius q̄ actiones animi secundum uirtutē, quæ scientijs ipsis stabiliores existunt. Itaq; qui eas admauerit, uir bonus ac grauis fuerit: nec uoluptate secundū uulgus indigebit, quū magna per se fruatur. Sed agat necesse est, quare & dormiens & nihil agens felix esse nō poterit: haud aliter q̄ in Olympiā non fortissimi, sed qui certant, coronantur. Præterea rem hæc, ut diuinā, ac omnium optimā, non ex fortuna sed ex dei munere ac nostra diligentia, exercitationeq; paramus, perfectā utēdo ratione: ex quo neq; bruta, neq; pueri, nisi forte ob spem, felices esse nequeunt. Felix insuper nunq̄ miser esse poterit: etiam si in Priami calamitates inciderit: licet nō omnino beatus. Nā & corporis & externis bonis ad perfectā felicitatē opus esse palam est, quod per ea quasi per instrumenta egregie multa faciamus: neq; agi præclara possint ab eo cui defunt facultates. Quapropter Solonis opinionem confutat, qui dicebat, quod nemo beatus ante obitū dici supremāq; funera debet: primo quod (ut supra narratur) aduersa fortuna minime felicitatē tollit: deinde quod post mortē nulla felicitas, quum ea in actione qua defunctus priuat, cōsistat. Sed neq; beatus quia fuerit in uita, quod res aduersæ proximorū ad eum uel extinctum pertineant, si & illæ uiuo nocebunt. Post hæc ait felices à miseris dimidio uitæ, hoc est, somni tempore nihil distare: est em̄ somnus animi ocium. Animæ partes rationale & irrationale: hoc ultimū uegetabile minime rationis particeps: alterū uero in intellectu & appetitu, qui tantum particeps rationis fuerit, quantum illi obtemperauerit. In hoc tanquam in subiecto habitus uersantur morales. In intellectu autem ingenium, sagacitas, memoria,

Voluptaria
uita

Actiua

Contemplatiua

Officium ho-

minis idem

summum bon-

num

Triplicia

bona.

Partes animæ

moria, solertia, & huiuscemodî uirtutes. Quumq; de moralibus agatur, nec ingeniosus, neq; solers, sed modestus, iustus, pius tantum felix extiterit. Libro ij. Duplici existente uirtute, intellectiua & morali: prima ex præceptore plus habet augmenti. Ideo & experientia indiget & tempore. Moralis uero ex cōsuetudine (unde nomen est ei) procedat oportet. Ex quo manifestum quod illa nobis à natura non est: nihil enim quod à natura sit aliter assuescit, ut lapis deorsum, ignis ad superna tendēs. Præterea ex similibus actibus habitus fiūt, & corrumpuntur, ut bene citharizando boni, male autem mali efficiuntur citharædi. Eadem de iustis & iniustis ratio adsuendo. Non ergo ex natura quæ ad opposita uim nō habet. Igit̄ neq; natura, neq; præter naturam est uirtus moralis. Versatur autem circa uoluptates & dolores. Etenim ob uoluptatē improba admittim⁹, & ab honestis ob dolorē absterremur. Tria sunt quæ in animo gignunt: affectus, quos Græci πάθη uocāt: potentia, & habitus. Affectus uocat dolore gaudioq; & his similibus affici. Potentias per quas gaudere, dolere, irasci habiles aptiq; sumus. Quorum neutrum est uirtus, relinquitur ut sit habitus, per quos erga affectus bene ac male nos habemus. Quumq; in artibus scire tantum sat existat, in his & scire, & eligere, tum perseueranter agere oportebit. Virtus igitur est habitus electius in medio consistens, quo ad nos ratione terminata. Quo ad nos uidelicet, quando, & in quibus, & erga quos, & cuius causa, ut oportet. Nam est medium rei quod æqualiter distat ab extremis: ut ex decem minis sex distant æqualiter à medijs. Non enim si cui decem minas comedere multum est, duas autem parum, ludi magister sex ei tradet. Nam ueterano parum: tyroni uero nimis fuerit. Nā sicut se habet robur tyronis ad ueteranum, sic se habere debet cibus. Hoc mediū difficile inuenire. Nam malum quidem infinitum est. Bonum autem ut finitum, ut Pythagorici tradunt. Virtutis quoq; una uia: uitiorum multæ. Extrema medijs ac inter se contraria sunt. Extremorum item alterum magis ac minus medio contrariū: ut timiditas magis quam audacia fortitudini opponitur. Ex parte autem nostra ea magis contraria uidentur, ad quæ proniores sumus. Remedium ut alteri extremorum contrario propēdeamus, tanquam qui ligna flexa rectificant: ut dicitur apud Homerum Odyss. xij. Vlyssi ex monitu Circes. τὸ πῦρ μὴ καπνὸς κῆρ κινῆματ' ἔκτος ἔργε νῆα. Hoc procul à fumo fluctu quoq; diripe nauem. Id maxime adsequemur, si diligētiam adhibuerimus, ac maxime à uoluptate abstinuerimus: ut itē apud eundem poetam de Sirenibus. Σφρήνωμ μὲν πρῶτον ἀνώγει δεσπείσῳ μ' εὐδόγῳ ἀλέυαδῃ, καὶ λεμῶν ἀνθεμόεντα. Et rursus Σφρήνας μὲν πρῶτον ἀξιῖσαι, αἱ δ' ἅ τε πάντα. Αὐθρόπυος δ' ἐλγισίμ, ὅτις σφέας εἰσαθήκηται. Enumerat deinceps uirtutes. Fortitudo media inter timiditatem & audaciam. Temperantia inter intemperantiam, & ἀναίδησίαν, id est, insensibilitatem. Liberalitas inter auaritiam & prodigalitatem. Magnificentia circa sumptus magnos. Cuius defectus μικροπρεπότης, id est, paruus decor & infra dignitatem cuiusq;: ac ψηροκαλότης. Leonardus hæc duo modicitatem & uulgarem uentositatem cōuertit. Magnanimitas in magnis honoribus inter ἀχανότητα, id est, uastitatem potius quam uentositatem: & μικροψυχία, id est, pusillanimitatem. In medijs honoribus non inueniuntur extremorū nomina: potest tamen dici philotimus, id est ambitiosus, & Aphilotimus, id est, procul ab ambitione siue remissus. Mansuetudo inter iracundiam, & ἀοργισίαν, id est, segnitiam: etsi dici potest inirascibilitatem. Veritas siue grauitas inter Ironiam & ἀλαζονίαν, id est, iactantiam. Eutropelia, quam leporem dixerim potius quam comitatem: inter rusticitatem & scurrilitatem. Amicitia, ea quæ in uerbis tantum, cum de altera in VIIII, dicatur, inter adsentatorem & dyscolum, id est, contentiosum siue difficilem. Verecundia quamq; adfectus non uirtus ponitur, tamen laudatur, ac inter impudentem & attonitum collocatur. Nemesis (quæ indignatio conuersa est, uidelicet erga improbitatem) inter inuidiam & ἐπιχαρειακίαν, id est, malum gaudium, siue malorum gaudium. Libro iij. De uoluntario, electione, cōsultatione, uoluntate, ac fortitudine disserit. Videntur illa inuoluntaria, quæ per uim uel ignorantiam perpetrantur. Violentū est, cuius principiū extra tale est, in quo agens uel patiens nihil confert, ueluti si tracti aliquo feramur. Quæ autem metu maioris mali fiant: inuoluntaria quidem non sunt, quod agendī principiū in nobis sit: nec tamen per se uolūtaria, quod nemo sponte tale quid faceret. In huiuscemodī casibus trium generum homines. Primi laudantur, qui pro honestissimis laboriosum aliquid minime subterfugiunt. Secundi uenia digni qui subterfugiunt. Tertiū penitus damnandi qui iussi mala perpetrant, cū extrema omnia potius pati deberent, ut Alcmeon apud Euripidē, qui patre impulsore matrem occidit. Quod per ignoratōnem sit, non omnino uoluntarium, sed

Affectus
Potentie
Habitus

Virtus quid
De medio
Inueniendo

Homerus

Deinceps
uirtutes

Eutropelia

Nemesis
media
ἐπιχαρειακία
Inuidia
De uoluntario

Alcmeon
Per ignoratio
nem agere

sed illud uoluntarium, cuius postea nos minime poenitet. Præterea si propriissima ac principissima ignorantur, ut quid est aut cuius gratia. Aliud enim per ignorantiam aliquid agere, aliud est ignorantem esse. Ebrius & iratus ignorantes faciunt. Ignorat enim omnis flagitiosus quid facere oportet. Itaque Pyttacus duplici poena mulctabat ebrium, qui facinus aliquod admisisset, quod in eius fuisset potestate ebrium non esse, deinde ob malum perpetratum. Electio, id est, προαίρεσις uoluntarium apparet esse. Non item omne uoluntarium electio. Nam re-
 pentina quidem & ea quæ à pueris fiât uoluntaria profecto sunt: electione uero non habent. Rectiusque spontaneum dicimus in beluis & pueris, quod uoluntarium, id est ἐκείσιν καὶ βελήτων secundum Græcos. Præterea electio non est eorum quæ fieri nequeunt: ut uelle immortalitatem: neque item opinio est. Opinio enim magis circa omnia quæ supra nos, quam quæ in nobis sunt: distinguiturque in ueram & falsam. Electio uero in bonam & malam: postremo uoluntas finis est magis: Electio autem eorum quæ sunt ad finem, ut sanos nos esse uolumus & felices. Eligimus autem illa per quæ ea consequamur. Electio igitur est consulta adfectatio eorum quæ à nobis fieri possunt. Et quoniam electionem consultatio præcedit: de consultatione differit. Diciturque quod est inuestigatio de his quæ à nobis fieri possunt, quorum incertus euentus. Neque enim de finibus consultamus, sed de his quæ sunt ad finem: medicus non consultat, ut sanum faciat: neque orator, ut persuadeat: neque gubernator, uti bene Remp. instituat: sed uenitur ad primam causam, quæ in inuentione ultimam est. Nam quod ultimam in resolutione, primam in generatione. Verbi gratia, si de pace tractandum, media sunt, oratores mittendi, & propter hoc senatus cogendus, & hic actus ultimus quidem in consultatione, primus in executione fuerit. Et de electione quidem satis. Voluntas igitur est eius qui est finis. Sed finem alij quidem boni uidentur esse, alij apparentes boni. Re uera boni tantum uoluntas est, uir enim studiosus singula recta iudicat. Multitudinem uero uoluptas, & sua libido decipit, ut licet bona non sint, ei uideantur, ut sanis salubria quidem sunt quæ re uera sunt, ægrotis autem alia. Præterea neque ignorantia, neque ingenij tarditas aliquam excusat, cum nullus ignorare debeat, qui ex actibus habitus sint. Absurdum est enim dicere grassantem nolle iniustum esse, neque flagitia patrantem flagitiosum. Quin ea punitur poena uel maxima iniustus, ut habitu iam facto, si iuste uelit agere non possit. Sicuti ægrotus qui medico non obtemperauerit, in ualitudinem incidit: & semel demissus lapis retineri non potest: sic flagitioso cui licebat ab initio talem non esse, post longam consuetudinem respiscere non est, ex quo fit ut nolens peccet. Et hoc docens Aristoteles tacite Platonem confutare uidetur qui dicebat, Nemo nolens improbus, neque inuitus felix. Quorum alterum secundum Aristot. falsum est, alterum satis uerisimile. Deinceps de fortitudine differit, quæ circa timores & audacias uersatur. Fortis proprie dicitur circa honestam mortem, & quæcumque illam repente afferunt. Ira honesta cum ratione maxime fortitudinem adiuuat. Mortem oppetere ob fugiendos labores non fortis, sed mollis potius animi est. Item qui pudoris aut metus causa pericula subit, non proprie fortis, sicut apud Homerum Hector. Si quem ego procul à pugna adspexero, non ei sat erit aufugere aut cauere. Socratem deinde confutat, qui dicebat fortitudinem esse scientiam rei militaris, ac in arte potius quam in animo consistere: ob quam causam imbelles fortiores esse quandoque quam audaces. Post hæc dicit confidentes etiam ob successum rerum non proprie fortes esse: confidunt enim solitæ fortunæ, cum & timidi sint etiam quandoque bona spe. Difficilius laboriosa pati quam aggredi difficilia: Et tristitia sustinere quam à uoluptate abstinere. Post fortitudinem de temperantia pauca narrat, quæ in delectatione tactus & gustus, in alijs uero improprie dicitur. Sed de hac plenius in sequentibus. Libro iij. De Liberalitate in principio differit, quæ circa pecuniam mediocritas est. Cuius uirtus in sumptu consistere uidetur. Nam custodia magis possessio est. Magis igitur liberalitas fuerit dare, quibus oportet: quam non accipere unde non oportet. Quod magis uirtutis bene dare, quam bene accipere sit, ac pulchra facere quam à turpibus abstinere. Sed habet cautiones: ut honesti gratia detur & hilariter ac secundum facultates. Non enim in multitudine datorum, sed in animo dantis ea consistit. Illud uero non facile, ut liberalis quisque dicatur, cum non accipiat, nec acceptum custodiat. Deinde de magnificentia, quæ in magnis sumptibus consistit, uidelicet in theatralis pompæ ludis, epulis publice, templis, in domestica quoque ac sumptuosa suppellectile, in quibus magis quaritur operis pulchritudo, quam quid constet. Ex quo palam est pauperem magnificum esse non posse. Extrema eius supra libro secundo enarrata. Magnanimus quoque circa magnos honores, qui maximum est inter externa bona, dijsque tribuitur. Quapropter

Ebrius & iratus ignorantes agunt.

De electione Spontaneum & uoluntarium Opinio

De consultatione

Quod ultimam in resolutione, primam in generatione.

Boni tantum uoluntas Malo habitu libertas amittitur.

Contra Platonem De fortitudine

Contra Socratem

De liberalitate

Magnificètia

Magnanimus

AA ; bonum

bonum uirū esse oportet, cum qui his dignus cupit esse, summumq; morū uirtute locū quærit obtinere. Nā sine uirtute perfecta, bona externa possidens nequaquam magnanimus erit. Habet autē has proprietates. In primis liberalitate dantes excedere cupit, dare cuius promptus. Adfectus em̄ beneficio adficiēte inferior est. Ex quo Thetis apud Homerū pro Achille precans beneficia eius non cōmemorat, quæ tulit ei dum Briareum gigantē cōcitauit contra ceteros deos, qui ei regnum auferre uolebant. Neq; Lacedæmonij superati à Thebanis auxilia ab Atheniensibus petentes, beneficia eis impēsa cōmemorauerunt. Præterea magnanimus palam amat atq; odit, minime rogator, contemptor potius, audax, uerax, minime oblocutor, minime admirator, nec odij tenax, nec querulus, nec adulator, nec sub alio nisi ad amicū facile uiuit. Extrema eius, animi uastitas & pusillanimitas. Circa mediocres honores uirtus est absq; nomine, quæ est inter duo extrema emphilotimiam, i. ambitionē, & aphilotimiam, i. honoris negligentiam aut remissionem. Quæ in uirtutes quandoq; uertuntur, ut alter honeste appetens & uirilis, & alter modestus uocetur. Mansuetudo inter iram & segnitiam. Eius tres species. Excandescētia, quæ subita ira est, citoq; extinguitur. Amaritudo & acerbitas diu retinetur, ac cōtra ius, nec deseritur nisi pœnas repetat. Amicitia quæ in uerbis est iucunditatem aut molestiam parit, extrema contentiosus & adsentator. Si in omnibus placere studet ἀρεσκῶς, id est, placitus: si contendit aut morosus est, dyscolus. Veritas quoque inter ostentationem & ironiam. Ironiæ uero duplex genus. Qui more Socratis sua extenuant nō nimis patentia, ut boni sunt. Qui uero parua quæq; ac manifesta fingunt, gloriosi potius uidentur & infaceti: ueluti Lacedæmoniorum uestitus. Lepidus inter rusticū & scurrā. Postremo de uerecundia, quæ potius adfectus est & in corpore ueluti timor. Signa sunt quod ex altero quis pallescit, ex altero rubescit, quæ quidē adolescentiū uirtus est: uiris autem aut senibus minime conuenit. Libro quinto de iustitia continuo differit, quæ aliena uirtus est. Optimus enim nō sibi solum, sed & alijs uiuit. Ipsa quoq; non pars uirtutis, sed tota uirtus est. Neq; em̄ iniustitia pars uitij, sed totū uitium. Est altera quæ pars uirtutis est, De qua differit in hoc libro. Cuius duæ species, una in distributione honoris & pecuniæ, ac aliorum omnium quæ ciuibus cōmunia debentur: altera quæ in commutatione atq; in cōmercijs hominum consistit. Et huius partes duæ. Commercia quædam uoluntaria, ut emptio, uenditio, & similia. Quædam inuoluntaria. Et horum rursus quædam clandestina, ut furta, adulteria, & alia quædam uiolenta: ut uincula, rapinæ, uerbera, contentiones, & his similia. Iustum igitur in quatuor cōsistit, esse mediū, & æquū, & quibusdā, & ad aliquid. Quo ad mediū quorundā est, hæc sunt plus & minus. Quo ad æquū siue æquale, duorum est. Quo ad iustū, quibusdā, & ad aliquid. Quibus aut iustum contingit: duo sunt, & in quibus res duæ: & eadē est æqualitas quibus & in quibus. Iustū enim in distributione cōsistit. Omnes em̄ pro dignitate cuiq; sua esse oportere fatentur. Dignitatē aut non eandē esse dicunt. Est em̄ iustum analogū. Analogia uero æqualitas est rationis, & in quatuor minimis, uidelicet ut unū ad duo, sic tres ad quatuor. Et uice uersa, ut unū ad tres, sic duo ad quatuor. Sicuti totū ad totum, quæ proportiōnem geometricā uocant. In cōmutatione autē iustum æquale non ad aliquid: & iniustum inæquale secundum arithmeticā proportiōnē. Nil enim respicit utrum bonus an malus abstulerit: neq; utrum bonus adulteriū cōmiserit an malus. Sed ad damni differentiā lex tantū respicit. Itaq; Correctiuū iustū fuerit: mediū damni aut lucri. Ideo quando dubitant, ad iudices confugiunt, inuentusq; ex lege nummus (ut plane nomen indicat) ut mēsuras rerū adæquaret: inæqualitatem ad æquum iustumq; redigeret. Pythagorici haud bene diffiniūt iustū id quod retributū sit alteri, quod minime cōgruit, nec iusto distributiuo neq; correctiuo. Nā eo pacto si iure percusserit, reperiatur etiā iure. Sed in omnibus societatibus & cōmercijs huiusmodi iustum continetur, in quod recipitur secundū proportiōnē, non secundū æqualitatem. Nam in hoc maxime ciuitas consistit. Remunerāndus enim quisq; pro dignitate, proq; meritis ac labore. Igitur nummus, ut dixi, mensurā adæquat. Neq; enim citra permutationem societas esset: neq; permutatio sine adæquatione, neq; adæquatio sine mensura. Post hæc de iusto Ciuili. Quod inter eos consistit, inter quos imperandi atq; obtemperandi uicissitudo est: nō aut in eodē quod quisq; intulit alteri, sustinendo. Sed distributiuū est, & cōmutatiuū. Iustum insuper est aliud Oeconomicū. Ius ciuile, alterū naturale apud omnes, quod semper eandē uim habet. Alterū legitimū, quod lex iussit. Differunt aut iniustum & iniuria: & iustū & ius. Iniustum natura & ordine, nec dicitur anteq; fiat. Postq; factū est iniuria fuerit. Eodē modo

Thetis
Lacedæmonij
Circa mediocres honores
Emphilotimiam
Aphilotimiam
Mansuetudo
Amicitia
Contentio
Adsentatio
Veritas
Ostentatio
Ironia
Lepidus
Rusticus
Scurra
De uerecundia
De iustitia
Iustitia aut cōmutatiua aut distributiua.
Iustum in quatuor terminis
Iustum distributiuum

Cōmutatiuum
Iustum correctiuum
Cōtra Pythagoricos
Distributiuum iustum in omni societate necessarium.

De iusto ciuili
Ius Ciuile aut naturale, aut legitimum
Iniustū & iniuria quid differunt.

modo lus. Sed commo
dione. Accidit item
perat. Quapropter t
gare. Primo per ign
modo, nec cuius grat
fortanum est: quand
rat enim, quod in ips
do scis quidē, sed n
queatq; per iram a
iustū ac mali: nō eni
probi. Inuoluntariō
non ignorantes solū,
uero nō per ignorati
rū, neq; humanā, nō
iustū patitur, sed nō
ama aurea cum ferre
Paret igitur quod accip
tribuit præter dignita
tē parte, quam
quod nullum erat pro
hæc ex quo quod
ledimini enim inde
pau formam transm
tem interpretatur, sed
aquumq; ac bonū ser
tam & metaphora
amicum: quando ui
eip est rationis diu
facere. Sed & facere
trem & iniuriam est.
uidelicet participē &
iustū, id est, scienti
tiocinari idē. Nullus
prospicit ea, quorū pr
enim sunt in anima qu
appetitus. Horū sensu
actione minime. Quo
gatio hoc in appetitu
nō est eligere illū destr
cū facere nequit. Qui
peruenit. Ars, scientia,
demonstrationis, & qu
circa ea quæ possunt al
quæ homini contingūt
Dicimus & in arte qu
ciuiliū morū natura. H
uero hominē pro subie
uolatur, ut practica. Est
id quod intendit per
atur. Ex quo prudente
proprie cōuertitur dim
lū ea potētia. Ex his p
agnorū finis est, qui
panē intemperans mi

modo ius. Sed communius pro quocunq; iustitiæ actu, Specialius quoq; pro iniuriæ correctione. Accidit item sæpe, ut iniusta faciat quasi non iniustus, ut quando uidelicet nō sponte peccat. Quapropter triplex in rebus humanis iniuriā, aut est ab inuito, aut à uolente, aut ab eligente. Primo per ignorationem committitur, ac ueniā dignum: quando nec quod, nec quomodo, nec cuius gratia intelligebat, hoc egit. Quādo igitur præter propositum nocetur, iniuriosum est: quando autem nō præter propositum, sed sine malitiā, error appellabitur. Errat enim, quod in ipso primū causa est. Aduersa tamen utitur fortuna extrinsecus, Sed quando sciens quidē, sed nō cum animi deliberatione facit, iniuriā est: cuius generis sunt omnia quæcunq; per iram aut ceteras perturbationes animi admittuntur: nō tamen illi propterea iniusti ac mali: nō enim ob improbitatē admiserunt. Sed quādo cum electiōne, iniusti & improbi. Inuoluntariorū autē alia sunt, in quibus ueniā locum habet, alia minime. Nā quæcunq; non ignorantes solū, uerum etiā per ignoratiōem admittimus, ignoscenda sunt. Quæcunq; uero nō per ignoratiōem, sed ignorantes quidē: uerū propter animi perturbationē nō naturalē, neq; humanā, nō sunt ignoscenda. Post hæc dicit quemadmodū aliquis uolens lædī, & iniusta patitur, sed nō iniuriā. Nulli em̄ uolenti iniuriā fit. Nā Glaucus apud Homerū, quod arma aurea cum ferreis mutauerit, iniuriā ei facta non est, q̄ donare fuerit in sua potestate. Patet igit̄ quod accipere iniuriā minime uoluntariū est. Dubitat̄ etiā an iniuriatur, qui plus tribuit præter dignitatē, uel qui plus accipit, uidetur enim in tribuente esse. Deinceps de ea differit parte, quam ἐπιεικεια Græci uocant, latini æquū & bonum, quæ emendatio legis est, qua ommissum erat propter uniuersale. Nam agibilia nō possunt adeo uniuersaliter comprehendī. Ex quo quod illam interpretatur ac moderatur, melius illa ac iusto legitimo habetur. Indefiniti enim indefinita est regula, sicuti Lesbicæ ædificationis plumbea regula. Nam ad lapidis formam transmutatur, & nō permanet regula. Igitur qui non exacte ius in peiorē partem interpretatur, sed ex suis cōmodis detrahi patitur: etsi lege se tueri possit, hic iustus erit, æquumq; ac bonū seruabit. Postremo probat, quod sibi nullus iniuriā facit, per translationē tamen & metaphoram quandam faciet: non secundū ciuile iustū, sed ut despoticum, & æconomium: quando uidelicet pars animæ, quæ secundum Platonē animalis, ab ea quæ participans est rationis diuisa, nō dominabitur alteri. Læsus autem si iure reddit, nō uidet̄ iniuriā facere. Sed & facere & pati iniuriā utrunq; malū, peius tamen primū. Nam pati citra prauitatem & iniuriam est. Libro v. de prudentia tractat. Duas dicit esse animæ partes, rationis uidelicet participē & expertē. Rationis participē in totidē deducit partes, ἐπιστημονικὴν καὶ λογικὴν, id est, scientificam siue cognitiuā, & logicam siue ratiocinatiuā. Consiliari enim & ratiocinari idē. Nullus namq; cōsultat de ijs quæ non possunt aliter se habere. Itaq; altera ex his prospicit ea, quorū principia nequeunt aliter se habere: altera uero quæ sunt possibilīa. Tria enim sunt in anima quæ ad actionē ueritatēq; pertinent, Sensus, mens siue intellectus, & appetitus. Horū sensus nullius est actionis principium: patet ex beluis quæ sensum habent, actionē minime. Quod autē est in Diancæa, i. in parte animæ cognitiua, est affirmatio & negatio: hoc in appetitu fuga & prosecutio. Nihil enim factū in electiōne ponit, uerbi gratia, nō est eligere Iliū destruere. Ideo recte Agatho, hoc solo deus priuatur, inquit, q̄ facta infesta facere nequit. Quinq; autē sunt per quæ aiendo aut negando ad uerū cognitionem quis peruenit. Ars, scientia, prudentia, sapientia, intellectus siue mens. i. v̄se. Scientia est habitus demonstrationis, & quæcunq; alia definitio in Analyticis. Ars habitus cum ratione factiuus circa ea quæ possunt aliter se habere. Prudentia habitus cū ratione actiuus circa bona & mala quæ homini contingūt. Intellectus est principiorū, Scientia conclusionū, Sapientia amborū: Dicimus & in arte quæq; sua p̄fectū sapientē esse, ut Phidiā, Praxitelē. Igit̄ illa tria sunt preciosissimorū natura. Habēt em̄ diuiniora subiecta, uidelicet, substantias separatas. Prudentia uero hominē pro subiecto & bona ipsius. Nō itē circa uniuersalia tantū, sed etiam singularia uersatur, ut practica. Est insuper potentia quædam, quam uocant δεινότης, quæ tali uigore est, ut id quod intendit perficere possit, modo sit laudabile: si secus πανουργία, i. astutia potius dicitur. Ex quo prudentes δεινοί, & non πανουργοί. i. astutos uocamus. Apud Leonardū non proprie cōuertitur dinotita astutiam: Panurgiam dolum. Nō enim est ipsa potentia, sed nō sine ea potētia. Ex his patet q̄ homo nō bonus minime prudens esse potest. Nam principium agendorū finis est, qui intellectū & appetitū mouet, quem p̄fecto finem homo uitiosus, ac planē intemperans minime uidet. Nec mirū, uoluptas em̄ & dolor in rebus agendis iudiciū

Ius item
Iniuria tri
plex, ab inui
to, à uolente,
ab eligente.

Inuoluntaria

Nulli uolenti
fit iniuria.
Glaucus
Homericus
De Episcia

Quomodo
quis sibi facit
iniuriam

De prudentia

Sensus
Intellectus
Appetitus

Scientia
Ars
Prudentia
Intellectus
Sapientia

Δεινότης
Astutia

Principium
agendorum
finis,

AA 4 corrumpunt,

Contra Socratem qui uirtutes prudentias dicebat corrumpunt, licet in scientiis nequaquam. Ideo Socrates dicebat omnes uirtutes prudentias esse. Quae profecto errare dicit, ubi uero uel non sine prudentia dicebat esse, non errare. Nam ille omnes rationes uirtutes esse, quod uirtutes esse scientias putabat. Aristot. uero non rationes, sed tantum cum ratione. Libro vii. Incontinentiam enarrat hoc modo. Circa mores fugiendos tres esse species dicit: Vitium, incontinentiam, & ἀκρίβεια, id est, feritatem rectius quam immanitatem. Contrariam uero his uirtutem, continentiam, & uirtutem quandam heroicam, ac plane diuinam esse. Confutat praeterea Socratem, qui dicebat incontinentem per ignorantiam agere, nullumque scientem esse, quod sane durum uidetur. Sed cum scire quis dicatur habitu & actu: si sciens & non considerans, incontinens est, non mirum: sed si considerans, durum. Per ignorantiam item sciens potest esse incontinens ea ratione, qua ebrius & dormiens, turbata in cognitione. Praeterea cum continentia solum ac proprie circa tactus oblectamenta sit, abusive reliquorum etiam dicitur. Videlicet honoris, pecuniae, irae. Ira enim incōtinens exulterior, & minus turpis quam uoluptatis, ceu magis naturalis. Naturalior est enim ira hominibus, exemplo illius qui patrem uerberauit, nam & ille suum uerberauerat: & hic puer me uerberabit, quasi gentilis ira in partu eis successerit. Post haec ponit differentiam continentiae, intemperantiae, & mollitiei: cum circa idem uersentur. Incontinens enim fruatur uoluptate, tanquam ipsa urgente. Mollis causa doloris fugiendi, qui ex uoluptatis priuatione prouenit. Cui opponitur constantia: incontinentiae uero continentia. At temperati & intemperati alia ratio: hic enim eligit, incontinens minime: hic non poenitet, ille statim post factum. Cumque finis in rebus agendis, ac uirtute morali sit principium: principiaque tam in actione quam in speculatione minime probatione indigeant, sed ita sint nota, ut in Mathematicis suppositiones, intemperans circa finem iudicio corrumpitur: ex quo totam destruit uirtutem. Incontinens uero minime. Nam si a uoluptate quandoque uincitur, non tamen in eo uincitur, ut eam imprudenter ac continuo persequi uelit. Sunt etiam qui perstant in sententia, quos uocant ἰχνογνώμους, latine uero cerebroso seu ceruicoso, qui similitudinem quandam habent cum continente, sicuti prodigus cum liberali, & temerarius cum forti: qui tamen potius incōtinentes dicendi sunt, quod ob immensam ambitionem dolent suam improbari sententiam, tanquam publica decreta. Sunt & nonnulli, qui in sua sententia non persistunt, sicuti Neoptolemus ille apud Sophoclem, quia propter honestatem uera loqui pulchrum ei uidebatur: ab Ulyssae suafusus mentiri poenituit. Comparatur insuper incontinens ciuitati, quae bonas habeat leges, non tamen eis utatur. Post haec de feritate narrat, dicens: Feritas est uitium supra humanum, ab eo qui mente ac ratione priuatus prouenit, ut masculorum concubitus, homines mandere, aut barbarorum aliquo teneri excessu prauo ac crudeli: quod tamen minus est quam uitium, quia hoc a ratione licet corrupta procedens, uehementius est. Illi opponitur heroica uirtus, ut apud Homerum Priamus de Hectore filio dicit, non mortalis hominis filius uisus, sed maiori quadam uirtute praestare: Postremo de uoluptate ac dolore scribit, in quibus uirtus moralis consistit, in eaque potissimum felicitatem existere putant. Quibusdam enim uidetur nullam uoluptatem esse bonum. Alijs quaedam uidentur bonae, sed plurimae pravae. Sunt horum tertij, qui dicunt, etsi bonum, tamen non summum. Probatio primae sententiae haec est: Nulla generatio est finis, nec de genere finium, sed motio quaedam ad finem, ut aedificatio ad aedem: propterea quod a temperatis uitam, impediri consiliu. Quod autem non sit summum bonum, dicunt, quoniam non finis, sed generatio ad finem est: quod dicit uerum esse, si sic esset: sed est quaedam actio post naturam constituta, quae est finis, ut est actus uirtutis post habitum. Et ideo distinguere debet, quod omnis actio est generatio, non autem contra. Uoluptatem igitur summum bonum felicitatemque ponit, quae prouenit ab habitu & uirtute, modo non sit impedita. Nam felix bonis corporis & externis indiget. Redarguitque Stoicos, qui tantum uirtute praeditos, uel in calamitatibus beatos esse dicebant: magnoque esse indicio uoluptatem praestare, quae eam cuncta expetant animalia, quam rursus deliciae corporis infamaruerunt, quae iam sibi auctoritatem uedicauerunt, expetiturque ea magis, quam doloribus & uitae curis, ac praesertim melancholicis mederi uideat. At animi uoluptates corporis sunt potiores: quae haec ex accidentium proueniunt medicina, quando morbus adest: illae uero ex natura ipsa & habitu firmiter constitutae perpetuo manent. Verum in hoc deficiunt, quod non idem semper iuuat, quia non simplex natura nobis ob corruptibilis naturae uarietatem. Ideo deus semper una & simplici gaudet uoluptate. Non enim motus duntaxat est energia. id est, actus, sed etiam immobilitatis. Et uoluptas magis in quiete quam in motu per se. Nobis tamen uarietas omnium dulcissima: ut eum itaque homo facile uariat, sic & natura

natura uarietatis indigens. Lib. viij. de Amicitia refert, quod est uirtus quaedam, uel cū uir-
tute: insup in uita magnopere necessaria. Etenim absq; amicis nemo uiuere mallet: reliquas
etiam habens uirtutes. Ciuitates quoq; amicitia consistere uident: ac legislatores magis cir-
ca eam q̄ reliqua studere. Homerus de Diomede loquitur, qui proficisci uolebat exploratum
hostium castra. Si duo, inquit, erunt, in cognoscendo atq; agendo potentiores erunt. Nam
& concordia simile quiddam uidetur amicitiae. Itaq; si concordēs sint, nihil est eis opus iu-
stitia: ut *κολοιδες προς κολοιδον*, id est, Gracculus ad gracculū. Quidā similitudinem quandā aiūt
esse amicitiam. Propterea Empedocles ait, *ὁμοιον τὸ ὁμοίῳ ἐφίεσθαι*. Simile suum simile appe-
tere. Nonnulli hos similes, potius inter se figulos, id est, contrarios esse aiunt, ut inquit He-
siodus, *καὶ κρημινὲς κρημῖν κοτῆει, καὶ τέκτωνι τέκτων*. Dicuntq; magis ex dissimilibus amicitia
constare, ut ait Euripides, *ἔρῳ μὲν ὄμβρος γαῖαν ἐκραιθέσασα, ἔρῳ δὲ στυμνὸν οὐρανὸν κεκρῆμνον*
ὄμβρον πεισῆει γαῖαν. hoc est, amare imbrem terram arescentem: itemq; cœlum ornatū im-
bre grauidum amare in terram pluere. Et Heraclitus mutuam utilitatem & optimam Har-
moniam ait ex lite omnino fieri. Obiectum autem & finis amicitiae, bonum, & delectabile,
& utile, siue uerum siue apparens. Tres igitur amicitiae species secundum totidem amabilia
reperiuntur. In singulis quoq; est mutua dilectio non latens. Quae enim propter utilitatem
aut uoluptatem consistit amicitia, facile cessat, eo cessante propter quod erant amici. Ideo ex
accidente dicitur potius amari. Quae autem per bonum & uirtutem inicitur tantum, per se est
& durabilis: propterea quae sunt huiusmodi, & consuetudine indigēt & tempore: ac iuxta
prouerbium modiū salis prius comedendū antequam se se cognoscere possint. Qui em̄ ami-
citiā ob utilitatem persequuntur, maxime senes sunt, qui magnopere cōmodum diligunt.
Ob uoluptatem uero adolescentes. Prima illiberalium est, qui minus amant. Atq; hae omnes
amicitiā aequalitatem requirunt. Est alia amicitia inaequalis secundum hyperochen, id est,
excellētiā, ueluti patris ad filium, & senioris ad iuniore, uirq; ad uxorem, & magistratus
ad subditos: differuntq; tamen omnes inter se. Quae amicitiae eatenus durare poterūt, quum
pro dignitate diligatur, ac ex proportionis aequalitate, quae maxime uidetur esse amicitiae.
Non enim similiter aequale amicitia & iustitia. Nam iustis quidem primū illud aequale, quod
ex dignitate est: secundo quod ex quantitate. In amicitia uero id quod est quantitatis primo
loco: quod autem dignitatis, secundo fuerit. Hoc est, principalior iustitia consistit in propor-
tione geometrica circa inaequales personas: principalior autē amicitia in proportione arith-
metica circa aequales personas. Patet autem, si plurima fiat distantia uirtutis, aut diuitiarum,
aut alterius rei, non amplius sunt amici. Ideo dubitatur an optanda sint bona amicis, ne di-
scendant ab amicitia. Ex contrarijs autem uidetur fieri aliquo modo ea quidem amicitia quae
est propter utilitatem: ut pauper diuiti, aut indoctus sapienti. Cuius enim quisq; indiget id
exoptat, aliud pro alio adferens. In hoc etiam genere fuerit amicitia amanti & amati, pul-
chriq; & turpis: quamuis amicitia non uere in turpitudine consistat. Postquā declarauit ami-
citiā in societate esse, iustumq; & amicitiam circa idem uersari, & quod singulae societates
ad Ciuilem redduntur tanquā partes ad totum: ex hoc distinguit Ciuilem societate, id est,
Politicam in species trīs, Regnum, optimates, & populum. Prima melior, altera peior, sed mi-
nus periculosa. Excessus eorum tyrannis, factio paucorum, & popularis potestas. Ex horum
similitudine ostendit societates rei familiaris & domum contineri: quia ad illas non solum
se extendit iustum, sed etiam amicitia. Nam patris ad filium societas regni instar habet: pa-
tri enim cura est filiorum. Hinc Homerus louem patrem uocat. Tyrannicum est domini in
seruos. Viri quoq; & uxoris societas similis optimatibus erit. Quod si in omnibus uir siue
uxor dominari uelit, transgreditur in oligarchiam. Fratrum item societas similis populari:
pares enim sunt ubi non multum aetatibus differunt. Multitudinis gubernatio in his domi-
bus constat, quae sine domino sunt. Deinde ostendit quomodo se habeat amicitia in huius-
modi societatibus. Nam supra dictum est, iustum & amicitiam in societate consistere, & al-
teram cum altera crescere plus & minus. Pirmo igitur parentes diligunt natos, quasi suum
quiddam existimantes, magisq; amant q̄ redamantur: tribus de causis, ob maiore certitu-
dinem, ob maiorem coniunctionē quod ab eis sunt, non illi ab ipsis: ob dilectionē longiore.
Nā statim natos diligūt. Filij erga patrē ut homines ad deos & optimos amicitia cōparant,
fratres inter se & sodales. Cōiugalīs amicitia nō solū est naturalis hominibus, sed etiā Oeco-
nomica. Nō enim solū procreationis causa iungunt, quod est cōmune ceteris animantibus,
sed

De amicitia

Diomedes

Homericus

Empedoclis

prouerbium

Hesiodus

Euripides

Amici ob

utilitatem

Amicitia

inaequalis

Amicitia ex

contrarijs

De ciuili socie-

tate

De Oeconomi-

ca societate

Iustum & ami-

citia in socie-

tate consistūt

De coniugio

sed

sed eorum quoque gratia quae pertinent ad uitam, operaque confestim inter eos diuisa. Nam homo natura coniugalibus magis quam ciuilibus: quanto prius ac magis necessarium est domus quam ciuilitas. Itaque iucundum hoc, si boni erunt, pro uirtute & utriusque gaudio. Filij uero nexus quidam matrimonij uidebuntur. Sunt autem & querelae in amicitijs, non ab istis quidem quae secundum uirtutem sunt: quoniam conferens beneficium est ipsa liberalitate contentus, nulla recipiendi spe. In uoluptarijs amicitijs quam minimum, quod si quidem mutua conuersatione gaudent. Etenim ridiculum esset si quis quenquam accusaret, quod sibi iucundus non sit, cum liceat illo non uti. At illa quae propter utilitatem est, querelae subiacet. Cum enim amicitia pro utilitate utantur, semper plus quaerunt, & minus quam deceat se habere existimant. Videatur autem ut duplex est iustum, alterum sine scripto, alterum legibus: Sic & ea amicitia quae est ob utilitatem, partem moralis, partem legitima. Haec in dictis est statim per manus seu per pactum ad tempus quid pro quo: manifestum est quid debeat, sed amicabilem habet dilationem. Moralis uero quae non est in dictis, sed ut amat, donat, uel quid aliud facit, dignum putat, ut ipse tantumdem uel plus ab illo consequatur quasi non donauerit, sed comodauerit. Itaque reddendum, si adsit facultas. Considerandumque ab initio, a quo quis accipit, & cuius gratia, ut sic uel suscipiat uel non. Praeterea mensura retributionis sumenda ex parte suscipientis: cum tantum fuerit beneficium, quantum iste qui accipit utilitatis indicabit. Reddendum igitur tantum, quantum accepit, siue etiam plus. Id enim honestum est. Nec dantis ratio aut querela ualere debet: beneficium suum ex dignitate, aut opera, aut periculo suo metientis. Lib. ix. Prosequitur item de amicitia. Cuius disparis species adaequat analogum, adfertque super amicorum officijs praecipua quaedam & cautiones, & quantum cuique tribuendum. Cui magis reddendum est cui debeas, quam amico dandum beneficium. Interdum enim non aequum beneficium retribuere, ut si quis sciens benefecerit: ipse autem cui remuneratio sit faciunda malus existimatur ab eo qui accepit. Nec illi qui mutuo dederit uicissim mutuo dandum. Nam ille quidem certa spe ductus se suum cum uelit consecuturum mutuo dedit bono uiro. Hic autem non sperat a malo consequi posse. Alia igitur alij praestanda, ut parentibus alimenta & honores sicuti dijs. Ad nuptias & funera cognatos potius uocare quam amicos: ad quaedam alia potius uicinos. Amici qui ob mores ac uirtutem se amare simulant, utilitatem potius ac uoluptatem sequentes, dissuendi sunt, uitandique non minus, quam hi qui nummos adulterant: nisi quidam seipsum decipiant ab initio: cum amore digni non sint, ob mores se putent amari: Amicitia itaque dissuenda non statim cum omnibus, sed cum illis qui incurabiles ob prauitatem uidentur. Nam quibus locus est castigationis, ferendum auxilium in moribus honestius quam in diuitijs: quanto amicitiae magis proprium. Si uero hic quidem permanet, hic autem melior fiat, ac multum uirtute transcendat, uti quemadmodum prius, amico non decet, haud aliter quam puero uirum. In magna enim uirtutis ac morum distantia nulla potest esse congruentia. Tribuendum tamen ei aliquid ob pristinam amicitiam, quando non propter excessum prauitatis sit dissolutio. Tria post haec dicit accidere amicitiae, per uirtutem, beneuolentiam, beneficentiam, concordiam. Atque haec ex amore originem habent, quo se quislibet studiosius recte amat. Amicitia enim ad seipsum, idea est ad alterum amicitiae. Est enim amicus alter ego. Beneuolentia non proprie amicitia, sed principium amicitiae. Potest enim esse latens, & ad ignotos, amicitia nequaquam. Concordia autem amicorum non est cooperatio, ut idem de coelestibus sentire, sed circa agibilia & magna consilia, ac ex duobus uel pluribus eorum causa, quae ad uitae ciuilibus commoda pertinent: quae tantum in bonis uiris reperitur. Quo ad beneficentiam autem pertinet, qui beneficia contulere, uidentur magis eos diligere, quibus collata sunt, quam illi qui acceperunt eos qui dederunt. Eius rei multae causae sunt, uel illae praecipuae, quod proprium opus magis quis amat. Ex quo poetae opera tanquam filios amant. Praeterea labores ac damna suscipere: quae autem cum labore fiunt magis amamus. Ea demum causa est cur matres magis quam patres filios amant. Quae deinde an seipsum diligendum, propterea quod eos qui nimium diuitiarum honorum uel ac commodorum expetunt, maxime se amare dicunt: ac φιλόπτους. Sed magis amare seipsum dicit Philosophus, quae res huiusmodi despiciunt honesti gratia, eo quod principalissimo, id est rationi seruiunt. Hoc pacto uir bonus diligens seipsum, etiam alijs fuerit utilis, eaque despiciet, pro quibus homines inter se digladiari solent. Magisque ambit breui tempore latari uehementer, quam longo leniter: & honeste uitam ducere unum annum, quam multos utcumque exigat: ac rem unam honestam & magnam, quam multas prauas ac paruas. Praeterea probat felici opus esse amicis, & his secundum uirtutem: ut possit intueri actiones eorum studiosas, quae sunt

Quod in amicitijs secundum utilitatem quae reue nascitur non ite in alijs. Amicitia ob utilitatem moralis & legitima

Mensura retributionis

Non semper reddendum beneficium

Amicitia quando & quo modo dissuenda

Ex amicitia ob uirtutem tria, beneuolentia, beneficentia, concordia.

Qui dat magis amat quam qui accipit

Cur matres magis filios amant quam patres

Quod uir bonus tantum diligit seipsum.

se proprijs similes a
commodis, ut ait Th
siq; dicitur. Nepe
malos. Videtur autem
appetant, maxime u
mora praetitorum
non multi sunt para
hoc quod laboriosu
incho dulcedo. Stae
quant esse, quod pa
et quo tempore mag
indigamus: non t
amicos ob suam trist
loquens ait. Sat est q
de: auiere: ut al
ta conueni simul ce
neq; familiarissima
bos oporteat, & odio
bonum esse dicit: pro
tuturum prob
minimum non exil
pura quod bonu
quod natura imp
tempore, & partes
lapis. Dicit igitur ea
bu potentiae dispo
cinuo in uoluptat
discontinuo. Na ea le
soliter. Na primo e
mueri. Postmodu
ait expetere uolupt
bet enim circa illa ma
ctionum diuersitate
dimento sint alijs a
nibus, stularum son
aliqua re gaudemus,
luptates quandoq; pe
licet non similitur. Cu
eodem modo se uolup
animalibus propria in
dem specie, diuersa in
tes praestantior illa qu
secundaria. Mox de f
actione quae propter
cundum iocum: cu iocu
curtute, erit secundum o
intellectus. Huius igit
licitas in ocio esse. Ne
mas. Praeterea actiua
fina utatur. Fortis ad
per seipsum contempla
micalis quibusda. Na
tura actiua secundum
unum a composito, tan

Quibus boni
efficiamur

in homine pars sit mens: actio secundum illam diuina erit. Igitur qui mentem explent, proximi sunt dijs. Nam ipsius dei actio, quaedam contemplatio est. Nam si dii curam aliquam rerum habent humanarum, ut creditur, par est eos gaudere optimo & cognatissimo, huiusce modi est mens. Amantes igitur illam ab eis maxime diliguntur. Post hæc finem operi impositurus exhortatur ad hæc non tantum noscenda sed seruanda. Boni enim efficiemur natura, doctrina, consuetudine. Duæ primæ sine hac ultima parum profunt, nisi animo comparemus libidini non obtemperare, ad quod maxime opus legibus, quod homines magis timore quàm amore moueantur: quæ plus in ciuitate possunt quàm patris authoritas domi. Igitur legislator & qui curam ciuitatis suscepit, bonos exhortabitur, contumaces plectet: eos uero qui corrigi nullo pacto queunt, penitus exterminabit. Postremo probat ciuilem hominem aptum esse oportere ad leges ferendas, si non ciuitati, saltem domui, quia nihil refert utrum scriptis an sine scripto unus an plures instituantur, ceu nec in musica & gymnastica aut alijs disciplinis. Huic igitur arti nemo idoneus, nisi & in particularibus & in uniuersum sciat: quorum alterum experientia, alterum doctrina comparatur: quapropter neque sophistæ siue oratores, qui tantum scientia sunt præditi, neque ciues Reipub. administratores, qui solum experientia sapiunt, sunt apti. Sed sicuti medicus non solum disciplina, sed etiam usu indiget: sic legislatorem utrumque habere oportebit. Nam & oratores ipsi suam artem huic parem, seu etiã ea superiorem falso existimant, præterea ex rerum publicarum, ac legum collationibus id adsequi posse: ex quibus quanquam aliquid utilitatis in consultando adferre ualent, scientiam tamen hanc adsequi non poterunt. Demum profitetur Aristoteles post hæc ilico legum huiusmodi se præcepta traditurum. Et hæc quidem in Ethicis ille: in quibus à Platonice sanè redarguitur, ac primum quod male de anima senserit. In primo, quum locum gaudij post mortem negauerit. Deinde quod uirtutes mediocritates posuerit. Nam medium æqualiter ab extremis distare oportet. Insensibilitas ergo extremum temperatiã, aut nullum, aut certe paruum fuerit uitium. Intemperantia uero extremum crimen admodum magnum. Præterea fulmina ac terræmotus non expauescere posuit fortitudinis excessum, ut uideatur quanto non quali uitium metiri, quum certe in hoc nulli sit uitium, sed si quis crimen aliquando non horreret, hoc uitium foret. Postremo libro viij. & x. summum bonum in uoluptate manifestum ponit, quanquam eam bono uirtutis & contemplationis fucat: nec aliter Epicurus uoluptatem suam tuetur. Platonici igitur in honesto finem collocant: hoc autem postea uoluptas uelut umbra solem subsequitur. Hæc ex Plethone Platónico.

IN POLITICA

QVVM omnis societas boni alicuius gratia consistat (nam bonum finis est omnis humanæ actionis) maxime Politica est huiusmodi. Quicumque putat politicum, & basilicum, & æconomicum, & despoticum idem esse, non bene sentit: multitudine enim & paucitate differre putant, sed non specie. Ciuitas igitur ex partibus naturalibus constat: primum uicis simul coniunctis, uici uero ex domibus pluribus: qualibet autem domus ex duorum societatibus, uiri primum & uxoris, unde genus humanum. Filij dende serui & domini prodeunt. Ille enim natura dominus, qui ingenio præstat, Seruus qui deficit. Ex quo Homerus recte οἶνον μὲν πρῶτα γυναικὰ τε βοῶν τ' ἀροτῆρα. Quare domum prius uxoremque bouemque arotera. Nam bos pauperi pro seruo est. Vicus à domo differt, ut pars à toto. Domestici namque uictu, & cotidianis officijs inter se comunicant. Suntque appellati δημοκᾶπνοι, id est, sub eodem fumo δημοσιότηται, id est, sub eodem cibo. Cum extraneis uero in mercimonijs & alijs uitæ commercijs ac officijs congregiuntur. Homo profecto animal ciuile uidetur: argumento est maxime sermo non frustra ei à natura datus. Nam solitarius homo aut nequam, aut deus. Ciuitas prior est domo perfectione: quum pars sit nobis natura toto posterior. Nam tunc esse res incipit, quum forma est absoluta. Pes enim sine homine profecto pars non dicitur: nisi forte æquiuoce mortui siue marmoris, eo pacto nec homo ipse perfectam habet finitionem, nisi pars sit ciuitatis. Qui sicut est omnium perfectissimum animal: ita omnium pessimum, si à lege iustitiæque desciscat: quanto magis ardua gerit arma, quæ sunt ingenij ac prudentiæ, quibus ad contraria licet uti. Licet enim in eo animaduerti prius despoticum & politicum. Anima namque corpus regit, ut Despoticum. Mēs uero animæ appetitum ac sensum, ut politicum. Nam prima imperat, altera suadet atque consulit. Differunt autem inter se, quod politici liberior natura est, Despotici seruatorum. Et altera quæ Oeconomica monarchia (Monarchia enim patris dicitur) altera politica liberorum

Dominus aut
seruus natura

Solitarius aut
nequam aut deus

liberorum & æqualiū imperium. Dominus est nō possidendo seruos sed utēdo seruis. Nam possessoria distat ab Oeconomica, q̄ alterius est quarere pecuniam, alterius uti: utrum enim ipsius sit an altera species dubiū. Possessua Oeconomica non est nec pars eius, quā Oeconomica sit uti rebus possessis, possessuæ autē acquirere. Subministra uero eius est: sicuti frenorum ars, equestris. Despotica à politica & œconomica differt: à politica q̄ illa sit libertatis, hæc seruorū: ab œconomica quod illa sit omnium qui in domo sunt, hæc tantū seruorū. Præterea Politicum & Oeconomicū differūt, quod hoc multorū, illud unius principatus sit. Inter homines quoq̄ diuersitas. Sunt enim qui procul à politia agunt, quos ciborū uictusq̄ diuersitas etiā distinguit. Nam sicuti & bruta quædam quæ carnibus aliorū uescuntur solitaria sunt, quæ autē herbis gregalia: sic homines reperiūtur sine labore aut arte uita nomadica, syluestri, piratica, uenatica, ex rapto uiuentes. Plantæ ob animalia. At ipsa animalia propter hominem creata sunt: nam si frustra natura nihil genuit, necesse est ut hominū causa omnia obgenerauerit. Circa uero res parādas, Ex agro & pecore acquisitio nobis uitę physica est. Mercatura uero & pecuniaria, translatiua nō naturalis est, sed ad res naturales parādas inuenta: laudaturq̄ usq̄ ad metam quandā, necessitatis uidelicet gratia. Vituperatur autē cum est terminus nullus. Inter artes uero illæ artificij plurimū habent ubi minimū fortuna, plurimū uero mechanicæ, ubi corpus requiritur. Seruiles ubi corporis item plurimus usus. In generosæ ubi uirtutis minimū expetitur. Imitari exempla ueterū oportebit in his quæ honeste acquisiuerunt. Thales Milesius (probro data ei philosophia ob paupertatē) oleum cōquisiuit, cum præuidisset eius charitatē futurā: quod deinde pro sorte uendidit, quo exemplo nō coactam sed uoluntariā paupertatē ostēdit. Tres omnino Oeconomice species in quibus forma reip. tota cōspicitur, despotica, gamica, demotica. Vir uxori imperat & filijs, sed aliter, his basilice, illi politice. Fratres autē inter se demoticū ac popularē referunt statum. Libro ij. Ea demum optima respub. in qua secundū id in quo felicitatem esse existimāt, siue uirtus sit, siue aliquid aliud, in quo quis excellit, is cuius felicissimus putatur. Confutat præterea multos reip. administratores ac legislatores, ubi dicit quemlibet in aliquo errasse, & inter ceteros Platonē: qui ex Socratis sententia dixit cōmunia omnia, etiā uxores, in ciuitatibus esse debere. Hæc tāta unitas remp. potius dissoluere, & ex ciuitate domū facere uidetur. Nam ex dissimilibus partibus & familijs respub. floret. Præterea nulli uxorē aut liberos amare cōtingeret cum incerta esset proles. Rei etiā acquirendæ minime uacarent: cum nihilominus ponat lucri diligentiam, alijsq̄ de causis. Deinde contra Phaleam arguit, qui leges Carthaginensibus dedit, ac statuit æquales ciuiū possessiones, errauitq̄ nō statuere quantæ ac quales esse deberent: nam si immoderati sint omnium census, intemperanter uiuerēt: si nimium exiles, sordide ac misere. Nam statuendus modus emptionū, ne quis de plebe ob diuitias potentior factus, sese cū nobilitate cōmiscet. Quæ distinctio in creādis magistratibus necessaria est. Mentionē deinde facit de Phidone Corinthio qui Corinthijs leges dedit. Deinde Hippodami Milesij leges etiam reprehēdit, qui abstulit opificibus possessiones & arma, nullo honore dignas, quapropter ij serui magnopere facti, amare remp. nō poterāt. Præterea potestātē nouas inuenienti leges cōcedebat: quod profecto reip. minime conducit: quum paulatim ciues adsuescant non uereri principis instituta: mutatis facile legibus: abrogatioq̄ huiusmodi uim eneruat, introduciturq̄ legis contemptū. Post hæc iubet Aristoteles seruari seruorū disciplinā, qua sublata domini in insidias ueniūt. Sicut Hilotæ in Lacedæmonios, & Penestæ in Thesalios fecerūt. Deinde mulieres bene instituere, ut tēperate & sine arrogantia & sumptu degāt: ut de Lacedæmonijs dicitur, quæ ob insolentiam & audaciā uiris resistunt, muliebria dedignantur, quum illi aduersus Thebas pugnarēt arma tractare uoluerunt. Reprehēdit etiā in quibusdam remp. Lacedæmoniorū: q̄ magistratus eorum nō recte erat perpetuus, cū processu tēporis uir iustus iniustus possit euadere. Deinde q̄ nō darētur nisi potentibus, quæ res ambitiosos planè faciebat. Regem perpetuū creabant, classis insuper præfectū: arario carebant, sed cum bella gererent singuli cōferebant: ex quo & cupidos, & auaros faciebat, ac sibi magis quàm reip. uacantes. Syssitia non de publico, sed de proprio faciebat, ex quo pauperes illis interesse non poterant, & qui non interessent ad magistratus non eligebantur. *συσσιτια*. Syssitia conuiuia erant quæ inter se publice ac sæpe celebrabant, symbolum conferentes. Differit præterea de Cretensium legibus quas præfert Lacedæmonijs: nam hi Syssitia melius de publico faciebat: præterea filiorū multitudinem prohibebant, potestate uiris facta post susceptam

Possessua dif
fert ab œco/
nomica, cui
subalterna est
Despoticum
Politicum
Oeconomicū

Hominū cau/
sa omnia ob/
generata.

Thales Mile/
sius oleū emit

Despoticum
Gamicum
Demoticum

Contra Pla/
tonem.

Contra Pha/
leam.

Phido Corin/
thius.

Hippodamus
Milesius.

Seruorum dis/
ciplina.

Mulierū insti/
tutio.

Lacedæmo/
nias mu/
lieres.

Cōtra institu/
ta Lacedæmo/
niorum.

Syssitia

De Cretensiu/
legibus

BB susceptam

susceptam æquo numero prolem, uxoris abdicandi, alio introducto usu. In quo ex senten-
 tia diui Thomæ uidet Aristoteles de marium usu intellexisse, nec uituperasse. Cosmos etiã
 eorum magistratus reprehendit esse perpetuos, sicut Ephoros Lacedæmoniorum. Ex omni-
 bus his laudat Solonem: meliusq; dicit remp. instituisse, quam ex optimatibus & populo in-
 stituit, omnibusq; eo modo honores cõmunicauit: licet præter eius mentẽ ad popularem po-
 stea statũ deueniret. Nam Pericles & Ephialtes sublato Ariopagi consilio iudicibus primũ
 Salaria constituere. Libro iij. Postq; aliorũ leges confutauit differit quam ipse remp. probat.
 Prius declarat quid sit ciuitas, quid ciuis: dicit eum esse ciuem qui magistratũ gerere potest.
 Vnde excludit aduenas & pueros & senes inutiles. Ciuitatẽ uero nõ quæ mœnibus circũda-
 tur cum una fermẽ regio possit muris cingi. Sed quæ ex forma reip. sit cõstituta. Ciuis bonus
 & uir bonus nõ idem. At idẽ uir bonus & bonus princeps. Imperio enim uirtus & prudenti-
 a expetitur. Nam uir bonus nõ potest esse sine prudentia. Ciuis item bonus nõ sine pudici-
 tia, at sine prudentia potest esse. Nam ei qui subiicitur atq; paret: sat est rectam habere opi-
 nionẽ agendorũ quæ ei cõmittuntur. Bonũ autem principem & prudentia & cæteris uirtuti-
 bus præditũ esse oportet. Opifices & mercenarij in Aristocratia nõ admittuntur, nisi forte di-
 uitijs adeo creuerint, ut inter optimates censeantur. At bene in Democratia ciues esse pote-
 runt. Ciuitatis instituta non ad uiuendũ tantũ, sed ad bene quoq; uiuẽdum. Nam eo pacto
 animalia in ea politice uiuentia essent. Reprehendit præterea ueteres qui nõ diffinierunt nec
 cõsiderauerunt remp. nisi iustum ex parte rerũ, cum bona reip. nõ sint distribuẽda ex rerum
 quãtitate, sed ex personarũ dignitate. Si ciuis unus inuẽtus sit q cæteros longe uirtute ante-
 cellat, is perpetuo reip. præficiẽdus erit. Secus si sunt multorũ pares uirtutes. Post hæc regiã
 potestatem omnibus præfert: deq; hac differit. Monarchiã quinq; species dicit. Heroũ q ciuiũ
 cõsensu certis de causis certoq; tempore remp. gubernent. Alia barbarica, ex genere proue-
 niens & legibus imperans, sicuti Parthorũ rex. Alia Esineta electiua tyrãni, qualem elegerũt
 Mitylenis Pittacum aduersus exules suos quibus præerat Antimenides. Alia Laconica pe-
 renis secundũ leges tantũ belli tẽpore imperiũ habes. Ex quo apud Homerũ Agamemnon
 cũ in ciuitate agitabat iurgijs exagitabatur: in bello aut potestatem habebat. Postremo Regia
 omnium optima, quæ se ad populos uti pater ad filios habet. Apud Ægyptios medici ante
 diẽ tertiũ corpus ægrotorũ suo periculo curabant. Lib. iij. & etiã v. de forma rerũ publicarũ
 uaria tradit: deq; earũ solutione & corruptione. Corrigitur enim remp. institutam nõ minus
 difficile q; ab initio creare: sicuti discere eum qui male didicerit à principio, duplex est labor.
 Tres R.P. Tris omnino rerũ publicarũ species, Regnũ, Aristocratia, Politia. Totidemq; sunt excessus.
 Tyrannis, Oligarchia, & Democratia: horum pessima Tyrannis. Minus mala Democratia.
 Connumerat partes & officia ciuitatis: quod reprehendit prætermisissum fuisse à Socrate apud
 Platonem, qui solum ea connumerat quæ sunt ad uiuendum, non autem ad bene uiuendũ.
 Politia quædam est mixta & populari & paucorum administratione: quæ quãdo ad pauco-
 rum potentiã inclinãt, solent appellari optimates, quod diuites uirtute ac nobilitate præfer-
 ri credantur. Tyrannidis species cõmemorantur: & quam barbari per leges eligebant sicuti
 Græci Esinetas. In paruis ciuitatibus melius paucis plures cõmittere magistratus ob inopiã
 ciuiũ. Libro v. de principijs seruantibus ac corrupentibus remp. Seditio omnis ob inæquali-
 tatem oritur. Æquũ dupliciter cõstituunt, aut excessu, ueluti Arithmeticus, ut tres ad duo &
 unum: aut dignitate ut Geometra sicuti quatuor ad duo & duo ad unũ. Omnium confessio
 iustum simpliciter est secundũ dignitatẽ, ex quo uel quia in aliquo pares sunt, in omnibus se
 penitus pares existimant: uel quia in aliquo præstãt, in cunctis se superare arbitrãtur. Popu-
 laris gubernatio tutior est q; paucorũ, minusq; seditioni subiãcet: q; inter se populus minus
 dissidet, magis autẽ pauci ac nobiles. Res omnes pro quibus homines cõtendunt sunt lucrũ
 & honor & his cõtraria. Sub lucro omnia quæ ad corpus, sub honore omnia quæ ad animã
 pertinent intelliguntur. Narrat præterea causas omnis quibus reip. status corrumpitur siue aris-
 tocratiã siue regiã, Allegando Platonis certos numeros in quibus mutationes fiunt ciuita-
 tum, quos alibi attigimus, uidelicet in epitome libri Platonis & in Arithmetica. Hic est nu-
 merus Duodenarius, & multiplicatus per æquilatẽ suum planum & solidũ. Deinde de re-
 medijs salutis & cõseruationis statuũ. Tria oportet habere eos qui principales ac publicos
 gerũt magistratus, ut ament ciuitatis statum, Deinde ut habeant potentiã idoneam ad coer-
 cendos homines. Tertio ut uirtute ac iustitia sint præditi. His in statu eodem non diu libi
 uiuendum

uiuendū esse cogitandū. Tyrānus uero ad retinendā dominationē trā conatur. Vnū ut animos ciuū imminuat. Nemo enim parui animi contra tyrannū insurgit. Deinde ut ciues inter se dissideant, ne in eum quandoq; cōspirent. Tertiū ut imbelles eodē reddat, cum nullus ea quæ omnino nequit aggrediatur. Præterea cauere debet ab ijs qui amplius uiuere non curant, quosq; dolore adfectos uiderit. Libro v i. subiectū Democraticæ politix libertas: ubi multitudo per uices imperat & imperatur. Nam populi iustū nō ex dignitate, sed ex numero cōsistit, ex quo plus poterit in hoc statu inopum multitudo quàm paucitas diuitū, utileq; fuerit populum esse dominū rerum grauiū si quæ inciderent. Magistratus uero nō minimo rum sit. Merces insuper magistratibus danda: illis item qui cōsilio præsumunt, raroq; consilium cogendū: ubi tunc ne excurratur. Laudat præterea gubernationē quæ sit ex agricolis, q̄ ij robusto sunt corpore ad auxilia ciuitati ferenda. Præterea suis occupari rebus familiaribus & agro minime honores ac magistratus cupiēt. Vituperat autē opifices & mercatores, quod ij semper in ciuitate manentes fora uexant, primi q; sunt qui tumultus excitent. Operæq; precium est ut magistratus deligantur, pariterq; censeantur ab agricolis ac bonis uiris, q̄ ij propter hunc metum cōpescantur, minimeq; ab officio discedent. Ad popularem item gubernationem iubet etiā aduenas & spurios recipere. Vtile etiā ad copiam conseruandā prouidere nequis egeat: quapropter ex superabundanti uectigali omnia distribuenda egenis quātum sit satis, uel ad agelli cōparationem, uel saltem à dantibus uolentes ipsorū negocijs delegadi. Deinde multos tradit modos quibus Democratia, quibus etiā Oligarchia conseruetur. Officia postremo ac magistratus enumerat quæ creari oportet. Libro v i i. Cū ex triplici bono rum genere felicitas cōsistat, plus ad eam confert uirtus, q̄ per hanc externa bona acquiruntur ac cōseruantur. Non autē contra: argumento est deus ipse, quem felicē & beatū dicimus, non ex aliquo externorū, sed per se. Nam externorū causa est fortuna, quæ nihil ad uirtutem facit. Neq; enim fortis aut iustus aliquis propter fortunā. Virtus & felicitas igit eadē unius hominis & unius ciuitatis. Vita philosophi cōtemplantis longe melior, q̄ in administratio ne ciuitatis occupati, quod liberior sit sui q; ipsius gratia: modo non sit penitus ab actione remota, sed ab actione quæ ab alijs & exterioribus rebus dependeat, quæ admodū seruilis est. Sed actio interior & ex se sumpta cū philosophia cōuenit, Veluti Architectus qui nihil externū agit, mēte tantū & cogitatione operi præest. Deus quoq; nō ipse penitus sine actione, sed sua & propria. Ab eo aut q̄ nihil penitus agit, præclari nihil fieri potest. Disputat insuper de magnitudine ciuitatis, dicitq; non eam esse magnā quæ tantū abundet hominibus, sed ciuibus eo numero quo satis sit ad bene uiuendū secundū politicam societate. Agrū deinde iubet eligēdum esse fertilem, Situmq; urbis qui non possit facile inuadi, & iuxta mare propter cōmeatum opportunitatē. Deinde de qualitatibus locorum narrat. Qui enim circa Europam & in frigidis habitant locis, animo quidem præsentis sunt, ingenio uero crasso, quapropter liberi sunt & indomiti. Asiatici uero cōtra ingeniosiores & timidiores, ideo subditi. Greci autem in horum medio constituti utriusq; gentis naturam sapiunt: hinc animum, inde ingenium sumunt: ideo & liberi perseuerant, & optimis remp. regunt institutis, aptiq; alios regere. Quapropter ingeniosos pariter & animosos esse oportet quos legislator dispositurus ad ciuitatem est. Nam animositas & audacia uirtutis amorē parit, in eaq; parte consistit ubi amor: signū est quod erga amicos à quibus decipimur aut iniuria afficimur, magis quàm ceteros irascimur. Post hæc opifices & mercatores dicit esse necessarios in ciuitate: non tamen ex ciuibus. Nam ociū ijs qui reip. uacant esse oportet. Sed & bellatores, & cōsiliarios, & sacerdotes esse necesse est. Primos iuuenes. Secundos senes. Tertios honoratiores, qui rebus gestis floreat, ac domi conuiescant. Cultores agrorum & uillici serui esse debent, & diuersæ à ciuibus nationis. Præterea pusillanimes, mēte obtusi, & corpore robusti, sic utiles ad opus erant, & nihil rerum nouarū ex eis timeri poterit. Docet deinde publica & priuata constitui ædificia: & syssitia, id est, conuiuia publica ubi constituentur. Ad flatus præterea oriētis seu aquilonis ut salubrius, ædificanda ciuitas. Si tyranni imperio, arx constituatur, & in arduo loco: Si liberi, in planitie: Si optimatum, inter utrunq;. Duo sunt quibus agitur bene. Vnū propositum finisq; recte agendi, alterū eas res inuenire per quas finem eum cōsequamur. Nam cum omnes cupiant felices esse, beneq; uiuere, alijs quidem facultas adest, quibusdā uero nequaquā, siue ob fortunā aliquam, siue ob naturā: quapropter ad bene beateq; uiuēdum adiumento est opus nōnullis. Bonus autē & euentus & actio & usus uirtutis perfectus simpli

De statu populari.

Ex agricolis administratio Opifices & mercatores inutiles ciues.

Aduena & spurij.

Vectigal ciuitatis superabundans egenis distribuendum.

Vita philosophi melior q̄ occupati in repub.

Situs urbis iuxta mare.

De qualitatibus locorum.

Opifices & mercatores qui nō sint ciues.

cultores agrorū serui sint.

Boni natura,
moribus, ra-
tione.

Qui præstat
uirtute prin-
ceps in repu-
deligendus.

De bello

Ad negocium
fortuna est o-
pus, ad ocium
philosophia.
De matrimo-
nio.

De institutio-
ne puerorum

Theodorus
Tragœdus

Ocium nego-
cio præstat.
Musica
Literæ
Graphice

De gymnasti-
ca moderata.
Laconum fer-
ritas.

Laus Musice

citer est intelligendus, nō autē ex suppositione, hoc est ex necessitate aliqua. Boni insuper & studiosi fiunt ob tria, naturā uidelicet & morem ac rationē, Cætera quidē animalia natura uiuunt, nōnulla moribus & cōsuetudinibus. Homo etiā ratione, qui sæpe cōtra naturam contendit. Sed longe hæc tria simul esse utilius fuerit. Fas præterea in ciuitate omnes participes esse imperij: quanquā si cōstaret aliquē cæteris uirtute antecellere, ut heroēs: hic omniū cōsensu princeps cōstituendus. Qui uult quandoq; imperare, oportet ut ipse prius subiiciat dum iuuenis est, discatq; parēre senioribus. Cū bellum sit pacis gratia, negociū uero ob ocium, utilia ob honesta, actio deniq; ob contemplationē, ad hæc tanquā ad finem legislatorē respicere decet. Quapropter ille magnopere laudāndus, qui bellum gerere aut uincere docet: nam exercitum potentissimū habere oportet: non ut in seruitutem alios redigamus, sed ne ipsi redigamur. Virtutes quoq; alijs alia propria. Ad bellum & negociū fortuna opus, ad ocium Philosophia. Ad utrūq; tēperantia & iustitia. Prior legislatoris cura corporis, q̄ animi ordinandi sit, & appetitus quā rationis: q̄ corpus in generatione antecedit animā, & partem rationalem ea quæ rationis est expers. Argumēto sunt pueri quibus statim insit ira & concupiscentia. Ratio autē & mens tantū prouectis. Quapropter legislator ante omnia matrimonijs uocabit, ne ea ætate coniungant qua simul cessant, quæ erit uiro L X X . mulieri L . annorū. Item ne iuuenis nimis, q̄ fœtus mente & corpore minus ualent, & incōtinentiæ uitijs adsuescunt. Ætas cōmoda uiri xxxvi. Fœminæ xvij. annorum. Ætas senilis prope lxx. inualida ad procreandum. Sic demū occurritur multitudini filiorū quæ nimis excreuit, paucosq; natos educare cōmodius ad institutionē, tum ad reip. salutem esse uidetur. Infantes adsuescēdi laboribus, durāq; uitā, ut natura sint robusti, ex quo in quibusdam locis frigida statim demergūt. Prohibendū quoq; à turpibus collegijs: ea enim diligimus natura quæ prius nobis occurrūt, præsertim ne spectatores iamborū aut tragœdiarū fiāt. Theodorus tragœdus nulli cōcedere uoluit, ut ante se ageret quauis uili histrioni, quasi magis faueant auditores illis quos primo audierint. Quapropter oportet à pueris omnia procul lasciua ne audiant amouere, neue turpes imagines spectent. Ætas idonea disciplinis septēnis est, ex quo p̄ hebdomadas diuidenda disciplinæ ratio, ut à septimo usq; ad xiiij. annū. Inde politia usq; ad xxi. Libro VIII. Legislatori circa iuniorū disciplinā maxime uacādum, quæ ualde necessaria est, nec tam priuata de causā q̄ publica, quā ipsi reip. membra sint. Quapropter abducendi sunt à mechanicis & his artibus omnibus quæ ea producūt, & corpus liberorū cōficiunt: nominat aut quatuor in primis ediscendas, literas, gymnasticā, musicā, graphicen. Quæ ualde refert cuius gratia discantur. Nam ex fine etiā quæ liberales dicūtur sordidæ fiunt. Ociū enim negocio præstat, magisq; appetitur q̄ finis sit, illud uero ad finē: & in ocio felicitas & uita beata, in altera arumna & labor. Musica igitur ediscēda non tanquā necessaria, sed ocij gratia siue ioci, eius uidelicet qui nō finis sit sed ad finē, & animi gratia ex labore recreādi. Per literas autē cætera disciplinæ ediscūtur. Graphice, id est, pictura præcipitur, nō ut in mercatura suppellectilis, aut instrumenti alicuius mens occupetur, sed potius ut ex illa inspicere possit corporū pulchritudinem. Nō enim fas est ingenuis semper cōtemplationi actioniq; quanquā honestissimis studere. Gymnastice etiā iuuentutē ac bonā corporis habitudinē disponit, quanquā in hac parte feraciora Laconū exercitatio ac patiētia uitāda, quæ nihilo meliores ad bellū præstat, quā multi sint strenui proteruiq; in grassationibus & cædibus, in arte tamē militari nihilo fortiores. Honestas nō feritas in certaminibus præferenda: nam neq; lupus neq; bestia alia honestū periculū pugnādo subit. Itaq; feritas Laconū non causa uictoriæ, sed q̄ ipsi exercitati contra nō exercitatos pugnāt. Quapropter haud graues pubescētibus exercitationes iniūgendæ, ne corporis nutrimento augmētoq; officiat. Post pubertatē annis tribus tantū ciuili disciplinæ intendant omissis corporis laboribus, q̄ utriq; uacare cōmode nequeāt, quum alterū ab altero impediatur. Firmatis iam robore ac uiribus maiores addendū labores. Post hæc de Musica multa differit, probatq; inter disciplinas eam esse recipiendam, q̄ quietis ac oblectamenti causa sit, & animi tristitiæ medicina, mētemq; rhythmis ac numeris ad uirtutē cœlestiaq; extollat: quā si quis eodē modo quo cupit ad moderationē & harmoniā inflexerit, iræ, gaudij, spei, cæterorūq; animi motuū decorū retinebit. Quæ quidē modeste ediscēda, ne impedimentū cæteris rebus ciuilibus ac bellicis adferat. Deniq; in rebus agendis iuuetus exerceatur, quarum sint postea boni iudices, q̄ iudicium in exercitatis maxime sit. Senibus corporis actio minus endā, q̄ & gaudere & recte iudicare, p̄ iure suo possunt ob doctrinā in ipsa iuuetute pceptā.

In Oeco

E Oeco
bi laude
Oecon
(Hæc en
Oecon
era coniugium. Soc
fama sit hominibus,
abus ualidi imbeci
ta. Hæc accedit etiā
kamas. Diuersa ta
Non formæz timidit
rebus parandas. Fa
ad erudiendos. Pe
propter seruos ante o
qui nō præsit, & ope
liberos probrosos faci
peret nō ualemus. M
ad fortis seruitia: q
horum. Omnino au
amandā modi sum
erunt, quā in ua
Nō enim res alien
figeret, oculus inqu
pōit dominica. La
cōtū oportere. Surg
dūq; cōferre. In lib
circa quæ negoci
na omnino quatuor
quor, circa moneti
pendio sunt ac res
mpele fiāt. Satrap
dominatur metallicis.
appellata. Sexta ex ali
gal optimū ex his quæ
diu. Quarta & ultim
nō ad unam tantū inte
ues proventus & exper
omniū est parens. Hinc
rebus. Tertij ex argen
bus expensa. Post hæc
tate nouas artes uectig
nem (quod sciuerim) cō
qui miranda faciunt, &
lege nō esse ciuē nū ex
tum ex altero. Antisthe
ia quæ magna expēsa
reduplicia fieri. Cypsel
plorū potiretur. Decim
oro satisfecit, & corū
nullus auerret emer
siquæ aderat eisdē u
augendo uectigali mir
preterea portas extra

IN OECONOMICA

De Oeconomia Aristoteles breuem admodum edidit tractatum, quod hanc sibi laudem à Xenophonte præreptā uiderit. Differit tamen in hanc sententiā, Oeconomia & politica inquit, differunt nō solum quantum domus & ciuitas (Hæc enim eis subiecta sunt.) Sed etiam quod Politica ex multis principibus est, Oeconomia uero monarchia. Prima igitur in hac hominum cura ac diligentia circa coniugium. Societas enim ab ipsa natura maris & foeminae maxime conciliatur, ut nō solum sit hominibus, sed etiam bene sit, nec solum naturæ causa sed etiā utilitatis. Qui enim uiribus ualidi imbecillos iuuant, rursus ipsi debiles in senectute ab illis quandoque sustentantur. Huc accedit etiā, quod quādo numero prohibemur à natura, saltem specie perpetuos esse affectamus. Diuersa tamen conditione procreati simul iunguntur ad stabiliorem uitæ usum. Nam foeminae timiditas maior ob res domi custodiendas. Viris audacia ob fortitudinem & res foris parandas. Foeminis item charitas maior ac paciētia ad filios nutriendos, uiris sapientia ad erudiendos. Possessionū post hæc diligentia adhibēda, quarum prima est homo, quapropter seruos ante omnia studiosos parare oportet. Eorū species duæ. Curator seu uillicus qui alijs præsit, & operarij. Seruis itē uini parū aut nihil dare oportet: uini namque potatio uel liberos probrosos facit. Alimēta quæ sat fuerint operarijs dentur. Sine mercede subiectis imperare nō ualemus. Merces enim seruorū cibus. Operis uero adhibere nec ualde timida, nec ualde fortia seruitia: quod hæc non facile obtēperantia, illa uero nō facile perseuerantia in labore sunt. Omnino autē labori tempus & præmium statuendum. Oeconomus præterea ad rem tuendā modi sunt quatuor. Primū parare, deinde partū tueri, sine quo nihilo magis parare iuuat, quā in uas fundo carens aquam haurire: præterea prudentem esse ac diligētem. Nullus enim res alienas æque tuet atque suas. Ex quo Porus interrogatus quid maxime equū saginaret, oculus inquit, dominicus. Libys etiam rogatus quod optimū latamen, uestigia respondit dominica. Ideo Socrates dicere solebat, dominū ante seruos exurgere, & ultimū ire cubitū oportere. Surgere enim noctu & ad ualitudinē, & ad Oeconomiam, & ad philosophiā denique cōferre. In libro autē ij, dicit optimū Oeconomū non ignarum esse debere moris locorum circa quæ negociatur, sed natura ingeniosum mente uero iustū ac laboriosum. Oeconomiam omnino quatuor, Regiam, Satrapicam, Politicam, & priuata. Regiæ autē prouentus species quatuor, circa monetā, circa importata & exportata, uti sunt Portoria, circa sumptus quum cōpendio fiunt ac res uice pecuniæ dentur, æstimationeque ubi expediat magis quæ numerato impensæ fiant. Satrapicæ prouentus species sex, ex terra quam decimā uocant, ex locorū ubi dominatur metallicis, ex terra & agro nascētibus, ex mercatoribus, ex pasturis decima item appellata. Sexta ex alijs uarijs. Tertia œconomiam species politica, id est, ciuitatis. Huius uectigal optimū ex ijs quæ in loco proprio gignuntur: deinde à mercaturis, post hæc ἀπὸ τῶν ἐγκυκλίων. Quarta & ultima priuati hominis, quæ quidem anomala, id est, absque norma existit: quod nō ad unam tantū intentionē illi Oeconomia exercentur. Est insuper omnium minima ob breues prouentus & expensas. Huius optimum uectigal ex terra primū, id est, agricultura quæ omnium est parens. Hinc enim magis secundum naturā res nobis acquiruntur. Deinde ex alijs rebus. Tertiū ex argento, præter autē omnia parcere superfluis, & ne maiores sint prouentibus expensæ. Post hæc prosequitur Aristoteles cōnumerare populos ac reges eos qui calliditate nouas artes uectigalis & rei parandæ sibi inuenerunt. Quæ pars adhuc in Latinū sermonem (quod scierim) cōuersa nō est. Byzantijs Pharmacopolarū & Funambulorum eorumque qui miranda faciunt, & his similiū artiū, tertiā partem publico dare iusserunt. Item existente lege nō esse ciuē nisi ex utroque parente ciue natū, cōcessere xxx. Mnas tribuenti ciuē esse tantum ex altero. Antisthenes Atheniensis in magna Atheniensium necessitate cōsuluit, ut Dionysia quæ magna expensæ celebrare cōsueuerunt, superfederent: ac Dionysio uouerēt anno futuro duplicia fieri. Cypsellus Tyrānus Corinthius uouens Ioui offerre bona Corinthiorum si ipsorū potiretur, Decimas tantum eorū possessionū in annos decem dari iussit, hoc pacto & uoto satisfecit, & eorū substantiā ex magna parte seruauit. Lygdamus Naxeus cū exulū bona nullus auderet emere ipsis exulibus reddidit possessionē: suppellectilē uero resque preciosas siquæ aderāt eisdē uendidit, seu alijs descripto nomine. Hippas Atheniensis tyrānus in augendo uectigali mira cogitauit, ut qui domos haberēt prominentes & uiam occupantes, præterea portas extra aperientes, quod erat honoris, uendidit dominis. Monetam quoque iussit

Coniugium

Inter possessiones primum seruitia.

Quæ œconomus sint opus.

Oeconomiam quatuor.

Exempla principum in exquirenda pecunia.

Antisthenes

Atheniensis.

Cypsellus

Corinthius.

Lygdamus

Naxeus.

Hippas

Atheniensis.

PHILOLOGIA

minori cōmutari, quam à se coactam rursus in pristinā aestimationem reduxit. Nauarchis & Demarchis publicis officijs & muneribus uacare, si pecuniam tribuissent. Idem cuilibet in sacrificio Palladis uouenti unū obolum imperauit. Idem & cuilibet puero nascēti fecit. Lampsaceni indigentes pecunia multa coegerunt nauigia frumētī priuatorū, uendideruntq; pluris q̄ illi cōstituerant: atq; hoc modo preciū iam constitutū dominis reddiderunt, reliquū ipsi sibi retinuerunt. Lacedæmonij, Telminensibus amicis pecuniā in reditū patriæ rogantibus iusserunt seruos & ueterina unā diem ieiunare, impensamq; hanc dare Telminensibus. Cyziceni tumultuantes ac populo diuitibus præualente cū militibus pecuniā deberēt, in penuria, statuerunt ut omnes diuites capti ac damnati capite, tantū exilio plecterētur, si pecunia se redemissent. Chij legem tulerūt ut debita priuatorū omnia publice describerent, eaq; exegerunt in patriæ necessitate, creditoribusq; scenus quousq; sortē redderent exsoluerunt. Cordaulus magister equitū Mausoli regis iter faciēs per regni fines donis plurimis & diuersis, etiā porcis, uitulis, ac his similibus cumulatus, munera nominaq; dantiū iussit scribi, datibusq; mandauit ea nutrirī donec usus tēpus adueniret. Idem finxit regē uelle comas incidi q̄ his opus haberet, effecit ut iuuentus quæ studebat comæ & elegantia, data pecunia cū eo transigeret, edictūq; uitaret. Aristoteles Rhodius præfectus Phocensiu uidēs in duas partes multitudinem diuisam, alteri adhærēs parti dixit, alterā multa ipsi promississe uti potiret̄ alterius, se autē noluisse auscultare q̄ beneuolentior huic esset: hoc illi audiētes obtulerūt ei quod uoluit. Eodem modo & cū altera egit deinde parte. Posthęc inuicē eos cōciliauit. Clazomenij debētes militibus xx. talenta à diuitibus ea receperūt, datis totidē talentis ex ferrea moneta quā percusserūt. Selymbriani indigētes pecunia lege prohibēte triticū exportari, & fame existēte circa: ipsi autē frumēto abundantes, cōstituerē priuatos dare ciuitati frumentū certo precio, sibi reseruato quantū in annū satis esset: deinde preciū terminātes potestātēq; extra mittēdi facientes pecunia simul & frumētī usu abundauerunt. Dionysius Syracusanus uolens cogere pecuniam finxit Cererē sibi apparētem iussisse omnē ornatū muliebrē offerri in tēplo. Itaq; prius ipse suarū obtulit. Deinde idem facere cæteras cōegit, ne dea ipsis tanq; sacrilegis irasceretur. Demū coacta omnia ipse abstulit tanq; à dea mutuatus. Peracto aliquāto tempore mulieribus ornatū recuperare uolentibus, pristinū permisit si certum aurū dea offerret. Idem describi iussit orphanorū substantiā, & qui illam detinerēt, eoq; modo usus est donec illi ad aetate uenissent. Idem Reginis captis atq; direptis permisit libertatē: si certū aurū numerū publice atq; priuatim ei darent. Itaq; illi hac spe sollicitati, reliquū quod occultauerāt prospserunt, eiq; dederunt, ille nihilo magis promissis stetit aut eos liberauit. Mendei cū aduersus Olynthios dimicarent abundantes seruis & indigentes pecunia, iusserūt ciues mare & scemina tantū seruis sibi retentis, reliquorū usum ciuitati præberēt. Timotheus Atheniensis bellum gerēs aduersus Olynthios deficiente argento as incisum militibus diuisit, iussitq; pro argēto usum in exercitu præbere. Mercatoribus autē aliō proficiscētibus edixit ex eadē moneta spolia emere pro quibus argentū reportaret. Idem expugnans Samū, fructus ex agricultura omnis eis uendidit, qui militū stipendijs suppeditauerunt. Didales Persa militibus tumultuantibus, ac stipendia postulantibus in exercitu, in cōcione dixit ei nō deesse pecuniā, uerum in quodā loco quem nominauit esse, finxitq; iumenta plura onerata argento atq; cōtecta: deinde unum tantū cum argēto disco aperto præmisit. Quod cōspicatus exercitus in spem uenit: at ille, inquit minime exoluere stipendiū oportere donec Amasum peruenissent quod tendebat, eratq; iter plurium dierum ac hyemale. Atq; hoc modo usus est interim exercitu tantū necessaria præbendo. Iphicrates Atheniensis Cotyi Thraci congreganti exercitum in pecuniæ inopia cōsuluuit imperare subditis, ut quilibet tris tritici modios pro eo sereret, ex quo ille magnam uim frumenti cōgregans cum mercatoribus pecunia commutauit. Cotys idem rogauit Corinthios pecuniam mutuā in congregando exercitu, quod negantes iterum rogauit mitterent aliquos ciues, quibus ipse custodiā quarundā arcium & oppidorū uti fidelioribus tradere uolebat: quo facto eos ciues in custodia detinuit, donec cōegit eos mutuū quod rogauerat dare. Cleomenes Alexandreus Ægypti Satrapa, cum ex suis quidam per Nilum nauigans à Crocodilo esset arreptus, sacerdotes eius loci postulauit, ut ob ultionem hos uenerentur: illi qui sacros habent Crocodilos, magna ui pecuniæ sese ab hac iussione redemerunt. Alexander Macedo uolens prope Pharum ciuitatem habitari, illucq; emporium quod Canobi erat unā cum sacerdotibus transferri, illi ne hoc cogereantur pecunia transfegerunt.

Srabelbyus

Solobus rex My
 non amplius priuat
 recepit daturum,
 stipendium peten
 uilitatis adferre. Lu
 mirat, quibus profe
 quibus gratia mol
 in arte collegia cōm
 na sempiterna. Qu
 nis penderentur. Q
 bus cōmutari. Deni
 parate pecuniz. Ste
 John dicebat domi
 naq; custodientibus
 ualis extra per lege
 cor domino liceat. C
 Pincus. In qua sup
 Colo. Quæ maxim
 mī superfluos sum
 uolupteterea plur
 ation solum ine
 atq; ac uectiga
 lage tolerabiliorē
 mūm que inficiat
 reū que domestic
 formi repub. Bern
 pūdam copiose
 min hac disciplina
 tritegamus. Officia
 la. Cocus, Dulciari
 quibsonium in rep
 la. Prægestator qui
 parandis præerat do
 Cubicularius à poci
 gnoltes. Dillignator
 magister. In marmor
 ge dillignator. Loca
 gnatorem decorat fut
 no putauerim. Desig
 Quid nunc non desig
 ca theatri designauit.

Stabelbyus rex Myſorum debens ſtipēdium militibus, duces eorum cōgregauit, monuitq; non amplius priuatis opus habere, ſed ducibus. Itaq; ſtipēdium quod militibus debebat eiſe recepit daturum, modo miſſos faciant milites: quod illis facientibus, ac procedente tempore ſtipendium petentibus reſpondit, neq; tibicinē ſine choro, neq; ducē ſine exercitu aliquid utilitatis adferre. Iuſſit igitur illos diſcedere. Huiuſcemodi ergo Ariſtoteles exempla connumerat, quibus proſecto noſtrorum ingenia minime cedunt, ſi conſideremus quæ principes quaerſtus gratia moliantur. Vt alia omittam, quæ Xiſtus, quæ Innocentius pontifices noua in urbe collegia cōmenti ſunt, unde breuem utilitatem præpoſuerunt decori atq; libertati curiæ ſempiternæ. Quid Laurētius Medices Florentiæ inuētis albīs quadrantibus quæ portorrijs penderentur. Quid Neapoli Ferdinādus rex in belli neceſſitate chartea moneta iuſſa rebus cōmutari. Deniq; tot impudentiſſime non ſolum populis, ſed ſacerdotibus quotidie imperata pecuniæ. Stobeus in Collectaneis ſapiētum dicta de Oeconomia breuiſſima ponit. Solon dicebat domum honeſtam ſibi uideri in qua res poſſeſſæ neq; poſſidentibus iniuſtæ, neq; cuſtodientibus difficiles, neq; augentibus pœnitēdæ ſint. Bias, in qua talis eſt dominus qualis extra per legem. Thales, in qua ita probe ſint omnia diſpoſita, ut plurimum in ea uacare domino liceat. Critobulus, in qua dominus plures habeat ſui amantes, quàm timentes. Pittacus, in qua ſuperfluorum nihil requirens, & neceſſariorum nihil indigens dominus. Chilo, Quæ maxime imperio ſimilis ſit ciuitatis. Muſonius maxime uituperat in Oeconomia ſuperfluos ſumptus luxumq; ac uafa argentea, aurea triclīnia, lectos eburneos, cedrinas mēſas: præterea plures quàm oporteat ſeruos & ancillas, epulas item ſumptuoſiores: quibus rebus non ſolum inepti efficiuntur, ſed iniuſti & auari, quum pro his comparare multas oporteat opes, ac ueſtigal magnum, quod niſi per iniuſtitiam quæri non poteſt. Delicijs inſuper longe tolerabiliorem morbum eſſe dicit, quod iſ corpus tantum corrumpat, illæ uero corpus animumque inſiciant. Antiphon ita rem Oeconomiam deſcribit, ut uxorem uelit domui rebusque domeſticis conſeruandis præparandisque præeſſe: uirum autem foris in agro, in foro, in repub. Bernardus noſter non inutilem & ipſe de Oeconomia tractatum adidit, ubi paſcendam copioſe quidem familiam, citra tamen delicias iubet. Reliqua uero ac pulcherriſſima in hac diſciplina qui cupiat uidere, eum ad Xenophontis Oeconomicum quem conuertire relegamus. Officia domeſtica apud ueteres fuerāt, Diſpenſator, Conduſ, Promus, Atrienſis, Cocus, Dulciarius qui confectiones præparabat. Structor qui conuiuia, Chironomon qui obſonium in reſpoſitorijs ſecabat. Iuuenalis, Spectas & Chironomonta uolanti Cultello. Præguſtator qui libabat. Præterea Medicus, Iatralapta qui unguētis aut pharmacis præparandis præerat domino ſiue lauanti ſiue agrotanti, id nunc officium Aromatarij uſurpāt. Cubicularius, à poculis, à memoria, ab epistolis, à libellis, à ſtudijs, ueſtiarius, ianitor, Anagnosſtes, Diſſignator. Iſ erat & publicus, & priuatus principum, qui nunc Cerimoniarum magiſter. In marmore Romæ. C. Verres Eros diſſignator Cæſaris Augu. & in Plauto, Surge diſſignator. Loca enim & in ludis, & in funeribus, cuique conſtituebat. Horatius, Diſſignatorem decorat funeribus atris: quāquam omnes diſſignatorem legunt, quod male omnino putauerim. Deſignare nanque aliquid eſt mente diſponere, ut Terentius de adoleſcente: Quid nunc non deſignauit iſ mali: ſeu etiam aliquid in adificando ordinare, ut Liuius: Loca theatri deſignauit.

Stabelbyus
rexRecentiorum
exempla.Sapientum di
ſta de Oeco
nomia.

Muſonius

Antiphon

Bernardus

Chironomō,
Præguſtator
Iatralapta
Anagnosſtes
DiſſignatorHor. e.
Deſignare.R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM
VRBANORVM LIB. XXXVII.

IN LIBROS DIALECTICAE.

ZENO Eleates primus hanc philoſophiæ partem ad uerborum contentionem deduxit, ne dicam inquinauit, quum planè ex Epicuri ſentētia res naturæ dialectica non opus habeant, multo que minus theologia, ut ait Hieronymus. Ambitionis commenta ſunt omnia, ut ſcientia difficilior cognitu putaretur, ſatisq; conſtat ipſum quandoque Ariſtotelem gloriatum apud Alexandrum fuisse, Phyſicam ab ſe aditam neminem eſſe ſatis intellecturum. Neoterici uero multo ambitioſius hanc inuolucris & ænigmatiſ poſtea diſtorſerunt, ut iam ſphinge opus ſit ad artem Raimundi. Iſ enim uir Gallicus ſublimi doctrina ſub Ioanne **XXII**, alia quoque

Raimundus

BB 4 obſcuriora

obscuriora reliquit, quae in sanctuarijs Parisiorum adseruari ferunt. Sed & haec contagio nostros iam dudum afficit religiosos, & in eorum conciliabulis ac disputationibus is maxime prouehitur, qui ceteris clamorior & adrogatior uidetur: tum maxime sapere, si portetosis nominibus è cæno commentariorum depròptis, quàm minime ab alijs intelligatur. Neq; ars uituperanda, quae sicuti sobrie percepta ingeniũ acuerit, sic peruertere poterit, si multũ hæc temporis, ac de uerbis magis quàm de rebus, deq; uictoria magis quàm de ueritate sollicitũ teneat: quod uitium Cicero inquit maxime contra prudentiã esse. In hac igitur tẽporis breuitate utilia tantum, & quae ad uitæ faciant frugem ediscẽda. Quum itaq; dialectica omnis uerbis cõstet, hæc bifariam diducuntur, aut simplicia sunt, ut Plato: aut cõiuncta, ut Plato disputat. Simpliciu rursus synonyma, homonyma, analoga, paronyma, finita, infinita, categorematica, syncategorematica. Synonyma sunt quum sub uno plura cõprehenduntur secundum eandem substantiæ rationẽ: ut animal, quo fermẽ modo genus de specie, species autẽ de singularibus dici potest. Aut homonyma, id est æquiuoca cum idem plura significat, ut latum hilarem & mortẽ. Analogi Latini proportionẽ dicunt, quam aliter mathematici usurpant, pro mensura uidelicet quadã in numeris: philosophi autẽ in uerborum congruentia cum duo proportionẽ ad unum habent, ut caro piscium cõparatione terrestriu animaliu, & hominis simulacrum cõparatione ueri: potest tamẽ idem dici uniuoce, æquiuoce, & analoge: ut canis animal, & cœlestis, & pictus. Grammatici item aliter in casuũ declinationumq; similitudine: ut canis, funis, panis. Paronyma, id est denominationes, ut à iustitia iustus. Finita ut homo, infinita ut nõ homo. Categorematica, ut equus, homo, animal, nam prædicatiua dicuntur ad eorũ differentiã quae nihil significat aut ponit. Syncategorematica nomina quae illis adduntur, grammatice distributiua, dialectice signa appellata: ut omnis, nullus, aliquis. Tertia uerborũ diductio, quam nostri dialectici primæ ac secundæ intẽtionis appellat, Aristot. in met. adnotata. Sub prima nomina re subsistunt, & ad physicũ pertinetia cõtinentur, ut homo, animal, qualitas, quãtitas, & reliqua prædicamẽta. Sub secũda nomina nõ re subsistentia, sed ratione cõprehensa, ac nominũ re subsistentium significatiua, quae ad dialecticũ pertinent, ut genus, species, differentiã, propositio, syllogismus, & reliqua huiusmodi. Aristoteles itaq; quũ ad syllogismũ præsertim demonstratiuum qui neruus est logicæ properaret, necessariũ duxit hæc tanquam eius partes prius enarrare. Verba uidelicet & propositiones. Verborum duos ædidit tractatus. Primum, Quinq; uoces Categoricas. Alterum x. genera, siue categorias. Tertium his addidit de interpretatione tractatũ, ubi de ratione propositionũ omnium agit.

Quinq; uoces categoricae. Quinq; igitur uoces categoricae à nostris uniuersales & prædicabiles dictæ, quod in his uniuersæ cõprehendantur uoces: sunt genus, species, differentiã, proprium, & accidens. Genus apud grammatice sexum significat, apud oratorẽ sobolem, apud logicum quod plures continet species. Sub hoc substantiæ prædicamẽtum proprie continetur, ac rursus genus subalternum, species quidem uocata respectu supremi generis. Eadem quoq; ratio speciei, donec ultima specialissima dicatur. Species Aristoteles substantias fecit secundas, ac minime subsistentes. Plato autẽ & primas & subsistentes, quas ideas uocauit, quorum esset particeps indiuiduorum substantia. Differentiã cõmunis, propria, & magis propria: hæc ultima diuidit genus, cõstituit speciem, perficit diffinitionem. Accidens & propriũ inter accidentalialia sunt & cõmunia, tam in uniuersalibus quàm singularibus, tãtum inter se differunt, quod omne proprium accidens est, non cõtra. Propriũ enim est quod in angustiore cõsistit limite, ac tantum alicui rei uel speciei accidit, ut Socrati ironia, uel risibile homini. Propria aliqua dici possunt, quae oriuntur ex principijs substantialibus, siue speciei, siue indiuiduorũ, quauis sint accidentia ad differentiã illorũ quae dicuntur accidentalialia. In uniuersum uero quadrifariã dicitur propriũ, quod inest soli, & nõ omni, ut homini esse medicũ: quod inest omni, & nõ soli, ut esse lapidi: quod inest omni, & soli, sed nõ semper, ut homini esse cogitantem: quod inest omni & semper, hoc proprie propriũ, ut esse risibilem. Ex quo non inepte illud distichon extat: Forma, figura, locus, stirps, nomẽ, patria, tẽpus, Cuilibet eueniũt hæc homini propria. Accidens duplex, aut tanq; extraneũ est in subiecto, & de nouẽ generibus ac primæ intẽtionis est: de quo dicit Aristot. in prædicamẽtis, quod uere est nulli accidit. Et accidens inter quinq; uoces quod secundæ intẽtionis fuerit, quum uidelicet extraneũ aliquid nõ ut in subiecto proprie fuerit, ut homini accidit seruus, & Socrati uestimentum. X. uero Categoricae, quae à nostris prædicamenta dicuntur, non tamẽ prima, sed prima genera ut ait Simplicius, de re sunt, non de uocibus

mediorum aut nominum
mens uel ligare: log
quod uerba consider
quod aperte Aristot
bruitem intelligit, in
qui in materia forma
tam igitur prima
tore substantiam, de
no diuisum, quàm ma
paratio. Post hæc fac
de Socrate. Ex his plurim
stotele indiuidua sub
stant. Socrates. Acc
quædam grammat
species in subiecto ne
silio de subiecto & in
matica. Item color in

VVM
bum ta
pretati
tempor
cant: &
Arbitr. Nam homi
bicus. Præsens eni
amio, uocaturq; in
tam uel fallum eni
preceptica, consulta
tatis differentes sig
nificatio de aliquo
pella proloquit uoca
ta, ut maius & mini
prolepsis uocat, teste
sultus, symperasma. P
plex, categorica, hyp
apud Capellam uero
nita, singularis, except
non autẽ necessario u
sex, & hi quidem de se
dos, quãdo uidelicet si
cies sunt specialissime
bas tantum in hoc lo
ozates quam ualet am
positiones etiam posit
Præterea comparant
itiones, id est uel uel
trariam, cõtradictoria
pagnãtia duarum pro
nate tantum uel fallit
rice sunt contrariæ, n
tem subiecti & prædi
partes concurrunt, &
est ueræ, at simul fal
condicio est, ut sit pe

uocibus aut nominibus, quanquam contra uidetur: nam ad logicum pertinet de prædicationis uestigare: logicus quoque entia rationis, uerbaq; tantum considerat. Instatur autem, quod uerba considerat non ut abstracta, sed rebus concreta, igitur ex accidente res ipsas: quod aperte Aristoteles monstrat in primo Physicorum, ubi uult quod quicumq; urinæ salubritatem intelligit, intelligat & urinam ut est obiectum salubritatis. In II. item Physicorum qui in materia formam considerat, habet etiam quadatenus materiam iudicare. Categoria igitur prima οὐσία est, quam Cicero & Quintilianus essentiam conuertunt, posteriores uero substantiam, de qua tantum scientia est. Reliqua accidentia. Quale, Quantum à posteris diuisum, quàm magnum & quàm multum. Ad aliquid unde deducitur translatio & comparatio. Post hæc facere, pati, ubi, quando, habere: quod est quasi armatum & uestitum esse, & Situs. Ex his plurima in sequentibus perspiciemus. **QVAE** uero his adduntur ab Aristotele indiuidua substantiarum primarum de nullo subiecto dicuntur, neque in subiecto sunt, ut Socrates. Accidentium uero indiuidua, de nullo item subiecto sed in subiecto sunt: ut quædam grammatica quoddam album. Substantiæ autem secundæ siue uniuersales siue species in subiecto non sunt: de subiecto autem dicuntur ut homo. Accidentia item uniuersalia de subiecto & in subiecto dicuntur: ut scientia in anima dicitur, & de subiecto ut grammatica. Item color in corpore & de subiecto, ut de albo.

IN PERI HERMENIAS.

QVVM de propositionibus hic uelit differere, necesse prius fuit nomen & uerbum tanquam eius partes enarrare: quapropter ἐρμηνεία uocat, id est, interpretationem & enarrationem. Nomen igitur & uerbum uoces sunt: altera sine tempore, altera cum tempore significantes, quarum partes diuisæ nihil significant: & in altero rectum tantum, in altero præsens recipitur tempus, ut homo, & studeo. Nam hominis, aut studebat, nec nomen, nec uerbum appellat, sed nominis & uerbi casus. Præsens enim solum tēpus ait uel negat, quod fit ex oratione, id est ex nomine coniuncto, uocaturq; ἐπαγγελία, apud nos uero enunciatio: quasi præsentis sit cōsiderationis uerum uel falsum enūciare, in casu non item. Reliquæ uero orationes uariæ sunt, exhortatoriæ, protrepticæ, consultatiuæ: ad rhetoricen magis pertinet, hæc tantum ad logicam. Oratio igitur res differentes significat, eius uero partes diuisæ etiam aliquid. Adfirmatio est alicuius enunciatio de aliquo. Negatio alicuius enūciatio ab aliquo. Has insuper propositiones, Capella proloquia uocat: quæ adhibitæ syllogismis maiores & minores dicuntur, aut præmissæ, aut maius & minus, adsumptum siue sumptiones siue interuallum. Græci & lemmata & prolepses uocant, teste Cic. Tertiam uero cōclusionem, siue ut Capella elationem, siue ut Coniunctus, symperasma. Propositionum rursus genus & comparatio consideranda: genus multiplex, categorica, hypothetica. Categoricorum item aut qualis ut aiens & negans apud Cic. apud Capellam uero dedicatiua, & abdicatiua: aut quanta, ut uniuersalis, particularis, indefinita, singularis, exceptiua. Indefinita autem pro particulari accipitur, quod ea necessario sit: non autē necessario uniuersalis, ut homo, iustitia, uirtus. Aut secundum modos. Modi autem sex, & hi quidem de sensu cōposito seu diuiso. De inesse autem uocat Categoricam citra modos, quādo uidelicet simpliciter inest prædicatum subiecto. Nam propositiones utraq; species sunt specialissimæ, ac sub specie subalterna, id est sub categorica comprehensæ, de quibus tantum in hoc loquitur tractatu. Hypotheticam Capella conditionalem uocat, ut Socrates quum ualeat, ambulat. Fit etiam sub disiunctione, ut, aut ualeat aut ambulat. Inter propositiones etiam positiones, problemata, axiomata, postulata, instantiæ, de quibus alibi dixi. Præterea comparantur inter se, aut opponuntur, aut consequuntur, aut cōuertuntur. Oppositiones, id est ἀντικείμενα, deinde quatuor attingit in tertio libri tractatu: cōtrariam, subcontrariam, cōtradictoriam, subalternam: hæc ultima non uere oppositio. Est enim oppositio repugnantiæ duarum propositionum in qualitate tantum, uel quātitate & qualitate simul: in ueritate tantum uel falsitate tantum, uel in utraque simul. Quod autem propositiones categoricæ sint contrariæ, requiritur ut altera uniuersalis aiens, altera uniuersalis negans sit eiusdem subiecti & prædicati: ut omnis homo currit, nullus homo currit. Et denique omnes illæ partes concurrunt, quæ narrantur in definitione elenchorum. Præterea nequeunt simul esse ueræ, at simul falsæ possunt. Subcontraria non ponitur Aristoteli, sed Boetio: cuius conditio est, ut sit particularis uel indefinita aiens: altera uero particularis uel indefinita negans

Oratio lo-
gica.

Enunciatio.

λήματα
προλήψεις.
Propositionis
genus & com-
paratio.Oppositiones
IIII.Oppositio
quid.

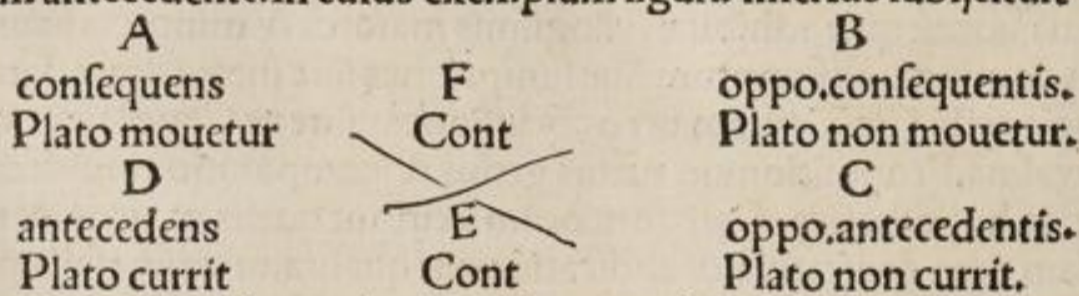
Contrariæ

Subcontrariæ

negans eiusdem subiecti & prædicati: ut aliquis homo currit, & aliquis homo non currit: & item homo currit, & homo non currit: potestque utraq; uera esse, quum nec simul negari neq; affirmari possint. Contrariæ singulares aut uniuersales: singulares sunt quum duæ singulares propositiones diuersæ se opponunt, ut Socrates est doctus, Socrates non est doctus, quæ maior est omnibus oppositio. Alteram eorum oportet esse ueram, alteram falsam. Non autem sunt pugnantes si negatio postponitur: ut Socrates est doctus, Socrates est non doctus, quod terminus sit infinitus: nec dicitur negans sed aiens, possuntque stare simul. Contradictoriæ uniuersales sunt illæ: omnis homo doctus, non omnis homo est doctus: quidam homo doctus, & nullus homo doctus, quæ nec simul ueræ, nec simul affirmari possunt. Post hæc quum quædam propositiones sint necessariae, quædam impossibiles, quædam uero contingentes, Necessaria dicitur quæ haud potest non esse, seu falsa esse non potest. Impossibilis quæ non potest esse, seu non potest esse uera. Contingens uero quæ potest esse & non esse, quæ, ut ait Aristoteles, est uere determinata. De contingenti autem aut necessario est aliud genus propositionis secundum modos. Libro secundo. De consecrarijs quæ ἀκολουθίαις, seu συμπλοκαῖς ἀκολουθῶν, & oppositionibus, quas ἀντιθέσεις appellat. Ac prius de consecrarijs quæ accidunt propositionibus de inesse ratione infinitorum, quæ ἀόριστα uocat. Nam dicitur propositio de subiecto finito aut infinito, siue propositio de prædicato finito uel infinito, in qua subiectum uel prædicatum est finitum aut infinitum: ut lilium est album, & non lilium est album. Exemplum secundi. Lilium est album, & lilium est non album. Negans igitur ad aientem prædicato uariato penes finitum & infinitum, & contra recte consequitur. Vt homo est iustus, homo non est non iustus: & homo non est iustus, homo est non iustus. Item non recte consequitur, Hic equus est pater & tuus, ergo est pater tuus: quod tuus possessorem equi significat, pater uero paternitatem. Similiter, quinque sunt tria & duo, ergo quinque sunt duo, & quinque sunt tria. Et Socrates est albus & musicus, ergo est albus musicus. Consecratorum catholica quatuor. Primum. Si ad aliquod antecedens sequatur aliquod consequens, & non contra, tunc ad oppositum consequentis sequitur oppositum antecedentis. Secundum. Si antecedens sequatur aliquod consequens, & non contra, non oportebit ad oppositum antecedentis consequi oppositum consequentis. Tertium. Oppositum antecedentis potest omnino stare cum opposito consequentis. Quartum. Oppositum consequentis stare nequit cum antecedente. In cuius exemplum figura inferius subiicitur.

Propositiones
necessariae, im
possibiles, con
tingentes.

Consecrario
rum catholi
ca quatuor.

DEINDE de oppositionibus, & æquipollentijs, ac consecrarijs propositionum modorum tractat: ubi dicit ad cognoscendum contradictionem in ijs quæ sunt eiusdem modi non satis est negare uerbum, sed modum. Aliter sequeretur quod contradictoriæ essent simul ueræ, quod fieri non potest. Vt contingens est Socratem ambulare, contradictorium est, Contingens non est Socratem ambulare. Præterea apud antiquos positas has modorum propositiones, se inuicem haud probe consequentes & æquipollentes, Aristoteles interpollat: primum Antitheses inter se pares, deinde oppositas ponendo hoc modo. Possibile est esse. Cōtingēs est esse. Non impossibile est esse. Non necesse est non esse. Sequuntur totidē cōplexus inter se item pares. Non possibile est non esse. Non contingens est non esse. Impossibile est non esse. Necesse est esse. Oppositæ his, inter se quoq; pares. Possibile est non esse, Cōtingens est non esse. Non impossibile est non esse, Non necesse est esse. In alio ordine secundis opponitur. Non possibile est esse. Non cōtingens est esse. Impossibile est esse. Necesse est non esse. Eadem rursus ratio de propositionibus de inesse. In his enim negatio præposita parem contradictorio facit, postposita contrario. Subalterna uero quum non satis respōdeant non est necesse ponere. Omnis homo miser. Nullus homo non miser. Non aliquis homo non miser. Item particularia. Aliquis homo miser: Nonnullus homo miser. Non omnis homo non miser. Opposita his. Nullus homo miser. Omnis homo non miser. Non aliquis homo miser. Particularia. Aliquis homo nō miser. Non omnis homo miser. Nonnullus homo non miser. Insuper

Antitheses
Opposita

aliqui possibile & co
nominati uocabulo
impossibile sit. Ex qua
non tamen conuertit
nequit. Sic igitur dia
m Plato potest philo
possibile, modi est si n
gens, impossibile. D
temp sunt prima san
nam diuisionem. Q
nequædam energia d
aliquam energia, sed
energia diuisam. Possi
getur possibile est
quod possibile ante e
ad dictum in mobilib
mobilibus. Modi prop
possibile Platonem
in falsam. In hoc l
quæ, & de nullo

RIA GI
te, cognit
aut dianc
quod me
res omni
flegat, quod sens
gens motus quida
conditio. Restat ut d
colligat accepta, si
sunt principia: ex h
mas propositiones uo
ac falsus poterit esse.
falsas omnino erit. uo
dico, omne superstans
todiæ, neque æqui uo
uocum est, quod & m
to similiter hæc eadem
militar se habent, & sit
sticus: aut quandoque
similiter. Vt aut notiti
uera, legitur in hoc Pr
Nam de demonstratiu
teribus, postea de inte
dam cur Analytica di
tionis ad partes, & con
de propositiones, cur n
Ratio in parte tertii hu
gis inuenitur ex resolu
modo resoluitur, cogn
ignorat nomenclaturæ
creus ambulat. Solue
Prima autem Analyti
ciam sine forma propo

super possibile & contingens conuertuntur: utrunque autem dupliciter dicitur. Primo la-
 to comuni uocabulo tam ad illud quod est necessarium, quam non necessarium, modo non
 impossibile sit. Ex quo hæc consequitur. Neesse est, ergo possibile est, siue contingens est,
 non tamen conuertitur. Secundo capitur utrunq; pro eo quod non est necessarium, nec esse
 nequeat. Sic igitur diuiditur in tris modos, frequens, rarum, & ad utrunq;. Deinde quaeritur,
 an Plato potest philosophari, sit modi, an de inesse. Ad hoc, si uerbum potest resoluitur in
 possibile, modi est: si minus, de inesse. Sequitur ordo modorum, necessarij, possibilis, contin-
 gentis, impossibilis. Dicit itaque necessarium esse primum, quoniam sempiterna & ea quæ
 semper sunt prima sunt: sed necessarium est semper, ergo prius. Ex quo infert huiuscemodi
 entium diuisionem. Quædam energia sunt semper, ut primæ substantiæ Deus & intelligen-
 tia: quædam energia & potentia: in quibus energia non prior est, sed tempore posterior. Alia
 nusquam energia, sed solum potentia: ut continuum in infinitum diuidi, sed nunquam erit
 energia diuisum. Possibile item æquiuoce dicitur. Nam aliquid est possibile quod iam ener-
 gia est: ut possibile est aliquem ambulare quando ambulat: aliud possibile distans ab ener-
 gia, uel possibile ante energiam, ut quædo potest ambulare, sed non ambulat. Hoc ultimo mo-
 do dictum in mobilibus & generabilibus: sed primo modo tam in mobilibus, quam in im-
 mobilibus. Modi proprie accepti sunt quatuor tantum: hi se in tempus quoduis extendunt,
 ut possibile Platonem disputare: sic necessarium, contingens, & impossibile. Non item ue-
 rum & falsum. In hoc libro illa dignitas maxima notatur. De quolibet est affirmatio uel ne-
 gatio uera, & de nullo ambo simul.

De contingen-
te & possibili

De necessario

Entiū diuisio.

De possibili

Modi tantum

IIII.

Maxima

IN PRIMA ANALYTICA.

RIA GENERA syllogismorum ex totidem proueniunt causis: ex cognoscen-
 te, cognitione, & cognito. Ex primo hoc modo. Cognoscens enim aut mens est,
 aut dianœa, aut opinio, aut phantasia, sed neque mens, neque sensus syllogizat:
 quod mens præstat syllogismo, & ut Plotinus ait primis simpliciter incurfibus
 res omnis percipit, uel citra principia, minimeque fallitur. Phantasia item non
 syllogizat, quod sensuum sit conseruatrix, & propior sit statui quam motui. Nam & syllo-
 gismus motus quidam est, & ex alio in aliud discursus. Sed neque opinio, quod ea sit dianœæ
 conclusio. Restat ut dianœa sit: hæc ex propositis aliquibus nobis notis & concessis oportet
 ut colligat accepta, siue à mente, siue ab opinione, siue à phantasia. Si ex mente, tunc uera
 fuerint principia: ex his quas *ἔννοιαι*, id est notiones communes, seu dignitates, seu maxi-
 mas propositiones uocant, uerus erit syllogismus ac demonstratiuus. Si ex opinione, uerus
 ac falsus poterit esse, ex quo dialecticus in hominum disputatione fuerit. Si ex phantasia,
 falsus omnino erit, uocatus sophisticus, quod phantasiæ semper falsum subest. Nam quum
 dico, omne superflans eo quod superflans maius, phantasia imaginatur ex corporis magni-
 tudine, neque æquiuoca distinguit sicuti mens, ubi consistit deceptio. Nam superflans æqui-
 uocum est, quod & magnitudine & tumore aut eminentia superflans dici potest. Ex cogni-
 to similiter hæc eadem tria inueniuntur. Nam res de quibus est syllogismus, uel semper si-
 militer se habent, & fit circa ea demonstratiuus: uel nunquam similiter se habent & fit sophis-
 ticus: aut quandoque sic habent & quandoque non, & fit dialecticus. Ex cognitione item
 similiter. Ut aut notitia minime fallitur, aut semper falsa, aut quandoque falsa, quandoque
 uera. Igitur in hoc Priorum libro nullus horum tractatur, sed de simplici & uniuersali.
 Nam de demonstratiuo tractaturus oportuit ut de simplicibus uocibus, deinde decem ge-
 neribus, postea de interpretatione, postremo de simplici syllogismo diceret. Nunc dicen-
 dum cur Analytica dicantur. Deinde cur priora. Est enim Analysis resolutio composi-
 tionis ad partes, & compositi ad simplicia elementa: quum autem hæc res componantur
 & propositiones, cur non potius synthetica, id est compositiua quam resolutiua dicantur?
 Ratio in parte tertij huius libri tractatus, qui de resolutione narrat, adfertur, quoniam ma-
 gis inuenitur ex resolutione syllogismus habens propriam figuram. Cognito enim quo-
 modo resoluitur, cognoscitur quomodo componitur, non item contra. Nam idiota non
 ignorat nominum & uerborum compositionem in ordinem finire ac dicere, uidelicet So-
 crates ambulat. Soluere autem non idem scit, dicendo quod est nomen, quod uerbum.
 Prima autem Analytica dicuntur, quod de simplici tractans syllogismo uidetur ad mate-
 riam sine forma propositionem habere. Et quoniam prius est genus quam species propria.

Syllogismi ex
cognoscente.

Ex cognito

Ex cognitioe

Cur Analyti-
ca dicuntur.Cur priora
dicuntur.

Simplex

*XL. Analy-
ticorum libri
reperi.
De diuisione
operis.*

Conuersio

*De ordine syl-
logismorum.*

*Primæ figuræ
descriptio.*

*De medio &
extremis.*

*Secunda
figura.*

Simplex autem & uniuersalis syllogismus, genus est tam demonstratiui quàm reliquorum syllogismorum speciebus. Ex quo congruum uidebatur primo hac quasi de genere priora: secundo de demonstratiuo quasi de specie posteriora uocare. Aiunt præterea XL. resolutionum libros in antiquis bibliothecis promiscue fuisse inuentos, & hos quatuor tantum Aristotelis ex genere dicendi & stili naso iudicatos. In primo nanque libro docet de forma syllogismorum, in secundo de materia. Formam enim dicimus syllogismorum cõclusionem, materiam uero propositiones. Sicut enim conclusio cuius gratia est, dicitur forma: sic & propositiones causa conclusionis. Primus item diuiditur in partes tris. In prima de generatione syllogismi: in secunda de inuentione propositionum: in tertia de resolutione syllogismorum. Primo definit: quot propositionum species: quid sit terminus: quid sit syllogismus, dici de omni, de nullo, prima normalia syllogismorum: quoniam per illa duo probari rite possunt syllogismi primæ figuræ, ad eam que reliquas figuras duas reduci. Hæc ex Philopono. DE CONVERSIONIBVS deinde differit, quas ἀντιστροφὰς uocat. Est enim conuersio cõsuetarium quoddam ab argumento distinctum, inter duas propositiones categoricas consistens. Fit enim trifariam, simpliciter, ex accidente, & per contrapositionem. Simplex conuersio est mutatio prædicati in subiectum, & contra, manente eadem qualitate & quantitate, ut uniuersale abdicatiuum. Si enim omnis uoluptas bonum non est, omne bonum non est uoluptas. Vniuersale autem abdicatiuum non necessario sequitur cõuersio: non enim si omnis uoluptas est malum, omne malum est uoluptas, nisi forte addatur differentia seu proprium aliquid: ut omnis uoluptas est malum iucundum, omne malum iucundum est uoluptas. Omnis homo est animal rationale, omne animal rationale est homo. At in particulari probe conuertitur: ut si omnis uoluptas est malum, aliquod malum est uoluptas. Eadem quoque ratio de uniuersali abdicatiua in particularem abdicatiuam. Quibus fermè duobus modis mutata quantitate, ex accidente fit conuersio. Rursus igitur particularis abdicatiua habet necessariam conuersionem: ut si quædam uoluptas est malum, quoddam malum est uoluptas. Particularis uero abdicatiua non habet necessariam conuersionem: non enim si quoddam animal non est risibile, quoddam risibile non est animal. Vniuersalis autem abdicatiua, & particularis abdicatiua, necessario ac simpliciter conuertuntur: ut nulla uoluptas est bonum, aliquod bonum non est uoluptas. Vniuersalis abdicatiua & particularis abdicatiua non necessario conuertuntur, nisi per particulas indefinitas: ut si omnis uoluptas est malum, aliquod non malum non est uoluptas. Qua conuersione utitur Cicero in Rhetoricis. Particularis abdicatiua similiter, ut si quoddam animal non est risibile, quoddam non risibile non est animal. In his igitur ultimis duobus cõuersionem nostri dialectici appellant per contrapositionem, de qua Aristoteles mentionem non fecit: quia quum agat de conuersione tanquam causa & origine perficiendi syllogismi, ac ad integritatem absolutam reducendi, non necessarium duxit nouas, aut indefinitas sumere particulas. Adfertur etiam methodias ferè idem per quem propositiones de contingente & necessario inesse conuertantur. De possibili non ponitur, quod contingens sequatur, & impossibile necessarium. DE INCEPS de syllogismi creandi ratione, qui ex duabus propositionibus & tribus terminis continetur, maiori, minoriq; extremo, ac medio: figuris insuper tribus, & modis XIII. qui sub his uerbis Græcis apud Aristotelem continetur, γράμματα ἔγραφε γράφιδι πεντικὸς. ἔγραφε κατὰ χε μίτριον ἀχολομ. ἅπασι σεναρὸς ἰσάκις ἀσνίδι ὀμαλὸς φέρις. Quando igitur in prima figura tres termini sic se habent, ut postremus, id est minor, extremitas sit in toto medio, id est illi subiiciatur uniuersaliter & abdicatiue: & medium sit in toto primo sic uel non sic, id est abdicatiue, uel abdicatiue maiori extremitati subiiciatur: erit illatio perfecta. Medium igitur ideo dictum, quod alterum extremorum, uidelicet minus sit in eo, & ipsum in altero hoc est maiore consistat. Hæc in prima per has literas adnotauit philosophus A. B. C. Per A maius intelligit extremum, per B medium, per C minus: uerbi gratia, in primo modo si A de omni B, & B de omni C prædicatur, necesse fuerit A de omni C prædicari. In secundo modo, si A de nullo B, & B de omni C prædicatur, necesse fuerit A de nullo C prædicari. In tertio, si A in sit omni B, & B alicui C, necesse est A alicui C inesse. In quarto si A nulli B in sit, & B alicui C, tunc necesse est A alicui C non inesse. Secunda figura totidem literis conscribitur, M. N. X. per M medium, per N maius extremum, per X minus adnotatur. Medium autem hic extremorum extremum est, ac ordine primum, eo quod de utrisque prædicatur extremis: maius autem

autem extremum in medio situm, quia de minori & ipsum prædicatur: uerbi gratia. Si M de nullo N prædicatur, de X autem omne, ergo N de nullo quidem X prædicatur. Conuersa enim maiore simpliciter, habebitur secundus modus primæ. In secundo modo si M prædicatur de omni N, & de nullo X, necesse est N de nullo X prædicari. Nam minore cõuerfa simpliciter, & præmissis trãspõsitis, erit syllogismus in secundo primæ. Tertia figura tribus item literis notatur, P. R. S. Per P maius extremum, per R minus, per S medium. Medium enim hic item extremum, ac ultimũ in ordine: extrema uero præcedunt, quia de medio prædicatur, ut in Darapti. Omne S est P, omne S est R, ergo quoddã R est P: quod probatur cõuertendo minorem per accidens, ex quo fit syllogismus in tertio primæ: deinde per impossibile capiẽdo oppositũ illationis pro maiore, & minore pro minore ad inferendum oppositũ contrarium in Celarent. Secundo modo in Fekapton. Nullum S est P, omne S est R, ergo quoddã R non est P. Probatur autẽ reducẽdo ad Ferio minore cõuerfa per accidens: deinde reducẽdo per impossibile ad Barbara, capiẽdo oppositum contradictorium illationis cum minore ad inferendum contrariũ maioris. Tertio modo in Bocardo, quoddã S non est P, omne S est R, ergo quoddã R non est P. Quod probat Aristoteles bifariam, primo reducẽdo per impossibile: quia ex opposito cõtradictorio illationis cum minore, infert oppositum cõtradictorium maioris in Barbara. Deinde per expositionem sumẽdo aliquod particulare sub S N, hoc modo: hoc S N, non est P, hoc S N est R, ergo quoddã R non est P. Cõmunia uero figuris omnibus, unam propositionem dedicatiuam ipsarum quãlibet habere, & unam uniuersalẽ necessario. In nulla figura constare syllogismum uel ex duabus abdicatiuis, uel ex duabus particularibus præmissis. Propria uero ipsorum sunt: primæ quidẽ figuræ minorem propositionẽ habere semper dedicatiuã, siue uniuersalis siue particularis ea fuerit: & maiore uniuersalem semper dedicatiuã siue abdicatiuam, illationem uero indifferẽtem. Præterea in prima figura mediũ subiectum quidẽ maioris erit, & prædicatũ minoris: ut uoluptas uitiũ, luxuria uoluptas, luxuria uitiũ. In hac enim quãdoq; maior propositio minori postponitur: cognoscitur autem quod ipseus prædicatũ in dilatione repetitur: ut homo animal rationale, animal rationale est mortale, homo est mortale: mortale nanq; repetitur. In secunda prædicatum ponitur utriusq; extremi: ut homo animal, lapis non animal, homo non lapis. In tertia utriusq; subiectum: ut homo animal, homo rationale, animal rationale est. Quapropter uersus qui subijci solet, per notas satis usum memoriæ suppeditat. Sub præ prima: secunda bis est præ: tertia bis sub. Præter autem hos, alij traduntur modi indirecẽte inferendi. Ex maiore enim dedicatiua quantacunq; sit, & minore uniuersali abdicatiua, syllogismus in quacunq; figura cõstat ad indirecẽte inferendum minore extremitatẽ de maiore. Quapropter duos modos omni figuræ cõmunes ponit Aristoteles, uidelicet Fapelfmo & Fifelesomorũ, de quibus exempla adducit, eosq; per simplicẽ conuersionem cõmutationemq; præmissarum adsumptionum perficit. Sed omniũ facile perfectissima prima figura, unde & demonstrationes & problemata sumuntur, & ad quam cetera reducuntur per cõuersionem, aut per impossibile. Nam uniuersales secundæ figuræ ad modos primæ per cõuersionem abdicatiuæ uniuersalis rediguntur: particulares uero secundæ per impossibile. Eadem ratione & modi particulares primæ ad uniuersales secundæ: nam Aristoteles Darij ad Camestres reducẽdo capit cõtradictorium illationis pro maiore, ac minoris cõtradictorium infert. Ferio autem ad Casare, cõtradictorium illationis pro maiore, & maiorem pro minore capiẽdo, ac minoris cõtradictorium inferendo. Item syllogismi uniuersales tertiæ reducuntur continuo per impossibile ad modos uniuersales primæ: & modi particulares in quibus altera præmissarum est particularis, rediguntur item cõtinuo ad modos particulares primæ per conuersionem, & modi particulares primæ ad uniuersales eiusdem figuræ. **M E D I I** deinceps reperiẽdi artẽ ostendit, in qua primum antecedẽtia consequẽtia & extranea prædicati & subiecti illationis inspicere oportebit: extranea nanq; abdicatiua sunt, reliqua uero duo dedicatiua, ac quanto uniuersaliora & ueriora, tanto efficaciora. Igitur in Barbara mediũ consequens subiecto illationis, ac antecedens eiusdẽ prædicato esse oportet. In Darapti mediũ antecedens tam subiecto quàm prædicato illationis fuerit. In uniuersali autem abdicatiua secundi modi primæ, uel primo secundæ mediũ consequens subiecto erit, & extraneum prædicato. In uniuersali abdicatiua secundi modi secundæ, mediũ cõsequens prædicato, & extraneum subiecto. In particulari abdicatiua secundi modi tertiæ, mediũ antecedens subiecto aut extraneum

Tertia figuræ

Communia
& propria
figurarum.

Reductio syllogismorum.

De inueniẽdo
medio.

C C prædicato,

prædicato. Has itaq; quinque coniugationes Aristoteles per notas hoc modo demonstrat. Sit A prædicatū illationis, B uero consequens illi, C antecedens, D extraneū prædicato, E autem illationis subiectum, F illi consequens, G antecedens, & H subiecto extraneum. His igitur positis si quis primā probare uelit illationē, ut omne E sit A, pro medio sumat EF, sic in primo primæ arguēdo. Omne EF est A, omne C est EF, ergo omne C est A. In secunda autem cōiugatione, si quis inferat quoddam E esse A, pro medio sumat CG, in primo tertiæ arguēdo. Omne CG est A, omne CG est E, ergo quoddā E est A. Tertio si quis inferat nullū E esse A, pro medio sumat DF, in secūdo primæ arguēdo. Nullū DF est A, omne E est DF, ergo nullū E est A. Quarto si inferat nullū E est A, pro medio B H sumat, sic in primo secundæ arguēdo. Omne A est B H, nullū E est B H, ergo nullum E est A. Postremo in secūdo tertiæ, si quis particularē abdicatiuam probādo inferat quoddā B non esse A, pro medio sumat DG arguendo. Nullum DG est A, omne DG est B, ergo quoddā B non est A. Tris ad hæc

Cōiugationes inutiles.

inutiles ponit item cōiugationes. Primam quando tam subiecto quàm prædicato illationis medium cōsequens fuerit, quia syllogismus aut ex omnibus dedicatiuis in secunda figura argueretur, aut omnibus abdicatiuis. Secundam quando mediū prædicato fuerit antecedens, & extraneū subiecto: quia argueretur ex minore abdicatiua in prima figura. Tertiā quādo medium utriq; fuerit extraneū, quia ex omnibus abdicatiuis argueretur. Post hæc octo ponit canones quibus ex obliquis syllogizare possimus, ut contrariorum est eadem disciplina.

De consecrarijs

Deinde monstrat quomodo omnia cōsecraria non syllogistica, & reduplicatiua ad syllogismum reducātur: nam nō omne quod necessario cōcludit, syllogismus erit. Est enim consecrarium argumētatio, cuius antecedēs est loco adsumptorū, cōsequens loco cōclusionis. Debetur igitur id in duas diducere partes, & deinde cōclusionem inferre. Verbi gratia. Si homo est, animal est. Et si animal est, substantia est. Ergo homo est substantia. Resoluere item terminos infinitos, ubi ostēdit quod abdicatiua de prædicato finito, non æquiparatur dedicatiuæ de prædicato infinito: ut non est bonū, & est nō bonum. Verbum enim infinitū ut dicitur primo Peri hermenias nihil ponit. Igitur dedicatiua de prædicato infinito, abdicatiuā de prædicato finito recte cōsequitur. Nam bene sequitur, est nō albū, ergo nō est albū. Sed non cōtra. Abdicatiua de prædicato finito, dedicatiuā de prædicato infinito nō ualet cōsequi: nō enim sequitur, hoc non est lignū albū, ergo hoc est lignum nō album. Dedicatiua de prædicato finito, abdicatiuā de prædicato infinito recte cōsequitur: ut hoc est albū, ergo hoc non est non albū. Abdicatiua de prædicato infinito, dedicatiuā de prædicato finito nō cōsequitur. Nō enim recte dicit, nō est lignū nō albū, ergo est lignū albū. Ex his duo catholica. Dedicatiua de prædicato finito, & dedicatiua de prædicato infinito: ut est albū & est non albū, nequeūt simul esse. Alterū, abdicatiua de prædicato finito, & abdicatiua de prædicato infinito nō se inuicē cōsequuntur, tamē possunt simul esse. Quia quod nō est lignū albū, non est etiā lignum nō album.

De infinitis

rehte dicit, nō est lignū nō albū, ergo est lignū albū. Ex his duo catholica. Dedicatiua de prædicato finito, & dedicatiua de prædicato infinito: ut est albū & est non albū, nequeūt simul esse. Alterū, abdicatiua de prædicato finito, & abdicatiua de prædicato infinito nō se inuicē cōsequuntur, tamē possunt simul esse. Quia quod nō est lignū albū, non est etiā lignum nō album.

Catholica ij.

De potestati bus syllogismi simplicis.

POST hæc de potestatibus siue proprietatibus syllogismi simplicis, quid ualet ex forma ad uerum seu falsum ostendēdum. Sunt enim sex, in hoc uersu per notas conscriptæ: Plus, falso, circum, cōuertitur, impos, & oppos. Prima enim est potestas: eūdē syllogismū plura inferre posse symperasmata: quod contingit primo per illationis conuersionem, quādo uidelicet ex duabus præmissis alterā concludit, aut quādo colligit sub uno distributo plura sub eo cōtenta. Secunda potestas, quādo ex falsis uera cōcludit. In quo catholicum illud est, Quod si conclusio sit falsa necesse est ambas uel alteram præmissarum esse falsam. Secundo si conclusio sit uera, non necesse est utranq; uel alteram præmissarum esse ueram. Tertio quod uerum ex falsis non inferitur propter quid sed quoniam. Deinde quod in omnibus figuris ac modis potest ex falsis uere concludi. Verbi gratia. Animal in omni ligno, lignum in omni homine, animal in omni homine. Et rursus ex una falsa. Inanimū in omni ligno, lignum in omni lapide, inanimū in omni lapide. Et item: album in omni animali, animal in omni niue, album in omni niue. Similiter in secunda figura, & in tertiā: ut animal in omni lapide, animal in nullo homine, lapis in nullo homine. Item, inanimū in omni lapide, inanimū in omni ligno, lapis in omni ligno. Tertia potestas quando syllogismus est Reciprocus ab oratoribus uocatus, a

Ex falsis uera inferre.

Syllogismus reciprocus.

quod uerum ex falsis non inferitur propter quid sed quoniam. Deinde quod in omnibus figuris ac modis potest ex falsis uere concludi. Verbi gratia. Animal in omni ligno, lignum in omni homine, animal in omni homine. Et rursus ex una falsa. Inanimū in omni ligno, lignum in omni lapide, inanimū in omni lapide. Et item: album in omni animali, animal in omni niue, album in omni niue. Similiter in secunda figura, & in tertiā: ut animal in omni lapide, animal in nullo homine, lapis in nullo homine. Item, inanimū in omni lapide, inanimū in omni ligno, lapis in omni ligno. Tertia potestas quando syllogismus est Reciprocus ab oratoribus uocatus, a

tus, à nostris autē dialecticis Circularis. Fit em̄ ex altero adsumpto cum cōclusionē cōuer-
 sio, alterum inferendo adsumptum: uidelicet omne risibile est homo, omnis homo est risi-
 bilis, omne risibile est homo, Vtilis est quandoq; demonstrationi, utitur eo Aristoteles in
 VIII. Physicorum, ubi per aternitatem motus monstrat primum motorem esse immobi-
 lem: deinde reuertendo per immobilitatem demonstrat primum motorem esse aeternum.
 Fit autē in prima figura in modis dedicatiuis. In tertia uero in modis abdicatiuis. Semperq;
 particulare cōcluditur. Quarta potestas syllogismus cōuersiuus: est em̄ ex oppositione illa
 tionis cum altero adsumptorum inferre oppositum alterius adsumpti, capiēdo cōtrarium
 siue cōtradictorium illationis. Vt omni a inest c. & nulli a inest c. uel omni a inest c. & non
 alicui a inest c. Quinta potestas ad impossibile, qui ab Aristotele cōparatur syllogismo con-
 uersiuo. Cōueniunt tripliciter, primo q; sunt ex eisdem terminis & figura. Deinde q; syllo-
 gismus hic est cōuersiuus & ad impossibile. Tertio q; procedit ex opposito alicuius propo-
 sitionis. Differunt autem, q; ad impossibile nō supponit aliquā illationem syllogisticam, sed
 solum aliquā propositionem abdicatiuam à respondente. Cōuersiuus uero semper suppo-
 nit aliquā syllogisticā illationem. Deinde cōuersiuus ualet ad ostendendā cōsequētis cō-
 gruitatem, sed ad impossibile ualet ad ostendendā alicuius propositionis ueritatem. Tertio
 ad impossibile semper procedit ex altera falsa, sed cōuersiuus potest ex utraq; uera procede-
 re. Quarto ad impossibile procedit tantum ex opposito cōtradictorio, cōuersiuus autē tam
 ex cōtradictorio quā cōtrario. Sexta potestas ex oppositis. Oppositorum autem quaedā
 sunt secundum ueritatem, quaedā secundum locum. Sunt autem secundum locum ex abdi-
 catiua & dedicatiua dandi subiecti & predicati. Et sunt quadrupliciter, ex quibus tantū de-
 dicatiua particularis & abdicatiua particularis nō sunt secundū ueritatē. In priā figura nō
 fit ex oppositis, in q; loco Arist. septē catholica narrat. Post hęc de tribus peccantib; q; acci-
 dūt cōtra potestatē syllogismorū. Primū petitio principij circa syllogismū recipiē. Dein-
 de peccans cōtra syllogismū per impossibile, qd' est nō propter hoc accidere falsum qd' in-
 telligit: nam propter hypothesim datam accidit falsum, id est, sequit' falsa cōclusio, differt q;
 à nō causa ut causa, cōuenitq; aliqua ex parte. Duo sunt om̄ino modi qb; fiunt nō propter
 hoc accidere falsum: prior manifest' qn̄ hypothesis cōuenit in aliq; termino cū cōclusionē
 illata impossibili. Posterior peccans cōtra opposita est, uocaturq; fallacia cōtrarię deceptio
 nis, quo aliquis simul opinatur cōtraria: ubi Arist. cōcludit q; nō possumus de eodem habe-
 re opiniones cōtrarias, facileq; probatur, qm̄ nō possunt cōtraria eidem simul inesse. Dein-
 de tria de eligendo præcepta tradit, quæ sunt in lib. Topicorum repetita. Postremo de in-
 stantia, inductione, exemplo, enthymemate: Est em̄ instantia propositio propositioni cōtra-
 ria: habetq; hęc catholica, ut possit esse uniuersalis & particularis. Sed propositio cōtra quā
 fertur semper uniuersalis. Præterea fit in duabus tm̄ figuris prima & tertia: uerbi gratia, pro-
 batur q; cōtrariorū eadem est disciplina. Cōtra instatur in prima figura. Nullorum opposi-
 torum eadem est disciplina, sed omnia cōtraria sunt opposita, ergo nullorum cōtrariorum
 eadem est disciplina. In tertia figura contra uniuersalem abdicatiuā per particularem dedi-
 catiuā sic. Cuiuslibet sanantis & morbum inducentis est eadem disciplina, sed sanans &
 morbum inducens sunt cōtraria, ergo aliquorum cōtrariorum eadem est disciplina. Ratio
 cur nō fiant in secunda, q; in ea semper inferatur abdicatiue, at instantia fit in illa ubi possit
 opposita cōcludi. Inductio procedit ex omnibus singularibus. Exemplum uero ex aliquib;
 tantum singularib;: Quod sic deduci potest. Thebanos aduersus Athenienses pugnare in-
 comodum, sed Thebanos pugnare aduersus Athenienses est uicinos aduersus uicinos pu-
 gnare, ergo uicinos aduersus uicinos pugnare incōmodum. In syllogismo autem per indu-
 ctionem totum ex singularibus cōgestum pro medio capi debet. Et subiectū passionis pro
 minore extremitate, passio uero pro maiore, ut sic arguendo in tertia figura. Omne qd' est
 homo equus mulus, & reliquum in animalium genere nō carens morbis afflicatur: sed om-
 ne quod est homo equus mulus & reliquum in animalium genere non caret morbis, ergo
 om̄e animal nō carens morbis afflicatur. Deductio est syllogismus, cuius assumptio maior
 per se nota est, & minor dubia, sed æque ac magis credibilis cōclusionē: ut om̄is disciplina
 est docilis, uirtus est disciplina, ergo uirtus est docilis. Enthymema signum pro medio ha-
 bet, quod prodigium uocant, & insolutum, quum altera retinetur in mente: Solutum uero
 quum ad syllogismum reducitur perfectum: ut mulier quæ lac habet peperit, hæc mulier

Syllogismus
 conuersiuus
 Syllogismus
 ad impossibile

Potestas ex
 opposito

Tria contra
 potestatē syl-
 logismorum

De eodē duæ
 contrarię opi-
 niones nō pos-
 sunt haberi
 De instantia.

De inductiōe
 De exemplo

Deductio

Enthymema

& reliqua. Quapropter ad signa deprehendenda de physiognomia loquitur, ut habēs summa corporis crassiora magno est animo, leo habet & reliqua. Ad hæc Albertus inquit, latā habere frontem signum esse liberalitatis.

In posteriora Analytica.

Demonstratio
quid ab alijs
syllogismis
differt

Demonstratio
nis descriptio
Duplicita prin
cipia

Tria in de
monstratione
supponuntur

Propter quid
est. Quod est

Medicina ad
geometr.

Reciproca
demonstratio

VOMODO fiat demonstratio & ex quibus, & quid ab alijs differat, ostendit in hoc primo lib. Nam in alijs syllogismis mediū causa cōclusionis est, nō autē rei. In demonstratione autē mediū illationis & rei. Omnis igitur doctrina ex præexistenti cognitione fit, qd' probat per inductionē ex diuersis disciplinis per quas acquiritur scientia. Primū quidem ex mathematicis, quæ per dignitates monstrant per se notas. Deinde ex dialecticis quæ fiunt per syllogismū ex præcognitione uniuersalis, ipsa quoq; uniuersalia in infinitū nō procedūt, alioquin scientia nō esset. Insuper è sensu & singularib⁹ deprehenduntur, ut de ignis caliditate facto periculo colligimus uniuersalē causam & propositionem, qd' ignis sit calidus. Tertio præexistentem cognitionem ex rhetorica ostendit, quæ per inductionem & exempla procedit. Dicitur igitur ex primis ueris necessarijs immediatis & notis causis cōclusionis demonstrationē esse, in qua definitione pluribus insistit uerbis. Ponit namq; ex necessarijs ex quibus fit quandoq; uera cōclusio, sicuti diximus superi⁹ in syllogismo simplici, sed dicit nō propter quid. Ex immediatis, id est, proprijs, qm̄ unaqueq; scientia habet propria & cōmunia principia. Cōmunia, ut si ab æqualibus æqualia demas, quæ restant æqualia sunt, hoc est, cōmune arithmetice & geometrice. Propria sunt de quibus supponitur qd' sint, & de quibus in unaquaq; scientia demonstrant proprietates, ut unitates in Arithmetica & notæ & lineæ in geometria. Supponitur etiā quo ad proprietates quid significat par & impar & triangulus. Quapropter tria sunt quæ dicit Aristoteles nō oportere demonstrari, sed tantū supponi, uidelicet, subiectum, quid est, & qd' est. Proprietas enim rei seu diffinitio dicitur quid est, & dignitas qd' est. Nam per hæc tria iam supposita fiunt demonstrationes. Deinde dicit ex primis quod priora sunt alijs alia; ut naturæ priora uniuersalia, sicut homo, nobis uero particularia, ut Socrates. Itē causa causato prior præter quædā quæ simul sunt, ut sol & splendor eius, simul em̄ prænosci sol & causa splendoris. Igitur demonstrationē è primis causis nō nobis, sed naturæ fieri iubet: uerbi gratia, luna deficit qm̄ opponitur umbræ terræ, causa oppositio est, eclipse uero causatū, & uocatur syllogism⁹ propter quid, qui secundū demonstrationē & causam, naturæ prima causa est. At cōtra cū dicimus, luna opponitur terræ, qm̄ deficit, causatū & nobis prius notū loco causæ ponimus, qd' minime demonstrat, uocaturq; syllogismus: Quod est: & rursus planetæ non coruscant, qm̄ prope sunt, propter quid demonstrat. At contra planetæ prope sunt qm̄ coruscant dicitur syllogismus qd' est, ac minime demonstrat. Sed ut hæc ratio latius pateat, scire per qd' aut propter quid multipliciter differt. Primo quidem in eadē scientia dupliciter: uno modo si per causas propinquas propositiones fiant, syllogismus propter quid est. Si autē mediū aliquod interuenire queat, qd' erit: uerbi gratia. Nō respicit lapis, qm̄ nō animal, syllogismus qd' est. Nam causam uerā & absq; medio nō affert. Multa em̄ sunt animalia quæ nō respirant. Sed qd' pulmonē nō habet, dicere debuit. Altero modo cū ex causa causatū cōcludit, propter quid est. Si uero ex causato causam, Quod erit, ut supra de lunæ eclipse dixim⁹. Secundū uero aliam atq; aliam scientiā: Quod & propter quid differunt, in subalternis uidelicet scientijs, ut harmonica ad arithmeticam: Optice ad geometriam: Machinatura ad symmetriam, Phænomena ad astrologiam. In his igitur si optice per principium optices demonstrat & harmonica per harmoniacā, & sic reliqua, syllogismus qd' fuerit. Si uero illud per arithmeticam, hoc uero per geometriam, propter quid erit. Ratio, qd' subalternæ scientiæ sciuntur per qd' est & non propter quid est, subalternantes uero propter quid. Quædam uero non subalternæ scientiæ se inuicem sic habent, ut altera probet per qd': altera propter quid: uidelicet medicina ad geometriam hoc modo, Quod rotunda uulnera tardius sanantur, medici est tantū uidere, propter quid uero geometria. Circulus uidelicet est præter alia plana cōplectens plus & loci & angulorū. In cunctis igitur eadem propositio citra medium fuerit, qua res uera ac eadem nō æquiuoca uel alia demonstratur, ut triangulus quia triangulus & nō figura tris habet angulos duobus rectis æquales. Reciproca demonstratio plurifariam fit: uno modo fit uariando genus demonstrationis, uidelicet quod est in propter quid est, uel contra, Quando uero causa ignoratur, per effectum

fectum nō tamen conuertibilem demonstratur, uidelicet quod est. Si uero effectus causa notior, tunc per causam uidelicet propter quid proceditur. Secundo uariando unū genus causae in aliud genus causae, ut demonstrando causam finalem per efficientem & contra. Tertio modo quando notitia alicuius illationis per plures accipitur demonstrationes, tunc illatio potest esse notior qualibet praemissarum separatim sumpta. Quarto modo quando illatio solum demonstratur per unam demonstrationem & ipsa adsumitur ad probandam aliam quam praemissam non uariando genus demonstrationis, nec genus causae: & hoc inusitatum, nec fere possibile. Post haec reliqua definitionis exequitur, quoniam demonstratio nem ex necessarijs & uniuersalibus constare dixit. Vniuersale ostendit esse illud praedicatum quod inest alicui subiecto, tribus modis, in omni, per se, & secundum quod ipsum. In omni dicitur quod nihil extra relinquit ex his quae subiiciuntur ei, ut animal omne est essentia, & in caelo sidera. Nam coelum sol luna pro uniuersalibus demonstrant. Per se autem tripliciter. Primo cum de essentia dicitur prima, ut Socrates per se est ens, ambulans uero siue albus est accidens, & aliud quoddam ens. Secundo cum proprietates subiecti dicuntur, ut par & impar in numero, longitudo & latitudo in superficie, simitas in naso. Tertio dicitur in duabus illis causis: formali uidelicet, ut corpus per animam uiuit: & efficiente, ut aqua per ignem calefit. Per se autem & secundum quod ipsum idem penitus esse dicitur: uerbi gratia. Nota inest linea secundum quod ipsum, id est, secundum quod triangulus, & per se etiam inest. E tribus his modis secundo modo scientia demonstratur. Diffinitio igitur demonstrationis initium est, & absque medio propositio, uerum nō omnis. Est enim quaedam diffinitio lato uocabulo, quae descriptio est, quum ex accidentibus rem describimus. Hic autem ex rei essentia ponitur. Dependet autem aut ex materia, aut ex forma, aut ex utraque: uerbi gratia: Ars omnis subiectum habet quod est materia, & finem qui est forma. Ars igitur naualis cum dicitur nauium factiua, diffinitio ex forma fuerit. Et rursus naualis ars quae circa ligna uersatur, & nauium factiua, ex materia & forma diffinitio perfecta fuerit. Nam alterum solum nequaquam proba diffinitio. Igitur materialis per medium formalis est conclusio. Formalis autem principium proximum demonstrationis: ut ars naualis circa materiam uersatur, quoniam nauigiorum actiua. At contra nullus per materiam monstrat. Non enim ars naualis nauigiorum factiua, quoniam circa materiam uersatur. Item: Ira est feruor sanguinis circa cor, materialis est diffinitio. Si addatur, appetitus tristitiae, formalis est. Sed in diffinitione atque demonstratione diuersa positio. In prima materialem praeposimus, ac ita dicimus. Ira feruor est sanguinis circa cor, quoniam uindictam tristitiam appetit. In demonstratione uero contra formalis praeposuitur hoc modo, iratus appetit tristitiam, appetenti uero tristitiam feruet circa cor sanguis. Irato ergo feruet circa cor sanguis. Si enim dicemus: Irato feruet circa cor sanguis, feruens autem circa cor sanguis appetit tristitiam, mentemur, non enim omnis circa cor sanguine feruens tristitiam appetit. Sunt namque aliae causae propter quas sanguis feruet circa cor, ut febris. Nō refert, ut in enunciatione sit rectum, ut iratus, in illatione uero uariet casum ut irato. Differit praeterea de scientijs subalternis, quae sunt illae quae partem ab altera scientia subiecti uel medij recipiunt. Quatuor sibi conditiones expetunt: Primo ut subiectum eorum sub superiorum scientiarum subiecto sicuti pars in toto contineatur. Secundo, ut subiectum scientiae superioris ad scientiae inferioris subiectum per differentiam accidentalem contrahatur, quod si per essentialem contrahatur, tum ipsorum eadem erit scientia. Tertio quod talis differentia contrahens non causam ducat ab illo superiore. Quarto quod subiectum scientiae inferioris sit aliquid constitutum ex subiecto scientiae superioris cum aliquo addito, quod quidem additum constituat unum ex accidente cum illo superiore. Illud uero faciat unum ex accidente cum altero quod praedicatur de altero contingenter. In quarto huius libri tractatu de differentia ponit monstrando per quod est & propter quid est in eadem scientia, quod supra attigi. Per effectum uero conuertibilem possumus quadrifariam demonstrare, primo quando medium excedit minorem extremitatem, & conuertitur cum maiore: ut quicquid non coruscat prope est, luna non coruscat, ergo luna prope est. Secundo quando medium exciditur à minore extremitate, recte fiet demonstratio particularis: ut quicquid non coruscat est prope, stella non coruscat, ergo stella est prope. Tertio quando medium exceditur à maiore extremitate: ut quicquid mouetur motu progressiuo habet animam sensibilem, sed animal mouetur sic,

De uniuersali
In omni
Per se
Secundum
quod ipsum.

Scientiae subiectae IIII. conditiones expetunt

Differentia Demonstratio

per effectus conuertibiles

CC 3 ergo.

ergo. Quarto cum medium excedit maiorem extremitatem tunc non potest fieri demonstratio, quia effectus procedens à pluribus causis non potest alteram illarum concludere. Et tribus autem figuris prima & in primo modo demonstrationi magis conuenit, quod in ea partes diffinitionis magis innotescant. Nam diffinitio demonstrationis initium est. Deinde quod affirmatio negationi præstet, quia per se probat. Negatio uero adfirmatione indiget, non enim ex omnibus abdicatiuis fit demonstratio. Insuper categorica siue positiua utilior hypothetica, quod in hac propositionis conditio perfectæ probationi officiat. In sexto tractatu differit de syllogismo ignorationis, & deceptiuo, qui dupliciter fit: primo simpliciter, quando ex falsis in materia peccat: quod accidit cum quis opinatur oppositum alicuius principij uel conclusionis sine aliquo ductu rationis, uel quando adsentitur oppositis principiorum uel conclusionis ob aliquam rationem quam nesciat dissoluere. Alio modo quum in forma peccat, hoc est in modo & figura, quapropter non syllogismus, sed paralogismus appellatur. Præterea docet quomodo sensus potestate occupata, mentis cognitio etiam tollitur, cum ex illa dependeat. Deinde quod in demonstratione non est processus in infinitum, est quod in diffinitionibus quidam status, ultra quem sursum in prædicatis non altius, neque deorsum in subiectis ulterius itur. Deinde quod unitas habitus scientiæ sumitur ab unitate subiectorum. Distinctio à distinctione principiorum. Deinde utrum principia scientiarum sint eadem. Respondet quod principia scientiarum duplicia sunt, communia & propria, complexa & incomplexa. Communia uocantur ex quibus. Ex his enim demonstrantur proprietates subiectorum. Propria uero circa quæ dicuntur. Et hæc sunt subiecta scientiarum, circa quæ scientia uersatur, sicuti in arithmetica numerus est subiectum, & in geometria magnitudo. Item, Non potest ab eodem intellectu de eodem obiecto simul & semel haberi scientia & opinio. In quo differit quid scientia ab opinione & scibile ab opinabili differt, altera de uniuersali & necessario, altera de contingente & non necessario, & aliter se habere possibilibus. Libro 11. de scibilibus differit cum libro superiore de demonstratione quæ scientiam gignit tractasset. Dicit enim, quæ uere sciuntur sunt totidem, quot quærentur. Quærentur autem duo. Si est, & quid est. Cognoscuntur autem totidem, uidelicet: Quod est, & propter quid est. Quot inquit, quæ sita problemata, tot sunt modi secundum quos scimus. Problema & conclusio eadem sunt subiecto, ratione autem diuersa. Cum enim per interrogationem fit dicitur problema, cum per demonstrationem conclusio. Similiter & quæ sita & cognita eadem sunt subiecto, ratione uero altera. Si enim ignoro quid est eclipsis, quæro si est aliqua ratio eclipsis: quando autem didici quod est, desino quærere, & rursus quæro quid est, quo cognito desisto. Igitur duo ex his prima simplicia, reliqua composita. Quæ propter si est, & quod est, unum facit secum, uidelicet quæ situm & cognitum. Et rursus quid est, & propter quid est, idem constituit. Nam cognito quod est aliqua causa eclipsis lunæ, interrogat diffinitionem quid est causæ eclipsis, propter quid autem accipit hanc diffinitionem. Post hæc docet quomodo omnes hæc de scientia quæstiones de medio sunt, id est de causa. Est enim medium causa qua demonstratur. Deinde probat quod nulla sit eiusdem diffinitio ac demonstratio. Deinde quod quid est non potest demonstrari de eo cuius est, in eo quod quid est. Quod uti clarius ostendat, tris ponit diffinitiones, modis ad demonstrationem se uarie habentibus. Prima quidem propter quid, quum res explicatur quæ medium siue causa ipsa est, ac alio medio seu causa caret: est quod omnino indemonstrabilis, sed principium tantum demonstrationis: ut solis eclipsis est oppositio lunæ in capite uel cauda draconis existentis. Alia est diffinitio quid tantum, & illa demonstrabilis ac conclusio demonstrationis: ut eclipsis est solis obscuratio supra terram: nam quid nominis ostendit. Tertia dicit quid & propter quid: illa est tota demonstratio differens solum positione & ordine terminorum: ut eclipsis est solis obscuratio quum luna opponitur. Ex his concludit quomodo quid est, fit demonstratio & quomodo non. Item, quorū potest esse demonstratio, illorum autem quæ non habent causam non potest esse. Præterea explicatur est quomodo quod quid est demonstratur, uidelicet quatenus significatur per demonstrationem solum significantem propter quid. Postremo quomodo diffinitio se diuersis modis habeat ad demonstrationem. Et quomodo contingat eiusdem esse demonstrationem & diffinitionem, & quomodo rursus non contingit. Postea dicit diffinitionem ultimi termini, id est minoris extremitatis, hoc est subiecti, esse medium demonstrationis. Partes diffinitionis plus esse

De syllogismo
ignorationis

Mentis cognitio
ex sensus
potestate
dependet.

Principia scientiarum
communis &
propria
De scientia
quid differt
ab opinione

De scibili
Interrogationes,
duæ cognita
totidem

Medium

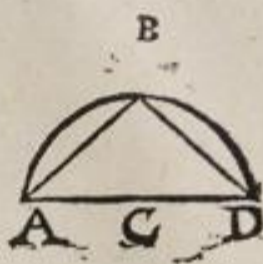
Propter
Quid

Quid & propter
quid

Quod quid est

esse debere quæ
res, hoc est, eius
demonstrabilia. Te
hæc de numero
possum, nec cum
ni. Primo, causa
causa, ut luna in
causa prior est ca
tamen conuertit
eiusdem plures pol
uit alijs alia cau
dem causa diuersi
demque igni. Oster
mum per materia
rationem, ut est i
ctorum angulorū
ergo angulus D
ualem quod quæ
De finete sic m
solidos lacelli
coquere cupit ual
feralem in his quæ
hæc remere cōtin
ploluminis quod
ra: ex finali, ut n
ollendit: finem e
Post hæc causas d
erunt inter se, sed
sentem per effectū
fatorū: quod duo
tellus in medio fui
do simul procedur
prios factam, seu à
ctum posteriorem
medium sit: in que
Antecedens patet,
Consequens mani
neam, ita factum e
ctam recte procedi
facta, ergo fundam
Sed & ex eodem q
quæstiones: ut Ech
ex sonitu, è sole, è sp
dam manus unilat
sepion & spina. In
à posteriori procedi
pluuiæ, pluuiæ iteru
lus exuberat quum
luna tunc deficit. C
dentes temporibus
uniuersale: ex sing
magis quam in diffi

esse debere quàm diffinitum. Ex quo tradit tria præcepta: Primo namq; ut diffinitionis partes, hoc est, eius prædicata plus habeant narrationis quàm diffinitum. Secundo sint cū diffinito cōuertibilia. Tertio sint necessaria, hoc est uniuersalia, nā uniuersalia necessaria sunt. Inter hæc de numero ternario mentionem habet, dicitq; primum imparem esse, nec ex alijs compositum, nec cum alijs mēsuram habere. Et quando mediū causam esse dixit, de causis disse- rit. Primo, causa & causatū, & simul & conuertibilia sunt quando causati una tantū fuerit causa, ut lunæ interpositio, causa eclypsis. Et latū folium, causam esse decidui folij. Deinde causa prior est causato. Tertio, si unius causati diuersæ sunt causæ, etsi sequitur effectus, nō tamen conuertitur: ut uituperabile ex audace & timido procedere potest. Sed quanquam eiusdē plures possunt esse causæ, una tantū per se fuerit, reliquæ ex accidēte. Longæ item uitæ alijs alia causa, aibus siccum, quadrupedi bilis defectus. His addi potest, quod ex eadem causa diuersa quoq; causata, ut Limus ut hic durefcit, & hæc ut cera liquefcit, uno eodemq; igni. Ostendit insuper quod per quodlibet causæ genus demonstratio recte fiat: primum per materialem exemplo mathematico, quū partes totī comparatæ habeāt materiæ rationem, ut est 11. physicorum: Omnis angulus qui cōtinet duas medietates duorum rectorum angulorū est rectus: sed angulus D, cadens in semicirculo A, B, C. est huiusmodi, ergo angulus D in semicirculo cadens est rectus. Idem & in tertio Euclidis probatur. Formalem quod quid est esse, iam supra ostēdit immediatam & necessariam causam existere. De efficiēte sic mōstrat: omnes qui Medos lacessuerūt ab eis fuere debellati, sed Athenienses Medos lacessuere, ergo. De finali, exēplo ab eo posito sic argui potest. Omnis qui con- coquere cupit ualere uult, sed qui post cœnam ambulat cupit cōcoquere, ergo. Ait insuper finalem in his quæ à natura & arte sint tantū reperiri, quæ autem à fortuna, minime: quod hæc temere cōtingat. Deinde ostendit quod idem pluribus causis demonstrari potest. exem- plo luminis quod laternam pertrāsit: ex materiali quod lumen sit diuisibile in parua corpo- ra: ex finali, ut noctu monstret iter. Alterum quoq; exemplum cur tonat, totidem causis ostendit: finem enim dicit ex Pythagoreorum sententiā, ut hi qui sunt in inferno timeant. Post hæc causas dicit esse aut simul, aut nō simul cum suis effectibus: si simul, conuertibiles erunt inter se, sed causa propter quid ab effectibus, quia demonstrabitur. Itaq; causam præ- sentem per effectum præsentē recte probamus, & per præteritam præteritū, per futuram futurū: quod duobus probat exemplis, si quærat propter quod lunæ fuit defectus, quia tellus in medio fuit: & propter quod facta crySTALLUS, quia lympha concreuit. Eodemq; mo- do simul procedunt, est & erit. At contra in his quæ simul non sunt, ab effectū ad causam prius factam, seu à futuro ad prius futuram probe monstratur. A causa uero priori ad effe- ctum posteriorem nequaquā: quia inter causam factam esse, fieri, seu factum effectum: adhuc medium sit: in quo tempore medio probe dicitur causam esse, falsum uero effectum esse. Antecedens patet, quia duo puncta non sunt inuicem coniuncta: ergo neq; duo facta esse. Consequens manifestum, quia utraq; sunt indiuisibilia: nam sicuti se habet punctum ad li- neam, ita factum esse ad fieri. Quod autem in huiusmodi ab effectū ad causam prius fa- ctam recte procedatur, duobus item monstrat exemplis. Probe enim sequitur: domus est facta, ergo fundamenta iacta. Item: Fundamenta iacta, ergo necesse lapides esse excisos. Sed & ex eodem quoq; genere causa, diuersa tamen specie, plures demonstrari possunt quæstiones: ut Echo, Iris, & Idolum omnia ex repercussionis genere creata, sed diuersa, ex sonitu, è sole, è speculo. Possunt item nonnulla hoc modo per analogiam, ut ad proban- dam manus utilitatē quæ homini est, elephant proboscis, simiæ pedes anteriores, os item sepion & spina. In his etiam quæ reciproce fiunt, reciproco utendum argumento, modo à posteriori procedatur ad prius: ut ex terræ pluuia fit uapor, ex uapore nubes, ex nube pluuia, pluuia iterum in terram descendit. Est quoq; causa sub causa, ut propter quid Ni- lus exuberat quum finis adest mensis, quia is hyemalior extat: cur autem hyemalior, quia luna tunc deficit. Deinde ad effectus semper frequenter & raro causas, item illis respon- dentes temporibus adducere oportebit. Singulare definire seu demonstrare facilius quàm uniuersale: ex singularibus enim ad uniuersalia adscendimus, in quibus æquiuationes magis quàm in differentibus latent.

Elenchus

RISTOTELES librum scripsit Elenchorum, non ut fiant, sed ut uidentur: ueluti medicinae quaedam non ad sanitatem, sed ad uitanda uenena praeparantur. Syllogismum enim & litigiosum, & contentiosum, & sophisticum, & syllogisticum, & elenchum continet eadem omnes significatione. Nam elenchus dicitur, ἔλεγχος, quod est deprehendere. docet enim quomodo Sophistae deprehendant, id est decipiant, aut decipientes deprehendantur in mendacio, & propterea uidentur. Is igitur triplex est, aut peccat in materia tantum, qui ex apparentibus probabilibus recte syllogizat, ut laetum est amabile, laetum autem est mors, mors est amabile. Omnis statua naturalis est: Hercules est statua, Hercules est naturalis. Secundus peccat in forma, qui item ex apparentibus probabilibus, non autem recte syllogizat. Ut omnis homo est animal, asinus est animal, ergo asinus est homo. Nam adsumpta uera sunt, sed errat in forma. Tertius errat in utroque ex apparentibus etiam probabilibus, ut, Omnis homo est animal: nullum risibile est homo, ergo nullum risibile est animal. Est apprensus syllogismus, sed arguitur minore negatiua in prima figura, peccat in forma, & minor est apparenter probabilis per talem syllogismum etiam in forma peccantem. Nullum accidens est homo, omne risibile est accidens, nullum risibile est homo. Qui igitur peccat in materia tantum, syllogismus contentiosus seu sophisticus elenchus dicitur. Qui autem peccat in forma, iam non syllogismus neque elenchus, sed apprensus elenchus ac paralogismus dicitur. Denique syllogismus est sophisticus, quando ambas uel alteram habet propositionem falsam, forma uero restat. Paralogismus autem siue apprensus syllogismus quando forma errat, siue sint falsae siue uerae propositiones. Syllogismus pseudographus siue falsigraphus est ueluti detorquens demonstrantem: ex principijs enim ueris, sed male intellectis falsum comprehendit. Ut si dicat, omnes lineae à centro ad circumferentiam sunt aequales, At duae lineae à centro ad circumferentiam in non aequalibus circulis ductae sunt, ergo aequales, falsum erit. intelligitur enim in eodem circulo. Doctrinalis syllogismus idem & demonstratiuus, de quo supra narratum est. Tentatiuus autem idem est quod dialecticus, differt tamen quod non est ex simpliciter opinabilibus, sed tantum ex ijs quae uidentur respondententi, de quo scientiam se habere fingit. ENARRATIS disputatorum generibus enumerantur quinque, quorum causa fit sophisticus syllogismus. Redargutio, Falsum, Opinabile, Solocismus, Nugatio. Per primum sophista uult uideri redarguere respondentem, quod non est. Per secundum falsum aliquid monstrare. Per tertium uult quod dicat contra opinionem multorum, seu plurium, seu sapientum. Per quartum barbara grammatica & incognita utitur. Postremo idem frequenter per nugationem quandam repetit. Post haec uia fallendi duplex proponitur. In dictione, & extra dictionem. In dictione sex modi, aequiuocatio, amphibologia, compositio, diuisio, accentus, figura dictionis. Quibus exempla sunt huiusmodi. Ac primum aequiuocationis, duobus modis. Aut unum plura significat, sicuti canis, laetum: uerbi gratia: omne laetum bonum. Malum est laetum, malum ergo bonum. Sic melius quam exemplum quod ponitur in textu Latino de uerbo expedit, nam expedit apud Latinos aequiuocum ad bonum & malum non proprie reperitur, sed bene apud Graecos εἶοντα. Secundo, quando una dicitio per se tantum rem unam significat, sed addita alteri plura. ut qui surgebat, stat: & qui curabatur, sanus est. Surgebat enim sedens, & curabatur aegrotans. Aegrotans enim per se rem unam significat, sed iunctum uerbo curabatur, significat tam illum qui est quam qui fuit aegrotans. Amphibologia sic fit: Quicquid scit hoc scit, lapidem scit aliquis, ergo lapis scit: soluit Aristoteles. Maior est duplex. Nam & scitum & scientem potest significare. Si enim illud pronomen hoc construatur cum primo uerbo, tunc significat scitum: si construatur cum secundo, significat scientem. Item: Quicquid uidet hoc uidet, lapidem uidet aliquis, ergo lapis uidet: quod eodem modo soluitur. Item: Quicquid contingit dicere contingit loqui, sed tacentem contingit dicere, ergo tacentem contingit loqui: soluit Aristoteles: Minor enim est duplex, quia uel significat quod tacens potest loqui, uel contingit dicere aliquem esse tacentem. Differunt inter se Amphibologia & aequiuocatio, quod in aequiuocatione ex eodem nomine diuersa significante

Triplex elenchus

Elenchus
sophisticus
Paralogismus
Pseudographus
SyllogismusDoctrinalis
Syllogismus
Tentatiuus
Dialecticus
Redargutio
Falsum
Opinabile
Solocismus
Nugatio
Via duplex
fallendi. In dictione & extra dictionem

Aequiuocatio

Amphibolo.

Differentia inter Amphibologia & Aequiuocationem

significante proba
Dico autem orati
nis modus comp
est si diuisa, uera,
Et quicquid scit li
Diuisio sic: Quo
tandem & ampli
le item ego te feci
qui diuisus Achilli
nemum est, a duer
nis sensum uariat,
contingens, ergo ne
haud proprie ab it
qui accentus magi
mor, ut masculinu
Vel quado quale i
dictionem v. 11. F
quens, per petitio
nam. Per acciden
tibus alius ab h
est alius à Platone
naturam Socrates
rem hinc, non aute
ad naturam transi
tonis homo, hon
intentionem & re
ergo non dulce. I
magis & minus ni
dium solum inel
Et quod non est, e
non est idem esse
non est, homo non
Solut negando ex
& niger. Et sic erit
omittitur aliquid a
dicitur, contradicti
unius, & non sunt
respectu diuersoru
dupla secundum la
dum idem. Quate
dente, cum quo tan
est sed cum conseq
go si dulce est, mel
nem antecedentis, q
dida, pluit. Item: Hic e
Melissus sic dicebat
uerum non est factu
consequente, infini
sequitur omne que
suum. Quinto ex
corruptibilis. Inco
dat & recipit ex pr
sed idē diuersis uer
per impossibile, uic

significante probatur. Amphibologia ex oratione facit errorem significante non unum. Dico autem orationem dictionum compositionem, nomen uero dictionē simpliciter. Ter-
 tius modus compositione, ut sedens potest ambulare: quæ propositio si sit composita, falsa
 est: si diuisa, uera, monstrato sedente, qui possit ambulare. Item nō scribens scribere potest.
 Et quicumq; scit literas nunc didicit illas. Et qui unū solum potest ferre, potest plura ferre.
 Diuisione sic: Quinq; duo & tria sunt, ergo quinq; sunt paria & imparia. Item quod est tan-
 tundem & amplius est æquale, sed maius est tantundem & amplius, ergo maius est æqua-
 le. Item ego te feci seruum existentem liberum. Item: Quadraginta uirorum centum reli-
 quit diuus Achilles. Accentu sic in pronunciatione ac diuersitate acuti ac grauis, Feræ ue-
 nenum est, aduerbium est fere, aduerbium ergo uenenum. Addendo autē hyphen dictio-
 nis sensum uariat, ut Samothracia cōtinens nomine coniuncta est. Samothracia insula est
 continens, ergo nomine coniuncta est insula. Hic carmen Horatianum aut Virgilianum,
 haud proprie ab interprete ponitur, Græci commodius quā Latini hoc modo utuntur,
 qui accentus magis frequentant. Figura dictionis fit, quando nō idem similiter interpreta-
 mur, ut masculinum fœmininum: uel contra, uel neutrum fœmininum aut masculinum.
 Vel quādo quale interpretamur quantum, uel faciens patiens. PARALOGISMI extra
 dictionem VII. Per accidens, per ubi & simpliciter, per ignorantiam Elenchi, per conse-
 quens, per petitionem principij, per non causam ut causam, per plures interrogationes, ut
 unam. Per accidens fit quando idem adsignatur subiecto siue essentiæ & accidenti, ut So-
 crates est alius ab homine, Socrates est homo, Socrates ergo est alius à seipso. Itē Socrates
 est alius à Platone, Plato est homo, ergo Socrates est alius ab homine. Nam non secundū
 naturam Socrates est alius à Platone, sed per hypostasim & proprietatem, quæ circa natu-
 ram sunt, non autem naturæ. Conclusio uero proprietatem ab his quæ sunt circa naturam
 ad naturam transtulit. Rursus: Homo animal, animal genus. Homo ergo genus. Item: An-
 tonius homo, homo bissyllabum, Antonius ergo bissyllabum. Item in secunda figura mel
 intentionem & remissionem non recipit, dulce intentionem & remissionem recipit: Mel
 ergo non dulce. Item album secundū magis & minus est: Cygnus, nix, cerussa, secundum
 magis & minus nō sunt, non ergo alba. Secundum quid ad simpliciter fit quando aliquod
 dictum solum inest secundū quid, & sumitur inesse simpliciter. Vt quod opinabile est, est.
 Et quod non est, est opinabile. Ergo quod non est, est. Soluit negando consequens, quia
 non est idem esse secundum quid & esse simpliciter. Sicut esse opinabile & esse. Item quod
 non est, homo non est, sed aliquid est quod non est, ergo homo aliquid est quod non est.
 Soluit negando consequens. Item Indus est niger, & Indus est albus dentes, ergo est albus
 & niger. Et sic erit albus, & nō albus. EX ignorantia Elenchi fit paralogismus quando
 omittitur aliquid ad rationem syllogismi uel Elenchi. Est enim Elenchus, ut inferius etiam
 dicitur, contradictio unius & eiusdem, & quæ sequuntur. Verbi gratia: Duo sunt duplum
 unius, & non sunt duplum trium, ergo sunt duplum & non duplum. Soluit, quia hoc est
 respectu diuersorum & non ad idem. Item decem dupla secundum longitudinem, & non
 dupla secundum latitudinem, duplum ergo non duplum. Soluit quod non arguitur secun-
 dum idem. Quarto ex consequente, quando credimus consequens conuerti cum antece-
 dente, cum quo tamen non potest cōuerti, quia cum antecedens est, necessario cōsequens
 est: sed cum consequens est, putamus necessario antecedens esse: ut si mel est, dulce est, er-
 go si dulce est, mel est: soluitur negando consequens, à positione consequentis, ad positio-
 nem antecedētis, quādo non cōuertitur. Item: Si pluit terra est madida, ergo si terra est ma-
 dida, pluit. Itē: Hic corruptor est, ergo adulter. Item: Hic noctu errat, ergo furatur. Præterea
 Melissus sic dicebat ad probādum infinitum. Quod factum est principium habet, Sed uni-
 uersum nō est factum, quia ex nihilo nihil fit, ergo uniuersum nō habet principium, & ex
 consequente, infinitum. Aristoteles uero instat negando primum consequens. Non enim
 sequitur omne quod factum est habet principium, ergo omne quod habet principium, est
 factum. Quinto ex petitione principij cū idē in cōclusionē repetit, uidelicet: Anima est in-
 corruptibilis. Incorruptibile autē immortale est, ergo anima incorruptibilis. Hic causam
 dat & recipit ex principio ad demonstrandū, neq; enim incorruptibile differt ab immortalī,
 sed idē diuersis uerbis. Sexto, quādo non causam, ut causam dixit. Fit autē hic syllogismus
 per impossibile, uidelicet si aliquo dicente, omni risibili inest rationale, hinc in impossibile
 orationem

Compositio

Accentus

Figura di-
ctionis.Extra dictio-
nem accidensSecundū quid
ad simpliciterEx ignoratio-
ne Elenchi

Ex cōsequēte

Ex petitione
principijNō causam, ut
causam dicere

orationem deducens dicat, si rationale omni risibili, & risibile omni simia, ergo rationale omni simia, quod quidē impossibile. Hic enim non causa ponitur ut causa. Neq; enim esse omni risibili rationale (hæc quidē erat hypothesis) causa fuit impossibilis, sed dicēdo minorem q̄ omni simia inest risibile, quoniā nulla simia uere ridet, etsi risum hominū imitatur.

Plures interrogaciones, ut unam facere Septimo, quādo plures interrogaciones, ut unā facimus, hoc modo: utrū terra sit cœlum, an mare. Itē an Socrates docet Platonē & Arist. Si cōcedatur, Socrates ergo docet hominem, sed nō homines. Item: Demōstratis duobus quorū unū sit bonū, alterū malū, an illa sint bona, an nō bona. Si bona dicātur, cur ergo sequitur aliquod nō bonū esse bonū. Hinc subdit, q̄ si negetur, tunc aliquibus suppositis cōtingit uerū facere elenchum cōtra respōdentem. Postremo notādum q̄ fallacia dictionis in æquiuatione nominis cōsistit. Extra dictionē

Elenchi diffinitio uero in æquiuatione intellectus. **N V N C** ad elēchi diffinitionem, nā omnes paralogismi in elenchi ueniunt ignorationem. Est enim cōtradictio eiusdē & unius, nō nominis, sed rei & nominis, nō homonymi sed eiusdē, ex datis ex necessitate collectis, & nō alijs quibusdā, non cōmemorati à principio, sed secundū idem & ad idē, similiter & in eodē tempore. Debet igitur disputās qui redarguere aliū cupit, eius quod ille dicit oppositū colligere, in eodē & uno, nō quidem in alio & alio: uerbi gratia: Dicente aliquo Platonem de arte differere, si alter cōtradicat Platonē nō de arte differere, intelligendo aliū Platonem, non est elenchus. Propter hoc ait diffinitio cōtradictionem unius & eiusdē esse elenchū, nō nominis sed rei, hoc est, nō solū nominis sed rei: si enim unū quidem sit nomen, differentes uero sub eo res declarat, in alia significatione, nō est elēchus. Sed neq; homonymi nominis. Dicere enim, animal ambulat, & animal nō ambulat, & ambo uera, nō est elēchus: est igitur eiusdem & unius nominisq; & rei cōtradictio, ex datis ex necessitate collectis, & nō alijs quibusdā, nō cōmemorati à principio, hoc est, nō per aliud nomen acceptū quæstionis in propositione, in rationē demonstrationis. Nā secundū idem oportet q̄ existat à principio, & nō secundū aliā atq; aliā partem subiecti fieri cōtradictionem. Si enim idem lignum lōgitudine dicitur bicubitū, latitudine uero non bicubitum, & item Aethiops corpore reliquo coloratus, dentibus uero nō coloratus, nō fiet elenchus. Et ad idē quidē, nō ad aliud oportet cōtradicare. Dicere enim decem ad quinq; duplū, duplum ergo decem, nō erit elenchus. Nō solum autē secundū idem, & ad idem fieri oportet cōtradictionem, sed similiter & in eodem tempore. Similiter quidē, ut nō dicatur de infante grāmaticum, & nō grāmaticum. Et rursus de dormiente uidentem, & nō uidentē, & hoc quidē potestate, illud energia accipiēdo. In eodem autē tempore, ut nō eundē hominem dicamus in uno tempore motum, in alio rursus nō motum. Ex datis ex necessitate elenchus fit, quādo nō ponimus non causam ut causam: ex accidente uero & cōsequente, & si uidētur cōcludere ex datis, at nō ex necessitate cōcludit, neq; idem. Neq; enim quæ secundū essentiā existunt prædicato, ex his necesse est subiecto prædicari: neq; si homo animal, animal autē est trisyllabū, necesse est hominē esse trisyllabū: neq; rursus, si febricitās calet, necesse est, ut qui calet febricitet: propterea in elenchi diffinitione ex necessitate ponitur. Hinc liquet q̄ (utī supra diximus) paralogismi omnes in elenchi ignoratione apparēt, quē si quis nouerit nunq; decipietur captionibus, aut sophismatis quibus utuntur sophistæ, nihil aliud quærentes q̄ talibus coloratis syllogismis disputātem irretire. Post hæc Arist. ponit differentiā sophisticorum elenchorum, siue paralogismorū, alios in forma, alios in materia peccare. Deinde differentiā inter pseudographum & litigiosum: dicitq; hunc ex proprijs principijs alicuius artis, sed litigiosum ex cōibus, quæ omnia supra in principio cōmemorauī. Deinde cōparat litigiosum ad sophisticū, dicitq; eundem esse re, uerū sine alium. Nam litigiosus litē tantū intēdit, sophista gloriā. Itaq; alterius est apprensus uictoria, Sophistæ uero apprensus gloria. Deinde sic ait: Litigiosum deficere à dialectico, sicut pseudographus deficit à demōstratiuo. Nā alter ex principijs dialecticis, alter ex principijs demōstratiuis procedit, & alter proprijs quarundā artium principijs, alter cōmuni bus applicatur: hac tantū differētia q̄ pseudographus est pseudographus respectu demonstrationis, litigiosus autē nō litigiosus respectu dialectici. Post hæc confutat antiquorū opinionē, qui putabāt opponētes problemata ab initio cōtra respondentē distinguere æquiuationē seu multiplex & uerbi & intellectus debere. Arist. autē dicit minime propalanda arma sua aduersario. Attamen hanc distinctionē necessariā respōdenti esse in fine primi libri topicorū dixit. Litigiosum præterea seu sophisticū tria oportere dicit habere, Illationem, per

Contra ueterum opinionē

per quam syllogismus est: probationem, per quam dialecticus: & contradictionem, per quam elenchus est. Omnis igitur elenchus syllogismus est, sed non contra: quoniam in eo quod differit dialecticus uocatur, In eo autem quod contradicit, id est redarguit, elenchus. Præterea conditiones quatuor dialecticæ connumerat: primū quod non est artis determinatæ: deinde quod nihil concludit proprie, nisi in cōmuni materia, Tertio hoc differt à metaphysica, quod illius subiectum est cōmune cum subiecto omnium scientiarum ex prædicatione: Dialectica uero subiectum habet cōmune ex adplicatione. Postremo ex interrogatione procedendo disputat in utramque partem uel idiota, quam imperfectius quam eruditus, respondentis ingenium tētando, ex quo tētatiua dicitur. Metaphysica tantū demonstrat citra interrogationē.

IN TERTIO tractatu ponit cautiones quibus utatur opponens, ut respondētem deducat ad aliquam quinque metarū supradictarum. Primo ad falsum, & inopinabile deducet, si celabit propositū, id est, conclusionem suam. Secundo multa interrogabit, ut saltē aliquod inconueniens cōcedatur. Tertio respondentem laudabit, ut eo pacto delinitus propositis adsentiat. Quarto: Si minus cōcedetur, aut in id se compulsus uiderit, ubi minus sapiat aut intelligat, aut respōdens cautior sit, paulatim clamque disputatio aliouersum detorquenda. Quinto non statim interrogabit, sed se discere uelle fingendo, ac paulatim propositum insinuando, ad sensum facilius eliciet. Sexto si inopinabile extorquere uult, de secta aduersarium interroget, ubi sæpe inopinabilia dicunt, & quæ sæpe aliter mēte uolūt. uerbi gratia: Præstat mori quam uoluptarie uiuere. Si secundū mentem adsentitur tunc deducendus ad cōtrarium dīctorū: si secundū dicta, ad mentē & uoluntatem. Præterea si secundū naturam dicunt, tunc ad leges: si legem, ad naturā cōtrarium deducere. Deinde si secundū opinionem sapiētum cōcedet, cōtradicere per dicta plurium. Si dicta pluriū, per dicta sapientum. Postea docet quomodo ad nugationem uerborum deducat sapius eadē ac superuacue repetendo. Ut si dicatur cōcupiscentia delectationis, uel appetitus delectationis quod idem est, & his similia. Deinde ad solœcismum dicit facile posse deducere, per uerba neutra proposita, sexum utrumque & plura significātia, ut, quid est hoc? Si respōdeatur, lapis uel aqua, tunc fiet paralogismus contra respōdentem, quod se arbitrabatur masculinum dixisse profœminino, & cōtra, seu casum pro casu. Siue in barbarā prononciationem quæ diuersa significet, ut pēdere, cecidit, & his similia, solœcismus dicitur ad fallaciā dictionis pertinere. Vterius dat alia præcepta & cautiones opponenti generatim, ut adsumpta dissimulet, & sine ordine ponat, ne uideatur ex eis aliquid posse concludi. Deinde respōsum cito prouocare, ne spatium cogitandi det. Respōdentem quoque ad irā prouocare, & de mente ac cogitatione deturbare, uerbis, cauillis, iurgijs irritando, ac cōtraria his quæ uolumus addendo, ut facilius alterum concedatur. Ut aut in omnibus patri obtemperādum, aut in nullo. Resistat insuper proposita distinguenti, magisque adsumpta quam conclusionē interroget: non nunquam adsumptis tanquam concessis utatur, & his similia nonnulla alia ab eo ponantur: præterea occurrat his quæ uidentur posse responderi. LIBRO II. instituit respondētem, quum supra opponentē docuerit. Mōstrat enim soluendi paralogismi modum. Nam plures destruere sciūt qui nesciunt cōstruere, sicut in signis mathematicis. Quapropter Socratem ait solitū semper interrogare, respōdere autē se profiteri nescire. Hinc prouerbiū tractū: multi sunt arguētes, pauci uero soluentes. In primis respōdens multiplicis æquiuocationem distinguat, quæ sophismatis causa est. Propositionem haud satis intellectam aut dubiā, non facile nec statim cōcedat. Sed respōdeat, fac ut ita sit. Ad inopinabile item, & de quo sit uaria sentētia, dicere quod multi ita sentiunt. Item petere principium cum propius conclusioni cepit opponens. Item: Si utrumque sit propositum, cōsequenti respōdere debet, quoniam antecedente concessio, cōceditur consequens. Non item contra. Præterea cum duplex sit falsus syllogismus, alter syllogisticus qui falsis probat & peccat in materia, alter apparens syllogismus qui peccat in forma: primus æquiuocationis infirmatione soluetur, totque infirmabit quot reperit falsas siue adsumptiones, siue conclusionem. In forma uero peccantem soluet paralogismum compositionis & diuisionis, ostendendo non eandem esse orationem cōpositam & diuisam. Ponit insuper quosdam paralogismos: Ut quicumque potest citharizare, citharizabit, sed non citharizās potest citharizare, ergo non citharizans citharizabit, Soluit quod hoc potest, non citharizans citharizabit, sed ille qui est non citharizans. postea potest citharizare, Deinde dicit quod pauci fiunt per accentū paralogismi.

Cuius

In sophistico
syllogismo il-
latio, proba-
tio, & contra-
dictio.
Dialecticæ cō-
ditiones III.
Dialectica quæ
differt à met-
aphysica.

Ad nugatio-
nem uerborū
deducere.

Ad solœcismū

Iurgia inter
disputantes

Facilius de-
struere quæ con-
struere.

Socratis ex-
emplum

Paralogismo-
rum exempla
nonnulla.

Paralogismi extra dictionē soluedi per infirmationē consequentis. Cuius ponit unum exemplum, quod apud Latinos hoc modo reperiri potest. Bonum est uiros iustos pendere, & bonum rursus uiros iustos non pendere: ergo est idem pendere & non pendere, Soluit quod pendere diuersa significat secundū accentus diuersitatem. Paralogismi omnes extra dictionē, præter paralogismum fallaciæ petitionis principij, qui solus non peccat in forma, soluendi per infirmationem consequentis, ponit exempla multa: præsertim secundum quid ad simpliciter. Vt iustum est iniusto magis eligendum, quo ad agendum uidelicet non patiendum. Item, Scio hanc rem mihi iuste adiudicatam, ergo scio hanc rem meam esse: negatur consequens, quia non fuit iudicata simpliciter, sed secundū quid. Item, Quod non est, ipsum est opinabile, ergo quod non est, est. Negatur consequentia, quia esse opinabile, non est esse nisi secundum quid. In Paralogismo petitionis principij soluitur dicendo opponenti quod petit principium. Difficilius autem syllogisticos, id est, eos qui in materia peccāt, soluere. Inter syllogisticas uero orationes eas maxime difficiles, de quibus dubium, an sit oratio syllogistica an non, & an sit soluēda per destructionem an per infirmationem. Et illa acrior, quando nescimus secundum quod adsumptum debeat fieri solutio. Item illa acris, cuius defectus maxime latet, illa facilis cuius maxime patet. Postremo Aristoteles se gloriatur hanc artem inuenisse, cum antea syllogizantes sine ordine, sine præceptione aliqua confunderentur instar artium mechanicarum, quarum nulla traditur certa uia. Quapropter ueniam petit si minus perfecta sit, cum à principijs sit reducta debilibus, & paruis, sicut & rhetorica per Ctesiam primo, postea per Theodorum. Gratias autem si perfecta fuerit.

IN TOPICA.

TOPI sunt sedes argumētorum, unde firmatio & infirmatio fit propositi problematis. Eorum ratio duplex est, aut inductio, quæ per exemplum fit, aut syllogismus, qui sæpe per Enthymema. Proceditur propositione quando certus est ad sensus, ut uoluptas bonum est: aut problemate per interrogationem quādo incertus, ut an uoluptas bonum sit, disputatur quæ in utramque partem ad ueritatem eliciendam. Verbi gratia, uoluptatem omnia appetunt, quod autem omnia appetunt, bonum, uoluptas ergo bonum. Item contra: Voluptas motus est in naturam sensibilem, omnis autem motus imperfectus, quod autem imperfectum non bonum, uoluptas ergo non bonum. Sunt igitur huiuscemodi totidem quot subiecta. Nam quædam philosophica, ut, an mundus æternus, an anima immortalis. Aut Ethica, ut, an honestum utili præferendum. Aut ad medicinam pertinentia, ut, an pharmaco siue diæta sit Hemetríteus curandus, an pituita sit causa frigoris intestini. Aut logica, ut, an propositio necessaria Topicis conueniat. Sunt & uniuersalia, ut uirtus appetenda: aut particularia, ut quædam uirtus appetēda. Nec mirū dialecticam hoc modo singulas artes discutere, & in omnibus utrinque disputare: quum ipse Aristoteles in VIII. huius operis dicat quædam esse falsa, quæ ueris probabiliora uidentur. Alia est ratio, quod dialectica septem per se regionem non habet, nec proprium subiectum quemadmodum reliquæ, quarum quælibet secundū ea quæ insunt in demonstrationem facit, eaque perpetuo tuetur. Neque propterea dialectica de geometriæ aut medicinæ principijs, ut medicus aut geometra disputabit, sed ex communioribus & opinabilibus: unde in utraque partem argumenta faciat. Quælibet enim scientia & propinqua & remota principia retinet. Propinqua professor artis habet. Remota uero quicuius: uerbi gratia: Propria & propinqua geometriæ sunt, Recta supra rectam si ceciderit, duos facit angulos rectos, aut rectis æquales: & rectæ à centro ad circumferentiam protensæ omnes inter se sunt æquales. Communia uero sunt hæc: Quæ sunt eidem æqualia, & inter se æqualia sunt. Et si ab æqualibus æqualia subtrahas, quæ restant æqualia sunt. In medicinali commune principium omnibus notum, uidelicet: Febris est motus præternaturam uenæ uel excessus calor. Propria solo medico sunt nota: uidelicet: Febris est calor præternaturæ cordis & arteriæ. cōtinens animalem tonū ex profundo, relata acuta. Rhetorica item omnium artium principijs utitur cōmunibus tanque proprijs. Quapropter Aristoteles in demonstrationis primo dicit Rhetoricam esse antistrophon Dialecticæ: hoc enim intelligendum, uel circa eadem & æqualia supposita uersatur, uel circa opposita, & in idē firmat & infirmat, sicuti dialectica. Sed iam ad dialecticas argumētationes redeamus, quarum organa siue instrumenta sunt quatuor. Primū propositiones suasibiles & opinabiles legere.

Quælibet scientia propinqua & remota principia habet.

Instrumenta dialect. IIII.

Primum

Non enim necessaria proponit aut ab omnibus concessa, ut si deus colendus, aut si Sol luceat, sed tantum media quæ inter utranque partem dici possint. Vt an pax sit potior bello, an uxor ducenda. Secundum facere distinctiones in eodem & uno non solum nomine, sed & re & nomine non homonymo, sed eodem ex datis ex necessitate & à principio commemoratis secundum idem & ad idem & similiter & eodem tempore. Tertium, nosse differentias cuiuslibet rei, uidelicet, quid sensus à scientia differat: quid sensus communis etiam à cæteris animalibus, scientia enim tantum hominis: & ille statim nobis natus, hæc interuallo temporis. Et ille semel amissus nunquam, hæc quandoque recuperatur. Quartum, nosse similitudines, quam simul habeant uicissitudinem res, ut simile contendere & litigare: hoc uerbis, illud factis, & sic de reliquis. Categorumena, id est, prædicta unde oriuntur quæstiones dialecticæ quatuor. Definitio quam Aristoteles ὁρισμός uocat, hoc est uerbum, quod quid est esse significans, Cicero notationem seu notam. Deinde proprium, genus, & accidens. Hæc enim propositiones, aut coniuncta non sunt, sed ex his fiunt propositiones & syllogismi. Idem & alterum definitioni coaptatur. Probatio enim diffinitionis probat & idem, monstrato quod diffinitio hæc illius congrue monstratur, & quod hoc idem illi. Non item contra. Verbi gratia: Gaudium est idem cum lætitia. Non tamen est gaudium diffinitio lætitiæ, neque lætitia gaudij. In infirmatione uero contra euenit infirmato, quod illi non est idem: tollitur etiam quod non diffinitio hæc illius. Idem quoque tripliciter dicitur numero, specie, genere. Aqua enim ex eodem fonte eadem specie uidetur, si in duobus consistat uasis: similitudine tamen maxima: haud aliter quam homines qui uehementer inter se similes sint. Vnum etiam numero plurifariam ex accidenti, proprio, diffinitione, & his similibus. Problemata etiam utrum hoc an hoc sub eodem genere reducantur. Generica enim problemata sunt quærentia quod genus adlati, utrum hoc an hoc. Comparatiua insuper sub accidente & ipsa reducuntur: uidelicet: An magis opinio quam ratio deligenda, utile an honestum. Nam omnia comparatiua intentionem & remissionem recipere palam est. Præterea cum sint quinque uoces quæ uniuersales appellantur: Species & differentia in dialectica ad generica reducuntur problemata. In uniuersum uero cuncta in diffinitione etymorum nominum consistunt, quam Cicero notationem uocat. Nam & singula diffinitione ad probandum indigere uidentur.

LIBRO II. Accidens persequitur. Quod dicit non esse necesse statim cum suo subiecto conuerti, sicut in genere proprio & diffinitione: ut animal statim inest homini, Grammatica nequaquam, nam statim non est grammaticus. Præterea uniuersalia problemata priora particularibus, & negantia aientibus, quod plerumque respondentes aiunt ac firmant. Qui uero proposuerunt negant & infirmant. Duo insuper uitanda, uel falsa adsumere problemata, uel insuetis denominationibus uti, ut hominem plantam uocare, & his similia. Primus igitur locus: Si genus pro accidente ponatur, infirmabitur: ut si quis dicat albo colorem accidere, & nigro coloratum. Nam species à genere denominari non oportet. Alius locus: Si quid omni uel nulli inesse dicatur, ut contrariorum eadem est disciplina. Si non ita sit (consideranda species oppositionum usque ad indiuidua) infirmatur: si uero sit, firmatur. Tertius locus ex diffinitionibus accidentis & illius cui accidit: ut si dixit, inuidum bonum, quid est inuidus, & quid est bonus: si discordant inter se diffinitiones infirmetur accidens: si autem conuenit, firmatur. Præterea nominibus utatur. Firmansque, ut pluribus dicat frequenterata. Infirmaus uero de sapientioribus tantum. Alius: Si quod in problemate nomen obscurum incidat, ad clarius transferat: & qui firmat & qui infirmat: ut si quis uoluptatem commodam dixerit decem, transferat δέοις græce & utile & decens. Alius: à genere & speciebus accidentis, & firmati & infirmati: ut dixit aliquis animam moueri, ut genus aliquod motus augmenti diminutionis in locum mutationis: si nullo motu moueatur anima, infirmat accidens: si aliquo aut omni motu moueatur, firmabit. Quod enim speciei inest & generi, ut album aut uiride oculos oblectat, ergo & color: sed non statim quicquid non inest speciei non inest generi. Alius: Tempus respiciendum. Si non in omni tempore infirmatur, si in omni firmatur. Vt dixit aliquis, nutritum augetur. Si quis aut monstrabit quod non semper nutritum augetur, ut in senibus, infirmatur accidens. Si aut cuncta nutrita augeri monstratur, firmabitur. Alius: cum aut æquiuoce aut quouis alio modo quedam multa dicta fuerint, oportebit respicere ac infirmare si non existat aliquibus, uel firmare si existat: ut si quis dixerit hominem animal & rationis participem & risibilem, si subiectum eadem non habet infirmatur quod dixit, si aut habuerit firmatur: ut item qui bonum dixerit aurum & utile ac delectabile, & multa quedam alia dicat, quibus uel horum aliquibus esse mon-

Quæstiones
dialecti. IIII

ὁρισμός

Diffinitio

Proprium

Genus

Accidens

Idem tripliciter
dicitur.

Primus locus

II

III

IIII

V

VI

VII

DD stratis

- VIII *stratis firmatur accidens, non monstratis, infirmatur. Alius: Quando nomen transfertur in diffinitionē, ut propriā aut impropriā, ut rex felix: aut regnū felix: quo ad regem accidens firmatur, quoniā felix idem quod fortunatus dicitur: quo ad regnum uero infirmatur tanq̄ impropriū. Non enim recipit regnū felicitatē. Alius: In rebus quædā necessario, quædā plerunq̄, quædā quādoq̄ cōtingunt, quorū ordinem si quis peruersum ostendat accidēs infirmabit. uerbi gratia: Dixit aliquis dānosos necessario prauos esse, cum plerunq̄ dicere debuisset, aut plerunq̄ pulsatos dolere cum necessario debuisset, aut exercitatos laboribus plerunq̄ letari cum interdū dicere debuisset, quæ omnia si ordine ac secundū eorū naturā ponantur, accidens firmare uidebūtur. Alius: Quādo cōtraria cōplectuntur quidem Sextiplier, ea contraria capienda, quæ proposito cōducant. Sed de sex quatuor tantū uere opponuntur: uel enim cōtraria de cōtrarijs subiectis alternatim prædicantur: ut amicos quis amat & inimicos odit: uel amicos odit, & inimicos amat: & ij duo modi uerā oppositionē nō habent. Ambo enim uel fugiēda uel eligenda. Aut quādo utraq̄ cōtraria de uno. Et hoc etiā dupliciter, ut amicos diligere, & amicos odio habere, & inimicos diligere, & inimicos odio habere. Aut qñ unū cōtrarium de utrisq̄, & hoc dupliciter, ut amicos diligere, & inimicos diligere, & amicos odio habere, & inimicos odio habere. Igitur quatuor ultimę uere opponuntur. Itē uni & eidē plura esse cōtraria. Amicos enim diligere, cōtrarium est, inimicos diligere: itemq̄ amicos odio habere. Et idē in singulis reliquis. In contrariorū itaq̄ copia adsumenda utilia pro disputate. Alius etiā si sit aliquid accidenti cōtrarium, cōsiderare si huius susceptibile est subiectū. Si enim nō susceptibile illius, neq̄ huius. Si autē susceptibile illius firmabitur, q̄ & huius fuerit susceptibile. Nō autē & quod accidit illud rei, sed solū potest accidere, & susceptibilis est illius res. Vt dixit aliquis, Scientiā albā, quoniā albo contrariū nigrum. Non est autē susceptibile nigri scientia neq̄ erit. Dixit item lapidem hunc album, quoniā susceptibilis lapis coloris, sed nō propter hoc albus fuerit lapis, sed q̄ susceptibilis tantū albi, firmabitur. Alius etiā ex quatuor oppositionū generibus. Primum ad aliquid, ut si sciētia suspicio, & scitum suspectū. Si illud nō est, neq̄ hoc. Ex cōtrarijs: si bonū utile, malum dānosum, si nō illud, neq̄ hoc. Ex his quæ secundū habitū & priuationem. Si cæcitas probrum adfert, & uisus laudem, si nō illud neq̄ hoc. Ex negātibus & aientibus: si discere bonū, non discere nō bonum, si nō hoc, neq̄ illud. Ex cōiugatis & casibus: coniugata sunt ex abstracto & cōcreto, ut iustitia & iustus & iustū: casus uero aduerbiū, ut iuste, uerbi gratia: Si iustitia bonū & iustus & iustū & iuste. Si autē nō hoc, neq̄ illa. Et sic in reliquis similibus. Ex generationibus & corruptionibus & itē efficiētibus & corrūpentibus. Quorum enim generatio bona, & ipsa bona, quorū uero generatio mala & ipsa mala. Quorū autem corruptio bona, ipsa mala: quorū uero mala, ipsa bona: Hinc accidens firmari & infirmari licebit: uidelicet dicit quis, uirtus prauū. Infirmandum q̄ nō prauū. Generatio ipsius bonorū est. Agathopraxia enim uirtutis generatio, & illi inēdere generatiuum uirtutis. Et rursus non prauū uirtus, q̄ corruptio prauū & corruptibile malorū est. Corruptio autē uirtutis Cacopraxia, & corruptibile bonorū usus & cōgressus. Cōtra uero firmādū hoc modo: Negligētia malū, quoniā corruptio huius, & corruptibile malorū est. Studiū uero bonū, q̄ ipsius corruptio quæ est negligentia & corruptibile bonorū uirorū est. Ex similitudinibus, uidelicet si sciētia una cōtrariorum. Sicut medicinalis sanitatis & ægrotationis. Et opinio eadem cōtrariorum. Opinatur enim quis etiā mendaciū. Rursus infirmat, si nō eadem sciētia contrariorū neq̄ opinio, Simile autē qd sciētia & opinio: utraq̄ enim animi habitus noscibilis.*
- XVI *Ex magis & minus. Sunt autē taliū loci quatuor: unus quidē si magis sequit̄ magis, & simpliciter sequitur simpliciter, in subiecto si hoc & illud. Videlicet magis nocere magis malum est, & simpliciter nocere, simpliciter malū. Alius locus unius circa duo subiecta, infirmādo quidē ex magis, firmādo uero ex minus: ut ratio magis laudabile q̄ diuitiæ, si ratio nō laudabile, multo minus diuitiæ: Ex magis autem firmādo, ut si diuitiæ laudabile, multo magis ratio. Quæ sic coaptatur. Si cui magis uidetur inesse & nō inest nec cui minus. Et si cui minus uidetur inesse, inest, & cui magis. Tertius locus duorū de uno subiecto dicto, ut ratio magis laudabile q̄ secundū animā utile. Quartus locus duorū de duobus dictis, uidelicet uirtus utile magis, q̄ ratio laudabile. Si nō uirtus utile, neq̄ ratio laudabile. Si autē ratio laudabile, multo magis uirtus utile. Ex similiter inexistentibus. Et hoc tripliciter, uel unū quid accidens duobus similiter existit, & est unū alterius uel infirmatoriū uel firmatoriū: ut laudabile similiter inexistit & rationi & uirtuti. Si unū laudabile, & alterū, Et si unum nō laudabile,*
- XVII *Ex similiter inexistentibus*

dabile, neq; alterū. Secundo, cum duo accidentia uni subiecto uidentur *inexistere*: similiter si unū existit, & alterum: si autē unum nō existit, neq; alterum. Vt similiter uidetur bonum & utile. Et si utile, & bonū. Si autē bonū, & utile. Tertio, cum duo accidētia duobus subiectis similiter *inexistunt*. Si alterū uni, & alterū alteri. Si nō uni alterum, neq; alteri alterum: uidelicet, similiter uidetur *inexistere*, & rationi laudabile, & uirtuti utile. Et si uirtus utile, & ratio laudabile. Et si ratio nō laudabile, neq; uirtus utile. Locus etiam ab adpositione. Si quid additur, ut albū, aut bonū quod nō erat: aut si erat, magis album & bonū erit. Nā propter unumquodq; tale & ipsum magis: qui locus ad firmandū faciet, & ad infirmādum minime: nō enim probato q; dulce nō fuerit, statim ipsum dulce nō erit. Additum enim dulce amaro, nō statim dulce facit, nec tñ ipsum dulce nō est. In quibus aut aliquid dicitur magis aut minus, aut secūdū quid, aut ubi, aut quādo, aut alicubi inesse, dicitur & simpliciter, sed non cōtra: ut homo est simpliciter, cū nullis his cōditionibus cōtradīmus secūdū quid. secūdū quiddā boni ac minime simpliciter. Quare ubi nullo addito dicimus, bonum aut malū, simpliciter dicimus. LIBRO III. Cōparata problemata sub accidēte reducūtur. Cōparantur autē nō longe distātia, sicuti quid magis eligendū, felicitas an diuitiā, cū cōsultatione nō egeāt, sed proxima. Quorū sunt ij loci. Primū quidē antiquius & firmitus minus antiquo & firmo magis eligendū. Item quod magis eligeret bonus ac prudēs in qualibet arte uir uel lex certa, magis eligēdū. Deinde natura bonū magis q; arte acquisitū, ut iustitia magis q; iustum. Est enim iustitia hoc aliquid in genere, iustū uero minime. Nā illa in genere bono, iustum uero per accidēs. Deinde quod est per se magis q; per aliud, ut sanitas q; missio sanguinis aut exercitatio. Dein, quod est per se magis q; per accidens, aut amicos iustos esse q; inimicos. Per se enim eligendū amicis optare iustitiā, quibus bona cupimus. Inimicis uero alia de causa, ne uidelicet nobis noceāt. Præterea honoratius meliori existēti, ut homini quidem uirtus, equo autē cursus, uirtus certe preciosior, quod etiā preciosior ac melior equo sit homo. Finis quoq; quā ea quæ sunt ad finem, ut sanitas quā medicina. Duobus uero existentibus ad finē, quod est propinquius finī, ut medicina q; procatharsiū. Dein, quod ad uitæ finē magis pertinet, ut uirtus diuitijs. Finis enim humanæ uitæ felicitas ad quā uirtus pertinet, diuitiā uero ad fortunā. Dein è duobus creantibus bonū præstat id cuius finis melior: ut gymnasiū quod bonā habitudinē creat magis quā medicina, quæ sanitatem. Bona enim habitudo sanitati præstat. Et duobus itē efficiētibus finis, quod portione præstat, uidelicet: Felicitas melior sanitate, pluris quā sanitas, eo q; sanat, efficiens enim felicitatē melius quā sanitas. Dein quod sequitur maius bonū, sequitur enim uirtus salutē, ratio uero opinionē. Magis eligēda uirtus quā ratio. Quod melius per se & honorabilius, ut amicitia diuitijs, & iustitia sanitate. Etiā quod omni tēpore, quā quod interdū utiliū, ut panis fructibus, Illustrius minus illustri, ut ratio diuitijs. Quod magis arduū, magis enim amamus quod nō est facile adire aut cōprehēdere. Quod magis propriū quā cōmune, ut diuitiā, ratio, gloria, magis quā in bello strenuitas. hæc si sit, cū multis sit, illa uero propria sunt. Vnumquodq; in quo tēpore magis ualet, Vt prudentia & tristitia senectuti. Robur & fortitudo iuuetuti. Et quod omni tēpore magis q; necessariū, ut modestia & iustitia fortitudine. Et circumstātia necessarijs meliora, ut bene uiuere quā uiuere. Quandoq; etiā meliora nō magis eligenda, ut philosophari præstat quā ditari, sed nō magis eligēdum indigētī. Etiā hoc sine hoc magis eligendū, hoc autē sine hoc minime, uidelicet, potentia sine prudentia non eligenda, at prudentia sine potētia eligenda. Et ex his quæ sunt sub eadem specie, id quod habet propriam uirtutem non habente, ut ferreus gladius magis eligendus qui sit acie temperatus, quā aureus obtusus. Ambobus autē habētibus id quod magis habet. Præterea id quod plures habeat partes, uidelicet, utile, delectabile, honorabile, magis quā id quod nullas aut pauciores. LIBRO IIII. Ex genere problema

XVIII
Ab adpo/
sitione

De cōparatis
problematis.

Ex genere

I

II

III

IIII

DD 2

ticeps

- V ticeps est animalis. Non item contra debet animal hominis, ut si quis dicat genus animalis aut entis & unius genus. Etiam si aliqua pro genere species alicuius ponatur, uidendum si species ea praedicatur de aliquo, de quo non praedicatur genus, quod si contingat problema
- VI infirmatur, ut ens & scibile non sunt genus opinabilis. Quonia opinabile praedicatur de non ente. Multa enim non entia opinabilia sunt. Sed ens & scibile non praedicatur de non ente. Deinde si quid pro genere ponatur, quod nullius specierum talis generis est particeps. Vt si quis dicat motum genus uoluptatis, non est uoluptas sub motu particeps motus specierum, quamobrem infirmabitur. Dein si genus praedicetur de paucioribus quam species, infirmandum: ut si quis dicat ens genus opinabilis. Opinabile enim praedicatur de pluribus quam ens. Nam ens & non ens sunt opinabilia. Semper enim genus de pluribus praedicatur quam species. Dein si genus & species praedicetur de aequalibus, similiter infirmandum. Vt ens & unum & omnia transcendentia conuertuntur. Quapropter ens non dicitur genus unius nec
- VII contra. Similiter primum & principium conuertuntur. Ideo neutrum est genus alterius. Etiam si aliquod genus ponatur, aliud genus habens quod non contineatur sub genere posito, infirmandum est: ut si quis posuerit lineas diuisibiles contineri sub hoc genere, quod est diuisibile, male ponitur: quonia aliae lineae indiuisibiles eiusdem speciei sunt, nec continentur sub hoc genere diuisibile. Sunt enim inter se indifferetes secundum speciem rectae lineae omnes.
- VIII
- IX
- X
- XI
- XII
- XIII
- XIII
- XV
- XVI
- XVII
- XVIII
- XIX
- XX
- XXI
- XXII
- XXIII
- Dein si alicui speciei adsignauerit duo genera subalternatim posita, infirmandum problema: ut si quis dicat iustitiam speciem uirtutis & scientiae, quia nec uirtus continetur sub scientia, nec scientia sub uirtute. Si quid etiam tanquam genus alicuius speciei ponatur, uidendum si ipsum & quodlibet suum superius non praedicatur in eo quod quid est, infirmabitur: ut si quis neget itionis genus lationem, non sufficit monstrare quod motus sit itio antequam monstrat quod latio est, quonia & alij motus sunt: sed monstrandum quod nullius est particeps itio secundum eandem diuisionem lationis. Necessse igitur quod generis est particeps, & speciei alicuius participem esse earum quae sunt secundum primam diuisionem: itio igitur neque augmenti neque diminutionis neque aliorum motuum particeps est, manifestum quod lationis particeps esset: itaque latio genus itionis. Dein si differentiam ut genus posuit deceptus forte quod de pluribus praedicetur: uidelicet, quis dixit immortale genus angelorum, non solum enim oportet esse de pluribus genus quam species, sed etiam in quid est praedicari. Dein si genus fecit speciem, uidelicet continuitatem genus, de contiguitate loquens, uel connexionem mixtionis, cum continuitas ipsa magis contiguitas sit, & connexio mixtio. Non enim omne contiguum conuenit. Sed bene omne continuum tangit: neque omnis mixtio connexio est, sed contra omnis connexio mixtio. Vniuersaliter enim mixtio & in humidis & in siccis. Si etiam differentia pro specie ponatur, ut immortale non est species dei, quod accideret speciem dici de pluribus quam differentiam: sed differentia semper de aequalibus aut pluribus quam species praedicatur. Etiam differentia pro genere sui generis male ponitur, ut color non est species congregatiui. Nec numerus est species imparis. Dein, si genus pro differentia ponatur, ut mixtura non est temperantiae genus, nec loci mutatio genus lationis, eo quod semper genus praedicatur de pluribus, quam differentia. Deinde, si nulla differentia generis dati praedicetur de specie illius generis. Si etiam species data sit prior natura quam genus, uel si possit infirmare genus, male ponitur, quia magis apparet contrarium esse. Videtur enim genus esse prius natura suis speciebus, & eas interimere. Etiam si qua species alicuius proprietatis particeps sit, cui impossibile illius datum genus conuenire, non erit illud genus. Vt si quis dicat: sicuti Xenocrates, numerum animae genus, anima enim uitae particeps, numerus uero nequaquam. Etiam si genus de specie aequiuoce praedicetur, non est genus, debet enim uniuoce. Etiam contrariam speciem positi generis considerare oportet, si eadem sub eodem est genere, uel sub contrario genere si habeat genus contrarium. Contraria sub eodem genere sunt, ut album & nigrum sub colore: sub contrario autem genere, iustitia & iniustitia, sub uirtute uidelicet & uitio. Si igitur sic se habet, firmatur genus. Si autem neque sub eodem genere, neque sub contrario est contrarium posita speciei, infirmabitur genus. Etiam ex casibus & coniugatis, uidelicet, si bene genus est huius aduerbii fortiter, & bonum genus erit fortitudinis. Et bonus erit fortis genus. Etiam in similibus inter se habentibus, uidelicet: Similiter se habet dulce ad uoluptatem, & utile ad bonum, quando alterum alterius efficiens est. Si dulce uoluptatis genus, & utile boni fuerit. Item peccant qui ponunt potentiam consequentem genus habitus, ut ponentes mansuetudinem sub continentia diffiniunt irae continentiam

nentiam esse, accipientes quidem continentiam ut genus, iram uero ut differentiã. Dicentes
 quoque fortitudinem timorum continentiam, & iustitiã lucrorum continentiam esse. Fortem
 namque & iustum & mitem non pati. Continentem uero tantum pati nec deduci. Non autem est
 genus potentia. Nam genus synonyme, id est, uniuoce de specie prædicatur. At potentia
 æquiuoce dicitur. Totã hanc opinionem contra Platonem tacite confutat. Etiam si genus sit in
 aliquo, uidentur est si species sit apta esse in illo: quod si non fuerit, male ponitur: ut timor non
 est genus uerecundiã, quia uerecundiã in appetitu rationali. Timor autem in appetitu qui est
 rationalis expers. Similiter tristitia non est genus irã, quia tristitia est in appetitu concupisci-
 bili. Ira uero in irascibili. Male ponitur etiam genus si eius sit particeps species secundum quid,
 ut homo non est animal secundum quid. Item si pars integralis adsignetur pro genere: ideo
 corpus non est genus hominis, quia est pars illius. Item, si quis dicat passionem esse speciem
 passi. Item passio subiecti alicuius male pro genere ponitur, ut uentus non aer mobilis, sed
 magis aeris, patet quia remaneret idem aer ipso quiescente. Ex quo Aristoteles infert, quod male
 ueteres dicebant niuem aquam esse coagulata, quia neque nix est aqua, neque lutum terra.
 Similiter & uinum esse aquam putrefactam in uite, sicut Empedocles. Item male ponitur ge-
 nus si subiectiue in specie adsignatur. Vt album subiectiue est in niue. Ideo album non est ge-
 nus niuis. Item male ponitur uniuocum pro genere. Etiam si in duobus uel pluribus generibus
 sit & ponatur in altero illorum tantum, male ponitur. Vt fraudator uel calumniator non est
 ille qui appetit impossibile & non potest, uel qui potest & non appetit, sed qui potest & appe-
 tit simul. Ex his quoque quæ sunt secundum magis & minus infirmatur genus, si recipit ma-
 gis, species uero non recipiat neque secundum se neque secundum non significantem per ipsam. Nam si
 uirtus secundum hypotheseim recipiet magis & minus: etiam iustitia & iustum recipiet magis
 & minus. Si igitur genus recipit, & species non recipiet, infirmabitur. Deinde si illud quod
 magis uidetur uel similiter esse genus non est genus, neque illud quod minus uidetur, ut tri-
 stitia & opinio, æque similiter uidentur esse genus irã. Cum tristatur enim iratus, & opina-
 tur se, & exanimat se. Et tamen tristitia non est genus irã, ergo neque opinio. Eadem de specie
 ratio. Hic autem locus & firmanti & infirmanti admodum utilis, in quibus plura apparent de
 eadem specie in eo quod quid est prædicari, & non diffinitum sit quale est genus. Nec oportet
 si aliqua duo sic se habeant, ut ambo recipiant magis & minus, quod unum sit genus alte-
 rius, ut bonum & malum, pulchrum & album. Præterea si tam generis quam speciei sit ali-
 quid contrarium, tunc si illud contrarium quod est melius, ponatur in genere peioris, ma-
 le ponitur: ut cum anima se ad quietem & motum habeat, & melior sit quies quam motus,
 anima dici poterit magis stabilis quam mobilis. Postremo illud genus esse uere dicitur quod
 de pluribus speciebus prædicatur in eo quod quid. Quod si nullas habeat species male po-
 nitur, ut albi nulla est species. Inter genus autem & differentiã tripliciter differt. Primo ge-
 nus de pluribus quam differentiã prædicatur. Deinde quod genus magis indicat quid esse
 rei. Tertio: Si unum coniugatorum sit genus unius, & alterum erit genus alterius: ut si mu-
 sicum sit sciens, musica erit scientia: & si ambulans mouetur, ambulatio erit motus. Dein-
 de dicit: Si aliquid sequatur ad aliquid & cum eo non conuertatur, difficile erit separare quod
 non sit genus: ut quies semper sequitur ad tranquillitatem, & diuisibile ad numerum, sed
 non contra. Non tamen oportet quod ipsum sit genus: patet per hoc quod non est ens, se-
 quitur ad omne quod fit. Nam omne quod fit non est, non tamen conuertitur. Non enim
 omne quod est, fit. Et tamen non ens non est genus eius quod fit. Non enim sunt non entis
 species. LIBRO V. Proprium firmatur & infirmatur hoc modo. Primum quidem bene
 ex re notiore ponitur: si minus non bene: ut si quis dicat proprium ignis simillimum esse ani-
 mæ, hoc minime ex notioribus est, quod anima magis ignoretur quam ignis. At si quis di-
 cat ignis proprium nobilissimum, per notiora reddidit proprium. Neque in nomine æqui-
 uoco, ut animalis proprium sentire. Sentire enim æquiuocum ad energiam & potestatem.
 Neque si iterat idem uerbum, ut ignis proprium corpus tenuissimum corporum. Idem erit
 si uerbum iterat alio modo, ut terræ proprium, substantia maxime corporum in inferiorem
 delata locum. Bis enim substantiam dicit. Nam corpus nihil aliud est quam substantia. Etiam
 si non ab alijs separatur, ut terræ proprium ens & ferri ad ima. Etiam si idem pluribus pro-
 prijs notatur, non recte ponitur, ut ignis proprium tenuissimum & leuissimum corporum.
 Nec si quis eodem usus est, cuius proprium ponit, aut ipsius aliquo, dicens: Animalis pro-
 prium essentia, cuius species est homo, Aliquo hic utitur improprie eorum quæ sunt ani-
 malis,

XXIII

XXV

XXVI

XXVII

XXVIII

XXIX

XXX

XXXI

Ex magis

et minus

XXXII

XXXIII

De proprio

I

II

III

IIII

V

VI

- VII** malis. Si autem neq; eodem neq; eorum aliquo quæ sunt eiusdem utitur, bene datur proprium: uidelicet, animalis proprium componi ex anima & corpore. Etiam si utitur contrario uel omnino simili natura, huiusmodi enim non faciunt natura: uidelicet, albi proprium opponi nigro. Et rationis particeps opponi rationis experti. Itē si non semper sequens fuerit, ut ambulare in foro alicuius propositum: non enim semper ambulat neq; solus. At proprium magis fuerit, si dicat uirtutis proprium, eam habentem studiosum facere: infirmatur enim proprium, quod solo sensu cognoscitur. Nam huiusmodi procul ab oculis incertum erit: ut si quis Solis proprium dicat astrum supra terram lapsum splendidissimum.
- VIII** Si autem uel sensibile quidem & ex necessitate existens, & nō tantum sensu aut die, sed nocte manifestum: bene ponitur, ut superficiem proprium primo colorem habere. Hoc quam sensibile nō tamen semper manifestum. Infirmatur proprium si in quid est more definitionis genus posuerit. uidelicet, bene dicitur: hominis proprium animal scientiæ susceptible. Ad deprehendendum proprium respicere etiam oportebit, si de omni prædicatur: ut male quis dicat Geometriæ proprium indeceptibile. Decipitur autem & hic sæpe in falsa figuratione. At recte dixerit, terræ proprium ferri ad ima: quoniam nulla sit quæ non sit huiusmodi. Etiam si de quo nomen de illo nō ratio, uel de quo ratio de illo non nomen prædicatur, non erit id proprium. Contra uero si utrunq; prædicatur: superioris exemplum, ut si animal scientiæ susceptibile probare uelim, homo autem non prædicatur, non erit id hominis proprium. Nam ratio quidem deo conuenit, quæ homini, sed non animali. Quando uero utrunq; prædicatur, exemplum: Nam quoniam de quo animal prædicatur de eodem & animam habere, & de quo animam habere de eodem & animal, erit proprium animalis habere animam. Infirmatur item proprium quando subiectum ei quod in illo dicitur proprium dat: ut si quis dicat corporis tenuissimi partes proprium esse ignem, subiectum prædicato proprium dedit. Firmabitur si prædicatū subiecto de quo prædicatur proprium tribuetur, ut terræ propriū grauiſſimū corporum. Infirmatur etiā cum secundū participationē ponitur: tunc enim in eo quod quid adiuuat magis. Et differētia quædā est, ut si hominis propriū rationis particeps gressibile, bipes dicatur: hoc proprium secundū participationem est, nec recte ponitur. Contra uero firmabitur. Si nō secundū participationē, nec in eo quod quid est infirmatur, & prædicatū subiecto cōuertitur: ut animalis proprium natū sentire. Infirmatur itē si eorundē qua eadē sunt idē propriū nō est: uidelicet quoniā idem mortalis homo proprium mortalis, & hominis risibile. Etiā sunt quædā quæ dicuntur secundū idē, & quædā secundū aliud quid primū. Si igitur propriū ponatur secundū primū, & aliud quid improbatū, dicendum q̄ hoc propriū secundū idem. Si autē secundū idē propriū ponatur, dicendum q̄ secundū aliud: uidelicet, quoniā propriū superficiem & corporis, colorem habere: sed superficiem quidē secundū per se idem, corporis uero secundū superficiē. Si autē superficiem propriū ponitur colorem habere, dicendum & corporis: si autē corporis, superficiem dicendum. Est & propriū secundū aliud quid primū uel eius quod ipsum primū. Nam si eius quod secundū quid ponitur, & de eo ipsum prædicatur. Si uero proprium ipsius primi ponitur, & de eo secundū quid prædicabitur: ut si superficiem propriū datur colorem habere, & de corpore prædicatur colorem habere. Et si corporis dicatur, & de superficiem prædicabitur. Nō igitur de quo ratio de eodē etiā nomen. Infirmatur etiā propriū quādo eidē idē datur, ut si dixerit, Pulchri propriū decēs est, idē est decēs quod pulchrū. Etiā si totius propriū nō in parte uerum, seu partis nō in toto, ut maris propriū falsum, nō dicit de omni mari. Pōt enim mare nō adeo falsum. Et rursus aeris propriū respiratiuum nō dicit de omni aere, sed de eo qui tantū prope terrā uolutatur. At cōtra firmatur si uerū ubiq; reperit, ut quāti cōtinui propriū in infinita diuisibile. Deinde ex oppositis cōsiderandum, & in his quæ sunt ad aliquid, quoniā propriū dupli multum, dimidiū autē parū. Si non illud neq; hoc. In cōtrarijs autem si boni proprium lætari animum, mali est dolere: si nō illud illius, neq; hoc huius. In his uero quæ sunt secundum habitum & priuationem, quoniā cæcitatē proprium ualde dolere, uisus erit proprium ualde lætari. In his autē quæ sunt negantia & aientia, quoniam uiuendi proprium sentire, & nō uiuendi proprium fuerit nō sentire. Etiam ex casibus, ut si fortiter proprium est esse inuictum & fortitudinis quoq; & fortis erit. Etiā ex similitudine habentibus. Si quod enim similitudine se habens proprium non est, neq; alterum proprium erit quod similitudine se habet. Videlicet, quoniā similitudine se habet ædificator in domo cōstruēda, & medici creare sanitatem, Si medici nō fuerit proprium creare sanitatē, neq; ædificatoris domum
- IX**
- X**
- XI**
- XII**
- XIII**
- XIII**
- XIII**
- XV**
- XVI**
- XVII**
- XVIII**
Ex oppositis
- XIX**
- XX**

domum cōstruere. Etiam ex eodem modo se habentibus. Si em̄ eodem modo habens, eodē modo habenti cōparatur, ut eodem modo se habet prudentia ad honestum & turpe, scientiam corū esse, nō est autē proprium prudentiæ habere scientiam honesti, neq; scientiam habere turpis fuerit proprium. Si hoc & illud. Etiam si secundum esse dictum alicuius secundum esse dicti propriū nō est, neq; secundum generari, neq; corrumpi propriū erit, ut quoniam sanguinē generari est animalis, generari propriū. Et corrumpi sanguinē propriū corrumpi sanguinē erit animalis corrumpi propriū: si nō illud neq; hoc. Item nō animalis propriū esse animal, nec generari hominē propriū erit, generari animal nec corrumpi animal. Post hæc: Ex magis & minus. Primū si id qd' magis eius qd' magis propriū nō est. Neq; id qd' minus eius qd' minus: nec simpliciter eius qd' simpliciter, neq; minus eius quod minus: uidelicet, qm̄ ignis propriū supraferri, magis ignis, magis superferri erit: si hoc & illud. Deinde si quod magis eius quod magis propriū nō est, nec minus eius quod minus: ut qm̄ magis est animalis sentire, q̄ hominis scire, si sentire nō propriū animalis, neq; scire proprium hominis. Tertio: Si cuius magis est propriū nō est propriū, nec cuius minus est proprium, erit huius propriū: ut qm̄ colorē habere est magis superficiēi q̄ corporis, nō erit superficiēi, neq; certe corporis. In firmatione autē nō utilis hic locus: nō em̄ fieri potest ut idem pluriū sit propriū. Quarto si magis ens non est propriū, neq; minus ens, ut qm̄ animalis magis est sensibile, q̄ diuisibile, nō est autē sensibile propriū: nec diuisibile animalis propriū fuerit. Si autē minus fuerit & magis erit. Postremo ex similiter inexistentibus. Qm̄ similiter est cōcupiscibilis cōcupiscere, & rationis participē ratiocinari, nō est unū alterius propriū neq; alterum alterius. Dein ex similiter inexistentibus alicui. Si nō unū propriū illius, neq; alterū, ut qm̄ hominis similiter est & audire & uidere, nō est autē unū hominis propriū, neq; alterū. Si unū & alterū erit. Tertio si quid duobus aliquibus ens similiter nō unius est propriū neq; alterius, ut qm̄ similiter ardere & flammæ & carbonis est, nō erit unius propriū ardere, neq; itē alterius. In firmatione autē nō utilis hic locus: nihil em̄ propriū duobus aliquibus existit. Si unū & solū, & omni & semper. Et hæc quidē de proprio. Libro v i. Diffinitionū tractatus sic se habet. Primū quidē quærendū an bene locus diffinitus sit: deinde an diffinitus. Primo igitur haud bene diffinitur, si nō clara utitur interpretatione, ut si hominē diffiniendo, rectambulū dicat. Deinde si æquiucū dictū, ut generationē dicat esse ductionē in essentiā: nam ductio cōmune uocabulū etiam ad alii solutionē. Similiter si diffinito multipliciter dicto nō distinguens dicit. Aliter si per metaphorā dixit, uidelicet scientiam ametacon, id est minime cōmutabilem aut translatiuā qd' columnis cōuenit: aut terrā nutricē, & temperantiam consonantiā. Si nō usitatis utitur uerbis. Vt Phalangiuū dicant animal sepsidaces, id est morfu uenenato. Etiam si nō manifestus subiecti sermo. Dicens em̄ hominē esse animal sensitiuū, & sponte mobile tantū, qd' etiā cæteris cōueniat animalibus. Si etiam dicat hominem grammaticū, nō em̄ omnes grammaticū. Si q̄ multis in diffinitione uerbis inepte ac superuacue usus est, ut homo est animal sponte mobile, rationis particeps, gressibile, bipes. Itaq; hi loci infirmari si qd' aut bene declarā, aut distinguūt. Si contra, probari solent. Alter uero modus erat. An locus sit diffinitus, aut dixit q̄ erat. In quo primū uidendū an per priora & notiora naturæ diffinitus sit, sicut in Analyticis posterioribus diximus. Deinde si eodē utitur diffinito, ut Sol est astrū interdiu splendens. Et dies est cursus Solis supra terrā, qd' idē esse ab omnibus intelligit. Itē si nō plene diffinit, ut grāmatica est ratio recte dicendi, deficiit, scribendi. Itē si nō dixit propriū genus diffinitū, uel si dixit qd' supergredit genus, uidelicet homo est essentia rationis particeps: debuit enim animal dicere: hoc enim propriū entis hominis. Et si negatione diffiniat. Nam esse aliquid, non autem non esse diffinitio in medium deferre debet, quanquam in quibusdam necessarium negatio, ut in priuationibus, uidelicet cæcus est non habens lucem. Præterea si genus ut differentiam dixit, ut uirtutem habitum bonum: uidetur autem bonum magis genus esse uirtutis: Etiam si nō prior differentia speciei, erit differentia plus continens, quā species. Etiam si referatur diffinitum in duo genera nō subalterna. Nam si ita esset contingeret eandem speciem sub duobus generibus esse, quod fieri non potest. Sed contra pedestre, alatum, genera sunt nō subalterna, & tamen amborum eadem differentia: id est Lepus. Soluitur: ita subalterna diximus, ut eo inferantur illa etiam quæ sub eodem genere cadunt. Nam si pedestre alatū subalterna nō sunt genera, tamen sub eodem genere id est animali cadere possunt. Etiam si non reddidit differentiam alicuius, quod sit ad aliquid, ut dicens medicinalem scientiam esse theoreticam & practicam,

XXI

XXII

XXIII

Ex magis & minus

XXIII

Ex similiter in existentibus

XXV

De diffinitionibus

An locus bene diffinitus

I

II

III

IIII

V

VI

VII

VIII

An locus sit diffinitus

IX

X

XI

XII

XIII

XIII

XV

XVI

XVII

DD 4 debuit

- XVIII debuit dicere cuius rei sit theoretice. Etiam si res recipit magis & min⁹, ratio uero minime.
- XIX uidelicet si albus color discretius uisus, quoniam recipit album. Et discretiuū similiter recipit hoc. Etiam si nō diffinit qualis & quanti. Ut ambitiosus aut appetens honoris, oportebat dicere quanti. Omnes enim honorem appetimus. His igitur uisus oportebat partem
- De eodem
& altero
I saltem, si quis totum nō poterit infirmare, sublata enim parte totum tollitur. Libro VII. De eodem & altero considerandum: nam & ea quæ de hoc dicuntur ad diffinitionis problema
- II ta reducuntur. Primum ex casibus & cōiugatis & subiectis. Si enim iuste & fortiter idem, & fortitudo quoq; iusticiæ, & fortis iusto idem fuerit. Si minus primum, neq; hoc secundum. Rursus ex efficientibus & corruptentibus. Si enim efficiēs felicitatis idem efficiēti sanitatis, & corruptens quoq; corruptenti, & felicitas sanitati idem. Etiam ex accidentibus ex his quæ fuerint alijs subiectis, alijs uero minime, ut si quis dicat medicinalē & gymnasticam idem esse, uerum huic accidit curare, illi uero nequaquā, non ergo idem. Si autē eadem accidentia utriusq; subiectis contingant, sic dicatur. Album scientiæ idem, uerum alterum corpori, altera animo accidit, nō ergo idem. Nō propterea, si quædam idem recipiunt accidens, inter se eadem sunt, ut bonum recipit & animal & planta, nō tamen & animal & planta idem. Non etiam sunt eadem, quorum diuersum est genus. Etiam ex magis, si hoc recipit magis, hoc uero minime, uidelicet album & Socrates, licet idem subiecto, non tamen ratione. Etiam quoniam multifariam idem dicitur, & genere & specie & numero, licet dicere infirmanti, quod secundum alium modum idem. Si autē firmare uolumus idem, uel diffinitionem in monstrando eandem diffinitionem diffinito, primum quidem oportet adferamus, quod nulli uel pauci disputantium de diffinitione syllogizant, sed omnes principium tale accipiunt. Deinde quod alterius est diligentia & tractatus, de ipso reddere rationem id est metaphysiçæ. Nunc autem quantum ad præsentem pertinet usum idem dicitur. Etiam considerare oportet ex oppositis. Si enim talis diffinitio huius, & opposita oppositi. Disciplinæ enim contrariorū contrariæ sunt. Videlicet quoniam collectiuum nigri, Discretiuum albi, Cōmune autem genus color. Est & ex magis & ex similiter, quotienscunq; recipit cōfirmare duo & ad duo cōparata, ut si magis hæc huius diffinitio quàm hæc huius. Si minus & magis: uidelicet minus uidetur diffinitio animæ dicendo numerum esse seipsum mouentem, uel corporis dicendo esse essentiam triplicem dimensionē. Si minus uisa est animæ diffinitio, certe nec corporis. Etiam si similiter locus hic huius, & alter alterius & reliquus reliqui. Videlicet similiter uidentur diffinitionis, ignis quidem corpus tenuissimū & aptum supra ferri. Et aeris corpus. Non omnes secundum locum motus secundū naturam sunt. Si unus unius diffinitio & alius alterius. Vnius autem diffinitio ad duo cōparata, uel duarum diffinitionum ad unum, nihil utilis est magis consideratio. Neq; enim unum duorum, neq; duo eiusdem diffinitionis possibile est esse. Sunt autem opportunissimi omnium locorum ex casibus & cōiugatis & oppositis, & ex similiter se habentibus, ut si salubre quod sanitatis effectiuum & robustum effectiuum roboris. Item ex magis & minus. Nam si hoc magis quàm hoc diffinitio, & quod minus est. Est tamē ergo de quo magis. Illa præterea cōmunia, respicere oportebit singulas species, si cōgrua sit diffinitio. Multo enim facilius infirmare quæ firmare diffinitionem, quæ oporteat multa adducere ac reperire, quorū si unum tantū ruat, cætera infirmantur. Sed & in genere & in proprio idē cōtingit præter quæ in particulari accidente ubi facilius est firmatio. Infirmitas uero difficilior. Firmans enim ostendit accidere alicui. At infirmans nulli, quod longe difficilior. Sed de firmatione & infirmatione problematum hæc in uniuersum dicimus. Quod infirmare quidem uniuersalia facile, firmare autem difficile. Contra uero infirmare quidem particularia difficile, & firmare facile. uerbi gratia. Dicit quis: omne animal maxillam inferiorem mouet, monstrabit aliquis crocodilū, qui superiorem mouet, & sic firmauit nō omnis, & omnis sustulit. Sic & in particularibus aliquis per nullus infirmabitur. Libro VII. De ordine & quomodo interrogare opus. Primum nanq; docuit locos, unde quis argumentorum copiam inueniat. Deinde quæ secum formet argumenta. Quæ tertio ad alterū exire faciāt. Sed tertio hic locus dialectici proprius. Cætera cū philosopho cōmunia. Nam inuenit philosophus & format, sed nō interrogat, ut maximis propositionibus naturaliter manifestis suffultus. Dialecticus uero ex probabilibus interrogat respondentē. A cuius demū responso argumenta facit. Sed de reliquis postea, nunc de ordine interrogandi. Igitur uidendū quæ sunt propositiones præter necessarias. Nā necessariæ demonstranti conueniunt. Non necessariæ igitur III. uel inductoriarum ad uniuersale

teleprobandum
nis. Quæ autem
res contra altera
lis ad obscura.
ferur conclusio.
positiones oppo
uerbo, ut cogatu
ri, & in pluribus
sumere. Vtile &
sio uniuersalis,
& minori instan
tiam diffinita,
cumenta ponunt

re. Quam quidem
bus confutauit: E
zom præcipue
dem non esse dici
ca pluribus differ
sine omnes in un
rum. Plato paru
& frigidū, aut hui
zomenius homin
quod simile fieri,
sole per æra tenui
tuor elementis am
scordia res procre
ta. Primum enim ter
tenuissimo ignis p
derent, ut calidi de
ras numeros & m
appellari liceat, q
ra rursus dissoluer
nia. Item quæ quæ
recipit: nam ex qu
w. id est, phanete
pretatur) ex Char
Homerus primun
manentiam decla
Cicero substantia
Ideas, id est, rerum
pie diuinam ment
coniunctas intelle
statua forma & m

fale probandum, uel ampliatiua, uel ad occultationem illationis, uel ad claritatem orationis. Quæ autem ad occultationem, certandi gratia, nam & eæ in usum ueniunt, cum tota res contra alterum fiat: his sic utimur, inductorijs à particularibus ad uniuersalia, à manifestis ad obscura. Occultantem uero patrocinari nō solum illis propositionibus per quas inferitur conclusio, sed etiam illis quæ ad eas utiles sunt. Item illationes non ad suas ueras propositiones opponere, sed ad tumultum illum ratiocinatum: de quibus supra. Atq; ut uno uerbo, ut cogatur respondens rogare propter quid illa conclusio inferatur. Utile quoq; fuerit, & in pluribus concludendis prætermittendas propositiones non ordinate, sed cōfusim sumere. Utile & in uniuersali probando ad occultandum uti diffinitione, ex qua fiat propositio uniuersalis, uti autem nō ipso, sed in coniugato. Facilius enim adsentitur respondens, & minori instantia assurgit: ut ostendere uolens omnem iratum appetentem uindictæ, non iratum diffiniat, sed iram quæ est uindictæ appetitus. Multa quoq; alia ad occultanda documenta ponuntur in ipso autore uidenda.

Non necessa-
ria proposi-
tiones IIII

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM
VRBANORVM LIBER XXXVIII.

In physicam Acroasim.

VIVSCEMODI libri argumentum de principijs inuestigare: quoni-
am nosse quidem entia sicuti cæteras doctrinas haud aliter contingit
quàm si horū causæ ac elementa prius cognoscantur. Principia uero
alia apud alios existimantur. Quoniam autem cōmunis est ea digni-
tas apud omnes philosophos: E nihilo nihil gigni, sed omnia ex aliquo
existente, uerum simpliciore ac priore, ut principij principium nō quæ-
ramus & aliud simplici?, Melissus & Parmenides unum ens, sed alter

Melissus
Parmenides
Ens equiuoc.
Contra Plat.

re. Quam quidem opinionem, in qua & Plato fuit, postquam nōnullis Aristoteles rationi-
bus confutauit: Ens ponit similiter & ipse unum, sed æquiuocum, solus omnium cōtra Pla-
tonem præcipue ac superiores: quum & illi præter substantiam quicquid esset, id est, acci-
dens non esse dicitando, ens planè alterum fateri uiderentur, de quo etiam in Methaphysi-
ca pluribus differã. Post hæc eos refellit qui paulo naturalius ac altius de his loquuti sunt,
sanè omnes in uno cōuenientes, ut ex contrarijs principia constent: nōnulli densum & ra-
rum. Plato paruum & magnum, alij par & impar, aut cōcordiam & discordiam, aut calidū
& frigidū, aut humidū & siccū, alij quandã cōgregationem & secretionē. Anaxagoras Cla-
zomenius homœomerias subiicit, id est, è pluribus minimis partibus similibus integrū ali-
quod simile fieri, ut ex atomis ignis, ignem. Democritus & Leucippus ex his atomis quæ in
sole per aëra tenuissimæ, puluereæq; apparēt, cuncta cōstituebant. Empedocles unà cū qua-
tuor elementis amicitia & inimiciam, quæ est sympathia elementorū, id est concordia rerum di-
scordia res procreatae coirent. Thales Milesius aquam, quæ in ea cætera continentur elemen-
ta. Primum em̄ terreū quiddam in ea subsistit. Deficiens in aëra resoluitur, & ex aëre demū
tenuissimo ignis procreatur. Hippo. & Diogenes aërem, quæ occultiores in eo differentias ui-
derent, ut calidi & humidū. Heraclitus Ephesius ignem ut reliquorum tenuissimū. Pythago-
ras numeros & monada identitatis: Diada uero alteritatis esse. Sic em̄ inopia uocabulorū
appellari liceat, quæ uidelicet res fierent, cū planè in unū coirent, ac tunc desinerent, cū in plu-
ra rursus dissoluerentur. His alia coelementa adijciebat, Hesiodus Chaos dixit in Theogo-
nia. ἦτοι μὲν πρῶτα χάος ἦν, αὐτὰς ἐπειτα γαῖα ἐγενήθη: Chaos appellans locū qui corpus
recipit: nam ex χάω τὸ χωρῶ, id est, capio, etymū trahere uidetur. Orpheus in argonauticis: φά-
ντα, id est, phaneten opinatur, quod idem est quod amor, qui primus (ut idem poeta inter-
pretatur) ex Chao apparuit, per quem reliqua omnia lucem & manifestationē susceperunt.
Homerus primum deorum Vestam esse principium dixit, quam ἔσια, uocat, hinc rerū per-
manentiam declarare uolens. Pato quinq; in primis uniuersalia posuit, essentiam: sic enim
Cicero substantiam uocat: idem, alterū, motum & statum. Principia uero rerum deūm &
Ideas, id est, rerum omnium species ingenitas, paresq; deo aternitate, quas è nostris quidam
pie diuinam mentem interpretati sunt. Has autē ideas uti formas, cum hyle, id est, materia
coniunctas intellexit: nec alteram ab altera nisi tantum mente & cogitatione separari, ut in
statua forma & materia secretas nō quidem uidemus, sed intelligimus. Aristoteles uero ex
superiori

Anaxagor.

Democritus

Empedocle.

Sympathia

Thales

Hippocrates

Diogenes

Heraclitus

Pythago.

Hesiodus

Orpheus

Phanes

Homerus

Plato

Idea Plato

nicæ

Tria principi-
 pia superioribus magis Platonem sectatus, materiam ac formam ut ille quidē posuit, sed separatas, quibus & priuationē tertiam addidit ex accidente ac extrinsecus principium: in quorū omnium demonstrationibus sensum cum ratione cōiunxit, nō imitatus Epicurum, qui tantum oculis credens Solē pedaneū, id est unius pedis magnitudine iudicauit. Nec etiam Zenonem, qui ratione tantū fretus Solem minime moueri dicebat. Quoniā motus principium nō haberet, principium autē infiniti nō est, infinitū est cursus quem ille peragit, ut continua quantitas. Caterum cum rerum contrarietatem ponant, nō errare dicit, ac fere eadem omnes, quanq̄ uideantur differre, posuisse, sed alij quidē ratione, alij sensu magis nota ponentes. Cōfutat autē eos qui generationem & corruptionem negant. Præterea rerū principium tantum unum & infinitū. Affert & ipse opinionem suam, duo cōtraria statuens principia, formam & priuationem. Tertium quoq̄ hylen tanq̄ necessarium subiectum. Tot igitur uidebantur necessaria principia, quot ex cōtrarijs res naturales fierent, ac rursus in cōtraria res soluerentur. Ex amuso uidelicet musicum fit. & item in amusum redit. Quod autē priuatio sit necessaria hoc modo probat: id est principium alicuius, quod ipsum est medium per quod fit, sed materia naturaliter formā appetit per priuationem, ergo priuatio principium. Quare species & priuatio recte horum causa sunt, quarū altera sua præsentia causa per se est. Priuatio uero sui absentia causa generationis ex accidente. Non em̄ ποιότης, id est, factio, esset non existente priuatione eius rei quæ fit. Hac igitur absente species introducit, præsentem recedit. Hæc inter se non habitus oppositione ueluti uisus cæcitati, sed contrarietate conueniunt. Quæ quanquā diuersa, in subiecto aliquo fieri necesse est, quod hylen uocant. Hæc est materia prima ingenita, immortalis, incorporea, mente perceptibilis, nō substantia, sed substantiæ pars: quam Aristoteles, per analogiam cognosci dicit, per quam simile quid demonstratur: ut quod uisus in corpore, hoc in anima mens, & quod est æs statuæ, hoc in natura materia formæ. Plato autem per cogitationem quandam impropriam deprehendi scribit. Impropriam uocat, quod cogitatio est in his quæ sunt: hæc autem nihil est entium, sed tantum infinitum ac in potestate: quum uero in formam redigitur, unū aliquid fit, nec amplius infinitum. Non esse autem, quinq̄ secundum eum modis dicitur: Primo quod uocat hyperusion, quod est ipse deus quasi super omnē essentiam: Deinde metusion quasi essentia participans, quod (ut dixi) primæ materiæ conuenit. Quorum alterum supra omnia, alterum infra omnia sit. Tertio alteritas secundū Græcos seu pluralitas, quando ex pluribus unum fit siue in plura resoluuntur: iam esse uel non cœpit uel desijt. Quarto mendacium, Postremo quod nō est, ut quod diametros symmetros existat. Libro secundo naturam definiuit esse principium motus. Entium naturalium quædam esse animantia, quædam inanimata. Et horum quædam mixta, quædam simplicia. Animantia & mixta omnia principium in se motus habent, à contrarijs enim corrumpuntur & fiunt. Simplicia uero, ut elementa, ab externo agente mouentur & alterantur, apta alioquin id est per se recipere. Eodem modo & artificialia, nisi forte ex accidente per se moueantur: ut medicus egrotus qui seipsum curet, quod ut medico accidit, non ut ægroto. Præterea quum natura materiam contineat & formam, materiā tantum non nulli ad eam pertinere dixerunt: nam & grabatum ligneū si corrumpatur nō in alterū cōuertitur grabatum, sed terram, sicuti & æris statua in aquam quæ materia omnium liquabilium est. At qui formam maluerunt sic probauerunt, ob formam agere tantum naturam: nec res nominari aliquo modo aut dici, nisi ex entelechia perfecta & absoluta: quū em̄ in potestate sit nō æs uocari aut domus. Cuius igitur gratia, id est, causa finalis seu formalis, in naturalibus præualet. Post hæc quū astrologia, musica, & per spectiua intermediæ sint artes, eas ad mathesim magis spectare cōtendit, similitudinēq̄ quædam inter naturalē & mathematicę scientiā demonstrat, quū circa corpora utraq̄ uersetur & lineas & superficies & notas: uerū altera de his quanq̄ in materia, cū abstractione tamē materiæ cōsiderat: altera uero naturalis corpus naturale metitur, in materiaq̄ omnino uersatur, Ex his astrologia, ualde cū naturali cōsentanea. Nam & utriusq̄ officium est Solem Lunamq̄ ac cælū ipsum uestigare, motumq̄ perquirere. Hinc demū ad causas ingredit, sine quibus nihil est in rebus naturæ aliqd demonstrare. Omnis em̄ causa principium, sed nō cōtraria: nam principium præter causam ordinem quendā præ se fert, ut in quanto nota principium lineæ, & unitas principium numeri, & κίνημα motus. Causas Aristoteles quatuor ponit, sed propriæ appellatæ duæ, efficiens, finalis, Concausæ totidem, materialis, formalis: hæc inter se differentia, quod hæc cum causato coniunctæ, illæ discretæ. Causam igitur efficientem in rebus

rebus naturalibus Aristoteles naturā primū posuit. Plato autem pulchrius organicam eam constituit, motam ab ipso deo, quem causam efficientē esse uoluit, mouentem nihilominus & ipsam corpora physica, ex quo potius cōcausam appellauit. Exemplarem uero Ideas posuit, quas cōditoris dei mentem pie possumus interpretari: Materialem elementa, Finale & formalem eandem natura intendit, quū omnia formæ gratia cōtendat. Hæc omnia in arte cōspicimus, ut in domo efficiens causa ædificator, finalis imbrum uitatio. Materialis, lapides & ligna, formalis figura ipsa: organicam si quis quærat, inueniet cathetum, normam, trullam, & his similia. Exemplarē uero ipsius cōditoris & architecti designationē ac mentem. Causarum itē & entium, id est, causatorum, quædam per se, quædam ex accidente: ut causa efficiens statuæ per se statuarius, ex accidente uero Polycletus uel albus uel musicus. Accidit em̄ statuario Polycletū uocari, & album aut musicū esse. Similiter & causatū per se statua fuerit, ex accidente uero Socrates forte & tricubitalis seu rubra. Accidit em̄ statuæ propter Socratē fieri ac uocari Socratē & tricubitalem aut rubrā esse. Est quoq; causarū & causatorum tertia diuisio: uidelicet quædam propinquæ, quædā remotiores sunt, tam per se q̄ ex accidente. Quædam etiā actū, & quædam potestate. Versat̄ & illa quæstio. Quid prius, causa an causatū: utrūq; simul & energia dicendū, qm̄ alterū alteri inuicem eodemq; tempore uim præbeat ac nomen. Si tamē propinquior causa eligatur, ut ædificans & ædificium simul sunt, & altera ab altero nomen accipit. Non itē causa remotior, ut homo & ædificium. Potestate autē possunt quidem nō esse simul, ut si ædificator periret remanente domo, uel cōtra. Sunt etiā quædā inuicem causæ, ut labor causa ualetudinis & ualetudo laboris. Posthæc quū nōnulli cuncta ratione occulta fieri, ac nihil temere putent: Aristot. sol⁹ fortunā & casum inter causas ponit agentes ex accidente, & ex genere raro cōtingentium: hac tamen inter eos differentia, q̄ fortuna in his quæ secundū electionem sunt, & ab extrinseco agente, ac in ratione plerunq; bonorū ponit: quapropter nec inanimis nec brutis nec pueris, q̄ cōsilio careant, euenit. Fortunæ nanq; ceu temere fuerit, aliud eligere, aliud euenire, idq; tribus modis: Aut optatum assequi finem, & obiter præter spem aliud cōtingere, ut si fodiens ædificandi gratia thesaurum inueniat: Vel alium assequi finem q̄ eum qui intenditur: ut si amicū obuiam quis habeat, aliud in foro frustra quæritans: Postremo si non finis omnino qui intenditur cōsequatur. Casus autē ex his q̄ præter electionem eueniunt, quod Græcum declarat uocabulum *αὐτόματον*, secundum naturam tamen euenit, ut brutis ac inanimis quæ electione rationeq; carent: ut si ex lapide sponte cadente quiescens intereat, causa mortis per se lapis fuit, ex accidente uero casus. Præterea casus ampliore dicitur potestate: nam omnis fortuna casus, non item contra. Fortunæ quoq; infinitæ sunt causæ, ratio uero eorū quæ semper aut frequenter. Fortuna item causæq; cæcæ quoad nos, quoad deum naturamq; manifestæ. Insuper bona fortuna, *εὐτυχία*, mala autem *δυστυχία* dicitur. Bona ergo fortuna felicitas quædam erit. Felicitas autem actio quædam. Nihil agentem neq; fortunatum esse contingit. Libro tertio motum & infinitum exequitur. Entiū enim quædam sunt principia motus, ut de⁹ omniū motor, ut anima quæ animalia mouet, & natura à qua res naturales mouentur intrinsecus, quamuis aliam extrinsecus causam uideantur habere. Nonnulla uero sunt motus, ut generationes, augmenta, alterationes, secundum locum mutationes: quædam principia motuū, ut materia & forma: aliqua sunt mota, ut corpora simplicia & composita: alia sunt in motis accidentia, ut locus & tempus: quædam propter locū & tempus, ut uacuum & infinitum. Corpus igitur in loco est, motus autē in corpore, tempus uero in motu, de quo nunc agitur. Hic (secundū Aristotelis diffinitionē) energia est entis potestate qua potestate. Ens em̄ potestate dupliciter dicitur. Primo imperfectā tantū cōtinet applicationē ad motum: ut dicimus semen potestate animal, & puerū potestate musicum. Secundo perfectā indicat facultatē ac dispositionē ad agendū, ut Aristoxenus iam musicus factus, nō citharizans, sed potens citharizare. Et ignis potestate calorificus, q̄ nō calefacit. Totidem modis & ens energia dicitur, ut quod modo diximus, Aristoxenus arte musicus musicam nō exercens, Secundo cū musicam exercet. Nam ens potestate secundo modo & ens energia primo modo idē sunt. Igit̄ motus imperfectus entis potestate in energiam primam perducitur, & ex hac in secundam. His itaq; cognitis motus dicitur energia ac relatio moti ad mouentem, hoc est, patientis ad agentem tanquam accidens quoddam substantijs adiectū. Ex parte igitur mouentis perfect⁹ est actus, ex parte moti imperfectus. Quoniā mouens qd̄ est ens actū agere certe potest secundū quod energia & natura perfectum,

Causæ
Propinquæ
Remotiores

De fortuna
& casu

De motu

Motus diffi-
nitio
Ens potestate
bisariam
Ens energia

ctum, quod enim dicitur, hoc est. Motum uero quod est ens potestate patitur, qua potestate, & est imperfectum, quod enim dicitur nondum est. Itaque utrumque in eodem sit subiecto: uerbi gratia: Democrates colore rufus, morbo pallidus factus erat, energia rufus, potestate uero pallidus, quandoquidem potuit fieri pallidus. Igitur qua rufus non dicebatur moueri, qua uero pallidus quoniam potestate contingit quando coepit pallefcere, & ab ente potestate pallido in ens energia pallidum processit, tunc ad pallidum dicebatur moueri. Et erat pallor motus, energia enim entis potestate pallidi Democratis, qua ens potestate, hoc est, secundum quod aptus erat fieri pallidus. Quando autem factus est pallidus non amplius secundum pallidum motus erat, sed constitit in pallido, Eodem modo & omne energia ens qua energia minime mouetur, qua potestate mouetur. Sed non diceretur moueri qua potestate manente tantum potestate & sola ad motum applicatione. Sed cum ab ente potestate transit in ens energia, manente etiam potestate tunc moueri dicitur. Ideo hoc additur ad motus diffinitionem, uidelicet qua potestate, ut etsi subiecto idem est ens potestate & ens energia, secundum quod ens potestate factus motus tantum consideratur, & quousque etiam seruetur potestas. Nam hac pereunte motus non est. Quare hoc motus ab ente energia differt, quod in hoc perit potestas, in motu autem manente potestate motus energia perficitur. His hoc modo diffinitis patet, quod motus a mouente quidem incipit, & desinit, firmatur uero & consistit in moto & patiente: ut aedificatio, hoc est, energia aedificantis ab aedificatore quidem in aedificato est, aedificare uero motum esse significat. Afectus enim ex motibus procedentes motus non sunt, sed effecta motuum. Deinceps de infinito disserit. quoniam am infinitum & motus est & temporis ueluti continuorum mensura. Pythagoram & Platonem parum physice locutos redarguit, qui infinitum substantiam posuerunt. Sed alter in numeris & in rebus sensibilibus constituit. Nam numerus extra sensibilia non est. Alter Plato tam sensibilibus, quam insensibilibus, quod numeros posuerit infinitos simpliciter & ideas ac sine loco. Alter item parem numerum infinitum magnum posuit, quod ex additione parium nunquam ex quadrato uariet, at bene ex impari. Plato duo infiniti principia, magnum & paruum constituit, quod alterum in infinitum per numeros augetur, alterum in continuo semper diminuit. Anaxagoras: & Democritus: aliquanto naturalius elementa dixerunt infinita esse, diuerso tamen modo, Alter enim ex infinitis partibus homogeneis siue homomeris: Democritus autem ex semine omnium figurarum per continuum contactum, hoc est, ex infinitis partibus atomorum. Arist. uero negat quicquam ex contactu procedere in infinitum, quod unumquodque corpus sit per se terminatum. Deinde quatuor enarrat conditiones, quas antiqui infinito tribuebant: Primam quod infinitum est principium: Deinde quod ingenitum, at tamen corruptibile, quum finem quandoque sit habiturum: Tertiam quod contineat & gubernet omnia. Nonnulli uero diuinum quiddam & immortale dixerunt sicut Anaximander. Infinitum quinque dicitur modis: Primo sine ulla parte & quantitate, ut nota in linea: terminus est enim lineae nota, quanquam ipsa termino caret, ut quae nullam possideat partem: cuius enim nulla pars, terminus etiam nullus: ex quo quantacumque simul notae congregiantur, lineae partem non conficiunt uel minimam: quoniam non inuicem contingunt. Quae igitur nota in linea rationem habet, eandem & in tempore nunc, & in motu *κίνημα*. Secundo cuius figurae terminum non est inuenire, ueluti in sphaericis, quod in his idem semper cursus principio sineque caret: quanquam & hoc modo iure infinitum ab Aristotele dicitur, cuius est proprium non idem accipere. Tertio quum res difficilis inuentu, ut inextricabilis error labyrinthi apud Crentenses, apud Lacedaemonios Ciadas locus damnatorum. Postremo magis omnibus proprie dicitur infinitum, cuius est semper non idem accipere, ut in numeris adspicitur addendo, in continuo uero minuendo. Et in additione quidem futurum tempus adnotat, in diminutione uero praeteritum: utrumque autem tantum potestate infinitum est, quod potest hoc quidem augeri, illud diminui semper: neque enim numerus est energia infinitus, neque item ulla magnitudo. Contra infinitum energia Aristoteles multis argumentis diffinit. Primum contra Platonem, quod infinitum extra sensibilia non est, quoniam circa quantum & magnitudines & multitudines: aliter non esset diuisibile: si non diuisibile, non infinitum. Contra Pythagoram uero probat nullum numerum esse infinitum. Nullum enim numeratum aut numerabile est infinitum, sed omnis numerus est numeratus aut numerabilis, ergo nullus numerus est infinitus. Praeterea quicquid est in loco, est finitum, corpus est huiusmodi, ergo finitum: assumptum maius probatur quod species loci sunt finitae, ut ante, sursum, deorsum, Idem monstrat & potestatem &

Afectus ex motibus
De infinito
Cōtra Pythagoram & Platonem

Anaxagoras

Democritus

Anaximan.
Infinitum v. modis

Confutatio

Pla. & Pythagorae

Infinitum

energia simul & potestate

te & energia p
amificut hom
Graeci, h
gia, & posse ce
cedendo alteru
nem. Non eni
autem nihil ex
partes nihil abe
uniuersum infi
conuenire. Sim
quod in seipso
id siquidem ma
cuius aeneae st
mouetur, iure
pos. In questio
locus, locus aute
& lineae, & sup
gnatio aut dimi
exmutatione, q
tali quid, p
not facile conf
formam, aut int
priorum sit, den
Sed neque tertiu
emobilis co
peticem, erit l
zberis ad hypo
sit necesse duo
nes corpus not
spacia, secundu
caum. hoc tam
dici poterit, sed
cum materiam p
fuit. Etsi praeter
species in gener
dum causas: ut fi
ne: postremo ma
multitudine dicit
igitur locus dice
appellatur h
quamuis in flum
hic proprie dicit
uia namque sicuti ig
inuicem loca sunt
superficies locati
& aquae, quae qu
nent locum. At
moueani, siue qu
locatarum. Post
insunt partibus:
continetur, ut aqu
ro sphaerae cum r
bilis quoddam qu
sit mobilis: occas

te & energia posse quandoq; infinitum esse: ut quæ habent non ut essentiam energia fini-
tam: sicut homo, & domus: sed esse eorum est, fieri alterum post alterum succedendo: quod
Græci, ἀνωόσατορ ἢ ἐτρόςατορ, dicunt: ut certamē, & dies: est enim & esse certamen ener-
gia, & posse certamen fieri potestate. In hominibus uero etiam infinitū, non per se, sed suc-
cedendo alterum alteri consistit. Infinitum esse dicit non secundum antiquorum diffinitio-
nem. Non enim id cuius nihil extra, sed cuius semper aliquid extra est, hoc infinitū. Cuius
autem nihil extra, hoc perfectum est & totum. Sic enim diffinire solemus totum, cuius ad
partes nihil abest extra, uidelicet hominem uel animal. Contra item Melissum, qui totum
uniuersum infinitum esse dicebat, probat totum & infinitum tanquam pugnantia non
conuenire. Similiter contra Platonem, qui aliquid simile dixit, uidelicet id esse infinitum,
quod in seipso omnia habeat, omniaq; contineat. Nā quod ἀπέρορ, id est, infinitū dicebant,
id siquidem materia prima est, quæ forma caret. Quapropter non totum, sed pars totius, si
cuti æs æneæ statuæ reperitur. Libro quarto. Quum corpus in loco sit, & secundum locum
moueatur, iure loci rationes ut corporis appendices enarrantur. Sicuti etiam motus & tem-
pus. In quaestione primum an sit. Igitur locum negantes hoc modo probant. Si omne ens in
loco, locus autem ens: erit locus in loco: & hoc in infinitum. Et rursus: si est, erunt & notæ,
& lineæ, & superficiæ loca propria: quod minime contingit. Præterea ex corporum au-
gmento aut diminutione erit: erit item loco augeri & diminui. Quod autem sit, manifestum
ex mutatione, quum aqua è uase exeunte aer ingreditur: & contra. Ex quo patet, quod lo-
cus est aliquid, præter inharētia & commutata. Superiores rationes per loci diffinitionem
mox facile confutabuntur. Quum unum è quatuor locum esse oporteat, aut materiam, aut
formam, aut interuallum in medio terminorum, aut terminos ipsos, quod nullum duorum
priorum sit, demonstrat: quoniam illa in unum coeant, locans autem & locatum minime.
Sed neq; tertium, quum uacuum non admittat natura. Restat ut terminus sit, & superfici-
es immobilis complectentis locatum. Igitur aer extremus complectens nostri corporis su-
perficiem, erit locus noster: & curua cœli superficiem locus est ætheris. Contactus autem
ætheris ad hypercauma, locus est elementorum sublimiū: & deinceps. Ex quo patet, q̄ non
sit necesse duo simul esse corpora in eodem loco, neq; locū propterea augeri: quum superfi-
cies corpus non sit, ac propterea locus incorporeus, aptus tamen recipere dimensiones &
spacia, secundum locati magnitudinem. Ex quo nihil maius aut minus est, quàm corpus lo-
catum. hoc tamen si contiguum fuerit, & non continuum: nam cōtinuum ens non in loco
dici poterit, sed pars in toto: nec in illo moueri, sed cum illo. Cōfutatur deinde Platonem, qui
cum materiam posuerit cōmunem omnibus locum, ideas & numeros in loco minime po-
suit. Esse præterea aliud in alio octo modis declarat. Sicut sunt pars in toto, totum in parte:
species in genere, genus in specie. Et hæc quatuor secundū totum & partes: reliqua secun-
dum causas: ut forma in materia: res in agente, & motus in motore: res in suo optimo & fi-
ne: postremo magis omnibus proprium, res sicut in uase, & sicut in loco suo. Rursus locus
multifariā dicitur: mutabilis, immutabilis, cōmunis, proprius, naturalis, ex accidente. Vas
igitur locus dicitur, ait, μεταφόρητ. id est, trāslatitiū & mutabilis: sicuti immutabilis uas
appellatur ἀμεταφόρητορ, id est, minime trāslatitiū: q̄ uere locus est exemplo nauis, quæ
quamuis in fluminis parte tanq̄ in uase sit: nō in eo dicitur esse loco, sed in flumine toto: &
hic proprie dicitur locus. Naturalis autē locus species habet duas: sursum, ac deorsum. Le-
uia nāq; sicuti ignis & aer, sursum tendunt: grauiā uero ad mediū, ut terra & aqua, quæ sibi
inuicem loca sunt ex ordine sphaerarum. Ex his aliquæ partes actū sunt in loco: ut extrema
superficiem locati: aliquæ potestate, ut sunt cæteræ partes se inuicem tangentes: ueluti aeris
& aquæ, quæ quibus fluant exagitatae & cōmotæ eundem tamē in uniuersum cum toto reti-
nent locum. At locus ex accidente is fuerit, qui introductitiū est singulis partibus: siue illæ
moueant, siue quiescant: quā Græci ἐτραξία uocant, id est, rectū ordinē dispositionū partium
locatarum. Postremo dicit, cœlum non esse in loco, cum extra cœlum nihil sit: tamē motus
insunt partibus: altera enim pars alteri succedit in loco secundū accidens: ac altera ab altera
cōtinetur, ut aqua ab aere, aer ab igne, ignis ab æthere, æther ab ultima sphaera. Ultima ue-
ro sphaeræ cum nec locum concedat, neq; neget: dicatq; aptam locum recipere, cum sit mo-
bilis quoddam quiescens, quod tamen non sit corpus, neq; proprie locus, nisi ex accidente
sit mobilis: occasione posteris dedit multa super his uana ac inter se pugnantia cōmentādi:

*Cōtra ueterū
diffinitionem.*

ἀπέρορ

De loco

*Aliud in alio
octo modis*

*Locus
Metapho-
retus*

*Ametapho-
retus*

*Naturalis
Ex accidente
locus*

*ἐτραξία
Quod cœlum
nō est in loco.*

tum scitu quidē superuacua, ut aliqui dixerint, cētrum tanq̄ rem stabiliē eius esse locū; nonnulli ultimam cœli superficiē; ac alij alia. Post hæc de uacuo. Physica etiā considera-
 tio, si est, an non, & quid est, & quomodo. Quidam locum sine corpore uacuum ponūt. Te-
 stantur enim nisi uacuum sit, neq̄ motus secundū locum esse posse, neq̄ augmentum, neq̄
 diminutionē. Vbi enim uidebitur aliquid moueri existēte pleno uniuerso: Quod enim au-
 ctum fuerit in pleno, quō abibit: Et rursus, si totum aliquid per corruptionē remisit, necesse
 ut maius ad minus redeat, uacuumq̄ propterea appareat. Vas itē cinere plenū, uacuum
 monstrare uidetur, cum tantundem nihilominus aquæ capiat. Pythagorei quoq̄ idem di-
 uersis innixi rationibus sentiunt: nisi enim aiunt unum à duobus, & deinceps uacuo distin-
 gueretur: certe unum & duo simul essent. Hæc itaq̄ atq̄ his similia solent adducere. Quæ
 quidem hoc modo confutatur, uacuum non esse causam motus: nam huiuscemodī per ua-
 cuum motus, aut secundum, aut præter naturam erit: sed non secundū naturam erit, quum
 omnis uiolentus motus sit posterior motu secundū naturam. Sed quonam pacto fuerit mo-
 tus per uacuum secundum naturam, cum uacuum nihil sit? In non ente nulla differētia aut
 supra aut subius locorum, ad quæ uidemus naturaliter corpora simpliciora per se tendere.
 Et si ignis est delatus, ubi firmabitur, cum supra non sit: ubi etiam terra descendet aut substi-
 tet, cum subius aut mediū cesset: Est quoq̄ illa ratio non parua: q̄ per uacuum sine tem-
 pore corpora mouerentur. Motus autē sine tempore non est. Assumptū monstratur. Cor-
 porum citius aliud aliō fertur, secundū eius & leuitatem & etiā tenuitatē loci, per quem
 trāsiturum est. Citius enim penetrat aquam quàm terram, & aqua citius aerem, donec per
 uacuum nullum sit tempus. Contendunt etiā per rarum & densum quidē idem monstra-
 re, quos itē Aristoteles confutat, probās q̄ materia sit una calidi & frigidi, & omniū con-
 trariorum. Est & corporis tam magni quàm parui eadem materia, eademq̄ uis, cum ex po-
 testate sit energia, ut cum sit aer, & contra. Igitur cum densum & rarum sit idem & una ma-
 teria, non propter uacuum fuerit: sed ob corporum generationē ac transmutationē, ubi &
 resolutione & agglutinatione opus est. Sed & cum alia sint quæ uacui rationem cōfuten-
 tum experientia sensusq̄. Vasa enim ore angusto statim ac facile fonti inuersa implerētur
 aqua, nullo per uacuum corpore impediēte: quod secus cōtingere uidemus aere intus re-
 sistente, nec eijci ex oribus aqua obturatis ualente. Simile & in Clepsydra, quam ponit Ari-
 stot. cōspicitur, quæ ore obstructo aquam minime fundit. Similiter & utres aere pleni, pon-
 dera sustinētes. Tum à sensibus clarissimum, quomodo enim uisu longe ac usq̄ in cœlum
 penetrare possemus aere, per totum non existente cōtinuo, ac uacuationibus intercipienti-
 bus sensum? Reliquum quid sit, an usquā sit uidere. Locum phylīci sine corpore uacuum
 appellant, si locus uacare corpore potest. Quidam uero solo nomine, uacuūq̄ & ἀνὸν κενόν,
 id est, insubstans uocant: nonnulli autē extra curuam cœli superficiem, hoc est, extra mun-
 dum, uacuumq̄ & infinitum demonstrant hoc argumēto. Omne circūdatum ab altero quo-
 dam corpore circundatur: sicuti in singularibus corporibus demonstratur: extra mundum
 uero corpus non est, igitur incorporeum est quod mundum circumdat. Si enim corpus, &
 hoc ab aliō quodam circundaret, sed corpus infinitum non est. Quapropter necessario in-
 corporeum erit, quod postremo comprehendit, atq̄ ambit uniuersum, sicuti omnium ul-
 timum erit & infinitum. Itaq̄ supremā corporeorum entium periochen incorporeumq̄ infi-
 nitum, & uacuum nominant, ut nihil reliqui corporum in ipso retinentem. Tempus. Cum
 sint mensuræ quatuor, numerus, magnitudo, locus, tempus, Numerus discretionem meti-
 tur: magnitudo spatium: locus omnimodā positionem: tempus generationis fluxum & ex-
 tensionem. Est enim motus & omnium entium mensura. Quod quidam non admittentes
 huiuscemodī rationibus cōtendunt. Aliquid enim illius factum est, & iam non est: aliquid
 uero futurum, & nondum est. Cōpositum enim ex non entibus quomodo fuerit: Præsens
 autem & nunc, non pars temporis, sed partem metitur. Quod facile redarguit, quum mul-
 ta ex entibus non entia sint, & ex non entibus entia: non autem corrumpunt, sicuti etiā sen-
 suum dicimus & existentes absq̄ eo q̄ fiant: & itē non existentes absq̄ eo q̄ cor-
 rumpani. Sic & partes temporis minime corruptioni subiiciunt præteritū & futurum. Est
 & mediū quoddam, quod nunc appellat, alterius q̄dem finis, alterius initium, quod quā-
 quam primo & per se nulla q̄dem pars temporis est, haud aliter quàm nota in lineis & uni-
 tas in numeris: hæc in discretis, illa in cōtinuis nihil augent, Tamen præsens etiā tempus
 secundum

Confutatio
 eorum qui ua-
 cuum ponunt.

Vacuum non
 esse ex expe-
 rientia uasis.

Quid uacuum.
 ἀνὸν κενόν

De tempore

Qui tempus
 non admittit
 Confutatio

De nunc

secundum late-
 quæ sunt in de-
 in se, ipsa prop-
 poris pars, inte-
 diuisibile sibi e-
 ris, & non par-
 merus motus
 rans, & numer-
 numero alia
 tum numeram
 merata. Et hic
 cundum ordin-
 primo & per se
 ratus, quem
 numerus num-
 meramus & m-
 temporis parti-
 tio prioris part-
 lo omni enim
 in tempore
 qui maxime or-
 motus generat
 nerationis ex a-
 pon non dicitur
 cius in breuita-
 et numerus. D-
 Diversæ enim
 gulis, tamen e-
 forum. Sed nun-
 lum enim num-
 primo per simi-
 merum cognos-
 sciens numerū
 porum, motus
 tus ad magnitu-
 tum: & contra-
 tum esse multu-
 poris, sed etiam
 qua quodamod-
 est fluxus simpl-
 motū & quiesce-
 res metiamur, æ-
 geli, qui quanq̄
 aut temporis nu-
 & ideo numerat
 cum tempore, sic
 ut etiā arithmet-
 contineat sub
 in tempore non
 sent in quolibet
 in tempore, par-
 ciat omnia: & q̄
 entia & imposs-
 tempore, proba-

secundum latā potestātē denotat. uerbi gratia: domus tota locus generatim uocat omnia
 quæ sunt in domo. Sed ea ratione qua terminū ac superficiē circūdantis cōtinenter retinet
 in se, ipsa proprie locus dicitur. Sic quoq; nunc, secundū præsens tēpus appellatū est tem-
 poris pars, inter præteritū & futurum. Ea uero ratione qua nunc proprie & per se dicit, in-
 diuisibile sibi cōtinenter coniunctū habet. Quare sub eodem uocabulo nunc, & pars tēpo-
 ris, & non pars temporis accipiūt. Cognitis his, restat quid sit tempus definire. Est enim nu-
 merus motus secundū locum per se, & aliorum per accidens. Dicitur nāq; numerus nume-
 rans, & numerus numeratus. Primus dupliciter dicitur, unitates uidelicet ipse. Et alius quo
 numerato alia numeramus: ut per lineas numeratas alia numeramus, & per tēpus numera-
 tum numeramus & motum. Numerus autem numeratus seu numerabilis, sunt ipsæ res nu-
 meratæ. Et hic rursus dupliciter: aut secundū quantū, ut duos aut tris motus dicimus: aut se-
 cundum ordinem, ut primū motum & secundū. Igitur tempus non est numerus numerans
 primo & per se, qui ad discretā pertinet quantitātē, nō ad continuā; sed est numerus nume-
 ratus, quem unitates numerāt, uidelicet duorum, trium, quatuor dierum tempus. Est etiā
 numerus numerans secundo modo dicitur: quoniā per tempus huiusmodi numeratū nu-
 meramus & motus, uidelicet duorum trium dierum iter seu motus. In primo nāq; tantum
 temporis partiū existētia est. In secundo temporis est motus partium existētia, deinde rela-
 tio prioris partis ad posteriōrē. Nam tēpus est mensura motus, secundū prius & posterius.
 In omni enim mutatione prius & posterius est, quæ sunt partes tēporis: ergo omnis muta-
 tio in tempore fit: itaq; motū tempus metitur, & tēpus motus. Tempus est mēsurā motus,
 qui maxime omniū est notissimus ac normalis, præsertim cyclicus: deinde per eum reliqui
 motus generationis & corruptionis & aliorū. Corruptionis nāq; per se tēpus causa est, ge-
 nerationis ex accidente: ut puta sol, causa est generationis, qui tempore agitur. Præterea tem-
 pus non dicitur, neq; uelox, neq; tardū, sed magnū & paruū breue & lōgum. Nam uelo-
 citas in breuitate fit temporis, & tarditas in lōgitudine. Ceterū æqualiū numerabiliū idem
 est numerus. Decem enim ouium & decem canum idem numerus, sed nō est idem decem.
 Diuersæ enim oues à canibus: argumēto est æquilaterus & scalenus, cum nō sit idem trian-
 gulus, tamen est eadem figura. Numero igitur numerati cōuenit, ut sit idem respectu diuer-
 sorum. Sed numero numerato cōuenit secundū prius & posterius inter se differre. Non so-
 lum enim numeramus motū per tempus, sed tempus etiā per motū: quod sanè probatur
 primo per simile, quoniā numerū per numerabilia, & numerabilia per numerū: ut per nu-
 merum cognoscimus multitudinē equorum, rursus per unum equum sæpe iteratū cogno-
 scimus numerū equorum. Eodem fermè modo quando nobis nota est certa quantitas tem-
 porum, motus uero ignotus: tunc motum per tempus metimur. Præterea sicut se habet mo-
 tus ad magnitudinē, ita se habet tempus ad motum. Sed nos metimur magnitudinē per mo-
 tum: & contrā. Sic enim dicimus, uiam esse magnam, si multi fuerint motus: & rursus mo-
 tum esse multum, si uia fuerit magna. Post hæc differit, q̄ non solū motus mensura est tem-
 poris, sed etiā quietis ex accidente. Non enim qua quies, hoc est absentia motus, sed quia
 qua quodāmodo motus dici possit. Duplex est enim motus: alter est quieti oppositus: alter
 est fluxus simpliciter & extensio, quæ est quietis cōprehensiuā. Itaq; metitur tempus rem
 motā & quiescentē secundū existendi extensionē. Postremo cum mēsuræ largo uocabulo
 res metiamur, æternitatē theologi sine tempore ponūt, qua solus fruitur deus: æuo autē an-
 gelī, qui quanq̄ sine fine sint, principio non carent. Reliqua mortalia tempus metit. Partes
 aut temporis nunc, tunc, iam, modo, olim, repente. Post hæc quoniā motus est in tempore,
 & ideo numerat à tempore, dupliciter dicit aliquid esse in tēpore: uno modo qd̄ simul est
 cum tēpore, sic q̄ ipsum est quādo tempus est. Alio modo sicuti pars temporis aut passio,
 ut etiā arithmetice unitas par impar. Deinde dicit duo requiri, ut aliquid sit in tēpore: primo q̄
 contineat sub tēpore, ut sicut illud est in loco quod continet sub loco. Ex quo infert q̄ esse
 in tempore non est esse quādo tēpus est, nec esse in loco q̄ locus est, quia sic omnes res es-
 sent in quolibet. Et sic cœlū esset in milio: nam q̄ milium est, cœlū etiā est. Sed oportet quæ
 in tempore, patiant aliquid sub tempore: probat ex eo q̄ cōsueuimus dicere q̄ tempus tale fa-
 ciat omnia: & q̄ omnia senescūt sub tempore. Facit insuper quatuor catholica: primū, non
 entia & impossibilia se aliter habere: ut diametrū quadrati esse lateri symmetrū: nō sunt in
 tempore, probat quoniā sub tempore nil cadit, nisi quæ mouent & quiescūt. Deinde omnia

Quid sit
tempus
Numerorum
diuersitas.

Æternitas
Æuum
Partes tem-
poris

Catholica
quatuor

generabilia & corruptibilia, & omnia quæ aliquando sunt, & aliquando non sunt, in tempore sunt. Probat quoniã tempus esse eorũ excellit, eorũq; item essentiã metitur. Tertium, illa quæ non sunt, aliquando tamen fuerũt; ut Homerus. & illa quæ non sunt, & aliquando erunt, metimur tempore. Quartũ, illa quæ nec fuerũt, nec sunt, nec erunt, & illa quorũ opposita semper erũt: ut asymmetrũ diametrũ, in tempore non sunt. Illa uero quorũ opposita non semper sunt, esse & nõ esse, generari & corrũpi possunt. Et sic ea metimur tempore. Libro quinto de diuisione motus in species suas, deq; unitate & contrarietate motuũ & quietum. Primo quæ mouentũ, aut ex accidẽte sunt, ut cum dicimus musicũ ambulare; aut secũdum partem, ut curari dicitur totũ corpus, cum thorax curatur. Id uero quod sic mutat, dicitur simpliciter mutari. In mouẽte item medicus primũ per se curat, manus autẽ percutit. Quæ tanq; indeterminata dimittẽda. Nam quæ per se mouentũ, per mediũ fiunt contrariorum, ut uox media & grauis ad ultimã, acuta ad extremã. Et fuscum album ad nigrũ, & nigrum ad albũ. Item motiua non esse neq; in specie, id est, qualitate, neq; in loco subiectiue, neq; in ijs quæ mouentũ. Nam quæ mouentur immobilia sunt, ut scientia, calor, aliõgn erit in motu mutatio. Quapropter aliq; dubitet an, pprietates motus sint, nam albedo non est motus, sed albatio. Motus enim in ligno non in specie: magis enim dicitur motus à termino ad quod, q; à quo. Nam corruptionẽ dicimus, quod mutat ex esse ad non esse, & item generationem quod mutat de non esse ad esse. Præterea in omni motu quinq; cõcurrere oportet, mouens, motũ, tẽpus in quo mouet, & termini à quo & ad quẽ. Deinde sex mutationis species narrat de subiecto in subiectũ, quæ dicitur alteratio: de nõ subiecto in subiectũ, quæ est generatio: de subiecto in non subiectũ, quæ est corruptio. Ex non subiecto aut in non subiectum non dicitur, nisi ex accidente: ut ex non nigro, non album. Ex his dicit generationem non uere motũ esse, q; (cũ ex non esse fiat) qd non est moueri nõ potest. De nõ ente quoq; ait multifariã dici, uidelicet secundũ corruptionẽ, & diuisionẽ, & illud quod uocat falsum: aliud non ens, quæ potestas est: aliud secundũ accidens, ut homini nõ esse album, quæ non entia simpliciter non moueri dicunt. Sed neq; corruptio est motus, quia motui opponitur motus, aut quietes: sed corruptioni opponit generatio, quæ neutrũ est. Solum alterationẽ de nĩq; motũ ponit. Posthæc sub tribus generibus motũ subiicit. Sub quanto augmentũ & diminutionẽ: sub quali alterationẽ: in ubi, secundũ locum mutationẽ, qui prior omnibus. Sub substãtia uero non est nisi per accidens, q; nullũ entiu substãtiæ sit aduersum. Non etiã sub relatione, neq; sub actiõne & passiõne, q; non sit motus motus, neq; generationis generatio, neq; mutationis mutatio. Nam motus non est de numero subiectõrũ: neq; terminus alterius motus, qd septem rationibus pbat, uti apparet. Dicit etiã q; motus secundũ magis & minus, qui fit in alteratione, est nihilominus ex cõtrario in cõtrariũ secundũ quid, ut ex magis albo minus albũ. Simpliciter aut mutat ex albo in nigrũ. Præterea immobile tripliciter fieri: uno modo q; nullatenus aptum est moueri, ut sonus, id est, uox inuisibilis. Deinde quod difficile aut mouet, aut saltem difficile incipiat moueri. Tertio quod aptũ est moueri facileq; mouet: & hoc immobile dicit quiescere. Quies enim motui est cõtraria. Deinceps de unitate motus & oppositione, narratq; in primis super hoc septem pprietates: easq; difinit, uidelicet, Simul, separatim, tãgere, mediũ, cõsequenter, habitũ, continuũ. Simul enim dicunt quæ sunt in uno loco & immediato. Separatim uero quæ in alio. Tangentia, quorũ, ultima sunt simul. Medium est in quod aptum est peruenire id quod cõtinuo mouet secundum naturã prius quã in ultimũ terminũ motus, in quem mutatur. Hinc addit q; ut minimũ ad mediũ tria requirunt: duo extrema & ipsum mediũ. Consequenter sunt quæ se habent secundũ ordinẽ: & q; inter illa mediũ eiusdẽ generis: ut linea lineæ cõsequenter est, unitas unitati, & domus domui: nihil tamen pphibet inter ea quæ sunt consequenter aliud esse, mediũ, dum modo illud non sit eiusdem generis. Deinde subit q; prius non se habet consequenter ad posterius. Non enim unum est cõsequenter duobus: neq; linea prima cõsequenter secundæ. Sed hæc sunt cõsequenter illis. Habita dicunt quæ cõsequenter sunt ac se tangunt. Cõtinua dicunt quorũ ultima sunt unum. Aitq; triplex esse continuũ, quædã per colligantia, alia per contactũ, alia per infectionẽ. Cõparat demũ adinuicẽ nõnullas earũ, pprietatum, uidelicet cõsequenter, habitũ, & continuũ. Primaq; est cõsequenter se habere: secunda habitum esse: tertia continuũ. Postea catholicũ infert, q; notæ in cõtinuo non se habent eo modo sicuti unitates in numero. Primũ, q; secundũ notas fit cõtractus: secundũ uero unitates

De diuisione
motus in
species

In motu
V sunt
Mutationis
VI species
Non ens mul-
tifariam dici-
tur.

Motus sub tri-
bus generibus
quanto, quali,
& ubi.

Immobile tri-
pliciter

De unitate
motus & op-
positione
Proprietates
VII

Catholicum

non sit co-
muni non necesse
de triplici motu
numero. Motus
quem sit motus
unitate tempore
deficiente, id est
sicuti Socrates,
ret duos homines
igitur motus rati-
onem, quæ sicut
sicut, id est, non
dum magis & tẽ-
terminant: non
rietates ostendit
motus inter se
rationis sed magis
& deorsum est,
desum, & ter-
minantur præ-
ter alio motu
monstrat conti-
nuitatem rationibus
sicut, ostendit
& minore requi-
sibus, essentia
non ex partibus
dupliciter didi-
dorum motus
in die: alio mo-
libet illius tẽpo-
ulla, detur prim-
uisibile, eadem
dicitur in diuisibi-
dicitur illius me-
cunq; parte præ-
actu, cum res in
potestate cõtin-
libet mutatũ est
bet tãsmutatio
sicut in linea re-
moueri nõ est d
huiuscemodi pe-
mutari: ante om-
motus diuisionem
ratione, ita finit-
ne, tempore, &
magnitudine &
finitã in tpe in-
magnitudinẽ it-
est em infinitũ:
in det: qui dicitur
nito. Nam prio-
Dicit itaq; tam
diuisionẽ, nõ au-

rates non sit contactus. Deinde quia inter duas notas necessario mediat linea, sed inter uni-
 tates non necessario mediat numerus, nullum enim medium dualitatis & unitatis. Post hac
 de triplici motus mutatione tractat, monstratque multifariam dici motum unum: specie, genere,
 numero. Motus item unus numero tripliciter: unitas illius quod mouetur, unitas termini ad
 quem fit motus, & unitas temporis requiritur. Ad motum uero unum, genere, uel specie, non
 unitatem temporis, aut mobilis, sed ad motum unum numero: oportet terminum esse unum, & non
 deficientem, id est, non interruptum: & mobile etiam debet esse unum, non secundum accidens,
 sicuti Socrates, & album. Nec etiam sat est, quod terminus sit unum commune: quia tunc contingere
 ret duos homines sanari simul, secundum eandem sanitatem, quod fieri non posset. Ad unitatem
 igitur motus requiritur unitas temporis, & mobilis & termini. Non erit idem numero sanitas
 Socratis, qua sanus est mane & uesperis: dato quod interrupta sit per morbum. Præterea motus,
^{ex Jōe,} id est, normalis, hoc est, uniformis, magis unus quam non normalis: quod uideatur uariare secun-
 dum magis & minus: uerbi gratia: si aliquo modo obliqui sint motus, nec in ubi, nec quando
 terminantur: non ergo fuerit unus qua uariis, qua uero numerus unus. Deinde motus contra-
 rietates ostendit, quæ est quedam diuersa species: ut in X. metaph. scribitur. Contrarii enim sunt
 motus inter se simpliciter. Quietis autem ex oppositione. Præterea quietis, & mutatio mu-
 tationis: sed magis motus motui contrarius. Fit autem dupliciter: secundum naturam, cum sursum
 & deorsum est, aut termini a quo ad quem: deinde præter naturam, cum uidelicet ignis fertur
 deorsum, & terra sursum. Eadem ratio & in quietibus. Quies sursum, & quies deorsum: in his
 etiam quæ præter naturam sic quiescunt. Et mutatio de sano in ægrotum, & de ægrotum in sanum
 erit aliquo modo contraria. Libro sexto. Motum diuidit in partes magnitudinis: ante omnia
 monstrat continuum non componi ex indiuisibilibus: ut linea ex notis non componitur: quod cum
 alijs rationibus, tum ex magnitudine & tempore, quæ item cum motu sunt in infinitum diui-
 sibilis, ostendit. Nam de utrisque probat. Velocius in tempore æquali pertransit maius spatium,
 & minore æquale spatium, quod non esset si magnitudo & tempus componerentur ex indiuisi-
 bilibus, essent enim indiuisibilia: ex quo uelocius aut tardius nequaquam ex eis periret. Hac
 enim ex partibus diuisibiliū procedunt. Post hæc uenit ad motus diuisionem: dicitque motum
 dupliciter diduci. Vno modo tempore, ut trium horarum iter: alio modo per partes, ut trium sta-
 diorum motus. Mutari rursus dupliciter dicit: secundum alterum, ut aliquid in anno mutat, quia
 in die: alio modo aliquid mutat aliquo tempore, per se primum: & necesse est illud mutari qua-
 libet illius temporis parte. Ex quo fit ut in motu, sicuti neque in tempore, neque in magnitudine
 ulla, detur principium. Nam si esset principium aut illud diuisibile uel indiuisibile foret: si indi-
 uisibile, eadem ratione alia pars esset indiuisibilis: & sic in continuo esset indiuisibile imme-
 diatum indiuisibile. Si uero diuisibile, oportet quod medietas prætereat ante quam totum, & me-
 dietas illius medietatis ante illam: & sic in infinito: igitur non est dare principium, quam ante quam
 cunctas partes præterita est accipere partem prius præteritam. nam mutatum esse, duplex est: primum
 actu, cum res iam perfecta, & motus absolutus, & tunc principium datur: secundo modo dicitur
 potestate continuas transmutationis partes adinuicem: & tunc principium minime datur, quam quod
 libet mutatum esse, quod Græci *κίνησις* uocant, præcedit transmutatio seu transmutari, & in quali-
 bet transmutatione sunt infinita mutata esse: sicuti in qualibet linea sunt infinitæ notæ: unde
 sicut in linea recta continua non est dare primam notam continuam partes eius adinuicem, ita in
 moueri non est dare primum mutatum esse, continuas partes motus adinuicem. Ex quo hæc ordine
 huiusmodi ponuntur. ante omne mutari, est mutatum esse: deinde ante omne mutatum esse, est
 mutari: ante omne mutari, est mutari: postremo ante omne mutatum esse, est mutatum esse. Post
 motus diuisionem differit de finito & infinito circa motum. Sicuti enim diuisio pertinet ad continui
 rationem, ita finitum & infinitum: quemadmodum supra ostendit, diuisionem simul in motu magnitudi-
 ne, tempore, & mobili inueniri, ita nunc de infinito docet. Primum autem demonstrat in omni
 magnitudine & tpe reperiri: deinde in motu & in mobili. Dicit igitur non posse magnitudinem
 finitam in tpe infinito præterire: nec rursus infinitam in tpe finito. Eodem modo nec mobile finitum
 magnitudinem infinitam: nec item infinitum magnitudinem finitam in tpe finito peragere. Duplex
 est enim infinitum: aut secundum diuisionem, aut secundum extrema. Ex hac igitur diuisione Arist. Zenoni
 respondet: qui dicebat nihil posse moueri de loco ad locum, quam præteribat spatium infinitum in tpe fi-
 nito. Nam prius erat necesse præterire medium spatium, & prius medium medium: & sic in infinitum.
 Dicit itaque tam spatium seu magnitudinem, quam tempus, in quo pertransit esse infinitum secundum
 diuisionem, non autem secundum extrema: ac præterire infinitum secundum diuisionem, finitum uero secundum
 extrema:

Motus unus,
 specie, genere
 numero.

Quid ad mor-
 tus unitatem
 expetitur.

De motus ac
 quietis contra-
 rietatibus

De motu ma-
 gnitudinis di-
 uisione

De finito &
 infinito in
 motu

extrema: in tpe infinito scđm diuisione, finito tñ secundum extremã. Ad ultimũ differit de
De quiete natura & diuisione quietis. Cum enim probauerit nec motui nec tēpori dari principiũ, nec
Status etiam dari quieti nunc cōtendit: q̄ status qui est quietis generatio & motus, in tempore mo-
 uetur: quod sanè probat hoc modo. Omne quod mouet, mouet in tpe: sed omne quod stat,
 mouet: ergo omne qđ stat, mouet in tpe. Minus adsumptũ patet: qđ aptũ est moueri & nō
 quiescit, mouet: sed omne qđ stat, aptũ est moueri, & non quiescit: ergo omne qđ stat, mo-
 uetur. Nam stare, intēdere quieti est, quod motui subijcitur euidã: si motui & tēpori: non ha-
 bet ergo quies, sicuti & motus principiũ. Enarrata motus & quietis diuisione cōfutat quos-
 dam ueterũ errores circa motum, & primũ Zenonis negãtis penitus motũ esse, ac dicētis,
 neq; cœlũ, nec aliud moueri, à loco ubi esset p̄grediēdo, sed tñ uerti in seipsis. Deinde De-
 mocriti, qui ex atomis & indiuisibilibus dicebat esse motum, & ex his omnia generari: ubi
 probat nihil omnino indiuisibile moueri. Nam qđ mouet in tpe mouet: sed indiuisibile in
 tpe moueri non potest. minus adsumptũ probat: q̄ in omni tpe datur minus, dare p̄pterea
 minus tpe in quo indiuisibile mouet: qđ omnino falsum. Tertio Heraclitum refellit, omnia
 semper moueri dicentē: monstrãdo q̄ nulla mutatio inter duos terminos existens est infi-
 nita: nam generatio & corruptio est inter duo cōtradiçtoria: & alteratio inter duo cōtraria:
 motus item rectus à quo & ad quem: nam impossibile est id moueri quod non cōtingit mo-
 tum esse: sed si rectus motus esset infinitus, non cōtingeret aliquid mobile esse motum per
 ipsum: ergo nec cōtingeret aliquid per ipsum moueri. His addit q̄ fortè nil p̄hibet tales mo-
 tus esse infinitos: ut si post motũ localē fiat alteratio, & si post alterationē augmentũ, & iter-
 rum generatio: non tñ unum & eundē motũ esse infinitũ cōtingit. Lib. v 11. De motu p̄se-
 quitur, quem ad mobile motorēq; adplicat. Primũ nãq; de primo mobili. Postea de motore
De primo mobili primo. Dicit esse necesse omne quod mouet ab aliquo moueri. Deinde posse aliqd moueri
Quomodo ali- à seipso: quod dupliciter intelligendũ: aut ad actum primũ, id est, ut de non esse trãseat ad es-
quid à seipso se: aut ad actum secundũ, id est, de nō agere ad agendũ. Ad actum nãq; primũ nihil seipsum
mouetur mouet: qm̄ nihil p̄ducit seipsum. Ad energiã uero secundã potest aliquid mouere seipsum,
 non solum ex accidēte: ut cum uehiẽ quis, nauim aut equũ ipse mouet: sed etiã per se: ut de
 grauibus & leuibus patet. Deinde non esse p̄cessum in infinitũ in mouētib; & motis, sed
 ad unum mobile ultimũ ueniendũ, & ad unum ultimo mouentē. Deinde mōstrat, q̄ omne
 mouens est simul cum moto cōtiguũ, aut continuũ sine medio: & hoc in omni motus spe-
Motus extrin- cie. Ad quod p̄bãdũ narrat quadrifariã esse motũ extrinsecũ, Pulsione, tractione, uectione,
secus quadri- uolubilitate. Omnes tñ ad pulsionē & tractionē reduci. Pulsionis duæ species: uidelicet im-
fariam pulsio, qua deficiēte expulsio est, quæ Græce sic uocant: ὄπισθισις, ἐλάσις, ὀχνησις, δίνησις, ἑταωσις, ἀπω-
 σις. Volubilitas aut in tribus cōsistit motibus, qui item omnes ad tractionē & pulsionē re-
 ducuntur. Nam uolubilitas cōponit̄ ex tractione & pulsione: q̄ alter impellit, alter trahit. Sub
 tractione quoq; diuersi cōprehēdunt̄ modi: inspiratio, expiratio, expuitio. ἰ. εἰσπνοῦσις, ἔκπνο-
 σις, πύσις. Et quæcũq; corporũ emissiuua aut receptiuua sunt: ut ἀνάθισις & κέρησις, hoc est, dis-
 sipatio & cōtextus. Nam omnis scđm locũ motus collectione aut discretionē cōstat: quas
 Græci σύγκρισις & διάκρισις dicunt. Circa alterationē multa quoq; differit: q̄ sit secundũ sen-
 filia, nec in specie prima qualitatis. Primo quo ad habitũ & dispositionē corporis. Deinde
 quo ad habitũ animæ, circa partes appetitiuas & etiã intellectuua. Postea ostēdit q̄ trãsmu-
 tatio uirtutis & malitiæ cōsequitur aliquã alterationē. Dein q̄ non sit in parte intellectuua
 alteratio præcipue. Primo quo ad cōsiderationē iam habētis scientiã quæ est scientiæ usus.
 Secundo quo ad primã scientiæ acceptionē. Postq; ostendit q̄ in mobilibus & motoribus
De motuum necesse sit aliquod primũ ponere, deinceps de motu cōparatione uestigat, q̄ ea quæ sunt
cōparatione unius ordinis, cōparabilia uideant̄ esse: & hoc ipsum quod est prius & posterius cōparatio-
 nem præ se ferre appareat. Primo nãq; cōparat motũ cyclicũ ad rectũ, qui uident̄ esse com-
 parabiles, cum sint æque ueloces: sed negat esse æque ueloces. Præterea cōparat motuũ cō-
 ditiones ex parte formæ penes quã fit cōparatio. Primũ: quæcũq; sunt non æquoca omnia
 cōparabilia sunt, id est, forma in quã fit cōparatio debet uniuoca esse. Ideo stylus & chorda
 & uinũ in acuto non cōparant̄. Deinde in ipsis penes idem p̄ximũ susceptiuũ recipi oportet.
 Ideo equus & equa cōparabilia sunt penes duplũ & dimidiũ: & penes album & nigrũ:
 qm̄ albũ inest eis per idem susceptiuũ proximũ, uidelicet per superficiẽ: ex quo hæc aqua
 & uox non sunt cōparabilia. Tertia cōditio: cōparabiliũ sit una natura, hoc est, ut forma in
 qua fit cōparatio sit species specialissima. Ideo dulce & albũ non possunt cōparari inter se,
 necq;

neq; album & nigrum secundum colorem, sed aliqua comparantur alba. Deinde agit de comparatione motuum localium inter se tribus conditionibus. Primo comparabiles inter se fiunt in æquali tempore: tum per æqualē magnitudinē: postremo ut sint magnitudines eiusdem speciei specialissimæ. Præterea loci mutatio & alteratio non inuicē comparabiles: quæ non sint per æqualē longitudinē. Similiter motus rectus non debet dici æqualis motui cyclico. Ratio quæ hi motus non sint eiusdem speciei specialissimæ. Post hæc de comparatione alterationum: ostendit unam alterationem æque uelocem alij: ac secundum quid uelocitatis æqualitatem attendi. Postremo quoniam modo forma debeat comparari in generatione & corruptione. Libro octauo. De primo motu & motore disserit, & aperte decernit contra dogma Christianum motum esse sempiternum, semperq; fuisse, ex quo mundum ponit æternum: quod quanquam in primo topicorum dicat esse indemonstrabile, argumentis tamen procedit dialecticis: cum alijs, tum hoc, quod omnes philosophantes generationē & corruptionem dixerunt: ergo & motum. Deinde qui dicunt mundos infinitos esse: quosdam corrumpi, quosdamq; generari, ponunt generationem & corruptionem semper esse: propterea & motum. Refert Anaxagoræ opinionē, dicentis omnia in chaos confusa in infinitum fuisse tempus, mentem uero diuinam ea secreuisse. Probat deinde ex parte temporis: nam tempus quod numerus & passio motus existit, semper fuit: quia prius & posterius semper sunt, quæ sine tpe non sunt. Solū nāq; dicit Platonē tēpus genitū putauisse: idq; cū cælo esse factū: cū etiā cælum factū asseueret. Post hæc ipsum primū motorē immobilē ponit: quæ necesse sit quædam moueri & quædam quiescere: aliqua semp moueri & nūq; quiescere: nonnulla semp mouere, & nunq; moueri. Primū est animalū: secundū cæli: tertium ipsius dei. Quæri autē solet, an cælū moueatur à seipso. Si enim totū cum sua intelligētia ponat, à seipso pculdubio mouetur. Si pro mobili tantum, à propria intelligētia extrinsecus moueri dicetur. Grauiā & leuiā naturaliter aut uolēter mota in reflexionis termino cōquiescere necesse est. Motum localem omnium primum dicit, antiquiorēq; ob primi mobilis perfectionē: ex cuius motu, qui cyclicus infinitus ac perfectus existit, cætera mouentur. Motus autē rectus minime perpetuus: quia reflexus ac non continuus extat. Postremo ratio motus omnis hoc modo diducitur. Quædam per se mouentur, quædam ex accidente, ut quæ insunt motis, ut albedo in homine, uel homo in nauī: & quædam per partem mouentur, ut membrū aliquod ab homine motum. Eorum autem quæ per se mouentur: alia ab se, alia ab alio: alia secundum naturam, alia præter naturā. Ab se autem & secundū naturā animātia omnia: quæ principium motus in se habent: quatenus aut corpora sunt & grauiā, præter naturā ferunt nisi deorsum descendāt. Quæ autem ab alio mouentur, aut naturaliter, aut præter naturā mouentur. Præter naturā, ut terrestriā sursum, & ignea deorsum. Secundū naturā grauiā deorsum, & leuiā sursum: quæq; utrum ab se, an ab alio, dubitat. Arist. dicit, quod in se principium quidē agendi nō habet, uerum patiendi.

IN ANIMAM

In primis speculandi scientiā ponit de genere bonorum honorabilium esse: præsertim de anima ob nobilior subiectum. Sunt & scientiæ practicæ de genere laudabilium quæ circa actionem uersant. Laudatur actio: contemplatio uero ac doctrina honoratur: quoniam hæc, finis est: altera, ad finem. Animā esse dicit substantiā incorpoream productā ante corpus: non ex elementis, ut putat Plato: sed quintā essentiā quam entelechiā uocat, id est, habitū perfectionem: sed de diffinitione melius in secundo. Per animæ uero accidentia, siue qualitates, siue proprietates, seu etiam potestates: ipsa ualde deprehenditur anima. Harum propriæ sunt quædam animæ, ut mens, siue intellectus, Græce *νῦς*: qui corpori minime communicat, quamuis corporis phantasiāq; instrumēto utatur. Nonnullæ corporis tantum: ut sensus. Aliæ uero communes animæ ac corpori, quas *πάθη*, id est, perturbationes uocat. Præterea animā retinere in cognoscendo rerum species, non res ipsas. Nullus enim in anima lapis, aut homo: sed lapidis, aut hominis species intellecti. Postremo opiniones ueterum de anima enumerat: quæ his uersibus facile claudi possunt: Democritus constare animam decreuerat igne. Pythagoras atomis, simul & Leucippus eandem ponit: Anaxagoras intellectum ac elementa. Empedoclesq; Platoq; ferunt numeros & ideas. At motum Thales animam dicebat. Et inde est, Quod ferrum moueant, lapides essent animati. Aera Diogenes. Heraclitus esse uaporem. Comparat Alcmeon hanc cæli motibus: ex quo Perpetuam putat, ac cæli ratione teneri. Hippocrates lympham facit humentē ob genituram, Sanguine sed Critias illam constare uolebat. In tris igitur opiniones

De comparatione motuum localium

De motu æterno

Plato tempus cum cælo genitum dicit

De primo motore

Motus cyclicus & rectus.

De omni ratione motus

Potestates anime

Opiniones ueterum de anima

Que recipiat Aristoteles, quæq; cōsuet

EE + cunctia

cuncta de hac dicta diducit. Quidam mobile spectauere: nonnulli sensile: incorporeum alij. Quorum sententias partim recipit, partim reijcit. Quod mouet anima, concedit: quod uero mouens moueatur, minime concedit. In qua opinione fuisse Pythagoras & Plato. Nam, inquit, mouens moueri per se, non esse necesse, nisi ex accidente: ut nauta nauem mouens, mouetur & ipse. Quod enim dicebant, per iram, aliasque animi perturbationes manifesto animam moueri: hoc ait non animam tantum, sed animam in corpore motus esse: quod corpus ex illis maxime mutatur. Animam uero per se integram, incorruptamque manere. Sicuti & in senectute, aut in morbo aliquo deliratio ex affectis organis, non ex anima affecta procedere uidetur. Secundo quod sentiat anima admittit: quod autem simile simili sentiat, non admittit. Nam cum & Pythagorei & Platonici dicerent eam ex elementis constare: uolebant per similitudinem ceterorum compositorum cuncta sentire, cum innumerabilia sint: quod omnino falsum. Tertio quod incorporea sit adsentitur: quod uero huiusmodi incorporeum tenuissimum esse corpus dicant non adsentit. Libro 11. Vt animam ipse tandem diffiniat, entelechia primam eam uocat corporis physici organici, potestate uitam habentis. Est enim entelechia, quam Graeci enarratores ἐντελέχεια, ἡ ἐχέια, id est, perfecti habitum, ut ita dicant, sunt interpretati: hoc ab energia differens: quod haec generatim actus intrinsecus etiam corruptendo, Entelechia tamen perficiendo appellatur. Primam dixit ueluti potestate ac habitu scientiam: non item secundam, quae in actione meditationeque scientiae sit. Sic in somno ac quiete uacare quaeque animam contingit: nihilo tamen fecius hominem animatum putamus. Organici praeterea, non lapidei: physici, non mathematici, aut artificialis. Entelechiam igitur & formam essentialem animam, esse corporis contendit. Nam in homine duplex forma essentialis: una quae eadem & compositi dicitur, cum compositum omne ex materia constet & forma: altera quae magis proprie essentialis hominis est anima in composito. Duo in his nondum manifesta dicit: an anima sit a corpore separabilis. Nam quasdam eius partes quae corporeas habent sedes, omnino inseparabiles esse probat. Quasdam uero nullius esse corporis, ut intellectus, qui contingit separari, ueluti perpetuum a corruptibili. Alterum an anima sit entelechia corporis, sicuti nauis nauis: quod ab orthodoxis in nostro dogmate minime recipit. Quinque insuper ei partes attribuit: uegetandi, sentiendi, appetendi, secundum locum mouendi, & intelligendi: quae sunt eadem subiecto, distinctae uero ratione. Et pro animantibus ipsis, ac anima tota quandoque ponunt, ut in istis quae uegetant: quandoque partes sunt, ac potestates ipsius, ut in istis quae sentiunt, pars eius uegetatio est: in istis uero quae intelligunt, uegetabile ac sensile eius dicentur partes. Vegetandi igitur pars gignit, nutrit, auget. Quae item auget, attrahit, retinet, concoquit, expellit. Sensus quoque praeter exteriores quinque: sensus communis, phantasia, memoratiua, imaginatiua, estimatiua: eadem & ipsae subiecto, diuisae ratione ac officiis, quae ad tria prima tantum reduci solent. Sensus ideo communis dicitur, quod omnium exteriorum sensuum iudicium sumit: & tantum praesentium. Phantasia, uel absentium. & ille uigilantium, haec etiam dormientium: ille in nostra potestate non est absentibus rebus, haec uero semper, sine qua nec menti quicquam est percipere. Nam per paragramatismum quasi phantasia dicitur, ut cogitationi lumen praefertens: siue ἀπὸ τῆς φαίνεσθαι, quod est apparere. Differt autem a memoria, quod ex facta saepius phantasia memoria gignitur. Nam illa ut animal pictum contempletur tantum, nec ultra prospicit. Memoria uero ut leonis, uel alterius animalis imaginem contuetur. Nam si solum imaginem considerarem, nihil absentium recordaremur. Memoria igitur per se in sensorio: ex accidente uero in ratione sita est, quod sine magnitudine & tempore nihil sane recordari possumus. Memoriae siccitatem attribuunt in occipitio: sicuti sensui communi humorem: quapropter senibus aut pueris deest, his quod nimio humore tantum in aqua typus non figitur: illis nimia siccitate ueluti calx in ueteri aedificio tabescit. Idem & in morbo affectis contingit. Adfecta enim memoria ratio funditus perit. His addit recordationem, Latinius quam reminiscenciam, id est, ἀνάμνησιν, quae est reuocatio prioris memoriae post obliuionem: non autem penitus, quoniam haec scientiae & disciplinae foret: sed quasi per nebulam, quod solius est hominis, quoniam rationis cuiusdam & perscrutationis adminiculo uidetur uelle in memoriam per signa aut typos similes, uel contrarios, seu proximos redire. Et uelle tantum hominis est. Igitur recordari seu reminisci hominis fuerit. Sed de sensu, sensatione, sensorio, sensili, breuiter dicendum, quae Graeci αἰσθησις αἰσθημα, αἰσθητήριον, αἰσθητικόν uocant. Est enim sensus, potestate & energia, ut uisus & uisio, quam sensationem uocant: quo ferme modo scientia: nisi quod sensus energia extrinsecus, scientia uero energia intra hominem est: & haec uniuersaliu, illa singulariu. Transit igitur de potestate in energiam, non agendo,

De anime dif
finitione ente
lechia

Aristotelis
duplex dubi
tatio

De sensu com
muni phanta
sia & memo
ria

De recorda
tione

agendo sed pat
Sunt autem quin
tec ualent ad c
duplex uirtus,
mur a belluis. S
quietem, motu,
comitia, ut ait
organa quibus se
seniorum sunt
gulum tacitum
misi sunt earum
gias & obiecta
& Plato in Tim
gia, sicuti ex lac
lacem extingu
Humor igitur coc
fusus, tamquam d
corruptis oculis
bus optica & ca
cerent, noctu
primum obiectu
nuncius rei ind
diaphanu moue
diorum adspici p
senorio patien
red ex color
ent relinquitur
reuenire, uti co
lux solis uel i
morbo uel hyp
Aer enim, & aq
telle diaphana
neq; circuli cri
cio sunt. Cuius p
ro uisum corpe
num, color. Om
omne corpus di
propria caret su
Color igitur prop
quauis impropr
cocordantia uisu
fuluus, flauus, pa
Auditus uero ae
rit. Aer enim non i
uisu, quod uisus sine
ualla, quod tardius
riorum tutelam
propinquum, di
sum peruenit. A
tas tamquam in s
incorrupti sensu
repulsa, aerem it
ex pulsante puls
uis non manifeste

agendo sed patiendo. Sensus enim à sensili patit: non per corruptionē, sed per perfectionē. Sunt autē quinq; uisus, auditus, gustus, odoratus, & tactus: quæ ad unum sunt terminata, nec ualent ad cōtraria: uti ualet intellectus. Præterea à summo sensili corrūpūnt. Sensus itē duplex uirtus, longe, deinde critice sentire. In hac ultima præstamus, cum in altera superemur à belluis. Sensilia ppria quæ singula singulis obijciunt. Cōmunia uero uocat Aristot. quietem, motū, numerū, figurā, magnitudinē. Ex qbus duo ultima tātū tactui & uisui sunt cōmunia, ut ait cōmentator, cōtra Themistiū, qui posuit omnes cōmunes. Sēloria ipsa sunt organa qbus sentimus, eodē subiecto cū potestatibus. Potestates em̄ pfectiones uirtutesq; sensoriorū sunt. Hæc Aristot. elemētis accōmodat. Visum aquæ, auditū aeris, olfactū ignis, gustum tactumq; terræ. Energis ac obiecta nobis notiora ac priora potestatibus sunt, q̄ termini sunt earum. Potestates enim ordinē & relationem ad energiā referunt, nam per energias & obiecta distinguunt. Inter sensus autem uisus nobilitate præstat. Hunc Empedocles & Plato in Timæo igni adcōmodant, refellente Arist. ac dicente, q̄ eo modo uidendi energia, sicuti ex lucis splendore egrediens uel in tenebris uideret. Non enim par est in tenebris lucem extinguī, sed potius in humore: at hoc minime contingit: quare falsa eorum opinio. Humor igit̄ cōcretus in oculo ex humida parte cerebri pfluens intrinsecus, tum aer extrinsecus, tāquam duo diaphana uidendi sunt causa. Illud quoq; non paruū iudicium aquæ, q̄ corruptis oculis humor pfluit. Visus omnino triplex: directus, refractus, & reflexus, de quibus optica & catoptica Euclidis est. Nec substantiā sed colorē cernit. Si enim substantiam cerneret, noctu quoq; ipsam cōspiceret: substantiam enim sola mens nouit. Visus igitur proprium obiectū color, qui & ipse in luce cōspicit̄. Lux uero entelechia diaphani qua diaphanum: cui rei indicio est, admotus pprius oculis color minimū uidebitur. Sed color quidem diaphanū mouet, uidelicet aerem. Nec bene Democritus putat, si uacuū fuerit, quod in medio est, adspici posse diligēter, si formica in cœlo fuerit. Hoc enim fieri nequaquā potest, q̄ sensorio patiente uel ab ipso colore uiso, uel certe ab eo quod est in medio, necesse est uideri. Sed ex colore q̄dem non pōt, q̄ color uti supra diximus oculis propē admotus nō adspicitur: relinq̄tur sensoriū ex eo quod est in medio pati. Ita necesse fuerit, aliquid in medio intruenire, uti color adspiciat̄. Visus itaq; hoc modo non agit, sed ex obiecto patit. p̄pterea q̄ lux solis uel ignis energia diaphani mouet per aera mediū sensoriū, nisi fortē corruptum morbo uel hyperbole uisibilis fuerit. Sed de colore & diaphano rursus paucis differēdum. Aer enim, & aqua diaphana non sunt nisi energia, hoc est luce adueniēte: sine luce uero, potestate diaphana tm̄ dicunt̄. Lux uero ipsa ex accidente diaphani color est, ac nō certo loco neq; circūscripto, sed tota in toto fulget. Lux itaq; & tenebræ in diaphano ueluti in subiecto sunt. Cuius potestas tenebræ. Energia uero lux. Color diaphanū mouet. Diaphanū uero uisum corporis extrema color & superficies simul: qua corpus, superficies: qua uero diaphanum, color. Omnis enim color cum superficie: non item cōtra omnis superficies cū colore: qm̄ omne corpus diaphanū aut terminatū aut indeterminatū: sicut aqua & aer. Indeterminatū propria caret superficie: sic & proprio colore, sed externū recipit colorem sicuti & figuram. Color igit̄ proprie est tm̄ terminati diaphani. Quapropter ut aeris colores, lux & tenebræ, quāuis improprie dicunt̄: eodem modo in corporibus media extremis certa proportione cōcordātia uisum oblectāt. Sunt purpureus, melinus, puniceus, luteus, glaucus, cæruleus, fuluus, flauus, pallidus, uiridis, uenetus. Omnes sanē colores mediij inter album & nigrum. Auditus uero aeris est: & sonus aer: quod em̄ est energia sensile, hoc sensoriū potestate fuerit. Aer em̄ non solum auditus, sed & uisus & olfactus diacriticus est. Differt autē auditus à uisu, q̄ uisus sine tempore fit, statim obiecto cum sensu coniuncto. Auditus sæpe per interualla, q̄ tardius sonus ad sensorium ingredit̄, ob aurium uolucra, quæ natura tribuit innoxiorum tutelam. Altera deinde causa, q̄ sonus nō omnem illico penetrat aerem: sed primo propinquum, deinceps alium ex alio transmittit: ac per successiones quodammodo ad sensum peruenit. Aer enim semper proprio quodam modo in aure mouetur, ut soni differentias tāquam in secessu iudicet. Indicium est immisso digito aurem semper sonare: qd̄ signum incorrupti sensus est. Ex quo & sub aqua audire contingit: quod ab aurium uolucris aqua repulsa, aerem intra cōgenitum corrumpere nequaquā ualet. Sonitus non una ex re fit, sed ex pulsante pulsatoq; corpore: ac semper refractus, sicuti & lux. Fitq; semper Echo, quam uis nō manifeste: clarius enim in uallibus aut cameris redditur tanquā pila muro repulsa.

De sensibus exterioribus

De uisu

De colore & diaphano
Lux diaphani energia

De auditu

Echo semper in sonitu

Aeris

- De olfactu** Aeris præterea respiratiōe natura ad res præcipue duas utitur: ad uocem, tum ad intrinsecam uiscerum refrigerationē. Olfactus sensorium ignis est, q̄ odor fumea quædam euaporatio sit, hoc dicit in lib. de sensu Aristot. in libris uero de anima contra sentire uidetur: olfactum aut aque aut aeris sensorium esse. Ignem uero aut nullius esse, uel cōmune omnibus. Nullum enim sine calore sensorium. Terram aut nullius item esse, aut in tactu maxime miserari: ex quo relinquitur nullum extra aerem & aquam sensoriū esse. Odor gustui maxime cōsanguineus, q̄ eius extremæ qualitates, dulce, & amarum; intermediæ item, acutum, pingue, austerum, uehemens, gustui quoq̄ sunt cōmunes. Præterea cōueniunt, q̄ ea quæ sine odore, plerūq̄ sine sapore sunt, ut elementa omnia. Differunt autem q̄ horum alterū peior rem cæteris animalibus habemus, Gustum uero ac tactum præstantiores propter cutis tenuitatem, Odorant & exanguia. Indicio est q̄ uehementi odore corrumpunt. Sed dubium si respirando odorant. Animalia uero spirantia non odorant sub aqua. Pythagorei quædam animalia dicunt odore uiuere: quod minime pbat Aristoteles, dicens cōpositum esse, quod nutrit, oportere: ex quo cibi excrementa fiunt, etiam in plantis: ut lachrymæ, resina, gūmi, q̄uis in quibusdam excrementa minime fiant, ut cicadis, q̄ sine membris sunt, & digestū accipiunt à terra nutrimentū quātum sat est. Ad hæc quoq̄ Aristotelica Theophrasti sententiam addam dicentis, calidum & igneum causam esse odoris, superfluū humorē tanq̄ rem putridam exsiccans: quapropter loca in orbe calidiora sicut Æthiopia, frutices odoratos gignunt. Plutarchus insuper ait, carnem Alexandri magni odoratā fuisse ob uehementem in eo calorem. Gustus, tactusq̄ propiores terræ sensus, quorum sensoria, alteri caro, alteri lingua. Sensile uero sapor in gustu: eius etiam qualitates, ut in olfactu superius enarraui. Fit enim ex sicco terreo in aqua diluto. Non enim aqua materia saporum, cum aqua odore saporeq̄ penitus careat: sed in aqua uti colores fiunt. Dulcia nutriunt præ cæteris, quoniam calida. Nam uehementer dulcia calida omnia. Acerba terrea & frigida ac pingua. Nam frigus plerūq̄ cōdensat. Acuta uero aquea, cū sapor ex humore aciescat. Sapores deniq̄ omnes, sicuti & generationes, ex elementis constant. Nam horum alijs alia uelocius cōmutari uidemus: quædam statim: nonnulla medijs quibusdā: ut triticum ex tellure statim gignitur. Caro item ex tellure, medijs tritico ac cibo interuenientibus. Sic & in fructibus ipsis acerba, quia minorē q̄ matura mutationē habent, propiora sunt terræ ac frigiditati. Matura uero tanq̄ mitiora, ac per solē immutata magis calida. hæc Theophrastus. Sed redeo ad tactum cuius sensoriū caro est, & in sanguine carētibus proportione carnis. Quidā tamen corpore putauerūt. Carnem uero mediā, ut aerem in reliquis sensibus. Quod non pbat Aristot. quamuis cor ponat alioquin sensuum omnium receptaculū, ac primum & commune sensorium. Sensilia tactus, molle ac durum potissima. Sed & calidum & frigidū & siccum & humidum. Quare quidam addubitauere an unum antitypum tactus seu plura sint, ob sensilium uarietate. Sed & idem accidit olfactui & uisui, multiplices esse odores, tū colores. Tactus item & gustus hoc à cæteris distant, q̄ reliqui sensus non materiā sed formam à sensilibus accipiunt: ut uisus album non recipit, sed albi rationē, nec albus uisus dicitur. At in gustu & tactu dulcis efficitur lingua ob saporē, & calida ob tactum, aut frigida caro. Præterea ceteri sensus ad id in primis cōstituti sunt, ut bene animalibus sit. Hic tantū ut sint. Et alij hyperoche sensilium corrumpunt. Hoc uero corrupto animal esse desinit. Et iam perlustratis omnibus sensibus adducā qd̄ ab Arist. ponit in libris de animalium generatione: Quid cause est, qd̄ longinquitate sentiendū à ceteris animalibus superamur: cum sensus iudicio & acuitate præstemus. Meatus enim longior, qui tanquam fistula quædam sensilia excipit, causa est longe sentiendū: hoc præstant belluæ. Nam productioribus plerūq̄ sunt auribus: ut canes, maxime Laconici. Et oculi quo magis in recessu cauo fuerint, procul magis adspiciunt. Indiciū manus est opposita fronti cum remotius quid prospectamus. Acuitatem uero & iudiciū tenuitas membranæ facit, qua præcellunt homines, quibus tenerior cutis, ij critici magis. Postremo probat Aristoteles in lib. de sensu, qualitates sensiles esse in infinitum diuisibiles, & si corpora, cum in corporibus illæ sint. Contra uero sentientes confutat, libro tertio. Eam animæ partem attingit, quæ rationis est particeps: quam uel in opinionem dianœam, & mentem diducit. Opinionem posse decipi dicit: quia in plerisq̄ cognitio quædam, non quod sint, aut quomodo sint (nam de ente tantum scientia) sed quod non sint, & quomodo non sint. Quapropter opinio dicitur habitus intelligēdi ratiocinatiuus circa ea quæ possunt

quæ possunt se aliter habere. Dianœam uero definit discursum rationis syllogisticõ ad uer-
 ram esse conclusionẽ, quæ qdem uera per se sit, ex accidẽte uero quãdoq; falsa, ob errorem
 in causis quas ad ipsam nequaquam pertinet indagare, sed qualescũq; accipiat ueras per il-
 lam inducere illationes. Nam de ipsis quidem principijs scientia tantum quærit quæ nam
 sint: si uera, seu falsa: mediã, uel non mediã; si demonstrari, uel non demonstrari queãt. Quare
 apud Latinos adhuc nomen nõ inuenit: nisi fortẽ cognitionem interpretari uelimus. Nam
 dianœa, quam rhetorici sententiã dicunt, alia est. Nostri autem theologi hanc partem intel-
 lectum diuidẽtem & cõponentem appellant. Mens uero entelechia & quasi pfectio ipsius
 animæ, sicuti anima corporis ponitur. Animam enim mediã corporis & mentis, eius sa-
 pere partem cui inclinauerit, uoluere. Hanc Græci *νῆς* uocant: nostri uero theologi, intelle-
 ctum simplicem. Hæc igitur siue intellectus, idem pueris & uiris & dormientibus & medi-
 tantibus est, tota in toto corpore, indiuisibilis essentia, incõmunicabilis, simplex, perpetua,
 nihil externum patiens uti sensus. Seipsum cernens quoniam ea quæ intelliguntur a mate-
 ria separata sunt: & ipse intellectus receptor est speciei, & id quod scitur ipsa scientia est: &
 id quod intelligitur ipse intellectus. Hic quoq; multifariam secundum multiplex eius offi-
 cium & potestatem diducitur: practicus, theoreticus, agens, potens, seu possibilis, tantũ ra-
 tione inter se differentes: ut agens & patiens comparantur. Agentis est phantasmata intelli-
 gibilia offerre, illustrareq; ac rerum species gignere. Potentis uero oblata recipere, ac intel-
 ligere: utrumq; uero commentator insanus unicum in cunctis facit, externũq; quo tantum
 in uita uteremur, sed iam dudũ diui Thomæ epicherematis explosus est. Nonnulli de agen-
 te tantum hoc putantes tolerabiliore fuere: at tamẽ & ipsi ab eodem quoq; facile refellun-
 tur, cum agentis, ac patientis unus sit, & in eodem actus. Ex his præterea potentem digni-
 tate præferunt ob præstantius officium: cuius est summum bonum adsequi ac percipere.
 Huius item partes, ac officia, mens & dianœa est: huius & item practicus & theoreticus.
 Quoniam intelligere pati quoddam sit. Huius deniq; sunt actus intelligendi, qui qualitates
 absolutæ dicuntur, ab obiecto intelligibili & intellectu re distincti. Quapropter quadrifa-
 riam illum considerant. Primo, ut uacuum tabellam antequã sit specie rerum ulla occupa-
 ta: quæ sit apta tamen apprehendere. Secundo modo cum diuersa rerum specie & cogni-
 tione illustrata uacat. Tertio cum nõ uacat, sed meditatatur atq; intelligit. Postremo cum cir-
 ca suum intellectile iugiter uersatur: quã post mortem Christiani in æterna patria sese con-
 secuturos sperant. In extremo Aristoteli de parte differit quæ secundũ locum mouetur: cuius
 causam dicit appetitũ & intellectũ practicũ, siue phantasiã esse. Nam multa appetunt quæ
 non mouent. Omnia nãq; animalia etiam quæ cæteris carent sensibus tactum habent: ex
 quo & phantasiã necesse est & appetitũ, dolereq; & delectari, ut sunt conchæ marinæ, quæ
ζωόφωνα appellãtur: mediãq; inter animalia & plãtas tenent naturam. Deinceps pauca ex
 alijs quoq; authoribus subiiciam. Cum enim anima ex diuersis officijs diuersa sibi nomina
 cõparet, uidelicet cum intelligit, cum reminiscit, cum iudicat, cum appetit: intellectus, me-
 moria, ratio, uolũtas appellatur. Voluntas enim & intellectus diuersas potestates re distin-
 ctas cõnotãt, quarũ quæq; suos habent adfertores. Nonnulli uolũtatem præferũt. Thomas
 intellectũ, Plato item in Philebo: causãq; adsignat, cum duo sint entium elementa, infinitũ
 & terminus, ex quibus ens & uniuersum cõstat in genere, infiniti uoluntas est, cum sit mo-
 tus quidã ad magis & minus. Mens autem in genere termini, quoniã dum in se cõuertitur
 profecto terminat ordinatq; seipsam. Adfectus qui aliunde uenit septa nulla circũscribitur.
 Mens autem sui imperiũ habet: quapropter summũ bonũ dicitur tãq; definitior ac modera-
 tor. Quod pfecto uerũ in his quæ secundũ naturã sunt. In his uero quæ supra naturã: uolũ-
 tatem idem Plato uideĩ quodãmodo præferre in Phædro & Symposio, q; hæc per amorem
 simul iũgat. Hæc item, ut nostri tradũt, multiplex cõscribit: humana, diuina, antecedẽs, sub-
 sequens, iubens, significãs. Signa uero ipsa cum iubet deus, cum phibet, cũ indulget, cum
 cõsulit, cum exequit. Vsurpat & hæc interdũ pro potestate, energia, obiecto: sequit & pro-
 hæresim, id est, electionẽ, quam nostri liberũ arbitrium uocãt: de qua in libro tertio ethico
 rum uberius dicitur. Præterea synedesis & synteresis. Solus enim animalium homo, ut Ari-
 stoteles alibi narrat, aliud cogitat, aliud facit: quod cogitationis atq; intelligentiæ plures
 sint uia, uoluntatis una tantum. Alexander Aphrodisæus in libro de anima, de intellectu sic
 differit. Possibilis & agens se habent, ut materialis, & formalis, Materialis in nobis est, qui
 & habi-

Dianœa

Intellectus

seipsum cernit

Practicus

Theoreticus

Agens

Potens

ζωόφωνα

De anima ex

alijs autho-

ribus

Plato

Prohæresis

Synedesis

Synteresis

Ex Alexandro

Aphrodisæo

& habi-

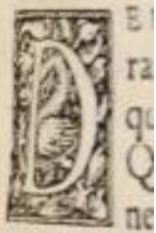
Quomodo se
intellectus in-
telligit.

Plato de
anima

De animæ im-
mortalitate.

& habitualis dicitur. In eo enim fiunt ab agente habitus. Agens uero extrinsecus est, & in-
corruptibilis uiuit separatus. Similiter quoque & intellectiones de foris sunt, quando intelli-
guntur tantum intellectiones fiunt. Itaque intelligibilis species, agens intellectus dicitur. Qui
causa est habitus & per se sine materia subsistere potest. Nam in qualibet re id potissimum
quod maxime proprium & præcipuum, est & alijs causa ut ita sint. Species rerum intelli-
biles perpetuæ sunt: intellectus quoque eas apprehendens similis eis sit: & est intellectus de-
foris in nobis genitus: ut placet Aristoteli. Possibilis uero unà cū anima cuius est potestas
interijt, unaque cum habitu, potentia, & perfectione sua. Quomodo autē se intellectus intelli-
gat, idem author sic differit. Intellectus cum se intelligit, per se speciem intelligibilem intel-
ligit: per accidens uero seipsum: ea de causa quod intellectui accidit: ut cum intelligit, illud
fiat, quod ab se intellectum est. Antequam igitur actu intellectum intelligat, ipsum intelligen-
re, & id quod intelligitur mutuo referuntur, atque opposita inuicem habentur: uelut ea quæ
sunt ad aliquid. Cum uero utraq; in actum prodeunt, & unum fiunt, cessat oppositio. Ideo
intellectus in energia, qui idē fit cum intellectu specie, iure sese intelligere dicitur: quia hoc
idem quod intelligit fit. Species enim disiunctas à materia intelligit. Non enim hoc singula-
riter apprehendit, sed in singulari id quod est esse intelligit. Neque pari ratione sensum ener-
gia seipsum sentire dixeris: licet ipse quoque species sensibiliū rerum excipiat: ea de causa, quia
sentit quæcūque sentit uelut addita materiæ. Nam in sensilibus aliud est esse rem, aliud est es-
se rei. Neque enim idem est æs, & esse æri: nam simul utrūque est & materia & species: æri au-
tem esse non per utrūque, sed per diffinitionē & speciem est, quæ subiecta materiæ ingenitæ
æs ipsum facit. Sensus ergo utrūque uidet, speciem uidelicet in materia. Ideo omne sensile hoc
aliquid & singulare est. Intellectus uero speciei & diffinitionis in uniuersali. Et hæc quidē
Alexander, cuius sententiā tam de mortalitate quæ unitate à nostris item exploditur, quæ & ipsa
commentatoris supra enarratum sapiat errorem. Platonis autem de anima opinio in uniu-
uersum hæc est. Animas in primis, non ut Aristoteles entelechias, sed ex ipsis elementis ac
rerum omnibus inijtis principio à deo creatas, unà cum mundo existimat, secutus Pytha-
goricum dogma, similia non nisi à similibus suis cōprehendi: quod etiam Empedocles sen-
tiens, ait in suis carminibus, Terram terreno comprehendimus, æthera flammis, Humorem li-
quido, nostro spiratile flatu, Pacem tranquillo, litem quoque litigioso. Nam & his ille rerum
inijtis cum cætera omnia tum animæ substantiā constare censebat: proptereaque penes eam
rerum omnium esse plenam scientiam, simili suo similitudinē habentia comprehendentem.
Plato igitur eas trium generum facit, mūdi primam uniuersi: nam animal intelligibile mun-
dum esse dicit: deinde astrorum sphaerarumque omnium, quibus singulis dat animas. Postre-
mo terrestrium omnium, & hæc trium item generum. Dæmonum aëriorum qui sunt inter
deos & homines. Secundæ hominum, qui sunt inter dæmones & belluas. Tertiæ belluarū
citra rationem. Igitur hominum animas ab inijtio procreatas deus æthereis inuoluit corpo-
ribus, alias alijs astris accommodans. Deinde in corpora demersit, ex quo non scire putabat,
sed scita reminisci: partesque tris habere in corpore: rationalem in capite, irascibilem in corde,
ut uitia ratione emendet: concupiscibilem in hepate procul à ratione, quæ minus hoc uitium
rationi obtemperet. Tribuit item cuique animæ mentem custodiæ gratia, quæ ad uirtutem
eam adhortaretur. Præterea in Philebo & in Phædone dicit animā uiri probi ad dei factam
esse similitudinem. Quæ autem in terris sensuum perturbationes uincerent, ad stellā suam
reuolarent. Quæ ferinis perturbationibus superarentur: post mortem in alia transirent cor-
pora pro criminum qualitate suscepta: & ambitu quodā quasi bruta pererrant, donec men-
te perturbationes exuperante purgatæ reuertentur ad stellam suam. Apud inferos etiā pur-
gationes esse dicit in Styge, Phlegetonte, & Cocyro. Magna uero scelera perpetrantes ac ty-
rannos ad tartara funditus demitti: ubi perpetuo crucientur. Locum hoc pacto mediū cum
nostro dogmate uidetur probare. Immortalitatem uero ipsius animæ ex motu potissimum
probat. Seipsam mouere dicit contra Aristot. Quod autē ab se mouetur, semper mouetur.
Quod semper mouetur, immortale est. Quod item se moueat, est argumento hominis co-
gitatio, quando incorporea diuinaque appetit, quando uirtute proficit, facile ostendit supra
corpus esse, sineque eo motus agitare sempiternos posse. Si quis autem obijciat animam irra-
tionalem uideri principium motus, quatenus ipsa ex se uegetandi uim ac sentiendi qualita-
tes edit in corpus, facile respondebimus, eam non habere ueram principij rationem, sed in-
strumenti

strumenti ab
motibus. Et h
dem sentire u
à corruptibili
tiales, quæ co
primo ethic. a
loco Alexādes
Aristotele in
animā dixerit,
hoc est, sicuti e
igit sic edocti
recte credamur
festo postumu
Prima Platon
corrupatur, i
quidem natura
ad mores & ue
lorum bonoru
discreta esse on
uita moresque p
quicum uolup
dant. A theos.
parius, qui sec

ne
mociti, qui ex
Deinde hæc fir-
teriam primā,
corrupto, quæ f
ergo etiā aliqua
aut accidens mi
materia prima,
accidentalis ead
accidentales su
tia, sicuti quærit
cōpositum, sicut
sicuti simitas &
formā corpulen
formæ accident
alicuius mixti. E
nent eadem gen
eius corruptū, ne
concurrunt. No
Quidij: Concor
qua facere ut pa
his subijcitur, un
alius sensus apti
sunt sensibus. Na
Multa quoque sin
is fuit apollimus

strumenti ab ipsa natura impulsu, haud aliter quam elementares qualitates in suis agitatae motibus. Et haec quidem ex Platone, Aristo, autem de ipsius animae immortalitate recte quidem sentire uideat. Praesertim duobus in locis. In primo huius operis libro, ubi ut perpetuum a corruptibili intellectu diuidi dicit. Et lib. XII, metaphysicae, ubi ait formas reperiri essentielles, quae corrupto composito uiuant: exemplum animae intellectiuae allegando. In libro autem primo ethic. aliquid nobis obijcere uideat, quod locum felicitati post mortem negauerit, ex quo loco Alexander Aphrodisaeus fateat manifesto eum mortalem posuisse animam. At Thomas pro Aristotele instat. Platonici insuper errare adseuerant, quod quum sicut & ipsi priorem corpore animam dixerit, tamen reminisci non admittat. Hereticorum quoque opinio qui traducere eam dicebant hoc est, sicuti corpus a corpore, sic animam ab anima generari, ab Hieronymo confutatur. Nos igitur sic edocti diuinitus sumus, ut animas post corpus in utero factum, ab omnipotenti deo conditi recte credamus, eiusque perpetuitatem quanquam ex multis caelitus prodigijs dignoscere manifesto possumus, plurimis tamen humanis rationibus considerare licet. praesertim quinque. Prima Platonica, quam supra diximus, de motu. Deinde cum sensus reliqui a summo sensibili corrumperentur, intellectus a summo intelligibili perficitur. Tertia, quod seipsum uideat. Et haec quidem naturalia, quae supra item ab Aristotele, commentatoreque narrata sunt. Reliquae duae ad mores & uerisimilitudinem pertinent. Primum quod consentaneum sit examen quandoque malorum bonorumque futurum, ac cuique pro meritis tribuendum ex diuina iustitia, quum indiscreta esse omnia in hac uita uideamus. Deinde, ut ait Cicero, philosophi omnes, quorum uita moresque probati fuere, ut Socrates, & Socratici, cuncti immortalam animam dixere. At hi qui cum uoluptate foedissime uixerunt, contra opinati sunt: sicuti Aristippus, & Theodoros Atheos. Non igitur est uerisimile, ut uerius de rebus animi iudicet ebrius aut uoluptarius, qui secundum mores suos iudicat, quam uir sobrius & castus.

IN GENERATIONEM ET CORRUPTIONEM.

DE rerum naturalium permutatione nunc differit, quae secundum essentiam generantur & corrumuntur, aut secundum qualitatem alterantur, seu etiam secundum quantitatem augentur & minuuntur. In his etiam de mixto disputat & de tactu. Quid uel sit agere ac pati. Ac initio ueterum opinionem de principijs rerum & generationis confutatur. Platonis etiam, qui corpora ex planis indiuisibilibus, & Democriti, qui ex atomis constituebant: quorum magna pars in primo physicae commemorantur. Deinde haec firmat symperasmata: quod in corruptione substantiali non sit resolutio usque ad materiam primam, sed forma remanet essentialis: probat quod eadem forma accidentalis remanet corrupto, quae fuit ante genito, ut animaduerti licet in elementorum essentialium generatione: ergo etiam aliqua alia forma essentialis remanet. Consequens manifestum quia si detur oppositum, aut accidens migrabit de subiecto in subiectum, aut subiectum generationis & alterationis erit materia prima, & compositio secunda praecedet primam. Symperasma secundum. Aliqua forma accidentalis eadem numero manet in subiecto genito, & corrupto. Triplices enim formae accidentales sunt. Quaedam compositae essentiam consequuntur ex materia & forma corpulentiae, sicuti quantitas. Aliae compositum mixtum consequuntur, siue ex materia & forma mixti compositum, sicut cicatrix & figura. Nonnullae uero compositae specificae essentiam consequuntur, sicuti similitudo & risibilitas. Ex his catholica dicuntur tria, quod omnes formae accidentales formam corpulentiae consequentes remanent eadem genito & corrupto. Deinde, quod omnes formae accidentales formam mixti consequentes, remanent eadem numero in corruptione alicuius mixti. Postremo omnes formae accidentales essentiam speciei consequentes non remanent eadem genito & corrupto, ut corpus hominis genitum est sanum, uel aegrotum, sed corpus eius corruptum, neque est sanum, neque aegrotum. Ad generationem autem sympathia & antipathia concurrunt. Nos rerum concordiam & discordiam recte dicimus, interprete Plinio, ut sit illud Ouidij: Concors discordia foetibus apra est. In hac igitur una esse subiacentem naturam, in qua facere ut pati sit, necesse est. Neque enim calidum frigidum, seu frigidum calescit, sed quod his subiicitur, uidelicet animal, lapis. In quo & facere & pati est medio contactu. Neque enim alius sensus aptior fuit, ut qui omnibus sensilibus sit communis, quum quaedam caeteris desint sensibus. Nam aer quod sine colore ac sapore sit & oculis & auribus minime sentitur. Multa quoque sine sapore, ut aqua. Tactui uero omnia comunicant. Quamobrem generationi is fuit aptissimus. Igitur generatio mutatione quadam subiecti absoluitur: ut, ex ouo auis,

Triples forma ex accidente

Catholica tria

Sympathia Antipathia

FF ex aqua

ex aqua aer. Alteratio uero manente subiecto: ut agrotat & cōualefcit idem permanēs ho-
 mo. Mixtionē deinde enarrat: probatq; eam omnino esse, contra negātes. Est enim mixtio
 mixtibilium alteratorū unio, ubi elementa tantum potestate non forma remanent. Ratio,
 quia unūquodq; mixtum esset re plura supposita: quod fieri nequit. Præterea in mixto sem-
 per unum prædominat̄ elemētum. Mixta quadruplicia sunt: alia ex quatuor: alia ex tribus,
 aut duobus: alia ex uno elemento & mixto: quædam ex mixto tantum citra elementa gene-
 rantur. Sunt enim in mixto quatuor: materia elemētaris: forma essentialis ipsius mixti: de-
 inde ipsum mixtū: postremo forma accidētalis, quæ consequit̄ mixtum. Præterea mixtum
 neq; generationē, neq; corruptionē, aut augmentū, siue alterationē: sed tantum cōpositum
 significat. Compositū enim idem ac mixtum. Ex cōtrarijs namq; & æquis partibus cōstat:
 q; si alterum superetur, in maioris partis naturā mutabitur. Ut aqua minore quātitate in ui-
 num: & contra. Si uero æque confundant̄, in quandam tertiam conuertūtur naturā. Simile
 quoq; à simili non patitur, sed dissimili: ut aqua ab igne. Sunt igitur elemēta materia mixto
 rum. Mixta uero subiecta, ac materia formarum accidentalium. Quidam mixtionē dicebāt,
 immitti solida in uacuos poros alterius: quod sanè absurdū apparet in augmento. Si enim
 augens in poros immittit̄ alterius, nihilo fecius crescit, sed eadem manebit quantitas. Alias
 item alij causas inducūt, quas primo physica libro percurri. Anaxagoras inter alios homœo-
 meras corporum eorūdem, ut minima ossa principū ossium: quem cōfutat Arist. probans
 q; multa simul coeunt, quæ propterea non fiunt: ut mel mellī coniunctū nequaquā sit: eadem
 quoq; ratione disiuncta corrūpuntur. Sunt etiam qui generationē nullam esse dicitabant,
 sed tantum nobis uideri. Sunt item Platonici, qui omne corpus physicum ex planis & indi-
 uisibilibus faciūt, & in plana & in indiuisibilia dissoluunt: ut ex superficie in lineas, deinde
 in notas. Ex his esse grauiora, quæ multis cōstent triāgulis: leuiora, quæ paucioribus. Quæ
 sanè opinio Platoniorū ab Arist. ut inepta redarguit̄: q; corpus physicum sit necesse pon-
 dus habere: inclinariq; natura ad superna uel inferna tēdere. Mathematica uero nulla sunt
 pondere. Præterea magnus ignis plures triangulos retineret: ex quo grauior esset. At con-
 trā uidemus, quanto maior, tanto leuior. Liber 11, elemēta, proprietatesq; eorū omnis enar-
 rat, q; ex his generationes fiunt: moreq; suo in primis ueterum sententias confutat: præser-
 tim Platonis, qui materiā ponebat *πυρδοχρον*, id est, susceptiuū omniū formarū: quoniā mi-
 nime distinguebat, quid illud sit, an separatū ab elementis. Alij elemēta separata æqualia &
 cōtraria: nōnulli unum elemētum esse alterius materiā dixere. Arist. aut̄ unam esse corporū
 sensibiliū materiā à proprietatibus seu qualitibus minime diuisam: ne ue à contrarietate
 ex qua fiunt elementa uaria. Probatio est, q; calidū non sit frigidū, nec contrā: necesse ergo
 materiā esse unam quæ sit amborū subiectū. Deinde qualitates eorum cōtrarias ac tactiles
 narrat, calidū & frigidū, humidū & siccum: quibus accedūt rarum & dēsum, leue & graue,
 molle & durū, planū & asperū, lubricū & tenax. Cōiugationes in summa 11, quæ omnes
 ad quatuor primas reducunt̄, quæ differētiæ sunt elementorū. Ex qbus calidū & frigidum
 agētia sunt: siccum & humidū patiētia. Quod pfecto ex effectu manifestū: calidū em̄ discre-
 tium, frigidū collectiuū: colligere & dissipare agere quoddā est. Humidū item facile termi-
 natur: at siccū nō facile. Facile em̄ ac difficile pati rursus quoddā fuerit. Distinguit̄ igit̄ hoc
 modo: Calidū & siccū & acutū, ignis est: frigidū & humidū, lubricū & molle, aqua: calidū
 & humidū & leue, aeris: frigidū, siccū, durū, asperū, pingue, terræ. Ex his alia magis alijs in-
 sunt: ut ignis, magis calidus q; siccus: aer, magis humidus q; calidus: aqua, magis frigida q;
 humida: terra, magis sicca q; frigida. Ad generationē igit̄ mixtorū agētes causæ trifariā fa-
 ciunt. Causæ principales mediata, quæ sunt agētia uniuersalia. Causæ agētes immediata,
 quæ sunt quatuor elemēta. Et causæ agētes instrumētales, quæ sūt qualitates primæ supra
 memorata. Causam em̄ agētē uniuersalē dicit esse, solis adcessum & recessum in obliquo.
 Deinde ostēdit, q; licet elemētū simplex, requirit̄ tñ sape cōpositū: ut uidemus aerem aqua
 terrena immixtū, & ignē uaporibus inferioribus, & terrā aqua. Præterea dicit esse elemēta
 transmutabilia, hoc est, alterū in alterū cōmutari, ut aerē in aquā: & aquā in aerē reciproce.
 Secundū rectū em̄ fiunt generationes in indiuiduis, & ex diuersitate numerali, ut in eis non
 sit reuersio: ut idem homo erit idem animal post corruptionē. Sed in specie fiunt generatio-
 nes reciproca, ut sit reuersio: uidelicet ex aqua sit aer, & ex aere aqua: nō eadē numero, sed
 specie. Ex quo etiā sequit̄ illud ex Arist. catholicū: q; generabilia reuertunt̄ eadem specie,
 quorum

De mixtione
ridicula ratio

Mixtū ex con-
trarijs & æ-
quis partibus.

Confutatio di-
scorum à uer-
teribus

Contra Pla-
tonem

De elementis

πυρδοχρον

Agentes cau-
sæ ad genera-
tionem trisa-
riam faciunt.

Generationes
ex recto in in-
diuiduis, in
specie uero
reciproca

quorum esse
reuerſi, ut id
elemēta, tum
specie: nam
fit resolutio
bitum celeſti-
menorū, sic
decuplo ſupe-
cōtunderent
omnibus fore
minime, quo-
lida ſemper, a
ceteram calic
quæ nigrior e
rubrum, terra

prior recto &
probat motu i
nam nec ipse,
ſed formā esse
quædā sunt ce
ſolunt princip
circumagi, au
centro ad circ
ceſſe eſt. inter
Nullū igitur c
Dicit tamen in
etiā magnū in
inimitū, cum p
cipiat. Quod a
res numero hal
prioris, ſtat pri
præcedit hunc
plures eſſe poſſ
pliciter eſt ut i
non alterū poſ
cōſtaret, nō alte
per medium cu
iulcemodigit
tempus. Locus
reperiretur, ſi e
De æternitate
ante eum, geni
in hac opinio
eſſe oporteat o
Nam generabi
incorruptibile
autem perpetu
dictionem, aliq

quorum essentia deperit & corrumpitur. Quorū uero essentia minime deperit, eadē numero reuertit, ut idem sol numero supra nostrū hemisphæriū reuertitur. Quum enim cōmutatur elemēta, tunc resolutio fit usq; ad materiā primā, quæ est subiectū quatuor elementorū in specie: nam in quolibet corpore simplici, est una tantū forma essentialis. In mixtis uero nō fit resolutio usq; ad materiā primā, uti supra narrauimus. Deinde superiora, inquit, per orbium cœlestiū motū in inferiora influere ac res procreare. De situ autem & quantitate elementorū, sic ait. Concauum cuiusq; esse alterius locū. Magnitudine uero, alterū ab altero decuplo superari. Raritate quoq; inter se eodem numero distare. Præterea si simul omnia cōfunderentur, quodq; in locum suum reuerteretur. Si uero pariter condensentur, æqualē omnibus fore materiā. Idem quoq; in Probl. ait, terram & aquā putrescere, ignem & aerē minime, quod calida non putrent, dum calida perseverant, sed refrigerata. Illa uero duo calida semper, alterum per se, alterum ob ignem existunt. Præterea ignis naturam, oleum & cæteram calidam, cutem uero nigram reddere, quod hæc uritur, ab illis uero terrena pars quæ nigrior est eximitur. De coloribus uero alibi dicit aeris esse nullū, aquæ album, ignis rubrum, terræ item album, nigrescere autem ex humore, esseq; indicio cinerem.

Catholicum
De situ &
quantitate
elementorum

DE COELO.

COELVM Aristoteles descripturus has breuiter theses pbat. In primis quintū esse corpus simplex, finitum, ac diuersum ab elemētis, nec plures esse cœlos, præterea æternū, nec genitum, neq; desitū: Quod diuersum ab elemētis hoc modo: Elementorū motus rectus est. Mixta quoq; secūdum elemētū prædominans mouētur sursum aut deorsum. Motus autem cœli est cyclicus, qui est prior recto & diuerso, ergo corpus & essentia eius diuersa prior. Quod corpus simplex, probat motu itē cyclico, qui simplex & unus est, simplicis uero corporis simplex est motus: nam nec ipse, nec Cōmentator, cœlum ex materia & forma cōpositū ullo modo admittit, sed formā esse simplicē quantitati subiectā, ac trinæ dimensionī. Entiū nanq; naturalium quædā sunt corpora & magnitudines, alia quæ habēt corpus & magnitudinē, nōnulla uero sunt principia habentiū corpus & magnitudinē. Quod finitū est probat, quia infinitum circumagi, aut moueri nō potest: inde si corpus cyclice motū est infinitū, lineæ protractæ à centro ad circūferentiā erunt infinitæ. Si igitur cœli corpus moueretur, quādo moueri necesse est. intercideret linearum à centro protractarū distantia, quod fieri nequaquā potest. Nullū igitur corpus infinitū esse dicit, sed neq; locus, neq; uacuū, neq; tēpus extra cœlum. Dicit tamen infinitū cœlū quadantenus, ob eius magnitudinē, eo ferē modo, quo numerū etiā magnū infinitū uocamus: motū item cœli infinitū, quo motū in circulo dicimus quoq; infinitū, cum principiū habere nō uideatur. Est tamen finitus eius motus cum ab oriēte incipiat. Quod autē plures cœli esse uideātur probat: cœlū uniuersale ac species est, ergo plures numero habet. Itē, quoties aliqua duo sic se habēt, ut unū sit prius altero secūdū modū prioris, stat prius esse sine posteriore: sed mundus & hic mundus sic se habent, q̄ mundus præcedit hunc mundū secūdū modum prioris: stat itaq; mundū esse sine hoc mūdo, ergo plures esse possunt. Solut, primo q̄ aliud est hoc cœlū, & cœlū simpliciter. Nam cœlū simpliciter est uti forma, sed hoc cœlū est forma cum materia: quā cum cœlū totā cōprehēdat, non alterū poterat esse cœlum: haud aliter quā si homo ex omnibus ossibus & carnibus cōstaret, nō alter homo posset inueniri. In alterū arguitur. In omnibus in quibus est forma per medium cuiusdam speciei, sub ea nō contingit esse plura singularia: sed cœlum est huiusmodi: igitur unū est cœlum, extra quod corpus nō est, neq; locus, neq; uacuum, neq; tempus. Locus & uacuum nō est, quod neq; corpus: nam ubi corpus, & locus, & uacuum reperiretur, si esset, tempus item non est, quod cœlum non sit, cuius motū cœlum metitur. De æternitate autē mundi siue cœli, triplex opinio ab eo refertur. Omnes penē philosophi ante eum, genitū dixerunt: quidam genitum & nō corruptibile, ut Plato. Ipse uero primus in hac opinione, neq; genitū, neq; corruptibile. Ac primum confutat Platonē, cum genitū esse oporteat omne quod futurū corruptibile sit, & quod habuit initiū, finē etiā habiturū. Nam generabile & corruptibile, cōuerti dicit, quoniā eorum contraria in ingenerabile & incorruptibile conuertuntur. Etenim esse quum ex alijs, tum ex tempore declaratur, quod autem perpetuum est, & infinitum. Supposita enim temporis æternitate, implicat contradictionem, aliquid idem habere potestatem ad esse per tēpus infinitum, & potestatem ad nō esse

Quod cœlū
diuersum ab
elementis

Quod corpus
simplex

Quod finitū

Quod non
plures cœli

De cœli æternitate

esse per tempus infinitum, quoniam sequeretur quod esset tunc aliquid generabilem aut corruptibilem, sed nullum tale est huiusmodi: patet, quod secundum Arist. quodlibet generabile & corruptibile quandoque non erit, & tunc implicabit ipsum esse. Nam aliter idem numero posset produci. Ideo contradictione implicabit ipsum habere potestatem ad esse per tempus infinitum ex parte posteriore. Præterea narrat quot modis dicitur ingenitum. Vno modo quod prius fuit non ens, & nunc est ens sine generatione & transmutatione, sicuti quidam dicunt de motu & tactu. Deinde quod omnino fieri non potest & corrupti, tamen ipsum nondum factum est. Tertio quod omnino fieri non potest. His addit quod aliquid fieri non potest dupliciter: uno modo, simpliciter: altero modo, quia non facile fit. Genitum totidem dicitur modis: primo, quod habet esse, deinde non esse: secundo modo, quod generari potest, siue simpliciter, siue facile: tertio, quod per naturalem transmutationem posset accipere esse post non esse, siue iam sit, siue non. Deinde corruptibile distinguit: uno modo quod potest habere non esse, postea esse, siue sit per transmutationem, siue non: secundo modo, quod per transmutationem rei potest habere non esse, postea esse: tertio modo, quod facile corrumpitur, *ἀβρανεῖς* Græci dicunt. Deinde incorruptibilis modus: primum dicitur, quod prius est ens, & postea non ens sine transmutatione, sicuti motus & tactus: secundo modo, quod est fieri non potest, cum non fiat, aut non futurum sit, & hoc proprie incorruptibile dicitur: tertio, quod non facile corrumpitur. Lib. 11. prosequitur æternitatem mundi probare topicis quidem argumentationibus. Ex tempore, quod est perpetuum: ex opinione antiquorum, qui cælum uel sempiternum tribuunt dijs pro sede: ex facilitate motus, qui nullam habet terminorum repugnantiam. Adducunt præterea tale argumentum: si factum est cælum, erat, quando non erat: sed achronon, neque sensu capax sine cælo: sed tempus, numerus est cælestis motus: itaque dicere erat, quando non erat cælum: idem est, erat tempus, quando tempus non erat. Erat autem, pars est temporis præteriti. Si igitur nunquam erat tempus, quando non erat cælum: tempus autem sempiternum erat: ergo præcedit omne acceptum. Manifestum igitur quod cælum ingenitum, quod sicuti erat præcedit omne tempus: sic consequitur erit. Tempore enim semper existente, semper erit simul existens cum eo cælum. Hæc quidem peripatetici. At Platonici nobiscum sentiētes contendunt simul cum cælo factum esse tempus. Et sicut erat quoniam non erat cælum, sic & non erat quoniam tempus non erat. Nam erat, & est, & erit, partes quidem temporis existunt, attamen *ἡ ὁμοιωσις* hæc sunt, i. præfigurative, quod æuum aliter demonstrari non possit. Est enim æuum, collecta ex deo præcreatio semper habens ante tempus, & post factum. Igitur tempus simulacrum æui habuit, hoc quod dicitur: & est, & erit, donec fuerit, secundum uidelicet anaphoram ad æuum. Dicentes igitur erat, quando non erat cælum: non dicunt, erat tempus, quoniam tempus non erat: sed productio quaedam æualis, ut ita dicam, secundum quam, neque cælum, neque tempus habuit hypostasim: quoniam autem cælum coepit esse, tunc & tempus. Præter hæc animatum esse cælum ac perpetuo & æquali motu agitari: non ab anima quidem, ut Plato sentit, Arist. putat, cum animæ motus sicuti ceterorum animalium requiem quoniamque & interpolationem expetat: sed magis diuino quodam actu atque impulsu, quoniam non absistit à proprio loco, sed semper eundem retinet & circūuertitur, ac quantæ partes mutat, locum non deserit uniuersum. Quapropter animam sphaeris non insitam, sed extrinsecus adhaerentem atque impellentem attribuit, quod & nostro quoque Aquinati probatur. Cyclicus præterea motus æternus nullo altero termino corrupte apparet. Post hæc de ordine ac numero sphaerarum, de quoque motus earum uarietate tractat. Triplici namque dimensione sensus modis moueri dicit: longitudine, latitudine, altitudine. Longitudine, sursum, ac deorsum: hoc est, à polo antarctico in septentrionem. Polum enim nobis antarcticum qui nobis latet, sursum cæli appellat, quoniam dextram habeat orientem. Nam orientem dextram uocat, unde motus oriens, & sinistram occidentem. Contra Pythagorei sursum uocabant nostrum polum. At Ptolemæus & astrologi longitudinem uocant orientis in occidentem, latitudinem uero à septentrione in meridiem. Tertia uero dimensio secundum omnes ex altitudine ante respicit nostrum hemisphaerium ac medium cælum. Retro uero contra sub terra. Patet igitur secundum Arist. nos qui arcticum habitamus aduerso mundo constitutos. Nam quod mundo & antarcticum habitantibus dextrum ac sursum est, nobis sinistrum & deorsum. Dicit quoque inter hos situs esse ordinem, ut longitudo latitudine prior sit, postremo uero altitudo, ut sit sursum, unde motus, dextrum à quo, & anterius ad quod, & hæc quidem suis terminis contrarijs priora. Arist. octauam sphaeram à deo motam, tamen primum mobile posuit. At post ea Ptolemæus diligentius uestigans non à primum mobile dixit, Neotericis etiā decimam addiderunt.

Quot modis
ingenitum
Quot modis
genitum
Quot modi
corruptibilis,
Quot incorruptibilis

Quod mundus
æternus

Quod cælum
animatum

De motu
sphaerarum
atque ordine

runt. Quap
in hæc inter
motus toller
cæli esse, qu
tantum linea
quonia inæq
coentio cer
turi in fine m
& graua, ad
his uero quæ
paulatim ad
accipiat aera
nō adeo nocē
igitur motu r
uariat, neq; à
aliquid perag
Similiter uero
& ubi retrogr
runt reperti, ui
rarum causam
augent. Mon
specie speciali
alijs magis luc
sica relatur, a
cælum, ut ide
sint, quibus
quæ & cælum
hyppocammat
cum motus si
ut ineptissimi
animalia esse
per se esse, mo
uelociorē ue, se
si cælo in hære
Deinde, quom
motus, uolutat
secundum Ptole
locū continet
Si uero uoluta
semper eadē a
oriente & occi
propter uisus d
nanq; lōge pte
Ad planetas ue
uero cætera uic
astra esse docet
forma suppete
super inferiori
curfus celerita
dior, ut Saturn
spatij ac tēpori
uelocior. Nec q
properea num
officij eorū &

runt. Quapropter nonā non primū, sed secūdum mobile faciunt. Dicit item q̄ cœlum agit in hæc inferiora triplici instrumēto, motu, lumine, & influētia, per has ultimas duas etiā si motus tolleret, multas & generationes & corruptiones fieri posse. Cæterū figura sphaerica cœlū esse, quæ inter solida perfectior, sicuti circulus inter plana, quoniā simplicior: nā una tantum linea, reliquæ figuræ pluribus cōsistunt. Insuper æquali & normali motu moueri, quoniā inæqualitas remissionē, tum cōtentionē creare uidet̄. Tribus enim terminis motus cōtentione cernit̄, à medio, ad medium, & circa mediū. In his enim quæ secūdum locū mouētur, in fine magis cōtendunt: ueluti parte ad totū, & ad naturā suā properante. Sicuti terrea & grauiā, ad inferiora, i. ad medium. At ignea & leuiā, ad superiora, id est, à medio ferri. In his uero quæ præter naturā impellunt̄, uis maior ab initio motus cōspicitur, uiresq̄ deinde paulatim aduersante natura remittit. Quæ autē ex obliquo & aduerso ferunt̄, hæc nisi uires accipiāt aera secandī, debilia sunt: ut patet in telis aut lapidibus excussis, quæ p̄pius emissa nō adeo nocēt. Itaq̄ huiusmodi genus dicitur circa mediū cursum uim habere. In circulari igitur motu nullus horum contingit, cum principio, ac fine careat: neq̄ etiā per se motum uariat, neq̄ à mouēte inæqualitatē accipit. Sed q̄ contingit planetā minore spatio signum aliquod peragere, nō ex inæqualitate, sed circuli eccentrici, siue deferentis ratione puenit. Similiter uero in signo aliquo diutius permanēdi causa Epicyclus, in quo planeta reuoluit̄ & ubi retrogradationes fiunt: quos quanquā non ponit Aristoteles, q̄ suo tēpore non fuerint reperti, uidet̄ tamen ponere ac tacite cōcedere, cum dicat multitudinē motuum sphaerarum causam esse inæqualitatis: nam & eccentrici & epicycli numerū ac diuersitatē motuū augment. Monstrat insuper, q̄ orbis astraq̄ omnia & ipsæ intelligentiæ ea mouētes inter se specie specialissima differūt. Ratio, quoniā habeāt proprietates specie differētes, alia enim alijs magis lucent, aut magis frigorigica, aut calorifica, præterea ut ipse in v i i i . metaphysicæ testatur, abstractis à materia sit tantū unum indiuiduum & una species. Astra enim & cœlum, ut idem opinat̄, corpora sunt, à materia abstracta. Deinceps de astris, ex quibus cōstent, quibus uel figuris, qui motus eorū. Placet igitur Aristoteli ea ex eadem essentia poni, qua & cœlum, in quo cursum habēt. Solē quoq̄ ipsum non calidum natura, sed motu suo hypocaustatis caliditatē excitare, & aerem flāmantem ad inferiora demittere: nec mirum cum motus sit aptus, & lignū, & lapides, & ferrū deniq̄ ipsum incēdere. Quod Platonici, ut ineptissimū reprehēdūt, qui solē propriū habere calorē uolūt, ut alibi dicemus. Præterea animalia esse astra existimāt, sensum habētia: quæ quāquā moueri uident̄, immobilia tamē per se esse, moueri autem à suis delata sphaeris: p̄prio & cōtrario cursu firmamētī tardiore, uelocioreue, secūdum eorū à prima sphaera distantiā, probatq̄ trib⁹ potissimū de causis: nā si cœlo inhærerēt mouerēturq̄, cœli cōtinentia discinderēt. Omne em̄ scissile, corruptibile Deinde, quomodo sine instrumēto, aut pedibus, mouētur. Postremo, duplex est sphaericus motus, uolutatio, & circūactio, i. κινησις & δίνσις: circūagūtur planetæ, uolūtatur epicycli secūdum Ptolemæū. Arist. neutro horū modorū astrū per se moueri dicit: nā circūactio locū cōtinet eundē, astra uero errāt, ac modo in septētrionē modo in meridiē transferūtur. Si uero uolūtatur, faciē mutarent, sed minime mutāt. Indicio est lunæ facies, & maculæ semper eadē apparentes. Si igit̄ in uno astro, & in reliquis est. Volutatio em̄ quāuis in sole oriente & occidente uideat̄, ob eius formæ mutationē ac uibrationē, non tamen per se, sed propter uisus distantiā fit, cū longior ab latere uideatur q̄ supra caput, quū idem sit. Uisus nanq̄ lōge, p̄tractus uoluit̄ ob infirmitatē. Quæ causa est etiā ut astra fixa uibrare uideant̄ Ad planetas uero, q̄ prop̄quiores sunt minime caligat: ex quo illi nō tremere uident̄, astra uero cætera uident̄. Quod etiā Platonici refellunt, astraq̄ ipsa moueri dicunt. Sphaerica itē astra esse docet ex argumento lunæ plenæ, ex motu quoq̄ perenni ac cyclico, cui non alia forma suppetebat, cū reliqui motus in termino requiem quādoq̄ consequātur. Influere in super inferiori mundo apotelesmata, i. effecta, dicit. Orbis item erraticos ordine inter se ac cursus celeritate distare. Nam in cursu diurno quāto sphaera remotior à centro, tanto uelocior, ut Saturno cōtingit: quāto uero prop̄quior, tātō tardior, ut lunæ, ratio, q̄ hæc minus spatij ac tēporis cōsumat. Cursu uero p̄prio cōtra euenit, quāto centro prop̄quior, tanto uelocior. Nec quoniā primo mobili contingit unus tantum motus, & sequenti duo, alijs propterea numerus motuum crescit. Sed solis & lunæ pauciores, Mercurij esse plures pro officijs eorū & perfectione. Astra insuper plura octauæ sphaeræ cōcurrunt ob perfectionē,

Tres motus
terminiRatio inæqua
litas

Epicyclus

Cœlum & a
stra corpora
à materia ab
stracta
Astra ex ead
dem essentia
qua & cœlū.
Quod sol nō
calidusAstra anima
lia esseSphaericus du
plex est motus

FF 3 quod

quod reliquos inferiores orbes ducat ac antecellat. Sonum quoque qui Platonice placet, negat omnino in motibus ferri astrorum, aut ullam melodiam. Ratio, quod ab se non moueatur. Nam & partes nauis motae non excitant sonum. Deinde à nobis proculdubio audiret; nec solum audiretur, sed ex eo auditus uehementiore corrumpere. Postremo de terra pluribus differit; stabilemque ac rotundam ob naturalem grauitatem in medio quiescere dicit: nonnullorum opiniones confutando, qui motum caeli continuū, causam esse ne descenderet dixerunt, ex aquae in uase similitudine: quod si sic esset, & ignis quoque uiolenter tractus ascenderet. Praeterea quamuis parteis habeat ob montes inaequales, tota tamē in se sphaerica est, quod necesse sit eam aequae undique ab extremis abesse. Nam maior pars semper minorem usque ad medium compellit. Qui conica figura sunt arbitrati, solē respexerunt recta tendere uisum, non animaduertentes quod ingens caeli spatium gyros sit in causa, tantūdemque propterea latitudinis habeat. Huc accedit maximum id signum, quod aliquibus procedentibus à septentrione ad austrum aliqua apparent stellae uersus polum, quae non antea apparebant: & contra, quod in causa terrae curuitas est. Praeterea dicit XL. myriadas stad, esse circuitu, hoc est, CCC. mil. stad. Hanc alij ut insulam magno mari circumdatam dixerunt, aquam in medio ponentes, haud considerantes quod ipsi aquae subiectū aliquod habere sit necesse: nonnulli terrae uisceribus magis ueluti cauernis aquam immixtā. Omnino inter plerosque conuenit, terram uno globo cum aqua esse complexam tanquam dispartitis insulis, licet quantitate superetur. Quae uero partes emineant, si paruae sint, insulas uocari: si magnae, continentē. Liber III. à plerisque commentatoribus uti superuacaneus praeteritur. Quarto de elementis, deque proprietatibus eorum differit, id est, de leui & graui tantum. Nam reliquas proprietates simul cum ipsis elementis in II. lib. de generatione plenius exequitur. Nunc leue & graue ad caeli materiam pertinere uidentur: quod sursum, deorsumque tendunt. Ignis enim & terra extrema elementorum contrariis inter se proprietatibus, natura rectis angulis mouentur. Alter quidem leuitate à medio, altera grauitate ad mediū, & alter perpetuo mobilis, altera perpetuo stabilis. Horum ignis sua in sphaera hypocausta uocatur. Intermedia uero coelementa sunt, aer, & aqua, non leuia quidem, aut grauia per se, sed comparatione. Aer enim aqua leuior, igne grauior; aqua uero terra leuior, aere grauior: ignis, aerque quanto maiores, tanto leuiores, facilioresque ascensu. At contra, terra & aqua pro magnitudine magis descendunt. Ex his alterum alteri locum praestat: terra aquae, aqua aeri. Quapropter omnia grauitatem aliquam habent, praeter ignem: ac rursum leuitatem, praeter terram: quod ille ubique leuis, haec ubique grauis. Quae causa est, ut uter uentus plenus citius descendat, quam uacuum. Et lignum in aqua quamuis magnum paruo plumbo leuius, in aere autem grauius. Aqua item tellure, & aer aqua fissibilior. Ea demum est causa, quod lata quamuis grauia, aquae potius quam aeri subsidunt: ut spatij plus occupantia, quam rotunda, in loco minus apto repente diduci. Et haec quidem Aristoteles. At Plato haec corpora mathematicis ac solidis constituebat: & ex his constare physica: & in plana usque ad triangulos resoluebat. Primum terram cubo, quod haec figura stabilitati sit apta: ignem pyramidi, seu sphaerae, quod haec mobilis inter solida, uelut ignis: praeterea quod sphaera quidem tota, est angulus: natura uero angulus calefacit: pyramis uero acutissimi est anguli. Aquam, quod plus haberet materiae, icosaedro constituit, id est, solido XXX. basium, quod magnarum partium ac pluriū sit, ea propter frigus constringat, nec poros pertrahat. Aera uero octaedro, id est, octo basium figurae, quod minorum partium est: ex hoc aer rarior & penetrabilior. Coelum autem ipsum dyodecedro, id est, XII. basium corpori medio inter utrumque numero, quod hoc est communi esset elementorum materia. Haec itaque omnia Aristoteles in fine III. libri de caelo, qui ante hunc est, confutat: in primis quod ex motu ipso. Si enim cubus terra est, ob stabilitatem, hoc tantum in loco suo fuerit: sed extra instabilis pyramis, aut sphaera esset. Sicuti & ignis in proprio loco cubus erit: in alieno item pyramis, aut sphaera. Praeterea si calefacit & ardet ignis praeter angulos, omnia fierent elementa calorifica, quod omnia basibus & angulis finxit, tantum magis ac minus differrent. Si igitur omnes anguli & sphaera ardent, corpora omnia mathematica quae ex his constant, arderent. Non ergo reliqua erit figura aeri & aquae. Postremo existentibus angulis, & non sphaerica in his forma, uacuum in rerum natura dicitur. Sed quando ad haec uenimus, ponam breuiter quae hoc tractatu de caelo, item Platonici ab Aristotele dissentiunt. Solem in primis, non propter motum, more Aristotelis, sed per se calidum dicunt. Nam si ratione motus calefceret sol, luna quoque debuisset. Et quanquam, ut Peripatetici dicunt, hoc ei

Concētus mu
sic. in astris
non esse

Contra Pla.
de terra

Terra XL.
myriadas
stad.

De elemētōrū
grauitate &
leuitate

Quod Plato
elementa soli
dis ac mathe
maticis consti
tuebat

Confutatio
Aristotelis

hoc ei ob ca
quantū re
sed lumen e
autē purior
autem calefa
causa, nō ut
orbi, uerū ex
distribuisse a
laudat. Etern
Dei autē cum
Aristotelis al
eodem modo
non fecit, nec
rupibile & p
ut ait Aristot
ex igne primi
corpora coele
ro terra. Hec
propinquior
terra stant, &
altrā ex hi
denia. Intern
igne caelum, &
simplicitas ac
dum & ignis
locum suum i
em motu ta
adimat, ob e

hoc ei ob cursus ac motus tarditatē non cōtingat, attamen q̄ terræ propior est, caloris ali-
 quantulū reflectere par erat. Ignis præterea ppriū ac principale Platonici non æstū, ut illi,
 sed lumen esse dicitāt. Siquidem quo minus alienæ immiscetur materiæ, minus urit. Quo
 autē purior, eo lucidior ac longius lucet q̄ calefaciat; tum igne absente, ab it & lumē. Calor
 autem calefacto remanet. Astra quoq; ipsa animalia esse sicuti Aristotelici putant. Qua de
 causā, nō ut illi raptu sphaerarū, sed per se moueri dicūt. Mentē siue animā cuiuslibet præesse
 orbī, uerū extremo nō deum, ut ille; nam parū ex p̄portione rem huiuscemodi Aristoteles
 distribuisse ab eis reprehēditur; præsertim cū in tractatu de iustitia proportionē tantopere
 laudet. Etenim mētes ipsæ secūdam analogiā, alterā altera ex dignitate excedere debuerat
 Deī autē cum reliquis substātijs, q̄ nulla sit p̄portio, omnes facile norūt. Quod Auicenna
 Aristotelis aliās adfertor, hunc tamen errorē in sua Metaphysica cauit, ac sphaeris quidem
 eodem modo mentes tribuit, deum tamen omnīū conditorē motorē primū mobilis, ut ille,
 non fecit, neq; huic tam uili officio ullo modo delegauit. Cœlum insuper ipsum & incor-
 ruptibile & perpetuo ferri motu adsentitur Plato; uerum hoc ab anima ipsius, nō corpore,
 ut ait Aristoteles, habere. Præterea genitum esse, nec alia q̄ elementari materia constare,
 ex igne primum, & terra, duobus elementorum extremis; ex argumento sensus, q̄ lucent
 corpora cœlestia, quodq; se contingunt. Ignis enim diaphani lucisq; causa, Contactus ue-
 ro terra. Hæc reliqua elementa necessario trahunt, aerem, & aquam, Aer enim purus igni
 propinquior cum eo circumagitur perpetuo motu. Aqua uero, & aer crassus, & unā cum
 terra stant, & cōmunicant. Crassiora enim corpora terra quadam puriore admixta sunt, ut
 astra: & ex his erratica diaphana quidem, sed rariore materia, fixa densiore, & magis splen-
 dentia. Intermediæ cœli partes, aqua simul & aerea liquiditate distentæ. Quod autem ex
 igne cœlum, ex magna parte cōstet, indicio sunt splendor & perpetua mobilitas & motus
 simplicitas ac peripheria igni conuenientia. Simplex enim cœleste corpus, quemadmo-
 dum & ignis est, comparatione corporis compositioris, hac tamen differentia, quod extra
 locum suum ignis, sicuti cætera elementa, recte mouetur. Aristoteles autem contra recto
 eum motu tantum natura agi: in sphaera uero, non natura, sed uī à firmamento circumagi
 adfirmat, ob quam causam igneum cœlum non ponit.

Platonis opinio de cœlo & astris

Contra Aristoteles De astris

De cœlo

IN METEORA.

METEORA Græci omnia quæ in aere pendent appellant. *μεταωρεον* suspen-
 dere dicunt. Quæ uti clarius innotescant, diductio huiuscemodi facien-
 da est. Visa omnia in cœlo aut perpetua sunt, ut phænomena & signa cœ-
 lestia, aut contingentia: & hæc aut per systasim, id est, rei consistentiam,
 ut flammæ, cometæ, circulus lacteus: aut per emphasim, id est, apparentiam
 & phantasiā, quæ phasmata dicuntur, ut Iris, halo, uirgæ. Phænomena quidem ab
 astrologis considerantur. Nunc tantum quæ per systasim, & emphasim apparent, profe-
 quitur. Primum igitur flammarum cœlo diuersarum apparentium agentem, dein mate-
 riales causam altius repetit. Supra enim ab initio sphaeræ supremæ usq; ad lunam æthe-
 reum corpus est, inferius uero ad medium, & circa medium, frigidissima corpora aqua &
 terra. In hoc medio aer & ignis elementaris, qui hypercauma dicitur, quiq; quanto magis
 ipsi ætheri & orbi lunari propius accedit, tanto uehementior est; quāto uero ab ipso rece-
 dit, tātō remissior. Hic quidem scintillat, ac flāmas quas diximus excitat, nō quidem per se,
 sed ex motu astrorum, quum solis, tum reliquorum excitatus, atq; incensus. Hinc quoque
 accenditur uicinus aer elementaris, qui & ipse unā in orbem agitur; reliquus uero crassus,
 qui in medio est, paulo supra nos consistit, quod impeditus sit montium anfractibus &
 terræ sublimitatibus, stans quodam modo est, nec in orbem unā cum reliqua aeris sphaera
 circumagitur. Frigidus est, ut minime calefactus, neq; à motu hypeccaumatis, quod ab eo
 remotus sit, neq; à radijs solaribus reflexis, quod à terra sit procul. Reflexi enim radij dicū-
 tur cum ex calefacta tellure in aeris uicini calorem retorquentur. His itaq; cognitis agen-
 tem siue efficientem causam harum flammarū motum astrorum prædictum iure dicimus.
 Nunc materialis cognoscenda, quæ est exhalatio: ex terra enim & aqua à sole calefactis
 quædam calida & humida prouenit ad superna euaporatio, quæ in altum sublata bifariam
 dispertitur, Calor enim ad superna tendens ad hypeccauma exhalatio sicca & calida est.

Causa flammarum cœlestium Agens

Reflexi radij Causa materialis flammarum

FF + Humor

- Humor uero qui in media regione relinquitur, uapor appellatur. Exhalatio enim, quam
- Vapor** Græci ἐπιδουμίασιμ, & uapor αὐτμησιμ uocāt, hac inter se differentia sunt, q̄ exhalatio potestate est ignis, calida uidelicet & sicca, Vapor uero potestate est aqua, humidus & calidus: & altera leuitate tendit ad cœlum & hypeccauma; altera in media regione subsidet, & pluuias grandinemq̄ ac cœtera, quæ paulo post dicemus, excitat. Exhalatio uero siue hypeccauma superiorū sphaerarū motu excitata, uel flāmas ardentes per se monstrat, uel astra inflāmat, diuersa quidem specie: nā aut longa, & lata flāma apparet more calamorū ardentū in campis: aut longa tantū, & Hœdus, uel Dalus, seu discurrens & ardens astrū uidebitur: aut uehemens & condensa fuerit flāmatio & quasi sphaerica, & tunc cometes erit ex coma dictus. Si longa, pogonias ex barbæ similitudine. Ambo tamen cometæ uocabulo. Cauda enim ipsius non prope astrum, ut uidetur, sed longa sub astro ei tamen continua, consistit ex materia & regione elementari, Causamq̄ talis Systematis & ignis, ex crassiore exhalatione, ob motum ipsius astri incensa recipit. Quoniam non solum sol, sed reliqua quoque astra sunt apta ex motu ignes excitare. Commemorantur & alij à Plinio præter Aristotelē cometæ. ξιφίας Xiphias, in mucronē fastigiatus, omnium placidissimus. ἀκοντίας Acontias iaculi modo uibrans. πιδήτης, i. Pithetes, doliorum figura. κεράτίας, Ceratias, cornu specie, πηθίας, Hippias, equina iuba. Omnes ferme sub septentrione, maxime in parte lactei circuli.
- De Cometis Pogonias** Ventī ab his, & æstus, & siccitas, tum etiam principum mortes portendi dicuntur. Fiunt & in australi polo. Sed ibi citra ullum iubar. Deniq̄ cometes nunquam in occasura cœli parte reperitur. Cur autem raro fiant, & plerunq̄ extra tropicos, causam adsignat Aristot. motum solis, cœterorumq̄ planetarū, qui in medio tropico moti tenuant crassiores exhalationes, quæ sunt materia cometarum. Ex quo frequentius stellæ potius ardentes ac discurrentes in ea parte apparent. Est quoque & illa causa raritatis cometarum, circulus lacteus, qui plerunq̄ tales exhalationes ad se trahit. Sicut enim sub uno astro densior exhalatio incensa cometem facit, sic sub multis astris lacteum circulum, ex eo dictum, quod nō igneus color, sicuti in comete, sed albus & lacteus, loco cometæ apparet. Igitur quod unū astrum facere potest, non absurdum, & multa simul idem purare, uidelicet attrahere & excitare, atq̄ inflammare exhalationem. Hoc enim fieri par est in ea parte cœli, ubi plurima sunt astra, plurima enim & maxima in circulo lacteo consistere, uerisimile est, quod eorum motus causa sit lactis toti circulo circumfusi. Extra etiam Zodiacum apparet, quoniam & reliqui planetæ, ut superius de comete diximus, huiuscemodi Systasim teuuāt ac dissoluūt. Maximus tamen & obliquus, ueluti Zodiacus est, ac supra tropicos extensus à fine Geminarum ad principium Sagittarij protensus, quosdam alios contingit circulos, existens haud procul à polo, iacens ab latere Zodiaci. Insuper & duplicem eum ponit, alterum altero maiorem, ubi & maiores & plures sunt stellæ. Præterea confutat eos qui hunc circulum uiam planetarum esse uoluerunt, ut Pythagorici, aut uiam Phaetontis combustam, aut qui astrarum lumen à sole non aspectorum, aut qui solis refractionem ad nostrum uisum ut emphasim quandam dixerunt. Phasmata quoque alterum genus uisorum supra posuimus, quæ per emphasim, id est, idolum quoddam appareant, ac systasi careant, ut sunt foueæ, hiatus, iris, coronæ, uirgæ. causa enim fouearum & hiatus, quem Græci χάσμα uocant, ignis est, quem hypeccauma diximus appellari. Hæc quandoque inflammator notibus serenis uarios ostendit uisus. Igneum enim & album per tenebras conspectum, croceum fuluumq̄ ostendit colorem, plus minus secundum densitatem tenebrarum. Indicio est flamma ex igne ardente, quæ per se alba est, per fumum crocea uidetur. Densiore autē fumo punicea ac ferè sanguinea. Quando igitur lucis splendor & cōtinuatio per noctis tenebras eo modo præcedit ac offuscatur, tunc profundū aliquid uidetur apparere, quod aut hiatus, aut foueam monstret. At contrā, interdum fiunt Iris, Halo, id est, area, quam Plinius coronam uertit, Parelīj, Rabdi, id est, uirgæ, quos idem columnas uocat. Est enim nubes in modum fistulæ condensata. Omnia per refractionem solis, ad nostrum uisum.
- De phasmatis** Aer enim recipiens refractiones lucis & uisus, quando per lucem uisus exercetur, phantasiā diuersorum præbet colorum, simul & causa horum omnium est. Refrangitur enim uisus cum luce, ab aqua, ab aere denso, ab omnibus leuorem in superficie habentibus. Emphasis non in figura fit, sed in colore. Figura nanq̄ diuisibilis. Talia uero per emphasim apparentia, indiuisibilia sunt. Est enim Area siue Corona albedo quadam apparens, qua
- Foueæ & hiatus** Luna
- Halo siue corona**
- Iris**
- Rabdi columna**

luna, aut ali
calore. Iris
plurimū pler
gura, q̄ ex
dis in primis
uisui appare
nubilum. Ra
uisus debilit
Serenitate le
sicuti Iris, q̄
& aqua, luce
parelij & uir
refractione s
torea & ipsi p
parelij est nu
gis eū sunt p
str alterius s
rore, nube, &
fumosa exha
uitorū causa e
luis & hum
gus lentit, &
per tubilū, si
densitas e ua
minime aqua
nibus, quæ q
aliud est q̄ a
imbres. Moll
adsumpti ten
nubes cōcret
gignit. Ex qu
ex nube statim
Antiparistatis
animaduerti l
calor præuale
frigus calor. E
ac circumdant
circulantem
aqua expressa
ac locis calidi
gescens, pluui
accidere uider
enim humor i
deporatūq̄ u
sunt idem, sed
gestato & in le
nam compara
uapore ex eis
cie quā inter
tem: æstius e
uiduntur. Qua
natura fluente
ro quadam fo
scetes. Manu

luna, aut aliquod aliud astrū, sed frequētius sol circundat: quod signū tempestatis, soluitur calore. Iris autem ex eadem causa refractionis fit. Cum sol per cathetum superstat nubi ad pluuiā plerunq; paratā, nōdum tamen pluere incipiētī. Est igit̄ emphasis coloris & nō figurā, q̄ ex minutis & cōcis nubibus huiuscemodi adspēctus phantasiā parit. Colores Iridis in primis puniceus. q̄ lux & albedo per nigrū & interuallum cōspēcta puniceī coloris uisui apparet, uti supra dixi. Licet enim sit lux, fuscus nihilominus redditur aer mediū ob nubilum. Reliquus color prasinus & semiceruleus, nō quidem ob nubiū speculam, sed ob uisus debilitatē reddit̄ nobis. In obscuro nāq; caligātes oculi subuiride quid uidere uident̄. Serenitatē Iris, sicuti corona tempestatē portendit: apparet tamen corona nō uario colore, sicuti Iris, q̄ nō per nubila, sed in aere perspīcua fit, quī clarior est aqua. Iris autē ob nubilū & aquā, lucem solis refractā impeditiorem ostendens, uarios præbet uisui colores. Sicut & parelij & uirgæ seu colūnæ. Quæ apparent etiā cœlo sereno, colore perspīcua & albo, ut refractione solis minime impediēte. Contingūt autē, nō sub sole, sed ab latere. Signa præterea & ipsi pluuiæ parelij, fiunt circa ortū solis & occasum, nō autem in meridie, quādo in parelij est nubes densior q̄ in uirgīs, & nō posset, cū remotissimus à uisu sit refringi. Magis etiā sunt pluuiæ signū. Apparent em̄ in nube densa colore albo ex refractione solis instar alterius solis: uirgæ autem in rariore nube creatur. Deinceps de pluuiā, grandine, niue, rore, nube, & caligine: nā, sicuti superius cometarum & flāmarū cœlestiū, materia sicca & fumosa exhalatio fuit assignata, sic & horū uapor humidus causa erit. Et quemadmodum illorū causa efficiens motus est astrorū & sphaerarū, sic horū frigus. Vapor enim è terra calidus & humidus, ubi à calore in altū tēdente, in mediā, ut supra dixi, relinquit̄ regione, frigus sentit, & in nubē cogit: ac rursus in humorē resolutus, aut pluuiā, aut grādinē, aut niuē per nubilū, siue in rorē, aut pruīnā per serenitatem conuersus descendit. Nubes igit̄, est aer densatus è uapore collecto, aquæ cōceptiua. Caligo, quæ *καίχλη* Græce dicit̄, est uaporatio minime aquam cōcipiens, densior q̄ aer, rarior q̄ nubes. Fit enim ex raritate & diffusionē nubis, quæ quādoq; serenitatem, quādoq; contrariū inducit. Inimica his æthra, quæ nihil aliud est q̄ aer sine nubibus aut caligine. Ex nubis itē crassitudine aut raritate, diuersi fiunt imbres. Molles enim pluuiæ, quas Græci *πρόσδρα* uocāt, uere plerunq; ueniūt ob humoris adsumpti tenuitatē: potentes uero aut cōtinui imbres potius uere, aut autūno. Niuem facit nubes cōcreta & abrupta, antequā in aquā conuertat̄. Abruptio em̄ spumofum & albidū gignit. Ex quo inhærens humor cōcretus in niuem erūpit. Grandinis autē alia ratio, nō em̄ ex nube statim grando, sed prius imber. Deinde ob antiparistafim in grandinē cōuertitur. Antiparistafis enim est, cum ad mediū quid urgetur à cōtrarijs: quod in calido & frigido animaduerti licet. Nam cōtrarium additum contrario, aut uincit, aut uincitur. Cum enim calor præualet, frigus expellitur, ac magis in seipso unitur, aut corroboratur. Cōtraq; cum frigus calor. Ex quo hyeme calidiora sunt loca subterranea, in profundum coactio calore, ac circundante frigore. In æstibus contra, fontales aquæ & omnia subterranea frigent ob circundantem caloris potentiam. Eadem & in aeris nubibus ratio. E nubis enim humore aqua expressa in ipso cursu uelociter in grādinem concreuit. Ideo magis uere & autumno ac locis calidioribus fiunt ob antiparistafim. Ex aeris enim inferni calore mediū magis frigescens, pluuiam in grandinē cogit, æstate autem & hyeme ob humoris defectum, raro accidere uidemus. Diximus quoq; è uapore rorem & pruīnam per serenitatem fieri. Alter enim humor in æthera tenui systasi delatus. Altera itē pruīna est ferè glaciata, quā Græci *δρόσος* uocant: hæc hyeme, ille temporibus temperatis & mitior. Ros uero & pluuiā sunt idem, sed differunt ex quātitate magna & parua. Nam pluuiā fit ex multo uapore frigefacto & in loco distante à terra: hic autem ex paruo, & in loco proximo. Similiter pruīnam comparat niui: hæc procul à terra ex nubium congelatione, illa prope terram paruo uapore ex eisdem nubibus excutitur. Pluuias præterea dicit libro sequenti fieri magis nocte quā interdiu, & hyeme quā æstate, ob solem uapores trahentem, deinde recedentem: æstiuus enim sol discutit atq; exsiccat. Postremo fontes aquasq; describit. Quæ ita diuiduntur. Quædam fluentes, quædam stantes. Fluentes è fontibus habent originem, ut aut natura fluentes sint ut flumina: aut arte deducta, ut per riuos uel aquæductus. Stantium uero quædam fontales, quædam collectitiæ: & simul quædam manufactæ, quædam sponte nascetes. Manufactæ rursus aliquæ fontales, nonnullæ collectitiæ (hac em̄ diductione clariores notitia

Colores
Iridis

Parelij

De pluuiā
grandine ac
cæterisNubes
Caligo

Æthra

Nix

Grando

Antipari
stafis

Ros

Pruina

Ros & pluuiā

Pruina &

nix

De aquis

notitia

notitia fiant) Sponte nascentes autem fontales, & stantes, quæcunq; paruos habent fontes & locorū curuitates, nequaquā fluere possunt. Collectitiæ uero, aut ex pluuijs fiunt, aut ex fluminum influxu, uel in cisternis manufactis coactæ, uel in curuitatibus terræ cōfidentes, quæ si multæ sint, uocantur stagna: si parua, τέλματα Græce: nos nisi lacunas dicamus, latinū nomen nō habemus. Sed ut rursus earū causas philosophus adsignet, fontes & flumina nō ut quidā putant, ex aquis prouenire dicit, quæ hyeme in terræ uiscera penetrat: neq; enim tellus sufficeret tantæ aquæ receptaculis, tribus de signis. Primo, q̄ compertum sit aquam cœlestem non descendere intra terram X. pedes. Deinde sub rupibus profundis, inuentæ sunt aquæ. Postremo in montium cacuminibus, aquæ repertæ, ubi non est aquas cœlestes ascendere. Igitur, sicuti superius dixit, in nubibus causam earū materialem uaporem esse, efficientem uero frigus, easdem nūc aquis exeūtibus causas adsignat. Ut enim supra terrā uaporans aer ac frigefactus in aquā transmutatur: Sic putādum ē uaporibus per poros ingressis subter terrā, ob eius frigiditatem aquā gigni: præsertim ex montibus, q̄ ij maxime porosi existunt: fluminaq; nonnulla adducit aquas recipientia, nullo tamen exitu, quæ argumento sunt terræ subter poros permeare. Igitur principia fluminū, ex magnis oriuntur fontibus, quos Græci πηγῆς uocāt, paruos autem salientes κρήνας, i. crenas appellāt, qui minime apti sunt fluuiales fluxus creare. Maxima flumina, ab altis oriuntur mōtib. In campis nanq; parui fontes citra fluminum cursum. Sunt item qui dicunt, ex aqua marina per terræ poros penetrāte fontes produci, amaritudine ob limū exēptos. Quod si foret, potius ex uallibus q̄ montibus nasci flumina uideremus, faciunt tamen ad principia fontium. Præterea senescere terras, fluminaq; ob uetustatem deficere, mutariq; naturā soli dixit exemplo Ægypti, quæ teste Homero, paludibus prius inaccessa fuit. Argos item, nunc uero regio sicca cernitur. Inter hæc, quo modo montes procreati, enumerat, pluribus causis: ex impetu aquarum terra ingēti congesta, aut ex uentis in unum terrā cogentibus, aut terræ motu hiatu factio, unde mōtes producti mediocres. Maximos tamen natura ipsa plerunq; sponte procreauit. Hæc Arist. Sed quādo in aquarum tractatu sumus, alias aquæ proprietates ex alijs referā authoribus. Aquā marinā dulcē redderet, Ælianus & item Plin. docēt, uasis cæreis ea plenis & opertis in mari demissis aliquot dies. Plin. itē aquæ signa uirentem & frequentē herbā in loco esse tradit. Rursus medicus mōstrat, si in malā incideris aquam, in itinere faciendā fossam, in quā aqua mergatur ipsa. Insuper uero terra dulcis & argilosa, ubi aqua facile purgatur, & omne relinquit uitiū. Idem est author bonas putādas esse quæ tenues, quæ cito frigescent & calescent. Malas uero, quæ putent, quæ arundines nutriunt & animalia fœtida. Omnes præterea ē uenis argēti sulphuris frigidas omnino & inflatuas ac fluctationibus capitis obnoxias. Si supra olera bibatur, Phthiriasis, lichenarum, lepræ & huius generis morborū procreatrix est. Calida uero ualde iuuat, & frigentes & concoctionem & ulcera intranea. Cocta utebātur antiquæ delitiæ, ut de Nerone apud Tranquillum legimus. Inter aquas Paulus & Celsus cœlestem præferunt. Deinde, quæ cito corrūpitur, aut saxis confracta, aut solibus exposita, siue etiā lutosa modo purgata sit, ueluti magis concocta. Pessima, quæ ex Crystallo aut niuib. liquefcit, quod omnis tenuitas eius in concretione absumatur. His addit, quod aqua calida citius gelaescit, ut magis tenuata ac rarefacta, alia uero magis frigori resistit. Libro 11. de mari uentisq; sermo est. Mare sponte nascens & stabile extra fluxum non habet, intra locum proprium septum ac constitutum: nec sub terra penetrat, quamuis de maris Hircani subterraneo fluxu quidam nulla certa ratione describāt. fluxum tamen & refluxum in seipsum recipit, qui quidem nobis occultior est, q̄ utrunq; littus ab alternatibus undis percussum, propter distantia non cernimus. Sed lunā maxime huic dominari tāquā humoribus præsentē certum est. Fluit autē ab oriēte in meridie terminū, ab eo autē in occidentē, inde ad angulū terræ meridiei aduersum. Inde postremo rursus in orientē. Fluit item ex altioribus ad loca curuiora. Sunt enim & in mari loca quædam altiora, quod præter philosophi autoritatē cognouimus, nuper ex nautis regis Lusitaniæ, qui pari usi tranquillitate, ac remige, plus tēporis i redeūdo à quibusdā insulis Æthiopicis, q̄ eundo cōsumpserūt. Ratio primū, q̄ inæqualis alueus, mōtesq; mari subsūt Deinde cōcurfus fluminū in unā maris partem, nō item in aliā. Tertio, calor in una magis parte aquā deficcās, ob quā causam fluūt maria septētrionalia in australia. Ratio itē cur nō æque fluūt oīa, tenuitas est; nā quod magis tenue, mobilius est. Mouetur & quādoq; præter naturā

Aqua cœlestis
non penetrat
in terram X
pedes

Pegæ magni
fontes
Crenæ parui
fontes

De aquis ex
alijs authori-
bus

De mari

Sunt in mari
loca quædam
altiora

naturā cum
cōtia. Sed fo
properea &
neos: sicuti fi
maris aqua c
nascens, uti fi
inde ob solen
humido, pars
uero extrem
ipsum per ex
extremēū, a
crefcit, cum
deficit, flumī
pensantibus.
lentior, ac me
cit falli stagni
proximis ann
tatum in mar
eualite, ac de
aquarū per or
pio poluit. N
congregation
proprietatibu
adducit: Sicut
sicca & calid
aqua tam sub
calidum & sic
ginquum aer
longe uenien
spirēt, aut eti
ut sape hinc i
mouet spiritu
si pat, unde ue
citra fumum f
excitat siccas,
ponunt usq; a
latio, uenti tac
aut per uentū
oblique ferāt
frigido expell
oblique rēdit.
aggregati in a
ut spiritū aut a
imber, ad nos
terras ponit. Q
uidemus, ut al
totā habitata,
habitabili uer
quinq; ad tria
Latina subijci
ex aduerso rel
nus. Ex aduer
nobis Corus.
Intermedij ue

naturā cum à uentis exagitur. Igitur mare cum aqua sit stabilis, aut fontalis est, aut collectitia. Sed fontalis esse nō potest, cum aqua ex magno fonte nascēs, nulla stabilis inueniā: propterea & stagna è fontibus orientia, aut manifestos habēt fluxus ad mare, aut subterraneos: sicuti stagnum Hircanū, quod accolē mare ob magnitudinē uocāt. Relinquitur ut sit maris aqua collectitia, nō quidem ex fluminibus cum nulla sufficerent flumina, sed sponte nascens, uti supra cōmemorauī. Restat cur falsum sit ostendere. Hoc ob terræ siccitatē, deinde ob solem uidetur habere, cum stādo, tum uaporādo. Vt enim in nutrimēto potabili & humido, pars tenuior & melior secernit in carnem & cæterā animalū substātiā, reliquū uero excrementū defluens in uescicam falsum est & amarū: Sic purandum in mari potabile ipsius per exhalationem à solari calore secerni, atq; absumi: quod uero relinquitur tāquam excrementū, amarū atq; falsum. Quæ profecto causa est, q̄ minime ob multitudinē fluminū crescat, cum cōtinuo aqua dulcis à sole absumatur. Nec autē ob cōtinuam absumptionem deficit, fluminibus & imbribus copiā iugiter suppeditātibus, & quod inde hauritur recōpensantibus. Illud præterea docet. Aqua quo falsior atq; amarior, tanto crassior & corpulentior, ac melius nauigia grauiāq; retinet onera. Dulcia flumina nō item. Exēplum adducit falsi stagni in Palæstina, quod hominē colligatum nō deprimat. Nos exemplum simile proximis annis uidimus: Hierony. Florentinū quendam decoctore à creditore è turri Antiatum in mare uinctū manibus præcipitatū, ab undis tota nocte sustentatū, mane ad littus euasisse, ac deinde cōtra creditore facti quæstionē habuisse. Post hæc diuersas fontium & aquarū per orbem proprietates adducit. Hæc Arist. qui mare sicuti & reliqua sine principio posuit. Nos autem à ueritate eruditi legimus, Congregētur aquæ in unū locum. Item, congregationes aquarum appellauit maria. Itaq; mare sicuti & cætera cum suis omnibus proprietatibus initio ab omniū conditore deo cōstitutum rite credimus. De uētis autē hæc adducit: Sicuti uapor humidus ob frigus concretus in aquam mutari potest, eodem modo siccus & calidus poterit condensatus in spiritū consistere. Et sicut ex humidore uapore fit aqua tam sub terra q̄ supra, sic è sicciore fient subtus ac supra terrā spiritus. Cur autē cum calidum & siccum principium habeāt, non tamen calidi spirare uidentur, Id accidit ob longinquum aeris motū pleni uaporis frigidi, haud aliter quā per os reflatu spiritus calidus longe ueniens per uiam frigescit. Cur autem & sæpe in eadem regione proxime alibi uētī spirēt, aut etiā pluat, alibi nequaquā: Causam dicit diuersos solis adspēctus in eodē tractu, ut sæpe hinc sicca magis ascendat exhalatio, hinc uero humida. Præterea sol sedat & commouet spiritus. Debiles quidem & paruas exhalationes exterminat ampliore calore ac dissipat. unde uenti nō surgunt, haud aliter q̄ si in magnum ignē inciderit paruum lignū, totū citra fumum flamma absorbetur. At contrā, modicus solis calor ac tēperatus exhalationes excitat siccas, unde uenti procreātur. Ex quo in ortu Orionis circa Cancrī tropicum uenti ponunt usq; ad etesias. Igitur per magnos calores, aut magna frīgora, cum nulla est exhalatio, uenti tacent, aduersamq; esse materiā pluuiæ illud indicat, q̄ per pluuiam raro flant, aut per uentū raro pluit. Cumq; annus fuerit uentosus, sequitur alter pluuiialis. Quod autē oblique ferātur causa est antiparitas. Nam cum feratur exhalatio ad mediā regionem, à frigido expellit aere, remeare ad inferiora recta nō permittitur à suo calore, quod superest oblique tēdit. Præterea uti fluminum sic uentorū parua initia, multis enim exhalationibus aggregati in apertā pcedūt magnitudinē. Quocirca & minimi sunt, unde spirare incipiūt, ut spiritus aut auræ magis appellari possint q̄ uenti. Fiunt autē & oriūtur in aere medio, ubi imber, ad nosq; paulatim ex altiore loco descēdunt. Sub Zodiaco itē habitabiles non esse terras ponit. Quod tñ falsum nō solū multorū astrologorū autoritate, sed etiā experiētia uidemus, ut alibi dixi. Præterea duas tātū zonas habitatas p̄ latitudinē, p̄ longitudinē uero totā habitatā. distareq; habitabilē ipsius lōgitudinē ab Herculis colūnis usq; ad Indicū. Ab habitabili uero latitudine, ab Æthiopia usq; ad Mæotidē & Scythiæ ultima loca, plusquā quinq; ad tria. Vētos postea ponit numero XII, catholicos, quibus ego ex Plī. autoritate Latina subiiciam noīa. Ex oriēte æquinoctiali Apeliotes, nobis subsolanus appellatus. Cui ex aduerso respōdet Zephyrus, nobis Fauonius. Ex oriēte æstiuo Cæcias, nobis Vulturinus. Ex aduerso respōdet Libs Africus. Ex oriente hyberno. Eurus. Ex aduerso Argetes, nobis Corus. A meridie Notus, nobis Auster. A septentrione Aparctias, nobis Boreas. Intermediū uero quatuor, prope meridiē ab latere orientis Euronotus, nobis Phœnicus.

Ex aduerso

Cur mare
falsum

Stagnum in
Palæstina ho-
minem colli-
gatum nō de-
primit

De uentis

Venti ex ad-
uersa pluuiæ
materia

Ventorum si-
cuti fluminum
parua initia

Venti XII

Ex aduerso Trafcias, nobis Circius. prope meridiem ab latere occidentis Libanotus, nobis
 Africus Auster. Ex aduerso Mellis, nobis Aquilo. Ex his sereni sunt Aparctias, Trafcias,
 Argetes. Humidi Libs, Cccias, Apeliotes. Sicci Argetes, & Eurus. Niuofus maxime Apar
 ctias, astuosus maxime Notus. Alios uentos locis peculiare minime salubres putat Ada
 mantinus sophista. De terræmotu. Hunc dicit ex uētis fieri terra inclusis, ut causa agente.
 Præualente uero calida & sicca exhalatione, ut materiali. Ex quo plerunq; sereno & tran
 quillo cōtingit tēpore, quādoq; etiā cōtrā. Nec ab re, cum pluribus flantibus uētis quidam
 terræ incumbūt, reliqui supra remeāt. Non tamē quādo id accidit magnopere mouet. Fuit
 noctu plerunq; & maxime circa diluculum, q̄ noctes sereniore ob solis absentia existunt
 propter terrā frigore cōcretam & adstrictā. Tum circa eā horā uenti plerunq; insurgūt ex
 citati, q̄ ea hora quietior & sol potentior, phibeat è tellure exhalationes egredi, ex quo per
 uim erūpere necesse. Fiunt etiā sæpe maiores circa loca ubi angustū mare, q̄ ibi uētus uio
 lentior sit, ob angustias coercitus, cauernas ingredi, terram q̄ mouet. Idcirco & loca cauer
 nosa omnia huiuscemodī malo sunt obnoxia. Et in æquinoctijs plurimū dominatur terræ
 uentus. In solstitijs uero minimū emittit exhalationis. Præterea sonus in hoc genere prius
 auditur q̄ incussio. Genera terræmotuū plura τρωμώδης tremulentus, quādo late concutit.
 παλμώδης palmodes, quādo alte cōmouet. ἐπικλίνας epiclintes, quādo in obliquū secundū
 acutos angulos mouet. βράσσης brastes, quādo cū motu frāgitur ac secundum rectos angulos
 supra subitusq; euertit. χασματίας, cum sit hiatus terræ, in locis curuis cōtingit. ῥήκτης, id est
 scissor, qui rimas aperit. ὄσσης ostes, qui unā continuat scissurā. μέκτης, mectes, qui sæpe citra
 motū terræ intus sonat ac mugit. In mari quoq; analogū ac simile aliquid terræmotus cer
 nitur, cum hiatus in eo & cōcussio uidetur. Hæ omnes species ex Aristotele sparsim colli
 guntur, quas Albertus sic interpretatur. Scissionē, percussionē, perforationē, subuersionē,
 Rhectes tremorem, titubationem. De tonitru mox ac fulgetra & fulmine, deq; Typhone, & Ecne
 phia prosequitur, quæ omnia sicca & ignea exhalatio & materia gignit in nubiu humore
 restans. Nam calor & ignis haud genitus ex eis secernitur, sed quantulus restat qui horum
 causa effectuum est. Ex abruptione itaq; nubium crassarum sonitum simul & fulgetram
 reddit. Fitq; prius igne tonitru, quanquam prior ignis adspicitur. In causa est uisus sensus
 celerior quā auditus. Nec unquam alterū sine altero fit, quamuis ad sensum nostrū soni
 tus non perueniat ob loci distantia, quādo modice fit. Igitur sic tonitrus definiri potest: Son
 itus ex nubibus ex uiolenta cōuerberatione exhalationis calidæ & siccæ excussus. Quod
 autem inæqualia sint tonitrua inæqualitas nubium facit. Vbi enim maior est crassitudo,
 maior emittitur sonus. In fulminis autem exitu maximus est. De quo in sequente dicitur
 uolumine. Libro III. fulmina Typhonem & Ecnephiam, incēSIONEM, coronam, iridem,
 parelia, uirgas enarrat. Est enim fulmen ex eadem pene causa & materia ignea, sed tenuior,
 demissa à nubibus. Diuersæ eius species. πρήσινης Prester, proximum aerem comburit cor
 loratumq; reddit. κέραων Ceraunus maior, sed tenuiore spiritu exit. ἀργήτης Argetes,
 per antiphrasim dictus, quod uelociter penetret, nec nisi antitypsmata, id est, ea quæ resis
 stunt, adurit, ut ferrum, petram: lignum uero aut uestem, nequaquam: sed pertrāsit innocuus
 tenuitate poros. Interiusq; sæpe cōcremat, ut in oculis pecuniā, saluo marsupio. Helicium
 quod oblique tortuoseq; uenit. σκήπτρον Scepton, quod ad aliquid certum priuatim tendit:
 ἀπὸ τοῦ σκήπτρου: quod est uestigare & inquirere. Illa uero quæ petūtur à fulmine, prius mor
 ueri cōtingit, q̄ sonitum audiri, q̄ celerius spiritus penetret q̄ fragor. nubibus excutatur,
 qui per impetū uiolentæ fit excussio. Nec mirū. Spiritus enim omnis è caelo missus, uī
 nō natura, ad inferiora fert, cum natura ut materia calida tendat ad superiora. Sicuti cōtrā
 quædam sursum uī emittūtur, quæ inferna petunt, ut aqua salis. Procellas quoq; & turbi
 nes circa terrā subito uolutates, τυφῶνα & ἐκνεφία, i. Typhonem & Ecnephiam Græci uocāt.
 Quæ ex eadē materia sunt ignea, separata, & egressa nubibus, hac inter se differentia: quod
 Typhon oblique & per gyrum ruit, & in locis angustis furit: arbores eradicat, quandoq;
 Ecnephias turres deijcit. Ecnephias, obscurat aerem, quod materia sit crassior, & in locis patentibus
 ruit. Est & flammatio siue incēSIO Græce cauma appellata, quæ item est exhalationis uis in
 aeris aliqua parte, quæ rubere ob incendiū uidet. de area autē, quā coronā diximus uocari,
 & Iride & pareijs & uirgis in I. lib. quoniam proposito distinctionis mihi factæ cōuenire
 uidebātur, enarraui. In fine autē huius III. lib. attingit Mineralia, dicit q̄ ex fumosa & sicca
 exhalatione

exhalatione
 Metallica u
 alstraq; cate
 quam, quod
 argento uia
 nere mixtor
 scuntur tot
 Veneri, aur
 mentorum c
 bus & plant
 tur sunt ad p
 calore per al
 gymnasium
 pio, id est uer
 sunt, que ant
 eplis, id est
 alimo iuuant
 defictum. Ap
 opposita, qui
 pigrit. Aut
 tem Homoeo
 bus & platis
 stantur facie
 Horum igitur
 erunt, rursu
 autem per ign
 nimium conl
 ac terræ retin
 oleum: & si q
 serum, corn
 flexibilia, π
 comminuibili
 uiscola, & d
 corruptibilia,
 quam à natur
 trahunt, quoc
 enim nemo, e
 minus, quod a
 debilitate: ea de
 ignis propriat
 partem diuisa
 in patrescenti

exhalatione fossilia omnia fieri, sicuti lapides: & omnia liquabilia, ut sulphur & alia quaedam. Metallica uero ex uapore humido magis esse, ideo fusilia conflatiliaque sunt. Præterea solem astraque cætera causam esse remotam metallorum: sulphur uero & argentum uiuum propinquam, quod uirtute caloris sulphuris, uapor humidus commiscetur cum pingui terrestri in argento uiuo, quod frigerandi ac condensandi uim habet. Præterea metallica omnia de genere mixtorum imperfectorum quo ad formam essentialem uideri. Quæ septem esse dignoscuntur totidem planetis comparata: plumbum Saturno, stannum Ioui, ferrum Marti, æs Veneri, aurum soli, argentum uiuum Mercurio, argentum Lunæ. Lib. IIII. Rursus de elementorum qualitatibus ratiocinatur, unde generationes fiunt ac corruptiones in animalibus & plantis. Ex his agentia calidum & siccum, patientia humidum & siccum. Quatuor igitur sunt ad perfectam horum dispositionem. Digestio siue concoctio, quæ ex proprio uenit calore per aliquod exteriorum auxilium consummatum, uelut alimentum per balnea aut gymnasium digestum. Huius partes sunt Pepansis, id est maturitas, quæ primum in Pericarpio, id est uentriculo concoquitur: quæ tunc perfecta est, quando semina quæ in pericarpio sunt, queant alterum quale ipsum efficere. Hæc totidem indigent adiuuentis, quorum altera epsefis, id est elixatio à calido humido naturali: altera optefis, id est affatio, à calido sicco & alieno iuuante prouenit: & hæc extrinsecus, illa intrinsecus. His totidem contraria ob caloris defectum. Apepsis, id est indigestio, pepsi. Homotes cruditas, pepansi. Molynsis elixationi opposita, quum alimentum liquefcit, ac minime condensatur. Stateusis optefi aduersa, cum pigrescit. At insuper ex his qualitatibus differentijs homœomera corpora uariari. Vocat autem Homœomera ueluti metallica, & quæcunque ex his fiunt separata, quæ item in animalibus & plantis ueluti carnes, ossa, nerui, pellis, uiscera, pili, uenæ: ex quibus anomœomera constant: ut facies, manus, pes, & alia. In plantis uero lignum, cortex, folium, radix, & his similia. Horum igitur aliqua πικτὰ ἢ ὑγρὰ τικτὰ, id est, cōcretilia & liquabilia: quæ enim per frigus concrefcunt, rursus per ignem liquefcunt, ut quæ ex aqua sunt: glacies, æs, & reliqua metalla. Quæ autem per ignem densantur, per humidum quoque dissoluuntur: ut lutum, sal, nisi forte poris nimium constricta fuerint, ut lateres. ἄπικτὰ uero, id est inconcretibilia sunt quæ plus calidi ac terræ retinent, ut mel; mustum. Item quæ plus aeris quàm aquæ, ut argentum uiuum & oleum: & si quid uiscosum, ut gluten. Nonnulla μαλακτὰ, id est mollificabilia per ignem, ut ferrum, cornu, lignum. Immollificabilia, electrum, & tophi speluncarum. Aliqua καμπτὰ flexibilia, τεγκτὰ tingibilia, κατὰκτὰ ductilia, πλαστὰ formabilia, θραστὰ frangibilia, θραυστὰ comminuibilia, ἐλακτὰ tractibilia, ωιεστὰ impressibilia, χιστὰ fissilia, τμηκτὰ truncabilia, γλιχρτὰ uiscosa, ψαδυστὰ friabilia, πικληκτὰ commassabilia, καυστὰ ustibilia, θυμιατὰ exhalabilia, φθαερτὰ corruptibilia, σκηπτὰ putrescibilia. Putrescunt enim quæ secundum partem corrumpuntur, quum à natura separentur, quod omnibus accidit præter ignem: nam terra, aqua, & aer putrescunt, quod hæc igni sint materia: nihil enim dum est calidum putet seu putret. Humida enim primo, deinde sicca fiunt putrefacta ex propria frigiditate & alieno calore: ac hyeme minus, quod aer minus calidus: mota item minus quàm stantia, quod motus aeris calorem debilitet: ea demum ratio, quod multum minus pauco putrescit: in maiori enim amplior est ignis proprius & frigidum quàm obtineat in circumstante uirtutes: ex quo mare secundum partem diuisum putet, totum uero minime: eodem modo & aquæ reliquæ. Animalia quoque in putrescentibus fiunt, quod ab his separata caliditas naturalis illa exuscitet.

IN METAPHYSICA.

PRÆPHEVS Museusque ac longo post hos interuallo Pythagoras, Plato, eiusque temporis homines qui theologiam attigerunt, ut tradit Herodotus, ab Aegyptiis hausere sacerdotibus, quibus multa ob sapientiam ac uitæ abstinentiam de diuinitate manifesta fuere. Arist. deinde longe in hoc genere Platone inferior, ut qui potius logicæ aut philosophiæ partes, quàm theologiæ sit executus: plurimam à Platonicijs reselluntur, nonnulla etiam ab eius adfertore Auicenna, qui & ipse in hoc genere scripsit. Theophrastus quoque paruū de hoc ædidit libellum. Cuius meminit Nicolaus Damascenus, dicitque magnū ad ipsius disciplinæ isagogen esse, licet latuisse uideatur Andronicum & Hermippum, qui in eius libris hunc non cōnumerant. Visus etiam & ipse Cicero post Timæum cōuersum aliquid & supra naturam conscribere in libris de Fato, de Diuinatione, & natura deorum. At nostri diligentius omnia ueriusque interpolantes eò rem deduxe

GG runt, ac

De metallicis

Pepsis

Pepansis

Epsefis

Optefis

Apepsis

Homotes

Molynsis

Stateusis

Lemata XII.
Metaphy. li-
brorum.

runt, ac dialecticis epicherematis physicisq; argumentationibus munierunt, ut per naturā id quod est supra naturā penè monstrauerint: nec tam fidei quā experimētis quodāmodo rationibusq; ad ardua nostri dogmatis deprehēdēda sit locus. Hāc itaq; summis digitis locos distinguēdo principales attingā, si prius libros Aristotelicos in uniuersum ac summam re- petam. Primo nanq; honestæ sciētiae dignitatē exequitur, ac quemadmodū ipsius habitū seu suum experimētis cōsequamur. Secūdo quando sciētia de ente ac ueritate simpliciter est, in- fert: quod ueritas uno modo facilis, altero uero difficilis, difficultasq; interdū ex parte mate- ria: quod quomodo sit uerū in quarto libro declarat. Tertio dicit hāc sciētiam esse theoreticā, quod profecto nequaquā liquet, nisi nouerimus quid à praxi theoretica differt. De qua quidē lib. v i. differitur. Quapropter hic tractatus eò differtur. Præterea x x v i i i. quæstiones enumerat, quas paulatim in libris sequētibus soluit. Quinto differit, quod ueritas nequaquā nisi per causam liquet. Et quoniā nō omnes facile cognosci possunt nisi in infinitū progredia- mur, probat quod in nullo genere causæ in infinitū procedit: de quibus omnibus agitur lib. x i i. ubi tractat de causa prima, efficiēte, & forma, & sine. Hic præterea de ente dicere inci- pit, ac proprietatibus eius, quæ cum eo cōuertuntur (quæ trāscendētia nostri uocāt) præsertim de uno. De reliquis uero & maxime de uero & bono agitur in v i. Quinto proprietates enti subiectas ponit quæ sunt x. genera, ubi differit nō tam de potestate illarū, quā aliorū uer- borum ad illas siue primo siue secūdo loco pertinētū. Quod profecto sit ad deprehēdēda li- gnificata, quæ ad Metaphysicā pertinet. Ex his autē quædā excludit à Metaphysicæ sciētia, uidelicet ens rationis: quod nihilominus uerū significet per propositiones cōstitutus ex uer- bis priuatiuis, ut cum dicitur cæcitas. Et hoc agit lib. v i. In quo quoniā sit de huiusmodi ente mētio, ex consequēte differit de uero, quod cum ente cōuertitur, & item de bono. De naturis entium disputat, quorū aliqua sunt substantiæ, aliqua accidētia. Sed quādo accidēs à substantia depēdet tam quo ad esse, quā quo ad cognitionē: ideo si quis substantiam indagauerit ilico accidētis naturā nosse poterit. Eapropter de substantia tantū uestigat in hoc opere. Cōmunis autē est omni substantiæ diffinitio, quam Arist. quod quid est esse, nostri uero theologi quid- ditatē appellāt, per quam talis est substantia, ut deus deitate sit deus, quēadmodū dicūt, & ho- mo humanitate homo: ac de his differit Li. v i i. declarādo quæ sint ea quæ requiruntur ad qd' quid est, & quomodo se id habeat. Et id cuius est quod qd' est, tam in substantiis cōpositis quā simplicibus, non tamē separatim de aliquo, sed generatim, & in uniuersum de ipso lo- quēdo. Substantiarū uero aliqua sunt cū materia & corruptibiles, ut physica corpora: aliqua incorruptibiles, ut cœlū: nonnullæ citra materiā & incorruptibiles, ut intelligētia seu mētes. de primis agit lib. v i i i. sanè declarādo, qd' ex materia & forma cōponuntur, & quonāmodo hæc inter se & ad cōpositū habeāt. Li. i x. de proprietatibus, siue ut nostri uocāt theologi, passiōibus, quæ in omni ente reperiuntur, sed in aliqua tātū parte, uidelicet de energia & potē- tia. Nā in substantiis citra materiā, ita est energia qd' non est potētia. In substantiis uero cū mate- ria utrūq; existit. In x. differit de quadā alia pprietate disūcta, uidelicet de eodē & diuerso, & de his quæ ea cōsequuntur, id est de oppositionibus. In x i. priuatim nō adit tractatū, sed tantū superius enarrata in epilogū colligit. In x i i. de substantiis æternis differit siue sint cor- poreæ siue incorporeæ. Et hoc fermè modo substantias omnis absoluit, ac per illas etiā accide- tia quæ s' bstantiā cōsequuntur: ex quo ens omne tractatur, qd' Metaphysicæ subiectū est. Ens enim qd' nomē à Quintil. latinitate donatur, qua ens ut ait Nicephorus Gregoras, huius di- sciplinæ dicitur subiectū, qd' rerū ac artiū omniū diffinitiones, naturas, ac pprietates per se cō- siderat, nec septā regionē aliquā seu limitē habeat: quēadmodū nec dialectica, nec rhetorica, sed hæc ut apte tātū atq; adposite de omnibus loquatur: dialectica uero ut metaphysicæ ad ue- ritatē deprehēdēdā instrumētū. Reliquæ item artes ens nō in uniuersum, sed ex parte cōpre- hēdūt: ut Physica ens corporeū, Arithmetica numeros, Musica sonos, Geometria magnitu- dines, Astrologia sphaeras, & quæ sunt in cœlo. Ens insup, ut quādoq; definiā & in partes di- ducā, est quo cūcta appellātur, & in qd' omniū simplicia cōpositorū resoluuntur. Eius diuisio quadruplex, mobile & immobile, ratione & re, energia & potestate, idē & diuersum. Mobile rursus corpus seu corruptibile, ut physicū, seu incorruptibile ut cœlū, Physica tractat. Immo- bile uero perpetuū Metaphysica. Ens ratiōe ab eadē tanq; minime uerū reijcitur, qd' tātū mē- te ac ratiōe percipiatur, re autē nequaquā subsistat, de quo supra dixi. Re autē ens duplici expri- mitur modo: generali per ea quæ uocāt trāscendētia, quæ pprietates sunt entis æquales, etym- mis tantum

Quod quid
est esse.

De ente

Trāscendētia

mis tantū d
tur. Res ab
Verū quod
nis est, quan
mo ab ipso
his omnibus
sto. in mēte
tia ipsa & na
& naturæ de
sed subiectū
tia: substantia
sci queat: qu
in ea retineā
Medicus en
nō solū nom
tia entia dicit
em substantia
sue essendi u
& idē & nō a
mo serūdū d
delict ex eor
nāq; est cōcō
unū, sed etiā e
id est substanti
positū, prima
reōtinēt &
cū, hypostal
Græci uocāt,
ppter hyper
modū Alber
diuisio simple
cōpositiōe: au
essentia. Et ex
cto & accide
stantia in pract
minas: agitur
teria: hanc ex
teria mixtorū
fatis dixi. Et h
entis siue dom
quam dicitur
bile. Forma ue
buitq; aut esse
alqs forma dic
duob' saltē pe
substantiæ pon
teria cōsiderat
illud, cuius est
nō est, sed ex p
pta. formæ ap
scribes, quæ de
tia entis diuisi
sunt tamē qua
Quædā citra p

mis tantū diuersis. Ens in primis, quod primus sit omniū cōceptus, & in eos cetera resoluatur. Res ab effectu & essentia. Vnū à sui diuisione ac integritate. Aliquid ab aliorū diuisione. Verū quod mētis cogitatiōi ac cognitioni respōdeat. Veritas enim quadruplex, aut orationis est, quam mētis ueritas metis, quæ & ipsa à rerū naturalium ueritate illustratur: hæc postremo ab ipsa summa & cūcta metiēte ueritate, quæ deus appellat. Verū autē qd' enti est æquale his omibus supradictis cōmune est, uelut hominibus & belluis animal. Verū & falsum Aristoteli in mēte ponit, bonū autē & malū in rebus. Bonū itē seu bonitas quadruplex: aut ex essentia ipsa & natura, qua omnia q̄ sunt impertiuntur, & hoc cū ente cōuertit: aut qd' ex accidente & naturæ & animi & gratiæ puenit. Decē quoq; genera his supradictis nō qdē appātur, sed subiiciuntur: quorū prima substātia tātū, reliqua accidentia, de quibus separatim nulla est sciētia: substātia nō itē, quā in hoc lib. cōtēdit ante omnia declarare, ut hæc pcepta facile illa digno sci queat: quapropter hæc ens, pprīe uocat, nouē uero uniuersalia entia æquiuoce appellat, q̄ in ea retineat esse, nec ab ea prorsus diuidi ualeat: neq; solū nominis, sed & rei sint participia. Medicus enim liber & medica experiētia & medicū pharmacū ab arte medica omnia dicta nō solū nomē cū ea cōmunicat, sed eūdē finē, hoc est sanitatē. Sic & nouē categoriæ à substātia entia dictæ nō simpliciter, nō solū nomē cū ipsa substātia cōmunicat, sed etiā rem. Nulla em̄ substātia absq; his omīno simpliciter est, hæc nāq; oia substātia sunt aliqd. Tāta igitē entis siue essendi uis est, ut etiā nō ens esse nō ens dicat, & sub ente ueniat. Si igitur ens & unū est & idē & nō aliud, haud aliter q̄ causa & principiū se cōsequēdo. Vnus autē homo & ens homo secūdū dictionē duplicatā, & nō aliud qd' demōstrat: unus itē est homo & est homo, uidelicet ex eodē & simili, & altero & dissimili, q̄ eiusdē sit sciētiæ opposita cōsiderare. Musicæ nāq; est cōcinnū & incōcinnū, & eiusdē sensus opposita sentire: quapropter nō solū simile, aut unū, sed etiā dissimile aut plura, eiusdē fuerint disciplinæ. Substātia igitē, id est οὐσία & ὑπόστασις, id est substātia idē ferē, diuersum modo ac ratiōe quadā. Eius diuisio duplex: simplex & cōpositū, prima & secūda. Per secūdā species notant, qua uniuersalia dicunt. In prima singulare cōtinet & indiuiduū: quo nomīne tātū ex Latinis Capella utit, uocaturq; suppositū, subiectū, hypostasis, persona, hoc aliqd. At hypostasim quanq; omne singulare in genere essentia Græci uocat, usurpatū tamē in eo tātū supposito, qd' ratiōis est particeps: sicuti & psona quæ ppter hyperochen tam deo q̄ angelis & omibus cōuenit. Sed & primā substātiā pter hunc modū Albertus & deū ipsum intelligit, & genus supremū inter p̄dicamēta. Altera substātia diuisio, simplex & cōpositū: simplex nulla est præter deū, reliqua cōposita: omnia diuersa tamē cōpositiōe: aut ex materia & forma, ut corpora physica: aut energia & potestate, ut ex esse & essentia. Et ex quo est & qd' est, qualis in angelis cōpositio dicitur. Cōpositū uero ex subiecto & accidente tam in substātijs incorporeis, q̄ corporeis dicit. Hoc igitur modo Aristoteli substātia in prædicamētis appellat, nō extremā sed mediā, q̄ nec contrariū habet, neq; magis & minus. Igitur de extremis & partib; substātiæ hoc modo diuisis loquemur, ac primū de materia. Hanc ex qua, in qua, & circa quā appellat. Ex qua naturalis & artificialis, ut elemēta materia mixtorū in naturalib;. Elemētorū uero materia prima, q̄ dicitur hyle, de qua in physica satis dixi. Et hæc pprīe nō tam substātia quā pars substātiæ. In arte pfecta est substātia: ut entis siue domus: materia, ferrum & lapides. In qua, est ipsum corpus in quo fit anima. Circa quam dicitur potestatis obiectū, ut uisus color, & sciētiæ subiectum, ut physica corpus mobile. Forma uero essentialis anima est, quæ q̄ pars existat substātiæ, partis forma dicitur, tribuitq; aut esse aut uiuere, aut sentire, aut intelligere, aut hæc omnia, ut homini. Præter hæc & alijs forma dicitur modis, ut entelechiā nō tribuēs sed habēs existētiā & pfectionē, q̄ nō sit è duob; saltē principijs substātiæ cōposita, ut angelus & deus: ac qua refert angelū, in genere substātiæ ponitur. Deus em̄ extra genus omne. Tertio modo dicitur ipsa rei natura citra materiā cōsiderata, ut hūanitas ex homine, nigrities ex nigro: poniturq; in eo genere in quo est illud, cuius est forma. Quarto modo dicitur quoduis accidēs qd' causa quidē existēdi per se nō est, sed ex parte: ut sciētia in hoīe siue albedo. Quin & ea q̄ re nō sunt, sed tātū mēte cōcepta, formæ appellari cōsueuerūt. Postremo forma quātitas est modo quodā subiectū circūscribēs, quæ ad quartā p̄tinet speciē qualitatis. Energia siue actus & potestas siue potētia ter tia entis diuisio, quanq; nō in omni ente. Nā quāuis nil sit præter deū qd' nō ex utraq; cōstet, sunt tamē quædā quæ entelechiæ dicuntur, pfectionē in se habētes: ut deus, angelus, anima. Quædā citra pfectionē quas energias appellat, quæ sunt motus omnes: pfectiones tamē in

Substantia di
uisiones.

Materia

Forma

Energia &
potestas.

mouētibus, imperfecta in motis. Est insup prima & secūda triplici quidē modo: primū ratiōe ipsius dei, quē actū primū & purū appellat. Ceteri oēs secūdū eum. Deinde ex energiā suc- cessiōe in eodē genere seu specie, ut in triplici intellectu actiōe secūdū Arist. Postremo ener- gia prima est ipsa forma, ut in homine sciētia: energia secūda ipsum officiū, uidelicet scire in- telligere, sicuti mōstrat liber de anima secūdus. Potestas itē plurifariā agēs & patiēs, posse ui- delicet mouere & moueri, amare & amari. Patiēs rursus aut ratiōe accidētis in subiecto, aut formae in materia prima. Energiā quidē cōiūcta est potētia, ratione tātū distincta, cū idē nu- mero ens respiciat: ut homo absolut⁹ energia est homo, & potētia qua potēs fuit esse homo, sui principij, pducētis aut cōseruātis ratiōe. Remota est ab energia, cū diuersum nūero ens cōtinet, ut semē potestate homo. Et sic diuisa re sunt. Aut etiā sicuti energiā primā & secūda dicimus, eodē modo potestatē primā quae remota & imperfecta est, ut semē potestate homo, & secūda ut in eodē subiecto, ac ppinquā & facultate paratā ad agēdum, ut ignis potestate urēs, qui nōdū urit. De quib⁹ in physicis locuti sumus. Sunt itē potestates naturales tam sen- sus q̄ ratiōis, quae in tertia locātur specie qualitatis. Inter entia quoq; idē & diuersum posuit Arist. Et qd' hoc cōsequit' oppositū. De quib⁹ differit lib. x. Vnum, idem, simul, indiscretū cōmuni dicūtur uocabulo. Est enim eadē differētū essentia, sicuti simile eadē differētū qua- litas, & aequale eadē differētū quātitas. Quēadmodū cōtra diuersum, aliud, differēs, opposi- tum, discretum, alterū, duo, diuersitatē omnia significāt. Entia & essentia omnis ē cōtrarij ad unū & plura deducūtur: unū in statu & quiete, plura in motu: ut ex forma & priuatiōe, id est ente & nō ente: siue id esse sit ex materia & forma, siue energia & potestate. Ea demum ratio mouit Pythagorā, ut unū & duo, id est nūeros inter essentiā & rerū principia referret, q̄ Mo- nada & Diada appellauit. Quapropter quodlibet est, qua unū est. Dissoluta em unitate nō est. Et hoc demū modo unū entī cōparat', absolutā rei indiscretionē cōtinēs. Cū uero tantū quātitatis indiscretionē prae se fert, principij est num ri. Tertio uero, ut ait Diony. nulla est multitudo citra unitatē. Nā multa partibus sunt, unū toto. Multa accidētibus, unū subiecto. Multa nūero, unū specie. Multa specie, unū genere. Multa deniq; potestate, unū energia: ut omne cōtinuū qd' in infinitū diduci potest. Reperit tamē indiuisibile & natura indiscretū, ut ipsa est unitas, & nota quae est principij linea, & nūc in tēpore. Praeterea ipse deus, qm̄ ut ait in x. lib. quod simplicissimū est, mēsurā est in quolibet genere. Totidē modis diuersum seu differēs dicitur. Est quoq; differētia rei & ratiōis. Dicit' enim re aliquid tripliciter differre: nu- mero, specie, genere. Quaedā enim uera sunt, & re differūt: ut species inter se, asinus uidelicet & homo. Quaedā minime uera, nec re differūt: ut genus & species. Nōnulla uera, & item cogitatiōe differūt, ut homo & animal. Usurpat' aut cogitatio siue ratio in hac parte pro animi cōceptu extra rem, uel in re, q̄ tamē res ipsa nō sit. Extra rem, ut si quis chimarā quae nulq; est, mēte fuerit cōtemplatus. In re, ut si quis in hominis meditatione speciē cōceperit, aut casum genitiuū. Sequit'. Ex his oppositū uidere numero quadruplex, aut ratiōe cōparationis, ut re- latio, seu remotiōis oppositi triplici de causa. Aut enim remoto nihil omīno relinquit, ut ne- gatio: aut subiectū relinquit, ut priuatio: aut certe subiectū & genus, ut contrariū. Quo circa quaedā dicūtur opposita cum mediō, quaedā citra mediū. Cōtradictio in primis maxima op- positionū ac remotissima est, senasq; retinet cōditiones: q̄ extrema omī mediō careāt tam ge- neris q̄ subiecti: q̄ sint extra gen⁹, ut de ente & nō ente: q̄ alterū extremorum sit aliquid posi- tiuū, q̄ negatio sit absoluta, nō alicuius determinatae rei aut subiecti: q̄ extrema nequeāt esse idem uel simul: q̄ sit unius & eiusdē, secūdū idem, respectu eiusdē subiecti & in eodē tēpo- re. Priuatiōis oppositū totidē habet cautiōes, q̄ mediō careat sui generis, q̄ alterū extremo- rū aliquid ponat, q̄ extrema nō sint idē neq; simul: in quib⁹ tribus cū cōtradictiōe cōuenit. Ceterū quod habeat mediū subiecti, q̄ extrema sint in genere, q̄ deniq; sit aptū illud habere quod ponit: pro suis specie loco & tēpore. Cōtrariū quinq; cautiōes: q̄ opposita cōtraria nō sint idē neq; simul, in quo cū utroq; cōuenit praedictorū: q̄ extrema possint uicissim in eodē subiecto inesse, nisi alterū insit à natura: q̄ extrema sint in eodē genere: q̄ alterū extremorū habeat rationē habitus, in quibus cū priuatione cōuenit: q̄ utrūq; extremū positionē faciat. Latiore aut modo cōtraria secūdū Arist. sunt in diuerso subiecto: ut ignis & aqua. Aut quan- do potestate cōtraria sunt, ut sanās & debilitās. Aut in potestate ipsorum cōtrariorū agētia uel patientia: ut caloricū, & frigorificum, aut calefactile uel refrigerabile. Relatiua quatuor cautiōes: q̄ careāt mediō sui generis & subiecti: q̄ alterū oppositorū ponat reliquum, uel de- struat:

Idem & di-
uersum.

Oppositum
quadruplex

Sex contradi-
ctionis condi-
tiones.

Priuatiōis
totidem

Contrariorū
quinq;

Relatiuorum
quatuor cau-
tiones.

frustratione
in quo cō-
ne idētatis.
cum Aristote
generū est hui
quomodolibet
uo, & alijs etiā
ius. Sunt & re-
tura & categor
goria: ut sciētia
nem est in gen
relatiua excellē
Metaphysicā
passione: siue se
frigorificū refer
te, non tamē ex
stis agentis u
tur Socrates al
tem. Reliqua u
ubi aliqualem r
bitum. Sed & T
modis. Primo c
tur uel causatur
nem ut trinitas
deus. Sunt itē
pnas & posteri
tim explicabo. I
cognitione in e
tione temporis
uero. In quāto d
nem uniuersalia
sim secus, nisi ex
stractionē ut m
distingūt. At in
prius dicitur trip
mal prius homin
stem, si secūdū e
stoteles uero por
ter. Postremo spe
ferentia. Quae m
enim duplex: pri
tudo, longitudo-
cōuenit magis, u
extensio ad dimē
rū abstractis in
magis albus. Est
tradūtū modi. T
gelus, nota in line
partes essentielles
cōtinuationis in
habet diuersas pe
qua. Totū uniuers
genus ut animal
numerus plura na

struat: quoniam posita se ponunt, & perempta se perimunt: quod in relatione re constat non idem sit, in quo convenit cum alijs tribus. At in relatione rationis possunt idem esse sicut in relatione identitatis. Sed quando ad relationem venimus, plusculum in ea immorandum, praesertim cum Aristoteles in X I. Metaphysicae eam minime praetereat. Diffinitio ipsius in praecipuis generum est huiusmodi. Ad aliquid sunt quaecumque ipsum quod sunt aliorum dicuntur esse, uel quomodolibet aliter ad aliud: hoc Latini Graeci enarratores sic declarant, ut in casu genitivo, & alijs etiam casibus relatio fieri possit, ut pater filij pater: uel ablativi, ut maius minore maius. Sunt & relatiua re quidem appellata & per se: ut quod simpliciter in propria fuerint & natura & categoria: ut pater, duplum. Ex accidente sunt rationis, non in propria, sed altera categoria: ut scientia est in prima specie qualitatis: tamen quoniam refertur ad scibile, quo ad relationem est in genere relationis, quavis secundum quosdam non idem poni debeat. Sunt item relatiua excellentiae, ut dominus: subiectionis, ut seruus: aequalitatis, ut amicus. Aristoteles in Metaphysicae VI. relationem in quantitate ponit: ut duplum, triplum. Praeterea in actione & passione: siue secundum potestatem, siue secundum actum agentem & patientem: ut caloricum ad frigorificum refertur. Potestate & energia, ut calefaciens ad calefactum. Posuit item in qualitate, non tamen explicite: quoniam qualitas non est aliud nisi secundum quod accipitur ratione potestatis agentis uel patientis: uel ratione quantitatis, sicut dicitur aliquid albius alio. Et sicuti dicitur Socrates albus est similis Platoni albo, referre uidetur potius quandam albedinis quantitatem. Reliqua uero accidentium genera potius consequuntur, quam creare possint relationem: ut ubi aliqualem relationem ad locum, positione partium refert, Habitus relationem habentis ad habitum. Sed & Theologi nostri relationem in essentia ponunt, & hoc tantum in diuinis, quatuor modis. Primo cum proprium nomen ad aliquid refertur, ut pater. Deinde relatio quae consequitur uel causatur relationem, ut generatio & generans. Tertia quae implicite claudit in se relationem, ut trinitas, haec personas includit distinctas. Postremo quando pro relatiuo ponitur, ut deus. Sunt item alia quaedam inter se diuersa & opposita sub ente, quae oportet exprimere: ut prius & posterius, necessarium & contingens, totum & pars, magis & minus, quae deinceps paulatim explicabo. Prius & posterius dicitur ratione ordinis alicuius & principij in quantitate, in cognitione in eo quod existit. In quanto continuo tripliciter: ratione loci, ut ignis prior aere: ratione temporis, ut praeteritum prius futuro: ratione motus in rebus naturalibus, ut puer prior uiro. In quanto discreto, index est prior medio respectu pollicis. In cognitione secundum relationem uniuersalia sunt priora particularibus, & simplicia compositis. In cognitione secundum sensum secus, nisi ex accidente. Nam ex accidente notius est sensibus uniuersale, non tamen per abstractionem ut magis commune. Sicuti pueri qui omnes homines ab initio patres uocant, postea distinguunt. At intellectui contra ex accidente & indirecte notius particulare. In eo quod existit prius dicitur tripliciter. Ratione communitatis, ut priora sunt quae possunt esse sine alijs: ut animal prius homine. Ratione analogiae. Tertio ratione diuisionis entis in energiam & potestatem, si secundum energiam contra. Nam partes non incipiunt esse in energia nisi toto absoluto. Aristoteles uero ponit quartum modum, cum sunt duo conuertibilia, & unum sit alterius causa, ut pater. Postremo species omnes, quae sub genere compreheduntur & diuiduntur, sunt oppositae differentiae. Quae magis & minus recipiant uidentur. In primis quantitati id conuenit. Quantitas enim duplex: prima dimensionis, cui maius conuenit & non magis: ut maius robur, maior latitudo, longitudo. Et quantitas, uirtus, quae est de qualitatis genere, ac per alterationem augetur, cui conuenit magis, ut magis albus: nam magis in alteratione dicitur, maius in augmento. Demum extensio ad dimensionis, intensio uero & remissio ad uirtutis pertinet quantitate. Formis quoque rerum abstractis in genere accidentium maius conuenit, ut maior albedo. Concretis uero magis, ut magis albus. Est insuper Metaphysici, quomodo totum & partes dicantur uestigare. Sex enim traduntur modi. Totum in primis quoddam quod perfectionis dicitur, carere partibus: ut deus, angelus, nota in linea. Totum essentiae, quod plura contineat unam constituentia rem: ut homo cuius partes essentiales dicuntur. Totum integritatis, quod plura continet integrum constituentia, modo continuationis in toto continuo: ut contignatio, uel colligatio, uel aceruus. Totum potestatis, quod habet diuersas potestates re discretas a sua essentia: ut anima habet uisum & auditum & reliqua. Totum uniuersale, quod plures continet partes subiectas, non re, sed ratione diuisas: ut est genus ut animal: uel species ut homo, eius per subiectionem dicuntur partes. Totum numerum, quum numerus plura numerata comprehendit, ut duodenarius. De necessario autem & contingente inter

Ad aliquid

Relatio in diuinis quatuor modis.

Prius & posterius

Magis & minus.

Sex modi totius.

GG § se oppositis.

Necessitas duplex. se oppositis, recte perspicemus si causas considerabimus quæ attinguntur in Physica. Necessitas duplex: simplex & hypothetica. Simplex est illud quod à priori causa necessario dependet, ut hominē mortālē esse, quod elemētis cōpositus: quod quādoq; à forma depēdet sicuti exemplū supradictū: quādoq; à materia, ut animal mortale. Necessariū è positione siue hypothese est: si hoc fieri debet, illud habere oportet: ut si ensis fieri debet, ferrum est necessariū. Et hoc totū causam finalē significat, qd' in naturalib⁹ uideri licet. Qui enim finē naturæ ademerit ac omnia temere posuere, necessariū simpliciter existimauerūt: ut in cōstructione domus lapides deorsum cadentes natura ferri, ligna uero sursum tanq; leuia dixere: sic homines mēbra fortuitu, nullāq; ob causam facta ad suā utilitatē accōmodauisse. Arist. uero simplicē necessitatē in hypothese esse negat, naturāq; dicit ob formā non cōtra factā, necessitate uero in materia esse non in forma. In Mathematicis idem esse sed diuerso modo. Si sunt priora, sunt & posteriora: ut si est triangulus rectus, tres ergo angulos duobus rectis æquales habet. In naturalibus autē si posteriora sunt & priora: ut homo est, ergo mundū ob eum creati necessariū fuit. In se autē & in ordine ad effecta necessaria sunt causæ, sicuti motus cœli respectu eclipsum & aliorū effectorum: quæ præexistētia in causis sunt quoddā futurum non contingens quidē sed necessarium. Quædam autē sunt causæ nō necessariae saltem cōparatione ad sua effecta, & huiusmodi dicuntur futura cōtingentia dum sic in causis suis præexistūt. Et hæc aut frequēter, ut hominē pentadactylum esse: aut raro, ut hominē fodiētē inuenire thesaurum: aut in horū mediō, ut legere & nō legere. Rursus in his quæ frequēter eueniūt natura & ars dominatur, quoniā natura in proprijs effectis plarunq; superat: rara enim portēta, & ars propriū finem plarunq; adsequitur. In ijs autē quæ inter sæpe & raro, electio dominatur: in nobis enim est legere & nō legere. Raro autē contingens fortunæ & casus est. Fortunæ cum secundum electionē nostram sunt: ut fodiētē thesaurū inuenire, causa est fortuna ex accidente inueniēdi. Casus autē in ijs quæ secundū naturā nō autē secundū electionē eueniūt: ut casu tecti supprimi, terramotu terrā scindi, fulmine ici. Quæ propter cōtingēs infinitū est: potest enim & potest non fieri. Necessariū, dicit Auicēna, nullū habet extrinsecus impedimētū: cōtingēs uero, rarūq; plurima impedimēta extrinsec⁹. Potest idē cōtingēs & necessariū esse: ut Socratē mori diuina prouidētia iussioneq; necessariū, cōtingēs uero Atheniēsiū iussu.

PARALIPOMENA.

V V M canat extremos prope iam Vindemitor Antes: racemationi locus in quibusdam erit, ac in urbe primum Roma, quæ tumultus malaq; summātim hæc passa est. Plebes præter nexos ac æs alienum in sacrum mōtem primum secessit: unde à Manenio Agrippa reducta est creatis duobus tribunis C. Licinio, & C. Albinio, qui tres alios sibi creauerunt. Deinde Sp. Cassio & Proculo Virginio Coss. lex Agraria promulgari cœpta, usq; ad ciuile bellum semper tumultuosa. Cassius alter Cos. partes agrī Hernicis adempti dimidium Latinis, dimidium plebi diuisurus erat, nisi alter restitisset: ex quo damnatus necatusq; fuit. Liuius lib. II. Deinde Capitolium noctu à seruorum exulumq; quatuor millibus Herdonio duce occupatum, ac his casis receptum est. Deinde per Virginiae casum plebes ex Algido in Auentinum secessit: unde per L. Valerium Potitum, & M. Horatium reducta, creatis ab ea v. Tribunis militum, qui xx. postea fuere. Li. III. Deinde de connubijs orta cōtentio C. Canuleio Trib. legem sciente, ut essent cum patribus communia. Et ut alter de plebe Consul fieret: tunc que primum tres Tribuni consulari potestate creati, anno urbis cccx. Li. IIII. Postremo in Ianiculum ob æs alienum secedens per Hortensium dictatorem reducta fuit. Galli anno cccxlv. urbem incenderunt omnem præter Capitolium: quibus aurum pactum ac ultra quantum ensis appenderet petentibus, Camillus superueniens uictor abstulit, signa retulit. Anno dcc. uici xiiii. cum uico iugario igne absumpti sunt. Orozio teste. Seditiones deinde per Gracchos & Apuleios. Ciuium quoque infecuta bella à Sylla usque ad Augustum, & à Nerone usque ad Vespasianum. Nero uetustatem ædificiorum perosus per stultitiam urbem incendit, quæ septem diebus totidemque noctibus flagrauit. Vitellius Sabinum Vespasiani fratrem in Capitolium compulit, succenso templo. Flauianis tandem potentibus, Titi tempore aliud ortum incendium plurimas aedes cremauit. Sub Commodō ictum fulmine Capitolium: ex quo bibliotheca illa maiorum cura comparata, absumpta est. Anno dccclvii. Aurea domus, Neronis

Neronis flagrauit. An. M. C L X . à Gothis duce Alarico pars urbis incensa. A Victige autē moles Hadriani inferiore parte disiecta: reliqua uero à Britonibus sub Urbano V I . euerfa postea à Bonifacio I X . postremo ab Alexandro V I . restituta. Tyberis ex eadem ferè Apen nini parte unde Arnus supra Arretium oriēs, paruusq; ab initio, mox multis fluminibus au getur, Albula prius à colore, deinde à Tyberi rege Albano ibi præcipitato cognominatus, Auctu religiosus magis q̄ sauus, ut ait Plin. Nam redundantē bis uidimus, pestilentias, an nīq; incōmoda cōsecuta portendentem. Liui. lib. v. glaciātū & in nauigabilem eo fuisse anno commemorat. Amnēsq; xliij. in eum corriuare per spatia cl. M. ex quibus præcipuos esse Na rem & Anienem: item Plī. cōmemorat. Præterea Glanem & Tinnā, quorū alter ex Arretio, alter Tinna ex Apennino inter Eugubiū & Asisium meat, hodie Chiagiū uocat: nōnulli hūc potius Asim Propertio uocatū putāt, ambo tamē simul & Topinus Silio nominatus in Ty berim fluunt. Deinceps de locis alijs. In Apulia Melphis flu. Plinio Strabonīq; ponit, à quo non procul postea Melphis oppidū Normandis ædificatū. In eadē parte Augusti Tropæa, nūc urbs Turpia seu Tropiēsis. Fanū Voltumnæ deæ Hetruscōrū, apud quod habita illorū cōcilia de auxilio Veijs obsessis ferendo. Liui. lib. iij. Pausilipum Cāpaniæ promontoriū ubi Cæsaris piscina, teste Columella piscem habuit annis lx. uiuentē. In Asia quoq; tres fluuī no biles mihi præteriti, Dionysio positi. Rhebas prope Bithynios in pontū fluens, Eurymedon in Pamphylia, & Bostrenus prope Sidonē. Senam inter urbes Hetruria Ptolemæus ponit: non tamē Coloniam in Græco uolumine. Error in Latino fuit ex loco Liuij male intellectu, quū dicit lib. xi. Castrū Sena & Adria colōiæ deductæ. De Castro & Sena Piceni intelligit, unde ager Castranus appellatur. Posterius uero Castrū Senæ dixere à Ro. ædificatū, ut etiā, in quibusdā antiquis tabulis eorū reperit. Sed de hac superius mihi satis. Locus itē de hac apud Plī. male intellectu. Apud Clusū inquit, & Senas, id est, libras: nā de lino loquit, illi autē

Tyberis

Glanis

Tinna

Asis

Topinus

Melphis

Tropæa Au

gusti.

Fanum Vol

tumna.

Pausilipum

Rhebas

Eurymedon

Bostrenus

Sena

Castrum Pi

ceni.

De populis à Romanis debellatis

(de ciuitate intelligunt.

x bellis aut Romanorū pleraq; mihi præterita redordiēda. Primum Sabinarū occasione Ceninenses, Antēnates, & Crustumini Romulo mouerūt, q̄ Sabini eorū amici, ac uicini nimis lente agere uiderētur, uictiq; sunt. Postremo Sabini periculosus Tatio duce: cū quo post captū fraude Capitoliū simul conuenit in unā urbem, ut Ro. Palatiū, illi Capitoliū arcemq; habitaret. Post hos Fidenates eorumq; causa Veientes, qui itē uicti & parte agri à Romulo mulctati, ac in annos centū in ducia datæ. Deinde Tarquinius Priscus de Latinis Sabinisq; triūphauit, primus omnīū cur ru uectus bñjugo, quū ædem Ioui Capitolino uouit, quam postea superbus filius ædificauit, Horatius dedicauit. Iterū rebellātes à M. Val. Publicolæ fratre triūphati. Postea uero Sabinorum iuuetus in ludis Romæ quū per lasciuā scorta rapuissent, tumultuq; propterea exor to res nō procul à defectiōe fuisset, Sabinis sese per legatos excusantibus, ac rem in iuuetutē reſciētibus, respōsum se qdē iuuetuti parcere: senibus autē minime, qui cōtinuo causas rebel lionis necterēt. Quāobrem M. Horatius Cos. de his simul, & Valerius Publicolæ frater, qui Volscos uicerat: contra senatus autoritatē duobus diebus triūpharunt, quū ille unū utriq; decreuisset. Postremo à Curio Dentato penitus subiugati. Latinorū Albā Tullus rex p̄ fra tres trigeminos uicit. Deinde prodentes præter pacta Romanū exercitū authore Metio in bello cōtra Fidenates & Veientes iterū ad internitiōē deleuit. Alba diruta. Albanorū prin cipes in patres legit, Tullios, Seruilios, Quintios, Geganos, Curatios, Claelios. Deinde Pri scos Latinos uicit. Superb⁹ fœdera & adfinitates cū Latinis iniit, arma q; iūxit. Ad Lucū Fe rentinæ in cōcilio Turnum Herdoniū Aricinū ei uerbis aduersantē sustulit, clam per seruū corruptū armis in eius diuersoriū inductis, ac quasi regē per proditiōē occidere uellet. An cus deinde Politorū eorum urbē potissimā diruit, hostes Latinos exemplo superiorū in ur bem recepit, dato eis Auētino: ex eius oppidi ruinis nunc Polim crediderim appellatū. Ex tat & alterū Pallianū, cuius Pallienses lapidicinas Vitruuius uocat: oppidū utrūq; Colūnen sium. Post hæc populi XL. priscorū Latinorū Manilio & Sex. Tarquinio exule ducibus re bellauere. Inter quos fuerūt Ardeates, Aricini, Volani, Bubentani, Corni, Variētani, Gabini, Laurētini, Lauiniēses, Lanuuita, Lauicani, Nomētani, Moreani, Prænestini, Pedani, Croco tulani, Atricani, Scaptini, Setini, Tyburtini, Tusculani, Telini, Telerini, Veliterni. Cuius rei gratia T. Largius primus dictator est factus, aduersus quos A. Posthumius alter post eū di ctator ad lacū Regillum auxiliātibus Dioscuris prospere pugnauit. Quūq; postea rursus cū

Sabini

Latini

Alba

Lucus Fe

rentinæ

Herdonius

Politorium

Pallianum

T. Largius

dictator.

A. Posthu

mius dict.

GG 4

Campanis

Cāpanis defecissent, conditionē tulerunt, si pacē habere uellent, alterū ex Latinis cōsulem fa-
cerent, ex quo Annius eorū prator de Curia prolapsus exanimatus est. Igit̄ debellati Latini
Gabij per T. Manliū, in quo bello se P. Decius deuouit, deditiōē fecere. Gabios Dionysius inter
 priscos Latinos ponit. Capti autē hoc modo: Sextus Tarquinij filius simulata ira patris ad
 eos transfugiēs factus est etiā belli dux: explorās igitur patris uoluntatē, accepit à nūcio illū
Hetrusci papauera summa in horto tantū demetere uisum, ipse quoq; summos ciues necaturū se intel-
 lexit: quod & fecit. Hetruscorū bellū à Fidenatibus & Veientibus cōepit ab ipso Romulo ui-
Arfia syl. ctis. Rursus Veientes simul cū Tarquinēsisibus Tarquiniōs iuuantes, à Valerio Publicola ui-
Porfena ctis apud Arfiam, ex quo ipse primus curru quadrijugo triūphauit: in quo bello Brutus colle-
 ga cecidit. Deinde Lartes Porfena rex Clusinorū bello pro Tarquinijs etiā suscepto, quum
 ad Ianiculū castra posuisset, ne Tyberim, trāsiret uirtute Coclitis Horatij prohibitus est. Ad-
 cessit & Mutij aliud exemplū alibi narratū. Quorum admiratiōe rex pacis cōditiones ferre
Cloelia coactus, bellū dimisit, acceptis obsidibus, ex quibus uirgo Cloelia dux uirginum facta, inter
Valeria quas Valeria itē uirgo Publicolę filia fuerat, equo sumpto, custodib⁹ q̄ noctu deceptis ad su-
 os p̄ Tyberim tranauit: & quū reddita esset, à Porfena honorifice remissa, equestriq; statua
 à Ro. donata est. Veietes in antiquo perseuerātes bello cccvi. Fabios apud amnē Cremerā
Menenius p̄ insidias interfecerūt. Menenius Agrippa illius Agrippę filius qui plebē reduxit, Cōs. unā
Agrippa cū C. Horatio statim illos petēs rursus male rem gessit, ex quo illi ad Ianiculū castra posuere.
Sp. Seruil. Vnde noctu Tyberim natādo exercitū Sp. Seruilij Cōsulis insequentis anni, adorti pariter
 & reiecti fuere. Seruilius elatus uictoria, & ipse Tyberim tranat, aciē in iniquo contra hostē
 dirigēs fugatur: à superueniēte deinde Collega. A Virginiō seruatus, & hostis cæsus est. Ser-
 uilio postquā cōsulatu abiit dies dicta, cui crimini datus erat cum hoste cōkursus. Ille tamen
 & audacia & meritorū exprobratiōe periculū euasit. Contra uero Agrippa supradictus &
 ipse ob rem male gestā capitis anquisitus, ac ære ex gratia multatus, quū modeste patiēterq;
 se gessisset, morbo ob ignominia correat⁹ excessit: ex quo uidere licet in causa pari apud im-
 peritum ingratumq; uulgus plus adrogantiā ualere quā modestiā. Alius Agrippa Mene-
Menenius nius cognomēto Lanatus ex eadem familia cōsul cū Macerio Geganio, quo tēpore Sp. Me-
Ag. Lana. nij largitio fuit, & L. Minutius præf. an. Veientes tandē Camillus sub iugum post atates de-
Geganius cem penitus misit, ex aquæ Albanæ uaticiniō delphico: nō prius huic finē bello fore, q̄ aqua
Camillus ex lacu Albano in cāpos egrederetur, uti euenit. Aduersus itē Hetruscos, Umbros, Sānites,
 Gallos, Decio & Fabio ducibus prospere pugnatū, Decio se imitatiōe patris deuouēte. De-
 inde apud Cimīnū lacum à Fabio, postremo à Papyrio ultima occidione apud lacum Vadi
Volsi annis monis debellati, Post longū deinde tēpus rebellātes à Sylla superati fuere. Volsos Tarqui-
ccc. impacati nius Superbus ante omnis puocauit ablata p̄ uim eis Sueffa pometia, quorū bellū cc. post
 eum annis durauit, ex cuius manubijs Iouis Capitolini templū ædificauit. Quod postea cō-
M. Horatius fecrauit M. Horatius Puluillus Cos. Publicola collega in bello Sabinorū occupato, qui obi-
 ter allato de morte filij nuncio iussit uti effceretur, minime à cōcepta consecratiōe disceden-
 do. Volsos item post superatos ad Regillum Latinos uicit Ap. Claudius, qui Cos. cum P.
 Seruilio fuit: rursusq; rebellātes idem compescuit direpta Sueffa pometia. De his etiam M.
Equi Val. Publicolę frater dictator triūphauit. Deinde simul Volsi & Equi à L. Æmylio q̄ Cos.
 cum Fabio Cæsone fuit, quum per astutiam Actij Tullij eorum ducis ex urbe pulsi rebella-
 sent. Deinde à L. Lucretio & T. Veturio, rursusq; Quintio, & Quin. Seruilio Cos. uicti, &
 Antium captum, & Veliternis ager ademptus. Cum Equis rex Superbus captis Gabijs, in-
 quit Liuius, pacem fecit: eos deinde, quod Latinos uexaret, Quin. Fabius Cæso Cos. uicit tu-
 multuario bello, rursusq; rebellantes cū Volsis ad Algidum secutus cōpressit. Tertio in co-
 dem loco Qu. Cincinnatus Dict. unā cum Graccho Clælio duce perdomuit: eaq; fuit mo-
 destia, ut dictatura quā in sex mēses acceperat xvij. die bello cōfecto se abdicauerit. De Vol-
M. Geganius scis item & Equis P. Valerius Potitus Cos. apud Algidum, & post eum M. Geganius etiam
Ciuilius Cos. ducto Ciuilio duce Volsorum ante currum triumpharunt. Samnitibus primum mo-
Volscorū dux tum est bellum occasione Campanorū, qui uexati ab eis se Romanis dediderant: ut author
Samnites Liuius lib. viij. deinde sepe rebellātes annis L. x. Papyrios duces exercuere, M. Attilius Cos.
 quū uidisset aciē ab eis pulsam, Ioui Statori templū uouit, si exercitus cōsisteret: ut idem lib. x.
 Vouerat & Romulus simile in bello Sabinorū. Sānitibus pacē petentibus, quarto sædus re-
Beneuentum nouatū: demū per Curium Dentatū bellū cōfectū. Eorū urbs Beneuentū Hirpinorū, olim Ma-
 leuentum

leuetum ob horribilem & pestilentē uentū, cui olim fuit obnoxium, ut tradit in bello Gothorum Procopius. Hanc urbē per bella punica T. Sempro. Gracchus proconsul cōtra Hannōnē defendit, apud Calorē ad tria miliaria castris positus: ubi quū uicisset, Volones ex promissione facta liberos fecit: deinde ex eis illos, qui pugnā detractauerāt multauit, ut quoad stipēdiā faceret, stantes cibum potumq; caperēt. Li. xxiii. Sunt autē Volones serui, qui uoluntarij militant. Ampsanti colles Virgiliani & saui spiracula Ditis, in ualle apparent Beneuentana, uti quibusdā placet. Tarentinū insecutū est bellū, quod itē Curius superato Pyrrho ē Sicilia rursus redeunte cōfecit, in eodē magistratu bis triūphauit. Tarentinis uictis pax & libertas data. Neapolitani per Q. Publū oblessi in deditiōnē uenerūt. Publio triūphus per Cōs. decretus & imperiū prorogātū. Legio campana cū D. Iubellio praef. quae in praesidio Rheginis relicta fuerat, eam urbē cepit, quapropter capta securi percussa est: caetera uero Italica simul cū Siciliensibus supra narrata. Deinceps de externis. Illyrici regina Teuca, Agronis olim uxor, quū admonita à duobus Corricanis legatis, quae primo bello pu. oram maritimā populabatur, alterū Titū liberius locutū in itinere redeuntem interfecisset, à Cn. Ful. Cētimalo & L. Post. Albino Cōs. postea superata supplex reddita ex cōditione Cercyræ & Apolloniæ libertate pacē obtinuit, quae Demetrii uiri potentis ē Pharo Illyrici oriūdi proditiōne, cōspirantibus Istri simul cū Iseis & Atintanis populis Illyricorū fœdus cū cōsulibus iniuerāt. Verū paulo post eiusdē opera Atintani occupatis in bello Gallico Romanis rebellātes ad officiū reducuntur. Demetrius pulsus quū reuertisset, auxilio Philippi captus, atq; interfectus est, ac Pharus eius patria euersa, Illyricis pax reddita. Et hęc ilico post primū punicū. Secundo aut quū Philippus Italiæ propinquās Oricum occuparet, Apolloniā obsideret, an. v. belli pu. à M. Val. praetore superatus est, Illyriciq; orae populi recepti. Valerius ob rem bene gestā absens consul creatur, fœdus cū Aetolis inijt. Gentius deinde rex Illyrici hosti Perseo precio cōiunctus, cū legatos de hoc ad eū quærētes in uinculis tanq; canes emissarios habuisset, à Cn. Manlio xxx. diebus terra mariq; uictus: ac unā cū uxore & liberis in triūpho ductus. Eius urbes Paulus Aemilius tribus diebus horis. Vardei gēs Illyrica q; Romanorū subditos molestarēt, nec iussi abstinere obtēperarent, à Fulvio Flacco superati sunt. Iapydes à Sēpronio, Segestani à Cotta, Delminium à Nasica, Delmata à Metello sunt domiti. Papyrius Carbo à Cimbris in Illyrico cum exercitu est fusus. Per bella ciuilia Illyrici Caesaris copias duce Gabinio illac iter habētes adflixere. Caesare interfecto praesidia, quae paulo ante acceperāt, eiecere. Bebiū cōsularem uirū interemere. Demū sub Augusto Salona p. Pollionē Celenisq; oppidis superatis penitus sub iugū uenerunt. Istri aut qui Illyricos, Aetolosq; iuuerant, quū praedae cupidī Cn. Manlij castra cepissent, ab Appio Pulchro debellati sunt. In Pannonios M. Liuius ab Augusto missus Segestā cepit, deletis Pannoniorū copijs auxiliū ferentibus, & armis hostilibus in profluentē iactis, quo uictoria caeteris repēte pronūciaretur. Bathonē eorū regē deinde Tyberius maxima caede superatū, ac donis ingentibus muneratū, trāstulit Rauennā, gratiā referens q; se quondā cū exercitu iniquitate loci circūclusum passus sit euadere. Pannoniā itē Marcomanni gens fera irruerāt, sed ab Antonino philosopho repulsi sunt. Probus itē princeps eā à Sarmatis occupatā liberauit. In eadē & Cōstātinus Liciniū oppressit. Diuisa est in primā & secundā. Amātini in secūda ubi Bacūtius amnis in Sauū influit. Sauus em Draususq; portiffimi, hic ē Noricis uiolētior, ille ex Alpib; carnici placidior fluit, uterq; nauigabilis. A Sauo Sauēsis regio dicta est: q; aut inter Drauū & Danubiū tractus extēdit, Valeria dicit, quae Croacia nūc est. Hāc Marcomāni Quadiq; infestabāt: cū qbus cōspirauerant Sueui, Sarmate, Bastarni, Alani, Peucini. Cōtra quos pfectus M. Antoninus philosophus quū etiā seruitia armasset, in Danubij transitu feliciter acceptos in deditiōnē Marcomānos in Italiā traduxit. Voluit Marcomāniā & Sarmatiā puincias facere, fecissetq; nisi Auidij Cassij rebellioe Orientē petere coactus fuisset. Sub Aureliano deinde à Marcomannis uastata sunt omnia, quae circa Mediolanū erant, quibus occurrēte Imperatore tāta est clades accepta, ut Ro. penē solueretur imperiū, lustrata urbs, inspectiq; libri Sibyllini, mox Barbari uicti nō tam Romana uirtute, q; q; monstris quibusdā uisisq; diuinis ex ope (uti credebatur) Sybillina territi fuere. Sūt em Marcomāni & Catti, ubi nūc Morauia ac Vratislauia. Bohemi uero pristinū Bohemorum retinēt nomē. Quadi itē ubi Quauia adhuc uocat apud Vladislauia. Daci quoq; sub Cotifone rege in Pannonias Moesiāsq; pximas cōcreto gelu Danubio irrūpebāt, cōtra quos Cor. Lentulus ab Augusto missus, tris eorū duces cum magnis copijs deleuit, ceteriorēq; ripam

T. Gracchus

Volones

Ampsanti

colles.

Tarentini

De Illyrico

Teuca.

Atintani

Demetrius

Pharenfis

Gentius rex.

Cn. Manlius

Vardei

Istri

Appius

Pulcher.

Segestia

M. Liuius

Batho rex.

Marcomāni

Quadi

Catti

Daci

Cotifon

Cor. Lentulus

pam

PARALIPOMENA

- Decibalus** pami praesidijs muniuit, satis uictoriae putas posse illos prohibere. De Dacis & Sarmatis Domitianus duplicem egit triumphum. Traianus in eos profectus regem Decibalum uicit, eius legatis seruilem in modum introductis pax data. Iterum quoque in rebellatem proficiscitur, quo superato Daciam prouinciam fecit, thesauros regio subter uada fluminis inuenit, pontem lapideum ingentem fecit, de quo in eius uita referat: rex sibi manus attulit. Sub Galieno Dacia est amissa. Aurelianus desperans retineri posse, omnem Daciam trans Danubium sublato exercitu prouincialibus reliquit, abductosque ex ea populos in Moesiam collocauit, appellauitque suam Daciam quae duas Moesias diuideret. Macedones socia arma cum Annibale coniunxerunt. Philippus rex ad Apolloniam primo simul cum Acarnanibus a Valerio Leuino superat. Deinde a Sulpitio proconule Attalo rege & Aetolis belli socijs varijs praelijs agitur: pax postremo illi a Pub. proconsole data, dum occupatis in Africa animis, omnibus alijs bellis Romani leuari cuperent. Nec diu in foedere mansit Philippus, Atheniensesque Romanorum socios uexabat: acta rursus res est primis illis quondam in eum ducibus Leuinusque illuc missus est. Sed omne negocium Sulpitius Consul suscepit, terra mari Attalo Rhodijsque iuuantibus bis uicit, bis castris exiit, bis fugauit. Ultimam illi praelium cum Q. Flaminio cos. fuit, a quo uictus dato etiam Demetrio filio obside pacem impetrauit. Perseus defuncto patre bellum hereditarium profectus, aliquid quato felicius ab initio, ut qui Licinium, qui prius in Macedonia ingressus fuerat acie uicerit: naues ceperit, proximos insuper populos bello illato, partim in ditionem, partim in amicitiam redegerit. Martius Philippus per altas paludes inuictam Macedonia penetrauit: coactus est rex classem incedere, pecuniam mari mergere, ne in Romanas manus ueniret. a Paulo dein de Aemilio Consule sic conterritus, ut pugnae adesse non auderet, sic uictus, ut nec illi Samothraciae latebrae profuerint, e quibus tandem erutus miserabile triumpho pompam praebuit. Andronicus post hunc se Demetrio genitum diceret, a Demetrio Syriae rege captus, Romamque missus, cum indiligenter custoditus euasisset, tantos in Macedonia motus fecit, ut caelo delectoque Romano exercitu cum Quintio Praetore, ingentem terrorem incusserit. Duce tamen Q. Metello in cathenas reductus, seruituteque Macedones mulctati. Pseudo Philippus ad extremum excitatus a L. Tre melio quaestore una cum exercitu caesus est. Dardani Moesiamque post Macedonia sunt, in quam quotidie irruerant, ausi templo Delphico manus inferre uolentes. L. Scipio auri pacatione corruptus cum Dardanis foedus percussit, L. Sylla partim eos uicit. Marcus Curio procos. penitus sub ditionem redegit. Scribonius procos. Cl. Appij qui contra Rhodopeios pugnas morbo absumptus erat, successor, declinato in Dardanos bello intra triennium ad Istrum penetrauit. Dacia tenuis uenit, sed saltum tenebras expauit. M. Lucullus L. qui Mithridatem uicit frater, Moesiam regionem excurrit omnem. M. Crassus Augusti auspicijs feliciter in eos pugnauit, quos quam peteret, rogareturque ab eorum duce quinam essent, respondissetque Romanos gentium dominos, ille, ita inquit, si nos uiceritis. Nec parum timoris incussit Domitius Centurio foculo supra castra fidem tanquam ardente capite collocato. Tyberius postremo Imp. sub Romana eos iura redegit, tributumque pendere coegit. Thracum Macedonum erant tributarii, quibus uictis Romanum detrahebant imperium, uicinas excurrentes regiones. Scordiscos igitur inter eos comprehensos M. Caesonius debellauit, M. Cato consul fusus fugatusque ab illis est: aboleuit dedecus L. Iulius Drusus qui illos uictos Danubium transire prohibuit. Thracum insuper Minutius Rufus apud Hebrum adflixit. C. Geminius ob flumen gelatum equitatu amisso infeliciter contra eos rem gessit. L. Piso Rhodopeios penetrauit. Sylla multis praelijs cecidit, Appius saepe uicit. M. Lucullus ad Tanaem Moesiamque peruenit, & efferatas gentes mira celeritate debellauit. Post mortem Caesaris M. Brutus aduersus eos mouit infeliciter. M. Crassus Augusti auspicijs primo, mox Scipio domuere. Triballi Thracia gens, quod Germanorum armis iuuarentur, indomiti mansere. Tyberius Imp. Thrasibulum Thraciae regem suspectae fidei reum per blanditias ad se traxit, nequaquam postea remisit. Vespasianus Thraciam omnem quae sub regibus amicis antea erat, in prouinciae formam redegit. In hac item Perinthus, nunc Pera, Genuesibus ab Imp. Cons. oblatum ei auxilium contra Venetos concessa, sicuti Thessalonica ab Andronico Hemanuelis filio Venetis. Prope Tenedus est insula, cuius notissima fama Virgilio describitur, quod teste Arist. in Poli. hic ob Troiam importuosam hospitium celebratum fuerat. Cicero in epist. prouerbium usurpat securis Tenedia, quae libertatem rebellando amiserit. Graecis Romani contra Philippum Macedoniae opem tulerunt. M. Val. Leuinus II. bello pu. cum Aetolis foedus percussit, captasque de hostibus urbes illis condonauit, nec paruo fuisse bellis Macedonicis usui. Omnia tamen obrucunt

obruerunt beneficia cōiuratione cū Antiocho cōtra Ro. inīta, Igitur uiolati fœderis pœnas
 dederūt, & à Glabrione primū uicti, mox à M. Fuluiō Nobiliore expugnata Ambracia unā *Ambracia*
 cum Epiro subacti, benigneq; cum illis actum q̄ plus apud iustissimū populū beneficiorum *Epirus*
 memoria, q̄ recens defectio ualeret. Achæi licet cum Philippo bellum intulissent, accepti ta- *Achæi*
 men in amicitia, malēq; deinde usi sunt cōcessa libertate. Legatos po. Ro. uiolauerunt, ac du-
 ce Critolao arma sumpserunt. Attriti ergo per Metellum Macedonicū, postremo euerſa per *Critolao*
 L. Mumium Corintho libertatē amiserunt. Thebæ insuper & Chalcis quæ auxilio fuerāt euer- *Corinthus*
 ſæ. Athenienses auxiliū contra Philippum petiere, defenſi sunt, & sua illis libertas cōcessa. *Chalcis*
 Archelaus Mithridatis præfectus urbem occupauit, grauiq; seruitio preſſit. L. Sylla circum *Thebæ*
 ſessam magno labore expugnauit, & antiquā libertatē restituit, neq; ullam urbem maiore ho- *Athenæ*
 nore dignatus est po. Ro. Postremo quū Gallī rebus exciderent Cōstantinopolitanis, Athe-
 nas diu tenuerūt cum Peloponneso: quorum imperiū dum in regnū transferretur Neapolī-
 tanum, ad manus Acciaolorū Florentinorum sub Io. regina peruenit: deniq; ad Turcas. Ho- *Lacedæmonij*
 die à barbaris corrupto uocabulo Sethinæ uocātur. Cum Lacedæmonijs & eorum tyranno *Nabis*
 Nabide bello Macedonico amicitia iuncta est. T. Flaminius deficientes uicit, pacē dedit, bel-
 lum ob libertatem Argæi qui sub tyranno erant iuuere. Vniuersos autē Græcos T. Flaminius *Rhodij*
 uicto Philippo, senatus populiq; nomine p̄ præconē liberos esse iussit. Rhodij qui plurimū
 arte nautica pollebāt, auxilio Romanis cōtra Philippū fuere. Cōtra item Antiochi classem
 cui Annibal præerat xxvij. prius, & deinde xx. naues supplemento misere: quibus meritis ui-
 cto Antiocho, Cares, Lydi, nonnullæ aliæ uicinæ urbes à Romanis sunt eis donatæ, quin &
 Ætolis eorū precibus placuit ignoscere. Ausi sunt tamen bello in Perseū legatos Romā mit-
 tere, in pace cōuenisse, se auxilia regi laturus. Visum id indignū: quapropter ciuitatibus iam
 donatis mulctati fuere: nec uicto postea Perseo audita legatio, intromissa demū dubia dimis-
 ſa est. Quū tamē adſidue deprecaretur, in amicitia accepti sunt, nec unq; postea etiā Mithri-
 datis bello fidē mutauerūt. Ante Vespasianū libera fuit Rhodus suis utens legibus. Ipse pri-
 mum adempta libertate in prouinciæ formā cū adiacētib; insulis redegit. Paphlyj, Creten *Pamphylj*
 ſes, Phryges, Lycij, Cilices, & circa nationes omnes piratas excipiebāt, cōmodaq; & portus *Cretenſes*
 præstabant. Seruilius eos cū Isauria uicit, tributariosq; fecit: & tributa quæ grauiā fuerant ab
 Antonio triuuiro dimiſa, Lycijs libertate donatis. Creteſes uero Metellus domuit. Pom-
 peius postremo graſſantes iterū piratas uictos ac supplices aliō traduxit, Arabes Ælius Gal *Arabes*
 lus auspicijs Augusti usq; ad Troglodytas deuicit. Sileus Nabatheorum legatus per deserta *Sileus*
 deductū exercitum, morbo, labore, fame serē cōfecit: uicti tamen reges nonnulli, oppida diru-
 ta, nec peruentū ad aromata ob aquæ inopiā, Sileus pditionis cōuictus, Romā ductus secu-
 ri percussus est. Traianus progressus ad mare rubrū primus Arabiā subiugatā rectore impo-
 sito in prouinciā redegit. Rediēs Agarenos rebellantes reiectus tēpeſtatibus & fulminibus *Agareni*
 superare nō potuit. Hos eisdē esse cū Saracenis testatur Augustinus, ab Agar ancilla Abra *Saraceni*
 ami cognominatos: deinde à Sara cōiuge se Saracenos potius appellari maluerūt. Horū hi-
 storia supra repetita est, eiecti tandem ex Italia regnoq; Siciliae fuere per Othonē I I. auxilio
 Pandulphi Capiteferrei principis Capuani, cuius postea meritis Cāpana urbs facta metro *Pandulphus*
 polis fuit. Iudæi primo sub Iuda Machabæo amicitia petētes, à Demetrio Syriæ rege sese tu- *Capitefer*
 tati sunt. Pōpeius & Hierosolymā cepit fossis die Saturni repletis quo gens ea uacat, & Fau- *reus*
 ſto Syllæ filio primo muros ascendēte, tēplo pepercit, cc. millia talētorum, sacraq; intacta re- *Iudæi*
 linquēs, quæ postea Crassus in Parthos profectus diripuit, Hircano facto sacerdote, & Ari *Hierosolyma*
 stobulo eius fratre Romā in triumphū ducto. Titus eam postremo rebellantē expugnauit *Faustus Syllæ*
 templū incēdit, muros diruit, undecies cētena millia gladio fameq; teste Iosepho, perierunt.
 Reliqui uero ad xc. millia dispersi. Ianus sexto clausus. Iudæi deinde sub Traiano circa Cyre-
 nas sumptis armis, supra cc. mil. hominū interfecere, pariq; clade qui in Cypro erāt Cyprios
 adfecere. Traianus per Lusum legatū omnes ubiq; inuentos proſligauit. Hadrianus Hiero-
 solymam instauratam Heliam de se uocari iussit. Iudæosq; urbis ingressu prohibuit, ciuitate
 Christianis permissa. Iulianus Imp. quū templū reparari iussisset, diuino qui opus faciebant
 igne fundamētis prorūpente cōflagrarunt, neq; unq; postea Iudæi certā sedē possederūt. In *Indi*
 dorū rex Porus q̄ sexcētis regibus imperabat, munera ad Augustū amicitie causa misit, octo *Porus*
 seruos nudos aromatis delibutos, uiperas ingētes, serpentē x. cubitorū, testudinē fluuialem *Larmono*
 triū cubitorū, & perdicē uulture maiorē, Cū munerib; aderat Larmanocagas Indus, cui quū *cagas*
 omnia

omnia ex sententia euenissent nequid aduersi accideret, more patrio Athenis nudus ridensq;
Galli in ardentē se pyram conijcit. Galli postquā Italia omni expulsi sunt, Sallyes per Sextiū domi
 ti, Allobroges à C. Domitio. Aruerni à Q. Fabio. Postremo Caesar Heluetios in eorū patriā
 redire coëgit. Germanorū ccc. mil. Ariouisto duce è Gallia expulit. Sueffiones, Atrebates, Bel
 gas in deditioem accepit. Venetos oramq; maritimā classe superauit. Aquitanos per Cras
 lum legatum domuit. Rhenū traiecit, proximosq; Rheno territauit. Oceano remigato Bri
 tannos tributarios fecit, Eburones deficientes recepit, cum rebellantibus demū Gallis omni
Alpini bus & Vergentorige ad Alexiā conflixit, tandemq; i x. anno in fide habuit, tributiq; nomi
 ne imperauit sestertiū quadringētis. Alpini prædones erāt, nec superari poterāt nec in salti
 bus præruptisq; mōtibus adiri. D. Brutus Mutina fugiēs data uiritim drachma se redemit,
 Messala quū iuxta eos hyemaret, pro singulis hastilibus preciū pendere coactus est. Teren
 tius Varro acie uictos sub hasta uendidit. Augustus per Tyberiu funditus deletos extinxit,
Germani trophaūq; in Alpibus erexit. Germani liberiores omnibus secūdem Parthos fuere: à nullis
 em maiores acceptæ clades. Carbo, Cassius, Syllanus, Mālius, Seruilius fusi uel capti, quinq;
 simul exercitus cōsulares. Ipsi nulla laceffiti iniuria, anno ab urbe condita D C X L. in Italiam
Cimbri irrupere. Cimbri fuere ac Teutones Oceano pximi, ambo à C. Mario uicti, & à Catulo ad
Teutones aquas Sextias, quorū uxores noctu se suspēderunt necatis infantibus. Germani ob corporū
 proceritatē quū primū in Gallia cū Casare cōcurrerent, tantū terroris intulere, ut testamēta
 pa ssum in Romanis castris scriberētur: ac tūc primū in Germaniā pōte Rheno imposito Ro
 manæ legiones perductæ: quumq; se in paludes sylvasq; reciperēt, nō inuenti sunt qui uince
 rentur. Bellis ciuilibus expugnatis legionum Hibernis Gallias adfectauere, pulsū tamen sunt,
 Augustiq; auspicijs bellum illatū. Drusus eos usq; ad Albim profecutus, ne uero ulterius pro
 sequeretur, mulieris specie humana maiore idiplum prohibētis perterritus est. Cimbris acce
 pto lebetē delictorū antiquorū obliuionem petentibus, condonatum. Sueui & Sicambri tra
Vandius ducti in Gallia, ac proximis Rheno agris collocati. Vandius Sueuis, Vānius Batauis reges
Vannius impositi. Quintiliū Varū Cherusci cū tribus legionibus ob eius libidinē adflixerūt, ad Rhe
Quintili. num Romanos reiecerūt, tantūq; terroris iniecere, ut ludi sint uoti, Augustus capillo pmissio
Varus. caput parietī saepe illiserit. Germanicus dein filius eladis uindex adcessit, Germanorū princi
 pibus captis ac in triumphū ductis. Marcomannorū Cadurūq; reges ex autoritate Roma
 norū ad Danubiū regnabāt, raro armis, saepe pecunia adiuti. Tyberius accitū per blanditias
Phrisij Marobadū Germanorū regem non remisit. De Phrisiorū legatis Romæ supra narraui. Mor
Ciuilius tuo Nerone multi populi Batauis ducibus nimis acerbū delectū perosi, authore Ciuilio con
Cerealis iurarunt, legiones Romanorū ceciderūt. Vbíos, ubi colonia Agrippina deducta fuit, ob no
Vbij men Romanū uexarunt. A Cereali tandem & Domitiano Imp. pacati sunt, triumphusq; de
 Cattis ductus, eosdemq; ac Marcomannos superius dixi à M. Antonio subactos. Probus
 tot eorū incursionibus indignatus supra cccc. mil. cecidit, ultra Albim remouit, Romanas ur
 bes in hostico posuit, milites collocauit: xvi. mi. tyronū ex eis accepta per omnē prouinciam
 sparfit, & omnē deniq; qua late tēditur, Germaniā subegit. Nouē reges ad pedes prostratos
Alemanni habuit, ac unū cōficerent permisit, uoluitq; & arma prohibere, sed prius prouincia erat dedu
 cenda. Alemanni sub Galieno in Hispaniā penetrantes Gallijs attritis in Italiā irruerūt. Eorū
 deinde Cōstantinus magnā fecit stragem. Constantinus aut magnus ipsorum reges captos,
 spectaculo bestijs obiecit. Iulianus interfectis regibus magno captiuorū numero abacto, fœ
Saxones dus cū eis fecit. Valentinianos Saxones Oceani accolas inter inadcessas paludes domuit, ui
 ctorq; ad Oceanū peruenit. Vltimus Romanorū. Theodosius Germaniam attriuit. Nam &
Tartari Hydræ modo hæc semper natio uires instaurabat. Tartari non ut quidā tradidere, Scythiū
 genus est, sed Europeum in Taurica Chersoneso Plinio positi ac Tartari appellati: hodieq;
Theodosia ibidem perseuerant, ubi quondā Theodosiā nunc Capham regiā constituere, quæ deinde in
Aitonus Genuensiū, postremo Turcarū potestate uenit. De his scripsit Aitonus Armenus Aitoni re
 gis Armeniæ nepos, qui fuit anno Mccxc. Hi enim quū diu more ferarū sine rectore, sine le
Can Guis ge, sine deo degerent, crescente planè multitudine, anno M. ccxxxiii. Can Guiscam regē sibi
scam creauerunt, q primus fines patrios egressus, in Scythiā cū exercitu penetrauit, usq; ad portas
 Caucasas: tris filios in totidē orbis partes misit, Iachim in occidentē, Tagladaim in meridiē,
Batho Bathonē in septentrionē. Hic ultimus res gessit magnas, Comanos uicit, qui & ipsi Europei
Comani sunt, antiquit? ppe Roxolanos, Omani Ptolemao uocati, uerū postea & in Asia cōmeates,
 Iberos

Iberos, Albanosq; ac circa nationes expulere: eieci tandem à Tartaris, ad Pòlonos postremo Pannonios migrarunt, ubi à Bela rege in partē regni recepti fuere. Deinde Batho Scythis superatis in Cataio sedem constituit, quæ regio inter Imaum & Iaxartem fluuium est: de qua item supra mentionem feci. Ad occidentem uersus exemplo Comanorum eosdem petijt populos, strages maximas edendo, de quibus in Pannonia dixi. In Germaniam deum flexens in Danubij transitu cum bona exercitus parte mersus est. Ahalon Bathonis ex Occota nepos Syriæ primus bellum intulit, Saracenos debellauit, Babylonēq; in Ægypto uastauit, quam sicuti Babylonem Assyriæ Baldacam nunc uocant. Huic filius Abaga succedens Syriam amisit. Huic item Tangoder primus Christianis aduersus, qui legem colere cœpit Mahumetanā, deinde Agonius, Quegatho MCCXC. Deinde Bando, postea Cassanus, qui Syriæ per Molaim & Catalosam duces bellum intulit. Ex his genus item Tamerlanes ille potentissimus, quem supra memorauit, dicitur duxisse. Hodieq; hæc natio potentissima magnopere coaluit: & in Europa, & in Scythia apud Cataium, Can ubi omnes ex successione principes à primo rege appellati. Bellorum igit huiuscemodi excursus T. Phedri nostri ex magna parte diligentia collectum, non ab re fuerit simul ordine repetisse.

Cataium

Ahalon

Occota

Catalosa dux

Tamerlanes

Tartarus

Can

Anthropologia hæc insuper adijcienda. Isis Phoronei regis Argiuorum filia, quæ & Io dicta est, Ioui dilecta: & in uaccam, ob Iunonis zelotypiam mutata, Argoc; cui centum erant oculi in custodiam data est. Hic lyra Mercurij à Ioue missi sopitus, ac Isis elapsa: mareq; ingressa, Ionium ex ea uocatum, in Ægyptum ubi colit pro dea uenit. Argus uero in pauonē uersus, Iunoniq; dicatus est. Anteus gigas ex terræ filijs cū Hercule cōgrediēs, ut deprehēsus est ex telluris tactu uires excrescere: ab eodē in æra sublatus ac exanimatus est. Vefores rex Ægypti primus omnium cū Scythis prælio cōgressus: aduersoq; Marte repulsus, sese in Ægyptū recepit. Illi uictoriā sequētes, Ægyptū & Asia ferè totā infinitis cladibus adfectā tributariā fecere, usq; ad Nini regis tpa, q; eā à Scythis liberauit, postq; uectigalis fuerat annis MD. Æsopus Phryx genere scriptor fabularū: quæ Arist. non dedignat allegare II. rhetor. & Plato in I. Phædri, & Apul. de deo So. Hic olim seruus ac deformis, sed astutus ac facetus: missus ad fodiēdum agrum, cum falso à cōseruis accusaret q; ficus domino seruatos edisset, aqua calida coram potata, & eadem reuomita, se in fontem esse monstrauit: accusatores idem facere iussi, ficus euomuerunt. Deinde dono datum Zenæ agri pcuratori: Zenas cuidam mercatori illac prætereunti uēdidit: ac in pœnuria iumentorū cum ferre iuberetur unā cum alijs sua quisq; onera: ipsi debilem se faciēti data optio leuius portare: tulit itaq; canistrum panibus plenum cæteris ridentibus, ut grauius: at cū illos anteciret, distributis paulatim in itinere panibus leuiore sarcina ambulabat, donec perueniret Ephesum: ibi enim rursus uenditur Xantho cuidam, à quo interrogatus cuias esset: respondit, ex carne, at ille: non hoc peto, inquit, sed ubi natus: in uentre matris. ait rursus: non hoc dico: sed, in quo loco: nescio, ait, si in lecto, an extra. Cedo, inquit ille, qd scis facere: nihil, ait Æsopus. Illo admirante: nam mei, dixit, conserui, qui tibi mecum sunt uenditi, cum se dicant omnia scire, mihi nihil relicum est. Proposita quondam quæstione, cur holera sponte nascentia citius uenirent quàm sata: Xantho puidentiæ rem tm referente, Æsopus noueræ cōparationem proposuit, quæ alienos filios, ut terra semina, difficilius enutriat. Deinde iussus coquere lentem, unum tm lentis granum coctum adposuit. Iussus quatuor pedes porcinos emptos coquere, cum dominus calumniandi gratia unum surriperet: suspicans ille quod erat factum, pedem uiui porci qui domi nutriebatur reposuit: at dominus cum oblatum loco restituisset: num, ait, qnq; hic porcus habuit pedes: At Æsopus: Minime: sed bene duo octo: nam reliq; tuo porco sunt incolumes relicti. Iussus ad lauandos pedes peluim adducere: eā sine aqua parauit: q; nulla de aqua facta esset mentio. Iussus conuiuium ex optimis præparare: linguas tm emit: dicēs has esse optimas, sanè bona ex eis memorans. Iussus contra, ex pessimis aliquid præparare: linguas iterum adposuit, similiter memorans quanta ex eisdem mala prouenirent. Interrogatus cur ouis ad mortem tracta mute scat, porcus autem grunniat: Quia, inquit, ouis adsueta mulgeri ac tonderi, ferrum non expauescit. Post hæc cum Xanthus ad ludos pfectus in Samiorum teatro uidisset aquilā de manu prætoris anulum in æra ferentem: dixit mirantibus Samijs Æsopum suum hoc portentum indicare posse: ille statim accersitus, ante omnia libertatem pro mercede petijt: qua instatibus Samijs adsequuta, uaticinium suum impleuit, qui domino prædixerat, nolentem

Isis

Argus

Anteus

Vefores

Æsopus

HH se quan

se quandoq; liberaturum. De porteto ait, regem fore externum, qui eorum cito occuparet libertatem: nec mora, ecce Croesi Lydorum regis literæ tributū petentes: quod Samij cum Æsopi consilio detrectassent, Æsopus ante omnia à rege petitur: ille fabulam huiuscemodī Samijs proposuit: Lupi leporibus bellum indixerunt: lepores auxilio canes accersunt: lupi de pace conueniunt: modo canes ab eis in custodiam dentur: quo factio in lepores postea iruerunt. Tandem negatibus illis profectus est ad Croesum: à quo honorifice susceptus est, ac donis cumulatus. Samijs insuper libertatē impetrauit: quibus meritis ei postea fabulas suas dicauit. Reuersus cum ingenti Samiorum lētitia: paulo post Babylonem profectus est ad Lycurgum regum regem, quem docuit ænigmata soluere: nam orientales tunc in his sapientiores ignaris mos erat tributa imperare. Apud hunc igitur in suspiciōnem ueniens ac cufatione cuiusdam Eni, quem Æsopus sibi adoptauerat: diu latuit in quodam sepulcro. Interim Nectabo rex Ægyptius ad Lycurgum ænigma mittit, se turrim uelle ædificare, quæ nec cælum nec terram contingat. Ad hoc soluendum Æsopus quæsitus, è latebris apparuit magna regis gratia, qui & filio adoptiuo supradictio iniuriã omnem remittens, salutaria insuper præcepta de uita tradidit. Ad postremū Delphos profectus, cum nullum honorem, ut in cæteris locis accepisset, dixit in concione eos similes ligno maris esse, quod procul magnum apparet, propinquans uero continuo minus: sic eorum esse famam. Illi turbati phialam argenteã sarcinulis eius clam adligatam discedentis posuerunt: in itinere itaq; deprehensus ac falso furti accusatus: de rupe insons præcipitatur. Valeriorū familia, q̄ supra cōfuse scribatur, sic ex ordine habet. Primus genus illustrauit, P. Val. Publicola Valesij filius: deinde huius filius, P. Val. qui eos. etiam post eum fuit. Deinde Publicolæ frater M. Val. qui eos. de Sabinis: postea dictator de Volscis triūphauit: ex quo honoris gratia datum ei, ut fores extra aperiret Græcorum imitatione, qui hoc bene meritos munerabant decore: q̄q; in theatro locum ad spectandum ipse successoresq; haberent. Cecidit in pugna Latinorū, uulneratus à Sexto Tarquinio: authores Līui. & Plutar. Hos sequutus est Val. Potitus: idem & Maximus, qui post decemuiralē inuidiam plebem patribus cōciliauit: primusq; eos. factus de Volscis triumphauit. M. Val. alter Coruini cognomen trib. militū meruit: à coruo contra Gallum auxiliante. Deinde eos. x x i i . annorum factus, de Samnitibus triumphauit. Postremo dictator milites, qui Capuæ præsidio relictī erant, ac ob æs alienum eam occupare urbem cogitassent: à furore reuocauit, eosq; insuper patriæ incolumes restituit: fuisse & alij quos supra narraui. Scipio Æmylianus cum legatus Martio & Manlio coss. in Africa esset: bis coss. temeritate exercitū in iniquum locum relictum, sua uirtute restituit: quapropter ex sententiā Catonis dicentis cæteros in Africa umbris pugnare, Scipionem uigore: eos. & ipse ante atatem factus Carthaginē deleuit. Post uictoriam uero imitatione Pauli Æmylij patris ludos celebrauit, transfugas, fugitiuosq; bestiis obiecit. Petus Trafeas Patuinus, senator, uir Catoniana disciplina & seueritate, ob adfectatæ libertatis suspiciōnem dānatus à Nerone, sibi & ipse uenas soluit. Deinde Iunius Rusticus, de quo supra mētionē feci, q̄ laudem eius edidisset, sanctissimūq; appellasset: damnatus à Domitiano est. Martia. Richardi Quod magni Trafeæ consummatiq; Catonis dogmata. Richardi duo supra confusi. Alter enim de Mediuilla ord. min. alter ord. præd. patria Florētinus hinc annis c c . non cōtemnenda doctrina: qui cum in Asia peregrinaret, Alcoranū doctus linguam Arabicā conuertit: contraq; cōmentarium edidit: quem Demetrius Cydonius in Græcum postea trāstulit sermonem. Quando uero in hominum nomenclatura sumus, non prætereūdus Ioannes Ioaninianus Pontanus, Alfonsi iunioris regis Neapolitani epistolarū magister, qui nuper decessit iam senex, multis relictis poematis: uita probus: prole infortunatus: unicum enim habuit: eumq; ad literas indocilē, cui etiam superstes fuit. Carmina facitabat arte maiore q̄ ingenio, ut de Sillio Plin. dicit: ita tamen culta, maiorum imitatione, ut parem hoc tempore non habuerit. Dignus alioqui ob eloquētiam ad omne genus scripti accōmodatam, qui ad altiora quandoq; studia penetrare debuisset, si per Musarum dulce commercium, quæ nos ignobili decipiunt ocio, licuisset. Discipulum habuit Marullum Constantinopolitanū, hospitem meum, qui eodem die quo à me Volaterris discessit, in anse Cicina submersus est: uir acris cum ingenij, tum iudicij, & qui plus nostræ q̄ patriæ linguæ uacauerit, ut eius indicant carmina. Cæterum seculo non parcam, cum libelli quidam infaceti nuper falsi editi titulis lectentur, ut ex filo & multis pugnātibus deprehenditur. In Xenophonte quem Gryllonis

Valerij

Scipio
Æmylianus

Petus
Trafeas

Richardi

Pontanus

Gryllon
Græce
gallina
tur deli
cemodi
portent
facris die
scripta: u
tibus & c

per irudi
etiam gal
melz dec
torpedo
infligente
morbo pr
rorum iur
ungues fo
to, carpio
bilis salar
nunc adan
apperens
nem duce
tem uiden
xus, humi
Olympo
colore arb
ce æri, ar
dis corijs
uulgo con
uis sentina
bena palli
tionem re
dicant hab
plex: dom
hortensia
paltinaca
est paltina
tra omniu
pellare. Si
neruus in
sunt max
ralis, ob u
æquat. A
ita in zeta
faciunt: n
niam atte
cum uite
cibus raph
Verum u
contingit

Gryllonis filium author editionis uocat, cum Grylli sit, hæc scribuntur: Gallum, significat *Libri sub/*
Græce cādidum & lacteum: quod minime uerum. Deinde sequitur: Gallus Latine dicitur *dititij*
gallinæ maritus. Vide quæso miser philosophus, par in eloquentia Platoni, quibus lacere/
tur deliramentis. In his etiam Cecinæ fit mentio: qui longe illis posterior fuit. Multa huius/
cemodi. In Catone, ne uerbum quidem eius uenerandæ uetustatis apparet. In Beroso item
portentosa nomina: nec apud ullum ueterum scriptorum penitus memoratur. Sed quid de
sacris dicam: inter quæ multa quotidie leguntur apocrypha, ita indiligenter ineptèq; con/
scripta: ut si à patribus quorum est officium interpolare, diutius tolerentur, magis de reddi/
tibus & diuitijs, quàm de religione sollicitos esse se ostendent.

Philologia, tertiæ operis parti, quæ deinceps sequuntur adglutinanda. Poscam *Posca*
apud Plinium, aquam ex hordeo coctam: nonnulli ex melle dicunt. Æmorrhoi/
des capitula sunt uenarum ad anum descendentes, unde sanguis fluit, Celso: ma/
gno naturæ beneficio, purgationem ultro emittentis. His obstructis occurritur
per irudines: torquentibus uero, per cancrorum, ouorumq; aut oliuæ cinerem illitum, siue
etiam gallinæ adipem ex oleo rosaceo. Suffitus etiam sedenti, ex origani, pulegij, ac chame/
melæ decocto, siue in aqua tepida, magnopere dolorem leuabit. Narce, alicuius est mēbri *Narce*
torpedo, seu labore, seu frigore stupefcentis. Narcodes, qui hoc patitur, à Narco pisce hoc
infligente malum: quem torpedinem Græci uocant. Suspiriosi, qui frequenter suspirant, ex *Suspiriosi*
morbo præcordia grauante. Pterygium, supra morbum esse diximus oculorum: est & digi/
torum iuxta unguis ulcusculū. Paronychia, dicitur Latine rediuuiū: cum caro iuxta item *Pterygium*
ungues soluitur. Inter Benaci pisces anguillæ tantum Plinio memoratur, magno argumen/
to, carpiones uocatos, non fuisse repertos: qui nunc in eo scatentes quoquo uersus inter no/
bilia falsamenta exportantur. Attilius item in Pado, mille quandoq; librarū eidem positus: *Paronychia*
nunc adanus Trāspadanis uocatur: quem minimus, ut ipse ait, piscis nomine clupea, eius
appetens ora, interimīt. In plantarū genere, lotus arbor, cuius dulcis est fructus, in obliuio/
nem ducens Vlyssis socios, qui ad populos Lotophagos peruenerāt. Hanc Romæ frequen/
tem uidemus: si ea, ut opinio herbariorum quorundam est, quam ponzeracum uocant. Bu/
xus, humilis arbor, folio myrti similis, nascitur in locis algētibus & asperis, ut in Cytoro & *Rediuuium*
Olympo Macedonia: adhibet in hortis operi topiario: Græci πύξου dicunt. Ebenus, nigro *Attilius*
colore arbor, quæ materiæ interfita decorē præstat, nascitur in Æthiopia. Sambucus, Græ/
ce ἀκτι, arbor turculosa, in summo umbellas habens floribus albis, qui maturescētes tingen/
dis corijs adhibētur. Chameacte, Latine ebulus, parua est sambucus, parumq; attollit, quæ *Lotus*
uulgo conspicitur. Nauteam, Festus herbam olidam dicit esse: aut aquam foetentem in na/
uis sentina. Manna, nostra ætate cœpit in Calabria prouenire: licet orientali inferior. Ver/
bena passim adspicitur, sacrificijs quondam prisorum adhibita: nunc similem ferè supersti/
tionem retinere uidetur, herba sancti Ioannis appellata: quod eo die lectā, uim nescio quam *Buxus*
dicant habere. Item & de artemisia dicunt. Napum, genus est rabi oblongi. Pastinaca du/
plex: domestica, quam Græci staphylinum uocant, qd nos usurpamus: ac Columellæ inter *Ebenus*
hortensia cōmemorat: uulgo carotam uocant, ut etiam apud Dioscoridem. Syluestris uero *Sambucus*
pastinaca, Latinis proprie pastinaca uocatur, Græcis daucon. Ibis cum autem Plinio, parua *Acte*
est pastinaca, quam corrupte libysticum uocant: Hetrusci uero pastinacinū. Idem Plin. con/
tra omnium sententiam solus, staphylinum eundem, & pastinacam syluestrem uidetur ap/
pellare. Sifer, apud eundem authorem genus ponitur raphani ualde amarum: longitudini *Chameacte*
neruus inest, cui extrahitur. Tyberius eum nobilitauit, flagitans quotānis à Germania, ubi *Ebulus*
sunt maximī. Quid autem hoc tempore sit, non satis existimare possum. Raphanus illibe/
ralis, ob uim laxandi ructus, frigore gaudet: in Germania magnitudinē infantium puerorum *Nautea*
æquat. Aristomachus, detrahi per hyemem folia iubet, & ne lacunæ stagnent accumulare:
ita in æstate grandescere. In Ægypto mire celebrant, ob olei fertilitatē, qd de femine ipsius *Manna*
faciunt: nam oleo cætero carent: utilissimus in hyeme cibus, idem dentibus inimicus, quo/
niam atterat, sicuti eborā poliunt. Marcion Græcus huic unum uolumen dicauit. Odiū his *Verbena*
cum uite maximum: refugit iuxta fatos. Fertur in templo Apollinis adeo prælatus cæteris *Artemisia*
cibis raphanus, ut ex auro dicaretur: beta ex argento: rapum è plumbo. Et hæc quidē Plin.
Verum ubi dicit corticem eis esse & magnam quibusdam, hoc tempore apud nos minime *Napus*
contingit. Inter nuces, iuglans potissima, quam Græci basilicam, & persicam ab initio uo/
cauerunt, *Sifer*

- cauerunt, ut ait Plin. quod sanè argumento est, eas à Perfide à regibus fuisse translatas: deinde Caria, quod capita tentarent, nominauere. In hoc genere sunt & molluscæ putamen rumpentes ob incrementum, simul & mollitiem. Quidam uero nuper scriptor heracleoticam ait à Græcis, castaneam nobis uocari, cum auellana sit. Hanc ex Heraclea Ponti idem author testatur esse prius aduectam: ideoq; Ponticam nucem, & Heracleoticam appellari: deinde auellanam, ab oppido Campaniæ. Cato Prænestinas laudat, Plinius Tarentinas, & amplitudine, & putaminis mollitie. Arbor autem auellanam ferens, corilus appellatur. De nuciperfica Martialis in distichis: Vilia maternis fueramus præcoqua ramis, Nunc in adoptiuis persica cara sumus. Nucespineæ Tarentinæ digitis fragili sunt putamine. Est aliud genus apud Apinum, dicitur nucleorum cortice tam molli, ut simul mandatur. Quartum genus pytia uocant, è pinaltris. Nuces castaneas, *διὸς βαλάνος* Græci uocant. Ex his generosiores Tyberius princeps balanos uocabat. In Hetruria nunc marrones appellat. Pruno autē nulla æque sustinet adoptiones. Nucipruna enim, & pruna amygdalina, & pruna malina Plinio ponuntur, naturæ omnes geminæ: nunc autem raro uisæ: nucum putamē tingendis lanis, rufandoq; capillo utile. Cato nuces ollis conditas in terra seruari uirides dicit. In uniuersum uero in seruandis uuis, ac pomis, præcipitur ea legi decrescēte luna, ac infra terram existente, cœlo sereno: post horam diei tertiam, & ante perfectam maturitatem, collocandaq; in loco frigido, & septentrionalibus fenestris opposita. Punica aqua marina feruente indurari utile est: moxq; sole siccata suspendi. Varro & in dolijs arenæ seruari iubet: & imatura obrui terra in ollis fundo effracto, sed spiritu excluso. Cætera mala generosa folijs ficulneis singula conuolui, & in cistis condi: uel creta illini, exsiccariq; præceptum est. Caduca uero in storijs rara collocari. Pyra in ficulibus picatis inuersis obrui inter scrobes: uuas item sed suspensas. Sunt tamen qui in granarijs suspēdant tutas eo puluere putantes.
- Cucumeres** Cucumeres pluris generis supra narraui: cum magnitudine excedunt pepones uocantur: in cibis non insalubres: tamen plurimum natant: uiuunt in stomacho aucti in posterum diem: oleum mire odere, nec minus aquas diligunt. Defecti quoq; ad eas modice distātes adrepunt, contrā oleum refugiunt: aut siquid obest, aut si pendeant, curuantur: idq; una nocte deprehenditur, si uas cum aqua subiiciatur à quatuor digitorum interuallo descendētibus ante posterum diem: at si oleum, eodem modo in hamos incuruantur: ijdem in fistula flore demisso mira longitudine crescunt. Noua eorum forma in Campania prouenit mali cotonici effigie: fortè primo natum, mox semine ex illo genus factū, melopeponas uocant: non pendent hi, sed humi rotundantur: mirumq; in his, præter figuram, coloremq; & odorem esse. Hæc Plin. Hoc autem genus posteritas auxit: appellauitq; melones. Spartianus melones Ostienses celebrat. Isatim Plin. radiculam uocari dicit, herbam fulloniā, rubro colore, è Syria uenientem. Columella radicem Assyriam eandem uocat inter hortensia: & alibi raphani radicem appellauit. Ouid. metamor. Intubaq; & radix & lactis massa coacti. Ex quo utilis etiam cibo uidetur. Capnion, Plin. diureticum est, bilem per urinam purgans: nunc fumum terræ appellant. Strichnon, nos solatrū dicimus, cuius supra plures adsignaui species: eius una quæ frequens in hortis, caulibus, folijsq; penitus rubentibus. Intubum & intybum dicimus, Græci cichorium idem appellant: hoc domesticum, & syluestre reperitur: domesticum intyua nunc quoq; corrupte uocatur, quæ seris etiā dicitur: de hoc Columella, Torpenti grata palato cichoria. Syluestre, id est quod uulgo cichorium dicimus: de hoc Virg. Et amaris intyba fibris Officiunt. Rusticula, à gallina rustica differt: hæc, teste Columella, similis est uillaticis. De rusticula uero Martialis distichum: Rustica sum perdix, quid refert, si sapor idem est: Carior est perdix, si sapit illa magis. Ex quo hæc Aristoteli alectoris uocata: apud Gazam gallinago uertitur, uulgo gallinella nuncupata, uti supra memorauit: est enim perdici auis externæ quàm similis. DE LVDIS autem supra narraui, ac munere gladiatorio haud aperte. Retiarius, & secutor, & thrax, idē erat quod Thraces ab initio fuerint: qui autem petebatur mirmillo, & parmularius idem, à Parma scuti genere, qua se defenditabat. Horum paria lanista prætori uēdebat: prætor autem populo in ludis donabat: ex quo munus est appellatum. Quo ad uestes, ac sumptus, apud Tranquil. de Tyberio legitur, quod ex militia se, uiuente Augusto, ad palliū & crepidas redegit: hi enim simul & chlamys habitus erāt Græcanici, quibus milites pariter & philosophi in ocio & gymnasijs utebantur, à togæ Romanæ grauitate alienus. Persius: Non hic qui in crepidas Graiorum ludere

Iudere gestit. Adsumebat tñ à Rom. qbusdā principibus fiducia quadā, ppria, dū uacaret ut Africanus, teste Valer. dū in Sicilia gymnasio studeret, mox in Africā trāsiturus: ex quo cū fama esset eū luxuriari, legatis ingrendæ ueritatis gratia missis, sese purgauit. Itē Scipio statuā crepidatā & chlamydatā sibi in capitolio poni uoluit, q̄ his uteret: utebat̄ & Sylla etiā imper. Crepidæ em̄ apud nos soleæ dicunt̄. Amictu sacrificaturi caput operiebāt, ut de Numma apud L. i. legimus. Infula uero se deuouētes. Idem lib. 11. Consulares fasces nihil aliud q̄ pompam funeris putetis, claris insignibus uelut infulis uelatos ad mortē destinari. Vittā uirginū ac uestaliū fuerat. Instita ac stola matronarū. Ouid. Este pcul uittæ tenues insigne pudoris: Quęq̄ tegit medios instita longa pedes. Et Augustus apud Tranquil. L. i. uittā suam Vlyssēm stolatū ob uim ingenij solebat appellare. De auro, argento, ære, ferro.

Crepidæ

Soleæ

Infula

Vittā

Instita

Stola

Auripi-

gmentum

Vrum ex auri pigmento facere Caius princeps, teste Plinio, cœpit: uerum adeo modicum ut detrimentū sentiret. Nascitur auripigmentū in Syria in summa telure, quidam hoc tempore ex æris fossitij libris tribus unum eliciunt aureum. Argētum item è stanno purgatione prius hoc modo fit. Sumito mellis, salis, aceti albi, ac uehementis urinq̄ puerilis sigillatim pondo, Tartari selibram (uocant enim tartarum uini gummi induratum, qui summis dolijs hærescit) misceto simul: & in hac aqua stannum duodecies fufum lauato: deinde ad calcinationē sic reducito, fufum cū spatula moueto, ac telam primam, q̄ immunda sit, remoueto, & salis armonici pollinē adijciendo, reliquas nebulas amoueto, donec totus in calcem redactus in puluerē teratur, postremo cum melle & tartari modico in corpus rursus reducito. Sic igitur reductū cum sale uel armonico uel tartaro simul fundito: ac illius selibræ calybis scobis unciam adijceto. Vel aliter, cum hyoscya mi succo fundito: & rursus cum saluix succo pari refundito: supra q̄ puluerem projceto ex herba quam uocant solsequiam. Dioscorides pentedactylū appellat, partem unā supra stanni sic fusi partes sex: argētum erit, & colore, & duritie probatum. Argentū uiuū hoc modo cōgelabis. Huius pondo stanni modo supradictō purgati libris tribus admisceto sulphuris mundi unciam, totidē q̄ salis armonici rursus cōmisceto. Deinde succi asphodeli selibrā simul cum uncia succi phlomi, quē tassum barbassum uocant, ac totidē sulphuris adijceto: mixta q̄ omnia in pila uitrea locato, ita plena ne euaporet, aliter frāgeret: deinde luto sapiētix uocato digitis quatuor crasso circūlinito, deinde siccato: ac demū in plūbo fuso duos naturales dies positū sinito: postremo extractū, argentū firmissimū & examine pbatū habebis. Est enim lutū id ex Creta cum fetis bubulis & pāni lana detonsa cōmixta fartū: adeo firmū ut ne igne q̄dem absumat. Rursus stannū, æs, ferrū, hoc modo purgabis: Sumito salis alcali, cineris, catenix, id enim genus est pōpholicis æquas partes: & ex aceto uehementi supra marmor diligēter mollito: deinde acētū colato: & in hoc postea stannū quinquies fufum lauato, æris aut̄ ferri laminas ignitas extinguito, optime purgabunt. Sed & ferrū qd̄ ostēti loco conflatū in statuā olim à Glauco Chio Pausanias memorat, cœperūt pximis annis apud Melitam Siciliæ insulā, quæ nunc Malta dicit̄, ubi & cotonū nascit̄, rursus cōflare. Id ostēdit captiuus ac nobilis Turca in fornacibus follibus x x x i i i i . horarū spatio excitaris, puluere quodā adhibito. Ex argento aut̄ uiuo plura cōficiunt̄, solimatū, cinnabari, sal armonicū, addito alumine & nitro. Sal alcalis uero ex herba fit cōbusta: ex qua simul & arena flaua uitrū cōficiunt. De chryfocola auri glutino fossitia & factitia supra narraui, est em̄ ea quā nunc boracē uocāt. Nitruū etiā factitiū ex terra fit humano lotio, seu porcino macerata, igne q̄ despumata. Aqua quoq̄ ex uino per ignē expressa ad multa utilis, quā ardentem uocant, post Pliniū reperta uideť. Musica cui superius rationē cœlestē accōmodaui: tonus pars est, is ad diastemata referť planetarū: nam c x x . mil. stad. dicunt esse quēlibet, id est, milliaria x v . m . d c x x v . quod est spatiū à terra ad lunā, à luna ad Mercuriū semitonū dicūt. Inde ad Venerē tantundē. Inde ad solem tonū & semis. Inde ad Martē tonū. Inde ad Iouem semitonū. Inde ad Saturnū tātundem, ab eo autē ad polum toni duo & semis. A ter ra igitur ad polū stadia d c c c l x x v . m . id est, milliaria c i x . m c c c l x x v . Sunt & qui aliter hanc rationē subducāt, ut supra in astrologia memorauī.

Melita nunc

Malta

Sal commune

Sal armonicū

Sal alcalis

Chryfocola

Nitrum

FINIS Commentariorum Urbanorum duodequadraginta, iuuante deo ac domino nostro Iesu Christo: in quorum apographis, q̄ antigraphum indocti manu fuerit exscriptum, author multa desiderat: Ante omnia uero siquid imprudenter quod ad rem minime pertinet, usquam sit ausus, ueniam petit, ac sacro ecclesiæ senatusconsulto permittit.